

67371

11970601

REVERENDISSIMO IN CHRI

sto patri, eidemq; illustrissimo Principi ac do-
mino, D. Stanislao Turzo Olomutzen-
si episcopo &c Beatus Rhena-
nus S. P. D.

AD LECTOREM

VAE ex Nicephoro adiecimus, eiusdem sunt fatinae cum
Tripartita, ut qui his delectatur, illa fastidire no possit. Ce-
terum Africanam Victoris historiam uel in hoc perlegis-
se proderit, quod uix aliud exemplum ad deterrendum a
religionis sectis sit efficacius: quod ibi sub oculos ponatur,
quam dira atque infanda Christiani in Christianos perpetraverint, dum
Barbari suo in Romanos odio morem gerentes, religionis pretextu in illos
sauiunt. Theodoriti uero historiam nuper latinam factam cur adiungere
mus, satis causae uisum est, quod in superiore editione graece eam additam
fuisse nemo non probauit.

VM omni historiae hoc ueluti peculiare sit, orna-
tissime Praesul, ut etiam qualitercunq; scripta le-
ctorem tamen adficiat ac teneat, cu ob uarietate,
quae fastidium oboriri non sinit, tum ob ipsam re-
rum cognitionem, qua mire auet animus huma-
nus, ac copiosissime exhibet historia, plusquam
quoduis aliud scriptiois genus: & uulgo tam aui-
de legantur hij, qui ethnicorum historias perferi-
pserunt, e Latinis Luitus Patavinus, Salustius, Iustinus: e Graecis Thuey-
dides, Dionysius Halicarnasseus, Xenophon, quod ego sane non impro-
bo: iure mirari quis possit, quur Autores ecclesiasticae historiae, quoru prin-
ceps est Eusebius ille Caesariensis, non modo doctissimos, sed & eloquen-
tissimos: ita apud nos neglecti iaceant, uelut indigni qui habeantur in ma-
nibus, cum nemo negare possit Eusebij lectionem plurimum ei prodesse,
qui iam aliquod iudicium sit nactus in sacris literis, & in re Christiana: An
non est magni momenti cognoscere, quid post CHRIS TV M ipsum in ec-
clesia sit actum ab Apostolis & Apostolicis uiris, quorum no solum gesta
nobis narrat, sed & monumenta scripta profert, quae (o calamitatem) nobis
ex ingentibus illorum uoluminibus sola supersunt, satis arguentia cuius-
modi fuerint illa, quae maiorum negligentia perierunt: Ignoratum sane fue-
ramus Egesippum, Iustinum, Dionysium Corinthiensem, Melitonem
Sardensem, Cl. Apollinarem Hieropolitanum, Dionysium Alexandri-
num, & ipsum Irenaeum (nam huius tantum quinque libri hodie extant,
quod sciam, nondum excusi typis, cum multa scripserit) nisi hic nobis ex
illorum libris fragmenta quaedam adferret. Nam in hac sum opinione, ut
putei etiam diuum Hieronymum ex magna parte Catalogum suum ex
Eusebio concinnasse, ut ut habuerit Bibliothecam ex ueterum monumentis
instructam: siquidem hoc casu fieri non potest, ut non semel eadem ex ue-
tustissimis citet, quae Eusebius ante citat. Praeterea quis neget, si non ne-
cessarium, saltem pulchrum cognitu, scire quid insignes Christi martyres
passi sunt, qua hilaritate, quae constantia immania supplicia pertulerint,
quid item Imp. & horum Praesides contra nostram religionem sint mo-
liti, impedituri progressum Christianismi, non solum edictis crudelissimis,
sed & pccnis supra quam dici potest, sauis & infamibus. At haec nos Euse-
bia z bus

bis docet, probæ fidei elogio, cum ab alijs, tum à magno Basilio laudatissimo & ipso uiro, decenter exornatus, dum illum *ἀξιότιμος* uocat. Quo magis miror iudicium Gelasij Pont. Rom. qui propemodū interdiceret nobis uoluerit lectione Eusebianæ historiæ, quam pulchre textam clamat Hieronymus, propterea quod inclyti illius Origenis pro Christiana religione suscepti labores, & plusquam martyriū in ea narrantur. Scilicet Christianus orbis historico suo Eusebio carere debebat, quod is Origenis uirtutes prædicasset. Nam quod excusati ab illo Origenis meminit, nos in ista uersione nihil tale reperimus, nisi forte id omisit Rufinus. Quod aut eadem xv. d. paulo post legitur Historiam Eusebij Pamphili apocrypham esse, ab aliquo asino adiectum est: nisi uelimus dicere Gelasium sibi ipsi contrarium, ut qui in eodem decreto improbet librū ante à se probatū, quod est ualde inconueniens. Nec uero quicquam Eusebio obesse debet, uel quod Ariano dogmati plusculum fauisse fertur, quam par erat, cum in hoc opere nullam eius rei faciat mentionem: uel quod minutiora quædam nonnunquam reuoluerit, quæ indigna uideri possint illis, de quibus narratur, quale est illud, quod à nasutis obijci solet de Christi literis ad Abgarum, & de adulescēte quem Ioannes Euangelista ad meliorem frugem reuocauit, cum utrobique fidem suam liberet Eusebius, alterum è Syrorum cōmentarijs depromptum asserens, alterum è Clemente Alexandrino. Non perpendunt tales ubi argumentū aliquod explicandum desumpseris, esse satisfaciendum illi per omnia: & à fidei diligentibus historico nihil omitti debere, maxime qui alienos cōmentarios sequatur. Putant autem eruditi & in Hieronymi uitis esse nonnulla, quæ ille facilius forsā scripserit, quam crediderit. Atque hoc sanè modo compescendi sunt importuni quidam miraculis semper obgaudentes, ut sciant ueteres Christianos ea fuisse in Christum gratitudine & obseruantia, ut quicquid uspiam bonæ rei accideret, uel noxiæ auferretur, id celesti numini imputarent, per sanctos uiros uelut organa quædam operanti. Sic morborum ac tempestatū depulsio, & exitialium bestiarum amolitiō apud illos cottidie miraculorū numerum augebant, & sanctis hominibus uenerationem conciliabant: quorum pia simplicitas magis Christiana est, quam quorundam curiosa uasfricies, qui naturæ plurimum, diuinæ prouidentię minimum tribuunt. Id enim nos sacræ literæ docent. Nec hoc dixerim, tam Eusebio patrocinatorum, quam reliquis autoribus, quos huic adiunxi. Proinde suspicabar operis deprauationem esse in causa, quominus legeretur: uerum deprehendi non tam hoc esse, quam insignem nostrorum hominum socordiam. Nam (ut ingenue dicam) cum cepissem typis excusa cum manu scriptis cōferre, non adeo multa comperi liberariorū errata. De interpretis diligentia iudicare citra Græcum codicem, impudens sit: atmet si in alijs libris à se uersis parum laudis meruit Rufinus, quod ex pro

professo non uerba uel sensum autoris, quem uertendum suscepit, appetit, sed uel minus uel plusculum, tanquam Paraphraustes, non uelut interpretis, pro sua libidine plerunq; referat. Id quod Nazianzeni orationes ab illo uersæ docent, & Iosephi uolumina. Oprandum itaque fuerat Græcum adesse exemplar: sed quando hoc haberi nequiuit, Latinis uetustis usi fuimus. Quod autem Græci codicis præsidio loca aliquot restitui potuerint, uel hinc probaui: incidi nuperrime in *Σύνολιον* quandā *ἑὴ ἐναγγελικῆς ἰσογίας* Græcam, quam cum euoluerem, occurrerunt forte fortuna Irenæi uerba, quæ Eusebius Cap. xiii. libri v. citat, de ieiuniorum diuersitate, sic Græce habentia, *Οἱ πλὴν ἰσὺς μόνων ἡμετέρας ἐνέσδοιμι, οἱ ἡ δύο οἱ ἡ καὶ πλεονας, οἱ ἡ τρεὶς ἀπάνοντα ἑσπας μόνων ἡ μὲν τῶν καὶ νυκτῶν τῶν ἑσπας ἀντι ἡ μὲν τῶν νυκτῶν τῶν ἑσπας*, hoc est, Hi enim unum solum diem ieiunabant, illi uero duos, alij plureis, nonnulli quadraginta horas solas diurnas atque nocturnas, horam pro die ieiunantes. Qui locus aliter legitur in exemplaribus Latinis. Nec dubito idem alibi potuisse accidere. Proinde recte cōsulerent prijs studijs Ecclesiastici proceres urbis Romæ, si tales autores castigandos curarent, quando Romæ non solum doctorum uiroꝝ, sed & utriusq; linguæ uetustissimorum codicum mira copia est. Nostra certe recognitiō nō prorsus inutilis censerī poterit, cum præterquam quod librum curiosissime distinximus, & adnotatiunculis marginarijs, quæ nonnunquam cōmentarioli uice esse possint, illustrauimus, etiam multa loca restituuerimus, quæ ante corrupte legebantur. Porro cum Eusebiana historia iam esset à typographis absoluta, & nequaquam ad uolumen iustum surgeret, uisus sum studiosis commodaturus, si Tripartitam quam uocant historiam Eusebianæ connecterem: nō quod nescirem Rufini libros duos, quos Eusebio assuit, ex autoribus Tripartitæ desumptos, & uelut huius esse compendium: sed quod uiderem multo maximā partem ab illo dum breuitati consulti, & insigniora persequitur, omissa. Sciebam uero opus id pessime uersum ab indocto interprete. Sed lōge uicit meam opinionem res ipsa. Nullus apud Latinos extat liber pari incertitia uel socordia tractatus: nullus prodigiosioribus maculis contaminatus: peruerfionem dicas, non uersionem. Conduxerat olim (ut uidetur) Cassiodorus Senator in suo infelici seculo, quando cū Romano Imperio optimis simul literis profligatis, barbaries apud Italos nō solum in Palatio, sed etiam in scholis regnare cepit, Epiphanium quendam literatorem Græcæ peritiam linguæ iactantem, ut Theodoritum, Sotomenum, & Socratem, tres autores Græcos, qui Ecclesiasticā historiam à Constantino Aug. usque ad iuniorem Theodosium proprijs quisq; libris seorsim conscripserant, latinitate donaret. Id ubi infelicissime præstitisset utrobique, ut qui linguam utranq; ex æquo ignoraret, Cassiodorus è tribus

bus illis unam historiam contexit. Quæ res operi, seu potius centoni, Tripartitæ dedit appellationem. Id autem magno mihi labore constitit: nam qui primo nolebam esse ingeniosus in alieno libro, dum tot sollicitis & barbarissimis offendor, cogor uel inuitus quosdam insigniores ac intolerabiliores lapsus castigare. Hoc dum facio *Ὀὐκ ἀνεπιτη*, quid enim molestius esse possit, uideo uel emendando uel mutando nihil profici, nisi denuo quis interpretetur, ita misere uertit Epiphanius. Hoc autem absq; exemplaribus Græcis fieri non poterat. Nec sufficebat unus Theodoriti Græcus codex, quem ex bibliotheca Ioannis Ragusini Cardinalis t. s. Xysti, Prædicatores mihi commodato dederant. Ex illo tamē multa passim sarsi. Nec enim aliud in causa fuisse uideo, cur ita sit hoc opus, nō modo neglectū, sed etiā contemptum, quāmodō modis omnibus miserrime fuerit acceptum, primum ab interprete, deinde à typographis. Etenim multa sunt in hīs libris, quæ scire multū profuerit, & ex quibus lector nō omnino imprudens colligere possit, quid in similibus rebus uel faciendum uel uitandum. Arianum dissidium nusquā exactius depictum est, uidelicet ex quā leuibus iniurijs ad quantā orbis perniciem exarserit. Quod dum legimus, etiā atq; etiam cogitandū, ne per nostras contentiones nimium pertinacis, simili aliquando malo inuoluamur. Poterat Arianæ discordiæ primo occurri, lōgius progresso certamine, quātum utrinq; sanguinis effusum est: Verissime autem dixit Plautus, Feliciter sapere, qui alieno periculo sapiant. Porro non uidebam cui iustius hunc meū laborem consecrarem, quā tuæ celsitudini Stanislae præsul eximie, qui me post Tertulliani inscriptionem anno superiori non solum humanissimis literis salutaris, uerum etiā munere donatis uere Principali, patera uidelicet, antiquis Romanorū nomismatis adfabre exornato. Vnde merito ingratus censeretur, si non adnitar, ut tantī Principis liberalitati lucubratiunculis meis quā licet respondeā, & paratissimi animi obsequia declarem. Conueniebat autem ut eloquentissimi doctissimiq; Episcopi opus à me recognitum, ad Præsulem modis omnibus insignē, ac literarum literatorumq; patronum unicum mitteretur. Bene Valeat
R. T. D. Basileæ VIII Calendas Septembris. Anno M D XXIII.

NON desunt fortassis hodie qui non perinde fidem tribuant omnibus, quæ in historijs nostræ religionis alicubi referuntur, propterea quod multi ueterum omnia persequi uoluerint etiam uulgò iactata creditaq; præsertim quoties de miraculis incidit sermo. Vbi iudiciū profecto sanctissimorum hominū nonnunquam desideres & demireris consilium. Verum si quid occurrat tale, non sunt idcirco reijcienda cætera, & ex uno aliquo loco cunctorū faciendā æstimatio, quorum alioqui fidem quā narrationis consensus tum rerum series lectoribus approbat. Id forte nusquam frequentius accidit, quā in Eremitarū & diuorum uitis, ubi docendi gratia plurimum sibi indulgit antiquitas, dum perfectissimam uitæ formulam legenti delineat. Itaq; quo nos maiorem sacris istis historijs fidem cōcilieremus *ἡμῶν τῶν διωκτῶν*, etiam ex ethnico seriptore testimonia rerum quarundam apposuimus.

Habes apud Eusebium libro x. de exilio Athanasij Alexandrini & Liberij Pontificis Romani. Eandē rem cōmemorat Cento historiariū, quam uulgò Tripartitam appellant, lib. v. pluribus uerbis. Ammianus uero Marcellinus qui sub Iuliano Aug. stipēdia fecit militaribus honoribus summis perfūctus, idem clarissime explicat hīs uerbis lib. xv. Hoc, inquit, admistrante Leontio, liberius Christianæ legis Antistes à Cōstantio ad Comitatum mitti præceptus est, tanquam Imperatoris iussu & plurimorū scitis per confortium decretis obfistens, in te, quam breui textu percurram. Athanasium episcopū eo tēpore apud Alexandriam ultra professionem se efferentem, sciscitariq; conatum externa (ut prodidere rumores) adsiuū cœtus in unum quæsi, eiusdem loci multorum Synodus (ut appellant) remouit à sacramēto quod obtinebat. Dicebatur enim fatidicariū sortium fidem, quæ uel Augurales prætenderent alites scientissime callens, aliquoties prædixisse futura. Super hīs intendebantur ei alia quoq; à proposito legis abhorrentia, cui præsidebat. Hunc per subscriptionē abijcere sede sacerdotali, paria sentiens cæteris, iubente Principe, Liberius monitus perseverāter renitebatur: Nec uisum hominem nec auditū, damnare, nephas ultimum sæpe exclamans, aperte scilicet recalcitrās Imperatoris arbitrio. Id enim ille Athanasio semper infestus licet sciret impletum, tamen autoritate qua potiores æternæ urbis episcopi, firmari desiderio nitebatur ardenti, Quo non impetrato, Liberius ægre populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate noctis medio potuit asportari. Hæc Marcellinus.

De Georgio Cappadoce siue Cilice qui exulante Athanasio Alexandrinam ecclesiam occuparat Arianæ fauens impietati, multa narrat histo-

Decreta Synodalia

Autoritas Romanorū Pontificum

ria Tripartita. Sed Ammianus Marcellinus libro xxij. suis, quod aiunt, corloribus eundem Georgium graphicè depingit. Alexandrini, inquit, Artemij comperto interitu, quem uerebatur ne cum potestate reuersus (id enim minatus est) multos læderet ut offensus, iram in Georgiū uerterunt episcopum, uipereis (ut ita dixerim) moribus ab eo sapius adpetiti. Is in fullonia natus (sic enim nos castigauimus) ut ferebatur apud Epiphaniā Ciliciæ oppidum, auētusq; in damna complurium contraq; utilitatem rei communis (sic enim legendum uidetur) Episcopus Alexandriæ est ordinatus, in ciuitate quæ suo pte motu etiam ubi causæ non suppetunt, seditionibus crebris agitatur & turbulētis, ut oraculorum quoq; loquitur fides. His efferatis hominum mētibus Georgius quoq; ipse graue accesserat incentiuū apud patulas aures Cōstantij, multos exinde causans, ut eius recalcitrātes imperijs, Professionisq; suæ oblitus, quæ nihil nisi iustum suadet & lene, ad delatorum ausa feralia desciscibat. Et inter cetera dicebatur id quoq; maligne doctuisse Constantium, quod in urbe prædicta ædificia cuncta solo cohærentia, à conditore Alexandro magnitudine impensarū publicarum extructa, emolumentis ærarij proficere dicunt ex iure. Ad hæc mala id quoq; addiderat, unde paulo post eius est in exitium præceps (forte legendum, datus est in exitium præceps.) Reuersus ex comitatu Principis, quū transiret per speciosum Genij templum, multitudine stipatus ex more, flexis ad ædem ipsam luminibus. Quamdiu, inquit, sepulchrū hoc stabit? Quo audito, uelut fulmine multi percussi, metuentes ne illud quoq; tentaret euertere, quicquid poterant in eius perniciem clandestinis concitabant. Ecce autē repente perlato lætabili nuncio indicante extinctum Artemium, plebs omnis elata gaudio in sperato, uocibus horrendis infrendens, Georgium petit, raptūq; diuersis multandi generibus, proterens & conculcans diuaticatis pedibus. Cumq; eo diaconus, Moneta præpositus, & Diodorus quidam ueluti comes, iniectis per cetera funibus simul exanimati sunt, Ille quod Aram in Moneta quam tegebat, recens locatā euerit, Alter quod dum ædificandæ præfesset ecclesiæ, cirros puerorum licentius detondebat, id quoq; ad eorū cultum existimans pertinere. Quo non contenta multitudo immanis, dilaniata cadauera peremptorum Camelis imposta, uexit ad lacus: ipsidemq; subito igne crematis, cineres proiecit in mare: Id metuens clamabat, ne collectis supremis, ædes illis extruerentur ut reliquis, qui deuare à religione cōpulsis, pertulere cruciabiles pœnas adusque gloriosam mortem intemerata fide progressi, & nunc Martyres appellantur. Poterantq; miserandi homines ad crudele supplicium ducti, Christianorum adiumento defendi, ni Georgij odio omnes indiscretè flagrassent. Factenus ille.

Difficile creditu fortassis sit apud quosdam quod cum Hierosolymitarum

Georgius Alexandrinus
Alexandrinus
Seditiosus, & in
paganismo
pertinaces

Professio
Christiana

Georgius Alexan.
ob destructionē
templorum & idolorum
euerstionem misere
excruciat
Diodorus

Martyres

num templum Iuliani Aug. iussu reparari cœpisset, globi flammarū è fundamentis eruperint, quemadmodum Ruffinus in Eusebii appendice narrat, & Theodoritus in tripartita, ni idem prodidisset Marcellinus in initio xxij libri de Iuliano Aug. sic scribens: imperijq; sui, inquit, memoriam magnitudine operum gestiens propagare, ambitiosum quondam apud Hierosolymam templū, quod post multa & interneciuā certamina obsidente Vespasiano, postea à Tito ægre est expugnatū, instaurare sumptibus cogitabat immodicis. Negociūq; maturandū Alipio dederat Antiochēsi, qui olim Britannias procurauerat præfectus. Quum itaq; rei eidē fortiter instaret Alipius, iuuaretq; prouinciæ Rector, metuendi globi flammarum propè fundamenta crebris adfultibus erumpentes, fecere locum exustis aliquotiens operantibus inaccessum. Hocq; modo elemento destinatus (forte melius obstinatius leges) repellente, cessauit inceptum.

Sed & in alijs quibusdam sacre historię subscribit Marcellinus. Verū hoc loco sufficit hæc indicasse.

EUSEBII CAESARIENSIS VITA EX
D. Hieronymi Catalogo de
uiris illustribus.

Eusebius, Casareæ Palæstinæ episcopus, in scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentissimus peruestigator, ædidi infinita uolumina, de quibus hæc sunt.

Εὐαγγελικὴ ἀποδείξις, hoc est, Euangelicæ demonstrationis, Libri xx

Εὐαγγελικὴ προπαρασκευασίς, hoc est, Euangelicæ præparatiōis, Libri xv

Θεοφανείας, hoc est, diuinæ apparationis, Libri v

Εκκλησιαστικῆς ἱστορίας, Libri x

Chronicon omnimoda historia, & eorum ἐπιγράμματα. Et

De Euangeliorum diaphonia. In Esaiam, Libri x. Et

Contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia, ut quidam putant, Libri xxx. De quibus ad me uiginti tantum peruenerunt.

Τοπικῶν, Liber unus.

Ἀπολογία pro Origene, Libri vi

De uita Pamphili, Libri iii

De martyribus alia opuscula. Et

In centum quinquaginta Psalmos, eruditissimi cōmentarij, Et multa alia.

Floruit maxime sub Constantino imperatore & Constantio. Et ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum sortitus est.

DE THEODORITO.

Theodoritus Cyri fuit episcopus, quam Stephanus *κύριος πόλις* appellat. Vocant illam Persæ Cyrecbatam, & sita est in extremis Persiæ finibus. Meminit eius in quinto libro, cum inquit, *Κύριος ὁ Πήμπετος ἰσίδωρος*. Scripsit ecclesiasticæ historiæ libros quinque, quos Græci nunc *λόγους*, nunc *τόμους* uocant. Præterea opus quod inscripsit De curatione Græcarum affectionum, uersum superioribus annis, à Zenobio Acciatolo Florentino ordinis Prædicatorum. Meminit ipse passim in historia sua de alijs quoque libris à se conscriptis, ut responsionum ad Magos Persarum, & Historiæ de Martyribus.

DE SOZOMENO.

Sozomenus indicat se uersatum in actionibus forensibus apud Constantinopolim, cum Aquilini sodalis sui meminit à febre liberati. Meminit alicubi progenitorum suorum, & aui sui, quem ad Christum conuersum refert in agro Gazensi, cum fuisset patre ethnico prognatus, tribuens illi sacrarum literarum peritiã. Scripsit autem historiam nouem tomis sectã, ad Theodosium iuniorem, exorsus à tertio Consulatu Crispi & Constantini Cæs. usque ad septimumdecimum Theodosij iunioris. Extat autem huius historiæ uolumen Græcum in bibliotheca Xysti Romæ.

DE SOCRATE.

Et hic Constantinopolitanus fuit, discipulus Helladij & Ammonij Grammaticorum. Scripsit Historiam ad preces Theodori, Sozomenicæ similissimam, quantum ad tempus attinet.

RUFFINVS CHROMATIO S

PERITOTVM dicunt esse medicorum, ubi imminere urbibus uel regionibus generaleis uiderint morbos, prouidere aliquod medicamēti uel poculi genus, quo præmuniti homines ab imminente defendatur exitio. Quod tu quoque uenerande pater Chromati medicinæ exequens genus, tempore quo direptis Italiæ claustris ab Alarico duce Gothorū, se pestifer morbus infudit, et agros, armēta, uiros, longe lateque uastauit, populis tibi à deo commissis feralis exitij aliquod remedium quærens, per quod agræ mentes ab ingruentis mali contagione subtractæ, melioribus occupatæ studijs teneretur, iniūgis mihi, ut Ecclesiasticam historiã, quam uir eruditissimus Eusebius Cæsariensis Græco sermone cōscripsit, in Latinum uertam, cuius lectione animus audientium unctus, dum notitiã rerum gestarum auidius petit, obliuionē quodammodo malorum quæ gererentur acciperet. A quo ego opere cum excusare me uellē, utpote inferior & impar, & qui in tam multis annis usum Latini sermonis amiserim, consideram quod non absque aliquo Apostolicæ institutionis ordine nobis ista præcipere. Nam & cum Dominus aliquando esurientibus in deserto auditorum urbis, dixisset ad Apostolos, *Date eis uos manducare*, Philippus unus ex Apostolis intelligens eo magis splendescere diuinæ uirtutis insignia, si minorum quorumque ministerijs explerentur, non protulit panes Apostolicæ reconditos peræ, sed puerulum adesse dicit, habentem quinque panes & duos pisces. Quem uerecunde excusans, adiecit, *Sed hæc quid sunt inter tantos?* quo magis in angustijs opibus & desperatis clara fieret diuina potentia. Sciens ergo ex illis te quoque descendere disciplinis, recordatus quod Philippi fortassis exemplo, ubi paucendi turbas tēpus uidisti, puerulum subrogaueris: qui panes quidē quinque sicut acceperat, duplicatos adhiberet: ad explendum tamen Euangelicum sacramentum, proprio labore captos adderet etiã pisciculos duos: *aggressus sum exequi ut potui, quod præceperas, certus quod excusabit imperitiæ nostræ culpas, præcipientis autoritas.* Sciendum sanè est, quod decimus liber huius operis in Græco, quoniã perparū habebat in rebus gestis, per reliqua omnia in episcoporum Panegyricis tractatibus nihil ad sciētiam rerum conferentibus occupatus, omissis quæ uidebantur superflua, historiæ si quid habuit, nono coniunximus libro: & in ipso Eusebij narrationis

Alarico

Matth. 14
Mar. 6
Luc. 9

Decimus Eusebij in Græco

nis

PRAEFATIO RVFFINI AD CHROMATIVM

nis dedimus finem. Decimum uero & undecimum librum nos conscripsimus, partim ex maiorum traditionibus, partim ex his quae nostra iam memoria comprehenderat, & eos, uelut duos pisciculos supra scriptis panibus addidimus. Quos si tu probaueris uel benedixeris, pro certo confidam quod sufficienter turbis. Continet autem idem omne opus res in ecclesia gestas à Saluatoris ascensione, & deinceps. Nostri uero duo libelli à temporibus Constantini post persecutionē, usque ad obitum Theodosij Augusti.

ELENCHVS CAPITVM PRIMI

LIBRI HISTORIAE ECCLESIASTICAE

Eusebii Pamphili Caesariensis.

Quod deus & dominus & creator omnium, ac dispensator uniuersorum ipse sit, secundum ea, quae in lege & prophetis scripta sunt	Cap. I
De tempore natiuitatis Christi secundum carnem	Cap. II
De Iuda Galilaeo, & Theoda	Cap. III
De Herode, quod ex alienigenis uenerit ad regnum	Cap. IIII
Quod Herodis tempore interrupta sit regum successio secundum Danielis prophetiam	Cap. V
De diuersitate generationum à Matthaeo & Luca conscripta, & quae de his referat Africanus	Cap. VI
De nece infantium apud Bethlehem, & Magorum praesentia	Cap. VII
De cruciatibus ipsius Herodis, qui necari iussit infantes	Cap. VIII
De crudelitate Herodis, quam mortis suae tempore perpetravit	Cap. IX
De Archelai regno post Herodem	Cap. X
Quod falsa esse Acta, quae Iudaei proferunt, etiam Iosephi testimonio ex consonantia temporum conuincantur	Cap. XI
Quod à Pontifice Anna usque ad Caipham quatuor Pontifices fuerint, & singulis annis administrauerint Pontificatū, in quibus praedicatio Christi completa est	Cap. XII
De Baptista Ioāne testimonium Iosephi, & quod asserat eū iustum fuisse, & ob eius necem uindictam ad Iudaeos esse prorogatam	Cap. XIII
Testimonium Iosephi de Christo	Cap. XIII
Narratio de Abgario rege, & exemplum epistolae Abgari ad Dominum, & domini ad ipsum, & eorum quae consequenter de Syrorum lingua translata sunt	Cap. XV
	Eusebii

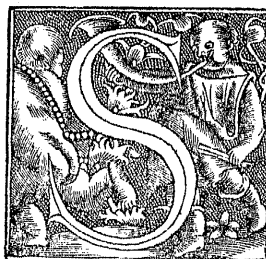
A EVSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS EPISCOPI ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBER PRIMVS,

Ruffino Aquileiensi interprete.

Ruffino Aquileiensi interprete.

PROOEMIUM.

VCCESIONES sanctorum apostolorum, & tempora quae à Saluatore nostro ad nos usque decursa sunt, quaeque & qualia in his erga Ecclesiae statum gesta sunt: qui etiam insignes uiri in locis maxime celeberrimis, Ecclesijs praesuerunt: uel qui singulis quibusque temporibus seu scribendo, seu docendo uerbum dei nobiliter adstruxere: quicquid etiam uel quanti, uel quando noua contra religionē dogmata proferentes ad pro-

fundum erroris studio contentionis delapsi, falsae scientiae autores praecipitantesque professi sunt, passim uelut lupi graues gregem Christi lacerantes: nec non & ea mala, quae Iudaeorum gentem pro insidijs, quas aduersus saluatorem moliti sunt, uastauerunt: quibus etiam modis, & quoties, quibusque temporibus doctrina Christi & sermo diuinus à Gentilibus impugnatus est: quancumque his tempestatibus usque ad suppliciorum patientiam, & profusionem sanguinis pro uerbi dei ueritate certarunt, sed & martyria nostris suscepta temporibus, atque in his domini & saluatoris nostri erga singulos quosque unicum clementissimumque subsidiū, scribere mihi uolenti: non aliunde sumendum uidetur exordium, quam ab ipsa domini & saluatoris nostri IESU CHRISTI praesentia corporali. Sed mihi quaeso ueniam dari. Confiteor namque, quod in hoc opere uiribus nostris maiora tentamus, ut & fideliter, & integre, quae sunt gesta, narremus: & rudem, ac nulli ferē nostrorum digressam uiam huiusmodi itineris, primi audeamus incedere. Et licet deum ducem futurum, dominique saluatoris nostri certus sim nobis affutura suffragia, hominum tamen nulla, quibus possimus inniti, conspiciamus praecessisse uestigia, nisi quod sparsim singulorum quorumque temporum, seu rerum gestarum, ad nos usque indicia ac monumēta transmissa sunt: è quibus quaedam nobis luminū faces, uelut in obscuro positae, eminus accendantur: & tanquam à sublimi specula, qua nos gressum tendere oporteat, ac uiam uerbi absque errore dirigere, eorum uocibus admonemur. Quaecumque ergo proposito operi cōuenire credidimus, ex his quae illi spar

sim memorauerat eligentes, ac ueluti è rationalibus campis doctorum flo-
sculos decerpentes, historica narratione in unum corpus redigere & coag-
mentare tentauimus: satis abundeque gratum putantes, & si non omnium,
nobilissimorum certe saluatoris nostri Apostolorum successiones celebri-
oribus quibusque Ecclesijs traditas in unum colligere, atque in ordinem mo-
dumque digerere. Opus autem mihi per necessarium uideor assumpsisse, eo
magis, quod (ut superius dixi) neminem, Ecclesiasticum duntaxat scripto-
rem, ad hanc partem narrationis animum adiecisse comperio. In quo illud
etiam spero, quod & utilitatis plurimum ex rerum gestarum cognitione stu-
diosius quibusque noster hic conferat labor. Quamuis iam de his ipsis non
nulla etiam in Chronicis, id est, in eo opere, quod de temporum ratione con-
scripsimus, breuiter succincteque perstrinxerim, plenius tamen in presenti
opere singulorum narrationem aperire tentabimus. Incipiet ergo mihi ser-
mo ab ipso domino, sicut promissimus, Christo. Verum quia Christiano-
rum res gestas scribere proponimus, consequens uidetur uti prius, uel unde
hoc genus hominum ducat exordium, uel quid nominis ipsius contineat
ratio, ex cuius gens ista uel populus appellatione censetur, repetentes pau-
lo altius exponamus.

Cap. I

Igitur quoniam **CHRISTVS** duplici ex modo constat, & diuina in eo
pariter atque humana natura plenitudinem tenet: caput in eo diuina sub-
stantia, pedes humana, quam pro nostra salute suscepit, habeantur: & ita
demum perfectius nobis narratio dirigitur, si à capite, id est, à diuinitatis
eius uerbo sumamus exordium: per quod Christianorum, quæ gens no-
uellæ appellationis creditur, antiquitas & nobilitas pariter ostenditur. Ge-
nus ergo **CHRISTI**, & ipsius substantiam, & eius naturam proferre ac
pandere, nullus sermo sufficiet. Siquidem etiam diuinum de eo ita pronun-
tiat oraculum, dicens: Generationem eius quis enarrabit? Sed & alibi cœ-
lestibus nihilominus de eo uocibus ita refertur: Quia nemo nouit filium,
nisi pater: sed neque patrem quis nouit, nisi filius. Solus ergo ille qui genuit,
nosse dicitur filium pater. Et sine dubio exclusit ceteros à discutienda noti-
cia, qui ad unum solum patrem filij scientiam reuocauit. Sic ergo in his uo-
luntatibus, quæ diuino spiritu cõscripta * creduntur, lux æterna, & ante mun-
di initium semper fuisse prædicatur: sapientia quoque substantialis, & uerbum
uiuum in principio apud patrem, & deus uerbum substituisse narratur. Quis
ergo poterit eum, qui ante omnem creaturam uisibilem atque inuisibilem sem-
per fuisse, & initio iam fuisse ex ipso patre natus, & cum patre sempiternus
extitisse describitur, sermone comprehendere? Quis omnium cœlestium,
im mortalium, diuinarumque uirtutum dominum & ducem ac principem cœ-
lestis militiæ, & magni cõsiliij angelum, uoluntatis paternæ efficaciam, quem
cum patre omnia quæ sunt, creasse & condidisse constat, ut uerum filium
& unigenitum,

Eusebij chro-
nicum opus à
Hieronymo
latine uersum

CHRISTVS

Alias noscun-
tur

A & unigenitum, & omnium quæ creata sunt, dominum & regem ac dominato-
rem paterna uirtute & potestate cuncta moderantem, uerbis explicet: nisi
quod ad intelligentiam plenitudinis eius, per secretiora & mystica diuino-
rum uoluminum informamur eloquia. Ioannes denique spiritu dei repletus:
In principio, inquit, erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat
uerbum. Hoc erat in principio apud deum, omnia per ipsum facta sunt, &
sine ipso factum est nihil. Sed & Moyses, maximus & uetustissimus pro-
phetarum, multis ante seculis hæc eadem protestatur, cum cœlitus inspira-
tus, originem mundi, & rerum initia de eo plenius aperiret, conditorum omni-
um patrem cum filio, mysticis ac sacratis designat eloquijs. Ait namque, Et dixit
deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Sed &
Dauid, antiquissimus prophetarum etiam ipse, licet Moyses posterior, dicit:
Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et
alio idem nihilo minus designat oraculo de deo, dicens: Ipse dixit & facta
sunt, ipse mandauit & creata sunt. In quibus euidenter mandantis personam
patris, & filij operantis expressit. Cum igitur his & alijs quam plurimis uo-
cibus sparsim per diuina uolumina creator omnium cum patre filius decla-
retur, superest ut de his quæ post conditionem mundi pro hominis dispen-
satione transegit, quam possumus breuiter perstringamus. Multis siqui-
dem & antea pietate præditis uiris astitisse, & docuisse, quæ ad cultum diui-
num pertinere uidebantur, ostenditur. Sed euidentius & familiarius Abra-
hæ, atque eius familiæ, quantum fas erat deum hominibus, innotuisse descri-
bitur, & uelut præceptor quidam ac monitor, illius extitisse profapiae refer-
tur. Denique in diuinis oraculis scriptum est: Quia apparuit deus Abraham, tan-
quam cõmunis aliquis homo sedenti ad ilicem Mambrae. At ille exurgens,
cum hominem uideret, adorat ut deum, & ueneratur ut dominum. Sed &
propriæ uocis professione præsentiam se testatur non ignorare diuinam, di-
cens: Dominator domine, qui iudicas omnem terram, nonne facies iudicium?
Quæ utique omnia non ad patrem, sed ad filium referenda, posterioris in car-
ne ratio dispensationis plenius expleta designat. Et item propheta Dauid
dicit de deo: Misit uerbum suum & sanauit eos, & liberauit eos de corruptio-
nibus eorum. Sed adhuc euidentius per Moysen, de eo quod dominus sit
ipse cum domino, diuina testantur eloquia, cum dicit: Pluit dominus super
Sodomam & Gomorram sulphur & ignem à domino. Eundemque cum appa-
ruisset Iacob, esse deum eadem scriptura designat, cum diceret ad Iacob: Iam
non uocabitur nomen tuum Iacob, sed Israel erit nomen tuum, quia inualuisti
cum deo. Et paulo post dicit: Et uocauit, inquit, Iacob nomen loci illius, ui-
sio dei, dicens: Vidi enim dominum facie ad faciem, & salua facta est anima
mea. Neque enim fas est de aliquo angelorum uel cœlestium uirtutum ista senti-
re. Nullum enim illorum, si quando mortalibus ex cœlesti præcipitur adesse

Ioannes Euan-
gelista

Moyses
Cum filio crea-
tor pater

Dauid

Abraham

Iacob

mandato, dominum uel deum diuinus sermo commemorat. Hic etiam Ie-
su successori Moyse cum astitisset, percontati ei quis esset, responsis euiden-
tissimis designauit, dicens: Princeps militiæ uirtutum domini ego sum.
Cumq; his auditis adorasset famulus ut decebat: Solue, inquit ad eum, corri-
giam calciam tui, locus enim in quo tu stas, terra sancta est. In quo consi-
deranda est præceptorum similitudo, quoniã non erat hic alius ab eo qui di-
xerat ad Moysen de rubo ignis, dicens: Ne appropies huc, solue calcia-
m tã de pedibus tuis, locus em in quo tu stas, terra sancta est. Et addidit, di-
cens: Ego sum deus patrum tuorum, deus Abraham, & deus Isaac, & deus Ia-
cob. Claruit igitur ex his omnibus, quod uerbum dei, & deus, dñs, & creator
omniũ cum patre filius designatus est. Nunc uero etiã illud uideamus, quo
modo sapientiam se dei substantialiter existere, idem ipse in diuinis osten-
dat oraculis, per Salomonem, hæc de semetipsa sapientia mysticis uocibus
prodens: Ego sapientia in altissimis habitauit, consiliũ, & scientiã, & sensum
inuocauit. Per me reges regnãt, & potentes per me scribunt iustitiã: Per me
proceres magnificãtur, & tyranni per me obtinent terrã. Et post aliquãta
iterum dicit: Dominus creauit me initio uiarum suarũ, in opera sua ante se-
culum fundauit me. In initio priusquam terrã faceret, antequam prodirent
fontes aquarum, priusquam montes fundarentur, ante omnes autem colles ge-
nuit me. Quando præparabat cœlos, aderã ei: & quando firmos ponebat
fontes sub cœlo, cum ipso eram componens omnia. Ego erã cui adgaude-
bat quotidie. Lætabar autem coram ipso in omni tempore, quãdo lætaba-
tur orbe perfecto. Ex quibus omnibus fuisse ab initio, imò & ante omne
quod dici potest initium, ab ipso patre progenitã sapientiam constat. Quid
autem causã fuerit, quod non omnibus falsim, sicut nunc, etiam antea in-
notuerit, & ad omnes eius fides ac scientia peruenerit, exponemus.

Nondum capere poterat perfectam sapientiã **C H R I S T I** doctrinam,
tudis adhuc mundus, & peritiã totius ignarus, denique statim in initijs ad-
huc, cum hi qui primi creati fuerãt homines, in beatitudine degerẽ, manda-
to dei negligentia corrupto, in hanc uitã mortalem & fragilitati obnoxiam
deciderũt, ac terrã huius diuina maledictione damnatã habitaculum pro
paradisi delicijs cõmutarunt. Iam uero qui ex huiusmodi genitoribus
per orbem terrã diffusi sunt, serino magis ac beluino ritu oberrantes, non
urbes ad honestatem, nõ leges ad uitã iustitiã tenuere. Artium uero disci-
plinarumq; apud eos, & totius philosophiã, ne ipsum quidem nomen ha-
bebatur, sed agrestes quidem & uagi, per desertã nullis sedibus uagabãtur.
Si qua uero in ipsis boni semina naturaliter clementia inoleuerant condito-
ris, hæc inculta & incondita relinquentes, magis ad usum malitiã; quod uia
humani itineris procliuus uergit, cõferebant. Ex quo accidit, ut nefarijs sce-
leribus inter semetipsos agentes, nunc corrumperebantur, nunc etiã interime-
rentur

Filius patri
coeternus

Adam et Eua
ẽ paradiso eij-
ciuntur

Homines bru-
tescunt

A reñitur ab inuicem, usquequo procedente immanitate etiam deuorarentur
alterutrum. Hinc illã quẽ mundo sceleris fabulas reliquerũt, Theomachia
& Gigantomachia exortã sunt: donec nefarijs ausis ultio diuina nunc inu-
datione diluuij, nunc etiam populatione ignei imbris obliteret, & immani-
tatem scelerum pœnarum uarietate comprimeret. Verum quoniã creatori
suo humanum genus malitiã morbo & contagione corruptum, emendan-
dum uidebatur potiusquam delendum; miseratus tunc obscuratas per ne-
quitiã mentes, & tenebris cœcitatibus obstructas, ille ipse qui in principio erat
apud deum deus uerbum, & sapientia patris, nunc angelorum ac ministra-
rum uirtutum legationibus utitur, nunc etiã ineffabili dignatione ipse adest,
& rarum sicubi quem dei ac iustitiã memorẽ reppetit, diuinis reuelationi-
bus, monitis salubrioribus, instructione, qua deum decebat, reformare ac
reuocare de tenebris humanũ nititur genus, non in alia quãm hominis spe-
cie, qua solum homines doceri aliquid & instrui ac iuari possunt: donec
paulatim gentem integram, quã Hebræorum appellabatur, ad sui cultum
uenerationemq; conuertit. Quibus etiam utpote adhuc rudibus & conta-
gione uitã prioris infectis, per Moysen prophetã typos & adumbratio-
nem diuini cultus, per sabbata quãdam mystica, & circũcisionem corpo-
ris, altius aliquid in spiritu significantẽ, cœteraq; huiusmodi præcepta le-
galia uelut elementa sacrationis olim futurã eruditionis impressit. Quã ta-
men lex cum uelut initium quoddam luminis mundo huic obfulsisset, &
odoris sui fragrantia mare ac terras longe lateq; compleisset, atq; ex ipsã di-
uersis in orbis partibus nidore quendam prudentiores quicq; capientes, le-
gislatores uel philosophi, modesta quãq; & uerecundiora præcepta, atq;
honestatis & iustitiã conscientia, auditoribus suis paulatim tradere atque in-
nuare cœpissent, & agrestes ac feros hominũ mores ad decora atq; hono-
sta instituta reuocare: tunc amicitijs coire inter se uitos, & concordia subire
fœdera docuerunt: tunc iuuare se inuicem homines, & usum rerum discunt
habere communem: donec instituti prudentioris docilis humana mens &
societatis ad inuicem patiens redderetur, ut huiusmodi cõsuetudinis præ-
lusionẽ præmissã, apti iam & parati etiã ad diuina fierent instituta, patrisq;
omniũ dei scientiã capaces existerent. In quo ipse iterum omniũ uirtutum
magister, ipse sermo ac ratio, & uerbum ac sapientia dei, ipse qui initio cum
patre creauerat hominem: ipse, inquam, humanã quoq; naturã assumptã
substantia, & specie formẽ seruilis indutus, in nullo penitus ab eo quod nos
sumus differens, tempore quo Romani imperij regnũ nobilius latiusq; con-
surgere ipse præstiterat, ingressus hunc mundum communi quidem nobi-
scum nascendi aditu, sed nullo autore patefacto ea egit & pertulit, quã de
eo futura prophetã prædixerant. Viri enim diuinitus inspirati, hominem
qui simul esset & deus, aduentare huic mundo, & doctorem omnium gen-
tium

Theomachia
Gigantomachia

Per filium re-
uocatur hu-
manum genus
ad deum

Hebræi
Ceremonia
ueteris legis

Vetus lex,
preparatio
ad nouam

Propheta

tium paternae pietatis ac religionis futurū, sacrosanctis oraculis cecinerūt. **A**
 Sed & mortis modū quo de hac uita discederet, utq; rursum inusitato mo-
 re ad uiuentes repedaret à mortuis, & post hoc cœlū adiret unde descende-
 rat, atq; in deum rediret. De quibus quamuis euidenter quamplurimi signi-
 ficauerint prophetarū, tamen unius indicium, Danielis scilicet, quantū bre-
 uitatis necessitas indulget, adhibebo. Dicit ergo de eo ita: Videbā, & ecce
 sedes positae erant, & uetus dies sedebat, & uestimenta eius sicut nix
 alba, & capilli capitis eius sicut lana munda, thronus eius flāma ignis, rotae
 eius ignis adurens. Fluuius igneus praecurrebat ante eum. Iudiciū positum
 est, & libri aperti sunt. Et post hanc uidebam, & ecce cū nubibus cœli tanq;
 filius hominis ueniebat, & peruēnit usq; ad uetustū dierum, & in cōspectu
 eius prolatus est, & datus est ei principatus, & honor, & regnum, & omnes
 populi, tribus, & linguae ipsi seruiēt. Potestas eius potestas aeterna, quae nō
 transiet, & regnum eius non corrumpetur. Hæc omnia manifestissime de
 nullo alio, nisi de saluatore nostro, qui erat in principio apud deū deus uer-
 bum, dicta intelliguntur. Filius etenim hominis, propter hoc quod in nouissi-
 mis tēporibus in carne natus est, dicitur. De quibus latius si quis scire deside-
 rat, in suis locis assertiones horū digessimus. Nomen autē hoc (ut diximus)
 Christi, quomodo etiā per prophetas olim fuerit adumbratū, tempus est
 edocere. Primus ipse Moyses, uolens ostendere, qd ueneratiōis in se nomen
 Christi & mysterij contineret, cum iuberetur typos & imagines sacramen-
 torū cœlestiū, sicut ei in monte fuerat ostēsum, in lege describere: cūq; ritū
 constituendū pontificis traderet, quantū mortale docere fas erat: eū, quem
 supra omnes homines, ut esset honore & meritis, decernebat, per unguenti
 cuiusdam mystici sacramenta Christū nominauit: quo per hoc discerēt hi
 qui per legē instituebantur, quia qui supra omnes homines honore & reue-
 rentia habēdus est, Christus nominatur. Sed & idē Moyses longe per dei
 spiritū praeuidens, qui sibi prae pararetur successor, & prænoscens quod is q
 post se regnū susciperet, maioris sacramēti minister existeret, Iesum cogno-
 minauit eum, qui prius Auses parentū fuerat appellatione uocitatus, sciens
 quod in huius uocabuli sacramēto cuiusdā maioris gloriæ rex, q̄ mortalis
 natura recipit, poneretur. Ita igitur per gemina hæc appellatiōis indicia, in
 altero pontificatus, in altero regalis formæ exprimentur insignia. Et Iesus
 Christus, tanq; qui rex & pontifex esset, pariter nominat, ut neq; in eo ali-
 quid quod ad religionē, neq; qd ad potestatem pertinet, deesse populus per
 præcedentia sacramēta mystice institutus agnosceret. Vnde & propheta
 actū diuino spiritu, simul & impietate Iudaeorū, & gentiliū in eo praeuide-
 bant salutē. Et tale aliquid unus ex ipsis, cui Hieremias nomen est, præcine-
 bat: Spiritus, inquit, uultus nostri, Christus dñs comprehensus est in cor-
 ruptionibus nostris, cui diximus: In umbra eius uiuemus in gentibus. Sed
 & Dauid

Dan. 7

Filius homi-
nis

CHRISTVS

IESVS

A & Dauid magnificus uates, hæc de eodē memorat: Quare fremuerūt gen-
 tes, & populi meditati sunt inania: Astiterunt reges terræ, & principes con-
 uenerunt in unum aduersus dominū, & aduersus Christum eius. Et paulo
 post ait ex persona ipsius Christi: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu,
 ego hodie genui te. Pete à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuā, & posses-
 sionem tuā terminos terræ. Non solum autē pontifices unguento chris-
 matis apud Hebræos cōsecrabantur, uerum & reges. Qui & ipsi, quoniam
 diuinitatis nutu per prophetas sacro quodam chrismate delibuti, sortie-
 bantur sceptrā regalia, imaginarij licet, tamen etiā ipsi Christi appellaban-
 tur, quod scilicet etiā in ipsis cœlestis regis imago ac species seruaretur.
 Sed & in prophetarū ordine inuenimus nonnullos simili modo unguento
 chris matis consecratos, ministerium diuinis eloquijs præbuisse, & gnaros
 redditos futurorū. Ex quibus omnibus constat, quod filius dei & uerbum
 ac sapientia patris, quia uerus rex est omnium seculorū, & quia uerus pon-
 tifex est futurorū bonorū, & quia uerus propheta est, quippe qui inaspiret
 & repleat prophetas, ideo uere & Christus nominatus est: cuius nominis
 per eos quos supra enumerauimus, pontifices, prophetas, & reges, typus &
 imago præcesserat. Verum illi, quoniam (ut diximus) ad breue tempus uita
 huius, Christi appellabatur, ad solam ueri Christi imaginē conferuandā,
 quamuis cōpositione quadā mystica cōsecrati olei, tamen huius quæ inter
 nos haberi solet materia ac liquoris, perungebatur. Verus autē hic qui de
 cœlis uenerat, & cui omnia quæ precedebant, gesta fuerāt, Christus non
 humanis opibus quæ sita sunt unguenta, sed nouo ac singulari modo pa-
 terno spiritu infusus & unctus Christus efficitur, sicut multis ante seculis
 de eo uates Esaias prædixerat ex persona ipsius Christi, dicēs: Spiritus do-
 mini super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus misit me,
 prædicare captiuis remissionē, & cæcis uisum. Nec solus Esaias diuinis hæc
 prædixit oraculis, sed & Dauid similiter inspiratus, testatur de Christo, di-
 cēs ad ipsum Christum: Sedes tua deus in seculum seculi, uirga æquitatis
 uirga regni tui. Dilexisti iustitiā, & odisti iniquitatē, ppter ea unxit te deus
 deus tuus oleo læticiæ præ participibus tuis. In quibus uerbis primo quidē
 eum euidenter deum designat. Secūdo uero per æquitatis uirgā, sceptrum
 in eo regale cōmemorat. Post uero etiā qualiter Christus effectus sit indi-
 cat dicēs, quod unctus sit deus à deo, nō oleo cōmuni, sed oleo læticiæ, nec
 sicut participes sui, id est, illi q in imagine præcesserāt, sed præ participibus
 suis. Oleo uero læticiæ in sacris uoluminibus intellectu mystico spiritus san-
 ctus designatur. Sed & de pontificatu eius idē Dauid alio in loco, tale ali-
 quid arcanis signat eloquijs, tanq; ex persona patris de filio pronūciantis:
 De uentre, inquit, ante luciferū genui te. Iurauit dominus & non pœnitēbit
 eum, tu es sacerdos in aeternū secundum ordinem Melchisedech. Hic autē
 & Dauid

Reges, Chris-
ti dicitChristus fi-
lius deiFilius dei quo-
modo Chri-
stus factus,
hoc est, un-
ctusOleū læticiæ.
Christus pon-
tifex

Melchisedech Melchisedech in diuinis uoluminibus sacerdos fuisse dei summi refertur, sed qui non oleo cōmuni perunctus sit, neq; qui ex successione generis suscepit sacerdotiū, sicut apud Hebræos fieri mos erat. Et ideo secundum ordinem ipsius sacerdos futurus dicitur **CHRISTVS**, qui non olei liquore, sed uirtute cœlestis spiritus cōsecratur. Idcirco deniq; cum multi ante apud Hebræos oleo in hoc ipsum sollemniter cōsecrato uncti sint **CHRISTI**, & siue reges, siue prophetæ, siue etiam pontifices per hoc fuerint instituti, nullus tamen ipsorū uel genti, uel discipulis aut sectatoribus ex suo uocabulo nomen dare potuit, & appellare discipulos Christianos, nisi hic solus quærus Christus est, & nō oleo humano, sed paterno spiritu perunctus. Hic sectatorum suorū populos, & uniuersam per totū mundum sui nominis gentem ex ueri Christi uocabulo appellari fecit perenni nomine Christianos. Si igitur unde genus ducat Christus requiris, & eius autorē rimaris, qui autor est omnium, audi quid oracula diuina per Dauid magnificentissimum uatem ex persona ipsius summi patris loquant, sicut & paulō superius memorauimus: De uentre, inquit, ante luciferum genui te. Et quamuis uentris appellatio in eo qui recte incorporeus creditur, cōuenire minime uideatur, tamen tropicis ac mysticis legibus hoc est quod indicatur, quod nō extrinsecus & aliunde substituerit filiū pater, sed ex semetipso, ac si dici potest, de interioribus suis, ut hoc ipsum sit ille qui natus est, quod est ille qui genuit. Et ne adoptionis lege extrinsecus uideatur assumptus, sed quantum appellatio uentris intelligi suggerit, salua reuerentia incorporalitatē, intrinsicus æditus designetur ueritate naturæ. Quod uero ait, ante luciferū, ante mundi & ante totius creaturæ designat initium. Distinctio sanē inter uerū Christum, & imaginarios illos, qui prius præcesserāt, quæ habeatur, euidenter in hoc indicium datur, quod illi priores Christi nulli penē nisi genti propriæ cogniti sunt: huius autē ueri Christi nō solum nomen, sed & potestas, & regnū per omnes nationes, & per uniuersum orbem terræ diffusum est, nō sola cognitione uocabuli, sed & diuinitatis cultu, ac religionis reuerentiā consecratum. In omni namq; terra tanq; uerbū & sapientia patris, tanq; deus & dominus Iesus Christus colitur & adoratur, sicut diuinū de eo pronunciauit eloquiū, dicens: Quia in nomine Iesu omne genua flectetur cœlestiū, terrestriū, & inferiorū, & omnis lingua cōfiteatur, quia dominus Iesus in gloria est dei patris. Vnde nō solum potestas eius & regnum, sed & affectus & amor tantus de eo credentium mentibus inoleuit, ut etiam animas ponere pro nomine eius, & ceruices suas persequentorū gladijs obijcere nō morentur, dummodo sacrosancta apud eos nominis eius fides & reuerentia conseruetur. Hæc interim nobis necessario narrationē rerum præcesserint, quæ prosequi instituimus, in quibus ostendatur nomen **CHRISTVS** **IESVS** domini ac saluatoris nostri, nō nouellæ appellationis alicuius, aut ex carnali

*Ante luciferū
Discrimen inter
Christos
reges et ponti
fices, & Christi
sum dei filiū*

*Amor in
Christum*

ex carnali natiuitate, sed à deo ipso originem ducere. Quod autem recētis uocabuli Christianorum gens uideatur, & ritus obseruantia eius nuper exortus, quid etiam hæc ipsa nouitas in se uetustatis contineat, ostendemus. Antiquissimū præ omnibus ferē gentibus Hebræorum genus haberi pato, quod nulli dubitandum uideatur: & quod apud ipsam gentem secretior quidā religionis cultus & obseruantia, diuinis mandata uoluminibus continetur: in quibus etiam de nōnullis iustitia & pietate præditis uiris refertur, quibusdam quidem, qui & ante diluuium fuerint, alijs autem & post diluuium, in quibus de Noe atque eius filijs, omniq; profapia scribitur, & usq; ad Abraham peruenitur, quem parentem gentis Hebræorum constat existere. Omnes ergo illos, qui ab Abraham iursum uersus usq; ad primum hominem, generationis ordine conscribuntur, etiam si non nomine, rebus tamen & religione Christianos fuisse si quis dicat, non mihi uideatur errare. Cum enim nomen Christiani hoc indicet, quod **CHRISTO** quis credēs, per eius doctrinā, fidem, pietatē, ac iustitiam teneat, & studijs diuinę in hæreat sapientia, atq; omne quod ad uirtutem pertinet, exequatur: si, in quā, hæc sunt, quæ uocabulo Christiani nominis indicantur, & ueræ eū religionis sectatorē designant, hoc erant etiā illi sancti (de quibus supra diximus) uiri, quod Christiani nūc esse profitent. neq; enim aut corporalis eis inerat circūcisio, aut obseruatio sabbati (sicut ne nobis quidem) aut ulla de ciborū obseruatione religio, uel cætera quæ posterioribus per Moysen figuraliter magis ac mystice obseruāda traduntur. Cum igitur absq; his omnibus obseruationibus fuerint religiosi illi, quorū supra meminimus, uiri, sequuti aut sint fidē eius, quæ nos nūc sequimur, **CHRISTI**, quæ frequēter apparuisse eis, & edocuisse uel monuisse ea, quæ ad fidem & pietatē pertinent, in superioribus approbauimus: quomodo dubitatur ab illis cœpisse, & ab illis esse deductam huius gentis originē, qui & eundem deum, autorē & ducem uitæ sequebantur, & in simili religionis obseruātia persistebant: Intantum denique hæc in illis præmissa & præformata religio est, ut ne ipso quidem nomine (quod certe solum differentiā facere uideatur) habeantur alieni: sed & ipsos iam tunc nō solum Christianos, sed & Christos esse appellatos, diuina testatur eloquia. Dicitur enim de illis ex persona dei ad alienigenas gentes: Nolite tægere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Hæc cum de Abraham, uel de his qui per illud tempus ad dei cultum pertinebant, dicta referantur, euidentissime, & luce clarius in ipsis & ante ipsos, Christianorum gens iam tunc fuisse, & omnem tenuisse pietatis ac religionis obseruantiam designatur: Quam nunc per aduentum carnalis præsentia **CHRISTI** per omnes gentes cōmunicatam, & omnibus impartitam nationibus constat: quo sapientia pietatisq; thesaurus, qui uelut intra angustum conclaue pro raris quibusq; cultoribus tenebatur, uniuersum mundum

*Hebræorū
antiquitas*

*Christiani fuerunt,
ueteres ab Adam usq;
ad Abraham*

FIDES

*Christiani
Christi*

dum fidei ac religionis profusione ditaret: & quod prius uirum præbeba-
 tur, nunc simul & subito gentibus integris, & populis ac nationibus inge-
 ratur. Quod ita futurum diuina inspiratione prospiciens quidam eximius
 prophetarum, stupore mentis attonitus, cum admiratione exclamat, & di-
 cit: Quis audiuit talia? aut quis loquutus est ita? Si peperit terra in una die,
 & si genita est gens desemel. Et item in alio loco de his ipsis, quos sermo di-
 uinus gentem simul parturiendam esse prædixerat, cõtestatur & dicit: His
 autem qui seruient mihi, uocabitur nomen nouum, quod benedicetur su-
 per terras. Quod autem ita nouum nomen, quàm Christianorum uocabu-
 lum gentibus datum? Nouum autem dicit nomen, nuper dispersum, non
 nuper inuentum. Verum & hoc ipsum ita futurum, & hæc benedictionem
 nominis ac fidei omnibus gentibus esse largiendam, nequaquã diuina ora-
 cula siluerunt. De ipso namq; Abraham, cum adhuc esset in præputio con-
 stitutus, dicit sermo diuinus: Credidit Abraham deo, & reputatum est ei
 ad iustitiã, & amicus dei appellatus est. Credidisse igitur refertur ei, quem
 apparuisse frequenter & instruxisse eum, quæ ad pietatẽ & religionem per-
 tinet, supra edocuimus, CHRISTO scilicet, per quem omnia cõstare quæ
 gesta sunt, uel gerenda, sæpe probatũ est. A quo etiã ad ipsum Abraham
 responsa huiusmodi deferuntur: Et benedicentur, inquit, in te omnes tri-
 bus terræ. Et iterum: Faciam te in gentem magnam & multam, & benedi-
 centur in te omnes gentes terræ. In quo euidenter exprimitur, quod ille cul-
 tus atq; illa fidei gratia, quæ tunc Abraham, & paucis illis qui id tẽporis fide
 & pietate insignes erant, cõcedebatur, postmodũ per omnes gentes, ac per
 omnes terras esset benedictionis titulo per diuinã gratiam largienda. Cer-
 tum namq; est, quod sicut ille credens ei qui sibi apparuit, iustificatus est, &
 paternis superstitionibus repudiatis ac spretis, dei ueri præcepta fide atq;
 operibus exequutus est, & per hoc ei dicitur: Quia benedicentur in te oēs
 tribus & omnes gentes terræ. Ita & Christiani fide atq; operibus id agant,
 ut paternæ superstitionis errore depulso, sequantur deum quem sequutus
 est Abraham, & ex simili fide eius iustificentur, sicuti iustificatus est Abra-
 ham. Quid igitur obstat, ut nõ una atq; eadem religionis obseruantia der-
 putetur in his, in quibus unam atq; eandem fidei atq; operum esse cõstitit
 format? Et ideo non nouella neq; peregrina est Christianorũ religio uel
 nuper exorta, sed si fas est libere indicare quod uerum est, prima omnium
 atq; ex ipsa simul mundi origine ac natiuitate descendens, eodem Christo
 deo doctore & institutore, iam inde ab initio speciem formãq; suscipiens.
 Et de his quidem ista sufficiant. Verum posteaq; consequenter ea quæ hi-
 storiam narrationem debuerãt antecere, premisimus: superest iam, ut & à
 corporali præsentia domini & saluatoris nostri, & his quæ deinceps gesta
 sunt, ueluti itineris nostri aggrediamur exordiũ, ipsum omnipotentẽ uerbi
 patrem

2fa. 66.

Nouũ nomen

Antiquissima
religio Chri-
stiana

A patrem deũ, sed & ipsum, cuius res geritur, Iesum Christum dominum
 & saluatorem nostrum, cœleste dei uerbum, adiutorem & autorem narra-
 tionis nostræ, precibus inuocantes.

IGitur secundo & quadragesimo imperij Cæsaris Augusti anno, ab Æ-
 gypto uero subiugata & Antonij uel Cleopatrarẽ interitu, in quã nouissi-
 ma Ptolemæorum apud Ægyptum regna ceciderunt, octauo & uicesimo
 anno, dominus & saluator noster Iesus Christus prima ascriptiõe census
 Cyrenio Syriæ præsidente, secundum ordinem totius prophetiæ, quæ de
 ipso prædicta est, in Bethleem Iudæ oppido nascitur. Hunc autem Cyre-
 nij temporibus habitum censum, etiam Iosephus illustris Hebræorum hi-
 storiographus memorat, annectens huic narrationi etiam Galilæorũ hæ-
 resim ipsidem exortam esse temporibus: De qua apud nos Lucas in Acti-
 bus apostolorum meminit his uerbis.

POST hunc, inquit, surrexit Iudas Galilæus, in diebus conscriptionis cen-
 sus, & auertit populum post se. Sed & ipse periit, & omnes qui crede-
 bant ei, dispersi sunt. De his autem ipsis Iosephus (de quo supra diximus)
 in historia sua octauodecimo Antiquitatum libro, hoc modo commemo-
 rat: Cyrenius autem uir unus ex consensu curiæ Romanæ, per singulos ma-
 gistratus usq; ad gradum cõsulatus ascendens, cætera quoq; honorabilis;
 cum paucis Syriã uenit, à Cæsare ius dare gentibus missus, & censor simul
 patrimoniõrũ futurus. Et post pauca ait: Iudas uero Gaulanites, uir de ci-
 uitate Gamala, Sadduchum quendam Pharisæum assumens, magnope-
 re nitebatur sollicitate plebem, asserens eis, quod ascriptio census nihil ali-
 ud quàm apertissimam imponeret seruitutem: simulq; cohortabatur gen-
 tem suam, ne perderet libertatem. Sed & in secunda historia Iudaici belli
 de hoc ipso hæc scribit: Quo in tempore, inquit, uir quidã Galilæus Iudas
 nomine, ad discessionem populos cogebat, pessimũ fore eis persuadens;
 si adquiesceret soluere tributa Romanis, & post deum, mortalem suscipe-
 re dominatum. Hæc Iosephus.

PER idẽm tempus Herodes primus ex alienigenarum genere ortus, re-
 gnum Iudaicæ gentis obtinuit. Et in ipso completur prophetia, quam
 Moyses ante prædixerat, quod nõ deficeret princeps ex Iuda, neq; dux de
 femoribus eius, usquequo ueniret cui repositũ est. De quo etiam pronun-
 tiat idẽm Moyses, quia ipse sit expectatio gentiũ. Imperfectus namq; hu-
 ius præfagij pendebat euentus, donec sub propriæ gentis principibus rege-
 rentur, qui incipientes ab ipso Mose, qui hæc prædixerat, usq; ad Augusti
 imperium perdurarunt. Quo in tempore primus (ut supra dixi) Herodes ex
 terni generis uir, à Romanis Iudæorũ suscepit principatum. Qui Herodes,
 secundum ea quæ Iosephus tradit, ex Idumæorum gente paternũ genus,
 ex Arabum uero materni sanguinis originẽ deducebat: Aphricanus autẽ
 qui

Alia cui res

Cap. II

Christus hãc
scitur

Cap. III

Iudas Galil-
leus

Cyrenius

Cap. IIII
Herodis ge-
nus

qui & ipse præcipuus in historiographis habetur. Aiunt, inquit, qui de eo **A**
Antipater pater Herodis diligentius explorarunt, Antipatrū quendam esse patrem Herodis Ascalonitæ, qui & ipse fuerit Herodis cuiusdam filius, templi Apollinis æditū. Hic Antipater ab Idumæis latronibus captus admodū puer, permansit cū prædonibus, pro eo quod pater eius rei familiaris inopia filium redimere non ualeret. Verum puer latronū uita & moribus institutus, postmodum Hyrcano cuidam Iudæorum pontifici familiaris efficitur, ex quo nascitur Herodes hic, qui Saluatoris temporibus fuit. Hæc Africanus.

Cap. V
Igitur cum in hominem externæ gentis, Iudæorū deuenisset imperium, imminabat sine dubio etiam illa prophetica prædicta uocibus expectatio gentium: quippe cum defecissent apud eos ab origine ipsius Moyſi scæptra principum, regumq; successio. Prius enim quàm in captiuitatem Babylonix ducerentur, regnauit apud eos Saul primus, & inde Dauid. Nam ante reges à iudicibus regebantur, qui post Moysen & Iesum successorem eius, gentis illius tenuerant principatum. Post reditum uero de Babylonia non defuere eis gubernacula disciplinis optimis instituta. Per pontifices etenim rerum summa gerebatur, donec Pompeius Romanorū magistratus adueniens, Hierosolymā urbem quidem Romanis armis oppugnaret & caperet, sancta uero & sacratissima quæq; templi pollueret, ita ut ne ab ipsis quidem adytis ingressum temperaret hostilem. Eum uero qui per auitam successione per idem tempus regno simul & pontificioungebatur, **B**
Aristobolus Aristobolum nomine, uinctum cum liberis Romam misit, Hyrcano fratri eius pontificatum relinquens. Omnem uero Iudæorū gentem ex illo tempore tributariam Romano fecit imperio. Sed Hyrcano, in quem ultimus Iudæorum gentis pontificatus fuerat deuolutus, à Parthis capto, primus (sicut supra dixi) externi generis uir Herodes, per Senatusconsultū Augusto imperante Iudæorum gentis adipiscitur gubernacula. Sub quo imminente iam Saluatoris aduentu, etiā gentium salus & uocatio expectata illa, secundum ea quæ prophetæ prædixerant, consequuta est. Ex quo utiq; tempore interrupta successione serie ducū uel principum, qui de Iudæa moribus descendebant, cōsequenti ratione, ordo quoq; sacerdotij ab auis & proauis indeclinabiliter currēs, repente cōfunditur. Habes & de his idoneum testem ipsum Iosephū, qui indicat Herodem postq; regnum sibi Iudæorum à Romanis cōcessum est, non iam secundum generis ordinē constituisse pontifices, sed ignobilibus quibusq; sacerdotia permisisse. Similia quoq; in sacerdotibus ordinandis, egisse etiā successorem eius Archelaum refert, post quem Iudæorum imperiū dicit recepisse Romanos. Idem ipse Iosephus indicat, quod etiam sacrā uestem pontificis summi Herodes obclusam sub signaculo suo tenuerit, nec unquam pontificibus usum eius potestatem uel permisit. Hoc idem & successor eius Archelaus, hunc & Romanam

A mani post ipsos morem pontificalis iniuriæ tenuere. Hæc autem dicta sunt nobis approbare uolentibus ueritatem prophetiæ, quæ in aduentu domini & saluatoris nostri impleta est. Sed & apud Daniele prophetam euidenter numerus septimanarum, qui usq; ad Christum ducem futurus designatur, impletus est, de quibus in alijs locis exposuimus. Post quarum septimanarum consummationem abolendum esse chrisma, quod apud Iudæos sacratissimum seruabatur, idem propheta designat. Quod quidē manifestissime eo ipso tempore, quo dominus noster Iesus Christus aduenit, probatur impletum. Hæc autem à nobis per necessario relata ad ostendendam ueritatem temporum, teneantur.

Verum quoniam de generationibus Christi uarie nobis Matthæus & **Cap. VI**
 Lucas euangelistæ tradiderunt: & contraria sibi à quâ plurimis dicere putantur, in quo etiam nonnulli fidelium ueritatis ignorantia cōmenta quædam pro suis quisque opinionibus conantur adhibere, etiam de hoc historiam, quæ ad nos usque deducta est, in medium proferamus. Africanus, *Africanus historiographus* cuius superius fecimus mentionē, scribens ad Aristiden quendam de Euangeliorum cōsonantia, & de genealogijs quæ à Matthæo & Luca diuersæ referuntur, ceterorum quidem opiniones procul à ueritate errantes, coarguit: ipse autem historiā quam compererat, his ipsis protulit uerbis: Apud gentem, inquit, Israel, generationū nomina nunc secundum naturæ, nunc etiā **B**
 secundum legis ordinem numerantur. Naturæ quidem successiones habentur, quæ ex seminis uel sanguinis ueritate descendunt. Legis autē, cum quis filius alio generante substituitur sub nomine fratris defuncti sine liberis. Cum enim resurrectionis inter eos spes necdum fuisset accepta, per hæc resurrectionis quandam imitabantur imaginem, uti ne nōmen generis uitio sterilitatis aboleretur. Cum ergo huiuscemodi apud eos generationum ordines seruarentur, ut quidam ex ipso germine, quidam ex substitutione ab alijs generati, alijs filij legis beneficio deputarentur, à singulis Euangelistarum utriusq; modi cōmemorata successio est: id est, ut alter eorum eum qui genuisset, alter uero eum, qui quasi genuisse uideretur, exponeret. Et ita fit, ut neutrum Euangelium mentiatur, dum aliud naturæ ordinem, aliud uero legis exequitur regulam. Cōiunctum namq; sibi est inuicem genus, & illud quod per Salomonem, & illud quod per Nathan deducitur per legales substitutiones quæ fiebant his qui sine liberis decedebant, & per secundas nihilominus nuptias, quibus unus atque idem alijs parentibus progenitus, aliorum esse filius uidebatur. Et ita fit, ut utraq; narratio generationū usq; ad Ioseph uerissimis lineis deducatur, diuerso quidem, sed satis explorato ordine designata. Ut autem clarius fiat quod dicitur, ipsas generationum cōsequencias enarrabimus. A Dauid per Salomonē generatio, quā dinumerat Matthæus, tertium à fine facit Mathan, qui dicitur genuisse Iacob **b** patrem

patrem Ioseph. Per Nathan uero de Dauid Lucas generationū ordinem ^A reuens, tertium nihilominus eiusdem loci facit Melchi. Dicit enim: Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Melchi. Nobis autem imminet ostendere quomodo Ioseph dicitur secundum Matthæum quidem patrem habuisse Iacob, qui deducitur per Salomonē, secundum Lucā uero Heli, qui deducitur per Nathan: utq; isti ipsi, id est, Iacob & Heli, qui erant duo fratres, habētes alius quidem Mathan, alius autem Melchi patrem, ex diuerso genere uenientes, etiā isti Ioseph aui esse uideantur. Est ergo modus iste: Mathan & Melchi diuersis temporibus de una eademq; uxore, Estha nomine, singulos filios procreauerunt, quia Mathan qui per Salomonem descēdit, uxorem eam primus acceperat, & relicto uno filio Iacob nomine, defunctus est. Post cuius obitum (quoniā lex uiduam alij uiro nō uetat nubere) Melchi, qui per Matthan genus ducit, cū esset ex eadem tribu, sed nō ex eodē genere, relictam Mathæ accepit uxore, ex qua & ipse suscepit filiū nomine Heli, per quod ex diuerso patrum genere efficiuntur Iacob & Heli uterini fratres: quorum alter, id est, Iacob fratris Heli sine liberis defuncti uxore ex mandato legis accipiens genuit Ioseph, natura quidem germinis filiū suum, propter quod & scribitur: Iacob autem genuit Ioseph. Secundum uero legis præceptum Heli efficitur filius, cuius Iacob, quia frater erat, uxore ad suscitandum fratris semen acceperat. Et per hoc rata inuenitur atq; integra generatio, & ea quam Matthæus enumerat, dicēs: Iacob autem genuit Ioseph: & ea quam Lucas cōpetenti obseruatione designat, dicens, quod putabatur esse filius Ioseph, qui fuit Iacob. Qui & ipse subsonante eadē distinctione, Heli esse filius putabatur, qui fuerat Melchi, qui legalem hanc successionem, quæ uelut adoptione quadā erga defunctos constat magis q̄ germinis ueritate, cōpetenti satis per hoc designauit indicio, obseruans Euangelista, ne omnino in huiuscemodi successionebus genuisse aliquē nominaret: per quod digne distinctione non descēdens, sed ascendens usq; ad Adam, & ad ipsum usq; peruenit deum. Hæc autem non nobis ad subitum reperta, aut absq; ullis autoribus commentata sunt: sed ipsi hæc saluatoris nostri secundum carnem propinqui, seu studio tanti seminis demonstrandi, siue edocendi quæ secundum ueritatem gesta sunt, tradiderunt: addētes etiam hoc, quod dum Idumæi latrones Ascalonicæ ciuitati irruētes, & de Apollinis templo, quod muro urbis adhærebat, cum cæteris spolijs etiam Antipatrum Herodis cuiusdam æditui filium captiuum diripiissent, accidisse postmodum, ut ad amicitias Hyrcani pontificis Antipater perueniret. Cuius principatum quod in quā plurimis uiuisset, defuncto eodē Hyrcano Herodi filio suo à Romanis per ambitionē regnum Iudææ gentis acceperit. Verum hæc & in alijs Græcorum historijs designantur. Sed illud præcipue supradicti uiri memoria tradiderūt, quod per idē tēpus omnes Hebræorū generationes descri-

nathan

heli

Legalis successio apud
Lucam

Antipater Herodi filio regni à Romanis obtinet

^A descriptæ, in archiuis templi secretioribus habebantur, in quibus etiā alieni generum quorūq; continebantur origines, sicut Achior ex Ammanitis, & Ruth ex Moabitibus, alij etiam ex Aegypto, qui dicuntur Israelitis esse commixti. Verum Herodes cum summā potestatem teneret, uidens quod huiuscemodi generis indicia, si permanerēt, obfuscationis sibi plurimū quærent; ignobilitatis suæ conscientia exagitatus, omnes libros, in quibus conscriptio generis habebatur, iussit incendi, æstimās se nobilem uideri posse, si nouicius esse & aduena Israelitici generis nullis conscriptionum fastibus urgeretur. Verum fuere tum pauci diligentes & studiosi uiri, qui uel descriptos ex parte aliqua huiuscemodi libros domi haberēt, uel etiam memoriter auitæ ordinem prosapiæ retinerēt, præcipue quos demissa à proauis nobilitas & commonebat. Ex quibus fuerunt & hi (quos paulo ante memorauimus) *δ'εζωοτιμοι*, id est, heriles, uel dominici appellati, propter propinquitatem generis Christi, qui & Nasarei fuerunt ex uico Cocchaba Iudeorum: quiq; per omnem regionem circūeuntes, ordinem supradictæ generationis partim memoriter, partim etiā ex dierum libris, inquantū erat possibile, perdocebant. Quibus ita à nobis (inquantū diligentia potuit) perscrutatis, euidentissime euāgeliorum per hæc ueritas declaratur. Hæc sunt quæ ab Africano didicimus. Hoc itaq; modo in Ioseph patrum generatione deducta, dubitari iam nō potest de Maria, quin eiusdem generis atq; eiusdem tribus extiterit. Siquidem secundum legem Moyfi non licebat in diuersas tribus nuptias permisceri: sed uni ex eodem populo, atq; ex eadem familia inuoluta præcipitur copulari, ut ne permixtione coniugij etiam fors hæreditatis deducatur in dubium, & de alia tribu contra fas ad aliā transferatur. Sed de his satis sit dictum.

Christo igitur secundū prophetiæ fidem nato in Bethleem Iudææ temporibus supradicti Herodis, de Orientis partibus aduentātes ex Magorum gente quidam uiri, percontantur ab Herode, ubi nam esset rex qui nuper natus est Iudæorum, affirmantes uidisse se stellam eius in Oriente, quæ sibi etiam dux itineris extitisset, causam uero tantæ properationis, adorandi ac uenerandi nuper æditi regis esse. Quibus ille auditis, incredibiliter deterretur, uetens ne statu sui periclitaretur imperij, Accersitis ergo legis doctoribus, percontatur ubi nam Christū nasci speraret. Ut uero ex Micheæ oraculis locus natiuitatis eius apud Bethleem designatus est, uno præcepto rex omnes lactentes pueros, non solum apud Bethleem, sed & in omnibus eius finibus à bimis & infra; secundum tempus quod explorauerat à Magis, interimi iubet, si quo modo etiam Iesum cum æquæuis posset extinguere. Sed præuenit regis insidias puer abductus in Aegyptum, parētibus de dolo regis angelo prænunciante communitis.

b 2 Verum

Al. committit
dabat

Diaria

Cap. VII
Magi Herodem aduent

Cap. VIII

Verum hæc etiam sacris Euangelij uocibus edocemur. Sed operæ præcium est crudelitatis Herodis in Christū & æquæuos eius, uidere mercedem. Statim namq; nec mora, ultio in eum diuina conuertitur, quæ nō solum præfens inferret exitium, uerū etiam quibus post interitum supplicij esset excrucianus ostenderet. Longum est, si prosperitates imperij eius, quibus ad illud tempus usq; pollebat, domesticis referam cladibus obscuratas: ignominiam matrimonij, funera liberorū, quorum tamen ipse extiterit parricida. Sororis etiā, propinquorumq; omnium, si exequare clades, Tragœdia magis quam historia texti uidebitur. De quibus tamen si quis scire uult, Iosephus plenius refert. Igitur cum pro sacrilegio quod in saluatorem commiserat, & scelere quod in æquæuos eius peregerat, ultio eum diuina uirgeret in mortem, quem dederit exitū, nō puto indecorū, si ipsius Iosephi in septimodecimo libro Antiquitatum hæc referētis sermonibus explicemus. Herodem, inquit, porro amarior indies morbus urgebat, supplicia commissi paulo ante sceleris expetens. Lento namq; igne extrinsecus in superficie corporis urebatur, intrinsecus uero uastū condebat incendium. Auuditus inexplibilis semper inerat cibi, nec tamē satiari unq; rabidis incitata faucibus ualebatur nimia gulæ ingluuiens, intestina intrinsecus ulceribus obsepta, doloribus quoq; coli q̄ maximis cruciatur: humor liquidus & luridus erga pedes tumidos oberrabat, & ab inferioribus partibus pubetenus tumore distentus erat: Sed & uerēda ipsa putredine corrupta, scatere uermibus coeperūt. Spiritus quoq; incredibilis inflatio, & tentigo obscena satis & execranda. His autē omnibus doloribus sceleris dirior, uel ex membrorum putredine, uel ex respiratione anhelitus reddebat. Ita ex omni parte cruciatibus fessio, nulla sufficere uires ad tolerantiam poterant. Dicebant ergo hi, quibus diuinandi peritia est, has diuinitus pœnas ab eo ob multa eius impie & crudeliter gesta deposci. Hæc quidem in supradicta historia refert uir, de quo paulo ante memorauimus. Sed & in secundo libro idem historiographus similia nihilominus de eodem scribit, hoc modo dicens: Post hæc uero omne corpus eius morbus inuadens, diuerso sibi met eum corruptelæ genere uendicabat. Febris namq; una parte lenta uexabat, prurigo ex alia parte intolerabilis, per omnem corporis diffusa superficie: coli quoq; creberrimus dolor: pedes pubetenus hydropis obsederat tumor. Verenda corrupta putredine, & scatentia uermibus horrescebant. Inflationes etiā tortuosi spiritus, & crebra suspiria cōuulsis admodū producta uisceribus, ita ut diceretur à uatibus nō morbi corporis hæc, sed diuinæ ultionis esse supplicia. Qui cum tot morbis etiam feralibus urgeretur, tamē spem adhuc uiuēdi gerens, de medicis ac remedijs cogitabat. Deniq; transito Iordane, aquis calidis, quæ apud Calliroen sunt, utebatur, quæ etiam potantibus comode dicuntur. Visum est autem medicis etiam oleo calido omne corpus fouēdum. Cumq; depositus

Iosephus

Herodis
cruciatibus

depositus fuisset in huiusmodi fomento, ita resolutus est omnibus membris, ut etiam oculi ipsi è suis sedibus soluerentur.

Reportatur ergo exin Hiericho, & famulorum planctibus admonitus, Rubi salutē desperare cœpit, militibus quidē quinquagenas drachmas diuidi iubet, ducibus uero & amicis suis plurimum pecuniæ largitur. Ipse uero furore iam plenus, & ipsi (ut ita dicam) morti minitans, fertur in facinus execrabile. Etenim ex singulis quibusq; uicis uel castellis, si qui nobiliores & primarij erāt uiri, ex omni Iudæa ad se colligi, & recludi iubet in loco qui dicitur Hippodromus. Accersita tantum sorore sua Salome, atq; eius uirio nomine Alexa: Noui, inquit, Iudæos de meo interitu gauisuros, sed poterō habere lugentes, & exequias honorabiles ex plangentium multitudine, si uolueritis uos meis parere præceptis. Hos omnes quos in custodia haberi iussi totius Iudææ nobiles, statim ut ego spiritum exhalauero, interficite, in hoc ipsum militibus præparatis: ut omnis Iudæa, & omnis domus etiam inuita defleat obitū meum. Et post pauca idem Iosephus ait: Rursum autē, nam et cibi auuiditate, & tussis cōuulsione distendebatur, cum ex dolorum uolētia iam uitæ exitū adesse sensisset, malo accepto cultū poposcit (solebat enim per semetipsum purgatum sic pomum, atq; incisum, comedere) tunc dein de circumspiciens ne quis esset qui prohiberet, eleuauit in semetipsum de xteram, ictumq; librauit. Ad hæc idē prosequitur scriptor, quod paulo ante quam nouissimum spiritum redderet, tertium, post duos quos ante necauerat, filium suum præceptis impijs iugulasset, atq; ultimā lucem, sicut non absque maximis doloribus corporis, ita etiam nec absq; parricidij piaculis aufugisset. Talis igitur Herodis extitit finis, quo digna supplicia pro scelere quod in Bethlehem erga paruulos gesserat, & pro insidijs domini nostri ac saluatoris exactus est.

De successore uero eius, historia nos euangelica perdocet, quod posteaquam per angelum commonitus, Ioseph sublato puero & matre eius de Aegypto rediit ad terram Iudæam: Audiens, inquit euangelista, quia Archelaus regnaret pro Herode patre suo, timuit ire illuc: commonitus autem in somnis, abiit in partes Galilææ. Huic autem euangelicæ ueritati consona scribit etiam supradictus historiographus, diligenter hæc exequens: quomodo ex testamento Herodis patris sui, adiudicante etiam Cæsare Augusto, regni Iudæorum successor extiterit Archelaus, & ut post decem annos imperio deuolutus sit, utq; Philippus & Herodes iunior frater cum Lyfania in tetrarchias diuisum Iudææ regnum regebant.

Idem quoq; ipse historiographus in octauodecimo libro refert, duodecimo anno Tiberij Cæsaris, qui Augusto septem & quinquaginta annis principatu potito successerat, Pontium Pilatum Iudææ procuracionem suscepisse, atq; inibi per decē cōtinuos annos usq; ad ipsum penē finē Tiberij

b 3 per

perdurasse. Ex quibus omnibus figmentū impudēs euidēter arguit Acto-
rum, quæ recēti cōfecta plasmate aduersus Christū dñm proferūtur, in qui-
bus primō omnīū tēporis ipsius ratio coarguit falsitatē. Quarto nāq; con-
sultatū Tiberij, qui cōsultatus septimo anno imperij eius fuit, piaculi in salua-
torem cōmissi tēpus falsa hæc Acta præscribunt. Quo in tempore euidēter
ostēditur, ne missus quidē adhuc ad Iudæā procurationē Pilatus, secundū Io-
sephi probatissimi historici testimonium, qui planissime designat duodeci-
mo anno Tiberij Cæsaris Iudæā procurationē suscepisse Pilatū. Cōsonan-
ter autē in his cum historico Euāgelista tēcordat, quintodecimo dicēs anno
Tiberij Cæsaris, in quo quartus erat Pilati procurationis annus, cū etiā Iu-
dæā tetrarchā haberēt Herodes, & Lysanias, & Philippus, dñm & salua-
torem nostrū Iesum Christum fuisse annorū triginta, quādo ad Ioannē ba-
ptizandus aduenit. Tunc etenim initium euāgelicæ prædicationis instituit.

Cap. XII

Refert autē eum diuina scriptura omne doctrinæ suæ tēpus exegisse sub
pontificibus Anna & Caipha: quo scilicet Annæ pōtificatus tempore
incipiēte docere cœperit, & usq; ad initiū Caiphæ pertēderit. In quibus spa-
tijijs uix toti quatuor cōcluduntur anni. Legalibus porro præceptis iam per-
illud tēpus uī & ambitione celsantibus nulli quippe pōtificatus honor, uir-
tutē uel generis merito reddebatur, sed Romana potestate, alijs nunc, itē alijs
summa sacerdotij præstatur, ita ut annuis iam successionebus mutaren-
tur. Deniq; idem Iosephus refert, quatuor per ordinē usq; ad Caiphā pon-
tificatus officio post Annā esse perfunctos, his uerbis scribēs: Valerius Gra-
tus & Anna sacerdotio deturbato, Ismahelem pontificē designauit filiū Iar-
bi, sed & hunc nō multo post abijciens, Eleazarū Annæ pontificis filiū; pon-
tificatui subrogauit. Post annum uero etiā hunc arceat officio, & Simoni cui-
dam Camithi filio pontificatus tradidit ministeriū. Quo nō amplius etiam
ipse, tēp̄ unius anni spatio perfunctus, Iosephū, cui & Caiphas nomē fuit, ac-
cepit successorē. Ac per hoc omne tēpus quo dominus & saluator noster in
terris docuisse perscribitur, intra quadriennij temporis spatia coartatur, in
quo istæ, quas Iosephus memorat, successiones pontificum describuntur,
uix per annos singulos ministratæ. Consonanter igitur secundum ea quæ
Iosephus scribit, Caiphā pōtificem anni illius quo saluator passus est, etiam
Euangelij scriptura designat. Igitur dominus & saluator noster non multo
post initium prædicationis suæ, duodecim ex omnibus discipulos assump-
sit, quos & cæteris scētatoribus suis præferens, speciali quodā electionis
privilegio apostolos nominauit, cuius nominis uirtus missos indicat. Sed
& alios post hos elegit septuaginta, quos & ipsos binos per loca singula &
urbes, ad quas ipse accessurus erat, præmisit.

Apostolus,
hoc est, missus

Cap. XIII
Io. Baptista

Verum breui interiecto tempore Ioānes Baptista ab Herode, filio He-
rodē, capite punitur: de quo, & in Euangelijs quidē refertur. Cōcordi
uero testimonio etiā Iosephus de hoc scribit, nominatim etiā de Herodia
de come

Ad cōmemorans, uelut de cōiugio fratris Philippi uiuentis uolente abstra-
ctæ, & suis ab Herode incestis nuptijs sociatæ, propria & legitima uxore
depulsa. Quā Herodiadem filiam dicit fuisse Aretæ regis Arabia, propter
quam etiā Ioannem Baptistā ab eo cōmemorat interemptū. Bellum quoq;
exortū inter Aretā dicit & Herodē, tanq; ob ignominia filiaē uindicandā.
In quo bello exercitū refert Herodis extinctum. Hæc autē ei omnia accidisse
propter piaculū, quod in necem Ioannis admisit. Idem quoq; Iosephus (u)
stissimū super omnes Ioannē fuisse, secundū Euangeliorū fidem, & ab He-
rode propter Herodiadē capite cæsū refert, propter quam etiam regno
eum cōmemorat depulsum, atq; in exilium in Viennā Galliaē urbē trusum
Hæc in xviij. Antiquitatū libro, his ipsis quibus infra annotatū est syllabis
scribit. Quibusdā autē, inquit, Iudæorū uidebat ideo petisse Herodis exerci-
tum, quod in eum satis iuste ultio diuina cōmota sit pro uindicta Ioannis,
qui uocabatur Baptista; quem puniuit Herodes, uirū ualde bonū, qui præ-
cipiebat Iudæis uirtuti operā dare, iustitiam inter se inuicem custodire, & in
deum seruare pietatē, per baptismū in unum coire. Hoc enim pacto baptis-
mum acceptabile fore, si non solum ad abluenda peccata sumatur; uerum
etiam ad castimoniam corporis, atq; ad animæ iustitiam purificationemq;
seruetur, omniumq; pariter uirtutū, uelut signaculum & custodia quædā fi-
delis habeatur. Quæ cum ab eodē per præcepta huiuscemodi docerentur;
atq; ad audiendum eum per plurima multitudo concurreret, ueritus Hero-
des, ne forte doctrinæ eius persuasione populi à suo regno desciscerent: uir-
debat enim quod præceptis eius ac monitis obedire in omnibus plebs esset
parata: melius credidit, priusq; aliquid noui fieret, anticipare hominē nece,
quā postmodū turbatis rebus serā pœnitudinē gerere. Ex sola igitur hac
suspensione Herodis, uinctus in castellum Macherunta abducitur Ioannes,
ibiq; capite obruncatur. Hactenus de Ioanne. Sed & de saluatore domino
in iisdem historiarum suarum libris idem Iosephus ita scribit.

Fuit autē iisdem temporibus Iesus sapiens uir, si tamē uirū eum homina-
re fas est. Erat enim mirabiliū operū effector, doctorq; hominū eorū,
qui libet quæ uera sunt, audiunt. Et multos quidē Iudæorū, multos etiam
ex gentilibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hūc accusatione primorum nō-
stræ gentis uirorū, cum Pilatus in crucem agendum esse decreuisset, nō de-
seruerunt hi, qui ab initio eum dilexerāt. Apparuit em̄ eis tertio die iterū ui-
uus, secundū quod diuinitus inspirati prophetæ, uel hæc, uel alia de eo innu-
mera miracula futura esse prædixerāt. Sed & in hodiernum diem Christia-
norum, qui ab ipso nūcupati sunt, & nomē perseuerat & genus. Hæc cum
ipse Hebræorū scriptor olim suis libris inserta, tam de Ioanne Baptista, tēp̄
etiam de domino & saluatore nostro tradiderit, quod ultra effugiū quæ ex-
cusatio impudētibus & perfidis remanebit, quo minus de falsitate gestorū,
quæ postmodū cōfinxerunt, aptissime cōuincantur; Sed & de his ista suffi-
cient

ciant. Apostolorū autē domini & saluatoris nostri nomina quę referātur, ex
 ipsis euangelij omnibus palām est. Septuaginta uero discipulorū uocabu
 Barnabas la nuscq; quidē reperimus scripta. dicitur tamē unus ex ipsis esse Barnabas,
 cuius etiā in Actibus Apostolorum mentio facta est. Sed & Paulus nihī
 lominus scribens meminit eius. Deniq; ipsum dicunt esse, qui cum Sosthe
 ne & Paulo Corinthijs scribit. Clemēs uero in quarto Dispositionum libro
 Cephę mentionē facit, de quo Paulus dixit: Cum autē uenisset Cephas An
 tiochiam, in faciem ei restiti: & dicit eum unum esse ex septuaginta discipu
 lis cognomine Petri apostoli. Sed & Matthiā ex ipsis esse dicit, qui pro Iu
 da apostolorū numero subrogatus est, & eum qui cum ipso est statutus ad
 sortem. Tathæū quoq; unū ex ipsis fuisse tradunt, de quo & historiā, quę
 ad nos usq; peruenit, exponere necessarium duco. Nam & plures q̄ septua
 ginta fuisse discipulos Saluatoris inuenies, si obserues ea quę Paulus indi
 cat, dicens, post resurrectionē apparuisse dominū primū quidē Cephę, po
 stea alijs undecim, & post hos amplius q̄ quingētis fratribus simul: ex qui
 bus quosdā dormisse dicit, plurimos autem adhuc permanere eo tempore,
 quo scribebat. Post etiam dicit eum uisum esse Iacobo, qui erat unus ex his
 qui fratres Saluatoris appellabatur. Tū deinde tanquā præter hos duode
 cim, ad eorum tamen similitudinem fuissent alijs quidem Apostoli, sicut &
 ipse erat, Paulus addidit & dicit: Postea apparuit Apostolis omnibus, no
 uissime autē uisus est & mihi. Sed & de his ista sufficiant.

Cap. XV

Narratio uero quā de Tathæo p̄misimus, hunc habet modū: Dñi ac
 Saluatoris nostri Iesu Christi diuinitas, cū p̄ mirabili uirtutis opere
 per omnē locū celebraretur, innumeros tā de uicinis q̄ de peregrinis & lōge
 positis, pro remediorū & curę uirtutibus inuocabat, si qui præcipue mor
 bi alicuius ægritudine laborarēt. Vnde & rex quidā Abgarus nomine, gen
 tis ultra Euphraten positę principatū nobiliter tenēs, morbo quodā corpo
 ris irremediabili, quantū inter homines, tenebat. Qui cū de nomine Iesu, &
 de mirabilibus uirtutū eius audisset, supplex ei per epistolā factus exorat,
 misso in rem homine, diutini morbi uinculis, quibus tenebatur, absolui. Sed
 ad præsens quidē à domino corporis eius cura differtur, dignus tamē effici
 tur rescripto epistolę Saluatoris, in qua simul etiā promittitur ei, quod non
 multo post desiderij sui cōsequeretur effectū. Deniq; post resurrectionē atq;
 ascensionem domini ad cœlos, Thomas apostolus ex cōmonitione diuina
 Tathæū quendā, unū ex septuaginta discipulis, ad Edessenā ciuitatē Euan
 gelistam & prædicatōrē uerbi dei emittit, simul & quę à dño promissa fue
 rant, impleturū. Hęc in archiuis publicis Edessenę ciuitatis, in qua tunc su
 prædictus Abgarus regnauit, ita descripta reperimus in his chartis, quę ge
 sta regis Abgari seruata antiquitus cōtinebant. Et ut euidēs dictōrū ueritas
 fiat, ipsarum exemplaria epistolatū ex Syrorum lingua translata ponemus.

Exemplar

A Exemplar epistolę scriptę à rege Abgaro uel Toparcha ad Iesum, &
 missę Hierosolymam per Ananiam cursorem.
 Abgarus Vchanix filius Toparcha, IESU saluatori bono, qui appa
 ruit in locis Hierosolymorum, S.

AUDITVM mihi est de te & de sanitatibus quas facis, quod sine medica
 mētis, aut herbis fiant ista per te, & quod uerbo tantū cæcos facis uidere, &
 claudos ambulare, & leprosos mundas, & immundos spiritus ac dæmones
 eijcis, & eos qui longis ægritudinibus afficiuntur curas & satias, mortuos
 quoq; suscitās. Quibus omnibus auditis de te, statui in animo meo, unū es
 se è duobus, aut quia tu sis deus, & descenderis de cœlo ut hæc facias, aut q̄
 filius dei sis qui hæc facis. Propterea ergo scribens rogauerim te, ut digneris
 usq; ad me fatigari, & ægritudinē meam qua iam diu laboro, curare. Nam
 & illud comperi, quod Iudæi murmurāt aduersum te, & uolunt tibi insidia
 ri. Est autem ciuitas mihi, parua quidem, sed honesta, quę sufficiat utriq;:

Exemplum rescripti ab Iesu per Ananiam cursorem,
 ad Abgarum Toparcham.

BEATVS es, quia credidisti in me, cum ipse me nō uideris. Scriptū est em̄
 de me, quia hi qui me uident, nō credent in me: & qui non uident me, ipsi cre
 dent, & uiuent. De eo autē quod scripsisti mihi ut ueniam ad te, oportet me
 omnia propter quę missus sum hię explere, & posteaq; compleuero, reci
 pi me ad eum, à quo missus sum. Cum ergo fuero assumptus, mittā tibi ali
 quem ex discipulis meis, ut curet ægritudinē tuam, & uitā tibi atq; his qui te
 cum sunt, præstet. Erat autē his epistolis adiunctum etiam hoc lingua Syro
 rum, quod infra scriptū est. Postea uero quā Iesus assumptus est, misit ei
 Iudas, qui & Thomas, Tathæum apostolum unum ex septuaginta. Qui
 cum uenisset, manebat apud Tobiam filium Tobix. Ut autē audiuit de eo
 Abgarus, & nunciatum est ei quod uenisset Apostolus Iesu, secundū quod
 ei scripserat: & cœpisset Tathæus in uirtute dei curare omnem languorem
 & infirmitatem, ita ut omnes mirarentur: Abgarus, cōsideratis mirabilibus
 quę faciebat, recordatus est quod ipse esset de quo sibi Iesus scripserat, di
 cens. Cum autem fuero assumptus, mittam tibi aliquem de discipulis meis
 qui ægritudinem tuam sanet. Et uocans ad se Tobiam, apud quem mane
 bat, ait ad eum: Audiui quod uir quidam potens uenit, & manet in domo
 tua, adduc eum ad me. Cumq; redisset Tobias ad Tathæum, dixit ei: Ab
 garus Toparcha uocauit me ad se, & dixit mihi, ut te ad eum perducam, ut
 cures eū. Et Tathæus: Veniā, inquit, quoniā maximē propter ipsum mis
 sus sum. Postero igitur die Tobias, mane, assumpto Tathæo, uenit ad Ab
 garum. Et cum iam fuisset ingressus præsentibus primatibus suis, statim in
 ingressu uisum est Abgaro diuini nescio quid splendoris in uultu Aposto
 li Tathæi. Quod cum uidisset Abgarus, adorauit Tathæum: super quo
 admirati

admirati sunt omnes qui assistebant regi. Ipsi enim nihil horum uidebant, quia soli Abgaro fuerat ostensum, qui & dicere cepit ad Tathæum: Verè discipulus es Iesu filij dei, qui mihi dixerat: Mitto tibi aliquem de discipulis meis, qui te curet, & uitam tibi præstet. Et Tathæus respondit: Quia magnificè credidisti in eum qui me misit, propterea missus sum ad te. Et si per manseris in fide eius & credulitate, præstabuntur tibi omnia desideria cordis tui. Tū & Abgarus ad eum: Vsq̄ eadeo, inquit, credidi ei, ut & Iudæos qui eum crucifixerunt, uelim (si ulla mihi adesset tanta exercitus copia) trucidare, & si nō Romani regni auctoritas impediret. Et Tathæus ait ad hæc: Dominus noster uoluntatem patris sui impleuit, qua impleta, assumptus est rursus ad patrem. Dicit ei Abgarus: Et ego scio, & credo in eum & in patrem eius. Et Tathæus: Propterea, inquit, pono manum meam super te in nomine eius. Et cum hoc fecisset, statim omni aegritudinis morbo, quo tenebatur, absoluitur. Miratus est autē Abgarus, quod sicut uerbis audierat de Iesu, ita rebus & operibus reperit per Tathæum discipulum eius impleri, qui eum absque medicamentis & herbis curarat. Non solum autem illum, sed & Abdon quendam † Abdix filium podagra laborantem, cum se uestrigij eius aduolueret, manus impositione curauit. Multosq̄ alios urbis illius ciues uarijs obsessos incommodis sanauit. Et sic opera magna & miranda perficiens, prædicabat uerbum dei. Post hæc autē Abgarus ait ad Tathæum, Tu, inquit, cum uirtute dei hæc facis, & nos omnes uidentes admiramur. Verum, quæso te, enarra mihi de aduentu domini quomodo factus sit, & de uirtute eius, in qua faciebat hæc quæ audiui. Et Tathæus: Nūc quidem tacebo: uerum, quia uerbum missus sum prædicare, crastino cōgrega mihi omnes ciues tuos, & corā ipsis prædicabo, & semniabo in eis uerbum uitæ uel aduētus Iesu, quomodo fuit, & cur, uel qua de causa missus est à patre, & de uirtutibus operum eius, uel de mysterijs quæ locutus est in hoc mundo, & qua uirtute hæc fecit. Sed & de noua eius prædicatione, & quod ita paruulus & humilis, & quomodo ita se humiliavit, et deposita maiestate paruificet deitatem suam, ita ut & in crucem ageretur, & in infernum descenderet, & disrumperet sepem, quam à seculis nemo disruperat, & mortuos suscitaret. Qui descendit quidem solus, ascendit autem cum grandi multitudine ad patrem suum. Iussit ergo Abgarus, ut mature omnes ciues cōuenirent, & audirent prædicationem Tathæi. Et post hæc iussit ei dari aurum & argentum: sed ille nō accepit, dicens: Si nostra reliquimus, quomodo accipiemus aliena? Gestā sunt autem ista quadragesimo & tertio anno. Hæc non inutiliter (ut puto) à nobis ad uerbum ex Syrorum lingua interpretata, hunc in nostris libris tenebunt locum.

Elenchus

ELENCHVS CAPL

TVM SECVNDI LIBRI

- A
- De uita & institutione Apostolorum post ascensionē domini. Cap. i
 Quemadmodum Tiberius de christo edoctus à Pilato, commotus sit. Cap. ii
 Ut in omnem mundum breui tempore diffusa de christo prædicatione sit. Cap. iii
 Quemadmodum post Tiberiū Caius Cæsar regē Iudæorum constituerit Agrippā, Herodi perpetua pena deportationis imposita. Cap. iiii
 Ut Philo pro Iudæis susceperit legationem ad Cæsum. Cap. v
 Quanta acciderint Iudæis grauia post temeritatē crucis in christum. Caput vi
 Ut Pilatus quoq̄ semetipsum morte damnauit. Cap. vii
 De fame temporibus Claudij. Cap. viii
 Martyrium Iacobi apostoli. Cap. ix
 Ut Agrippa & Herodes apostolos persequuti, diuinam continuo senserint uindictam. Cap. x
 De Theoda, qui deprauauerat populum. Cap. xi
 De Helena regina Adiabænorum. Cap. xii
 B De Simone mago. Cap. xiii
 De prædicatione Petri apostoli apud urbem Romam. Cap. xiiii
 De euangelio secundum Marcum. Cap. xv
 Ut primus Marcus per Aegyptum Christi noticiā prædicarit. Cap. xvi
 Qualia de abstinentibus apud Aegyptum Philo scribat. Cap. xvii
 Quanti ad nos Philonis peruenerint libri. Cap. xviii
 Cuiusmodi elades compresserint Iudæos ipso die paschæ. Cap. xix
 Qualia etiam sub Claudio Hierosolymis gesta sint. Cap. xx
 De Aegypto, cuius actus Apostolorum faciunt mentionem. Cap. xxi
 Quemadmodum de Iudæa Paulus Romam missus in uinculis, omni culpa liberatus sit. Cap. xxii
 Ut sit Iacobus passus, qui frater domini est dictus. Cap. xxiii
 Quod post Marcum primus Episcopus Alexandrinæ ecclesiæ ordinatus sit Annianus. Cap. xxiiii
 De persecutione Neronis, sub quo Paulus ac Petrus pia confessione decollati sunt. Cap. xxv
 Ut innumeris Iudæi malis afflicti sint, ac nouissime cōtra Romanos arma mouerint. Cap. xxvi
 Eusebij

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE Liber Secundus.

PROOEMIUM.

V AECVNYE oportuit uelut in principijs ecclesiasticae historiae designari, siue de diuinitate Saluatoris, siue de antiquitate nostrae religionis, ac uetustate doctrinae, & ut olim tradita sit Christianorum, quae nouella uideatur, institutio, sed et de aduentu ipsius domini et saluatoris nostri nuper impleto, ac passionibus consummato: de Apostolorum quoque electione, superiore libello, quanta potuimus breuitate perstrinximus. Age iam nunc, quae etiam post ascensionem eius consecuta sunt, uideamus, partim diuinarum scripturarum testimonijs edocentes, partim extrinsecus ex his quae fideliter in commentarijs, qui ad memoriam posteritatis inuenti sunt copierimus approbantes.

Cap. I

Diaconi septem

Hoc est,
corona
Iacobus Iustus
episcopus Hierosolymorum

Primus igitur in Apostolatam pro Iuda proditore Mathias forte consecratur, qui erat unus ex discipulis domini, sicut supra demonstratum est. Ordinatur autem & diaconi septem numero per orationes & manus impositionem apostolorum, ministerij uidearum gratia. In quibus Stephanus, qui & primus post dominum, statim post ordinationem suam lapidatur ab his, qui & dominum occiderunt, per quod & nominis sui seipsum donatur a Christo. Tunc & deinde Iacobum qui dicebatur frater domini, pro eo quod esset filius Ioseph, qui Christi quasi pater habebatur, quoniam quidem desponsata ei fuerat uirgo Maria, quae priusquam conueniret cum eo, inuenta est in utero habens de spiritu sancto, sicut Euangelista protestatur. Hunc, inquam, ipsum Iacobum, qui & Iustus cognominatus est ab antiquis, uirtutum merito, & insignis uitae privilegio, primum historiae tradiderunt suscepisse ecclesiae, quae in Hierosolymis est, sedem, sicut Clemens in sexto Dispositionum libro asserit dicens: Petrus enim, inquit, & Iacobus, & Ioannes, post assumptionem saluatoris, quamuis ab ipso fuerint omnibus penes prelati, tamen non sibi uindicabant primatus gloriam, sed Iacobum, qui dicebatur Iustus, Apostolorum Episcopum statuunt. Idem quoque ipse in septimo eiusdem operis libro addit de ipso etiam haec: Iacobo (inquit) qui dicebatur Iustus, & Ioanni, & Petro post resurrectionem dominus omnem scientiam tradidit, & ipsi ceteris Apostolis: qui Apostoli illis septuaginta discipulis tradiderunt, ex quibus unus erat & Barnabas. Duos autem fuisse Iacobos constat. Vnum hunc Iustum, qui de pinna templi deiectus, fullonis uectis percussus est, & morti traditus. Alius autem est ille, qui ab Hierode capite caesus est. Huius ergo Iusti Iacobi etiam Paulus meminit, cum scribit: Alium autem, inquit, Apostolorum uidi neminem, nisi Iacobum fratrem

atrem domini. In hoc ergo tempore etiam Tathaeus (de quo supra memorauimus) secundum domini praecipuum ad regem Abgarum missus, ipsum quidem aegritudine morbi corporalis absoluit, uniuersam uero ciuitatem Edeffensorum CHRISTO domino fideli fatis credulitate sociauit, ita ut in hodiernum ciuitas illa (quippe quae ipsius domini & saluatoris meruit scripta suscipere) uelut speciali quadam CHRISTO deuotione dicata sit. Interea persecutio prima aduersus Ecclesiam dei, quae est Hierosolymis, facta sub primo martyre Stephano, omnes discipulos, exceptis duodecim, per uniuersam Iudaeam, Samariaeque dispersit, seu potius, ut sancta scriptura indicat, disseminauit. Ex quibus nonnulli ad Phoenicem, & usque ad Cyprum, atque Antiochiam deueniunt: qui gentibus quidem credere mysterium fidei nondum audebant, Iudaeis tamen praedicabant. Interea Paulus adhuc uisitabat Ecclesiam ingrediens domos, & pertrahens uiros ac mulieres tradebat in carcerem. Sed & Philippus, qui erat unus de septem, cum Stephano diaconus ordinatus, descendit Samariam, uirtute dei repletus, & praedicabat primum uerbum dei Samaritanarum genti. In quo tanta erat diuinae gratiae efficacia, ut etiam Simonem Magum suis praedicationibus consterneret, qui per idem tempus celebris famae apud Samaritanorum populos habebatur, ita ut uirtus dei magna esse putaretur. Sed is cum uidisset signa & miracula

quae a Philippo per diuinam gratiam potestatem fiebant, obstupescens & territus cessit, & credere se in CHRISTVM, usquequo etiam baptismum acciperet, simulauit. Quod reuera mirari dignum est, hodieque eodem ordine fieri ab his qui uelut haereticam ab illo simulationem sectae impurissimae susceperunt: quibus auctoris sui artibus instituti, ecclesiam fraude qualibet ingressi, lauerum furantur, & sancta nostra uelut alicuius morbi contagione commaculant. Serpit enim eorum uenenatus sermo sicut ulcus in gregibus, & occultis uerborum moribus incautis letale uirus infundit, donec noxias eorum latebras diligentia pastoris inuestigatas, educat ad lucem: sicut & ipse Simon Petri industria comprehensus, poenam quam merebatur, expendit. Verum per dies singulos augete praedicatione uerbi diuini, per dei prouidentiam ex Aethiopiae regionibus adest quidam reginae gentis illius praepositus (moris quippe est illi nationi etiam nunc a foeminis regi) tanquam uota in Hierosolymis redditurus. Huic Philippus, responsis sancti spiritus iussus, primo ex omnibus gentibus mysterium fidei, & sacramentum baptismi tradidit, & uelut quaedam eum deo primitias omnium consecrat nationum. Hunc opinio tenet ad patriam terram regressum, scientiam dei summi & salutare domini nostri praescientiam indigenis gentibus (sicut sibi tradita fuerat) praedicasse. In quo rebus ipsis completa est per eum prophetia, quae dicit: Aethiopia praeueniet manus eius deo. Dum haec ita aguntur, Paulus uas electionis, non ex hominibus, neque per hominem, sed per reuelationem

Discipuli di
persi Iudaeis
praedicabant

Saulus

Philippus
diaconusIn fictis cas
techumienosPraefectus
Candaces re
ginae Aethio
pum

Paulus

IESV CHRISTI & dei patris, qui eum suscitauit à mortuis, in Aposto-
latum uocatur coelesti ad se uoce delata.

Cap. II **I**Nterea cum per omnem iam locum de resurrectione & mirabilibus do-
mini IESV CHRISTI, & de ascensione eius ad caelum felix fama lo-
queretur, ac per omnium aures beati huius rumoris uolueretur opinio: quo-
niam antiqui moris erat apud Romanos, ut prouinciarum iudices, si quid
forte noui in his, quas regebant, prouincijs accidisset, uel principi, uel senatui
nunciarent, uti ne ex his, quae gerebantur, ignorare aliquid uiderentur, de
resurrectione à mortuis domini & saluatoris nostri IESV CHRISTI,
quae iam in omnem locum fuerat peruulgata, Pilatus Tiberio principi refert.
Sed & de ceteris mirabilibus eius, & ut post mortem cum resurrexisset, à
quam plurimis iam deus esse crederetur. Tiberius quae compererat, retulit
ad Senatū. Senatus autē spreuisse dicitur, pro eo quod non sibi prius huius
rei indicium fuerit delatum, sed auctoritatem suam praueuerit uulgi senten-
tia. Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos deus ha-
beretur, nisi Senatus decreto & sententia confirmatus. Porro autē pro uero
hoc erat quod gerebat, ne diuina uirtus humanis putaretur & assertionibus
indigere. Cumque secundum ea quae supra diximus, tenuisset Senatus, Tiberi-
us tamen tenuit sententiam suam, ut ne quid aduersum doctrinam CHRISTI
contrarium moliretur. Hæc Tertullianus, uir & legum, & institutionum Ro-
manarum peritissimus, & inter nostros scriptores admodum clarus, in Apo-
logetico suo, quem aduersum gentes pro nostra fide scribit, hoc modo re-
tulit: Vt de origine, inquit, aliquid retractemus eiusmodi legum: Vetus erat
decretum, ne quis deus ab imperatore consecraretur, nisi à Senatu probatus.
Sicut Marcus Aemilius de deo suo Alburno. Facit & hoc ad causam no-
stram quod apud uos humano arbitratu diuinitas pensatur. Et nisi homini
deus placuerit, deus non erit. Homo iam deo propitius esse debet. Tibe-
rius ergo, cuius tempore nomen Christianum in seculum intravit, annuntiata
sibi ex Syria Palæstina, quae illic ueritatem istius diuinitatis reuelauerant,
detulit ad Senatum cum prerogatiua suffragij sui. Senatus, quia non ipse
probauerat, respuit. Cæsar in sententia mansit, comminatus periculum ac-
cusatoribus Christianorum. Hæc Tertullianus.

Cap. III **Q**uod profecto diuina prouidentia ita tunc Cæsaris sensibus ingessit
ut absque ullo obstaculo in ipsis duntaxat initijs Euangelij sermo us-
quequaque percurreret. Vnde & factum est, ut repente quasi caelitus lumen
ostensum, aut radius quidam solis erumpens totum orbem claritate superni
luminis illustraret, ut compleretur illa propheta, quae dixerat: In omnem ter-
ram exiit sonus eorum, Euangelistarum scilicet & apostolorum: & in fines orbis
terrae uerba eorum. Ex quo & per omnes ciuitates ac uicos immensam multitu-
dines, uelut messum tempore frumenta ad areas, ita ad ecclesias populi con-
gregabantur.

Agregabantur. Quicumque illi à parentibus traditæ sibi morbida supersti-
tionis uinculis tenebantur, per doctrinam CHRISTI, simul & per uirtu-
tum miracula quae fieri uidebant, recepta ueri dei notitia, tanquam à tyranni-
cis dominij liberati, ad unum uerum deum & dominum creatoremque
suum, uetusti poenitentes erroris, fidei cum confessione ueniebant. Cum
igitur passim iam per omnes etiam gentilium populos profusius effunde-
retur diuina dignatio, primus Cornelius apud Cæsaream Palæstinae ur-
bem maximam, cum omni domo sua ad fidem Christi, Petro ministrante,
perducitur. Iam inde quam plurimi & alij ex gentibus apud Antiochiam
ad fidem ueniunt, eorum prædicatione pertracti, quos præ seditione aduersus
Stephanum comota, disseminatos esse per omnem locum superius edocui-
mus. Per quos & apud Antiochiam florentissima congregatur ecclesia, in
qua erant etiam prophetici ordinis uiri quam plurimi, cum quibus & Bar-
nabas & Paulus. Quibus omnibus pariter in gratia dei, & unanimitate de-
gentibus, sibi primum discipuli, ueluti perenni fonte sumpto uocabulo; ap-
pellati sunt CHRISTIANI. Qua tempestate Agabus quidam, unus ex
his qui aderant prophetis, famem magnam futuram diuinis præfagebat
oraculis. Paulus uero & Barnabas, cum ministerio à fratribus collato, quod
sanctorum usibus deseruiret, Hierosolymam destinantur.

INterea Tiberius duobus & uiginti circiter annis sui principatus exactis,
uiuendi finem fecit. Post quem Caius imperium suscepit, & continuo Iu-
dæorum principatum tradidit Agrippæ, simul & Philippi ac Lyfaniae tetra-
chias, cum quibus & paulo post Herodis eidem pariter contulit. Ipsum ue-
ro Herodem, qui uel in Ioannis nece autor extiterat, uel in passione domi-
ni interfuerat, multis excruciatum modis, æterno damnat exilio, sicut Iose-
phus, in his quae supra inseruimus, scribit.

Huius temporibus Philo insignissimus scriptorum florebat, qui non
solum in nostra, uerum & in Græcorum philosophia primus inter pri-
mos habebatur. Hic autem genere quidem à proauis Hebræus, apud Ale-
xandriam uero in omnibus claris & nobilibus uiris clarior ac nobilior erat.
In diuinis autem legibus & patrijs institutis, quantus qualisque fuerit, ex his
quae nobis librorum suorum tradidit monumentis, omnibus clarum est. Quis
enim digne ualeat explicare, quanta eius in liberalibus literis fuerit institu-
tio, quanta in philosophicis, quantus que maxime in Platonicis & Py-
thagoricis fuerit disciplinis, utque omnes & qui secum floruerant, penè & qui
praecesserant, superaret. Hic igitur ipse temporibus Cæsaris quanta Iudæis ac-
ciderint mala, quinque uoluminibus exponit. Sed & de eiusdem mentis in-
fania commemorat, quod in tantum superbia elatus sit, ut deum se uoluerit
appellari. In ipsis autem ubi de Iudæorum cladibus refert, suam quoque lega-
tionem, quam pro contribulibus suis Iudæis detulit ad urbem Romam, de-
scribit.

Cornelius
centurio

Ecclesia apud
Antiochiani

Christiani

Cap. IIII
Caius Caligula
Cæsar

Cap. V
Philo

Philonis libri
quinque, de caligula
mitatibus Iudæorum.
Eiusdem scilicet
Cæsaris.

Philo legatus
Iudaeorum ad
Caesarem

scribit. Et quod petorans apud Caium pro patrijs legibus, nihil amplius a quam irrisionem retulerit domum, imò & penè periculum mortis incurrit. Sed & Iosephus meminit horum in decimo octavo Antiquitatù libro, talia quaedam scribens: Et quidem cum seditio apud Alexandriam fuisset exorta inter Iudaeos & Graecos, terni ab utrisq; partibus legati mittuntur Apion ad Caium, in quibus pro parte Graecorù erat quidam legatus Apion nomine. Qui cù in cæteris quàm plurimis insimularer Iudaeos, tum maxime quod honorem Caesari nò deferrent, ut moris est facere omnibus qui Romanis fascibus subiacent. Hic ergo aiebat: Neq; aras Caio, neq; tēpla constituant, neq; alia huiusmodi, in quibus ei diuini honores à prouincialibus deferuntur. Sed soli sunt, qui neq; statuas ei decernūt, neq; sacramentū nominis eius obseruāt. Cumq; hæc & alia grauiora allegaret Apion, per quæ cōcitari crederet Caium, Philo, qui legationi præerat Iudaeorù, uir in omnibus magnificus, Alexandri Alabarchæ frater, philosophiæ non ignarus, potentissime purgauit obiecta. Sed abiicit eum Caius, & iubet ilico è conspectu suo abscedere. Tunc iracundia repletus, secum ipse rimatur, quid in eos cōferat mali. Egressus autem Philo cum iniuria, ait ad Iudaeos qui sibi adstant: Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Caius: quia necesse est adesse diuinum, ubi humanum cessat auxilium. Hæc quidem Iosephus. Sed & idem Philo in ipso libro, quem de legatione conscripsit, singillatim de omnibus quæ à semetipso gesta sunt, refert. Ex quibus illa sola commemorabo, quæ legentibus euidenter in Iudaeos diuinā, pro piaculis quæ aduersum

Philonis liber
de legatione
sua ad C. Caesarem

Cap. VI

Iulianus

Pilatus

CHRISTVM ausi sunt, indicent ultionem. PRimo quidem tēporibus Tiberij, refert in urbe Roma Iulianū quemdam magni apud Imperatorem loci, uniuersam eorù gentem summo nisu interimere uoluisse. In Iudæa autem Pilatum (sub quo in Saluatorem facinus admissum est) dum templum quod in Hierosolymis tunc adhuc manebat integrum, prophanare tentaret, maximis eos perturbationibus agitauisse. Sed & post Tiberij occasum, Caium refert successorē eius, cum cæteris quàm plurimis, tum etiam Iudaeorum genti acerbissimum extitisse.

Philonis uerba
de C. Caesare

sacra ciuitas
Hierosolyma

Quod præsto est etiā ex ipsius scriptoris sermōibus discere. Multa quidē, inquit, erat in Caio ingenij prauitas, qua erga omnes homines, tum præcipue erga Iudaeorum gentem ferebatur, & speciali quadam sæuitia loca eorum quæ in diuinis habent supplicationibus consecrata, incipiens ab Alexandria, diripi, & contra religionē moremq; gentis prophanari iubet, statuis suis & signis ea atq; imaginibus replens. Templum quoq; sanctæ ciuitatis, quod solum manebat totius prophanæ contagionis intactū, & à maioribus perdurauerat asyllum, commutare in templum proprii nominis ausus est, ut ædes Iouis nobilissimi noui dei Caij uocaretur. Sed & alias innumeras clades, & ultra omnes Tragicos luctus apud Alexandriam Iudæis irrogatas

irrogatas esse sub Caio, in secundo operis sui De uirtutibus libro, uir memoratus exequitur. Nec non & Iosephus consona huic de Pilati temporibus scribens, pro piaculis Saluatoris quæ uniuersæ genti acciderunt mala, audi ut etiam ipse in secundo Iudaici belli defleat libro: Is autē ait, qui missus est in Iudæam à Tiberio procurator Pilatus, noctu uelatas Hierosolymam introferri imagines Caesaris iubet, ac statui. Quod ubi dies exortus est, magnam perturbationem Iudaeorù populis excitauit, stupentibus & perturbatis ad nouā faciem rerum. Coniiciebant namq; ex hoc, quod spernerentur & cōculcarentur iam leges suæ, & omnia instituta maiorum, quibus nihil tale haberi intra mœnia urbis illius fas erat. Sed hoc est solum mirum in quo eos impiæ professionis suæ uelox uindicta damnauit, pro eo quod secundum Euangelij relationem simul gens conclamauit uniuersa: Non habemus regem nisi Caesarem. Tum deinde idem scriptor aliam quoq; in eos delatam commemorat ultionem, dicens: Post hæc autē etiam alia in eos incidit perturbatio, pro eo quod sacrum ætariū quod patria lingua apud eos Corbonas appellatur, contra fas in usus communes publici aquæ ductus prorogari uiderent, qui à trecentis stadijs deducebatur: pro quo nimia indignatione populus mouebatur. Cumq; adesset Pilatus Hierosolymis, audent adire eū, & clamoribus fatigare. At ille (preiuderat enim

Philonis liber
de uirtutibus
Caij Caesaris

seditionē futuram) milites habitu plebeio obiectis armis multitudini immiscuit, præcepto eis dato, ut ne gladijs in seditiones, sed fistibus uterentur. Igitur ubi tempus fuit, signo de tribunalibus dato, cædi prosterniq; cœperunt nonnulli uerberantium uulneribus: plurimi autē dum in fugā conuersi prorūt, propria cōstipatiōe percussi, periire: reliqui uero dispersi, & suorū funeribus deterriti, uim doloris silētio depresso. Multas præterea clades in Hierosolymis eis obuuisse, dum nouis semper rebus seditionis studēt, idem scriptor exponit, ostendens quod ex admissi sacrilegij tēpore, nunq; ab eis seditionum furor, nunquā bella mortesq; cessarunt, usque quo ultimum & exitiale malum temporibus Vespasiani eos obsidionis inclusit.

Igitur Iudaeos pro cōmisso scelere ultio diuina damnabat: Sed & Pilatus, qui in Saluatorem iniqui iudicis functus est officio, hōdem temporibus Caij, tātis ac talibus malorū cladibus cruciatus est, ut propria se manu transuerberans, nephariam uitam ui abiicisse referatur. Nec enim poterat tanti piaculi minister impunitus euadere. Sicut in historijs Graecorù reperimus, eorum duntaxat, qui Olympiades scribunt, & annales rerum gestarum libros ad posteritatis memoriam condunt.

Cap. VII
Pilatus

Sed enim Caio quatuor annis, nec integris, principatu ministrato, Claudius imperator succedit, sub quo fames satis dira uniuersum orbem terræ obtinuit: Hoc autem ita futurum, longe ante nostri prophetæ prædixerant. Sicut in Actibus apostolorū refertur, Agabum quendā prophetam,

Cap. VIII

Agabus

famem magnā futurā sub Imperatore Claudio denuntiāsse. Verū Lucas, **A** qui hęc de Agabo refert, coniungit etiā hoc, quod per Paulum & Barnabam, fratres qui erant Antiochię, pro uiribus uniuersisq; sumptum miserint sanctis habitantibus Hierosolymam. Et post hęc addidit dicens.

Cap. IX

Iacobus frater Ioannis

In illo autem tempore (sine dubio tempus quod sub Claudio fuit, cum Iames erat, designat) immisit, inquit, Herodes rex manus suas affligere aliquos de ecclesia, & interfecit Iacobum fratrem Ioannis gladio. De hoc autem Iacobo Clemens Alexandrinus etiā historiam quandam dignam memoria, in septimo Dispositionum suarum libro, scribit, perlatam ad se usque ex traditione maiorum: Quoniam quidem, inquit, & is qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Iacobum scilicet, motus etiam ipse confessus est se esse Christianum. Ducti sunt, inquit, ambo pariter ad supplicium, & cum ducerentur, in uia rogauit Iacobum dare sibi remissionem. At ille paumper deliberans: Pax tibi, inquit, & osculatus est eum. Et ita ambo simul capite plexi sunt.

Cap. X

Petris in carcere cōiicitur

Sed tunc, inquit (ut ait scriptura diuina) uidens Herodes quia de Iacobi nece gratum esset Iudęis, addidit adhuc, & Petrum coniecit in carcerem, sine dubio etiam ipsum punire uolens, nisi diuinū affuisset auxilium. Quo angelus ei noctu assistens, mirabiliter eum uinculorum nexibus soluit, & ad ministeriū prædicationis ire liberum iussit. Et cum Petro quidem **B** hęc gesta sunt. Regis uero facinus in Apostolos perpetratum, dilationem non patitur ultionis, sed continuo uindex adest diuinitus dextera, sicut historia in Apostolorum actibus conscripta nos edocet: Cum, inquit, Cæsaream descendisset Herodes, & in die solenni præclara ueste regia indutus, pro tribunali consedisset, ac de sublimi concionaretur ad populum: cumq; populus acclamaret ei, Dei uoces & non hominis, statim, inquit, percussit eum angelus Dei, eo quod non dederit gloriam Deo: & scatenens uermibus expirauit. Miraculo autem dignum est, tantam consonantiam diuinarum scripturarum, cum historiographo gentis illius deprehendi. Ipse etenim Iosephus de eisdem cōmemorans decimonono libro Antiquitatum, his, quibus infra scriptum est, hęc sermonibus refert: Tertium, inquit, annum imperij Iudęę totius expleuerat, cum forte Cæsaream, quę prius

hocest, Turris Stratonicus

Ἡρώδης uocabatur, aduenit. Vbi cum in honorem Cæsaris spectacula ciuibus æderet, uotiuo, ut uidebatur, salutis Cæsaris die, cumq; illuc totius prouincię uiri honore & facultatibus præditi conuenissent, secundo spectaculorum die indutus ueste fulgenti, ex auro argentoq; mirabiliter contexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primo solis radios argenteę uestis gremio suscepisset, repercusso splendore duplicatam spectantibus lucē fulgor metalli uibrantis effudit, ut intuentibus præstringeret aciem terror aspectus, & per hoc plus aliquid de eo quàm humana

A manę naturę est, artifex arrogantia mentiretur: ilico adulantis iulgi concrepant uoces, honorem sonantes, sed exitium conferentes, & hinc atque hinc caueis conclamantibus deus compellatur, utq; fieret propitius, suppliciter exoratur, dicentibus populis, quod nunc usque ut hominem te timuimus, sed ex hoc iam supra humanam naturam te esse fatemur. Sed rex acclamationem contra fas habitam non repressit, nec impietate illicite adulationis exhorruit, donec respiciens paulo post imminentem atq; insistentem capiti suo uideret angelum: eumq; sensit cōtinuo exitij sui ministrum, quem prius nouerat prouisorum bonorum. Et ecce repente cruciatus eum ex dolore incredibili uentris atq; inflatione corripuit: respiciensq; ad amicos: En, inquit, ille ego deus uester, ecce propellor confestim & deturbor ex uita, quoniam quidē diuina uirtus nuper collatas in me falsas arguit uoces. Et q̄ modo immortalis dicebar à uobis, præceps iam iamq; rapior in mortem: sed suscipienda est sentētia quam deus statuit. Nam & uiximus haud contemnendū, & longæuitatē, quę beata putatur, expleuimus. Et cum hęc dixisset, uī doloris uehementius agitatus, instanter ad palatium reportatur. Cumq; diuulgatum esset, eum propediem moriturum, ingens multitudo totius ætatis & sexus conueniens, more patrio super cilicia strati omnipotenti deo pro regis incolumitate supplicabant. Omnis autem domus regia **B** planctibus & gemitibus personabat. Cum interim rex ipse in excelso solario recubans, & deorsum respiciēs, ac pronos prostratosq; omnes cum fleatibus præuidens, ne ipse quidem temperabat à lachrymis. Verum cōtinuis quinque diebus uentris doloribus cruciatus, uitam uiolenter abruptit, quinquagesimum ætatis & quartum agens annū, regni uero septimum. Quatuor etenim sub Caio Cæsare annis regnauerat, Philippi tetrarchiam tribus annis obtinens, quarto autem etiam Herodis sibi adiungens, tribus autem reliquis annis sub Claudio Cæsare exactis. Cum in cæteris quàm plurimis Iosephum, tum in his tam integre diuinę scripturę concordare ualde miratus sum. Quod uero uidetur in solo regis uocabulo uariare, cum & tempus, & actus, & res eundem ostendat fuisse, possibile est, sicut in alijs quàm plurimis Iudæorum nominibus inuenimus, etiam hunc duplici uocabulo nuncupatum, quorum altero Lucas noster, altero usus sit Iosephus. Verum quoniam rursum Lucas in Actibus Apostolorum introducit Gamalielē, cum de Apostolis in Iudæorum confesso deliberatio fieret, hoc ipso in tempore dicentem: Quia surrexit Theodas quidam, dicens se esse magnū quendam, qui destructus est, & omnes qui sequebantur eum, dissoluti sunt: age etiā de hoc, quid Iosephus in hoc eodem libro scripserit, proferamus.

Fado, inquit, Iudæam procurante, deceptor quidam magus Theodas nomine, persuadet populū multitudinē, sublati proprijs facultatibus

Agrippa etiā Herodis nomen habuisse

Cap. XI Cyprianus Episcopus

Theodas im- urbe excedere, & ripas Iordanis fluminis obsidere. Dicebat autē se etiam *A*
postor prophetam esse, & posse uerbi sui præcepto fluuij fluentia dirimere, & faci-
lem sectatoribus suis fluminis transitū dare. Quæ cum diceret, multos de-
cepit. Fadus uero nō longum uecordiæ eius indulgit, sed immittit equitum
turmam, quæ ex improviso irruens super eos, quàm plurimos quidem per-
emit, multos tamen & uiuos cepit, ipsius autem Theodæ caput defectum
Hierosolymam reportauit.

Cap. XII **P**ost hæc idem scriptor etiam de fame, quæ sub Claudio facta est, hoc
modo memorat. Per idem tēpus, inquit, fames magna obfederat etiā
Helena Adia- Iudæam. Quæ tempestate regina nomine Helena, multis pecunijs compa-
tenorum re- ratum frumentum de Aegypto, & Hierosolymam delatum, indigentibus
gina ministrabat. Quid tam consonans, tamq; cōcordans, quàm hæc sunt cum
illis quæ in Actibus apostolorum scribuntur, ubi dicitur: Quia discipuli qui
erant Antiochiæ, prout potuit unusquisq; miserunt in ministerium sanctis
habitantibus in Iudæa, deferendum per manus Barnabæ ac Pauli, ac per
presbyteros dispensandum: Helenæ uero huius, cuius historiographus in-
tulit mentionem, etiam nunc extat sepulchrum nobile pro portis Hieroso-
lymorum. Regnasse autem apud Adiabenorū gentem refertur.

Cap. XIII **I**n terea cum fides domini & saluatoris nostri *I E S V C H R I S T I* per o-
mnium cresceret mentes, & per dies singulos religionis propagarentur *B*
augmenta, nequaquam quiescit hostis salutis humanæ: sed urbem maxi-
Simon magus mam, quæ est caput omnium, præuenit, & Simonem illum, de quo in supe-
rioribus diximus, euocat. Cuius nepharijs artibus adminicula ipse maiora
suppeditans, plurimos urbis illius ciues in erroris eius uincula coniecit. De-
signat hæc uir in scriptoribus nobilis, non multo post Apostolorum tem-
Iustinus pus exortus *I V S T I N V S*, de quo suis in locis quod competit, assignabi-
mus. Hic igitur in Apologetico, quæ pro fide nostra ad imperatorem An-
toninum scribit, de his hoc modo refert: Et post ascensionem, inquit, do-
mini ad cœlum, instigabant dæmones quosdam hominum, qui dicerent se
deos esse, quos nos fugauimus. Simon denique quidam Samaritanus, de
uico qui dicitur Gyttho, sub Claudio Cæsare magicis artibus, & ope dæ-
monum subleuatus, in urbe uestra, quæ regnum omnium tenet, quàm plu-
rimis per phantasias deceptis, Deus decretus est, & simulacri apud uos
quasi Deus honore donatus est in flumine Tyberis inter duos pontes col-
locati, habentis etiam titulum Latinis literis scriptum: *SIMONI DEO*
Selenen *S A N C T O*, quem & omnes pene Samaritæ, nonnulli etiam ex cæteris gen-
tibus tanquam summum deum, & adorant, & confitentur. Sed & Selenen
quandam erroris eius ac deceptionis comitem, quæ prius in prostibulo ste-
terat apud Tyrum urbem Phœnicæ, cum ipso uelut primam quandam
mentem consecrauerūt. Hæc quidem Iustinus. Consona uero huic etiam

Irenæus

A Irenæus scribit in primo Aduersus hæreses libro, in quo uel quis ipse fuerit *Irenæus*
Simon, uel quàm impura eius opera atq; doctrina, plenius refert: quæ mul-
tum est ut hic inferamus, cum liceat uolentibus ea scire per singula ex ipsis
supradicti Irenæi libris, uel de hoc, uel de cæteris autoribus diuersarū hæ-
reseon, & de uenenatis eorū dogmatibus diligentius noscere. Caput igitur
totius prauitatis, & principiū omnis hæresis à Simone cœpisse accepimus.
Ex quo usque in hodiernū sectatores eius, simulantes adire se purissimam
Christianorum philosophiam, quam uident apud omnes pro castitate ui-
tæ, & instituti sanctitate mirabilem, superstitionis idolorū (quam deserere
uidentur) rursus uinculis innectuntur, colentes ac uenerantes picturā &
imaginem Simonis, & illius, quā ei sceleris ac turpitudinis extitisse sociam
diximus, Selenen. His incensos odores offerunt, his sacrificia & libamina
impura delibant. Sed & his adhuc nequiora & execrabilia committunt.
Aiunt enim esse quædā apud se ineffabilia, quæ cum primo quis audierit,
mēte excedat, & eorū quasi uirtute percussus, uelut attonitus maneat, & usq;
ad dementiā ueniat. Quæ cum ita sint, aiunt impossibile esse, uel scripturæ
ea tradi, uel ore ac labijs proferrī. Hæc qui audit, pro ueneratione ita se ha-
bere rem credit. Porro aut uere uerba illa huiusmodi sunt, quæ pro impuri-
tate & obscenitate sui, castis & pudicis auribus execrabilia, & penitus hor-
rescenda ducantur. Quicquid enim illud est turpe & impurum, quod exco-
B gitari à quoquam potest, omni hoc impurius esse traditur. Quod inquina-
tissime huius hæresis mystice testū apud se referuari pollicentur arcanum,
infelicibus per hæc mulierculis & peccatis (ut ait Apostolus) oneratis, dete-
stabiliter illudentes. Hunc igitur taliū malorū patrem & autorem per idem
tempus Simonem ex apparitorū suorum numero diabolus suscitans, ad
urbem maximam ire compulsi Romam, ut ibi potentissimis athletis do-
mini ac saluatoris nostri *I E S V C H R I S T I* apostolis, in hoc ipsum ab eō
subrogatis, obliteret. Sed diuina uirtus & gratia (in maximo præcipue cer-
tamine) nunquam deserit suos, quæ incensam maligni flammam tota cele-
ritate restinguit, & omnem altitudinē destruit attollentē se aduersum scien-
tiam dei. Propter quod neque Simon, neque alius quis cōgressus tunc ad-
uersus apostolos domini potuit obtinere: quia ueritatis lux, & uerbi diuini
claritas, quæ ob salutem hominum nuper obfulserat, per Apostolos suos
totius mendacij discussa caligine, de humanis mentibus ignorantia tene-
bras effugabat. Denique supradictus Magus, ueri luminis fulgore percul-
sus, cæcitatem continuo male sanæ mentis incurrit: quippe qui iam & prius
in Iudæa per apostolum Petrum, de his quæ gerebat sceleribus confuta-
tus, transmarinā aggressus est fugam, & ab Oriente ad Occidentem usq;
pertendit, nusquam sibi uitā, nisi in fugæ præsidio sperans. Is igitur urbem
Romam ingressus, utens adminiculo assistentis sibi, & adhærentis dæmo-
niacæ

liculis quibusdam molliter & clementer erecta, ad munimentū simul atq; aeris temperiem cōmoda. Post hæc descriptis eorum habitaculis, ut se habeat singulorum qualitas & situs, etiam de ecclesijs quæ apud eos sunt, ita dicit: Est autem, inquit, in singulis locis consecrata orationi domus, quæ appellatur *Σαυνείον*, uel *μοναστήριον*. *Σαυνείον* autē in nostra lingua significare potest honestorū conuenticulum, in quo secedentes, inquit, honestæ & castæ uitæ mysteria celebrant, nihil illuc prorsus quod ad cibū potumq; pertinet, inferentes, uel ad reliqua humani corporis ministeria, sed legis tantum libros, & uolumina prophetarum, hymnos quoq; in deum, cæteraq; his similia, in quorum disciplinis atq; exercitijs instituti, ad perfectam beatamq; uitam studijs iugibus coalescunt. Et post aliquanta iterum dicit: Ab ortu autem diei usq; ad uesperam omne eis spacium studiorum exercitijs ducitur, quibus ad diuinam philosophiam per sacras literas imbuuntur, pariter leges in allegoricam intelligentiam deducunt. Quoniā quidem formas esse & imagines, ea quæ in legis litera scripta sunt, opinantur, latentis intrinsecus profundū cuiusdam diuiniq; mysterij. Flabent autem etiam disputationes quasdam, & interpretationes ueterum uirorum, qui & autores ipsius *ἀγιωτός* extiterūt, quos eis allegoricæ ac figuralis intelligentiæ normam, quā plurimis scriptorum suorum constat tradidisse monumentis, quorum illi uelut itineris sui ducum, & autorum instituta pariter sequuntur, & morem. Hæc autem dixisse hunc uirum certum est de Euangelicis atq; Apostolicis libris, in quibus quomodo lex & prophetia spiritualiter intelligi debeat, edocetur. Post pauca rursum etiam de eo quod psalmos faciāt nouos, ita scribit: Itaque non solum subtilius intelligunt hymnos ueterum, sed & ipsi faciunt nouos in deum, omnibus eos & metris, & sonis, honesta satis & suauī compage modulantes. Multa quidem & alia in eodem libro enumerat, quæ à nostris uel in ecclesia, uel in monasterijs exercentur. Sed properandum nobis est illa ex omnibus dicere, quæ ecclesiasticam proprie continent formam, ex quibus cuius manifestum esse debeat, ad ecclesiam pertinere quæ scripta sunt. Ait ergo. Continentiā uero uelut fundamentum quoddam primò in animo collocant, & ita demū reliquas super hanc pergunt ædificare uirtutes. Cibum potumq; nullus eorū capit ante solis occasum: uidelicet tempus lucis cum philosophiæ studijs, curam uero corporis cum nocte sociantes. Nonnulli autē etiam post triduum in communionem ueniunt cibi, quos scilicet edacior studiorum fames perurget. Iam uero hi qui in eruditionibus sapientiæ, & in profundiore intelligentia sacrorum uoluminum cōuersantur, tanq; copiosis dapibus inhiantes, expleri nequeūt, & contuendo acrius inflammantur, ita ut nec quarto iam, nec quinto, sed sexto demum die nō tam desideratū quā necessariū corpori indulgeant cibum. Hæc Philonē de nostrorū institutis referre, quis potest dubitare?

Quod

A Quod si cui uideretur adhuc ambiguum, adhibebimus etiam alia eius dicta, quæ nulli omnino, nisi nostris tantummodo cōuenire etiam infidelissimus quisq; fatebitur. Ait ergo: Cum uiris autem quos dicimus, sunt & feminae, in quibus plures iam grandæuæ sunt uirgines, integritatem casti corporis, non necessitate aliqua, sed deuotione seruantes: dū sapientiæ studijs semet gestunt non solum animo sed & corpore consecrare, indignum ducentes, libidini mancipare uas ad capiendam sapientiam præparatum, & ædere partum eas, à quibus diuini uerbi concubitus sacrosanctus & immortalis expetitur, ex quo posteritas relinquatur, nequaq; corruptelæ mortalitatis obnoxia. Quod si adhuc parū uidetur istud, audi quid post aliquanta scribat. Tractatus autem sacrorum, inquit, uoluminum huiusmodi habent, ut magis allegoricis opinionibus utantur, quoniam quidem omnis lex uiris istis uidetur animali esse similis, quod corpus quidem habeat ipsam literā, & ea quæ secundum literam designantur: animam uero occultum in litera spiritalem & inuisibilem sensum, quem illi ab autoribus suis edocti, sublimius & nobiliter uelut inspicientes per speculum contemplantur, ex ipsis etiā nominibus admirandas quasdam species intelligentiæ proferentes. Quid autem addere his opus est, etiam de conuentibus eorū quæ scribit, & ut seorsum quidem uiri, seorsum etiam in hisdem locis feminae cōgregentur: & ut uigilias, sicut apud nos fieri moris est, peragant, & maxime diebus illis cum passionis dominicæ solennitas celebratur, cum in ieiunijs pernoctare, & lectionibus sanctis auditū præbere consueuimus. Quæ omnia supradictus uir eo ordine, eademq; consequentia qua apud nos geruntur, expressit. Et ut unus ex omnibus confurgens in medio, psalmum honestis modulis concinat, utq; præcinenti ei unum uersiculum, omnis multitudo respondet: atque in ipsis diebus in terra recumbentes (sicut antiqui moris fuisse dicitur) uinum quidem nemo omnino, ut ipse ait, ne gustu quidem contingat, sed nec quamlibet carnem: tantum autem aqua sit eis poculum, & panis cum sale uel hyssopo cibus. Addit autem adhuc his, quomodo sacerdotes uel ministri exhibeāt officia sua, uel quæ sit supra omnia episcopalis apicis sedes. Quæ cuncta si quis plenius uult & exploratius discere, ostendimus ex quo ista fonte debeat haurire. In quibus supradictus uir ecclesiasticæ institutionis initia, & originem Apostolicæ atque etiam Euangelicæ traditionis intexuit. Est autē idem Philo affluentissimus quidem in eloquētia, in sensibus autem profundissimus, & in interpretatione atque intelligentia diuinarum scripturarum subtilissimus, copiose inueniens, & copiosius eloquens. Multa deniq; diuini nobis etiam ipse ingenij sui monumenta dereliquit.

Primo quidem per ordinē in Genesim scripsit libros, quos ad titulauit, Sacræ legis explanatio figuralis. Tum deinde & alios cōtinentes sparsim

Feminae uirgines

Monialium origo

Modus interpretandi scripturas

Allegoria

Habitatio

Vigilie. Solennitas dominicæ passionis tempore Eusebij

Quomodo se gerant in templo

Cap. XVIII Libri Philonis

d sim

Id est, instituti, sectæ

Euangelici atq; apostolici libri componunt nouos psalmos

Continentia

sim de diuersis capitulis quaestiones, in quibus quae requiri debeant, & pro
 ponit, & soluit, quas
 Quaestiones & absolutiones de Genesi & Exodo, adtulauit.
 Sunt & alij eius libri, qui superscribuntur,
 Propositionum: qui sunt,
 De agricultura duo, &
 De temulentia duo. Sed & alij quam plurimi extant eius libri, diuersis uoca-
 bulis adnotati, sicut est,
 Quae sint pro quibus mens debet orare deum. Et
 De confusione linguarum.
 De natura & inuentione.
 De his quae congregari debeant ad erudiendum. Et
 Quis sit qui haeres sit diuinorum.
 Quae sit aequalium & inaequalium diuisio. Item
 De tribus uirtutibus quas descripsit cum caeteris Moyses. Item
 De his quorum in scripturis nomina commutata sunt, & quibus ex causis
 commutata sint. In quibus refert se scripsisse etiam
 De testamentis primum & secundum. Est & alius liber eius,
 De captiuitate, &
 De uita sapientis, eius qui secundum perfectam iustitiam & leges natura
 les consummatus est.
 De gigantibus.
 De eo, quod inconuertibile sit quod diuinum est.
 De Moyse uita libros quinque.
 De eo quae a Deo sint somnia. Haec penè omnia in Genesim scripsit. Sed &
 In Exodum Quaestionum & absolutionum libri quinque.
 De tabernaculo.
 De decem uerbis legis:
 De his quae inferuntur sub specie decalogi. Et
 De animalibus, quae sacrificijs deputata sunt, & quae sunt species sacrificiorum.
 Quae sunt proposita in lege bonis praemia, & malis maledicta.
 Tum praeterea singulares eius libri:
 De prouidentia.
 De Iudaeis apologeticus liber, hoc est, De uita urbana. Et
 Ad Alexandrum, dicentem rationem habere muta animalia.
 De eo quod seruus sit omnis qui peccat. Item alius,
 De eo quod liber sit omnis qui bonis studijs operam praebet.
 De uita theoretica, uel supplicium. Hic ipse in quo & de Apostolicis uiris esse
 quae scripta sunt, supra edocuimus. Sed &
 Interpretationes nominum Hebraicorum, quae sunt in lege & prophetis.

Hic

A Hic temporibus Caij imperatoris Romae profectus, cum de impietate at-
 que impuritate Caij quamplurima scripserit, quae per ironiam De uirtuti-
 bus adtulauit, & ea Senatus recitasset, in tanta dicitur admiratione habitus,
 ut bibliotheca digna eius scripta decernerentur. Verum per idem tempus
 Paulo apostolo ab Hierusalem in circuitu, & usque ad Illyricum praedicatio-
 nem uerbi dominici ministrante, Claudius imperator Iudaeos urbe depel-
 lit. Tunc Aquila & Priscilla cum caeteris Iudaeis expulsi, Asia ueniunt, ibique
 coherent Apostolo, tum primum ecclesiae inibi fundamenta iacenti, sicut
 docet liber de Actibus apostolorum conscriptus.

Claudio uero adhuc in imperio perdurante, in ipsa solemnitate Paschae
 tanta Iudaeis perturbatio & uastitas Hierosolymis accidit ex seditione
 ne commota, ut illi soli qui in foribus templi constipatione populi necati
 sunt, triginta milia Iudaeorum numerarentur. Et conuersus est dies festus
 eorum in luctum. Sed & alia quam plurima Iudaeis mala irrogata Iosephus
 per haec uerba designat,

Claudius, inquit, Agrippam, filium Agrippae, Iudaeorum regem consti-
 tuit: Felicem uero totius provinciae, Samariae quoque & Galilaeae, & re-
 gionis quae dicitur Transiordanem, procuratorem misit. Et post pauca addit
 etiam haec: Inflammatur autem & seditio acerbissima a pontificibus aduersum
 sacerdotes & primos plebis Hierosolymorum, quorum singuli conquiren-
 tes sibimet perditorum iuuenum, & nouis rebus gaudentium manum, du-
 ces semetipsos propriae factionis instituebant. Qui cogitantes adinuicem
 primo conuictis lacessere, tum deinde & saxis inuicem sternere: nec quisquam
 erat qui coereret, sed agebantur omnia tanquam in urbe non habente re-
 ctorem. Igitur pontifices in tantam uenere proteruitiam, ut seruis suis ad areas
 missis inuaderent decimas, quae sacerdotibus debebantur. Et accidebat, ut
 nonnulli ex minoribus sacerdotibus, quorum alimoniam ui fuerat direpta,
 inedia deperirent. Ita seditionum uolentia ius fasque confuderat. Item post
 pauca subiungit etiam haec: Nonnunquam autem etiam in media ciuitate oc-
 curretes sibi trucidabant, praecipue in diebus festis sicarij plebibus admixti,
 occultatis pugionibus oberrantes, ut quisque designatus eis cominus inci-
 derat, perimebant. Et arte nefaria cum coruisset is, quem occulto uulnere
 strauerat, tum ipse ipsi percussores uelut indignari se simulabant aduersum
 eos, qui haec in media urbe committerent: atque hoc modo occulta eorum fa-
 cinora permanebant. Et primus omnium Ionathas interficitur: post illum
 quam plurimi iugulantur, ita ut iam ipsis mortibus esset grauior metus mor-
 tis, dum unusquisque quasi in procinctu semper positus, per momenta sin-
 gula speraret interfici. Post haec autem interiectis quibusdam, addit etiam ista.

Grauius uero omni hac uastatione afflixit Iudaeos Aegyptius quidam
 falsus propheta. Qui cum uenisset ad Iudaeam, homo magus, fidem sibi

d a prophe

Caligula

Cap. XLIX
Trices mille
Iud. oppressiCap. XXX
Agrippa Iu-
daeorum rex.
Felix procu-
rator IudaeaePontifices sa-
cerdotum de-
cimas inuade-
bantIonathas pon-
tifex interfi-
citur

Cap. XXXI

prophetæ magica arte conscivit, & continuo ad triginta milia uirorū congregans & ductans eos per desertum, peruenit cum ipsis ad montē qui uocatur Oliueti, paratus inde irruere Hierosolymā, & ui ac potestate urbem tenere, simulq; Romanorum præsidia, ac plebem tyrannidi suæ subiugare, fretus per omnia his quos secū eduxerat satellitibus. Sed conatū eius præuenit Felix, confestimq; cum armatis obuiā pergens, secum etiā plebe reliqua conspirante, cōgressione facta, Ægyptiū quidem cum paucis in fugam uertit: peremptis uero alijs, alijs etiā captis, temere cœpta facile restinxit. Hæc in secundo historiarū libro Iosephus refert. Operæ præciū tamen est, hæc quæ de Ægyptio scribit cum illis quæ in apostolorum Actibus designata sunt, comparare, ubi sub Felice Tribunus, qui in Hierosolymis erat, ad Paulum, in quem Iudæorum fuerat cōmota seditio, dicit: Nonne es tu Ægyptius ille, qui ante hos dies cōcitaueras populum, & eduxeras in desertum ad quatuor milia hominum sicariorum? Sed sufficiant ista de Felice.

Cap. XXII
Festus procurator Iudæe

Interea Claudio tredecim annis & octo mensibus Romanorū imperio perfuncto, Nero suscepit principatū. A quo Festus mittitur in Iudæam succedere Felici, apud quem causa dicta Paulus uinctus mittitur Romam, Aristarcho se cōcomitante, quem cōsequenter in epistolis suis cōcaptiuum appellat: sed & Lucas, qui & Actus eius, cæterorumq; apostolorū scribit, sed præcipue Pauli: de quo etiā hoc in fine designauit, qd biennio in urbe Roma positus, uerbum dei prædicabat, nemine prohibete. Quem tamen affuisse sibi & defendisse se apud Neronē, & rursum profectū esse ad prædicationis officium sermo cōfirmat, & post hoc denuo redisse ad supradictā urbē, ubi & martyrio cōsummatus est. Tunc cū in uinculis positus, secundā ad Timotheū scribebat epistolā, in qua & de prima sua defensione, & de præsentī simul indicat passione. Suscipe ergo de his singulis testimonia. In prima (inquit ipse Paulus) mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerūt. Non illis imputetur, Dominus enim assistit mihi, & cōfortauit me, ut per me prædicatio compleretur, & audiāt oēs gentes, quia liberatus sum de ore leonis. Manifestissime per hæc designat, quia primo quidem ut per ipsum cœpta prædicatio cōpleretur, liberatus est de ore leonis, Neronem scilicet in leone pro crudelitate significans. Tū deinde in cōsequētibus adiicit, & dicit: Liberauit me dominus de ore leonis. Præuidebat em̄ in spiritu cōsummationem suam, propter quod & dixit: Quia liberatus sum de ore leonis. Et iterū: Liberauit me dominus ab omni opere malo, & saluum faciet in regnum suū cœleste: significans per hæc, quod esset cōfestim martyrio coronādus. De quo tamen euidentius in eadē epistola dicit, scribens: Ego enim, inquit, iam immolor, & tēpus resolutionis meæ instat. Hæc autē dicta sunt à nobis, ut ostenderemus, quia nō eo tempore, quo Pauli actus in urbe Roma cōclusit Lucas, martyrio perfunctus est Paulus. Potuit em̄ fieri

fieri, ut in inijs adhuc lenior esset Nero, & defensionem Pauli pro nostro dogmate nō aspernāter acciperet, processu uero temporis cum cæteris malis aucta sit eius etiā in apostolos sœuitiæ rabies.

Cap. XIII
Iacobus frater domini Christum profitetur

Itur Iudæi posteaq; Paulus ad Cæsarem, quem appellauerat, à Festo transmissus est, & frustratas insidias quas ei tetenderant, uident, in Iacobum fratrem domini immanitatem nequitie suæ uertunt, cui episcopalis in Hierosolymis delata ab apostolis fuerat sedes. Quemq; hoc modo adorti sunt. Productū in medium, abnegare eum fidem CHRISTI coram omni populo expetūt. At ille cōtra omniū opinionem, uoce satis libera, & multo maiora quàm uellent, corā uniuerso populo cum omni fiducia profitetur, filium esse dei saluatorem & dominum nostrum IESVM CHRISTVM. Tum illi non ferentes tam graue & tam liberum testimonium uiri, pro eo maxime quod iustissimus apud omnes habebatur ob religiosa & cōtinentissima uitæ meritum, in necem eius uertuntur, fauente sibi occasione temporis ex morte rectoris. Contigit enim Festū per idem tempus obire apud Iudæam, & sine rectore ac principe esse prouinciā. Nam mortis Iacobi modus iam quidē & in superioribus à nobis, Clementis sermonibus indicatus est, cum de pinna templi eum præcipitatum, & fullonis percussum uectē describit. Exploratius tamen de eo Egesippus, qui post ipsas statim primas Apostolorum successiones fuit, in quinto Commentariorū suorū libro, his uerbis refert, Suscepit, inquit, ecclesiam cum Apostolis frater domini Iacobus, qui ab omnibus cognominatus est Iustus, ab ipsis domini tēporibus perdurās, usq; ad nos. Et multi quidem Iacobi uocati sunt, sed hic ex utero matris suæ sanctus fuit. Vinum & siceram non bibit, sed neq; animal manducauit: ferrū in caput eius nō ascendit, oleo nō est perunctus, balneis non est usus. Huic soli licebat introire in sancta sanctorum. Neque enim laneo utebatur indumēto, sed tantum sindone. Solus ingrediebatur templum, & iacebat super genua sua, orans pro populi indulgentia, ita ut orando callos faceret in genibus ad modum cameli, semper genua flectēdo, nec unq; ab oratione cessando. Itaq; pro incredibili cōtinentia & summa iustitia appellatus est Iustus, & Oblitas, quod est interpretatū, munimentum populi, & iustitia, sicut & prophetæ indicatū de eo. Quidam ergo de septem hæresibus quæ erāt in populo (de quibus superius scripsimus) interrogabāt eum, quod esset ostiū IESV. At ille dicebat, hunc esse saluatorem. Ex quibus aliquanti crediderūt, quia Iesus est Christus. Illæ autem hæreses (quas supra diximus) non crediderunt, neque surrexisse eum, neque uenturum ut retribuatur unicuique secundum opera sua. Qui uero crediderunt, per Iacobum crediderūt. In quibus cum multi etiā ex principibus credidissent, perturbatio erat Iudæorum & Scribarum & Phariseorum, dicentium: Nihil iam superest, quin omnis populus credat in Iesum, quod ipse sit Christus. Con-

Festus moritur

Iustus Oblitas Septem hæreses

uenientes igitur ad Iacobum, dicebant ei: Oramus te, ut reuoces populum, qui ecce errat in IESV, putans quod ipse sit CHRISTVS. Deprecamur ergo te, ut suadeas omnibus conuenientibus in die paschæ de IESV. Tibi enim omnes obtēperamus, & de te tam nos, quàm populus testimonium ferimus, quia iustus es, & personam nullius accipis. Tu ergo suade populo de IESV ne erret, quia omnes tibi obedimus. Ascende itaque in excelsum locum pinnæ templi, ut in edito positus appareas omnibus, & uerba tua audiantur à cunctis, quia in diebus paschæ conuenit non solum Iudæorum, sed & Gentilium multitudo. Statuerunt igitur supradicti Scribæ & Pharisei Iacobum supra pinnam templi, & uoce magna clamantes, ad eum dicunt: Virorum iustissime, cui omnes nos obtemperare debemus, quoniam populus errat post IESVM qui crucifixus est, enuntia nobis quod sit ostium IESV. Tunc Iacobus ingenti uoce ad eos respondit: Quid me interrogatis de filio hominis? Et ecce ipse sedet in cælo à dextris summæ uirtutis, & ipse uenturus est in nubibus cæli. Cumq; hac responsione & testimonio Iacobi multis satisfactum esset, & libenter audissent quæ Iacobus contestatus est, cœperunt glorificare deum, & dicere: Osanna filio Dauid. Tunc rursum ipsi Scribæ & Pharisei cœperunt ad inuicem dicere: Male fecimus tale testimonium præstare de IESV. Sed ascendamus & præcipitemus hunc deorsum, ut cæteri terreâtur, & non credant ei. Simul & uoce magna exclamauerunt, dicentes: Oô, & Iustus errauit. Et compleuerunt scripturâ, quæ in Esaia scripta est, dicentem: Auferamus Iustum, quoniam inutilis est nobis, propterea fructum operum suorum manducabunt. Ascenderunt ergo & præcipitauerunt eum, & dicebât ad inuicem: Lapidemus Iacobum Iustum. Et cœperunt eum urgere lapidibus. Qui deiectus, non solum mori non potuit, sed conuersus & super genua sua recubens, dicebat: Rogo dñe deus pater, remitte eis peccatum, non enim sciunt quid faciunt. Cumq; eum talia orantem de super lapidibus perurgerent, unus de sacerdotibus de filijs Rechab filij Rechabin, de quibus protestatur Hieremias propheta, exclamauit, dicens: Parcite quæso. Quid facitis? Pro uobis orat iustus hic, quæ lapidatis. Et unus ex ipsis fullo arrepto fuisse, in quo res exprimere solent, cerebro eius illisit, & tali martyrio consummatus est, ac sepultus in eodem loco prope templum. Hic est qui extitit ueritatis testis Iudæis & Gentibus, quia IESVS est CHRISTVS. Et non multo post oppugnatio consequuta est Vespasiani. Hæc latius quidē, sed consonanter Clementi etiam Egesippus retulit, quod ita mirus quidem, & apud omnes homines opinatissimus in obseruatione totius iustitiæ Iacobus habebatur, ut & Iudæorū prudentes quicq; crederent hanc esse causam statim cōsequutæ oppugnationis Hierosolymorum, quod in illum rursus sceleratas iniecerint manus. Et Iosephus ita sibi uideri euidenter indicat per hæc uerba: Quæ omnia, inquit, acciderunt Iudæis

Iacobi poena
& mors

Propter occi-
sum Iacobum
Hierosolymā
euerfam

A Iudæis, pro uindicta Iacobi Iusti, qui erat frater IESV, qui dicitur CHRISTVS, quem iustissimum & piissimum omnium confessione uirum Iudæi interfecerunt. Idemq; etiam mortem eius in uicesimo Antiquitatum libro, his uerbis designat. Mittit autem Cæsar Albinum Iudææ præfectum, Festum morte comperta. Ananias autem iunior (quem pontificatum suscepisse supra diximus) proteruus admodum, & insolens moribus, heresim defendebat Sadducæorum, qui in iudicijs crudeliores Iudæis cæteris uidentur, sicut iam supra diximus. Hic insolentiæ suæ tempus datum credens ex morte Festi, cōfessum iudicium conuocat, & introducit in medium fratrem IESV, qui dicitur CHRISTVS, Iacobum nomine, & alios quàm plurimos, quos uelut cōtra legem gerere incusans, tradidit lapidandos. Quod facinus, si quis ex ciuibus modestior fuit, & æqui ac legis obseruantior, grauissime tulit. Qui etiā occulte legationem ad Cæsarem mittit, orantes eum scribere Ananiæ, ne hæc agat: quia nec prius huiusmodi facinora recte cōmiserit: Quidam autem ex ipsis etiam Albino occurrunt, de Alexandria ad ipsos iter agentis, atq; edocent, quod non licuerit Ananiæ se inconsulto confessum iudicium cōuocare. At ille cōmotus ex his quæ dicta sunt, cum indignatione scribit ad Ananiam, comminatus ablaturum se ab eo iudicandi potestatem, qua non recte utebatur, quia & Agrippa rex eum tribus solis mensibus functum hoc honore, priuauerit, & Iesum Dammei filium in locum eius subrogauerit. Hactenus etiam de Iacobo, cuius illa habetur epistola, quæ prima scribitur inter eas quæ Catholicae appellantur. Sciendum tamen est, quod à nonnullis non recipiatur, nec facile quis antiquorum meminerit eius. Sicut ne illius quidem quæ dicitur Iudæ, quæ & ipsa est una de septem. Nos tamen scimus etiam istas cum cæteris ab omnibus penè ecclesijs recipi.

IGitur Neronis primo imperij anno, post Marcum euangelistam ecclesiæ apud Alexandriam Annianus sacerdotium suscepit. Sed Nero regni sibi potestate cōualecente, post multa quæ animo cōceperat nepharia & impura flagitia, ad ipsam quoq; iam diuinitatis tendebat iniuriam. Longum est, & nostro operi inconueniens, probra eius flagitiaq; describere, maxime cum multi de his plenius scripserint. Ex quorum libris si quis dedecorosam eius uitam atq; omnibus sceleribus obnoxiam scire uult, facilius potest: in quibus eum inueniet in tantum sceleris esse progressum, ut ne à proprijs quidem ac domesticis temperauerit, sed & in matrem, & in fratres, & in uxores, atque in omnes sanguinis proximos, & parricida extiterit, & incestus. His igitur omnibus deerat, ut ipse primus ex Imperatoribus Romanis etiā in ipsum Deum impietatis arma cōuertet, sicut Tertullianus, uir scriptorū nobilissimus, refert dicens: Cōsultite cōmentarios uestros, illic reperietis primum quoq; Neronem in hanc sectam, tum maxime Romæ orientem, Cæsarem reano gladio ferocisse. Tali dedicatore damnationis nostræ etiā gloriamur.

Albinus pœn-
ator, Iudææ
post festum:
Ananias pon-
tifex, propu-
gnator Saddu-
cæorum.
Iosephus Ana-
niā uocat An-
nanum, & Fe-
stum Sextum

Alia, & Dani-
nei
Epistola Iacobi
Epist. Iudæ

ca. XXXIII
Annianus A/
lexandrinus
episcopus post
Marcum euan-
gelistam

Nero quidam

Ruffinus
addidit

Qui enim scit illum, intelligere potest, non nisi grande aliquod bonū à Nerone damnatū. Tentauerat & Domitianus portio Neronis de crudelitate, sed quasi & homo facile cceptū repressit, restitutus etiam quos relegauerat. Tales nobis semper insequutores iniusti, impij, turpes, quos & ipsi damnare cōsueuistis, à quibus damnatos restituere soliti estis. Hæc Tertullianus.

Cap. XXV
Paulus decoloratus
Petrus in cruce actus

Igitur Nero, ut apertum se hostem diuinitatis, pietatisq; professus est, Lipsorum prius Apostolorum, quippe qui duces & signiferi erant in populo dei, expetit neces. Et Paulum quidem capite in ipsa urbe Roma, Petrum uero crucis patibulo condemnat. Horum testimonium quærere extrinsecus superfluum puto, cum rem gestam insignia usq; in hodiernum, & splendidissima eorum monumēta testentur. Veruntamen scribit de his etiam Caius quidam scriptor antiquus, qui cum Zephirino episcopo Romano aduersum Proculum quendam Cataphrygam disputans, hæc de Apostolorum commemorat locis: Ego, inquit, habeo trophæa Apostolorum, quæ ostendam. Si enim procedas uia regali, quæ ad Vaticanum ducit, aut uia Ostiensi, inuenies trophæa defixa, quibus ex utraq; parte statuitis Romana communitur ecclesia. Quod aut eodem tempore ambo passim sint, Corinthiorum episcopus Dionysius, cum in urbe positus esset, & de scripturis disputaret, hoc dicit: Sed & uos habentes cōmonitionē à Petro & Paulo, plantationē Romanæ & Corinthiorū ecclesiæ cōiunxistis. Ambo etenim simul aduentantes, & in nostra Corinthiorum ecclesia docuerunt, & per omnem Italiam, atq; in hac urbe simul docentes, etiam martyrio pariter uno eodemq; tempore coronati sunt. Hæc autem retulimus, ut historia quæ in opinione omnium est, confirmatio habeatur. Iosephus autem scribens quantæ clades Iudæorum gentem perualerint, & ut eorum uastitas propagata sit, addit etiam hæc.

Cap. XXVI

Verū ad innumera mala quæ Iudæis acciderāt, addit etiā hoc Florus, qui per idem tempus Iudææ procuratorem tenebat, ut honorabiles quosq; uiros flagris uerberaret, & in ipsa urbe sacratissima Hierosalem patibulo suffigeret, eo tempore quo perturbari Iudæorum statum nouarum rerum molitionibus accidit, duodecimo scilicet anno imperij Neronis. Sed & per omnem Syriam in seditiosos Iudæorū atrocissimā refert exercitum esse sæuitiam, ita ut etiā illi qui per urbes singulas admixti gentibus cōmanebant, in hostiū numero deputarentur. Et uideres repletas inhumatis corporibus ciuitates, iacentes mortuos simul cū paruulis senes, fœminarumq; absq; ulla sexus reuerentia nudata in publico reiectaq; cadauera, atq; uniuersam prouinciā innumeris malis refertam. Sed tamen tam diro hoc, & tam atroci spectaculo, multo grauius eos futurorū & per dies augescētium malorum metus & formido terrebat. Hæc ad uerbum Iosephus refert. Verum in hoc loco de Iudæis ista sufficiant.

TERTII LIBRI

In quibus locis CHRISTVM apostoli prædicauerint.	Caput I
Qui primus Romanorum rex ecclesiam.	Cap. II
De epistolis Apostolorum.	Cap. III
De successione Apostolorum.	Cap. IIII
De Iudæorum expugnatione post CHRISTVM.	Cap. V
De fame quæ oppressit eos.	Cap. VI
De his quæ à CHRISTO prædicta sunt.	Cap. VII
De portentis ante bellum.	Cap. VIII
De Iosepho, & quos reliquerit libros.	Cap. IX
Vt diuinarum meminerit scripturarum.	Cap. X
Quæadmodū post Iacobū Symeon Hierosolymorū rexerit Eccl.	Cap. XI
Vt Vespasianus posteritatem Dauid iusserit inquiri.	Cap. XII
Quod Alexandrinæ ciuitati secundus Abilius præfuerit.	Cap. XIII
Quod Romæ secundus episcopus. Anacletus fuerit.	Cap. XIII
Vt tertius ab hoc Clemens	Cap. XV
De epistola Clementis.	Cap. XVI
De persecutione sub Domitiano.	Cap. XVII
De Ioanne apostolo, & reuelatione eius.	Cap. XVIII
Quemadmodū Domitianus posteritatem Dauid iusserit occidi.	Cap. XIX
De Profapia Saluatoris.	Cap. XX
Quod Alexandrinorum ecclesiæ tertius præfuerit Cerdon.	Cap. XXI
Quod Antiochenæ ecclesiæ secundus præfuerit Ignatius.	Cap. XXII
Relatio de Ioanne apostolo.	Cap. XXIII
De ordine Euangeliorum.	Cap. XXIII
De indubitatis diuinis suspectis uel scripturis.	Cap. XXV
De Menandro Mago.	Cap. XXVI
De secta Ebionæorum.	Cap. XXVII
De Cerintho prauæ religionis antistite.	Cap. XXVIII
De Nicolao & sectatoribus suis.	Cap. XXIX
De his Apostolis, qui non sunt aspernati iura connubij.	Cap. XXX
De Philippi & Ioannis Apostolorum excessu.	Cap. XXXI
Quemadmodū Symeon Hierosolymorū episcopus passus sit.	Cap. XXXII
Vt Traianus Christianos uetuerit inquiri.	Cap. XXXIII
Quod ecclesiam Romanā quartus rexerit Euaristus.	Cap. XXXIII
Quod tertius præfuerit Hierosolymis Iustus.	Cap. XXXV
De Ignatio & epistolis eius.	Cap. XXXVI
De ijs Euangelistis, qui id temporis eminebant.	Cap. XXXVII
De epistola Clementis, alijsq; scriptis eius.	Cap. XXXVIII
De libris Papiæ.	Cap. XXXIX

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE
Liber Tertius.

Caput I

Apostoli

Thomas
Matthæus
Barptol.
Andreas
Ioannes

Cap. II

Petrus

Paulus

Cap. III

Epistola

Petri

Actus Petri

Euang. Petri

Predicatio

sive Revela-

tio Petri

Epistola

Pauli

Epistola

ad Hebr.

Liber Hermæ

qui inscribitur

Pastoris

IGITUR Iudæi debitis cladibus perurgebantur. Sancti uero Apostoli domini & Saluatoris nostri, ceterique discipuli, ad prædicandum uerbum Dei, per singulas qualque orbis terræ prouincias dirimuntur. Thomas (sicut nobis traditum est) sortitus est Parthos, Matthæus Æthiopiā, Barptolemus Indiā citeriorem, Andreas Scythiā, Ioānes Asiā; unde apud Ephesum & comoratus est, & defunctus. Petrus Pontum, Galatiam, Bithyniam, Cappadociam, ceterasque con fines prouincias, Iudæis duntaxat prædicans, circumfusus est, & ad ultimum in urbe Roma commoratus, ubi & crucifixus est, deorsum capite demerso: quod ipse ita fieri deprecatus est, ne exaquari domino uideretur. De Paulo autem quid dicam, qui ab Hierusalem usque ad Illyricum repleuit Euangelium CHRISTI, & ad ultimum sub Nerone martyrium duxit: Hæc ita per ordinem in tertio libro Explanationum Genesius Origenes exponit.

Verum Petrus Apostolus prædicationis suæ monumenta nobis per pauca dereliquit. Vna etenim eius epistola est, de qua nullus omnino dubitauit. Nam de secunda multis incertum est, apud plurimos tamen etiam ipsa legenda suscipitur. Ille uero libellus qui dicitur Actus Petri, & quod nominis eius Euangelium nuncupatur, sed & quæ dicitur eius Prædicatio uel Reuelatio, in scripturis profusis Canonicis non habetur: sed ne aliquis quidem scriptorum ueterum uti eorum testimonijs inuenitur. Verum procedente nobis historiæ narratione per opportunitatem locorum, cum scriptores ecclesiasticos memorabimus, necessario etiā scripturarum libros, qui in autoritate esse debeant, & quorum minus sequenda sit autoritas, exponemus. Interim Petri (ut diximus) prima Epistola ab omnibus ueteribus est recepta. Pauli quoque manifeste quatuordecim sunt epistolæ, quæ in autoritate habentur, licet sciam apud Latinos de epistola quæ ad Hebræos scribitur, haberi dubitationem. Sed & de ipsa quid unusquisque ueterum scriptorum senserit, in tempore proferemus. Et libellus Hermæ, qui dicitur Pastoris, cuius Paulus in epistolis suis meminit, & plurimis non est receptus: ab alijs autem necessarius iudicatus est, propter eos, qui primis ad fidem institutionibus imbuuntur. Vnde & in nonnullis ecclesijs legitur, & multi ueterum scriptorum usi sunt testimonijs eius. Hæc interim nobis præmissa sunt de diuinorum librorum fide, quam mox etiam ueterum ad stipulatione firmabimus.

Paulus

PAULUS autem quod ab Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum generibus Euangelium prædicauerit, ex ipsius uocibus comprobatur, & ex his quæ Lucas in Actibus Apostolorum scribit. Sed & Petrus in quibus etiam ipse prouincijs his qui ex circumcisione sunt, prædicauerit CHRISTVM, proprijs uocibus in ea epistola, quam ipsius absque ambiguitate claruit esse, designat, in qua ad eos qui in dispersione sunt, scribit, sine dubio Hebræos. Ipsi etenim dispersi dicuntur, tanquam proprijs e sedibus pulsus, & positi in dispersione, ut ait ipse, Ponti, Galatiæ, Cappadociæ & Asiæ ac Bithyniæ. Ex quibus si qui constantes in fide, & æmulatores uerbi dei reperti sunt, etiam regendas ecclesias quas Apostoli fundauerant, susceperunt, quorum nomina non est facile explicare per singulos. Ex Apostoli tamen Pauli sermonibus colligere possumus, per multos esse quos ille nunc adiutores, nunc commilitones, nunc etiam concaptiuos & conlaborantes in Euangelio, & comites nominat. Sed & Lucas in Actibus Apostolorum, plurimos eius socios memorat, & participes prædicationis, sicut Timothei meminit & Titi: quorum alter in Epheso episcopus, alter ordinandis apud Cretam ecclesijs, ab eo præficitur. Ipse autem Lucas, genere quidem Antiochenus, arte medicus, comes uero Pauli, & ceterorum Apostolorum socius & necessarius fuit. Is ergo secundum hanc medicinam, quam ex apostolorum uel societate, uel traditione susceperat, duos nobis medicinales libros, quibus non corpora, sed animæ curentur, explicuit: Euangelium scilicet, in quo etiam sic præfatur: Sicut tradiderunt nobis, inquit, hi qui ab initio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt uerbi dei, quos & ab initio sequutus sum: & actus Apostolorum, quos non iam auditu perceperat, sed oculis inspexerat. Tradunt autem quod Euangelium suum ex Pauli ore descripserit, & ipsum sit quod Apostolus suum Euangelium soleat nominare, cum dicit: Secundum Euangelium meum. Sicut & Marcus, quæ ex ore Petri fuerat prædicata, conscripsit. Memoratur autem ex comitibus Pauli Crescens quidam ad Gallias esse profectus, Linus uero & Clemens in urbe Roma ecclesiæ præfuisse: qui comites & adiutores eius fuisse, ab ipso Paulo perhibentur. Sed & Dionysium Areopagitam apud Athenas, quæ Lucas descripsit primum Paulo prædicante credidisse, & inter socios eius fuisse, & ecclesiæ Atheniensium constat sacerdotium suscepisse. Sed nunc interim ad historiæ ordinem redeamus.

Igitur post Neronem, qui tredecim annis obsedit Romani culminis principatum, Galba & Otho anno & sex mensibus detento principatu defuncti, Vespasiano regni gubernacula derelinquunt, posito per idem tempus in prociectu belli, quod Iudæis intenderat, ubi ab ipso exercitu, cum quo oppugnabat Iudæam, subrogatur imperio. Isque cõfestim Romam tendens, Tito filio suo curam belli, & Hierosolymorum oppugnationis iniungit. Verum post ascensionem domini & Saluatoris nostri, Iudæi uel in ipsam commissi

Cap. IIII

Paulus

Petrus quibus

prædicauerit

Euangelium

Dispersi, hoc

est, Hebræi

Timotheus

Titus

Lucas

Euangelium

Lucæ

Gesta Aposto-

lorum, quæ uox

carnis Acta.

Lucas ex ore

Pauli sui scri-

psit euangelium;

Marcus ex

ore Petri.

Crescens

Linus

Clemens

Dionysius

Areopagita

Cap. V

Vespasianus

Cesar

Titus filius

commisisti piaculi, uel persequutionis in apostolos, & necis in Stephanum, A
 sed & obruncationis in apostolum Iacobum, & in Iacobum nihilominus
 fratrem domini, qui appellatus est Iustus, sceleris admissi, cæterorumq; o/
 mnium, quos propter fidem Christi insidijs, dolis, atque omni fraude ne/
 quitia circumuenerant: Pro his, inquam, omnibus, pœnam diuinitus repo/
 scebantur. Et apostoli quidem ab illis prius fugati, ac per omnem locum di/
 spersi (sicut supra diximus) pergebant in uirtute Christi, qui eis præcepe/
 rat, dicens. Euntes baptizate omnes gentes in nomine meo. Ecclesia uero
 quæ in Hierosolymis fuerat congregata, responso à deo accepto, emigra/
 re iubetur, & transire ad oppidum quoddam Pellam nomine, trans Iorda/
 nem: quo ablatis ex urbe sanctis & iustis uiris, uindictæ cœlesti fieret locus,
 tam de urbe sacrilega, quàm de populo impio, per excidium patriæ, euer/
 sionemq; sumenda. Quantis ergo malis gens tunc uniuersa mulctata sit,
 utq; ipsa Iudæa terra, bello, fame, igne, cædibusq; uastata sit, quanta po/
 pulorum milia, patres simul cum coniugibus ac paruulis liberis, absq; nu/
 mero, absq; discretionem trucidati sint, quæ etiam diuersarum urbium obsi/
 diones, sed & ipsius magnificæ, & famosissimæ ciuitatis Hierusalæ, quanta
 uastitas, & quanta fuerit diuersarum mortium strages, quisq; per hæc sin/
 gula bellorum extiterit modus, & ut (secundum id quod Prophetæ prædi/
 xerant) abominatio desolationis in ipso quondam dei famosissimo collo/
 cata sit templo, utq; ad ultimū cuncta ignis populatus sit, & flamma con/
 sumpsit, si quis plenius nosse uult, historiā Iosephi relegat. Nos uero ex
 his ea tantum quæ ad explanationē suscepti operis sufficiunt, assumemus;
 In quibus refert, quod ex omni Iudæa populi in die solenni paschæ Hie/
 rosoylymam, uelut exitiali quadam manu cogente conuenerant, quos tricies
 centena milia hominum dicit fuisse, iusto scilicet dei iudicio tempore hoc ul/
 tionis electo, ut qui in diebus paschæ saluatorem suum, & salutare Chri/
 stum domini cruentis manibus, & sacrilegis uocibus uiolauerat, in ipsis die/
 bus uelut in unum carcerem omnis multitudo conclusa, feralis pœnæ exiti/
 um quod merebatur, exciperet. Præteribo quæ in eis uel gladij cæde, uel
 alijs belli machinis collata sunt, explicare: ea tantummodo quæ dire famis
 exitio pertulerint, supradicti historiographi sermonibus proferam, quo le/
 gentes hæc, intelligant quantum piaculi sit, audere aliquid in Christum, &
 quàm grauibus ausa supplicij expientur.

Cap. VI

Age itaq; quintus Iosephi Historiarū liber ponatur in mediū, ex quo
 omnis illorū luctuosa Tragedia pernoscat: Diuitibus autem per/
 manere, inquit, atq; perire unum atq; idem erat. Si enim in urbe perman/
 sissent, facultatū suarum causa crimine obiecto, quasi qui de transfugiēdo
 cogitarent, perimebantur. Necessitas uero famis factiosorū extollebat ar/
 rogantiā, & utrunq; simul inedia cū temeritate crescebat. Publice quidem
 frumentum

Ecclesia Hier/
 rosolymorum
 Pellam trans/
 fertur

A frumentum nusquā omnino erat, sed irruentes urbis prædones, perscruta/
 bantur domos. & si quidē inuenissent, tanquā de his qui sefellerant, pœnas
 sumebant. si uero non inuenissent, nihilominus tanquam eos qui occultius
 & diligentius absconderent, cruciabant. Indicium uero haberi ab eis pabula
 capiebāt, hoc ipso, quod adhuc uiuere & subsistere corporibus uidebātur,
 tanquā qui profecto iam interissent, nisi absconditos uspiā tegerent cibos.
 Si quos sanè tabescentes macie uidissent, hos cum uenia præteribāt, super/
 fluum putantes perimere, quos paulo post absumeret fames. Multi tamen
 in occultis omni censu suo mercati sunt unum metrum: si diuites, frumenti:
 hordei, si inferiores fuerunt, & concludentes se in interioribus quibusq; pe/
 netralibus domus, nonnulli nec in panes cōfectas fruges edebant. Alij uero
 in quantum uel necessitas, uel metus permitteret excoquebant. Et mensam
 quidem nullus expectabat apponi, sed ex ipso semiuista igni rapientes, pro/
 pria uelurtiua deuorabāt. Et erat infelicis ipsius cibi spectaculum misera/
 bile, cum ualidiores quicq; inuenta diriperēt, imbecillioribus uero nihil præ/
 ter luctum superaret et lachrymas. Et omniū licet acerbitates rerum superet
 fames, nihil tamen ita subruit & subuertit, sicut uerecundiā. Quicquid enim
 saluis rebus pudore dignum est, id in hac necessitate cōtemnitur. Deniq; &
 uxores de uirorū manibus, & filij de parentum, & (quod est infelicis) ma/
 tres cibos de paruulorū suorū ore rapiebāt. Et cum dulcissimi liberi in mani/
 bus atq; ante ora positi tabescerent, exigua uitæ subsidia dentibus ipsis exi/
 mere nemo parcebat. Verum nec ipsos quidem infelices & perexiguos su/
 mentes latebāt cibos, sed cōtinuo aderat prædonū quis, & statim ut clausas
 cuiuspiā cōspexisset fores, indicium credebatur hoc esse, quod intrinsecus positi
 ederēt: & repente despiciatis foribus præcipites iruebāt, atq; ab ipsis (ut ita
 dicam) faucibus exprimentes, si quid forte insumptū iam fuerat reuocabāt.
 Verberabantur senes, si cibum uendicare tentassent. Sparsis etiam crinibus
 mulieres trahebātur, occultare nitentes, si quid forte deprehensum fuisset in
 manibus. Nulla senibus pro canicie reuerentia, nulla erga paruulos misera/
 tio, sed in exiguo panis fragmēto paruulos inhæretes, & ex ipso cui inhæse/
 rant, suspensos, elidebāt in terrā. In eum uero qui raptores cibo præuenisset
 absumpto, crudelius sæuiebant, & excogitabant dira supplicia, obturantes
 infelicibus naturales digestionum meatus. Alijs uero præacutas fudes per
 eadem uerenda adigentes (horresco quæ gesta sunt referens) ad confessio/
 nem per hæc unius panis, aut cyathi farinæ miseros perurgebant. Nam ipsi
 tortores nec patiebantur famem (esset enim quodammodo tolerabilis, si
 hæc compulsi inedia facere uiderentur) sed ut uel præparent sibi in poste/
 rum cibos, uel ut crudelitas exercitio conualesceret. In his etiam si qui fortè
 furtum per stationes hostium pro colligendis herbis erepsissent, occurrētes
 eis qui se hostium manus effugisse gauderent, diripiebant quicquid attule/
 e rant

Metrum uocat
 mensuram seu
 modium fru/
 menti

Fames

rant. Supplicantes autē & terribile quoddā sibi nomen dei inuocantibus A
ut uel partem aliquam ex his quæ cum mortis periculo quæsierant, indulgerent, nihil prorsus præbebāt. Sed & hoc beneficij loco cesserat, si cōprehensum uiuum licuisset euadere. His autem post aliquanta adiungit, dicens:

Lib. 6. cap. 19
de bello Iud.

Ludæis uero cum egressu urbis omnis pariter spes excluderetur salutis. Et inualefcens acerbitas famis, domos simul & familias, gentemq; uastabat, ita ut in penitralibus strata iacerent mulierū paruulorumq; cadauera: per plateas uero infelicium senum corpora, fame magis quàm atate consumpta. Iuuenes uero, atque omnis ætas robustior, uelut simulacra quædam in uis & egressibus oberrabant, corruentes quocunq; loci gressum subruisset inedia. Sepelire autem cadauera proximorū, nec defunctorum multitudo, nec uirium debilitas permittebat, simul & pro suæ unusquisq; uitæ incerto. Deniq; aliquanti supra eos quos sepeliebant, animas emisere, multi etiam dum prosequuntur funera, priusquàm ad sepulchra ueniretur, efflabant. Sed nec planctus ex more defunctis exhibebatur, aut luctus: quia hoc sibi totū uendicauerat fames. Sed nec ariditas inediæ, humorem cuiquam reliquerat lachrymarum: obsederant ciuitatem profunda silentia, & nox plena mortis cuncta contexerat. Quibus malis omnibus grauiorē soli uigebant prædones, qui nec sepulchra quidem diripere, & spoliare cadauera illicitum ducebant, non tam prædam petentes, quàm scelus irrisione cumulantes, & aciem gladiatorū suorum in cadauerum obruntatione probantes. Interdum etiam B
in nonnullos adhuc spirantes mucro examinandus agebatur: quod alij semineces cum uiderent, supplices dexteræ protendebant, ut in se quoque beneficij loco conuerterent scelus, quo scilicet cruciatibus famis uelocius absoluerentur. Sed nouo crudelitatis genere necem quam sponte inferebant, si rogarentur negabant: cum tamen unusquisque deficientium cum gemitu oculos retorqueret ad templum, non de morte propria dolens, sed de impunitate prædonum, quos superstites relinquebat. Et primo quidem sumptu publico sepelire mortuos iusserant fœtoris intolerantia. Ut uero omnem sumptum cœpit uincere multitudo morientium, de muro cadauera præcipitabant. At cum Titus circumiens peruidisset repletos mortuorum cadaueribus uallos, & humani corporis tæbe patriam terram rigari, cum ingenti gemitu eleuatis ad cœlum manibus deum inuocat testem, hoc suum opus non esse. Et post aliquanta iterum talia quædam prosequitur: Non contabor, inquit, proferre quod sentio. Arbitror enim, quod etiam si aduersum impios ciues Romanorū paulisper arma cessassent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluuiio, aut Sodomitanis ignibus & fulminibus cœlitus tortis, supplicium ciuitas dependisset, quæ multo infaustiorē illis qui hæc perpessi sunt, & nequiores uiuorum præsentem hanc protulisset ætatem, pro quibus & omnis gens pariter mereretur extingui. Sed & in sexto libro de

Titus cesar

eisdem

eisdem talia scribit: Et eorum, inquit, qui per totam ciuitatem famis inedia corrumpebantur, multitudo innumerabilis erat, quorum nec explicari uis seria potest. Per singulas namq; domos sicubi fuisset aliquid cibi repertum, continuo bella & cædes inter charos, ipsosq; parentes ac liberos nascebantur, dum non solum è manibus, sed ex ipsis etiam faucibus inuicem cibum rapere certabāt. Fides autem nec mortuis erat, sed & ipsi cum iam spiritum exhalarent, perscrutabantur à prædonibus, ne cui fortè intra gremium cibi aliquid resedisset. Alij autem per inediam hiantes uelut rabidi canes, huc atq; illuc ferebantur, & quasi insaniam quadam exagitati in easdem domos, sub momento temporis iterum ac sæpius irruebant. Omnia tamen necessitas uertebat in cibum, etiam illa quæ ne mutis quidem animalibus edere usus fuit. Ad ultimum ne lorīs quidem uel cingulis, aut ipsis etiam calciamentis abstinuerunt. Scutorum quoque indumenta detrahentes, conficienda dentibus ingerebant. Nonnulli & fœni ueteris festucas edebant: sed & de quiscunq; undecunq; collectis paruissimum pondus drachmis quatuor distrahebant. Sed quid opus est per hæc pondus famis illius explicare, cum gestum sit ibi facinus, quod neque apud Græcos, neq; apud Barbaros ullus accepit auditus. Horrendum quidem dictu, auditu uero incredibile. Equidem libenter tam immane facinus siluissim, ne quis me crederet monstruosa narrare, nisi multos memoriæ nostræ uiros testes commissi sceleris habuissim. Porro uero nec aliquid in hoc patriæ præstare me arbitror, si subtraham eorum malorum uerba, quorum pertulit facta. Mulier quædam ex his qui ultra Iordanis alueum cōmanebant, Maria nomine, Eleazari filia de uico Bethhezob, quod interpretatur domus hyssopti, genere & facultatibus nobilis, cum reliqua multitudine quæ confluerat, Hierosolymis reperta, cōmunem cum omnibus obsidionis casum ferebat. Huius reliquas quidem facultates, quas è domo in urbem conuexerat, tyranni inuaserunt. Si quid uero reliquiarū ex magnis opibus fuerat, quibus uictum quotidianum prætenuem duceret, irruentes per momenta prædonū satellites rapiebant. Pro quibus ingens mulierē uelut insaniam iam quædam ex indignatione fatigabat, ita ut interdū prædones maledictis in necē sui, & conuictis instigare. Verum cum nec iritatus quisquā, neq; miseratus eam perimeret, & si quid fortè cibi fuisset ab ea quæsitū, id ab alijs quæreretur, nec iam usq; repediēdi copia fieret, fames autē dira uisceribus ipsis insisteret ac medullis, & ad furorem iam perurgeret inedia, fame & ira pessimis usa cōsultoribus, contra ipsa iam armatur iura naturæ. Erat namq; ei sub uberibus paruulus filius, hunc ante oculos ferens, infelicis, inquit, matris o infelicior fili, in bello fame, & direptione prædonū cui te reseruabo? Nā & si uita sperari possit, iugo Romanæ seruitutis urgemur. Sed nunc etiam ipsam seruitutē præuenit fames. Prædones uero utraq; ui grauiorē perurgent. Veni ergo o mi

vide 12. cap.
et 13. septimi
libri de bello
Iudæico. Nam
Eusebius Græcorum
distinctionē sequitur
est, qui 10
septi libros aliter diuidunt.

Maria in dæd
filioli sui de
uoratrix

nate, esto matri cibis, prædonibus furor, seculis fabula, quæ sola deerat claudibus Iudeorum. Et cum hæc dixisset, simul filium iugulat: tum deinde igni superpositum torret, & medium quidem consumit, medium uero seruat obiectum. Et ecce confestim prædones irruunt, obustæ carnis nidore conceptos mortem minantur, nisi sine mora cibos quos paratos senserant, demonstrarent. Tum illa, equidem partem, inquit, uobis optimam referuauit. Et cōtinuo quæ superfuerant membra retexit infantis. At illos repente ingens horror inuasit, & immanes quamuis animi diriguere, uox faucibus interclusa est. Illa uero truci uultu, & ipsis iam prædonibus truculentior, meus, inquit, hic filius, meus est partus, & facinus meum est: edite, nam & ego prior comedi quem genui. Nolite effici aut matre religiosiores, aut scæmina molliores. Quod si uos pietas uincit, & execramini cibos meos, ego quæ iam talibus pasta sum ego his iterum pascar. Post hæc illi territi, trementesque discedunt, qui hunc solum ex omnibus facultatibus miseræ matri reliquerat cibum. Repleta est autem cōfestim uniuersa ciuitas nepharij sceleris nuncio, & unusquisque ante oculos facinus quod perpetratum fuerat, adducens, tanquam si ipse id perpetrasset, horrebat. Omnes autem quos famis necessitas perurgebat, festinabant magis ad mortem, beatos dicentes eos, quibus contigit interisse, priusquam talium malorum polluerentur auditu. Hactenus Iosephus.

Cap. VII

Christi prædicitio de calamitate Iudeorum

Numerus peremptorum

Ad triumphum
Ad metalla
Ad bestias

igitur Iudeos pro his quæ in CHRISTVM deum commiserunt piaculis, talis consequuta est pœna. Dignum est autem huic historiæ adhibere dominicas uoces, quibus ipse Saluator talia secutura esse prædixit: Væ autem, ait, prægnantibus & nutrientibus, uel lactantibus in illis diebus. Orate autem ut non fiat fuga uestra hyeme, neque sabbato. Erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio seculi usque nunc, neque erit. Colligens autem supra dictus historiographus omnem numerum peremptorum, uel fame, uel ferro, undeciescentena milia designauit: cæteros uero latrones & sicarios, ac prædones, post urbis excidium mutuis declarat interisse uulneribus. Electos autem quosque iuuenum, quos decor & proceritas corporis commendabat, ad triumphum dicit esse seruatos, reliquos autem, qui supra decem & septem annos agebant ætatis, uinctos ad opera Aegypti per metalla destinatos, uel per cæteras prouincias esse dispersos, Alij quidem ut ludis gladiatorijs, alij ut ad bestias traderentur. Si qui uero intra septimum & decimum ætatis reperti sunt annum, per diuersas prouincias in seruitutem distrahi iussi sunt, quorum numerus usque ad nonaginta milia perductus est. Hæc uero omnia gesta sunt secundo anno imperij Vespasiani, iuxta ea quæ ipse dominus & saluator noster IESVS CHRISTVS prædixerat. Quippe qui ea quæ gerenda erant præsentia iam uideret, tunc cum secundum euangeliorum fidem, uidens ciuitatem fleuit super eam, & uelut in auribus eius proloquutus est hæc uerba: Si agnouisses, inquit, & tu in hac die tua, quæ ad pacem tibi sunt, nunc autem

rem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia uenient dies super te, & circumdabunt te inimici tui uallo, & circumdabunt te, & perurgebunt te undique, & ad solum deducunt te, & filios tuos qui in te sunt. Sed & rursum tanquam de populo dicens: Erit, inquit, necessitas magna super terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hierusalem erit conculcata à gentibus, usquequo compleantur tempora gentium. Et iterum: Cum autem uideritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquabit desolatio eius. Compatet nunc unusquisque domini & saluatoris nostri sermones cum historiographi relatione de bello quod gestum est, atque excidio ciuitatis: & uidens miram diuinæ præscientiæ uirtutem, agnoscat prædicentis diuinitatem. Hæc quidem Iudeorum genti post passionem Saluatoris iusta ultione uenerunt, pro eo quod autorem uitæ à semet uniuersa gens cōclamauerat auferri. Veruntamen nihil obstat etiam ea addere, per quæ pietas & clementia dei licet ingratis uideatur oblata. Quæ draginta namque post admissum piaculum contiuuis protracta annis, impiorum pœna differtur. In quibus & Apostoli omnes, præcipue tamen Iacobus, qui dicebatur frater domini, in Hierosolymis episcopus constitutus, indefinenter populum commissa impietatis & feralis ausi de scelere commonebat, si forte possent commissi pœnitentiæ gerere, si possent flere pro scelere, & ultrices pœnarum flammam lachrymarum ubertate restinguere. Ostendebat namque eis deus per suam patientiam, quod ipsorum quæretur pœnitentiam, quia non uult tantum deus mortem peccatoris, quantum ut conuertatur & uiuat.

Prædicitio ex ceteris Hierosolymitanis

Iacob. frater domini episcopus Hierosolymitanus

Cap. VIII
Prodigijs ad pœnitentiã inuitati Iudei

Mollire autem adhuc mentis eorum duritiam nitēbatur diuina maiestas signis & prodigijs cœlitus datis, terroresque simul & minacem dexteram ostentando potius quam inferendo. De quibus supradicti historiographi fides, ut in cæteris, etiam in hoc sufficiens erit. Relegamus ergo quid in sexto historiarum suarum libro de his ipse signauerit Iosephus: Sed infelicem, inquit, plebem terrerim quidam homines & deceptores falsa uaticinantes suadebant, ut euidentibus signis & indicijs iracundiæ, & indignationis diuinæ non crederent, quibus aperte futurum & urbis & gentis præsigniebatur excidium: sed uelut afflati & amentes, & qui neque oculos neque animam in se haberent, spernebant omnia quæ cœlitus nunciabantur. Et enim stella præfulgens, gladio per omnia similis, imminere desuper ciuitati, & cometes præterea exitialibus flammis ardere per totum uisus est annum. Sed & ante excidij tempus ac belli, cum populi ad diem festum azyratorum conuenirent, octauo die mensis Xanthici, qui est Aprilis, noctis tempore hora nona tantus luminis fulgor aram templumque circumdedit, ut putarent omnes diem clarissimum factum, & permansit spatio horæ dimidiæ. Quod imperitis quidem & ignatis prosperum uidebatur, sed legis

Noctu lux exorta

peritos & probos quosque doctores non latuit exitiale portentum. In eadem quoque festiuitate uirtula sacrificijs admota & aris assistentes, inter ipsas ministrorum manus enixa est agnam. Sed & ianua interioris aedis, quae respiciebat Orientem, cum esset aere solido induta, ac perinde immensi poderis, quae uix uiginti uiris summo conatu impellentibus clauderetur, ferreis quoque uectibus & seris munita, ac pessulis in altum demissis teneretur obstructa, repente hora noctis sexta apparuit sponte patefacta. Sed & transacta die festo post aliquot dies, prima & uicesima die mensis Artemisij, qui maior apud nos uocatur, prodigiosus apparuit uisus, & fidem penè excedens, quod uere falsum putaretur, nisi oculorum fidem confirmasset maiorum consequuta perniciēs. Etenim prope solis occasum uisi sunt currus & quadrigae in omni regione per aetern ferri, & armatorum cohortes misceri nubibus, & urbes circumdari agminibus improuisis. In alio item die festo, qui Pentecostes appellatur, noctu sacerdotes ingressi templum ad ministeria ex more complenda, primo quidem motus quosdam strepitusque senserunt, tum deinde uoces subitas audiunt, dicentes: Migremus hinc. Additur his etiam aliud terribilius. Etenim quidam Ananiae filius Iesus nomine, uir plebeius & rusticus, ante quartum belli annum cum ciuitas in pace & abundantia perduraret, in die festo tabernaculorum repente clamare coepit: Vox ab Oriente, uox ab Occidente, uox a quatuor uentis, uox super Hierosolymam & super templum, uox super sponfos & sponsas, uox super populum, & indesinenter die noctuque per omnes plateas circumiens, haec clamabat: usquequo quidam primores ex populo uiri, uelut infauisti praesagij indignatione commoti, correptum hominem multis uerberibus afficiunt. At ille nequaquam pro se aliquid loquens, sed ne eos quidem qui circumsteterant deprecans, easdem uoces pari obstinatione & clamore repetebat. Tum principes intelligentes (ut res erat) naminis esse motus inuito, perducunt eum ad iudicem Romanum: apud quem flagris ad ossa usque laniatus, neque preces, neque lacrymas fudit, sed eandem uocem miserabiliter & cum quodam ululatu emittens, per singula penè uerba proferebat, addens etiam hoc: Vae uae Hierosolymis. Prosequitur & aliud idem historiographus maiore gestum miraculo, dicens oraculum quoddam in sacris literis repertum, quod per idem tempus uirum designaret ex eorum regione processuram, qui totius orbis potiretur imperio. Cuius oraculi praesagium idem historiographus Vespasianum declarare est suspicatus, sed Vespasianus non alijs quam illis solis gentibus, quae Romano imperio uidebantur subditae, dominatus est. unde iustus ad CHRISTUM haec responsa referuntur, ad quem dixerat pater: Pete a me, & dabo tibi gentes haereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrae, & cuius per idem tempus per Apostolos suos in omnia

nem terram exierat sonus, & in fines orbis terrae uerba eorum.

O Per a praecipuum sanè est post ista noscere quis fuerit hic Iosephus, & unde, uel ex quo genere originem ducens, qui tantam nobis materiam rerum gestarum cognitionemque praestiterit. Exponit ergo etiam haec ipse de se, hoc modo scribens: Iosephus Matathiae filius, Hebraeus genere, ex Hierosolymis sacerdos, qui & ipse primo bello Romanos oppugnauerim; & posterioribus nihilominus interfuerim praesijs, necessitate constrictus. Constat igitur hunc uirum per idem tempus non solum apud Iudaeos proprios ciues, uerum etiam apud Romanos habitum esse nobilissimum, ita ut literarum merito in urbe Roma etiam statua donaretur, & libri eius bibliothecae traderentur. Conseripit namque Antiquitatum historiam in uiginti libris. Belli uero Iudaici cum Romanis habiti historia septem uoluminibus comprehendit, quam non solum Graeca facundia, uerum & patrio, id est Hebraeo sermone suis etiam ciuibus se edidisse confirmat, dignus cui praeter ceteris omnibus debeat credi. Sed & alia eiusdem uiri extant de Iudaeorum uetustate duo uolumina, in quibus contradicere Apioni cuidam Grammatico uidetur, qui illis temporibus aduersum Iudaeos scripserat, & ad alios quosdam, qui morem gentis Iudaeorum atque instituta lacerauerunt. In primo ergo ex his duobus libro, quae uolumina apud Hebraeos in autoritate habeantur, secundum maiorum traditionem, per haec edocet.

N Neque igitur innumera, inquit, apud nos habentur uolumina inter se in uicem discordantia, sed duo tantum & uiginti sunt libri, qui omnium temporum seriem continent, qui & iuste creduntur diuinitus inspirati. Ex quibus quinque sunt Moyse; continentes leges uitae, & successionis huiusmodi profetiam usque ad ipsius Moyse terminum pertendentem, qui paulo minus ad tria milia annorum continentiam gerunt: A morte uero Moyse usque ad Artaxerxen, qui post Xerxen regnauit apud Persas, quae gesta sunt; prophetae quique per ea tempora tredecim uoluminibus conscripserunt. Reliqui uero quatuor libri hymnos in deum, & uitae instituta, ac monita mortalibus tradunt. Ab Artaxerxe uero usque ad nostrum tempus scripta sunt omnia, fide tamen non eadem quae primis habetur, digna ducuntur; pro eo quod non ita extiterit prophetarum iugis & explorata successio. Rebus igitur his constat, quam nos uenerabiliter utamur scripturis nostris. Nam cum tot secula intercesserint, neque addere quis unquam; neque auferre, aut permutare quid ausus est: sed omnibus gentis nostrae hominibus insita haec quodammodo atque ingenta fides est, credere haec dei esse consulta, & his iugiter inhaerere, ac pro ipsis (si ita res poposcerit) libenter & animam ponere. Sit haec etiam pars historiographi, his in locis a nobis (ut arbitrator) non incompetentem inserta. Est adhuc & aliud eius elegans satis

Cap. IX

Antiquitatum
lib. xx.Belli Iudaici
lib. vijCap. X
xxii. libri

Quinq; Moyses

Prophetarum
xiiijQuatuor sed
liqui

Quatuor li-
bros adhuc
promittit

In Iustū emu-
lum suum

uolumen, quod animus sit qui imperium teneat in nobis: Quem libellum quidam Machabæorū attulauerunt, pro eo quod certamina inibi & agones pro pietate à Machabæis fratribus defudata cōtineat. Sed & in fine uicesimi antiquitatum libri, significat idem ipse proposuisse se quatuor uoluminibus comprehensurū secundum fidem & religionem patriam, de deo & de substantia eius ac legibus, & quorū quaedam apud eos liceant, quaedam uero non liceant. Sed & alia nonnulla opuscula à se dicit esse composita. In fine etiam supradicti uicesimi libri Antiquitatum, Iustum quendam ex Tiberiade, qui conatus sit hoc idem operis, quod ipse explicuerat, aggredi, arguit falsitatis per hæc uerba. Sed non ego te imitatus sum in his quæ conseripseram. Ipsi etenim Imperatoribus obtuli libros meos, cum adhuc ipsa quæ gesta sunt, penè in oculis haberentur. Quippe qui conscius mihi essem seruatae in omnibus ueritatis. Nec me de eorum testimonio fefellit opinio. Sed & alijs pluribus obtuli, quorum multi etiam ipsis interfuere bellis, sicut Agrippa rex, & nonnulli eius propinqui. Et Imperator quidem Titus in tantum probauit ex istis debere libris ad omnes homines rerum gestarum notitiam petuenire, ut manu sua subscriberet, publice ab omnibus eos legi debere. Rex uero Agrippa sexaginta & duabus epistolis de operis nostri ueritate testatus est, ex quibus & duas inferui. Sed & de his satis dictū est, nunc ad narrationis nostræ seriem redeamus.

Cap. XI
Apostoli &
discipuli do-
mini conue-
nunt

Post martirium Iacobi, & continuo consequutum ciuitatis excidium, traditur Apostolos, cæterosq; domini discipulos, qui ad illud tempus reliqui erant, in unum è locis omnibus conuenisse, simul cum his qui propinqui secundum carnem domini dicebantur (plurimi namq; & ex his per illud tempus supererant) & habuisse in commune consilium, quem oporteret dignum successione Iacobi iudicari, omnesq; uno consilio atq; uno consensu Symeonem Cleopæ filium decreuisse (cuius mentio in euangelijs facta est) ut episcopatus sedem susciperet. Confobrinus is secundum carnem Saluatoris fuisse dicebatur: quia Cleopam fratrem fuisse Ioseph, Egesippus contestatus est.

Cap. XII
In familiam
Dauidicam in-
quiritur

Per idem tempus Vespasianus post excidia Hierosolymorum omnes, si qui forte ex familia Dauid superfuissent apud Iudæos, uelut regalis prosopie uiros perquiri iubet. Vnde etiam pro hac causa grauissima Iudæis persecutio exorta est. Sed Vespasiano decennio principatu ministrato, Titus filius in imperio succedit. Cuius secundo regni anno, Linum duodecim annis in sacerdotio transactis, urbis Romæ episcopatum tradidisse Anacleto ferunt.

Cap. XIII
Domitianus
Cesar

Sed Titus non amplius quàm duobus annis, totidemq; mensibus, principatu Romani apicis ministrato, Domitiano fratri summam rerum reliquit. Quarto igitur anno Domitiani, apud Alexandriam Annianus uiginti

Aginti & duobus annis ministrato sacerdotio defunctus est, in cuius locum secundus succedit Abilius.

In urbe uero Roma duodecim Anacletus annis in episcopatu exactis, sacerdotij sedem Clementi tradidit. Cap. XIII

Quem adiutorem suum Paulus Apostolus Philippensibus scribens, designat; dicens: Cum Clemente & cæteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro uitæ. Cap. XV

Huius Clementis epistola habetur ad Corinthios scripta, præcipua planè & ualde mirabilis, quam uelut ex persona Romanæ ecclesiæ distulit, cum dissensio apud Corinthios fuisset exorta: quam epistolam in plurimis ecclesijs publice legi, & ueterum, & nostris etiam temporibus constat. Verum de seditione facta apud Corinthios, ac dissensione plebis, testis ualide fidelis Egesippus indicat, hoc modo dicens: Cap. XVI
Clementis epi-
stola ad Corin-
thios scripta

Multa erga multos crudelitate Domitianus exercita, plurimisque in urbe Roma nobilibus & illustribus uiris, nullo iure, nullaq; ratione tradidit, innumeris etiam in exilium trahis, & bonorū direptione mulctatis, ad ultimū Neronianæ theomachiae & impietatis successor efficitur. Secundus hic quippe ab illo persecutionem molitur in nostros, cum utiq; pater suus Vespasianus nihil prorsus nostris irrogauerit iniuriæ. Egesippus
Cap. XVII
Domitianus
Christianorū
persequitur

Quo in tempore Apostolus & Euangelista Ioānes, ob prædicationem uerbi diuini, & testimonium ueritatis, in insulam Pathmos traditur ab legato. Denique Irenæus scribens de computo nominis antichristi, quod continetur in reuelatione quæ dicitur Ioannis, quinto aduersus hæreses libro, hæc de ipso Ioanne commemorat: Quod si oportet, inquit, apertius in hoc tempore de isto nomine prædicari, à quo magis poterat aperiri, nisi ab eo, qui ipsam reuelationē uidit? Neq; enim multum temporis est quod reuelata est, sed penè nostra ætate. In fine etenim Domitiani principatus exorta est. In tantum uero per idem tempus fidei nostræ instituta florebat, ut etiam nonnulli alieni à religione nostrā scriptores historiarū suarum tradiderint monumentis, uel de persecutionibus illius temporis, uel etiam de martyrijs. Qui etiā diligenter explorato tempore designant, quod decimo anno Domitiani principis, cum alijs plurimis, ab eo etiam Flauia Domicilla fororis filiam, Flauij Clementis unius tunc ex consulibus uiri, ob testimonium quod CHRISTO perhibebat, in insulam Ponticā nomine deportata; Cap. XVIII
Ioannes in
Pathmos res-
legatur

Apud ipsum uero Domitianum, cum iussisset omnes perimi, qui de genere Dauid & regia stirpe descenderēt, uetus traditio tenet, quod delati sint quidam, quasi essent de posteritate Iudæ, quem fratrem fuisse Saluatoris secundum carnem tradunt. Quiq; duplici urgebantur inuidia, uelut qui ex Dauid genere, & ex ipsius CHRISTI propinquitate descenderent. Quæ Egesippus per ordinem his uerbis refert. Cap. XIX
Interficiunt
posteritas
Dauid

Adhuc

Cap. XX
Nepotes Iude
delati falso
Reuocatus

Facultates ne
potum Iude

Rogantur de
regno Christi
quale sit

Ioannes Ephe
sum redit

Cap. XXI

ADhuc autem uiuebant quidam de carnali genere domini nostri, ne-
potes Iude, eius qui secundum carnem frater domini dicebatur, quos
quidam detulerunt, tanquam ex Dauid stirpe uenientes. Hos Reuocatus
quidam nomine, qui in hoc missus fuerat, perducit ad Domitianum Cæsa-
rem: & ipse enim formidabat de aduentu CHRISTI, sicut & initio He-
rodes. Interrogati ergo à Domitiano, si essent ex familia Dauid, confessi
sunt. Tunc quæsiuit ab eis, quantis possessionibus, uel quantis essent facul-
tatibus præditi, At illi responderunt, quod utrique non amplius esset in bo-
nis nouem milibus denarijs, ex quibus singulis pars media pro portione
deberetur. Nec hæc sibi in pecunia subsistere, sed in æstimatione terræ, quæ
eis esset in quadraginta minus uno iugeribus constituta, quam suis mani-
bus excolentes, uel ipsi alerentur, uel tributa dependerent. Simul & testes
ruralis & diurni operis, manus labore rigidas & callis obduratas præfere-
bant. Interrogati uero de CHRISTO, quale sit regnum eius, uel quis ipse,
aut unde, aut quando uenturus: responderunt quod non huius mundi re-
gnum, neque huius terræ ei designetur imperium, sed quia cœleste ei regnum
per angelorum ministeria in consummatione seculi præparetur, quando
scilicet aduentans in gloria, de uiuis & mortuis iudicabit, & restituet unicui-
que pro factis ac meritis suis. Ad hæc Domitianus, cum neque in eis quic-
quam criminis inueniret, & uilitatem eorum quammaxime contemneret,
abire eos liberè iubet. Sed & persecutionem, quam aduersum ecclesias agi-
tari iusserat datis rursus compescit edictis. Illi uero dimissi ab eo, uel mar-
tyrij merito uel propinquitatis prærogatiua pacis iam tempore duces eccle-
siæ effecti, usque ad Traiani tempora permanserunt: Hæc quidem E-
gesippus. Sed & Tertullianus de Domitiano similia refert, dicens: Tenta-
uit aliquando & Domitianus simile aliquid, portio Neronis de crudelita-
te: Sed quasi homo cito desinit, ita ut etiam eos quos in exilium miserat,
reuocaret. Post Domitianum uero quindecim annis imperio potitum,
Nerua suscepit principatum. Sub quo omnes quidem honorum tituli, qui
in Domitianum collati fuerant, detrahuntur. Reuocari autem quicumque
ab eo in exilium trusi sunt, ac recipere facultates ex Senatusconsulto iuben-
tur: de quibus singulis testimonium perhibent, qui gesta illorum tempo-
rum descripserunt. Tunc igitur etiam Apostolum Ioannem post absolu-
tionem in insulâ, Ephesum quasi ad scholam propriam redisse, nostrorum
scriptores declarant.

Nerua uero post annû plus minus defuncto, Traianus succedit impe-
rio. Cuius primo principatus anno Abilius apud Alexandriam tre-
decim annis sacerdotio ministrato diem obit: cui succedit Cerdon tertius in
sacerdotium. Qua tempestate in urbe Roma Clemens quoque tertius post
Paulum & Petrum pontificatum tenebat.

Sed

Sed & apud Antiochiâ Euodius primus fuerat, & secundus Ignatius, *Cap. XXII*
Hierosolymis quoque Symeon secundus post Iacobum fratrem domini *Euodius*
iisdem temporibus gubernabat ecclesiam. *Ignatius*

In his superstes adhuc apud Asiam demorabatur ipse ille, quem ama-
bat dominus IESVS, Apostolus simul atque Euangelista Ioannes, *Symeon*
ecclesiarum quæ inibi erant gubernacula regens, post Domitiani (ut dixi) *Cap. XXIII*
obitum regressus ex insula. Quod quia ita se habeat, duobus fide- *Ioannes euang*
libus testibus approbabo. Irenæus & Clemens Alexandrinus huic ueritati *gelista*
astipulantur. in secundo aduersus hæreses libro, Irenæus hoc modo scri-
bens: Et omnes, inquit, presbyteri testes sunt, qui in Asia Ioannem disci-
pulum domini uiderunt, & sciunt hæc tradidisse Ioannem, qui & permansit
apud eos usque ad tempora Traiani. Item in tertio eiusdem operis libro,
idem scriptor de eisdem ita testatur: Ecclesia, inquit, quæ est apud Ephe-
sum, à Paulo quidem fundata est, à Ioanne uero ædificata, qui permansit
in ea usque ad tempora Traiani. Habes hunc testem fidelem de Apostoli
temporibus contestantem. Accipe quid etiam Clemens (cuius pariter pro-
missimus testimonium) dicat, historiam quandam pernecessariam simul te-
rens, quam nos quoque si inferamus, utilem fore legentibus credimus. Scri-
bit ergo hæc: Audi, inquit, fabulam & non fabulam, sed rem gestam de
Ioanne Apostolo, & memorijs omnium traditam. Cum post tyranni obi-
tum de Pathmos insula Ephesum rediret, rogabatur etiam uicinas illustrare
prouincias, quo uel ecclesias fundaret, in quibus non erant locis: uel in qui-
bus erant, sacerdotibus ac ministris instrueret, secundum quod ei de uno
quoque spiritus sanctus indicasset. Cum igitur uenisset ad quandam urbem *Iuuenis ad me*
haud longe positam, omnibus ecclesiasticis solemniter adimpletis, uidit iu- *liorem uitam*
uenem quendam ualidum corpore, & uultu elegantem, sed & animis a- *reuocatur per*
crem nimis, respiciensque ad episcopum qui nuper fuerat ordinatus, hunc, *Ioannē euangē*
inquit, tibi summo studio commendo sub testimonio CHRISTI & totius *gelistam*
ecclesiæ. Tum ille suscipiens, omnem se adhibiturum, sicut præcipiebat, di-
ligentiam pollicetur. Sed iterum atque iterum eadem sæpius repetens, iu-
uenem commendabat attentius, & post hæc Ephesum rediit. Tum uero
presbyter in domum suam adolescentem suscepit commendatum, & cum
omni diligentia enutrit, amplectitur; fouet, ad ultimum etiam baptismi
gratiam tradit. Post hæc iam uelut confidens gratiæ, qua fuerat com-
monitus, paulò indulgentior iuuenem habere cœpit. Sed ille ubi ætate imma-
tura, libertate potitus est, continuo per æquæuos, quibus luxus & desidia cor-
di est, amare uitia & corruptæ uitæ incedere tramitē perdocetur. Et primo
quidem conuiuiorum illecebris decipitur, inde nocturnis eum furtis socii sibi
participemque consciscunt, post hæc etiã ad maiora flagitia pertrahunt: cum
interea sensim iuuenis formabatur, & instituebatur ad scelera, & quia esset
acer

acer ingenio, sicut equus infrenis & ualidus, diris moribus obfirmatis, recti itineris lineam derelinquens, rectore contempto, rapido cursu totus fertur in præceps, ita succedentibus sibi malis, ut desperationem sibi quoque à deo præstite salutis acceperit. Deditur iam de paruis sceleribus cogitare, gratia quæque molitur, & ex integro perditioni se tradens, nullo inferior esse in flagitijs patitur. Denique illos ipsos, qui prius magistri criminum fuerant, discipulos facit, & latronum ex his turmam, quibus ipse dux & princeps uolentus præfesset, instituit, & cum his omni crudelitate grassatur. Verum tempore elapso (cum rei ita poposcisset utilitas) inuitatur iterum ad illam urbem Ioannes, & cum cætera (quorum gratia uenerat) ordinasset, age, inquit, discipulo, depositum repræsentata, quod tibi ego plane & CHRISTVS comendauimus, ecclesia teste quam regis. At ille obstupuit, primo pecuniâ purans à se repositi, quam non acceperat. Sed rursus considerabat nec posse fallere Ioannem, nec quod non dedit, quærere. Hærebat ergo stupens. Quem Ioannes hærentem uidens, iuuenem illum, inquit, repeto abs te & animam fratris. Tunc grauius suspirans senior, & in lacrimas resolutus, ille, ait, mortuus est. Quomodo, inquit, uel quali morte? Deo, ait, mortuus est, quia pessimus & flagitiosus euasit, ad ultimum etiam latrocinium adgressus est. Denique nunc montem quendam cum multa latronum manu occupauit. Quibus auditis Apostolus ueste continuo, qua erat indutus, scidit, et cum ingenti gemitu feriens caput suum, bonum te, inquit, custodere fratris animam dereliqui. Sed iam nunc mihi equus paratur, & dux itineris. Et cõfestim ab ipsa ecclesia ascendens, concitus properabat. Cunctis peruenisset ad locum, attinetur ab his latronibus, qui custodias obseruabant. At ille neque effugere, neque prorsus declinare usquam nitens, ingenti tantum uoce proclamabat, quia ad hoc ipsum ueni, adducite mihi principem uestrum. Qui cum ueniret armatus, eminus agnito Ioanne Apostolo, pudore actus, in fugam uertitur. Ille equo post eum admisso, cõfestim insequitur fugitantem, etiam etatis oblitus, simul & clamans: Quid fugis à fili patrem tuum? Quid fugis inermem senem? Miser hære, noli timere, habes adhuc spem uitæ. Ego Christo rationem reddam pro te. Certe & mortem libenter pro te excipiam, sicut & dominus excepit pro nobis, & pro tua anima dabo animam meam. Statantum & crede mihi, quia CHRISTVS me misit. At ille audiens, restitit, ac uultum demisit in terram, post hoc arma proiecit, tum deinde tremefactus flebat amarissime, & accedentis ad se senis genibus prouoluit, gemitibus & ululatibus quibus poterat satisfacere, & uberrimis lacrymarum suarum fontibus iterum baptizabatur, occultans solam dexteram suam. Apostolus uero iurifurandi sacramento se ei à saluatore impetraturum ueniam pollicens, simulque genibus eius prouolutus, atque ipsam dexteram, ex cuius cædis conscientia torquebatur, tanquam iam per penitentiam purgatam deosculans

lans, ad ecclesiam reuocat, & indefinenter pro eo orationes profundens, & cum ipso pariter ducens crebra ieiunia, indulgentiam à deo, quam ei pollicitus fuerat, expetebat. Sed & uarijs sermonum cõsolationibus, uelut quibusdam præcantationibus efferos & exterritos eius animos mitigabat. Nec prius abstinit, quam eum in omnibus emendatum etiam ecclesiæ præficeret: præbens per hoc magna exempla ueræ penitentiae, & documentum ingens nouæ regenerationis, atque insignia quædam & trophæa uisibilia in eo resurrectionis ostendens. Hæc à Clemente dicta, non solum ad scientiam rerum, sed & ad utilitatem legentium profutura, hunc in nostris quoque libris teneant locum.

Age iam etiam huius apostoli quæ sint scripta, quæ in autoritate habeantur, cum his pariter explicemus. Est igitur primo Euangelium nominis ipsius, quod in omni orbe personauit. Quod autem post cætera tria euangelia quarto à ueteribus statutum est loco, hæc erit ratio. Venerabiles & uere deo digni apostoli CHRISTI, cum essent in omnibus uirtute uirtutis & animi uirtutibus clari, non magnipendebant sermonis ornatum: quippe in quibus anima erat diuinis ornata uirtutibus, simul & signorum gratia quæ eis à dño nostro Iesu Christo cõcessa fuerat: qua confidentes, non in sua sortis humanæ sapientiæ uerbis summam prædicationis dominicæ collocabatur, sed in ostensione spiritus & in uirtute, per quam mirabilibus cõsummatas, & uerborum suorum fide facta, uniuerso orbi regni cœlorum scientiam tradiderunt, paruidentes plures libros condere, quod huiusmodi prædicationis assertio, non argumeto humani sermonis, sed ad stipulatione diuina uirtutis indigeat. Denique Paulus, qui inter omnes apostolos eruditior etiam in uerbis uidetur, & in sensibus præpotens, non amplius quam paruorum epistolarum suarum corpus reliquit, qui utique immensa contineret intra se atque innumera sacramenta, utpote qui etiam usque ad tertium cœlum raptus quæ gererentur inspexerat, & in ipsum quoque deo dignum paradisum abductus, audierat ibi ineffabilia uerba, & doctrinam (quæcumque illa inibi est) siue corporeus, siue incorporeus, illius interim scholæ discipulus effectus, exceperat. Sed & reliqui domini ac saluatoris nostri discipuli, non solum ex illis duodecim, sed & si qui extra hunc numerum de schola tamen domini & saluatoris nostri, sermonem aliquem, diuinitus inspirati, memoriarum reliquerunt, breuem hunc & succinctum per omnia esse uoluerunt. Igitur ex ipsis discipulis domini, Matthæus tantummodo & Ioannes ad scribendum appulisse animum traduntur, necessitate quadam in hoc ipsum prouocati. Matthæus enim primo Hebræis prædicauerat. Verum cum pararet transire ad gentes, patria lingua scripturam composuit, & ea quæ prædicauerat comprehendens, dereliquit his ad memoriâ à quibus proficiebatur, ut gentibus prædicaret. Post hunc Lucæ & Marci scriptura euangeli-

Ca. XXIII
Euangelium
Ioannis

Apostoli non
affectarunt ele
gantiam ser
monis

Apostoli pau
ca scripserunt
Paulus Apo
stolorum eru
ditissimus

Matthæus

Lucas

f ca secun

Marcus ca secundum eas causas, quas superius diximus, æditur. Ioanthen uero tra-
Ioannes dunt usq; ad ultimum pene uitæ suæ tempus, absq; ullius scripturæ indicij
 euangelium prædicasse. Sed cum horū trium euangeliorū, etiam ad ipsum
 notitia peruenisset, probasse quidem dicitur fidem & ueritatem dictorum,
 deesse tamen uidit aliqua, & ea maxime, quæ primo prædicatiōis suæ tem-
 pore dominus gesserat. Certū enim est, quod in superioribus tribus euan-
 gelijs hæc uidentur sola contineri, quæ in eo gesta sunt anno, quo Ioannes
 Baptista uel inclusus est in carcerem, uel punitus. Deniq; si obserues, statim
 in initijs narrationis posteaq; refert Matthæus de quadraginta dierū ieiunio,
 & de tentatione eius, continuo subiicit, dicens: Audiens autem, quia Io-
 annes traditus est, discessit de Iudæa, & uenit in Galilæam. Sed & Marcus
 similiter, posteaquam (inquit) traditus est Ioannes, uenit **I E S V S** in Galilæam.
 Lucas uero etiam priusquam incipiat aliquid de actibus referre **I E S V S**
 v dicit: Quia adiecit Herodes super omnia mala quæ gesserat, & conclu-
 sit Ioannem in carcerem. Quia (inquam) ab his hæc uidebantur ommissa, ro-
 gatus dicitur Ioannes apostolus, ut ea quæ præterierant priores ante tradi-
 tionē Ioannis, Saluatoris gesta conscriberet. Et ideo dicit in euangelio suo:
 Hoc fecit initium signorum **I E S V S**. Et iterum in alio loco indicat, dicens:
 Nondum enim Ioannes erat missus in carcerem. Ex quibus constat quod
 ea quæ anteq; Ioannes traderetur à **I E S V** fuerant gesta describit. Et ideo
 si quis hoc diligentius consideret, euidenter inueniet, nō sibi euangelia disso-
 nare, sed alterius tēporis gesta esse quæ scribit Ioannes, alterius uero quæ
 cæteri. Vnde quia natiuitatē secundum carnē saluatoris, uel Matthæus, uel
 Lucas descripserāt, reticuit hoc Ioannes, & à theologia atq; ab ipsa eius di-
 uinitate sumit exordiū. Quæ pars sine dubio ipsi uelut eximio per spiritum
 sanctum referuata est. Hæc etiam de Ioannis euāgelio dicta sint. De Mar-
Lucas ci uero euangelio sufficienter supra comprehensum est. Lucas autem in ini-
 tio euangelij sui, causam cur scriberet, indicauit: uidelicet, quoniā multi alij
 temere præsumpserant enarrare, quæ sibi magis erant ad liquidum cōper-
 ta: uolens ergo abstrahere nos à cæterorum narrationibus, fidem facit per
 se conscriptæ ueritati, certus quod eam uel Paulo exponente, uel alijs Apo-
 stolis, qui ab initio ipsi uiderant, ac sibi tradiderant, consecutus sit: & hanc
 nobis per proprium euangelium tradat. Hæc à nobis etiam de Luca breui-
 ter dicta sint. Oportunius uero & plenius in tempore insertis his quæ an-
 tiqui autores scripta reliquerunt, ut se cuncta habeant, indicabimus.

Cap. XXV
 Epistola Ioan-
 nis prima A/
 pocalypsis

Ioannis tamen extant præterea epistolæ, de quarū prima, neque ab anti-
 quis unquam, neque à posteris dubitatum est. De reliquis uero duabus,
 & de Reuelatione, etiam nūc anceps sententia habetur: de quibus (ut dixi)
 & à ueteribus dubitatum, suis in locis ipsorum uocibus approbabitur. Ut
 ergo, quando quidem in hæc loca deuenimus, omnem noui testamenti Ca-
 nonem

A nonem designemus, primo nobis omnium euangeliorum cœlestis quadri-
 ga iungatur, his Actus apostolorum copulentur. Post hos Pauli epistola:
 socientur, consequatur uero has prima Ioannis epistola, similiter & Petri
 prima. Hæc sunt de quibus nulla unquā profusus extitit dubitatio. Sequen-
 ti loco iam sunt illa, de quibus à nonnullis dubitatum est. Reuelatio Ioannis,
 de qua quid singuli ueterum senserint, suis in locis ostendemus: & epistola
 Iacobi, sed & Iudæ, Petri quoq; secunda, & item Ioannis secunda & tertia,
 siue hæ ipsius euangelistæ, siue etiam alterius eius cognominis ostenden-
 tur. Post hæc iam scriptura est, quæ dicitur Actus Pauli, sed & libellus qui
 appellatur Pastoris, & reuelatio Petri, de quibus quàm maxime dubita-
 tur. Fertur etiam Barnabæ epistola, & doctrina quæ dicitur apostolorum.
 Quidam autem his sociant etiam euangelium, quod dicitur secundum He-
 bras, quo præcipue utuntur illi Hebræi, qui **C H R I S T V M** suscipere ui-
 dentur, sed in ecclesia ei contradicitur. Quæ omnia tamen à nobis necessa-
 rio enumerata sunt, ut absq; ulla ambiguitate claresceret, quæ sint in ueteri
 autoritate, & quæ sint in quibus uel cōtradictio aliqua, uel etiam contatio,
 cum tamen à quàm plurimis ecclesijs recipiantur, soleat admitti. Sed & de
 illis sciendum est, quæ sub nomine apostolorum ab hæreticis proferuntur,
 uelut Petri & Thomæ, & Matthiæ, & cæterorum similiter apostolorū quæ
B appellant euangelia, sed & Andreæ & Ioannis, atq; aliorum apostolorum
 Actus, quod nusquam profusus in scriptis ueterum, eorū duntaxat qui apo-
 stolis successerunt, aliqua mentio eorum aut cōmemoratio habetur. In qui-
 bus & ipse stilus multum ab ecclesiastica consuetudine deprehenditur esse
 diuersus. Sensus quoq; ipse, & omnia quæ in his inseruntur, longe ab Apo-
 stolica dissonant fide, ex quo signum esse prauitatis hæreticæ cōproban-
 tur. Vnde ne inter illa quidem, de quibus dubitari diximus, collocada sunt,
 sed ut aliena penitus & à pietatis regula discrepantia propellenda. Verum
 ad historiæ ordinem redeamus.

Igitur Simoni mago Menander succedit scutum diaboli nō inferius pri-
 mo, & ipse Samarites genere: in arte autē magica solus repertus est, qui
 non modo æquiparare, sed & supergredi impietatem posset magistri. Ma-
 ioribus quippe portentis efferebatur, semetipsum saluatorem dicēs, ad ho-
 minum salutem de cœlestibus & inuisibilibus seculis destinatum, asserens
 non aliter posse unumquēq; angelos seculi uincere, nisi prius à semet ma-
 gicæ artis per ordinē susciperet disciplinā, & per baptismū à se datum, im-
 mortalis æternus effectus, in hac uita perpetuus fieret. Quæ omnia ex libris
 Irenæi, uolentibus scire perfacile est. Sed & Iustinus in his ipsis, in quibus
 Simonis fecerat mentionem, etiam de hoc talia quædam scribit: Menan-
 drum quendam Samaritanū, ex uico Capparathæa, Simonis discipulum,
 stimulis dæmoniæ incitatum uenisse Antiochiā, & q̄ plurimos per artem
 magicam

Euangelia
 quatuor
 Acta aposto-
 lorum
 Epistola car-
 tholicæ

Acta Pauli
 Lib. Pastoris
 Reuelatio
 Petri
 Epistola
 Barnabæ
 Doctrina apo-
 stolorum

Euangelium
 secundū He-
 bras
 Euangelia &
 Acta quorun-
 dam Aposto-
 lorum
 Alias, in his
 inseruntur

Cap. XXVI
 Menander Sa-
 maritanus

Iustinus phi-
 losophus &
 martyr

magicam decepiſſe ſcimus, qui hoc etiam ſuadere potuit ſectatoribus ſuis, A quod non eſſent morituri. Ex quibus in hodiernū ſunt aliqui ex illo eadem conſistentes. Quod eſt uere diaboli cōmentum, ut homines Magi Chriſtia norū ſibi nomen imponerent, quo per hoc ſanctū & uenerabile religionis noſtræ myſterium macularent, qui tamen irident, & ſpernunt eccleſiaſtica dogmata, uel de immortalitate animæ, uel de reſurrectione mortuorum. Verum hi talibus freti autoribus, de ſpe ſalutis & uitæ penitus exciderunt.

ca. xxvii **S**ed & alios idem dæmon, quos ab amore Chriſti ſeparare nō poterat, Ebionij *Ebionij* Salia nihilominus arte decepit, id eſt, Ebionæos, qui interpretatur pauperes. Vere enim pauperes ſunt & egeni in ſcientia gloriæ Chriſti: quoniam quidem ſolum eum hominē putant, & per profectū uitæ ac uirtutis uirum iuſtum effectum, cōmuni etiā natiuitate ex uiro & foemina procreatū. Cuſtodiendam uero cenſent etiam legis obſeruantia, nec ſufficere ad ſalutem ſolam Chriſti exiſtimant fidem. Quidā tamen ex iſtis reſugiūt hanc impietatem, ut ex uiro & foemina adferant eum natum, ſed cōſitentur de ſpiritu ſancto & Mariā uirgine: nec tamen eū ſemper fuiſſe deū & uerbū, ac ſapientiam dei fatentur. Corporalem uero legis obſeruantiam cuſtodiuunt. Apoſtoli autem epiſtolas omnes pariter reſpuunt, & ipſum apoſtatum legis appellatur: cætera omnia nihili ducūt. Sabbata cum Iudæis ſecūdam legē, no *B*biſcum dominicā diem ſacratā pro reſurrectione domini obſeruant. Vnde

Ebiones competenter Ebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati ſunt.

c. xxviii **I**ſdem temporibus etiam alterius hæreſeos obortum principem Cerinthum accepimus. De quo Gaius (cuius iam in ſuperioribus fecimus mentionem) in diſputationum ſuarum dialoگو ita ſcribit: Sed & Cerinthus (inquit) per reuelationes quasdam, quas uelut à magno apoſtolo cōſcriptas, & per angelos ei reuelatas putaret, talia quædam portenta nobis introduxit. Poſt reſurrectionē terrenum dicit futurū eſſe regnū Chriſti in Hieruſalem, & homines in carne iterū concupiſcentijs & uitijs ſubiectam conuerſationem habituros. Contra fidem quoq; ſcripturarū quosdam mille annos deſignat: in quibus multa quidem & alia corruptionis opera, & nuptiarum feſtiuitates dicit futuras, ad eos qui libidini ſunt dediti, decipiendos. Sed & Dionyſius, cum de Ioannis reuelatione diſſereret, & quædam ſecundū ea, quæ antiquitus eccleſiæ tradita fuerant, diſputaret: mentionem facit huius ipſius uiri, in his uerbis: Cerinthus (inquit) à quo & Cerinthiana hæreſis oborta eſt, ſigmentis ſuis autoritatem magni nominis acquirere, ſecūdam ſcripturæ huius prauā intelligentiam geſtiebat: quippe cuius hæc erat hæreſis, ut affirmaret terrenū futurum eſſe CHRISTI regnum. Et quia erat uentri & gulæ ac libidini deditus, ea futura decernebat, quæ ſibi propria libi do dictabat. Ventris & eorum quæ ſub uentre ſunt, incitamenta, cibus, potibus

Abus, nuptijs prædicabat explēda. Et ut aliquid ſacratius dicere uideretur, legales aiebat feſtiuitates ruriſum celebrandas, & hoſtias carnales iterū iugulandas. Irenæus uero etiā ſecretiora ipſius hæretici in primō operis ſui libro publicauit, quæ inde diſcat, ſi quis plenius ſcire uult.

Sed & alia hæreſis, quæ appellatur Nicolaitarum, per pauca tempora uiguit, cuius etiam in reuelatione Ioannis mentio facta eſt. Iſti Nicolaum unum ex illis qui cum Stephano ab apoſtolis conſtituti ſunt diaconi, autorem ſe habere iactabāt. Sed Clemens Alexandrinus in tertio libro *ſpoma* hæc de eo ſcribit: Pulchram (inquit) ualde hic uxorem habuit. Et poſt aſcenſionem domini & ſaluatoris noſtri, cum increparetur ab apoſtolis tanquam de zelotypiæ iniuria, productam in mediū uxorem ſuā, ſi quis uellet eam habere, permiſit. Ex qua occasione iſti cōſequens putauerūt, ut ſecundum hoc factū uel dictum Nicolai, unusquiſq; carne ſua in quod delectaret abuteretur. Et obtinentes dictū uel factum huius ſimpliciter & innocenter, abſq; ulla reuerentia promiſcuos nunc & illicitos concubitus expetunt hi, qui ſub illius nomine ſectam ſibi propriæ libidinis aſſumpferant. Mihi autem compertū eſt, Nicolaū nullam prorfus agnouiſſe mulierem, præter eam quam in matrimonium acceperat. Cuius etiam liberi, foeminae quidem uſq; ad ultimam ſenectutem caſta uirginitate durarunt: filius autem etiam ipſe ſanctitatem incorrupti corporis cuſtodiuit. Quæ cum ita ſe habeant, conſtat illud quod in medium apoſtolorum præ zelotypiæ ſuſpitione produxit uxorem, ex cōtemptu uitij uel libidinis geſtū: quo per hoc continentem ſe oſtenderet eius rei, quam nimie putabatur expetere, contentendam magis q̄ expetendam carnis edocens uoluptatem. Quoniam quidem nolebat (ut opinor) ſecundum ſaluatoris præceptū, duobus dominis ſeruire, libidini & deo. Dicunt autem etiā Matthiam ita docuiſſe, aduerſum carnem pugnandum, & in nullo prorfus uoluptati eius ac libidini concedendum: animā uero alendam ſapientiæ paſtibus, & ſcientiæ cibus in maius ſemper augendā. Hæc de illis hæreſibus, quæ temporibus memoratis à ueritate declinantes cito extinctæ ſunt, retuliſſe ſufficiat.

Clemēs ſanè hic, cuius uoces adnotauimus, ſcribēs aduerſum eos qui nuptias ſpernūt, inter cætera etiam hæc dicit: An & apoſtolos improbant? Petrus etenim ac Philippus, & uxores habuerunt, & filias etiam uiris nuptum dederunt. Sed & Paulum non tedet apoſtolum, in quadam epiſtola ſua mentionem uel ſalutationem facere comparis ſuæ, quam ſe ideo negat circumducere, ut ad prædicationē euangeliij expeditior fiat. Verum quoniam Clementis fecimus mentionem, abſurdum non erit, aliam quoq; eius memorabilem narrationem proferre, quam in ſeptimo eiufdem operis libro ita inſeruit: Aiunt, inquit, beatū Petrum, cum uidiſſet uxorem ſuam duci ad paſſionē, gauiſum eſſe electionis gratia, ac reſreſſionis ad propriā

domum, & exclamasse ad eam cum duceretur, ac proprio nomine compellentem, dixisse: O coniunx, memento domini. Talia coniugia sanctorum erant, tam perfecta fuit affectio beatorum.

Petri uerba ad uxorem suam
Cap. XXXI Polycrates
 Igitur quia de uite exitu Petri uel Pauli iam in superioribus explanauimus, sed & tempus Ioannis quo uita excessit, ex parte iam diximus, nunc etiam de loco quietis eius, secundum fidem Polycratis Ephesii episcopi, edocere conueniens parum. Hic etenim Polycrates Victori episcopo urbis Romae scribens, & ipsius & Philippi apostoli, ac filiarum eius pariter meminit, dicens: Sicut iam superius inseruimus, quod magna lumina in Asia partibus dormierunt, quae resuscitabit dominus in nouissimo die aduentus sui, cum ueniet in gloria, & requiret omnes sanctos suos. Dico autem de Philippo, inquit, qui fuit unus ex apostolis, qui dormiuit apud Hierapolim. Sed & duae eius filiae inibi uirgines conseruere, & alia eius filia spiritu sancto repleta, permansit apud Ephesum. Et Ioannes ille qui supra pectus domini recubebat, qui fuit sacerdos dei, pontificale gestans, & martyr & doctor optimus apud Ephesum dormiuit. Haec etiam de locis, in quibus requiescunt in somno pacis, adiecisse sufficiat. Sed & Gaius (cuius ante mentio facta est) in dialogo suo, quem cum Proculo disputans scribit, de filiabus Philippi simul & obitu ipsius consensu uocibus memorat dicens: Post haec autem prophetissae quatuor fuerunt Philippi filiae, cuius sepulchrum extat apud Hierapolim Asiae

Philippi filiae
Ioannes apud Ephesum.
id est, mitram Gaius scripitor
Lucas
 urbem unam cum filiabus suis. De his autem & Lucas in Actibus apostolorum meminit, cum adhuc apud Caesarea degerent. Dicit ergo ita: Venimus, inquit, Caesarea, & ingressi in domum Philippi euangeliste, qui erat ex septem, mansimus apud eum. Huic autem erant uirgines filiae quatuor prophetissae. His igitur a nobis de Apostolorum temporibus uel excessibus, prout potuimus, ex scripturis ueterum congregatis, sed & de scripturarum canone, qui in autoritate habeantur libri, uel qui penitus repudientur: qui uero medijs quodam modo ad instructionem solam ab ecclesijs non etiam ad indubitam autoritatem recepti sint, consequenter expositis, tendamus ad caetera.

Ca. XXXII
Symeon Cleopae F. episcopus Hierosol.
 Post Neronem Domitianumque, sub hoc (cuius nunc tempora memoraui) per singulas ciuitates ex insolentia populi persecutionem in nostros accepimus motam. Quo in tempore etiam Symeon Cleopae filius, quem secundum Hierosolymis ordinatum episcopum supra edocuimus, per martyrium carnis uinculis resolutus est. horum ad stipulatum ipse ille est Egesippus, quem in pluribus iam produximus testem. Is ergo refert, quod a quibusdam haereticis accusatus sit supradictus uir tanquam Christianus, & multis supplicijs afflictus per multos dies, ita ut etiam iudex ipse cum amicis suis de eius patientia miraretur, & ad ultimum iuberet similem eum, quam dominus pertulit, passione uitam finire. Sed & ipsa uerba, quibus haec protestatur, audire gratius puto. Agit ergo cum de haereticis diceret: Ex his igitur ipsis accusauerunt quidam Symeonem

Nepotes Iuda fratris domini
 Symeonem Cleopae filium, tanquam qui esset ex genere Dauid, & Christianus. Et ita martyr effectus est, cum esset annorum centum xx. sub Traiano Caesare apud Atticum consulari. Addidit autem etiam hoc, quod accusatores eius, cum in illis temporibus perquireretur, si qui ex genere Dauid, & ex regia tribu descendere, comprehensi sint inter ipsos. Quod autem Symeon unus fuerit ex ipsis auditoribus domini, uel longauitas eius indicio est, uel euangeliorum fides, ubi etiam mater eius Maria, Cleopae uxor refertur. Sed & alios quosdam idem scriptor refert, praeter eos de quibus supra diximus, nepotes Iudae, unius ex fratribus domini, per idem tempus superstites inuentos, & Domitiani temporibus martyres factos; hoc modo scribens: Veniunt igitur hi, & praesunt omnes ecclesiae, tanquam martyres & propinqui domini, & reddita pace ecclesiae, permanserunt usque ad tempora Traiani Caesaris, usquequo consobrinus domini Symeon, de quo supra diximus, filius Cleopae, calumniam pateretur ab haereticis Christianus Consulari delatus. Cumque multo tempore supplicij fuisset affectus, martyrio consummatus est, omnibus qui aderant, & ipso iudice mirantibus ut centum uiginti annorum senex crucis supplicium pertulisset. Post haec idem scriptor addidit etiam hoc, quod usque ad illa tempora uirgo munda & immaculata permansit ecclesiae, corruptoribus ueritatis, & diuini uerbi temeratoribus, aut nusquam omnino extantibus, aut etiam si qui forte fuerant, in occultis & abditis hiatibus terrae delitescantibus. Ut uero & apostolorum choros, & omnis illa aetas, quae a domino susceperat uocis auditum, de haec luce discessit, tum uelut in uacua domum, falsae doctrinae impius se error immergit, & tanquam ubi nullus iam diuini census defensor existeret, nudato (ut aiunt) capite corripientes arma mendacij, oppugnate apostolicam ueritatem nituntur. Sed istud bellum intrinsecus gerebatur. Persecutionum uero extrinsecus pondus urgebat ecclesiam, & tam immensa caterua martyrum quotidie iugulabantur, ut Plinius Secundus, qui tunc prouinciam administrabat, multitudinem interemptorum permotus referret ad Imperatorem, quod innumera hominum millia quotidie obruncarentur, in quibus nihil omnino sceleris deprehenderetur admissum, aut aliquid contrarium Romanis legibus gestum, nisi hoc solum, quod antelucanos hymnos Christo cuidam caneret deo. Adulteria uero, uel caetera huiusmodi crimina apud eos & illicita haberent, & penitus arcerent: caetera uero secundum leges eos agere communes.

Symeon cxxi annos natus, in crucem agitur
Haeretici quidam doxerunt
Prouerbius, citra pudorem & palam
Plinius secundus
 Ad quem tunc Traianus rescripti sui autoritate decernit, ut Christiani qui eadem non requirant: si qui tamen inciderint, puniantur. Per quod ex parte aliqua persecutionis sedatum putabat incendium. Sed his qui nequitiam suam aduersum nos exercere cupiebant, laedendi occasio non uidebatur exempta. Interdum enim populus instigabatur, interdum etiam iudex occasionibus utebatur, & negabat quosdam, quos punire uoluisset oblatos. Haec Tertullianus in Apologetico suo dicit, ex quo possunt instrui plenius scire cupientes.

f 4 Igitur

Cap. xxxiiij
Euaristus Ro.
Pon. post Cle
mentem

Igitur in urbe Roma tertius ab Apostolis Clementis nouem annis facit A
Idotio perfunctus, Euaristo diuini uerbi tradidit ministerium.

In Hierosolymis uero, Symeone (de quo superius diximus) defuncto, Iu-
stus quidam ex his qui de circumcisione ad fidem CHRISTI uenerant,
C. XXXVI
Iustus Symeo
nissufficitur
Polycarpus
Papias

episcopatu suscepit. Quibus temporibus apud Asiam supererat adhuc &
florebat ex apostolorum discipulis Polycarpus, Smyrnæorū ecclesiæ epi-
scopus, & Papias similiter apud Hierapolim sacerdotium gerens.

Sed & in nostra quoque tempora famæ celebritate uulgatus Ignatius apud
C. XXXVI
Ignatius Pe-
tro successit

Antiochiam post Petrum secunda successione episcopatum sortitus est.
Quem sermo tradidit, de Syriæ partibus ad urbem Romam transmissum,
& pro martyrio Christi ad bestias datū. Quique cum per Asiam sub custo-
dia nauigaret, singulas quasque digrediens ciuitates, ecclesiæ populos Euan-
gelicis cohortationibus edocebat in fide persistere, & obseruare se ab hære-
ticorum contagijs, qui tunc primum copiosius cœperāt pullulare: & ut dili-

gentius ac tenacius apostolorū traditionibus inhærent, quas traditiones
cautelæ gratia, & ne quid apud posteros remaneret incerti, etiam scriptas se
Traditiones
apostolorum
Epistole
Ignatij

asserit reliquisse. Denique cum Smyrnæam uenisset, ubi Polycarpus erat, scri-
bit inde unam epistolam ad Ephesios, eorumque pastorem, in qua meminit
& Onesimi: & aliam Magnesiæ ciuitati, quæ supra Mæandrū iacet, in qua
& episcopi Dammei mentionem facit. Sed & ecclesiæ quæ est Trallis scribit,
cuius principem tunc esse Polybiū designauit. In ea uero quam ad Roma-
nam ecclesiam scribit, deprecatur eos, ne se tanquam supplicij suis parentes,
uelint spe priuare martyrij, & his post aliquanta utitur uerbis: A Syria, inquit
Romam usque cum bestijs terra marique depugno, die ac nocte connexus &
colligatus decem leopardis, militibus dico ad custodiam datis, qui ex bene-
ficijs nostris sauiiores fiunt. Sed ego nequitij eorum magis erudior. Nec
tamen in hoc iustificatus sum. O salutates bestias quæ preparantur mihi.
Quando uenient: quando emittentur: quando eis frui licebit carnibus meis:
quas & ego opto actiores parari, & inuitabo ad deuotionem mei, & de-
precabor ne forte (ut in nonnullis fecerunt) timeant contingere corpus meum.
Quin imò & si contabuntur, ego uim faciam, ego me ingeram. Dare quæ-
so ueniā, ego noui quid expediat mihi. Nunc incipio esse discipulus Christi.
Faceat inuidia uel humani affectus, uel nequitie spiritalis, ut Iesum Chri-
stum mereat adipisci. Ignes, cruces, bestie, dispersiones ossium, discerptio-
nesque membrorum, ac totius corporis poenæ, & omnia in me unum supplicia
diaboli arte quaesita cumulentur, dummodo Iesum Christum mereat adipi
Aliis con-
sentur

sci. Hæc & multa alia his similia ad diuersas ecclesias scribit. Sed & ad Poly-
carpū, uelut apostolicū uirum, datis literis, Antiochenā ei ecclesiā præcipue
comendat. Ad Smyrnæos sanè scribens, utitur uerbis quibusdam, unde assum-
ptis nescimus, quibus hæc de saluatore proloquit. Ego autem post resurrectio-

nem

A nem quoque in carne eū scio fuisse, & credo. Nam & cum uenisset ad Petrum
ceterosque, ait eis: Accedite & uidete, quia non sum dæmonium incorporeum.
Qui & contingentes eum, crediderunt. Scit autem & Irenæus martyrium eius,
& mentionem facit scriptorum eius per hæc uerba: Sicut dixit (inquit) quidam
ex nostris, pro martyrio Christi damnatus ad bestias, Frumentum, inquit,
ego sum dei: bestiarum dentibus molor & subigor, ut panis mundus efficiat
Christo. Sed & Polycarpus horum memoriā facit in epistola quam ad Phi-
lippenses scribit per hæc uerba: Deprecor, inquit, oēs uos, obedientiæ ope-
ram dare, & meditari patientiā, quā uidistis in Ignatio & Rufo, & Zosimo
beatis uiris, præcipue autem in Paulo, & cæteris apostolis, qui fuerunt apud
uos, scientes quod hi omnes non in uacuum, sed per fidem & iustitiam cu-
currerunt, usquequo peruenirent ad locum sibi à domino preparatum: quo-
niam quidē passionum eius participes extiterunt, nec dilexerunt præsens secu-
lum, sed eum solum, qui pro ipsis & pro nobis mortuus est, & resurrexit. Et
post pauca subiungit: Scripsistis mihi & uos, & Ignatius, ut si quis uadit ad
partes Syriæ, deferat literas ad uos. Quod faciam, cum tempus inuenero.
Mittam uobis & Ignatij epistolas, & alias, si quæ sunt, quæ ad nos trans-
missæ sunt, ex quibus utilitatem maximam capiat. Continet enim de fide
& patientia instructionem perfectam secundum domini præceptum.

Hactenus de Ignatio. Post hunc rexit ecclesiam ciuitatis Antiochenæ
Heros. Inter eosdem sanè floruit, uir, æque insignis, Quadratus, qui
una cum Philippi filiabus in prophetica gratia celeberrimus fuisse perhi-
betur. Sed & alij plurimi per idem tempus apostolorum discipuli supersti-
tes erant, qui ecclesiæ fundamentis, quæ ab illis iacta fuerat, dignissima de-
super fidei ædificia construerebant, augentes in omnibus prædicationem uer-
bi dei, & salutaria semina regni cælorum per omnem terram latius disse-
rentes. Denique nonnulli ex his ardentiore diuinæ philosophiæ cupiditate
succensi, animas suas uerbo dei consecrabant, explentes perfectionis salu-
tare præceptum, ut facultates suas primo indigentibus diuidentes, expediti
ad prædicandum euangelium fierent, ut si quibus forte prouincijs nomen si-
dei esset incognitum, prædicarent. Præcipue apud eos fundamenta euangelij
collocantes, atque electis quibusque ex ipsis officium regendæ ecclesiæ, quam
fundauerant, committentes, ipsi rursum ad alias gentes, aliasque prouincias
properabant, & euangelistarumungebantur officio: quosque similiter, ut in
exordio apostolos, diuinorum signorum comitabatur effectus, & sancti spi-
ritus gratia, ita ut uideres una alloquutione integros simul populos ad cul-
tum diuinæ religionis adduci, & prædicantium uerbis non esse tardio-
rem audientium fidem. Verum quoniam impossibile nobis est singulos enu-
merare, qui post apostolorum primas successiones in ecclesijs quæ per orbem
terre sunt, uel principes, uel Euangelistæ fuerunt, uel pastores: illos tan-
tummodo

Cap. xxxv

Heros Antio-

chie successit

Ignatio

Quadratus

Discipuli apo-

stolorum quos

se gesserunt

tummodo cōmemorasse sufficiat, quorū libris inserta ad nos usq; fidei & A
prædicationis monimenta uenēre, ut Clementis & Ignatij, cæterorumq;
quorum superius fecimus mentionem.

Caput
XXXVIII
Epistola Pau-
li ad Hebr.

Epistola Cle-
mentis

Disputatio Pe-
tri & Apio-
nis

Caput
XXXIX
Papia quinq;
libri, quorum
titulus, Expla-
natio uerborū
dominicorum
Papias Ioan-
nis auditor

Clemens tamen in epistola quā Corinthijs scribit, meminit epistolæ
Pauli ad Hebræos, & utitur eius testimonijs. Vnde constat, quod a/
postolus tanquam Hebræis mittendam, patrio eam sermone cōscripserit,
& (ut quidam tradunt) Lucam euangelistam, alij aut hunc ipsum Clemen-
tem interpretatum esse. Quod & magis uerum est, quia & stilus ipse episto-
læ Clementis cum hac cōcordat, & sensus nimirū utriusque scripturæ plu-
rimam similitudinem ferunt. Dicitur tamen esse & alia Clementis epistola,
cuius nos notitiam non accepimus, sed & alia eius opuscula non minima à
nonnullis haberi perhibētur, uelut Petri & Apionis disputatio, quæ in usu
à ueteribus habita minime reperimus, quia nec pura in eis & incorrupta
apostolicæ fidei regula mansisse deprehenditur.

Papia quoq; feruntur quinq; libri, qui aditulantur, Verborū domini
corum explanatio. Horum facit & Irenæus mentionē per hæc uerba:
Hæc autem & Papias Ioannis auditor, Polycarpi uero condiscipulus & so-
dalis, uir unus ex antiquis, protestatur in primo libro suo: quinq; enim uolu-
mina cōscripsit. Hæc quidem Irenæus de Papia. Ipse uero de se ita indicat,
tanquam qui non ab apostolis sed ab eorū discipulis susceperit fidem, per
hæc uerba: Non pigebit aut nos tibi omnia quæ quondam à presbyteris
didicimus, & bene retinemus, recordantes exponere cū interpretationibus
suis, & ut eorum ueritas habeat explicare. Neq; enim multa dicētib; sed
uera tradentibus auscultauimus: neq; his qui hominum præcepta, sed qui
domini mandata memorabant ab ipsa ueritate suscepta. Quod si quando
aduenisset aliquis ex his qui secuti sunt apostolos, ab ipso sedulo expisca-
bar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus, uel Tho-
mas, quid uero Iacobus, quid Ioannes, aut quid Mathæus, uel alius quis
ex discipulis domini, quæ uel Aristion, uel Ioannes presbyter, cæteri q; disci-
puli dicebant. Nec enim tantum mihi librorum lectiones prodesse crede-
bam, quantum uiuæ uocis præsentisq; magisterium. Sed mihi dignum ui-
detur intendere, quod secundo nomen Ioannis enumerat, & eum quidem,
cuius primo meminit, Petro & Iacobo ac Mathæo, cæterisq; apostolis so-
ciat, quem sine dubio ipsum euangelistā esse & apostolum constat. Alium
uero Ioannem, distinctione quadam facta, extra apostolorum numerum
collocat, præferens ei Aristionē quendam, & euidenter eum presbyterum
nominat: ut per hæc comprobetur uerum esse illud, quod quidam Asiāni
scribunt, quod duo sint apud Ephesum sepulchra, & utrunq; Ioannis ap-
pellef. Quibus si diligētius intendamus, fortassis secundus hic erit Ioannes,
si ille non creditur primus, sub cuius nomine reuelatio habetur, quæ appel-
latur

Ioannes duo

Ioannes euan-
gelista

Aristion
Ioannes pre-
sbyter

alatur Ioannis. Sed & hic ipse, de quo nobis sermo est, Papias, Apostolo-
rum se uerba ab his, qui sequuti eos fuerant, Aristione uidelicet, & Ioannē
presbytero asserit suscepisse. Vnde & frequenter nominatim in cōmenta-
rijs suis à Ioanne & Aristione traditum sibi de singulis quibusq; cōmemor-
rat. Meminit sanē idem ipse etiam de quibusdam mirabilibus in opere suo,
quæ prætereūda minime censeo. Per Philippi enim Euangelistæ filias pro-
phetissas hæc sibi tradita esse designat, mortuum resurrexisse suis tempori-
bus dicit. Sed & de Iusto, qui cognominatus est Barfabas, refert miraculū
ingens, quia uenēnū biberit, & nihil ex hoc triste pertulerit propter domi-
ni fidem. Iustus aut ipse est hic, qui post saluatoris ascensum à sanctis apo-
stolis cum Matthia ad apostolatus sortē statutus est, sicut in Actibus apo-
stolorum commemoratur. Dicit autem & alia plurima à maioribus sibi tra-
dita miracula, & nouas quasdam parabolas Saluatoris, & doctrinam inco-
gnitam magisq; fabulosam, mille annos futuros post resurrectionem, qui-
bus corporaliter regnum CHRISTI in hac terra futurū sit. Sed ego puto
eum spirituales & mysticas Apostolorū traditiones corporaliter & secun-
dum literam suscepisse, nec potuisse discernere ea, quæ illi in figuris uelut la-
ctentibus & paruulis loquebantur, qui & reuera etiā ex ipsis quæ cōscripsit
opusculis exigui sensus uir, & minus capacis ostenditur. Multis tamen post
se ecclesiasticis uiris erroris huius præbuit causas, autoritatē dogmati tan-
tum ex uetustate tribuens, non etiam ex ratione dictorum, sicut Irenæo, &
si quis alius eum in hac parte uisus est sequi. Alia quoq; q; plurima supra
memorati Aristionis refert, tanquā ei ex uerbis domini tradita, & Ioannis
presbyteri, quæ si quis uult plenius noscere, ipsos eius relegat libellos. Nos
tamen aliud assumimus ex his, quod de Marco euāgelista his protulit uer-
bis. Etiam hoc (inquit) presbyter narrabat, quod Marcus interpres fuerit
Petri, & quæcunq; meminerat ab eo dicta, cōscripserit. Non tamen per or-
dinem ea quæ à domino dicta sunt uel facta, digesserit: quia non ipse audi-
tor domini fuerit uel sectator, sed nouissime (ut dixi) Petro adhæsit ad u-
sum ac ministerium prædicandi, non ad conscribendos domini sermones.
Itaq; nihil peccauit Marcus in eo quod ita quædā scripserit, quasi qui spar-
sim audita recordari uideatur. Et hoc solum fatisegit, ne quid ex auditis o-
mitteret, aut aliquid falsum scriberet. Hæc de Marco scribit Papias. Sed &
de Mathæo ita refert: Mathæus quidem scripsit Hebræo sermone. Inter-
pretatus est autem ea quæ scripsit, unusquisque sicut potuit. Hæc etiam de
Mathæo. Utitur sanē idem Papias testimonijs ex epistola Ioannis pri-
ma, & Petri similiter prima. Simul & historiam quandam subiungit de mu-
liere adultera, quæ accusata est à Iudæis apud dominum. Habetur autem
in euangelio, quod dicitur secundum Hebræos, scripta ista parabola. Sed
de his ista sufficiant.

Iustus Bar-
fabas

Milenario-
rum
error, quos
Græci Χαλι-
σες uocant.
Eusebij iudic-
um de Papia

Marcus euan-
gelista

Matthæus

ELENCHVS CAPITVM

QVARTI LIBRI

Qui sub imperio Traiani Romanorum, uel Alexandrinorum Episcopi fuerint	Caput I
Qualia sub eodem passi sint Iudæi.	Cap. II
Qui sub Adriano fidei defensiones scripserint.	Cap. III
Qui sub eodẽ Romanorũ Alexandrinorũq; fuerint sacerdotes.	Cap. IIII
Episcopi Hierosolymorum ab exordio saluatoris usque ad tempora memorata.	Cap. V
Excidium nouissimum Iudæorum temporibus Adriani.	Cap. VI
Qui tẽporibus iisdem falsi nominis scientiæ principes extiterint.	Cap. VII
Qui fuerint tunc ecclesiastici scriptores.	Cap. VIII
Epistola Adriani qua persecutionem à nostris remouerat.	Cap. IX
Qui principatu Antonini Romanorum, Alexandrinorum uel fuerint sacerdotes.	Cap. X
De his qui sub eodem tempore deuias asseruerunt sectas.	Cap. XI
De Iustini defensione apud Antoninum.	Cap. XII
Epistola Cæsaris Antonini ad Asianos de profensione nostrorũ.	Cap. XIII
Quæ de Polycarpo discipulo Apostolorum ferantur.	Cap. XIII B
Vt Polycarpus sub Vero, aliq; que nonnulli, Smyrnæ martyrium passi sint.	Cap. XV
Vt Iustinus philosophus CHRISTI uerbum prædicans, Romæ martyrium meruerit.	Cap. XVI
De martyribus quos Iustinus in suis commemorat libris.	Cap. XVII
Quæ Iustini scripta ad nos usq; peruenerint.	Cap. XVIII
Qui tunc uiri Romanæ, Alexandrinæq; ecclesiæ præfuerint.	Cap. XIX
Qui Antiocheni.	Cap. XX
De his q; memoratis tẽporibus ecclesiastici scriptores enituerũt.	Cap. XXI
De Egesippo, quæq; ipse commemorat.	Cap. XXII
De Dionysio episcopo Corinthiorũ, & de epistolis eiusdem.	Cap. XXIII
De Theophilo episcopo Antiocheno.	Cap. XXIII
De Modesto	Cap. XXV
De Melitone, quosq; ipse commemorat.	Cap. XXVI
De Apollinare.	Cap. XXVII
De Musano.	Cap. XXVIII
De secta secundum Tacianum.	Cap. XXIX
De Batdesano Syro, & scriptis eiusdem.	Cap. XXX

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE

Liber Quattus.

DODECIMO anno principatus Traiani Cæsaris, Cerdon Alexandriae episcopus obiit. Primus nomine, sacerdotij inibi iura suscepit. Eadem tẽpestate Alexander quoq; Romæ cum octauum annum Euaristus sacerdotalis administrationis impleisset, quinta successione post Petrum atq; Paulum plebis gubernacula sortitus est. Et quidem Saluatoris nostri institutio: ecclesiarumq; profectus crescebat indies. Iudæorum porro funera densissimis cladibus exagitabantur. Itaq; postquam prædictus imperator annum decimum octauum principatus ingressus est, rursum Iudæorũ tumultus exarsit, quo magnus mox numerus gentis eius occubuit. Nam & Alexandria & per Aegyptum uel Cyrenen tanquam atroci quodam seditiosoq; spiritu exagitati, primo simul commanentibus uicinisq; gentibus inferre certamina. Tum deinde paulatim seditione crescente, sequenti iam anno bellum publicum & non minimum intulere Romano duci tunc Lupo cuidam in partibus Aegypti. Ac sanè primo prælio Iudæos sequuta uictoria est. Sed gentiles, qui ex acie fugerant, irumpentes Alexandriam, Iudæos, si quos forte inibi repererant, captos interemere. Quorum auxilio destituti, reliqui qui apud Cyrenen rebelles extiterant, uelut desperantes ad agros Aegypti & castella uastanda uertuntur duce Luca. Aduersus hos Imperator mittit exercitum pedatum atque equitum, sed & nauali manu Martium Turbonem: qui multis sanè prælijs, nec paruo tempore consumptis, multa milia Iudæorum, non modo apud Cyrenen, sed & in Aegypto, qui Lucae auxilium ferebant prostravit ac perculit.

PRinceps uero Romanus etiam eos, qui apud Mesopotamiam cõsistebant, Iudæos ratus similia ausuros, Lucio Quietio præcepit delere prouinciam funditus, ac totam gentem penitus excidere. Tum ille directa acie magnam eorum multitudinem sternit. Cuius facinoris gratia Quietus remunerationis uice ab Imperatore prouinciæ Iudææ indeptus est præsidatum. Sed hæc etiam Græcorũ gentilium historiographi per singulas quicq; ætates ordine eodem memoriæ tradiderunt.

TRAIANO autẽ uiginti annis minus sex mensibus principatu perfuncto, Aelius Adrianus in scepra succedit. Huic Quadratus oratione splendidissima Apologeticum librum pro nostra religione conscriptum, & ualidissimis cõmunitum assertionibus obtulit: quoniam quidem maligni quidam

g dam

dam homines sub eodem principe nostros nitebantur incessere. Qui liber hodieq; seruator, & apud nos, & apud multos ex fratribus nostris. Ex quo uolumine indicia magni cuiusdam uiri & mentis ac fidei Apostolicæ, eius scilicet qui conscripserit, colliguntur. Idem igitur ipse suæ antiquitatis speciei mei talibus exprimit uerbis: Nostri autē Saluatoris, inquit, opera semper aderant uiua & uera in his qui sanati fuerant, & in his qui à mortuis excitati sunt. Non enim uisi sunt tantummodo uel resurgere, uel sanari, sed perpetuo ab hominibus uidebantur, non tantum Salvatore præsentē, sed & post discessum eius multis temporibus, ita ut aliquanti qui ab eo uel curati, uel resuscitati sunt, etiam ad nostra usq; tempora perdurauerint. Et de hoc quidem satis dictum. Sed & Aristides uir fidelis, & pietate nostræ religionis imbutus, Quadrato simile uolumen ad Adrianum pro fidei nostræ ratione conscripsit. Cuius etiam nunc scripta seruantur.

Aristidis Apo-
logeticus pro
Christianis

Cap. IIII

Xystus Ro-
mæ pontifex,
Iustus Alexā-
drinæ

Cap. V

Tertio autē eiusdem principatus anno, Alexander episcopus Romanæ urbis, sacerdotium simul ac uitam finiuit decennio expleto. Huic subrogatus est Xystus, Sed & Alexandriæ eodem tempore defuncto Primo, duodecimo sui sacerdotij anno, episcopatum Iustus excepit.

XV. episcopi
Hierosolymo-
rum usque ad
tempora Adria-
ni Cesaris He-
braei fuerunt

IN Hierosolymis sanè episcoporum tempora successionesq; nullis ad integrum monumentis conseruata reperimus, eo quod ualde ad breue tempus mortis celeritate prærepti, sacerdotio singuli quiue functi perhibeantur, ita ut, quantum ex ueterum lectione comperio, ad tempora usque principis Adriani, sub quo Iudæi excidium passi sunt, tradant quindecim episcoporum successiones esse decursas. Quos omnes aiunt Hebræos antiquæ originis extitisse, & scientiam CHRISTI fideliter recepisse, & ideo incunctanter ab his qui poterant de fidei merito iudicare, sacerdotio quoque uisus esse dignissimos. Quippe cum omnis tunc ecclesia ex Hebræis fidelibus coaceruata firmataq; uideretur, incipientibus ab Apostolis, & perdurantibus nimirum usque ad illud tempus excidij, quo Iudæi iterum deficientes à Romanis, magnis rursus prælijs subiugati sunt. Igitur quia per idem tempus assumere episcopos ex circūcisione cessatum est, necessarium uidetur omnes à primo usque ad id temporis enumerare pariter sacerdotēs. Primus itaque Iacobus, qui domini frater est habitus, post hunc Symeon electus est, tertius Iustus, Zachæus quartus, deinde Tobias quintus, & Benjamin sextus, ac septimus Ioannes, tum Matthias, quem Philippus excepit, cui decimus Seneca subrogatus est, Iustus exinde, ac duodecimus Leui, post hunc Effrem, & quartusdecimus Ioseph, ac finis omnium Iudas. Isti sunt ferè omnes qui Hierosolymis episcopi ab Apostolis ad illa usque tempora, quæ superius designauimus, plebi illi ex circūcisione præfuerunt. Romæ autē duodecimo anno memorati principatus, Xysto duodecim annis ecclesiæ gubernaculis functo, Telesphorus septimus ab Apo-

stolis

Astolis subrogatur. Anno post quem & uno mense Alexandrinæ ecclesiæ moderamē Eumenes sexta successione suscepit, cum decessor eius undecim annis populo præfuisset.

Verum Iudæicis motibus ac factionibus rursus ad maiora progressis, Rufus Iudææ præsidens, armata manu sibi ab Imperatore decreta, insolentiam gentis acerrime comprimebat, multa milia passim uitorum, sceminarum, puerorumq; conficiens, quorum terras iure belli Romano uendicabat imperio. Tempore quo ista gerebantur, ducebat exercitum Iudæorum Barchochabas quidam, quod nomen significat stellam, cæterum uir crudelis & scelestus. Sed ex uocabulo suo uelut uilibus mancipijs persuadebat, se ob salutem eorum sydus magnum cœlitus esse delapsum, ægris mortalibus, & longa obscuritate damnatis, ferre lucis auxilium. Igitur cum maxime belli huius fomenta concreuerent, decimo octauo anno principatus eiusdem apud Bethera oppidum præualidum Hierosolymis uicinum, cum longior à Romanis tenderetur obsidio, fame ac siti perduellibus intrinsecus ad extremum internitionis adductis, postquam dux ipse præcipue meritis suo facinore pœnas exoluit, omnis hæc natio iam ex illo ab omni regione finitima Hierosolymorum penitus arcebatur, cum sanctione diuinæ legis, tum maxime constitutionibus & decretis Adriani, ita ut ne de excelso quidem prospectu eminus eis saltem paternum solum prophanis obtutibus liceret inspicere. Ariston Pellæus historiographus ista prosequitur. Ita factum est, ut ciuitas post interitū Iudæicæ gentis, incolis mox in eam peregrinæ nationis confluentibus, permutatis ciuibus, etiam ipsa Hælia appellaretur, ex cognomento Imperatoris Hælij Adriani, & ut in Romanorū ius conuersa, ritum pariter mutaret & nomen.

Igitur ex gentibus ut inibi cœpit ecclesia congregari, primus post episcopos ex circūcisione, sacerdotium ciuitatis illius accepit Marcus. Cumq; iam resurgens in modum clarissimorum syderum ecclesijs ubiq; terrarum, uigente etiam per omne hominum genus fide, qua cuncti pariter in Saluatorem ac dominum nostrum IESVM CHRISTVM integre & constanter crediderant, ille totius bonitatis æmulus dæmon, utpote ueritatis inimicus & salutis humanæ hostis perpetuus, omnia molimina contra dei ecclesiam uersans, qui prius externis eam persecutionibus & hostilibus oppugnauerat, nunc malignis quibusdam uiris & deceptoribus repletis, intestino bello eam quatere nititur: scilicet ut fraudulentis fallacesq; homines nostræ religionis simulato tantum nomine induti, fidelium quidem si quos forè persuasionis suæ fraude deciperent, pessundarent: ignorantibus uero fidei nostræ mysterium, peruersis & feralibus suis uel gestis uel assertionibus impeditos, à desiderio ueræ fidei & salutis longius submouerent. Igitur humani generis deceptor antiquus post Menandrum, quem supra

Cap. VI
Rufus Iudæos
occidit

Barchochabas dux Iudæorum

Bethera oppidum.

Cap. VII
Marcus primus Hierosolymorū episcopus ex gentilibus

retulimus Simonis successorem, uelut quandam bestiam bino ore sibilantem, binisq; linguis diabolica uenena uibrantem, Saturninum quendam Antiochia genitum, & Basilidem Alexandria ortum produxit. Quorum uterq; suis in regionibus officinas impiæ ac deo inuisæ condidit disciplinæ. Et quidem in omnibus penè Saturninum eadem quæ Menandrum commentatum esse significat Irenæus. Basilidem uero prætextu mysticæ doctrinæ in immensum tetendisse mentis impiæ cogitatum, dum prodigiola fabularum fragmenta sibi met complacerent.

Saturninus
hæreticus

Cap. VIII

Sed eodè modo multi admodum ecclesiastici uiri pro ueritate fortiter stare, sac scriptis quoq; & assertionibus uera ratione subnixis, pro Apostolica & ecclesiastica traditione certare, ut ex librorum monumentis etiã posteris ad cauenda hæreticorum uenena, munimen & subsidium præberetur. E quibus peruenit ad nos liber celeberrimus, scriptoris id tēporis Agrippæ Castoris confutationē Basilidis ualidissimã cōtinens, per quem ueritas ac calliditas uiri ad decipiendū nimis apta detegitur. Deniq; cū publicaret eius arcana, dixit eum de Euāgelio quidem quatuor & uiginti cōmentarios condidisse: Prophetas uero sibi met nuncupasse quosdam Barchaban & Barchobaliosq; qui nunquã extiterint, quos ipse tamen constituerit sibi, ac Barbaris uocabulis, ut esset appellatio ipsa terribilis, nominarit. Docere etiã eum refert immolata absq; ullo respectu conscientiæ degustanda, & sine scrupulo atq; indifferēter fidem negandam persecutionis temporibus. Sectatoresq; suos ad morem Pythagoricū docuit quinquennio silere. Addit alia quoq; non pauca, quibus sectæ huius errorem penitus à se deprehensum & cōfutatum esse declarat. Sed & Irenæus scribit coæuū tempore & moribus memoratorum fuisse Carpocratē quendam, superstitionis alterius, qui Gnostici appellantur, uocabulo ꝑ ab scientia conficito autoris. Qui sanè præstigias Simonis magi, non ut ille clam, sed publice ac palàm tradebat, & uelut pro summis atq; optimis studijs laudem confelsam ac publicam de nepharijs artibus à deceptis auditoribus requirebat, & magicas tenebras in luce publica perorabat, de amatorijs duntaxat, somnijsq; immisis, ac dæmonijs Pathedris, alijsq; similibus fraudibus. Deq; his consequēter doceri oportere omnem hominē decernebat, qui ad perfectionē sui mysterij, uel potius sceleris, cuperet peruenire, asserens non aliter unumquemq; effugere posse mūdi huius principes, uel declinare, nisi per huiuscemodi facinora sua cuiq; nepharia debita soluerētur. His igitur ille totius boni æmulus utens suæ malignitatis ministris, tam eos qui post fidē ab his decipiebantur, rapiebat ad tenebras sempiternas, quàm illos qui necdum crediderant, tanq; hæc esset nostræ religionis infamia, submouebat à fide: dum ob execrabile horum hominum uitam, ipsam Christianorum professionem audiens quisq; uitaret. Nec aliunde hæc suspitio de nobis, tanquam uere impijs & incæstis fuerat

exorta

exorta, quàm ut assereretur illicitis plebem nostram stupris, ac promiscue habitis, in matribus ac fororibus pollui, atque ab execrandis infanticidijs dapibus funestari. Sed non in longum durauit infamia, ubi seipsa cœpit ueritas aperire: quia imò & clarius ac splendidius illucescente uita nostrorum extinguebatur cōtinuo superstitionis caligo figmēti. Et singulis quibusq; sectis quæ aduersum ueritatem exortæ fuerant, euanescentibus, uel in multiformes ac multiformes species diffuētibus, proficiebat et extollebatur indies solus ueræ & catholicæ ecclesiæ splendor, nulla temporum uarietate fucatus: quia castimonia sui ac puritate & diuinæ conuersationis gloria per omne genus hominum sapientia, doctrina, fide, & actibus refulgebat. Etenim ipso confestim tempore quo cœperat, opprobrij huius flamma restincta est. Peruenerit autem apud singulorum mentes ueritas, quæ suis semper uiribus nitens, conuincit & arguit falsitatem, nec passa est adulterino maledicorum furo ecclesiæ castitatem pudicitiamq; lacerari: intantum ut ex illo ad nostra usq; tempora nullus tam sæuæ mentis extiterit, qui honestatē & castimoniã plebis nostræ ore sacrilego cōcinnatis macularet opprobrijs, sed ad Romanos & Græcos, ad Scythas ac Barbaros, & ad ipsas penè in ultimis orbis partibus reconditas nationes intantum suauis odor de ecclesiæ gestis & diuinum quiddam respirans sanctæ cōuersationis aura peruenit: intantum ad aures omnium ac mentes felix Christianorum fama peruecta est, ut omne hominum genus legibus & superstitionibus patris derelictis, se ad fidem CHRISTI conuerteret, omnisq; barbaries genuina feritate deposita, ad IESVM concurreret, discere ab eo, quia mitis est & humilis corde. Extiterunt præterea per diuinam gratiam uiri ea tempestate eruditissimi, qui probabiliter & sufficienter obscœna hæreticorum commenta conuincerent, & quid uera fides in ecclesia catholica castitatis haberet, ostenderent. In quibus Egesippus celeberrimus habebatur, qui integerrimam traditionem Apostolicam prædicationis simplici sermone cōscriptam in quinque libris memoriæ tradidit. Vbi & de suis ipse temporibus aliquanta commemorat, & de quibusdam qui simulacra collocauerant, talia quædam scribit: Quibus, inquit, templa, imò potius sepulchra fecerunt, sicut etiam nunc uidemus. E quibus est utus Antinous seruus Adriani Cæsaris, cui agones annui celebrantur, qui Antinoij appellantur, nostris adhuc temporibus instituti: Nam & ciuitatem condidit eius nomini Antinoon, & templum ei & sacerdotes instituit, ac prophetas. Sed & Iustinus fidelissimus nostræ philosophiæ sectator, & in Græcorum disciplinis eruditissimus, scribens ad Antoninum apologeticum pro nostra religione librum, horum meminisse, ita dicens: Non mihi uidetur absurdum, meminisse in his etiam de Antinoo quod nuper gestum est, quem omnes timore principis quasi deum colere cœperunt: cum bene nouerint, quis, qualis uel paulo ante fuerit, & unde duxerit genus. Idem quoque ipse

Christiani in
simulabantur
infanticidij et
promiscui cō
cubitus

Veritas eccle
siæ

Ecclesiastici
aduersus hæ
reticos

Iustinus philo
sophus et mar
tyr

g 3 etiam

etiam Iudaici bellis, quod tunc gerebatur, memoriam faciens, talia quædam referre. Etenim in hoc, quod nunc geritur, bello Iudaico, Barchochabas princeps Iudaicæ factionis, Christianos solos, nisi negarent CHRISTVM, tanquam blasphemos ad supplicia rapi iubebat. In quibus libris etiam de conuersione sua, quam habuit à gentili philosophia ad ueræ religionis fidem, quod non absq; probabili ratione & examinato iudicio ad hæc conuersus sit, hoc modo scribit: Nā & ego ipse, inquit, sectis Platonicis institutus, audivens infamari Christianos, & uidens eos impavidos ad suscipiendam mortem, atq; omne supplicium tollerandum, considerabam quod impossibile esset, in malicia eos, & in libidine conuersari. Quis enim aliquādo uoluptuosus & luxurijs deditus, et qui humanis carnibus uesci delicias putet, mortem libenter amplectitur, quo scilicet ipsa confestim careat, pro qua infirmari maluit uoluptate? Quinimo uiuere perpetuo (si liceret) & late se iudicia, in hoc magis operam daret, nedum semetipsum statuta ac professæ morti studeret offerre. Sed & idem ipse uir scribit Adrianum principem, susceptis à Serenio Graniano clarissimo uiro præside literis, in quibus de Christianis percotabatur, rescripsisse, quod nō esset iustum Christianos nullius criminis reos, absq; iudicio legibusq; puniri. Simul & exemplum epistolæ ipsius subiicit continentis hunc modum:

Cap. IX. EXEMPLVM EPISTOLÆ IMPERATORIS

Adriani ad Minutium Fundanum, Proconsulem Asiæ.

ACCEDI literas ad me scriptas à decessore tuo Serenio Graniano clarissimo uiro, & non placet mihi relationem silentio præterire, ne & innoxij perturbentur, & calumniatoribus latrocinandi tribuatur occasio. Itaq; si euidenter prouinciales huic petitioni suæ adesse ualent aduersum Christianos, ut pro tribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exequi non prohibeo. Precibus autem in hoc solis, & adclamationibus uti, eis non permitto. Etenim multo æquius est, si quis uolet accusare, te cognoscere de obiectis. Si quis igitur accusat & probat aduersum leges quicquam agere memoratos homines, pro merito peccatorum etiam supplicia statues. Illud me hercule magnopere curabis, ut si quis calumniæ gratia quenquā horum postulauerit reū, in hunc pro sui nequitia supplicijs sæuitoribus uindictes.

Verum Adrianus post hæc uicesimo & primo sui principatus anno diem obiit, & Antoninus cognomento Pius, Romanum suscepit imperium. Huius primo anno Telesphorus annis undecim sacerdotio in urbe Roma administrato, uita decessit, & Hyginus episcopatus sortem Romanæ suscepit ecclesiæ. Veruntamen Irenæus refert, Telesphorum martyriam uitam finisse, simul indicans, Hygini episcopi temporibus, Valentinum autorem Valentinianæ hæresis extitisse, & Cerdonem quendam erroris illius principem, quem postea Marcio sequutus est, eosq; uno tempore Romæ, sed

Barchochabas dux Iudaorum in Christianos

Iustinus quomodo factus Christianus

Ethnici Christianorum uitam dictam petebat

Cap. X. Antoninus Pius cesar Hyginus Romæ Pont.

sed diuersis impietatibus feruisse. Scribit autem ita:

NAM Valentinus uenit Romam sub Hygino. Inualuit autem temporibus Pij, & ad Anicetum usq; durauit. Cerdon uero qui ante Marcionem fuit, & ipse sub Hygino, qui erat in urbe Roma ab Apostolo nonus episcopus, uenit. Qui tamen aliquando quidam quasi poenitens, & errorem confitens excusabat, aliquādo rursus occulte, interdum etiam publice impietatem docebat. In quo conuictus, à cætu fraternitatis arcetur. Hæc autem Irenæus dixit in tertio aduersus hæreses libro. In primo autem libro nihilominus de Cerdone hæc dicit: Cerdon uero à sectatoribus Simonis impietatis suæ occasione sumptis, Romam uenit sub Hygino: ibiq; docuit, quod is qui à lege & prophetis prædicatus est deus, non esset ipse pater domini nostri IESU CHRISTI: quia ille quidem notus esset, hic autem ignotus: & ille iustus, hic autem bonus. Cui succedens Marcion Ponticus, absq; reuerentia ulla blasphemias ait doctoris insaniam. Idem quoq; ipse Irenæus, immensum profundum Valentini erroris de materia & cæteris ualidissime coarguit, & serpentis in modum, cæcis semetipsum latebris obtegentem, in lucem protrahit, ac denudat. Iis adiungit & de Marco quodam, quem dicit magicis artibus imbutum, & apprime enituisse. De cuius prophanis superstitionibus, & arcanis non tam sacris q; sacrilegis, & mysticis mysterijs ita scribit: Etenim quidam eorum thalamum construunt, & nepharium quoddam initiandi celebrant genus, tanq; secretis quibusdam carminibus, ac uerbis, non tam sacris quam execrabilibus eum qui introducit, consecrantes, spirituales nuptias aiunt esse quod faciunt, instar uidelicet supernarum coniugationum. Adducentes uero eos ad aquam, & baptizantes, hæc super eos proferunt uerba: In nomine, aiunt, ignoti patris omnium, & in ueritate omnium matris, & in eo qui descendit in IESU. Alij uero Hebraica nomina ad pauorem audientium super eos quos initiant, terribiliter loquuntur. Hæc de sectatoribus Marci Irenæus scribit. Quarto autem episcopatus sui anno cum decessisset Hyginus, Romanæ ecclesiæ sacerdotium Pius suscepit: apud Alexandria uero Marcus, decimo tertio anno episcopatus sui Eumenide defuncto. Qui Marcus cum decem annis sacerdotium administrasset, Celadioni post obitum suum ecclesiæ gubernacula dereliquit. Pius uero in urbe Roma quindecim annis in sacerdotio expletis, Aniceto post se tradidit sedem. Cuius temporibus Egesippus refert semetipsum Romanam uenisse, & permansisse, inibi usq; ad Eleutherum, qui post Anicetum subrogatus est in episcopatum. Quibus temporibus simul florebat Iustinus in habitu philosophi diuinum prædicans uerbum, & fidei nostræ rationem tam scriptis uoluminibus, quam uiuæ uocis assertione defendens. Qui & aduersum Marcionem scribens, commemorat de eo quod adhuc superesset eo tempore quo scribebat. Denique ita dicit: Marcio uero quidam Ponticus, qui hodieq; superest, docet homines alium credere esse deum maiorem con-

Cap. XI. Valentinus hæreticus Cerdon. Vide Irenæum lib. 3. cap. 4. circa finem.

Marcion.

Marcus hæreticus.

Pius Romæ Pont. Marcus Alexandria gubernacula dereliquit. Egesippus quando uenit Romam.

ditore deo. Hæc ille hominibus ingerēs, & dæmonibus adiutoribus utens, multis blasphemare persuasit, ut negarent creatorē omnium deum ipsum esse patrem CHRISTI, sed alium quēdam, qui quasi maior hoc esset. Et tamen omnes sectatores eius Christiani appellantur, ita nimirū sicut omnes cōmuni uocabulo, cum diuersæ sint sectæ, philosophi nuncupantur. Sed & post pauca nihilominus dicit: Est autē & nobilis liber aduersus omnes hæreses compositus, quem si uultis decurrere, dabimus.

*Iustini liber
aduersus omnes
hereses*

*Cap. XII
Iustini uolunt
aduersus
gentes*

*Titulus, seu
potius subscri-
ptio libri, quē
Iustinus p. re-
ligione Chri-
stiana scripsit
ad Antoninū
Cæsarem*

*Cap. XIII
Epist. Anto-
nini Cæsaris
ad Asiaticos
pro Christi-
anis*

Hic autē ipse Iustinus scribit etiā contra paganos uolumē insigne. Sed & alios libros pro nostra religione, in quibus ad Antoninū principē, qui cognominatur Pius, sermonē dirigit, scribens & ad Senatū. In urbe etenim Roma maxime consistebat. Deniq; in uno ex ijs libris, etiam de semet ipso uolens, quis, uel unde esset, ostendere, hoc modo scribit:

IMPERATORI AELIO ADRIANO ANTONINO PIO, Cæsari Augusto, & uerissimo philosopho: & Lucio philosopho Cæsaris proprio filio, ac Pij adoptiuo, amatori sapiētiae: & sacro Senatui, atq; omni populo Romano, pro uiris ex omni genere hominū congregatis, & iniusto odio laborantibus, ac nō digna patientibus, Iustinus Prisci filius Bacchiadis, ex urbe Neapoli Palestinæ, unus pro omnibus hoc deferro postulatū.

Sed interpellatus idem Imperator in Asia ab his qui uario iniuriarū genere affligebantur, tale rescriptum ad uniuersos Asiæ populos promulgauit.

IMP. CAES. MARCVS AVRELIVS ANTONINVS
AVG. ARMENICVS, PONT. MAX. TRIB. POT.
XV. COS. III. VNIVERSIS SIMVL PLE-
BIBVS ASIAE SALVTEM,

Ego quidem non ambigo, etiam dijs ipsis curæ esse, nē quis noxius lateat. Multo enim magis illis cōuenit punire eos, qui ipsis immolare nolūt, quā uobis. Sed uos confirmatis eorū quos persequimini sententiā, quā de uobis habent, dicentes, uos impios & sine deo esse. Vnde & optabilius habēt animā ponere pro deo suo, & mortē libenter amplecti, quā uobis talibus acquiescere, & in uestræ religionis iura cōcedere. De motibus autē terræ qui uel facti sunt, uel etiam nunc fiunt, absurdū non erit incerorē uestrum iusta cōmonitione solari. Quoniam quidē comperi, quod in huiusmodi rebus, ad illorū inuidiā cōmunes casus transfertis. In quo illi quidē maiore fiduciā accipiunt apud deum. Vos autē in omni tempore, quo de talibus ignoratis, cæteros quidem deos negligitis: cultū uero immortalis dei, quē Christiani colunt, expellitis & deturbatis, usq; ad mortē cultores illius obseruatiæ persequentes. Super quibus plurimi ex prouincijs Iudices etiā uenerabili patri nostro scripserant. Quibus rescriptū est ab eo, ut nihil omnino molestiæ huiusmodi hominibus generatē, nisi fortē arguerent aliquid aduersum Romani regni statum moliri. Sed & mihi ipsi de his quamplurimi retulerunt.

Quibus

A Quibus ego paternam secutus sententiā, pari moderatione rescripsi. Quod si quis perstitit huiusmodi hominibus absque ullo crimine mouere negotia, ille quidem qui delatus pro hoc nomine fuerit, absoluitur, etiam si probetur id esse quod ei obijcitur, Christianus. Is autem qui crimen obtendit, reus pœnæ ipsius quam obiecit, existat.

Proposita Ephesi publicè in conuentu Asiæ.

Hæc ita gesta esse testatur etiā Melito episcopus ecclesiæ Sardenis, in eo libro, quem ad Imperatorē Verum pro fide nostra ac religione conscripsit, qua tēpestare etiam Aniceto Romanæ ecclesiæ presidente, Polycarpum Romā uenisse, atq; habuisse sermonē cum ipso Aniceto de paschæ die Irenæus refert. Sed & alia quædā de eodē Polycarpo scribit, quæ mihi dignū uidetur corpori huic nostræ narrationis inserere. Tertio igitur libro aduersus hæreses hæc de eo cōmemorat Irenæus: Polycarpus, inquit, qui nō solum ab Apostolis eruditus est, neq; solum cōuersatus est cum his qui dominū uiderāt, sed & ab ipsis Apostolis ordinatus est Smyrnæorū ecclesiæ episcopus, quē nos quoq; in prima etate nostra uidimus. Diu etenim permansit in uita, & longæua ætate perdurans, nobilis uiuendo, sed & moriendo nobilior extitit, quippe qui uitam martyrio consummauit. Docebat autē semper ea quæ ab Apostolis ipsis didicerat: & hæc ecclesiæ tradebat, quæ sola uera ducenda sunt. Quorū testes sunt omnes ecclesiæ, quæ in Asia constitutæ sunt, & hi qui per tempus etiā nunc in Polycarpi successione perdurant. Multo autē uerior & fide dignior hic autor ecclesiæ est, & ueritatis testis, quā Valentinus & Marcion, & ceteri peruersæ mentis homines. Qui etiā sub Aniceto Romā perrexit, & multos ex supradictis hereticis ad ecclesiam dei conuertit, hanc solam prædicās tenendam esse ueritatē, quā ipse sciret se ab Apostolis suscepisse, quā & tradebat ecclesiæ. Et sunt adhuc etiā nunc, qui audierunt ab ipso, quod Ioānes Apostolus discipulus domini, apud Ephesum cū balneas lauādī gratia fuisset ingressus, & uidisset ibi Cerinthum, exiluerit continuo, & discesserit nō lotus, dicēs: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipsæ corruant, in quibus Cerinthus lauatur, ueritatis inimicus. Idem etiā ipse Polycarpus, Marcioni aliquādo cum occurrisset, dicenti sibi: Agnosce nos. Respondit: Agnosco agnosco primogenitū Satanæ. Tāta tunc Apostoli atq; eorū discipuli in religione cautela utebātur, ut ne uerbi quidem cōmunionem cum aliquo eorū qui a ueritate deuiauerāt habere paterētur. Sicut & Paulus dicit: Hæreticum hominē post unam & alterā correptionē deuita, sciens quia peruersus est huiusmodi, & peccat, cum sit a semetipso dānatus. Extat & epistola Polycarpi ad Philippenfes scripta, per ualida, ex qua formā fidei eius ac prædicationis (si quis fortē salutis suæ sollicitudinem gerit) capere potest. Hactenus Irenæus. Polycarpus uero in ipsa epistola, quā ad Philippenfes scripserat, uitatur testimonijs de prima Petri epistola.

Sedentim

*Cap. XIII
Melito Sardē-
sis episcopus*

*Vide Irenæū
aduersus hæ-
reses lib. 3. ca-
pite 3.*

Cdp. XV
M. Aurelius
Verus

Sed enim Antonino, qui Pius cognominatus est, uicesimo & secundo anno principatus exacto Marcus Aurelius Verus, et Antoninus filius eius cum Lucio fratre succedunt. Quo in tempore Polycarpus maximis persecutionibus Asiam quatientibus uitam martyrio finiuit. De quo plane necessarium duximus memoriam tradere, maxime cum scripta extet epistola ex persona ecclesiae Smyrnaeorum ad Ponti ecclesias data, quae de martyrij eius beato sine designat. Cuius exemplum infra scriptum est.

Epistola ecclesiae
Smyrnaeorum de martyrio diui Polycarpi

ECCLESIA DEI QVAE EST APVD SMYRNAM,

ecclesiae dei constituta apud Philomelium, & omnibus quae ubique sunt sanctis ecclesijs catholicis, misericordia, & pax, & charitas dei patris, & domini nostri IESU CHRISTI multiplicetur.

SCRIPSIMVS uobis fratres de martyribus, & de beato Polycarpo, qui uelut signaculo quodam martyrij sui, finem persecutionibus posuit. Et paulo post describentes etiam caeterorum martyrum agones, talia quaedam scribunt. Deterrere etenim uolentes inspectantem populum, nunc flagris usque ad interiora uiscerum martyres laniabant, ita ut abdita corporis, & quae natura in arcanis locauerat, nudarentur. Nunc autem marinas cochleas, quos murices uocant, & acuta quaeque fragmenta in dorsum supinatis martyribus substernebant, in quibus omne tormenti genus & poenae speciem consumentes, ad ultimum deuorandos eos bestijs exponebant. Sed in his praecipue designatur uir fortissimus effloruisse Germanicus nomine, qui per gratiam diuinae uirtutis metum corporeae fragilitatis exclusit. Volente namque Proconsule persuasionebus aggredi uirum, & obijcere ei primae aetatis flore, debere eum suimet ipsius miseracione capere: ille nihil moratus, sponte dicitur preparata sibi bestiam prouocasse, ueluti tardantes increpans poenas, & inique huius uitae ultro uelocem expetisse discessum. Verum cum ex huius tam insigni morte stupore cepisset astantis populi multitudo, & totius Christianorum gentis mirari uirtutem de contemnenda morte cepissent, clamant omnes: Tolle impios. Polycarpus requirat. Sed cum ex adclamatioe grauis perturbatio fieret, Cointum quendam natione Phrygae nuper de suis regionibus aduentantem, accidit primo quidem bestias caeteraque tormenta sponte lacessere, dehinc fractis animis cedere, ad ultimum etiam salutem segnitiam perdere. Quae res eum ad martyrium prociacia potius & temeritate, quam deuotione profiluisse declarat. Ipse namque se iudicij ingesserat. Victus itaque exemplum euidentem omnibus dedit, cautius in rebus talibus & circumspectius agendum: quia non temeritas, sed fides & modestia coronat. Sed de his quidem talia gesta sunt. Insignis autem uir Polycarpus, primo quidem cum audiret uulgus in se adclamatibus excitatum, in nullo penitus motus est, sed mansit impavidus. Tranquillus namque erat moribus, & serenus aspectu: Qui cum in eadem ciuitate uellet interritus permanere, ad quiescens tamen de precantibus se familiaribus suis, ad agrum quendam ciuitati proximam

Cointum pa-
rum constans
martyr

proximum secedit, atque ibi cum paucis die noctisque nihil aliud quam in orationibus permanet, pro pace ecclesiarum, quae ubique sunt, supplicans deo: quod ei facere in omni uita sua moris perpetui fuit. Sed is in oratione positus, ante triduum quam comprehenderetur, uisionem uidet per noctem, ceruicalem capitis sui flammis esse consumptum. Cumque euigilasset, post uisum interpretatus est astantibus somnium suum, dixitque pro certo se ob CHRISTVM per ignem uitae exitum sortiturum. Imminente igitur quaestione, rursus fratrum charitate compulsus, commigravit in alium locum. Quo non multo post inquisitores eius ingressi, correptis duobus pueris, & altero ex his uerbato, per iudicium eius ad Polycarpum perueniunt, cum iam declinaret dies. Et ingressi ipsum quidem offendunt in superioribus quiescentem. Unde cum posset facilis ei transitus esse ad alteram domum, noluit, dicens: Voluntas domini fiat. Quin imò & cum comperisset adesse comprehensores suos, in occursum eis progressus, laeto admodum uultu ac placido compellere uiros cepit cum ingenti oris gratia, ita ut illi mirarentur & stuperent, quid tantum studij fuerit, ut uir illius grauitatis & honestatis in tam longeva aetate, & tanta uitae autoritate positus, perquiri & comprehendere iussus sit. Sed ille nihil moratus, continuo apponi mensam hostibus quasi hospitibus iubet, atque eis epulas largius ministrari, unius horae ab eis spatio orationis gratia impetrato. Orabat igitur tanta dei gratia repletus, ut admiraretur omnes qui aderant, & ipsi qui ad comprehendendum eum uenerant, poeniterent, quod tam honestum uirum ac deo dignum, & ipsa aetate uenerabilem, rapere iuberentur ad poenam. Et post aliquanta eadem scriptura uerbis ipsis talia coniungit ex ordine. Postea uero quam finiuit orationem, memoriam faciens omnium quoscunque nosse potuit maiorum minorumque, nobilium & ignobilium, & totius catholicae ecclesiae, quae per orbem terrarum est, instantem iam hora progreditur, & asino sedens ad ciuitatem ducebatur, cum esset dies magni sabbati. Pergenti occurrit ei Praefectus pacis Herodes nomine, & pater eius Nicetas, qui leuantes eum secum in uehiculum, persuadere sedulo conabatur, dicentes: Quid enim mali est, dicere deum Caesarem, & immolare, & de caetero uiuere securum? Haec ille primo tacitus audiuit. Sed ubi persistebant, ait ad eos: Quid multis opus est: facturus non sum quod dicitis. At illi postea nihil se profecisse senserunt, indignatione commoti, cum contumelia eum uehiculo deturbant, ita ut pedem laederet praecipuus actus. Sed quasi nihil fuisset iniuriae, tota alacritate contentus, pergebat ad stadium quo duci fuerat imperatus. Cum uero tumultus ingens in stadio ex ingressu eius fuisset exortus, uox de caelo delapsa est: Fortis esto o Polycarpe, & uiriliter age. Sed autorem quidem uocis uidere potuit nemo, auditus tamen ad plurimos uenit. Interea animatur ad furorē tumultus populi uidentis, quia Polycarpus introducitur. Cumque eminus a Proconsule interrogaret, si ipse esset Polycarpus, se esse constituit:

De pace ecclesiarum

Dies magni
Sabbati
Herodes praefectus pacis

Vox de caelo

Ergo

Ergo, inquit, habeto ætatis tuæ reuerentiã, & parcens ultimæ senectuti tuæ, **A** iura fortunã Cæsaris, gerens de prioribus pœnitudinẽ, & conclama etiã tu, Tolle sacrilegos. Tum Polycarpus toruo uultu ad populum, qui in stadio residebat, aspiciens, eleuata ad cœlum dextera, cum gemitu proclamauit & dixit: Tolle sacrilegos. Sed insistente procôsule, & dicente, iura fortunã Cæsaris, & dic in **CHRISTVM** cõuitia, & dimitto te. Polycarpus ad hæc, Octoginta, inquit, & sex annis seruo ei, & nihil me læsit unquã, quomodo possum maledicere & blasphemare regem meum, qui salutem mihi dedit? Cumq; rursum uehementius urgeretur, ut fortunã Cæsaris iuraret: Si hanc, inquit, iactantiam quaris, ut ego fortunam Cæsaris iurem, & quis sim ignorare te simulas, cum omni libertate audiã me, quia Christianus sum. Si uero etiam rationem uis Christianæ religionis accipere, statue diem & audi. Proconsul dixit: Suade hoc populo. Polycarpus ait: Tibi quidem respondi. Docemur enim principibus & potestatibus ijs quæ à deo sunt, honorem deferre, eum scilicet, qui religioni non sit contrarius. Populo autem furẽti satisfacere non est meum. Proconsul dixit: Bestias habeo paratas, quibus obijceris nisi cito pœnitueris. At ille respondit: Adhibeantur: Nobis enim immobilis stat sententia. Nec possumus de bono ad malum per pœnitudinẽ cõmutari. Melius autem erat, si hi mutarentur ad bona, qui perseverãt in malis. Tunc Proconsul: Igne te, inquit, faciam consumi, si tibi bestia contemnendæ uidentur, nec propositi recipis pœnitudinẽ. At ille: Ignem minaris, inquit, **B** hunc qui ad momentũ incenditur, & paulo post extinguitur, quia ignoras futuri iudicij ignem æternum, qui ad perpetuas pœnas præparatus est impiorum. Sed quid moraris? Adhibe utrum uoles. Hæc & multa alia his similia dicens Polycarpus, cõfidentia simul & lætitia replebatur, ita ut alacritatem uultus eius, respõsionumq; constantiã Proconsul maximo stupore miraretur. Misso igitur Curione ad populũ, iubet uoce maxime protestari, Polycarpum tertio cõfessum Christianũ se esse. Quo audito, uniuersa multitudo tam gentiliũ quàm Iudæorum Smyrnenſium ciuitatis, cum ingenti furore adclamabant: Hic est totius Asiæ doctor & pater Christianorũ, nostrorum autem subuersor deorũ. Ipse est qui multos docet, ne immolent, neue adorent deos. Et post hæc uerba acclamabãt Philippo munerario, ut leonẽ Polycarpo dimitteret. Qui respondit, non sibi licere, quia iam æditionis suæ munus expleſset. Tunc illi omnes pariter conclamarunt, ut Polycarpus uiuus arderet. Oportebat enim uisionẽ eius quam de ardente cervicali uidit, impleri. Quæ cũ dicto citius gereretur, ipsis populis ligna, uel de balneis, uel de publicis quibusq; locis, & sarmenta congregãtib; præcipue Iudæis ardẽtius ad hæc ex more seruẽtib; cũ omni uelocitate extractus est rogo. Tum depositis senior indumẽtis, ac zona resoluta, calciamẽta quoq; pedibus tẽtabat educere, quæ nunquã nisi à religiosis quibusq; fide & deuotione

*Iura fortunã
Cæsaris*

*Magistrati/
bus quatenus
obediendum*

*Iudæi persecu/
tores Christia/
norum*

A tione semetipsos inuicem præuenientibus, resolui consueuerant. Ita nanq; in omni etiam reliqua uita sua uenerabiliter ab omnibus colebatur. Ut ergo expedita sunt quæ ad ignem pertinebant, cum eum uellent rogo impostum etiam clauis affigere, ait: Sinite me. Qui enim dedit mihi ignis ferre supplicium, dabit & ut sine clauorum affixione flammam immobiliter perferam. Tum illi omisſis clauis, uinculis uſi sunt solis. Quibus post tergum manibus reuinctis, uelut electus aries, & ex magno grege assumptus, acceptabile holocaustum omnipotenti oblatum est deo, has preces etiã in ipsa passione profundens: Deus dilecti & benedicti filij tui **IESV CHRISTI** pater, per quem tui agnitionem suscepimus: Deus angelorum, & uirtutum *Preçatio Polycarpi ad deum* & uniuersæ creaturæ, ac totius iustorum generis, qui omnes coram te uiuunt, benedico te, qui me in hanc diem atque in hanc horam perducere dignatus es, ut particeps existerem martyrum, & calicis **CHRISTI** tui, in resurrectionem uitæ æternæ animæ ac spiritus mei per incorruptionem spiritus sancti, in quibus suscipiar in conspectu tuo hodie, tanquam sacrificium pingue & acceptabile: sicut præparasti & præsignasti, ita & fecisti. Verus es tu, & sine mendacio deus, propterea & in omnibus laudo te, & benedico te, & glorifico te per æternum deum & pontificem **IESVM CHRISTVM** dilectum filium tuum, per quem, & cum quo tibi cum spiritu sancto gloria, & nunc, & in futura secula, Amen. Et cum Amen insonisset, oratione completa subiçit ignem homines ignis æterni. Cumq; flamma ingens reluxisset, uidimus miracula omnes nos, quibus ea deus uidere concessit. Ex quibus & quàm plurimi à domino ad hoc reseruati sunt, ut annuntiarent cæteris quæ uiderunt. Flamma etenim in modum cameræ curuata *Polycarpi corpus in igne* specie, quasi uelum naui uento sinuãte, supra corpus martyris stetit: quod corpus in medio positum nõ erat ut caro ardens, sed tanquam si aurum & argentum in fornace candesceret. Tum præterea odorem naribus hauimus, tanquam thuris incensũ, uel preciosissimi fragrantis unguenti. Ad ultimum uidentes scelerum ministri, igne corpus non posse consumi, iusserunt propius accedere confectorem, & corpus cui ignis cesserat, mucrone transfodere. Quo factò tam largus profusus est sanguis, ut restingueret rogo. Populus autem miraculi stupore discessit attonitus, erga electos dei tam insigni eius fauore perspecto. Hic ergo est admirabilis & electus temporibus nostris magister apostolicus, & propheticus Smyrnæorum ecclesiæ sacerdos, qui omne uerbum quod loquutus est, & impletum est, & implebitur in futuro. Sed ille æmulus totius boni & aduersarius omnium iustorum, postquam uidit quod & pro martyrij gloria, & pro uitæ egregiæ uirtutibus coronatus est, & per mortem præmia immortalitatis indeptus, satisfacere cœpit, ut reliquias eius ad sepulturam nostris desiderantibus *Polycarpi corpus negatur Christianis sepe liendum* nemo concederet. Instigabatur ergo Nicetas Herodis pater, frater autem

h Dalcæ

Dalca, adire iudicem, & petere ab eo, ne humandum concederet corpus, **A** ne forte, inquit, relinquentes illum qui crucifixus est Christiani, hunc colere incipiant: Iudæis maxime ista machinantibus, qui & nostros intentis oculis obseruauerunt, ne eum è flammis adhuc ardentibus raperent: ignorantes miserimi, quia neque **CHRISTVM** aliquando possumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi salute sustinuit, neque alium quenquam tollere: quoniam uerum deum, & qui solus colendus sit, nouerimus: Martyres uero tanquam discipulos domini diligamus & ueneremur, quasi integre fidei magistro seruantes & domino, quorum nos quoque in fide & perseverantia charitatis optamus esse participes. Vbi autem uidit Centurio tam obstinatam Iudæorum contentionem, positum in medio ipsum corpus exussit: & ita nos postmodum ambusta ossa preciosissimis gemmis chariora, & omni auro probabiliora per ignem facta collegimus, ac (sicut conueniebat) ex more condidimus. Quo in loco etiam nunc, præstante domino, solennes agimus celebresque conuentus, maxime quidem in die passionis eius, sed & cum corum memorias, qui prius passi fuerant, celebramus, ut sequentium animi ad præcessorum uiam exemplis insignibus suscitantur. Hactenus de beato Polycarpo, cum quo etiam alij duodecim ex Philadelphia uenientes, apud Smyrnam martyrio consummati sunt. Sed & in eadem epistola continebatur etiam de alijs quam plurimis eiusdem temporis martyribus in texta narratio. In quibus refertur post Polycarpum, quod **Metrodorus** etiam Metrodorus quidam ex Marcionis hæresi presbyter, igni sit traditus. Inter cæteros autem qui per idem tempus martyres extiterunt, famosissimus inibi refertur quidam Pionius nomine, cuius per singulas interrogationes responsionum constantiam, & pro fide nostra ad populum orationes: quamque apud Iudices interritus semper astiterit, docens & disputans etiam in ipsis tribunalibus: utque his qui in persecutione titubauerant, cohortationibus suis ad confurgendum dexteram dedit: & in carcere positus, qualiter ingressis ad se fratribus, animos ad martyrii tolerantiam roborarit, quos uel etiam ipse pro martyrio pertulerit cruciatus: utque sit clauis affixus, & ardenti rogo superpositus: & ut in his beatum uitæ fecerit finem, si quis uult plenius scire, ex illa quæ nobis de antiquis martyribus scriptura composita est, plenius discet. Post hæc etiam aliorum apud Pergamum Asiæ urbem martyrum gesta referuntur, Carpi cuiusdam & Papyrii, & Agathonicæ optimæ sceminae; aliarumque multarum, quæ pro beatis confessionibus martyrio coronatæ sunt.

cap. xvi
Iustinus

CVM quibus & uir mirabilis, de quo paulo superius fecimus mentionem, Iustinus, cum secundo iam librum pro religionis nostræ defensione conscriptum, temporis illius Iudicibus obtulisset, remunerationem linguæ fidelis & eruditæ, martyrii munus accepit, quodam philosopho Crescente

A scente nomine, cane tam professione quam moribus, dolos uero insidiasque tendente. Quoniam quidem sæpe cum eo disputans, auditoribus medijs, non solum obtinuerat eum, uerum & uehementius ueritate sibi suffragante confuderat: unde & uictoriæ suæ palmam, martyrium percepit à domino. Hoc autem ita futurum, etiam beatus ipse, uerus philosophus ueritatis in eâ defensione, quam ab eo conscriptam supra diximus, aperte, sicut erat futurum, prophetica mente prædixit, his uerbis: Nam & ego, inquit, spero me ab aliquo horum, quibus pro ueritate obisto, insidias esse passurum: spero baculo aut claua feriendum: certe uel à Crescente hoc, non philosopho, sed φιλοσομῶν, id est, non amatore sapientiæ, sed amatore iactantiæ. Neque enim dignum est, philosophum nominari eum, qui de his quæ nescit, publice protestatur: & Christianos sine deo esse, & impios dicit, ad gratiam & libidinem eorum, quos in errore positos, ipse maioribus laqueis erroris inuoluit. Si enim ignoratur ab eo **CHRISTI** doctrina, & ea arguit quæ ignorat, nequissimus est, & imperitis multo nequior: quia & imperiti uel idiotæ obseruant, ne disputare audeant de his quæ ignorant, & de illis testimonium perhibere quæ nesciunt. Si uero legit quæ apud nos scripta sunt, & aut non intellexit eorum uirtutem, aut intellexit quidem, sed dissimulat, ne & ipse suspectus habeatur in talibus, multo nequior & detestabilior **iudicandus** est, qui imperiti uulgi captans fauorē, ueritatis ac pietatis quam probat, hostis existit & proditor. Nam & proposuisse me ei sciatis quædam, ex quorum responsionibus nihil scire conuictus est. Et intantum uera sunt quæ dico, ut putem uobis etiam quæstionis habitæ inter nos disputationes allatas, ex quibus apertissime dinoscitur, quæ nostra sunt, penitus ignorare. Si uero necdum uenerunt hæc ad noticiam uestrā, paratus sum rursus uobis audientibus disputare. Hæc sunt beati Iustini uerba, in quibus secundum ea quæ prædixerat, per Crescentis insidias martyrio consummatus est. Tatianus quoque uir eruditissimus, in prima ætate sua cum magna admiratione oratoriam docens, ex qua non parum gloriæ quæsierat, postmodum ad nostra se studia conuertens, libros etiam ipse aduersum gentes dignos memoria dereliquit, in quibus Iustini meminit his uerbis: Sed & admirabilis, inquit, uir Iustinus, satis recte profecutus est, similes istos dicens esse latronibus. Et post aliquanta, cum de philosophis quædam dixisset, addit etiam hæc: Crescens denique ille, qui obsedit urbem magnā, in pueros quidem stupris omnes præibat, in pecuniæ autem cupiditate nullo inferior erat. Mortem uero cum cæteris contemnendam suaderet, ipse tam pessimam de ea opinionem gerebat, ut Iustinum tanquam ultimo malo traderet morti, pro eo quod ueritatem prædicans, uoluptuosos & deceptores philosophos arguebat.

Iustini uerba
in secundo apo/
logetico, per
ligione Chri/
stiana

id non obser/
uant idiotæ
hoc seculo

Tatianus
Rbetor, Chri/
stianus
Tatiani testi/
monium de
Iustino

Crescens
Cynicus

Cap. XVII
Mulier pudica
et Christiana,
turpe maritum
relinquit

Idem quoque Iustinus priusquam proprium desudaret, aliorum qui ante
A se martyres extiterant, describens agones, in primo defensionis suae libro
talia quaedam refert: Mulier quaedam ait, coniuncta erat viro turpi, quae
& ipsa prius turpiter uixerat. Haec postquam CHRISTI praecepta cogno-
uit pudica effecta, viro quoque de pudicitia suadebat, suggerens ei scriptum
esse in Christianorum praeceptis, aeternas imminere poenas his, qui pudic-
itiam in uita sua iustitiamque contempserint. Sed ille in eadem obscenitate
persistens, actibus iam suis alienam a se faciebat uxorem. Quippe cum
nephias esse mulier existimaret, in eius mariti contubernio permanere, qui
naturae lege contempta, nouas vias libidinis exquirebat. Statuit igitur iura
repudiare coniugij. Sed propinquis interuenientibus, & de mariti emen-
datione pollicentibus, compulsa est in eius rursus consortio residere. Ve-
rum ille post haec Alexandriam profectus, cum turpius agere, atque ince-
stae uitae maiora nuntiaretur augmenta quaesisse, mulier ne ultra in coniun-
ctione eius manes, particeps incesti hominis haberet, libello ei repudij da-
to discedit. Tum ille egregius maritus, quem gaudere oportuerat, quod in-
tantum uxoris suae castitas profecisset, ut non solum nihil turpe commit-
tere, sed ne mariti quidem patienter ferre turpitudinem posset, a quo emen-
dationem refutante pro castimoniae amore discesserit: nouo criminis gene-
re pro castitate accusat uxorem: Christiana, inquit, est. Et illa quidem libel-
lum tibi obtulit Imperator, ut primo permitteretur ei rem familiarem or-
dinare: tum deinde responderet obiectis: quod & indulxisti. Verum ma-
ritus cum mulierem non posset arguere, in Ptolemaei cuiusdam exitium,
Ptolemaeus
Christianus
qui magister mulieris in Christiana religione fuerat, tali arte couersus est.
Amicum habebat Centurionem quendam: huic persuadet ut percontar-
etur a Ptolemaeo, si Christianus esset. Hoc tantum Ptolemaeus tanquam
amator ueritatis, nequaquam gloriam suae professionis occultans, percon-
tanti, Christianum se esse confessus est. Hunc continuo Centurio in uincula
coniecit, & multo tempore squalore carceris maceratum, ad ultimum Vr-
bicio Iudici obtulit. A quo simili modo hoc solum interrogatus est Ptole-
maeus, si Christianus esset. Qui rursus tanti boni sibi conscius, diuinam re-
ligionem praese tulit, & de CHRISTI magisterio, ac totius boni institur-
tionibus publica confessione testatus est. Qui enim negat quod est, sine du-
bio culpabile iudicat esse quod negat. Continuo igitur post confessionem,
ab Urbicio duci iubetur ad mortem. Lucius autem quidam Christianus
uir, uidens tam temere datam sententiam, ait ad Urbicium: Quid quaeso
causae est, quod neque adulterum, neque corruptorem, aut homicidam, uel la-
tronem, raptoremque, aut alterius cuiuslibet facinoris reum, sed tantum pro-
nomine Christiano, quod hoc se uocabulo confessus est nuncupari, ad mor-
tem duci hominem praecipisti? Non sunt haec digna pio Imperatore, nec
sapientem

Ptolemaeus
Christianus

Urbicium
Index

Lucius homo
Christianus

A sapientissimo puero filio eius, neque sacro senatu quae agis o Urbici. At ille
nihil aliud inquirens, ait ad Lucium: Videris mihi & tu Christianus esse.
Cumque Lucius respondisset, hoc plane sum: etiam ipsum Urbicium duci pa-
riter iussit ad mortem. Ille: Gratias, inquit, ago, quod me nequissimis domi-
nis absolutum, ad bonum & optimum patrem & regem omnium deum re-
mittis. Sed & tertius quidam pari modo libertate usus, pari quoque senten-
tia punitus est. Post haec illa Iustinus annexuit ex ordine, quae paulo ante
retulimus. Id est: Et ego, inquit, spero me ab aliquo horum quibus pro ue-
ritate obstiti, insidias esse passurum. Et caetera.

Purima autem nobis hic uir studiosorum monumenta dereliquit, quibus
Peruditae eius animae, ac diuinis deditae disciplinis, indicia colligamus: in
quibus emolumentum plurimum inuenire possunt ij, qui amorem doctrinae &
scientiae gerunt. Extat igitur eius liber hic (de quo superius memorauimus)
ad Antoninum qui dicebatur Pius, & filium eius, ac Senatorem, pro nostra re-
ligione conscriptus. Sed & secundus nihilominus defensionem nostrae fidei
continens, quem scribit ad successorem supradicti principis Antoninum Ve-
rum, cuius tempora nunc coepimus explicare. Sed & alius liber est aduer-
sum Paganos, in quo de singulis, uel nostris, uel Graecorum philosophis con-
ferens, disputationem latissimam conserit. Ibi etiam de natura daemonum dis-
serit quaedam, quae his inferere longum est. Sed & alius liber est aduersum
Paganos, qui superscribitur Confutatio. Est & alius eius De monarchia,
quem non solum de nostris libris, sed & de Graecorum uoluminibus texuit.
Est & alius, qui superscribitur Pfates. Et alius uelut in subnotationum modo
De anima, in quo diuersas quaestiones inseruit, ex his quae apud Graecorum
philosophos agitantur, quibus contradicendum se repromittit, & suam de
his sententiam in illius responsionis uolumine prolaturum. Composuit etiam
dialogum quasi cum Iudaeis, quem apud Ephesum cum Tryphone He-
braeorum nobilissimo doctore habuit: in quo exponit, quomodo ipse per
diuinam gratiam ad credulitatem uerae fidei perductus sit, cum prius im-
mensum studium erga philosophorum gesserit disciplinas, perquirendae
ueritatis amore detentus. Simulque refert de Iudaeis, quod aduersum eccle-
siam CHRISTI, insidijs feralibus agat. Et pro his insinuat Tryphonem,
dicens: Quia non solum non poenitistis pro his quae a uobis male gesta
sunt, sed & uiros aptos ad hoc elegistis de Hierosolymis, & misistis per o-
mnem terram, qui circumirent & dicerent impiam haeresim surrexisse Chri-
stianorum, simul & criminosa quaedam diffamarent aduersum nos, quo sci-
licet per haec ignorantes quique deterriti, confortia nostra uitarent: in quo
non solum nobis ipsis, sed & alijs opprobria fingendo causa mortis extit-
isset. Scribit autem quod usque ad sua tempora prophetiae gratia in ecclesijs
floruerit. Sed & Apocalypsim, Ioannis apostoli esse dicit. Prophetis etiam
quibusdam

Cap. XVIII
Libri Iustini
philosophi &
martyris

Iudaeorum odium
in Christianos

Prophetia in
ecclesijs usque
ad Iustini tem-
pora

Apocalypsis

quibusdam titur testimonijs ad Tryphonem, conuincens eum de his, A quod Iudaei absciderint haec de scripturis, & abstulerint. Sed & multa eius alia apud quam plurimos fratrum feruntur, quae ita probabilia ac digna a ueribus iudicata sunt, ut Irenaeus ex ipsis inueniatur adsumere, & in quarto aduersum haereses libro de his hoc modo scribere: Et bene, inquit, Iustinus in eo uolumine quod aduersum Marcionem scribit, prosequutus est, dicens: Quia ipsi domino nunquam adquiescerem, si alium deum diceret praeter omnium creatorem. Et iterum in quinto eiusdem operis libro dicit: Et optime, inquit, Iustinus affirmat, quia ante aduentum domini nunquam ausus est Satanas blasphemare deum, quippe qui nondum agnouisset damnationem suam. Haec autem nobis necessario de opusculis Iustini dicta sint, ad inquisitionem librorum eius studiosos quosque fideles prouocantibus.

Cap. XIX
Soter Romae
Agrippinus
Alexandria

IGitur octauo anno supradicti principis, Aniceto undecimo anno episcopatus sui defuncto, successit Soter. Apud Alexandriam uero Celsus quatuordecim annis ministrato sacerdotio, Agrippinum successorem reliquit.

Cap. XX
Theophilus
Antiochie
Cornelius
Heros

APud Antiochiam uero Theophilus per idem tempus sextus ab Apostolis ecclesiae pontificatum tenebat. Vbi quartus post Heronem fuerat Cornelius. Post quem quinto gradu Heros successerat.

Cap. XXI
Egesippus
Dionysius Corinth. episc.
Pinytus
Philippus

Tunc etiam Egesippus, de quo supra memorauimus, insignis habebatur, & Dionysius Corinthiorum episcopus, sed & Pinytus nobilissimus apud Cretam in episcopis fuit. Philippus etiam & Apollinaris, & Melito, Musanus, & Modestus, & praecipuus Irenaeus, quorum omnium ad nos usque apostolicae fidei & sanae doctrinae praclarissima monumenta per lata sunt.

Apollinaris,
Melito, Musanus, Modestus
Irenaeus

EX quibus Egesippus in quinto Commentariorum libro, ubi sententiam suae fidei plenissima cum adstructione designat, indicat hoc etiam, quod cum ad urbem Romam pergeret, plurimis per loca singula episcopis in sermone & charitate congressus, omnes eiusdem fidei praedicatores doctoresque reperit: simul & de epistola Clementis ad Corinthios scripta quaedam commemorat, quae etiam inserere huic operi nostro necessarium duxi. Ait ergo: Et permansit, inquit, ecclesia Corinthiorum in praedicatione recta usque ad Primum episcopum: quem Romam nauigans uidi, & resedi cum eo apud Corinthum diebus multis, delectatus puritate fidei eius. Cum autem uenissem Romam, permansi inibi, donec Aniceto Soter, & Soteri successit Eleutherus. Sed in omnibus istis ordinationibus, uel in ceteris quas per reliquas urbes uideram, ita omnia habebantur, sicut lex antiquitus tradidit, & prophetae indicauerunt, & dominus statuit. Item idem ipse etiam de haereticis, qui suo tempore exorti sunt, talia quaedam commemorat: Et posteaquam

Cap. XXII
Egesippus
Conformitas
doctrinae
Primus, Corinthiorum
episcopus

Primi haereticus

A posteaquam, inquit, Iacobus, qui cognominatur Iustus, martyr effectus est, sicut dominus, etiam ipse reddens testimonium ueritati: electione diuina Symeon Cleopae filius episcopus ordinatur, electus ab omnibus pro eo quod esset consobrinus domini. Propterea autem tunc ecclesia uirgo uocabatur, quia nondum fuerat adulterini uerbi subreptione corrupta. Sed Theobutes quidam, quia repulsam meruit episcopatus, ipse cepit initio perturbare omnia & corrumpere. Qui erat ex septem haereticis in populo constitutis. Ex quibus erat & Simon, a quo Simoniani; Cleobius, unde & Cleobiani; & Dositheus, unde Dositheani; & Gortheus, unde Gortheani; & Masbutheus, unde & Masbuteni: sed & Menander, unde Menandriani. Ab ipsis & Marcionistae, & Carpocratiani, & Valentiniani, & Basilidae, & Saturniani. Quorum unusquisque diuersis corruptionibus fidei, seorsum schisma componens, propriam sectam, & proprios habuit sectatores. Ex ipsis processere pseudochristi, & pseudoprophetae, & pseudoapostoli, qui in diuersas partes fratrum unitatem scindentes, per corruptelam doctrinae castum ecclesiae cubile macularunt, impietatem loquentes aduersus dominum, & aduersus CHRISTUM eius. Sed & antiquas Iudaeorum haereses idem ipse scriptor, quae, uel quantae fuerint, per haec uerba designat: Erant, inquit, diuersae sententiae in circumcissione, id est, in filiis Israel, quae maxime aduersabantur tribui Iudae, ex qua CHRISTVS est. Erant ergo Iesaei, Galilaei, Hemerobaptistae, Masbuthaei, Samaritae, Sadducei, Pharisei. Sed & alia quam plurima scribit, de quibus ex parte iam pro locorum opportunitate in superioribus memorauimus. Differuit autem & de euangelio secundum Hebraeos & Syros, & quaedam etiam de lingua Hebraica disputauit, & Iudaicarum traditionum meminit: per quae indicat se ex Hebraeis ad fidem CHRISTI uenisse. Verum & hic ipse, & Irenaeus, & omnis antiquorum chorus, librum qui ad titulatur Sapientia, Solomonis esse dixerunt, sicut & Prouerbia, & cetera. De apocryphis uero cum ageret aduersum quosdam haereticos, corrupta in his quaedam etiam ac falsata esse perhibuit.

SED ueniendum nobis est tandem ad beati Dionysii commemorationem. Corinthiorum ecclesiae episcopi, cuius eruditione & gratia, quam habebat in uerbo dei, fruebantur non hi populi solum quos regendos susceperat, sed & procul positi, quibus per epistolas praesentia sui reddebat. Extat denique eius ad Lacedaemonios scripta epistola de catholica fide, in qua & de pace atque unanimitate florentissime docet. Et alia ad Athenienses, in qua ad Euangelij credulitate inuitat & cocitat seigniores, simul & arguit quosdam uelut penes prolapsos a fide, cum episcopus eorum Publius fuisset martyrio consummatus. Sed & Quadrati, qui Publio martyri successerat in sacerdotio, meminit: simul & memorat, quod labore eius & industria rediui-

Ecclesia
uirgo
Theobutes
haereticus
Simon
Cleobius
Dositheus
Gortheus
Masbutheus
Menander

Iesaei
Galilaei
Hemerobaptistae
Masbuthaei
Samaritae
Sadducei
Pharisei

Egesippus
primus Iudaeus.
Sapientia &
Prouerbia,
Solomonis, in
dicio ueterum
Cap. XXIII
Dionysij Corinth. episcopi

Publius Atheniensium episcopus

uus quidam in eis calor fidei reparatus sit. Et illud in eadem designat epistola, quod Dionysius Areopagites, qui ab apostolo Paulo instructus, credidit CHRISTO, secundum ea quae in Apostolorum Actibus designantur, primus apud Athenas ab eodem apostolo episcopus fuerit ordinatus. Fertur & alia eius epistola ad Nicomedenses, in qua haeresim Marcionis impugnat, & ecclesiasticae fidei regulam mirabili ratione constituit. Scribit & aliam ecclesiae Gortynensium, ceterisque simul ecclesijs Cretae, in qua episcopum ipsorum Philippum uelut magnis uirtutibus & optimis studijs praeditum protestatur. Dicit autem ab haereticorum conuiuijs abstinentium. Scribit etiam aliam ecclesiae Amastrianorum, ceterisque cum ea Pontiae ecclesijs, in qua Bacchylidis & Elpisti meminit, tanquam qui eum cohortati sint ad scribendum, & multa in ea ex diuinis scripturis explanat, simulque episcopi eorum mentionem facit nomine Palmae. Sed & de nuptijs & castitate plurima commemorat: & ex quocumque lapsu resurgentes, & conuertentes se a peccato, etiam si ab haeretica peruersitate resiliant, suscipi iubet. Coniungitur & his alia eius epistola ad Gnosios, in qua commonet & deprecatur episcopum eorum Pinytum, ne grauius onera discipulorum ceruicibus superponat, neue fratribus necessitatem compulsa castitatis indicat, in quo nonnullorum periclitetur infirmitas. Ad quaerens rescribens Pinytus Dionysio, sententiam quidem consilij melioris amplectitur, simulque obsecrat eum post illa quae prius scripserat, robustioris iam & ualidioris cibi de cetero scripta transmittere, quibus ad meliorem profectum ecclesiae suae populus aleretur, ne semper cibo lactis inhaerentes, paruulorum uitam in corpore iam senescente perducerent. Simul & recte fidei suae insignia, & sollicitudinem quam erga curam plebis expendit, eruditionisque ac sapientiae uerbi diuini in hac epistola Pinytus nobis uelut in quodam speculo uiuentem sui dereliquit imaginem. Dionysij autem fertur & alia ad Romanos data ad episcopum Soterem, in qua instituta antiquitus tradita, in ecclesia Romana custodiri, libenter amplexum se his indicat uerbis: A principio nancq; moris est, inquit, uobis, fratres omnes uarijs iuuare beneficijs, multisque ecclesijs quae sunt per diuersa terrarum loca, cuncta quibus indigent, destinare: singulorum quoque necessitates in omnibus consolari: sed & per metalla fratribus relegatis, quae usus poscit praebere. Haec ab initio Romanae ecclesiae facere moris fuit, a patribus sibi huiuscemodi institutione dimissa, & semper integre custodita. Beatus uero episcopus uester Soter, non solum seruauit quae patres tradiderant, sed & auxit in melius. Qui non tantum sanctis quae usus corporalis poscit, impertit, uerum & aduenientes fratres clementi satis & mitissimo solatur alloquio, & tanquam pium se ac religiosum patrem singulis exhibet. In hac ipsa scriptura meminit etiam epistolae Clementis ad Corinthios scriptae, significans ueteri instituto, & antiqua consuetudine semper ipsam epistolam

Bacchylides
Elpistus
Palmas

Pinytus
Attendat huc
locum episcopi

Epistola Dionysij ad Romanos
Antiquus mos ecclesiae Romanae

Soteris Romani Pontici laus

Clementis ad Corinthios
epistola

a epistolam lectam esse in ecclesia. Denique sic dicit: Beatam, inquit, duximus hodiernam dominicam diem, in qua legimus epistolam uestram, quam & semper ad nostri commonitionem legimus, sicut & illam priorem a Clemente ad nos scriptam. Idem adhuc ipse de epistolis suis tanquam falsatis a quibusdam, haec scribit: Epistolas enim quasdam, fratribus rogantibus me, scripsi, quas tamen apostoli Satanae zizanijs repleuerunt, quaedam auferentes, alia autem addentes, quibus uae repositum est in iudicio dei. Quid autem mirum, si dominica uerba sanctae scripturae fallere conati sunt, qui uilia haec quae nos scripsimus, corruerunt? Fertur adhuc & alia praeter istas, Dionysij ad Chrysophorum fidelissimam sororem scripta, in qua conuenienter uel sexui, uel mensurae eius, rationabiles ei diuini uerbi exhibuit dapus. Sed de Dionysio satis sit dictum.

Epistola Dionysij falsatae

Epistola Dionysij ad Chrysophorum

Theophili uero, quem Antiochiae episcopum supra diximus, feruntur tres Institutionum libri ad Autolycum scripti. Et alius liber aduersum haeresim Hermogenis, in quo & testimonijs utitur de reuelatione Ioannis. Sed & alij extant eius instructionum uariarum libelli. Igitur ea tempestate haereticis per omnem locum, zizaniarum modo, pura uerba dei semina maculantibus, & areas apostolicae doctrinae adulterina admixtione foedantibus, ex omni parte sacerdotum domini, uelut uigilantes agricolae, excutere eorum & expurgare mala semina nitebantur, & tanquam solliciti pastores insidiantes lupos gregibus CHRISTI, clamoribus simul infectationibusque repellere, comonendo fratres, instruendo, scribendo etiam longe positos, ipsos quoque interdum, sicubi coram deprehendissent, cominus perurgendo, & uerborum lucta, ac disputationum certamine prosternendo: alij etiam posteris consulentes, quaestiones eorum & peruersas obiectiones aditis commentarijs confutando. Inter quos & Theophilus, de quo nunc loquimur, non ignobili aduersum eos, id est, aduersum Marcionem, indicatur ex his quae legimus, disputatione congressus. Huic igitur septimus ab apostolis in Antiochenae ecclesiae sacerdotio Maximinus successit. Sed & Philippus, quem Gortynensis ecclesiae episcopum supra diximus, nobile etiam ipse monumentum aduersum Marcionem dereliquit. Similiter & Irenaeus.

ca. XXXIII
Theophili Antiochiae episcopi, libri Orthodoxi aduersus haereticos

Maximinius Antiochiae successit Theophilus Philippus

Gortynensis episcopus aduersus Marcionem

Melito Sardensis, Apollinaris Hierapolitani
Libri Melitonis

Magnificentius autem ceteris Modestus, qui omnes ipsius deceptiones & fallaciae resecto, quo uelabantur, nequitiae tegmine denudauit. Melito quoque Sardensis Antistes ecclesiae, & Apollinaris apud Hierapolim ecclesiam regens, celeberrimi inter ceteros habebatur. Qui & imperatori Romano Apologeticos similiter libros pro nostra fide luculentissime conscriptos porrexerunt. Horum quanta relictata sint monumenta, quae ad nostram usque notitiam peruenerunt, infra ostenditur: Melitonis de Pascha libri duo.

De optima conuersatione liber unus. Sed &

De propheta

De prophetis.
 De ecclesia.
 De die dominica.
 De fide hominis.
 De figmento.
 De obedientia fidei.
 De sensibus.
 De anima, & corpore, & mente.
 De lauacro.
 De ueritate. Item
 De fide.
 De generatione CHRISTI, & de prophetia eius. Item
 De anima & corpore.
 De hospitalitate. Item
 Liber qui dicitur Clauis:
 De diabolo.
 De reuelatione Ioannis.
 De deo corpore induto. Et post omnia
 Liber ad Antoninum Verum

In libello suo de Pascha, tempus quoque quo scribebat insinuans, ita dicit: **B**

Quo tempore uixerit Melito
 Sub Sergio, inquit, Paulo Proconsule Asiae, quo in tempore Sagaris mar-
 tyrio coronatus est, quaestio ingens oborta est apud Laodiceam de Pascha,
 quibus diebus haec scripsimus. Huius etiam ipsius libelli mentionem facit
 Clemens Alexandritus in opere suo, ubi de Paschae ratione scribit, quod
 se dicit ex occasione huius ipsius libelli, qui a Melitone prius aeditus fuerat
 scribere: In eo autem libro quem ad Imperatorem scribit, talia quaedam
 memorat illis temporibus aduersum hos gesta: Quod nunquam, inquit,
 factum est, nunc persecutionem patitur genus piorum. Effugantur undiq-
 ue, nouis decretis per omnem Asiam promulgatis. Impudentes nanque
 homines & calumnioli, qui rapere aliena desiderant, occasione accepta
 Imperialium praecceptorum, more praedonum die noctuque grassantur,
 & diripiunt innocentes: Et post aliquanta iterum dicit, Et si quidem te iu-
 bente haec faciunt, bonum credamus, quicquid iusto Imperatore iubente
 committitur. Sed & nos libenter ferimus mortem, quam a te cognoscimus
 irrogari: Sed hoc est solum quod te obsecramus, ut ipse prius ministros
 proteruitatis huius requiras: & si a te mandata sint istae, quas irrogant,
 mortes, ipse discutias: Si uero tuam quoque conscientiam praecceptum
 istud tam immaniter & tam barbarum latet, obsecramus ne nos despicias, &
 patiaris religiosos ciues tam publico latrocinio iugulari. Et iterum post ali-
 quanta addit etiam haec: Etenim philosophia haec qua nos utimur, primo
 quidem

A quidem florebat apud Barbaros. Ita
 strae conuersioni Augusti temporibus
 men ascendit, obseruantiae huius au-
 propagati, tu felix successor existis,
 filio: Propter quod & simul tibi ci-
 phiae ritum pari religione custodi, u-
 sam prosperitatis intulerit. Et fidem
 adoleuit, integram tu quoque nunc
 nec ipsi Augusto in ingressu eius, uel
 e contrario laeta omnia, & omnia me-
 deum summum pro imperij eius stat
 quisquam principum nisi Nero solus
 suggestionibus, aduersati sunt dogm-
 dit, nos falsis calumnijs infamari. Se-
 uenerat, emendauerunt patres tui, q-
 animaduertentur in eos, qui auderen-
 bus irrogare. In quibus auus tuus Aq-
 dices, praecipue tamen ad Fundanum
 dedit. Pater uero tuus tecum pariter
B bus quidem generaliter ciuitatibus, r-
 salonicenses, & Athenienses, pro h-
 eandem credimus seruare sententi-
 mus prouisurum, tanquam qui ue-
 tor existas. Haec & multa alia no-
 morauimus, inseruntur. In his
 scribit, quasi in praefatione, enu-
 ti, quae in Canone debeant ob-
 necessarium puto.

MELITONES

QUONIAM QUIDEM I-
 bes erga uerbum dei, ut excerpta
 Salvatore, & de fide nostra, simu-
 teris testamenti uoluminum, po-
 te discendi studium, uel quanta
 nihil praeponas. Scias ergo per
 praedicationis nostrae cepit exor-
 guntur scripta, ibique diligenter de
 testamenti uolumina. Ibi igitur qu-
 haec sunt: Moyse libri quinque; Gen-

Judicum, Ruth, Regnorum libri
almi David, Solomonis Proverbia,
canticorum, Iob. Prophetæ autem
arum liber unus. Daniel, Ezechiel,
excerpta testimonia in sex libris di
entis ista comperimus.

is habeantur, ad nos tamen ista sunt

peratorem scriptus, Et

in Cataphrygas, Montanum scilicet,
primum deviandi à recto itinere exor

bus fecimus mentionem) fertur libel
osdam fratres, qui declinauerant ad
tunc nuper exortam. Cuius autorem
ipsum de quo in superioribus memo
tante, cuius cum & discipulum ferūt.
contra hæreses hæc refert: A Satur
& hi, qui uocantur Encratitæ, nu
stitutæ sunt: & subtiliter accusan
inam ad restitutionem humani ge
ndum prædicat, ingrati existentes

luti, Et hoc nunc inuentum est ab
xtitit, & huiusmodi blasphem
istini, sed donec cum ipso fuit,
in ille martyr effectus est, ab
timidus, & elatione nimia infla
m, proprium maluit quàm à ue
secula quædam inuisibilia secu
tias autem & fornicationes corru
tioni Saturninoque confirmans.
nda, nouis quæstionibus comen
iam hæc: Non multo autem, inquit,
robur adiungens, fomenta maxi
magis Setueriani appellati sunt. Qui
euangelij: sed propria quadam in
uertunt. Obtrætant autem Paulo
apostolo

A apostolo, & refutant eius epistolas: Sed neque Actus apostolorum susci
piunt. Veruntamen prior eorum autor Tatianus, collationem quandam fa
ciens euangeliorum, nescio quomodo composuit Euangelium unum ex
quatuor, quod Diatessaron nominauit, quod etiam nunc habetur à mul
tis. Dicitur autem & nonnulla ex sermonibus apostoli permutasse, tanquam
qui emendare uelit ordinem compositionemque uerborum. Reliquit autem
hic ipse infinitum librorum numerum. Sed ille quem aduersum gentes scri
psit, liber ex omnibus scriptis eius præcipuus & ualde utilis comprobatur.
Sed & de his satis dictum.

Tatianus
aduersus
gentes

PER idem tempus innumeris hæresibus ubique pullulantibus, & præcipue
apud Mesopotamiam, Bardesanes quidam uir disertissimus in Syro
rum lingua, & uehemens dialecticus, aduersum Marcionem aliosque non
nullos, dialogos scribit quos propria lingua compositos addidit. Sed &
plura alia eius extant uolumina, quæ discipuli eius in græcum uertere ser
monem. Erat nanque ita, otens in uerbo & in doctrina, & in disputatio
nibus ualidus, ut plurimos & nobiles uiros habuerit sectatores. Est & eius
ad Antoninum de Fato potentissimus dialogus. Sed & alia multa scri
psit, quæ satis utilia & pernecessaria persequutionum quæ tunc erant tem
poribus, extitere. Ferunt autem hunc ipsum fuisse primo de Valentini scho
la. Sed cum magistrum notasset erroris, & ineptas eius fabulas arguisset,
uisus est sibi ad meliorem & rectam fidei sententiam conuertisse. Nec ta
men ex integro ueterum errorum sordes maculamque deposuit.

Cap. XXX
Bardesanes
Syrus aduer
sus Marcionem

Dialogus de
Fato ad An
toninum Cæs.
Soter Pont.
Ro. moritur

Iisdem uero temporibus etiam Romanæ ecclesiæ
Soter episcopus, uiuendi
finem fecit.

ELENCHVS CAPITVM

QVINTI LIBRI

Quanti & quemadmodum sub Seuero apud Galliam pro pietate suble-	Caput I
runt mortem.	
Vt martyres quamdiu habebantur in uita, omnes qui in persecutione la-	Cap. II
psi fuerant, reuocabant.	
Qualis Attalo martyri apparuerit uiso.	Cap. III
Vt martyres Irenæum sua commendatione prosequantur.	Cap. IIII
Quemadmodum sub Marco Aurelio Cæsare, nostrorum precibus exau-	Cap. V
ditis, pluiam præstiterit deus.	
Enumeratio episcoporum qui fuerunt Romæ.	Cap. VI
Vt usq; ad illa tempora per fideles miracula fierent.	Cap. VII
Quemadmodum Irenæus canonem scripturarum diuinarum definiat, &	Cap. VIII
de Septuaginta interpretibus.	
Enumeratio sub Commodo sacerdotum:	Cap. IX
De Pantæno philosopho.	Cap. X
De Clemente Alexandrino.	Cap. XI
De episcopis Hierosolymorum.	Cap. XII
De Rhodone & Marcionis secta.	Cap. XIII
De pseudopropheta Cataphrygarum	Cap. XIII
De schismate quod sub Blasto factum est Romæ.	Cap. XV
Quæ de Montano & cæteris pseudopropheta ferantur.	Cap. XVI
De Miltiade & scriptis eius.	Cap. XVII
Quanta etiã Apollonius Cataphrygas cõfutatõ prosequat.	Cap. XVIII
Serapionis uerba de secta Cataphrygarum.	Cap. XIX
Quæ Irenæus contra hæreticos apud urbem Romã disceptarit.	Cap. XX
Quod Romæ Apollonius martyrium passus sit.	Cap. XXI
Qui tunc episcopi nobiles habiti fuerint.	Cap. XXII
De Paschæ quæstione.	Cap. XXIII
De dubitatione quæ orta est apud Asiam.	Cap. XXIII
Vt omnibus una sententia de Pascha complacuerit.	Cap. XXV
Quæ de Irenæi scriptis usq; ad nos peruenerint.	Cap. XXVI
Quæ etiam cæterorũ, qui isdem temporibus floruerunt.	Cap. XXVII
De his qui Artemonis introduxerunt sectã, quales moribus fuerint, quoq;	Cap. XXVIII
pacto sacrosanctos libros temerare ausi sint.	

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HI-

storiarum Liber Quintus.

P R O O E M I V M.

IGITUR Soteri episcopo octo annis in urbe Roma sacerdotio ministrato, duodecimo ab apostolis succedit Eleutherus septimodecimo anno imperij Antonini Veri. Quo in tempore per multas Romani orbis prouincias, ex acclamatione & seditione uulgi persecutiones aduersum nostros dirissimæ cõcitatae sunt, ita ut multa milia martyrum per loca singula fierent. Quod conijcere ex his facile possumus, quæ ad rerum gestarum memoriam conseruandam literis mandata reperimus. Et quamuis de hoc plenior nobis narratio, quã de singulorum martyrij profecuti sumus, sui sub titulo uideatur exposita, quæ instructionem pariter doctrinae & scientiæ necessariam non minimam contineat, tamen quæ etiam præsentis operi cõpetere duximus pauca inseremus è multis. Alij nanque scriptores historiarum, referant bella, trophæa, uictorias, magistratuum ducumq; fortia gesta concelebrent, mortesq; ciuium aut hostium narrent: patriam, coniuges, liberos, diuersis cuncta cadibus confusa describant. Noster hic sermo qui narratione continet de his quæ ad deum pertinent rebus, absurdum non erit, si bella describat, quæ caro pro animæ salute perpeffa est, & pugnas quas anima ut cœlestem patriam recuperaret, excepit: si certamina eius referat, quæ pro fide ueritatis exegit, in quibus non aduersum mortales milites, sed aduersum spirituales dæmones dimicauit: non pro libertate carnis, sed pro spiritus libertate. Si, in quã, momentum literarum mandemus prælia, quæ non pro terrarum spacijs, nec prouinciarum possessionibus, sed pro cœlorum regno, & paradisi hæreditate peracta sunt: non regni mortalis imperium quæsituta, sed ab immortali rege omnium deo triumphorum gloriam perceptura.

GAlliarum nobilissimæ urbes Lugdunensiu ciuitas habebatur & Viennensium, quas præcipiti lapsu præterfluit Rhodanus nobilissimus fluiuiorum. In his quæ & quanta erga dei martyres gesta sint, supra memoratis Antonini Veri temporibus, descripta per ordinem, ab eis ad ecclesias Asiæ & Phrygiæ, fideli relatione transmissa sunt. De quibus ut fides certior habeatur, ipsa scriptorum exempla subiiciam.

SERVI CHRISTI HABITANTES APVD
Viennam & Lugdunũ Galliarum urbes, fratribus omnibus qui per Asiam & Phrygiã, eandem quam nos re-

i 2 demptionis

Eleutherus
Pont. Ro.

Significare uideatur opus suum De anti quis martyribus, cuius ante meminit

Bella ex pugna martyrum

Alias, pro liberis carnis

Cap. I
Lugdunum
Vienna
Rhodanus

demptiōis Christi fidē & spem gerūt, pax uobis, gratia & gloria à deo patre, & Christo Iesu dño nostro.

Et cum nōnulla uelut in præfatione profecuti uiderētur, post aliquanta ita rerum gestarum ordiuntur initiū: TRIBULATIONIS, aiunt, nostræ magnitudinem & Gentilium furorē, quem sanctis martyribus intenderunt, sicut est, enumerare, ne præsentēs quidem ipsi sufficimus, nedum scriptura comprehendere. Omnibus etenim uiribus cōgressus est inimicus, tanq̄ qui iam per acerbiteriam persecutionis, aduentus sui ostentaret initia, & per hoc instrueret & informaret ministros suos aduersum seruos dei, omne ministerium t̄ fecleris & crudelitatis explere, ita ut primo nobis domorū prohiberetur habitatio: tum deinde usus balnearū: post etiā processus ad publicum: ad ultimum, ne omnino in quolibet loco domi forisq̄ publico priuatoq̄ uideremur. Sed aderat dei gratia, quæ fragiliores quidem quosq̄ nostrorum de manibus eorū eripiebat. Producebat autem in medium uiros stabiliores columnis, qui possint per patientiam suam non solum ferre impetus quos excogitabat inimicus, sed & ultro expetere, & sponte se omnibus uel opprobriorum, uel tormentorū cruciatibus obiectare, & lassentibus iam penē tortoribus, ipsi adhuc parum putare, pro eo quod moram sibi hanc esse quodammodo ad Christum festinātibus crederent, rebus ferē ipsi, & patientiæ uirtute clamantes: quia non sunt condignæ paffiones huius temporis ad futurā gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Ferebāt ergo fortiter adclamationes aduersum se, & probra atq̄ iniurias populi: & cōtumelias eorū, laudes suas esse ducebāt. Sed & uerberari se ab eis, ac lapidari & concludi, patienter accipiebant: æquanimiter suscipientes, quicquid illud furētis uulgi excogitauisset insania. Deniq̄ quodam tempore astante Tribuno & primoribus ciuitatis, pro solis adclamationibus populi, correpti & in carcerem trahi sunt fratres, usq̄ ad præsentiam Præsidis: cuiq̄ adueniēti offeruntur. In quos ille tanta crudelitate usus est, ut sauitiæ eius species singulas nemo possit exponere. Vetius igitur Pagatus unus ex fratribus, qui & in deum perfectā charitatem, & in homines integram custodiret: cuius uita, cum esset adolescēs, ita examinata erat omnibus & probata, ut etiā grauissimis senibus præferretur. Incedebat enim in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela: ad obsequia quoque seruorum dei promptissimus erat. Is cum zelo diuino & feruore spiritus plenus, tam crudelia feris dei supplicia uideret inferri, & contra ius fasq̄ tot pœnas humanis uisceribus excogitari, indignitatem rei ultra non ferens, poposcit se audiri, pro ciuibus optimis, & quibus nihil impietatis commissum probari poterat, loquuturum. Erat enim & nobilissimus inter suos, & eruditissimus. Verum cum defensionem eius non reciperet obstinatio iudicis, inquit tantum ab eo, si & ipse Christianus esset. Vtq̄ Christianum se esse clarissima & libera

Epistola Christianorum apud Viennam & Lugdunū habitantium

Aliis, sceleris crudelitatis explere

1. Habitatio domorum

2. Usus balnearum

3. Processus in publicum

4. Perpetuae latebræ

Viri stabiliores columnis

Adclamationes populi in Christianos

Fratres, hoc est, Christiani Vetius Pagatus, patronus Christianorum

& libera uoce testatus est: tanquā aduocatus (inquit) Christianorū, & ipse uinctorū numero societur. Sed in hoc illi quidem quid dicerent ignorabāt. Ille uero habēs in se aduocatū pro nobis Iesum, hoc nomine meruit honorari: sancti presbyteri Zachariæ, qui erga sanctos plenitudinem charitatis ostenderat, secutus exemplū. Qui & ipse dum fratribus adest & defensionem libertatis, quæ in nostra religione cōsistit exequitur, dominicū secutus exemplum, animā suam pro ouibus suis posuit, & pro amicis. Et ideo cum hoc pariter uelut discipuli fideles Christi, in regno uenturo sequētur agnū quocunq̄ uadit. His igitur optimis, & fidelissimis ducibus usus omnis reliquus sanctorum chorus, prompti & alacres animas suas pro fidei libertate ponebant. Aliqui autē impares & infirmiores inuenti, & ad illata persecutionis euehendū pondus inualidi, decem ferme numero, lapsu suo luctum nobis & ingentem tristitiā reliquerunt, & multorū animos, quos priorū fides succenderat, infregerunt. Vnde & omnes ualde perterriti sumus, non propter tormenta, quæ crudelius uidebantur inferri, sed pro exitu cōfessionis incerto: quia multo nos grauius lapsus nostrorum, q̄ ea quæ inferebantur tormenta, cruciabant. Comprehendebantur tamen quotidie, quos dignos dñs iudicabat in lapsorū numerum subrogari, ita ut ex utraq̄ ecclesia omnes qui studiosi & magni uidebantur, & quorū labore & industria regerentur ecclesiæ, uniuersi pariter tenerentur. Accidit autē etiā seruos comprehendendi quorundā ex nostris paganos: quoniam quidem publice iussum fuerat requiri omnes & teneri. Quiq̄ dæmonis instinctu, cū tormenta pertimescerent, quæ inferri sanctis uidebant, mōnentibus se in hoc ipsum militibus, quibus ita fuerat præceptū, cōmenti sunt aduersum nos, uelut Thyesteas cœnas, & incesta Oedipia perpetrantes: & alia, quæ nec proloqui aut cogitare nobis fas est, & qualia ne credere quidē possumus aliquādo apud homines gesta. Quæ cū de nobis diffamata fuissent in uulgus, horrori maximo & execrationi apud omnes homines esse cœpimus, etiā apud eos qui prius aliquid moderationis erga nos seruandum esse censebant. Et oēs simul fremere aduersum Christianos, atq̄ in satiabili odio furere cœperūt. Tunc uidimus cōpleri illud quod à dño dictū est: Quia ueniet tēpus in quo omnis qui occiderit uos, putet se obsequiū offerre deo. Post hæc iam supra omne narratiōis genus est, suppliciorū & cruciatuū modus, qui sanctis martyribus inferebatur, perurgente satana, quo scilicet etiā illorū confessionē tale aliquid eliceretur à nobis esse commissum. In quo omnes pari atq̄ eodem furore persistebant, uulgus, index, officiū, milites, perurgentes præcipue Sanctum nomine, quendam diaconum Viennensem: & Maturū neophyrum quidem, sed in fide & patientia robustissimū: sed & Attalum Pergamenum ciuem, qui columna & firmamentū ecclesiæ nostræ in omnibus fuit: & Blandinam fœminā, per quam Christus ostēdit, quia ea quæ apud homines

Zacharias Presbyter

Decem negarunt Christi

Sanctus diaconus Viennensis Maturus

*Blandina mi-
ra in tormen-
tis constantia*

homines despecta sunt, & cōtemptui habentur, in magna gloria apud de-
um ducuntur: & quia charitas eius, quæ fragilia sunt per naturam, per gra-
tiam facit esse firmissima. Cum enim omnes nos de ea trepidaremus, sed
& ipsa eius carnalis domina, quæ erat una ex numero martyrum, uereretur
ne forte Blandina cederet in tormētis, & pro debilitate corporis, uix ad pri-
mæ confessionis tormeta sufficeret, tanta tolerantia uirtute firmata est, ut
resoluerentur prius & conciderent carnificū manus, qui sibi pro cōtentiosa
iudicis animositate inuicem succedebant. Deniq; à prima luce usq; ad ue-
speram tormenta semper innouantes, ad ultimum uictos se cōsistentur, stu-
pentes quomodo in ea spiritus permaneret, cum nihil iam in illa ex corpo-
re per supplicia refedisset. Sed illa uere beata, ut postmodū nobis ipsa disse-
ruit quondam, quoties uocem confessionis emisit, & Christiana sum pro-
clamauit, toties nouæ uires corpori reddebantur, & tanquā ablatis per con-
fessionē doloribus, instaurabatur recentior ad agones. Eoq; magis, quod
intellexerat quod uox pia sensum doloris extingueret, sapius & alacrius
Christiana sum, & Nihil apud nos mali geritur, proclamabat. Diaconus
quoque Sanctus nomine, etiā ipse supra quàm dici potest, & supra quàm
humanam fas est ferre naturam, acrius insistentibus ministris dæmonum,
quo aliquid ab eo elicere possent confessionis illicitæ, noua pœnarum ge-
nera pertulit, & quæ longe substantiam humanæ conditionis excederent. **B**
At ille uir deo plenus, intantum crudelitates eorum irrisit, & ferinā in quæ-
sitione sœuitiam, ut nunquā dignatus sit, uel quis esset genere, unde domo
uel patria, nomen saltem suum eis fateri. Sed de his singulis interrogatus,
nihil aliud in omnibus tormentis, nisi Christianum se esse respondit. Hoc
mihî nomen, hoc genus, & patria est. Aliud, inquit, omnino nihil sum q̄
Christianus. Vnde & eos incredibilis agitabat infania, quod tantis pœ-
narum generibus consumptis, extorquere ei ne professionem quidem
proptij uocabuli potuissent. Ad ultimum candentes laminas æris & ferri
erga inguinis loca, & delicatiora quæque membrorum instauratis ignibus
adhibebant: ex quo carnes quidem eius adustæ igni defluebant: ipse uero
permanebat immobilis, inconcussus, intrepidus, cœlestibus æternisq; fon-
tibus qui procedunt de uentre Iesu, humanas in se temperans flammæ.
Veruntamen membris omnibus martyr erat, & toto corpore unum uul-
nus horrebat. Perit in eo humanæ formæ agnitio, & non solum quis esset,
sed & quid esset, tormentorum crudelitas ne agnosci posset, abstulerat.
Christus tamen in eo solus per martyrij gloriā recognoscebat, qui per eius
patientiam destruebat aduersarias potestates, & suos milites per toleran-
tiæ roborabat exemplum: ostendens omnibus, quia nihil terribile est, ubi
diligitur pater: nihil doloris est, ubi fides Christi est. Sed artifices scele-
rum, nequaquam martyris erubere uirtutem. Post paucos etenim dies,
consideran

*Sancti diaconus
constantia*

A considerantes quod si tumentibus adhuc uulneribus, quæ indignarentur
etiam ad mollissimum manus tactum, tormenta rursus inferrent, & denuo
membra iam putrefacta uexarent, unum è duobus fore, aut in sua eum im-
pietatis iura cessurū: aut si in tormentis animam posuisset, terrorem crude-
litas, & metum cæteris intentandum. Sed hoc longe contra quàm impij
cogitauerant, cessit. Nam quod uix credi ab infidelibus potest, restitutum
est in primam speciem corpus per secunda tormenta. Et officia membro-
rum, quæ abstulerat prima crudelitas, secunda reparauit, ita ut iterata sup-
plicia, non iam ei pœnam cōtulerint, sed medelam. Sed & Blandina, quam
paulo ante memorauimus, simili exemplo ad supplicia secunda reuocatur.
Quæ cum semiuia penè, & in mortis quodam cōfinio posita, iteratis fuis-
set pulsata cruciatibus, uelut è somno quodam subito euigilans, in memo-
riam futuræ beatitudinis uenit, & uoce constanti tanquam de excelso & a-
dito concionaretur apud populum: Multum (inquit) erratis o uiri, quod
putatis infantum uisceribus uesci eos, qui ne mutorum quidem animalium
carnibus utuntur. Et sic in confessione perdurans, iterū numero martyrum
sociata retruditur.

*Blandina ad
tormenta re-
uocatur
Accusabantur
Christiani q̄
infantum uis-
ceribus uesce-
rentur
Veteres Chri-
stianos à car-
nibus abstir-
nuisse*

Sed posteaq; per beatorū martyriū patientiā tyrannica euanere suppli-
cia, alijs rursus diabolus machinis oppugnare parat famulos dei, quo sci-
licet afflictione carceris, & pœnali squalore cōsumpti, ac septimò (ut dicūt)
puncto in neruo pedes contra q̄ credi fas est, distenti, in intimo tenebrarū
loco, per omnia pœnarū genera quæ furentiū sœuitia excogitare poterat,
deperirent. Quàm plurimi ergo hoc genere in ergastulis consumuntur, do-
mino suscipiente eorū huiusmodi exitū, quibus nec ibi defuit diuinæ maie-
statis auxiliū. Aliquanti etenim ex his qui sœuissima tormenta pertulerāt,
nec humanæ aliquid medelæ permisi sunt consequi, mitū in modū uirtute
domini cōualefcere, & subitā mentis alacritatē ac desperatū corporis robur
recuperare cœperunt, ita ut cohortatione sua cæteros ad patientiā cōfirma-
rent. Et impatientes erant pœnarū illi magis, qui nuper fuerant correpti, &
quorum corpora nondū tormenta solidauerant: illi deniq; erant, qui fæcto
ris horrore, & conclusionis tenebris necabantur. Verum beati Photini Lu-
gdunenſis episcopi gloriosam martyrij confessionem, fas non est silentio
præterire. Qui cum nonagenario maior esset ætate, & corpore utpote illi-
us æui inualidus, cætera penè iam mortuus, solo martyrij amore uiuebat.
Ducitur ad tribunalia, imò potius defertur, senio & languore resolutus. Cu-
ius ad hoc solū anima seruabatur, ut Christus per eā magnificentius in fra-
gili corpore triumpharet. Statuitur interea senior pro tribunalibus impiæ
plebis. Vndiq; clamor attollitur, hunc ipsum esse insonant Christū. Dum
uero à præside interrogatur, quisnā esset Christianorū deus, respondit: Si
dignus fueris, scies. Hinc uero cunctos uelut rabies immensæ cuiusdam furo-

*Cap. II
Septimo pun-
cto in neruo
distenti prouer,
Moriuntur in
carcere*

*Photinus Lu-
gdunenſis epi-
scopus, quem
Sophronius
uocat trobes-
vōy*

ris inuasit, ita ut qui prope astabant pugnis, alij calcibus subigerent senem, nec grauitati, nec ætati aliquid reuerentiæ deferentes. Illi uero qui longius erant, quicquid furentibus teli uenisset in manus, eminus iaciebant: ita ut unusquisq; summi sibi esse delicti duceret, nisi aliquid in senem sceleris intulisset. In hoc etenim uindicandos deos suos esse credebant. Quem cum seminecem proiecissent in carcerem, incontaminatū paulo post spiritū redidit. Per idem tempus immensa quædam dei dispensatio procuratur, & misericordia ex insperato Christi domini arte conquiritur. Quod nunq; ferè prius à persecutoribus gestū meminimus: omnes hi qui primo comprehensi negauerant fidem, correpti trudentur in carcerem: & quo infelicibus ne solum quidem pœnalis præstaretur exitij, non quasi Christianiam, sed tanquam homicidæ & incesti detinebantur, habentes miseram duplicem pœnam. Quoniam quidem cæterorum supplicia mitigabat spes & conuicta martyrij: Christiq; charitas, & sancti spiritus gratia releuabat afflictos. Istos autē ipsis pœnalibus cathenis, & pondere carceris grauius conscientia cruciabat, ita ut uultu ipso & aspectu discernentur à cæteris: quod illi producebantur de supplicijs læti, & diuinum nescio quid in ipsis uultibus præferentes, uincola sua monilia preciosa ducebāt, per squalorem carceris, Christi bonus odor effecti, ita ut uiderentur sibi non in ergastulo, sed in myrotheca conclusi: at illi alij tristes, demersi, ipsis quoq; conspectibus horridi, & omni turpitudinis deformitate scædiores. Sed & ipsis gentilibus in multo opprobrio expositi erant, tanquā degeneres & ignaui, qui fidem perdiderint, & crimen inuenerint, & qui Christianorum quidem nomine caruerint, homicidarum tamen pœnas nō effugerint. Quæ cum ita geri uiderent cæteri, incredibiliter corroborati sunt, ita ut comprehensi absq; ulla animi mutatione, cōstanter se nihil aliud quàm Christianos esse faterentur. Et cum quædam in his locis fuissent longius prosequuti, post aliquāta iterum hæc subiungunt. Post hæc iam per diuersas species martyrij eorum, uelut coronam quandam uarijs floribus compositam dominus Christus intexens offerebat patri, ut ab eo uelut uictores magni agonis remunerationes æternorum sumerent præmiorum. Nam Maturus, & Sanctus, & Blandina, & Attalus, munerum diebus, innumeris milibus gentium diuersarum ad spectaculum congregatis, statuuntur in medio arenæ. Et rursum Maturus cum Sancto, quasi nihil prius gestum fuisset, ad omnia tormentorum & uerberum genera renouantur, certantibus omnimodis aduersarijs, quatenus eorum patientiam frangerent, & ab ipso, ut ita dicam, uertice coronas eorum diriperent, insanis populi uocibus instigati. Sed illis eo magis animos roborabat spes uicinæ iam gloriæ, quam sibi iam iamq; manu contingere, & contrectare dextris uidebatur. Dumq; & suppliciorum genera, & spectaculorum iam penè tempus fuisset absumptum, nec moueri ullatenus

Photinus mo-
ritur in car-
cere

Negatores rã
piuntur in car-
cerem tanquã
homicidæ &
incesti, nō tan-
quam Chri-
stiani

Maturus
Sanctus
Blandina
Attalus

ari ullatenus à sententiâ ualuisse, cum etiã sellæ ferreæ superpositi, cōsumptam uerberibus carnem, ignis ministratus exureret, ad ultimum infatigabiles martyriū spiritus ferro cæcis ceruicibus effugarunt. Blandina uero religata ad stipitem, atq; in crucis modum distenta, bestijs pabulū præparatur. Quæ tamen in ligno pendens uultu interrito & satis læto, orationem fundebat ad deum, quæ & sibi constantiam, & cæteris agonis sui cōfortibus perseverantiam precaretur. Et facile uota sperabat implenda, quæ proprijs iuuabat exemplis: simul & illud edocens, quod passionum Christi cōfortibus certum sit, etiã gloriæ eius donanda esse confortia. Sed cum nulla ex bestijs corpus eius auderet attingere, deposita de ligno rursum reuocatur ad carcerem, alijs adhuc agonibus præparanda, ut per multas uictorias caput quidem tortuosi serpentis attereret, fratrum uero animos ad tolerantiam concitaret, per hoc quo ipsa in paruo & fragili corpore tot certaminibus permaneret inuicta, & per singulos agones discederet coronata.

Attalus quoq; populi uocibus postulatur. Erat enim ualde nobilis, & quod cunctis nobilius est, uir optimæ cōscientiæ, & in fide Christi per omnia exercitia semper martyr. Cūq; circūactus fuisset in amphitheatro, titulo se præcedente, in quo scriptū erat, ATTALVS CHRISTIANVS fremere in eū uulgi insanientis furor uehementius cœpit. Sed cū Præsidi indicatum esset, esse eum Romanæ ciuitatis uirum, iubet eum cum cæteris in carcerem recipi: simul & ad Cæsarem refert, eiusq; sententiam quid de eo iuberet, expectat. Verum inter moras positi in carcere, non infructuosum sibi tempus transire patiuntur, sed uigore animi, & alacritate fidei suæ, eos qui infirmiores uidebantur, animabant: & ipsi nondum martyres, cohortationibus suis plurimos martyres faciebant. Ex quo magnum gaudium matris nascebatur ecclesiæ, uidenti suos filios, qui penè iam decidisse uidebantur in mortem, per hos reparari ad uitam: & monitis eorum multi qui iam negando uelut abortum quoddam effecti fuerant, quasi iterum parturiunt, & Christus in eis iterū reformabat. Docebantur enim ab his, quia deus nō uult mortē peccatoris, sed ut cōuertatur & uiuat. Igitur cum à Cæsare rescriptū fuisset, ut persistentes quidē puniretur, negantes autē dimitterentur: die quodam celeberrimo, in quo ex omnibus prouincijs coeuntes, nūdinas apud nos agere solēt, in ipso frequentissimo cōuentu tribunal ascendens, præparari sibi iudex Christianos, & introduci ad suppliciorū pompā præbendam cunctis qui aderant, iubet. Rursum itaq; cruces, rursum pœnæ, rursum tormenta reparantur. Et si qui forte ciues Romani reperti sunt, hos plecti capite decernit, cæteros uero bestijs tradi. Ingēs tamen ab omnibus gloria Christo conferebatur, pro his qui ante negauerant, & dimitti neq; negantes potuerant: nūc uero, cum negantibus uenia præstaretur, in confessione persisterent, & de perditionis grege reuocati, numero martyriū iungerentur

Blandina

Cap. 11
Attalus

Christiani
in carcere

Dies iudicij
narum

Alexander iungerentur. Igitur cum erga supradictos quæstio haberetur, Alexander a quidam genere Phryx, medicus disciplina, uir religiosus & prudens, & uitæ ac morum probitate cunctis charus acceptusq; amore dei cõcitatus, cum assisteret tribunali, nutibus hortabatur ad confessionem eos, in quos quæstio agitabatur: ita ut omnibus qui astabant, palam fieret quid animo gereret. Cumq; id populi notauissent, indignâtes maxime pro his, qui quod prius negauerant, rediuita nunc confessione reuocabant, conclamauerunt aduersum Alexandrum: hæc ipso instigante cõmitti. Qui iussus à præfide in medium statui, & quis esset interrogatus, Christianum se esse libera professione testatur: quem continuo præparandum bestiis condemnauit. Et postera die simul cum Attalo producitur. Quem contra præceptum Cæsaris gratificari populis uolens, etiam ipsum bestiis tradi iussit. Sed cum ferarum nulla, sanctorum corpora contigisset, omnibus eos uerberum cæterarumq; pœnarum supplicijs cruciatos, ad ultimum in conspectu populi in medio arenæ iugulari iubet, beato Alexandro in omnibus quæ perpeffus est pœnis, ne unū quidem penitus proferente sermonem, sed ab initio usque ad finem intra semetipsum semper cum deo loquente, & in laudibus eius ac precibus permanente. Attalus uero cum prunis subiectis in sella ferrea torreretur, cumq; nidor adustæ carnis ad nares & ora inspectatis populi perferretur, uoce magna exclamat ad plebē: Ecce hoc est homines comedere, quod uos facitis, qd à nobis uelut occultū inquiritis facinus, quod uos aperta luce committitis? Nos enim neque comedimus homines, neq; aliud quid mali agimus. Et cum interrogaretur, quod nomen habet deus? respondit: Qui plures sunt, nominibus discernuntur: qui unus est, non indiget nomine. Post hos nouissimo iam munerum die Blandina rursus inducitur cum Pontico annorū ferè quindecim puero, quiq; & in piorum cruciatibus iussi fuerant semper astare, quo magis cæterorum uidentes supplicia terrerentur. Statuuntur ergo in mediū, & iubentur iurare per deos. Illi uero è contrariō nullos esse aiebant istos, per quos iurare cogerētur. Cumq; alijs compluribus uerbis exprobraret gentium deos, insanire magis in eos cepit populi multitudo, neq; teneram pueri ætatem, neq; sexum sceminæ miserantes, sed per omnia tormentorum genera quasi quodam eos circulo peragentes, nihil deesse pœnis patiebantur, quod crudelitas inuenisset. Tunc Ponticus maximū patientiæ robur materna cohortatione suscipiēs, & perseverans in confessione fidei, impollutum spiritum reddit. Beata uero Blandina ultima omnium, uelut omnium nobilis mater, præmissos ad martyrii coronam filios, insequi iam secura festinat, exultans & ouans, uelut ad thalamum sponsi inuitata, & ad nuptiale conuiuium. Ex quo fiebat, ut in uerberibus tripudiaret, & craticulis exulta gauderet, ac tam hilaris uideretur & læta, quasi inter dapes regias accubaret. Post hoc ad bestias traditur

Attali cum
prunis torre-
retur, uox

Blandina
Ponticus

as traditur, sed ab his intacta perdurat. Inde etiam aliud excogitatur crudelitatis genus, ut reti constricta obriceretur tauro ferociter instigato. A quo cum fuisset innumeris ictibus laesita, & toto arenæ ambitu iactata, nihil penitus læditur, sed permanet læto (ut semper) uultu, mente constanti, spe ipsa & animi præsumptione cum Christo colloquens. Ad ultimum iugulari gladio iubetur, stupentibus etiam ipsis impijs, & dicentibus, quod nunquam fuerit scemina, quæ tanta & talia ferre potuerit. Sed ne sic quidem satietatem aliquam capere crudelitas quiuit. Antiqui etenim serpentis uirulentia concitati, feri ac barbari mores mansuescere nesciebant. Ex ipsa quippe sanctorum patientia, sauior eis contentionis rabies accendebatur: & uelut pudore quodam fatigabantur, quod maior inesset cruciatis, quam cruciantibus uirtus. Et ex hoc ad nephanda odia iudex simul instigabatur & populus, ut scriptura impleteretur, quæ dicit: Iniquus adhuc inique agat, & iniustus adhuc faciat iniuste. Igitur inaudito sauitiæ genere, eorum qui necabantur in carcere corpora canibus iubebantur exponi, adhibita simul custodia die noctuq; ne quis collectas reliquias, humanitatis intuitu traderet sepulturæ. Sed si quid forte uel bestiis, uel igni reliquum ex corporibus martyrum fuerat, ipsa que cum truncis suis capita punitorum insepulta per custodiam militum seruabantur: & quærebatur, si quid ultra posset humana crudelitas, etiam in eos qui iam uitæ huius limen excesserant. Exultabant tamen gentes magnificantes simulachra sua, quorum uirtute datam in illos uindictam dicebant. Si quis uero inter ipsos paulo mitior uel humanior uidebatur, ubi nunc est, aiebant, Deus eorum? Et quid profuit eis ista religio, pro qua etiam animas posuerunt? Igitur apud illos erat uarium istud insultationis genus. Apud nos uero ingens luctus habebatur, præcipue quod non possemus corpora humi tradere, quippe quibus nec noctis tempore aliqua ad hoc opportunitas præbebatur: neque muneribus suadere custodes, neque precibus, aut ullo alio genere copia erat. Ita attente & sollicitè curabant, ne daretur extremis ossibus sepultura. Post aliquot autem dies cum nullam sepeliendi gratiam præstitissent, incensa ossa martyrum, & in fauillam redacta, cum reliquo terræ puluere in Rhodanum fluiuium dispersere, ne usquam reliquiae eorum residerent: quasi uero hoc agentes, deum uincerent, & (sicut dicebant) spem eis per hoc resurrectionis adimerent. Sperantes enim (aiebant) de sepulchris quandoq; se esse resurrecturos, idcirco noua nescio qua sibi persuadente superstitione læti se tormentis mortibusq; subiiciunt. Nunc uideamus si resurgent, & si potest eis adesse deus eorum, & eripere eos de manibus nostris. Hæc sunt quæ illis temporibus gesta, ex epistola fratrum Lugdunensium declarantur. Ex quibus quid etiā per cæteras prouincias geri potuerit, coniectura capiendum est. Referuntur adhuc in ipsa epistola quædam etiam de huma

Blandina gladi-
o iugulari

Limen uitæ

Abijciuntur ei-
neres in Rhodanum

de humanitate & mansuetudine beatorum martyrum, quæ dignum puto ad hæc suis sermonibus sicut cætera sociari. Qui (ut aiunt) ad imitationem Christi, qui cum in forma dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æqualem deo, in tanta gloria positi, & semel atq; iterum ac frequentius martyres facti, post bestias, post ignes & laminas, neq; se ipsi martyres dicebant, neque alijs ita se appellantis indulgebāt, sed si forte aliquis nostrum, uel in epistola uel in sermone eos martyres nominasset, increpabant acius dicentes, quod hæc appellatio soli Christo debetur, qui solus fidelis ueritatis est martyr, & qui primogenitus est ex mortuis, & autor uitæ æternæ: uel certe illis solis aptum hoc esse uocabulum, qui post bonam confessionem de hac uita discedere & pergere meruerunt ad deum. Nos autem (aiebant) humiles & egeni, optamus ut ipsa saltem in nobis confessio tuta permaneat. In quod etiā cæteros fratres cum lachrymis obsecrabant, ut pro eis dominum precarentur, quo perfectæ confessionis signaculum martyris mererentur accipere. Et tanta in eis humilitas erat, ut cū rebus ipsis essent iam martyres, nominis tamen iactantiam fugerent. Apud gentiles uero cum omni fiducia consistebant, nobilitatem animæ per contemptum iniuriæ & suppliciorum demonstrantes. Erāt ergo inter fratres humiles, inter persecutores elati: suis mites, aduersarijs terribiles, Christo subiecti, diabolo erecti. Humiliabāt se sub potentissima manu dei, per quam nunc sublimius exaltati sunt: placabant omnes, accusabant neminem: soluebant cunctos, ligabant nullum. Orabant etiam pro persecutoribus suis, utentes sermone sancti Stephani primi martyris, dicentes: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Aduersum quos eo uehementiora diaboli prælia concitabat, quod per nimiam charitatem, quam habebant in Christo Iesu, etiam eos qui lapsi fuerant, & quos iam se immanis illa bestia absorbuisset crediderat, rursus uiuos de internis eius uisceribus educebant: & uelut matres erga paruulos suos, ita erga eos totis profusi miserationum uisceribus in hærebant, omnipotenti deo effundentes pro ipsis fontes & flumina lachrymarum: uitam petebant eis à deo, & tribuebatur eis, nec sibi gratum iter ducebant eundi ad dominum, uel lætam putabāt martyrij fore coronam si partem membrorum suorum de ecclesijs raptam, uelut spolia quædam detentari à diabolo permisissent. Super omnia autem pacem & ipsi diligebant, & nobis seruare mandabant, nec aliam sibi, nisi per pacem uiam ad martyrium cōstruebant, cauentes ne ullam post se dissensionem fratribus, nec ecclesiæ matri mœstitiā derelinquerent: sed pacem semper habendam, pacem fratribus custodiendam, & charitatem præcipue tenendam, quæ est unitatis & concordiæ uinculum, commonebant. Hæc non inutiliter (ut opinor) à nobis ad ædificationem legentium memoriæ tradita sunt, quæ ex tantorum uirorum autoritate descendunt, propter eos qui tumidi & inflati

Modestia
martyrum

Perfecta pro-
fessio, signacu-
lum martyris

Pax

Charitas qd

& inflati aduersum fratres feruntur: & si qui forte titubauerint, miserationū Christi uiscera ab eis putant penitus excludenda. Refertur adhuc in eadem scriptura & alia narratio, quam cognitionis causa his inferere dignum putaui. Alcibiades quidam erat in numero eorum, qui pro Christo uincti tenebantur. Hic uitam satis arduam & austerā gerebat, nihil cibi uolens accipere, sed tantum sale & pane cum aqua utebatur. Cumq; hunc uitæ rigorem uellet etiam in carcere positus obtinere, Attalo post primam confessionem suam quā in amphitheatro cōfessus est, reuelatur, quia nō recte faceret Alcibiades, creaturis Dei & ipsum non uti, & alijs formā scandali derelinquere. Quibus cognitis, Alcibiades cepit omnia cum gratiarū actione percipere: quia quæ illi reuelabat spiritus ut doceret, & huic ut sequeretur idem spiritus persuadebat. Sed de his finis sit. Igitur Montanus, & Alcibiades, & Theodotus, in Phrygiæ partibus tunc primū apud quā plurimos in prophetarum opinionē uenerunt. Et quia per illud adhuc tempus multæ etiam aliæ uirtutes & gratiæ, in diuersis ecclesijs per donum sancti spiritus ministrabantur, facile accommodata est fides, etiam his potuisse prophetiæ gratiam dari. Cumq; plurima inter fratres dissensio fuisset exorta, tursum ecclesiæ Galliarum iudicium suum & sententiā de his quoq; cum omni reuerentia & rectæ fidei expositione decernunt, epistolas martyrum qui apud eos consummati fuerant, proferentes, quas illi in uinculis positi, per Aliam & Phrygiam fratribus cōsistentibus scripserant, & Eleuthero urbis Romæ episcopo, de pace eum ecclesiæ cōmonentes: quiq; etiam Irenæum presbyterum tunc adhuc ecclesiæ Lugdunensis, supradicto urbis Romæ episcopo commendabāt testimonium uitæ eius perhibentes, sicut ipsorum etiam uoces quæ infra scribuntur, ostendunt.

TVALERE TE IN DEO ITERVM ET SEM/
per optamus pater Eleuthere,

ROGAVIMVS fratrem & locium nostrum Irenæum, hæc tibi scripta deferre, quem deprecamur ut habeas commendatum. Aemulator namq; est testamenti Christi. Scimus enim quod solus officij gradus non facit alium iustum, quo tamen iste recte utitur, in presbyterio, sed plus eum ex uitæ merito commendamus.

Enumerat etiam post hæc diuersorum martyrum glorias, quāti ferro cæsi, quāti bestijs, quāti ignibus, quāti etiam squalore carceris absumpti sint, Quæ si quis uult plenius noscere, ipsas ex integro requirat epistolas.

Igitur Antonini temporibus quibus hæc gesta referuntur, Marcum Aurelium fratrem eius Cæsarem bella inferentem Germanis ac Sarmatis tradunt historiæ, cum siti eius periclitaretur exercitus, æstuatē & quærentem quid facto opus esset, reperisse in legione quadā milites Christianos: quibus (sicut & nostris mos est) flexis genibus obsecrātibus, exaudivisse de-

k um

Alcibiades

Montanus
Theodotus

Irenæus pres-
byter Lugdu-
nensis ecclesiæ

Caput IIII
al. Auere
Epistola mar-
tyrū, laudem
continens ire-
næi

Cap. V
M. Aurelius
Cæs.

um supplicationes eorum, & subito contra omnium spem largissimis imbribus profusus, exercitus quidem periclitatis, pro quo orauerant Christiani, sitim sedatam: hostes uero qui iam exitaliter imminebant, fulminibus crebris & coelitis prolapsis ignibus effugatos. Quod factum refertur quidem & ab historicis gentilium, sed quod nostrorum id orationibus impetratum sit non refertur, quippe apud quos etiam caetera miracula quae a nostris gesta sunt, non habent fidem. Nostrorum uero & Tertullianus haec memorat, & apud Graecos Apollinaris, qui etiam ipsam legionem pro insignis facti miraculo mutato nomine uocitatum dicit ab Imperatore fulmineam. Tertullianus uero Marci Imperatoris epistolas etiam nunc haberi dicit, quibus de his apertius indicatur. Sed nos iam ex hoc ad historiae ordinem redeamus. Igitur Photino nonagesimo uitae suae anno, cum caeteris Galliae martyribus consummato, Irenaeus Lugdunensis ecclesiae suscepit sacerdotium. Quem Irenaeum Polycarpi auditorem in pueritia cooperimus. Hic in tertio aduersum haereses libro, Eleutheri episcopi temporibus (quae tempora nunc habemus in manibus) scribere se opus illud indicat his uerbis.

Legge Tertullianum in Apologetico ca. 5 Et in libro ad Scapulam Irenaeus

Caput VI
Linus Romae
Anacletus
Clemens

Clemens Corinthiis seditione laborantibus epistolam scripsit

Caput VII

Reliquiae diuinae uirtutis in ecclesijs stemptore Irenaei

Fundata igitur & aedificata ecclesia, Beati Apostoli Lino officium episcopatus iniungunt. Cuius Lini Paulus in epistola ad Timotheum meminit. Huic succedit Anacletus, post quem tertio loco episcopatum suscepit Clemens. Hic autem cum beatis Apostolis fuit, & cum ipsis uitam semper exegit, atque ab ipsis institutus, recentem gerebat traditionis eorum memoriam, & praedicationis eorum formam semper habebat in oculis. Sub hoc ergo Clemente seditio non modica exorta est apud Corinthum inter fratres, ita ut ex persona Romanae ecclesiae scriberet ipse Clemens ad Corinthios epistolam necessariam, quae eos reuocaret in pacem, & fidem eorum quae concussa fuerat, renouaret, exprimens in ea Apostolorum traditionem, quam nuper ab eis ipse susceperat. Et post aliquanta iterum dicit: Huic autem Clementi succedit Euaristus, Euaristo Alexander. Et post hunc sextus ab Apostolis ordinatur Xystus; post quem Telesphorus, qui & illustre martyrium duxit. Post hunc Hyginus, deinde Pius, post quem Anicetus. Huic successit Soter, qui nunc duodecimo loco ab Apostolis episcopatus obrinet sortem, & easdem quas Apostoli tradiderunt praedicationes diuinae fidei integras illibatasque custodit.

Haec Irenaeus in supradictis libris complexus est. Sed & in secundo nihilominus eiusdem operis libro, dicens etiam suis temporibus reliquias quasdam diuinae uirtutis in ecclesijs inueniri, hoc modo scribit: Absit autem longe ab eis ut mortuum suscitent, sicut dominus suscitauit & Apostoli per orationes. Sed & fratres frequenter fecerunt hoc in plurimis ecclesijs, ita ut omni simul ecclesia congregata, ieiunijs atque obsecrationibus multis ad Deum profusus, conuerteretur spiritus mortui, & redderetur homo uiuus per orationes sanctorum. Et iterum dicit post aliquanta: Quod si dominum per

A per phantasiam dicit fecisse haec, ad prophetas ueniamus, qui haec ab eo gerenda esse praedixerunt, & qui confirmarunt hunc esse filium Dei: propter quod & discipuli sui in ipsius nomine, & ab ipso accipientes gratiam, faciunt haec ad subueniendum saluti hominum, prout unusquisque meruit: Alij namque daemonum fugant, & ita eos qui incurati sunt purgant, ut interdum illi ipsi qui curati sunt, credentes in ecclesia remaneant: Alij autem praescientiam accipiunt futurorum, & uisiones propheticas uident. Alij infirmos manu superposita restitunt sanitati. Sed & mortui ab his aliquoties suscitati sunt, & permanserunt nobiscum per annos multos. Et quid plura? Non est numerus singularum uirtutum, quae per uniuersum mundum in ecclesijs Dei geruntur, per gratiam & nomen Iesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi. Quae tamen quotidie fiunt, non ob aliquam nundinationem, neque ob pecuniae questum: sed sicut gratis gratia accipitur a Deo, ita gratis eadem ministratur. Et iterum in alio loco idem Irenaeus de his ita scribit: Sicut, inquit, audiui multos ex fratribus in ecclesia gratiam habentes prophetarum, & omnibus linguis loquentes per sancti spiritus donum, qui & mysteria & secreta Dei in manifestum cum expedit proferunt. Haec autem inseruimus, ut ostenderemus diuersas sancti spiritus gratias, usque ad illa adhuc tempora apud dignos quosque in ecclesijs perdurasse: quoniam quidem in initijs polliciti sumus, haec nos in tempore prolaturus.

Notes diuersae spiritus sancti

Sed & de ordine canonis diuinarum scripturarum, quid etiam supradictus Irenaeus sentiat, ipsius nihilominus sermonibus proferamus. Primum, inquit, de sanctis euangelijs uideamus. Matthaeus quidem Hebraeis propria eorum lingua conscriptum addidit Euangelium, cum Paulus & Petrus in urbe Roma euangelizarent, atque ecclesiae inibi fundamenta solidarent. Post quorum exitum Marcus discipulus & interpretas Petri, Euangelium quod ille praedicaerat, digessit in libro. Post haec Ioannes discipulus domini, qui & supra pectus eius recubuit, addidit Euangelium apud Ephesum urbem Asiae positus. Haec in tertio supradicti operis libro. In quinto uero de reuelatione Ioannis scribens, & de numero nominis Antichristi, haec reuertitur. Cum igitur haec ita se habeant, & in omnibus rectis & antiquis exemplaribus iste numerus inueniatur, sed & illi haec eadem contestentur, qui Ioannem uiderunt in corpore positum, & uerbum domini praedicantem, quia numerus bestiae, secundum Graecorum computum, & literas quae in eodem conscribuntur. Et paulo post iterum subiungit haec: Nos ergo periculum incurrere nolumus, de Antichristi nomine confidentius aliquid pronuntiantes. Si enim oporteret haec euidenter & palam in hoc iam tempore praedicari, utique & per illum qui Apocalypsim scribit, nomen eius euidenter fuisset expressum: quia nec ipsa reuelatio ante multum temporis facta est, sed penes iam nostra aetate prope finem Domitiani Caesaris. Haec nobis etiam

Caput VIII
Irenaei iudicium de diuinis scripturis
Matthaeus

Marcus
Ioannes

Apocalypsis
Ioannis

de Apocalypsi uir supra memoratus exposuit. Meminit autem primæ epistolæ Ioannis, & primæ Petri, plurimæq; ex ipsis sumit exempla. Nec non & libellum qui dicitur Pastoris, amplectitur dicens: Bene ergo refert scriptura quæ dicit: Primo omnium credendum esse, quia unus est deus, qui omnia creauit atque composuit. Utitur autem & testimonijs de sapientia Salomonis. Sed & Apostolici cuiusdam uiri (cuius nomen reticuit) sermonem, quasi memoriter meminuit. Iustini quoque martyris, & Ignatii memoriam facit, & ea quæ scripserunt, producit in medium, & promittit se quoq; aduersus scripta Marcionis responsurum. Sed & de septuaginta interpretibus diuinarum scripturarum, audi quibus referat uerbis: Deus, inquit, homo factus est, & ipse dominus saluauit nos. Qui dedit signum illud quod de uirgine scriptum est, & non sicut quidam dicunt eorum, qui modo audi sunt aliter interpretari scripturas, & aiunt: Ecce iuuenula in uentre concipiet & pariet filium, sicut interpretatus est Theodotio Ephesius, & Aquila Ponticus, ambo Iudæi profelyti, quos secuti sunt Hebræonæ, qui dicunt Christum de Ioseph natum. Et post pauca iterum ista subiungit: Prius enim, inquit, quam Romanorum inualeceret principatus, cum adhuc Macedones Asiæ possiderent, Ptolemæus Lagi filius, uolens bibliothecæ suæ, quam apud Alexandriam ex omnium ueterum Græcorum uoluminibus construebat, maiorem gloriam querere, petit etiam ab Hierosolymis, ut Hebræas eorum scripturas in Græcam linguam interpretatas acciperet. At illi (subiecti quippe erant Macedonibus) electos, & in scripturis sanctis eruditissimos, atque in utraque lingua peritissimos uiros septuaginta presbyteros miserunt ad Ptolemæum, in quo tamen Dei uoluntas & consilium gerebatur. Tum ille singulorum uolens accipere documenta, & uerens ne forte per interpretationem occultarent insertam diuinis uoluminibus ueritatem, singulos à se inuicem separat, & eadem seorsum positos interpretari iubet, eumq; ordinem interpretandi in singulis quibusq; uoluminibus obseruari quosq; rursum coram se in unum omnes reuocari, & conferre adinuicem, quæ singuli interpretati fuerant, facit. Et tunc Deus uere glorificatur, & scriptura sancta quod uere diuina esset, agnoscitur. Omnes enim eadē ipsedem uerbis, ipsedemq; nominibus ac sententijs scripserat, ab initio usq; ad finem: ita ut & ipsi qui aderant gentiles, agnoscerent, quia Dei nutu scripturæ tunc interpretatæ sunt. Et nihil mirum, si diuina prouidentia hoc ita fieri procurauit, cum & in ea captiuitate quæ populo acciderat sub Nabuchodonosor rege, corruptis scripturis, cum post septuaginta annos Iudæi ad patriam suam redirent in temporibus Artaxerxis Persarum regis, inspirauerit Deus Esdræm sacerdotem ex tribu Leui, ut omnia priorum prophetarum uolumina ac uerba repararet, & restitueret populo legem, quæ per Moysen fuerat data. Hæc Irenæus.

Igitur

Igitur decem & nouē annis Antoninus cum in imperio perdurasset, post excessum sui, principatum Commodus dereliquit. Huius primo imperij anno Iulianus apud Alexandriam sacerdotium suscepit, Agrippino exactis duodecim annis in episcopatu defuncto.

Cum per idem tempus scholæ ecclesiasticæ, & doctoris officio præfesset, uir in omni eruditione nobilissimus Pantænus. Ex quo apud eos consuetudo antiquitus tradita, usq; in hodiernum permanet, diuinarum scripturarum doctores inibi scholæ ecclesiasticæ haberi, uiros duntaxat in scientia & in eruditione probatissimos. Huius ergo officij uelut autor quidam & dux uir (de quo supra diximus) satis illustris habebatur, quippe qui etiam in philosophis prius, qui Stoici appellatur, nobiliter florisset. Cuius tantum studij erga uerbum Dei, & tantum amoris fuisse traditur, ut etiã ad prædicandum Christi Euangelium omnibus gentibus quæ in Orientis ultimis secessibus receduntur, fidei & deuotionis calore profectus sit, & usq; ad Indiam citeriorem, uerbum Dei prædicando peruenerit. Erant enim adhuc in illis temporibus & Euangelistæ nonnulli, qui ad imitationem sanctorum Apostolorum in diuersis orbis partibus oberrantes per gratiam Dei & animi sui uirtutem, uerbum Dei & fidem Christi ignorantibus quibusq; gentibus inferebant. In quibus præcipuus & illustris Pantænus habebatur. Quem ferunt cum ad Indos peruenisset, reperisse quod Bartholomæus Apostolus apud eos fidei semina prima conciderit, & Matthæi Euangelium Hebræis scriptum literis dereliquerit: quod per idem tempus supradictus Pantænus inibi reuertum detulerit. Sed & in multis præterea alijs doctrinæ ecclesiasticæ studijs apud Alexandriam, claram satis & nobilem uitam, optimo & admirabili fine conclusit, tam uia uoce discipulos instruens, quam librorum monumentis etiã posteris thesauros scientiæ derelinquens.

In huius diuinarum eruditionum scholis quàm maxime effloruit apud Alexandriam Clemens eodem uocabulo, quo & ille in urbe Roma Apostolorum & successor & discipulus uocitatus. Denique ipse hic Clemens in septimo Dispositionum libro, Pantæni tanquam magistri & præceptoris sui mentionem facit. Sed & in primo libro *Σπρωματων*, hunc eundem designat, in eo loco ubi enumerat, quod plures Apostolicæ prædicationis reperit uiros, hæc dicens: Mihi quidem commentarij huius operis, non ad ostentationem scribuntur, sed ad commemorationem senectæ, & ad obliuionis remedium, quo scilicet in his sit mihi adumbratio quædam rerum magnificarum diuinorumq; uerborum, quæ audire merui à uiris sanctis & beatis. quorum ab alio apud Achaiam, ab alio apud Syriam, ab alio uero in Oriente, & maxime apud Palestinam institutus sum à quodam ex Hebræorum origine ueniente. Ad ultimum autem in Aegypto magisterio usus sum uiri uirtutis & scientiæ merito omnibus præferendi: post quem uelut thesauro

Capit IX
Commodus
Aug.
Iulianus Alex
andriæ epus

Caput X
Pantæni Stoici
ardor docendi
sacras literas

Euangelistæ
gentium remota
tarum

Caput XI
Clemens Alex
andrinus Pantæni discipulus

in absconditis reperto, aliud quærere ultra cessauit. Et illi quidem diuinæ doctrinæ ueritatem mihi, quæ sibi ab ipsis statim primis autoribus Petro & Iacobo ac Ioanne & Paulo sanctis Apostolis, tradita fuerat, tanquam patres filio cõmentarunt. Sed pauci patribus similes filij, Tamen deo fauente per ipsos in nobis Apostolici germinis plantata sunt semina.

Caput XII
Narcissus Hierosolymorum
episcopus
Episcopi Hierosolymorum

Per idem tẽpus, ecclesiæ Hierosolymorũ Narcissus præerat, qui famæ merito nostris adhuc tẽporibus celebratur, quintam decimã post eos qui ex circuncisione fuerat successione usq; ad tẽpora Adrianæ obsidionis adducens. Primũ nanq; inibi ex gentibus episcopũ fuisse indicauius Marcum, post quem Casianũ, inde Publũ, post hunc Maximũ, & sic Iulianũ, post quem Gaium, & iterũ alium Iulianũ, Capitonem quoq; & Valẽtem, inde Dolicianum, post quem tricesimum ab Apostolis Narcissum.

Caput XIII

Verum etiã ea tempestate Rhodon quidam ex Asiæ prouincia oriundus, ut ipse scribit, in urbe Roma eruditus à Tatiano, cuius in superioribus inter ceteros scriptores meminimus, libros quã plurimos, & maxime cõtra Marcionis hæresim scripsit, quam asserit idem Tatianus in diuersas scissam esse sententias. Sed & qui, & ob quam causam ex eadem hæresi scissi sint, ipse per hæc uerba designat: Propterea, inquit, etiã inter semetipsos discordant, quia id affirmare cupiunt, quod nõ potest stare. Ex eorum nanq; grege est Apelles, qui abstinẽtiæ & senectutis prerogatiua usus, unũ quidem omnũ fatetur esse initũ, prophetas tamen contrario spiritu asserit inspiratos, sequens persuasionem uirginis cuiusdam actæ spiritu dæmonis, nomine Philumenæ. Alij autẽ, sicut ipse nauta Marcion, duo esse principia introducũt, è quibus est & Potitus & Basiliscus. Qui & ipsi secuti sunt quidem Ponticum lupum, sed nõ inuenientes exitum rerum, sicut nec ille quidem ad ea quæ putarunt esse faciliora conuersi sunt, & duo principia introduxerunt, absq; ullis hoc probationibus confirmantes. Alij quoque ex eisdem rursus in deterius deuoluti sunt, non solum duo, sed tria principia, & tres naturas cõfirmantes. Quorum princeps & autor est Syrenus, sicut ipsi defensores dogmatis huius dicũt. Sed & ipse describit ut cõgressus sit cum Appelle, ita referens. Nam & Apelles senex habuit nobiscum sermonem, & multa mala docere conuictus est. Vnde & asserbat non oportere omnino fidei discuti rationem, sed unumquemq; debere in eo quod credidit, permanere. Salutem nanque esse his qui in crucifixum sperãt, tantum ut in bonis operibus inueniantur: manifeste tamen decernebat de Deo, sicut prædiximus, unũ esse principium, ut & nos dicimus. Et inde exponẽs omnẽ eius sententiam, introducit etiam ipse suum sensum: Dicebam autem, inquit, ad eum: Vnde tamen ostendimus unius principij rationẽ? aut quomodo hæc asseratur, edisserere. Tum ille: Prophetiæ quidem (aiebat) semetipsas coarguunt, quia nihil omnino continent ueritatis, ex eo quod inter se inuicem discordant

Apelles

Syrenus

A discordant, & utique falsæ sunt, quæ sibi metipsis aduersantur. Quomodo autem sit unum principium, se quidem scire denegabat, ita tamen sibi uideri. Cumq; adiuraretur à me, ut quod uerum est diceret, sacramento confirmauit se nescire, quomodo unus sit ingentis deus, sed tantummodo credere. Tum ego detisum planè eum, & notatum habui, qui se doctorem profiteretur eorum, quæ se ignorare fateretur. In eodẽ quoq; opere refertur; Callistion quidam in urbe Roma discipulus extitisse Tatiani, qui scripsit compositum esse à Tatiano Propositionũ & quæstionũ librum, in quo omnia quæ obscura sunt & difficilia in scripturis diuinis, absoluat. Sed idem Rhodon in cõmentarijs suis propositiones eius prolaturum se & confutaturum promittit. Est autem eiusdem & in Hexameron cõmentarius, in quo refert, quod Apelles quamplurima aduersum legem Moysi cõscripserit impia, & aduersum totam legem blasphemias protulerit uoces, coarguens ut sibi uidebatur, & destruens ea quæ scripta sunt.

Callistion discipulus Tatiani
Liber propositionum & quæstionũ Tatiani

Hæc & multa alia ex supradicti scriptoris cõperimus libris. Cũ tamen hostis humani generis ad salutem hominũ debellandã nihil usquam ocij gerit, sed diuersas & uarias hæreses per singula quæq; suscitât loca: in quibus maximũ sui generis serpẽtem, apud Asiã Phrygiãq; producit Montanũ, qui se nominaret Paracletũ, & cum eo mulieres Priscam & Maximillam, quas prophetissas, uelut ex ipsius factas inspiratione iactabat.

cap. XIII

Sed in urbe Roma Florinus quidam gradu presbyteri de ecclesia lapsus, cum Blasto socio criminis & furoris, plurimos de ecclesia in suum barathrum deducebant noua aduersum ueritatem figmenta machinantes. Sed aduersum hæresim Cataphrygarũ scutum ualidissimũ protulit Apollinatis Hierapolites, de quo supra memorauimus. Alijẽ quoque quamplurimi ad id locorum & eruditissimi uiri aduersus eos pro ueritatis defensione certauerunt, qui etiam nobis ad historiæ textum monimenta ualidissima reliquerunt. Interim (ut diximus) Apollinaris scribens aduersum hanc hæresim, & designans in præfatione, quod per ecclesias Galatiæ, uicinarumq; prouinciarum digrediens, & plurimos ab eis irretitos uidens, multos quidem, & eorã disputando correxit: rogatus tamẽ à fratribus, etiam hæc ad ipsos scripta transmisit. In quibus post aliquanta; cum autore hæresis designasset, progrediens etiam hæc addit.

cap. XV

Claudius Apollinaris aduersus Montanum

Origo (inquit) huius hæresis, quæ aduersum ecclesiam nuper exorta est, inde descendit: Vicus quidam esse dicitur apud Mysiam Phrygiæ ciuitatem, qui appellatur Ardabau, in quo aiunt Montanum quendam nomine, qui nuper ad fidem Christi uenerat, sub Grato Asiæ proconsole, cupiditate nimia primatus accensum, cõtrarijs spiritibus in semetipso locũ dedisse, ac repente in quodam excessu mētis effectũ, & uelut spiritu actum proloqui cõpisse noua quædam & diuersa ab his, quæ ex successione maior

cap. XVI

rum ecclesiae tradita fuerat, uelut prophetali specie profertentem. Quae cum ita fieri uiderent hi, qui per idem tempus aderant auditores, alij eum uelut daemone repletum, & erratico perflatum spiritu ad decipiendos populos iudicantes obiurgabant, & proloqui omnino prohibebant, memores dominici praeccepti, & comminationis eius, qua iubet obseruari a falsis prophetis. Alij autem uelut spiritu sancto repletum, & prophetiae gratia donatum putabant, & immemores dominici praeccepti, erratico & seductori spiritui eate nus indulgebant, ut etiam prouocare eum ad dicenda aliqua delectarentur. Et hoc fiebat arte diabolica, qua in disciplinae perditio parabatur. A quibus Montanus cum supra quam dignum est in ueneratione haberetur, in tantum temeritatis progressus est, ut etiam duas quasdam mulieres insani spiritus, quo ipse replebatur, participes sibi faceret, & ad insaniedum secum pariter edoceret, quo facilius uterque sexus in errorem per utrumque caperetur. Hic iam beatificare eos, qui sibi familiariter adhaerebant, & promissionum magnitudine tumidos reddere: interdum etiam obiurgare quosdam, uti ne in omnibus adulescentes deprehenderentur. Tamen per pauci erant ex Phrygiis, qui eorum deciperentur insania. Quibus & persuadebat, uniuersam ecclesiam, quae per orbem terrarum est, blasphemare: & non solum nihil ei deferre reuerentiae, sed ne limen quidem eius incedere. Frequenter tamen aduenientibus ex Asia fratribus, uesani & contra fidem Christi bacchantes confutati, ut haeretici & corruptores ueritatis, ab ecclesiae conuento & societate depulsi sunt. Haec in libro primo scribens, & per omne operis sui corpus fraudes haeresis in singulis quibusque conuincens, in secundo quoque uolumine de eisdem etiam haec scribit. Quale est autem, inquit, quod & prophetarum percussores nos uocant; pro eo quod insanas eorum non suscipimus phantasias? Dicunt enim hos esse, quos promiserit dominus ad populum suum se esse missurum prophetas. Respondeant ergo nobis, si a Deo missi sunt prophetae Montanus & mulieres eius, quis eorum a Iudaeis persecutionem passus est? Aut quis occisus est? Vel quis eorum pro nomine domini tentus est, & ante reges & praesides stetit? Aut quis in synagogis Iudaeorum flagellatus est: uel quis lapidatus est? Quin imo & e contrario traditur, quod finem uitae exemplo Iudae traditoris acceperint. Dicunt enim ipso daemone quo inspirabantur, adigente, diuersis quibusque temporibus uitam laqueo finisse. Illum uero admirabile uelut prophetiae ipsorum primogenitum Theodotum nomine, tradunt quodam tempore uisum sibi esse, uelut in caelum assumi, & se credidisse spiritui erroris, quo euectus in excelsum, & inde deductus ad terram, finem uitae exitu pessimo terminari. Sed haec ipsi de Montano & Theodoto ac mulieribus ita gestum negant, tamen a pluribus affirmatur. Quid tum inter negantes & confirmantes nos rei fidem relinquitur in medio. Idem post aliquanta subiungit etiam haec: Sed & sancti

Prisca &
Maximilla

Montanistes

Theodotus
Montanistes

episcopi

A episcopi probatissimi uiri, qui per idem tempus fuerunt Zoticus de Comana, & Iulianus de Apamia, aggressi cohibere spiritum qui loquebatur in Maximilla, iusserunt Themisonem obturare os eorum, & excludere uocem falsi & erratici spiritus. Quod & ita factum est. Et iterum coartuens falsam fuisse Maximillae prophetiam, quae bella quam plurima imminere praedixerat, his utitur uerbis. Et quomodo non eius mendacium euidenter arguitur? Tredecim namque iam exacti sunt anni usque ad praesentem diem, ex quo mortua est mulier ista, & nusquam prorsum, uel priuatim, uel publice bellum aliquod exortum est. Sed & Christianis per Dei misericordiam pax iugis & firma perdurat. Sed & in tertio libro, de his qui se iactabant, quod multi martyres ex eorum haeresi extitissent, haec dicit: Cum, inquit, in omnibus quae supra diximus conuicti, nihil respondere potuerint, ad martyres confugiunt, dicentes, multos se habere martyres, & hoc esse indicium quod ueritas sit apud eos propheticus spiritus. Quid ergo? Quia multi alij haeretici plurimos martyres habent, ideo ad quiescendum est eis, quod etiam ueritas apud ipsos sit? Nam primi, qui dicuntur Marcionistae, habent plures martyres. Sed quae esse poterit apud eos martyrii ueritas, ubi Christi ueritas non est? Et post aliquanta iterum subiungit: Denique & sancti martyres, qui pro uera fide martyrium ducunt, cum de ecclesia procedentes ad passionem ducuntur, si qui forte inueni fuerint de haeresi Phrygum, secernunt se ab eis, & respuunt eorum societatem: nec ullo genere cum iam martyrii palmam teneant, spiritui Montani & Maximillae ad quiescendum putant, sicut & nostris temporibus apud Apamiam, quae est supra Meandrum posita, gestum scimus a Gaio & Alexandro, qui de Eumenia martyres extiterunt.

In eodem autem opere meminit & Miltiade scriptoris, tanquam qui & ipse librum aduersum haeresim supradictam conscripserit. Denique & inserit ex eius dictis suo operi haec uerba. Neque enim credendum est, in excessu mentis, id est, per amentiam prophetari, quod est proprie pseudopphetarum. Vbi enim quis amens efficitur, iusti rectique esse non potest tenax. Qui sine dubio initium sumunt ex imperitia, ad finem uero deuoluuntur amentiae, sicut supra diximus. Hoc autem modo neque in ueteri testamento quenquam, neque in nouo per Dei spiritum extitisse prophetam poterunt demonstrare: quia neque Agabus, neque Iudas, neque Silas, neque quatuor filiae Philippi, neque Ammia, quae in Philadelphiae ecclesia prophetauit, neque Quadratus, neque alius quisquam ex numero ipsorum hoc modo dinoscitur prophetafse. Et post pauca iterum subiungit & dicit: Si enim post Quadratum & Ammiam Philadelphiam, ut aiunt, mulieres istae Montani successerunt in prophetam gratiam, & sicut confirmabant uniuersae ecclesiae, datae sunt ad prophetandum usque ad aduentum domini, decipitur eorum confirmatio

Zoticus
Iulianus

Cap. xvii
Miltiades ad
uersus Montanum

Propheta noui testamenti

firmatio. Quartumdecimū etenim iam penē habet annum, ex quo defun-
cta est Maximilla. Hæc ex supradicti uiri cōmentarijs. Ipse uero de quo in-
dicat Miltiades, etiam alia nobis proprii operis non contemnenda moni-
menta dereliquit. Scripsit namq; & aduersum Gentes librum, & aduersum
Iudæos alium; & ad principes Romani regni Apologeticum pro fide no-
stra. Scripsit & aduersum Cataphrygas hæreticos.

Sed & Apollonius quidam ecclesiasticus nihilominus scriptor, libellum
aduersum eos ædidi, in quo satis uigilanter prophetias ipsorum falsas
esse cōuincit, & singula in eis uerba coarguit, simul & uitam moresq; eorum
qui autores hæreticos extiterunt, exponit per hæc uerba: Sed uideamus, in-
quit, quis est hic nouus magister, & primo nobis doctrinam eius secundum
domini sententiā, actus ipsius & opera commendent. Hic est qui docuit nu-
ptias solui, & qui ieiuniorum leges primus imposuit, qui Pepuzam & Thy-
mum oppida Phrygiæ Hierusalem nominauit, atq; in hæc omnes congre-
gandos decernit: qui exactores pecuniæ statuit, qui sub nomine oblationū
munera artificiosius accepit, qui salaria præstat prædicantibus uerbū suū, ut
per hæc inuitati, enixius doctrinæ eius operā præbeāt. Hæc de Montano.
De mulieribus uero eius post aliquanta ita scribit: Ostendimus autem pri-
mō omnium has prophetissas, ex quo spiritu repletæ sunt, uiros suos reli-
quisse. Quomodo ergo mentiuntur Priscā uirginē fuisse. Et post aliquanta
iterum dicit. Non tibi uidetur quod omnis scriptura prohibet prophetam
munera accipere, uel pecunias? Si ergo uideam propheten accepisse aurum
& argentū & uestes preciosas, quomodo cum propheten putē? Et iterum
post aliquanta subiicit, dicens: Sed & Themisus, qui apud eos nomine tan-
tum cōfessionis inflatus est, ueræ autē cōfessionis fructibus caret, quoniam
quidem per multam pecuniam uincula deposuit, quem oportebat utiq; hu-
militer se agere: hic arrogantia elatus, Apostolicæ sibi aliquid autoritatis
assumens, epistolam ad omnes ecclesias scribit, in qua docere conatur eos,
qui multo rectius quā ipse credebāt: & cohortatur omnes ad nouas uer-
borum adinventiones accommodare autem suam. Blasphematur autem do-
minum & Apostolos eius, & sanctā ecclesiam. Sed & de alijs quibusdam,
qui apud eos ut martyres honorantur, ita scribit: Verum ne in pluribus im-
moremur, dicite nobis de Alexandro, qui semetipsum martyrem dicit,
quem conuiuam habet hæc prophetissa, quem adorat ut deum: nōne hic
pro latrocinijs alijsq; nepharijs actibus reus extitit? Non nos dicimus, sed
Acta hæc publica continēt. Quis ergo eorū cui donat peccata? prophetissa
ignoscit martyri latrocinia, an martyr ignoscit prophetissæ rapacitatis &
auaritiæ crimina? Cum enim dominus dixerit: Nolite habere aurum, neq;
pecuniam, neq; duas tunicas: isti in omnibus contraria gerunt, acquirentes
& congregātes ea, quæ dominus etiam habentes iussit abijcere. Probamus
nanque

Liber aduer-
sum gentes
Aduersus In-
dæos
Apologeticus
pro religione
Christiana
Cap. XVIII
Apollonius
aduersus Mō-
tanum

Leges ieiunio-
rum & Monta-
no

Alexander fa-
tionis Mon-
tanica

nanque eos, qui apud ipsos uel prophetæ, uel martyres nominātur, non so-
lum à diuitibus, sed etiam à pauperibus, pupillis, ac uiduis pecunias congre-
gare. Aut si habent cōfidentiam, adsint, & pro his habeant nobiscum disce-
ptionē, ut si conuicti fuerint, uel de cætero desinant talibus se implicare
commercijs. Oportet enim ex fructibus, uel agnoscī, uel etiam probari pro-
pheta, sicut & dominus dixit: Quia arbor ex fructibus cognoscitur, & pro-
pheta uerus probatur ex fructibus. Ut autem de Alexandro certius cogno-
scatur, sciendum est quia iudicatus est apud Aemiliū Frontinū Procon-
sulem Ephesi, nō propter nomen Christi, sed propter quædam latrocinia.
Nam à Christi nomine iam apostata extiterat. Sed post hæc ut fideles qui
dam fratres, qui per illud tempus apud iudicem aliquid poterant, pro ipso
intercederēt, simulauit se propter nomen domini laborare, & per hoc dimit-
titur. Nec tamē in ecclesia patriæ suæ receptus est, ubi latro esse ab omnibus
noscebatur. Quod si quis forte minus his quæ dicimus, ad commodandam
existimat fidem, in archiuis publicis apud Ephesum gesta seruantur: quæ
tamen ibi seruari, hi optimi prophetæ qui ei famulantur, ignorant. Qui uti-
que cum in his conuincitur, sine dubio & prophetarum ignorantia cum
ipso pariter redarguitur. Hæc & multa alia in eo similia possumus edocere.
Aut si cōfidunt, in cominus ueniant, excipiant intentiones nostras, & exu-
ant se ab his, si putant se horum posse effugere conscientiam. Item post pau-
ca de ipsis prophetis ista subiungit. Quod si negant se prophetæ ipsorum
munera accepisse, statuunt hoc ut, si conuicti fuerint, prophetas se esse ul-
tra non simulent, & mille deferam probamenta. Veruntamen necessarium
puto, etiam reliquos horum prophetarum fructus probari. Dicite mihi
uos d prophetissæ, uultus prophetatis candoribus & ruboribus aliquando
fucatur? prophetissa stibijs tingitur? prophetissa ornamentis utitur & or-
natibus delectatur? deinde propheta ad tabulam & ad tesseras ludit? pro-
pheta pecuniam suam ad usurā dat? Dicant, si licet hæc facere prophetis.
Ego autem uniuersa hæc eis probabo. Hæc & multa alia idem Apollo-
nius ad confutandos eos, satis probabiliter & cōstanter intexuit, designans
etiam hoc, quod quadagesimus iste, quo hæc scribebat, ageretur annus, ex
quo Montanus falsæ huius uaticinationis initium dedit. Refert etiam de
quodā Zoticō, quod apud Pepuzam cum prophetare se Maximilla simu-
laret, repente ingressus cepit imperare spiritui qui in ipsa loquebatur, ita ut
eum penitus cohiberet, sed obstiterūt hi qui eis adulabātur. Meminit autē
& Thraseæ cuiusdam martyris, qui quasi ex traditione priorū se accepisse
asseruit, Saluatorem præcepisse Apostolis suis, ut ne ante duodecimum an-
num ab Hierosolymis discederent. Refert præterea & apud Ephesum mor-
tuos à Ioanne suscitatos, & alia quā plurima. Ex quibus omnibus uehe-
menter supradicta hæresis confutatur. Hæc Apollonius.

Serapion

Aemilius Pro-
tinus procon-
sul Asia

Zoticus pro-
hibuit spiritū
Maximilla p-
phetantis

Cap. XIX
Serapion epi-
scopus Antio-
chenus

Sophronius
catalogi Hier-
onymi an in-
terpres habet
πρὸς τὸν πρὸς
τὸν πρὸς τὸν
id est, ad Cari-
nū & pontiū

Serapion autē qui post Maximinum, episcopus apud Antiochiā fuit, in epistola sua, quam ad Caricum & Ponticū scribit, de hac ipsa hæreſi post aliquanta hæc dicit: Ut autem etiam hoc sciatis, quod ista quæ nunc noua prophetia, uel potius execratio noua processit, ab omni fraternitate quæ in uniuerso mundo est, respuitur & refutatur: transmisi uobis Claudij Apollinaris Hierapolitani Asiæ prouinciæ episcopi literas, quibus de his plenius instruamini. In hac autem ipsa Serapionis epistola, etiā subscriptio nes quorundam episcoporum & martyrum continentur. Ex quibus unus hoc modo subscribit: Aurelius Cyrinus martyr, opto uos bene ualere. Alius quoq; hoc modo, Aurelius Publius Iulius à Debeltho Colonia Thraciæ: episcopus: Viuit deus in cœlis, quia beatus Zotas qui est in Anchialo, uoluit dæmonē Priscillæ eijcere, sed aduatores eius non permisierunt. Sed & multorum simul episcoporum eadem declaratiū subscriptiones, supra dictis literis inhærebant. Verum de his satis dictum.

Cap. XX
Irenæi uolu-
mina

Er idem tempus in urbe Roma, diuersis nihilominus nouitatibus, per nonnullos regula traditionis ecclesiasticæ uexabat, pro quibus Irenæus ad diuersos scripta, progauit. Extat igit̃ unus eius libellus qui superscribit: Ad Blastum de schismate. Alius Ad Florinum de monarchiā, Et

Quod non sit deus malorum creator.

Hoc enim supradictus uidebatur asserere, qui tamē postea in errores deuolutus est Valentini. Scribit autem idem Irenæus &

De Ogdoadē librum. In quo significat consecutum se esse quosdam ex successoribus Apostolorum. Cuius libelli subscriptionem satis eleganter affixam, his inferere dignum duxi, Adiuo te, inquit, qui transcripseris librum hunc, per dominum nostrum Iesum Christum, & aduentum eius in gloria cum ueniet iudicare uiuos & mortuos, ut conferas hæc quæ scribis, & emendes diligenter ad exemplaria, de quibus transcripseris, ad fidem, & ut sacramentū adiurationis huius similiter transcribas, & inferas his quæ transcripseris. Hæc autem utiliter ab illo dicta inferere operi nostro necessarium credidi, quo per hæc diligens efficiatur omnis qui hoc uel legere, uel describere dignum duxerit, sciens exemplum diligentiæ à sanctis uiris & illustribus traditum. Verum in his quæ ad Florinum scripsisse Irenæum supra diximus, facit Polycarpi mentionem, cum quo etiam se conuersatum esse designat per hæc uerba: Hæc, inquit dogmata Florine quæ asseris, confidenter dico, quia non sunt sanæ sententiæ. Hæc dogmata non sunt consona ecclesiasticæ fidei. Hæc dogmata, nē illi quidem qui de ecclesia pulsi sunt hæretici, potuerunt aliquando commentari. Hæc dogmata impietatem docent. Hæc dogmata sancti illi presbyteri qui ante nos fuerunt, nunquam protulere, illi, qui & Apostolos uiderat, quos et tu nosti. Vidi enim te, dum

adhuc

adhuc puer essem in Asia apud Polycarpum, tunc quidem præclare agentem, dum adhuc esses intra palatiū; & studentē placere Polycarpo. Multo enim magis mihi illius temporis rerum gestarum inhæret memoria, præsentis: quia hæc quæ à pueris discimus, cum anima ipsa coalescunt, & adhærent ei. Vnde etiam locum ipsum tibi dicere possum, in quo sedens disputabat beatus Polycarpus, & incessum illius, & uultum, ac totius uitæ modum, & ipsius quoque corporis habitum. Sed & disputationes quas habebat ad populum, & conuersationem quæ fuerat ei cum Ioanne: quomodo narrare solitus erat, uel cæterorum qui ipsum dominum uiderant: & quomodo recordabatur omnia ac recensere uerba quæ dicta à domino, ab illis audierat: & de uirtutibus eius ac doctrina. Et tamen omnia hæc cum scripturis cōsona proferebat: quæ tunc ego pro misericordia dei, quam mihi donare dignatus est, attentius & studiosius audiens describebā, non in chartis, sed in corde meo: quæq; per gratiam dei fideliter custodio, & mecum ipse sine intermissione quodammodo rumino. Deum ergo testor, & in conspectu ipsius tibi affirmo, quia si quid tale audisset beatus & apostolicus uir Polycarpus, exclamasset statim, & aures suas obturasset, ac si cut moris erat ei, dixisset: Deus bone, in quæ tempora me reseruasti ut hæc audiam? Nōnne etiam ipsum continuo locum fugisset, in quo sedens uel stans huiuscemodi uerba audisset? Sed & ex epistolis eius quas scripsit uel ad uicinas ecclesias, uel ad aliquos ex fratribus, commonens & confirmans eos, & cohortans ad fidem, potest sententiā eius euidenter agnosci. Hæc Irenæus.

Verum ea tempestate Commodō Romani regni apicem gubernante, pax ecclesijs per omnem terram propagabatur, & sermo domini ex omni genere hominum ad agnitionem & pietatem dei summi animas congregabat. Deniq; & in urbe Roma multos ex illis illustribus & prædiuitibus uiris, cum liberis & coniugibus ac propinquis, atq; omni pariter familia sociavit ad fidem: Sed hoc non æquis oculis ille antiquus humanæ salutis hostis aspexit. Continuo denique aggreditur uarijs nostris machinis impugnare. Primo in urbe Roma Apollonium quendam, uirū in fide nostra, & omnibus philosophiæ eruditionibus illustrem, ad iudicium pertrahit, accusatore ei suscitato quodam infelicissimo & desperata salutis homine. Quiq; quoniam lex quæ oblatos puniri iusserat Christianos, in delatorem prius animaduertendum censebat, à Perennio iudice, ut eius crura comminuerentur, sententiā prius excepit. Tum deinde exhortatur beatus Apollonius martyr, ut defensionem pro fide sua, quam audiente Senatu atq; omni populo, luculenter & splendide habuerat, æderet scriptam. Et post hæc secundum Senatusconsultum capite plexus est. Ita nanque à prioribus lex iniquissime promulgata censebat.

I Igitur

Irenæus audi-
uit Polycar-
pum, Polycar-
pus Ioannem
apostolum

Verba Polycar-
pi, quibus
solebat uti

Apollonius
Christianis
accusatur

Perennius
iudex

Obtestatio I-
renæi quam
prefixit Hier-
on. Chroni-
cis Eusebij à
se uersis

Cap. XXII
Victor Romae
Demetrius A/
lexandriae, Se
rapion Antio
chie, Theo
philus Casar
reae, Narciss/
sus Hierosoly
mis, Bacchyl/
us Corinthi,
Polycrates E/
phesi.

Cap. XXIII
De pascha, A/
siaticoru sen/
tentia

Conciliu Ca/
sariense
Conciliu Ro/
manum,
Achaicum

Cap. xxiiij
Polycratis e/
piscopi Ephe/
si sine pistola
de pascha

Hunc totu lo
cum Hierony
mus hinc tran
stulit in cata
logum suu, in
Polycrate

Igitur sub eiusdem Commodi principatus Eleuthero in urbe Roma tredecim annos sacerdotio functo Victor succedit. Sed & Iuliano apud Alexandriam post decem annos defuncto, Demetrius substituitur. Apud Antiochiam quoque octauus ab apostolis episcopus constituitur Serapion, de quo & in superioribus memorauimus. Tunc apud Caesaream Palestine Theophilus, & Narcissus in Hierosolymis, ecclesias procurabant: Apud Corinthum uero Bacchylus, & apud Ephesum Polycrates, nobiles in episcopis habebantur. Sed & multi in alijs locis referuntur per idem tempus egregij sacerdotes: nos tamen eorum facimus mentionem, quorum & fidem & scientiam ex proprii operis indicijs possumus habere compertam.

Quibus ea tempestate ecclesijs praesidentibus, in prouincijs Asiae quaestio non minima exoritur, uelut ex antiqua eorum obseruatione descendens, quod quartadecima luna putarent omnimodo genere Pascha obseruandum, quando scilicet Iudaeis agnus praecipitur immolari, ueluti necessario confirmantes, quacunque die septimanam quartadecima luna uenisset, solui debere ieiunium, cum talis consuetudo in nullis prorsus alijs unquam obseruata fuisset ecclesijs. Ob quam causam conuentus episcoporum & Concilia per singulas quasque prouincias conuocantur, prorogatisque ad se inuicem epistolis, de singulis quibusque locis unum omnes ecclesiasticum cum dogma confirmant: Ne liceat aliquando, nisi in die dominica, in qua dominus resurrexit a mortuis, dominicum Paschae celebrare mysterium, & in hac sola soluendum esse Paschale ieiunium. Extat denique usque in hodiernum diem, Concilij apud Caesaream Palaestinae habiti decretum, in quo primus est Theophilus ipsius Caesareae episcopus, & Narcissus Hierosolymorum sacerdos. Habetur & in urbis Romae Concilio simile aliud decretum, cui praefuisse Victor episcopus indicatur, & Ponti prouinciae Palmeas, Gallorum quoque sacerdotalis conuentus extat, Irenaeum praesulem scribens: Achaiae uero Bacchylum Corinthiorum ecclesiae episcopum. Qui omnes diuersis e locis, unam eandemque iudicij sui sententiam protulere.

Sed episcopi regionis Asiae, seruandam magis a ueteribus sibi traditam consuetudinem confirmabant. In quibus Polycrates, qui in eis primum agere uidebatur, ad Victorem episcopum Romanae ecclesiae scribens, morem traditionis antiquae ad se usque delatum, per haec uerba designat: Nos ergo (inquit) intemeratum Paschae colimus diem, neque addentes, neque auferentes aliquid. Etenim magna quaedam luminaria apud Asiam dormierunt, summi & electi uiri, quos dominus suscitabit in aduentu suo, cum ueniet de caelis in gloria, & requirit omnes sanctos suos: in quibus est Philippus euangelista, qui dormiuit apud Hierapolim: sed & duae filiae eius, quae uirgines senuerunt, & alia eius filia spiritu sancto repleta, quae apud Ephesum dormiuit: nec non & Ioannes, qui supra pectus do-

mini

mini recubuit, qui fuit summus sacerdos, & pontificale *πρωτοπρεσβυτερος* gessit martyr & doctor ecclesiae, qui & ipse apud Ephesum dormiuit: Polycarpus quoque apud Smyrnam & episcopus & martyr: similiter & Thraseas episcopus apud Eumeniam, sed apud Smyrnam martyrio consummatus. Quid autem dicam etiam Sagaren nihilo minus sacerdotem & martyrem, qui apud Laodiceam requiescit in pace: sed & Papyrium, & Macarium, & Melitonem propter regnum dei, & eunuchum, & spiritu sancto repletum, qui iacet in ciuitate Sardinensium, expectans aduentum domini de caelis, ut resurgat a mortuis? Isti ergo omnes diem Paschae in quartadecima die mensis obseruauerunt, secundum Euangelium, nihil omnino extrinsecus agentes, sed fidei regulam per omnia conseruantes. Sed & ego omnium uestrum minimus Polycrates, secundum traditionem parentum meorum obseruo, eorum duntaxat, quos & ab initio sequutus sum. Septem namque ex parentibus meis per ordinem fuerunt episcopi, ego octauus, qui omnes ita obseruauerunt hunc diem, ut conueniret cum illo, quo fermentum Iudaeorum populus auferat. Vnde fratres charissimi, sexaginta & quinque annos aetatis gerens in nomine domini, multorum quoque orbis terrae episcoporum notitiam plenissime habens, & sanctis scripturis intendens, non perturbabor ex his quae ad terrorem proferuntur: quia & maiores mei dixerunt: Obtemperare oportet deo magis quam hominibus. Et post pauca, de his qui secum aderant episcopis, ista subiungit: Poterant autem etiam praesentium episcoporum facere mentionem, quos ipsi petistis ut euocarem, sicut & feci. Quorum nomina si scribam, nimia multitudo est, qui omnes scientes paruitatem meam, consensu suo confirmant quae scribimus, certi quod non inaniter canos attulimus, sed in disciplina CHRISTI semper conuersati sumus. Sed ad haec Victor Romanae ecclesiae episcopus, pertinacius agens, passim totius Asiae, ac uicinarum prouinciarum ecclesias a communionis societate abscindere nititur, tanquam in haeresim declinantes: & literas mittit, quibus omnes simul absque discretionem ab ecclesiastico foedere segregaret. Sed hoc non omnibus placebat episcopis, quin potius e contrario scribentes ei, iubebant, ut magis quae pacis sunt ageret, & concordiae atque unanimitati studeret. Denique extant etiam ipsorum literae, quibus asperius obiurgant Victorem, uelut inutiliter ecclesiae commodis consulentem. Nam & Irenaeus, cum caeteris quibus praerant Galliarum episcopis, scribens, confirmat quidem, ut in dominica die resurrectio, nis domini mysterium celebretur. Victorem tamen arguit, quod non recte fecerit, abscondere a corporis unitate tot & tantas ecclesias dei, quae morem sibi antiquitus traditum custodirent. Sed & de multis alijs commonet per haec uerba: Non solum, inquit, de die Paschae agitur controuersia, sed & de ipsa specie ieiuniorum. Quidam enim putant uno tantum die obseruari

πρωτοπρεσβυτερος Hieronymus uerit auream laminam in fronte

Fortasse *πρωτοπρεσβυτερος* est, Papyrium beatum, sicut Hieronymus reddidit, Rufinus Macarium uiri nomine proprium putauit paruatentus

Polycratis maiores, episcopi

Victor Pont. Rom. Asiae ecclesias communionem Christianorum priuat

Victor Pont. Rom. Irenaeus arguit

Controuersia de ieiunio

Attende

debere ieiunium, alij duobus, alij uero pluribus, nonnulli etiam quadraginta, ita ut horas diurnas nocturnasque computantes, diem statuunt. Quae uarietas obseruantiae non nunc primum, neque nostris temporibus coepit, sed multo ante nos, ex illis (ut opinor) qui non simpliciter quod ab initio traditum est tenentes, in alium morem, uel per negligentiam, uel per imperitiam postmodum decidere. Et tamen nihilominus omnes isti etiam cum in obseruantia uariarent inter semetipsos, & pacifici fuerunt semper nobiscum, & sunt: nec dissonantia ieiunij, fidei consonantiam rupit. Post haec inserit etiam historiam quandam, quae pro sui opportunitate nec a nobis debet omitti. Denique ait: Et illi omnes ante Soterem presbyteri, qui ecclesiae (cui tu nunc praes) sacerdotium tenuerunt, Anicetum dico & Pium, Hyginumque & Telesphorum, & Xystum, neque ipsi ita tenuerunt, neque hi qui cum ipsis erant: & tamen cum ipsi ita non obseruarent, pacem semper habuerunt cum illis ecclesijs, quae hunc obseruantiae morem tenebant: cum utique & ipsis contrariam uideretur, quod non etiam caeteri similiter obseruarent. Nunquam tamen ob hoc repulsi sunt ab ecclesiae societate, aut uenientes ab illis partibus non sunt suscepti: imò potius & omnes presbyteri qui fuerunt ante te, omnibus semper qui non ita obseruabant presbyteris ecclesiarum, eucharistia solenniter transmittabant. Beatus autem Polycarpus cum ad urbem Romam uenisset sub Aniceto, cumque de alijs nonnullis parum quid habuissent inter se, statim tamen coissent in pace, de hac quaestione ita egerunt, ut non unusquisque sententiam suam obstinata contentione defenderet. Neque enim aut Anicetus Polycarpo suadere poterat, ut non obseruaret ea, quae nouerat Ioannem discipulum domini nostri, uel caeteros Apostolos, cum quibus semper fuerat, obseruasse: neque rursus Polycarpus Anicetum persuasit ea deserere, quae ille dicebat a se maiorum more seruari. Cumque haec ita inter se habuissent, communicarunt sibi inuicem, ita ut concederet Anicetus Polycarpo etiam sacerdotali ministerio, honoris duntaxat contemplatione, perfungi: & ita ab inuicem plena fide, pace integra, & firma charitate discedunt, ut omnes ecclesiae, siue quae ita de Pascha, siue quae non ita obseruarent, inter se tamen concordiam custodirent. Haec Irenaeus, agens nominis sui opus, pacem uidelicet dei ecclesijs concilians, scribit. Et non solum Victori, sed & diuersis ecclesiarum rectoribus similiter per epistolas asserit, quod nulla pro hac quaestione in ecclesijs dei dissensio debeat oboriri.

Cap. XXV
Conuictus episcopus
scoporum in Palestina

A pud Palaestinam quoque conuenientes in unum sacerdotes dei, Narcissus Hierosolymorum & Theophilus, de quibus iam supra diximus: sed & cum ipsis Cassius Tyrius, & Clarus de Prolemaide, & caeteri permulti pariter congregati, cum de hac quaestione ageretur, quid etiam apud ipsos Apostolica traditio contineret circa finem decreti, quod in concilio

A cilio eorum statutum est, hoc modo indicant: Epistola, aiunt, nostrae exemplaria per omnes ecclesias transmittantur, uti ne rei efficiamur animarum, quae diuersis erroribus immerguntur. Designamus igitur uobis, quae & apud Alexandriam eadem qua apud nos die Paschae solennitas geritur: quare & ipsorum nobis literae deferuntur, & ipsi nostra scripta suscipiunt, ut pariter & consonanter diem festum celebremus. Haec de supra dicta quaestione ex his quae in ueterum scriptis haberi reperimus.

Extat autem adhuc Irenaei, praeter eos quos supra memorauimus libello, etiam aliud uolumen egregium aduersum gentes, quod de disciplina aditulauit, ad Martianum quandam scribens. Sed & Dialogi de diuersis. In quibus testimonia de epistola ad Hebraeos ponit plurima, & de Sapientia, quae dicitur Salomonis. Haec sunt quae ad nostram notitiam etiam de Irenaei opusculis peruenerunt.

Commodus autem tredecim annis Imperio gubernato, Pertinaxi post se regnum reliquit. Quo sex solis mensibus retento, idem Pertinax diem obiit, & Seuerus post hunc suscepit principatum. Cuius temporibus plurimi ecclesiastici uiri nobiles, & stilo illustres extiterunt, sicut ex eorum monumentis agnoscimus.

Ex quibus est Heraclius, qui in apostolum commentatus est, & Maximinus, qui de famosissima omnium haereticorum disseruit quaestione, qua semper inquiritur, unde sint mala, uel unde malicia, & quod materia facta sit, & non infecta. Sed & Candidus, qui in Hexameron, id est, de principio Genesis scribit. Appius quoque de eisdem similiter commentatur. Sextus etiam, qui de resurrectione disseruit, & de caeteris nonnullis. Arabianus quoque & alij innumeri, quos longum est uel enumerare, uel etiam pro aliquo illustri unumquemque dictorum suorum indicio designare: Plurimi tamen ipsorum exortas temporibus suis haereticorum perfidias confutantes, siue rectam & apostolicam monumentis suorum uoluminum mandauerunt, ut Artemonis illius haereseos auctoris, quam postmodum Paulus Samosatenus nostris iam pene temporibus instaurare conatus est, de qua dialogum est, quae uel qualis sit, historia comprehendere. Haec haeresis purum hominem; id est, absque deo fuisse saluatorem confirmat, idque antiquitus ab ipsis etiam apostolis traditum esse mentitur. Aduersum quos unus ex his, quos supra memorauimus, ecclesiasticus scriptor ita respondit: Aiunt, inquit, etiam ipsos Apostolos ita uel suscepisse, uel caeteris tradidisse, sicut nunc ipsi asserunt, & hanc ueritatem praedicationis esse seruata usque ad Victoris tempora. Et quomodo successores eorum scribentes aduersum gentes, uel aduersum haereticos, id est, Iustinus, & Miltiades, & Tatianus, & Clemens, & alij quamplurimi, de deitate CHRISTI apertissime disserunt: Irenaei uero & Melitonis, caeterorumque qui per idem tempus fuerunt uolunt

mina, quis ignorat, quibus deum & hominem simul prædicant CHRIS-
STVM. Sed & psalmi uel cantica, quæ à fratribus fidelibus ab initio scri-
pta sunt, uerbum dei esse CHRISTVM, & deum tota hymnorum suo-
rum laude cõcelebrant. Quomodo ergo tot seculis fidem prædicatam isti
asserunt, quod à Victoris temporibus exordium sumpserit? Quomodo

Theodotus
Coriarius eie-
tus ecclesiæ

aut Victor de hoc calumniã faciunt qui sciunt Victorem, Theodotũ Co-
riarium, qui princeps & pater extiterat impietatis ipsorum, è communione
ecclesiæ repulisse, qui primus Romæ ausus est dicere purum hominem fu-
isse CHRISTVM. Si enim Victor (ut dicunt) ita credebat, quomodo eij
ciebat de ecclesiã Theodotum blasphemiam istius inuentorem? Sed de Vi-
ctore hæc commemorasse sufficiat. Cui decem annis episcopatu functo,

Zephyrinus
Pont. Ro.

Zephyrinus sacerdotij successor extitit, nono principatus Seueri anno.
De quo Zephyrino eadem scriptura, qua in superioribus nisi sumus, talia
quædam refert: Igitur commonebo uos fratres de his quæ gesta sunt apud
nos, quæ si forte in Sodomis accidissent, etiam illos emendare & corrigere

Natalis pro-
fessor dece-
ptus ab hære-
ticis

potuissent. Confessor quidam erat apud nos, Natalis nomine, nostra ad-
huc confessus memoria, hic deceptus aliquando ab Aesclepiodoto quo-
dam, & Theodoto collectarijs (qui ambo discipuli erant Theodoti Coria-
rii, illius, qui primus pro hac stulta assertionem ab ecclesiæ societate depulsus

Natalis cõdu-
ctus hæreti-
corum episc.

est à Victore tunc urbis Romæ episcopo) adqueiuit, ut accepto ab eis sala-
rio, episcopus illius hæresis nominaretur, certa pactione, id est, centũ quin-
quaginta denarijs menstruæ præstationis. Quicquid Natalis cum se in hoc de-
ceptus locasset, frequenter admonebatur in somnis à domino, quia miser-

Pœnitentiã, con-
fitemi quos mor-
tus apud ueteres

cors deus & Dominus noster IESVS CHRISTVS, nolebat martyrem
suum, qui sibi in multis passionibus testis extiterat de ecclesiã perdere. Sed
cum negligentius susciperet uisiones, primatus amore, & turpis lucri deu-
ctus illecebra, ad ultimum à sanctis angelis per totam noctem uerberatus,

& pœnis grauibus excruciat, mane consurgens, cilicio se induit, & cinere
conspersit, ac multis lachrymis errorem suũ deflens, ante pedes Zephyri-
ni episcopi prosternit, & uestigijs omnium, non modo clericorũ, sed etiam
laicorum, multa cum lamentatione prouolutus, in lachrymas & miseratio-
nes omnem prouocauit ecclesiam, ut indulgentiam sibi à CHRISTO, con-
tinuis & iugibus pro ipso precibus implorarent, ostendendo simul in con-
spectu omnium liuores corporis eius & cicatrices, quas pro nominis ipsius
confessione susceperat. Vix aliquando in communionem ecclesiastici cor-
poris reuocatus est. Sed & post aliquanta idem scriptor adiungit etiã hæc:

Artemonita
scripturas cor-
ruperunt

Scripturas autem diuinas absq; ulla timoris dei reuerentia corruerunt: an-
tiquæ uero fidei regulam proterue & impie respuunt, ignorantes CHRIS-
STVM, quem idcirco non inuenerunt, quia non recte quæserunt. Et in-
tantum stultitiæ impietatisq; prolapsi sunt, ut si quis eis sermonem de scri-
pturis

pturis proposuerit, illi è contrario proponant: utrum hic sermo de quo agi-
tur, coniunctum, aut separatum genus syllogismi faciat: & dereliquentes
sanctas dei scripturas, Geometriam tractant. Tanquam qui uere de terra
sint, de terra loquuntur: & ideo eũ qui de sursum est, & de cœlis uenit, igno-
rant. Denique Euclides apud eos uel maxime in Geometriæ disciplinis ui-
get. Sed & Aristoteles & Theophrastus ab his in admiratione habentur.
Galenus uero à nonnullis eorũ & adoratur. Quorum artibus & doctrinis,
hæreseos suæ impietatem nituntur asserere: & deceptionibus hominũ igno-
rantium deum, simplicitatem diuinarũ scripturarum & sinceritatem fidei
subruunt. Sed hæc faciunt, quia nec uicini facti sunt fidei, propterea & diui-
nas scripturas absq; ullo timore contemerant, & corruptentes eas emen-
dare se dicunt. Verum ne quis me putet falsa aduersum eos proferre, pa-
lam est omnibus noscere, si quis uult exemplaria eorum accipere, & cum
alijs nihilominus eorum exemplarijs conferre, inueniet etiam inter seipsa
multum dissonare: quia unusquisq; ut sibi uideatur, emendat. Denique A-
esclepiodoti non conueniunt omnino cum Theodoto: tum deinde etiam
discipulis eorum, si qui forte transcripserunt, quod eis uisum est uel addere
licuit, uel auferre: & omnibus præferunt se habere emendata, magis autem
inquinata exemplaria. Rursum Hermophili exemplaria non consonant
cum Apollonidis. Sed ne ipsa quidem sibiipsis concordant, si priora cum
posterioribus conferas. Semp̄ enim emendant, quibus semper displicet
quod emendant: & noua quæq; perquirunt, cum eis quæ in usu sunt, uide-
buntur aduersa. Quid autem temeritatis habeat istud admissum, neque
ipso arbitror ignorare. Aut enim nõ credunt diuino spiritu scripturas esse
conscriptas, & sunt infideles, aut semetipsos arbitrantur sapientiores esse
spiritu sancto. Et quid aliud indicant per hoc, nisi quia dæmone aguntur?
Neque enim negare possunt factum suum: quandoquidem etiam manus
eorum in ipsis exemplaribus teneantur, & nouerint ipsi, quod à magistris
suis & doctoribus scripturarum, secundum corruptelæ genus, etiam expla-
nationis susceperint intellectum. Quidam autem ex ipsis nec corrumpere

iam scripturas dignati sunt, sed penitus abnegare, legem scilicet &
prophetas: & obtentu impiæ huius assertionis, in ulti-
mum perditionis gurgitem deuoluti sunt. De
quibus hæc sufficiat historijs
esse mandata.

Abnegant le-
gem & pro-
phetas

ELENCHVS CAPITVM
SEXTI LIBRI

De persequutione Seueri.	Caput i
De martyrio Leonidis patris Origenis, & de ipsius Origenis à puero institutione.	Cap.ii
De eo quod à puero uerbum dei prædicabat.	Cap.iii
Quantiper ipsum edocti, martyres facti sunt.	Cap.iiii
De Potamiæna.	Cap.v
De eo quod Origenes se castrauit.	Cap.vi
De Alexandro & Narcisso.	Cap.vii
De episcopis Hierosolymorum.	Cap.viii
De Alexandro.	Cap.ix
De Serapione & libris eius.	Cap.x
De libris Clementis.	Cap.xi
De Heracla.	Cap.xii
Quantum studij fuerit Origeni erga scripturas diuinas.	Cap.xiii
De Symmacho interprete.	Cap.xiiii
De Ambrosio & studio Origenis.	Cap.xv
De episcopis qui tempore Origenis fuerunt.	Cap.xvi
De Hippolyti libris.	Cap.xvii
Quomodo Origenes presbyter factus sit.	Cap.xviii
Quomodo Heraclas apud Alexandria suscepit sacerdotium.	Cap.xix
De persequutione Maximini.	Cap.xx
De ordinatione Fabiani episc. & mirabilibus quæ in ea gesta sunt.	Cap. XXI
Quantum discipuli fuerint Origenis.	Cap. xxii
De Aphricano.	Cap. xxiii
De Beryllo.	Cap. xxiiii
De Philippo Imperatore.	Cap. xxv
De Dionysio episcopo.	Cap. xxvi
De Arabum discessione.	Cap. xxvii
De hæresi Elcesaitarum.	Cap. xxviii
De Decio.	Cap. xxix
De passionibus Dionysij.	Cap. xxx
De martyribus qui apud Alexandria passi sunt.	Cap. xxxi
De his quæ scribit Dionysius.	Cap. xxxii
De Nouato.	Cap. xxxiii
De Serapione.	Cap. xxxiiii
De his quæ ad Nouatum scribit Dionysius.	Cap. xxxv

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE
Liber Sextus.

TCVM Seuerus quoque persequutionibus ageret ecclesias, præclara à militibus CHRISTI pro pietate certamina martyrij gerebantur, præcipue tamen apud Alexandriam: quod ex omni Aegypto ac Thebaide, uelut in quoddam stadium pietatis, athletæ deducebantur, qui pro suppliciorum mortisque patientia conquebantur à deo immortalitatis coronas.

IN quibus & Leonides Origenis pater pro martyrio CHRISTI capiteplexus, teneræ adhuc ætatis supradictum puerum dereliquit. Quicquid qualibus animis ex eo erga diuinæ legis studia uiguerit, non erit importunum paucis exponere: præcipue quia & apud quamplurimos opinio de eo celeberrima peruulgata est. Et si quidem uelit quis omnem uitam uiri huius literarum tradere monumentis, certum est quia tanta sunt de eo, ac talia, quæ & proprium opus requirant, & otium. Nos tamen in præsentibus quanta possumus breuitate, inseremus huic operi, etiam quæ ad ipsum spectant, pauca de multis, quæ uel ex ipsius epistolis ad nos usque seruatæ, uel ex aliorum historijs indicata cognouimus. Cuius gesta, si res pateretur, etiam ex ipsis cunabulis digna mihi uidentur posteritatis memoria. Decimum nanque imperij agebat Seuerus annum, Alexandria uero per idem tempus, omnique Aegypto præsidebat Læus, episcopatum in ea post Iulianum Demetrius suscepit, cum supramodum accenso persequutionis incendio, & multis ea tempestate martyrio coronatis, in tantum ardorem capessendi martyrij puerulus tunc adhuc Origenes exarserat, ut sponte se periculis ingereret, & alijs in certamine positus, præceps in mediū rueret, ita ut insectari ipsam mortem, & rapere uelle uideretur: quam & adipisci omnimodis potuisset, nisi quod dispensatione domini ad utilitatem multorum putatur pro totius ecclesiæ edificatione seruatus per sollicitudinem matris, quæ gloriosæ mortis eius desideria impediuit. Quæ cum primo maternis ei obsecrationibus supplicaret, ut sibi consulere, ut parceret matri: & ille ex his precibus inflammator ad amorem martyrij redderetur, maxime ex eo quod patrem iam teneri cognouisset in uinculis, & ipse prope socius effici uinculorum eius ac martyrij festinaret, arte quadam materni affectus inhibetur. Etenim cum maturare eum uelle, & antelucanum prorumpere ad agendum certamina præsensisset, noctu cubiculum filij dormientis ingressa, omnia eius indumeta, quibus procedi ad publicum poterat, furata subtraxit, ut per hoc

Cap. i
Seuerus Aug.
Cap. ii
Leonides pater Origenis martyr

Læus Præfectus Aegypti.
Demetrius episcopus Alexandria
Origenes uiridus martyrij, etiam in puer

hoc domi residere necessitate cogeret. Ille maternis impeditus dolis; cum nihil aliud agere posset, nec tamen mens quiescere pateretur, audet aliquid supra ætatem: epistolam scribit ad patrem, se quidem maternis artibus detineri, sed illum tenere debere quod cœpit. Et addit etiam hoc: Vide pater, ne propter nos aliud aliquid uelis. Hæc sunt prima puerilia Origenis rudimenta: hic ludus eius infantiae: hæc à tenero religionis & pietatis indicia. Talis in eo erga deū coaluit affectus. Hinc iam lectioni se cœpit diuinorum uoluminum mancipare, & in eruditionibus fidei diuinæ semetipsum haud segniter exercere: quoniam quidem iam & à parente in his imbui cœperat, qui ei sensim inter seculares libros, quibus in prima ætate erudiebatur, etiã nostrarum scripturarū nonnulla interim legenda subijciebat. Tum deinde paulatim etiã præferre hæc scholaribus studijs cōmonebat. Iam inde etiã lectiones exigere per dies singulos, & memoriæ cōmendare puerum non inuitum, imò potius erga hæc discenda promptiorem cogebat: quippe qui legens hæc, non solo simplici intellectu uideretur esse contentus, sed negotia patri de scripturæ sensibus ac quæstionibus cōmoueret, inquirens ab eo, quid sibi uideretur, quod per spiritum sanctum scriptura dicitur inspirata, uel quid diuini consilij tegat simplicitas ista uerborū: At ille simulabat quidem increpare se eum, & uetare ultra ætatem aliquid quærere: apud semetipsum tamen incredibiliter exultabat, omnipotenti deo gratias referēs, qui ei talis sobolis esse donauerit patrem. Deniq; frequenter dicitur dormienti puero, religiosus ac sollicitus superueniens, pater operimentū pectoris detraxisse, & uelut dei spiritu intus incluso, pectus eius tanq; templum quoddam ueneratus, & demulcens oculis abscessisse, beatum semetipsum à deo effectum, pro tantæ prolis felicitate gratulatus. Hæc & multa his similia in puerili ætate Origenis extitisse memorantur. Ut uero pater eius martyriò consummatus est, puer ipse cum matre uidua & sex alijs paruulis fratribus septimumdecimū agens ætatis annum, in summa facultatū penuria detelictus est: quoniã quidem census paternus, qui uel maximus fuerat, fisco per proscriptionē sociatus est. Nec tamen ei defuit omnipotentis dei prouidentia. Ob insigne nanq; uel literarū, uel religionis studium, à quadam nobili & locupletissima fœmina familiariter foueri cœpit. Quæ tamen Paulum quendam Antiochiæ ortum, antiquæ hæreseos famosissimū sectatorem adoptiuū domui suæ illo in tēpore habebat. In quo adolescentulus Origenes, cum necessitatē haberet apud prædictam fœminā unā degere, documentum iam inde à puero fidelissimæ & catholicæ suæ mentis ostendit. Nam cum ad supradictum uirum, uelut ad magistrum & summi nominis doctorem, per dies singulos immensæ multitudines conuenirent, non solum hæreticorū, uerum & ex nostris multorū, pro eo quod eruditionis ei summa ab omnibus cederetur, nullo tamen pacto, uel pro honoris gratia, uel etiam

*Animat patrē
ad martyriū*

*Origenis insti-
tutio & inge-
nium*

*Paulus Antio-
chensis*

A uel etiam pro necessitate coniunctionis flecti potuit Origenes, cum eo saltem in oratione consistere. Ita ei à prima ætate ecclesiastica regulæ obseruantia honorabilis fuit, & hæreticorū societas execrabilis, sicut ipse in quodam loco operis sui ait, quia hæreticorū execranda doctrina est. Nec tamen deerat ei erga cōmunes literas studium, in quibus pater eum erudientum tradiderat, sed exercebatur & in his multo attentius etiam post con summationem patris. In arte nanque Grammatica ita fuerat institutus, ut & ad docendum plenè sufficeret, & ex hoc ei quæ ad necessitatem transgenda domus uidebantur necessaria, pararentur.

Verum cum præfesset auditorio, & Grammaticam doceret, sicut ipse in quibusdam scriptis suis refert, & cum ecclesiæ apud Alexandriā magisterij deesset officium: cumq; omnes deturbati persecutorum minis & ferocitatibus aufugissent, aliquanti gentiliū cōueniebant ad Origenem, tunc adhuc Grammaticam docentem, audire ab eo uerbū de nostra fide ac religione cupientes. Quos ille non solum ad fidem de perfidia conuertebat, uerum etiam perfectæ uitæ institutionibus informabat. Quorum primus extitit Plutarchus, qui per ipsum cotinuersus ad fidem nostram, non solum perfectæ uitæ instituta seruauit, uerum etiam (quæ est summa beatitudinis) martyrii consecutus est palmam. Secundus cum hoc fuit Heraclius, & natura Plutarchi frater, & meritis. Qui cum ab eo in fide nostra atq; scientia, sed & uitæ purioris institutionibus ad perfectum fuisset instructus, Alexandrinæ ecclesiæ præfesset post Demetriū subrogatus est. Sed ea tempestate qua Aquila Alexandriæ atque Aegypto præfesset, persecutorum rabies increfcebat, octauumdecimū Origenes agebat ætatis annum. Quo in tempore perfamosissimū apud omnes, uel incredulos, uel fideles, domi forisq; nomen eius effectum est, præcipue per id, quod sanctos omnes in confessionis uinculis positos, non solum sermone & cohortatione perfectæ & spiritalis doctrinæ ad martyrium roborabat, uerum etiam multos suis officijs ac ministerijs è uinculorum pœnis & squalore carceris subleuabat. Sæpe deniq; etiam ante tribunalia iudicum, & in ipsis eorum cruciatibus aderat, aduersus prophanas interrogationes iudicum, affectu eis ac mente compatiens, uultuq; & nutibus, si dici potest, uelut firmiores eis responsiones subijcere gestiēs. Sed & cum sententiam suscepissent, eadem fiducia utebatur, omnibus se periculis inferens, nec trepidans persecutoribus intuentibus, extremis quoq; osculis martyres salutare, ita ut nonnunq; pro his etiam impetus in eum gentiliū fieret, sed diuina dextera cum admiratione omnium protectus euaderet. Verum nec enumerari facile, nec referri potest, quoties, & quam crebro, imò per singulos penè dies, de quātis eum, & qualibus periculis, dum erga prædicationem uerbi dei impiger & promptus est, eadem illa diuina dextera conseruauit: quoties in insidijs po-

*Origenis
studia*

*Cap. III
Professor bō-
narum literarū
Origenes*

*Conuertit gen-
tiles ad Chris-
tum*

Plutarchus

Heraclius

*Aquila præfessus
Aegypti
Origenis cele-
britas
Officia eius
erga marty-
res*

fitos, qui eum clam interimeret, effugit. Et in tantum aduersum se, dum in dei opus promptus est, infidelium concitauit insaniam, ut turma militum disposita, domum eius, in qua comanere uidebatur, obsiderent, nec tamen eum capere aut tenere potuerint, diuina protectione seruatum. Tanta rabies contra eum mentes hominum incellerat, pro hoc solo, quod plurimos per eum uidebant ad fidem nostram ab incredulitate conuerti. Et in tantum quotidie aduersus eum persecutio cumulat, ut tota urbs maxima Alexandria eum tegere non posset, sed de domo ad domum transiret, & tamen undique fugaretur, cum postea uideret per loca singula multitudines plurimas per eum ad fidem dei sociari. Obtinebat autem haec, quia non solum in uerbo erat ei perfecta doctrina, uerum etiam in opere consummatae disciplinae

Periclitatur inter ethnicos

Hic est, qui quale habet uerbum, talem habet uitam. Hoc alterum est quale habet uitam, non est in antequo exem-

plodit magister Catechumenorum Pantenus Clemens Iudas de septimania Danielis

Origenes Christum docet

Vendit libros ethnicos

Christianus philosophus

praebebat exempla: & dicebatur (sicut aiunt) de eo, quia hic est, qui quale habet uerbum, talem habet & uitam: & qualem habet uitam, tale habet & uerbum: quoniam quae docet, agit: & quae agit, haec docet. Manifeste autem & euidenter aderat ei diuina gratia, per quam innumeros ad imitationem sui in fidem dei prouocabat. Unde & uidens Demetrius episcopus, quod ad ipsum praecipue doctrinae gratia, & praedicationis uerbi dei, multitudines plurimae conuolarent, catechizandi ei, id est, docendi magistrum in ecclesia tribuit. Quod primus post apostolos apud Alexandria Pantenus, secundus per ordinem Clemens, tertius administravit Origenes, ipsius discipulus Clementis, qui Clemens in opere Σφοδρωτων, etiam tempora, in quibus libros describebat, in praemissis designauit, & ad finem imperii Commodi pertendit. Unde certum est, quod Seueri tempora haec ipsa quae nunc habemus in manibus, continebant. Qua tempestate etiam Iudas quidam scriptor alius, de septimania quae in Daniele referuntur, disseruit: qui & ipse decimum Seueri Imperatoris annum regni commemorat. Is etiam diuulgatam antichristi praesentiam iam iamque aestimans imminere ex persecutionum nimietate, multorum ex nostris fidelium animos perturbauit. Igitur Origenes, iniuncto sibi a Demetrio episcopo magistrum officio, Grammaticam scholam negligere coepit, magis se uerbo dei conferens. Utitur sane etiam consilio non puerili. Bibliothecam Gentilium librorum tradidit cuidam fidei amico, pactus cum eo quatuor sibi obolos ex eius precio per dies singulos inferri, quo scilicet nec grauis esset cuiquam in sustentanda uictus necessitate, nec congregatam pecuniam domi reseruare uideretur. Igitur in talibus institutis plurimum temporis exigens, uita, moribus, exercitijs, per omnia Christianus philosophus habebatur, cum & pro iuuenilibus cupiditatibus reprehendendis, & pro sapientiae profectibus capeffendis, die noctaque artioribus se abstinentiae constringeret frenis, & indesinenter diuinorum librorum meditationibus inhæreret, in abstinentia plurima, in ieiunijs indesinentibus, in uigilijs penes iugibus, ita ut si quando parum aliquid somni necessitas natura

ralis

alis exigeret, hanc ille non supra stratum, quo omnino nullo utebatur, sed supra nudi soli dependeret superficiem. Ante omnia uero, praecipua Euangelica, & uoces Saluatoris summo amore & studio implendas esse censebat: quibus praecipitur, duas tunicas non habendas, neque calciamenti ueterum, neque de crastino cogitandum: quae ille singula summa cum diligentia & fide contendebat explere, & supra uires atque aetatem suam, secundum Apostoli monita, in frigore & nuditate agones patientiae desudabat. Ita cunctis auditoribus suis renuntiandi omnibus quae possidebant, & beatitudinis paupertatis praebat exempla. Erat igitur per haec charus omnibus, & acceptus: in hoc uno tristis quam plurimos reddens, nonnullos offendens, quod cupientes de facultatibus proprijs aliquid sibi saltem uictus gratia ministrare, pro districta continentiae disciplina refutabat: cum utique pro labore quo in uerbo Dei desudabat, non solum duplici secundum Apostolum, sed & multiplici honore dignus ab omnibus duceretur. Sed ille honorem sibi summum in continentia deputabat. Denique & per multos annos traditur absque omni calciamento nudis incessisse uestigijs: uini quoque usum, ceterorumque similia, nisi ea sola quae uitae necessitas deposebat, nullum penitus habuisse, usquequo incommodo stomachi, imò iam penè periculo cogerebatur. Talibus igitur uitae atque instituti sui exemplis informans eos, quos a gentili uita & stulta philosophia ad ueram Christi philosophiam sapientiamque conuertebat, non solum in intimis animae arcanis fidem habere docuit per hoc quod geri ab eo uidebant quae docebantur, uerum etiam ad martyrii eos amorem per ea quibus quotidiano roborabantur exercitio, prouocabat. Ex quibus & multi comprehensi in persecutione, palmam martyrii consecuti sunt.

Qualem uitam gesserit

In his primus erat Plutarchus, de quo paulo superius memorauimus, quem cum uidisset populus ad mortem duci, & assistere ei Origenem, qui hortatu suo ad magnanimitatem animos eius erigeret; uelut mortis eius autorem discernere eum penè & interficere uulgus irruerat, nisi & tunc operam diuinam prouidentiae è furentium manibus fuisset ereptus. Post Plutarchum martyr secundus ex Origenis discipulis efficitur Serenus. Tertius ex eius nihilominus auditoribus Heraclides martyrio coronatur. Quartus Heros neophytus. Nam superior Serenus adhuc catechumenus consummatus est. Quintus eiusdem scholae martyr efficitur alius nomine Serenus, qui post multa supplicia pro Christo etiam capite plexus traditur. Sed & mulieres plurimae, in quibus erat quaedam catechumena; de qua ipse in quodam loco ait, quod ignis baptismum consequuta est.

Cap. IIII Plutarchus Origenis discipulus, martyr

Serenus Heraclides Heros Serenus

Baptismus ignis

Sed & Potamiensium famosissima foeminarum & martyrum, & ipse eius Scarnifex Basilides. Etenim in nostram usque memoriam ab incolis loci perennis uirtutum Potamiensium fama celebratur, quod immensos & innumeros

Cap. V Potamiensium discipula Origenis

mi meros

meros agones primò pro uirginitate & pudicitia desudauerit: deinde etiam pro martyrio exquisita atq; inaudita tormeta pertulerit, atq; ad ultimum unà cum uenerabili matre Marcella ignis supplicij consummata est. Tra-
Marcella.
Aquila profes-
sus Aegypti
 dunt igitur Aquila (hoc enim erat tyrannici iudicis nomen) postea quam crudelibus eam supplicij lacerauerat, ad ultimū ob iniuriam & nobilitatis eius, & castitatis cominatum esse Potamiënæ, quod eam uel crudelissimis gladiatoribus, uel impudicissimis lenonibus traderet. At illam, cum ab ea quid mallet, uel quid eligeret quæreretur, protulisse aduersum tyrannum uocem liberam; quæ ob superstitionem Romani ritus sacrilega uideretur, & ideo sine mora in eam latam esse sententiam. Cumq; Basilides unus ex his quibus implete spiculatoris officium mos est, susceptam eam duceret ad supplicium, ac multitudo impudicorū pariter & impiorum Potamiënæ uerbis & iniurijs conaretur illudere, Basilides abigere impudentius irruen-
Basilides
carnifex
 tes, ac deturbare cœpit humanitatis & miserationis obtentu. At illa religio- sum uiri uotum erga se & propositum humanitatis amplexa: Certus esto, inquit, quod cum abiero ad dominum meum, sine mora boni huius tibi re muneracionem parabo. Post hæc autem uerba constanter suscepit statuta supplicia picis calidæ, paulatim per artus ac membra diffusæ, & hoc modo
Basilides
 beata uirgo è terris migravit ad cælum. Non multis autem post diebus, Basilides cum iuter collegas suos ob causam quandam iuramentum posce- retur, ait sibi nō licere omnino iurare, pro eo quod esset Christianus, & hoc publice fatebatur. Loco æstimatus est primo dicere: tum deinde cum con- stantius affirmaret, pertrahitur ad tribunal, ubi cum perseverasset in con- fessione, uinculis traditur. Tum uero uisitantibus eum nostris, & causam subitæ ac laudabilis huius permutationis inquirerentibus, dixisse traditur, quod Potamiëna post diem tertium martyrij sui, noctu assistens coronam capiti suo imposuerit, dicens, deprecata se pro ipso dominum, & impe- trasse ut secundum quod scriptum est: Qui recipit martyrem, mercedem martyris consequatur. Quibus auditis, confestim fratres signum ei domi- nicum tradunt, & die postera ob domini martyrium capite punitur. Sed & alijs pluribus per illud tempus apud Alexandriam cōdiscipulis suis, cum quibus uerbo dei in Origenis schola operam dederat, Potamiëna, simile munus traditur præstitisse, assistens eis per uisum, & coronas martyrij im- petratas à domino deferens. Sed de his ista sufficiant.

cap. VI
 Igitur per idem tempus cum docendi officio apud Alexandriam præses- set Origenes, gestum quid ab eo traditur, quod iuuenilis fortasse & mi-
Alias, chari-
tatis
 nus perfecti sensus uideatur, sed perfectæ fidei, ac nimis castitatis indicium continens. Illud nanq; quod scriptum est in euangelio: Quia sunt eunuchi, qui seipso castrauerunt propter regnum dei, etiam secundum historiā im-
Origenis se-
ipsum, castrat
 plendum credidit, non solum castitatis obtentu. Verum quoniam persecu- tionis

tionis tempore tam in publico quam in occulto ac secreto, & tam uiris q̄ foeminis uerbum dei prædicabat: uidelicet quo omnem occasionem turpis maledicti gratia infidelibus uideretur excludere, dominicā uocem re atq; opere in semetipso aggressus est, adimplere. Cumq; pro eo ne ab homini- bus laudem quæreret; sed à deo mercedem speraret, in occulto esse uoluisset, latere non potuit, sed rei gesta indicium ad Demetrium episcopū per- uenit. Isq; ingenti primo stupore admiratus est audacis animi uirtutē, tum deinde collaudans fidei eius magnitudinem uel calorem, & tam grande in opere dei propositum: Nunc nunc maxime, ait, cœpto operi doctrinæ & prædicationis insiste, quando aduersarijs nulla obtrectandi suspicio dereli- cta est. Sed tunc quidem talis erat Demetrii sententia cum nihil animos in- cesserat, quod recti iudicij regulam in partē alterā declinaret. Postea cum uidisset adolescentis famam satis fieri claram, & magno eum domi præconio extolli, humanæ infirmitatis aliqd passus, opus quod ipse prius cum ingenti admiratione laudauerat, infamare postmodum cœpit. Nam cum apud Palæstinam præcipui & eminentes inter episcopos uiri; id est, Hierosolymorum Alexander, & Theoctistus Cæsareg, uidentes diuinum opus eius in uerbo Dei, ordinassent eum presbyterum, ac summo eum sa- cerdotio iam iamq; dignum probarent, idq; dignissime factum ab omni- bus laudaretur, & ne sic quidem dignus honor sapientia eius ac uirtutibus in eum collatus diceretur, uehementissime momordit hic sermo Demetri- um: & non inueniens in eum causam alterius criminis, hoc quod aliquādo puer adhuc ille egerat, & episcopus iam iste laudauerat, postmodum cri- minis loco protulit, etiam in illos culpam, qui eum ordinauerant, conatus inflectere. Sed hæc postmodum gesta sunt. Tunc porrò Origenes apud Alexandriam doctor ecclesiæ ualde clarus habebatur, omnibus quos fa- ma eius ad audiendum eum conuenire prouocabat, uerbū dei prædicans, sicut apostolus dicit: Opportune importune, per diem per noctē, publice & priuatim, uelut abscessis omnibus impedimentis, liber prorsus & cū omni fiducia rem gerebat. Cum uero decem & octo annis Seuerus tenuisset im- perium, Antoninus ei filius succedit: Quo in tempore q̄ plurimi erant, qui in cōfessionibus gloriā quæsierāt, Dei tamen prouidentia fuerāt reseruati.
 IN quibus Alexander (de quo paulò ante memorauimus) confessionis titulo satis clarus, Hierosolymorum ecclesiæ subrogatur episcopus, cum superesset adhuc Narcissus, qui prius inibi functus est pontificatus officio. Verum quoniam Narcissi memoriā sermo progrediens attulit, congruum mihi uidetur aliquid de eius gestis insignibus memorare, de quo ab incolis quidem loci per plurima memoriā traduntur. Nos uero unum opus eius memorabimus, ex quo cæteris quæ de eo narrātur, merito fides possit ad- hiberi. Accidit aliquando in die solenni uigiliarum Paschæ, oleum deesse
 m 2 luminaribus

Demetrius
Alexandrinus
episcopus

Inuidei Ori-
geni Demer-
trius

Antoninus se-
ueri F. Cæsar

Cap. VII
Alexander
Hierosol.
Narcissus

luminaribus: cumq; id per ministros innotuisset, moeror plebi maximus a fuit. Sed Narcissus fide fidens, ministris imperat haurire aquam, sibiq; de ferri. Cumq; detulissent, orauit & benedixit aqua, & infundi luminaribus praecepit. Tum repete miro & seculis inaudito genere uirtutis, natura aquae in olei pinguedine uersa, splendorem luminum etiam solito reddidit clarior. Ad fidem autem rei a plurimis religiosorum fratrum ex eodem oleo quod uersum de aqua fuerat, reseruatam est, ita ut ad nos usque miraculi huius indicium perueniret. Et in hoc quidem fidei eius ac meriti habebatur exemplum: animi uero uirtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus uno ex eius gestis opere declarabitur. Is namq; cum inter caetera uirtutum suarum bona esset ualde constantis animi, & iusti rectiq; indeclinabiliter tenax, quidam homunculi nequam male sibi conscii, metuentes ne criminum suorum, si arguerentur, non possent effugere uindictam, praeueniunt, & factionibus circumuenire parant eum, cuius iudicium uerebantur. Concinnant igitur aduersum eum infame satis & noxium crimen: conueniunt auditores: testes ex semetipsis producant, qui sub sacramento iuramenti, quae obijci bantur confirmarent: quorum unus testis, ita non igni consumeretur, uera se dicere testabatur: alius, ita ne regio morbo corrumperetur: tertius, ita ne luminibus orbaretur. Et quamuis ne iuramenti quidem istis quisquam fideliu & deum timentium crederet, eo quod uita Narcissi & institutio ac pudicitia ab omnibus nosceretur, ipse tamen eorum quae mota sunt, indignitatem ac molestiam non ferens, simul & secretam ac philosophicam uitam semper habere desiderans, subterfugit ecclesiae multitudinem, & in desertis locis atque agellis secretioribus delitescit annis quam plurimis. At non ille magnus diuinae prouidentiae oculus quiescit in longum, sed in impios ultionem per ea ipsa quae sibi in periuurijs statuerant maledicta, molitur. Primus nanque ille testis, parua ignis scintilla noctis tempore domo sua succensa, cum omni genere suo omniq; familia, flammis ultricibus conflagrauit. Alius repente ab imis pedibus usq; ad summum capitis uerticem morbo regio, quo fuerat imprecatus, repletur atq; consumitur. Tertius autem priorum exitum uidens, & oculum diuinum non se latuisse perspicies, prorumpit in medium, & audientibus cunctis sera poenitentia uniuersum concinnati sceleris ordinem pandit. Tantis autem lachrymis immanis commissi facinus deflet, & in tantum die noctuq; perdurat in fletibus, usquequo luminibus orbaretur. Hi igitur figmenti sui huiusmodi poenas dederunt.

Cap. VIII

Dius Germanion Gordius

Narcissus uero cum ita desertum petisset, ac locis semet secretioribus abdidisset, ut ubinam degeret nullus agnosceret, necessarium uisum est episcopis ecclesiarum uicinarum, ut alium pro ipso ordinarent, cui nomen erat Dius: cuiq; cum paruo tempore praefuisset ecclesiae, succedit Germanion, & Germanioni Gordius: cum ecce subito uelut rediuiuus, caeloq; red-

ditus

ditus ex improviso apparuit Narcissus, & rursus a fratribus ad praesidendum rogatur ecclesiae. Multo enim uehementius erga eum amor omnium fuerat incitatus, uel pro eo quod criminosis innocens celsus, uel quod secretam & philosophicam uitam dilexit, & quod in eo compleuit dominus dicens: mihi uindictam, ego retribuam, dicit dominus.

Verum cum ipse iam senio fessus, pontificatus ministerio sufficere non posset, Alexandrum (de quo superius memorauimus) qui iam esset episcopus alterius loci, diuina dispensatio in adiutorium Narcissi senis euidentissimis reuelationibus euocauit. Is namq; Alexander ex gente Cappadocum, ubi erat praeclearus urbis episcopus, Hierosolymam adorandi & sanctorum locorum uidendi gratia properauerat. Quem loci incolae, mentes eorum instigante Deo, cum omni amore & officiositate suscipiunt, ac uicinitatis & dilectionis nexibus uinctum redire non sinunt domum. Ostendebatur enim euidenter a domino, non solum ipsi beato uiro Narcisso, sed & alijs plurimis per reuelationes in plebe, ut ipsum in loco sancto episcopum detinerent. Praeterea quod supra caetera omnia magis terrificum fuit, eo die quo ingressurus urbem Alexander nuntiatus est, & multitudo fratrum plurima extra portas in occursum eius egressa est, uox caelitus manifestissime omnibus audientibus facta est, dicens: Suscipite episcopum qui uobis a deo destinatus est. Cumq; ex his omnibus euidenter apud cunctos fuisset dei dispensatio declarata, episcopi urbium uicinarum compertis omnibus quibus de eo res geri dei iudicio docebatur, residere inibi eum necessario com-pulerunt. Ipse ergo Alexander in epistolis suis ad Antinoitas scriptis, quae usque ad praesens seruantur apud nos, meminit Narcissi tanquam socii & consortis in episcopatu, his ipsis uerbis de eo scribens: Salutatus uos Narcissus, qui ante me episcopatum huius ecclesiae regere coepit, quiq; mecum positus, orationibus uestris centum iam & sedecim annos uita suae gerit, qui & ipse uos mecum pariter deprecatur esse concordem. Et de his quidem talia. Apud Antiochiam uero defuncto Serapione episcopo, Asclepiades loci illius suscepit sedem, qui & ipse unus ex praeclearo confessorum numero fuit. Meminit etiam huius ordinationis supradictus Alexander, Antiochenis scribens hoc modo.

ALEXANDER SERVVS ET VINCTVS IESV
CHRISTI, beatae ecclesiae quae est apud Antiochiam, in domino Salutem.

RELEVAVIT dominus uincula mea, & carceris huius mei dilatauit angustias, ex eo quod comperi sanctae ecclesiae uestrae Asclepiadem, uirtutum dignissimum sacerdotium suscepisse. Hanc autem epistolam indicat se per Clementem Antiochenae ecclesiae presbyterum transmississe, scribens in fine epistolae hoc modo: Haec autem uobis domini fratres scripta trans-

m 3 missi

misi per Clementem beatum presbyterum, uirum in omnibus uirtutibus A probatissimum, quem nostis etiam uos, & eo amplius cognoscetis. Cuius praesentia apud nos per dei prouidentiam procurata, & confirmauit & au- xit ecclesiam dei.

Cap. X
Serapionis
Antiocheni
episcopi opa

Igitur Serapionis episcopi eruditi uiri, puto quidem etiam alia opuscula apud alios haberi. Ad nos autem illa tantummodo uenerunt, quae ad Do- minum quendam scribit, qui in tempore persecutionis a fide CHRIS- TI recedens ad superstitionem Iudaicam declinauit. Et ea quae ad Pontium & Caricum ecclesiasticos uiros scribit. Et alia nihilominus eius sunt ad alios epistolae. Sed & ille liber uenit ad nos, quem scribit de euangelio Petri, ubi arguit quaedam falsa in eo conscripta, emendare cupiens fratres, qui erant apud Rhosum, qui per occasionem scripturae ipsius in haeresim declinabant, Rho- sos Ciliciae. Dignum tamen mihi uidetur, pauca quaedam de eius libello inserere, ex quibus innotescat, quae fuerit eius de ipsa scriptura sententia. Scribit ergo in quodam loco ita: Nos enim fratres, & Petrum & alios Apostolos re- cipimus sicut & Christum. Quae autem sub eorum nomine falsa ab alijs conscripta sunt, uelut gnari eorum sensus ac sententiae declinamus, scientes quod talia nobis non sunt tradita. Ego enim cum essem apud uos, pu- tabam omnes rectae fidei esse inter uos, & non decurso libello qui mihi of- ferebatur, in quo nomine Petri conscriptum euangelium ferebatur, dixi: Si hoc est solum, quod inter uos inimicitiam simultatemque uidetur inferre, le- gatur codex. Nunc autem comperto, quod hi qui codicem illum legi debe- re asserunt, prospectu cuiusdam occultae haereseos hoc fieri poposcerunt, sicut mihi dictum est, festinabo iterum uenire ad uos. Nos enim nouimus fratres cuius haereseos fuerit Martianus, qui etiam sibi ipsi contra- rius extitit, non intelligens quae loqueretur: quae etiam uos discetis ex his quae scripta sunt uobis, inuestigata per nos ab illis, qui hoc ipsum Euangelium secun- dum illius traditionem didicerant, & successores extiterunt sententiae eius, quos nos *δοκίμους* uocamus: quia in hac ipsa doctrina, illorum sunt quam plurimi sensus & ab ipsis mutuati. Nam certum est quod plurima secundum recti rationem sentiunt de Salvatore: alia uero aliter, quae & subieciimus. Haec Serapion scribit.

Cap. XI
Libri Clemen-
tis Alexandri-
ni

Clementis uero libri habentur plurimi, apud nos tamen hi sunt qui inueniri potuerunt. *Στωματίων* libri octo, quos hoc modo praetitulauit, TITI FLA- UII CLEMENTIS, DE VERA PHILOSOPHIA COMMENTA- RII SCIENTIAE *Στωματίαις* *Στωματίας* autem nos possumus intelligere, tanquam opus uarie con- textum. Sunt & alij eiusdem *ἑποτυπώσεων* libri octo, quos nos possumus Informationum uel Dispo- sitionum

δοκίμους id est, opinato- res

A fitionum nominare. In quibus nominatim Pantani meminit, tanquam pro- prii magistri, & expositiones ipsius plurimas scribit, & traditiones eius ope- ri suo inferit. Est etiam liber eius Ad gentiles exhortatorius. Et alius liber qui dicitur Paedagogus. Et alius, qui superscribitur Quis est qui possit saluus fieri diues. Est & alius libellus De Pascha. Et Disputatio de ieiunio. Et De obrectatione. Et alius Exhortatorius ad patientiam. Et alius Ad Neophytos. Sed & ille qui superscribitur (Canon) Ecclesiasticus. Item alius De his qui Iudaicum sensum in scripturis sequuntur, quae ad Alexandrum supradictum episcopum scribit. In *Στωματίαις* non solum ea quae ex diuinis scripturis sumpserat sternit, sed & ea quae apud Graecos autores habentur. Utile namque ei uisum est, in illo opere comparare ac conferre sibi inuicem dogmata, uel ea quae diuini- tus sancita sunt, uel quae a sapientibus Graecorum inuenta, uel etiam quae caeteris barbaris uisa sunt. Arguit etiam haereticorum errores, historiam quoque inibi plurimam texit, & ex omnibus materiam nobis eruditionis perfectae composuit. Unde merito libros suos *Στωματίας* appellauit, id est, laciniosa quadam & uaria diuersitate contextos. Utitur sane exemplis etiam ex his libris, qui a nonnullis minime recipiendi uidentur, id est, ex Sa- pientia quae dicitur Solomonis, & ex Sapientia Sitac, quae appellatur Ec- clesiasticus apud Latinos. Sed & de Barnabae & Clementis epistola ponit exempla. Utitur etiam de epistola Iudae. Meminit praeterea & scriptorum antiquorum Tatiani cuiusdam & Casiani, uelut qui Chronica scripserint: Philonis quoque & Aristoboli & Iosephi ac Demetrii & Eupolemi Iu- daeorum scriptorum: conferens etiam antiquissimis Graecorum Mosea no- strum, Iudaeorum genus antiquius esse comprobat: multaque alia instru- menta optimarum institutionum in illo opere contexuit. Et inter caetera hoc in primo libello indicat, quod ipse non longe post Apostolos fuerit, promittitque commentarios se in Genesim scripturum. In libello autem quem scripsit de Pascha, confitetur extorqueri sibi a fratribus, ut ea quae a presbyteris, id est, a successoribus apostolorum uoce sibi sola tradita sunt, describeret in libris, ac posteris traderet. Meminit inibi Melitonis & Ire- nei caeterorumque, quorum etiam quaedam narrationes inseruit. In libris uero *ἑποτυπώσεων*, id est, Informationum, ut breuiter dicam, uniuersam pariter scripturam diuinam compendiosis dissertationibus explanauit. In quibus ne ea quidem quae apocrypha a quibusdam habentur praeterijet, ut

Pantanus
Stoicus praec-
ceptor Cle-
mentis

Opus *Στωμα-
τίας* quod
lenam sit

Clemens non
longe post A-
postolos fuit

Opus *ἑπο-
τυπώσεων*

Clementis iudicium de epistola ad Hebr. est Petri reuelatio. De epistola uero ad Hebræos ita differit, quod manifeste Pauli sit Apostoli, scripta sit autem Hebræo sermone tanquam Hebræis: à Luca uero, qui erat Pauli discipulus, interpretata in Græcum: unde & stilus eius magis similis uideatur libello illi, quem Lucas de Apostolorum Actibus scripsit. Quod autem superscriptionem solitam inibi non habet, id est, Paulus apostolus, hoc esse rationis ostendit, quia præiudicatum Hebræis erat de Pauli nomine, ne eius dicta susciperent: & idcirco prudenter declinasse, ne statim in principio Pauli nomine inspecto, lectio eius repudiaretur. Post pauca uero addit etiam hæc: Et sicut, inquit, beatus presbyter dicebat, quia dominus, Apostolus omnipotentis dicitur missus ad Hebræos. Pro humilitate ergo Paulus, qui ad gentes fuerat destinatus, non scripsit semetipsum Hebræorum Apostolum, uel propter honorem domini, qui se missum dixerat ad oues Israel, uel quia gentium uidebatur Apostolus. Exponit præterea idem Clemens in ipsis libellis de ordine euangeliorum, traditionem sibi à senioribus presbyteris traditam, & dicit priora esse posita illa Euangelia, quæ de generationibus continet, id est, Matthæi & Marci. Causam uero fuisse Euangelij secundum Marcum huiusmodi: Cum Petrus Romæ publice prædicasset uerbum dei, & in spiritu exposuisset Euangelium, auditores rogasse Marcum, qui olim iam sectator ipsius fuisset, conscribere ea quæ sciebat ab apostolo prædicata. Cum quæ id factum Petrus postmodum cognouisset, licet fieri ipse non iusserit, tamen factum non prohibuit. Ioannem uero postmodum dicit, cum uidisset quod ea magis quæ secundum carnem sunt, in euangelij habentur, deprecatum à discipulis, scripsisse etiam quæ ad spiritum pertinent. Vnde repletus spiritu, Euangelium spiritale conscripserit. Hæc Clemens. Alexander uero, de quo superius memorauimus, Clementis simul & Pantæni ad Origenem scribens meminit, uelut qui sibi etiam in corpore noti fuerint. Scribit autem hoc modo: Hoc enim & uoluntatis Dei fuit, sicut ipse nosti, ut amicitia quæ mihi à patribus fuerunt, inuiolatæ durarent, immo uero & ardentius ac robustius auergerentur. Patres autem nouimus beatos illos qui nos præcesserunt, ad quos paulò post etiam nos abibimus, Pantænum dico dominum meum uere beatum, & sanctum dominum meum Clementem, qui me in multis instruxerunt: sed & si qui alij tales sunt, per quos etiam te cognoui uirum per cuncta egregium, & dominum mihi & fratrem. Hæc quidem ita se habent. Adamantius autem (erat & hoc nomen Origeni) cum per illud tempus Zephyrinus Romanæ ecclesiæ præsideret, Romam uenit, sicut ipse in quodam loco scripsit, dicens: Voti sibi fuisse, ut antiquissimam Romanorum uideret ecclesiam. Vbi non multo tempore peracto, ad iniunctum docendi officium, Alexandriam redire festinat. Ibi quæ cum omni sollicitudine & studio religioso susceptum opus explebat, De metrio tunc episcopo

scopo non solum hortante se & conuocante, uerum etiam præ se ferente quantum fratribus diuinæ eruditionis non deesset instructio.

Interea cum uideret Origenes non se sufficere ad omnia, id est, uel in profundioribus & diuiniotibus pertractandis, uel in sanctæ scripturæ explanationibus differendis, uel etiam in eorum qui quotidie fidei addebantur instructionibus, uel institutionibus adimplendis: ex quibus omnibus ne respirare quidem ei unius saltem horæ liberum tempus dabatur, dum semper ex alijs in alia uocaretur, ita ut à prima luce usque ad profundam uesperam nunquam cessaret auditorium suum, alijs accedentibus, alijs uero non discedentibus, dum uerbi dei dulcedine conligati sunt: utilius esse ratus est segregare incipientium turbas, & uni ex discipulis suis plene iam & optime instructo uiro, atque in omnibus uirtutibus sibi probato, Heraclæ tradere, participemque eum officij sui ac laboris assumere. Erat enim & in sermone disertissimus, & in omnibus philosophicis eruditionibus apprime institutus. Huic ergo tradendi prima elementa incipientibus delegat officium, sibi uero perfectorum instructiones reseruat.

Inter cætera quoque eruditionum suarum studia, ne illud quidem omisit Origenes, perscrutari & addiscere etiam Hebrææ linguæ uirtutem, ut agnosceret uel ea quæ à Iudæis Hebræis literis leguntur qualia sint, uel cæterorum interpretum qui præter Septuaginta interpretati fuerant, quanta esset æditionum diuersitas: ita ut præter istas quæ in usu sunt Aquilæ, uel Symmachi, uel Theodotionis, inueniret etiam alias in absconditis ac secretis latentibus: in quibus ne nomina quidem interpretum reperit scripta. Hoc autem solum dicit de eis, quod alia quidem in Actiaco littore apud Nicopolim, aliam in Hiericho, atque in alijs alias repererit locis: unde & illos famosissimos codices primus ipse composuit, in quibus per singulas columnas regione separatim opus interpretis uniuscuiusque descripsit: ita ut primo omnium ipsa Hebræa uerba Hebræis literis poneret, secundo in loco per ordinem Græcis literis è regione Hebræa uerba describeret, tertiam Aquilæ æditionem subiungeret, quartam Symmachi, quintam Septuaginta interpretum, quæ nostra est, sextam Theodotionis collocaret. Et propter huiusmodi compositionem exemplaria ipsa nominauit: ἱερακλας, id est, sexiplici ordine conscripta. In psalterio autem, & alijs nonnullis, interserit aliqua etiam de cæteris istis æditionibus, quas quoniam sine nomine autorum repererat, sextam & septimam æditionem nominauit.

Sciendum tamen est, quod ex istis ipsis interpretibus Symmachus Sebionius fuerit, quæ est hæresis asserens Christum de Ioseph & Maria natum hominem purum fuisse, & legem ritu Iudaico esse seruandam, sicut iam superius memorauimus. Sed & commentarios quosdam Symmachus ipse conscripsit, in quibus conatur de euangelio secundum Matthæum auctoritatem

cap. XII

Heraclæ hypothesis
podidascalus
Origeniscap. XIII
Orig. discit
Hebræice.
Æditiones ueteris testamenti diuersæ

Exemplaria ueteris testamenti columnarum uarias æditiones continentia

cap. XIII
Symmachus interpretis Hebræica fuit.
Commentarij Symmachi

toritatem suā hæreseos confirmare. Hæc ipse Origenes cum interpretatio ne ipsius Symmachi scribit se apud Iulianā quandam reperisse, quæ se diceret hos libros ab ipso Symmacho suscepisse.

Caput XVII
Ambrosius
Valentiniana
factionis refu-
piscit, ab Ori-
gene monitus

Concurritur
ad Originem

Origenes do-
cebat mathe-
maticas disci-
plinas

In his & Ambrosius quidam, uir & genere & literis satis clarus, cum Valentiniana dogmatis sectator existeret, secundum ueritatem catholicæ fidei ab Origene cōuictus, & tanquam ueri luminis splendore radiatus, relictis errorum tenebris, ad ecclesiæ se catholicæ lucem splendoremq; conuertit. Sed & alij plures eruditi uiri, & in scientia literarū admodum nobiles, cum de Origene gloriosissima per omnem locum celebraretur opinio, certatim confluebant ad eū, uel ob certamina commouenda, uel quibus rector inerat mentis sententia ad audiendam tenendamq; ueritatē. Innumeri etiam ab hæreticis uenientes conuicti per eum & penitentes, ab errore cessabāt. Philosophorum quoq; opinatissimi quicq; & qui in summo nomine habebantur, tam in nostris eum, quàm in suis, magistrum incomparabilem ferebantur. Erat namq; ei mos iste, ut si quos nostrorum adolescentulorū ingeniosos uideret, & lectioni satis deditos, traderet eis etiam ea, quibus Philosophi uelut primis elemētis discētes imbuere solent, id est, uel Geometriæ partes, uel Arithmeticæ disciplinæ; & si quæ alia ad instructionē pertinent disputandi. Si quando igitur necessitas poposcisset, ut aliqua de libris philosophicis explanaret, etiā ab ipsis eruditissimis in illa disciplina uiris, cum tanta admiratione audiebatur, ut summus apud illos, & quasi unus ex ueteribus & primis illis autoribus philosophus haberetur. Multos etiā idiotas & imperitos ad discendum cohortabatur, dicens non parum ad intelligentiam scripturarū emolumētū eis cōferri, si aut in liberalibus literis, aut etiam in philosophicis exercebantur. Dicebat enim hanc nostram ueram esse philosophiam, cuius partes illa Græcorum, quæ uera nō est philosophia, præcepisset. Non ergo aiebat idcirco debere partes suas omittere ueritatem, quia eas sibi præueniens falsitas uindicasset. Denique existunt testes studiorum eius plurimi etiam apud Philosophos, quorum nonnulli libros suos ad ipsum scribebant, alij autem iudicio eius comprobandos deferebant. Denique etiam ille qui apud Siciliam aduersum nos libros consecrasset Porphyrus, quibus diuina uolumina criminatur, cum ad explanatores eorū uenisset, nec inueniret aliquid in Commentarijs Origenis, cui culpam posset ascribere, ad cōuicia & maledicta se conuertit, & in aculas ei infigit, omni apud nos laude dignissimas; in quibusdam quidem uera dicendo, in quibusdam autem more suo falsa fingendo. Et nunc quidem eum tanquam Philosophum miratur, nunc uero tanquam Christianū notat. Audi denique quibus de eō uerbis prosequitur. Adhærent, inquit de Christianis loquens, ineptijs Iudaicarum scripturarum, in quibus cum ab solutio uel explanatio nulla sit, ad quasdam se narrationes incōgruas inconuenientesq;

Porphyrus
calumniator
Christianorū

Attende

Auenientesq; conuertunt, quæ non tam explanationes sint in his quæ obscura sunt, q̄ laudem plausumq; differentibus cōferant. Nam ea quæ Moyses agrestis & simplici sermone cōscripsit, diuinitus sancita, & figuris atq; ænigmatibus obrecta confirmat, atq; ingētib; repleta mysterijs, inflati mente ac tumidi, obturbato in semetipsis rationis humanæ iudicio sacramenta putāt, in quibus imperitus & agrestis scriptor explicare se nō ualet. Et post aliquanta iterum dicit: Huius aut absurdæ expositionis inītiū processit à uiro, quem etiā ego adhuc cum essem ualde paruulus, uidi artem totius eruditionis tenentem, sicut etiā ex his quæ posteritatis memoriæ tradidit uoluminibus cōprobatur: Origenes hic est, cuius ingens gloria inter eorū magistrōs habetur. Hic namq; auditor Ammonij fuit, qui summā laudem inter philosophos præcessores nostros tenuit. Sed Origenes quantū quidem ad eruditionem pertinet literarum, totū penē in semetipsum transfudit magistrum. Quantū uero ad uitæ rectæ lineam & sanum propositum spectat, doctori contrariū iter abiit. Ammonius quippe cum Christianus fuisset à paruulo, & ex Christianis parentibus genitus, postquam ad ætatem sapiendi uentum est, & philosophiæ ianuam contigit, cōtinuo ad legitimum uitæ se contulit cursum. Origenes è contrario cum esset paganus, & gentilibus, id est, Græcorū studijs eruditus, ad ritum religionis barbarum declinauit: quò se conferens, omne illud præclarum ingenij Philosophicis literis expoliturum uiciauit atq; corrupit, dum uitā quidem tanquam Christianus & impius agit, doctrinæ uero & eruditionis Græcorū præfulgidum lumen ineptis & fabulosis narrationibus occupauit. Affecutus quippe fuerat omnia Platonis secreta. Institutus fuerat in libris Numenij, & Chronij, & Apollophanis, & Longini, sed & Moderati atque Nicomachi. In Pythagoricis uero summorū uitorum non eum latuere cōmentarij, Attigit etiam Chæremonis Stoici, & Cornuti uolumina. Ex quibus omnia secreta quæcunq; & mystica apud Græcos habētur assumens, ritui barbaro & superstitionibus Iudaicis coaptauit, ac Philosophorū gloriā ad dogmata externa & peregrina cōuertit. Hæc Porphyrus in tertio aduersum Christianos libro scribit, in uno uera, in altero falsa commemorans. Nam de studijs & ingenij potentia supradicti uiri, haud procul quàm se habet ueritas, retulit. Quod uero de superstitione Gentili ad Christianorū cultum cōmemorat eum esse translaturum, & Ammonium à Christianis ad errores paganorum delapsum, manifestissime refellit. Origeni quippe fides & disciplina Christi ab auis atque atauis seruabatur. Nam de patre martyre paulò ante retulimus. Ammonius uero fidem Christi, quod etiam inter philosophica studia integram illibatamq; seruauerit, quoadusque ultimum uitæ spiritum exhalaret, testes sunt libri eius, qui etiam nunc habentur luculentissime de nostra religione conscripti, & præcipue uolumen illud quod de Moyse atq;

Origenes au-
ditor Ammo-
nij philosophi

Ammonius

Origenis
maiores

Iesu

*Origenes cur
philosophia
& gentilibus
literis operâ
dederit*

*Pantenus
Heraclius*

*Origenes pro
fiscitur in
Arabiam*

*Epistola Ale/
xandri Hiero/
sol. ad Deme/
trium Alexan/
drinum.
An laicis di/
scutandâ præ/
sentibus epi/
scopis*

Iesu consonantia scripsit. Sed & multa alia præclara eius opuscula, quæ ab a studiosis quibusque permagna habentur. Hæc autem diximus etiam ini micorum testimonijs probare cupientes, quam mira & apud ipsos habita sit Origenis eruditio uel doctrina. Ipse uero de se respondens quibusdam, qui ei pro huiuscemodi studijs obrectabant, ita scribit: Cum uero ad uer bi Dei me studia conuertissem, & fama de nobis celebrior haberetur, atque ob id nonnulli philosophorum, uel ad percontandum, uel ad obstandum adire nos & congregari conuenirent, hæreticorum quoque quam plurimi ad impugnandos nos excitarentur, uisum mihi est, uel philosophorum uel hæ reticorum dogmata diligentius perscrutari, ne ad conuincendos eos, si igno rarem quæ apud ipsos sunt, imparatior inueniret. Hoc autem fecimus, ex emplum sequentes prioris nostri apostolici uiri Pantæni, qui in Græcorum studijs, & philosophiæ eruditionibus quam maxime effloruit: sed & Hera clæ, qui nunc apud Alexandriam cathedram presbyterij adornat, quem ego apud magistrum philosophorum reperi, illis studijs aliquot iam annis operam dantem, priusquam ego omnino uel inciperem. In tantum autem nihil ex supradicto uiro obrectationis exortum est, ut etiam communem habitum quem prius gesserat deponens, philosophica assumeret indumen ta, quibus usque ad præsens uti non destitit. Libros quoque philosopho rum legere, & in his exerceri pro uiribus nunquam cessat. Hæc ipse pro se querulis quibusdam respondens scribit. Per idem uero tempus cum apud Alexandriam in uerbi Dei studijs exerceretur, adest uir quidam militaris, epistolas ei, & Demetrio episcopo, sed & præfecto tunc Aegypti, à duce Arabiæ deferens, cum omni uelocitate & instantia Origenem illò usque orante emitti, ut sibi de fide Christi, quam per eum clarissime prædicari fre quens nuntiabat fama, differeret. A quibus exhortatus, abiit, edocuit, cre diderunt, rediit. Post aliquantum uero tempus apud Alexandriam bello ciuili exorto, alius aliò, ipsæ ad Palestine partes secessit, & apud Cæsaream morabatur: ubi & disputandi in ecclesia, atque explanandi diuinas scriptu ras ei ab episcopis iniungebatur officium, & quidem necdum presbyteri sibi ordinatione collata, sicut relatum inuenimus in epistola Alexandri rescri benti Demetrio, post multum tempus hæc ipsa culpanti. Scribit autem hoc modo: Quod autem addidisti in literis tuis, quia nunquam auditum, aut aliquando factum sit, ut præsentibus episcopis Laici disputent: Nescio quam ob causam tam apertum mendacium asserere uolueris: cum consue tudo hæc sit, ut sicubi inueniantur qui possint fratres instruere in ecclesia, & consolari populum, ad tractandum semper à sanctis episcopis inuiten tur, sicut Euelpius à fratre nostro Neone apud Larandos, & Paulinus à Celso apud Iconium, & apud Synnadam Theodorus ab Attico. Non aut dubium est, quod & alij plurimi in alijs locis, si qui sint, qui possint opus dei in uerba

A in uerbo & doctrina competenter explere, ad hoc ipsi à sanctis episco pis inuitentur. Sed hæc postmodum gesta sunt. Tunc uero rursus Deme trius literas misit ad eum per electos uiros diaconos ecclesie, Alexandriam redire, & consueto operi insistere omni cum affectione deposcens.

Florebat autem per idem tempus plurimi disertissimi in ecclesijs uiri, quo rum epistolas quas ad se inuicem dabant, reperimus in Hierosolymo rum bibliotheca, ad nos usque seruatas, quam construxerat uir eruditissi mus (de quo superius memorauimus) Alexander loci ipsius episcopus. Unde & nos (ut fateamur quod uerum est) totius huius operis nostri & histo riæ cõscribendæ materiam sumpsumus. Erat autem inter ceteros & Beryllus scriptorũ præcipuus, qui & ipse diuersa opuscula dereliquit, Episcopus hic fuit apud Bostram Arabiæ urbem maximam. Erat nihilominus & Hippo lytus, qui & ipse aliquanta scripta dereliquit episcopus. Venit ad nos etiam Gai cuiusdam disertissimi uiri disputatio aduersum Proculum Cataphry gam, habita in urbe Roma presente episcopo Zephyrino. Qui cum argue ret Cataphrygam, quod nouas sibi quasdam scripturas præsumeret, ipse inter cetera, Pauli Apostoli tredecim esse epistolas asserit, eam quæ ad He bræos scripta est non commemorans, quæ etiam nunc apud Latinos puta tur non esse Pauli Apostoli. Verum Antonino septem annis & sex mensi bus imperio consummato, Mactinus succedit. Qui cum post annum fuisset defunctus, alius Antoninus regni Romani suscepit principatum. Cuius primo imperij anno episcopus urbis Romæ, Zephyrinus diè obiit, de cem & octo annis sacerdotali functus officio. Post hunc Callistus sacerdo tium suscepit: quo quinque annis administrato, post suum finem sedem de reliquit Urbano. Post Antonianum uero, Romanum imperium quod ipse so lis quatuor annis tenuerat, Alexander suscepit. Tunc etiã Asclepiade apud Antiochiam defuncto, Philetus in episcopatum succedit. Alexandri uero Im peratoris mater Maimæa nomine, de raribus religiosa scemina, cum de Ori gene fama magna ubique & celeberrima haberetur, ita ut ne principum qui dem lateret aures, comperta opinione uiri, summo nisu gestire cepit, qua tenus sibi eius præsentia fieret, ut in literis, in sermone, in fide, in prudentia, omniq; doctrina, quæ cunctis in admiratione esse cernebat, per semetipsam sumeret documenta. Igitur Antiochiam, ubi per idem tempus degebat, missis militaribus uiris, cum omni honore & supplicatione ad se tamquam uere diuini uerbi interpretem famulumq; dei orat uenire. Quò cum uenisset, & quantum oportebat operis expleisset ac temporis, omnibus rite peractis, quæ ad uerbum dei & gloriam domini spectant, stabilesq; ac firmos in fide quos instruxerat derelinquens, præsentia quam fama longe clarior factus, ad proprias scholas Alexandriam rediit.

*Origenes Ale/
xandriam re/
uocatur*

*Cap. XXVI
Bibliotheca
Hierosolymis
ab Alexandro
extructa*

*Hippolytus
Gaius aduers/
sus Proculum*

*Epistola ad
Hebræos
Antoninus
Cæsar*

*Callistus &
Urbanus Ro.
pontifices*

*Maimæa Ale/
xandri Imp.
mater Orige/
næ ad se uocat*

Cap. XVII
Libri Hippolyti
episcopi

In illis diebus Hippolytus (de quo paulo ante memorauimus) inter cetera scripta sua libellum de Pascha scriptum ædidi. In quo cum descriptionem quandam temporum faceret de sedecim annorum circulo, qui in Paschæ ratione obseruari solet, nescio quam supputationem secutus, uniuersa tempora intra primum Alexandri Imperatoris annum concludit. Sed & alij libelli eius peruenerunt ad nos, id est, in Hexaemeron, & in ea quæ post Hexaemeron scripta sunt, & contra Marcionem, & in Cantica canticorum, & in partem quandam Ezechielis prophetæ, & contra omnes hæreses. Sed & alia apud alios opuscula eius inueniri certum est. Ex illo tempore etiam Origenes conscribendi commentarios in scripturas sanctas initium sumit, compellente se Ambrosio, & multa uiprecum obsecrationumque cogente. Quibus Ambrosius tantum studij adhibuit, ut omnia quæ in hoc opus essent necessaria, affatim atque affluenter præberet. Notarios septem adhibuit, qui ei incessabiliter astarent, quibus sibi uicem illo penè indefinenter dictante succederent. Scriptores quoque alios tantos. Sed & puellas apprime eruditatas in scribendo totidem numero in hoc ipsum uacare fecit. Omnibus quoque extrinsecus necessarijs abundantissime ministratis, quotidianum de illo opus uerbo dei uolens & religiosus compulso exigebat. Sed & ipse ex se ingens studium in eruditione uerbi dei adhibebat. Unde maxime dignus uidebatur, cui istud impederetur officij, & cui quicquid arcanum & absconditum in sacris literis relictum est, panderetur.

Cap. XVIII
Pontianus
Rome
Zebenus Antiochia

Origenes apud
Cæsaream
presbiter ordinatus

Interea Urbanus episcopus in urbe Roma octo annis administrato sacerdotio, Pontiano sedem reliquit. Post Philetum autem apud Antiochiam Zebenus ecclesiam suscepit. Quo in tempore Origenes rogatus est ab ecclesijs quæ sunt apud Achaïam, ut illo usque pro conuincendis hæreticis, qui inibi liberius conualuerant, perueniret. Quod cum pergeret, & iter necessario ageret per Palæstinam, presbiter apud Cæsaream ab illius prouinciæ episcopis ordinatur. Pro hoc autem quæ aduersum eum inhumanus liuor acciderit, & rursum pro defensione eius quæ gesserint hi qui ecclesijs præsidebant, quantaque alia pro eo quod in prædicatione uerbi dei satis clare effluerat mota sint, propriam quidem singula quæque historiam requirunt. Tamen & nos in secundo libro τῆς ἀπολογίας, ex parte quadam perstrinximus, unde facillime agnoscere potest qui scire desiderat: Interea iugiter & continuo labore in explanatione diuinorum uoluminum persistebat, siue Alexandria; siue apud Cæsaream positus, sicut ex ipsis eius commentarijs indicatur. Exponens sanè primum psalmum, designat etiam ipse qui sit canon ueteris testamenti, hoc modo scribens: Non est ignorandum, inquit, uiginti & duos esse libros in canone ueteris testamenti, sicut Hebræi tradunt, secundum numerum scilicet elementorum quæ apud ipsos habentur. Et paulo post addit: Hi sunt autem uiginti & duo libri: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri

meri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum. Regnorum primus & secundus unus liber est apud illos, quem nominat Samuhel. Item tertius & quartus unus est apud ipsos, quem appellant Regnum Dauid: & Paralipomenon primus & secundus in uno habentur, quem dicunt Sermones dierum, Esdras primus & secundus in uno est. Item liber Psalmorum, Salomonis prouerbia, & alius, Ecclesiastes, & tertius eiusdem Cantica canticorum. Sed & duodecim prophetarum liber unus est, Esaias propheta, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Iob, Hester. In his concludunt canonem uoluminum diuinorum. Machabæorum uero libros extrinsecus habent. De noui autem testamenti canone, in libro primo commentariorum secundum Matthæum hoc modo scribit: Ex traditione, inquit, didici de quatuor euangelijs, quia hæc sola absque ulla contradictione suscipi debent in omnibus, quæ sub cælo sunt, ecclesijs dei. Ita etenim tradiderunt patres, quia primo omnium scriptum sit euangelium à Matthæo, qui aliquando fuerat publicanus, Hebraicis literis, & traditum his qui ex circumcisione crediderant. Secundum uero scriptum esse à Marco, iuxta ea quæ sibi tradiderat Petrus, de quo & in epistola sua commemorat, dicens: Salutem uos filius meus Marcus. Tertium esse secundum Lucam, quod Paulus Apostolus collaudat, tanquam his qui ex gentibus crediderant scriptum. Super omnia uero euangelium esse Ioannis. De apostolicis quoque literis ita dicit: Is uero qui idoneus factus est minister noui testamenti, non literæ, sed spiritus, Paulum dico, qui repleuit euangelium ab Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum, nec ad omnes ecclesias quas docuerat scripsit, sed quatuordecim solas epistolas, & in ipsis plures breuissimas scribit. Quamuis & nonnulli de ea quæ ad Hebræos scripta est dubitauerint, pro eo quod non uideatur in ea seruari eius illa sententia, quam de se ipse pronuntiat, dicens, se imperitum esse sermone. Sed ego dico, sicut mihi à maioribus traditum est, quia manifestissime Pauli est, & semper omnes antiqui maiores nostri ita eam ut Pauli epistolam susceperunt. Si uero requiras à me, per quem sit eius sermo compositus, pro certo quidem deus uiderit. Opinio tamen quæ ad nos usque peruenit, huiusmodi est. A quibusdam dicebatur, quod Clemens Apostolorum discipulus, & episcopus urbis Romæ, Græco eam sermone, non tamen sensibus expoliuerit: Alij, quod Lucas, qui euangelium scripsit, & Actus Apostolorum. Petrus uero super quem CHRISTI fundatur ecclesia, duas tantummodo epistolas scribit, è quibus à nonnullis & de secunda dubitatur. Ioannes quoque, qui supra pectus domini recubuit, post euangelium scripsit & Apocalypsim, in qua tamen reticere iussus est, quid septem tonitruorum uoces locutæ sint. Scripsit autem & tres epistolas, è quibus duæ perbreues, de quibus & apud quosdam dubia sententia est. De his quidem talia.

Canon noui
testamenti

n 2 Interea

cap. XIX

Interea decimus erat annus supradicti principis Romanorum, in quo Origenes ex Alexandria profugus, Caesaream uenerat, Heraclæ uni ex discipulis probatissimo (de quo superius dixi) *κατηχίσις* auditorium de relinquens. Non multo autem post & Demetrius episcopus defunctus est, quadraginta & tribus annis episcopatu illius ecclesiae ministrato, cui succedit supradictus Heraclæ. Per idem tempus erat in episcopis magnificus Firmilianus Cappadocum gentis urbis Caesareæ. Hic tantum uenerationis erga Origenem scientiae & doctrinae gratia habebat, ut indefinenter cōstringeret eum secum morari. Sed & ipse derelicta ecclesia ad ipsum properabat, & utebatur religiosa quadam uicissitudine, dum ipsum modo ad instructionem suae ecclesiae illud euocaret, nunc ipse sui profectus gratia ad ipsum pergeret, & docenti ei diebus ac noctibus absideret. Sed & Alexander, quem Hierosolymorum ecclesiae praesse supra edocuimus, & Theodotus, qui apud Caesaream gubernabat ecclesiam, omne pene uitae suae tempus ad audiendum eum mancipabant, atque ipsi soli in diuinis scriptis & ecclesiastica doctrina summam magistrum concedebant.

Alexander
Theodotuscap. XX
Maximinus
Caesar

Alexandro uero Imperatori post tredecim annos principatus sui defuncto, Maximinus Caesar succedit. Qui dum odio fertur aduersum decessoris sui Alexandri domum, persecutiones commouit ecclesijs, ita tamen ut eos tantummodo qui populis praerant & doctrinae, punire iuberet, uelut qui causam ceteris huiusmodi persuasionis praerent. Tunc Origenes librum de martyrio ad Ambrosium scribit, qui cum ad plurimos peruenisset, tantum neruis quibusdam ualidissimis stabiliti, sponte se ad confessionem CHRISTI nominis offerebant. Ex quo & maximus numerus extitit confessorum, tribus annis à Maximino persecutione commota, in quibus finem & persecutionis fecit, & uitae. Post quem Gordianus imperium suscepit, Pontiano uero sex annis episcopatu urbis Romae functo, succedit Antherus, qui cum mensum unum non amplius ministrasset, Fabiano sacerdotium dereliquit.

Gordianus
Caesar
Antherus
Pont. Ro.cap. XXI
Fabianus in
Ro. Pont. eligitur
indicio
columbae

Radunt autem Fabianum, Anthero defuncto, cum de agro reuertente tut unam cum amicis suis, & uniuersus ecclesiae populus pro episcopo deligendo in unum coisset, atque alius de alio (ut fieri solet in talibus) clamaret, nec tamen uulgi sententia certi aliquid obtineret, adstitisse etiam ipsum inter ceteros, scire cupientem, qui rei exitus foret. Et subito per dei prouidentiam columbam caelitus lapsum, figuram ferentem illius, quae in sancti spiritus imagine super IERUSALEM descenderat apud Iordanem, supra caput adstitisse Fabiani. Ad quod spectaculum ora cunctorum, oculosque conuersos, & omnes uelut uno spiritu commotos, hunc esse episcopatu dignum, per dei iudicium decreuisse: eumque continuo cathedrae impositum, & legitimo sacerdotio confirmatum. Quod alij super huius, alij super Zephyri nomine gestum tradunt. Tunc etiam apud Antiochiam episcopo Zebeno

A Zebeno defuncto, Babylas ecclesiae suscepit principatum.

cap. XXII

Apud Alexandriam uero cum Heraclæ Demetrio successisset, auditorium *κατηχίσις*, quod ab Origene susceptum tenuerat, Dionysio tradidit, eo quod & ipse unus ex discipulis esset Origenis. Ipse autem cum apud Caesaream moraretur, innumeri ad eum non solum regionis ipsius uiri, sed & e prouincijs procul positae concurrerant, & derelicta patria ac parentibus sequebantur eum uiam dei docentem. In quibus fuit & uir famosissimus Theodorus, ipse, qui non longe à nostra memoria nobilissimus in episcopis apud Pontum Gregorius nominatur, fide & uirtutibus atque scientia per omnia Apostolicus: sed & eius frater Athenodorus, quos Origenes adolescentulos de auditorio Rhetoris retractos, studia communium literarum in diuinam suam philosophiam commutare. Quibus apud eum per quinquennij tempus uerbo dei operam dantes, in tantum profectum diuinae eruditionis atque scientiae peruenierunt, tantumque uitae merito & morum cultu enituerunt, ut ab scholis eius immatura adhuc aetate ad episcopatus Ponti prouinciae sacerdotium uterque raperetur.

Per idem tempus erat etiam Aphricanus, uir in scripturis ecclesiasticis nobilissimus. Huius epistola fertur ad Origenem scripta, obsecrans ei uel proponens, quod historia Susannae, quae in Daniele scripta est, ficta uideatur, & aliena à scriptura prophetica. Cui Origenes magnificentissime respondens, asserit nequaquam Iudaeorum commentis & fraudibus auscultandum, sed hoc solum pro uero habendum in scripturis diuinis, quod septuaginta interpretes transtulissent: nam id esse solum quod autoritate Apostolica confirmatum sit. Venerunt ad nos etiam alia supradicti scriptoris Aphricani opuscula, & maxime Chronica ualde diligenter studioseque composita, in quibus commemorat se Alexandriam properare, Heraclæ opinione celeberrima prouocatum, quem & in diuinis, & in philosophicis studijs, atque omni Graecorum doctrina instructissimum, fama loqueretur, quemque inibi episcopatus officium suscepisse superius memorauimus. Idem quoque Aphricanus scribit ad Aristidem quandam, de ea quae uidetur euangeliorum dissonantia, & quae Matthaei & Lucae in generatione Christi fertur diuersa conscriptio: ubi ostendit euidentissimam utriusque consonantiam sicut iam in primo libro huius operis edocuimus. Per idem tempus Origenes triginta commentariorum libris in partem quandam Esaiæ prophetae aeditis, in Ezechielem uiginti & quinque Athenas proficiscens consummare se memorat, ubi & quinque libros primos in Cantica canticorum scribit. Alios autem quinque regressus Caesaream consummauit. Sed nunc non opus est opuscula eius enumerare, quae penè innumerabilia sunt, cum id in eo opere fecerimus, ubi beati Pamphili uitam descripsimus, referentes quanta ab eo antiquorum scriptorum uolumina, & praecipue Origenis, bibliothecae

ca. XXIII
Aphricani epistola ad Origenem
Origenis ad hunc responsoAphricani
ChronicaAphricanus ad Aristidem de euangeliorum dissonantia
Origenis commentarij in sacras literas
Lib. Eusebij de uita Pamphili

Bibliotheca
Cæsariensis

Cæsariensis (quam ille præcipuo & nobili studio composuit) consecrata sint. **A** Si quis ergo nosse uult, quanta Origenis uolumina in manus nostras uenerint, inde sumat indicium. Nunc autem ad historiam nobis ordinem properandum est.

Ca. XXIII
Berylli impiū
dogma

Beryllus, de quo paulo ante memorauimus, Bostrenæ urbis Arabiæ episcopus, ecclesiasticam docendi regulam uiolare conatus, peregrinam quædam & aliena à ueritate docere cœpit, asserens dominum & Saluatorem nostrum, neque extitisse ante carnis natiuitatem, neque propriam deitatis habere substantiam, sed hoc solum, quod paterna in eo deitas habitaret. Pro quo quam plurimi episcopi congregati, disceptationes cum eo non minimas habuere. Sed inter cæteros Origenes magnopere exhortatus est uenire in conflictum uiri. Isq; primo sensim cum eo disputans, quid sentiret, diligentius perscrutatur. Quo comperto, continuo quid absurdi inesset huiuscemodi sensibus, & quid impietatis talia asserentem consequeretur, ostendens, abijcere ac respuere male conceptum suavit errorem, & redire ad fidem ueram sanamq; doctrinam. Quodq; penè in causis talibus inauditum est, ita errorem ab ecclesia depulit, ut emendaret, non perderet erroris autorem. Denique fertur etiam nunc descripta ipsa disputatio Origenis & Berylli, quæ per semetipsam præclari operis eius indicio est. Sed & multa alia eius similia ad nos gesta dictaq; satis clara & magnifica peruenerunt, quæ nos uel literis ipsius, uel maiorum relatione comperta, nunc interim pro historia breuitate præterimus. Quæ tamen agnosci possunt ex ea quæ scripta à sancto Pamphilo martyre apologia pro ipso unà mecum. Quam ad cohibendos querulos, inuicem nos iuuantes communi studio ac labore conscripsimus.

Disputatio
Origenis &
Berylli
Apologia
Pamphili
& Eusebii
pro Origene
Ca. XXV

At Gordiano, cum per sex annos Romanum gubernasset Imperium Philippus unà cum Philippo filio succedit. De hoc traditum nobis est, quod Christianus fuerit, & in die Pasche, id est, in ipsis uigilijs, cum interesse uoluisset, & communicare mysterijs, ab episcopo loci non prius esse permittum, nisi confiteretur peccata sua, & inter pœnitentes staret: nec ullo modo copiam sibi mysteriorum futuram, nisi prius per pœnitentiam culpas, quæ de eo ferebantur plurimæ, diluisset. Ferunt igitur libenter eum quod à sacerdote imperatum fuerat suscepisse, diuinum sibi inesse metum, & fidem religionis plenissimam rebus atq; operibus comprobando.

Cap. XXVI
Dionysius A/
lexandrinus
episcopus

Huius tertio imperij anno Heraclas apud Alexandriam sexto anno episcopatus sui diem obiit, locumq; sacerdotij Dionysius suscepit. Quo tempore sexagesimum agens Origenes ætatis annum, posteaquam & usu & periculis, & laboribus, plurimum fiducia in uerbo dei acceperat, permisisse fertur ea, quæ ex tempore in ecclesijs diserebat, à notarijs excipi: nec ante unquam dedisse hanc copiam, nisi cum id sibi & uitæ grauitas, & ætatis ma-

tis ma-

tis maturitas, & multæ experientiæ cœcessit autoritas. Tunc aduersum Celsum quendam Epicureum philosophum, qui contra nos libros conscripserat, octo uoluminibus respondit. Tunc & in euangelium secundum Matthæum uiginti quinque Commentariorum libros adidit, & in duodecim prophetas quam plurima commentatus est. Ex quibus ad nos usq; uiginti tantum & quinque uolumina peruenerunt. Sunt eius & ad Imperatorem Philippum epistolæ, & ad uxorem eius Seueram absq; ullo adulationis fuce scriptæ. Scribit & ad Fabianum urbis Romæ episcopum, & ad alios quam plurimos ecclesiarum principes de catholica fide sua. De quo euidentius in sexto Apologia nostræ pro ipso uolumine comprehendimus. Sunt & aliæ eius epistolæ ad diuersos scriptæ, quarum nos interim centum numero inuenire potuimus, atq; in libros digestas memoriæ tradere.

E A tempestate in Arabiæ partibus extiterunt quidam assertores dogmatum peruersorum, dicentes animas hominum per mortem cum corporibus interire pariter & corrumpi, rursus uero in tempore resurrectionis cum corporibus suscitari. Ad quem morbum ab ecclesia depellendum, cum ingens episcoporum concilium conuenisset, iterum Origenes rogatur ab omnibus interesse, & facere sermonem. Cumq; coram omni sacerdotum concilio disputaret, tam magnifica fuit eius oratio, ut omnes eos quos noui dogmatis error inuoluerat, ad fidem rectam, & sensum catholicum reuocaret.

EXtiterit etiam alia hæresis per illud tempus, quæ dicitur Elcesaitarum. Quam ille statim ut uisa est apparuisse, restinxit. Facit autem eius mentionem, cum de octogesimo & secundo Psalmo in ecclesia disputaret, hoc modo dicens: Venit quidam in his diebus, qui sibi magnum aliquid & supra cæteros sapere uideretur, asserere uolens quædam impia & absurda, defendens hæresim quandam Helchefaitarum, quæ nuper exorta est. Et tamen quæ sint quæ ipsa hæresis asserat, indicabo uobis, ne cui forte uestrum surrepat ignaro. Isti ergo quædam de scripturis sanctis refutant, & rursus utuntur testimonijs de nouo & ueteri testamento quibus uolunt. Apostolus tamen Paulum ex integro respuunt, & asserunt, quod in persecutionibus si quis negauerit, nihil criminis habeat, pro eo quod is qui fixus est in corde suo, etiam si ore negauerit pro necessitate, corde tamen in fide permanet. Hæc asserunt, & librum quendam circumferunt, quem dicunt de cælo lapsum, cuius uerba si quis audierit, remissionem accipiat peccatorum, aliam præter illam quam Christus dedit.

Interea Philippo septem annis principatu administrato, Decius succedit. Qui pro eo quod infestus esset Philippo, persecutionem ecclesijs suscitauit. In qua Fabianus in urbe Roma martyrio coronatus, sedem sui episcopatus Cornelio dereliquit. In Hierosolymis uero Alexander episcopus

Origenis commentarij scripta

Ca. XXVII

Ca. XXVIII
Origenes hæresim Helchefaitarum refutauit

Helchefaita

Cap. XXIX
Decius Cæsar

rursum pro confessione CHRISTI iudici sistitur, & uinculis carceris traditur. Quicquid cum longaeuæ ætatis ueneranda canicie præfulgeret, posteaquam frequenter passionibus suis & cruciatibus glorificauerat dominum, dum de uinculis ad tribunal, & à tribunalibus reuocatur ad uincula, inter ipsa uicissim sibi succedentia tormenta defecit. Huic in sacerdotio Mazabbanes succedit. Apud Antiochiam uero similem per omnia Babylas Alexandro, post confessionem, gloriosæ uitæ finem fortitur in uinculis. Post quem Fabianus episcopatus officium suscepit. Sed in hac persecutione quanta aduersum Origenem gesta sint, quibusque contra eum pessimus daemon artibus cum uniuerso exercitu suo, & quanta contentione pugnarit, utque super omnes cæteros qui per illud tempus pro CHRISTI nomine tenebantur, nouas cruces, noua poenarum genera, ac seculis omnibus inaudita tormenta pertulerit, utque pro eo quod in doctrina fidei & ueritatis opinatissimus uidebatur, omnia aduersus eum demoniaci furoris arma commota sint, & ignibus intertatis, ita ut mille mortibus uexatus sit, nec tamen una ei quam exoptabat accideret: quicquid exitus eum suscepit, persecutore summo studio id gerente, ut nec interitus præstaretur, nec poena cessaret: & quales postmodum de his ipsis epistolas scripserit, quam omni miseratione & lachrymis plenas, ex ipsis manifestius quæ scripta sunt, integram qui agnoscere cupit, horum notitiam sumet.

Cap. XXX
Dionysius A/
lexandrinus

Dionysius uero Alexandrinus episcopus per illud tempus, sicut ex ipsis uerissimè de epistolis comperimus, in multis sæpe confessionibus satis clarus efficitur, & pro passionum tormentorumque diuersitate magnificus. Denique refertur, instantibus se quibusdam, respondisse: Quid insectando laboratis? Caput meum, pro quo magnopere fatigamini, auulsum ceruicibus sumite, & donum magnum ad tyrannum referete.

Ca. XXXI
Epistola Dio/
nysij Alexan/
drini ad Fla/
uianum Antio/
chenum

Sed & idem ipse ad Fabianum Antiochenum episcopum scribens, de his qui sub Decio apud Alexandriam agones martyrii, desudauerant, hoc modo refert: Non ex præcepto (inquit) Imperatoris apud nos persecutio sumpsit exordium, sed anno integro principalia præuenit edicta minister demonum, qui dicebatur in ciuitate nostra diuinus, superstitiosum contra nos exagitans uulgus. A quo multitudo sum quendam senem Metranum nomine corripientes, iubent impia uerba proferre. Quod ille facere cum recusaret, omne corpus eius membratim fustibus colliserunt, uultumque & oculos acutis calamis terebrantes, extra urbem cum cruciatibus eiecerunt, ibique quod in eo supererat spiritus, lapidibus eiecerunt. Post hæc mulierem quandam nobilem Cointham nomine, ad idola perducentes adorare cogebant, recusantem, imò potius execrantem, uincula pedibus innectentes, & per plateas totius ciuitatis trahentes

Atres, sædo horrendoque supplicij genere discernunt. Dehinc omnes simul iteruerunt per domos seruatorum dei, diripientes & euercentes, atque hostili crudelitate cuncta scædantes, ita ut preciosioribus quibusque direptis, si qua alia uiliora repperant, in unum congregata igni in plateis cremarent. Nostri tamen direptionem hanc bonorum suorum (sicut Apostolus de illis dixit antiquis) cum gaudio susceperunt. Sed & admirandam uirginem longæuæ ætatis Apolloniam nomine cum corripuissent, dentes primo ei omnes effoderunt, congestis deinde lignis extruxerunt rogam, comminantes uiuam se eam incensuros, nisi cum ipsis pariter impia uerba proferret. At illa ut rogum uidit esse succensum, paululum quid in semetipsa molitur, repente uero se è manibus proripuit impiorum, atque in ignem quem minabantur, sponte prosiluit, ita ut perterrerentur etiam ipsi crudelitatis autores, quod promptior inuenta est ad mortem scæmina, quam persecutor ad poenam. Serapionem quoque domi suæ repperit, crudelissimis affecere supplicijs, ita ut omnes ei iuncturas membrorum prius soluentes, de superioribus eum præcipitaret. Nullum nostris iter erat per uiam, nullius plateæ transitus indulgebatur, neque die neque noctu procedendi usquam libera erat facultas. Ut enim quis nostrorum apparuisset in publico, statim clamor uulgi & seditio nascebatur, ut uel pedibus traheretur qui uisus esset, uel igni succenderetur. Verum cum hæc mala per dies singulos auerterentur, subito inter ipsos persecutores rabies quædam belli ciuili exarsit, & dum inter se seditionibus præliisque decertant, interim nobis paululum licuit respirare. Sed non in longum uenia fuit. Continuo nanque crudelissima principum mittuntur edicta, quibus tanta aduersum nos ferebatur immanitas, ut secundum quod prædictum est à domino, si fieri potest, scandalizarentur etiam electi. Ex quo perterritis penè omnibus, quidam ex ipsis nobilibus se sponte impijs actibus ingerunt. Alij conuerti tantummodo, nonnulli à domesticis proditi, ad sacrificia execranda, & ad immundas hostias properabant. Aliqui ex his palentes & trementes, ut magis immolari ipsi, quam immolare idolis uiderentur, ita ut etiam ab inspectante uulgo iriderentur, eo quod & ad moriendum, & ad sacrificandum iuxta meticulosi uiderentur. Alij sane tam impudenter ad aras prosiliebant, ut & affirmare niterentur, se nunquam Christianos fuisse. Erant de quibus prædixerat dominus: Quoniam pecunias habentes, difficile saluabuntur. Cæteri uero aut istos sequebantur in præceptis, aut certe uertebantur in fugam. Ex quibus nonnulli comprehensi, & in carcerem missi, alij ad primam statim iudicis faciem negauerunt fidem, aliquantulum paululum supplicijs toleratis ad ultimum deciderunt. Hi uero qui beati effecti sunt, tanquam columnæ fortissimæ domini ipsius spiritu confirmati, pro fidei suæ merito uirtute à domino precepta, admiranda deo & angelis martyrii sui spectacula præbuerunt. Quo

Apollonia uir/
go martyr

Serapion

Non erat tu/
tu Christianis
exire in publi/
cum tempore
persecutionis

Negatores

Iulianus podagra primus uenerabilis Iulianus podagra constrictus, ita ut neque incedere, neque stare posset, cum his qui eum in sellula portabant, offertur. Quorum unus quidem statim negauit. Alius uero nomine Eunus, cum Iuliano fene in domini IESU CHRISTI confessione perdurat. Quique iubentur camelis impositi, per omnem circunduci ciuitatem, & flagris hinc inde uerberantibus, populo inspectante laniari, usquequo finē uitę in ipsis uerberibus ponerēt. Sed uir quidam militaris cum assisteret, & quosdam uolentes etiā mortuis illudere cadaueribus prohiberet, clamor repente aduersum eum totius uulgi extollitur: offertur iudici fortissimus miles iam domini, & nusquam inferior factus, in confessione persistens, capite pro pietate dānatur. Alius quidam uir nominis sui Macarius, gente Libycus, cum multis uerbis à iudice ad negandum suaderetur, & eo maiore constantia fidem suā profiteretur, uiuus ad ultimū iubetur exuri. Epimachus quoque atque Alexander, cum multo tempore & in uinculis & in cruciatibus carceris torti, etiam frequentē diuersis supplicij confecti, perdurassent in fide, ignibus ad postremū consumi iubentur. Sed & mulieres cum ipsis quatuor. In quibus Ammonaria sancta uirgo: aduersum quam iudex summa contentione utebatur, & immensis eam atque exquisitis cruciatibus affligebat, eo maxime, quod eius sententiam uincere cupiebat, quā laudabili uoce decreuerat, nihil se protus eorum quę sibi contra fas imperabantur acturam: quęque statuti sui tenax, ad ultimū capite punitur. Secunda uero fuit uirgo, Mercuria nomine. Anus uenerabilis, & fecundissima in filijs, sed quos non prætulit CHRISTO, Dionysia, & alia Ammonaria, Quę dum nimia utuntur constantia apud iudicē, & ille uinci erubesceret à sceminis, inauditis tormentorum generibus tolerantis, sinem omnium ferro cędēte suscipiunt. Heron quoque, & Arsinus, & Isidorus Aegyptij, cum puerulo annorū quindecim Dioscoro, iudici offeruntur. Et primo omnium puerulum Dioscorū tanquam pro ætate facilē flecti, ante uerbis, post etiam uerberibus agit. Quem cum in nullo sibi cedere uideret, ferocius eum cruciare contendit. Tum deinde ceteros uarijs tormentis dilanians, cum pari modo constantia fidei uideret armatos, tradi ignibus iubet. Dioscorum uero puerum, quod sibi constanter & sapienter in omnibus respondisset, admiratus, differri præcepit, sperans eum pro ætate penitentiam gesturum. Quod non tam tyranni miseratione, quam domini prouidentia ita gestū est. Nunc enim nobiscum est Dioscorus, à deo nobis concessus ad consolationē & firmamentum populi sui. Ne melius quoque etiam ipse Aegyptius, primo per calumniā quasi latro delatus est. Quo crimine abluto, post hæc quod Christianus esset defertur. In hoc uero nulla à iudice moderatio reseruatur, sed geminatis supplicij excruciatū cū latronibus, iussit incendi, ignorans quod crudelitate sua optimo martyri Saluatoris similitudinem detulit, qui pro salute humani generis unā cum latronibus pertulit crucem

A crucem. Turma autē quadā in unum conuenerat militum, inter quos Ammon, & Zenon, & Ptolemæus, & ingenuus & gradæuus Theophilus. Qui tribunalibus astātes, cum quidam Christianus à iudice torqueretur, & iam penē ad negandū declinaret, dirumpebantur intra semetipsos, & uultu, oculis, ac nutibus, uelut erigere conabantur illum, qui in supplicij positus trepidabat. Interdum etiā manus protendere, ac totius reliqui corporis motibus ac habitu diuerse inclinati, tanquam subleuare lapsantis animos gestiebāt. Conuersi uero ad eos, omnes, & quid de semetipsis profiteretur, ex eorum motibus agnoscentes, prius penē quā in eos uulgus clamoribus insiliret, ipsi in medium prorumpunt, ac sese Christianos esse testantur. Tunc uero uersa uice ex eorum confidentia persecutoribus terror, nostris constantia animi accrescit: dum hi qui per tormenta uinci putabantur, sponte se cruciatibus offerunt, & ab his quod illi pro terroribus inferebant, uelut pro quadā specie uoluptatis expetitur, deo ita triumphante per sanctos suos. Sed nec Scirionis opus memorabile, fas est silentio præterire. Is namque cum rem cuiusdam potentis sub mercede procuraret, iubetur ab eo idolis immolare. Recusans, cogebatur iniurijs persistēs, rursum blandicijs mulcebatur. Cum uero utrunque cōtemneret, præacuta sude ualidissime transfuerberatus per media uiscera, nec traditur. Quid uero memorem, quātę multitudines in desertis & in montibus oherantes, fame, siti, frigore, languore, latronibus, bestijsque consumptę sint? qui omnes imitati electos dei prophetas, gloria martyrij coronati sunt. Denique & uenerandus senex Chæremon (episcopus hic erat urbis Aegypti, quę dicitur Nilopolis) cum ad Arabicum motem unā cum grandæua cōiuge discessisset, nulli ultra apparuit. Et cum ad perquirendum eum plurimi fratrum frequentissime processissent, perferutatis omnibus locis, nec ipsos ultra quisquam, neque corpora eorum potuit inuenire. Hęc autē non frustra commemorauit frater charissime, sed ut scias quanta apud nos à sanctis martyribus ad dei gloriam gesta sint.

ET post pauca addit etiam hæc, dicens: Isti igitur diuini martyres, qui cum CHRISTO in celestibus sedent, & regni eius participes sunt atque iudices, qui cum ipso de lapsis fratribus iudicant, isti (inquam) ipsi susceperunt lapsos, & penitentiam conuersionemque eorum non respuerunt, scientes quod deus noster, cuius ipsi erant martyres, non uult omnino mortem morientis, sed conuersionem eius & penitentiam querit. Si ergo isti receperunt quosdam, & in ecclesia statuerunt, in oratione quoque eis & in cibo communicauerunt, quid nos facere uultis fratres? Quid nobis agendum putatis? Nōne sequi nos eorum sententias & iudicium conuenit, atque erga eos quos illi miserati sunt, non existere crudeles & truces? Non puto quod expediat nobis sententias eorum in irritum reuocare, miserationes infringere, benefacta turbare, & recte religioseque instituta uiolare.

Hęc

Ammon
Zenon
Ptolemæus
Theophilus

Conuersi omnes & agnoscentes, pro cōuersis omnibus & agnoscentibus

Scirion

Chæremon

Cap. xxxij

De lapsis fratribus

In oratione & cibo

^{Caput}
XXXIII **H**æc Dionysius de lapsis faciens sermonē. Quo tēpore Nouatus Ro-
manæ ecclesiæ presbyter, elatione quadam tumidus, spem penitus eis
salutis ademerat, etiam si digne pœnituisent. Ex quo & princeps hæreseos
extitit Nouatianorum, qui ab ecclesia separati, superbo nomine semetipso
^{Nouati opio de lapsis} *καθ'αυτοῦ*, id est, mundos appellarunt. Ob quam rem concilium sacerdotu-
le celeberrimum in urbe Roma congregatum est, episcoporum quidem sexa-
^{Nouatiani Cathari} ginta numero, presbyterorum quoque totidem, cum diaconis plurimis. Præ-
terea etiam per singulas quasque prouincias de hac re magna deliberatione
habita, decretis significatur quid facto opus esset. Statuitur ergo, Nouatū
^{Concilium Rome} quidem cum his qui eum mentis elatione tumidum sequerentur, quicunque ad in-
humanam istam, & nihil fraternæ charitatis seruantem sententiam declina-
rent, alienum esse ab ecclesia: eos uero qui lapsi in certamine fuerant frater-
na miseratione curandos, & fomentis pœnitentiæ medicandos. Scribit de
hac re & Cornelius urbis Romæ episcopus ad ecclesiam Antiochenam,
^{Cyprianus} indicans Fabiano eius episcopo, quid statuerit in urbe Roma conciliū con-
gregatum, quid etiam Italiam, Africam, ceterisque occidentalibus uisum sit. Cypria-
nus uero de his librum magnificentissime scriptum ædidiit, in quo & lapsos
ad pœnitentiam cohortandos, & contradicentes alienos esse a CHRISTI
uisceribus statuit. Extat autem & alia epistola Cornelij ad Fabianum An-
tiochiæ episcopum scripta, edocens singula quæque de Nouato, quis, qualis
fuerit uel uita, uel moribus, & quomodo ab ecclesia dei declinauerit. In qua
refert, quod episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hæc
omnia deciderit: ex eo autem maxime elatus sit: quod quosdam de cōfesso-
ribus uiros optimos inter ipsa initia sibi socios assumpserit. In quibus fuit
Maximus quidam presbyter Romanæ ecclesiæ, & Urbanus, qui secundo con-
fessores extiterant: sed & Sidonius, & Celerinus, qui ualde clari in cōfesso-
ribus habebantur, eo quod omnia tormentorum genera superauerat. Sed
isti, inquit, cum diligētius perspexissent agere eum cuncta fraudibus, & do-
lis, mendacijs atque periurijs, & quia bonitatem ad hoc solum simularet,
ut deciperet ignorantes, relicto eo, uel potius execrato, ad ecclesiam cum ma-
^{Confessio publica} gna satisfactione reuertuntur, & præsentibus episcopis ac presbyteris, sed
& laicis uiris, primo quidem errorem suum, tum deinde illius fraudes ac fal-
lacias confitentur. Addit præterea etiam hæc in epistola, quod cum semper
fratribus iurare solitus sit, episcopatum se omnino non cupere, subito & im-
prouiso uelut nouum plasma episcopus apparuit: scilicet qui disciplinam &
statuta ecclesiastica uendicabat, etiam episcopatum quem non à deo acce-
perat, præsumebat. Tribus namque episcopis simplicissimis hominibus & or-
mnium ignaris, de remota Italiæ parte adhibitis, imò potius subtili ab eo
circumuentione deceptis, imaginariam magis quam legitimam ab his ex-
torquet manus impositionē. Ex quibus tamen unus continuo ad ecclesiam
redit

A redit, confessus peccatum suum, & in cōmunionem laicam populo etiam
pro hoc interueniente susceptus est. In locum uero reliquorum duorum
qui Nouato manus imposuerat, ordinati sunt alij episcopi, & missi. Is ergo
qui Euangelium uendicabat, nesciebat in ecclesia catholica unum episco-
pum esse debere, ubi uidebat esse presbyteros quadraginta & sex, diaco-
nos septem, subdiaconos septem, acolythos quadraginta & duos, exorci-
stas & lectores cum ostiarijs quinquaginta & duos, uiduas cum indigentibus
mille quingentas, quos omnes deus alit in ecclesia sua. Addit autem
etiam hoc, quod idem ipse Nouatus in iuuentute spiritu immundo uexa-
tus sit, & cum tempus aliquantum consumpsisset apud exorcistas, ægritu-
dinem incurrerit grauem, ita ut desperaretur, & quod iacens in lecto, pro
necessitate perfusus sit, nec reliqua in eo quæ baptismum subsequi solent,
solenniter adimpleta sint, nec signaculo chrismatis consummatus sit, unde
nec spiritum sanctum unquam potuerit promereri. Denique, inquit, cum
priuata quadam gratia diligeretur ab episcopo, & uellet eum ordinare pre-
sbyterum, clerus uero omnis, & quamplurimi ex laicis prohiberent, dicen-
tes, non licere clericum fieri eum, qui in necessitate positus in lecto gratiam
consecutus sit: episcopum ab omnibus specialem gratiam poposcisse, ut sibi
hoc de isto uno concederetur. Scribit etiā de ipso, quod persecutionis tem-
B pore, cum in cellula quadam lateret, & à diaconis, ut moris est, subuenire in
exitu catechumenis rogaretur, timens procedere, denegauit se esse presby-
terum: & quod sacramenta diuidens populis, accipientium manus teneret,
nec prius permitteret sumere, quam sibi per ea quæ unusquisque tenebat
in manibus, iuraret, quod nunquam, se relicto, ad Cornelium remearet. Hæc
& multa alia huiusmodi Cornelius de uita & moribus, ac prophanis eius
actibus scribit.

Dionysius uero de hoc rescribens ad supradictum Fabianum, intexuit
etiam quandam historiam dignam memoria, dicens, Serapionem
quendam fuisse apud Alexandriam, unum ex his qui lapsi sunt, eundemque
sæpe deprecatum, ut susciperetur, nec tamen impetrasse. Oppressum dein-
de hunc esse ægritudine, ita ut triduo iam sine uoce prorius iaceret: paulu-
lum uero quarta die respirantem, uocasse ad se filiam suam, & dixisse: Quo-
usque me detinetis? Quæso uos, cito aliquis presbyterum roget, ut possim
aliquando dimitti. Et cum hæc dixisset, rursus sine uoce permanit. Abijt
cursu puer ad presbyterum noctis tempore: infirmabatur presbyter, ueni-
re non potuit: tamen quia præceptum fuerat à me, ut lapsis in exitu nemo
reconciliationis solatia denegaret, & maxime his, quos prius id rogasse cot-
staret, parum eucharistiæ puero qui ad se uenerat dedit, quod infusum iuf-
sit seni præberi. Regrediente adhuc puero, antequam regrederetur do-
mum, rursus Serapion respiciens: Redisti, inquit, fili? Et: Licet presbyter
o uenire

*Nouatus fuit
baptizatus in
lecto. Tales
olim uocabant
Clinicos*

*Tempore No-
uati etiā laicis
eucharistia da-
batur in ma-
nus, quod ecc-
lesia post mu-
tauit*

*Cap. xxxiiiij
Dionysius ad
Fabianum
Serapion non
potuit mori
nisi percepta
eucharistia*

*Parum eucha-
ristiæ puero
datur ad par-
trè deferendū*

uenire non potuit, tu tamen imple quod tibi præceptum est, ut possim di-
scere. Cumq; esset completa solennitas, uelut catenis quibusdam uincul-
hisq; disruptis, lætiores iam spiritum reddidit. Ex quo, inquit, constat certissi-
me, huius boni auxilio nullum debere fraudari. Scribit etiam ipsi Nouato
Dionysius epistolam, cuius exemplum inserere his dignum putauit.

DIONYSIUS NOVATO FRATRI SALVTEM

SI inuitus, ut ais, in hoc uenisti, ostendes in eo si desinas uolens. Oportue-
rat quidem etiam pati omnia, pro eo ne scinderetur ecclesia dei. Et erat non
inferior gloria, sustinere martyrium ne scindatur ecclesia, quam est illa, ne
idolis immoletur: imò secundum meam sententiam, maius hoc puto esse
martyrium. Ibi nanq; unusquisque pro sua tantum anima, in hoc uero pro
omni ecclesia martyrium sustinet. Sed nunc siue tu suadere, siue etiam cog-
gere potes fratres redire ad concordiam, maius tibi erit emendationis meri-
tum, quam si fuerat culpa commisi: quia illud iam non imputabitur, hoc etiam
laude dignum ducetur. Si uero illi in incredulitate permanerint, saluus sal-
ua animam tuam. Vale, pacem desiderans, quam tibi imprecor.

Hæc eadem etiam Nouatianis scripsit. Dedit & ad Aegyptios epistolam
de lapsorū pœnitentia, in qua & regulam eis statuit pœnitendi. Sed & mul-
ta alia probatissima feruntur scripta Dionysij. Scribit

Libri Dionysij
Alexandri

De pœnitentia. Et

Cohortatorium libellum de martyrio ad Origenem.

Ad Laodicenses & ad Armenios de pœnitentia.

Ad Cornelium quoq; urbis Romæ episcopum plurima scribit. In quibus
etiam hoc indicat, inuitatum se à multis episcopis, id est, ab Heleno Tarso
Ciliciæ, & Firmiliano Cappadociæ, & Theoteco Palæstinæ, ut ad syno-
dum Antiochiam pergat, quod ibi Nouati dogmata quidam ferere cona-
rentur. Et addit, quod Fabiano Antiocheno episcopo defuncto, Demetria-
nus in episcopatu successerit. Sed & de Hierosolymorū episcopo his uerbis
scribit: Admirabilis autem uir, inquit, Alexander, in carcere positus, bea-
to sine præcessit ad dominum. Est & alia ipsius Dionysij epistola ad Ro-
manos scripta de ministris. Et alia item ad ipsos de pace & de pœnitentia,
& ad quosdam cōfessores, qui adhuc in urbe Roma Nouatum sequeban-
tur. Et rursus ad eosdem, posteaquam ad ecclesiā conuersi sunt,

Demetrianus

duas epistolas scribit. Sed & ad multos alios uaria ac diuersa
scribens, studiosis quibusq; instructionū & doctrinæ
copiosissimam materiam dereliquit.

ELENCHVS CAPITVM

SEPTIMI LIBRI

De Decij & Galli male gestis rebus.	Caput I
De Cypriano, & quod statuerit hæreticos rebaptizandos, sed papa contradicit.	Cornelius Cap. II
Quod Stephanus papa similiter sentiat, & de concordia ecclesiarum, quæ post persecutionem facta est.	Cap. III
De Xysto papa, & hæreticis non rebaptizandis.	Cap. IIII
De hæresi Sabellij.	Cap. V
De reuelatione quæ Dionysio episcopo à domino facta est propter lectio- nem hæreticorum librorum.	Cap. VI
De Nouati schismate.	Cap. VII
De hæreticorum baptismate.	Cap. VIII
De persecutione Valeriani.	Cap. IX
De his quæ Dionysius in persecutione passus est.	Cap. X
De his qui apud Casaream Palæstinam martyres sunt.	Cap. XI
De martyrio Marini.	Cap. XII
Relatio de Asterio.	Cap. XIII
De signis quæ uirtute Saluatoris apud Paneadam fiebant.	Cap. XIII
De throno Iacobi.	Cap. XV
De pace sub Galieno reddita ecclesijs.	Cap. XVI
Qui episcopi tunc fuerint.	Cap. XVII
De his quæ apud Alexandriam acciderunt.	Cap. XVIII
Quomodo Dionysius de Pascha statuit.	Cap. XIX
De morbis qui acciderunt.	Cap. XX
De Galieni regno.	Cap. XXI
De Nepote & schismate eius.	Cap. XXII
De Apocalypsi Ioannis.	Cap. XXIII
De epistolis Dionysij.	Cap. XXIII
De Paulo Samosateno, & de Gregorio, & de hæresi eius.	Cap. XXV
Qui episcopi per illud tempus nobiles habiti fuerint.	Cap. XXVI
De hæresi Manichæorum tunc exorta.	Cap. XXVII
De ecclesiasticis uiris nobilibus, quorum aliquanti etiam usq; ad nostram memoriam perdurarunt.	Cap. XXVIII
De episcopis, martyribus, & doctoribus eiusdem temporis.	Cap. XXIX

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE

Liber Septimus.

Cap. I

Dionysius Alexan. ad Her
mammonem
Origenes mo-
ritur LXX.
anno

Gallus Cas.

SEPTIMUM nobis ecclesiasticae historiae librum scri-
ptorum suorum cudat elogijs nobilissimus patrum; &
clarus in episcopis Dionysius, qui (posteaquam Deci-
us non totis duobus annis principatu Romani apicis
ministrato, cum filijs pariter interemptus est, & Gallus
suscepit imperium, Quo in tempore etiam Origenes
septuagesimo aetatis anno non ad integrum expleto defunctus est) scribens
Hermammoni cuidam, de Gallo haec refert: At ne Gallus, inquit, malum
Decij aut uidere potuit, aut cauere, sed in eundem lapidem offensionis im-
pexit. Cuius cum regnum floreret initio, & cuncta ei ex sententia cederent,
sanctos uiros qui pro pace regni eius deo summo supplicabant, persecutus
est, cum quibus & prosperitatem suam pariter fugauit & pacem.

Cap. II

An heretici
rebaptizadi.
Cyprianus.
Afri.
Itali.

IN urbe uero Roma Cornelio episcopatum regente, & apud Carthagi-
nem Cypriano, ambobus fide, uirtute, pietate prestantibus, quaestio ex-
orta est in Africæ magis partibus, si oporteret haereticos rebaptizari.
Cumque id à Cypriano, & cæteris penè omnibus per Africam sacerdoti-
bus, oportere fieri decerneretur, Cornelius, & cæteri omnes per Italiam sa-
cerdotes, huiusmodi decretum manente sacerdotali concordia refutarunt,
statuentes antiquitus à patribus super hoc traditam regulam debere ser-
uari, quæ continebat, Post abiectiōnem prauæ, & confessionsē recti dogma-
tis, sola eos manus impositione purgandos.

Cap. III

Lucius & Ste-
phanus Rom.
Pont.
Dionysij Ale-
xandrini epi-
stola ad Ste-
phanum Pont.
Rom.

SED post Cornelij consummationem, qui tribus circiter annis sacerdo-
tio functus est, episcopatus sedem Lucius suscepit. Cui octo solis men-
sibus sacerdotio administrato, Stephanus succedit. Quicquid similem Cor-
nelio de non rebaptizando sententiam tulit. Ad quem Dionysius multa &
sepe scripta direxit, de multis ecclesiasticis differens causis. In quibus inter
cætera etiam hoc indicat, quod omnes ecclesiae abiecta Nouati praesum-
ptione pacem inter se inuicem seruent. Scribit ergo & de hoc his uerbis:
Scito autem frater, omnes ecclesias in Oriente, quæ prius cõturbabantur,
nunc redisse in concordiam, & omnes sibi unanimiter cohærere, gaudentes
& exultantes de pace quæ ultra spem ecclesiae reddita est, id est, Demetria-
nus apud Antiochiam, & Theoctistus apud Caesaream, Mazabbanes in
Hierosolymis, dormiente in pace Alexandro, Marinus apud Tyrum, He-
liodorus apud Laodiciam, Helenus in Tarso, Firmilianus in Cappadocia.
Verum ne sermo epistolæ longior fieret, nobilium tantummodo urbium
tibi

A tibi episcopos indicaui, ut etiam cæteros cum ipsis pariter unum sentire non
dubites per uniuersam Syriam uel Arabiam. Sed & hi quibus nunc scripsi-
stis, Mesopotamiæ episcopi idem sapiunt. Ponti quoque & Bithyniæ, or-
mnes pariter unanimes & concordēs, multa sibi inuicem charitate connexi,
glorificant deum nostrum. Hæc Dionysius scribit.

STEPHANO uero duobus annis impleto sacerdotio, Romæ Xystus succe-
dit. Ad quem scribit nihilominus Dionysius de baptisate, cõmemo-
rans quod Stephanus quidem decessor suus scribens ad Firmilianum & He-
lenum, cæterosque illarum partium episcopos statuerit, non communican-
dum esse his qui rebaptizant eos qui ab ecclesia ad haereticos transeunt: sed
debere considerare magnitudinem rei, quia non quicumque, sed permagni &
nobiles in episcopis uiri sunt, quibus hoc uisum sit. Dicit etiam, quod super
hoc scripserit plenius ad Dionysium & Philemonem, presbyteros urbis
Romæ. Indicaui autem pariter etiam de Sabellij hærese, quæ temporibus
ipsius exorta est, scribens hæc:

QUID autem dicam de ea doctrina quæ apud Ptolemaida Pentapo-
leos ciuitatem nuper exorta est, plena blasphemijs in deum patrem
& Dominum nostrum Iesum Christum, negans esse uere eum filium pa-
tris, nec primogenitum omnis creaturæ, simul & sancti spiritus auferens
intellectum. Pro quibus cum utraq; partes ad me uenissent, & praesenti-
bus fratribus quæ commota fuerant discussissent, etiam literis, prout deus
dedit paruitati meæ, prosecutus sum & scripsi, singula quæque diligenter
exponens, quorum tibi exemplaria transmisi. Sed & in tertio libro de ba-
ptismo, quem scribit ad Philemonem presbyterum urbis Romæ, etiam
hæc commemorat:

EGO (inquit) & tractatus haereticorum lego, & traditiones eorum per-
scrutor, etiam si uidear ad horam uerbis eorum pollui. Sed multum
mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorum uerbis arguere eos possum. De-
nique cum aliquis ex fratribus & compresbyteris prohiberet me, ne hære-
tica lectione tanquam cœni alicuius fetore polluerer, uisio mihi quædam
à deo ostenditur, quæ me cõfirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi
euidenter proloquens: Lege omnia quæcumque in manus tuas uenerint,
quia probare singula quæque & discernere potes: quandoquidem ex initio
tibi hæc causa fuit credendi. Amplexus sum uisionem, quia & apostolicæ
sententiæ cõcordabat, dicenti: Omnia legite, quæ bona sunt tenete. In ipso
quocumque libello cõmemorat, non tunc primùm in Africa de haereticis rebapti-
zandis ab episcopis esse decretum, sed & antea iam in nonnullis ecclesijs & con-
cilijs episcoporum, uelut in Iconio, atque alijs locis de hoc fuisse tractatum.

SCRIBIT adhuc in quarto de baptisate libro, ad Dionysium urbis Ro-
mæ presbyterum, plurima de Nouati impietate commemorans. In
o 3 quinto

quinto uero libro ad Xystum ut bis Romae episcopum scribens, & aduersum supradictam haesim quaedam differens, etiam tale aliquid accidisse commemorat his uerbis: Vere autem frater consilium peto, & requiro sententiam, quid tibi uideatur in ea causa, quae in ecclesia nostra exorta est. Ve reor enim ne forte fallar in aliquo.

Cap. VIII

ERat apud nos frater quidam fidelis antiquitus, ante etiam quam ego episcopus ordinarer, imò & antequam decessor meus Heraclas. Is cum interesset his qui baptizantur, & audiret uel quid interrogentur, uel quid respondeant, stens accessit ad me, & procidens ad pedes meos, cōfiteri cepit se baptisma ab haereticis aliter suscepisse, quod tamen secundū ea quae nunc uideret à nobis ministrari, nec baptisma duceret: eo quod esset repleta blasphemis omnis illa confessio. Simul & hoc addebat, se in tantū pro hoc errore stimulari, ut ne oculos quidem ad deū auderet erigere. Propter quod exorabat se mundari & purificari ecclesiastico baptismo, ut & gratiam posset cōsequi spiritus sancti. Quod ego facere ausus non fui, sed dixi posse ei sufficere tam multi temporis cōmunionem, quam in ecclesia consecutus est per hoc, quod à nobis eucharistiae suscipiens donum, responderet: Amen: ex quo & per singula potuisset ipsa sacramentorum uirtute purgari. Cohortabar igitur eum, debere confidere fidei suae, & cōscientiae iam purgatae, & ante omnia, quod tam diu in sacramentis nobis iam particeps fuerit. Sed ille neq; à luctu cessat & lachrymis, neq; ultra ad mensam dominica maudet accedere, ita ut uix à nobis cohortatus & compulsus, orationi audeat interesse. Haec & multa alia de huiusmodi quaestionibus per diuersos libros suos Dionysius scribit.

Dionysius eucharistiae donum putabat sufficere

Cap. IX
Valerianus et Galienus
ca.

GAllus uero nō integris duobus annis Imperio detento, rebus humanis exemptus est, Post quem Valerianus cum filio Galieno suscepit principatum. De quo Dionysius scribens iterū ad Hermammonē hoc modo refert: Sed & Ioanni similiter reuelatum est ut diceret: Et datum est, inquit, ei os loquens magna & blasphemias, & data est ei potestas per mensens quadraginta & duos. Vtraq; autem complentur in Valeriano. Vere enim mirandum est, quomodo supra ceteros, qui ante se fuerunt, hic & humanus & benignus extitit erga famulos dei, ita ut in initijs multo tempore etiam illis benignior uideretur, qui nomine saltem Christiani dicebantur. Intantum uenerabatur seruos domini, & omnis eius domus erat ecclesia dei. Depravatus autem est, & à ueritate deiectus per quendam doctorem pessimum magistrum & principem Aegyptiorum magorum, ut iustos & sanctos uiros persequi & interimi iuberet, tanquam qui aduersarentur magicis artibus, quibus se ipse subdiderat. Erant enim re uera, & sunt etiam nunc qui possent uirtute meritorum suorum restinguere fallacias demonum. Nam ille ut impuros ritus & execranda mysteria, ac sacra incesta conficeret

ficere, pueros inuestes iugulari iubebat, & orbari liberis patres, atq; in teneris uisceribus humanas rimari per piaculū fibras, & uocē illic quaerebat, ubi fugauerat uitā. Sed & multa alia huiusmodi de Valeriani piaculis memorans, addit etiam hoc, quod ipse à barbaris captus, & luttinibus orbarus, filios secleris & impuritatis suae reliquerit successores.

Ipsē uero Dionysius, quanta in eius persecutione pertulerit, & quibus afflictus sit cruciatibus propter nomen dei, scribens ad quendam Germanum episcopum, qui quasi obtrektor eius esse uidebatur, refert, ubi & acta confessionis suae inseruit, apud Amilianum praesidem gesta. In quibus cum Dionysius unum solum deum qui caelum fecisset & terram, diceret adorandum, ceteros autem neque esse deos, neque adorari debere, in castrum quoddam deserti, quod Cefro appellatur, in exilium truditur, ob hoc praecipue electum, quod loci incolae gentiles erant, & idolorum superstitionibus satis dediti, quicq; exilem Dionysium primo hostili animo & satis auersa mente suscipiunt. Post uero cum paulatim per domini gratiam uerbum dei his seminare cepisset, pars maxima trucidis ac barbari populi, relictis idolis conuersa est ad deum uerum, Christoq; subiecta. Quo cōmerto, rursus eum ad alium locum, uicinum quidem Alexandriae, sed incois desertum, ac penē habitatoribus uacuum transtulerunt. Sed & ibi cum pro urbis uicinitate nostrorum populi eum frequentaret, & tanquam odore pastoris recepto, grex laetior & cōstantior agonibus redderetur, rursum missis cum Centurione militaribus uiris, ipsum Dionysium, & cum eo Gaium, & Petrum catenis constrictos & diuersis cruciatibus afflictos, in desertum quoddam Libyae pertraxerunt, ibiq; eos in loco squalidissimo, & omni usi humanitatis carente, à Paratonio trium dierum itinere in desertum protento nexos uinculis reliquerunt. Haec in diuersis suis epistolis supradictus uir scripta dereliquit. In quibus memorat etiam Maximum praesbyterum, & Dioscorum, Demetriumq; & Luclum, necnon & Faustinum & Aquilam satis claros & insignes titulo confessionis effectos. Sed & ex diaconis quosdam in insula post poenas confessionis esse defunctos, superfuisse uero ex his Faustum & Eusebiū. Quibus etiam refert tantū fiduciae & magnanimitatis per gratiam dei datum, ut cum ad eos qui in carcere tenebantur fratres, nemo prorsus humanitatis & ministri causa permitteretur accedere, isti tamen indefinenter & reniserent, & necessaria ministrarent. Et cum per dies singulos praesidis furor cresceret, iugulando alios, alios supplicijs ac diuersis cruciatuum generibus affligendo, squalore carceris & carnarū ponderibus enecando, & super omnia praecipiendo ne quis ad eos prorsus accederet, ut et inedia quasi aliud tormēti genus adhiberet, cōcessit tamen deus supradictis diaconis gratiā, confessoribus suis prouidēs, ut inuitis omnibus, istis tamen nō negaretur ingressus. Sciendū tamen est, qd hic

Cap. X
Dionysius Alexand. quid passus sit Germanus Episcopus

Paratonium

Maximus
Dioscorus
Demetrius
Lucius
Faustinus
Aquila
Faustus
Eusebius

Eusebius diaconus, post episcopus Laodiceensis
Maximus presbyter, post Alexadrinus episcopus
Faustus capite obrucatur
Cap. XI
Priscus
Malchus
Alexander

Eusebius, quem diaconū supradiximus, postmodum episcopus apud Laodiciam Syriæ ordinatus est. Maximus uero, quem presbyterum memorauimus, ipsi Dionysio apud Alexandriam successit in episcopatu. Faustus autem, qui cum ipsis tunc confessor eniuit, usque ad persecutionem quæ nostris temporibus facta est, grandæuus & plenus dierum perdurās, perfecto martyrio obruncatione capitis consummatus est. Hæc à Dionysio certissima fide memorantur.

Fœmina martyr
tyr

Igitur in Valeriani persecutionibus apud Cæsaream Palæstinæ, multa à diuersis martyria consummata sunt. In quibus tres quidam admirandi adolescentes, quorum unus Priscus, alius Malchus, tertius Alexander uocabatur, cum suburbanum agellum supradictæ urbis inhabitarent, diuino fidei calore succensi, cœperunt semetipsos segnitie atque ignauitæ incusare, quod cum cœlestes in urbe martyrij proponerentur coronæ, ipsi nec desiderarent, nec raperent: cumq; dominus & Saluator regnum cœlorum uolenter diripi debere testatus sit, ipsi inglorios & desides animos humi gererent. His igitur semetipsos alloquijs incitantes, urbem petunt, & ad orthodice truculento, cur tantū in sanguinem piorum desæuaret, incusant. Ille continuo nobiles animos iuuenum, quàm dignis remuneratur affatibus: Deuorandi (inquit) bestijs subrigantur, quibus non placet piorum sanguinem fundi. Sed & mulier quædam supradictorū iuuenum secuta fertur audaciæ & magnanimitatis exemplum, similemq; sortitur exitū pœnæ. Quam tamen de Marcionis schola fuisse loquebantur.

Cap. XII
Marinus homo militaris, capite truncatur
Theotecnus episcopus Hierosolymorum

Marinum quoq; uirum militarem Hierosolymorum ciuem, honore & diuitijs clarū, cum in supradicta urbe inter collegas suos per ordinem gradus sui honor quidam contigeret militaris (ut fieri solet) insequentem collegam suum subit inuidia, & exclamat, non posse Marinum adipisci superiorem gradum, eo quod esset Christianus. Interrogatur à iudice Marinus, si ita res se haberet. Ille ita esse, & uere se esse Christianum, clarissima uoce testatur. Tres ei deliberandi horæ decernuntur à iudice, ut eligat utrum uelit immolare dijs & Imperatori, an Christianus interiri. Cumq; à tribunalibus fuisset egressus, Theotecnus episcopus loci apprehensa manu eius perducit eum ad ecclesiam, ibiq; multis uerbis in fide confirmans, ad ultimum in interiora perducit altaris, gladium que suum, quo præcinctus erat, ostendens ei, & rursum offerens Euangelium, quid è duobus mallet, interrogat. Marinus uero promptissima fide, cum manum ad Euangelium tetendisset: Obtine (inquit Theotecnus) quod elegisti o fili, & cõtemnens præsentem uitam, æternam sperato, confidens perge & suscipe coronam, quam tibi dominus præparauit. Regressus continuo ad tribunal euocatur per præconē. Aderat enim tempus statutū. Ille uero nec moras patitur, nec expectat interrogantem, sed continuo sibi & deliberatū asserit, & ex pat-

ternis legibus cõfirmatum, quod deo obtemperare oporteat magis quam hominibus. Quem iudex ilico capite puniendum pro tali responsione pronunciat.

Cap. XIII
Asterius martyr
tyr
Cæsarea Philippi, Panæas, Iordanis
Prestigia uictima nuptiarum quam comparante

Sed inter eos cunctis clarior, & meritis fidei supra ceteros insignis memoratur Asterius, uir Romanæ urbis senator, patricius, nobilitate, facultatibus, propinquitate etiam regia, & omni bonorum fama satis clarus. Qui cum supradicti martyris extremis interesset exequijs, & capite cæsum cadauer subiectis humeris, & substrata ueste qua induebatur exciperet, honorem quem martyri detulit, continuo ipse martyr assequitur. Sed & in multis alijs eum præclaris gestis in fide Christi eniuisse tradiderunt nobis hi, qui eum in corpore adhuc positum uiderunt. In quibus etiam tale aliquid per eum gestum memorabant. Apud Cæsaream Philippi, quam Panæas, & Phœnices uocant, aiunt sub radice montis qui appellatur Panius, ex quo fluuij Iordanis prima fluentia prosiliunt, morem fuisse gentilis erroris, certa ac solenni die immolari uictimam. Quæ uictima arte quadam demonis subito nuptiarum comparebat. Et erat hoc famosissimi miraculi genere, quo peruaderi adstantibus uideretur in cœlum hostiam inuisibiliter esse sublata. Accidit igitur dum hæc gererentur, adesse Asteriū: qui cum uideret omnes miraculi huius stupore cõstringi, humanos miseratus errores, cum gemitu & suspirio oculos ad cœlū pariter tendit & palmas: Christum, quæ est super omnia deus, tota fide profusus lachrymis inuocat, ut præstigias fallacis demonis arguat, miserisq; mortalibus erroris huius soluat arcanū. Hæc illo cum fletibus supplicante, subito uictima quæ inuisibiliter credebat assumpta, superferri aquis uidetur, & conspectibus omnium redditur. Nec ultra in illis locis error huiusmodi potuit reparari. Ita unius Christiani prece, tantorū seculorum deceptionis machina, cum autoribus suis demonebus dissoluta est.

Cap. XIII
Mulier quam Christus curauit, profuuium sanguinis uictimam, cuius fuit Cæsarea Philippi

Verum quia urbis huius fecimus mentionē, iustum uidetur cõmemorare etiam illud in ea, quod historia dignū duximus. Mulierē quam sanguinis profuuium laborantē, à Salvatore curatam euangelia tradiderunt, huius urbis ciuem constat fuisse, domusq; eius in ea etiā nunc ostenditur. Pro foribus uero domus ipsius, basis quædam in loco editiore collocata monstratur, in qua mulieris ipsius uelut genibus prouolutæ, palmasq; suppliciter tendentis imago ære uidetur expressa. Adstat uero alia ære nihilominus fusa statua, habitu uiri, stola comptè circumdati, & dexteram mulieri porrigentis. Huius ad pedem statuæ, è basi, herba quædam noua specie nascitur. Quæ cum exorta fuerit, excrecere usq; ad stolæ illius ærei indumentum simbriam solet. Quam cum summo uertice crescens herba contigerit, uires inde ad depellendos omnes morbos languoresq; cõquirit: ita ut quæcūq; illa fuerit infirmitas corporis, haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur.

Miraculū de herba medicā uim habente
depellatur, nihil omnino uirium gerens: si antequam aræ simbriæ summi tatem crescendo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinem uultus Iesu formatam tradebant, quæ permansit ad nostra usque tempora, sicut ipsi oculis nostris inspeximus. Et nihil mirū, si hi qui ex gentilibus crediderant, pro beneficijs quæ à Salvatore fuerant consecuti, huiusmodi uelut munus uidebantur offerre, cum uideamus etiam nunc apostolorum Petri & Pauli, & ipsius Saluatoris imagines designari, tabulasq; depingi. Sed & antiquas ipsorum imagines à quibusdam cōseruatas nos uidimus, quod mihi uidetur ex gentili consuetudine indifferēter obseruatum, quod ita soleant honorare, quos honore dignos duxerint. Insignia etenim ueterum reseruari ad posterorum memoriam, illorum honoris, horum uero amoris indicium est.

Cap. XV
DENIq; & Iacobi cathedra, qui primus in terris episcopus ab ipso Saluatore, & ab apostolis in Hierosolymis est electus, quemq; fratrem domini uolumina diuina designant, usq; in hodiernū inibi cōseruatur: atq; in ea sedent omnes qui usq; ad præsens tempus sedis illius sacerdotiū sortiuntur. Seruatur ergo cum ingenti studio, uelut à maioribus tradita memoria sanctitatis, & cum magna ueneratione habetur uel uetustatis, uel primæ sacerdotij sanctificationis obtentu. Sed de his ista sufficiant.

Cap. XVI
Galenus Aug. gust. misecit in Christiāos
GALIENUS uero Valeriani filius, posteaq; rerum summā solus obtinuit, Galenus ac moderatius erga nostros agere instituit: datiscq; decretis in hiberi supplicia, persecutionesq; cessare, & quo quisq; putat more exorare quod diuinum est, sinit.

Cap. XVII
Gregorius & Athenodorus ecclesijs i Pontio presciuntur. Dominus Cæsareæ, Theotecnus. Hymeneus Hierosol.
PER idem tempus cum Romano adhuc sacerdotio Xystus præfesset, & apud Antiochiā Demetrianus, Firmilianusq; adhuc Cæsareæ Capadociæ superesset, Ponti ecclesias Gregorius (qui prius Theodorus dictus est) ex Origenis discipulis, cū fratre Athenodoro suscepit gubernandas. Apud Cæsareā uero Palæstinæ post Theoctistum Dominus episcopatium sortitus est, & breui defunctus, Theotecnus nostræ memoriæ uiro sedem tradidit, qui & ipse Origenis auditor fuisse dicebatur. In Hierosolymis uero post Mazabbanem sacerdotium suscepit Hymenæus. Et hi oēs in pacē ecclesias gubernabant.

Cap. XVIII
Alexandri seditiosi Dionysius Alexan.
SED & apud Alexandriam (& si nulla extrinsecus mali causa sit) eo ipso quod genus hominū ferox, seditiosum & semper inquietum est, ciuiles inter se motus & bella, nō uirtutis merito, neq; ob defensionem, sed ob neccem atq; interitum ciuium cōmouebant. De quibus Dionysius in epistolis suis cōmemorans refert, ita à proprijs ciuibus esse uastatam deletamq; urbem, ut illa quæ constipatione hominum uix soleret digredientibus incendi spaciū dare, nunc eo usque peruenerit, ut conspiciere in plateis hominem, ualde rarum sit: madere omnes ciuium sanguine uias, cadaueribus obtegi

obtegi, & ne ad sepeliendum quidem sufficere qui supersunt: unde & post belli rabiem, ferriq; uastationē corrupti aeris ex fœtore cadauerum pestilentia increuerit, ita ut si quid ferro superfuerat, id morbus absumeret.

Cap. XIX
Epistola Paschalis, Dionysij Alexan.
SPER annos singulos legi solet, his uerbis: Alijs fortassis hominibus non uideatur tempus hoc, tempus esse solennitatis: quoniam quidē luctus ubique & acerba lamentatio in plateis cuncta circumstrepit, gemitus uero inest & mugitus in domibus propter multitudinem morientū. Sicut enim de primogenitis quondam Aegyptiorū refertur, ita etiā nunc ingens ubiq; clamor attollitur, Non enim est domus, sicut scriptum est, in qua non sit mortuus. Primo nanq; ipsi manibus suis partem maximā & meliorem populi ceciderunt, persequendo sanctos: partem alterā bella intestina rapuerunt: partem uero quæ superfuerat, pestilens nunc ægritudo cōsumit. Sed nos neq; in persecutionibus, cum iugulareremur, à festiuitate cessauimus, nec unquā nobis potest solennitas impediri, quibus præcipitur in tribulatione gaudere. Omnis igitur nobis locus quicumq; à tyrannis eligebatur ad pœnam, siue ager ille seu desertū fuit, siue insulæ, siue carcer, solennitatē nobis impedire non potuit: Lætissimā uero super omnes habuere solennitatem beati martyres, qui cum sanctis angelis in cœlo Pascha curarunt.

Cap. XX
Pestis Alexandriæ
POST hæc persecutores nostri in semetipsos manus ac tela uerterūt. Sed ne sic quidem nostrorum festa turbata sunt. Insecutus est hic pestilens morbus, & plaga terribilis: sed illis multo terribilior & grauior, quos nec spes erigit futurorum: Nobis uero hæc omnia, exercitia quædā uirtutis, & fidei probamenta ducūtur. Quamuis enim densior seuiorq; Paganos, inanis quæm nostros morbus inuaserit; tamen ne à nostris quidē penitus abscissum est. Et post pauca addit, dicens: Multi nanq; ex fratribus nostris pro nimia charitate dum absq; ulla cunctatione infirmos uisitare non desinunt, & non solum uisitare, sed & ministrare, & exhibere officia quæ domini præcepit; serpente morbi cōtagione, cum illis pariter quibus ministrare uoluerāt, interibāt: affectu enim quodam dilectionis attracti, & uelut participare dolores cū dolentibus cupiētes, alienas in se mortes haud segniter transferabant, & effecti sunt eorum (ut dicit Apostoli sermo) *πρόθυμα*. Deniq; plurimi nostrorū præcipui & electi uiri, inter quos & presbyteri nō nulli, & diaconi, multiq; alij de plebe, constantissima & ardentissima fide, tanquam si martyrij tempus instaret; miserando infirmos, semetipsos huiusmodi mortibus inferebāt, misericordiæ ex hoc martyriū capere præsumentes. Et dum curandis ægris, defunctis exportandis, humanisq; corporibus operam dabant, insequerantur penē eos quos suis humeris ad sepulchra deuexerant. Pagani uero è contrario suos continuo ut ægrotare cœperant, deserebant; parentes; charos liberos; uxorem coniunx; filijq; nihilomi

Cedes martyrum
Bella intestina ciuiū Alexandriæ
Pestilentia

Cap. XX
Pestis Alexandriæ

Fraterna Christianorum officia in peste

nihilominus parentes statim ut tremere membra uiderent, & morbo ora pallere, domo propulso, in plateas semineces eiciebant, ibique insepulta eorum cadauera relinquentes, uim morbi quam per hanc se effugere opinabantur, dupliciter incurrebant, dum ad pestilentiae rabiem etiam foetor insepulorum cadauerum iungeretur.

Cap. XXI
Galenus Cæsator Christi anorum Marcianus
Dionysij Alexan. opuscula
Refert idem Dionysius de Galieni temporibus, quod eo regnante, ecclesiae dei in pace durarunt, & quod medicis eius temporibus Macrianus, uelut nubes quaedam tenebrosa & atra, subito regni eius obscurauerit lucem. Quo rursus ad uicem aestiuae nubis abolito, Galienus nouum (ut ipse ait) ex ueteri, uniuerso mundo lumen effulsit. simul enim atrocem tyrannum & regno deturbauit, & uita. Designat autem etiam tempus, quod nono anno imperij Galieni haec scriberet. Extant & alia quamplurima, necessaria satis & admiranda Dionysij opuscula, quae utilitatis plurimum legentibus conferant. Inter quae scripsit etiam de repromissionibus futuris, existente causa huiusmodi.

Cap. XXII
Nepotis dogma, cuius auctor fuit Papias, & alij ueteres, inde Militenarij uocati, Graece χιλιασται
Episcopus quidam erat in partibus Aegypti, Nepos nomine. Hic Iudaico intellectu de futuris repromissionibus sentiebat, easque corporaliter exhibendas docebat, & mille annis in delicijs corporalibus in hac terra sanctos regnuros esse cum Christo. Huiusque sui dogmatis probamenta sumptis ex reuelatione Ioannis testimonijs conabatur asserere. De quibus etiam libellos adidit, interpretationes huiusmodi continentes. Igitur Dionysius de repromissionibus scribens, ad hunc Nepotem stilum suae intentionis obuertit, & in primo statim libro suam sententiam, quae ei de diuinis repromissionibus uidebatur, exponit. In secundo uero uolumine de reuelatione Ioannis differens, facit mentionem Nepotis, his uerbis: Et commentarios, inquit, quosdam proferunt Nepotis, quibus innituntur plurimum, & per quos putant ineffabili quodam sacramento ostendi, qualiter regnum Christi futurum sit super terram. Sed in alijs quidem multis etiam studio scripturarum, & praecipue pro exercitio psallendi, quoniam quidem plurimi fratrum libenter pro hoc eius elegere consortia. Est ergo etiam mihi erga eum multa reuerentia, & inde magis, quia iam praecessit ad deum. Sed re uera plus omnibus & amanda & praefenda est ueritas: Laudare oportet, & absque inuidia amplecti, si quid recte dictum est: discuti uero & discerni, si quid minus sane scriptum est. Et si quidem praesens esset is de quo sermo est, sufficeret solo sermone discutere quae minus recte dicta uidebantur, dum interrogatione praecedente responsio subsequens in concordiam, quod contrarium & discrepans uidebatur, adduceret. Vbi uero scripta aedita sunt, & ut uideatur quibusdam, satis suasoria, & ubi doctores procedunt, qui legem & prophetas pro nihilo ducant, Euangelia non sequantur

Atur, apostolorum scripta despiciant, hos autem solos libros, atque istam doctrinam uelut magnam aliquod & occultum mysterium uenerentur: ac simplices quosque fratrum nostrorum doceant, nihil excelsum, nihil magnificum sentire de aduentu & praesentia dei & saluatoris nostri IESU CHRISTI, neque de resurrectionis gloria, & nostrae congregationis in ipsum ac similitudinis repromissionem: sed parua quaedam & semper mortalia, & non alia quam sunt ea quae nunc uidemus, sperare suadeant in regno dei: necessarium uideatur ad haec omnia respondere fratri nostro Nepoti. Et post aliquantulum subiungit haec: Etenim cum in Arsenoite essemus, ubi multo iam tempore uolebatur ista doctrina, ita ut schismata inter fratres & discordiae fierent, conuocaui presbyteros & doctores qui erant in ecclesijs, & publice cepi tractatum habere. Simul & cohortatus sum fratres, ut si quid eos moueret, obijcerent, nihil uerentes. Tum mihi illi ut scutum ualidissimum, & murum inexpugnabilem codicem Nepotis obijciunt. Suscepi patienter, & tribus continuis diebus residens a prima luce usque ad uesperam cum ipsis, cepi singula eius scripta discutere, & unumquodque quid in se absurdi haberet, ostendere. Et uere satis admiratus sum patientiam & constantiam atque intelligentiam fratrum: quia consequenter & per ordinem de singulis quaestionibus proponebant, & ualidissime his quae a nobis respondebantur occurrentes. Post haec cum quid esset in uero patuisset, accommodabant nihilominus absque contentione consensum, iudicantes hoc, quod non continuo si quid semel animo uisum fuerit, omni id studio & contentione seruandum est: sed esse rectius tunc mutare sententiam, cum eam melior & rectior superauerit. Patefactis etenim cordibus suis deo, audiebant uerbum, cuius probatio non ex humana persuasione, neque ex eloquentiae fuco, sed ex diuinarum scripturarum assertionem ueniebat. Et ita euidentem fuit assertionis nostrae probatio, ut is qui inter eos maximus doctor, & uita meritis praestantior habebatur, Coration nomine, surgens in medio, cunctis audientibus proclamaret, & protestaretur, neminem debere ultra eius doctrinae facere mentionem: sufficere quod erratum est. De caetero non solum nihil horum tenendum uel sequendum, sed ne commemorandum quidem de talibus: siquidem tam euidentem ac manifesta contra haec de scripturis diuinis patuisset assertio. Omnes uero reliqui fratres gaudio & laetitia repleti corde, pro emendatione sui inexpleriles domino gratias referebant.

Post aliquanta uero ueniens ad Apocalypsim Ioannis, haec de ea scribit: Nonnulli ex praecessoribus nostris penitus libellum hunc refutandum & a canone scripturarum abijciendum putarunt, singula quaeque eius capitula arguentes: & dixerunt praetulationem libri non esse ueram, sed alienae scripturae Ioannis tantum nomen impositum: unde neque Ioannis hunc esse librum, nec reuelationem uideri posse, quae crasso quodam uelamine ignorantiae con-

Dionysius Alexanarinus dogma Nepotis refellit

Coration Nepotianus per Dionysium emendatus

Cap. XXIII

*Cerinthus au-
tor Apocaly-
psis quorum-
dam iudicio*

tiæ contegatur. Addiderunt etiam hæc, quod nihil dignum in ea, gravitate Apostolica censeatur. Sed ne alicuius quidem ecclesiasticorum saltem uirorum scripturam esse dixerunt, sed Cerinthum quendam autorem Cerinthianæ hæreseos, uolentem dogmatis sui fidem, Apostolici nominis opinione firmare, libello à se conscripto, Ioannis titulum prætulisse. Denique, inquit, Cerinthi dogma hoc continet, in terris futurum esse regnum CHRISTI. Et quoniã ipse carnis & libidinis amicissimus dicebatur, ea in re promissionibus futuri regni sanctis præbenda censebat, quæ sui animi libido dictabat: uentris & uoluptatis opera mansura, ciborum satietatem & abundantiam poculorum, nuptias, & cætera quæ horum consequentiam seruant. Et reparari rursus sperat festiuitates & sacrificia Iudaica, uictimasque legales. Ego uero (quantum ad meam sententiam pertinet) spernere aut abire re scripturam libri huius nullatenus audeo, maxime cum multi ex fratribus ita mecum sentiant. Sed hoc magis de eo iudico, quod excedant atque emineant quæ in eo scripta sunt humanæ auditionis modum, & sit in eo arcanus quidam & reconditus atque admirandus omnibus sensus, quem & ego admiror ac ueneror, etiam si non intelligo. Et ita sentio, quod diuina aliqua sacramenta sermonibus contegantur humanis, non tam iudicio meo discernens, quam fide credens: & ideo non reprobo quæ non intelligo, sed tantò magis admiror, quanto minus assequor. Post hæc uero totius libelli edisserens corpus, & singula quæque discutens, atque euidenter ostendens, nullo modo fieri posse, ut secundum literam dignus in eo intellectus appareat, addit etiam hæc, dicens: Consummata igitur omni propheta, beatos dicit propheta eos qui hæc custodiunt. Sed & semetipsum beatum dicit. Ait enim: Beatus qui seruat uerbum prophetiæ libri huius, & ego Ioannes qui audio & uideo hæc. Vocari ergo eum Ioannem, & esse hanc scripturam Ioannis, non nego. Sancti nanque alicuius est, & sine ulla dubitatione per dei spiritum scripta, etiam si non sit ille apostolus Ioannes, filius Zebedæi, frater Iacobi, cuius Euangelium secundum Ioannem scriptum est, & epistola catholica. Utitur ergo Dionysius plurima adsertione, diuinitus quidem inspiratam reuelationem, non esse dubitandum, & Ioannis esse: non tamen sibi liquido uideri, quod illius sit Ioannis, qui Euangelium scripsit, quia ille nusquam nominis sui fecerit mentionem, ac sese signauerit nominatum. Hic autem qui Apocalypsim scripsit, tertio ferme mentionem nominis sui facit. Sed & ex ipso scripturæ stilo discretionem faciens, dicit potuisse fieri, in illis temporibus fuisse & alium aliquem Ioannem unum ex sanctis, cui hæc reuelauerit deus. Multa uero & alia instructionis ecclesiasticæ monumenta nobis in libris digesta, beatus Dionysius dereliquit, quorum lectio magnopere ab studiosis quibusque expetenda sit. Sed iam ad historiæ ordinem reuertamur. Xysto Romanæ ecclesiæ per annos undecim

*Admiror &
ueneror, etiã
si nõ intelligo
Non reprobo
quæ nõ intel-
ligo*

*Nomen ioan-
nis toties in-
culcatum*

undecim sacerdotio procurato, succedit Dionysius. Et Demetris apud Antiochiam defuncto, Paulus de Samosata sacerdotium suscepit: qui Paulus abiecta satis & indigna de CHRISTO sentiens, traditionem doctrinæ ecclesiasticæ corrumperebat, dicens eum communis naturæ hominem tantum fuisse.

Tunc Dionysius de Alexandria rogatus uenire ad concilium, & senescitis impedimento & incommoditate corporis inhibetur, per epistolam tamen præsentem se reddit, & quid fidei ac uenerationis erga CHRISTVM teneret, exposuit. Cæteri uero ecclesiarum pastores diuersis locis & urbibus, uel aduersum latronem quendam CHRISTI gregibus insidiantem, conueniunt Antiochiam. In quibus insignes & cæteris præcellentes erant, Firmilianus à Cæsarea Cappadociæ, Gregorius & Athenodorus fratres, Ponti prouinciæ sacerdotes, Helenus Sardenis ecclesiæ episcopus, & Nicomas ab Iconio, & Hierosolymorum præcipuus sacerdos Hymeneus, & uicinæ huic urbis Cæsareæ Theotecnus. Sed & Maximus Bostrensis episcopus dignus eorum consortio cohærebat. Multi uero alij, quos longum est enarrare per singulos. Sed & presbyteri quamplurimi & diaconi ad supradictam urbem causa compescendi, imò delendi noui huius dogmatis conueniunt.

Higitur omnes sapius in unum coeuntes, Paulumque Samosatenum stantem in medio, atque eius hæresim, quam ille nunc occultare, nunc etiam dissimulare conabatur, frequenti tractatu & assiduâ disputationibus denudantes, arguere blasphemiam & publicare nitentur. Nec tamen unum id aut secundo tantum concilio ad finem perducere potuerunt: sed & conuentum sæpe est, & absque operæ pretio discessum. Verum quoniã beati Gregorii historiæ textus attulit mentionem, dignissimum puto tanti uiri gesta (quæ sub Orientali & Septentrionali axe cunctorum sermonem celebratur) omnia nescio quo casu, huic narrationi ad memoriam posteritatis inferere. Stagnum quoddam erat in Ponti regionibus situm, piscibus copiosum, ex quorum captura prædiuites reditus dominis præstabantur. Ista possessio duobus fratribus sorte hæreditatis obuenerat: sed pecuniæ cupiditas (quæ penè omnium corda mortalium superat) etiam fraternam necessitudinem uiolauit. Coibatur à fratribus tempore captiõis, non tam ad capiendos pisces, quam ad homines decipiendos: cædes ac bella mouebantur, humanus sanguis pro piscibus fundebatur. Sed dei prouidentia, affuit aliquando auxilium aduentusque Gregorij. Vidit prælia & mortes uirorum, furætesque germanos: quid causæ existeret pro qua in exitium sui suorumque fratres accenderentur, inquit: nullam, nisi capturam piscium comperit. Tunc ille, cum pro honore aduentus sui utraque partes paululum siluissent: Nolite (inquit) ô filioi, rationabiles animas pro mutis animantibus uiolare, fra-

*Dionysius Ro-
manus Pont.
Paulus Samo-
satenus hære-
ticus*

*Ca. XXIII
Dionysius A-
lexandrinus*

*Concilij An-
tiochie
Firmilianus.
Gregorius.
Athenodorus
Helenus. Nico-
mas. Hymene-
us. Theotec-
nus, Maximus*

*Cap. XXV
Paulus Samo-
satenus argui-
tur à patribus*

*Gregorius q̄
antè Theodo-
rus, episcopus
Neocæsariensis*

*Miraculū de
stagno exierat*

ternam pacem quæstus cupiditate dissoluere, dei leges & naturæ pariter iura temerare: & unâ mecum ad ora stagni exitialis accedite. Ego iam uos per uirtutem domini omni certamine truentæ contentionis absoluiam. Et cum hæc dixisset, in conspectu omnium uirgam quam tenebat in manu, ad primas littoris undas defigit, & ipse positus genibus palmas tendit ad cælum, atque his uerbis excelso supplicat deo: Tu domine deus patrum nostrorum, qui cum tibi primus homo Adam peccasset, & mandatū tuum præterisset, pœnam culpæ illius moderatus, ad terram, maledictionis sententiã detorsisti, dicens: Maledicta terra in operibus tuis. Et nunc ergo miseratus horum iuuenum fraternam sanguinem, qui periclitatur, præcipe ut maledictæ sint aquæ istæ in operibus eorum, pro quibus furore succensit, fraternæ pietatis oblitus sunt: ita ut nunquã in hoc loco uel piscis appareat, uel aqua resideat, sed sit campus aratri patiens, ac frugum ferax, & custos in æternū fraternæ concordie perseveret. Simul ut ille finem orandi fecit, statim se unda subducens, & cursu uelociore refugiens, à conspectu superno iussa discedere, abyssi suis redditur, & arenam campum germanis iam concordibus dereliquit, Sed & in hodiernū frugum ferax esse dicitur solum, quod ante fuerat nauium ferax. Memoratur etiam aliud illustrius ab eo & diuinius gestum.

Miraculū de
rupe mota p
sacello exiru
endo

In quodam loco ruris angusti, quum res posceret ecclesiam cōstrui, rupes quædam uicini montis ex parte Orientis obiecta, ex alia uero præterfluens fluuius, spacium quantum ecclesie sufficeret denegabat. Et cum alius omnino non esset locus, omnesque mœstitiã gererent, quod solum ad cōstruendam ecclesiam non haberent, ille fide plenus, pernoctasse in oratione dicitur, & dominum IESVM promissionis suæ admonuisse fideliter, qua dixit: Si habueritis fidem sicut granū sinapis, dicetis monti huic, tolle te, & mitte te in mare, & fiet utique. Cumque hæc plena fide atque deuotione deposceret, ad lucem cœuentibus populis, inuenta est rupes importuna secessisse tantum, quantum spacij ad condendam quærebatur ecclesiam. Traduntur eius & alia quamplurima. Sed ne in longum uideamur trahere sermonem, intermissis cæteris, unum adhuc de eius gestis adijciam.

Apollinis ora
culū obtinuit

Iter ei fuisse quondam per alpes dicitur hyemis tempore, & cum peruenisset ad summū alpium iugum, niuibus repleta erant omnia, nullum usquam diuersorium, phanum ibi tantū Apollinis erat, cui succedens transacta nocte discessit. Sacerdos uero erat quidam phani eius, cui consulere simulacrum Apollinis mos erat, & reddere responsa poscentibus, ex quo ei etiam alimonie quæstus esse uidebatur. Igitur post digressum Gregorij, offerre consulta & responsa poscere sacerdos accessit ex more, nihil inde responsi ueniebat. Repetit uictimas, silentium permanet. Iterum atque iterum litat, surdis ingerit fabulam. Cumque stupore noui silentij æstuarer sacerdos, nocte ei assitens dæmonium, dicit in somnis: Quid me illie inuocas, quo iam uenire

uenire non possum. Percontanti causam, aduentu se Gregorij dicebat expulsum. Quid nunc remedij daretur cum perquireret, ait non aliter sibi licere ingredi locū illum, nisi Gregorius permisisset. Quibus auditis sacerdos, occupat uiam, multa apud semetipsum uoluens, atque animo recusante pertractans, peruēnit ad Gregoriū: adortusque eum, rem pandit ex ordine, humanitatis suæ atque hospitalitatis admonuit, querelam depulsi numinis promittit, ademptā facultatem sui quæstus deplorat, ac reddi sibi omnia in pristinum statum deposcit. At ille nihil moratus, scribit epistolam in hæc uerba:

GREGORIUS APOLLINI.

PERMITTO tibi redire ad locum tuum, & agere quæ consueuisti.

Hanc epistolam sacerdos accipit, & ad phanum defert, positaque ea iuxta simulacrū, affuit dæmon, ac dedit responsa poscenti. Tum ille in semetipsum conuersus, ait: Si Gregorius iussit, & deus iste discessit, nec potuit redire, nisi iussus, & rursum iubente Gregorio restitutus est, quomodo non multo melior isto Gregorius, cuius hic obtreperat iussis? Clausis igitur ianuis phani, descendit ad Gregoriū, epistolā secum quam acceperat referens, omnemque apud eum rei gestæ ordinē pandens: simulque se ad pedes eius prosternens, rogat ut illi se deo offerat, cuius uirtute dijs gentium Gregorius imperabat. Cumque enixius & pertinacius persisteret, catechumenus ab eo factus est. Et cum se uitæ castissimæ & abstinentissimæ, derelictis omnibus, non solum erroribus dæmonū, sed & seculi actibus, mancipasset, etiam baptisma consecutus est. Et in tantū uitæ merito ac fidei uirtute profecit, ut ipse beato Gregorio in episcopatu successor extiterit. Sed & ingenij sui nobis in paruo maxima monimēta dereliquit. In Ecclesiasten namque Metaphrasin idem Gregorius magnificentissime scripsit, & catholicæ fidei expositionē breuiter æditam dereliquit, quā pro eruditione ecclesiarū sociare his cōmodum duxi.

Sacerdos Apollinis ad Christum conuertitur

GREGORII MARTYRIS ET EPISCOPI NEOCAESARÆAE FIDES.

Vnus deus pater uerbi uiuentis, sapientiæ subsistentis, & uirtutis suæ, & figuræ, perfectus perfecti genitor, pater filij unigeniti. Vnus dominus, solus ex solo, figura & imago deitatis, uerbum perpetrans, sapientiã cōprehendens omnia, & uirtus qua tota creatura fieri potuit. Filius uerus ueri, & inuisibilis ex inuisibili, & incorruptibilis ex incorruptibili, & immortalis ex immortali, & sempiternus ex sempiterno. Vnus spiritus sanctus, ex deo substantiã habens, & qui per filiū apparuit, imago filij perfecti, perfecta uiuentiū causa, sanctitas sanctificationis præstatrix, per quæ deus super omnia & in omnibus cognoscitur, & filius per omnes. Trinitas perfecta, maiestate, & sempiternitate & regno minime diuiditur, neque abalienatur. Igitur neque factum quid aut seruiens in trinitate, neque superinductū, tanquam antehac quidem non subsistens, postea uero superingressum. Neque itaque defuit unquam filius patris, neque filio spiritus sanctus, sed inuertibilis & immutabilis eadem trinitas semper. Sed de Gregorio satis dictum. Nunc ad historiam redeamus.

Metaphrasin Gregorij in Ecclesiastem

Professio fidei Gregorij Neocæsariensis

Interea Dionysius apud Alexandria quieuit in pace, duodecimo anno imperij Galieni, decem & septem annis functus sacerdotio. Succedit uero ei Maximus. Igitur Galienus, cum per annos quindecim Romanum gubernasset Imperium, Claudio regni successore defunctus est. Qui solis duobus annis in Imperio transactis, Aureliano rerum apicem dereliquit. Huius temporibus ultimum apud Antiochiam episcoporum concilium congregatur, in quo Paulus arguitur, manifesteque conuincitur haereticus, & damnatur ab omnibus quae sub caelo sunt ecclesijs Christi, insistente plurimum, & disceptationibus ualidissimis perurgente Malchione presbytero Antiochenae ecclesiae, uiro fidelissimo & omnibus uirtutibus adornato: cui accedebat etiam hoc, quod erat disertissimus, & potens in uerbo, atque in omni eruditione perfectus: denique oratoriam in eadem ipse urbe docuerat. Huic igitur ab omnibus episcoporum concilio permittitur disputatio cum Paulo, excipientibus notarijs, quae ita magnifice ab eo & accurate habita est, ut scripta aederet, & nunc quoque in admiratione sit omnibus. Solus etenim potuit dissimulante & occultantem se Paulum confessionibus proprijs publicare. Quibus ita gestis, communi consilio uniuersi pariter sacerdotes scribunt epistolam ad personam Dionysij episcopi urbis Romae, & Maximi Alexandriae episcopi, quae per omnes mitteretur ecclesias, per quam cunctis & suam diligentiam comprobarent, & Pauli haesim confutatam esse, atque deiectam in uniuersorum notitiam peruulgarent. Simul etiam quae cum eo quaestiones habite sint, indicant. Sed & uitam ipsius intemperatam pariter moresque describunt. Ex quibus pauca aliqua inferere huic operi nostro dignum iudicauimus.

Epistola concilij Antiocheni, de damnatione Pauli Samosatani

DIONYSIO ET MAXIMO ET OMNIBUS QUI PER uniuersum orbem sunt, sacerdotibus, & coepiscopis, una cum presbyteris, & diaconis, atque omni ecclesiae catholicae quae sub caelo est, Helenus, & Hymanus, Theophilus, Theotecnus, Maximus, Proculus, Nicomas, Helianus, Paulus, Bolasus, Protogenes, Hierax, Euty chius, Theodorus, Malchion, Lucius, presbyteri, & caeteri omnes, qui nobiscum congregati sunt, ex uicinis urbibus & gentibus episcopi, & presbyteri, & diaconi, dilectissimis fratribus in domino, Salutem. Et post pauca addiderunt MITTENTES hanc epistolam, deprecamur omnes, ut si qui forte tali doctrina infecti sunt, curantur a uobis, sicut & beatae memoriae uiri Dionysius Alexandrinus, & Firmilianus ex Cappadocia, iam prius scripserant ad Antiochiae plebem, dedignati, imò potius declinantes ad personam ipsius scribere, qui erat autor erroris. Ipse autem beatae memoriae Firmilianus, cum adhuc superesset, secundo affuit, & praesens eum arguit ac notauit, sicut omnes nouimus & testamur, qui simul cum illo ueneramus. Sed repromittente eo, corrigere errorem, credidit, sperans posse fieri, ut absque religionis nostrae opprobrio, & dissensionum nota res ueniret in melius: & ideo dissimulauerat, eum tamen Paulus dolo differret, & hominem quidem falleret, deum autem negaret

negaret, ac fide in qua renatus fuerat, uiolaret. Denique & nunc beatus Firmilianus ueniebat Antiochiam, & cum Tharsum usque peruenisset, & nos omnes Antiochiae positi, aduentum illius operiremur, nunciatus est nobis excessisse de mundo. Post aliquanta uero describentes eius uitam moresque adiunxit etiam haec: Postea uero quae a doctrinae regula ad aliena se dogmata, & adulterina conuertit, non opus est enumerare actus eius priores, quomodo cum prius egens fuerit & pauperrimus, & neque ex parentum successione, neque ullam quaestus occasione habuerit honestam, nunc ad summas diuitias peruenerit, non aliunde nisi ex sacrilegijs, & ex his quae per fratrem diripuit, concutiens fratres, uendens patrocina, & fidem negotiorum susceptorum nec accepta mercede custodiens, existimans, secundum quod scriptum est, questum esse pietate. Superbia uero eius quis ferre posset, cum se magis Ducenarium, quam episcopum uideri uellet. Nam & incedens per plateas, tali quadam ambitione utebatur, publice epistolas relegens, atque in auditu omnium & oculis dictans, assistentibus sibi in platea notarijs. Directio quoque praeventiu, & constipatio insequentium quam plurima quaerebatur: ita ut omnes qui uidebant, horrescerent & deestarentur per illius arrogantiam, religionem diuinam. Haec in publico. Intra ecclesiam uero tribunal sibi multo altius quam fuerat extrui, & thronum in excelsioribus collocari iuberet, secretarium quoque sterni & parari, sicut iudicibus seculi solet. Verbum uero faciens ad plebem, iactare supra modum dexteram, ac palmam femori illidere, pede quoque subsaltare ac scabellum ferire cum sonitu. Ab auditibus uero non fauorem neque plausum sperare solum, sed theatri more oratoria moueri sibi expectabat, & uocem tantum de caueis dari. Haec non solum a uiris, sed etiam a mulieribus indecenter expectabantur. Si quis uero auditorum honestius & uerecundius agens, a clamore nimio temperasset, uelut iniuriam faciens, patiebatur iniuriam. Sed & antiquis & defunctis iam tractatoribus insultabat, & illis derogans, suas laudes inueterate impudenterque iactabat. Rhetore se magis quam ecclesiae doctorem laudari cupiebat. Psalmos uero qui in dominum nostrum Iesum Christum dicebantur, cessare facit, uelut neotericos & nuper inuictos. In semetipsum uero compositos, diebus Paschae in medio ecclesiae canere mulieres, maxime quas ipse prius ad canendum pro more instituerat, faciebat, ita ut horresceret, si quis audiret. Nam cum ipse filium dei negaret descendisse de caelo, sed a Maria concepisse, & initium habuisse de terra, psalmi qui in ipsum dicebantur, & quibus in populo laudabatur, angelum eum dicebant descendisse de caelis. Et haec ipse assidens & audiens, non solum dici non prohibebat, sed elato supercilio delectabatur audire. De mulieribus uero quae cum ipso simul manebant, quas *σωσιόδοτος* Antiocheni appellat, quid opus est dici? Ex quarum societate & contubernio ut sibi nulla quaestio moueretur, etiam presbyteris & diaconis suis, his duntaxat, qui ei moregebant, habendi

Paulus Samosatanius quomodo ad diuitias emerferit

Scotus in libro De insignib. magistratum ad Theodosium Augustinum, quem nuper ex Spirensi bibliotheca accepimus, indicat ducenarium fuisse principem officij, uel apud praefectum Augustalem, uel Comitum Orientis, uel apud alios quosdam praefectos, adscitum ex schola Agentium in rebus, qui adorata clementia principum cum insignibus exhibat. Is sub se habebat Cornicularium, Aditorem, Comentarientem, Abactis, Numerarios, Exceptiores, & caeteros officiales

Paul. Samosatenus uelut angelus a stultis mulierculis predicabatur

Hoc uocabulum mouerat deprauatum, non solum in excessu exemplaribus, uel in uicinis

rumetia manu dei scriptis. Et ualde me torfit. Tandem ex uestigijs deprehendi legendū esse σωφρονας. Ex tātūt insignis sermo diui Chryso-
 stomi, πρὸς τὸς ἐξ ἑρ-
 πας σωφρονας.
 In quo demonstrat σωφρονας neq; uxores esse, neque concubinas, sed ter-
 tium quoddam ge-
 nus, sic in quibus:
 εἰσὶν γὰρ τινες δι-
 γάμοι καὶ σωφρο-
 νίας χάρις ἡγάρας
 ἀπειρογάμοι ἀγὼ-
 μνοι, καὶ ἰσχυροὶ
 οἱ ἰσχυροὶ, καὶ
 οἱ ἐξαπυγῆ-
 ρας ἐκφυγισσὺν
 καὶ τελευτήσιν, ὅ-
 τε ἰδιὸν ποιῶσι
 ἴα, οὐ γὰρ φασὶν
 αὐτὰς συνῆμι-
 σαι, οὐτε ἄλλο
 λαοί, λέγουσιν
 γὰρ αὐτὰς ἀνεγέ-
 ρας εἰσπύρειν. Hoc
 est: Sunt enim quidā qui puellas innuptas absq; hoc quod opus nuptiarū cum illis exerceāt dūcētes domi perpetuo col-
 locant, & usq; ad supremā senectā secū inclusas tenent: non liberorū procreandorū gratia, neq; enim aiunt se rem cum
 illis habere: neq; causa libidinis, siquidē illas se dicūt incorruptas inuolatasq; seruare. Porro qui huiusmodi uirgines in
 domos suas assciscabant, tales praecebebāt causas, quod uidelicet opus esset puellis patrono aliquo aduersus maleuolos,
 cum maritos nō haberēt aut tutores, parētibus saepe etiā ac fratribus destitutae: praeterea muliebrem sexū uel maxime
 egere subleuatione aliqua, cū ipsi potius ad uoluptatē spectarēt, quae ex cōiūctū mulieris nascitur. Has causas pulchre
 refellit Chrysost. et dehortatur penitus a consuetudine talū mulierū, cum propter offendiculū aliorū, tum ob paratam
 ad peccandū occasionē. Neq; enim putat facile fieri posse, si inuenis cum puella totū diem cōfabuletur, cumq; ea iocor
 miscet ac rideat absq; arbitris, simul cenās ac bibens, quin accidat aliquid humanū, hoc est, ut concupiscentia uincat.
 Eiusmodi mulieres etiā se sacerdotibus adiungebāt, sanctimoniae causa scilicet. Vnde tertiu caput constitutionū synodi
 Nicenae prohibet, ne episcopus aut quisquā ex clero, subintroducā habeat mulierē. Sic enim Græcā uocem interpretis,
 quisquis fuit, Latine reddidit. Vt legitur dist. 32. cap. Interdixit per omnia. Et rursus eadē dist. Nullus missam audiat
 presbyteri quem scit concubinā inābitanter habere, aut subintroducā mulierē. Rufinus alibi σωφρονας extra
 neas uertit. Hæc paulō copiosius explicimus, ut Decretorū locus melius intelligatur, cum glossatarij prorsus sile-
 ant, non exponētēs quid sit mulier subintroducā. Sed & in Suidæ lexico uocabulum ipsum σωφρονας annotatur
 tantum, nō explicatur. Porro non solū prophane puellae, sed & religioni peculiaris initiatae, ac ab episcopo uelatae,
 quas tum λαυονίδας appellabant Græci, sic se uirorū contubernijs passim addicebant. Nam extat simili argumento
 Sermo quidam Chrysoptomi, docens, Canonicas non decere ut cum uiris habitent.

mulieres secum, similem licentiam dedit. Sed & congregandi diuitias tri-
 buit facultatē, quo ipsi in similibus obnoxij, magistro nequaquā crimen
 impingerent. Nos autē idcirco hæc scribimus fratres charissimī, quia no-
 uimus q̄ sacrosanctum debeat esse episcopale sacerdotiū, quod & clero
 & plebei esse debet exemplo. Neq; enim ignoramus, quosdam dum in-
 cautius sibi ad cohabitandum iungunt mulierculas, cecidisse. Quod etiā
 si non fiat, certe in suspiciōnē uenire de talibus sacerdoti grauissimū est.
 Quomodo autem uetare poterit eos, qui infirmiores sunt, à mulierum
 consortio, quibus ex his quæ gerit auctoritatem præbet? Tantis uero ac-
 tam immitis fuit in potentatu, & ita specie quadā tyrannidis elatus est,
 ut ne ad arguendū quidem quisquā, uel ad accusandū auderet accedere.
 Sed hæc quæ diximus, cōdemnari possent etiā in eo qui fidem catholicā
 seruat, & in ecclesiastici dogmatis ueritate perdurat. Hic uero qui abiura-
 to fidei mysterio, ad pollutissimā se artem ac hæresim cōtulit, necessariū
 fuit, etiā partem erroris ipsius designari, quomodo habendus, uel quo-
 modo execrandus est. Et post multa in fine epistolæ addunt etiā hæc:
 Igitur necessariū est uisum nobis hunc resistentem deo, neq; ad quie-
 scentem ueræ fidei abijci & abiurari, alium uero pro ipso ecclesiæ catho-
 licæ constitui episcopū, per dei gratiā prouisum, filium beatæ memoriæ
 Demetriani, qui huic ipsi ecclesiæ inculpabiliter præfuit, Domnū nomi-
 ne, uirum omnibus bonis ornatū. Indicauimus autē uobis de eo, ut sciatis
 ad ipsum uos scribere debere, & ab ipso cōmunionis scripta suscipere.
 Hic autem qui indignus habitus est esse in ecclesia catholica, anathema
 scribatur, & illius hæreseos sectatores excōmunicentur. Domno igitur
 in episcopatū subrogato, Paulus & sacerdotio abscessus & cōmunionem,
 cum

A cum de domo ecclesiæ nollet exire, interpellatus imperator Aurelianus, re-
 ligiose satis de hoc sancteque decernit, his præcipiens ecclesiæ donum tradi,
 quibus Italię sacerdotes & Romanus episcopus scriberet. Et ita prædictus
 Paulus ad cætera mala etiam hoc dedecoris adquisiuit, ut manu publica de
 ecclesia pelleretur. Et tūc quidem talis erga nos existeret Aurelianus. Pro-
 cessu uero temporis immutare propositi sui bonum cœpit, & malis cōsilijs
 deprauatus, persecutionem erga dei ecclesias meditati, eo usque, ut dicatur
 quod dictatis iam literis & scriptis, cum superesset sola subscriptio, diuina
 dextera interueniens, subscriptionem nephandæ dexteræ deturbauerit.
 Morde etenim subita condemnatur, qui de piorū morte censebatur: ut osten-
 deret deus, quia non cum uoluerit tyrannus, cruciamur, sed quū probaue-
 rit ipse, corripimur. Igitur sex annis Aurelianus quum gubernasset, princi-
 patum Probus post hunc suscepit. Cui quū tantumdem temporis exple-
 set imperio, Carus unā cum filijs Carino & Numeriano succedit; A quibus
 tribus annis, nec plenis, Romano regno administrato, Diocletianus susce-
 pit principatū. Is uero maximas in nostros persecutiones, & ecclesiarum
 subuersiones molitus est.
 Sed paulō antequam hic imperium sumeret, in urbe Roma defuncto
 Dionysio post nouem annos, sacerdotij Felix suscepit sedem. Quo tem-
 pore Manes quidam secundum nomen suū insanians, & instinctu dæmo-
 nis agitatus, inuisam & execrabilem omnibus hæresim docet. Hic autem
 Manes gente Perses, uita & moribus Barbaris fuit, tam acer ingenio, ut in-
 sanire, uel dæmone adimpleri uideretur. Deniq; ita rei exitus docet, CHRIS-
 T I se nunc gerere formā conabatur ostendere, nunc ipsum paracletum
 se esse prædicabat: & elatus in insanā, ad similitudinem CHRIS TI duo-
 decim discipulos eligens, ad prædicandum mittebat, dogmata stulta & im-
 pia à diuersis hæreticis, qui iam prius extincti fuerāt, mutuata disseminās,
 & nostro orbi Persica uenena propinans. Ex hoc ergo Manichæorum hæ-
 resis usque in hodiernum diem diffunditur, eo tempore exorta, quo Felix
 in urbe Roma ecclesiæ præerat. Qui per quinque annos administrato sa-
 cerdotio; Eutyechiano sedem reliquit. Is decem mensibus solis transactis,
 Gaio episcopatum tradit. Qui nostris iam temporibus quindecim annis sa-
 cerdotio perfunctus, Marcellinum successorem reliquit, quem iam perse-
 cutionis tempus inuenit.
 EA tempestate apud Antiochiam sacerdotium post Domnū susce-
 perat Timæus, post Timæum uero Cyrillus. Cyrillo autem successit
 Dorotheus, qui ad nostram usq; memoriam perdurauit, uir et ueritissimus,
 & in scripturis diuinis satis intentus: qui pro multa diligentia etiam He-
 bræam linguam didicerat. Græca autem eruditione liberali, à puero fuerat
 institutus. Is eunuchus à natiuitate fuit. Ex quo etiam Imperator in admi-
 nationē

Aurelianus, Caesar mortur

Probus Carus, Carinus Numerianus Ces.

Diocletianus, Caf. Christid, norū psecutor Ca. XXVII

Felix Pont. Rom.

Manes heres, eos Manichæorum auctos

Manichæi

Eutyechianus, Gaius, Marcellinus

Cap. xxvii, Timæus, Cy- rillus, Doro- theus, episcopi Antiocheni

ratione eum habuerat, & honorem ei contulerat purpuræ præposituram. **A** Huius etiã nos, cum in ecclesia scripturas exponeret, auditores in puericia fuitus. Post hunc Tyrannus apud Antiochiam sacerdotium suscepit, sub quo ecclesiarum persecutio increuit. Apud Laodiciam post Socratem Eusebii Alexandrinus genere episcopus fuit, qui in causa Pauli Samosatani ad partes Syriae cum uenisset, quod esset in scripturis diuinis eruditus, à fra- tribus studiosis uelut thesaurus quidam repertus, ultra nusquam abire per- missus est, sicut Dionysius in epistolis suis scribit. Huic quoque Anatolius suc- cessor, bonus (ut aiunt) boni, extitit: qui & ipse genere Alexandrinus erat, eruditione liberalium literarum & in philosophicis à puero apprime eruditus, ita ut apud Alexandriae Dialecticam docere ab omnibus eruditis uiris & philosophicis cogere. Hic etiã belli tempore quod inter ciues exortum est apud Alexandriae, ferunt multa bona ciuibus in consilijs & prouisionibus præstitisse: ex quibus unum tantummodo factum breuitatis causa me- morabo. Frumentum, aiunt, cum deesset obseffis, & fames grauius quam hostis urgeret, tertia pars (cum duæ se inuicem impugnarēt) erat populi se- parata, quæ quasi fidem Romanis seruabat. In qua parte tunc etiam supra- dictus Anatolius erat absque impugnatione. Hic ad magistrum militum refert, eumque de famis necessitate, quæ obseffis acciderat, edocet, & impetratam gratiam ciuibus defert, eamque hoc modo distribuit. Primo quidem utraq; partes inter se dissidentes alloquitur, ac cum Romanis redire in gratiam sua- det. Sed cum reluctantes uideret, hoc saltem, inquit, credo uos libenter acci- pere, ut omnem uestrorum manum imbellem, quæ belli quidem uobis ne- quaquam, cibi tamen necessario particeps est, exire portas sinatis. Consilium ab utraque parte gratanter acceptum est. Decernunt imbellem manum egre- di castris debere. Data occasione, omnes penè quos inedia consumebat pa- riter cum imbellibus erumpunt, præcipue nostri, quibus bellum gerere contra propositum erat. Quos omnes Anatolius suscipiens, parentis simul ac me- dici fouebat affectu. Et ita multitudini salutem per cibum propere contulit: reliquis uero, qui pauci remanserant, formidinem belli & desiderium pacis inculsit. Ita misericordiam prudentique consilio urbem maximam fame pariter absoluit & bello. Hunc ergo secundum de Alexandria, dei munere Laodi- cenorum ciuitas accepit episcopum, post transactum quod supra memora- uimus bellum. Multa quoque opuscula supradicti Anatolij magnifice com- posita ad nos usque uenerunt: ex quibus dignum mihi uidetur, de Pascha quid senserit, ipsius uerbis proferre. Est ergo, inquit, in primo anno ini- tium primi mensis, quod est decem & nouem annorum circuli principium, secundum Aegyptios quidem mensis Famenoth uicesima sexta die, secun- dum Macedones Dystri mensis uicesima secunda, secundum Romanos ue- ro undecimo calendas Aprilis. In qua die sol inuenitur non solum conscen- disse

Præpositura
purpuræ, quæ
Baphiorum uo-
cant
Eusebii Alex-
andrinus,
Laodicie epi-
scopus
Prouerbum:
Anatolius La-
odicie episco-
pus

Prudens factum
Anatolij apud
Alexandriam

Anatolius de
Pascha
φαιφωδ

A disse primam partem, uerumetiam quartam iam in ea die habere, id est, in prima ex duodecim partibus. Hæc autem particula, prima ex duodecim, uernale est æquinoctium, & ipsa est initium mensium, & caput circuli, & ab- solutio cursus stellarum; quæ *πλάναι*, id est, uagæ dicuntur, ac finis duode- cimæ particulae, & totius circuli terminus. Et ideo non parum dicimus delin- quere eos, qui ante initium hoc noui anni, Pascha putant esse celebrandum. Sed nec à nobis primis exordium sumit: hæc ratio antiquis Iudæis fuisse comprobata demonstratur, & ante aduentum CHRISTI obseruata, sicut euidenter edocet Philo & Iosephus. Sed & horum antiquiores Agathobolus, & ab eo eruditus Aristobolus ex Paneade, qui unus ex illis septuaginta senioribus fuit, qui missi fuerant à pontificibus ad Ptolemæum regem, He- bræorum libros interpretari in Græcum sermonem, quibus multa ex tradi- tionibus Moysi proponenti regi percontantibus responderat. Ipsi ergo cum quæstiones Exodi exponeret, dixerunt Pascha non prius esse immolan- dum, quam æquinoctium uernale transiret. Aristobolus uero etiam hoc ad- dit, in die Paschæ non solum obseruandum esse ut sol æquinoctium uernale transcendat, uerumetiam & luna: Cum enim duo sint æquinoctia, inquit, ueris & autumnii, æquis spatijs dirempta, & quartadecima die mensis primi sit statuta solennitas post uesperam, quando luna soli opposita è regione apprehenditur, sicut etiã oculis probare licet, inuenitur utique uernalis æqui- noctij partem sol obtinens, luna uero è contrario autumnialis. Legi in eo- rum libris multa alia de his ualidissimis assertionibus exposita, quæ euiden- ter ostendant Paschæ solennitatem omni genere post æquinoctium cele- brandam. Multa & alia præterea non solum religiosi uiris, sed & philoso- phis admiranda scripta Anatolius dereliquit, quibus salutaris eius eruditio scire uolentibus innotescat. Huic primus Theoteenus sacerdotium Casareæ tenens, in episcopatu manus imposuit, & uiuens ipse sibi eum successorem suæ cathedræ statuit. Vnde & aliquanto tempore pariter cum ipso Theo- tecno Casariensi ecclesiæ præfuit.

Sed cum aduersum Paulum Samosatenum Antiochiam conueniretur ad concilium, prætergradientem Anatolium, defuncto Eusebio, Laodi- censis ecclesia uel sibi uendicauit episcopum. Post quæ ultimus usque ad per- sequutionis tempus ad Laodicæam Stephanus ecclesiam gubernauit, & ipse eruditione & eloquentia prioribus non inferior, sed fidei uirtute longe dissimilis, sicut persecutionis ignis probauit. Nihil enim philosophiæ in ne- cessitate tentationis ostendit: sed non continuo in illius infirmitate, dei pau- pertas ostenditur. Post huius namque casum prouidit deus ecclesie illi episco- pum Theodotum nomine, uirum non solum uerbis, sed rebus & uirtutibus ornatum. Hic arte quidem medicus fuit, sed ad animarum à domino translatus est medicinam: uere incomparabilis, qui super omnes penè homines, fide, mi- sericordiam

Primam partem
scilicet arietis
Alidæ quartam
in ea diem

Horum pro his
Pancæis

Anatolij

Cap. XXXI
Anatolius
Laodicensis
episcopus
Stephanus
Laodicensis
Theodotus
Laodicensis

sericordia, studio, uigilantia, atq; omnibus optimis institutionibus claruit. In scripturis quoq; diuinis laborem quamplurimum gessit. Interea apud Caesarem Palaestinae Theoteco cum episcopatu solertissime peregrisset, Agapius succedit. Qui & ipse multo labore, multaq; diligentia in gubernatione populi adhibita, & praecipue erga indigentes paterna providentia ferebatur: à quo & uir per omnia prudentissimus, uita, eruditione, moribus, adornatus Pamphilus, ecclesiae ipsius presbyter subrogatur. Sed iste Pamphilus quis uel sit, & quantus, & unde oriundus, quoniam non erat dignum breuiter transcurrere, omnem eius uitam, institutionemq; à puero, & quanta in persecutionibus per diuersas confessiones pertulerit, quosq; agones desudauerit, & qualiter super omnia coronam martyrii indeptus sit, proprio id opusculo comprehendimus. De hoc ergo, quam mirabilis fuerit, illa lectio docebit. Sed & alios quamplurimos per illud tempus admirabiles in presbyteris uiros, nostram iam memoria tenet, ut apud Alexandriae Pierium, Melitium uero apud Pontum, qui episcopus postmodum factus est. Sed Pierius quidem acer ingenio, in diuinis scripturis nobiliter eruditus, uita purissimus, atq; ad Christianam philosophiam nudus, & penitus expeditus, doctor ecclesiae incomparabilis, priuatim & publice mirabiliter disputans. Melitius uero tantae fuit suauitatis in moribus, & tantae dulcedinis, ut melitius Atticum à sodalibus uocaretur. In omni eruditione perfectus. In rhetoricis talis erat, ut alijs studijs nunquam uacasse putaretur. In cunctis uero philosophiae generibus, quae in quinque diuiduntur disciplinas, ita erat per singulas consummatus, ut cum in unaquaque quis experiri uoluisset, in hac eum sola à puero habuisse exercitium iudicaret. Cumq; esset eruditionum praerogatiua magnificus, uirtus tamen animi, & uitae sinceritas longe in eo magnificentior habebatur. Quem nobis persecutionis tempore in fuga positum apud Palaestinam, diligentius & plenius agnosce te licuit. Igitur Hierosolymis post Hymenaeum, de quo paulo ante memorauimus, Zabdas sacerdotium suscepit. Quod paruo tempore administratum, Hermoni post se tradidit. Hic usq; ad nostri temporis persecutionem, à postolicam inibi quam susceperat cathedram conseruauit. Apud Alexandriae uero Maximus, qui successerat Dionysio, cum decem & octo annis sacerdotium transigisset, Theonas succedit. Cuius tempore Achilles, eiusdem ecclesiae presbyter, ecclesiasticae scholae magisterium tenuit, eruditione, fide, conuersatione, & moribus insignis. Theonas uero quum decem & nouem annis sacerdotium inculpabiliter ministrasset, sedem tradidit Petro, uero inter praecipuos egregio. Hic duodecim omnes annos in episcopatu illius urbis exegit. Quorum tres ante persecutionem, reliquos uero nouem diuersis in tentationum generibus duxit. Cumq; se semper in omni agone persecutionum positus, artibus uinculis continentiae distringeret, & ad utilitatem atq; instructionem ecclesiae

ecclesiae in uerbo Dei nobiliter insisteret, satisq; uigilanter erga omnem sacerdotij curam diebus desudaret ac noctibus, nono persecutionis anno, episcopatus uero sui duodecimo, martyrii coronam capitis obruncatione promeruit. Hucusque successiones episcoporum, gestaq; diuersa à domini & Saluatoris nostri natiuitate, usq; ad tempus persecutionis, in qua ecclesiae quoque destructae sunt, historiae mandauimus. De reliquo uero agones martyrum, quos ipsi per nosmetipsos uidimus describentes, posteris ad memoriam relinquamus.

EUSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBRI SEPTIMI, RUFINO PRESBYTERO TRANSLATORE, FINIS.

ELENCHVS CAPITVM OCTAUI LIBRI

De nostri temporis, id est, Diocletiani, & Maximiani, & Maximini Impm. persecutione.	Caput I
De ecclesiarum subuersionibus.	Cap. II
De qualitate persecutionum.	Cap. III
De martyribus.	Cap. IIII
De his qui apud Nicomediam passi sunt.	Cap. V
De his qui in domibus regum erant.	Cap. VI
De Aegyptijs qui apud Phoenicem passi sunt.	Cap. VII
De ipsa Aegypto.	Cap. VIII
De Thebaide.	Cap. IX
De Philea martyre.	Cap. X
De quadam ciuitate apud Phrygiam, pro CHRISTI nomine tota coronata.	Cap. XI
De his quae apud Alexandriae & Antiochiam gesta sunt.	Cap. XII
De his quae in Phrygia apud Pontum gesta sunt, alijs quoq; diuersis uitorum ac mulierum passionibus.	Cap. XIII
De praepositis ecclesiarum.	Cap. XIII
De moribus persecutorum.	Cap. XV
De his quae extrinsecus acciderunt.	Cap. XVI
De persecutionibus Maximiani imperatoris.	Cap. XVII
De his quae in melius conuersa sunt.	Cap. XVIII
De his quae rursus id id ipsum uersa sunt.	Cap. XIX

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE

Liber Octauus.

PROOEMIUM.

POSTOLORVM successionebus intra septem libros à nobis conclusis, in hoc octauo uolumine dignum credidi, etiam ea quæ nostris temporibus gesta sunt, posterorum memoriae relinquere. Et hinc iam nobis sermo sumat exordium.

Capitulum I

Etenim ante nostri temporis persecutionem, quam mirabiliter, quamque magnifice per uniuersum mundum sermo Christi & pietatis doctrina profecerit, & in quantum sublimitatis ascenderit, enarrare, uires nostras superat. Nosci tamen & ex hoc possibile est, quod aliquanti ex principibus Romanis, & facultatem regendi prouincias, iurisque dicendi nostris præbebant: & coniugibus & ministris, atque uniuersæ domui suæ, non solum credere in dominum Iesum Christum, uerum etiam cum omni fiducia ac libertate in fide agere sinebāt: ita ut illos sibi fideles ac familiares ducerent, de quibus certi erant, quod pro fide Christi nihil perfidum saperent. Sicut fuit opinatissimus ille Dorotheus in cubiculo regum, qui propter fidem domini fidelissimus in omnibus habebatur. Unde & cunctis præferri honore meruit & amore. Cum quo & Gorgonius, cæteri que cum ipsis in domino fideles, uel qui intra palatium in summis honoribus erant, uel qui ad prouincias gubernandas præferri cæteris fidei contemplatione merebātur. Iam uero multitudines cocuntium intra ecclesias populorum, & præcipue in diebus festis innumeras cateruas per loca singula confluentes, quis digne poterit explicare? cum ne ipsa quidem antiqua receptacula sufficerent, sed quotidie orationum domus dilatarentur, ita ut amplitudo earum concludere instar urbium uideretur. Sic per tempus plurimum ecclesiarum status incrementis superioribus augebatur, & gloria earum terrens excedens, & cuncta supereminens, festinare uidebatur ad cælum. Nulla enim occurrebat inuidia, nullus liuor nequissimi dæmonis obuiabat: quoniam quidem cœlestis dextræ fulciebatur auxilio populus, etiam tum bene de Deo pro pietatis cultu, & iustitiæ obseruatione promeritus. Verum ubi ex multa libertate, multaque indulgentia uitati sunt mores, & disciplina corrupta est, dum alter alteri inuidemus, & alter alteri derogamus: dumque nos inuicem mordemus & incusamus, & aduersum nosmetipsos intestina prælia commouemus: dum uerborum iaculis proximorum corda terebramus, dum principes cum principibus, populi cum populis, seditiones & certamina

Aperte licet
dat esse Christi
stianum

Dorotheus,
aulicus,
Gorgonius,
aulicus

Oblivio dei
in prosperis

minia concitamus: dum simulatio in uultu, dolus in corde, fallacia profertur in uerbis, & malorum per singula cumulus intumescit: diuina prouidentia iacturam disciplinæ populo suo illatam, ex plurima pace & nimia sui lenitate prospiciens, aggreditur primo sensim refrenare lapsantes, & integro adhuc ecclesiæ statu, congregationibusque manentibus, indulget interim eos qui erant in militia tantum, Gentilium persecutione pulsari. Sed cum nullus ex hoc clementiæ eius intellectus populis redderetur, quin potius uelut ignorantes deum, absque diuina prouidentia res agi ducerent, & per hoc eo magis persisterent in malis suis, atque ipsi qui duces populi uidebantur & principes, diuini mandati immemores effecti, aduersum se inuicem contentionibus, zelo, liuore, superbia, inimicitijs atque odijs inflammarentur, ita ut tyrannidem potius quam sacerdotium tenere se crederent, Christianæ humilitatis & sinceritatis obliti, sacra mysteria prophanis mentibus celebraret, tunc demum secundum uocem Hieremiæ prophetæ: Obscurauit dominus in ira filiam Sion, & deiecit de cælo gloriam Israel, nec commemoratus est scabellum pedum suorum in die iræ suæ. Et sicut iterum dicit: Submersit Deus omnem decorum Israel, & omnes macerías eius destruxit. Et rursum sicut dicit in Psalmis: Destruxit testamentum serui sui, polluit in terra sanctificationem eius, per ecclesiarum scilicet subuersionem, & destruxit omnes macerías eius, posuit munitiones eius timorem, diriperunt populum eius omnes qui transierunt per uiam, pro quibus cunctis opprobrium facti sumus uicinis nostris: exaltauit enim dexteram inimicorum nostrorum, & auertit adiutorium gladij sui, & non adiuuit nos in bello, sed & destruxit eum ab emundatione, & thronum eius elisit in terram. Paucos fecit dies nostros, & super omnia effudit super nos confusionem. Summa namque malorum nobis affuit omnium, tunc, cum domus orationis & ecclesiæ dei uiui ad solum ductæ sunt, atque ab ipsis subuersæ sunt fundamentis, diuinæ uero scripturæ in medio platearum igni crematæ sunt. Prodephas, ipsi hæc nostris uidimus oculis: Sacerdotes domini & pastores ecclesiarum publice denudatos, inuerecunde & inhoneste huc atque illuc ab impijs trahi, ita ut compleretur ille sermo propheticus, qui ait: Effusa est contumelia super principes, & seduxit eos in inuidio, & non in uia. Sed non est nostrum describere, quanta in sacerdotibus Dei iniuriarum genera conlata sint. Sicut ne illud quidem nostrum duximus, exponere sigillatim, quanta prius inter nostros rabies dissensionis exarserit. Hoc solum historia tradere licuit, quod iusto Dei iudicio, & necessaria correptione diuinam sensimus manum. Neque enim refert in medium proferre, pro quibus uel turbo persecutionis inuectus est, uel quos, quatosque in fidelitatis procella submersit: sed illa sola commemorabo, quæ uel nos ipsos dicentes, uel alios ædificent audientes. Propter quod hinc iam diuinos agones beatissimorum martyrum breuiter in quantum possumus, explicabimus

Christiana fides
desimpugnatur

Cap. II
Edictum Dio-
cletiani Cæs.
aduersum
Christianos

Nonufdecimus agebatur annus imperij Diocletiani, mensis Martius, & dies solennis Pasche imminebat, cum edicta principis per omnem terram proponebantur, ut cunctæ quæ usquã sunt ecclesiæ, ad solum usq; destruerentur: Scripturæ sacræ igni exurerentur: Si quis inter nostros alicuius honoris prærogatiua muniretur, sublata hac maneret infamis: Si quis feruorū permãssisset Christianus, libertatē consequi nō posset. Hæc omnia his quæ primò aduersum nos lata sunt, continebantur edictis.

Cap. III
Edictū alterū

Sacerdotes
Christianorū

Carnificina
Christianorū

Christiani ad-
hibentur ad
incesta sacri-
ficia

Astus gen-
tilium

Cap. IIII
Exilium Chri-
stianorū po-
na

Post non multū uero temporis adduntur & alia. Iubetur, ut omnes qui per loca singula ecclesijs præsent, primò quidem cōsiciantur in uincula, tum deinde omnibus supplicijs simulacris immolare cogantur. Hic uero ingens spectaculū sacerdotes dei effecti sunt huic mundo & angelis, & hominibus, cum persecutorum crudelitate ad supplicia raperentur, & agones mirandos omnibus desudarent. Illos autem, qui & multo plures fuerunt quos metus oppresit, & ante congressionem solus terror elisit, præterire melius pato. Cæteri uero, quorum mens promptior & fides ualidior fuit, tormenta patiebantur. Flagris alij discerpebantur, alij unguis fodiebantur, alij ignitis laminis utebantur. Ex quibus nonnulli quidem fatigati cedebant, alij usque ad finem patientiam obseruabant. Ex ipsis autē persecutoribus quidam tanquam miseratione usi, adhibebant nonnullos nostrorum ad incesta sacrificia: & quasi sacrificassent conclamabant, cum nō sacrificassent. De alijs uero cum ne appropriassent quidem immundis hostijs, acclamabant ipsi, quod iam immolassent, & abscedebant: in eo tantum culpabiles, quod crimen sibi obiectum; cum silentio paterentur. Alij semiuui sublatis, tanquam mortui proijciebantur. Alij pedibus tracti, inter eos qui sacrificassent deputabantur. Aliqui sanè exclamabant ingenti uoce, & testabantur se non sacrificasse, sed esse Christianos, tali se gaudentes cōfessione decorari. Nonnulli etiã maiori fiducia, neq; immolasse se, neque unquam immolaturos esse testabantur. Quibus tamen ab assistentibus militibus oratione continuo atq; oculi cōtundebantur ut tacerent, & uiolenter expellebantur tanquam adqueuissent. Tanti erat impijs studij, ut propositū suū uiderentur implese. Sed non aduersum beatos martyres impune hoc facere licebat. Quorū patientiæ & magnanimitatis uirtutem, quamuis nullus digne proferat sermo, tamen pro mediocritate uitium nostrarū quæ possumus enarrabimus.

Igitur primò omnium quoniam, sicut diximus, ignis huius exordium inter solos militares parua scintilla conflauerat, cum deligerentur si qui essent inter milites Christiani, ut aut immolandum sibi sciret, aut militiam pariter uitamq; ponendam, plurimi ex ipsis militiam pro fide CHRISTI, pauci etiam animas posuere. Cum uero inde flamma sumens initium, tota per populos & sacerdotes exaggerasset incendia, possibile nō est numero

compre

A comprehendendi, quanti quotidie penè per singulas quasq; urbes & prouincias martyres efficiebantur.

Etenim apud Nicomediam uir quidam de nobilibus honore & dignitate seculi illustris, simul ut uidit aduersum cultores dei in foro crudelia edicta pendere, calore nimio fidei ignitus, publice populo inspectatē iniecta manu librum iniquæ legis detrahit, ac minutatim discerpit, Augusto in eadem urbe simul cum Cæsare constituto. Ad quos cum relatū esset religiosi & illustris uiri factum, cōtinuo omni in eum crudelitatis genere desæuientes, ne hoc quidem solum efficere quierunt, ut eum moestum aliquis uideret in pœnis, sed læto atq; hilari uultu, cum iam uiscera in supplicijs defecissent, spiritus tamen lætabatur in uultu. Ex quo tortores sui grauius cruciabantur, quod omnia suppliciorum genera cōsumebant in eum, quem ne tristem quidem ex his reddere poterant.

Post hunc ad unum ex Dorothei sodalibus qui in cubiculo regis erat, quicq; semper in affectu habiti fuerant liberorum, intentionis transferretur insania. Etenim cum de immensis supra memorati martyris supplicijs liberius causaretur, educi ipse iubetur in medium, atque immolare compellitur: abnuens imperatur appendi, & flagris toto corpore lanari, uidelicet ut doloris necessitate faceret, quod præcipiebatur inuitus. At ille cum maneret immobilis, uisceribus iam pelle nudatis, iubetur aceto ac sale perfundi. Cumq; etiam hoc tormenti genus constanter ac fortiter tolerasset, craticula prunis subterstrata poni iubetur in medio, ibiq; quod reliquum fuerat in uerberibus absumpti corporis super poni, & nō ad subitū, sed sensim paulatimq; succendī, quo scilicet pœna protelaretur in longum. Cumq; ministri scelerum hinc modo corpus, modo inde uersantes, per membra singula pœnas inciperent, & supplicia renouarent, sperantes ab eo elicere se posse consensum: ille firmus in fide, & ouans in spe, consumptis iam & igne resolutis carnibus suis, ultimum spiritum in fide lætus exhalat. Tali Petrus (hoc enim ei nomen est) martyrio decoratus, uere Petri extitit, & si dei hæres, & nominis. Huius institutor in disciplina, & magister in officijs quæ intra palatium exhibebantur Dorotheus erat, cubiculi regij Præpositus, habens secum officio, fide, & magnanimitate parem Gorgoniū. Quorum institutionibus optimis omnes penè cubiculi ministri in fide dei uigilanter & libere persistebant. Dorotheus igitur & Gorgonius, cum Petrus tam crudelibus uiderent atq; immanibus supplicijs cruciari, constanter & libere: Cur, aiunt, Imperator punis in Petro mentis sententiam, quæ in nobis omnibus uiget? Ut quid in illo crimen ducitur, quod à nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus & unanimitas eademq; sententia. Quos ille cum in medium nihilominus uenire iussisset, similibus penè ut priores supplicijs affectos, ad ultimum laqueo appensos necari iussit. Tūc

q 3 & Anthi

Capit. V
Nicomedien-
sis quidam.

Augustus,
hoc est Diocle-
tianus.

Cæsar, hoc est
Maximianus

Cap. VI
Dorotheus au-
licus, à cubicu-
lo principis

Petrus

Gorgonius

*Anthimus epi
scopus Nico
mediensis*

*Incendium pa
latij Nicome
diensis impin
gitur Chris
tianiis*

*Per regios pu
eros, Dorothe
um, Petri, &
Gorgonii in
telligit, cubi
culares mini
stros Caesaris;
pro Christo
occosos.
Melitene
Syria*

*Carceres re
plentur Chri
stianiis*

*Cap. VII.
Maximae tyres in
uarijs locis*

Tyrus

& Anthimus ipse urbis episcopus, in domini Iesu CHRISTI confessio
ne perdurans, martyrii gloria capitis obruncatione suscepit. Hunc autem
tanquam uere bonum pastorem uiam martyrii praeeuntem, uniuersa pene
gregis sui multitudo prosequitur. Accidit namque apud Nicomediam in
ipsis diebus partem aliquam palatii incendio conflagrare. Hoc Imperator
a nostris factum falsa suspitione praesumpsit, ex quo inastimabili furore
succensus, iubet omnes nostros acruatim collectos, alios quidem gladio
obtruncari, alios ignibus conflagrare. Sed in illis per diuinam gratiam ma
ior fidei ignis ardebat. Denique cum assistentes ministri interrogarent sin
gulos, si qui forte sacrificaturi uellent dimitti, tam uiri quam mulieres, ne in
terrogari quidem se patiebantur, sed ultrò uel flammis irruere, uel cadenti
bus gladijs certatim obiectare ceruices. Cumque iam illis ipsi spectatori
bus nimicitas crudelitatis horresceret, ministri scelerum partem populi na
uiculis iniectam, in medium pelagi abducunt, ibique in sententia fidei per
sistentes, praecipitabant in profundum. In tantum uero apud eos apud eos rabies
crudelitatis exarsit, ut regios pueros martyres effectos, cum secundum hu
manitatis ordinem fuissent sepulturae mandati, effoderent de nouo, & corpo
ra eorum proijcerent in mare, hoc dicentes: Ne forte dii efficiantur Chri
stianorum, & illi qui deos adorare nolunt, seruos nostros incipiunt adorare.
Putant enim quod diuinus apud nos honor martyribus deferatur. Cum
haec apud Nicomediam gererentur, ubi cruentus & ferox autor ipse crude
litatis piorum carnibus inhiabat, haud segnitus etiam apud Melitenen pro
uinciam Syriamque, omnes ecclesiarum principes carceribus retrudi, & in
uincula consoci edictis Principalibus urgebantur: simulque cum his ex plebe
uiri & mulieres nobilesque & ignobiles rapiebantur, & fiebat ubique specta
culum miserabile ac foedum. Subito namque inueniebatur in urbe silenti
um, in carceribus constipatio, in urbe per plateas homo nullus, in carceribus
uacuus locus nullus, ut non tam rei ad ergastulum ducti, quam ciuitas tota
migrasse uideretur ad carcerem. Catenae quae homicidis, adulteris, uenenari
is, & sepulchrorum uiolatoribus fuerant fabricatae, nunc episcoporum &
presbyterorum, diaconorumque & lectorum, atque omnium religiosorum ho
minum colla constringunt, ita ut criminosis nec uincula superessent, nec lo
tus ergastuli resideret. Verum cum peruenisset ad principem aestuare cat
cetes, & per innocentium poenas locum deesse criminosis, noua rursus de
creta mittuntur, ut ex his qui conclusi erant, si quis uellet immolare, liber ab
scederet: qui uero absteret, diuersis poenarum generibus interiret.

Cap. VII.
Maximae tyres in
uarijs locis
Tyrus
TVM iam quantae per singulas prouincias multitudines martyrum, &
praecipue in Aphricae ac Mauritaniae, Thebaidis quoque atque Aegy
pti regionibus extiterint, numero comprehendere quis ualeat. Sed ne illo
rum quidem, quorum agones apud Palaestynam, uel Tyrum, quae est urbs
maxima

maxima Phoenices, praesentes inspeximus, ut dignum est, memorare suffi
cimus. Tanta etenim ab eis uirtute perseverantiae aduersum illata supplicia
pro pietate certatum est, ut nisi quis prius domino & Saluatore nostro cre
dat, dicenti: Quia ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad con
summationem seculi: & eius uirtutem martyribus sciat esse praesentem, re
bus gestis derogat fidem. At nos (ut dixi) non audita, sed oculis nostris in
specta narramus. Exquirebantur diuersa tormentorum genera sibi inuicem
succedentia. Flagris primum per omne corpus Dei martyres carpebantur:
post haec tradebantur ad bestias: adhibebantur leones, ursi, pardi, atque
omne ferarum genus, apri quoque, sed & tauri, quibus ferro & igni feritas ad
debat. Praeparabantur haec omnia aduersus cultores dei, & omnis con
tra eos hominum bestiarumque, & elementorum crudelitas armabatur. Ad
haec dei cultores denudati statuuntur in medio arenae loco: additur adhuc
arte intra caueas bestiarum furor, & ita saeuiores semetipsis effectae prouunt
claustris, replent subito stadium, circumdant ecclesiam martyrum in medio
sitam: circumueunt saepius & oblustrant: & diuinae uirtutis adesse eis custo
diam sentientes, procul ab eorum corporibus abscedunt. Sed ilico furor
qui reprimebatur in beluis, transit in homines. Nemo praesentem Dei uir
tutem, nemo diuinum praesens adesse sentit auxilium: sed mittuntur quibus hoc
artis est instigare bestias aduersum eos, quos diuina dextera defendebat.
Verum illae, ut ostenderetur omnibus, non feritatem deesse bestiarum, sed diu
nam dei cultoribus adesse custodiam, illos ipsos qui ad instigandum mit
tuntur, incredibili uelocitate discerpunt. Et cum iam nullus ex huiusmodi ar
tificibus auderet accedere, iubentur ipsi sancti martyres commotis manibus
& uelut prouocantibus incitare aduersum se beluas. Sed ne sic quidem pa
ti aliquid poterant. Verum & si forte aliqua fuisset ex beluis concitata, cum
peruenisset ad proximum, protinus in semetipsum conuersa repedabat. Tunc
uero stupor ingens & pauor omnes qui in spectaculis considebant, inuase
rat, uidentes homines nudos (in quibus plurimi primae adhuc aetatis) in me
dio tot ac tantarum positos ferarum, intrepidus omnes & impavidus, exten
sis ad caelum palmis, & oculis ac mente totos cum deo, non solum nihil tim
rare terrena, uetum ne carne quidem sua magni pendere, & ipsi iudicibus
pauore tremantibus, reos laeto & hilari uultu in medio persistere bestiarum.
Sed o durae & impiae mortalium mentes. Bestiarum feritas dei uirtute man
suescit, humana uero rabies nec ferarum mitescit exemplis. Sed tentatur
adhuc ab hominibus deus. Iubentur alij uere criminosi bestiarum subtrahi: qui
tamen ilico ut apparuerunt, alius a leone, alius a pardo, ab ursis alius exesus,
aut a tauro in aera dispersus est. Et ita omnes intra momentum temporis
pereunt. Sed ne sic quidem incitatae bestiae cultoribus dei aliquid molestiae
generabant, diuino spiritu eos, uelut maris ualidissimis ambiente. Verax

*Carnificina
martyrum ad
pud Tyrum*

*Bestiae non at
tingunt Chri
stianos*

nanque ille est qui dixerat: Vbi fuerint ex vobis duo uel tres, ibi ero in medio eorum. Cum ergo ne sic quidem aliquid egisset humana saeuitia, iubentur mutari feræ, & ablatis prioribus, aliæ rursus dimitti. Quæ cum & ipsæ similiter ut priores nihil triste dei cultoribus intulissent, a motis etiã his, saeuiores feris martyribus homines mittunt, qui soli possint immanitate beluas, crudelitate feras, atrocitate bestias superare. Gladijs igitur peragunt, quod bestijs nequiuert. Et ut in omnibus se ostenderent beluis esse nequiores, prohibebant etiã cadauera mandari terræ, sed iubebant fluctibus dari. Hæc apud Tyrum uenerandi martyres, qui ad illam urbem de Ægypti partibus uenerant, mirifica certamina desudarunt.

Cap. VIII
Martyres
apud Ægyptum

In sua uero prouincia apud Ægyptum innumerabiles alij non inferiori gloria tam uiri quàm sceminae, sed & pueri ac senes pro fide domini nostri Iesu Christi presentem uitã parui pendentes, futuræ gloriæ beatitudinem quaerere. Quidam ex ipsis post uerbera, post uincula, post unguilas, post flagella, aliosq; diuersi generis horribiles cruciatus, flammis traditi sunt, alij in mare præcipitati, nonnulli etiam capite cæsi, ita ut sponte ceruices suas securibus darent, nonnulli inedia consumpti, alij patibulis affixi, in quibus quidam more peruerso capite deorsum presso, & pedibus in sublime sublati.

Caput IX
Martyres apud Thebaidam

Apuđ Thebaida uero omnem narratione superat agitata crudelitas, pro unguilis testas fictilium uasorum adhibebant tortores, quibus omne corpus eo usque lacerabant, donec totam carnis eraderent cutem.

Mulieres quoq; nudas, ita ut ne pudenda quidem cõtegerentur, arte quadam compositis machinis uno pede in excelsum suspensas, & capite in terram demersas, indignissimo spectaculo expositas, pendere per diem continuum sinebant. Alias sicubi uicinæ sibi duæ arbores inueniebantur, ut quadam ab utraque inflexis cõtra se inuicem ramis, eisq; singulis, singulos pedes martyris obligantes, subito ramos quos ui inflexerant relaxabant. Qui cum ad situm suum naturali impetu referrẽtur, discerptis despiciatisq; uisceribus, auulsa secũ membra rapiẽbant. Et hoc non paucis aliquibus diebus, aut paruo tempore, sed per annos aliquot, quotidie, quãdo minimum decem, interdum autẽ & centum in una die uiri uel mulieres, sed & paruuli supradictis pœnarum generibus trucidabantur. Verum & nos ipsi per idem tempus, cum in Ægypti partibus iter ageremus, oculis nostris inspexi mus, ut sedenti pro tribunalibus saeuissimo Præsidi, offerretur innumeri fœdelium populi, quos ille singulos per ordinẽ cõfessos se Christianos, capite plecti iubebat. Cumq; hi certatim se & sponte gladio subiicerẽt, cõfessio ne præmissa, ille inhumanus & crudelis, nec multitudinis contẽplatione, nec uirtutis eorũ magnanimitate permotus, duci nihilominus omnes & cædi capite iubet, Egrediuntur cuncti pariter ad cõtiguam mœnibus campum,

Ægypti
martyres

non car

A non carnificũ nexibus tracti, sed fidei uinculis conligati. Nemo defuit, cum nemo eos seruaret: sponte omnes, imò & alter alterum præuenientes, ceruices cædentibus obiectabant: defecerunt carnificum manus, & succedentes sibi inuicẽ fatigati sunt, hebetata est acies gladij. Videbã fessos residere carnifices, uirẽs resumere, animos reparare, mutare gladios, diẽ quoq; ipsum non sufficere ad pœnam. Nullus tamen ex omnibus, ne paruulus quidem infans deterreri potuit à morte. Sed hoc solum singuli pauescẽbãt ne forte dum properũ sol uergens clauderet diẽ, separatus à cõsortio martyrum remaneret. Sic cõfidentia fidei cõstanter & fortiter cum lætitiã & exultatione mortẽ præsentẽ uelut æternæ uitæ principia rapiẽbãt. Deniq; dum priores quoq; iugularentur, reliqui non desidia aut torpori animos indulgebãt, sed psallentes & hymnos deo canẽtes, locũ quisq; sui martyrij expectabat, ut hæc agentes, etiam extremos spiritus in dei laudibus exhalarent.

O Vere mirabilis, & omni ueneratione dignus grex ille beatorum, turronam preciosior omnium lapis & gemma nobilior adornabat. Hanc turronam præibat ductor illustrior, hũc gregẽ pastor nobilior decorabat, Phileas huic nomen est, qui erat episcopus urbis illius quæ appellatur Thmuis. Hic nobilitatem primi generis secundum animi uirtutẽ de cœlestibus trahat: de terrenis uero quantum ad seculum pertinet, primis in Romana republica fuerat honoribus functus, eruditione quoq; liberaliũ literarum, & omnibus quæ ad animi uirtutem pertinent exercitijs apprime eruditus, nouissimam hæc, quæ prior est omnium, secundum deũ philosophiam ita suscepit, ut omnes qui præcesserãt anteiret. Cumq; plurimos propinquos & consanguineos nobiles uiros in eadem urbe haberet, frequẽter ad Præsidem ducebatur, eiusq; monitis acquiescere, tot & tantis propinquis exorantibus, respectum habere uxoris, & contẽplationem suadebatur suscepte liberorum neq; in cœpta præsumptione persistere. Ille uero uelut si saxo immobili unda allideretur, garrigentium dicta respuere, animum ad cœlum tendere, Deum in oculis habere: parẽtes & propinquos, sanctos Martyres & apostolos dicere. Aderat tunc quidam uir agens turmatum militum Romanorũ, Philoromus nomine. Qui cum uidisset Phileam circumdatum lachrymis propinquoꝝ & Præsidis calliditate fatigari, nec tamen flecti aut infringi ullatenus posse, exclamabat: Quid inaniter & superfluo constantiam uiri tentatis? Quid eum qui fidem deo seruat, infidelẽ uultis efficere? Quid eum cogitis negare Deum, ut hominibus acquiescat? Non uidetis quod aures eius uerba uestra non audiunt? quod oculi eius uestras lachrymas nõ uident? Quomodo potest terrenis lachrymis flecti, cuius oculi cœlestem gloriam aspiciunt & contuentur? Post hæc dicta cunctoꝝ ira in Philoromum uersa, unam eandemq; eum cum Philea subire sententiã poscunt

Cap. X
O uere pro
quã uere
Phileas episcopus
Thmuitarũ

Philoromus

scunt. Quibus libenter annuens iudex, utrunq; plecti capite iubet. Verum a quoniam Phileæ fecimus mentionem, & ingenij atq; eruditionis eis studium prædicauimus, nõ uidetur absurdũ, si aliqua ex opusculis eius, in quibus de martyrum passionibus memorat, historiæ huic quæ ad rem uidelicet pertinet, inseramus. Scribens igitur ad Thmuitas idem Phileas, post aliquãta hæc refert: Horum uero nobis honorũ exempla præbuerunt beati martyres, qui unã nobiscũ in agonibus perdurantes, secundum quod ex diuinis scripturis fuerant instituti, oculum mentis suæ in deo habentes defixum, mortem pro pietate absq; trepidatione capiebant. Indefineter etenim considerabant dominum nostrum Iesum Christum, propter nos hominẽ factum, hoc nos docuisse, ut usq; ad mortẽ oblectemur aduersum peccatũ. Si quidẽ ipse nõ rapinã arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinanit, formam serui accipiens, & habitu repertus ut homo, humiliãuit semetipsum usq; ad mortẽ, mortem autẽ crucis. Cuius exemplũ secuti beati martyres, omnes cruciatus & pœnas susceperunt, ne fidei suæ cõscientiam macularent, quoniam quidẽ perfecta in eis charitas foras eijciebat timorem. Quorum si uelim tolerantiaẽ enumerare uirtutes, & exponere robur constantiaẽ, nec mihi copia tanta sermonis est, nec puto alijs nisi his solis, qui oculis suis intuebãtur quæ gesta sunt, uideri credibilia. Erant enim expositi omnibus uolentibus pro libidine inferre supplicia, & si quid aliquis per oculũ excogitans nouũ genus supplicij detulisset, licebat inferre. Verberabantur ergo alijs fustibus, alijs uirgis, flagris quoq; alijs, nonnulli loris districti, uel fustibus appensi. Et erat studium per singulos penẽ nouũ genus inuenire supplicij. Post tergum alijs uinctis manibus appendebantur, & trochleis distentis, membratim dtuellebantur. Iam uero unguis exarari, uetus & leue ducebatur. Quod & si forte hoc genus supplicij cuiquam fuisset adhibitũ, non (ut latronibus & homicidis solet) tantũ latera fodiebãtur, sed & ueter & femora ac tibie, & usq; ad unguis ungula perueniebat. Sed ne facies quidem ac uultus & frons a tormẽtis remanebat immunis. Addebatur & hoc super omnia, ut posteaquam fuissent humana corpora absq; omni humanitate laniata, exposita in publico & nudata, non solũ ueste, sed etiã cute, crudele cunctis prætereũtibus spectaculum fieret. Quosdam columnis districtos, & post tergum distortis brachijs uinctos, derelinquebant. Iam uero hi qui ante præsidem suspendebantur, non id solum temporis, quo ab eo discutiiebantur, sed totum penẽ diem cum alijs actus agerentur, in eculis exigebant, si fortẽ aliquis ex his, iugis pœnæ continuatione a proposito firmitate decideret. Tanta uero in his crudelitas erat, & in tantum ab eis omnis penitus humanitatis sensus aufugerat, ut posteaquam omne corpus uel tormentis, uel uerberibus fuisset absumptũ, trahi nudum pedibus rursus iuberetur ad carcerem, atq; ibi neruo pedibus conclusis, recẽtibus adhuc uulneribus

*Nonna supple
cia*

neribus rescerentur in solum testarum fragmentis subterstratum. Interea quã plurimi usque ad mortem constanter & fortiter perdurantes, inuentoribus scelerum immaniter intentatæ crudelitatis pudorem nõ minimum conferebant. Alij uero recepta corporis sanitate ad reparandos denuo agones, dispensatores pœnarum sponte prouocabant. Quos illi erubescens rursus ad tormenta reuocare, ipsa eorum audacia perterriti, capite eos cædi iubebant. Istæ sunt ueri in deo philosophi beati martyris Phileæ uoces, quas in uinculis positus, & in carcerem retrusus, commissæ sibi ecclesiæ scribebat, quibus unã secum socios eos martyrum & consortes cœlestium faceret coronatum.

Iam uero illud quod apud Phrygiã gestum est, quis audeat præterire? In quo & communia humanitatis, & propria Romani regni iura uoluptata sunt. Vbi urbem quandam Christianorum ciuium, in qua & populus omnis, & honorati uiri, & curator ac magistratus, Christianos se esse, nec acquiescere ad sacrificandum faterentur, circumdari militibus iubent, cunctosq; simul cum mulieribus uiros, cum paruulis senes, cum ciuibus ciuitatem; iniecto igne concremari, ita ut nullus penitus ex illa urbe, etiam cum optio uolentibus daretur, abscederet. Et hoc in ciues perpetratũ est, quod in hostes egisse, notam crudelitatis habuisset. Verum beati huius numero sicq; martyri pariter ab uniuersa urbe suscepti, autor & dux extitit uir pietate & religione, atque omni benignitate clarus, Adauctus nomine, patria & genere Italus, honoribus palatij per gradus singulos usque ad officiorum magisterium perfunctus: rationes quoque per illud tempus summarum partium administrans, in supradicta urbe degebat. Cuius in confessione CHRISTI constantiam omnis populus secutus, boni ducis exemplo summarum uere partium per martyrium cõsecutus est palmam. Sed unde sufficimus propria uniuersiusque martyris per singulos enumerare supplicia? Quis enim possit uel illa repetere, quibus apud Arabiam sancti martyres securibus cæsi sunt? Aut quomodo quis retexat, quæ in Cappadocia gesta sunt, ubi crura frangi Dei cultoribus iubebantur? Quis Mesopotamiae referat cruciatus, ubi Christianos suini tergoris more singulis manibus pedibusq; suspensos, amarissimo fumo subteringesto, indignis cruciatibus encabant? Alios uero lento igne propẽ adhibito, tormentis longioribus absumebant?

Cap. XI

*Ciuitas Phry
giæ Christiã
na exusta*

*Adauctus
martyr.*

*Magister offi
ciorum. is qui
uernabat scho
las, et fabricas*

*Arabia
Cappadocia*

Mesopotamia

Cap. XII

*Mire marty
rum carnifi
cina*

Iterum Poetarũ fabulas uincunt: ubi obruncatis auribus, atq; inhonesto uulnere naribus, manuum quoq; cæterorumq; membrorũ summitatibus amputatis, truncum abire sinebant derisum. Apud Antiochiã uero quomodo recordabor craticulas prunis impositas, quibus Christiani superimpositi torrebantur? Sed inter hæc nobilium duorum iuuenum factũ memorabile

scenole Christianorum morabile silere, æquū non puto. Qui cum comprehensi, simulacris immo-
 lare cogentur, aiunt: Ducite nos ad aras. Et cum fuissent adducti, manus
 suas ardenti igni superponentes, si subtraxerimus, inquit, sacrificasse nos
 credite. Et quoadusque caro omnis in ignem deflueret, immobiliter perdu-
 rarunt. Alij cum ad sacrificandum quæreretur, sacrilegam pollutionem ui-
 tantes, uitam præcipitio finiunt, minore quidem tolerantia fiducia, sed
 conferuandæ fidei maiore cautela. In quibus admirabilis quædam & uene-
 randa fœmina, pulchritudine pariter & pudicitia formosa, genere nobilis,
 & copiosa facultatibus: cui erant duæ filia: uirgines, honestæ satis, & ad ma-
 ternæ pudicitia: regulam nutritæ, specie simul & moribus æmula sibi probi-
 tate certantes, quas religiosa mater secundum præceptū diuinū in timore
 domini educauerat. Sed pro his quæ supra diximus, uel naturæ, uel institu-
 tionum bonis, prauorum hominū multa erga uirgines, earumq; matrem
 contentio exagitabatur, & summo studio summaque ui perquirebantur.
 Cumq; declinandi turbis gratia sui absentia procurassent, agitur omni
 intentione, ut earum præsentia fieret: missi in hoc ipsum milites, repertas
 eas uenire Antiochiæ cogunt. Sed cum perurgentibus militibus, uehiculo
 impositæ iter agerent, talibus religiosa & pudica mater ad filias utitur uer-
 bis: Scitis dulcissimæ mihi filia: quomodo uos in disciplina Dei educa-
 uerim. Scitis quod à paruulis Deus uobis pater, Deus nutritor, Deus insti-
 tutor, extiterit, & quod pudicitia: & castitatis bonum ita mecum pariter di-
 lexistis, ut nec oculis quidem uester unquam (sicut uobis conficia sum) lasi-
 uiore fuerit maculatus aspectu. Quid igitur nūc agimus? Videtis quod ista
 omnis uis, aut à Deo nos studet, aut à pudicitia separare. Prostituentur
 ergo publicis lupanaribus membra, quæ aer penè ipse publicus habuit in-
 cognita: Ne quæso filia: quia nec tam parua nobis in deo fides est, ut mor-
 tem pertimescamus: nec tam despecta pudicitia, ut uiuere etiam cum turpi-
 tudine cupiamus. Quin potius si placet quod in omnibus tenetis, etiam in
 hoc sequimini matris exemplum. Præueniamus impuras carnificum ma-
 nus, & impudicorum præripiamus incursum, mundumq; hunc qui nos ad
 impuram & impudicam cōpelleat ac pertrahet uitam, pura & pudica morte
 damnemus. Cumq; talibus adhortationibus filias ad simile propositum
 uideret accensas, ad fluuium quendam in itinere positū uenerunt, ubi cum
 se humanæ necessitatis causa descendisse simulassent, & paululum custo-
 des cogente naturali reuerentia secessissent, adductis diligentius hinc inde
 uestibus, minacis se fluuij rapidis iniecerunt fluentis. Sed & alia: duæ uirgi-
 nes per omnia insignes forores, genere nobiles, uita mirabiles, primæ ad-
 huc ætatis specie pulchræ satis, sed anima pulchriores, ornata: moribus ma-
 gis q̄ monilibus, studijs apprimè probabiles, non ferentes uiolari publicis
 edictis ac legibus castitatem, marinis se fluctibus demersere.

Hæc apud

Hæc apud Antiochiam. In regionibus uero Ponti crudeliora gērebā-
 tur. Arundines acutæ quibusdam sub unguibus digitorū infigebātur.
 Alijs plumbum igni liquefactum, & dorso defusum usq; ad loca pudenda,
 quibus naturalis egestio procurari solet, infundebat. Fœminis quoq; uerua
 cadentia & reusta, ardētia absq; ullo humanitatis miserationisq; respectu
 ingerebantur per pudenda uiscerum, & naturalia secreta membrorum. Sed
 quid faciam, quod appellationes ipsæ mihi in admisis facinoribus defunt,
 & gestorum scelerum nec uocabula quibus enumerari queant, inueniri pos-
 sunt: Sustinebant tamen omnia fortissimi & piissimi martyres: cum optimi
 & prædarii iudices in eo solo sapientiam suam omnibus futuram in admira-
 tione censerent, si aliquod nouæ crudelitatis supplicium, nouiq; generis inue-
 nissent. Sed cum aliquantum iam non ratione aut humanitate, crudelitatis
 tamen nimietate satiati, respicere ad immanitatem sceleris sui cœpissent, de-
 solatas urbes ciuibus, & optimis ciuibus, rura nudata cultoribus, orbatos si-
 lijs patres, & parentes liberos, ad clementiam se humanitatemq; conuertunt,
 edictumq; principale proponunt: Quoniam phas nō esset tot ciues in qui-
 bus fidei suæ esset obstinata persuasio, morti tradere, placere de reliquo, ut
 hoc genus hominū nequaquā quidē subiret interitū: omnes tamen qui hanc
 specie cōfessionis tenerēt, dextris oculis ferro effossis, eisdemq; cauterio adu-
 stis, sinistro etiā poplite nihilominus cauterio debilitato, per singulas quas-
 que prouincias in æris ferriq; metalla, uel operis, uel pœnæ gratia deportan-
 dos. Hæc fuit clementia Principalis, qua optimis ciuibus consultum est. Sed
 illi quidem suis (ut uidebatur) uel moribus, uel uitijs agebant. Iustis uero &
 sanctis uiris coronæ uirtutis & patientiæ parabantur, domino & saluatore
 nostro per hæc uel explorante fidem credentiū sibi, uel merita remuneran-
 te. Sed sicut omnes per singulos enumerare non solum difficile, sed & im-
 possibile est, qui tunc in passionibus carnis suæ deo gloriam dederunt: ita o-
 mnes penitus ommittere, & ne paucorum quidem nominatim facere mentio-
 nem, satis uidetur ingratum. Paucos ergo memorabimus, & maxime eccle-
 siarum principes, per loca sua singulos martyrij gloria coronatos.

Primus nobis in memorijs piorum, fulgēs in regno CHRISTI martyr
 scribatur Anthimus, Nicomediæ episcopus, capite cæsus. Post hūc uita
 & studijs semper martyr Lucianus presbyter Antiochenus, sed tunc apud
 Nicomediā CHRISTI regnū rebus gestisq; prædicās. Apud Tyrum uero
 nobilissimus in martyribus, & à prima ætate in CHRISTI institutionibus
 enutritus Tyrannio, eiusdē urbis episcopus, Zenobius à Sidone presbyter,
 & Syluanus Emisenorū ecclesiæ episcopus, qui in sua ciuitate bestiarū mor-
 sibus absumptus, martyrum sociatus est choris. In Palæstina uero primus
 Syluanus episcopus apud Gazā, cū plerisq; clericorū: In metallo autem Fa-
 uesi quadraginta simul capite cæsi: Peleus uero, & Nilus episcopi cum pluri-

r mis

Cap. XIII
 Carnificina
 martyrum
 apud Pon-
 tum

Mater cum
 duabus filia-
 bus amore ca-
 stitatis in flu-
 uio se iniecit

Duæ uirgines
 in mare profi-
 ciebant

Cap. XIII
 Anthimus
 Lucianus

Tyrannio
 Zenobius
 Syluanus

Peleus
 Nilus

mis clericis igni consumpti, in eorū numero habebatur etiā Cæsariensis ec-
Pamphilus clesie flos nobilissimus, & fructus doni cœlestis Pamphilus. Apud Alexan-
 driam uero & per omnē Aegyptū, uel Thebaida primus uelut lucifer qui-
 dam inter astra consurgens Petrus eiusdem urbis episcopus, doctrina, mori-
 bus, & uita præcipuus, & cū eo presbyter Faustus, & Dius, & Ammonius,
 nec merito, nec institutionibus, nec martyrio dispares, Phileas quoq; & He-
 sychius, & Pachomius, ac Theodorus, episcopi ex urbibus Aegypti, ceteri
 q; cū ipsis innumerabiles, nobilissima pertulere martyria. Quorū per singu-
 la agones describere, ne nos opus nostrū iusto longius dilatemus, suis ciui-
 bus qui ad dicendum probe pollent, & præsentibus tunc aderant, derelinquo.

Cap. XV Interea perturbari statum nostrum, & crudeli ubiq; animaduersione uā-
 lantari, æternū peruiabilem illū nō latuit oculū. Et quoniā dominus quidē
 tradiderat familiam suam castigari paucis, cruci uero immanitatis ministri
 defauerunt in multis, adest continuo ultrix dei dextera, & illos qui primū
 dum pacē seruarent ecclesie, cū omni prosperitate imperiū gubernauerant,
Diocletianus in tātam rerum permutationē deducit, ut Augustus ipse in id uanitatē atq;
 amentie perueniret, quo depositis cum collega pariter Augusto regni in-
 gnibus, priuati & plebei post imperiū uiuerēt. Ille uero qui ei secundus in ho-
 nore postmodū etiam in primis successor fuit, qui & incensor ac signifer no-
 stræ persecutionis extiterat, tam multis uarijsq; morbis & corporis tabe, at-
 que infania mentis afficeretur, ut post longos atq; inextricabiles languores,
 scelerum suorum furijs agitato, sponte uitam nephariam proderet.

Cap. XVI Sed hæc postmodū. Tunc uero in occiduis partibus, quod Maximianus
Maximianus (qui & Hercules) deposuerat, Constantius regebat imperium. In duas
Herculius nāq; procuraciones Romanū regnum fuerat diuisum. Sed is multa clemen-
Constantius tia erga homines, erga deum uero religione maxima utebatur. Neq; uero
 ex consortis rabie regnū suum priorū sanguine maculauerat, neque oratio-
 num domos & cōuenticula nostrorū imitatus Maximiani uesaniam, hosti-
 li uastatione destruxerat, quin potius cultores dei uenerationi habuit & ho-
 nori. Unde & merito religiosus pater, religiosiorem filium Constantinum
Constantinus regni bene parti reliquit hæredem. At uero Constantinus, statim ut Roma-
 ni regni apicem ex paterna hæreditate suscepit, mira quadam dei gratia ci-
 uibus charus, exercitui acceptus, uiris fortibus imitandus, facinorosis uero
 & ignauis terribilis fuit. In obseruatiā quoq; religionis longe etiam patrem
 uincere studuit. Sed & Licinius communi omnium sententia adscitus in im-
 perium, Augustus pronuntiatur. Quæ res Maximinum uehementer offen-
 derat, quod is tūc solummodo Cæsar in orientis partibus habebatur: neq;
 id ultra ferens, ut raptum sibi met Augusti nomen assumit. Maximianus ue-
 ro, qui & Hercules, quem paulo ante collegā fuisse Diocletiani, & cum eo
 imperij insignia deposuisse memorauimus, eum à filio Maxentio in urbe
 Roma

*Maxentij ui-
ta & crudelitas*
 A Roma tyrannidem tenente fuisset expulsus, ad Constantinum tanquam
 ad generum miserationis causa confugiens, insidias ipsi à quo religiose su-
 sceptus fuerat molitur. In quibus turpiter deprehensus, turpius perit: ita ut
 post interitum statuae eius atque imagines auferrentur, & in ædibus publi-
 cis uocabula eius nominis mutarentur. Huius igitur filius Maxentius, qui
 in urbe Roma tyrannidem ceperat, primo uelut inuitandæ erga se plebis
 gratia, fidei nostræ ueneratorē se esse simulabat, & ob hoc persecutiones
 reprimi, omnesq; iniurias à Christianis arceri iubet. Sed nihil in reliquis
 actibus suis, nihil in uita uel moribus, quod Christianis proximum uideretur,
 ostendit. In tanta etenim flagitiorum & scelerum fece, in tanto impuri-
 tatis cœno uersabatur, ut nihil prorsus facinorum pessimorum ab eius non
 dicam uita, sed unius saltē diei ac noctis actibus esset alienum. Deniq; Sena-
 torū, & maxime nobiliū matronas publice abstrahi, atq; ad suā libidinem
 deduci imperabat, & post contaminationē uiris suis reddi iubebat, non tam
 expleta adulteri libidine, quā immutata. Tantus uero metus Patres ple-
 bemq; oppresserat, uti ne hoc ipsum quidē quod metuerent, palām osten-
 dere auderent, sed ferebant insuetam seruitutem gementes: & aliquid pro
 libertate cogitare metu prohibebantur, cum ille non iam ira, sed libidine cæ-
 des agitaret. Denique quadam die imperat militibus suis, exire per plateas
 totius urbis, ut omnes qui occurrissent, cuiuscunque ætatis & cuiuslibet se-
 xus, gladijs cæderent. Innumeræq; multitudines populi Romani, non ho-
 stium, sed ciuiū telis deiectæ sunt. Senatores uero, & nō maxime, qui uel ho-
 noribus, uel opibus clariores in curia uidebantur, confictis criminibus tan-
 quam rei puniti proscriptiq; sunt. Addit uero etiam hoc fastigiū sceleribus
 suis, & artis magicæ industriam summis studijs excolit: ad quæ ministeria
 explenda, perquirebantur mulieres nobiles grauidæ, & adhibita funestis sa-
 cris mediæ scindebantur. Rapiebantur & paruuli infantes, eorumq; exta ui-
 scribus euulsa perscrutabantur. Iugulabantur & leones: & nephandis qui-
 busdam commentis ac precationibus dæmoniaca arte compositis, bella di-
 cebantur per hæc arceri, & credebatur ius phasq; regni per nephas posse
 seruari. His uero malis omnibus etiam illud additur, quod omnes qui per
 cæteras urbes uel agros fuerant tyrannica crudelitate deterriti, dum nihil si-
 bi ad uitam tutū putant, relictis agris, per loca abdita & latebras eunt, omni
 studio arandi ferendiq; cessante, tantaq; fames urbem atque omnia loca in-
 uaserat, ut nihil reliqui ad uitæ subsidium fieret.

Cap. XVII
*Maximini Cæ-
saris seueritas*
 IN Orientis uero atque Aegypti partibus Maximinus simili per omnia
 crudelitate & uesania tyrannidem gerebat, ita ut alter alterum, utpote in
 tyrannide socius, etiam in sceleribus uideretur imitari, & nescires cui potissi-
 mum dare flagitiorum palmam deberes. Eo sanè Maximinus præire sociū
 sceleris uidebatur, quod etiam publicos honores & maximos magistris ma-
 gorum

gorum & malarum artium doctoribus decernebat. Simulachrorum quoque cultui satis superstitiose deditus erat, ita ut ne ad paruum quidem motum sine augurijs & diuinationibus ac symbolis adquireceret. Unde & uementior aduersum nos & grauior prioribus persecutor fuit. Vetera quoque delubra & olim etiam à studiosis cultoribus derelicta, renouari omnia iubet: sacerdotesque his & pontifices, per singulas prouincias, nobiles quosque, & alij iam honoribus functos, ministris militaribus & salarijs additis decernit. Nec mirum, qui & manifestos maleficos, uel rectores prouinciarum uel duces militum promoueret. Sed ob huiuscemodi uanitatis ministerium, quæ plurimæ copiae auri argenti que quærebantur. Ex quo accidit, ut omnes ubique prouinciæ diuersis modis & occasionibus nudarentur: grauando censum, tributa multiplicando, locupletiores quosque exquisitis aut etiam fictis iniurijs condemnando, alios uero etiã proscribendo, oēs pariter bonis paternis autis, & familiaris euoluebat. Unde & montes auri (ut ita dixerim) congregatos familiaribus suis ac satellitibus largiebatur. In conuiujs uero tam profusus erat, tamque temulentus, ut insanus, & mente captus uini furore putaretur, & ea cibus fieri iuberet, quæ die postera se iussisse nesciret. Delicij, luxu, atque omni dissolutionum genere fluitans, turpissima suis militibus præbebat exempla. Denique quicquid lasciuie, quicquid petulantier, quicquid luxuriose gestum à Rectoribus uel militum, uel prouinciarum fuisset, inultum cedebat ob imperatoris exemplum. Cui inter cætera hoc etiã singulare studium erat, ne ullam non dico urbem, sed uel breue oppidum, absque adulterio nobilium matronarum quæ per loca fuissent repertæ, uel corruptione uirginum, præteriret. Talis hic tantusque uir, qui pudicitia, honestatis, iustitiæ, ac totius æquitatis hostis publicus erat, quidni etiam Christianorum hostis & persecutor existeret? Aduersum quos tatum crudelitate exercuit, ut præcessores suos uincere festinaret in scelere: ignes, laminae, cruces, bestias, maris profundum, obrutaciones membrorum, effusionses oculorum, & singulis membris specialia inferre supplicia gestiebat: quum tamen illi magis constantes & fortes inuenirentur in tolerando, quam iste ingeniosus & callidus in exquirendo. Vincebatur etenim sapius non solum à uiris, sed etiam à fœminis, quæ uerbo dei & fidei calore succensæ, ut fœminæ quidem comprehendebantur, sed ut uiri fortes in certamine coronabantur: mortem quippe promptius subire, imò uero & ultro expetere, quam corporis maculam recipere malebant. Verum cum duobus grauissimis dominis libidine & crudelitate præceps ageretur, fuit apud Alexandriam Dorothea quædam satis nobili orta familia, ingentibus diuitijs, & propinquis nobilibus pollens. Sed in ea ingenij atque industriæ bonum, cæterarumque honestatum artium studia magis quam hæc, uigebat. Formæ uero & decoris gloria tanta ei fuit, ut mirum ac speciale in ea dei signum crederetur. Sed illa

Dorothea uir
go, Alexan/
drina

quæ religione animi & honestate uitæ pulchrior quam uultu corporis esse studebat, æquissimo mentis iudicio, quod pulchrum & decorum inter homines uidebatur, id potius deo consecrare, quam usui humano statuit indulgere, ut uirgo deo sacrata persisteret. At ille qui diuina atque humana, libidine simul & crudelitate fœdaret, cognito solius formæ, non etiam ingenij ac propositi bono, ad contemnerandam uirginem, ac polluendam eius castitatem animum intendit. Comperto uero quod Christiana esset, quæ secundum suâ edicta pœnæ magis quam libidini subiicienda uideretur, in ambiguo positus æstare coepit, & in quam se partem uerteret, ignorare. Sed ubi dubios animos libido, quæ ei latius dominabatur, obrinuit, & expectantem uirginem pro martyrio ad supplicium rapi, per occultos nuntios de stupro interpellauit: illa æque nephas sibi esse respondit, templum corporis sui quod semel deo consecrauerat, idolorum cultu ac libidinis contagione polluere. proinde se quidem ad mortem paratam esse: à crudeli uero tyranno non decere blandum aliquid aut molle proferri, nec esse dignum resoluere erga se truces animos, quos quotidie undatim Christianorum profusus cruor duraret. Ad quæ responsa cum ille libidine accensus acrius incalesceret, & nisi uerbis adque uisisset, ut agere decerneret: omnibus uirgo pudicissima facultatibus suis, domoque ac familia derelicta, noctu clam cum paucis fideissimis famulis, & cum amicissima sibi comite castitate discedit, atque in lulum tyrannum uanum amentemque dereliquit. Sed & alias plurimas nobiles mulieres simul ac uirgines exemplo illius adortus, sed exemplo nihilominus illius paratior ad mortem, quam ad seruitutem libidinis nactus, crudelibus supplicijs affici iubet. Quæ multo promptius & latius quam cæteri omnes mortem subibant, eo quod duplices sibi coronas à domino præparandas, non solum pro pietate, uerum etiam pro castitate credebant. Sed in his relationibus positum, flere æquum non puto, etiam nobilissimæ fœminæ in urbe Roma mirabile factum Sophroniæ, cuius uir præfectus urbis Romæ sub Maxentio tyranno degebat. Qui cum de supradictæ fœminæ pulchritudine cognouisset (ut ei mos erat) missis stuprorum ministris, deduci ad se fœminam iubet. Illa rem ad maritum detulit. Qui cum compersisset, multa secum uolens, ad ultimum altius ingemiscens: Et quid, inquit, faciemus, quibus aut hæc toleranda sunt, aut anima ponenda? Tum illa ut maritum uidit, metu mortis perterritum prodidisse pudicitiam suam: Paululum, ait his qui missi fuerat, expectate, donec composita (ut decet) & adornata procedam. Dehinc ingressa cubiculum, cum prius defixis genibus orasset, tanquam pudicitiam suam deo immolatura, pectus ac uiscera correpto mucrone transtulerat. Extremos huiusmodi nuntios ad tyrannum per adstantes famulas mittens: Tales (ait) magis placeant Christianæ fœminæ tyranno. Hoc modo in oriente simul atque in occidente, uelut uno daemonis spiritu armati, & paribus eisdemque

Sophonía
Romana

uitijs accensū defœuiebant tyranni, cum tamen per hæc Christianorum uirtus animi, & constantia fidei probator & magnificentior redderetur.

Cap. XVIII

Sed cum per decem cōtinuos annos in oriētis partibus similis etiam Maximiani principis erga Christianos fuisset grassata crudelitas, & innumera hominum milia deū uerum colentiū neci dedisset, cumq; uires crudelitatis ac libidinis suæ indefinenter suggereret temulentia, & neq; cōsiliū, neq; satietas finem ullum aut modum imponeret, adest cultoribus suis diuina prouidētia, & quos per ignem probauerat, educit rursus ad refrigerium.

Galerius Maximianus incipit egrotare

Ipsū namq; autorem sceleris ultio diuina corripuit. Et ille qui latis ac flagitatis carnibus incedebat superbus, inflatis subito uisceribus, suppuratisq; distenditur. In profundioribus dehinc pectoris partibus obortū uulnus totos intrinsecus uiscerū secessus tabo serpēte depascitur. Post etiā fistulis quibusdā in superficie purulentis meatibus adaperitis, de interioribus putrefactis uulheris uenis ebullire undatim cœpit innumera uermiū multitudo. Pector uero tā intolerabilis erat, ut nullus omnino ne medicorū quidē propius posset accedere, quod carnes satis lætæ, & in omni luxuria nutritæ, grauiorē ex corruptione nidore putredinis exhalabāt. Deniq; plerosq; medicorum, quod nec morbo aliquid mederi, nec uitæ fœtoris tolerare possent, interfici iubet. In quibus cū quidā iugulandus potius quā medicaturus assisteret, inspiratus à deo: Cur (inquit) Imperator erras, & quod deus infert, ab hominibus putas posse reuocari? Nec humanus est iste morbus, nec à medicis curatur. Sed recordare, quāta in seruos dei egeris, quāq; in religionē diuinā impius & prophanus extiteris, & intelliges unde tibi sint poscenda remedia. Nā & ego quidē mori cū cæteris poterō, tu tamen à medicis non curaberis.

Cap. XIX
Maximianus per morbum admoenetur huiusmodi conditionis
Alias, obseruationibus

Edictum Maximiani et Constantij Cesarū pro Christianis

Tunc primū se Maximianus hominē esse intellexit, & sceleris suorū immanitatē recordatus, primo omnium errasse se, & impie egisse profiteatur, & uelut satisfacere incipit deo. Tum deinde conuocatis his qui in officio publico sibi parebāt, legē scribi & confestim emitti iubet, qua non solū Christianis desinat persecutio, & arceatur omnis iniuria, uerū & reādicari eorū permitterentur ecclesiæ, ut solitis cultibus & obsecrationibus uacātes, etiam pro ipsius salute excelso supplicēt deo. Quibus dicto citius procuratis, continuo per singulas quasq; urbes edicta mittuntur, continentia hūc modum:

IMP. CAES. GALERIVS MAXIMIANVS, INVICTVS, AVGVSTVS, PONT. MAX. GERMANICVS, AEGIPTIACVS, THEBAICVS, SARMATICVS V. PERSICVS II. CARPICVS VI. ARMENICVS, MEDORVM ET ADIABENORVM VICTOR. TRIB. POT. XX. IMP. XIX. COS. VIII. PAT. PAT. PROCOS. ET IMP. CAES. FLAUIVS VAL. CONSTANTIVS, PIVS, FELIX, INVICTVS, AVGVSTVS, PONT. MAX. TRIB. POT. IMPER. V. COS. IIII. PAT.

PAT.

PAT. PROCOS. Inter cætera quæ pro utilitate reipublicæ disponimus, nos quidē primo uolueramus secundū antiquas leges, & publicā Romanæ obseruatiæ disciplinā cuncta moderari, inter quæ etiā hoc addere, ut Christiani qui paternā religionē reliquerant, ad eā rursus reuenteretur. Verum quoniam iudicio quodam animi sui tāta eos obstinatio rei huius habuit, ut nullo modo redire uellēt ad ritū religionis antiquæ, quæ à maioribus fuerat instituta, sed eo magis pro uolūtate sua unusquisq; legē sibi ipsi cōstituit, & in locis diuersis plebs diuersa concurrat. Cumq; pro his à nobis propositū fuisset edictū, ut ad patrias leges redirēt & antiquitas cōstitutæ, plurimi eorū periculis se potius subijcere, mōtesq; innumerabiles tolerare, quā obedire præcepis talibus maluerunt. Et quoniā multos adhuc in eodē animi iudicio durare peruidimus, ita ut nec dñs celestibus honorem debitum redderent, nec suæ religioni satisfacere uiderentur, respicientes ad solitā mansuetudinem clementiæ nostræ, qua consueuimus omnibus hominibus dare ueniam, libenter etiam erga hos indulgentiā nostram credidimus porrigendam, ut rursus sint Christiani, & cōuenticula in quibus orare consueuerūt, extruant, & reādicent, ita tamen ut nihil contra disciplinā publicā gerant. Alijs uero epistolis Iudicibus indicauimus, quid eos oporteat obseruare. Vnde concessa hac nostra indulgentia, exorare debent deum suum pro salute nostra, & pro reipublicæ statu, ut omnimodo incolumi degente reipublica, etiam ipsi securi agere in proprijs laribus possint.

Conuenticula

Hæc de Latino in Græcum uersa, nos rursus transfudimus in Latinum. Sed post hæc quid consecutum sit, uideamus.

Ruffini interpretis uerbis

ELENCHVS CAPITVM

NONI LIBRI

De simulata indulgentia	Caput I
De posteriori Maximini Imp. perueisione	Cap. II
De simulachro quod nuper apud Antiochiam fuerat consecratū	Cap. III
De sententijs quæ aduersum nos latæ sunt	Cap. IIII
De Actis falsis	Cap. V
De his qui eo tempore martyres extiterunt	Cap. VI
De his quæ aduersum nos tabulis æreis conscripta sunt	Cap. VII
De his quæ postmodum acciderunt, bellis, pestibus, fame: & de morte tyrannorum	Cap. VIII
De uictoria Constantini Imperatoris	Cap. IX
De perditione ultima inimicorum nostrorum	Cap. X

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE

Liber Nonus.

Cap. I

Maximinus
in OrienteSabinus præ-
fectusChristiani li-
berantur è me-
tallis

VIVSCEMODI edictis Imperialibus per omnem locum Asiae Ponticæque propositis, velut ex ingentibus tenebris subitum lumen refulsit. Sed Maximinus, qui in Orientis partibus Caesaris tyrannidem potius quam locum tenebat, tanquam crudelitatis suae materiam sibi subtrahi non ferens, cum ei displiceret edictum, nec tamè auderet obfistere, proponi publice legem, & omnibus in notitiam venire non patitur, verbo tamen iudicibus præcepit, inducias Christianis interim dare. Sed Sabinus, qui per illud tempus præfecturam culmen gerebat, omnium provinciarum iudicibus scribens, & prælatam Imperatoris inferens legem, manifestum efficit cunctis id quod Maximinus obscurare tentauerat. Iudices vero per singulas civitates edicta mittentes, legemque præferentes, relaxari cunctos qui tenebantur in carcere, qui quæ in metallis, aut quibuslibet vinculis asseruabantur, omnes abscedere liberos iubent. Quibus ita gestis, velut post nimiam tempestatem, si solis splendor cælo redditus fuisset ac terris, duces populi nostri per singulas quasque urbes frequentare conuentus, ecclesias instaurare, concilia agere, sacerdotia reparare, singulas quasque ecclesias, si cui quid deesse videbatur, instruere. Quæ cum ita gererentur, stupor ingens habebat infideles gentilium, de tanta tamque subita conversione rerum, ita ut admiratione ipsa fateri cogerentur, magnum & solum deum verum esse quem Christiani colunt. Nostrorum vero si qui in agonibus fideliter & viriliter perdurauerant, cum omni fiducia & lætitia agebant. Si qui vero languidius & ignavius egerant, cum omni humilitate & supplicatione medicinam poscere ab his qui incolumes perseverant properabant, & per eos repropitiari sibi omnipotentem deum supplicabant. Iam vero illi qui de metallis fuerant relaxati, venientes per urbes singulas, magnanimi sublimesque incedebant, & ineffabilem lætitiâ atque exultationem dei ecclesiis exhibebant, toto itinere per plateas quoque civitatum & vicos cum psalmis ac hymnis digredientes, ita ut stuperent & magnificarent deum hi qui eos paulo ante vinctos & catenatos trahi in metalla viderant, lætos vero nunc atque exultantes cernebant ad propria remeare. Ex quo etiam ipsi qui prius infesti nobis videbantur & aduersi, nunc subitæ conversionis miraculo congratulabantur nobis, & communem sibi dicebant lætitiâ nostram. Verum cum hæc ita in agris & vicis & urbibus agerentur, & pro reddita sibi pace Christianorum populi modesta exultatione gauderent,

gauderent, totius boni inimicus tyrannus ferre non potuit, quin insita sibi nequitiae rabie gaudia ista subrueret.

Edem tenere supra diximus, sex non amplius menses passus est nostros in pace persistere, & protinus quicquid ad obturbandam eam nancisci potuit molitur. Igitur primo prohibere nostros per occasiones quasdam tentat, ne ad cœmiteria convenirent. Tum deinde nequissimos quosdam Antiochenæ urbis viros instigat legationem mittere aduersum nos, deposcens ne in proprijs degere liceat Christianis. Cuius legationis initium facit per Theotecnum quendam curatorem Antiochenæ urbis, præui ingentis hominè, pessimi que propositi. Sed & alios per singulas civitates similiter deterrimos civis ad simile facinus impellit, & ex omnibus provincijs huiusmodi legationem dirigi componit. Multaque alia aduersum nos speciali quodam odio & obstinata contentione machinatur, donec omni modo mala quæ iam quieverant, renouaret. Mala mens, malusque animus, velut sitim quandam & famem se pati putabat, nisi laniari carnes civium, & sanguinem eorum profundi videret.

Interea reperisse se occasionem maximam ratus est ex eo, quod apud Antiochiam simulacrum quoddam Iovis Amicalis nuper consecratum, artibus quibusdam magicis & impuris consecrationibus ita compositum est, ut falleret oculos intuentium, & portenta quaedam ostentare videretur, ac responsa proferre. Idque omnibus & ipsis Imperatoribus pro certo confirmatur. Quod posteaquam ab universis creditum est, assecuratur item deus ille dedisse responsa, ne Christiani in urbibus habitarent, neque in vicinis urbi locis, sed quanto fieri potest longius fugarentur. Quibus cognitis omnes qui ubique erant sub tyranni regno per urbes ac provincias singulas, scientes gratum hoc esse apud eum, similem de Christianis sententiam ferunt. Et missis ad eum legatis, ea de Imperatore impetrant, quæ ut peterent ab ipso fuerant inuitati.

Tum vero rursus aduersum nos persecutionis rabies instauratur, & Maximinus interim summa instatia per urbes singulas & provincias sacerdotibus præficit, & omnia profus diligenter agit, quatenus cunctos beneficis suis præueniat, ut per hæc promptiores eos efficeret in odia & necem Christianorum. Idque eo magis obtinebat, quo gratiorem sibi duceret eum quem erga nostros læuiorem nequioremque sensisset.

Et quamvis ei agere cuncta ex sententia liceret, quippe qui iam sibi etiam Augusti incōcessam præsumpserat dignitatē, videri tamen vult, quod aliquibus iustis hæc rationibus agat. Consiungitur acta quaedam, velut apud Pilatum de Salvatore nostro habita, in quibus aduersum CHRISTUM

Cap. II
Christiani prohibentur con-
uenire in cœ-
miterijTheotecnus
curator urbis
AntiochenaCap. III
Zeus & Iovis
Iupiter Philus, hoc est
amicitiæ
preles

Cap. IIII

Sacerdotes
templorum
honoribus
ornantur

Cap. V

Acta Christi
apud Pilatum
conficta

omnis

Hoc ueneno
pueros infici
cupiebat

omnis blasphemia conscribitur. Quae Acta per omnes regni sui prouincias a prelato edicto mitti praecipit, & per urbes singulas, per uicos, per agros etiam proponi: praceptoribus quoque puerorum tradi iubet, uti pro his quae ad meditandum, uel ad ediscendum dictare solent, haec tradant pueris memoriae commendanda. Cum uero haec ita per omnem locum diligenti nequitia gererentur, Dux Damasci cognita Imperatoris sui erga Christianos libidine, & ei placere in talibus studiis, indignissimas quasdam mulierculas de truiuo conquisitas, sibi sibi facit, & agitari in his plurimam quaestione, per quam cogret eas Actis profiteri, fuisse se quondam Christianas, & scire quod inter ipsa mysteria eorum, spurca quadam & impura committerentur. Aliaque huiusmodi flagitia, quae nec audire quidem bonus quisquam pateretur, mulierculas actis prosequi facit: easque conscripta ad imperatorem refert. At ille proponi ea nihilominus per singulas quasque urbes ac prouincias iubet, quamuis dux ille non in longum tali fraude gauisus sit. Breui namque quadam insania desperationis incensus, in exitum uitae suae proprias sibi intulit manus.

Cap. VI

Nostorum uero rursum fuga, rursum persecutio, & supplicia renouantur. Iudices prouinciarum tanquam gratum aliquid ex hoc imperatori exhibentes in nostros atrocius deservire. Igitur apud Tyrum Phoenices urbem tres quidam iuuenes correpti, cum se Christianos esse confiterentur, beatis subriguntur: cum quibus & Sylluanus episcopus quadraginta annis functus sacerdotio, uir mansuetudine animi, & ipsa iam senectute uenerabilis. Per idem tempus etiam Petrus, de quo supra memorauimus, Alexandrinae urbis episcopus, per omnia insignis, & omnibus uirtutibus adornatus, in scripturis uero diuinis & in uerbo dei, priorum nullo inferior, prudentia quoque singularis, & in omnibus perfectus, uere sacerdos & hostia dei subito rapitur, & tanquam ex Maximini praecipio capite obturcatur. Cum quo simul & alij plures ex Aegypto episcopi trucidantur. Lucianus quoque uir, moribus continentia, & eruditione praecipuus, Antiochenus presbyter, cum ad tribunal iudicis fuisset adductus: Cur (inquit ad eum Praeses) uir rationalis & prudens sequeris sectam, cuius non potes reddere rationem? Aut si est aliqua, audiamus. Tum ille data sibi facultate dicendi, huiusmodi orationem de fide nostra habuisse dicitur: In occulto non est, quod nos Christiani quem deus, deus unus est, per CHRISTVM nobis annuntiat, & per spiritum sanctum nostris cordibus inspiratus. Non enim sicut uos putatis, humanae alicuius persuasionis errore cōstringimur, nec indiscussa (ut alij) parentum traditione decipimur. Autor nobis de deo, deus est. Neque enim posset sublimis illa maiestas sensibus humanae mentis illabi, nisi uel spiritus sui uirtute delata, uel uerbi ac sapientiae suae interpretationibus indicata. Fateor, errauimus etiam nos aliquando, & simulachra quae ipsi finximus, deos caeli ac terrae putabamus autores: sed arguebat eos fragilis substantiae suae a nobis praestita

Sylluanus epi-
scopus
Petrus Alex-
andrinus

Luciani presi-
byteri oratio
de Christo

praestita consecratio. In quibus tantum uenerationis inerat, quantum decoris manus contulisset artificum. Verum omnipotens deus ille, quem non nostris manibus fictum, sed cuius nos decebat esse figmentum, errores miseratus humanos, sapientiam suam misit in hunc mundum carne uestitam, quae nos doceret deum, qui caelum fecisset & terram, non in manufactis, sed in aeternis atque inuisibilibus requirendum. Vitae etiam nobis leges, ac disciplinae praepcepta constituit, seruare parsimoniam, paupertate gaudere, mansuetudinem colere, studere pati, puritatem cordis amplecti, patientiam custodire. Sed & omnia haec quae nunc aduersum nos geritis, uentura nobis esse praedixit: educendos nos ad reges, & ante tribunalia iudicum statuendos, ac uelut uictimam iugulandos. Inde est denique, quod & ipse qui erat immortalis, utpote uerbum & sapientia dei, morti se praebuit, quo nobis in corpore positus, patientiae praerberet exemplum. Sed nec nos sua morte decepit, quibus post tertium diem resurrexit: non ut ista quae nunc falso conscribuntur continerent Acta Pilati, sed innocens, immaculatus, & purus, ad hoc solum mortem suscepit, ut eam uinceret resurgendo. Quae autem dico, non sunt in obscuro gesta loco, nec testibus indigent. Pars penem mundi iam maior huic ueritati ad stipulatur: urbes integrae: aut si in his aliquid suspectum uideretur, contestatur de his etiam agrestis manus ignara figmenti. Si minus adhuc creditur, adhibebo uobis etiam loci ipsius, in quo res gesta est, testimonium. Ad stipulatur his ipse in Hierosolymis locus, & Golgothana rupes sub patibuli onere disrupta. Antrum quoque illud, quod auulis inferni ianuis corpus denuo reddidit animatum, quo purius inde ferretur ad caelum. Aut si adhuc uobis minus digna uidentur haec, quae in terris substantiam gerunt, accipite etiam de caelo ad stipulatore fidelem: Solem uobis ipsum horum produco testem: qui cum haec fieri per impios uideret in terris, lumen suum meridie abscondit in caelo. Requirit in annalibus uestris, inuenietis temporibus Pilati, CHRISTO patiente, fugato sole interruptum tenebris diem. Quod si terrae, si caelo, si sanguini eorum, a quibus ueritatem per tormenta perquiritis, fidem non accommodatis, quomodo meis uerbis allegationibus credetis? Et cum penem iam his uerbis auditoribus suadere coepisset, arripitur in carcerem, ibique quasi absque tumultu populi necari.

Acta Pilati
aduersus Christum,
confictus
libellus

Cap. VII

Sed & per alia nihilominus loca, tanta in breui crudelissimus tyrannus aduersum nos excitauit, ut longe saeuiora prioribus & diriora pararentur: quando enim aduersum nos legationes prouinciarum uel urbium, quando tot & tanta imperialia edicta uenerat, ita ut etiam aereis tabulis incidi leges quae aduersum nos datae fuerat, iuberentur: quando pueris scholaris meditatione de Pilato & IESU haberi contumeliae nostrae gratia iussa est, & confictis referta blasphemis, per totum diem decantari: In his uero legibus, quas aduersum nos ete incisas singulis quibusque ciuitatibus proposuerat uelut in aeternum

æternum māsuras, iactanter satis & superbe descriperat, quod ex quo Christi sedibus suis urbibusq; pelluntur, & aeris esset læta temperies, & terræ fecunditas abūdantior, ac segetum copia uberior: & ideo satis recte consuli ad deorum immortalium gratiam, quibus nullæ ita acceptabiles uictimæ litarentur, quàm ut inuisum his hominū genus ex omnibus locis in quibus eorum maiestas colitur, pelleretur. Addit quoque etiam illud: Vt quoniam tam piam, tamq; religiosam petitionem hanc ab Imperatore proposissent, quicquid illud est (quamuis difficile uideatur) quod suis commodis æstimet profuturum, pro hac gratia nihil sit quod impetrare non possent: tantum ut hoc diligentius obseruent, ne Christianis qualitercunq; urbium concedatur ingressus.

Cap. VIII

ET quidem quantum in hominibus fuit, satis in angustum res nostræ, opesq; coartatæ sunt, ut secundum illud quod scriptum est, in his scandalizari possent etiam electi. Sed postq; nihil reliqui apud homines rebus nostris superesse uisum est, omnipotentis dei prouidentia imbecilles hominum mentes periclitari ipsa desperatione nō patitur. Continuo namq; nec mora, dum adhuc per aliquas longius positas ciuitates impia mitterentur edicta, arrogantiam tyrannicæ uocis refrenans, qua lætas segetes pro Christianorum fuga, & uberes frugibus descriperat campos, imbres restringit in nubibus, & effœtas arida sterilitate segetes derelinquit. Arescit etiam herba camporum, & non solum hominibus fructum, uerum etiam pecudibus pabulū negat, famesq; terra & obscena ubiq; grassatur. Aeris quoq; temperies, quam suis impijs actibus descriperat famulari, in tantam corruptionem uersa est, ut humana corpora ulceribus pessimis, quæ ignis sacer appellantur, nec non & his qui dicuntur carbunculi, repletur, ita ut ora hominum atque oculos occuparet, ut si quis fortè ex his effugisset mortem, luminibus orbaretur. Sed & alijs nihilominus pestilentibus morbis uitorū ac mulierū immensæ multitudines, & præcipue infantum, aceruatim cadebāt. Additur illud etiam his malis, quod Armeniorum gens olim & utilissima, & amicissima populo Romano, dum ab eo Christianæ religionis ritum (cui deuotissime uniuersa dedita est) in idolorū cultum mutare cogeretur, & dæmones uenerari pro deo, inimici pro amicis, & pro socijs aduersarij effecti, manu se aduersum nepharia eius edicta defendere parant, ac sponte bella inferunt. Quæ simul omnia coaceruata, stultæ ab eo pœnas arrogantiae deposcebāt, pro quo per fugam persecutionemq; Christianorū, pacem sibi met, & rerū omnium copias, atq; ipsius etiam aeris temperiæ deseruire iactauerat: Igitur cum ipse & exercitus bello Armenico uehementer & acriter urgeretur, populos per urbes & uicos, quibus diuina atq; humana prospere cuncta cessura legum suarum autoritate promiserat, fames dira absq; ulla miseratione uastabat. In urbibus uero tantæ per dies singulos multitudines cadebant, ut

Siccitas
ingensSacer ignis,
CarbunculiArmenij ad
uersum Ro/
manos

Fames

nec

A nec loca ad sepulturas inuenirentur. In agris uel uicis plurimæ domus penitus uacua remansere. Quod & si aliqui imminentem uidentes stragem, filios ad urbem uenundaturi adduxerant, dum emptor moratur, aut retrahat etiam ipse moriturus accedere, cum liberis suis, quorum ex precio alendos se sperauerant, interibant. Aliqui uero dum radices herbarū sectabantur, earumq; succis animā sustentare tentabant, perurgente inedia, incaute letali aliquo haustu corrumpebantur. Mulieres quoque matres familiās, & honesto loco natæ, ui famis cogente, pudoris oblita, ad publicum stipis pendæ gratia descendebant. Et quas uerecundia aspicere in faciem hominum non sinebat, expetere aliquid cibi uel etiam de manu rapere fames coegbat. Quam plurimi uero ita exhausti incedebant, ut simulachra magis carne carentia, quàm homines putarentur, colore tetro, luminibus in profundum dimeris: huc atq; illuc corpore nutabūdi, & tam iamq; lapsuri ingrediebantur, nec uoce iam stipem, sed ultimum trahendo spiritum deponcentes: ita ut nonnunquam si forte fragmentum panis aliquis, quo frui non liceret, aspiceret, dum manum conatur extendere, nec desiderium uires corporis consequuntur, in medio conatus inualidi ictu frustrante concideret. Quod si forte quis locupletum, miseratione permotus, impertiri aliquid cibi indigentibus uoluisset, constrictus & præfocatus multitudine eorum, in quibus nemo erat qui repellendus uideretur, deserebat inceptum, nec misericordiæ propositum per uim eorum quos inedia impudentes effecerat, ualebat explere. Interea per plateas omnes & angiportus erant omnia repleta cadaueribus mortuorum, nec erat omnino qui sepeliret, dum & ipsi qui adhuc superesse uidebantur, morbo inualidi essent, & quasi continuo morituri. Ex quo fiebat spectaculum miserabile, ita ut quàm plurimæ a canibus deuorarentur. Igitur duæ pestes ualidissimæ, fames & lues, diuidebant sibi populum. Et pauperiores quosque quibus quotidianus uictus opere manuum quærebatur, uelut uicinos sibi & proximos populabatur inedia. Illos uero qui locupletes & referti opibus uidebantur, lues sibi uelut proprios uendicabat, ita ut uideres numerosæ familiæ domum intra breue tempus ex uno in alterum contagione corrente, extinctis omnibus, uacua derelinqui. Sic discretis quidem castris fames lætesq;, sed uno mortis exitu bellantes, urbes atque agros uastabāt. Hæc exiit legum Maximini, & elationis atque arrogantiae eius, & iudicij de Christianis habitū remuneratio. Hæc illius in deum pietas, & religionis ut assererat cœlitus traditæ maiestas. Verum, ut superius diximus, cum & inhumata mortuorum cadauera quos fames consumpserat, in plateis iacerent, & quos lues usque ad unum interemerat, nihilominus insepulti in domibus manerent: qui uero superesse uidebantur, urgerentur inedia: clamare omnes, & sponte Christianorum pietatem misericordiamq; imprecari: quosq; paulo ante extor-

Fames

Fames
LuesEthnici imple
rant Christianoss
tes patria nos

res patria & domo egerant, nunc suppliciter exorare, ut more sibi solito uiuentibus alimoniam auxilium deferant, mortuis insepultis sepulturam iusta perfoluant. Apud ipsos tantummodo miserationes ualere, apud ipsos solos quæ humanitatis sunt, pietatisque, seruari. Nec tam ueram religionem, tam sanctam, tamque in omnibus perfectam ullam esse, quæ uniuersis hominibus consulere, tanquam propinquis & proximis suadeat. Nec esse alium ullum præter Christianorum deum confitebantur. Tum uero nostrorum populi, quibus re uera per dei gratiam (quod maxime omnibus mirabile fuit) neque fames in aliquo, neque lues fuerat dominata, in nullo profusus iniuriæ memores, more sibi solito & ad misericordiam etiam inimicorum præceptis dominicis instituti, cōferre certatim unusquisque prout poterat, cibos, & sustentare, ac reficere pereuntes, & nō solum cibos cum eis, sed & affectum participare. Ex quo indigentibus etiam parua sufficere uidebantur, quæ cum magna pietatis affectione præbebantur. Illos quoque qui morbi contagione laborabant, ad quos nullus gentilium, ne propinquorum quidem introibat, sedula & frequenti uisitatione curare, nec pati omnino aliquid per contagium: quippe quos gratia diuina circumdaret: cauerit quoque mortuorum sepulturam deferre, & quæ sunt naturæ, iusta complere. Ita breui, ingressu solo Christianorum per urbes & uicos inuersionem Christianorum in cordibus omnium scripsit multo tenacius, quam tabulis æreis, eam falsam esse tyrannus inciderat. Igitur cum hæc à nostris ita gererentur, & per gestorum bonitatem tacita quadam prædicatione dei nostri ueritas nosceretur, ita ut completum uideretur illud quod scriptum est in Exodo: Quia Aegyptiis erant tenebræ palpabiles & crassæ, filiis autem Israel erat lux in omnibus habitationibus suis: pergit nihilominus dominus deus noster magnificari in sanctis suis, & cœptæ uirtutis opus superioribus successibus propagare, atque iterum nobis in obscuro positis, splendorem suæ lucis accendere. Etenim secundum propheticum dictum: Cibauit nos pane lachrymarum, & potum nobis dedit lachrymas, sed in mensura. Hæc est ergo correptionis eius, emendationisque mensura, ut non in perpetuum indignetur, neque in æternum irascatur nobis, sed repropitiatur seruis suis sperantibus in se.

E Tenim cum religiosissimus Imperator Constantinus, Constantij æque moderatissimi & egregij principis filius, aduersum Maxentium urbis Romæ tyrannum bellum pararet, atque exercitum duceret, erat quidem iam tunc Christianæ religionis fautor, uerique Dei uenerator, nondum tamen (ut est sollenne nostris initiari) signum dominicæ passionis acceperat. Cum igitur anxius, & multa secum de imminenti belli necessitate peruoluens iter ageret, atque ad cœlum sapius oculos eleuaret, & inde sibi diuinum deprecaretur

Cap. IX
Constantinus
Aug. aduersus
Maxentium
Modus initiari
di Christianos

A deprecaretur auxilium, uidet per soporem ad Orientis partem in cœlo signum crucis igneo fulgore rutilare. Cumque tanto uisu fuisset exterritus, ac nouo perturbaretur aspectu, ad stare sibi uidet angelos, dicentes: Constantine, *Ὁ τὸ πρῶτον* uide, id est, in hoc uince. Tum uero latus redditus, & de uictoria iam securus, signum crucis quod in cœlo uiderat, in sua fronte designat: & ita cœlitus inuitatus ad fidem, non mihi illo uideat inferior, cui de cœlo similiter dictum est: Saule Saule, quod me persequeris: ego sum Iesus Nazarenus: nisi quia hic non adhuc persequens, sed iam consequens inuitatur. Exit signum quod in cœlo sibi fuerat demonstratum, in militaria uexilla transfert, ac labarum quem dicunt in speciem dominicæ crucis exaptat, & ita armis uexillisque religionis instructus, aduersum impiorum arma proficiscitur. Sed in dextera sua manu signum nihilominus crucis ex auro fabricatum habuisse perhibetur. Verum non puto absque re uideri, si paululum excedentes, etiam quid propositi religiosus dux in hoc bello gesserit proferamus. Igitur ubi diuinæ uirtutis auxilio certus de uictoria effectus est, alio nihilominus æstu religiosi principis animus fluctuabat, quod scilicet Imperator Romanus & Pater Patriæ nominatus, & qui omnes, si fieri posset, qui ante se principatum gesserant, pietate & religione cuperet superare, non solum patriæ, sed ipsi urbi Romæ, quæ Romani imperij caput est, bellum cogere tur inferre, nec sine oppugnatione patriæ quam tyrannus obsederat, reddebat poterat patriæ libertatem. Angebatur hinc animus, & die noctique Deum, cui se iam familiarem senserat, precabatur, ne dexteram suam quam signo munierat salutari, cruore Romani sanguinis macularet. Hæc ei die nocteque poscenti, præstitit diuina prouidentia. Et iam cum non procul à ponte Muluo castra posuisset, ecce subito uelut uideat diuina correptus Maxentius, agitur in occursum, & prouens urbis Romæ portis, sequi se reliquum exercitum iubet, priusque ipse obuius præcurrit armatus. Iussit autem nauibus ad decipulam compositis, fluuium sterni, & superpositis pontibus exaquari. Ut ergo ipse eques ac præcursor, oblitus operis sui, cum paucis aggressus est pontem, subsidere naues, & in profundum demersus, totius belli futuras cædes unius nephandi capitis sui dirimit interitu, atque impollutam religiosi principis dexteram à civili cruore seruauit. Tum uero nihilominus in hoc quam in Moysæ atque Hebræorum populo gestum uideres, ut digne etiam super his dici deberet: Currus Pharaonis & uirtutem eius proiecit in mare. Electos ascensores ternos stratores demersit in rubrum mare, ponto adoperuit eos. Ita nanque Maxentius, atque hi qui cum ipso erant armati satellites, demersi sunt in profundum, pontibusque his deuolutus est, quos ad religiosi principis aptauerat exitium, ut & illud super eo competenter dicatur: Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in fontem quam operatus est. Conuertetur dolor eius in capite eius, & in uertice

Labarum, uer
axilli nomen

Maxentius pont

Maxentius
perit in flum
ine Tyberi

cem ipsius iniquitas eius descendet. Hæc impijs competenter aprantur. A Constantino uero tanquam famulo dei digne illa iungentur, quæ Moyses post uictoriam prostratis cecinit inimicis, dicens: Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est, equum & ascensorem proiecit in mare. Adiuutor & protector meus est, & factus est mihi in salutem. Quis similis tibi in dijs domine? quis similis tibi gloriosus in sanctis, mirabilis in claritate faciens prodigia? Hæc etiam si non uerbis, rebus tamen gestisq; Constantinus ipsi à quo uictoriam meruerat excelso concinens deo, urbem Romam triumphaturus ingreditur. Tum uero læti omnes cum coniugibus ac liberis, Senatus Populusq; Romanus ingenti peste liberati, & iugo tyrannicæ immanitatis exempti, Constantinū uelut salutis autorem ac restitorem libertatis excipiunt. Ille tamen nec in laudes acclamatis populi, nec in plausum tantæ urbis ac talis, animos relaxabat, neque suæ uirtuti rem gestam, sed diuino muneri deputabat. Statim denique ubi imagines sibi ob honorem triumphanti Senatus erexit, uexillum dominicæ crucis in dextera sua iubet depingi, & subter adscribi: Quia in hoc signo singulari, quod est ueræ uirtutis insigne, urbem Romam Senatumq; & Populum Romanū iugo tyrannicæ dominationis ereptum, pristina libertati nobilitatq; restituit.

Statua Constantini
Licinius Cas. Per idem tempus conspirante etiam tum secum Licinio (nondum enim in id uasania incidere, quo postmodum delapsus est) scientes & profitentes autorem sibi bonorum omnium deum, una eademq; sententia legem statuerunt, in qua deum Christianorum plenissimis laudibus prosequuntur, & ipsum sibi autorem totius uirtutis atque operis profitentur, ipsumq; de tyranno præstitisse uictoriam, & ideo ab uniuersis huic uenerationem cultumq; deferendum. Hanc legem etiam ad Maximinum, qui tunc orientis partibus dominabatur, amicitiasq; eorum expetere uidebatur, emittunt. At ille ingentibus Imperatorum rebus gestis perterritus, tamen si quæ scire bebantur, contraria sibi & aliena mentis suæ proposito uiderentur, tamen quoniam resistere non audebat, & rursus alienæ autoritati cedens, inuitus uideri in hoc uenisse erubescere, metu simul ac pudore usus miserimis consiliarijs statuit, uelut ex suo arbitrio atque autoritate legem pro Christianis similis sententiæ promulgare, in qua asseueraret maioribus quidem suis prioribus Augustis, usum fuisse Christianorum gentem tanquā deorum cultui aduersam, penitus esse delendam: se quoque aliquandiu ratum, simili debere uti sententia. Sed quoniam eo magis gens ista propagetur & crescat, quo maxime putatur inhiberi, uelle se potius, ut si quidem blandis quis ad deorum cultum persuasionibus acquiescat, recipiatur: nullus uero cogatur inuitus, sed habeat in arbitrio suo, quo quisq; uelit ritu colere Deū: neq; pro hoc comotionem ullam, uel perturbationem prouincialibus inferendam. Hæc Maximinus ad Sabinum Præfectum scribit, cum tamen omnes

omnes scirent eum non id animo gerere, sed simulata hæc humanitate decernere. Denique nostrorum nullus audebat uel concilia agere, uel in publico quicquam quod ad religionem pertinet, commouere, id est, uel ecclesias reparare, uel si quid huiusmodi usus noster poscebat explere, quod fieri lex ad eum ab Imperatoribus missa censebat. Sed ille impius & mente ferox, hoc solum quod metus extorquebat, indulserat: nec in aliquo mutauit affectum, donec digna in eum uerba ultio diuina proferret. Etenim cum contra meritum & capacitatem mentis suæ, uel nomen Augusti, uel Imperium præsumpisset, uir in quo nihil prudentiæ, nihil sobrietatis aut moderationis inerat, arrogantia tumidus, & superbia inflatus, extolli & erigi etiam aduersum regni socios cepit, in quibus regalis institutio morum probitate, & sobrietatis ac religionis gratia refulgebat. Audivit igitur primò se inter eos honore constituere priorem: ac non multo post rupto fœdere, bellum Licinio conatur inferre, & breui omnia perturbans, modo urbes quater, modo exercitum fatigare. Ad ultimum fretus daemonibus, & nomine deorum suorum, cum immensa militum multitudine procedit ad bellum. Sed uictoria illi qui Deo atque hominibus inuisus erat refugiens, ad partem alteram transit. Et cum ferro cecidisset eius exercitus, pauci qui superfuerat uidentes eum militum copijs & diuino favore nudatum, manum fortioribus tradunt. At ille simul ut se à dijs suis deceptum, & ab hominibus desertum uidet, detractis Imperij insignibus, quæ nec decenter unquam gesserat, turbis se calorum fugitantium permiscens; turpiter atque infelicitè bello exemptus, per agros ac uicos latitans, tandem ad ea loca quæ hostibus carere uidebantur euasit, uanis suis persuasionibus illud multo uerius esse persentiens, quod diuina scriptura pronuntiauerat, dicens: Non fit saluus rex per multitudinem uirtutis suæ, nec gigas saluus erit in multitudine fortitudinis suæ. Falsus equus ad salutem, in abundantia autem uirtutis suæ non erit saluus. Ecce oculi domini super times eum, sperantes super misericordia eius, ut liberet à morte animas eorum. Igitur cum omni dedecore atque ignominia tyrannus, posteaquam regressus est ad propria, primo tanquam furore quodam se digno accensus, plurimos sacerdotes deorum suorum, & diuinos quos antea mirabatur, & quorum responsis confidens bella commouerat, ut deceptores fallacesq; & qui salutem suam regnumq; prodidissent, interfici iubet. Post hæc gloriam laudemq; deo Christianorum refert, & sera pœnitentia conuersionem in ipsa uitæ suæ damnatione meditatus, cum grauissimam mortem morbis erga semetipsum certantibus duceret, legem pro libertate ac securitate Christianorum scribit. Cuius exemplum infra scriptum est.

*Maximinus
aduersum Li
cinius*

*Lex Maximini
infringentis se
fauere Chris
tiani*

*Sabinus
præfectus*

IMP. CAES. GALERIVS MAXIMINVS, GERMANICVS, SARMATICVS, PIVS, FELIX, INVICTVS, AVGVSTVS.

Epistola Maximini pro Christianis.

INDESINENTEM curā provincialiū nostrorū gerentes, & utilitatibus eorum uel cōmodis consulentes, quā ad cōmune & publicum bonum spē stant, quāq; animis cunctorū chara & iocunda sunt, nunquā desinimus prouidere. Vnde cognitum esse omnibus hominibus non dubito, manifesteq; compertū, ex eo fomite quo iussum fuerat à diuis principibus Diocletiano & Maximiano parentibus nostris, inhiberi conuentus Christianorū, plurimas direptiones & prādas ab officialibus factas, idq; per dies singulos in detrimentum nostrorū provincialium profecisse (quorū nos curam prācipuam habere gestimus) ita ut bonis suis penē ac patrimonij euoluerentur. Super hac re anno prāterito legē dedimus, ut si quis uellet genti huic uel religioni adhærere, à nullo prorsus uolūtas eius, ac propositi libertas impeditur, sed satisfaccet animis suis, atq; haberet licentiā absq; ullo metu uel suspicione agere quod liberet. Verum ne nunc quidē latere nos potuit, quod quidam ex iudicibus tentauerint permouere rursum provinciales nostrorū, & uelut ex nostra eos autoritate turbare, quo scilicet & pigriores erga religionem quam diligunt, redderentur. Igitur ut in posterum omnis metus uel ambiguitas auferatur, huius edicti nostri lege sancimus, ut cunctis innotescat, licere his qui Christianam sectam religionemq; uenerāt, hanc nostrā indulgentiā largitate, ut unusquisq; quemadmodum uult, & prout animo libet, religioni huic solennitatiq; deseruiat. Sed & orationū domos, id est, dominica sua, ut instaurarent pro uoluntate sua, permittimus. Sanē quo in omnibus cumulatior habeatur hanc nostrā largitio, etiam illud hac lege sancimus, ut si quā domus, agri, uel quālibet prādia ex Christianorū bonis antehac parentum nostrorum prāceptis ad fisci ius fuerant sociata, si qua etiam ibi ab aliquo competitā sunt, uel si qua sunt distracta, aut domo in aliquem conlata, hanc omnia in antiquum ius Christianorum prācipimus reuocari, dominisq; proprijs uniuersa restitui: ut & in hoc omnes pietatis nostrā beneficium capiant.

Talibus Maximinus nunc demum utitur legibus, qui ante annum non integrum aëris aduersum nos tabulis, tanquam in aeternum permansuris, sanxerat pœnas. In quibus nos uelut impios, urbibus & agris exules, actotius penē terrā profugos effici iusserat. Verum ne nunc quidem erat eius integra & ex corde cōuersio, sed uelut precium quoddam, huiusmodi leges offerebat Deo: & quoniā deorum suorū spes cum prius in bello deceperat, per hanc tanquam mutatis patrocinij, bellum tentabat adoriti, ignorans uanissimus, quod ab hominibus nequam ad prauum inceptum, neq; officijs, neq; prāmij potest redimi Deus.

Igitur

Igitur cum omnibus copijs instruxisset exercitū, bellumq; parauisset in-
Iustum, doloribus internorum uiscerū correptus, uehementer exagitari cepit, ita ut ne stratis quidem recubare posset, sed exiliē ē cubili suo, saepe pronus elideretur in terrā: tum deinde homo edax, & qui uino semper repleretur, nūc ne summis quidem labris degustandum reciperet cibum aut odoretenus uinū sumeret. Ita carnis inedia & ariditate cōsumptis, hoc solum profecit infelix, quod in ultimis uitae positus, iustam esse uindictā dei, & scelera se pœnā profiteretur expendere. Ad ultimū tamen morbo prius luminibus amissis, & tunc magis quid aduersum Christū impietatis admitterit uidens, uiuendi sinē fecit. Sed defuncto eo, qui erga Christianos nunē inaudita crudelitate, nunc simulata ueniā agebat, aperta indulgentia legitimum principū, & absq; ulla iam suspicione, ecclesiarū status multo etiam clarior quā prius fuerat reparari cœpit. Verbum uero Dei & doctrina CHRISTI, longē gloriosius & libentius propagabatur. Tum uero inimicis pœnitudo ultima atrocitatis & crudelitatis suae fiebat, ita ut puderet eos aspectus ipse publicus, nec eleuare oculos in hominū faciem audent. Et enim cum primū ipse Maximinus Imperialibus edictis tyrannus & impius, & deo atque hominibus inuisus fuisset pronuntiatus, tabulaeq; eius pictae, uel imaginē aëreā, aliā deiici ac prācipitari iuberentur, aliā uero artis suae coloribus oblitterari: tanta subito rerum facta conuersio est, ut eius qui dudum aduersum Christianos de pœnitē aeternitate censebat, nunc etiam nomen ut reuelleretur de memoria hominum, aut cum opprobrio ac dedecore seruarietur. Iudices quoq; eius, quos ille in tyrannicis dominationibus ministros scelerum habuerat, legitimi principes uelut impietatis & crudelitatis eius satellites interfici iuberent. In quibus maximus flagitiorum eius signifer Peucedius fuit, qui secundo ab eo & tertio consul prouectus est, ac praefectura tenuit culmen. Sed & Quintianus similiter primis apud eum honoribus functus, qui in Aegypti partibus aduersum Christianorū sanguinem inaudita saeuitia & crudelitate grassatus est. Sed & alij plurimi, per quos Maximini impietas fomēta cōceperat. In quibus & Theotecnus ultorem tandem prophanorū actuum esse comperit Deum, qui cōsecrati apud Antiochiā simulachri gratia, etiā Praesidialibus à Maximino fascibus fuerat honoratus. Sed cum Licinius uenisset Antiochiā & magicæ artis studiosos ad pœnam iussisset inquiri, sacerdotes illi atque aruspices nouelli simulachri, horum uel focij uel etiā magistri deprehenduntur. Cumq; ab his inquiretetur, quo pacto uel responsa redderet simulachrū, uel prodigia quaedā facere uideretur, dissimulare primò, postea tamen artius interrogat, totius ludij compositam ac compaginatam machinam pandent, & arte Theotegni fatentur cuncta facta. Igitur primò omnium ipsum tantae deceptionis autorem Theotecnū, tum deinde ceteros magicæ artis ministros

Cap. X

Maximinus moritur

Puderet prius pudesceret solacissimus

Peucedius

Quintianus

Theotecnus

nistros, quos ille sacerdotes nouelli daemone atque aruspices collocarat, dignis excruciatos supplicijs duci iubet. Quibus addunt etiam filij Maximini, quos ille iam imperij socios assumpserat. Sed & propinquos eius, qui se ob huiusmodi necessitudinem, molestissimos erga ciues & prouinciales exhibuerant, paribus supplicijs afficit. Stulti & uacordes, qui non audierint com-
Filij Maximi
 monitionem diuinarum literarum, dicentem: Nolite confidere in principibus, neque in filijs hominum, in quibus non est salus. Exhibet spiritus eius, & reuertitur in terram suam, in die illa peribunt omnes cogitationes eorum. Nos autem quibus spes & salus in omnipotenti deo consistit, & in rege omnium Christo Salvatore nostro, ac redemptore animarum nostrarum, & correptione libenter ab eo suscipimus, & pacem ueniamque ab ipso similiter expectamus. Igitur posteaquam repente Deo atque hominibus inuisum (secundum quod supra exposuimus) interijt impiorum hominum genus (ita ut merito in his completum uideretur quod praedixerat spiritus sanctus, Vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros libani, & transiui, & ecce non erat, & quae sicut locum eius & non inueni) omni nube deterfa, laetus iam di-
Dedicatio ecclesiarum
 es & solito clarior illuxerat terris, atque ecclesijs CHRISTI splendor sui solis effulserat, nec usquam qui haec aliter aspiceret liuidus supererat oculus: sed cuncti mortales tyrannicae quae praeterierat crudelitatis horrore, etiam si nondum fide, uotis tamen quae nostra sunt amplectentes, uniuersi pariter Deum uerum patris esse fatebantur auxilio, firmamque esse spem in Christo sperantium comprobabant. Ex quo aderat cunctis uelut diuino munere in-
 fusa laetitia, maxime uidentibus ea loca, quae paulo ante impijs tyrannorum machinis fuerant destructa, rediuiua constructione clariora & celsiora consurgere, templaque excelsa pro humilibus conuentibus eleuari. Inuabat enim Christianorum principum fauor, & legislatione religiosa alacres nostrorum animos eo amplius animabat, dum & ad personam episcoporum frequentius scriberent, & honorem sacerdotibus cum summa ueneratione deferrent, sed & impendiorum sumptus benignius largiretur. Interea festiuitates a nostris frequentissime gerebantur cum omni laetitia & exultatione, per urbes & loca singula ecclesiarum dedicationibus celebratis. Congregabantur in unum sacerdotes, nec pigebat etiam longe positos conuenire, quia nullum longum uidebatur spacium charitati. Concurrebant etiam populi ad populos, & tanquam uere membra unius corporis CHRISTI iungi sibi inuicem sociarique gaudebant, ut uideretur in eis compleri figura illa prophetica, quae cum sacramento quodam praedicata est, dicens: Quia congregabitur os ad os, & iunctura ad iuncturam, quibus etiam unus spiritus inesse omnibus infusus membris, & una anima merito dicitur, quia & una in omnibus fides, & unus ab omnibus colitur deus, atque ex uno ore hymnos omnes concinunt Deo. Iam uero ingens in sacerdotibus & ministris, atque in omnibus quae ad religionis

A religionis obseruantiam pertinent, gratia refulgebat. Adstabant hic psallentium chori, iuuenes & uirgines, senes cum iunioribus laudabant nomen domini: hic mystica ministeria ordinatis ac dispositis uicibus agebantur. Pontificum quoque & sacerdotum confessus, ipsa canicie uenerabilis eminus praefulgebat. Iam uero si quis per gratiam domini inspiratus, sermonem proferret ad populum, cum omni silentio ora cunctorum in eum, oculisque conuersi, tanquam caelitus sibi per eum denuntiari aliquid expectabant. Tanta auditorum reuerentia, tantus ordo in sacerdotibus seruabatur. Inde alius atque alius, & non solum duo uel tres, sicut Apostolus dixit, caeteris examinantibus loquebantur, sed & quantiscumque dabatur sermo in adaperitione oris sui, ut magis costaret in eis illud quod Moyses dixerat: Quis dabit omnem ecclesiam dei propheta? Nusquam enim liuor aderat: nullum pulsabat inuidia: dona dei populis ministrabantur: unusquisque secundum quod scriptum est, ad aedificationem ecclesiae abundare quae rebat. Et omnia haec in charitate gerebantur, ita ut se honore inuicem praerent, & alter alterum se duceret meliorem. Nam simpliciores quique admirabantur, & suspiciebant eos qui per sapientiam uerbi populos instruebant. Sapientes uero & eruditi uiri praeferebant eos, quibus pura uita & syncera simplicitas offerendi Deo hostias maiorem fiduciam dabat: eisque immolandi sacrificij permittebatur officium, quos familiarior uitae simplicitas in cordis puritate seruabat. Sic summo studio perquirebat alter in altero quod praeretur. Igitur cum tali simplicitate ecclesiarum gloria apud Deum hominesque proficeret, & imago quaedam caelestium haberetur in terris, super omnia quoque religiosus princeps CONSTANTINVS exultaret in talibus; ac per dies singulos fide & religione cresces, inexplebili gaudio de ecclesiarum profectibus repleteretur; sacerdotibus etiam dei non credebatur sufficere, si se aequalem praeretur, nisi eos longe praeretur, & ad imaginem quandam ueneretur diuinae praesentiae. Cumque pro his omnibus, non iam ut Imperator, sed ut pater coleretur a cunctis, non tulit infelix inuidia, uel nostrorum pacem latis successibus crescere, uel illius erga nos studia inquaesata durare. Etenim Licinius, qui primo quasi probitate morum, & uitae integritate, ac merito uirtutum, non solum ab eo in societatem regni fuerat adscitus, uerum & in propinquitatem ex coniunctione susceptus (sororem namque Constantini in matrimonium acceperat) uidentem Imperatorem non tam uis & metu, quam amore & religione omnibus imperare, atque in summa ueneratione cunctis esse mortalibus, & praecipue Christianis, humano uitio pulsatus, imo inhumana inuidiae clade percussus, occultis insidijs primo decipere egregium principem parat, idque quam maxime per familiares ac ministros molitur. Sed ille nihil quidem de eius dolis ac fraudibus suspicatus, tamen quia totus erat confidens in deo, ad omnia se illo signo quod ei caelitus monstratum fuerat, munitabat, nec ullis per hoc

choti psallentium

Mystica ministeria. Pontificum & sacerdotum confessus. Concionans ad populum

Officium immolandi sacrificij

Constantinus fauebat Christianis

Licinius

Licinius ad
uersus Constantinum Aug.

solēnia Christianorum

Licini edita aduersum Christianos

per hoc insidijs fieri obnoxius poterat. Verum Licinius ubi neq; beneficio rum memoria, neq; affinitatis gratia reprimere impernitatē cōcepti sceleris poterat, neq; tamen ei per occultas machinas insidiā procedebāt, ratus qd Imperator Christianorum precibus iuaretur, & ideo tutus permaneret, stulta itacundia permotus, Imperatori quidem apertum bellum indicit, regniq; fidē societatemq; cōtaminat. Nostros uero priuato ac speciali odio persequi parat, hoc in querelam deuocās, quod nō ita pro se sicut pro Constantino, Christiani in solennibus & ex praecepto sibi traditis orationibus excubarēt. Versa igitur uice, is qui paulō antē acerrime in eos uindicauerat, qui tyrannorū tēpore aduersum Christianos aliquid crudele moliti sunt, nunc in nostros tela cōtorquet, & tyrannidis suae prima sacrilegia nostrorū cruore delibat. Primō nāq; omnīū, de Palatio suo, si quis Christianus esset, exire iubet, tum & de omni militia. Posthac proficit pestis, & tyrannicis editis statuit, omnes qui se Christianos profiterentur, in carcerē tradi. Statim tamē inuenit aliquid, in quo priores crudelitate superaret. Addit edicto, ut ne quis alicui missio in carcerē, cibum uel potū deferat, dicens: Iniquum esse misericordiā fieri, atq; humanitatē praeberē his, quos ipse suis legibus condemnasset. Et ita multitudines in carcerem retrusae, inedia necabantur. Sed per hoc putabat adhuc occultiorem esse tyrannidem suam, uerū crescente animi saeuitia, etiā hoc parum uidetur: continuō in episcopos, ceterosq; sacerdotes dei rabiē crudelitatis extēdit, & primō omnīū nobiliores quosq;, & quos fama clarior extulerat, uel sapientiae & doctrinae opinio cōmendauerat, callida arte circumuenit, & eos aut iniuriarū reos fieri, aut cuiuslibet alterius ficti criminis praecipiens, nullaq; negotij inquisitione habita, puniri hoc solo quo deferebantur, iubebat. Iam uero post hanc inaudito omnibus seculis crudelitatis modo, omnes qui contaminatis sacrificijs acquiescere noluisent, non tortoribus (ut praecessores sui tyranni faciebant) neque cruciatibus ac supplicijs tradi iubebat, sed lanionibus dari, ut eos porcorum more suspensos, despiciatosq;, & codicibus superpositos, per frustra cederent, & in partes diuisos, in mare ad pabulum piscium proijcerent. Ecclesias quoq; quas suis iam temporibus communibus edictis extrui fecerat, rursus ipse subuertere, & per omnia fatigare, quatenus cunctos qui ante se fuerāt tyrannos, crudelitate superaret. Praeterea & leges, si quae apud Romanos bene & honeste à maioribus latae fuerant, in barbarum ritum conuertere, avaritiae quoq; insatiabiliter studere, census innouare, & agros cultoribus uacuos tributis replere. Praeterea si quos iniquis factioibus circumuentos in exiliū misisset, horum uxores legitimis matrimonijs auulsas, fetuis suis ac satellitibus iungere. Ipse uero etiam contra aetatis suae uires adulterijs & corruptione uirginum delectari. Verum ubi huiusmodi armis & uirtutibus instructus, tyrannidem ferocius cōcepit agitare, Constantinus, qui erat

qui erat ueris uirtutibus adornatus, & perfecta in deum pietate munitus, tot tantisq; flagitijs ire obuiam parat. Nec difficultas aliqua uictoriae fuit, ubi & causa iustior, & fides purior, & uirtus eminentior habebatur. Deiectoq; Licinio, atq; omni memoria tyrannicae dominationis ablata, soliditatem Romani regni cum filijs solus obtinuit. Tum uero status quidem rei publicae aequabili moderatione, & censura dignissima Romani nominis habebatur: in nationibus barbaris metus ingens: in Prouincialibus uero metu deuotio animi maior erat. Quiera omnia & tranquilla ab hostibus bellisq; ciuilibus, lati securiq; cuncti mortales pacem agitabant. Ecclesiarum uero gloria, incredibile memoratu est, quāto religiosi Imperatoris studio adoleuerit, quantaq; eius cura etiam erga sumptum indigentium fuerit. Ardens namq; in fide dei animus, & benignum ingenium atq; clemēs bonis operibus pascebatur. In tantū uero praesentium rerum bonitas & tranquillitas obtinebat, ut obliuionem praeteritorum pareret malorum. Edictis namq; frequentibus per omnem locum propositis, non solum tyrannicas aduersum Christianos depulerat leges, iusq; ciuile reddiderat, uerū & priuilegia plurima ecclesijs, ac summos honores sacerdotibus detulit. Ita deo atq; hominibus charus, summā Romani regni, cum religione pura, tum etiā uirtute animi ac moderatione, supra omnes qui prius fuerant, procurabat.

Ecclesie

Pauperibus subuenit

Constantinus priuilegia ecclesiastica sacerdotibus adidit

EUSEBII PAMPHILI, CAESARIENSIS EPISCOPI ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBRI NONI & ULTIMI RUFFINO AQUILEIENSI PRESBYTERO INTERPRETE, FINIS.

RUFFINVS LECTORI.

Hucusq; nobis Eusebius rerum in ecclesia gestarum memoriam tradidit. Cetera uero quae usq; ad praesens tempus per ordinē subsecuta sunt, quae uel in maiorū literis reperimus, uel nostra memoria attigit, patris religiosi praecipis & in hoc parentes, quā potuerimus breuiter addeimus.

Intelligit Chromatium

ELENCHVS CAPITVM

DECIMI LIBRI

De Arij haeresi.
De concilio apud Nicæam congregato.
De conuersione Philosophi Dialectici.
De Paphnucio confessore.
De Spiritidione episcopo, & mirabilibus eius.
Exemplum fidei Nicenae, & statutorum eius.
De Helena Constantini matre.
De cruce Saluatoris in Hierosolymis ab Helena reperta.

Cap. i
Cap. ii
Cap. iii
Cap. iiii
Cap. v
Cap. vi
Cap. vii
Cap. viii
De captiui

De captiuitate Frumentij & Edesij, & de conuersione Indorum per ipsos A gesta.	Cap. ix
De conuersione gentis Iberorum per captiuam facta.	Cap. x
De Cōstātia sorore Cōstātini, & presbytero per eā fratri insinuatō Ca. xi	Cap. xi
De Alexandri, & Eusebij, atq; Arii conflictu.	Cap. xii
De probroso Arii interitu.	Cap. xiii
De Athanasij episcopi principijs.	Cap. xiiii
De Constantij Imperatoris errore.	Cap. xv
De cōcilio hæreticorū apud Tyrū cōtra Athanasij cōgregato.	Cap. xvi
De exciso brachio Arsenij, cæterisq; dolis hæreticorum in concilio rete/ ctis.	Cap. xvii
De fuga & latebris Athanasij.	Cap. xviii
Vt Constans Imperator pro Athanasio, fratri Constantio scripserit, eūq; ecclesiæ suæ reddi iusserit.	Cap. xix
De concilio apud Mediolanum habito, & exilijs Eusebij, Luciferi, cætero/ rumq; episcoporum catholicorum.	Cap. xx
De Ariminensi concilio.	Cap. xxi
De Liberio episcopo urbis Romæ	Cap. xxii
De Hierosolymorum & Alexandria episcopis.	Cap. xxiii
De ambitione episcoporum apud Antiochiam.	Cap. xxiiii
De schismate Arianorū, quod in tres partes diuisum est, & quidam eorum Eunomiani, alij Macedoniani, alij uero permanserūt Ariani.	Cap. xxv
De fine Constantij Imperatoris, & ortu Iuliani.	Cap. xxvi
De episcopis de exilio relaxatis.	Cap. xxvii
De Concilio apud Alexandriam sanctorum episcoporum, & Luciferi ab his disidio	Cap. xxviii
De his quæ in eodem Concilio statuta sunt.	Cap. xxix
De Eusebio & Hilario, atq; ecclesiā per eos restitutione.	Cap. xxx
De scriptis Hilarij.	Cap. xxxi
De persecutionibus Iuliani blandis & callidis	Cap. xxxii
De sæuitia eius erga Athanasium.	Cap. xxxiii
De fuga rursum & latebris Athanasij.	Cap. xxxiiii
De sepulchro martyris Babylæ.	Cap. xxxv
De Theodoro confessore apud Antiochiam.	Cap. xxxvi
De Iudæorum conatibus, qui à Iuliano decepti, templum in Hierosolymis reædificant.	Cap. xxxvii
Vt terræ motu inibi, & igni diuinitus accenso, Iudæi ab illicitis disturbaban tur inceptis.	Cap. xxxviii
De signis & uirtutibus terrificis, quæ in exitium conuersa sunt Iudæorum, Caput	xxxix

A HISTORIAE ECCLE

SIASTICAE LIBER DECIMVS, AVTORE

Ruffino Aquileienti presbytero.

V M A P V D Alexandriam post Achillam, qui Petro Cap. I
martyri successerat, Alexander sacerdotiū suscepisset, Alexandere
quia pax nostris & quies à persecutionibus erat, atq; episcopus Alex
ecclesiarum gloria cōfessorum meritis gaudebat, pro- xandrinus
speritas rerum nostrarum domestica contentione tur/
batur. Etenim presbyter quidam apud Alexandriam,
Arius nomine, uir specie & forma magis quàm uirtute religiosus, sed glo- Arius presby
ria laudisq; & nouitatis improbe cupidus, praua quædam de fide ter Alexan
s T I proferre, & quæ antea in quæstionem nunquam uenerant cœpit, ab- drius
scidere ac separare ab illa æterna & ineffabili dei patris substantia uel natū
ra filium conabatur. Quæ res plurimos in ecclesia conturbabat. Sed cum
Alexander episcopus natura lenis & quietus, assiduis cōmonitionibus Ari/
um cuperet à prauo incepto & assertioibus impijs reuocare, nec tamen res
ex sententia procederet, quod plerisque iam cōtagio pestiferæ assertionis
infecerat, non solum apud Alexandriam, uerum & per alias urbes provin/
ciasq; dispersa, perniciosum fore credens si + dissimularet, & alijs plurimis Alijs dissim
confacerdotibus suis rem indicat. Quæstio latius innotescit. Sermo usque laret à talibus
ad aures religiosi principis, quippe qui omni studio & diligētia curaret quæ plur. conf.
nostra sunt, peruenit. Tum ille ex sacerdotum sententia apud urbem Nicæ Constantinus
am episcopale concilium conuocat, ibiq; Arium trecentis decem & octo Aug.
episcopis residentibus adesse iubet, ac de eius propositionibus & quæstio/
nibus iudicari. Cōciliū apud
Nicæam

Sed & in eo concilio admirabile factum principis non puto reticendum. Cap. II
Etenim cum ex omnibus penè locis episcopi conuenissent, & (ut fieri so
let) diuersis ex causis inter se quædam iurgia detulissent, interpellabatur fre
quenter à singulis: offerebantur libelli, culpæ proferebantur, & magis ad
hæc quàm ad id, pro quo uentū fuerat, animos dabant. At ille uidens quod
per huiusmodi iurgia causa summi negotij frustraretur, diem certū statuit,
qua unusquisq; episcoporum, si quid querimonie habere uideretur, defer
ret. Et cum resedisset, suscepit à singulis libellos: quos simul omnes in sinu
suo continens, nec in eis quid contineretur aperiens, ait ad episcopos: Deus Constantinus
uos constituit sacerdotes, & potestatem uobis dedit de nobis quoque iudi Aug. ad epi
candi, & ideo nos à uobis recte iudicamur. Vos autem non potestis ab ho- scopos
minibus iudicari. Propter quod dei solius inter uos expectate iudicium, &
uestra iurgia quæcunq; sunt, ad illud diuinū referuentur examen. Vos ete/
nim

nim nobis à deo dati estis dñj, & conueniens non est ut homo iudicet deos, A sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in synagoga deorū, in medio autem deos discernit. Et ideo his ommissis, illa quæ ad fidem dei pertinent, absque ulla animorum contentione distinguite. Quū hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret ulli hominum si multatio sacerdotum. Verum quū per dies multos in episcoporum concilio de fide quæstio uerteretur, & nonnulli diuersa sentirent, ac uehementer ceptis Arii fauerent, plures tamen erant qui impiū execraretur inceptum. Cumq; in eodem concilio esset confessorū magnus numerus sacerdotum, omnes Arii nouitatibus aduersabantur. Fauebant uero ei uiri in quæstionibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi.

Cap. III

Philosophi & Dialectici ite cōueniunt apud Nicæam

Quantam uero uirtutē habeat fidei simplicitas, etiam ex his quæ inibi gesta referuntur, agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris, ex omni terra sacerdotes dei coissent, opinione cōmoti philosophi quoq; & dialectici ualde nobiles & opinatissimi cōuenērūt. In quibus quidam insignis in arte Dialectica, per dies singulos, cōlictus summi certaminis cum episcopis nostris, uiris adæq; in dialectica non improbabili ter eruditus, mouebat: & fiebat ingēs spectaculum, cōuenientibus ad audiendum doctis & literatis uiris. Nec tamen ullo genere philosophus cōcludi à quouquam poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, ut ubi maxime putaretur adstrictus, uelut anguis lubricus laberetur. Sed ut ostenderet deus, quia non in sermone regnum dei, sed in uirtute consistit, quidam ex confessoribus simplicissimæ naturæ uir, & nihil aliud sciens nisi IESVM CHRISTVM, & hūc erueifixū, inter cæteros auditores episcopos aderat. Qui cum uidisset philosophum insultantem nostris, & callida se disputationis arte iactantē, poscit ab omnibus locū, uelle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum uero nostri, qui simplicitatem uiri & imperitiam de sermone duntaxat nossent, pauere, & uelut pudorem quendam pati, ne forte apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit tamen senior, & hinc mouit sermonis exordium. In nomine, inquit, IESV CHRISTI philosophæ audi quæ uera sunt. Deus unus est qui fecit cœlum & terrā, quiq; homini quem de terræ limo formauerat, spiritum dedit: uniuersa quæ uidentur & quæ non uidentur, uirtute uerbi sui creauit, & spiritus sui sanctificatione firmavit. Hoc uerbum ac sapientia, quem nos filium dicimus, humanos miseratus errores, ex uirgine nascitur, & per passionē mortis à perpetua nos morte liberauit, ac resurrectione sua æternā nobis contulit uitam. Quem & expectamus iudicem omnium quæ gerimus esse uenturum. Credis hoc ita esse philosophæ? At ille uelut si nunquam ullum sermonem contradicendi didicisset, ita obstupescens uirtute dictorū, mutus ad omnia, hoc solum potuit respondere, ita sibi uideri, nec aliud.

Christianus il literatus philosophum agreditur

aliud uerum esse quàm quod dixerat. Tum senior: Si hæc, inquit, ita esse credis, surge & sequere me ad Dominicum, & huius fidei signaculum suscipe. Et philosophus cōuersus ad discipulos suos, uel ad eos qui audiendi gratia conuenerant: Audite, inquit, o eruditi uiri: Donec uerbis mecum gesta res est, uerba uerbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuertis: ubi uero pro uerbis uirtus processit ex ore dicentis, non potuerūt resistere uerba uirtuti, nec homo aduersari potuit deo. Et ideo si quis uestrū potuit in his quæ dicta sunt sentire quæ sensī, credat CHRISTO, & sequatur hūc senem, in quo loquutus est deus. Ita philosophus Christianus effectus, tandem se gratulatus est uictum.

Per signaculū huius fidei, cruce in intellectu. Nam sic olim initiabantur Christiani.

Cap. III Paphnutius

Vit præterea in illo Concilio & Paphnutius, homo dei, episcopus ex Aegypti partibus confessor, ex illis, quos Maximianus dexteris oculis effossis, & sinistro poplite succiso, per metalla damnauerat. Sed in hoc tantam uirtutum inerat gratia, ut signa per eum non minus quàm dudum per Apostolos fierent. Nam & dæmones uerbo tantū fugabat, & ægros sola oratione curabat: sed & cæcis uisum dicitur reddidisse, & paralyticos ad stantilitatem corporis reuocasse. Quem Constantinus in tanta ueneratione & affectu habuit, ut sæpius eum intra palatium euocatum complecteretur, & illum oculum qui in confessione fidei fuerat euulsus, auidioribus oculis demulceret.

X eorum numero (& si quid adhuc eminentius) fuisse dicitur etiam Spiridion Cyprius episcopus, uir unus ex ordine prophetarū, quantum etiam nos eorum qui eum uiderant narratione comperimus. Hic pastor ouium etiam in episcopatu positus permansit. Quadam uero nocte cum ad caulas fures uenissent, & manus improbas quoaditum educendis ouibus facerent, extendissent, inuisibilibus quibusdam uinculis restricti, usque ad lucem uelut traditi tortoribus permanserūt. Cum uero oues ducturus ad pascua matutinus se ageret senior, uidet iuuenes absq; humanis uinculis in caulis pendere districtos. Cumq; causam noxæ comperisset, absoluit sermone, quos meritis uinxerat: & ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, o iuuenes unum uobis arietem, ne sine causa uenisse uideamini, quem melius prece quàm furto quæsisse conuenerat. Tradunt de hoc etiam illud factū mirabile: filiam habuit Irenen nomine, quæ ei cum bene ministrasset, uirgo defuncta est. Post eius obitum uenit quidam diceus, se ei quoddam depositum cōmendasse. Rem gestam ignorauerat pater. Perquisitum in tota domo, nusquam quod poscebatur inuentum est. Perstitebat tamen ille qui commendauerat, & fletu ac lachrymis perurgebat: uitæ suæ quoq; illaturum se esse exitium, nisi commendata reciperet, testabatur. Permotus lachrymis eius senex, ad sepulchrum filiae properat, atq; eam ex nomine clamitat. Tum illa de sepulchro: Quid uis (ait) pater?

Cap. V Spiridion

Athanasius
Alexandri
episcopi à
consilijs
Quida sic di
stinguunt. Sed
et Ath. e. t. A.
Alexandri dia
conus (Alexā
drini episco.)
aderat, consi
lijs senē, etc.
Arius damna
tur

Eusebius Nic
comediensis

Cap. VI
Exemplum fi
dei Niceni cō
cilij

Commendatū, inquit, illius ubi posuisti? At illa locū designās, illic (ait) inueni
nies defossū. Regressus ad domū, rem sicut filia de sepulchro responde
rat, repertā, tradidit repocēti. Sed & multa alia eius ferūtur gesta mirabilia
quæ etiā nunc ore omnīū celebrantur. Tales igitur in illis adhuc tēporibus
permulti uiri in ecclesijs dñi refulgebāt, ex quibus plurimi in illo cōcilio fue
runt. Sed & Athanasius eodem tempore Alexandriae diaconus, Alexandri
ni episcopi aderat cōsilijs, senem quam plurimis iuuans. Interea per dies sin
gulos agitabatur conuentus, nec facile aut temere de re tāta statuere aude
bant. Euocabatur frequenter Arius in concilium, & assiduo tractatu asser
tiones eius discutiebantur, & quid aduersum hæc teneri deberet aut statui,
summa cum libratione quærebatur. Verum post diutinum multumq; tra
ctatum placet omnibus, ac uelut uno cunctorum ore & corde dicernitur
ὁμοῖοι ὁμοῖοι scribi debere, id est, eiusdem cum patre substantiæ filium cōfiteri,
idq; firmissima omnium sententiā pronuntiatur. Decem & septem soli tūc
fuisse dicuntur, quibus Arii fides magis placeret, extrinsecus creatum dei fi
lium ex nullis substantibus, & non ex ipsa patris deitate progenitum con
firmantes. Defertur ad Constantinum sacerdotalis concilij sententiā. Ille
tanquam à deo prolatam ueneratur. Cui si quis tentasset obniti, uelut con
tra diuina statuta uenientem, in exilium se protestatur acturum. Sex igitur
soli cum Ario se patiuntur expelli, reliqui uero undecim cōsilio inter se ha
bito, ad quiescunt ad subscribendum manu sola, non mente. Cuius simula
tionis autor præcipue extitit Nicomediæ episcopus Eusebius. Interim quo
quo modo alijs ueritate, alijs simulatione (sicut post exitus docuit) subscri
bentibus, & de singulis quibusq; ecclesiasticis obseruationibus certa statuta
figentibus, concilium diremptum est. Exemplum autem expositionis fidei
eorum qui conuenerant, infra scriptum est.

E X E M P L V M F I D E I N I C E N Æ

Creditus in unum Deum, patrem omnipotentem, omnium uisibilium
Cum & inuisibilium factorem. Et in unum dominum nostrum Iesum
Christum, filium Dei de patre natum unigenitum, id est, de substantia pa
tris, deum ex deo, lumen ex lumine, deum uerum ex deo uero, natum,
non factū, ὁμοῖοι ὁμοῖοι patri, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ, per quem
omnia facta sunt, quæ in cœlis & quæ in terra. Qui propter nos & propter
nostram salutem descendit, & incarnatus est homo factus, passus est, &
resurrexit tertia die, & ascēdit in cœlos, inde uenturus iudicare uiuos & mor
tuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, erat aliquando quan
do non erat, & antequam nasceretur non erat, & quia ex nullis substanti
bus factus est, aut ex alia substantia uel substantia, dicūt esse ἕτεροῦς aut
conuertibilem uel mutabilem filium dei, anathematizat catholica & apo
stolica ecclesia.

Statuunt

- A** I Statuunt præterea obseruandum esse in ecclesijs, ne quis ex his qui se
metiplos impatientia libidinis exciderunt, ueniret ad clerum.
- I** I Et ne quis nuper assumptus ex uita uel cōuersatione gentili, accepto ba
ptismo, antequam cautius examinetur, clericus fiat.
- I** I I Et ne quis episcoporum cæterorumq; clericorum cum extraneis mulier
ibus habitet, præterquam cum matre, uel sorore, uel *βεία*, uel si quæ sunt
huiusmodi necessitudinum personæ.
- I** I I I Et ut episcopus (si fieri potest) à totius prouinciæ episcopis ordiner
tur. Si hoc difficile est, certe non minus q; à tribus, ita tamen, ut Metro
politani episcopi maxime uel præsentia, uel autoritas habeatur. Absque quo
ordinationem irritam esse uoluerunt.
- V** Et ne, quem alius episcopus de ecclesia expulerit, siue clericum, siue laicū
cum, suscipiat alius. Sanè ne hoc aut iracundia aliqua, aut contentione (ut
fieri solet) iniuste factum remedium non haberet, decernunt per singulos
annos in singulis quibusq; prouincijs secundò ab omnibus episcopis pro
uincialibus cōcilia agi debere, & de huiusmodi negocijs iudicari, ut si forte
ab uno inique aliquid gestū est, à cæteris emendetur. Si recte, ut ab omni
bus confirmetur.
- V** I Et ut apud Alexandria, & in urbe Roma, uetusta cōsuetudo seruetur,
ut uel ille Aegypti, uel hic suburbicarij ecclesiarū sollicitudinem gerat.
- V** I I Et ut si forte in ordinando episcopo, duò uel tres pro aliqua conten
tione dissentiant, reliquorum autoritas, & præcipue Metropolitanæ cum cæ
teris firmior habeatur.
- V** I I I Et ut episcopo Hierosolymorū antiquitus tradita honoris prærogati
ua seruet, manēte nihilominus & Metropolitanæ ipsius prouinciæ dignitate.
- I** X Et Catharos (qui apud nos Nouatiani sunt) si forte pœnitentes ad ec
clesiam cōuertantur, cōfessos ecclesiastica dogmata, clericos in ordine qui
dem suo suscipi debere. Sed ordinatione data, sanè si episcopus ipsorū ue
niat ad episcopum nostrum, debere eum in presbyterorū loco sedere. Epi
scopi uero nomen manere apud illum solum, qui catholicam semper tenuit
fidem, nisi sua uoluntate ipse eum tali nomine honorare uoluerit, uel si pla
cuerit ut quærat ei episcopi locum uacantem, hoc sit in ipsius potestate.
- X** Et ne in una ciuitate duo sint episcopi.
- X** I Et si qui forte indiscrete ad sacerdotiū prouecti, postmodum uel ipsi
aliquid de se criminofum confessi sunt, uel ab alijs reuicti, ut abijciantur: sed
& si qui ex his qui lapsi sunt, & per ignorantia forte ordinati recogniti fue
rint ut abijciantur.
- X** I I Et si qui absq; tormētis in persecutionibus lapsi sunt, & ex corde agūt
pœnitentiā, quinq; annos inter catechūmenos faciāt, & duobus annis post
hoc fidelibus tantū in oratione iungantur, & ita postmodum suscipiantur.

Indicat liber
in quo magi
stratum insti
gnia depicta
sunt, sub dispo
sitione uiri il
lustris comitis
priuarū, sur
isse etiā ratio
nalē rei priua
te per urbem
& suburbicar
rias regiones
cū parte Fau
stine. Et alibi
mentio Piceni
suburbicarij
in eodem uolu
mine
Episcopi Hie
rosolymitani
prærogatiua
uēdēt

XIII Qui uero propter confessionē militiam abiecerant, & rursum ad hāc abierunt, hos tredecim annis poenitentia gerere, & postea suscipi, si tamen ex corde poenitentia gerant. Esse tamen in potestate episcopi moderandi facultatem, si eorum fructuosam & attentam poenitentiam uiderit.

XIII De his uero qui uita excedūt poenitentibus, decernūt, uacuū nullum debere dimitti. Si quis sanē accepta cōmunionē superuixerit, debere eum tempora statuta complere, uel certe prout moderari episcopus uoluerit.

XV De catechumenis qui prolapsi sunt, statuerunt tribus annis eos a catechumenorum oratione separatos, postea recipi debere.

XVI Et ne de ciuitate inferiori ad maiorem ecclesiā transire quis ambiat, siue episcopus, siue etiam alius clericus.

XVII Et ne quis clericus qui derelicta ecclesia sua, nulla existēte causa probabili uagatur & oberrat per alias ecclesias, suscipiatur in communionem.

XVIII Et ut nemo eum qui ad alium pertinet, subripiens, in sua ecclesia ordinet clericum absque consensu illius ad quem pertinet.

XIX Et ne quis clericus aut usuras accipiat, aut frumenti uel uini ampliationem, quod solet in nouo datū, uel sesquiplum, uel etiam duplum recipi quod si faciat, tanquam turpis lucri reum abijciendum.

XX Et ne diaconi presbyteris praferantur, neue sedent in confesso presbyterorum, aut illis praesentibus eucharistiam diuidant, sed illis agentibus solum ministrent. Si uero presbyter nullus sit in praesenti, tunc demū etiam ipsis licere diuidere: aliter uero agentes, abijci iubent.

XXI Et ut Paulianistae, qui sunt Photiniani, rebaptizentur.

XXII Sed & diaconissas, quoniam quidem manibus impositionem non accipiunt, etiam ipsas inter laicos esse debere. Igitur cum de his prout diuina legum reuerentia poposcerat, decreuissent, sed & de obseruatione Patris antiqui canonē, per quem nulla de reliquo uarietas oriretur, ecclesijs tradidissent, omnibus rite dispositis, ecclesiarū pax & fides in Orientis atque Occidentis partibus una atque eadem seruabatur.

Cap. VII
Helena mater
Constantini
Augusti
Simulacrum
Iouis Adriani
num illic posuisse, **Paulinus**
autore est,
Adonidis autē
in Bethlehem
Per idem tēpus Helena Constantini mater, foemina incōparabilis fide & religione animi, ac magnificentia singulari, cuius iure Constantinus & esset filius & crederetur, diuinis admonita uisionibus, Hierosolymā pergit, atque ibi locum in quo sacrosanctū corpus patibulo affixū pependerit, ab incolis perquirat. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis persecutoribus simulacrum in eo Veneris fuerat defixum, ut si quis Christianorū in illo loco Christum adorare uoluisset, Venerem uideretur adorare. Et ob hoc infrequēs & penē obliuioni datus fuerat locus. Sed cū (ut supra diximus) religiosa foemina properasset ad locum caelesti sibi indicio designatum, cuncta ex eo prophana & polluta deturbās, in altum purgatis ruderibus, tres confuso ordine reperit cruces. Sed obturbabat reperit

muneris

Amuneris laetitia uniuersiuiscum crucis indiscreta proprietas. Aderat quidem & titulus ille, qui Graecis, & Latinis, atque Hebraicis literis a Pilato fuerat conscriptus: sed nec ipse satis euidenter dominici prodebat signa patibuli. Hic iam humanae ambiguitatis incertum, diuinum flagitat testimonium. Accidit in eadem urbe primariam quandam loci illius foeminā graui agritudine confectam, seminecem iacere. Macarius per idem tempus ecclesiae illius episcopus erat. Is ubi cunctantem reginam, atque omnes pariter qui aderant uidet: Adferre (inquit) huc totas quae repertae sunt cruces, & quae sit quae portauerit dominum, nunc nobis adaperiet deus. Et ingressus cum regina pariter & populis ad eam quae decumbebat, defixis genibus huiusce modi ad deum precem profudit:

Tu domine, qui per unigenitū filium tuū salutem generi humano per passionem crucis conferre dignatus es; & nūc in nouissimis temporibus adspirasti in corde ancillae tuae perquirere lignum beatū, in quo salus nostra pependit, ostende euidenter ex his tribus, quae crux fuerit ad dominicam gloriam, uel quae extiterit ad seruire supplicium, ut haec mulier quae semiuua decumbit; statim ut eam lignum salutare contigerit, a mortis ianuis reuocetur ad uitam. Et cum haec dixisset, adhibuit primo unam ex tribus, & nihil profecit. Adhibuit secundam, & ne sic quidem aliquid actum

est. Ut uero admouit tertiam, repente adaperitis oculis mulier confurrexit, & stabilitate uirium recepta, alacrior multo quam cum sana fuerat, tota domo discurrere, & magnificare dei potentiam cepit. Sic euidenti indicio regina uoti compos effecta, templum mirificū in eo loco in quo crucem reppererat, regia ambitioe cōstruxit. Clauos quoque quibus corpus dominicū fuerat affixum, portat ad filium. Ex quibus ille frenos composuit, quibus uteretur ad bellum. Et ex alijs galeā nihilominus belli usibus aptam fertur armasse. Ligni uero ipsius salutaris partem detulit filio, partem uero thecis argenteis conditam dereliquit in loco: quae etiam nūc ad memoriae sollicita ueneratione seruatur. Reliquit etiam hoc iudicium religiosi animi regina uenerabilis: Virgines quas ibi reperit Deo sacratas, inuitasse ad praedictum, & tanta eas deuotione curasse dicitur, ut indignum crederet, si famulorum uterentur officijs, sed ipsa manibus suis, famulae habitu succincta, cibum apponeret, poculum portigeret, aquā manibus infunderet, & regina orbis ac mater imperij, famularum CHRISTI se famulam deputaret. Et haec quidem Hierosolymis gesta. Interea Constantinus pietate fretus, Sarmatas, Gotthos, aliasque barbaras nationes, nisi quae uel amicitijs, uel deditioe sui pacem praueuerat, in solo proprio armis edomuit. Et quanto magis se religiosus ac humilior deo subiecerat, tanto amplius ei Deus uniuersa subdebat. Ad Antonium quoque primum eremi habitatorem, uelut ad unum ex prophetis literas suppliciter mittit, ut pro se ac liberis domino sup-

4 plicaret

Tres cruces
reperiuntur

Macarius epi
scopus Hiero
solyborum

Cap. VIII
Precatio Ma
carij ad deum

Miraculū cru
cis Christi

Clauis

Lignū crucis

Virgines
monachae

Constantinus
in Sarmatas
& Gotthos

Antonius
eremitā

plicaret. Ita non solum meritis suis, ac religione matris, sed & intercessione a sanctorum, commendabilem se Deo fieri gestiebat. Sanè quoniam tanti uiri Antonij fecimus mentionem, de uirtutibus eius atque institutis, & sobrietate mentis, ut in solitudine uitam degens, usus solummodo confortio fuerit bestiarum, & de demonibus crebros agens triumphos placuerit deo supra cunctos mortales, utque institutionis suae praelara usque in hodiernum monachis exempla reliquerit, uolentem me aliqua exponere ille libellus exclusit, qui ab Athanasio scriptus, etiam Latino sermone editus est. Propter quod nos, omisis his quae ab alijs iam dicta sunt, ea memorabilibus, quae quamuis gestorum contineat fides, ab his tamen qui longe positi sunt, obscurior fama subtraxit.

Antonij uita
ab Athanasio
descripta Grae
co, Latine uer
sa ab Euaerio

Cap. IX

In ea diuisione orbis terrae quae ad praedicandum uerbum dei sorte per apostolos celebrata est, cum aliae alijs prouinciae obuissent, Thomae Parthia, & Matthaeo Aethiopia, eiusque adhaerens citerior India Bartholomaeo dicitur sorte decreta. Inter quae Parthiamque media, sed longo interior tractu India ulterior iacet, multis uarijsque linguis & gentibus habitata, quam uelut longe remotam, nullus Apostolicae praedicationis uomer inpresserat, quae tamen temporibus Constantini tali quadam ex causa semina fidei

Metrodorus

prima suscepit. Metrodorus quidam philosophus, inspiciendorum locorum, & orbis perscrutandi gratia, ulteriorem dicitur Indiam penetrasse.

Meropius

Cuius exemplo etiam inuitatus Meropius quidam Tyrius philosophus simili ex causa adire Indiam uoluit, habens secum duos puerulos, quos liberalibus literis utpote propinquos instituebat. Quorum unus qui erat iunior Aedesius, alter Frumentius uocabatur. Igitur peruisis & in notitiam captis his quibus animus pascebatur, cum philosophus redire coepisset, aquae uel ceterorum necessariorum causa ad portum quendam nauis qua uehebatur, applicuit. Moris est inibi Barbarorum, ut si quando foedus sibi cum Romanis turbatum uicinae nunciauerint gentes, omnes qui apud eos ex Romanis inuenti fuerint, iugulentur. Inuaditur nauis philosophi: cuncti cum ipso pariter perimuntur. Pueruli reperti sub arbore meditantibus, & lectiones suas parantes, Barbarorum miseratione seruari, ducuntur ad regem. Horum ille alterum, id est, Edesium sibi pincernam fecit. Frumentio uero, quem quasi perspicacem deprehenderat & prudentem, rationes suas scripserat commisit. Ex quo & in honore magno apud regem habitus, & in amore. At uero motiens rex, uxorem cum paruulo filio regni dereliquit heredem: adolescentibus autem quid uellent, agendi dedit liberam facultatem. Quos tamen regina suppliciter exorat, tanquam quae nihil haberet in toto regno fidelius, ut secum usquequo adolesceret filius, regendi regni sollicitudinem partirentur: & praecipue Frumentium, cuius prudentia ad moderandum sufficeret regnum. Nam alius fidem puram, & sobriam mentem simpliciter exhibebat. Idque dum age-

Aedesius à pò
culis
Frumentius à
rationibus

rent, & regni gubernacula Frumentius haberet in manibus, deo mentem eius & animos instigante, requirere sollicitius coepit, si qui inter negotiatores Romanos Christiani essent, & ipsis potestatem maximam dare, ac monere ut conuenticula per loca singula facerent, ad quae Romano ritu orationis causa confluere. Sed & ipse multo magis eadem facere, & ita ceteros cohortari, fauore & beneficijs inuitare, praestare quicquid opportunum fuisset, loca aedificijs, aliaque necessaria praebere, & omnimodo gestire, ut Christianorum inibi semen exurgeret. Sed cum regius puer adoleuisset, cui procuracionem regni gerebant, expletis omnibus & ex fide traditis, multum licet detinentibus & rogantibus ut maneret regina uel filio, ad orbem tamen nostrum reuertuntur. Et Aedesio festinante Tyrum, parentes propinquosque reuifere; Frumentius Alexandriam pergit, dicens, aequum non esse, opus occultare Dominicum. Igitur rem omnem ut gesta est exponit episcopo, ac monet ut prouideat uirum aliquem dignum, quem congregatis iam plurimis Christianis, & ecclesijs constructis in Barbarico solo, episcopum mittat. Tum uero Athanasius (nam is nuper sacerdotium susceperat) attentius & propensius Frumentij dicta gesta que considerans, in concilio sacerdotum ait: Et quem alium inuenimus uirum talem, in quo sit spiritus dei in ipso sicut in te, qui haec ita possit implere? Et tradito ei sacerdotio, redire eum cum domini gratia unde uenerat iubet. Quibus cum episcopus perrexisset ad Indiam, tanta ei data esse a deo uirtutum gratia dicitur, ut signa per eum apostolica fierent, & infinitus numerus Barbarorum conuerteretur ad fidem. Ex quo in Indiarum partibus & populi Christianorum & ecclesiae factae sunt, & sacerdotium coepit. Quae nos ita gesta, non opinione uulgi, sed ipso Edesio Tyri presbytero postmodum facto, qui Frumentij comes prius fuerat, referent cognouimus.

Frumentius sa
cerdos factus

Edesius Tyri
presbyter

Per idem tempus etiam Iberorum gens, quae sub axe Pontico iacet, uerbi dei foedera, & fidem futuri susceperat regni. Sed huius tanti boni praestitit causam mulier quaedam captiua, quae apud eos reperta, cum fidelem & sobriam satis ac pudicam duceret uitam, totisque diebus ac noctibus obsecrationes deo peruias exhiberet, in admiratione esse ipsa rei nouitas Barbaris coepit, & quid hoc sibi uelit, curiosius perquirebat. Illa, ut res erat, simpliciter CHRISTVM se deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius Barbari praeter nouitatem nominis mirabantur. Verum (ut fieri solet) ipsa perseverantia curiositate quandam mulierculis inferebat, si quid emolumentum ex tanta deuotione caperetur. Moris apud eos esse dicitur, ut si paruulus aegrotet, circumferatur a matre per singulas domus, quo scilicet si quis experti aliquid remedij nouerit, conferat laboranti. Cumque mulier quaedam paruulum suum per omnes circumtulisset ex more, nec aliquid remedij cunctas domos lustrando cepisset, uenit etiam ad captiuam, ut si quid sciret, ostenderet.

Cap. X
Iberi
i Bepes
Mulier captiua
rwn obgu
λωτ
Hanc historiam
etiā Theodor
etus narra
lib. i

Illa se

Illa se humani quidem remedij nihil scire testatur, deum tamen suū **CHRISTVM** quē colebat, dare ei desperatam ab hominibus posse salutem confirmat. Cumq; cilicio suo paruulū superposuisset, atq; ipsa desuper orationem fudisset ad dominū, sanū matri reddidit infantem. Sermo defertur ad plures, factiq; fama magnifici usq; ad aures reginæ perlabitur. Quæ dolore quodā grauissimo corporis afflictā, in desperatione maxima erat. Rogat ad se captiuā deduci. Illa ire abnuat, ne præsumere amplius aliquid q̄ sexus sineret, uideretur. Ipsam se reginā deferri ad captiuæ cellulam iubet. Quam *Regina facta natur* similiter supra cilicium suū positā, inuocato **CHRISTI** nomine, continuo post precem, sanam & alacrem fecit exurgere: **Christum**q; esse deum dei summi filiū, qui salutem hanc cōtulerit, docet, eumq; quem sibi autorem suæ sciret esse incolumitatis & uitæ, cōmonet inuocandū. Ipsum nanq; esse, qui & regibus regna distribuatur, & mortalibus uitā. At illa cum lætitiā domū regressa, marito percontanti causam tam subitæ sanitatis aperuit: quicq; cum pro salute coniugis lætus, mulieri munera deferri iuberet, illa: **Horū**, inquit, o rex nihil captiuā dignatur: aurū despicit, argentū respuit, ieiunio quasi cibo pascitur: hoc solū ei muneris dabimus, si eum, qui me illa inuocāte sanauit, **Christū** deū colamus. Ad hoc tunc rex segnior fuit, & interim distulit, sãpius licet ab uxore cōmonitus, donec accidit quadā diē uenante eo in syluis cū comitibus suis, obscurari densissimis tenebris diē, & per tetra noctis horrorē luce subducta, cæcis iter gressibus denegari. Alius aliō diuersi ex comitibus oberrāt: ipse solus densissima obscuritate circūdatus, qd ageret, quo se uerteret nescibat: cū repēte anxios salutis desperatione animos cogitatio talis ascēdit: Si uerē deus est **CHRISTVS** ille, quē ex uxori suæ captiuā prædixerat, nūc se de his tenebris liberet, ut ipsum ex hoc omisis omnibus coleret. Illico ut hæc nondum uerbo, sed sola mente deuouerat, reddita mūdo dies, regem ad urbē perducit incolumē. Quicq; reginæ rem protinus ut gesta est pandit. Euocari iam iamq; captiuam, & colendi ritum ut sibi tradat, exponit: neq; se ultrā aliū deū quā **CHRISTVM** ueneraturū esse cōfirmat. *Rex fit Christianus* Adest captiuā, edocet deū **CHRISTVM**: supplicandi ritum uenerandiq; modū, inquantū de his aperire fœminæ phas erat, pandit. Fabricari tamen ecclesiam monet, formatq; describit. Igitur rex totius gentis populo conuocato, rem ab initio, quæ erga se ac reginā gesta fuerat, exponit, fidemq; edocet, & nondum initiatus in sacris, sit suæ gentis apostolus. Credunt uiti per regem, fœminæ per reginā: cunctisq; idem uolētibus ecclesia extruitur instanter: & eleuato iam perniter murorū ambitu, tempus erat quo columnæ collocari deberent. Cumq; erecta prima uel secunda, uentū fuisset ad tertiam, cōsumptis omnibus machinis, & boum hominumq; uiribus, cum media iam in obliquum fuisset erecta, & pars reliqua nullis machinis erigetur, repetitis secundo & tertio, ac sãpius uiribus, ne loco quidem moueri attritis

attritis omnibus potuit. Admiratio erat totius populi, regis animositas hebescebat: quid fieri deberet, oēs simul latebat. Sed cum interuentu noctis omnes abscelsissent, cunctiq; mortales & ipsa opera cessarent, captiuā sola in oratione pernoctās mansit intrinsecus: cū ecce matutinus & anxius cum suis omnibus ingrediens rex, uidet columnā, quam tot machinæ ac tot populi mouere non quiuerant, erectā, & supra basim suam librata suspensam, nec tamen superpositā, sed quantū unius pedis spacio in aere pendentem. Tunc uero omnes populi contuentes & magnificentes deum, uerā esse regis fidem, & captiuæ religionē præsentis miraculi testimonio perhibebant. Et ecce mirantibus adhuc & stupētibus cunctis, in oculis eorū sensim supra basim suam, nullo contingente, columna deposita, summa cum libratione confedit. Post hoc reliquus numerus columnarū tanta facilitate suspensus est, ut omnes quæ superfuerāt, ipsa die locarentur. Postea uero quā ecclesia magnifice constructa est, & populi fidem dei maiore ardore sitiebāt, cæptiuæ monitis ad Imperatorem Constantinū totius gentis legatio mittitur: res gesta exponitur: sacerdotes mittere oratur, qui cœptum erga se dei munus implerent. Quibus ille cum omni gaudio & honore transmissis, multo amplius ex hoc lætatus est, q̄ si incognitas Romano imperio gentes & regna ignota iunxisset. Hæc nobis ita gesta, fidelissimus uir *Bacurius rex Iberorum* Bacurius rex, & apud nos Domesticorum Comes (cui summa erat cura & religionis & ueritatis) exposuit, cum nobiscum Palæstini tunc limitis Dux, in Hierosolymis fati unanimiter degeret. Sed ad cœptum redeamus.

Posteaq; religiosi principis mater Helena summis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce discessit, Constantia tūc Licinij relicta, fratris Augusti solatijs utebatur. Huic accidit presbyterū quendam uenire in noticiā, latenter partibus Arii fauentem. Sed is primo nihil omnino de his apud sororem principis aperire: ubi uero multa familiaritas copiā tribuit, paulatim sermonem cœpit aspergere, inuidiam dicens Ario generatam, & pro simultatibus priuatis episcopū suum rem cōtentiose exagitauisse, æmulationis stimulo confixum, quod Arius apud plebem fati charus haberetur. Hæc atq; huiusmodi alia frequentius suggerens, animos Constantiæ suos efficit. Quæ cum diem obitura, uisitaretur à fratre, atque ab eo blande religioseq; cōpellaretur, extremā dicitur ab eo gratiā poposcisse, ut presbyterum in familiaritatē reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggererentur, audiret: se quidē iam ex hac luce discedentē nihil curare: pro fratris uero statu esse sollicitam, ne forte pro innocentū pœnis, regni sui pateretur excidium. Quibus ille monitis à sorore susceptis, & fidelē pro se germanæ sollicitudinē credens, accōmodauit aurem presbytero: & interim accersitur de exilio Ariū iubet, ut quemadmodum de fide sentiret, exponeret. Tum ille fidem conscripsit, quæ non quidem sensum nostrū, tamen uerba nostra continere

*Cap. XI
Constantia
soror Constanti
tini*

Arius reuocatur per Constantinum de exilio

*Mierosolymorum
dedicatio
celebris*

contingere professionemq; uideretur. Miratus quidem est Imperator, & putauit unam eandemq; in ipsius & concilij dudum gesti expositione sententiam contineri: tamen in nullo relaxat animi uigorē, sed rursus eum ad concilij remittit examen, quoniam quidem ad dedicationē Hierosolymorum ex omni orbe coire sacerdotes inuitabatur, hæc ad eos de nomine eius scribens, ut si expositionem fidei eius probarēt, & eum uel per inuidiam (ut assererebat) tunc circumuentum dignoscere, uel nunc ab errore correctum, clementi erga ipsum iudicio uterentur: quandoquidem tanta fuerit concilij moderatio, ut non in personam eius, sed in dogmatum prauitatem fuerit lata sententia, si tamen & episcopi eius Alexandri accommodaretur assensus. Sed ab his quidem qui primo ceptis eius fauentes, cum simulatione subscripserant, facile receptus est. Cum uero Alexandriam perrexisset, ibi omne eius frustratur inceptum: quoniam quidem dolis apud ignorantes locus est: scientibus uero, dolum intendere, non aliud est quam risum mouere. Interea dum hæc apud Alexandria frustra agitantur, uenerabilis Augustus Constantinus in suburbana uilla Nicomediae tricesimo & primo imperij sui anno defunctus est, liberis de successione Romani orbis testamento hæredibus scriptis. Quo in tempore quoniam quidem Constantius, cui orientis regnum decreuerat, præsens non erat, dicitur secreto accersiens presbyterum, quem à sorore commendatum supra diximus & exinde familiariter habitum, tradidisse ei testamentum quod scripserat, & obtestatus sub sacramento, ne ulli nisi Constantio cum uenisset, in manus traderet. Cui etiam quod eunuchi qui erant in palatio fauebant, arte indicio de Imperatoris morte suppresso usq; ad Constantij præsentiam, multis noua tentantibus oppressis, res, tutæ integræq; remansere. Cum uero Constantius affuisset, depositum presbyter restituit. Cuius beneficii gratia Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus est, ut qui imperare cunctis ambitur, ab illo sibi imperari æquanimiter pateretur. Ex quo, deuincto sibi Imperatore, cepit de Arii restitutione suggerere, & nolentes adquietere sacerdotes, uiti cogeret, persuadere.

*Caput XII
Alexander
Alexandrinus,
Alexander
Constantino-
politanus,
Eusebius Ni-
comedienfis*

EA tempestate apud Alexandriam Alexander, in Hierosolymis Maximus confessor, apud Constantinopolim æque Alexander, ut ex Athanasij scriptis comperimus, sacerdotio fungebatur. Sed Eusebius qui apud Nicomedia erat, de cuius simulatione in subscribendo supra diximus, amplam temporis hæc occasione, & principi per presbyterum familiaris effectus, reuoluere omnia, atq; in irritum reuocare Concilij gesta molitur. Arium nequicquam apud Alexandriam commorantem uenire facit, & Imperialibus edictis Concilium denuo Constantinopolim conuocari. Quod conuenire illi maxime, qui Arium atq; Eusebium sectabantur, quicq; sæpe cum Alexandro congressi ut Arium susciperet, nec tamen ali-

quid

A quid profligantes, ab iniurijs quidem eius temperabant. Ad ultimum certam ei diem statuentes denuntiant, ut aut ipse Arium susciperet, aut si reniteretur, se ecclesia pulso & in exilium truso, ab alio eum suscipiendum sciret. Tum ille nocte, quæ ad constitutam intererat diem, sub altari iacens, atq; in oratione & lachrymis totam peruigilem ducens, ecclesie causam domino comendabat. Cumq; lux fuisset exorta, nec tamen ab oratione Alexander cessaret, Eusebius cum suis omnibus, uelut hæretici belli signifer, domum Arii matutinus ascendit, eumq; propere sequi ad ecclesiam iubet, protestatus quod Alexander, nisi præsens adquietesceret, expulsus cederet loco.

Igitur omnium summa expectatio, quo uel Alexandri perseuerantia, uel Eusebij Arii instantia declinaret. Cumq; cunctorum animi essent, ut in tali re, expectatione suspensi, Arius ad ecclesiam pergens, episcoporum & populorum frequentia constipatus, humanæ necessitatis causa ad publicum locum declinat. Vbi cum sederet, intestina eius atque omnia uiscera in secessus cuniculum defluxere: ita tali in loco dignam mortem blasphema ac foetida mente exoluit. Quod postea quàm in ecclesia nuntiatum est Eusebio, atque his qui unam secum sanctum & innocetum uirum Alexandrum de Arii recipiendo fatigabant, superati pudore, & adoperti confusione discedunt. Tunc completus est sermo ad gloriam domini, quem Alexander in oratione sua ad Deum proclamauerat, dicens: Iudica domine inter me & Eusebij minas atque Arii uim. Sed hæc ad præsens quidem paululum pudoris habere. Conuenientes uero inter se hæretici, ueriti ne forte si, sicut res gesta est, integre ad imperatorem Constantium peruenisset, non solum à perfidia eorum, in qua callide irretitus tenebatur, abscederet: uerum & in autores deceptionis suæ seuerius aliquid ex regia autoritate decerneret, componit per eunuchos quos iam perfidia deceptos tenebant, uti de Arii morte Imperator quàm fieri posset compositæ & comunitè nosceret, neque aliquid quod Dei uindictam indicare uideretur, audiret. Quibus ita gestis, de causa fidei ut ceperant, prosequuntur.

Igitur apud Alexandriam, defuncto Alexandro, Athanasius susceperat sedem. Quod uero esset uir acris ingenij, & in ecclesiasticis negocijs apprime uigilans, satis iam tunc hæreticis innotuerat, cum ad Concilium Nicænum cum episcopo suo sene Alexandro uenerat. cuius suggestionibus hæreticorum doli ac fallaciæ uigilanter detegebantur. Statim ergo ut eum episcopum factum cognouerant, rati id quod res indicabat, sua negocia per illius sollicitudinē non facile processura, omnibus modis querere aduersus eum machinas deceptionū parabant. Verum nō mihi absq; ordine uidetur, pauca de huius uiri origine supra repetere, & cuius à puero institutionis fuerit, sicuti ab his qui cum ipso uitam duxerāt accepimus, memorare. Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander episcopus agebat, cum

u post

Cap. XIII

*Arius cacans
do perit*

*Eunuchi
Cesaris*

*Cap. XIII
Athanasius
Alexandrinus
episcopus*

Ludus puero-
rum imitantium
episcopum &
mysteria

post expleta solennia conuenturos ad conuiuium suum clericos expectaret in loco mari uicino, uidet eminus puerorum supra oram maris ludum, imitantium, ut fieri solet, episcopum, atque ea quae in ecclesijs geri mos est. Sed cum intentiore diutine pueros inspectaret, uidet ab his geri quadam etiam secretiora & mystica. Perturbatus ilico, uocari ad se clericos iubet, atque eis quid eminus ipse uideret, ostendit. Tum abire eos, & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumque adessent, quis eis ludus, & quid egissent, uel quomodo, percunctatur. Illi, ut talis habet aetas, pauidi, negare primo, dein de rem gestam per ordinem pandunt, & baptizatos a se esse quosdam catechumenos confitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidue responderint, simul & ab eo qui interrogauerat, ubi uidet secundum religionis nostrae ritum cuncta constare, conlocutus cum concilio clericorum, statuisse traditur, illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea quae a sacerdotibus mos est. Athanasium uero, atque eos quos ludus ille uel presbyteros habere uisus fuerat, uel ministros, conuocatis parentibus, sub Dei obtestatione tradit ecclesiae suae nutriendos. Paruo autem tempore, cum a Notario integre, & a Grammatico sufficeret Athanasius fuisse instructus, continuo tanquam fidei domini commendatum, a parentibus restituitur sacerdoti, ac uelut Samuel quidam in templo domini nutritus, & ab eo pergente ad patres in senectute bona, ad portandum post se ephod sacerdotale deligitur. Sed huius tanti in ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, ut etiam de hoc uideatur dictum esse illud quod scriptum est: Ego enim ostendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutiones uniuersus conuicatus orbis, & commoti sunt principes terrarum: gentes, regna, exercitus coierant aduersus eum. Ille autem diuinum illud conseruabat eloquium, dicens: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: si insurgat in me praelium, in hoc ego sperabo. Verum quoniam tanta ac alia eius gesta sunt, ut magnitudo quidem rerum nihil me praeterire patiar: multitudo uero gestorum quam plurima cogat ommittere, incertus aestuat animus, dum deliberare non ualet quid teneat, quid omittat. Et ideo pauca nos quae ad rem pertinent memorabimus, reliqua eius fama narrabit, sine dubio minora uero nunciatura. Nam nihil quod addere possit, inueniet.

Cap. XV
Constantius
Aug. in Oriēte,
Constans in Occidente

igitur ubi Constantius Orientis regnum solus obtinuit, Constantino fratrem non longe ab Aquileia apud Alsam fluium a militibus interfecto, Constantius utriusque germanus, Occidentem satis industrie gubernabat. Nam Constantius natura & animo regio, dum primis illis regni sui fautoribus satis indulget, per eunuchos arte in perfidiam decipitur a peruersis sacerdotibus: & intento satis studio prauis eorum contentionibus obsecundat. Sed illi uerentes

illi uerentes, ne forte ad eundem regis copia quoadque fieret Athanasio, & per eum de ueritate fidei quam peruertebant, secundum scripturas edoceret, omnimodis insimulare eum apud principem, & uelut omnium scelerum ac flagitiorum adgrediuntur exponere, usquequo humani corporis brachium loculo delatum, Imperatori ostendunt, quod ab Athanasio excisum magicarum artis gratia de Arsenij cuiusdam corpore confirmabant. Sed & alia quam plurima criminosa simul & flagitiosa componunt.

Quibus ex causis Imperator iubet conuocato Concilio Athanasium condemnari. Idque apud Tyrum (missio est latere suo uno ex Comitibus, adnitente quoque Archelao tunc Comite Orientis, necnon & eo qui Phoenicem prouinciam gubernabat) congregari iubet. Eo deducitur Athanasius, locus cum humano brachio circumfertur, inuidia & horror non solum religiosas, sed & uiles animas peruadit.

Hic Arsenius, cuius brachium dicebatur excisum, lector aliquando Athanasij fuerat, & ob culpam correptionem ueritus, frequentiam sese subtraxerat. Cuius latebras opportunas sibi ad huiusmodi commentum flagitiosos homines rati, initio compositi criminis occultatum eum apud quendam, quem fidelissimum sceleribus suis crediderant, retinebant. Peruenit tamen ad hunc in latebris positum, quid suo nomine criminis intetaretur Athanasio. Et siue eum ipsa humanitatis contemplatio, siue diuina perpulit prouidentia, clam per noctis silentia euadens claustris, enauigauit Tyrum. Et pridie quam causae dicendae adesset ultimus dies, Athanasio sese Arsenius obtulit, utque se rerum gestarum series haberet, edocuit. Ille domi esse hominem, nec innotescere cuiquam de eius praesentia iubet. Interea Concilium cogitur, in quod aliquanti concinnatae calumniae conscij, omnes penes infenso animo aduersum Athanasium praedicatorumque conueniunt. Per idem tempus Paphnutius confessor (de quo supra memorauimus) aderat Athanasij innocentiae conficius. Is cum uidisset Maximum Hierosolymorum episcopum, qui una secum effosso oculo, & poplite succiso, confessor extiterat, uerum pro nimia simplicitate nihil de sacerdotum scelere suspicantem, confedisse cum ceteris quos factionis macula sociauerat, medium confessum adire non ueritus: Te, inquit, Maxime, cum quo mihi unum atque idem confessionis insignem est, cum quo mihi pariter mortale letum effossum, clariorem diuini luminis conciliauit aspectum: te, inquam, non patiar sedere in concilio malignantium, & cum iniqua gerentibus introire. Iniectaque manu eleuans eum de medio eorum, ac de singulis instruens, perpetua dehinc Athanasio comunione sociauit. Sed interim causa dicitur. Prima introducitur accusatio mulieris cuiusdam, quae se diceret aliquando hospitio Athanasium suscepisse, & ab eo noctu nihil suspicantem, uim corruptionis esse perpessam. Introduci ad haec iubetur Athanasius, ingreditur cum Timotheo presbytero suo, eumque moriet, ut postea

Cap. XVI
Athanasius in
betur conder-
mmari
Archelao co-
mes Orientis
Comes Phoen-
ices

Cap. XVII
Arsenius les-
tor Athanasij

Maximus ad-
moneatur a
Paphnutio

Calumniatur
Athanasius

quam mulier dicendi finem fecisset, se tacete ad ea quae dixerat, responderet. **C**umque mulier ea quae edocta fuerat, perorasset, Timotheus conuersus ad eam: Vere, inquit, mulier ego mansi apud te aliquando, aut uim tibi, ut asseris, feci: Tunc illa (ut mulierum se talium procacitas habet) obiurgans Timotheum: Tu tu, inquit, mihi uim fecisti, tu in illo loco comaculasti castitatem meam. Simul & conuersa ad iudices, obtestari fidem dei coepit, uera se dicere. Tum omnes ridiculosus pudor habere coepit, quod tam facile docente eo, factio compositi criminis patuisset. Nec tamen permisi sunt iudices habere de muliere quaestione, unde haec, uel per quos, aut quomodo fuisset aptata calumnia, quoniam iudicandi libertas penes accusatores erat. Hinc transitur ad aliud crimen. Profertur facinus seculis inauditum. Hoc est, inquit, ubi nemo possit uerborum prestigij decipi, res oculis agitur, uerbis cessantibus: Braichium hoc te, aiunt, Athanasi accusat excisum. Haec est Arsenij dextera, quam tu quomodo, uel ad quos usus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, uestrum Arsenium nouerat, ut hanc ipsius dexteram cognoscatis: Exur rexerunt aliquanti, qui se dicerent optime scisse Arsenium, in quibus nonnulli erant absque conscientia factionis. Orat dehinc a iudicibus Athanasius, ut hominem suam quem in negocium deposceret, iubeat introduci. Cumque introductus esset Arsenius, eleuato eius uultu, Athanasius concilio & iudicibus ait: Hic est Arsenius. Et alleuans eius nihilominus dexteram: Haec est, inquit, etiam dextera eius, haec est & sinistra. Haec autem, quam isti offerunt, manus unde sit, uos requirite. Tunc uelut nox quaedam & tenebrae accusatorum oculis insusae, quid agerent, quo se uerterent, nesciebant. Ipsam etenim esse Arsenium, testes qui paulo ante scire se dixerant, confirmabant. Verum, quia non iudicandi, sed opprimendi hominis causa concilium gerebatur, fragor omnium repente attollitur, magnum esse Athanasium, & decipere intuentium oculos conclamatur, nec debere ullo modo ultra talem hominem uiuere: factoque impetu, suis eum discerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cum ceteris ex precepto Imperatoris concilio praesidebat, ereptum eum de disceptantium manibus, per occultos exitus eduxit, ac fugae (qua solum posset) salutem monuit commendare. Concilium tamen rursus conueniens, tanquam si nihil omnino deprehensum fuisset, ut confessum de intentatis criminibus Athanasium condemnat. Et gesta in hunc modum facta per orbem terrarum mittentes, ad sceleris sui consensum Imperatore cogente ceteros episcopos perpulerunt.

Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, nec ullus ei tutus ad laetudum supererat locus. Tribuni, Praepositi, Comites, exercitus quoque ad inuestigandum eum mouentur edictis imperialibus. Praemia delatoribus proponuntur, si quis uiuam maximam, si id minus, caput certe Athanasij detulisset. Ita totis regni uiribus frustra aduersum eum, cui Deus aderat, certabatur. Interea lex cotinuis annis ita latuisse fertur in laeu cisternae non habentis aquam

Archelaus
praesidebat
in concilio.

Athanasius
condemnat
fugit
Cap. XVIII

aquam, ut solem nunquam uideret. Sed cum per ancillam, quae sola conscientia domino, officij qui ei latebras praebuerat uidebatur, indicatus fuisset, tanquam dei spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eum comprehendendum cum indicibus ueniebatur, post annos sex migravit ad alium locum. Ita illi qui uenerant frustrati, dominisque in fugam uersis, de ancilla ut falsa indice poenas sumunt.

Verum ne graues alicui latebrae suae fierent, & occasio calumniae innocen-
tibus quaereretur, nihil sibi ultra iam tutum in Constantij regno praesumens, ad Constantis partes profugus abscessit. A quo satis honorifice religioseque susceptus est. Quicquid causa eius quam fama compererat diligentius cognita, scribit ad fratrem, pro certo se comperisse, quod sacerdos Dei summi Athanasius, iniuste fugas & exilia pateretur. Hunc itaque recte faceret, si absque ulla molestia loco suo restitueret: si id noller, curae sibi futurum, ut id adimpleret, regni eius intima penetrans, & poenas dignissimas de autoribus sceleris sumens. Quibus scriptis perterritus Constantius (quod posse facere ea quae minitabatur, conscius erat, fratrem) simulata benignitate ultra uenire ad se Athanasium iubet, & leui increpatione perstrictum, ad ecclesiam suam permittit securum ire. Admonitus tamen Imperator ab impijs consiliarijs: Non est, inquit, magnum Athanasi, quod episcopi poscunt de te, ut unam ex multis quae sunt apud Alexandriam ecclesijs, concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tum ille, deo sibi suggerente, paratum in tempore consilium reperit. Et quid est, inquit, Imperator, quod poscenti tibi liceat denegari, qui potestatem omnium habes iubedi: Sed unum est quod oro, ut meam quoque petitiuiculam libenter admittas. Cumque se omnia quae uellet, quamuis essent difficilia, promitteret praestaturum, si hoc unum cederet libens, ait Athanasius: hoc est quod rogo, ut quia etiam hic (nam apud Antiochiam res agebatur) sunt nostri populi qui istis communicare nolunt, unam eis tenere concedas ecclesiam. Aequissimum sibi uideri, & ualde praestandum, laetus spondit Imperator. Sed cum rem detulisset ad eos, quorum consilijs utebatur, neque ibi se uelle accipere ecclesiam, neque hic dare respondent, quia plus sibi singuli quicquam absentibus consulebant. Ita Imperator admiratus eius prudentiam, properare ocyus ad suscipiendam suam ecclesiam iubet. Sed cum Magnentij scelere Imperator Constantius regno simul & uita fuisset exemptus, rursus in Athanasium ueteres illi incitatores principis odia resuscitare coeperunt. Fugatoque de ecclesia, in locum eius Georgium quendam perfidiae & immanitatis socium mittunt. Nam prius quendam Gregorium miserant. Rursus fuga, rursus latebrae, & edicta aduersum Athanasium principis per omnem locum ponuntur, praemia & honores delatoribus pollicentia. Ipse quoque cum ob uindictam necis fratris, regnumque recuperandum ad Occidentis partes uenisset, & extincto tyranno, regni solus arce potiretur, fatigare Occidentales episcopos, & per de-

Caput XIX
Athanasius
fugit ad Constantem Caes.

Athanasius
rursus exulat

Georgius
Athanasio
suffectus

Constantinus
in occidentem
uenit

ceptionem ad consensum Arianæ hæreseos cogere aggreditur, Athanasij prius cōdēnatione præmissa, & uelut obicis ualidissimi obiectione sublata.

Caput XX
Concilium
Mediolani

OB hoc apud Mediolanum episcoporum cōcilium conuocatur, plures decepti: Dionysius uero, Eusebius, Paulinus, Rhodanus, & Lucifer, dolum in negotio esse proclamantes, asserētesq; quod subscriptio in Athanasium, non aliam ob causam, quàm destruendę fidei moliretur, in exilium trusi sunt. His etiam Hilarius iungitur, cæteris uel ignorantibus, uel non credentibus fraudem.

Cap. XXI
Synodus Ari
minensis

Sed tali consilio gestum fuisse negotium, rei exitus docuit. Illis namq; de medio sublatis, continuò synodus apud Ariminū congregatur, ibi secū dum ea quæ Orientales apud Seleuciam composuerant callidi homines & uersuti, simplices & imperitos Occidentaliū sacerdotēs facile circumueniūt, hoc modo proponēdo eis: Quem magis colere & adorare uellēt, ὁμοιοιογ, an Christum: Illisq; uirtutem uerbi quid ὁμοιοιογ significaret ignorātib; uelut in fastidium quoddam & execrationem sermo deductus est, Christo se credere, nō ὁμοιοιογ cōfirmantibus. Sic multorū, præter paucos (qui sciētes prolapsi sunt) animi decepti, cōtra ea quæ patres apud Nicæam conscripserant, ueniētes, ὁμοιοιογ quasi ignotum & à scripturis alienum sermonem auferri de fidei expositione decernunt, cōmunionemq; suam hæreticorū societate commaculant. Ea tempestate facies ecclesiæ fœda & admodum turpis erat. Non enim sicut prius ab externis, sed à proprijs uastabatur. Fugabat alius, alius fugabatur, & uterq; de ecclesia erat. Ara nusquam, nec immolatio, nec libamina: præuaricatio tamē & lapsus erat, ac ruina multorum. Si milis pœna, sed impar uictoria. Similiter cruciabantur, sed non similiter gloriabantur: quia dolebat ecclesia etiā illius casum, qui impellebat ad lapsum.

Cap. XXII
Liberius pon
tifex Rom.
Felix

Igitur Liberius, qui post Iulium Marci, quem Syluester præcesserat, successorem, in urbe Roma per idem tempus sacerdotio fungebatur, in exilium traditur. Inq; eius locum Felix diaconus suus ab hereticis subrogatur: & non tam sectæ diuersitate, quàm cōmunionis & ordinationis conuenientia maculatur.

Cap. XXIII
Cyrillus
Hierosol.
Georgius
Alexand.

Hierosolymis uero Cyrillus post Maximū sacerdotio cōfusa iam ordinatione suscepto, aliquando in fide, sapius in communionē uariabat. Apud Alexandriam uero Georgius satis procaciter uir raptum episcopatum gerebat, ita ut magis sibi iuris dicendi creditos fasces, quàm sacerdotium ministrandum religiosi officijs æstimaret.

Ca. XXIII

Meletius

A pud Antiochiā sanē diuersis temporibus multa & admodum confuse gesta sunt. Nam defuncto Eudoxio, cum multi diuersarū urbū episcopi ad illam sedem summa ambitione niterentur, ad ultimū Meletium de Sebastia Armenia ciuitate, contra decreta concilij illuc transferunt. Qui tamen ab ipsis rursus in exilium traditur, quod cōtra opinionem ipsorum

non

non Arii, sed nostrā fidem cœpit in ecclesia prædicare, quem magna plebs sede depulsum secuta, ab hæreticorum societate diuellitur.

Interea ut aliquando etiam in semetipsam prædiues malitia desæuaret, sacerdotēs & populi, qui Ario duce primitus fuerant ab ecclesia diuulsi, in tres denuo sectas partesq; finduntur. Nam illi quos paulò superius dixeramus, non ad quietētes Eusebij cæterorumq; simulationibus, cum Ario exilium pertulisse, postmodum nec ipsi Ario regresso de exilio cōmunicare uoluerunt, eo quod simulata cōfessione communicasset ijs, qui de ipsa substantia dei patris filiū confiterentur, quia ipsi ea que primò docuerat Arius, ex nullis extantibus creatū & factum, non natum filium, satis libera, seu potius impudenti blasphemia confirmabant. Quod & post illorum obitum Aetius quidam, post Aetium ualidius & latius asserēbat Eunomius, uir corpore & anima leprosus, & interius exteriusq; morbo regio corruptus, atte tamen dialectica præpotens, plurima cōtra fidem nostram scripsit, & disputandi leges sectatoribus suis dedit. A quo etiam nunc Eunomiana hæresis appellatur. Alius quoq; Macedonius nomine, quē nostris expulsis, uel potius necatis, apud Constantinopolim statuerant episcopum, quia similem patri filium fatebatur, licet spiritum sanctum æque ut illi blasphemaret, tamen ab illis expellitur, quia similia ut de patre, etiam de filio prædicaret. Neq; uero nostris coniungitur, à quibus de spiritu sancto diuersa sentiret. Ita pestifera illa bestia, quæ per Arium primò quasi de inferis extulerat caput, subito triformis apparuit. Per Eunomianos, qui dicūt per omnia dissimilem filium patri, quia nullo genere similis possit esse factura factori: Per Arianos, qui dicunt similem quidem posse dici filium patri, sed largitate gratiæ, non proprietate naturæ, in quātum scilicet, potest creatori creatura conferri: Per Macedonianos, qui dicunt similem quidem filium per omnia patri, sanctum uero spiritum cum patre & filio nihil habere commune. Hæc quidem inter illos ita gesta sunt. Sed sicut de talibus scriptum est: Discissi sunt, & non sunt compuncti. Plurimi sanē eorum qui uidebantur attentiores uitam gerere, & monasteria permulta apud Constantinopolim uicinasq; prouincias, & episcopi nobiles, Macedonij magis errorem sunt secuti.

Sed Constantius Imperator, dum Iuliano (quem Cæsarem apud Gallias reliquerat) dignationem sibi Augusti sponte præsumenti, armis ire obuiam parat, uicesimo & quarto post occasum patris imperij sui anno, in oppido Ciliciæ Mopsocrene uita defunctus est.

Post quem Iulianus, præsumptum prius, deinde ut legitimum, solus obtinuit principatū. Is primò uelut arguens perperam gesta Constantij, episcopos iubet de exilijs relaxari. Post uero aduersum nostros tota nocēdi arte confurgit. Interim qui super fuerāt episcopi, de exilijs relaxantur. Nam Liberius urbis Romæ episcopus, Constantio uiuēte regressus est. Sed hoc

u 4 utrum

Cap. XXV

Tres sectæ ex
schismate Arii

Aetius
Eunomius

Macedonius

Eunomiani
Ariani

Macedoniani

Cap. XXVI
Constantius
mortuus

Fons Mopsi.
Ca. XXVII
Iulianus Aug.

Liberius de
exilio reuer
sus

utrum quod acq̄uierit uoluntati suæ ad subscribendum, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiscens fuerat exoratus, indulserit, pro certo comperitum non habeo. Lucifer autem cum exoraretur ab Eusebio, quia uterq̄ in partibus uicinis Ægypto fuerat relegatus, ut ad uidendum Athanasium Alexandriam pergerent, communiter tractatu cum his qui super fuerant sacerdotibus, de statu ecclesiæ decernerent, præsentiam sui abnegans, legatum pro se diaconum suum mittit, atq̄ ipse intēto animo Antiochiam pergit: ibiq̄ dissidentibus adhuc partibus sed in unum tamen reuocari posse sperantibus, si sibi talis eligeretur episcopus, erga quem non una plebs, sed utraq̄ gauderet, preproperus catholicum quidem & sanctum uirum, ac per omnia dignum sacerdotio Paulinum episcopum collocauit, sed tamen in quæ ad quiescere plebs utraque non posset.

Paulinus episcopus Antiochie
Caput
XXVIII
Conuentus confessorum Alexandrie

Pergit interea Eusebius Alexandriam, ibiq̄ confessorum concilio congregato, pauci numero, sed fidei integritate, & meritis multi, quo pacto post hæreticorum procillas, & perfidiæ turbines tranquillitas reuocaretur ecclesiæ, omni cura & libratione discutiunt. Alijs uidebatur fidei calore feruentibus, nullum debere ultra in sacerdotium recipi, qui se utcutiq̄ hæreticæ communionis cōtagione maculasset. Sed qui imitantes Apostolum quærebant, nō quod sibi utile esset, sed quod pluribus, uel qui imitaretur Christum, qui cum esset omnium uita, pro salute cunctorum humilians se descendit in mortē, quo scilicet inueniretur & in mortuis uita: dicebāt melius esse, humiliari paululum propter deiectos, & inclinari propter elisos, ut eos rursus erigerent, nec sibi met solis puritatis merito cœlorum regna defenderent, sed esse gloriosius, si cum pluribus illic mererentur intrare. Et ideo rectū sibi uideri, ut tantū perfidiæ autoribus amputatis, reliquis sacerdotibus daretur optio, si fortē uelint, abiurato errore perfidiæ, ad fidem patrum statutaq̄ conuerti, nec negare aditū redeuntibus, quin potius de eorum conuersione gaudere: quia & ille euāgelicus iunior filius, paternæ depopulator substantiæ, sed in semetipsum reuersus, non solū suscipi meruit, sed & dignus paternis complexibus deputatur, & anulū fidei recipit, & stola circumdatur: per quam quid aliud quàm sacerdotij declaratur insignia: nec probabilis extitit apud patrem senior filius, quod inuidit recepto: nec tātum meriti habuit non delinquendo, quantum notā contraxit non indulgendo germano.

Cap. XXXIX
Asterius prescitur Orienti
Eusebius Orienti
De spiritu sancto decretum
alios, ne Eusebius uideretur.

Cum igitur huiusmodi sententiā ex euāgelica autoritate prolatam, ordo ille sacerdotalis & Apostolicus approbasset, ex concilij decreto, Asterio cæterisque qui cum ipso erant, Orientis iniungitur procuratio, Occidentis uero Eusebio decernitur. Additur sanè in illo concilij decreto, etiam de spiritu sancto plenior disputatio, ut eiusdem substantiæ ac deitatis cuius pater & filius, etiā spiritus sanctus crederetur, nec, quicquam prorsus in trinitate, aut creatum, aut inferius, posteriusue diceretur. Sed & de differentia substantiarum

A substantiarum & substantiarum sermo eis per scripturam motus est. Græci *ὑποστάσεις* & *ὑποστάσεις* uocant. quidam etenim dicebant substantiam & substantiam unum uideri: & quia tres substantias non dicimus in Deo, nec tres substantias dicere debeamus. Alij uero, quibus longè aliud substantia, quàm substantia significare uidebatur, dicebant, quia substantia ipsa rei, alicuius naturam rationemq̄ qua constat, designet: Substantia autem uniuscuiusq̄ personæ, hoc ipsum quod extat & subsistit, ostendat. Ideoque propter Sabellij hæresim tres esse substantias confitendas, quod quasi tres substantias tres personas significare uideretur, ne suspicionem daremus tanquam illius fidei sectatores, quæ trinitatem in nominibus tantum, & nō in rebus ac substantiis consistit. Sed & de incarnatione domini comprehensum est, quia corpus quod suscepit dominus, neque sine sensu, neque sine anima suscepisset. Quibus omnibus caute moderateq̄ compositis, unusquisque itinere suo cum pace perrexit.

ὑποστάσεις, substantia
ὑποστάσεις, substantia

Caro Christi

Sed Eusebius cum redisset Antiochiam, & inuenisset ibi à Lucifero cōtra sollicitationem ordinatum episcopum, pudore simul & indignatione compulsus abscessit, neutri partium communionem suam relaxans, quia digrediens inde promiserat se acturū in concilio, ut eis ordinaretur episcopus, à quo pars neutra descisceret. Ille namq̄ populus, qui Melitium dudum de ecclesia pulsum, quasi pro fide recta fuerat secutus, non iunxerat se ad priores catholicos, id est, qui cum Eustathio episcopo fuerant (ex quibus etiam Paulinus erat) sed suum principatum, suumq̄ conuenticulum tenuit. Hos ergo cum in unū reuocare uoluisset, nec tamen (præuentus à Lucifero) potuisset abscessit. Tunc regressus Melitius de exilio, quia cum eo numerosior populus erat, ecclesias tenuit, & ex eo iam propriam synodum cū cæteris Orientalibus episcopis habuit, nec tamen Athanasio iunctus est. Interim Lucifer iniuriam dolens, quod episcopum à se ordinatū apud Antiochiam non recepisset Eusebius, nec ipse recipere cogitat Alexandrini decreta concilij, sed continebatur legati sui uinculo, qui in concilio ipsius autoritate subscripserat. Abjicere namq̄ eum non poterat, qui autoritatem eius tenebat. Si uero recepisset, omne suum frustrandum uidebat inceptum. Diu ergo de hoc multumq̄ deliberans cum ex utraq̄ parte cōcluderetur, elegit, ut legato suo recepto, erga cæteros sententiā disparem, sed sibi placitam custodiret. Ita regressus ad Sardiniam partes, siue quia cita morte præuentus, tempus sententiæ mutandæ nō habuit, etenim temere cœpta corrigi spacio solent: siue hoc animo immobiliter sederat, parum firmauerim. Ex ipso interim Luciferianorum schisma, quod licet per paucos adhuc uoluitur, sumpsit exordium. Eusebius uero circumiens Orientem atq̄ Italiam, medici pariter & sacerdotisungebatur officio. Singulas quasque ecclesias, abiurata infidelitate ad sanitatē rectæ fidei reuocabat, maxime quod Hilarium, quem dudum cum cæteris episcopis

Cap. XXXIX

Melitius

Eustathius

Lucifer

Luciferiano
rum schisma

episcopis in exilium trusum esse memorauimus, regressum iam & in Italia positum, hæc eadem erga instaurandas ecclesias, fidemq; patrum reparandam reperit molientem.

Ca. XXXI
Hilarius

Nisi quod Hilarius uir natura lenis & placidus, simulq; eruditus, & ad persuadendum commodissimus, rem diligentius & apertius procurabat. Qui etiam libros de fide nobiliter scriptos adidit, quibus & hæreticorum uersutias, & nostrorum deceptiones, & male credulam simplicitatem ita diligenter exposuit, ut & præsentis, & longè positos, quibus ipse per se disserere uita uoce non poterat, perfectissima instructione corrigeret. Ita duo isti uiri, uelut magnifica quædam mundi lumina, Illyricum, Italiam, Galliasq; suo splendore radiarunt, ut omnes etiam de abditiis angulis & abstrusis hæreticorum tenebræ fugarentur.

Ca. XXXII
Iuliani Aug.
callidum con-
silium

Sed Iulianus postquam ad Orientem Persas bello pulsaturus aduenit, & publica (quam prius occultauerat) erga idolorum cultum ferri cœpit inlania, callidior cæteris persecutor, non ui neque tormentis, sed præmijs, honoribus, blanditijs, persuasionibus, maiorem penè populi partem, quam si atrociter pulsasset, elisit. Studia autorum Gentilium Christianos adire prohibens, ludos literarum illis solis qui deos deasq; uenerantur, patere decernit. Militiæ cingulum non dari, nisi immolantibus iubet. Procuracionem prouinciarum iurisq; dicendi, Christianis statuit nõ debere committi, utpote quibus etiã lex propria gladio uti uetuisset. Et proficiebat quotidie in huiusmodi legibus exquirendis, quibus & si quid uersutum uel callidum, tamen quod minus uideretur crudele, decerneret.

Caput
XXXIII

Sed non erga Athanasium fictæ philosophiæ tenere imaginem potuit. Etenim cum, uelut tetri serpentes de cauernis terræ ebullientes, ad eum processisset magorum, philosophorū, aruspicum, augurumq; manus prophana, omnes pariter allegat, nihil suis artibus successurum, nisi prius Athanasium, uelut omnium horum obstaculum, sustulisset.

Aruspices A/
thanasium tol-
lendū suadent

Caput
XXXIII

Iterum mittitur exercitus, iterū duces, iterū oppugnatur Ecclesia. Cumq; leum mœsti & flentes populi circumstarēt, prophético apud eos usus terra mone perhibetur: Nolite, inquit, ò filij conturbari, quia nubecula est, & cito pertrāsit. Cumq; discessisset, & nauis per Nilum fluuium iter ageret: comes, qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognito eius itinere, instanter eum insequi cœpit. Et cum forte applicuisset Athanasij nauicula ad quendam locum, comperit à prætereuntibus post tergū esse percussorē suū, & iam iamq; nisi prospiceret, imminere. Cōterriti omnes qui simul aderāt focij, eremū suadebant ad fugæ præsidij petendā. Tum ille: Nolite, inquit, ò filioli deterreri, eamus magis in occursum percussori nostro, ut sciat quia longe maior est qui nos defendit, q̄ qui persequitur. Et cōuersa nauicula, iter agere obuiam ei qui se infestabat, adgressus est. Ille qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi

A sibi uenire quem quæreret, tanq; prætereūtes aliquos interrogari iubet, ubi audissent esse Athanasium. Cumq; respōdissent uidisse se eum nõ longe eundem, tota celeritate pertransiens, properat inuanum, festinans capere, quem ante oculos positū uidere nõ potuit. Ille uero Dei uirtute monitus, Alexandriam redit, ibiq; tuto latebras usquequo persecutio cessaret, exegit.

Dedit & aliud Iulianus uæcordiæ suæ ac leuitatis indicium. Nam cum Daphnis in suburbano Antiochiæ iuxta fontē Castaliū litaret Apollini, & nulla ex his quæ quærebat, respōsa susciperet, causasq; glētij percontaretur à sacerdotibus dæmonis, aiunt, Babylæ martyris sepulchrum propè adstare, & ideo respōsa nõ reddi. Tum ille, uenire Galilæos (hoc enim nomine nostros appellare solitus erat) & auferre sepulchrū martyris iubet. Igitur ecclesia uniuersa conueniens, matres & uiri, uirgines iuuenesq; immentis exultatione succincti, trahebāt longo agmine arcā martyris, psallētes summis clamoribus, & cum exultatione dicētes: Confundatur omnes qui adorant sculptilia, & qui cōfidunt in simulachris suis. Hæc in auribus prophati principis per sex milia passuum tanta exultatione psallebat omnis ecclesia, ut cœlum clamoribus resularet. Vnde & ille in tantam iracundiæ rabiem deductus est, ut altera die comprehendendi Christianos passim & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici.

Galilæi

Babylæ mar-
tyris sepul-
chrum trans-
fertur

Quod Salustius Præfectus eius non probans, licet esset gentilis, tamen iussus exequitur, & apprehensum unum quendam adolescentem qui primus occurrit, Theodorum nomine, à prima luce usq; ad horam decimā tāta crudelitate, & tot mutatis carnificibus torfit, ut nulla ætas simile factum meminerit. Cum tamen ille in eculo sublimis, & hinc inde lateribus instante tortore, nihil aliud faceret, nisi quod uultu securo & læto psalmum, quem pridie omnis ecclesia ceciderat, iteraret. Cumq; se omni expensa crudelitate Salustius nihil egisse perspiceret, recepto in carcerem iuuenem, abiisse fertur ad Imperatorem, & quid egerit nuntiasse, ac monuisse ne tale aliquid tentare uellet de cætero, alioquin & illis gloriam, & sibi ignominiam quæreret. Hūc Theodotum ipsi nos postmodum apud Antiochiam uidimus. Et cum requireremus ab eo, si sensum doloris habuisset ex integro, dicebat se quidē dolores parum sensisse, adstitisse autem quendam iuuenem, qui sudati sibi, linteo candidissimo & sudores abstergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita se esse delectatum, ut tunc mœstior factus sit, quando deponi de eculo iussus est. Cōminatus igitur Imperator post uictoriam Persicam melius se Christianos debellaturum, profectus quidē est, sed nullus redit. Ibi nanq; incertum à suis, an ab hostibus confossus, post annum & octo menses præsumpti Augustalis imperij, finem uitæ fecit.

Caput

XXXVI

Salustius
Præfectus
Theodorus

Iulianus

occisus

Tanta uero eius ad decipiendum subtilitas & calliditas fuit, ut etiã infelices Iudæos uanis spebus illectos, ut ipse agitabatur, illaderet. Quos pri-
mo

Caput

XXXVII

*Templi Solo
monis apud
Hierosolymā
reparatur*

mō omnium cōuocatos ad se interrogat, cur non sacrificarēt, cum eis lex sua de sacrificijs imperaret? At illi occasionē se inuenisse temporis rati: Non possumus, inquit, nisi in solo Hierosolymorum templo. Ita nanque prācipit lex. Et accepta ab eo reparādi templi licentia, in tantum insolentia perueniunt, ut aliquis eis prophetarum redditus uideretur. Igitur ex omnibus locis atque prouincijs conuenere Iudaei, locum templi olim igne consumpti agredi cœpere, Comite properandi operis ab Imperatore concesso, sumptu publico & privato res omni instantia gerebatur. Interea insultare nostris & uelut reparatis sibi regni temporibus, comminari acris, ac seuitiam ostentare, prorsus immani tumore & superbia agere. Cyrillus post Maximū confessorē Hierosolymis episcopus habebatur. Apertis igitur fundamentis, calce cementoq; adhibitis, nihil omnino deerat, quin die postera, ueteribus deturbatis, noua iacerent fundamenta: cum tamen episcopus diligenti consideratione habita, uel ex illis quae in Danielis propheta de temporibus legitur, uel quae in euangelijs dominus prādixerat, persisteret, nullo genere fieri posse, ut ibi à Iudaeis lapis super lapidem poneretur. Res erat in expectatione.

*Caput
XXXVIII
Tremotus*

ET ecce nocte quae ad incipiendum opus iam sola restabat, terrae motus ingens oboritur, & non solum fundamentorū saxa longe lateq; iactantur, uerum etiam totius loci penē aedificia complanantur. Porticus quoque publicae in quibus Iudaeorum multitudo, quae operi uidebatur insistere, cōmanebat, ad solū deductae, omnes Iudaeos qui reperti sunt, oppressere. Luce uero orta, cum se mala crederent effugisse, ad requirēdos eos qui oppressi fuerant, reliqua multitudo concūrrit.

*Caput
XXXIX*

Globus ignis

AEdes erat quaedam in inferioribus templi demersa, habēs aditum inter duas porticus, quae fuerant complanatae, in qua ferramenta, aliaq; operi necessaria seruabantur, e qua subito globus quidam ignis emicuit, & per medium plateae percurrentis, adustis & exanimatis qui aderant Iudaeis, ultrò citroq; ferebatur. Hoc iterum saepiusq; & frequentissime per totam illam diem repetens, pertinacis populi temeritatem flammis ultricibus coerebat. Cum interim pauore ingenti & trepidatione omnes qui aderant deterriti, solum uerum Deum Iesum Christum confiteri cogebantur inuiti. Et ne haec casu fieri crederentur, in sequenti nocte in uestimentis omnium signaculum crucis ita euidēs apparuit, ut etiam qui diluere pro sui infidelitate uoluissent, nullo genere ualeret abolere. Sic deterriti Iudaei atque Gentiles, locū simul & inaniter cœpta relinquere.

*Nota crucis
in uestimentis*

ELENCHVS CAPITVM

VNDECIMI LIBRI

De ortu & religiosa mente principis Iouiniani, & de fine eius.	Cap. i
De ortu Valentini & Valentis.	Cap. ii
De dormitione Athanasij, & persecutionibus Lucij haeretici.	Cap. iii
De uirtutibus & mirabilibus sanctorum qui fuerunt in Aegypto.	Cap. iiii
De persecutione quae fuit apud Edeffam.	Cap. v
De Moysē quae regina Sarracenorū, gentis suae poposcit episcopū.	Ca. vi
De Didymo Alexandrino uidente.	Cap. vii
Quot ex discipulis Antonij etiam tunc in eremo habitantibus, uirtutes & signa fecerint.	Cap. viii
De Gregorio & Basilio Cappadociae episcopis.	Cap. ix
De Damaso episcopo, & Ursini subreptione.	Cap. x
De Ambrosio episcopo.	Cap. xi
De Valentini fine.	Cap. xii
De Gothorum per Thracias irruptione, & Valentis nece.	Cap. xiii
Vt Gratianus Imperator Theodosium regni participem adsciuerit, & post multa religiose & fortiter gesta, Maximi tyranni insidijs succuberit.	Cap. xiiii
De Valentiano puero. Utq; mater eius Iustina Arianā haeresim defendens, ecclesias perturbare conata sit.	Cap. xv
De Beneuoli magistri memoriae fidei constantia.	Cap. xvi
Vt Theodosius necē Gratiani ultus, de Maximo triumphauerit.	Cap. xvii
De Theodosij commisso in Thessalonicenses, & poenitentia eius publice apud sacerdotes gesta.	Cap. xviii
De resurrectione ecclesiarum, quae per ipsum iam catholicum in Oriente restitutae sunt.	Cap. xix
De Apollinare & haeresi eius.	Cap. xx
De episcoporum successionibus per Orientem.	Cap. xxi
De seditione Paganorum contra fideles.	Cap. xxii
De situ templi Serapis, & subuersione eius.	Cap. xxiii
De fraudibus quae in templis Paganorum detectae sunt.	Cap. xxiiii
De Saturni sacerdote Tyrano, totius penē Alexandriae adultero.	Ca. xxv
De Canopi interitu & initio.	Cap. xxvi
De ecclesijs & martyrijs quae in idolorū locis constructae sunt.	Ca. xxvii
De Ioannis sepulchro uiolato, & reliquijs apud Alexandriam cōseruatis.	Cap. xxviii
Caput	xxviii
De Thoracibus Serapis apud Alexandriam abrais, & signo Christi in loco eorum reddito.	Cap. xxix
	Vt mensura

Ut mensura aquae Nili fluminis, quam *ωϋχϋϋ* uocant, ad ecclesiam deferatur.

De Valentiniani iunioris interitu, & ortu Eugenij. Cap. xxx

De responsis Ioannis monachi. Cap. xxxi

De apparatu belli aduersus Eugenium Theodosij, & de uictoria eius, orationibus magis quam uirtute parata. Cap. xxxii

De fine Theodosij post uictoriam, & Arcadio atque Honorio liberis eius & haeredibus regni. Cap. xxxiii

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

LIBER VNDECIMVS, AVTORE

Ruffino Aquileiensi presbytero.

Cap. I
Iouinianus
Ces.
is fuit rex
Persarum

POST Iuliani necem tandem ciuile nobis per Iouinianū reparatur imperium. Is namq; sub uno eodemq; tempore Imperator, & confessor, & male illati exitit depulso erroris. Nam cum in procinctu esset exercitus, & uergeret Barbarus, ductores nostri de summis rebus consilium trahentes, Iouiniano calculū dederunt. Cumq; apprehensus ad suscipienda imperij traheretur insignia, ad exercitum Iuliani sacrilegijs prophanatum, dicitur proclamasse, Non se posse imperare eis, quia esset Christianus. Tum omnes pari eademq; uoce respondisse perhibentur, Et nos Christiani sumus: nec priusquam hanc uocem audiret, ad quiescere ad imperium uoluisse. Deniq; statim affuit ei diuina clementia, contraq; omnem spem cum clausi undique hostibus tenerentur, nec euidendi facultas ulla suppeteret, subito emissos à Barbaris oratores adesse uident, pacemq; deposcere: exercitui quoq; inedia cōsumpto, cibos cæteraq; necessaria in mercimonijs polliceri, omniq; humanitate nostrorum temeritatem emendare. Sed ubi in uiginti & nouem annos pace cōposita, ad Romanam regressus est solum; clariorq; lux nostro se orbi ex Orientis partibus oborta diffudit, rempublicam quasi post nimias procellas omni moderate ratione adgreditur reparare: Ecclesiarū uero curā non in secundis habere. Nec tamen incaute ut Constantius egerat, sed lapsu prædecessoris admonitus honorificis & officiōsissimis literis Athanasium requirit, & ab ipso formam fidei & ecclesiarum disponendarum suscipit modum. Sed hæc tam pia & tam læta principia mors immaturo corruptit. Post octo etenim menses ortus sui apud Ciliciam diem obit.

Iouinianus
Cesar Atha/
nasilū consulit
de reparandis
ecclesijs.

Iouinianus
moritur

Cap. II
Valentinianus
Imperator in
occidente

POST hunc Valentinianus imperium suscepit, qui pro fide nostra à Iuliano militia fuerat expulsus. Sed cōpleuit in illo dominus quod promisit, plus etiam quam centupla in præsentis seculo restituens ei. Nam quia militiam

militiam pro Christo reliquerat, recipit imperium. Is in consortium regni assumpsit fratrem Valentem, & sibi quidem Occiduas partes delegit, illi autem Orientales reliquit. Sed Valens fauendo hæreticis, abiit in uia patrum suorum. Nam & episcopos egit in exilium, & presbyteros, ac diaconos, & monachos (Tatiano Alexandriae præsidente) usque ad tormēta deduxit, & ignibus tradidit. Multaq; nephanda & crudelia in ecclesiam dei molitus est: sed hæc omnia post Athanasij obitum. Nam illo superstitite, uelut diuina quadam uirtute prohibitus, cum debaccharetur in cæteros, in illū nihil ausus est triste committere.

Valens in
Oriente
Tatianus præ
fectus Ale/
xandriae

Igitur ea tempestate cum quadragesimo & sexto anno sacerdotij sui Athanasius, post multos agones multasq; patientiæ coronas quieuisset in pace, sciscitatus de successore, Petrum tribulationum suarū participem & socium delegit. Sed Lucius Arianae partis episcopus, cōtinuo tanquam ad ouem aduolat lupus. Et Petrus quidem nauem protinus conscendens, ad urbem Romam profugit. Lucius uero tanquam materia sibi crudelitatis oblatam, sauior erga cæteros efficiebatur. Et ita ibat in sanguinē, ut ne speciem quidem aliquam religionis seruare uideretur. Cuius primo ingressu tanta & tam turpia in uirgines & continentes ecclesiae gesta sunt, quæ nec in persecutionibus gentilium memorantur. Inde post fugas ciuium & exilia, post cædes & tormenta, flammascq; quibus innumeros confecerat, ad monasteria furoris sui arma conuertit. Vastat eremum, & bella quiescentibus indicit. Tria milia simul (aut eo amplius) uiros, per totam eremū secreta & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit arma tam equitum ac peditum manum, Tribunos, Præpositos & bellorum duces, tanquam aduersum Barbaros pugnaturus elegit. Qui cum uenissent, nouam belli speciem uident, hostes suos gladijs obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi: Amice ad quid uenisti?

Cap. III
Athanasius
moritur
Petrus.
Lucius com
petitor

Per idem tempus patres monachorum uitæ & antiquitatis merito, Macarius, & Isidorus, aliusq; Macarius, atq; Heraclides, & Pambus, Antonij discipuli per Aegyptum, & maxime in Nitriae deserti partibus habebantur uiri, qui consortium uitæ & actuum, non cum cæteris mortalibus, sed cum supernis angelis habere credebantur. Quæ præsens uidi loquor, & eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse protulerui. Hi ducebant exercitum domini, non mortalibus telis, sed fide religionis armatum, exercitum moriendo uincens, & qui sanguinis sui profusione uictor Christum sequeretur ad cælum. Quicq; dum in tabernaculis positi, & orantes expectarēt interfectores suos, delatus est ad eos homo olim membris omnibus, & præcipue pedibus, aridus. Sed cū ab eis in nomine domini oleo fuisset perunctus, statim cōfirmatæ sunt plantæ eius. Et dicentibus eis, in nomine Iesu Christi, quem Lucius persequitur, surge, & sta in pedibus tuis

Cap. IIII
Antonij ere
mitæ discipuli

Miraculum

bus tuis, & redi in domum tuam: & continuo exurgens & exiliens, benedicebat deum, ostendens quia uere erat in eis deus. Ante aliquantulum uero temporis cæcus quidam rogabat deduci se ad cellulam Macarii, quæ erat in deserto, itinere trium dierum. Quò posteaquam cæcus multo ductantium labore peruénit, Macarium non reperit domi. Contristatus ualde, nullatenus mitigare mœsticiam poterat, sanitatis solatio carens. Tum uero feruore fidei concalescens: Deprecor, inquit ad eos qui deduxerant, applimate me ad illam partem parietis, ubi cubare senior solet. Et cum fuisset admotus, parum luti aridi unde paries oblitus uidebatur, assumens, palmæ suæ superposuit. Rogat etiam ut aquam de puteo, ex quo bibere solebat, haurirent. Qua resoluens glebulam, eodemq; luto oculos suos superuulgens, & lauans de aqua quæ hausta fuerat, repente recepit uisum, ita ut nullo indigens adminiculo rediret ad sua. Sed ne secundum leprosos illos ageretur, quos à se curatos in Euangelijs ingratos dominus notat, cum omni domo sua regressus, & Deo gratias referens, rem ut gesta fuerat indicauit. Idem ipse Macarius leenæ speluncam habuit cellulæ suæ uicinam. Et quadam die catulos suos cæcos ad eum belua producit, & ante pedes eius ponit. At ille cum intellexisset pro cæcitate catulorum bestiam supplicare, rogauit dominum, ut eis redderet uisum. Quo recepto matrem sequentes redeunt ad speluncam. Et paulò post ipsa cum catulis suis regrediens, pelles ouium lanatas plurimas, uelut munus pro suscepta gratia ad senem defert, morsu oris enectas, ante fores eius depositis abscedit. Verum si singulorum mirabilium gesta profequi uelimus, excludimur à propolita breuitate, maxime cum narratione proprii operis mereantur. Sed in his omnibus Lucius non erubuit, nec aliquid reuerentiæ uirtutum mirabilibus detulit: quin imò iubet patres ipsos ablatos à grege suo, imò clam raptos, in insulam quandam Aegypti paludiu deportari, in qua compererat neminem profus esse Christianum, quo per hoc uel absq; solatijs, uel absq; consuetis actibus uiueret. Senes igitur cum duobus solis pedissequis noctu ad insulam deducuntur, in qua erat templum quoddam summa ueneratione à loci incolis obseruatu. Cumq; primum nauicula senū oram soli illius contigisset, ecce subito sacerdotis templi illius uirgo filia correpta spiritu, cum ingenti uociferatione & clamoribus usq; ad cælum datis, agi per medios populos cœpit, & crebros ducens rotatus, stridens huc atq; illuc rabida ora uibrare. Cumq; ad spectaculū tam ingentis monstri, maxime quod esset sacerdotis filia (qui in honore præcipuo apud illos erat) populi conuenissent, per auram eam raptā sequentes, perueniūt usq; ad nauiculam senū. Ibi uero proiecta eorum pedibus & prostrata, clamare cœpit: Quid uenistis huc ò ferui dei summi, antiquis nos & ueternosis euoluere domicilijs? In hoc loco depulsi undiq; latebamus: quomodo uos nequaquam latere potuimus. Cedit

mus

amus antiquis sedibus: populos uestros terrasq; recipite. Cum hæc diceret, increpitus ab eis erroris spiritus, effugatur. Et puella sana unà cum parentibus suis iacebat ad pedes nostri tēporis apostolorū. Qui talibus exordijs prædicantes eis fidem domini nostri Iesu Christi, in tantā conuersionē repente eos perduxerunt, ut statim manibus suis antiquissimū templum, & in summa ueneratione habitum, destruerent, & ecclesiam confestim ædificarent. Nec ad deliberandum spacio temporis egerunt, quibus fidem rerum fecerant, non uerba, sed uirtus. Sed hoc cum fuisset Alexandriae nuntiatum, ueritus Lucius, ne forte etiam suorum in eum odia iusta consurgerent, qui aperte iam bellum non hominibus, sed deo indiceret, occulte eos reuocari, & in eremum remitti iubet. Dum hæc in Aegypto geruntur, ne alijs quidem locis persecutionis flamma cessabat.

Edessa namq; Mesopotamiæ urbs fidelium populorum est, Thomæ Apostoli reliquijs decorata. Vbi cū per se imperator populos uidisset ecclesijs eiectos in campo habere conuenticulum, tanta dicitur iracundia accensus, ut præfectū suum pugno percuteret, cur non fuissent inde quoq; (sicut iusserat) deturbati. At ille licet esset Paganus, & iniurijs ab imperatore affectus, tamen consideratione humanitatis altera die ad uastandum populū processurus, facit hoc ipsum ciuibus per occulta indicia clarescere, quo scilicet cauere sibi possent, ne inuenirentur in loco. Mane processurus, terrorem solito maiorem per officium mouet, agitq; omnia quo quam minimi, uel si fieri posset, nulli periclitarentur. Videt tamen frequentioremsolito populum tendere ad locum, currere præcipientes & festinare, tanquam uererentur, ne qui deesset ad mortē. Interea uidet quandam mulierculam ita festinam & properam domo sua prorumpere, ut nec clauderet ostium, nec operire se, ut mulierū habitum decet, diligentius potuisset, infantē quoque paruulum secū trahentē, cursuq; rapido, irrupto etiā Officij agmine, festinantem. Tum ille ultra non ferens: Apprehendite, inquit, mulierem, & huc deducite. Cumq; fuisset adducta: Quò, inquit, mulier infelix properas tam festina? Ad campum, ait, quò catholicorum populus conuenit. Et nò, inquit, audisti, quia Præfectus illuc pergit, ut omnes interficiat quos inuenierit? Audiui, inquit, & ideo festino ut ibi inueniar. Et quò, inquit, paruulū istum trahis? Vt & ipse, ait, martyriū consequi mereatur. Quæ cum audisset uir moderatissimus, redire Officiū & conuerti uehiculum ad palatium iubet. Et ingressus ait, Imperator, subire mortem si iubeas paratus sum. Opus uero quod præcipis, implere non possum. Cumq; edocuisset cuncta de muliere, repressit imperatoris insaniam.

Per idem tempus ecclesia uelut persecutionis igne cōflante, purior auri metallo refulgebat. Non enim in uerbis uniuscuiusq; fides, sed in exilijs & carceribus probabat: quia non honori erat catholicū esse, sed pœnæ:

x 3 præcipue

Cap. V
Edessa ciuitasOfficium, uocat
Officiales,
hoc est, ministros
& satellites

Cap. VI

*Mauuia regi-
na Sarraceno-
rum Moyses
eremitam pe-
tit, ut sit epi-
scopus*

præcipue apud Alexandriam, ubi ne sepeliendis quidem corporibus mor-
tuorum libera facultas fidelibus erat. Quæ dum Lucius omni arrogãtia &
sæuitia gereret, Mauuia Sarracenorum gentis regina, uehementi bello Pa-
læstini & Arabici limitis oppida atq; urbes quaterere, uicinasq; simul uastare
prouincias cœpit. Cumq; frequentibus bellis Romanum attriuisset exerci-
tum, & plurimis peremptis, reliquos uertisset in fugam, orata pacem, nõ ali-
ter se amplexurã promittit, nisi Moyses quidam nomine, monachus, gen-
ti suæ ordinaretur episcopus. Qui in eremo partibus suis propinqua uitam
solitariam ducens, meritis & uirtutibus ac signis quæ faciebat deus per il-
lum, magnifice innotuerat. Petitiõ eius principi indicata Romano, sine ulla
dilatione iubetur impleri à ducibus nostris, qui ibi infeliciter pugnauerant.
Captus Moyses ad sacerdotium suscipiendum Alexandriam ex more de-
ducitur. Adest Lucius, cui ordinandi ferebatur officium. Quo uiso, Moy-
ses præsentibus ducibus qui perurgebant, & populis, ait: Ego quidem me
non esse dignum tanto sacerdotio iudico: ueruntamen si aliqua in me, licet
indigno, diuina dispensatio putatur explenda, deum nostrũ cœli ac terræ
dominum testor, quod Lucius sanctorum sanguine pollutas & cruentas su-
per me nõ iniiciet manus. Cumq; Lucius tam graui nota inuistũ se uideret,
in oculis plurimorum: Quare, inquit, ò Moyses tam facile cõdemnas eum,
cuius fidem ignoras? Aut si tibi aliquis de me aliter indicauit, audi fidem
meam, & tibi ipse magis quã alijs crede. Tunc ille: Desine, inquit, ò Luci-
dolosus tuis me quoque imaginibus adgredi. Bene mihi nota est fides tua,
quam protestantur serui dei per metalla damnati, episcopi in exilium trusi,
presbyteri, diaconi extra Christiani nominis habitacula relegati, bestijs
alijs, alijs etiã ignibus traditi. Nunquid potest uerior esse fides quæ auribus
capitur, quã quæ oculis peruidetur? Apud me certum est, quod qui Chri-
sto recte credunt, ista non faciũt. Et ita maiore dedecore deformatus (quo-
niam perurgebat necessitas reipublicæ consulendi) compulsus est ad quie-
scere, ut ab episcopis quos in exilium truserat, sacerdotium sumeret. Quo
suscepto, & gentis ferocissimæ pacem tenuit, & fidei catholicæ custodiuit
intemerata consortia.

Cap. VII

*Didymus A/
lexandrinus*

Verum cum apud Alexandriam populos & urbem nebulosi doctoris
tetra perfidiæ caligo suffunderet, uelut lampadem quandam diuina
luce fulgentem Didymum dominus accendit. De cuius uita atq; institutis
(quoniã ad ecclesiæ gloriam dei munere cõcessus creditur) licet in transeun-
tibus, necessario tamen cõmemoranda nobis pauca uidentur. Is namq; in par-
ua ætate, cum adhuc etiã prima literarũ ignoraret elemẽta, luminibus or-
batus, maiore desiderio scientiæ ueri luminis inflãmatur: nec desperationẽ
cupita adipiscẽdi passus est, cum audisset scriptũ in euangelio: Quod apud
homines impossibile est, possibile est apud deum. Hac igitur diuina polli-
citatione

A citatione confusus indefinenter dominum deprecabatur, nõ ut oculorũ car-
nalem uisum, sed ut illuminationẽ cordis acciperet. Miscebat tamen preci-
bus studia ac laborẽ, & iuges continuatasq; uigilias, non ad legendum, sed
ad audiendũ adhibebat, ut quod alijs uisus, hoc illi cõferret auditus. Cum
uero post lucubrationis laborem somnus (ut fieri solet) legentibus aduenis-
set, Didymus silentiũ illud non ad quietẽ uel otium datũ ducens, tanquam
mundum animal ruminans cibum quem ceperat, ex integro reuocabat, &
ea quæ dudum percurrentibus alijs ex librorũ lectiõne cognouerat, memo-
ria & animo retexebat, ut non tam audisse quæ lecta fuerãt, q̃ descripsisse
ea mentis suæ paginis uideretur. Ita in breui deo docente, in tantã diuinarũ
humanarumq; rerũ eruditiõne ac scientiã uenit, ut scholæ ecclesiasticæ do-
ctor existeret, Athanasio episcopo, cæterisq; sapiẽtibus in ecclesia uiris dei
admodum probatus: sed & in cæteris, siue Dialecticæ, siue Geometriæ, A-
stronomiæ quoq; uel Arithmeticæ disciplinis ita esset paratus, ut nullus un-
quam philosophorum aliqua ex his artibus proponens, obtinere eum uel
concludere quiuerit, sed statim ut responsiones eius acciperet, magistrum
eum etiã illius de qua proposuisset, crederet disciplinæ. Huius aliquanti di-
cta, uel cõmuniter disputata, uel proponẽtibus responsa, adhibitis notarijs
descripsere: quæ etiã nunc in magna admiratione habentur. Nos autem
qui & uita uocis eius ex parte aliqua fuimus auditores, & ea quæ à non-
nullis dicente eo descripta legimus, longe maiorem gratiam, & diuinum ne-
scio quid, ac supra humanam uocem sonans, in illis magis sermonibus qui
de ore ipsius proferebantur, agnouimus. Hunc etiã beatus Antonius, cum
fidei Athanasij testimonium laturus aduersum Arianos de Thebaide A-
lexandriam descendisset, magnificis consolatus est uerbis: Nihil te, inquit,
offendat ò Didyme, quod carnalibus oculis uideris orbatus. Desunt enim
tibi oculi illi, quos mures, & muscæ, & lacertæ habent. Sed lætare quia ha-
bes oculos quos angeli habẽt, è quibus deus uidetur, per quos tibi magnũ
scientiæ lumen accenditur.

*Didymus præ-
sicitur scholæ*

*Uita uocis
energia*

*Antonius ad
Didymum*

Cap. VIII

Benedictio

Florebat igitur Aegyptus ea tempestate, non solum eruditus in Chri-
stiana philosophia uiris, uerum etiam his qui per uastam eremũ com-
manentes, signa & prodigia Apostolica, simplicitate uitæ, & cordis synce-
ritate faciebant. Ex quibus interim quos ipsi uidimus, & quorum benedicti
manibus meruimus, hi sunt, Macarius de superiori eremo, alius Macarius
de inferiori, Isidorus in Scyti, Pambus in cellulis, Moyses & Benjamin in
Nitria, Scyriõ & Helias & Paulus in Apeliote, alius Paulus in Focis, Pæ-
rmen & Ioseph in Pispiti, qui appellabatur mons Antonij. Sed & alios q̃
plures huiusmodi uiros in Aegypti partibus habitare, fideli comperimus
auditu, ut uere completeretur apostoli dictum: Quia ubi abundauit pecca-
tum, superabundauit & gratia. Habuit autem per idem tempus etiã Meso-
potamia

potamia viros nobiles, iisdem studijs pollentes. Quorum aliquantos ipsi per nos apud Edeffam & in Carrarum partibus vidimus, plures autem auiditione didicimus.

Cap. IX

Sed neutra harū infœcundior Cappadocia fuit, imò aliquid lætius Gregorium nobis cum Basilio germinavit. Tulit igitur & ipsa multorū sanctorū segetem satis lætam, produxit copiosam piorum uineam, oliuarum quoque domini germinavit nouellam. Sed isti præcipue uelut duo filij pinguedinis assidentes dextera leuæque candelabro, instar duorum cœli luminarium refulgebant. Vnde dignum puto de his pauca supra repetere. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digressi ad profitendam Rhetoricam rogabantur. Quod opus magnifice quidem implebat Basilius, Gregorius uero magnificentius contemnebat. Quicq̃ cum se totum dei seruitio mancipasset, tantum de collegæ amore præsumpsit, ut sedentem Basiliū de doctoris cathedra deponeret, ac secum ad monasterium manu iniecta perduceret, ibiq̃ per annos (ut aiunt) tredecim, omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ uoluminibus operam dabant, earumq̃ intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorū scriptis & autoritate sequerentur: quos & ipsos ex Apostolica successione intelligendi regulam susceperunt. Quorum præcipue in prophetas commentarios discipulantes, thesauros sapientiæ & scientiæ reconditos in uasis fictilibus perquirebant. Verum cum iam ipsi sufficienter instructi, diuina dispensatione ad imbuedos populos uocarentur, & alio itinere, ad idem tamen opus uterq̃ traheretur. Basilius Ponti urbes & rura circumiens, desideris gentis illius animos & parum de spe futura sollicitos stimulare uerbis, & prædicatione succendere, callumq̃ ab his longæ negligentia cœpit abolere, subegitq̃ abiectis inanium rerum & secularium cutis, suimet notitiam recipere, in unum coire, monasteria cōstruere, psalmis & hymnis, & orationibus docuit uacare, pauperum curam gerere, eisq̃ habitacula honesta, & quæ ad uictum necessaria sunt, præbere, uirgines instituere, pudicam castamq̃ uitam omnibus penè desiderabilem facere. Ita breui permutata est totius prouinciæ facies, ut in arido & squalenti campo uideretur seges fœcunda, ac læta uinea surrexisse. Gregorius uero bonum semen non patiebatur aut super spinas iacere, aut inter saxa dispergere, sed bonam terram cordis sui iugis cultu & exercitijs indefinentibus excolebat. Et multo amplius hic in semetipso, quam ille in cæteris proficiebat. Suscipere ille, quæ renuntiantes seculo deferebant ad pedes suos, & diuidere ut quisque eguisset, curam gerebat. Ille nihil habendi & omnia possidendi cōtentus sacramento, erga solas sapientiæ diuitias auarus & multum cupidus inhærebat. Ille coire plures in unū, & sui inuicem in necessarijs habere sollicitudinē docebat: hic sui

A hic sui exemplo quod erat absolutus & liber, cunctis sermone Apostolico prædicabat: Ego autem uolo uos sine sollicitudine esse, & Dominus in proximo est, nihil solliciti sitis, sed tanquam serui Christi, hoc solum estote solliciti, quando redeat dominus de nuptijs. Ille delinquentibus misericorditer condolare, & à delicto reuocare: hic per diuini eloquij gratiam delinquenti incitamenta præuenire, nec sinere labi eum qui difficulter erigeretur elisus. Ille in fide purus, hic in prædicatione liberior. Ille deo humilis, hic etiam hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione uincebat. Sic in utroq̃ diuersa gratia unum opus perfectionis explebat. Igitur Basilius non multo post Cæsareæ Cappadociæ episcopus, cum à Valente in exilium pro fide cogeretur, exhibitus est ad tribunal Præfecti, terroribusq̃ (ut illi moris est potestati) & minis maximis agi cœpit, ut nisi præceptis principis obediret, interitum sibi iam iamq̃ speraret impendere. Tum ille intrepidus, & absq̃ ulla animi perturbatione hæc sibi minitante Præfecto respondisse fertur: Atq̃ utinam aliquid mihi esset digni muneris, quod offerre huic, qui maturius Basiliū de nodo follis huius absolueret. Cumq̃ daretur ei nox, quæ erat media ad spacium deliberandi, respondisse denuo perhibetur: Ego crastino ipse ero qui nunc: tu te utinam non mutares. Et illa quidem nocte uxor Imperatoris uelut tortoribus tradita cruciatur: filius uero qui eis erat unicus, extinctus paternæ impietatis creditur exoluisse supplicia. Ita ante lucem missi, qui rogarent Basiliū, ut precibus suis intercederet pro eis, ne etiam ipsi, & quidem multo iustius similiter interiret. Sic accidit, ut cum omnes catholicos expulerit Valens, Basilius usque ad uitæ exitum intemerato communionis sacramento in ecclesia perduraret. Gregorius uero apud Nazianzon oppidum in locū patris episcopus subrogatus hæreticorū turbinem fideliter tulit. Reddita uero pace, Constantinopolim ad ecclesiam docendam uenire exhortatus, non abnuit. Vbi breui tempore tantū ad emendādum populū uetustis hæreticorū infectum uenenis proficit, ut tunc primū Christiani sibi fieri uiderentur, & nouellam lucē ueritatis aspicerent, cū religiōis doctor multa quidē uerbis, plura tamen doceret exemplis: nec uiderent ab eo discipulis aliquid imperari, quod non prius ipse fecisset. Sed ubi gloriam subsecuta inuidia est, obniti quidam, & proscriptionibus minus sanis uti cœpere, ut ipso ad propria remeante, alius ordinaretur episcopus. Quod ille, susurrari tantum, & sub dente sciens ruminari, ipse profert, quod dicere ei nullus audebat: Absit (inquit) ut mei causa aliqua simultas in dei sacerdotibus oriatur. Si propter me est ista tempestas, tollite, & mittite me in mare, & desinet à uobis quassatio. Tum regressus, in ecclesia sua quod superfuit uitæ tempus exegit. Et quoniā iam fessata ætate, & corpore inualidus erat, successorē sibi ipse delegit, quo ecclesiam gubernare debilitatis & senectutis ocio frueret. Extat quoq̃ utriusq̃ ingenij

Contentio

Basilius ad tribunal sitituri

Gregorius Nazianzi episcopus

ingenij monumenta magnifica tractatuū, quos ex tempore in ecclesijs de-
clamabant. Ex quibus nos denas fermè singulorū orationulas transfudi-
mus in Latinū. Basilij præterea instituta monachorum optantes, si poterit,
mus, & dei fauor adiuerit, eorū plura transferre. Fuerunt præterea fratres
duo Basilio, Gregorius & Petrus. Quorū alter in uerbo doctrinæ, alter in
operibus fidei fratrem ita exæquabat, ut uterq; uel Basiliū, uel Gregorium
redderet. Extant etiam ipsius Gregorij iunioris aliqua opuscula luculenta.
Sed de his satis dictū. In Occiduis uero partibus Valentinianus fide reli-
gionis illæsus, ueteri Romani imperij censura rempublicā gubernabat.

Cap. X
Damasus Pon-
tifex Ro.

Damasus post Liberium per successionem sacerdotium in urbe Ro-
ma suscepit. Quem prælatum sibi nō ferens Ursinus quidam eius-
dem ecclesiæ diaconus in tantum furoris erupit, ut persuaso quodam satis
imperito & agresti episcopo, collecta turbulentorum & seditiosorū homi-
num manu, in Basilica quæ Sicinini appellatur, episcopum se fieri extorque-
ret, legibus & ordine & traditione peruersis. Quo ex facto tanta seditio,
imò uero tanta bella coorta sunt, alterutrum defendentibus populis, ut res-
plerentur humano sanguine orationum loca. Quæ res factione Maximi
Præfecti saui hominis, ad inuidiam boni & innocētis uersa est sacerdotis,
ita ut causa clericorū usq; tormēta duceretur. Sed assertor innocentiae deus
affuit, & in caput eorum qui intenderant dolum, pœna conuersa est.

Cap. XI
Auxentius

In terea defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorū episcopo,
utriusq; partis populi diuersis studijs ferebātur. Dissensio grauis & peri-
culosa seditio urbi propriæ maturum parabat exitium, si pars utraq; cum
diuersum uellet, nequaquam quod proposuerat, obtineret. Ambrosius tūc
consularis eiusdem prouinciæ fasces regebat. Is cum perniciem ciuitati ui-
deret impendere, pro loco atq; officio suo, confestim ecclesiam seditionem
populi mitigaturus ingreditur. Cumq; inibi multa secundum leges & pu-
blicam disciplinam pro quiete & tranquillitate perorasset, pugnatīs inter se
& dissidentis populi subito clamor & uox una consurgit, Ambrosium epi-
scopum postulantes, baptizari hunc protinus clamant (erat enim catechu-
mēnus) & sibi episcopum dari: nec aliter unum populum fore atq; unam
fidem, nisi Ambrosius sibi daretur sacerdos. Obluctante illo & plurimum
resistente ad imperatorem relatum populi desiderium, omni maturitate iū-
betur impleri. Dei enim ait esse, quod discordantem populi fidem, & ani-
mos dissidentes conuersio subita in unum consensum atque in unam sen-
tentiam reuocaret. Moxq; dei gratiam consecutus, & initiatus sacris, & sa-
cerdos effectus est.

Cap. XII
Valentinianus
Aug. moritur

In terea cum ad bellum Sarmaticum Valentinianus de Galliæ partibus
Luenisset in Illyricum, ibi uixdum cœpto bello ægritudine subita oppres-
sus diem obiit, relictis hæredibus in imperio filijs, Gratiano Augusto,
Valentia

A Valentinianoq; admodum paruulo, & nondum regijs insignibus initiato.
Quem tamen necessitas eorum, qui tanquam uacuum imperij locum co-
nabantur inuadere, compulit etiam absente fratre purpura indui, Probo
tunc Præfecto fideliter rem gerente.

Probus præ-
fectus

Per idem tempus in orientis regno Gothorum gens sedibus suis pulsa,
per omnes se Thracias infudit, armisq; urbes & agros uastare ferali-
ter cœpit. Tum uero Valentis bella quæ ecclesijs inferebat, in hostem cœ-
pta conuerti, seraq; pœnitētia episcopos & presbyteros relaxare exilijs, ac
de metallis resolui monachos iubet. Ipse tamen ab hostibus circumuentus
in prædio, quò ex bello trepidus cōfugerat, impietatis suæ pœnas igni exu-
stus dedit, annis in Imperio cum fratre primo, & post cum filijs fratris qua-
tuordecim pariter exactis. Quæ pugna initiū mali Romano Imperio tunc
& deinceps fuit. Igitur Gratianus cum fratre admodum paruulo, post pa-
trui necem Orientis quoq; suscepit Imperiū. Is pietate & religione omnes
penè qui ante fuerāt principes superabat. Vsu armorū strenuus, uelox cor-
pore, & ingenio bonus erat, sed iuuenili exultatione plus ferè lætus quàm
sufficiebat, & plus uerecundus quàm reipublicæ intererat.

Cap. XIII

Valens

Gratianus
Aug.

Quicq; uidens utile uirum annis maturum in tantis regni curis habere
participem, & quia, ut sermo diuinus monet: Melius duo quàm unus;
consortem asciscit Theodosium, eiq; Orientis procuratione permissa, par-
tes sibi ac fratri Occiduas referuauit. Verum is postquam multa religio-
se ac fortiter gessit, à Maximo tyranno apud Britannias exorto, per An-
dragathium ducem, Lugdunī, suorū magis proditione quàm ui hostium,
peremptus est.

Cap. XIII

Gratianus
occiditur

At Valentinianus in Italia degens, fratris nece atq; hostis metu per-
territus, simulatione oblatā pacem à Maximo, simulans ipse quoq;
libenter amplectitur. Cum interim Iustina mater eiusdem, Arianæ hærese-
os alumna, impietatis suæ uenena, quæ uiuente uiro suppresserat, filio faci-
le decepto fidenter aperuit. Igitur apud Mediolanum posita, conturbare
ecclesiarum statum, comminari sacerdotibus depulsionis exilia, nisi Arimi-
nenis concilij decreta, quibus fides patrū temerata fuerat, reuocarēt. Quò
bello ecclesiæ murum & turrim ualidissimā pulsabat Ambrosium. Eumq;
minis, terroribus, atq; omni oppugnationis genere fatigans, primū sibi ad-
tum debellandæ rimabat ecclesiæ. Sed quàmuis illa Iezabel spiritu pugna-
ret armata, resistebat tamen Ambrosius; Helix uirtute repletus & gratia.
Ipsa aut in ecclesijs garrire, strepere, animare, & inflāmare ad discordiā po-
pulos: sed quod minus res ex sententia cederet iniuriā putare, & pro hoc
apud filium conqueri. Vnde adolescentulus pro cōtumeliæ inuidia, quam
falso conflauerat mater, accensus, armatorum globum ad ecclesiam mittit:
confringi ianuas, oppugnari sancta, sacerdotem pertrahi atq; in exilium
mitti

Cap. XV

mitti protinus iubet. Sed tanta fuit perseverantia fidelium populorum, ut animas prius amittere quam episcopum mallet.

Cap. XVI
Benevolus
à memoria

Interim dictanda aduersum fidem patrum imperialia decreta mandantur Beneuolo, tunc memoriam scriptis praesidentis. Sed ille cui ab incunabulis sacra fides & uenerabilis fuit, abnegat se impia uerba posse proferre, & contra deum loqui. Tum uero ne inceptum reginae frustrari uideretur, celsior ei honor promittitur, si impleret iniuncta. Ille qui nobilior in fide esse quam in honoribus cuperet: Quid mihi, ait, pro impietatis mercede altiorum promittis gradum? Hunc ipsum quem habeo tollite, tantum mihi conscientiam fidei duret illaesa. Haec dicens, ante pedes impia praecipientium ciuiculum iecit. Ambrosius uero aduersum reginae furorem, non se manu dei sentabat, aut telo, sed ieiunijs continuatis & uigilijs sub altari positus, per obsecrationes defensorem sibi atque ecclesiae deum parabat. Dumque haec in longum diuersis machinis, & oppugnationibus nequam, Iustina moliretur, Maximus, qui se exuere tyranni infamia, & legitimum principem gestire ostendere, datis literis impium protestatur inceptum, fidem dei impugnari, & statuta catholicae ecclesiae subruere, & inter haec appropinquare Italiae coepit. Quo Iustina comperto, hoste simul atque impietatis conscientia perurgente, in fugam uersa cum filio, exilia quae dei sacerdotibus praeparabat, prima sortitur.

Cap. XVII

Adfuit tamen Theodosius propter regni fidem, bonitatisque ac beneficiorum Gratiani memor: & in uindictam, totius uiribus Orientis insurgens, ultus est sanguinem iustum. Valentiniani quoque impia inter haec matre defuncta, fidem catholicam, quam ipsa uiolauerat, & regnum tyrannide depulsa, restituit. Atque ipse posteaquam Romam illustri triumpho inuectus est, ad propria rursus regna remeauit.

Cap. XVIII
Theodosius
unius iniuria,
morte multo
rum ulciscitur

Per idem tempus subreptione quadam daemone, turpis macula religio suo principi iniusta est. Etenim cum apud Thessalonicam seditione exorta, quidam ex militaribus uir, impetu fuisset populi furentis extinctus, repente nuntij atrocitate succensus, ad ludos Circenses inuitari populum, eiusque ex improviso circumfundi milites, atque obruncari passim, ut quisque occurrisset, gladio iubet, & uindictam dari non crimini, sed furori. Ob hoc cum à sacerdotibus Italiae argueretur, agnouit delictum, culpam que cum lachrymis professus, publicam poenitentiam in conspectu totius ecclesiae exegit: & in hoc sibi tempus adscriptum, absque regali fastigio patienter impleuit. Quibus omnibus istud quoque mirabiliter adiecit: Lege sanxit in posterum, ut sententiae principum super animaduersione prolatae in diem tricesimum ab executoribus differrentur: quo locus misericordiae, uel (si res tulisset) poenitentiae, non periret.

Igitur ad

Igitur ad Orientem regressus: ibique (ut ab exordio principatus sui) summa cura summoque studio pulsos haereticos, ecclesias catholicis tradere: idque ea moderatione agere, ut ultione contempta, tantum catholicis de ecclesiarum restitutione consulere, quo fides recta absque praedicationis impedito proficeret: communem se praebere erga sacerdotes dei: fide, religione, & munificentia cunctis regum animam exhibere. Accessu facilis & absque imperiali fastu ad colloquium se humilibus praebere: hortatu eius & largitionibus, ecclesiae plurimis locis ornatae satis magnificeque constructae: praestare multa poscentibus, sed frequentius ultro offerre. Idolorum cultus, qui Constantini institutione & deinceps negligi & destrui coeptus fuerat, eodem imperante collapsus est. Pro quibus in tantum deo charus fuit, ut speciale ei munus contulerit diuina prouidentia. Etenim in Thebaidos partibus monachum quendam Ioannem nomine, spiritu prophetico repleuit, cuius monitis atque responsis pacem retinere, an bellum gerere esset melius sciscitabatur.

Cap. XIX

Theodosius
sancti Christi
fianis

Ioannes monachus

In terea apud Laodiciam Syriae ante idem tempus Apollinaris episcopus, uir sane in caeteris instructus, sed dum contentionis uitio nimis agitatur, & aduersum omne quod quisque dixerat, ire obuius delectatur, iactatione ingenij male fortis, haeresim ex contentione generauit, asserens solum corpus non etiam animam à domino in dispensatione susceptum. In quo cum euidentibus euangelij testimonijs urgeretur, quibus ipse dominus & saluator habere se animam profiteatur, & ponere eam quando uult, & iterum assumere eam: quamque turbatam & tristem dicit esse usque ad mortem: post ut ne ex toto uinci uideretur ait, eum quidem habuisse animam, sed non ex ea quae rationalis est, sed ex ea solum qua uiuificabat corpus: ad supplementum uero rationalis partis, ipsum uerbum dei fuisse perhibebat. Quae assertio primo in urbe Roma à Damaso & Petro Alexandrino episcopo concilio congregato tali sententia depulsa est, ut decernerent si quis filium dei, qui sicut uere deus, ita & uere homo fuit, uel humanitatis aliquid, uel deitatis minus diceret habuisse, alienus ab ecclesia iudicaretur. Quae sententia & apud Alexandriam confirmata est, & apud Constantinopolim decreto concilij. Ex illo Apollinaristae ab ecclesia declinantes, & episcopos sibi suae partis, & dogmata propria ecclesiarumque defendunt.

Cap. XX

Apollinaris
haereticus
damnatur

Apollinariste

Cap. XXI

Syrius

Timotheus

Theophilus

Ioannes

Flavianus

Paulinus Antiochenus

Igitur in urbe Roma post Damasum Syrius ecclesiae suscepit sacerdotium. Apud Alexandria uero defuncto Petro, Timotheus: & post hunc Theophilus. In Hierosolymis autem post Cyrillum Ioannes, Apostolicas reparant sedes. Apud Antiochia uero defuncto Melitio, substituitur Flavianus. Sed quod Paulinus adhuc supererat, qui in catholicorum semper societate permanerat, multa ibi iurgia & multae controuersiae saepe commouit: nec tamen summa uirulentibus alijs, alijs obnitentibus, ipsiusque in hoc ele-

y mentis

mentis terræ marisque fatigatis, potuit aliquando pacis ullus obtineri modus, cum utique fidei iam nulla uideretur subesse discordia. Hoc idem apud Tyrum fuit. Vbi cum Diodorus, unus sanè ex antiquis catholicis uir, & tentionum documentis probatus, Athanasij testimonio esset à confessoribus episcopus factus, modestia eius contempra, alius à Melitij partibus ordinatur. Sed & in multis alijs urbibus Orientis, huiusmodi confusiones contentio genuit sacerdotum. Apud Constantinopolim uero Nectarius ex prætoris Urbano catechumenus & nuper baptisma consecutus, sacerdotium suscepit.

Cap. XXXII

Interea apud Alexandriam noui motus & contra temporum fidem aduersum ecclesiam concitantur: ex occasione huiuscemodi oborti. Basilica quædam publici operis, uetusta & admodum neglecta fuit, quam Constantius Imperator donasse episcopis perfidiam suam prædicantibus ferebatur. Quæ longa incuria nihil ualidum præter parietes habebat. Visum est episcopo qui per idem tempus gubernabat ecclesiam, hanc ab Imperatore deposcere, ut crescentibus fidelium populis, orationum quoque crescerent loca. Quamquam cum acceptam uellet excolere, reperta sunt in loca intra quædam latentia & terræ defossa, latrocinij & sceleribus magis quam cerimonij apta. Igitur Gentiles, qui retegum criminum suorum latebras & flagitiorum cauernas uiderent, non ferentes opera tot seculis mala & tenebris oblecta referari, uelut draconum calice potato insanire omnes ac palam furere cœperunt. Nec uocibus iam & seditionibus, ut solebant, sed manu ferroque decertare nituntur. Crebros conflictus agere in plateis, belloque aperto uterque populus inter se coire. At nostri numero & potentia multo plures, sed modestia religionis minus feroces erant. Ex quo frequenter nostrorum plurimis uulneratis, aliquantis etiã interfectis, ad templum quasi ad arcem quandam refugiebant. Quo nonnullos ex Christianis captos secum abducentes, accensis aris immolare cogebant: renitentes nouis & exquisitis supplicijs exercuciatos necabant, alios patibulis affigentes, alios con fractis cruribus in speluncas præcipitantes, quas ob sacrificiorum sanguinem, cæterasque impuritates delubri recipiendas, uetustas curiosa construxerat. Verum hæc per dies singulos primo cum metu, deinde cum fiducia & desperatione gerere, atque intra templum clausi rapti & præda uiuere. Ad postremum grassantes in sanguine ciuium, ducem sceleris & audaciae suæ deligunt Olympum quendam, nomine & habitu philosophum, quo antesignano arcem defenderent, & tyrannidem tenerent. At hi quibus Romanarum legum custodia, iurisque dicendi cura permessa est, cognitio quæ gesta fuerant, turbati atque perterriti ad templum conuolant, causas audacia percontantur, & quid sibi uellet ille concursus, in quo cum tanto scelere ante aras sanguis ciuium funderetur, inquirunt. Sed illi obfirmato aditu con-

Olympus
dux seditionum

fusus & diffusionis uocibus rationem facti nullam, sed clamorem reddebant. Missis tamen ad eos nuntijs, de Romani Imperij potestate, de uindicta legum, & de his quæ talia solent subsequi, commonebant. Cumque loci munitione nihil aduersum uersana molientes agi, nisi ui maiore, sineret, res gesta ad imperatorem refertur. Ille qui ingenita mentis clementia errantes mallet emendare quam perdere, rescribit illorum quidem uindictam, quos ante aras sanguis effusus martyres effecit, non esse postendam, in quibus dolorem interitus superauerit gloria meritorum. De cætero uero malorum causam radicesque discordiarum, quæ pro simulachrorum defensione ueniebant, penitus debere succidi: quibus exterminatis, etiam bellorum causa pariter conuiesceret. Cumque hæc scripta uenissent, & uelut post inducias parui temporis ad audiendum uterque populus conuenisset ad templum, statim ut prima epistolæ pagina referata est, in cuius exordio uana Gentilium superstitione culpabatur, clamor à nostris immensus attollitur, stupor ac pauor Gentilium populos inuadit. Latebras unusquisque quærere, angustos fugæ calles rimari, aut nostris se latenter immergere: ut ab omnibus qui aderant nosceretur, præsentia dei populo audaciam tribuente, furorem dæmonis, qui in illis prius debacchatus fuerat, effugatum.

Serapis apud Alexandriam templum auditum quidem omnibus puto, Spherisque uero etiam notum. Locus est non natura, sed manu & constructione per centum, aut eo amplius gradus, in sublime suspensus, quadratis & ingentibus spatijs omni ex parte distentus: cuncta uero quo ad summum pauimentorum euadatur, opere forniceo constructa, quæ immensis desuper luminaribus, & occultis aditibus inuicem in semet distinctis, usum diuersis ministerijs & clandestinis officijs exhibebant. Iam uero in superioribus extrema totius ambitus spatia occupant exhedrae & pastophoria, domusque in excelsum porrectæ, in quibus uel æditui, uel hi quos appellabant ἀγῶνορας, id est, qui se castificant, commanere soliti erant. Porticus quoque post hæc omnem ambitum quadratis ordinibus distinctæ intrinsecus circumibant. In medio totius spatij ædes erat, preciosis ædificata columnis, & marmoris saxo extrinsecus ample magnificeque constructa. In hac simulachrum Serapis ita erat uastum, ut dextra unum parietem, alterum leua perstringeret: quod monstrum ex omnibus generibus metallorum lignorumque compositum ferebatur. Interioris delubri parietes laminis primo aureis uel stiti, super has argenteis, ad postremum æreis habebantur, quæ munimento preciosioribus metallis forent. Erant etiam quædam ad stuporem admirationemque uidentium, dolis & arte composita. Fenestra perexigua ab ortu solis ita erat aptata, ut die qua fuerat institutum simulachrum Solis ad Serapin salutandum introferri, diligenter temporibus obseruatis, ingrediente simulachro radius solis per eandem fenestram directus, os & labra Sera-

Cap. XXXIII
Serapis templum

πρὸς ὀφθαλμὸν

pis illustraret, ita ut inspectante populo, osculo saluatus Serapis uideretur à sole. Erat & aliud fraudis genus huiusmodi: Natura lapidis Magnetis huius uirtutis esse perhibetur, ut ad se rapiat & attrahat ferrum. Signū solis ad hoc ipsum ex ferro subtilissimo manu artificis fuerat fabricatum, ut lapis cuius naturam ferrum ad se trahere diximus, desuper in laquearibus fixus, cum temperate sub ipso radio ad libram fuisset positū simulachrum, & ui naturali ad se raperet ferrum, assurrexisset populo simulachrum, & in aere pendere uideretur. Et ne hoc lapsu propero proderetur, ministri fallacia surrexit aiebant sol, ut ualedicens Serapi discedat ad propria. Sed & multa alia decipiendi causa à ueteribus in loco fuerant cōstruēta, quæ nūc longum est enumerare per singula. Verum ut dicere cōperamus, rescripto recitato, parati quidem erant nostrorum populi ad subuertendum erroris autorem: persuasio tamen quædam ab ipsis gentilibus fuerat dispersa, quod si humana manus simulachrum illud contigisset, terra dehiscens ilico solae retur in chaos, cœlumq; repente rueret in præceps. Quæ res paululum stuporem quendam populis dabat. Cum ecce unus ex militibus fide quam armis magis munitus, correptā bipennem, insurgens omni nisu maxillæ ueteratoris inlidit. Clamor attollitur utrotumq; populorū: neq; tamen aut cœlum ruit, aut terra descendit. Inde iterum atq; iterū repetens, putris ligni fumosum genu cædit: quo deiecto, igni adhibito tam facile quam lignum aridum conflagrauit. Post hoc reuulsū ceruicibus & depresso modio trahitur caput, tunc pedes aliaq; membra cæsa securibus & rapta funibus detrahuntur, ac per singula loca membratim in conspectu cultricis Alexandriæ senex ueternosus exurit. Ad ultimum, trūcus qui super fuerat in amphitheatro concremat. Vanæq; superstitionis & erroris antiqui Serapis, hic finis fuit. De cuius origine diuersa ferunt opinio Paganorū. Alij Iouē putant: cuius capiti modius superpositus: uel quia eū mensura modoq; cūcta indicet moderari, uel uitā mortalibus frugū largitate præberi. Alij uirtutem Nilī fluminis, cuius Aegyptus opibus & fecunditate pascatur. Quidā in honorem nostri Ioseph formatū perhibēt simulachrū, ob diuisionem suamenti, qua famis tēpore subuenit Aegyptijs. Alij repertū in historijs Græcorum ueteribus ferunt: Apin quendam patrem familiās seu regē in Aegypto Memphis positū, cum famis tēpore frumenta apud Alexandriā deessent, ex proprio affatim ciuibus alimēta præbuisse. Quo defuncto, in honorem eius instituerint apud Memphis templum, in quo bos quasi iudicium optimi agricolæ nutritur, habēs quædā coloris insignia, qui ex nomine eius Apis appelletur: *σὀδῶν* uero, id est, sepulchrum in quo corpus eius inerat, Alexandriam deduxerint, & soron Apis primo ex compositione Sorapin, post uero per corruptionē Serapin nominarint. Quod an uerū sit, aut nihil omnino, de his deus uiderit. Sed ad inceptum redeamus.

Post

Post hæc capite ipso idololatriæ deiecto, studijs uigilantissimi sacerdotis quæcunq; fuerant per totam Alexandriam portenta potius quam simulachra pari exitu & simili dedecore publicantur. Horret animus dicere, qui miseris mortalibus laquei à dæmonibus præparati sint, quæ funera, quæ scelera in illis, quæ dicebant *ἀδύτα*, tegeantur: quot ibi infantium capita defecta inauratis labris inuenta sint: quot miserorū cruciabiles mortes depictæ. Quæ cum proderentur in lucem, ac sub auras prolata ferrentur, licet confusione ipsa gentiles & pudore, diffugerēt, tamen si quis adesse potuit, mirabatur tot seculis se illis tam nepharijs & tam pudendis fraudibus irretitum. Vnde & plurimi ex his condemnato errore & scelere deprehensio, fidem Christi, & cultū ueræ religionis amplexi sunt. Nam ut omittam cætera flagitia, quæ in alijs locis uel necatis paruulis, despiciatisq; obfirbarum inspectionem uirginibus gerebantur, unum solummodo quod in templo Saturni geri, ad omnium uenit conscientiam, memorabo: ex quo etiam cætera quæ omisimus, perpendantur.

Sacerdos erat apud eos Saturni, Tyrānus nomine. Hic quasi ex responso numinis, adorantibus in templo nobilibus quibusq; & primarijs uiris, quorum sibi matronæ ad libidinem placuissent, dicebat Saturnū præcepisse, ut uxor sua pernoctaret in templo. Tum is qui audierat, gaudens quod uxor sua dignatione numinis uocaretur, exornatam comptius, insuper & donarijs onustam, ne uacua scilicet repudiaretur, coniugem mittebat ad templum. In conspectu omnium cōclusa iatrinsecus matrona, Tyrannus clausis ianuis & traditis clauibus discedebat. Deinde facto silentio, per occultos & subterraneos aditus, intra ipsum Saturni simulachrum patulis erepebat cauernis. Erat autem simulachrum illud à tergo exesum, & parieti diligenter annexum. Ardentibusq; intra adem luminibus, intentæ supplicantiq; mulieri uocem subito per simulachrum æris concaui proferebat, ita ut pauore & gaudio infelix mulier trepidaret, quod dignam se tantū numinis putaret alloquio. Posteaquam uero quæ libitum fuerat, uel ad consternationem maiorem, uel ad libidinis incitamentum differuisset nomen impurum, arte quadam linteolis obductis, repente lumina extinguabantur uniuersa. Tum descendens, obstupfactæ & consternatæ mulierculæ adulterij facum prophanis commentationibus inferebat. Hæc cum per omnes miserorum matronas multo iam tempore gererentur, accidit quandam pudicæ mentis sceminā horruisse facinus, & attentius designantem, cognouisse uocem Tyranni, ac domum regressam, uiro de fraude sceleris indicasse. Ille de iniuria coniugis, imò potius sua ardentius inflammatus, inscriptum Tyrannum ad tormenta deducit. Quo conuicto atq; confesso, cæcisq; fraudibus reuelatis, pudor omnis & dedecus Paganorū peruaserat domos, adulteris matribus, incestis patribus, liberis spurijs depre-

y 3 henis

Destruitur simulachrum Serapis à Christianis.

Cap. XXV
Tyrannus Saturni sacerdos quid gesserit

Ca. XXIII

hensis. Quibus diuulgatis & proditis, raptim cum simulachris & aedibus excitabantur & crimina.

Cap. XXVI
Canopus
Sacerdotes
littere

Ignis, deus
Chaldaeorū

IAm uero Canopi quis enumeret superstitiosa flagitia: ubi praetextu sacerdotium litterarū (ita etenim appellant antiquas Aegyptiorum litteras) magicæ artis erat penè publica schola. Quem locum uelut fontem quendam atq; originem demonum intantum uenerabantur Pagani, ut multo ibi maior celebritas, quàm apud Alexandria haberetur. Sed de huius quoque monstri errore, cuiusmodi originem tradant, absurdum non erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldaeos Ignem deum suum circumferentes, cum omnium prouinciarum dijs habuisse consuetum, quo scilicet qui uicisset, hic esse deus ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarū dij, æris, aut auri, argentiq; aut ligni, uel lapidis, uel ex quacumq; materia constabant, quæ per ignem proculdubio corrūperetur. Ex quo fiebat, ut Ignis locis omnibus obtineret. Hæc cum audisset Canopi sacerdos, callidū quiddam excogitauit. Hydriæ fieri solent in Aegypti partibus fictiles, undique crebris & minutis admodum foraminibus patule, quibus turbida aqua defudans, defecatio ac purior redditur. Harum ille unam cera foraminibus obturatis, desuper etiam uarijs coloribus pictam, aqua repletam statuit in deum. Et exitum ueteris simulachri, quod Menelai gubernatoris ferebatur, caput desuper positum diligenter aptauit. Adsunt posthæc Chaldaei in conflictum: circa hydriam ignis accenditur: cera qua foramina fuerant obturata, resoluitur: sudante hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraus de Canopus Chaldaeorū uictor ostenditur. Vnde ipsum Canopi simulachrum, pedibus perexigujs, attracto collo & quasi fuggillato, uentre tumido in modum hydriæ cum dorso æqualiter tereti formatur. Ex hac persuasione uelut deus uictor omnium colebatur. Sed profecerint hæc fortasse aliquando contra Chaldaeos. Nunc uero aduentante sacerdote dei Theophilo, nullus profuit sudor, nec ceris fraus obiecta subuenit. Vastata sunt omnia, atq; ad solum deducta.

Ca. XXVII

ET nihil non gestum est quod in squalorem uerteret locū. Flagitiorum cauernæ, ac ueternosa busta deiecta sunt, & ueri dei templa ecclesiarum celsæ constructæ. Nam & in Serapis sepulchro prophænis aedibus completis, ex uno latere martyrium, ex altero cōsurgit ecclesia. Occasio autem martyrii construendi unde data sit, dignum arbitror memorare.

Cap. xxvii
Ioannis bapti
stæ sepulchrū
uiolatur

Iuliani temporibus uelut relaxatis frenis efferbuit in omnem sæuitiā feritas Paganorum. Ex quo accidit, ut apud Sebasten Palestinæ urbem sepulchrum Ioannis Baptistæ mente rabida & funestis manibus inuaderet, ossa dispergerent, atq; ea rursus collecta, igni cremarent, & sanctos cineres pulueri immixtos, per agros & rura dispergerent. Sed dei prouidentia factum est, quosdam de Hierosolymis ex monasterio Philippi hominis dei

A dei, orationis illuc causa per idem tempus uenisse. Qui cum tantū nephas humanis quidem manibus, sed ferina mente fieri uiderent, mori gratius habentes, quàm huiuscemodi piaculo funestari, inter eos qui ossa ad exurendum legebant mixti, diligentius in quantum res patiebatur, ac religiosius congregantes, furtim se uel stupentibus, uel insipientibus subtraxere, & ad religiosum patrem Philippum uenerandas reliquias pertulere. Ille supra se ducens tantum thesaurum proprijs seruare uigilijs, ad Pontificem maximum tunc Athanasium, hostiæ immaculatæ reliquias per Iulianum diaconum suum, post etiam Palestinæ urbis episcopum mittit. Quas ille susceptas, paucis arbitris sub cauato sacrarij pariete inclusas prophætico spiritu profuturas generationi posteræ conseruauit: quibus nunc deiectis & prostratis idololatriæ uestigijs, in aedibus quondam prophænis aurea tecta consurgerent. Sed post occasum Serapis, qui nunquam uixerat, quæ iam alterius dæmonis stare delubra potuerunt: Parum dixerim, si oēs quæ erant Alexandria per singulas penè columnas cuiuscumq; dæmonis ædiculæ infultæ ceciderūt. Sed per cunctas Aegypti urbes, per castella, per uicos, per omnes, per ripas fluminis, per eremum quoq; si qua phana uel potius busta reperiri potuerunt, instantia uniuscuiusque episcopi subruta, & ad solum deducta sunt, ita ut denuo rus culturæ redderetur, quod iniuste fuerat dæmonibus deputatum.

Sed & illud apud Alexandria gestum est, quod etiā Thoraces Serapis, qui per singulas quasq; domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiam ac fenestris erant, ita abscissi sunt omnes & abradi, ut ne uestigiū quidem usquam, uel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius dæmonis remaneret, sed pro his crucis dominicæ signum uniusquisq; in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisq; depingeret. Quod cum factū esse hi qui superfuerant ex Paganis uiderent, in recordationem rei magnæ ex traditione sibi met antiquitus cōmendata uenisse perhibentur. Signum hoc nostrū dominicæ crucis inter illas quas dicunt *iegarmas*, id est, sacerdotales litteras, habere Aegyptij dicuntur, uelut unum ex cæteris literarum, quæ apud illos sunt, elementis. Cuius literæ seu uocabuli hæc esse asserunt interpretationem: Vita uentura. Dicebant ergo hi qui tūc admiratione rerum gestarum cōuertebantur ad fidem, ita sibi ab antiquis traditum, quod hæc quæ nunc coluntur, tam diu starent, quam diu uiderent signum istud uenisse in quo esset uita: Vnde accidit ut magis hi qui erant ex sacerdotibus uel ministris templorum ad fidem conuerteterentur, quàm illi quos errorum præstigiarum & deceptionum machinæ delectabant.

Sane quoniam moris erat in Aegypto, ut mensura ascendentis Nili fluminis ad templum Serapis deferretur, uelut ad incrementi aquarum & inundationis autorem, subuerso eius simulachro, igniq; cōsumpto, omnes

Cap. XXIX
Thoraces Serapis aboliti

Signum dominicæ crucis

Cap. XXX

simul negabant Serapin iniurię memorem, aquas ultra ac affluentia solita largiturum. Sed ut ostenderet deus non Serapin, qui multo erat Nilo posterior, sed se esse qui aquas fluminis temporibus suis iuberet exrescere, tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantam fuisse prius ætas nulla minerat. Et ideo ulna ipsa, id est, aquę mensura, quam *ωψχων* uocant, ad aquarum dominum in ecclesiã cepta deferri. Sed ubi hæc gesta religioso principi nuntiata sunt, extentis ad cœlum palmis, cum ingenti fertur exultatione dixisse: Gratias tibi Christe, quod absq; urbis illius magnę pernicię

Theodosij uox tam uetustus error extinctus est.

Ca. XXXI

Valentinianus

Aug. perijt la

queo

Arbogastus

dux

Interea Valentinianus in Occiduis partibus, animis (quantũ ætas patiebatur) ardentibus rempublicam gerens, causis etiam nunc latentibus laqueo uitam finiuit. Sed hoc quidam dolo ducis sui Arbogasti factũ confirmabant: idq; quã maxime publica tenebat opinio. Alij quidẽ à cõmissi scelere ducem alienum dicebant, sed causas præstitisse, quibus in hoc adulescens animi indignatione cogeretur, quod minus ei tanquam per ætatem nondum ualido, libera de omnibus indulgeret imperia. Fuere tamen nonnulli sacerdotũ, qui pacis ab eo qui post creatus est legatione suscepta, munem esse ducem à mortis scelere apud Theodosium testarentur.

Cap. xxxij

Sed ille nihilo segnius inflammatus ad ultionem, arma contra Eugenium, qui in locũ defuncti substitutus est, corripit, primo dei uoluntatem per Ioannem monachũ (de quo supra memorauimus) sciscitatus. Tum ille qui primam de Maximo ei uictoriam prædixerat incruentam, etiam hæc licet non absq; plurima utriusq; sanguinis inundatione promittit.

Cap. xxxij

igitur præparatur ad bellũ non tam armorum telorumq; quã ieiuniorum orationumq; subsidijs. nec tam excubiarum uigilijs, quã obsecrationũ pernoctatione munitus circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & apostolorum thecas iacebat cõlicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorũ intercessione poscebat. At Paganus, qui errores suos nouis semper erroribus animãt, innouare sacrificia, & Romam funestis uictimis cruentare, inspicere exta pecudum, & ex fibrarum præsentia securam Eugenio uictoriam nuntiare: supersticiosius hæc agente & cum omni animositate Flauiano tunc Præfecto, cuius assertionibus (magna enim erat eius in sapientia prærogatiua) Eugenium uictorem fore pro certo præsumperãt. Sed ubi uerã religionis fretus auxilio Theodosius, alpiũ fauces cepit urgere, primi illi quibus nequicquam litatæ sunt tot uictimæ, de fallacię conscientia trepidi dæmones, in fugam uersi. Post etiam magistri horũ & doctores errorũ, præcipue Flauianus, plus pudoris quã sceleris reus, cum potuisset euadere eruditus admodum uir, meteti se mortem pro errore iustus, quã pro crimine iudicauit. Cæteri uero instruunt aciem, & collocatis in superiori iugo insidijs, ipsi pugnam in descensu montis

montis expectant. Verũ ubi ad primos uentũ est, & ilico se legitimo principi tradiderunt, cum cæteris inuis uallibus deprehensis conflictus acerrimus geritur. Stetit aliquamdiu anceps uictoria: fundebantur auxilia Barbarorum, terga iam hostibus dabant. Sed liebat hoc non ut Theodosius uinceretur, sed ne per Barbaros uincere uideretur. Tum ille ut cõuersas suorum acies uidit, stans in edita rupe, unde & conspiciere & cõspici ab utroq; posset exercitũ, proiectis armis, ad solita se uertit auxilia, & prostratus in conspectu dei: Tu, inquit, omnipotēs deus, nosti quia in nomine christi filij tui ultionis iustæ, ut puto, prælia ista suscepti secus, in me uindica. Si uero cum causa probabili & in te confisus, huc ueni, porrige dexteram tuis, ne forte dicant gentes, ubi est deus eorum? Quã supplicationẽ pij principis, certũ à deo esse susceptam, hi qui aderant duces, animãtur ad cædem: & præcipue Bacurius, uir fide, pietate, uirtute & animi & corporis insignis, & qui comes esse & socius Theodosij mereretur, proximos quosq; contotelis, gladio passim sternit, agmina hostium conferta & constipata perumpit. Iter per milia uentium ad ipsum tyrannum ruptis agminibus & acruatim suis stragibus agit. Vix fortasse ab impijs credatur quæ gesta sunt. Etenim compertum est, quod post illam imperatoris precem quam deo fuderat, uentus ita uehemens exortus est, ut tela hostiũ in eos qui iecerant, retorqueret. Cumq; magna ui persistente uento, omne iaculum missum ab hostibus frustraretur, fracto aduersariorũ animo, seu potius diuinitus repulso, Arbogasto ducẽ nequicquã fortiter faciente, Eugenius ante Theodosij pedes, uinctis post terga manibus, adducitur. Ibiq; uitæ eius & certaminis finis fuit. Tum uero religioso principi gloriosior uictoria de frustratis opinionibus Paganorum, quã de tyranni interitu fuit, quibus spes uana & falsa diuinitio minus in interitu contulit pœnæ, quã pudoris seruauit in uita.

Cumq; posthæc ut futurorum præscius Imperator, disponendæ reipublicæ solitudine stringeretur, ad orientẽ protinus mittit, ubi uenturus ad bellum tuta liberos custodia commendarat. Ibiq; Arcadium Augustum regnũ sibi dudũ traditum seruare præcipit. Honorium uero pari dignatione præditum, ad occidentis imperiũ uenire ocysus iubet. Quo suscepto, & paternis osculis complexibusq; constricto, traditis occidentalis regni gubernaculis, ipse Romano imperio per annos decem & septem feliciter gubernato, ad meliora migravit, cum pijsimis principibus percepturus præmia meritorum.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBRI VNDE/
cimi, Ruffino Aquilensi presbytero autore, Finis

CASSIODORI SENA

TORIS, SERVI DEI IN HISTORIAM ECCLE
siasticam, quam Tripartitam uocât, ex tribus Græcis autoribus,
Sozomeno, Sostrate, & Theodoro, per Epiphanium
Scholasticum uersis, excerptam, & in compen
dium à se redactam, præfatio.

*Theodoretus
Sozomenus
Socrates
Epiphanius
Scholasticus
interpretas*

*A Constanti
no usque ad
Theodosium
iuniorum*

VTILITER nimis in capite libri præfatio ponitur, ubi futuri operis qualitas indicatur. Quid enim commodius quam prius per eam aliquid discere, ne dictio possit inopinata confundere? Hanc igitur historiam ecclesiasticam, quæ cunctis Christianis ualde necessaria comprobatur, à tribus Græcis autoribus mirabiliter constat esse conscriptam: uno scilicet Theodoro, uenerabili episcopo, & duobus disertissimis uiris, Sozomeno & Sostrate, quos nos per Epiphanium Scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius stili tractum (domino iuuante) perducere, & de tribus autoribus unam facere dictionem. Sciendum planè quod prædicti scriptores à temporibus diuæ memoriæ principis CONSTANTINI usque ad Augustæ recordationis THEODOSII iunioris quæ sunt gesta, digesserint. Nos autem eorum relectis operibus, & unumquenque cauta mente tractantes, cognouimus; non æqualiter omnes de unaquaque re luculenter ac subtiliter explanasse, sed modo hunc, modo alterum aliam partem melius expeditisse. Et ideo iudicauimus de singulis dictatoribus deflorata colligere, & cum autoris sui nomine in ordinem collocare. Legat ergo intrepidus qui ad hæc opuscula (domino donante) peruenerit, multum utilitatis atque noticiæ lucraturus, si quæ posita sunt per hos duodecim libros, memoriæ suæ sollicita mente cõdiderit. Præterea ne quempiam res indistincta turbaret, per uniuersum textum huius operis titulos cognoscat appositos: ut suis locis exigere possit, quod sub numero competentis prædictum esse cognoscit.

ELENCHVS CAPITVM PRIMI

LIBRI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,
quam Tripartitam uocant.

- Allocutio Sozomeni ad Theodosium Imperatorem. Cap. i
Cur Gentiles facilius quam Hebræi fidem Christi perceperint. Cap. ii
Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, & ex quibus priorum gesta collegerit. Cap. iiii
A quo tempore historiam fecerit initium. Et quomodo Constantino signum sit crucis ostensum, & qui Imperatores & Casares per idem tempus fuerint. Cap. iiii
Quomodo Constantinus Christianum dogma cognouerit, & de miraculis crucis, & morte Maxentij. Cap. v
De derogatione Paganorum contra Constantinum. Cap. vi
De legibus quas Constantinus pro Christianis protulit, & de mutatione rituum Paganorum, Christianorumque profectu. Et de uictoria eius, & de ueneratione sanctæ religionis. Cap. vii
Quomodo Licinius fugatus, & Christianos fuerit persecutus, & nouissimè uictus. Cap. viii
De diuersis confessoribus, eorumque conuersatione. Cap. ix
De Spiridione episcopo, qui fures ligatos absoluit. Cap. x
De diuersis monachis, & eorum institutione. Cap. xi
Quomodo contra ecclesiam Arius sit exortus. Cap. xii
Epistola Alexandri Pontificis Alexandrini, ad uniuersas ecclesias aduersus Arium. Cap. xiii
Eiusdem ad Alexandrum Constantinopolitanum. Cap. xiiii
Epistola Arii ad Eusebium. Cap. xv
Epistola Eusebii ad Paulinum episcopum Tyri. Cap. xvi
De potentia Eusebii Nicomedienensis. Cap. xvii
De Melitianis, & quomodo sint ab ecclesia segregati, quia nolente Alexandro Arium suscipere, per diuersa loca Ariani concilia celebrabant. Caput
Quomodo fautores Eusebii congregauerint concilium in Bithynia. Cap. xix
Epistola Constantini principis ad Alexandrum Pontificem Alexandrinum. Cap. xx
Quod tam pro Ariana quæstione, quam pro Paschæ definienda festiuitate, in Nicæa fecit Constantinus celebrari concilium. Cap. xxi

HISTORIAE ECCLĒ

SIATICAE, QUAM TRIPARTITAM VOCANT, EX
tribus Græcis autoribus, Sozomeno, Socrate, & Theodo-
rito, ab Epiphanio Scholastico uersis, per Casio-
dorum Senatorem in Epitomen redactæ,
Liber primus

SOZOMENI PRAEFATIO AD

THEODOSIVM AVGVSTVM.

In exemplari
scripto erat,
Salâ Hermias
Sozomeni
Cap. I

IVNT antiquis principibus diligentiae studium fuisse,
ut eis amatores quidem ornamentorum, purpurâ atq;
coronam, & his similia praeprarent: librorum uero ha-
bentes intentionē, circa fabulas quasdam occupati con-
scriptiones agerent, quae audientium corda mulcerent.
Porro bella sectantes, ut sagittâ opportune dirigerent,
bestiâ prosternerēt, lanceâ bene iacularētur, aut equū decenter ascenderēt.

Aliis Prae-
sentatur

Præstabatur enim singuli regalibus eorū studentes rebus illis quae forent
gratissima dominati. Alius itaq; lapides preciosos difficile cōptos offere-
bat: alter tincturâ purpuræ clariorem: plurimi Poemata aut diuerfas con-
scriptiones insinuabāt: alius bona cingula, aut optimum armorū pandebat
usum. Maxima uero & imperialis putabatur huius popularis uirtutis pars
illa, ad quam tunc amantis intentio declinabat. De pietate autem (quae est
uerus imperij ornatus) nulli studiose quodammodo sermo fuit. Sed tu po-
tensime THEODOSI (ut complexiue dicam) cunctam superasti (deo iu-
uante) uirtutem. Purpura siquidem & corona qua uideris propter inaspicien-
tes (quia est maiestatis signum) circumdari, pietatem tibi & clementiam in-
trinfecus semper enutriunt. Vnde cōscriptores & Præfecti, ac reliqui subie-
ctorum, circa te tuosq; laborant actus. Decertator autem positus iudexq;
librorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pate-
ris ueritatis, sed perfecte metiris utrumq; sermonem propriū aptans causæ,
figuram quoq; dictionis, & partes, & ordinem, & congruentiam, & eloqui-
um, & compositionem, & collectiones, & sensum, & historiâ profunde di-
scutiens. Compensas autem recitantibus & tuo iudicio & fauoribus oppor-
tunis: necnon aureis imaginibus, & positione simulachrorū, & donis, & ho-
noribus uniuersis. Qualem uero te circa recitantes præbes, tales dudū fue-
runt iudices Cretes circa dulciloquū Homerū, aut Aleuas circa Simonidē,
aut Dionysius Siciliae tyrannus circa Platonem Socratis discipulum, aut
Philippus Macedo circa Theopompum historiographum, aut Seuerus
Cæsar circa Oppianū, qui metris piscium genera & naturas captionemq;
narravit

Historici

Liberalitas
Theodosij
in doctos

narravit. Cretes siquidem mille nomismata carmini compensantes Home-
rico, & tanquā de excellentissima largitate gloriantes, in publica statua mu-
nera cōscripserunt. Aleuas autē, & Dionysius, & Philippus, nequaquā ani-
mo parciores fuere Cretensibus, de superba se republica philosophiaq; ia-
ctantibus, qui uelociter illorū statuam imitari potuerant, nisi opere fuissent
minores in munere. Seuerus autem pro metrico poemate per uersum uno
aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculū, ut aurea
carmina Oppiani haecenus apud plurimos nominentur. Haec dona fuerunt
olim amatium literas & doctrinā. Tu uero potentissime principum, nullo
priorum excellentia minor inueniris, largitatibus tuis circa dictiones exhibi-
tis. Sed mihi uideris non incongrue talia facere. Nā cum omnes uirtutibus
euiceris, studiose ad incrementū semper quae tua sunt euehis: quoniā histo-
riam rerum olim gestarum apud Romanos & Græcos integerrime cogno-
uisti. Aiunt etenim te per diem quidem exerceri armis & corpore, subiecto
rumq; negocia disceptare, iudicare simul & agere, modo seorsum, modo
cōmuniter quae sunt agēda considerare, noctibus libris incubere. Fertur au-
tem tibi ad eorum scientiā ministrare candelabrum arte mechanica factū,
& sponte fundens oleum in lucernam, ut nullus circa regalia constitutus, in
laboribus tuis cogatur affligi, & naturæ uim faciat, somno repugnans. Sic
equidem clemens & mansuetus circa proximos & circa omnes existis, cœle-
stem regem tuum imitando patronū, cui gratum est iustos & iniustos plue-
re, & solem facere oriri, & alia simul inuidia recedente largiri. Per multam
uero doctrinā audio te etiam lapidum scire naturas, potestatesq; radicum,
effectusq; curarum, non minus Salomone Dauid filio, magis autem po-
torem uirtutibus. Ille siquidem factus libidinis seruus, pietatem non custo-
diuit ad terminum, quae illi causa fuerat bonorū & sapientiae. Tu uero (ō po-
tentissime) negligentiae obijciens rationem, uideris non solum hominibus
iuste, sed etiam corporis & animae passionibus imperare. Si autem oportet
& hoc dici, audio te etiam totius cibi uel poculi desideria superare, & neque
poma dulcia, neque aliud quicquam speciosum appetere, nisi quantum ad
tactum cōuenit, & solūmodo saporis cōgruerit: primo tamen benedicere
omnium creatorem. Sitim uero, aestum, & frigus ferre consuetus, quōtidia-
nis exercitationibus iam ipsam cōtinentiae putaris habere naturā. Dudum
siquidem in Ponto ciuitatem Heracleam ab Hercule nominatā uidere fe-
stinans, & laborantē longo tempore subleuare, in aestatis ardore per Bithy-
niam faciebas iter. Sole uero circa diem medium uehementer urente, uidens
te quidam iter agentem sudore multo, simul & puluere squalentem, quasi
præstaturus occurrens obtulit tibi poculum ualde perspicuū, & uelut radijs
emicans suauissimū quendā in id potum mittens, & aquam frigidā super-
fundens. Tu uero (ō potentissime) sumens, laudasti quidē pro sua magna
z nimitate

Oppidi singu-
los uersus Se-
uerus Cas. sin-
gulis aureis re-
munerauit

Theodosij
uirtutes

Heracles

nimitate uirum, & largitatē principali post paululum cumulasti: sed cunctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiantibus & beatificantibus qui esset bibiturus id, rursus ei poculum reddidisti, præcipiens ut quo uellet uteretur eo. Vnde mihi uidetur iuste tuis uirtutibus superatum etiam Alexander magnus, de quo narratur ab eis qui opera illius mirantur, quia ei dum per inaquosa loca properaret cum Macedonibus, diligens quidam miles aquam inueniēs, hausit, & in galea obtulit ei, ille uero non bibit, sed corpus infudit. Ut ergo absolute dicatur, omnium priorum principum principiorum (si dici fas est) te uocare debemus secundum Homerum. Alios etenim reges nihil dignum habuisse comperimus: alios autem unā aut duabus rebus ornasse imperium. Tu autē (ō serenissime) omnes simul uirtutes amplectens, uniuersos dinosceris euicisse pietate, clemētia, fortitudine, castitate, iustitia, largitate, atque magnanimitate, dignitati Imperiali conueniente. Sine sanguine autem & purum à cede, super omnium priscorum, tuum cuncti gloriantur imperium. Res studiosas cum delectatione subiectos præcipis edoceri, fauoremque & reuerentiam circa tuum amorem & comunem utilitatem cunctos ostendere. Quapropter horum omnium causa necessarium uidetur mihi, ecclesiasticam historiam cōscribenti, te primitus alloqui. Cui namque hoc potius adscribam, multorum ac uenerabilium uirtutes utique narraturus, & ea quæ circa catholicā ecclesiam prouenerunt, uel per quantas ipsa transiens tempestates, ad tuos parentumque tuorum portus accesserit? Age nunc omnia sciens, omnemque uirtutem habēs, & præcipue pietatē, quam principum esse sapientiæ sermo diuinus docet, suscipe à me hanc scripturā, & libenter examina, tuamque integritatis adiectiones & detractiones adhibens, tuis eam laboribus purga. Indubitanter enim quodcumque tibi placuerit, utile legentibus clarumque uidebitur: nec quilibet reprehendet, quod tu probaueris. Procedit autem mea conscriptio à tertio Consulatu Crispi & Constantini Cæsaris usque ad septimum decimum tuum, uisumque est mihi bene se habere in nouem decisiones opus omne diuidere. Continebit autem primus & secundus Tomus ea quæ sub principe Cōstantino ecclesiæ prouenerūt. Tertius autem & quartus, ea quæ sub eius filijs. Quintus & sextus, quæ sub Iuliano consobrino filiorum maximi Constantini, & Iouiniano, necnon Valentiniano & Valente gesta noscuntur. Septimus autem & octauus nobis aperiet Tomus, quæ sub Gratiano & Valentiniano fratribus acta sunt usque ad tempora imperij iucundissimi aui tui Theodosij, quando scilicet uerter (clementissime principum) sacratissimus pater Arcadius paterno succedēs imperio, unā cum pijsimo patruo tuo Honorio Romanum orbem gubernare sortitus est. Non uero librum Christiano ac uenerabili uestro apici dedicaui, quem deus sempiternæ custodiat magnanimitate inconuertibilis, hostibus præualentem, & habentem sub pedibus uniuersos, & ad filiorum filios

Alexander
magnus

Tomus nouem
operis

A sios pium imperium dirigentem, annuente Christo, Cum quo deo patri gloria unā cum sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

Ogitatio aliquando mihi prouenit, cur putas alijs quidem hominibus uelocior fuit circa domini uerbum fides, Hebræi autē incredibiles, cum ab initio diuina mandata perceperint etiam de Christi presentia, & quomodo hæc foret implenda, antequam fieret didicerint per prophetas. Abraham etenim princeps eorum generis & circumcisionis existēs, inspector & conuiuia filij dei esse promeruit. Isaac eius filius, imitatione sacrificij honoratus est, typo crucis à patre uinctus & oblatas altari, sicut contigit & in Christi fieri passione, ut aiunt qui scripturas sacras integerrime collegerunt. Iacob autē expectationem gentium in eo nunc existentem, necnō & tempus quo uenit, prænuntiavit, ubi ait tunc de ficere duces Hebræorum ex genere Iudæ principis tribus eius. Significabat autem principatum Herodis, qui cū Idumæus esset genere paterno, Arabs autē à matre, commissa est ei gens Iudæorum à Senatu Romano & Cæsare simul Augusto. Sed quidam etiā aliorum prophetarum clare Christi generationem prædicauerunt, & illum sacrum ineffabilemque conceptum, & matrem post partum uirginem permanentē & genus et patriam: alij uero passionem, & resurrectionem à mortuis, & ascensionem in cœlos, & euentum singularum præsignauerunt rerum. Sed hæc quidē eos non ignorasse scire poterit, qui sacris literis incumbit. Iosephus autē Matathiæ filius atque sacerdos, uir apud Iudæos nobilissimus, necnō & apud Romanos, dignissimus erit testis de ueritate Christi. Vocare namque eum uirum non audeat, tanquam factorem insignium operum magistrumque sermonum ueracium: Christum uero aperte nominat, & pœnæ crucis adiudicatum, & tertia die apparuisse uiuum, & alia infinita miraculo de eo à prophetis sanctis non ignorat esse prædicta: sed etiam multos tunc extitisse, quos elegit Græcos atque Iudæos, & in eius permanere dilectione, atque gentem ab eo nominatam nequaquam fecisse testatur. Et mihi uidetur quoniā hæc referens, quasi clamare uidetur, operibus deum esse Christum, rerum quippe miraculis obstupescens. Cum autem hoc dixisset, etiam ipse medius transcurrit, in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiusque consentiens. Hæc autē cogitanti mihi, digne mirabile uisum est, Hebræos etiam ante alios homines ad christianitatem non potuisse conuerti. Nam licet Sibylla, & alia responsa apud Gentiles, ea quæ in Christo erant uentura prædixerint, nō tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt. Pauci namque qui uidebantur eruditiores, præcipue huiusmodi prophetias intellexerūt plerumque metricas existentes, & disertioribus uerbis prolatas ad populum. Erat itaque, sicut mihi uidetur, supernæ prouidentia, ut ad concordiam futurorum non solum proprijs prophetia uentura committeretur, sed etiam ex parte gentilibus: ueluti si quis mel

Cap. II
Hebræi

Abraham
Isaac

Iacob

Herodes

Iosephus

Græci

lodiæ cōpositor, propter utilitatē peregrini soni alias choras pleetro discurrat, aut super eas quæ sunt, alias adijciat. Hebræi siquidē pluribus & manifestioribus prophetijs utentes, in præsentia Christi minores sunt inuenti quàm Græci. Sed neq; hoc extra rationem uidebitur, cur & alijs gentibus tantū ecclesia crediderit. Primum quidem, quoniā deo gratum est, ex miraculis nasci mutationes in diuinis maximisq; negocijs. Deinde quia non fortuitis uirtutibus præsulum eius ab initio disperata reperitur esse religio. Nā licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem sermonis disertam non habuerint, neq; uerbis aut probationibus philosophicis uterentur, ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis, sed exuti substantijs, & bona propria contemnentes atq; nudati, & uelut in alijs corporibus plurima pessimaq; tormēta suscipientes, & neq; ciuitatū populis submissi, neq; in dicum blandimentis illecti, neq; terroribus fortē deterriti, clarū fecerunt uniuersis, quoniā pro maximis præmijis huiusmodi certamina sustinerent. Quapropter neq; suasionē uerborū opus erat, dum per domos et ciuitates ad credendū res ipsæ cōpellerent, quæ nequaquā primitus uidebātur audite.

Cap. III **T**anta ergo diuina & mirabili mutatione in orbe facta, ita ut prior religio & leges patriæ spernerētur, crudele nimis erat Calydoniū quidem aprum & Marathoniu taurum, & alia similia per prouincias & ciuitates facta, aut fabulis diuulgata, tanto nobilitari studio, ut multi Græcorū, & probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribēdi habentes ingenium: me uero uim meā nō inferre naturę, & historię ecclesiasticę gesta enarrare. Reor enim quoniā argumento rei huius non ab hominibus instituto, conscriptor quoq; inopinabiliter apparebit non inops deo. Nisus sum etenim primo quidē hoc opus ab origine mundi digerere: sed considerans quoniā & alij id fecerunt usq; ad tempus suū, id est, Clemens & Egesippus uiri sapientissimi, successionē sequentes Apostolorū, Aphricanusq; conscriptor, & Eusebius cognomine Panphili, uir in diuinis scripturis & Græcorū poetis atq; Rhetoribus perscrutator eruditissimus: tunc ego quęcunq; in ecclesiis contigerunt post Christi ascensionem ad cælos, usq; ad Licinij deiectionē colligens, redegi in duobus libris: nunc autem fauente deo, quæ postea pro uenerunt, aperire tentabo. Quo circa memorabo causas quibus interfui & a scientibus aut contemplantibus eas audiui, tam in nostra quàm ante nostram generationē gestas. Cæterorum uero explanabo noticiā ex legibus positis, causa religionis, & ex Concilijs per tempora cōstitutis, ac nouitatibus factis, & imperialibus & sacerdotū epistolis, quarum aliæ hactenus in Palatijs ecclesiisq; custodiuntur, aliæ uero passim apud diligētes inueniuntur. Quarundā rationem potius cōplecti, in hoc opere melius approbavi, propter magnitudinem lectionis, ut sensus earum breuiter indicetur, nisi fortē quædā uenire possint in dubiū, pro quibus est apud multos diuersa sententiā

Clemens Alex
xandrinus
Egesippus.
Aphricanus.
Eusebius Cæs
sariensis

Conciliorum

A sententiā. Tunc enim, si quamlibet scripturā inuenire potero, propter probationem ueritatis eam ponere non omitto. Vt autem nullus ignoratione rerum accuset mendacem esse conscriptionem, contrarias legendo forsitan epistolas, sciēdum est quoniā occasione dogmatis Ariani, & eorum qui postea sunt exorti, discordantes inter alterutros Præsules ecclesiarum, singuli de quibus studebant suis consecratoribus scribebant, & per consilia congregati, decernebant quæ uellent, & sibi contraria sapientes, per absentiam se sæpe damnabant, & per tempora principes ac proceres eorum qua poterant uirtute flecebant, & sibimet unanimes faciebant, ut eorū consensu recte colere putarentur. Alij siquidem istis, alij uero fauentes illis, collectionē fecerunt epistolarū pro hæresi propria directarū, & eas sibi contrarias reliquerunt. Porro nobis difficile ualde fuit, ut inueniremus omnia quæ de talibus prouenerunt. Quia uero præcipua cura ueritatis habenda est, propter historiæ puritatem, necessarium mihi uisum est etiam literas huiusmodi, ut fuit possibile, perscrutari. Si igitur etiam seditiones ecclesiasticas inter alterutros gestas de Præsulatu, uel honore primatus, propriæ hæreseos explanauero, non grate aut malæ uoluntatis esse uideatur. Primo namq; ut dictum est, cōscriptorem omnia decet ueritati postponere, deinde dogma ecclesiæ catholicæ ueracissime declarare. Quod scilicet inuenitur sæpe quidem aduersariorum insidijs impeditum, & tamē tanquā diuinitus roboratum in propria mansisse uirtute, & uniuersas ecclesias & populos ad suā traxisse ueritatem. Cum itaq; uellem (si tamen deceret) ea sola conscribere, quæ ad meam noticiam uidebantur peruenisse de ecclesia in Romano imperio constituta, placuit tamen quantum ualuerō, ut etiam apud Persas & Barbaros quæ sunt gesta de religione, conscribam. Non autem absurdum erit ab historia ecclesiastica, si in hoc opere etiam illi referātur, qui quondā patres ac præceptores fuerunt monachorū, aut qui post eos per successiones utiles uisi sunt, sicut audiuius, atq; probabiles. Non enim aut nos ingrati uidebitur, taciturnitati tradētes uirtutem eorum: aut illi exortes erūt huius historiæ, qui tantæ philosophiæ exempla reliquerunt, quibus utentes posteri, beatissimo & felicissimo fine potiētur. Sed hæc quidem sermo procedens, ut potuerit, obseruabit. Conuertar nunc ad narrationē rerū, cooperatorē inuocans deū. Hinc enim habebit præsens scriptura principiu.

Crispo & Constantino Cæsaribus atq; Consulibus, Romanæ quidē ecclesiæ Syluester præsidebat. Alexandrinæ autē Alexander, & Hierosolymorū Macarius. Antiochiæ uero quæ est apud Orientē post Romanum nondum quisq; fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibentibus. Nō longo post tempore, hi qui in Nicæa collecti sunt, sapientia & eloquijs admirantes Eustathiū dignum approbauerunt sedis Apostolicæ præsidere, & cū esset episcopus uicinæ Bercæ, eum in Antiochiā transtulerūt.

Cap. IIII
Syluester Romanus,
Alexander Alexandriæ,
Macarius Hierosolymis
Eustathius Antiochiæ

Licinius & Constantinus persequuntur Christianos
Tunc ergo Christiani Orientales quidē usq; ad terminos Aegypti circa Libyam commorantes, non praesumebat aperte in ecclesias conuenire, cum Licinius fauorem quē in eos habuerat, permutasset. Sed neq; per Occidentem Helladici, uel Macedones & Illyrii licenter in religione durabant propter Constantinū, qui princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enim uiro & alia quidem plurima postea prouenisse percepimus, quibus flexus est Christianorum dogma uenerari, praecipue tamē signum quod ei diuinitus est ostensum.

SOCRATES.

Dioletianus & Maximianus Augg.
Maximinus
Maxentius
ET quoniam ad haec uenimus, paulo latius aliquid referamus. Cum Dioletianus & Maximianus Herculus priuata elegissent uitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Caesares fecisset Maximinum in Oriente, & Seuerū in Italia, tunc Constantinus in Britania patre mortuo ordinatur Imperator, primo anno cclxxi. Olympiadis, xxvii. die Iulij mensis. Romae uero a Praetorianis militibus Maxentius Maximiani Herculi filius instituitur Imperator. Hinc eius pater imperandi cupidine uoluit, filium regno priuare, quod facere nequiuit. Post haec autem Tarso Ciliciae moritur. Porro Seuerus Romae contra Maxentium ueniens, militum prodicione peremptus est. Maximinus autem Galerius instituens Liciniū Augustum, moritur. Proinde Maxentius Romae uelut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & earum uiros occidens. Quem uolens Constantinus opprimere, & Romanos a cladibus liberare, cogitabat quem in bello deum haberet auxilio, sciēs nihil prodesse deos quos Diocletianus uenerabatur, & quia potius eius pater Paganorum contempta religione, feliciter aduixisset.

SOZOMENVS.

Apparet Constantino Christi
IN his ergo sollicitudinibus constitutus, in somnio uidit crucis signū celsissime collocatum: mirantibus uisionem, adstiterunt angeli dicentes: O Constantine, in hoc uince. Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signumq; monstrasse crucis, ac praecipisse ut figuram similem faceret, & in praesentibus auxilium hoc haberet, quo uictoriae iura conquireret. Eusebius itaq; Pamphili cum iureiurando ipso Imperatore dicente audisse se refert, quia circa meridiē, declinante iam sole, crucis signum ex lumine factum, & scripturam confertam ei dicentem, IN HOC VINCE, uidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent. Pergente nanque aliquo cum exercitu per iter, hoc, inquit, ei miraculū est ostensum. Dumq; cogitaret quid esset, nox superuenit, & dormienti Christus apparuit cum signo quod uident in caelo, iussitq; ut fieret eius signi figuratio, quae foret auxilium in praesentibus congressionibus.

Cap. V.

Cumq; iam non opus esset interprete, sed aperte Imperatori monstratum fuisset, quid de deo credere conueniret, mox die facta sacerdotes Christi conuocans, de dogmate consulēbat. At illi sacros libros offerentes, de Christo loquebantur, suaq; dicta ex prophetis comprobabant. Signum uera

A uero quod apparuerat ei, dicebant trophaū esse uictoriae aduersus infernū, quam uictoria ascendens in caelos egit CHRISTVS, crucifixus & mortuus, & tertia die resurgens: secundū quod sperandū esse dixerunt, quia post huius uitae terminum circa finem seculi praesentis, omnes homines resurgant & immortales existant: alij quidem ad praemia rerum quibus bene uixerunt; alij ad supplicia, eo quod ab eis mala sint gesta. Esse tamē etiam in delictis quae committuntur hic, occasionem salutis purificationēq; peccati: nondum initiatis quidē baptismatis adeptionem, secundum ecclesiasticā legem: initiatis autem custodiam ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorum sanctorumq; uitorum est, docebant quoq; purificationem secundam ex poenitentia constitutam, clementem enim esse deum, & ueniam tribuere delinquentibus, si poenitentia agentes, studeant eam operibus roborare. Haec sacerdotibus explanantibus, admiratus Imperator prophetias de Christo ita promissas, iussit uiros eruditos ex auro & lapidibus preciosis in uexillum crucis transformare signum, quod Labarum uocabatur. Hoc enim signum bellicū inter alia preciosius erat, eo quod Imperatorem praecederet, & adorari id a militibus moris esset. Vnde praecipue Constantinū reor nobilissimū decus imperij Romani in signum mutasse crucis, ut frequenti uisione atq; cura desuescerent a priori more subiecti, & eum solū arbitrarentur deum, quē coleret Imperator, uel quo duce atq; auxiliatore uteretur aduersus hostes. Semper enim hoc signū proponebatur ante ordines uniuersos, quod maxime laborantibus aciebus in praesentibus adesse praecipiebat. Constituit itaq; certos signiferos, qui in eo laborarent: quorum opus erat, ut uicibus huiusmodi id ueheret, & oēs acies ita lustrarent. Fertur enim quidā eo quod aliquando ferens hoc signū, repente hostibus inuadentibus expauisset, dedisse illud alteri deuehendū: cumq; se de praesentibus subtraxisset, & iacula declinasset, subito percussus interiit, ille uero qui sacrum suscepit trophaū, multis se iaculantibus permanit illaesus. Mirabiliter enim diuina tegente uirtute, sagittae hostium figebantur in signo, a signifero autē inter pericula protinus euolabant. Dicitur autē neque alium unquam huius signi ministrū, ut solet, in bello uulnere mortuum, aut cladem captiuitatis perpassum.

SOCRATES.

Congressus ergo circa pontem Moluium uicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus imperij Constantini. Inter haec Diocletianus Salonae defunctus est.

SOZOMENVS.

Non autē ignoro quia Graeci referunt Constantinū, eo quod aliquos genere proximos occidisset, & cooperatore extitisset in nece filij sui Crispi, poenitentia ductum, de purificatione consuluisse Philosophū Sopatrum, qui tempore illo praerat in sede Plotini, illumq; respondisse, nullam esse in huiusmodi delictis purgationē. Constantinum uero hac interdicti one turbatū, inuenisse episcopos qui poenitentia seu baptismate promitte-

rent eum

Constantinus
mysteria fidei
edocetur

Poenitentia

Labarum

Signiferi

Moluius pont

Cap. VI.
Crispus Constantini F.

rent eum ab uniuerso posse purgari delicto: Tunc gauisum in illis qui dixerant quod uolebat: admiratumque dogma, factum deinde Christianum, & ad sui similitudinem deduxisse subiectos. Mihi autem uidentur haec ficta ab eis, qui student religioni Christianae detrahere. Crispus etenim, propter quem dicunt Constantinum eguisse purgatione, x anno imperij paterni defunctus est. Qui cum adhuc uiueret, multas cum eo pro Christianis posuit leges, secundo quippe loco honoratus imperij & Caesar existens, sicut etiam nunc principum nomina & tempora legibus subiecta testantur. Sopatrum uero non est credibile ad colloquium Constantini uenire potuisse, in sola Oceani circa Rhenum parte regnantis: propter intentionem uero contra Maxentium habitam degebat in Italia. Tunc Romana respublica turbabatur, & non erat facile ut Britanni & Galli conuenirent cum illis tunc (apud quos constat Christiana religione Constantinum participatum) nisi dum contra Maxentium castrametaretur, & transiret ad Romam. Testes autem sunt rursus horum tempora, necnon & leges quas pro religione sanxit. Ut autem concedamus facile potuisse principem loqui Sopatro, aut per epistolam suam consuluisse pro quibus uellet, non est tamen uerisimile ignorasse Philosophum, quia Hercules Alcmene purgatus Athenis est post filij necem in Cereris factis: & quia post Iphiti necem, peregrinum & amicum iniuste peremit. Cum igitur Graeci in huiusmodi delictis purgationes annunciant, sufficient quae dicta sunt, ut accusent de mendacio eos, qui Sopatrum contraria Constantino respondisse finxerunt. Non enim credo haec ignorasse tunc nobilissimum apud Graecos eruditione literarum.

Cap. VII

igitur ecclesiae sub regimine constantini alacriter agebant, & in dies augebantur (fauente & unanime principe) multis eius beneficijs eleuatae, quas etiam prius inconcussas dominus a periculis turbisque seruauit. Nam cum persecutiones diuersas ecclesiae in alio terrarum orbe paterentur, solus Constantius Constantini pater licenter Christianis in sua consistere religione concessit. Denique tale aliquod eum miraculum & memoria dignum egisse cognoui. Is enim probare uolens quosdam in suo Palatio Christianos, si boni & solidi essent uiri, euocans uniuersos praecipit dicens, ut si quidem uenirent ad sacrificandum, & eius colerent deos, circa eum essent, & in suo cingulo permanerent. Si uero refugerent, egredierentur de Palatio gratias agentes quo minime punirentur. Cumque in utroque apparuissent, alij quidem religionis desertores, alij uero diuina praesentibus praeponebant, deliberauit eis amicis & consiliarijs uti, qui in melioribus fideles constantesque permanerant. Alios autem uelut effeminatos auersatus, expulit a suo colloquio, credens nunquam eos circa principem deuotos fore, qui fuerint dei sui sic paratissime proditores. Et ideo adhuc superstiti Constantio non uidebatur contra legem quempiam esse Christianum, apud eos qui ultra Italiam Galliasque & Britan-

Constantij consilium de exploranda Christianianorum constantia cingulii militare

& Britanniam, & qui circa Pyrenaeum habitabant montem usque ad Oceanum Hesperium. Cum uero Constantinus in eius successisset imperium, potiores ecclesiae effloruerunt. Maxentio enim Herculi filio perempto, cuius pars Constantino cessisset, iam licenter in religione uigebant, qui circa Tyberim fluuium & Eridanum (quem Padum prouinciales appellant) commorabantur. & qui circa Aquilem commanebant, in quem sermo fertur aduectam nauigio Argo, & ad Tyrrhenum pelagus fuisse perductam. Argonautae enim uentum ualidum declinantes, non eodem nauigio in regressione sunt usi, sed traescentes mare quod super Scythas est, per haec flumina uenerunt ad terminos Italorum, & hichyemantes, condiderunt ciuitatem quae nuncupatur Emona. Aestate uero superueniente, cooperantibus eis prouincialibus ferè quadringenta stadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluuium Aquilem deduxerunt, qui permiscetur Eridano. Eridanus autem fauces habet in Italicum mare. Post praeliū itaque Cibalae, Dardanij, & Macedones, & qui circa Histrum tunc morabantur, necnon & Hellas & Illyriorum gens omnis sub Constantinum redacta est.

Argonautae

Porro Licinius hinc fugatus, cum prius sectator fuisset dogmatis Christiani, mutata uoluntate, plurimos sacerdotum in suae partis afflixit imperio, multos quidem & aliorum, praecipue tamen de collegio militari. Nihil enim Christianis erat in sensibus propter Constantini bellum, estimans eum posse contristari propter calamitatem suae religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarent & studerent redigi sub illius solius imperio. Super haec autem pugnaturus denuo contra Constantinum, spem uictoris habebat per diuinationes & sacrificia, & seductus ab aliquibus promittentibus quia bello uinceret Constantinum, in paganitate conuersus est. Denique etiam Graeci dicunt tunc eum expertum diuinationem apud Miletum Didymaei Apollinis, eiusque consulenti de bello, respondisse daemoneum per hos Homeri uersus.

Ω γέρον ἢ μάλα δήσε νόιοι τείρουσι μαχηταί
Σὴ δὲ βίη λήλυται χαλεπὸν δὲ σὲ γῦρας ἰκάνει.

O senex, ualde te iuuenes pugnatore obseruant,
Tuaque uita soluta est, saeuacque te senectus excipiet.

Ex plurimis ergo rebus uisum mihi est dogma Christianorum diuina prouidentia constituisse, tantoque processisse clemento, maximè tamen ex persecutione Gentilium. Futuro namque Licinio persequi ecclesias in suo imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo nouissime pugnauerunt inter alterutros ipse & Constantinus. Tantoque diuino suffragio adiutus est Constantinus, ut per terram & per mare uinceret inimicos: & amissis Licinij pedestribus & naualibus, semetipsum in Nicomedia traderet, priuatusque Thessalonice aliquanto tempore permaneret, ibique perimeretur. Vir ergo primordijs imperij sui, praesertim, alijque rebus ualde prouectus, & fororibus Con-

Cap. VIII
Licinius Caesar aduersus Christianos

Licinius perimitur

ris Constantini nuptijs honoratus, huiusmodi sine defunctus est.

Cap. X
Commendat
Constantinus
religionem
Christianam

Constantinus igitur cum ad eum solum omne Romanorum peruenisset imperium, edictis publicis usus est, ut Orientales subiecti impauide religionem colerent CHRISTI, & diligenter diuinitati ministrarent. Diuinitatem quippe solam eam crederent, quae & reuera esset, & sufficienter haberet omni tempore potestatem: & quoniam qui talibus studerent, omnia bona uberrime eis accederent: & quaecumque aduersa putaretur, cum meliori potius spe fruerentur: qui uero circa deum delinquerent, communiter & seorsum in bellis & in pace, omnia eis difficilia prouenerent. Gratiarum referens non sibi met arrogans, adiecit in eam legem dicens: quia ministrum oportunitate eum habere dignatus fuerit deus sui consilij, & à Britannico mari usque ad loca orientis adduxerit eum, quatenus augetur Christiana religio, & qui propter dei culturam durabiliter permanserunt in confessionibus martyrum, clariores eius honoribus apparent. Haec igitur concionatus, & alia multa dicens, per quae credebatur subiectos ad cultum religionis adducere, infirma esse sancit, quae contra religionem fuerant cogitata uel gesta sub persecutoribus ecclesiarum, remissionemque cunctos habere decreuit, qui propter confessionem CHRISTI migrare in insulas, aut alibi praeter uoluntatem propriam commorari iussi sunt, aut in metallis affigi, aut publicis operibus, aut mulieribus, aut lanificis ministrare, aut dari curijs, quum curiales primitus non fuissent. Eos autem quos infames illi fecerant, ab infamia relaxauit. Militia uero priuatos, in sua uoluntate reliquit, utrum esse in schemate quos fuerant, an certe cum honorabili quiete liberam uellent habere uacationem. Cumque omnes ad priorem libertatem & consuetos honores reuocasset, etiam substantias reformauit uniuersis. Si qui uero morte damnati, substantia quoque nudati sunt, praecipit proximis generi eorum deferendas hereditates: nullo autem horum existente, unamquamque provinciam ecclesiam ad ius hereditatis accedere: & siue apud priuatum siue apud publicum de tali substantia esset aliquid, restitueret. Eis autem qui ex aërio publico aliquid compauerant, aut donationes acceperant, secundum possibilem decemque modum se prouidere promisit. Haec igitur, sicuti dictum est, imperatori placuerunt, & lege firmata sunt, insigniterque omnia decem sine completa. Christiani uero tunc omnes Romanorum dignitates administrabant: & de caetero cum eis sacrificare negabatur, immolationibusque aut diuinationibus non erat locus. Sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere iam licebat. Plura uero etiam per ciuitates gentium, de antiqua consuetudine mutabantur. Ab illo denique tempore apud Aegyptios nequaquam secundum priores solennitates in paganorum templis, sed in ecclesiis magis offertur, quo significatur cremenitum aquae Niliacae. Apud Romanos autem tunc primum gladiatorum spectacula sunt remota. Apud Phoenices uero, qui

Christiani honorificentissime habentur

Cubitus

qui in Libano uel Heliopoli commorantur, phasulterius non fuit uirgines fornicari, antequam legitimis iungerentur uiris, nempe post turpitudinem experimenti primi nequandae permixtionis. Sanctae uero domus, quae quidem magnitudinem uidebantur habere sufficientem, corrigebantur. Aliae uero cremenito altitudinis & latitudinis augebantur. Alibi autem quum non essent à fundamentis aedificatae fulgebant. Pecunias uero ex regis thesauris Imperator affluentius impendebat, scribens per singulas ciuitates episcopis atque praesidibus populorum, ut sacerdotes sicuti uellent iuberent, isti autem iubentibus obedirent, quatenus citò perficeretur opus. Latant siquidem eius imperio, etiam religio ualde florebat. & in tantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit in praesidijs aduersus alienigenas praeparatis, ut etiam Sarmatas uinceret, & qui uocantur Gothi, tunc nouissime causa gratiae apud eum foedera celebrarent. Haec autem gens habitabat quidem tunc trans flumen Histrum. Cumque esset in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, alijs quidem barbaris praeualebat, solos autem Romanos habebat sibi met repugnantes. Fertur enim etiam & hoc praesidio demonstratum Constantino per signa uel somnia, quanta dei prouidentia regetur. Qui cum superasset omnia bella quae sub eo sunt gesta, ueluti repensans Christo, in eius religionis studio magis magisque feruebat, hanc solam ueram fatendam, & salutarem existimare subiectos iubens. Ex terra uero subdita sibi, ex unaquaque ciuitate detrahens publico, certum uectigal ecclesijs prouincialibus cleroque distribuit, & donationem ualidam in perpetuum esse sancit. Assuescens autem milites, ut, sicut ipse, deum colerent, signo crucis eorum arma signabat. In regalibus quoque oratorium fabricatus, etiam tabernaculum ad instar ecclesiae circumferebat, dum aduersus hostes castrametaretur, quatenus nec in itinere degens uel ipse uel exercitus sacro lumine priuaretur, quo deceret laudari deum & orationes offerri. Sequebantur autem pariter sacerdotes & diaconi tabernaculo seruietes, qui secundum legem ecclesiasticam factorum ordines adimplebant. Ex illo autem, Romanorum cohortes, quae nunc Numeri nuncupantur, singulae fecerunt tabernaculum proprium: et sacerdotes atque diaconos distributos habebant. Die uero qui dominicus uocatur, quem Hebraei primum uocant, Graeci autem soli distribuunt, & qui ante septimum est, sancit ut iudicij alijsque causis uniuersos habere uacationem, & in eo tantum orationibus occupari. Honorabat autem dominicum diem, quia in eo CHRISTVS resurrexit à mortuis: alium uero, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam namque culturam sacratissimae crucis habebat, tam propter quae ei prospere prouenerant eius auxilio, in praesidijs contra aduersarios institutis, quam pro iudicio quod ei diuinitus pro ea uidebatur ostensum. Denique supplicium crucis quod primitus apud Romanos erat in usu, lege prohibuit

Templa Christianorum

Sarmatae Gothi

Numeri

Dies dominicus

Dies Veneris

Supplicium
eis sublatum.
Symbolū cru
cis in nummis

buit. Infigurationibus autem Solidorū & in imaginibus, hoc signum inſi-
inſcribi ſemper & figurari: ut teſtatur haecenus eius imagines hoc ſchema
te decoratæ. In omnibus ſiquidē rebus, præcipue tamen in legiſlationibus
ſtudebat placare diuinitatē. Apparet enim luxurioſas & ualde fatuas per
mixtiones ante eum nō prohibitas, tunc fuiſſe correctas, ſicut ex ipſis quas
poſuit legibus inuenitur. Sed nūc quæ ad honorem & ſtatum religionis ab
eo ſancita ſunt, pandere neceſſariū eſt, cum partes eſſe eccleſiaſticae uidean-
tur hitoria. Apud Romanos dudum fuit lex, à xxv anno non habentes
uxores prohibens à priuilegijs habentiū coniuges, ſed & alia multa iubens
ut nihil de teſtamēto lucrarentur, licet generis proximitate conſiſterent: qui
uero filios non habuiſſent, medietatem relictorum ſibi met amittebant. Po-
ſuerunt autē has leges antiqui, uolētes Romam eſſe populofam, omnemq̃
ſubiectam terram, & quia non multum ante has leges plurimos in ciuilibus
bellis amiſerant. Videns igitur Imperator idcirco male tractari eos, qui pro-
pter deum uirginitati & ſine liberis eſſe ſtudebant, fatuum iudicauit diligen-
tia & ſtudio hominum uideri eorum augeri genus, cum natura ſemper ſu-
perna diſtributione diminutionem ſuſcipiat & augmētum. Et legem popu-
lo propoſuit uniuerſo, quatenus æqualibus priuilegijs fruereſcentur, qui ſine
coniugibus & liberis erant, quibus illi qui hæc ſe habere gaudebant. Sed
etiam amplius habere ſanciuit eos, qui in continētia uirginitate degebant,
licentiam eis præbens masculis ſceminisq̃ licet ætate minoribus, teſtamen-
tum facere contra communem legem. Omnes enim bene cogitare iudica-
uit, quorum opus eſſet deum placare ſemper, & philoſophicę ueraci uacare.
Huius enim rei cauſa & antiqui Romanorum licenter teſtari uirgines Ve-
ſtales etiam ſexto ætatis cūriculo decreuerunt. Indicium itaq̃ maximum
reuerentiæ p̃ij principis circa religionem fuit, quia ubiq̃ adminiſtrantiū ſen-
tentias imperfctas eſſe uoluit, & ad episcopos per appellationē refugien-
dum eſſe ſanciuit, ſi qui uellent ciuiles iudices refutare: firmam uero illorum
iudicans ſententiam potioremq̃ iudicium aliorum, & tanquam ab Impera-
tore prolatam, ab omnibus obſeruandam, & inconuertibiles eſſe terminos
ſynodales. Illud quoq̃ nos relinquere dignum non eſt, quod pro utilitate
ſancitum eſt eorum qui in eccleſijs manumittuntur. Cum propter ſubtilita-
tem legum etiam inuiti poſſeſſores difficultatem paterētur circa dationem
melioris libertatis, quam ciuilitatem Romanam uocant, tres poſuit leges,
decernens omnes in eccleſijs manuſſos ſub teſtimonio ſacerdotum, per
hanc piam adinventionem Romana ciuilitate frui: cuius indicium præſens
etiam tempus ſeruat. Nam moris erat de libertate leges ſcriptas in manu-
miſſionibus anteponi. Conſtantine igitur hæc ſanē ſtudens in omnibus
honore religionem. Erat quippe & per ſemetipſam glorioſa propter uir-
tutem plurimorum tunc in ea pollentium.

multa cœli-
batus remiſſa

Cœlibus li-
cet condere te-
ſtamentum

Ad episcopos
prouocare p̃-
miſit

Libertas ſub
teſtimonio ſa-
cerdotum con-
ſerebatur

Itaq̃

Itaq̃ perſecutionibus iam ceſſantibus adhuc multi confeſſorum ſuperſti-
tes, eccleſias ornabāt, ut fuit Oſius Cordubæ pontifex, & Amphion Epi-
phaneæ Ciliciæ, & Maximus qui poſt Macarium Hieroſolymorū tenuit
Præſulatum, & Paphnutius Aegyptius, per quem aiunt plurima miracula
operatū deum, dæmonesq̃ ſubiectiſſe, uariarumq̃ paſſionum condonaſſe
ei ſanitates. Fuerunt autem Paphnutius & Maximus ex illis confeſſoribus
quos Maximianus Imperator in metallis opera exercere damnauit, oculos
eorum dextros euellens, & ſiniſtras ſuras incidēs. Secundū cuius
ſe percepiſimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorū epiſcopum, ad cuius
uirtutē demonſtrandā ſufficere puto, quæ haecenus de eo ſeruatur opinio.
Quanta per eum diuino præſidio geſta ſint, plura quidem nouere provin-
ciales, ego autem quæ ad nos ualuerūt peruenire non tacebo. Fuit enim iſte
ruſticus habens uxorem & filios, ſed non propterea in rebus diuinis minor.
Aiunt autem aliquando per noctem ueniſſe malignos uiros ad caulas ouiu-
eius, & cum rapere niterētur, ſubito uinctos nullo ligante fures. Tunc illum
die facta ueniētē inueniſſe ligatos eos, & ſoluiſſe quidem ab inuiſibilibus
uinculis, culpaſſe tamen & dixiſſe: Cur fratres dum licuiſſet quæ deſidera-
batis accipere, elegiſtis potius ea rapere, & noctem ducere iugiter infelicem?
Tum miſeratus eorū, magis autem ad meliora eos erudiēs, ait: Abite hinc,
ſumentes arietem: laboraſtis quippe uigilijs, & decet uos ſine queri monijs
recedere ab ouibus meis. Quod quidem quilibet iuſte poterit admirari. Ni-
hilominus etiam illud mirādum. Apud filiam eius uirginē Irenem nomine
quidam notus eius ſpeciem aliquam depoſuerat: quæ ſumens depoſitum,
ſub terra recondidit, ubi caute credidit cuſtodiri. Contigit interea mori puel-
lam nihil confeſſam patri. Venit homo depoſitū repetens, ignorante Spiri-
dione quid loqueretur. Cūq̃ in tota domo requiſiſſet, nec inueniret, flebat,
capillosq̃ uellebat, & morti uicinus eſſe uidebatur ille qui depoſuerat. Hæc
Spiridion fieri uidens, & curſum ueniens ad ſepulchrū, uocauit nomine puel-
lam. Qua reſpondente, de cauſa depoſiti requiſiuit. Et dum ab ea didiciſſet,
reuerſus & inueniens ubi puella ſignificauerat, reddidit homini quod pete-
bat. Quoniam quidem ad hunc ueni ſermonem, non eſt incōgruum etiam
iſtud adijcere. Mos erat Spiridioni iſti ex fructibus qui naſcebatur ei, alios
quidem pauperibus erogare, alios autē gratis mutuari uolentibus. Sed neq̃
per ſe dabat, neq̃ per ſe recipiebat, ſed ſolum cubiculum demonſtrabat, in-
uitans petentes, ut quantum opus haberent tollerent, & denuo reuocarent
quantum ſe nouerant abſtuliſſe. Quidam uero dum mutuū percepiſſet,
reuerſus eſt poſt aliquantū quod tulerat redditurus. Quem dum ſecundum
conſuetudinē iuſiſſet reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus,
ad iniuſtitiam ille conuerſus & credens latere Spiridionem, non reddidit
quod debebat, ſed auferēs debitū quaſi reddidiſſet abſceſſit. Quod tamen
A longo

Cap. xx
Oſius
Amphion
Maximus
Paphnutius

Spiridion

longo tempore non erat ignorandum. Post certum nanque tempus uenit, a rursus petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, data potestate ut ipse sibi mereretur quantum opus haberet. Vacuum uero eundem locum inueniens, & hoc oculata fide cognoscens Spiridioni nunciauit. Ille respondit ei: Mirum est o homo quod loqueris. Quomodo tibi soli uisum est horreum necessarijs defecisse? Sed considera potius apud te ipsum, ne forte mutuatus alia uice quod debueras primitus non solueris, Si enim hoc non est, indubitanter non priuaberis quibus eges, sed rursus accedens inuenies. Sic igitur ille captus, quod ei deliquerat indicauit. Dignum est igitur huius sacratissimi uiri mirari puritatem, & ecclesiastici ordinis ualde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios episcopos conuenisse, & inter eos fuisse hunc Spiridionem, & Triphyllium Le drensensem episcopum, uirum eloquio & sapientia, necnon Beryto legibus eruditum. Cum itaque collecta celebraretur, iniunctum est Triphyllio ut faceret sermonem in populo. Cumque ille locus uenisset ad medium, tolle lectum tuum & ambula, cubile dixit pro lecto mutans nomen. Spiridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia eius uerbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritate docens eum qui eloquij supercilio praeuerebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum: cum esset uenerandus & operibus gloriosus, simulque senex aetate atque sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorum susceptiones fuerit, hinc apparet. Instante iam quadragesima, quidam ex itinere uenit ad eum, quibus diebus consueuerat cum suis continuare ieiunia, & die certo comedere, medios dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum ualde defectum: Perge (inquit suae filiae) laua peregrini pedes, & cibos appone. Cumque uirgo dixisset, nec pane esse nec *ἀλατῶν* (quarum rerum solebat nihil habere receditum propter ieiunium) orans primum ueniamque petes, filiae iussit ut porcinas carnes quas domus litas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positus carnis bus comedeat, & rogabat ut una cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianumque se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes. Omnia enim munda mundis, sicut sermo diuinus edocuit. Haec quidem de Spiridione dicta sufficiant.

cap. XI
P Ræcipue uero insignissimam ecclesiam demonstrauerunt, & dogma dilatauerunt uitae uirtutibus, qui conuersatione monachica illo tempore fruebantur. Utilissima namque res ad homines uenit a deo ista philosophia, quae multarum doctrinarum & dialecticae artis studia despicit, tanquam sit minuta & melioris operis tempus impediatur, atque ad recte uiuendum nihil ostendat. Haec ergo philosophia conuersatione miranda, naturali simplicitate prudentia docet omnino quae nequitiam perimat, & operentur utilia. Non enim

Triphyllius
collocatam uocem
conuentum
Christianorum

Spiridionem
comedit carnes
porcinas in
quadragesima

Hoc est, fari
nas

Christiani hominis
libertas

Monachorum
hoc est, eremitarum
philosophia
dialectica

enim praedicat uirtutem, sed magis exercet, nihil pendens humanam gloriam, uiriliterque resistens passionibus animae, & neque naturae necessitatibus subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Diuinae uirtutis mentem habes, semper contemplatur omnium creatorem, & eum nocte dieque colens, orationibus & litanis placat indubitanter. Animae uero puritate & bonorum actuum conuersatione ad ministeria se diuina componens, purgationes asperuionesque contemnens, solas uero pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat, & omnium absolute huiusmodi dominatur. Non per stabilitatem necessitatemque uitae qualibet uoluntate mutatur: non mala patienti ulciscitur: non languore aut indigentia necessariorum compressa mordetur, sed potius gloriatur in talibus. Patientiam, mansuetudinem, mediocritatem, in omni uita meditatatur, & quantum naturae humanae possibile est, deo esse uicinum: ueluti in transitu utens praesentibus, neque circa possessionem rerum occupata constringitur, neque ultra quam opus est in praesenti providere forsitan urgetur. Semper autem simplicitatem & exercitium huius instructionis laudans, beatitudinem contemplatur aeternam & ad felicem terminum omni uiuacitate festinat. Timore diuino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuens, & nec usque ad uocem emittere patiens, quorum actiones suis actibus noscitur exoluere. In breui comprehendens necessaria naturae, & cogens corpus mediocribus indigere, castitati luxuriam subdit: iustitia punit iniustitiam, & ueritate mendacium. Disciplina rerum omnium mensuras participatur: cum proximis in unanimitate & comunione consistit: amicorum prouida est atque peregrinorum: quae propria sunt, comunia facit egetium, & tuetur utilia singulorum: neque gaudentibus importuna, & tribulatis remedium consolationis apponens. Ad uerum bonum diligentiam suam semper extendens, sermonibus castis sapientibusque consilijs, ornato ac uano eloquio remotis, erudians, atque curans ueluti quibusdam medicaminibus audientes, cum honore & reuerentia dispositiones suas celebrans, contentione, certaminibus, iraque priuata. Nam cum sit rationalis, omnem motum irrationalem fugit, generaliter passiones corporis deuincit & animam. Huius itaque elegantissimae philosophiae princeps quidem fuit, sicuti quidam dicunt, Helias propheta, & Baptista Ioannes. Philo autem Pythagoricus suis temporibus refert undique egregios Hebraeorum in quodam praedio circa stagnum Mariam in colle posito philosophatos. Habitaculum uero eorum & cibos & conuersationem talem introducit, qualem & nos nunc apud Aegyptiorum monachos esse conspiciamus. Scribit enim, inchoantes eos ad philosophiam, cedere omnibus sibi competentibus rebus, cunctisque abrenunciare permixtionibus, & extra muros in solitarijs agris & hortis inhabitare. Domos autem eis esse sacraria, quae apud nos monasteria nuncupantur: & in eis conuersatione solitaria honesta celebrare mysteria, diligenterque psalmis & hymnis placare diuinitatem

Officium monachorum

Philo Hebraeus

solitaria

diuinitatem: & ante solis occasum non gustare cibum, alios autem per tres dies & amplius: certisq; diebus in pauimento habere cubilia, uino semper & sanguinē habentibus abstinere, cibum eum esse panis, & salis, & hyssopi, & potum aquae: Mulieres eis cohabitare, seniores uirgines propter amorem philosophiae spontanea uoluntate nuptijs abstinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, uidetur aperire, quia hi qui ex Hebraeis secundum eum Christiani sunt facti, adhuc Iudaice uiuerent, eorumq; constitutiones seruarent. Apud alios enim non inuenitur huius uitae conuersatio. Unde cōfessio ex illo apud Aegyptios hanc philosophiam habuisse principia. Alij uero dicunt huic causam fuisse conuersationi persequutiones, quae religionis causa per tempora prouenerunt. Et quoniam fugientes in montibus & ualibus desertisq; morabantur, ad modum se uitae huius assueuerunt. Sed siue Aegyptij siue alij quidam huic ab initio philosophiae praesuerunt, illud tamen apud omnes constat, quia ad summam reuerentiam atq; perfectionē, moribus exercitationibusq; decentibus, hanc conuersationem usque perduxit ANTONIUS maximus monachorum, quem tunc in desertis Aegypti morantem propter gloriam uirtutis eius, Imperator CONSTANTINUS amicum fecerat, literis honorabat, & ut pro quibus uellet ei rescriberet expetebat. Fuit autem iste uir Aegyptius generis, ortus insigni uico in loco Heracliae apud Aegyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donauit agros conuicaneis suis: aliam uero substantiam disponens, precium pauperibus erogauit, studiosi existimans philosophi, non solum semetipsum spoliare pecunijs, sed eas dispensare proficue. Iunctus autem studiosis secundum se uiris, uirtutes zelabatur uniuersorum, probans bonam uitam suauem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinueniebat abstinentiae potioris, & quotidie exercitatione crescebat. Tanquam semper incipiens aliquid innouabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem, saecrae uero sapientiae uoluntate passionibus animae repugnando. Erat enim eius esca solus panis & sal, potus aqua, prandijq; tempus solis occasus. Frequenter enim duos & amplius dies sine cibo manebat. Vigilabat (ut ita dicitur) semper quidem iugi nocte, & orationibus cōtingebat quidem diem: si uero somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerumque pauimento iacens, solamq; terram stratum refectionis habens: olei siquidem unctionem, lauacrorū atq; similiū usum modis omnibus euitabat, quia humectatione sua in molliciem robur corporis immutarent. Aiunt enim neq; nudum eum aliquando uisum. Literas uero neque sciebat, neq; mirabatur, sed potius mentem bonam tanq; antiquiorem literis: quarum tamē inuentorem iure laudabat. Fuit autem praecipue clemētissimus, castus, fortis, gratus colloquētibus, sine ulla tristitia. Et licet qui cum illo disputaret, certatiue quaestiones inferreret, tamen more solito sapienter & disciplinabiliter cre-

Causa secessus

Antonius monachus

tem sedabat sepe contentionem, & ad mensuram debitam protinus transferbat: loquentiumq; sibi strepitum temperabat, eorumq; mores ueluti quadam regula componebat. Tantis itaque uirtutibus diuinæ prouidentiae, redundans, se futura praescire nō aestimabat esse uirtutem: & propterea nec laborandum inaniter circa talia suadebat, quando nec ignorantem futurae poenae succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Verā nanq; beatitudinē, in cultura dei & legum eius obseruatione dicebat. Si cui autem haec esset cura, docebat ut purgaret animam quo posset inspicere, & futurorū notitiam possidere, deo uidelicet praescientiam declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur, & bene uicturū semper operari praecipiebat: ac semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorum quae gessit die noctaq;: si quid autem in indecens ageret, conscriberet, ut de cetero parceret in delicto, semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta comperisset: si mulctiam metuens, ne per conscriptionis indicium fieret alijs manifestus. Erat enim laboriosus & maxime pro solatijs oppressorū. Quis etenim alter sic feruentissime fuit studiosus, quorum gratia saepe ueniebat ad ciuitates? Plurimi nanq; ui compellente cogebant eum legatione fungi apud Iudices & magistratos, quorum singuli uel uidere eum iudicabant nimis egregium, loquentem audire & praecipienti parere gloriosum. Qui cum talis esset, studebat tamen ignorari & latere per eremum. Si uero necessitate faciente uenisset in ciuitatem, disposito negotio pro quo uenerat, ad desertum cōtinuo reuertebatur. Pisces nanq; dicebat per humectam nutrirī substantiā, Monachis autem ornatum ferre solitariam uitam. Et sicut illi terrae tactu tabesunt, sic gloria monachorū ad urbes accedendo scedatur. Obedientem uero se gratumq; conspicientibus exhibebat. Studebatq; ut neq; haberet tu mentem superbamq; naturam, nec putaretur eiusmodi. Sed haec quidem pauca uirtutum Antonij dicere sum compulsus, ut tanti uiri per haec exempla consideremus philosophiam. Plurimos autem atq; probatissimos habuit auditores, quorum alij quidem in Aegypto & Libya, alij uero in Palaestina & Syria & Arabia claruerunt, & unusquisq; eorum nō minus se quam doctor, apud quos est cōmoratus, exercuit, multosq; docuit, & ad similem uirtutem philosophiamq; perduxit: ita ut quorundam hic labor esset circumire per ciuitates & prouincias, uel per agros, & diligenter Antonij discipulos eorumq; requirere successores. Sed quomodo poterant inueniri facile, quibus erat studium diligentissimū sua uita latere, & non sicut plurimi nunc hominū elati per gloria, semetipsos expompant & cunctis insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus Antonij, alij quidem multi, nec non & Paulus appellatione Simplex. Hunc aiunt cum rusticus esset, bona specie coniugem habuisse, & ea in ipso facinore adulterij deprehensa, tacite subrixisse, & iure iurando firmasse nunquam se cum ea esse

Monachi ne uagentur per urbes

Paulus Simplex

miscendum. Tum ad adulterum: Habe inquit, eam. Et repente discessit ad
 eremum ad Antoniū. Dicunt enim eum mansuetissimum & patientē ualde
 fuisse. Denique cum iam senex esset & ad uitam monachicā perduratiōnis
 insuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercēs, in nullo inuenit in
 feriolem, perfectāq; eum philosophiā esse testatus, seorsum praecepit ha-
 bitare, tanq; non egentem doctore. Confirmabat autē deus Antoni testifi-
 monium & operibus ostendebat uirum esse gloriosum, ipsoq; doctore su-
 periolem, atq; ad affligendos & expellendos dæmones preparatū. Circa
 hoc itaq; tēpus philosophabatur & Amos Aegyptius, de quo sermo fertur,
 quia cogentibus parentibus duxisset uxorem, nec tamen eam fuisset exper-
 tiens, & solus cum ea remanens, ait: Nuptiā quidem (ō mulier) nostrā usq;
 ad hoc celebratā sunt tempus. Et quale bonū sit posse uirginē permanere,
 & sacris edocebat literis, ac seorsum solus manere tentabat. Sed quoniā de
 uirginitate quidem sermones uirgo laudauerat, diuidi autē ab eo graue iu-
 dicabat, in alio cubiculo dormiens annis decem & octo cum ea mansit, neq;
 tunc à monachica abstinentiā se suspendens. Interēa mulier uiri zelata uirtu-
 tem, aestimauit non esse iustum tantum uirum domi cælari propter se, sed
 oportere potius seorsum utrunq; philosophari, & ob hoc supplicauit uiro.
 At ille gratias agens deo pro huiusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem,
 inquit, hanc habe domū, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianā partem
 deserti stagni Mariā ueniens circa locum Scyti ad montem qui dicitur Ni-
 triā, duobus & uiginti annis ibi philosophatus est, annis singulis uisitans se-
 cundo mulierem. Huius itaq; sacratissimi principis horum monasteriorum,
 multi fuerunt digniq; discipuli, sicut successiones ostendunt: plurimaq; &
 ueneranda per eum prouenerūt, quæ præcipue apud Aegyptios monachos
 perfecteq; seruantur. Nam cum maxima diligentia per successione traditio-
 nis alterutrā curant uirtutes antiquorū memorię tradere monachorū: sed à
 me illi memorandi sunt, qui ad nos usq; peruenerunt. Contigit igitur huic
 uiro & Theodoro eius discipulo euntibus aliquod transire flumen quod di-
 cunt Lycum. Ne uero alteruter se nudum uideret, iussit Amos ut recederet
 Theodorus. Cumq; etiam semetipsum erubesceret nudum intueri, repente
 diuina uirtute translatus est ad ulteriorem ripā. Transiēs uero Theodorus
 aquā, & uidens nec uestem eius nec pedes infusos, supplicabat seni ut ei cau-
 sam rei depromeret. Cumq; ille dicere refutaret, ille uero non aliter se pro-
 peraturū nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo uiuo rem fore
 dicturū, confessus est quod euenit. Proximū uero miraculū huic quoq; rei
 contigit quod narrabo. Iniusti parētes alicuius à cane rabido percussum fi-
 lium & penē moriturū obtulerūt ei, & eiulante deprecabātur ut curaretur.
 Tū ille ad eos: Nō eget, inquit, mea curatione, sed uos si uultis reddere bouē
 quem

quem rapuistis dominis suis, ægrotus repente sanabitur, quod etiam conti-
 git. Nam ut restitutus est bos, passio mox recessit à puero. Quando autem
 Amos iste moriebatur, dicitur Antonium uidisse animā eius in cœlum ferri
 diuinis potestatibus cum psalmodia præcedentibus eam: consulentibusq;
 eis qui circa eū erant, causam huius miraculi non abscondit. Sciebant enim
 quoniam aërem intento obtutu respiciens, cum stupore miraculi cuiuspiam
 respiceret uisionem. Cumq; ueniētes postea quidam de Scyti nunciaissent
 horam uisionis Antoni, & cōuenisset cum transitu illius uiri, beatificauerūt
 ambos: illum quidem, quia ad manifesta bona transisset: illum uero, quia
 tantam à longe meruisset cernere uisionem. Multorū enim dierū iter est lo-
 corum medio positorū, quo degebat alteruter. Et hæc quidē ita relata sunt.
 In hoc itaq; præsulatu audiui probatissime philosophatū Eutychiā, qui
 in Bithynia circa Olympū morabatur. Erat quippe gratia diuina repletus,
 ad curationes passionū & miracula rerum & operū, ita ut ipsi Constantino
 propter uirtutem uitę amicus esset. Illo siquidem tempore uinctus quidam
 spatarius, qui in suspicionem uenerat quasi assumpta tyrannide, fugit, & re-
 quisitus circa Olympum cōprehensus est. Rogantibus autē necessarijs eius
 Eutychiā, ut pro eo ad principē legatiōe fungeretur: Prius, inquit, prou-
 dendū est, ut is homo liberetur à uinculis, ne crudeliter cōstrictus intereat.
 Tunc dicitur ad uinculorū direxisse custodes, rogans ut eum ab huiusmodi
 necessitate releuarēt. Qui cum hoc facere noluisent, sponte ianuę clausę re-
 feratā, & uincti catenæ sunt repente disruptę. Postea uero ad principem ue-
 niens Byzantio tunc agentem, paratissime beneficium promeruit quod po-
 poscit. Non enim poterat Constantinus eius petitionibus denegare, cum ei
 summi honoris cumulū exhiberet. Hæc itaq; breuiter à nobis dicta de mo-
 nachis qui tunc clare sunt philosophati, sufficiant. Cui uero de his subtilior
 cura fuerit, quærens inueniet plurimorum uitas hic non esse conscriptas.

ET licet ita per omnia floreret ecclesia, non tamen pertulit inimicus, ele-
 uatam simul atq; splendentē ualde respiciens, sed maleuola cœpit mo-
 uete consilia, contendens gubernatam à domino & uniuersorum creatore
 submergere. Videbat itaq; Paganorum errorem fuisse nudatum, captāq;
 uaria dæmonum machinamenta, & creaturam à plurimis iam nō adorari,
 sed creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia iam non aperte cōtra deum
 & saluatorem nostrum excitabat bellum, sed uiros inueniens Christianos
 quidē se uocabulo profitentes, sed amore honoris & uanæ gloriæ seductos
 ad seruitutem, organum eos suę machinationis habuit: per quos plurimos
 ad pristinum reduxit errorem, non quidem creaturam rursus adorari præ-
 cipiens, sed ipsum creatorem & mundi opificem, coæquatam astruens crea-
 turæ. Vbi autem hoc principium, & quemadmodum hæc inimicus zizania
 seminauerit, enarrabo. Alexandria ciuitas est maxima, & hominum multitudine

*Petrus Alex.
martyr*

Achillas

*Alexander
Arius*

tudine copiosa, non Aegyptiorum solummodo, sed etiā Thebgorū & Liby-
corum circa Aegyptum obtinens principatū. In huius itaq; ciuitatis Prae-
sulata, post Petrum illum inclitum propugnatorē, qui sub impijs tyranois
Diocletiano & Maximiano nouissime imperium sponte deponētibus, mar-
tyrij coronam susceperat, successit Achillas. Is enim sub illo egregio Petro
Arium ordinatum diaconū, captumq; in Melitij nouitatibus, & ab ecclesia
pulsū rogatus à fidelibus, & denuo suscipiens, ministrare praecepit. Post
Achillam uero Alexander fortissimus euangelici dogmatis praedicator or-
dinatur episcopus. Hoc tēpore Arius in ordine quidem presbyterorū erat,
& expositionem diuinarū scripturarū uidebatur habere cōmissam. Videns
autem Alexandrum Pontificatus gubernacula suscepisse, euentū temporis
non portauit, sed & mordacitate cōpulsus, litis quarebat initium. Porro lau-
dabilem uidens uiri conuersationē, nequaquā calumnias contexere prauale-
bat: ueruntamen quiescere illum prohibebat inuidia. Hunc igitur inueniēis
inimicus ueritatis, per eum nisus est in ecclesia excitare tempestatē. Apосто-
licis enim Alexandri doctrinis instabat aperte resistere. Et ille quidē diuina
sequēs eloquia, aequi honoris cum patre, & eandem substantiā habere cum
deo genitore filium, facturamq; dicebat, adiiciens: Erat aliquādo, quando non
erat: & alia quae ex illius literis indicantur in sana. Hae ergo non solum in ec-
clesia persistebat dicens, sed etiam in extraneis conuentibus atq; cōcilijs: &
domos circumiens, quibuscunq; poterat, suadebat.

SOZOMENVS.

Reprehendens autem quidam huiusmodi uiros, Alexandrū quoq; cul-
pabat, tanquā non utiliter sileret, dum contra dogma fierent nouitates. At
ille arbitratus melius esse de dubijs sermonem ex utraque parte proponen-
dum, ut non uideretur ex necessitate, sed potius ex satisfactione certamen
allatum, iudex cum clero residens, ad altercationē deduxit utraq; partem.
Ut autē euenire solet circa certamina uerborū, utriq; superare nitebantur.
Arius autem nullatenus adquiescere uolebat, quod consubstantialis filius
& coaeternus esset patri.

THEODORETVS.

Alexander autē Apostolicorū dogmatum praedicator, prius quidē eum
reuocare admonitionibus & consilijs nitebatur. Cum uero eum superbe
uidisset, & aperte impietatis facinora praedicare, ex ordine sacerdotali remo-
uit. Audierat enim clamante diuina lege: Si oculus tuus dexter scandalizat
te, abscide eum, & proijce abs te. Hoc itaq; tēpore Romanae quidem ecclesie
Syluester retinacula gubernabat, Miltiadi succedens, qui post Marcellinū
clarificatū in persecutione gentiliū susceperat iura Pontificatus. Antiochia
uero post Tyrannum ecclesiae inchoante pace, Vitalis praesul extabat. Qui
etiam antiquā ex multis tēporibus destructā à tyrannis aedificauit ecclesiam.
Post quē Philogonius Pontificatū sumens, & reliqua edificij superaddidit,
& zelum

Syluester

*Vitalis An-
tiochia
Philogonius*

A & zelum pietatis Licinij temporibus demonstrauit. In Hierosolymis autem
post Hermonem Macarius ordinatus est, uir nomine suo dignus, & omni-
bus bonis ornatus. Eodemq; tempore Constantinopoli Alexander Ponti-
ficatus sacri ministerij possidebat, Apostolicis donationibus ualde clarus.
Tunc igitur Alexander Alexandrinus, uidens Arium amoris iudicarij acu-
leo stimulari, & multos ad blasphemias deceptos erigere, conciliaq; pro-
pria celebrare, ecclesiarū praesulibus eius blasphemiam suis literis indicauit.

SOCRATES.

DILECTISSIMIS ATQVE CHARISSIMIS VBIQUE
catholicae ecclesiae comministris, Alexander in domino S.

*Macarius hie
rosolymis
Alexander Cō
stantinopoli*

Cap. XIII

CVM unum catholicae sit corpus ecclesiae, mandato existente in sacris scri-
pturis, ut seruetur uinculum unitatis & pacis, consequens est debere nostris
scribere, & alterutris quae apud singulos aguntur, insinuare, ut siue patitur,
siue gaudet unum membrum, cōpatiamur aut congaudeamus adinuicem.
In nostra igitur parochia nunc egressi sunt uiri iniqui, & CHRISTO rebel-
les, docentes apostasiam, quam recte quilibet praecurrere suspicetur Anti-
christo. Et uolui quidē hoc taciturnitati contradere, si quo modo inter so-
los apostatas consumeretur hoc malum, & nō loca alia penetrando simpli-
cium sordidaretur auditus. Sed quoniā Eusebius nunc Nicomediae, putans

*Puto esse Gra-
ce praeposita*

in se cōsistere causas ecclesiae, quia cum reliquisset Berytiorum ciuitatem, &
concupisset Nicomediensem ecclesiam, non est in eo ultio subsecuta: patro-
cinatur etiam his apostatis, & scribere ubiq; molitus est, cōmendans eos, si
quomodo trahat aliquos ignorantes ad hanc pessimā hāresim & Christo
rebellem. Ideoq; necessarium iudicauit, sciens quod in lege conscriptum est,
ulterius non tacere, sed uobis omnibus indicare, quatenus etiam uos sciatis
apostasias, & eorū hāresis uerba nequissima caueatis. Si ergo scripserit uo-
bis Eusebius, ne recipiatis eum, nec eius scripta suscipiatis. Antiquam enim
calliditatem tempore cōpressam, nunc per istos renouare uolens, fingit qui-
dem se quasi pro istis scribere, opere uero demonstrat, quia pro semetipso
talibus studere festinat. Apostatae uero sunt isti, Arius, & Achilleus. Cum
eis autem apostatauerunt hi, Aithalis, Carponius, alter Arius, Sarmatius,
Euzoios, Lucius, Iulius, Menas, & Helladius, Gaius, Secundus, & Theonas,
qui episcopi aliquando sunt dicti. Ea uero quae opinantes loquuntur, huius-
modi sunt, Non semper, inquit, deus pater fuit: non semper fuit dei uer-
bum: sed fuit quando deus pater non fuit. Dei autem uerbum ex non exi-
stentibus factum est. Existens enim deus, non existentem ex non existente
fecit. Quapropter fuit aliquando, quando non fuit. Creatura est enim & fa-
ctura filius, neq; similis est patri secundum substantiā, neq; uerus est, neq;
uera sapientia eius est, neque uerum naturaliter patris uerbum est, sed unus
quidem creaturarum & facturarū est. Abusue autem dicitur uerbum & sa-
pientia

*Eusebius Ni-
comediensis*

Arij doctrina

pientia factus & ipse, & existens in proprio dei uerbo & in dei sapientia, in qua & omnia, & ipsum fecit deus. Vnde & conuertibilis est & mutabilis per naturam, sicut & uniuersa rationalia. Peregrinū enim & extraneum & remotum est uerbum à paterna substantia, & inuisibilis est filio pater. Non enim perfecte & integre nouit filius patrē, neq; eum perfecte uidere potest. Nā nec suam substantiam nouit filius, sicut est. Propter nos enim factus est, ut nos per eum tanquā per instrumentū crearet deus: & nequaquā substitisset, nisi nos deus facere uoluisset. Requisiuit ergo quidam eos, an possit dei uerbum conuerti sicut diabolus est cōuersus: & nequaquā dicere timuerūt, utiq; potest, tanquā naturā conuertibilis existens: factus aiunt, & conuertibilis est. Hæc itaq; dicentes, id est, Arius & qui cum eo sunt: & in his impudenter instantes ipsos & sequaces eorum, nos quidem cum episcopis Ægypti & Libyarum penē centū conuenientes, anathematizauimus. Qui uero circa Eusebium susceperunt, miscere studentes ueritati mendaciū, & impietatem cū pietate sociare: sed non preualebunt. Vincet enim ueritas, nec ulla cōmunitio est luci cū tenebris, neq; concordia CHRISTI cum Belial. Quis etenim talia audiuit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens uerba, non metuet, aut aures continuo non obturabit, ne sordibus taliū uerborum eius polluatur auditus? Quis audiens, dicente Ioanne: In principio erat uerbum, nō reprehendat istos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit? Aut quis audiens in Euangelio: Unigenitus filius, &: Per ipsum omnia facta sunt, non odio habebit dicentes, quia unus creaturarū est filius? Quomodo ergo potest unus esse horum, quæ per eum facta noscuntur? Aut quomodo unigenitus, qui omnibus secundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non existentibus erit, patre dicente: Eructauit cor meum uerbum bonum: & iterum: Ex utero ante luciferū genui te? Aut quomodo dissimilis patri substantia, cum sit imago perfecta & splendor patris, qui dicit: Qui me uidet, uidet & patrē? Quomodo si uerbum & sapientia dei est filius, fuit aliquando quando non fuit? Simile est enim ac si dicant, sine uerbo & sine sapientia fuisse aliquando deum. Vel quomodo est & conuertibilis & mutabilis, qui dicit per se: Ego in patre, & pater in me: & iterum: Ego & pater unum sumus. Per prophetā uero: Videte (inquit) me, uidete quia ego sum & non mutabor. Nam licet in eo uerbo illud dictum sit Apostoli, quia factus est homo, tamen mutatus non est, sed sicut dixit Apostolus: Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula. Quæ putas causa suauit eis ut dicerent, quia propter nos est factus, cū Paulus dicat: propter quem omnia, & per quē omnia? Vnde uero blasphemant, quia nescit perfecte filius patrem, mirandum non est. Nam semel habentes propositū rebellandi CHRISTO, repercutiunt etiam uocem eius dicentis: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Si ergo ex parte pater nouit filium, palam est quia & filius non perfecte nouit patrem. Si autem hoc

hoc dicere impium est (nouit enim perfecte filium pater) palam est quia sicut nouit pater suum uerbum, sic & uerbum nouit propriū patrem: & aliter non est. Hæc dicentes & reuoluentes sanctas scripturas, frequenter conuincimus eos: & rursus tanquā chamæleontes mutantur, studentes ad semet ipsos trahere quod scriptum est: Cum uenerit impius in profundum malorum, spernit. Multæ siquidē ante eos hæreses fuerūt, quæ plus quàm decet præsumentes, corruerunt in imprudentia sua. Isti uero per omnia uerba sua nitentes erigi ad internitionē diuinitatis uerbi, per hæc illas hæreses firmare potius conati sunt, Antichristo facti propinquoiores: quapropter & abdicati & anathematizati sunt ab ecclesia. Contristamur itaque pro eorum perditione, & maxime quia & ipsi aliquando quæ ecclesiæ sunt audierunt, & nunc ab ea prorsus exiliunt: non tamen admiramur. Hoc enim & Hymenæus & Philetus passi sunt, & ante eos Iudas: qui cum esset sequutus Saluatorem, postea proditor factus est & apostata. Sed de his quidem ipsis, non sumus ignari. Dominus enim prædixit: Videte ne quis uos seducat. Multi enim ueniunt in nomine meo dicentes quia ego sum, & tempus prope est, & multos errare facient, ne ergo eatis post eos. Discens enim hæc à Salvatore Paulus, dixit: Quia nouissimis temporibus apostatabūt quidam à fide sana, attendentes ad spiritus erroris, doctrinasq; dæmonū, quæ ueritatem auersantur. Domino siquidem & saluatore nostro Iesu Christo per semet ipsum pronunciante, & per Apostolum designante de talibus, consequenter nos per nos ipsos audientes impietatem eorum anathematizauimus eos, sicut prædiximus, ostendentes eos extraneos à fide, ecclesiæq; catholica. Indicauimus autem hæc uobis dilectissimi atque charissimi comministri, ne quos eorum (si fortè tentauerint etiam ad uos uenire) suscipiatis, neque Eusebio uel cuiuslibet aliorum scribentū pro eis obediatis. Decet enim nos tanquā Christianos, ut omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi deo rebelles, & animarum corruptores, totis uiribus auersemus: & neq; Aue huiusmodi dicamus hominibus, ne fortè etiam peccatis eorum cōmunicare uideamur, sicut beatus Ioannes ait. Salutate fratres qui apud uos sunt. Saluant uos qui nobiscum sunt.

THEODORITVS.

Non solum autem hanc, sed etiam ad Alexandrum Constantinopoleos episcopū, missam eius epistolam, huic operi inferere nō omittam, quæ clare omnia eius ostendat, ne quis suspicetur hæc me ficte conscribere, & post eā ipsius Arrii, & cæteras quoq; epistolas, quibus utiq; narratio eget historia: quatenus de scripturæ ueritate testetur, & aperte quæ gesta sunt perdoceat. Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleos Alexandro.

CHARISSIMO FRATRI ET VNANIMI ALEXANDRO,

Alexander in domino Salutem.

APPETITVS potentia hominum pelsimorum, auaritiaq; propo/ Cap. XIII
litum

situm ueritati, quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per uarias scilicet
 occasiones resistentes ecclesiasticæ pietati. Impulsi nanque maleuoli à dia-
 bolo in eis operante, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reuerentia
 resistentes, conculcant iudicij dei timorem. De quibus mihi necessarium fuit
 patienti reuerentiæ uestræ significare, ut ab huiusmodi caueatis, ne quis for-
 tē præsumat eorum in parochias uestras accedere, uel per se, uel per alios.
 Valent enim Magi ad seducendum figmentis uti, uel literis falsitate com-
 positis, quæ possint facere præstigiū simplicem fidem puramq; respicienti-
 bus. Arius igitur & Achilles coniuratione nuper facta, Colluthi superbiã,
 & multo deterius illo, secuti sunt. Ille nanq; hos ipsos culpans, pessime uo-
 luntatis suæ inuenit occasionem. Isti uero dignam illius negociationem re-
 spicientes, nequaquã iuri ecclesiæ subiacere pertulerunt, sed speluncas sibi met
 latronum ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus &
 diebus contra Christum agentes & contra nos, prauisq; libidinibus exer-
 centur, qui omnem piã & Apostolicam accusantes gloriam, Iudaico sche-
 mate Christo rebellare instituerunt sibi met officinam, diuinitatem & æqua-
 litatem cum patre saluatoris nostri Iesu Christi negantes: omnemq; eius
 salutaris dispensationis & humilitatis propter nos habitæ uocem decerpen-
 tes, prolacione harum impietatis suæ prædicationē exercere nituntur, quip-
 pe diuinitatis eius rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principio habuit,
 apud patrem, penitus euitantes, Paganorū & Iudæorum impiam de Chri-
 sto confirmant sententiam, & laudem propriam (ut assolet) aucupantes, or-
 mnia quidem quæ contra nos possunt derisiones afferre negotiantur, sedi-
 tionesq; nobis quotidie ac persecutiones instituunt, tam iurgia proponen-
 tes per aditiones mulierum impudentiū quas seducunt, quam ipsi comuni
 Christianitati derogantes, dum eorum iuenculę omnes circumeunt uicos,
 insuper inrumpibilem Christi tunicam quam milites diuidere noluerunt,
 isti scindere præsumunt. Et nos quidem uitam ipsorum & nephanda con-
 uersa, eo quod laterent tardius cognoscentes, nunc generali decreto ab ec-
 clesia adorante Christi diuinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi
 discursionibus uti, & aduersum nos machinari, qui apud unanimes com-
 ministros nostros figuram pacis & unitatis dignitatem se exercere fingunt.
 Quod autem uerum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriã per
 boniloquia ficta festinãt, & literas ab eis manifestas & indubitatas exigunt,
 ut relegentes eas seductis à se personis, sine pœnitentia eos in delictis suis
 faciant remanere, tanquam unanimes habentes eadem secum decernentes
 episcopos. Non enim quæ apud nos male docuerunt & egerunt ea fatentur
 propter quæ etiam sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut
 fictis ea ratiocinationibus & quibusdam obumbrationibus sepunt: ueris-
 similibus uero & pomposis corruptibilem doctrinã suam uelantes eloquijs,
 attrahunt

A attrahunt in deceptionē quemlibet incautum, nõ abstinentes etiam apud
 omnes nostræ pietati calumniari. Vnde contigit quosdam eorū literis sub-
 scribentes in ecclesiam suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præ-
 sumentibus talia comministris, eo quod neque Apostolica hoc regula pa-
 tiatur, & effundunt super eos diabolicã efficaciam contra Christum. Quia
 propter in nullo segnis, ô charissimi, ad insinuandam uobis perfidiã eo-
 rum, memetipsum crexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando non
 fuit filius dei, & postea factus est, qui prius non fuerat talis factus, quia &
 aliquando factus est, qualem & omnem hominem esse contingit. Cuncta
 enim, inquit, deus ex non existentibus fecit, omnium rationalium & ir-
 rationalium creaturis miscere uolentes & filium dei. Quibus uerbis conse-
 quenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, uirtutis maliciæq; capabilem, cum
 ex non existentibus esse dicatur: diuinas quippe scripturas quibus ostendi-
 tur eum semper esse, perimentes, quibusq; palam designatur inconvertibili-
 litas uerbi & sapientia atque diuinitas, quæ sunt Christus. Possumus ergo,
 inquit isti polluti, & nos fieri filij dei, sicut & ille. Scriptum est enim: Fi-
 lios genui & exaltaui. Cumq; inlatum fuerit eis quod sequitur, id est: Ipsi
 autem spreuerunt me, quod naturale non est Saluatoris, cum naturæ sit im-
 mutabilis, omni reuerentia spoliantes semetipsos, aiunt: Nec aliquam ha-
 bet proprietatem ad deum, sed cum sit ipse natura mutabilis, sciuit de illo
 deus præscientia & præcontemplatione, quia cum non esset spreturus, eli-
 gendus foret ex omnibus. Non enim, inquit, natura quasi præcipuum
 inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter dei filius est, nec aliquã
 habet ad deum proprietatem, quando etiam ipsum naturæ mutabilis exis-
 stentem, propter moderationem, diligentiam, & uirtutem, non mutatum
 ad deterius, elegit deus, cū & si Paulus uel Petrus ad hoc peruenisset, nihil
 Iesus poterat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur
 huius uesanæ doctrinæ, etiam diuinas literas reuoluentes, proposuimus il-
 lud quod in psalmis de Christo dictum est: Dilexisti iustitiam & odisti ini-
 quitatem, propterea unxit te deus deus tuus oleo læticiæ præ consortibus
 tuis. Quia uero filius dei neq; ex non existentibus factus est, neque fuit ali-
 quando quando nõ fuit, sufficit nos erudire Ioannes Euangelista, scribens
 de eo: Unigenitus filius qui est in sinu patris. Prouidente quippe deo, ut o-
 stenderet alterutris indiuisas res, nominauit patrem & filiū existentem in
 sinu patris. Sed quia inter hæc quæ ex non existentibus facta sunt, uerbum
 dei nequaquam connumeratur: Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. Pro-
 priam nanq; eius substantiam designauit, dicēs: In principio erat uerbum,
 & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbu. Hoc erat in principio apud
 deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod fa-
 ctum est. Si enim per ipsum omnia facta sunt, quomodo qui creaturis ut
 essent

essent donauit, ipse aliquādo non fuit? Non enim ulla ratio est, ut qui facit, eius naturæ sit, cuius illa quæ fiunt. Si ipse quidem erat in principio, omnia uero per eum facta sunt, ex non existentibus fecit: & contrariū uidetur his quæ non existentibus facta sunt, hoc quod extat, & ualde discretum. Inter patrem siquidem & filium nullum demonstratur esse spatium, nec usq; ad aliquam cogitationem hoc animæ phantasia percipiente. Ex non extantibus autem creatus mundus, nouellam habet substantiæ recentemq; natiuitatem, à patre per filium huiusmodi utique substantialitatem cunctis accipientibus. Altius igitur adhuc contemplatus uerbi diuinitatem, & creaturarum uniuersam intelligentiam transcendentem reuerentissimus Ioannes genituram eius nec facturam dicere uoluit, nec per elementa syllabarū factorem ingenitum. Vnus enim ingenitus pater. Sed quia excedit Euangelistarum, puto quia & angelorū perceptionem, & transcendit uniuersa unigeniti filij ineffabilis substantia. Non ergo reor, quia de pietate cogitantes, de hac aliquid interrogare præsumant, propter quod dictum est: Altiora te ne quaesieris, & difficiliora te noli examinare. Nam sicut aliarum plurimarū, & huius noticia humanæ perceptioni celata est, quæ est apud Paulum: Quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Sed etiam stellas, inquit deus ad Abraham, non potes enumerare, neq; arenam maris: & guttas pluuiæ quis enumerabit? Quis ergo audeat exterius perscrutari substantiam dei uerbi, nisi forte uæsanus sit? De qua propheticus spiritus dicit: Generationem autem eius quis enarrabit? Nam & ipse Saluator noster præstare uolens omnibus in hoc mundo columnis, huius noticiam ab eis exonerare festinauit, significans ultra naturam esse omnium rerum hanc animaduersionem, soli uero patri tantum adiacere huius scientiæ sacramentum: Nullus, inquit, nouit quis est filius, nisi pater: & patrem nemo nouit, nisi filius. Non reor ignorare sapientes, quia uæsanum est sapere, ex non existentibus factum filium, cum utiq; habeat temporale principium quod ostenditur ex non existentibus factum. Nam si temporibus inesse oporteret hoc quod aiunt, erat quando non erat, aut spacio seculi cuiuscunq;: & si uerū est, quia omnia per ipsum facta sunt: palàm est quia omne seculum & tēpus & spacia, & aliquando, inter quæ reperitur quod aiunt, fuit quando nō fuit, per ipsum facta sunt. Et quomodo non est incredibile, eum qui & tempora fecit, & secula, & momenta, inter quæ est illud, fuit quando non fuit, dicere aliquando non fuisse? Stultum enim est, & omni peccato plenum, eum qui causa est alicuius, eundem posteriorē dicere illius genitura, cuius causa est. Præcedit enim secundum eos sapientia dei, quæ creauit uniuersa, illud spatium, in quo dicunt nondum factum filium à patre, mentiente secundum eos scriptura, quæ dicit, primogenitū eum esse uniuersæ creaturæ. Consona siquidem

A siquidem istis clamat & magniloquus Paulus, dicens de eo: Quem posuit heredem omnium, per quem & secula fecit. Sed etiam in ipso creata sunt omnia quæ in cœlis & quæ in terra uisibilia & inuisibilia, siue principatus, siue potestates, siue dominationes, siue sedes, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Cum ergo impia esse monstretur argumentatio, qua dicunt ex non existentibus factum, necesse est patrē semper esse patrem. Est enim pater semper filio præsentē, propter quē appellatur pater: semper sibi præsentē filio, semper est pater perfectus, & sine defectiōe consistens, non temporaliter, neq; ex spatio, neq; ex non existētibus generans unigenitū filium. Quid autē amplius sit scelestum, quàm dicere non fuisse aliquando sapientiam dei: quæ dicit: Ego eram apud eum coaptas, ego eram cui adgaudebat: aut dicere uirtutem dei aliquando nō extitisse: aut uerbum eius accepisse principū: aut alia ex quibus filius agnoscitur & figuratur pater? Nam qui splendorem gloriæ non dicit extare, unā perimit & principale lumen cuius splendor est. Si autem & imago dei nō fuit semper, pater quia nec cuius imago est: sed etiam cum non est figura substantiæ dei, unā perimitur & ille q in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Saluatoris nostri, nullam habens cōmunionem ad cæterorū filietatem. Quemadmodum enim ineffabilis eius substantia incōparabili excellentia transcendere probatur uniuersa, quibus ipse donauit ut sint: ita & filietas eius naturalis existens paternæ diuinitatis, ineffabili sublimitate differt ab eis qui per eum in adoptionē adoptati sunt filij. Is enim inconuertibilis existens, natura perfectus est, eo nihil in omnibus egens. Hi uero in utroq; mutabilitati subditi egēt eius auxilio. In quo enim proficere poterit sapientia dei, aut in quo eius ueritas augeatur? Aut deus uerbum quomodo potest meliorari, cum sit uita uerumq; lumen? Si autem hoc est, quāto magis uæcors est dicere, sapientiam aliquando aut dei uirtutem fuisse infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis uerbum, & per hoc rationem obscuratam, aut uero lumini tenebras esse permixtas, Apostolo dicente: Quæ cōmuniō luci ad tenebras: aut quæ cōcordia Christi ad Belial? Necnon & Salomone clamante, impossibile est uel usq; ad opinionem inuenire uias serpentis super petram, quæ secundum Paulum Christus est? Porro creaturæ eius homines & angeli benedictiones acceperunt, uirtutibus proficere contentes mandatisq; legitimis quatenus non peccarent. Dominus uero noster naturaliter filius patris existens, ab omnibus adoratur. Illi deponentes spiritū seruitutis, ex bonis operibus & profectu spiritū filiationis accipientes, per naturalem filium adiuti, fiunt & ipsi adoptionis filij. Istius autē propriam & naturalem præcipuamq; filiationē Paulus etiam manifestauit de deo dicens: Qui proprio filio nō pepercit, sed pro nobis, id est, qui natura non sumus filij, tradidit illum. Ad distinctionē namq; non priorū, illum

proprium filium esse dixit: In euangelio namque: *Hic est filius, inquit, meus, dilectus, in quo bene complacui.* In psalmis uero Saluator ait: *Dominus dixit ad me, filius meus es tu.* Germanitate naturae declarans, significat non esse eius naturales quoslibet alios filios praeter istum. Quid etiam quod ait: *Ex utero ante luciferum genui te?* Nonne clare naturalem demonstrat paternae generationis filiationem, quam non morum diligentia & exercitatione profectus, sed proprietate naturae sortitus est? Unde & intransgressibilem habet filiationem, unigenitus patris. Rationabili uero filiationem non eis naturaliter existentem, sed opportunitate morum & dono dei etiam mutabilem ratio nouit. Videntes enim, inquit, filij dei filias hominum, acceperunt sibi uxores ex ipsis. Et iterum: *Filios genui & exaltaui, ipsi uero me spreuerunt, per Esaiam deum dixisse dicimus.* Multa dicturus dilectissimi transeo, onerosum esse putans, pluribus uerbis unanimes admonere doctores. Vos enim ipsi estis diuinitus eruditi, non ignorantes quia doctrina qua nuper contra pietatem surrexit ecclesiasticam, Hebionis est, & Artemonis, & zelus Pauli Samosatensis de Antiocheia, synodali omnium episcoporum iudicio ab ecclesia pulsus. Cui succedens Lucianus, extra synagogas mansit trium episcoporum plurimo tempore. Quorum impietatis fecem sorbentes isti, nunc nobis de non existentibus illorum plantationes absconditas pullulare fecerunt Arius & Achilles, & cum illis concilium malignantium: & nescio, quomodo in Syria tres ordinati episcopi, eo quod consenserint eis, & ad peiora flammati sunt. De quibus sententia in uestra sit probatione reposita, qui salutaris passionis humilitatem & exinanitionem, uoluntariam paupertatem & uoces quas propter nos Saluator suscepit, memoria retinetis. Igitur ad ostensionem supernae & antiquae diuinitatis eius haec congruunt, significantiusque sermonibus naturalis eius gloria & imperium, & apud patrem mansio clarius explicatur. Quale est illud: *Ego & pater unum sumus, non patrem semetipsum appellans, neque substantialiter duas naturas, quae est una, declarans, sed quia paternam seruandi plenitudinem filius habet perfecte naturam, per omnia similitudinem patris gerens, & immutabilis imago eius existens, atque principalis causae expressa figuratio.* Unde etiam tunc Philippo cupienti uidere patrem, dominus sine inuidia se demonstrat. Nam cum diceret: *Ostende nobis patrem,* ait: *Qui uidet me, uidet & patrem: tanquam per speculum sine macula, & animatum per diuinam eius imaginem contemplaretur patrem, quem similiter in Psalmis sanctissimi uiri canunt, dicentes: In lumine tuo uidebimus lumen.* Quapropter & qui honorat patrem, honorat & filium: & qui honorat filium, honorat & patrem, & recte. Omnis namque uox impia, quae in filio dici praesumitur, ad patrem quoque refertur. Sed mirum non est, quod scripturus sum o charissimi, si falsas aduersum me derogationes, & contra piissimum nostrum

Hebion
Artemon
Paulus Sa-
mosatenus
Lucianus

Arius
Achilles

populum

populum delatas insinuo. Hi enim qui contra deitatem filij dei castra constituerunt, neque contra nos ingratas calumnias exercere formidant, quoniam nec praeceptorum quempiam dignantur sibimet comparare, neque praepceptoribus se, a quibus nos ab infantia eruditi sumus, aequari patiuntur, neque ministrorum quenquam nunc ubicunque consistentium in mensura sapientiae reputant, quasi soli sapientes & nihil habentes, atque nouorum dogmatum inuētores, & quibus solis reuelata sint, quae a nullo altero sub sole intellecta noscuntur. O scelesti superbia, immensa uasania, uanae gloriae furor, sapientia Satanae in animas eorum nequissimas uehementer insiliens. Non deterruit eos antiquarum scripturarum deo amabilium explanatio, non ministrorum consors reuerentia de Christo ferocitatem eorum mansuefecit, quorum scelesti opera nec daemones ferre patiuntur, quando uocem blasphemam contra filium dei promere non praesumunt. Haec igitur iacula secundum praesentem uirtutem dirigantur aduersus eos, qui inerudita materia contra Christum exacuuntur ad bellum, & aduersus pietatem eius calumnias inferre contendunt. Aiunt enim nos aduersantes fabulas, ex quibus inuentum est dici, ex non extantibus impiam & non scriptam contra Christum blasphemiam praedicare, id est, duo ingenita: ipsi potius duorum alterum necessario esse oportere dicentes ineruditi, aut ex non extantibus filium esse sapiendum, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorantes imperiti, quia multum est inter patrem ingenitum, & ea quae ab eo ex non extantibus sunt creata rationalia & irrationalia, quorum media existens natura unigenita, per quam uersa ex non extantibus fecit pater dei uerbi, ex ipso uero patre natiuitatem habet, sicut & ipse dominus alicubi testatus est, dicens: *Qui diligit patrem, diligit filium qui ex eo natus est.* De quibus nos ita credimus, sicut apostolica placet ecclesiae, in unum ingenitum patrem, nullam habentem causam ut esset, inconuertibilem & immutabilem, semper idem & similiter se habentem, nec profectum, nec imminutionem recipientem, legis, prophetarum, euangeliorumque datorem. Patriarcharum & apostolorum dominum, omniumque sanctorum, & in unum dominum Iesum Christum filium dei unigenitum, natum non ex non extante, sed extante patre, non secundum corporum similitudines incisionibus aut diuisionum effluxionibus, sicut Sabellio & Valentino placet, sed ineffabiliter & inenarrabiliter secundum eum qui dixit (sicut supra posuimus) Generationem eius quis enarrabit? substantia uidelicet eius omni creaturae naturae imperscrutabili existente, sicut & ipse pater imperscrutabilis est, eo quod non capiat rationalium natura scientiam, qua pater genuit deum. Quod quidem non a me conuenit discere, uiros spiritu ueritatis impletos. Erudiente quippe nos Christi uoce, qua dicit: *Nullus nouit quis est pater, nisi filius: & nullus nouit quis est filius, nisi pater: & asserente eum inconuertibilem & immutabilem, se sicut patrem nihil egentem, perfe-*

Sabellius
Valentinus

B 3 tum

etum filium, æqualemq; patri soli ingenito. Imago enim est integerrima & A
 immutabilis, patris, & omnino imaginem conuenit esse plenam, per quam
 non desit aliquid ab æqualitate eius cuius imago est, sicut ipse dominus do-
 cuit, dicens: Pater meus maior me est: secundum quod semper etiam esse
 filium ex patre credimus. Splendor enim est gloriæ, & figura paternæ sub-
 stantiæ. Sed nullus hoc, semper, ad suspicionem ingeniti sumat, sicut putat
 semper
 Erat
 Ante secula
 qui sensus animæ caratos habent. Nam neq; erat, neq; semper, neq; ante
 secula, idem est quod ingenitum, sed nec quilibet humanus intellectus ab
 hominibus nominatus indicare ualet hoc quod dicimus ingenitum, sicut
 & uos æstimare credo, & de omnium uestrorum confido proposito, nullo
 modo quibuslibet nominibus ingenitū declarantium. Videntur enim hæc
 nomina ueluti temporum esse productiua, digne tamen ipsius ingeniti di-
 uinitatem, & ueluti dicam antiquitatem nequaquam significare ualentia, cum
 sancti uidelicet uiri secundum suam unusquisq; uirtutem sacramentū hoc
 aperire conati sint, ueniā poscentes ab auditoribus per satisfactiones ratio-
 nabiles, dicendo de se: Protulimus quod pertingere præualuimus. Si quid
 autem ultra hominem expectant, quicumq; uiri & ad maius innituntur, elo-
 quium illud quod ait: Ex parte cognoscimus, iam putantes esse destructū,
 palam est quia multū spe sua deficiūt. Igitur erat, & semper, & ante secula,
 quodcunq; sit, non tamen est id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem
 patri propria dignitas est seruanda, nullam dicentes causam fuisse ut esset:
 filio uero congruus distribuatur honor. Sine principio enim à patre scia-
 mus eius esse natiuitatem, culturā ei (sicut prædiximus) tribuentes pie, atq;
 cum bona opinione super eo, erat, & semper, & ante secula, prædicantes,
 diuinitatem quippe eius perscrutantes, sed imagini & perscrutationi patris
 perfectam æqualitatem per omnia deuouentes. Proprium uero solum di-
 centes patris quod ingenitus est, cum & ipse Saluator dixerit: Pater maior
 me est. In hac itaque pia de patre filioq; sententia, sicut nos diuinæ scripturæ
 docent, unum sanctum spiritum confitemur, qui repleuit & ueteris testa-
 menti sanctos homines, & noui sacratissimos præceptores: in unam & so-
 lam catholicā apostolicamq; semper ecclesiam, quæ & inuincibilis est, licet
 omnis mundus aduersus eam pugnet, & uictrix totius aduersæ impietatis
 existit, securos nos faciēte patrefamiliās eius, cum clamat: Habete fiducia:
 Ego uici mundum. Hoc nouimus actum post resurrectionem à mortuis,
 quorum primitiæ factus est dominus noster Iesus Christus carne uera in-
 dutus, & nō putatiue ex dei genitrice Maria, qui in nouissimis temporibus
 pro damnatione peccati ad humanum genus adueniēs, crucifixus & mor-
 tuus est, sed non propterea diuinitate sua minor factus. Resurrexit enim à
 mortuis, assumptus in cœlum est, sedet ad dexteram maiestatis. Hæc igitur
 ex parte hac epistola figurauit, onerosum credēs singula sub scrupulose
 rate

A
 rate conscribere, eo quod sciam sanctum studium uestrum talia nō latere.
 Hæc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc sunt Apostolicæ ecclesiæ do-
 gmata, pro quibus etiam morimur, & destruere ea uolentes, nullatenus for-
 midamus. Qui licet uerberibus nobis extorqueant, nos tamen spem non
 auersamur nostram. Horum igitur aduersarij, id est, Arius & Achilles, &
 qui cum eis sunt ueritatis inimici, ab ecclesia procul sunt expulsi, alieni facti
 à pia doctrina nostra, secundum beatum Paulum dicentem: Quicumq; uo-
 bis annūciauerit præter id quod accepistis, anathema sit, licet angelum de
 cœlo esse se fingat. Sed etiam si quis alijs sermonibus domini nostri Iesu
 Christi & doctrina, quæ secundum pietatem est, inflatur, nihil sciens, & re-
 liqua, hos igitur anathematizatos à fraternitate, nullus uestrum suscipiat,
 aut habere patiatur ea quæ ab eis uel dicuntur uel conscribuntur. Cuncta
 enim uelut magi homines mentiuntur, quia ueritatem loqui non possunt.
 Circumeunt denique ciuitates, nihil studentes aliud, quàm ut amicitiarum
 schemate, & nomine pacis per signata uel blandimēta literas dent & acci-
 piant, ut errare faciāt per hæc deceptas à se mulierculas. Hos ergo qui con-
 tra Christum tanta præsumunt, quicq; Christianitati tam publice derogau-
 erunt, qui inter iudicia persecutiones nobis, quantum in ipsis est, excitare
 non cessant, & ineffabile sacramentū natiuitatis Christi eneruare molun-
 B
 tur, auersamini dilectissimi, & unanimes atque concertatores nobiscū con-
 tra eorum uersanam estote præsumptionem, ad similitudinem cōministrorum
 nostrorum qui indignati sunt, & aduersus eos mihi scripserunt, & in
 Tomo quem etiam uobis direxi per filium meum † Archidiaconum sub-
 scripserunt, tam totius Aegypti & Thebaidis, quàm Libyæ ac Pentapolis,
 Syriæ, Lyciæ, Pamphylia, Asia, Cappadociæ sacerdotes, aliarumq; pro-
 uinciarum, ad quorum instar etiam uos confido eum suscipere. Multis ita-
 que mihi contra nocentes remedijs existentibus, etiam hoc inuentum est
 utile medicamen, quia conuertuntur seducti ab eis populi, nunc nostris sa-
 cerdotibus obedientes, & ad pœnitentiam per eos accedere festinantes. Sa-
 lutate ad inuicem fraternitatem quæ apud uos est. Valere uos in domino
 opto charissimi. Sunt autem qui anathematizati sunt, ex presbyteris qui-
 dem Arius, ex diaconibus autem Achilles, Euzoius, Aithalis, Lucius, Sar-
 matius, Iulius, Menas, alter Arius, & Helladius.

THEODORETUS.

Consona his direxit & Philogonio Antiochenæ Præsuli ciuitatis &
 Eustathio, qui tunc Berceensem gubernabat ecclesiam, & alijs Apostoli-
 corum dogmatum defensoribus. Sed neque Arius quiescere passus est:
 scripsit enim & ipse concordibus suis. Quod uero nihil falsi contra eum
 scripserit sacratissimus Alexander, ipse Arius literis suis scriptis ad Nico-
 mediensem Eusebium protestatus est. Quam Epistolam inferere non o-

mitto, ut communicatores impietatis eius ignorantibus possim facere manifestos.

DOMINO DESIDERABILISSIMO HOMINI DEI, FIDELI, orthodoxo Eusebio, Arius qui persecutionē ab Alexandro Papa patitur iniuste propter omnia uincens ueritatem, quam tu quoque defendis, in domino salutem.

Cap. XV PATRE meo Ammonio ueniente ad Nicomediam, rationabile iudicauit te salutare per eum, sciens dilectionem pariter & affectum, quem circa fratres propter deum habere dignosceris. Vehementer nos uastat atque persequitur, & omnem (ut aiunt) rudentem mouet aduersum nos episcopus, ita ut etiam de ciuitate nos expulisset, uelut homines sine deo: quoniam non concordamus ei publice dicenti, Semper deus, semper filius. Simul pater, simul filius: Coexistit ingenito deo filius. Semper genitus est. Ab ingenito genitus est. Neque cogitatione, neque a nullo aliquo praecedit deus pater. Semper filius ex ipso deo est. Et quoniam Eusebius frater tuus Caesariensis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanasius, & Gregorius, & Aetius, & omnes per Orientem dicunt, quia praexistit deus filio sine principio, anathema facti sunt, praeter solum Philogonium, & Hellenicum, & Macarium, homines haereticos, inuaditos, quorum alij quidem dicunt filium eructationem, alij uero propositionem, alij coingentum. Quas impietates nec audire possumus, licet innumeras mortes nobis minentur haeretici. Nos autem quoniam dicimus, & sapimus, & docuimus, & docemus, quia filius non est ingenitus, nec ingenti pars nullo modo; neque ex aliquo subiecto: sed quoniam uoluntate & consilio subsistit ante tempora, & ante secula plenus deus, unigenitus, inconuertibilis: & antequam generaretur aut crearetur, aut praedestineretur, aut fundaretur, non erat: ingenitus enim, non erat: persecutionem patimur, quia diximus: Principium habet filius, deus autem sine principio est: & quia diximus, Ex non exstantibus est (sic autem diximus secundum quod nec pars dei est, nec ex aliquo subiecto) propterea persecutionem patimur. De caetero tu nosti. Valere te in domino opto, memorum tribulationum nostrarum Collucianista uere *ιστοβη*, id est, pie.

Eusebius itaque Caesarea erat episcopus, Theodorus Laodicea, Tyri Paulinus, Athanasius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aetius autem Lydda. Lydda uero est, quae nunc Diospolis appellatur. Hos ergo Arius cordes se habere gloriabatur. Hostes autem uocauit, Philogonium Praesulem urbis Antiochenae, Hellenicum Tripoleos, & Macarium Hierosolymorum, aduersus eos faciendo calumnias, quoniam aeternum & ante secula filium, & cum patre aequi honoris, eiusdemque substantiae praedicabant. Hanc igitur Eusebius dum suscepisset epistolam, & ipse uenenum suae impietatis euomit, scripsitque hoc modo Paulino episcopo Tyri.

Domino

DOMINO MEO PAVLINO, EVSEBIVS
in domino salutem.

NE QUE domini mei Eusebii studium pro ueritate uerbi tacitum est, sed usque ad nos peruenit, neque tuum domine super hac causa silentium. Et ut consequens erat, de domino quidem meo Eusebio laetati sumus: de te uero tristamur, arbitantes taciturnitatem tanti uiri nostram esse deuictionem. Quapropter rogo te, scientem quoniam indecens est uirum sapientem alia sapere & tacere ueritatem, ut spiritali ratione commotus ad conscribendum, de huiusmodi rebus incipias, cum & tibi sit utile, & audientibus te: maxime dum per consequentiam scripturae & uestigia sermonum eius & uoluntatis scribere uolueris. Quoniam neque duos ingenitos audiimus aliquando, neque unum in duos diuisum. Neque corporale aliquid passum esse didicimus, aut credidimus, domine meus: sed unum quidem ingenitum, unum uero ab eo uere, & non ex eius substantia factum, & (uniuersaliter dicendum) nequaquam cum ingeniti natura participantem, aut existentem ex eius substantia, sed factum perfectum, aliud natura atque uirtute, quantum attinet ad integram similitudinem, affectum, potestatemque factoris, factum scilicet inenarrabiliter: quod etiam cogitationi non solum humanae, sed etiam quae ultra omnes homines est, incomprehensibile iudicamus & credimus. Et haec quidem non rationibus nostris obstricti, sed ex scriptura sancta discentes, dicimus creatum esse & fundatum & genitum substantia, & inconuertibili & ineffabili natura, similitudine factoris, sicut ipse dominus ait: Dominus creauit me initio uiarum suarum, in opera sua, & ante secula fundauit me, ante omnes colles genuit me. Si autem ex eo, hoc est, ab eo erat, quasi pars eius uel ex fluxu substantiae, nequaquam creatus, aut fundatus esse diceretur. Neque tu ignoras hoc, domine uere, quia quod ex ingenito consistit, creatum iam ab alio quam ab eo, aut fundatum non erit: ab initio ingenitum eum dicere, ostensionem quandam praebet, quasi ex paterna substantia sit natus, & habeat ex eo aequalitatem naturae. Scimus enim quia non de eo solo genitum dicit scriptura, sed etiam de dissimilibus ei natura per omnia. Nam & de hominibus ait: Filios genui & exaltaui, ipsi uero me spreuerunt, & iterum, Deum qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es domini creatoris. Et in alijs quidem ait. Qui peperit guttas roris, non naturam ex natura narrans, sed uniuscuiusque creaturam ex eius uoluntate natiuitatem. Non enim ex eius substantia sunt: sed omnia uoluntate eius facta, sicuti facta sunt. Ille siquidem deus est, haec autem ad similitudinem eius uerbo similia futura, secundum spontaneum motum facta. Et omnia quidem per eum a deo facta, cuncta tamen ex deo. Quae percipiens & exponens secundum datam tibi diuinitus gratiam, scribere domino meo Alexandro festina. Confido enim, quia si scripseris illi, conuertetur. Saluta omnes qui in domino sunt, Valentem te, & pro nobis orantem gratia dei custodiat domine.

Talia

Cap. XVII **T**alia & isti alterutris scribebant, contra ueritatem se armantes ad prælium. Et peius fiebat malum ad contentionis incendium, per eos qui hæc scripta suscipiebant. Consentientes igitur Alexandro, etiã in eius tomis subscribebant, alij uero cõtraria faciebãt. Præcipuè uero mouebatur ex aduerso Nicomedienfis Eusebius, quoniã in epistola sua grauius eius memoriam fecerat Alexander. Poterat aut̃ illo tempore plurimũ Eusebius, quia tunc Imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paululũ temporis Diocletianus, & qui circa eum erãt, Regalia constituerant. Propterea ergo multi episcoporuũ obediebant Eusebio. Et illic frequẽter scribebat, Alexandro quidem, ut deserens quæstionẽ quæ moueret tumultum, susciperet Arianũ & sequaces eius: per ciuitates autem diuersis episcopis, ne cõsentirent scriptis Alexandri. Vnde omnia erant ualde turbata. Non enim solummodo ecclesiæ præfules ratiocinationibus inter se certare uidebãtur, sed etiam populus diuisus erat. Alij nanq; istis, alij uero consentiebant illis. Et ad tantum causa uenit incendium, ut in publico & in ipsis theatris Christianitati derogaretur. Hi quidem in ipsa Alexandria positi, tanquam iam uictores de superioribus persecutionibus facti, potius armabantur, legationemq; mittebant ad prouinciales episcopos: hi uero in alteram diuisã partem, illorum simili seditioni communicabant.

Potentia episcopi, ex loco

Dissidium ecclesiarum

Ut trique uoluerant uideri uictores

Cap. XVIII
Melitiani

Melitus

Miscebãtur igitur Arianis Melitiani, qui dudum fuerant ab ecclesia sequestrati. Qui uero sint isti, dicendum est. Sub Petro Alexandrinæ ciuitatis episcopo, qui suscepit Diocletiano imperante martyrium, Melitus quidam episcopus unius ciuitatis Aegyptiorum depositus est, & propter multas alias causas, & maxime quia in persecutione fide negata sacrificauerat. Ergo damnatus multos habuit sequaces, & hæresarches factus est eorum, qui hæcenus ab eo in Aegypto Melitiani uocantur, nullam iustitiæ satisfactionem habens, cur remanserit ab ecclesia separatus. Dicebat quidem iniuriam se esse passum, & obloquebatur sæpius, derogabatq; Petro. Sed Petrus in persecutione, percepta martyrij palma defunctus est. Iste uero retulit detractiones in Achillam, qui post Petrum suscepit episcopatum, & rursus in Alexandrum, qui post Achillam noscitur ordinatus. Inter hæc igitur superuenit quæstio Ariana, & Melitus unã cum suis defendebat Ariam, conspiratione facta cum eo aduersus episcopũ. Quibus cunq; enim praua uidebatur Arij secta, suscipiebant super Ario Alexandri sententiam, tanquam iustum contra consentaneos Arij, eius uideretur esse decretum. Scribebant autem, & qui circa Eusebium Nicomediæ erant, & alij, quibus Arij opinio placebat, quatenus solueretur quidem præmissa damnatio, & in ecclesiam damnati reducerẽtur, quasi nihil mali proficerentur. Sic itaque diuersis epistolis ad Alexandrinum episcopum destinatis, fecerunt harum epistolarum collectiones. Arius quidem earum quæ pro

pro se erant, Alexander aut̃ contrarium. Et hinc occasio contentionis oborta est hæresibus, quæ nunc ubiq; circumuolant, hoc est, Arianorum, Eunomianoruũ, & quicunq; nomen habent à Macedonio. Singuli nanq; horum ipsi epistolis testibus usi sunt, in defensionem hæresis suæ.

SOZOMENVS.

Cum uero sæpe supplicantes Alexandro qui circa Eusebiũ erant, non inclinassent eum, tanquam iniuriam passi malignabantur, & acriores ad roborandum Arij dogma sunt facti: conciliumq; in Bithynia colligentes, scripserunt episcopis uniuersis, ut tanquam recte credentibus communicarent Arianis, & agerent ut Alexander quoq; cõmunicaret eis. Dumq; eorum studium defecisset, Alexandro nequaquam cõsentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum Tyri episcopum, & Eusebium Pamphili pontificem Cæsariæ Palæstinæ, & Patrophilũ Scythopoleos, petens unã cum suis, ut iuberetur cum populo, qui cum eo erat, solennia sacramenta ecclesiæ celebrare, tanquã ipse prius presbyterorum habuisset officium. Esse dicens consuetudinem in Alexandria (sicut etiam nunc) ut uno existente super omnes episcopo, presbyteri seorsum ecclesias obtinerẽt, & populus in eis Collectas sollemniter celebraret. Tunc illi unã cũ alijs episcopis in Palæstina congregati, tale decretum super petitione Arij protulerũt, iubentes eos Collectas exercere, sicut prius, esse tamen subditos Alexandro pontifici, & deprecari semper, ut eius pace & communionem fruerentur. Cumq; etiam in Aegypto multis cõcilijs celebratis, hæresis pullularet, ita ut ad regalia usq; perueniret, non mediocriter CONSTANTINVS Imperator affligebatur, eo quod religione nuper inchoante crescere, multos à Christianitate dogmatum discordia auocaret. Et propterea culpabat & Arium & Alexandrũ, eisq; scribens arguebat, quia cum latere potuisset hæc quæstio, eam deduxissent ad medium, & uehementi studio cõtentiones mouissent: quæ nec quærenda erant, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potius taciturnitati iure tradenda, cum utique ab alterutris nõ seiungi potuissent, licet ex aliqua parte dogmatis dissonarent. Alexandro siquidem & Ario, aliquando culpans, aliquando suadens, talia scripsit, quarum literarum partem hic poni non est incongruum. Tota enim epistola in libris Eusebij posita est in uita Constantini.

Cap. XIX

Alexander in exorabilis. Arianoruũ concilium apud Bithyniam

Episcopus Presbyteri

Opus Eusebij Pamphili de uita Constantini Aug.

SOCRATES

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS,

Pius, Alexandro & Ario.

Cap. XX
DIDICI natam præsentis quæstionis originem, quando tu (ò Alexander) à presbyteris requirebas, quid unusquisq; eorum de quodam loco in lege conscripto, magis autẽ pro uanæ cuiusdam quæstionis parte sentiret. Tuq; ò Ari, qd neq; principio cogitari debuerat, aut cogitatũ taciturnitati tradi

ti tradi potius competebat, illud improvide protinus obiecisti: unde discordia inter uos emergente mysteria cōtemnuntur. Sanctus uero populus in utraq; diuisus, cōmunis corporis cōgruētia separatur. Ergo uterq; uestrum ex æquo uoluntatem præbens, in quo uos cōfamulus uester iuste monet, obediāt. Hoc itaq; neq; requirere dignum est, neq; de talibus respondere, quærentibus. Huiusmodi enim quæstiones, quæ nō alicuius legis necessitate proponūtur, inutills uacatiōis tempus exquirūt. Et licet causa cuiuspiam naturalis exercitiū fiant, tamen debemus eas intra sensum claudere, & non prompte in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus inconsulte committere. Quantus enim est unusquisque hominum, ut possit ita magnarum rerum & ualde difficultū uirtutem, aut ad perfectum inspicere, aut interpretari digne: ac si quis hoc facere, difficile tamen, possit, quantæ parti populi suadebit? Aut quis tantarum quæstionum subtilitates extra lapsus sui periculum sustinebit? Ergo fugienda sunt in talibus multiloquia, ne forte dum infirmitate nostræ naturæ minime quod proponitur explicatur, mente discentium auditorū pro tardiori intellectu ad perfectam quæstionis perceptionem peruenire non ualente, ad necessitatem blasphemiarum aut schismatis populus adducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & responsiones improvidæ, æquam alterutris ueniā tribuant ex utroq;. Non enim pro summo legis mādato, apud uos occasione certaminis inflammata est, neq; noua quædam pro dei religione hæresis introducta, sed unam eandemq; rationem habetis, sicut etiam unum communionis signum. *Signum communionis* Vobis enim inter alterutros pro paruulis & ualde modicis cōtendentibus cauissis, tantum dei pōpulum, quem uestris orationibus & prudentia conuenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino phas esse, credibile est. Vt autem paruo quodam exemplo sapientiam uestram commoneam, Nostis etiam ipsos philosophos, quia in uno quidem dogmate cuncti cōsentiant, cum uero in quadam sententiæ parte discordant, licet disciplinæ uirtute separentur, tamen ad inuicem corporis unitate conspirant. Cum hæc ita sint, quanto potius iustum est uos magni dei ministros in uoluntate religionis alterutris esse concordēs. Consideremus itaq; ratione maiori, & ampliori intelligētia cogitemus, si recte se habeat propter parua & uana sermonum certamina fratres fratribus resultare, & honorē concilij per uos impia contentione discerpere, dum ad inuicem pro sic paruis & nequaquam necessarijs litigatis. Vulgaria sunt hæc, & infantū magis fatuitatibus cōmodanda, quàm sacrorum uirorum & prudentium intelligentiæ cōsona. Recedamus ergo uolentes à tentationibus diabolicis. Magnus noster Deus Saluator uniuersorū, cōmune omnibus lumen effulsit, cuius prouidētia hoc meum ministri dei studium ad perfectionem uenire permittite, ut uos illius populum mea adlocutione, & ministerio, & monitionis instantia, ad synodalem possim

possim reuocare cōmunionem, quia (sicut dixi) Vna quædam in uobis est fides, & unus secundum uos hæreseos intellectus, legisq; præceptum cum suis partibus in unius uoluntatis propositū tendit. Hoc ergo quod uobis inter alia cōtentionem excitauit, quoniam non attinet ad totius legis uirtutem, separationē quandam & seditionem inter uos non debet efficere. Dico autem hæc non tanquā cogens uos omnibus modis huic satis optimæ & qualiscunq; sit cōsentire quæstioni: potest enim & honor Concilij à uobis integer custodiri, & una atq; eadem omnibus cōmunio cōseruari, licet aliqua in uobis particulariter ad inuicem pro paruo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem uolumus, neq; una in nobis natura uersatur, aut uoluntas una cognoscitur. De diuina siquidē prouidentia una quædam in uobis sit fides, una prouidentia, unus in Deo sensus. Quæ uero pro his friuolis quæstionibus inter alterutros disputata sunt, licet non in unam sententiā colligantur, manere tamen intra sensum debet, mentis ineffabilitate seruata. Communis autē charitatis præcipuum sacramentum, & ueritatis fides, & honor circa deum atq; religionem legis apud uos incōcussa permaneat. Reuertimini ergo ad alterutros amicitia atq; gratia, reddite uniuerso populo uestros amplexus, uosq; ipsos uelut proprias animas expiantes, alterutros rursus agnoscite. Suauiores enim crebro sunt amicitia post inimicitiarum causas ad concordiam restituta. Reddite ergo mihi tranquillos dies noctesq; securas, ut quædam iucunditas pari luminis, & uitæ iam quietæ apud me lætitia conseruetur, si non fuerit necessitas ingemendi & semper lachrymis ingrauari, & neque seculum libenter ferre uiuendi. Dei nanq; populos, id est, cōfamulos meos, sic iniuste & noxia uestri contentione diuisos, congregari iam tempus est. Vt autem huiusmodi tristitiæ meæ magnitudinem sentiat, audite: Pridem ueniens ad Nicomedensem ciuitatem, repente ad Orientem pergere festinabam. Cumq; ad uos tenderem, & plurima iam parte uobiscum essem, huius rei nuntio sum retentus, ne oculis uidere compellerer, quæ impossibile iudicabam ad sensum posse aurium peruenire. Quapropter aperite iam mihi per uestrā concordia Orientis uias, quas contentione clausistis alterutra, uelociterq; mihi concedite, uosq; ipsos & alios uniuersos populos uidere lætos, & pro communi omnium concordia ac libertate, debitam gratiarum actionem fauorabilibus eloquijs deo persoluere.

Alexandro siquidem & Ario, nunc culpando, nunc admonendo hæc scripsisse dinoscitur. Grauius autem ferebat, audiens aliquos contra omnium statutū agere Paschæ festiuitatem. Tunc etenim in urbibus Orientis discordantes quidam ob hoc, alterutra quidem societate diuisi nō erant, Iudaicè tamen festiuitatem dominicam celebrabant, & (ut assolent) splendorem Collectæ tali discretione fœdabant. Propter utraq; igitur quietē esse

C ecclesiæ

Cap. XX
Paschalis diei
observationis
diuersitas

Osius episcopus
Cordubensis

ecclesiae festinabat princeps, seque putans hoc malum posse praecipue, antequam ad plurimos perueniret, misit uirum circa se fide & uita simul insignem, & confessionibus priorum temporum pro dogmate comprobatum, qui compacaret Aegyptios propter dogma tumultuantes, & Orientales propter pascha discordes: fuit autem Osius Cordubae ciuitatis episcopus. Cumque praeter spem causa procederet, & haeresis potius quam pax sperata ualuisse, nihil impetrans remeauit, qui fuerat pro pace missus ecclesiarum. Tunc illud famosissimum in Nicæa concilium feruor principis excitauit, publicis asinis atque mulis, & curracibus equis, episcopos, & qui cum eis erant, ad synodum uenire praecipiens.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

SECUNDI HIST. ECCLESIASTICAE,
quam Tripartitam uocant.

De Praesulibus ecclesiarum qui interfuerant Nicæno concilio.	Cap. I
De libellis oblati Imperatori, & ab eo iussis incendi, & de disputatione dogmatis Ariani.	Cap. II
De Laico simplici confessore uirum dialecticum superante, & de senesimplici, Philosopho Christianum dogma pandente	Cap. III
Quomodo in conflictu Alexander Constantinopoleos fecerit philosophum obmutescere Paganorum.	Cap. IIII
De prima sessione episcoporum in Nicæno palatio, & de abdicatione Anij.	Cap. V
Relatio Eustathij Antiocheni de Nicæno concilio.	Cap. VI
Relatio Athanasij ad Aphros.	Cap. VII
De Sabino Macedoniarum episcopo.	Cap. VIII
De fide Nicæni concilij.	Cap. IX
Quo Eusebius & Theogonius dato poenitentiae libello, recepti sint.	Cap. X
Epistola Eusebij Pamphili de fide Nicæni concilij ad Palaestinos.	Cap. XI
Epistola Nicæni concilij ad Alexandria & Aegyptum destinata.	Cap. XII
Quod Nouatianorum episcopus Acesium uocavit Constantinus ad concilium.	Ca. XIII
Quod canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, & de Vicennialibus Constantinis.	Cap. XIII
Epistola Constantini de Ario & scriptis eius.	Cap. XV
Epistola ad Eusebium Palaestinae de confectione sacrorum librorum, & de repurgatione dominici sepulchri.	Cap. XVI
Libellus poenitentiae ab Eusebio & Theogonio datus.	Cap. XVII
De dedicatione & ornamentis ciuitatis, & de cultu Hierosolymorum, & ligno crucis, atque clauis quibus transfixus est dominus;	Cap. XVIII
De loco	

De loco ubi Vesta olim colebatur, & nunc Archageli Basilica stat, & de miraculis quae ibi pro Christi nomine celebrantur.	Cap. XIX
De templorum destructione.	Cap. XX
De conuersione barbarorum.	Cap. XXI
Quod Eusebius Nicomediensis, Constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de literis Constantini aduersus eum.	Cap. XXII
Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata uenia pro Arianis egerit.	Cap. XXIII
Qua fraude Eustathius Antiochenus sit episcopatu depositus, & in exilium deportatus, & qui post eum fuerint ordinati.	Cap. XXIII

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,
LIBER SECUNDVS.

S O Z O M E N V S.

Communicabant igitur Nicæno concilio ex apostolicis quidem sedibus Macarius Hierosolymitanus, Eustathius iam praesidens Antiochenae apud Orontem ecclesiae, & Alexander Alexandriae, quae est apud stagnum Mariam. Iulius autem Romanus episcopus propter senectutem defuit, erantque pro eo praesentes Vitus & Vincentius presbyteri eiusdem ecclesiae. Super hos autem & alij plurimi boni & optimi ex diuersis gentibus conuenerunt. Alij quidem ad intelligendum & dicendum ualde idonei, scientiaque sacrorum librorum & alia eruditione disciplinati, uitaque uirtute praecleari. Alij uero in utroque probatissimi uiri, quorum utile iudicio etiam nomina memorare.

T H E O D O R I T V S.

Tanquam stigmata domini Iesu in corpore circumferentium secundum sacrum apostolum. Erat enim Iacobus Antiochia Mygdoniae, quam Syri & Assyri Nisibin appellant, qui mortuos resuscitauit, uiuos curauit, & alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed haec superfluum arbitror huic operi rursus inferere, quae in deo amabili historia latius enarraui. Paulus Neocaesariae, quod est castrum positum iuxta ripas Euphratae. Is enim Licinij rabie demolitus est. Ambas enim manus ligatas habuerat, ignitoque ferro combustas, quo fuerant nerui articularum eius a sua mobilitate siccati atque mortificati. Alij uero dextros oculos effossos habuerunt, alij dexteras suas abscisas. Vnus horum erat Paphnutius Aegyptius. Et absolute uidebatur ibi populus athletarum Christi & martyrum in uno loco congregatorum. De quibus & Eusebius Pamphili tertio libro in Constantini uita haec ita dicit.

C 2 Cunctarum

S O C R A T E S .

Cunctarum igitur ecclesiarum quae totam Europam Libyamque & Asiam replebant, simul erant ministrorum dei congesta cacumina, unaque orationis domus, tanquam a deo dilatata intus infecus ferebat omnes in idem. Syros simul & Cilicas, Phoenicasque & Arabes, atque Palaestinos. Inter hos & Aegyptios, Thebaeos, Libyas, necnon & qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad concilium uenit episcopus. Verum nec Scythia defuit ex eorum choro, Pontusque & Asia, Phrygia & Pamphylia, uiros probatissimos praebuerunt. Aderant Thraces & Macedones, Achiui & Epirotae, & his quoque interius habitantes. Ipse autem Hispanorum ualde famosus Osius unus erat, & simul plurimis assidebat. De regia uero ciuitate Praesul Alexander propter senectutem defuit, presbyteri uero praesentes locum eius implebant. Talem itaque solus a seculo unus Imperator Constantinus Christo coronatus uinculo pacis exornans, suo saluatore de uictoria inimicorum & hostium deo de cibilem dedicauit, gratiarum actionis imaginem secundum nos apostolica plausione constituens. Tunc igitur ille sermo completus est: Collectos ex omnibus gentibus quae sub caelo sunt uiros religiosos, inter quos erant Parthi, & Medii, & Elamitae, & qui habitant Mesopotamiam, Iudaeam & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphylia, Aegyptum & partes Libyae circa Cyrenem, & aduenae Romani, Iudaei & Proselyti, & Cretes & Arabes. Veruntamen hoc illis deerat, quod non sicut isti omnes ex dei ministris undique consistebant. In praesenti siquidem choro multitudo erat episcoporum numerum trecentorum excedens, sequentibus eos presbyteris ac diaconibus & acolythis, quorum numerus non poterat comprehendendi. Ministrorum uero dei alij sapientiae sermone fulgebant, alij continentia uitae & patientia coruscabant, alij uero medio modo horum uirtutibus ornabantur. Erant igitur inter eos alij temporis honorati longituidine, alij iuuentute & animi robore praemicantes, qui nuper uenerant ad huius ministerij cursum. Quibus uidelicet & omnibus Imperator diebus singulis cibaria largissime ordinat expendi. Haec itaque de his qui ibi collecti sunt, Pamphili recitauit Eusebius. Cumque celebrasset Imperator uirtutem contra Licinium festiuitatem, & ipse occurrit ad Nicaeam. Clarebant autem inter episcopos, Paphnutius ex superiori Thebaide, & Spiridion Cyprius. Cuius autem rei causam horum meminerim, postea sum dicturus.

Patres Nicena synodi

Osius Cordubensis episcopus

Constantinus uictum suppeditauit patribus concilij

ad uictum Constantini aduersus Licinium

S O Z O M E N V S

Derant itaque cum episcopis uiri disputationis experti, uerbis studentes prodesse concilio. Ut autem assolet fieri, plurimi sacerdotum tanquam pro causis proprijs decertare collecti, tempus se inuenisse putarunt, quo corrigeretur quod contristabat eos, & de quibus alij unusquisque forte culpabat

culpabat, libellum offerens principi, quae in eo fuerant commissa, narrabat. Cumque hoc quotidie facile accideret, praecipit Imperator certo die singulos de quibus alius alium culparet, facere manifestum. Cumque dies constituta uenisset, libellos oblatos suscipiens: Haec quidem accusationes, inquit, tempus habebunt proprium, id est, diem magni iudicij, iudicem uero illum, qui tunc futurus est omnibus iudicare. Mihi ergo homini constituto, de huiusmodi rebus non licet habere auditorium, sacerdotum scilicet accusantium & simul accusatorum, quos minime conuenit tales debere monstrari, qui iudicentur ab alijs. Age nunc imitantes diuinam clementiam in alterutrum ueniam accusationes aboleamus alterutras, & de his quae ad fidem pertinent agere studeamus, cuius huc gratia uenimus. Haec siquidem Imperator dicens, uniuersumque scripturam uacare, & libellos iussit ardere, diemque diffiniuit, qua solui quae erant dubia conueniret. Ante constitutum uero conuenientes apud semetipsos episcopi, euocauerunt Arium, & propositis in commune suis opinionibus disputabant. Cumque, ut assolet, ad diuersas quaestiones causa traheretur, alij quidem suadebant nihil innouandum circa antiquam fidei traditionem, & maxime quando mortuam simplicitas sine persecrutione traderetur, accedentibus ad fidei sacramentum. Alij uero respondebant, non oportere sine examinatione sequi sententias antiquorum. Plurimi uero tunc conuenientium episcoporum & sequentium eos clericorum, scientes disputare, huiusmodi elocutionum arte exercitati claruerunt, & Imperatori, atque his qui circa eum erant, noti sunt facti. Ex illo enim & Athanasius tunc diaconus existens, dum cum Alexandro esset episcopo, huius studij pars esse maxima uidebatur, necnon & quidam Graecorum philosophorum oportune harum disputationum quaestione participati sunt: alij quidem quale esset hoc dogma studentes agnoscere: alij uero nuper inchoante Graecorum religione deperire, Christianis insensu, dogmatis sacramenta ad uerborum certamina protrahere, ita ut contra se seditiones exererent, certaminaque sibi inferrent, & sapius ex aduerso contenderent.

Constantinus uolebat iudicare de causis sacerdotum

Athanasius disputator

Graecos uocat Gentiles

Attende etiam in Niceno concilio fuisse inepitum disputando

Cap. III In Dialecticos

S O C R A T E S

Cumque plurimi disputationis delectatione traherentur, unus quidam ex confessoribus laicis simpliciter habens sensum, Dialecticis obuiauit, dicens: Audite igitur, Christus & apostoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, uanamque uerborum fallaciam, sed puram scientiam fide & bonis operibus obseruandam. Haec dicente iuvene & animo sene, praesentes quidem mirati sunt, dictumque probauerunt. Dialectici uero satisfactione suscepta cessarunt, rationem uidelicet simplicem ueritatis audientes.

S O Z O M E N V S

Fertur enim & aliud: dum quidam eorum magnificentia sermonum extolleretur & illuderet sacerdotibus, non pertulit eius fastum quidam senex simplex

C 3 plex

plex & innocens ac probatissimus confessorum, sed accessit aduersus eum A
proferre sermonem. Hoc itaq; factum petulantibus quidem & simplicem
scientibus cōfessorem, risum mouit, maturioribus uero formidinem, protu-
dentibus, ne à uero uerbis artifice deduceretur ad risum: ueruntamen ceden-
tibus ut quod uellet ediceret, resistere nanq; ei cum talis esset, nimium uere-
bantur: In nomine, inquit, Iesu Christi, o philosopho, audi dogmata uerita-
tis: Vnus est deus cœli & terræ, omniumq; uisibilem & inuisibilem creator,
qui hæc omnia uerbi sui uirtute fecit, & spiritus sui sanctitate firmavit. Hoc
itaq; uerbū quod nos, inquit, filium dei nominamus, habita misericordia
super homines, ab errore eos & ferali religione liberauit, passus ex muliere
nasci, suadet & cum hominibus conuersari, & mori pro eis, uenietq; denuo
iudicaturus singulorum uitam. Hæc ita se habere sine persecutione credi-
mus. Noli igitur inaniter laborare, quærens destruere ea quæ fide percep-
imus. Noli inuestigare modū, quo fieri hæc, aut non fieri potuerint. Si enim
credis cōsulenti mihi, ad ista responde. Obstupefactus uero Philosophus,
credo, inquit. Tunc gratias pro deuictione persoluens, eadem quæ senior
æque sectatus est, & prioribus confessoribus ut unanimes sibi met esse
persuadebat, non improuide mutatum se iurans, sed ineffabili quadam uir-
tute ad Christianitatem protinus inuitatum.

Cap. III

Dicitur autem proximū huic miraculo, quiddam gestum per Alexan-
dram Constantinopolitanæ ciuitatis episcopū. Cum enim uenisset
Imperator CONSTANTINVS Byzantium, aduētes eū quidam Phi-
losophi, querebātur quasi non deum coleret ut deceret, & circa sacra noui-
tates exerceret, nouam in republica introducendo culturā, præter ea quæ
eius maioribus uisa sunt, & Græcorū Romanorumq; principibus quos ha-
buerunt transacta secula, placuerūt: uolebantq; cum Alexandro episcopo
disputare de dogmate. Ille uero huiusmodi exercitatione uerborum inex-
pertus erat, de uitæ qualitate confidens. Fuit enim uir magnus, & conuersa-
tione mirandus. Cumq; certamen Imperatore præcipiente suscepisset, con-
uenissentq; Philosophi, omnibus loqui uolentibus, ut unū ex se quem uel-
lent eligerēt postulauit sanctæ memoriæ pater noster Alexander, ceteros
uero quicunq; essent, silentiū tenere præcepit, & tantummodo his quæ ab
utroq; dicerentur, intendere. Suscipiente autē uno eorū disputationis uni-
uersæ negocium, ad Philosophum sanctus Alexander: In nomine, inquit,
Iesu Christi impero tibi ne loquaris. Et unā eum eius sermone opus imple-
tum est. Repente nanq; ille homo ut sermonē audiuit, obligato ore conti-
cuit. Putas ne iustum fuit cōsiderare, utrum maius hoc miraculum uideret-
tur, ut homo & quidem Philosophus, sic facile officium locutionis amitte-
ret, an certè ut lapis uiolentia uerbi manu diuideretur: quod quidam aiunt
Iulianum fecisse Chaldæum. Et hæc quidem sic acta referuntur.

Theodotus

THEODORITVS.

Interea sacerdotes sæpe conuenientes, Arium ad medium deducebant, Cap. V
Subtilemq; examinationem de eius propositionibus agitabant. Temere Sesiones in
enim in qualibet parte metuebant proferre sententiam. Hæc itaq; sacra & Nicaeno concilio & de Arii
uenerabilis turba, à permixtione aduersariorū non uidebatur aliena. Erant dogmate
enim inter eos quidam, pauci quidem, sed callidi, & breuia imitantes, celau-
tesq; calliditatem, & Arii blasphemiam non defendentes aperte. Conue-
nientibus igitur uniuersis, maximam domum præparauit in Regalibus Im-
perator, sedes & subsellia in ea poni præcipiens, quæ sufficerent ordini sa-
cerdotum: ita decentem præparans eis honorem, inuitauit ingredi, & de
præsentibus habere concilium. Introiit autem & ipse princeps ultimus
cum paucis, laude dignam sui magnitudinē habens, & mirabilem speciem,
mirabiliorēq; gerens dignitatem pudoris in fronte. Minore uero sede
quàm alijs posita, in medio eorum sedit, primò tamen petens sibi hoc epi-
scoporum iussione concedi. Tum cum eo resedit sacratissimus ille chorus.
Primus itaque magnus Eustachius Antiochenæ sortitus ecclesiæ Præsula-
tum (nam Philogonius, cuius dudum meminimus, ad meliorem iam tran-
sigerat uitam. Et hunc uenerabilem uirum, etiam uolentem, ad regimen eius
ecclesiæ decreto cōmuni Pontifices ac sacerdotes, & omnis populus Chri-
stianus uenire compulerat.) Is ergo præconiorum floribus caput principis
exornauit, & studio eius quod habebat circa sacra, benedictiōes exhibuit.
Post hunc autem Eusebius cognomine Pamphili. Quibus iam reticenti-
bus, celeberrimus Imperator protulit de unanimitate concordiaq; sermo-
nes, tyrannorū eis crudelitatem rememorans, & honorabilem pacem quæ
sub eo est collata diuinitus: simul & quia pessimū & ualde crudele uideret,
ut destructis hostibus, nulloq; præsumente resistere, sacerdotes alterutros
iacularentur atque confunderent, & impijs atq; sine Deo personis dele-
ctationem risumq; præberent: cum utique de diuinis tractarent rebus, &
sancti spiritus doctrinam in scriptis haberēt: Euangelici enim libri sunt, in-
quit, & Apostolici, antiquorumq; prophetarum sanctiones, quæ nos eru-
diant quid de sacra lege sapiamus: Expellentes igitur hostile certamen ex
uerbis diuinitus inspiratis, solutionem quæstionum mente percipiamus. Eustachius
Hæc & his similia, tanquam filius amator patris, sacerdotibus ueluti patri-
bus offerebat, Apostolicorum dogmatum studens conciliare cōcordiam.
Concilij uero plurima pars his quæ dicebātur obediebat, & inter alterutros
unanimitatē & dogmatum salubritatem libenter amplectebantur. Pauci
uero quidā, quorū iam meminimus, & super illos Minophantes Ephesius,
& Scythopolites Patrophilus, Theogonius Nicænus episcopus, & Nar-
cissus Neroniadis, quæ est secundæ Ciliciæ, quā nunc Irenopolim uocant.
Et cum his Theonas Marmaricensis, & Ptolemaidis Aegypti Secundus;

C 4 App

Christianus
idiotā Philoso-
pho Christi re-
ligionem per-
suadet

Alexander
melior quàm
doctior

Alexander phi-
losopho silen-
tium imperat-
ur per miraculū

Cap. V
Sesiones in
Nicaeno concilio
& de Arii
dogmate

Eustachius

Constantinus
ad patres cō-
cilij

Euangelici &
Apostolici,
Propheticisq;
libri

Apostolicis resistentes dogmatibus, Arium defendebant: dictantes enim fidei petitionē, cœtui cōmuni dederūt. Quæ cum lecta fuisset ab uniuersis, repente disrupta est, & adultera fraudulentaq; pronuntiata. Turba siquidem & tumultu contra eos ab omnibus habitis, cunctisque proditiōe ab eis factam accusantibus pietatis, formidantes surrexerunt, & primi Arium abdicarunt, excepto Secundo & Theona. Cum ergo fuisset impius ille destructus, concorditer uniuersi fidem gloriamq; dictantes, quæ hæcenus in ecclesijs permanet, & subscriptionibus roborates, soluere conciliū. Dole tamen & non salubriter prædicti uiri in fidei termino cōsenserūt, ut testatur tam quæ postea ab eis machinata sunt contra pietatis propugnatores, quam quæ ab ipsis conscripta noscuntur.

Cap. VI
Eustathius
Antioche-
nus
Eusebius Nic-
comediensis
sauor Arij

Eustathius itaq; Antiochenus episcopus, cuius primitus memini, hæc de eis retulit, docens quæ facta sunt, eorumq; redarguēs blasphemiam, ubi illud etiam Prouerbiale interpretatur eloquium: Dominus creauit me principium uiarum suarum in opera sua. Pergo itaque iam hinc etiam ad ea quæ gesta sunt. Cum igitur propter hæc synodus maxima in Nicæam uenisset urbem, & quaeretur fidei modus, aperta quidem ostensio Eusebii blasphemiam scripturam protulit, quæ coram omnibus lecta, repente eladem importabilem causa diuisionis audientibus irrogauit, confusionem tamen incurabilem suo prouidit auctori. Cumq; officina capta fuisset, indubitanter Eusebii, disrupta iniquitatis scriptura in conspectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis, compescuerunt omnes iustam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes, ne congregato in idem tanto concilio pellerentur, exilientes anathematizauerūt interdictum Arii dogma, concorditer subscribentes literis, suaq; manu consentientes, & similiter se sicut omnis synodus sapere profitentes. Cumq; præsulibus (ut ita dicam) mala calliditatis arte præualuissent, qui magis debuerant agere penitentiam, tunc quidem latenter, postea uero clare damnatas cœperunt allegare sententias, sæpe ponentes insidias eis à quibus uidebatur esse cōiuncti, uolentesq; zizaniorum germina radicare. Et tunc timentes declinantesq; tanti cōcilij cognitores, occulte postea pietatis prædicatores debellare tentabāt. Sed nō credimus homines sine Deo posse præualere contra sacram adorandamq; legem, euangelicamq; doctrinā. Nam licet ad modicum roborentur, rursus fortiter & magnifice deuincuntur, secundum prophetam gloriose uocis Esaïam. Hæc itaque magnus Eustathius.

Cap. VII
Athanasius
ad Aphros

Huius autem cōcertator & ueritatis propugnaculi turris Athanasius, successor Alexandri celeberrimi præsulis, quādo scripsit ad Aphros, etiam hæc adiecit: Conuenientes enim episcopi studuerunt uerba quidam impietatis ab Arianis inuenta perimere, hoc est, ex non existentibus, & quod dicebant, creaturam & facturā filium: & fuit aliquando, quando

non

A non fuit: & quia mutabilis est naturæ. Scripturarum uero manifestas posuere dictiones, quia ex deo filius naturaliter unigenitus est, uerbū, uirtus, sapientia sola patris, Deus uerus, sicut Ioannes ait. Et sicut scripsit Paulus, splendorem gloriæ, & figuram substantiæ docens esse filiū patris. Qui uero circa Eusebiū erant, propria tracti uasania loquebantur alterutris, & dicebant: Consentiamus, nam & nos ex deo sumus. Vnius enim Deus ex quo omnia: & Vetera transferunt: ecce omnia noua ex deo sunt facta. Cogitabant autem & illud quod in Pastore conscriptum est: Primū omnium crede, quia unus est deus, qui creauit uniuersa atq; perfecit, & constituit ex non extante ut sint. Porro alij episcopi malitiam uidentes illorum, & pessimam impietatis artem, apertius & ut ita dicatur, manifestius dixerunt ex deo, id est, conscripserunt ex substantia patris esse filium. Ut creaturæ quidem, eo quod non habeant à semetipsis ut sint, sed habeant principium existendi, dicantur à deo: filius autem solus propius ex substantia creditur patris. Hoc enim propriū unigeniti est, & ueri uerbi patris. Hæc itaq; fuit occasio, ut ex substantia diceretur patris. Rursus autem requirentibus episcopis paucos eorum qui Ariani esse putabantur, an dicerent filium non esse creaturam, sed uirtutem & sapientiam solam patris, & imaginem semipiternam, & indissimilem per omnia patri ac deum uerum, capti sunt qui circa Eusebiū inuenientes alterutris, quia & hæc ueniunt etiā ad nos: Nam & nos, inquirunt, imago & gloria dicimur dei. De nobis enim & dicitur & dictum est: Semper enim nos qui uiuimus, & uirtutes multæ sunt, & egressa quidem est omnis uirtus dei ex terra Aegypti. Campa quoque & locusta dicitur uirtus magna, & rursus: Dominus uirtutū nobiscum. Sed etiā propriū nos dei sumus. Habemus hoc non simpliciter, quando & fratres uocauit nos. Si autem & uerum deum dicunt filium, non nos contristat. Factus enim uerus est. Hæc est Ariatorum corrupta mens. Sed etiam hic episcopi uidentes eorum dolum, collegerunt ex scripturis splendorem, fontem, & fluuium, & figuram ad substantiam pertinere. Et illud: In lumine tuo uidebimus lumen. Et: Ego & pater unū sumus. Et clarius iam ac breuiter conscripserunt consubstantialem patri filium. Omnia namq; prædicta hanc significationem habent. Murmuratio siquidem eorū, quasi uerba hæc non fuissent ex scripturarū autoritate prolata, per eos quoq; inanis esse conuincitur. Ex nō scripto namq; ipsi impie proferentes, quippe quod nusquā pernitus inuenitur, ex non extantibus: & fuit aliquando quādo non fuit, alios culpant: propterea ex non scriptis sermonibus, pie tamen intellectis damnati sunt. Ipsi namque ueluti de stereoere reperientes, hæc uere de terra locuti sunt. Verum episcopi non sibimet adinuenientes uerba, sed habentes hæc à patribus, testimonia conscripserūt. Veteres enim sacerdotes ante eos per centum triginta magnæ Romæ ciuitatisq; nostræ, accusauerunt omnes qui

qui dicunt facturam aut creaturam esse filium, & non cōsubstantialē patri. Et hoc sciebat Eusebius Cæsariensis episcopus, qui primū defendebat Arianorum sectam, nouissime uero subscripsit Nicæno concilio. Scripsit autem & ciuibus suis, cōfirmans quia & antiquorū aliquos doctos & illustres episcopos & cōscriptores agnouisset, nomine cōsubstantialitatis ufos in patris & filij deitate. Isti ergo concilium metuentes, expositæ fidei cōfesserunt, secundum prophetæ increpationē, dicentis: Populus hic labijs me honorat, cor autē eorum longe est à me. Theonas autem & Secundus nolentes adquietere, condemnati sunt. Postea uero in concilium uenientes, uiginti conscripserunt de conuersione ecclesiastica sanctiones.

S O C R A T E S

Cap. VIII **S**abino itaq; nō credamus, qui eos idiotas uocauit & imperitos. Sabinus enim Heraclæ Thracensis Macedonianorū episcopus, habita congectione eorū, quæ per diuersa cōcilia sacerdotum ex scripto prolata sunt, eis qui in Nicæa conuenerunt, uelut idiotis & simplicibus derogauit, non sentiens quoniā & ipsi Eusebio cum multa probatione profitenti fidem, uelut idiotæ noscitur derogare. Et aliqua quidē uolens præterij, aliqua uero mitigauit, cuncta tamen secundum propriam sumpsit intentionem. Et laudat quidem tanquā fide dignū testem Eusebiū Pamphili, laudat simul & principem, tanquā ea quæ sunt Christianorū dogmatizantem. Culpat autē expositā in Nicæa fidem, tanq; ab idiotis & nihil scientibus traditā: & quem uelut sapientem & sine mendacio testem uocare cōsueuit, eius uoces sponte contemnit. Ait enim Eusebius: Quia ex uiris dei Nicææ conuenientibus, alij quidem sapientiæ sermone micuerunt, alij continentia uitæ laudati sunt: & quoniam Imperator præsens omnes ad unitatem suam concordēs & cōsectatores esse perstruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, necnon Eusebij atque consortum eorū sibimet agnoscuntur. Et si quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Concordia ergo fidei à magno in Nicæa prolata concilio, ab Eusebio clara uoce laudata, hæc est.

Cap. IX **C**redimus in unum deum patrem omnipotentem, omnium uisibilem & inuisibilemq; factorē. Et in unum dominū Iesum Christum filium dei natum ex patre, unigenitum, hoc est, ex substantia patris, deū ex deo, lumen ex lumine, deum uerum ex deo uero, natum non factū, cōsubstantialē patri, per quē omnia facta sunt & quæ in cælo & quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus & homo factus est, passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælos, & uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritū sanctum. Dicentes autem: Erat, quando non erat: aut, non erat antequam fieret: aut, quia ex non exstantibus factus est: aut, ex altera substantia uel essentia dicentes esse: aut, creatum aut cōuertibilem filium dei, hos tales anathematizat catholica & apostolica

apostolica ecclesia. Hanc uenerabilem fidem, trecenti quidem decem & octo & agnouerunt & amplexi sunt. Et (sicut ait Eusebius) consonantes & unanimes in scriptis explanauerunt. Quinque uero solummodo non receperunt, uerbum cōsubstantialitatis reprehendentes, Eusebius Nicomedie Præsul, Theogonius Nicænus, Maris Chalcedonensis, Theonas Marmaricenus, Secundus Ptolemaidis, dicentes cōsubstantialē esse quod ex aliquo est, aut ex partitione, aut ex decursione, aut ex plantatione. Ex plantatione quidem, sicut ex radice germen: ex decursione uero, sicut partem filij: ex partitione autem, sicut ex massa auri anuli duo uel tres. Secundum nullum autem horum, inquit, est filius dei. Propterea ergo dicebant in fide non esse consentiendum. Plurimum siquidem uerbo cōsubstantialitatis derogantes prædicti uiri, in Ariana depositione subscribere noluerunt. Ideoq; synodus Arium, & cōsectatores eius anathematizauit omnes, adijcientes neque accedere eum in Alexandriam. Præceptumq; principis repente eundem Arium & qui circa Eusebium, & Theogonium, & qui cum eis, exilio deportauit.

Eusebius igitur & Theogonius post modicum tempus exilij, libellum penitentiae porrigentes, in fide Cōsubstantialis consenserunt, quod declarabimus procedentes. Tunc autem in synodo Eusebius cognomine Pamphili & Cæsareæ Palæstinæ sortitus episcopatū, paululum animaduertens atq; cōsiderans, utrū oporteret suscipi terminū fidei, unā cum alijs omnibus, hoc est, uniuersa multitudine cōsensit atq; subscripsit, necnon & populo sub sua diocesi cōstituto scripsit terminum fidei, & ubiq; destinauit, sermonem subtiliter cōsubstantialis interpretatus, ut nequaquā penitus suspicionem aduersam de eo quisquam habere potuerit. Sunt autē quæ ab ipso Eusebio conscripta sunt huiusmodi uerba:

Arbitramur & uos dilectissimj etiam aliunde didicisse, fama cōsuetarum præcurrere perfectū de his quæ gesta sunt sermonem. Sed ne ex huiusmodi auditu ueritas uobis aliter nuntietur, necessario misimus uobis primum quidem scripturam à nobis de fide propositā. Nam & dominus noster ad prædicandū discipulos suos mittens, ait: Euntes docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. De quibus & affirmamus ita habere & ita sapere, sed etiam dudum sic habuisse & ita sapuisse, & usq; ad mortem pro hac instare fide, anathematizantes omnes sine deo hæresin, hæc omnia ex corde sapuisse & animā, ex quo nouimus nosmetipsos, & nunc sapere & dicere coram omnipotente deo & domino nostro Iesu Christo cum ueritate testamur, ostensuri probationibus & satisfacturi uobis, quia & præteritis temporibus ita credidimus & prædicauimus. Hæc autē à nobis exposita fide, nulli relictus est resistendi locus. Sed & ipse primus deo amabilis Imperator noster, rectissime eam habere testatus est

Ariani qui nolabant duos uoces recipere

Cap. X

Cap. XI
Eusebius Cæsariensis quos uocauit uocabulū subtiliter interpretatus

tus est, & sic etiam se professus est sapere: & in hac omnes cōsentire & sub-
 scribere, & in his dogmatibus cōcordare pręcepit, uno solummodo scripto
 & inserto consubstantialis uerbo. Quod etiam ipse interpretabatur, dicens,
 quia non secundum corporeas passiones consubstantialis dicitur, neq; se-
 cundum diuisionem, neq; secundum quandam decisionem ex patre subsi-
 stere. Non enim posse naturam sine materia intelligibilem incorporeamq;
 corporalem aliquam subsistere passionem, sed sacris quibusdam ineffabili-
 busq; rationibus magis intelligendam. Et sapientissimus quidem atq; piissi-
 mus imperator ita philosophabatur. Fidei ergo explanatione dictata,
 quemadmodum ab eis dictum sit ex substantia patris, & patri consubstan-
 tiale, non est sine examinatione derelictum. Consultationes enim & res-
 ponsiones deinde mouebantur, & mens perscrutabatur dictorū sensum.
 Et hoc ergo quod aiebant de substantia cōstabat apud eos significatiuum
 quidem esse ex patre, non tamen tanquam partem esse patris. Propterea
 nobis quoque uidebatur bene se habere, ut mente consentiremus pię do-
 ctrinę dictanti ex patre filium esse, nō tamen partem eius esse substantię.
 Quapropter & nos mente consensimus, neq; uocē Consubstantialis resu-
 tantes, posita prę oculis nostris pacis intentione, & ab intellectu rectissimo
 non cadentes. Secundum hoc etiā natum & non factū suscepimus: quoniā
 factum cōmune esse dicebant opus reliquarū creaturarū factarū per filiū,
 quarum nihil simile habere filium confitemur & prędicamus. Vnde non
 eum esse facturam dicimus, quod congruit his quę per eum facta noscun-
 tur, sed superius quā facturę, totius esse substantię, quā ex patre natam
 diuina docere uidentur eloquia, modo quidem generatiōis inenarrabili &
 incogitabili existente uniuersę naturę factę. Sic autē & cōsubstantialem
 esse patri filiū ratio examinata cognoscit, nō secundum corporū modum,
 neq; mortalibus animalibus proximum. Nam neque per diuisionem sub-
 stantię, neq; perfectionē aut mutationē paternę substantię uel uirtutis.
 His enim omnibus ingenita natura patris extranea est. Sed prędicandum
 est esse cōsubstantialem patri filiū, eo quod nullam æqualitatem ad creatu-
 ras factas dei filius habeat, sed soli patri genitori per omnē modum sit si-
 milis, & non sit ex alia qualibet substantia uel essentia, sed ex patris. Quod
 etiam ipsum hoc modo interpretatum bene se habere uisum est ad consen-
 tiendum: quoniam & prędictorū episcopos aliquos conscriptores eloquen-
 tes & nobiles agnouimus in patris & filij *θεολογία* (id est, diuina ratiocina-
 tione) nomine consubstantialis usos. Hęc itaq; de exposita fide sint dicta,
 in qua uniuersi consensimus, non sine animaduersione, sed secundum sen-
 sus expositos coram ipso deo amabili examinatore Imperatore: & prędi-
 ctis rationibus concordantes anathematismū post fidem in eis prolatum,
 sine tristitia esse credidimus, eo quod non scriptis uti uocibus prohiberent.
 Vnde

De substantia

A Vnde penē omnis facta est cōfusio & indisciplinatio cunctis ecclesiis. Nul-
 la siquidem scriptura diuinitus inspirata dicente, ex nō extantibus: aut, fuit
 aliquando quando non fuit, & reliquis quę proferebāt, irrationabile nobis
 uisum est hęc dicere uel docere. Quoniam neq; priore tempore huiusmo-
 di consueuimus uti sermonibus. Hęc uobis necessario scripsimus dile-
 ctissimi, iudicium nostrę examinationis ac consensum uobis significantes.
 Et quā rationabiliter tunc quidem, quoniam nos scripta quędam mo-
 dis alijs offendebant. Postea uero indubitate ea quę erant, sine contrista-
 tione suscepimus. Quapropter magnanimitate nobis sensum uerborum di-
 scutientibus, placuit concordare in his quę a nobis ipsis in fidei expositio-
 ne confessæ sunt.

Hęc itaque Eusebius Pamphili in Cæsariam Palęstinę, literis explana-
 uit. Alexandrinę uero ecclesię, Ægyptiacis, & Libyę, & Pętapoleos, & quę
 uicinę sunt, hęc scripsit communi decreto Concilium.

THEODORETUS

SANCTAE MAGNÆ QVE DEI GRATIA ALEXAN-
 drinę ecclesię, & dilectissimis fratribus per Ægyptū, & Libyam,
 & Pentapolim constitutis, congregati & magnam san-
 ctamq; synodum Nicęę celebrantes episco-
 pi, in domino salutem.

Cap. XII
 Literę Nicęę
 na Synodi ad
 Alexandrinōs
 et Ægyptios

B QVONIAM dei gratia & deo amatissimi principis nostri Constantini,
 congregatis nos in urbe prędicta ex prouincijs diuersis & ciuitatibus, mag-
 na sancta q; synodus celebrata est, omnimodis necessario uisum est, ab hoc
 sacro sanctoq; cōcilio, etiam ad uos literas destinari, ut noueritis quę quidē
 mora & examinata, quę uero placuerint atq; firmata sint. Ante omnia si-
 quidē exquisita sunt impia & iniqua & sine deo dogmata Arii, atq; consen-
 tium, sub pręsentia deo amatissimi Imperatoris nostri Constantini, &
 omnium decreto cōplacuit anathematizari impiam eius sectam, & iniqua
 & sine deo uerba, simul & nomina quibus utebatur, filium dei blasphemās,
 & dicens ex nō extantibus esse. Et iterum, Fuit aliquando, quando nō fuit,
 Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum non fuit: & pro libero arbitrio
 malicię atque uirtutis capabilem filium dei dicentis, & creaturam nominan-
 tis eum atque facturam. Hęc igitur omnia fatua & anilia, & blasphema,
 anathematizauit sanctum & uniuersale concilium, & nec usq; ad auditū im-
 pię sectę atq; furoris huius, aut intellectum iniquorum sensum accommo-
 dauit. Ea quidem quę de illis gesta sunt, qualem terminū habuerint, omnia
 iam aut audistis, aut audietis, ne nos forte uideamur uitro obloqui, propter
 delictum suum impropria digna portanti. Tantū enim ualuit eius impie-
 tas, ut etiam Theonas Marmaricenus, & Secūdus Ptolemaidis ea potiren-
 tur. Idem enim & illi damnati sunt. Sed quoniam ineffabilis gratia dei illas
 D quidem

Arius cū suis
 sectatoribus
 damnatus

quidem malas sectas, & blasphemias, & discordiam & audaciam personarum, & diuisionem, praedicta comotione destruens liberavit Aegyptum, relinquebantur autem quae per petulantiam Melitij gesta sunt, & eorum qui ab eo sunt ordinati, etiam ex hac parte quae placuerint synodo, uobis inuicem charissimi fratres. Placuit ergo Melitium quidem clementi concilio (dum subtili ueracique ratione nullam ueniam mereretur) manere quidem in propria ciuitate, nullam uero omnimodis habere potestatem, neque eligendi, neque ordinandi, nec in prouincia nec in qualibet ciuitate uideri, putumque nomen tantummodo possidere. Eos autem qui ab ipso sunt constituti, mystica ordinatione firmatos habere honorem & ministerium, ut tamen sequentes sint modis omnibus uniuersorum in singulis parochijs & ecclesijs a charissimo comministro nostro Alexandro consecratorum: & ut his nulla potestas sit placitos sibi eligere, aut nomina eorum praeferre, aut omnino aliquid agere praeter uoluntatem ecclesiae catholicae Praesulis Alexandri, Gratia namque dei & orationibus uestris in nullo schismate repertos, sed sine macula in catholica & apostolica ecclesia permanentes, dignum est potestatem habere & eligendi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui clero sint digni: & absolute facere omnia secundum legem & sanctiones ecclesiae. Si quae uero contigerit requiescere in ecclesia, tunc prouehi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodo si uideatur digni, & populus eos elegerit, condecernente simul & designante maximae Alexandriae ciuitatis episcopo. Hoc itaque alijs quidem concessum est omnibus. In persona uero Melitij nequaquam eadem placuerunt propter priorem indisciplinationem eius, & procacitates eius, ac petulantiae uoluntatem, ne ulla daretur autoritas uel potestas homini, qui posset rursus easdem indisciplinationes instruere. Haec sunt praecipua & competentia Aegypto, & sanctissimae Alexandrinorum ecclesiae. Si quid autem aliud ordinatum est aut dogmatizatum, praesente domino atque charissimo comministro & fratre nostro Alexandro, ipse praesens uobis poterit subtilius aperire, tanquam autor gestorum, & communicator existens. Euangelizamus autem uobis & de consonantia sanctissimi paschae, quia uestris orationibus est correctum etiam hoc opus, ita ut omnes Orientales fratres, qui cum Iudaeis primitus celebrabant, consone cum Romanis & uobiscum, & cum omnibus ab initio Pascha custodientibus, ex hoc tempore debeant custodire. Exultantes itaque in his quae gesta sunt, & in communi pace atque concordia, & in eo quod omnis radicitus haeresis est auulsa, cum maiori honore & ampliori charitate suscipite comministrum nostrum, uestrum Pontificem Alexandrum, qui nos praesentia sua laetificauit, tantumque laborem pro pace uestra etiam in hac aetate sustinuit. Orate simul & pro nobis omnibus, ut quae bene placuerunt, firmae permaneant per dominum nostrum Iesum Christum, secundum bonam uoluntatem facta (sicut credimus

Melitio potestas episcopalis adempta

Nota antiqui morem

De obseruatione Paschae

Amen) dei & patris in spiritu sancto, cui est gloria in secula. Amen.

TRINITAS CONSUBSTANTIALIS ET AETERNA

SOCRATES

EX hac igitur epistola synodi manifestum est, quod non solum Arium & consortes eius anathematizauerint, sed etiam uerba sectae ipsius, Et quod de pascha concordantes, haeresiarcham Melitium susceperint. Cap. XIII

Mouet autem me feruor Imperatoris, etiam ex alia re eius uoluntatis habere memoriam, & quemadmodum pro concordia cogitabat. Habes enim prouidentiam pacis ecclesiarum, uocauit ad synodum & Acesium nouatiorum religionis episcopum. Postquam ergo scripta & subscripta est a concilio fidei definitio, requisitum Imperator Acesium, an & ipse consentiret in fide & Paschalis definitione festiuitatis. At ille, Nihil, inquit, noui Imperator synodus definiuit. Sic enim olim & a temporibus Apostolorum ipse percepi, & terminum fidei, & tempus Paschalis festiuitatis. Porro denuo Imperatore requirente, Cur ergo te a communione separas? Ille ea quae sub Decio gesta sunt persecutionis tempore, replicauit, & subtilitatem acerbissimae regulae deduxit ad medium, quod non oporteat eos, qui post baptismum peccant, peccato quod ad mortem esse scripturae diuinae pronuntiant, communicatione sacramentorum fieri dignos: sed inuitandos quidem ad penitentiam, spem uero remissionis non a sacerdotibus, sed a deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata remittere. Haec cum dixisset Acesius, Imperator ait, O Acesi, pone scalam, & si potes, ascende solus in caelum.

Haec nec Eusebius Pamphili, nec alij dixerunt. Ego uero audiui a uiro nequaquam mentiente, qui & ualde senex erat, & tanquam qui uidisset ea quae fuerant in Concilio gesta, referebat.

SOZOMENVS.

SYnodus autem corrigere uolens hominum uitam, & in ecclesijs comotionum, posuit leges, quas Canones appellamus. In quorum tractatu uidebatur aliquis introducere legem, ut episcopi, & presbyteri, diaconi & subdiaconi, cum coniugibus quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias, & castitatem esse dicens, concubitum cum propria coniuge. Suasitque concilio, ne talem ponerent legem, grauem asserens esse causam, quae aut ipsis, aut eorum iugalibus occasio fornicationis existeret. Et haec quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodusque laudauit sententiam eius, & nihil ex hac parte sancit, sed hoc in uniuersumque uoluntate, non in necessitate dimisit. His a concilio ita dispositis, contigit Vicennalia Constantini principis prouenire. Et est consuetudo Romanorum, unumquodque decennium Imperatorum, publica deuotione celebrare. Oportunum ergo iudicans Constantinus, inuitauit tunc ad con-

Cap. XIII
Canones
ceni concilij

De coelibatu
sacerdotum

Vicennalia
Constantini Aug.

D 2 uicia

uiuia synodum, & donis cōpetentibus honorauit. Admonitosq; de cōcor,^A dia fidei, & cōmuni inter alterutros pace, petita ab eis oratione, ualedixit ut niuersis in Nicæa, scribēs absentibus quæ fuerint in cōcilio celebrata, & inuitans ut ab omni discordia recedentes, concordarēt in exposita cōciliij fide, quæ nihil aliud nisi dei sententia uideretur ex consonantia tãtorum & talium sacerdotum sancto spiritu cōstituta, & post inquisitionem subtilissimam & animaduersionem dubitationum omnium comprobata.

S O C R A T E S.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AV
gustus, episcopis & populo,

Cap. XV

MALIGNOS & impios Arius imitatus, dignum est ut illorum quoque suscipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius, diuinę pietatis inimicus, iniqua uolumina contra religionem proferens, dignā promeruit inuenire mercedem, & talem, per quam in posterū esset opprobrium, & plurima cōpleretur infamia: & nūc placuit Arium & cōsectatores eius uocari Porphyrianos, ut quorum mores imitati sunt, eorum uocabulo perfruantur. Super hæc autem, si qua cōscriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur, ut non solū praua eius doctrina depereat, sed neq; ulla eius possint remanere cōmenta. Hoc etiam præcipio, si quis conscriptiones Arij cælasse cōperitur, & non repente profrens igne cōsumperit, mortis supplicio subiacebit. Mox enim ut in hoc fuerit captus, capitalem suscipiet ultionem. Deus uos custodiat.

T H E O D O R I T V S.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. PIVS, EVSEBIO.

VT in nostri nominis ciuitate cognouimus, Saluatoris dei nostri prospiciente solatio, maxima hominum multitudo sanctissimæ se dicauit ecclesiæ, ut hoc cremento ualde proficiente, dignū esse uideatur etiam ecclesias in ea plures ædificari. Quapropter quod uisum est nostræ uoluntati, decuit nos tuæ notum facere sapientiæ, quatenus quinquaginta membranaceos codices bene cōfectos, & ad usum habiles, ab artificibus antiquarijs, & perfecte artem scientibus scribi præcipias diuinarum uidelicet scripturarum, quarum maxime cōfectionem & usum necessariū ecclesijs esse nosti. Missę sunt enim literę à nostra tranquillitate ad prouincię Iudicę, quatenus omnia cōfectioni eorū necessaria præbere curet. Ut enim citius codices cōscripti sufficiantur, erit opus diligentię tuæ. Nam & duo publica uehicula ad deferendos eos ex autoritate rescripti nostri te percipere cōuenit. Sic enim & maxime bene cōscripti usq; ad nostrum perducentur aspectū, uno uidelicet tuæ ecclesiæ hoc exequente diacono: qui dum ad nos uenerit, experietur nostræ munificentiam pietatis. Deus te custodiat frater charissime.

T H E O D O R E T V S

Sufficiant quidem hæc ad cōsciendū, magis autem aperte noscendum, quemad

quemadmodum celeberrimus Imperator suum studium circa sacra constituerit. Attamen adiiciã, quæ etiam circa salutare sepulchrum gesserit. Agnosens enim quoniam elati & circa culturam bacchates idolorum, sepulchrū domini sordibus operuerant, obliuione tradere cōtendentes memoriã salutarem: & desuper templū ædificauerāt luxuriosissimæ dæmonis, id est, Venæris, ut illic uirginum cantibus insultarent, præcepit destrui sceleratissimum templū, ipsumq; puluerē funestis sacrificijs uiolatū erigi, & procul à ciuitate dispergi, deinde sacrarium ædificari deo, maximū atq; pulchrum: sicut desinat ex eius epistola ad Macariū ipsius ciuitatis Episcopum destinata.

S O C R A T E S

EVSEBIUS igitur & Theogonius pœnitentiæ libellum summis episcopis ^{Cap. XVI} emittētes ab exilio reuocati sunt Imperiali præcepto, & suas ecclesias receperunt expellentes eos, qui in ipsorū locis fuerāt ordinati, id est, Eusebius Amphionem, Chrestū uero Theogonius. Cuius libelli exemplar hoc est,

Dudum quidem ante iudicium condemnati à reuerentia uestra, patienter ferre, quæ decreta sunt à sancto uestro concilio debuimus. Sed quia nimis absurdū est, contra nosmetipsos dare calumniatoribus de taciturnitate probationem, propterea referimus, quoniam nos & in fide unā cucurrimus & sensum examinantes de Cōsubstantialitatis sermone cuncti pacificati sumus, nequaquã sequētes hæresim, sed commemorantes ad cautelam ecclesiarum, quæ nostræ subueniebant menti. Et satisfacientes eis, à quibus per nos suaderi debuerat, in fide subscripsimus. Anathematismo autē non subnotauimus, non tanquam fidem accusantes, sed ut uelut nō credentes talem esse eum, qui fuerat accusatus, certi de eius missis ad nos epistolis, & inter nos disputationibus habitis. Si igitur satisfactū est sancto uestro concilio, non reluctantes, sed cōsentientes decretis uestris, etiam hac conscriptione satisfacimus uobis, non exiliū grauitur ferentes, sed suspitionē abijcientes hæreseos. Si enim dignamini nunc in uultu uestro nos recipere, habebitis in omnibus consonantes & uestra sequentes pariter constituta: quando etiã eum, qui in his accusatus est, placuit uestre reuerentiæ clementiã promereri atq; reuocari. Absurdum namq; est, si is qui putatur esse reus, reuocatur ad satisfaciendum in quibus ei derogabatur, ut nos cōtra nosmetipsos præbeamus per taciturnitatem increpationis iudiciū. Dignamini ergo sicut cōuenit uestre uenerationi, & deo amatissimū principē cōmonere, & precēs tractare nostras, & uelociter de nobis quæ uobis cōueniunt, cogitare. Hic quidem libellus est reuersionis Eusebij & Theogonij. Ex uerbis autem eius cōiunctio, quia isti quidem dictatæ fidei subscripserunt, damnationi uero Arij consentire noluerūt. Ex quo & Arius ante istos reuocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere uideatur, tamen Alexandriam accedere prohibitus est. Hoc autem ostenditur ex eius cogitationibus quas postea molitus inuenitur, figmento

Libellus pœnitentiæ, quæ Eusebij Nico-medienfis & Theogonius ad episcopos miserunt

D 1 pœniten

Publica uehicula

penitentiae suae: sicut oportune patefiet.

SOCRATES. A

Cap. XVIII Imperator interea post Concilium debebat laetus. Celebrata ergo festiui
Vicennalia
Constantini
tate publica Vicennialium suorum, mox ad erigendas ecclesias festinus accessit. Hoc quoque faciebat per singulas ciuitates, & in urbe cognominis sui.

SOZOMENVS.

Nam cum ei omnia prospere cederent, propriam uoluit habitare ciuitatem. Veniensque ad campum ante Ilium positum iuxta Hellespontum super Aiacis tumulum, ubi Achiui contra Troiam pugnantes habuerunt castra, ciuitatem designauit, portasque fecit quae hactenus uidentur a nauigantibus. Haec agenti, per noctem deus apparuit, monens ut alium quaereret locum, eumque monens ad Byzantium Thraciae, illic eum habitare iussit.

SOCRATES.

Byzantium
Constantinopolis
Quae cum prius Byzantium uocaretur, auxit, & maximo eam muro circumdedit. Et diuersis ornata fabricis aequa Imperiali Romae constituit. Et denominatam CONSTANTINOPOLIM, appellari secundam Romam lege firmavit, sicut lex ipsa in marmorea platona noscitur esse conscripta, & in Stra regio iuxta equestram statuam eius constituta. In hac quoque ciuitate duas quidem edificauit ecclesias, quarum unam nominauit Irenen, aliam uero appellauit Apostolorum. Non solum autem sicut dixi, auxit Constantinus Christianorum dogmata, sed etiam Paganorum templa destruxit. Simulacra namque ornata publice in Constantinopolitana urbe proposuit. Et tripodas Delphicos in Circo ad spectaculum dedit, quae cum ipso uideantur aspectu superfluere feruntur.

SOCRATES.

Helenopolis
Helena uadit
Hierosolyma
Tres cruces
Clauis
Interea mater Imperatoris Helena (cui cognominem uicem Drepani priuiceps ciuitatem dicauit Helenopolim) admonita per somnum ad Hierosolymanam properauit, & quondam Hierusalem, desertam sicut pomorum custodiarum inueniens, requisitum sepulchrum CHRISTI. Quod licet difficillime, tamen inuenit. Ita repete templum illud scelestissimum deiici iussit. Et palam facti domini monumento, apparuerunt circa id suffossae tres cruces, & clauis, simul & titulus, literis Hebraicis, Graecis Latinisque conscriptus, IESVS NAZARENVS REX IUDAEORVM

SOZOMENVS

Dicitur autem quia iam mortuis crucis tactu surrexerit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos:

Sibylla uaticinium de ligno crucis

O ter beatum lignum, in quo deus extensus est. Tunc ergo quae crux esset domini, quae latronum dubitare coeperunt. Proinde Macarius, ciuitatis praesul, huiusmodi tractatu dubitationem soluit: Mulieri namque nobilitate clara longa egritudine fatigatae, unam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, uirtutem saluatoris agnouit. Mox enim ut mulierem crux attigit, passionem saeuissimae egritudinis effugauit, & foeminae salutem restituit.

Theodo

THEODORITVS.

Sic itaque mater Imperatoris quod cupiebat agnosces, de clauis quidem quibus manus Christi fuerant perforatae, alios in galeam immisit Imperatoris, filij capitis prouidentiam gerens ut iacula bellica submoueret: alios freno equino inferuit, & cautelam Imperatoris agens, & ueterem prophetiam adimplens. Olim enim Zacharias clamauerat propheta, dicens: Et erit quod in freno est, sanctum domino omnipotenti. Salutaris uero crucis patrem quidem aliquam Regalibus distribuit.

Helena clauos galeae & freno filij sui Constantini includit

SOCRATES.

Quam Constantinus suscipiens, & credens saluari ciuitatem ubi haec particula seruaretur, in sua statua (sicut fertur) in foro Constantini posita super columnam Porphyreticam deuote condidit.

THEODORETVS

Reliquam uero partem in argentea theca clausam ciuitatis tradidit sacerdoti. Et undique congregans artifices maximas illic ornatasque edificauit ecclesias. His ita gestis conuiuio exhibito uirginibus sacris, & ipsa ministerium ancillae gerens, ultra octogesimum annum aetatis agens, & his similia faciens rediit ad filium. Et cum laetitia transiit a seculo, multa filio pietatis mandata committens, nouissimis benedictionibus adimpleto.

SOCRATES

Post haec igitur Imperator curam maximam Christianorum habens, paganorum superstitiones auerfabatur: remouitque *μονομαχίας*, & suas imagines in templis poni praecipit, & Cubitum quo mensuratur Nilus non iam in templum Serapidis annis singulis, sed in ecclesias portari sanciuit.

Helena moritur

μονομαχία Cubitus νελομετριοι

SOZOMENVS

In omnibus itaque uolens simile monstrare Romae Constantinopolim, frustratus non est. Nam & corporibus & diuitijs maior effecta est. Quod ideo prouenisse credo propter amoris dei, quem ciuitas gerit & habitatorum circa indigentes auxiliu. Intantum namque fidei creuit, ut multi quidem Iudaeorum ciuium, Pagani uero penes omnes, Christianam illic conuerterentur ad fidem. In qua urbe crescente, quo tempore religio noscitur ampliata, neque ara, neque pagana templa, aut sacrificia facta sunt nisi sub Iuliano breui tempore: quod mox probatur extinctu. Hanc igitur tanquam nuper conditam Christi ciuitatem, Constantinus suo nomine dedicauit, multis eam & magnis exornans ecclesiis. Iuuabatque diuinitas Imperatoris uota, & apparitionibus multis indicabatur, quia sanctae salutesque essent quae illic edificabantur ecclesiae.

Insignis itaque locus ex illo tempore claruit peregrinis & urbicis, ubi olim Vestae colebatur, postea uero ecclesia facta est, qui locus nunc Michaelum nuncupatur, in dexteram positus parte nauigantiu a Ponto ad Constantinopolim, distans ab ea nauigio quidem stadijs fere triginta & quinque.

Cap. XIX Michaelu, locus apud Constantinopolim

D 4 per

per terram uero circūuentibus omnem sinum, usq; ad septuaginta & amplius tenditur. Sortitus est igitur is locus appellationē nunc usq; seruatum, eo quod illic manifeste cernitur apparere Michael diuinus Archāgelus: quod etiam ego iutus eximie uerum esse confirmo. Ostendit igitur hoc ita esse etiam multis alijs uirtus diuina per ipsarū rerum experimenta. Quidā enim in causas difficiles aut ineuitabilia pericula, alij uero in languores aut ignotas passiones incidentes, supplicantes deo, liberari promeruerunt. Sed quæ singulis & quomodo illic miracula contigerint, narrare longum est. Quæ uero prouenerint Aquilino nobis noto & in causis forensibus socio, partim ab eo audiens, partim ipse cognoscens necessario pandam. Cum eum ardētissima febris rubris cholericis mota comprehendisset, æstuanti poculum derunt medici, quod euomit: moxq; cum uomitu diffusæ cholerae superficiem uultus eius simili sui colore tinxerunt. Quamobrem quicquid comederet & biberet, euomebat. Cumq; hoc diu pateretur, nec esca ad nutrimenta proficeret, hærebat ars medicorum: & dum morti uicinus esset, iussit suis ut se ad locum hunc ducerent, credens aut illic se mori, aut languore priuari. Iacentiq; per noctem diuina uirtus appatens præcepit, ut quicquid comederet, in huiusmodi potionē tingeret, quæ esset ex pipere & uino & melle confecta. Quo facto, ab ægritudine liberatus est: quippe cum medicis ratione medicinae uideatur esse contrarium calida pocula cholericis exhibere.

Probianus Audiui enim & Probianum uirum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagrae passione detentum, ibi doloribus liberatum, eiq; apparuisse sanctam mirabiliter uisionem. Cum enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur. Totius uero salutis causam, id est sacratissimam crucem nolebat adorare. Hæc habenti sententiam diuina uirtus appatens, signum monstrauit crucis quod erat positū in altario eius ecclesiae. Et aperte palam fecit, quia ex quo crucifixus est CHRISTVS, omnia quæ ad utilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter uirtutem adorandæ crucis gesta non essent, neq; ab angelis sanctis, neq; à pijs hominibus.

Cap. XX **C**um itaq; populi & ciuitates ad cultum Christianitatis accederent, & cæteri pro filijs & uxoribus metuentes (ne quid mali paterentur si contradicerent) quieti uacarent, nudati solatio multitudinis templorum cultores & Sacerdotes, simulachra apud se reposita preciosissima tradiderunt, & quæ Iouis fulmina uocabantur: & per semetipsos hæc educebant ex adytis & templorum latentibus locis: quæq; prius inuisa apud cæteros erant, & solis sacerdotibus manifesta, facta sunt omnibus ualde uilissima. Aliæ uero imagines & statuæ ex preciosa confecta materia, igne crematæ sunt, & pecuniarum publico sociatæ. Quæ uero ex ære mirabiliter facta uidebantur, ad Constantinopolim sunt aduecta ornatus causa, & hactenus in publico collocata, &

ta, & per plateas, & in circo, atq; regalibus: id est, Pythia diuinatoris Apollinis, & Musæ Heliconides, & Delphici tripodes. Spoliataq; sunt ianuæ templi, & alia laquearibus sunt nudata, alia uero neglecta ad sordes usque ruinamq; perducta sunt. Tunc itaq; perierunt & penitus sunt euerfa, id est, in Ægea Ciliciæ templum Aesculapij, & in Aphacis iuxta montem Libanū & Adonem fluuium, Veneris domus: utraq; apud illos insignia: eo quod Ægeata gloriarentur, quasi languentes corpore curarētur apud eos demone noctibus apparente atq; curante: In Aphacis aut, quod per inuocationem quandam certo die de summitate Libani mōtis, ignis fulgēs ueluti sydus in proximum flumen uelociter occumbebat, quod dicebant Venerē esse.

S O Z O M E N V S.

Cap. XXI **I**nterea cum multitudo magna ex diuersis gētibus confusorum barbarorum ex Thracia transfisset in Asiam, & alij aliunde barbari hoc egissent, cōtrā Ro. multi sacerdotū Christi capti cū eis erant. Cumq; languentes curarent & dæmones effugarent, Christū solummodo nominantes, & filiū inuocantes dei, in super & cōuersionē exercentes inculpabilē, & omnem maculam uirtutibus euincentes, admirati barbari uirorum uitam, & opera simulegregia, bene se sapere crediderunt, & deum habere propitium si meliores imitarentur homines, & sicut ipsi, colerent deum. Et constituentes similes ex eis bene agendū præceptores, edocebātur, & baptizabātur, & consequenter in ecclesias occurrebant.

T H E O D O R E T V S

Cap. XXII

Fautores igitur Artij nequissima non reliquere consilia. Huius enim causa in confessione fidei etiam manibus consenserunt, qui postea imitati sunt gesta luporum. Nam cum sanctissimus Alexander, qui suis orationibus Arium fuerat iaculatus, id est, Byzantiæ pontifex (sic enim tunc uocabatur Constantinopolis) ad meliorem translatus fuisset uitam, Eusebius defensor impietatis paruipendens regulas quas ante paululum cum alijs Pontificibus ipse conscripserat, repente Nicomediam deserens, Constantinopolitanam arripuit sedem, regulis è diuerso clamitantibus, episcopos & presbyteros non licere ex alia transire ad aliam ciuitatem. Sed mirum non est, ut qui sic insaniant aduersus unigeniti deitatem, licenter etiam alias transgrediantur leges. Nō enim tunc solummodo hanc nouitatē fecit, sed etiam olim aliud simile perpetravit. Qui dum in Beryto esset episcopus, transfiliuit in Nicomediam, & ex ea denuo post concilium insania apertæ impietatis exactus est, & cum eo Theogonius Nicænus. Quod imperator Constantinus literis manifestum fecit. Ego uero huic operi finem epistolæ inserere iudicauit. Scripsit enim hæc Nicomediensibus: Quis est qui ita populum docuit innocentem? Eusebius utiq; tyrānicæ crudelitatis excultor. Quod enim ubiq; tyranni noscatur esse cliens, ex multis rebus apparet. Hoc nāque ueracitum

*Templum Aesculapij Aphaca**Eusebius Nicomediensis canonum transgressor**Pars epistolæ Constantini ad Nicomedienses, de Eusebio Nicomediensi*

ueracium episcoporum testatur interitus, hoc etiam Christianorum crudelissima persecutio clamat aperte. Nihil enim de iniurijs mihi factis nunc dico, per quas quando maxime aduersarum partium insidiae discurrebant, iste etiam oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit solum, quod non & armatum ministerium tyranno licenter exhibuit. Neque me quispiam puter ad horum probationem minus instructum. Iudicium namque manifestum est, quia presbyteros & diaconos sequentes Eusebium, aperte constat a me deprehensos. Sed haec quidem transeo, quae nunc non indignationis gratia, sed ad illorum confusionem a me probata noscuntur. Hoc solum formido, hoc cogito, quod uos ad communionem criminis uocari conspicio. Propter Eusebii namque seductionem & subuersionem, conscientiam percepistis a ueritate separata. Sed erit huius rei non tarda salubritas, si episcopum fidelem & integrum nunc sumentes, respiciatis ad deum. Quod utique ad praesens in uobis est, & istud dudum oportuerat in uestro pendere iudicio, nisi praedictus Eusebius pessima consociorum suorum tuitione uenisset huc, & ordinem rectitudinis impudentissime confundisset. Sed quoniam de memorato Eusebio apud uestram charitatem nos breuiter loqui decet, audite: Meminit uestra patientia factum in Nicæa ciuitate concilium: cui & ego ipse conscientiae meae cultum decenter exhibui, nihil aliud uolens quam concordiam omnibus fabricari, & praecunctis arguere & remouere hanc causam, quae principium quidem habuit per Arii Alexandrini superbiam, corroborata uero est per Eusebii prauum pestiferumque uotum. Sed ipse Eusebius (o amabiles atque charissimi) cum quanta putatis discursione, quippe conscientia sua uictus, cum quanta confusione mendacio undique declarato degebat? Immitens mihi quidem diuersos, qui pro eo deposcerent: petens uero a me quoddam solatium, ne tanto malo conuictus, suo honore priuaretur. Testis est mihi deus huius rei, qui & in me & in uobis benigno amore consistat. Nam me etiam ille deuertit, & indecenter abripuit, quod uos quoque nostis. Tunc enim omnia gesta sunt sicut ipse desiderabat, quia omne malum in sua conscientia recondebat. Sed ut cetera peruersitatis eius omittam, quid maxime cum Theogonio nequitiae suae particeps egerit, audite, depono: Alexandrinos quosdam a nostra fide recedentes, huc destinari praeeperam, quoniam horum ministerio mentis flammam urgebat. Sed isti benigni & optimi nimis episcopi, quos simul concilii ueritas ad praenitentiam referuabat, non solum receperunt eos & apud se seruauerunt, sed etiam malis eorum uoluntatibus communicare decreuerunt. Quapropter hoc circa istos ingratis decreui peragere, ut abrepti procul deportarentur exilio. Nunc itaque uestrum est, ad deum illa fide respicere, qua semper & fieri conuenit, & esse decet, & agere. Episcopos enim purificatos & orthodoxos atque clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriam illorum pestilentium, aut ad laudem, improuide

Theogonius

Deportatio

improuide praesumit forsitan excitari, repete in sua praesumptione ministri dei, hoc est, meo opere comprimetur. Deus uos custodiat fratres charissimi.

THEODORITVS.

Tunc igitur isti & damnati, & ciuitatibus sunt expulsi. Et Nicomediae quidem Appion episcopus ordinatus est, in Nicæa autem Chrestus. Sed rursus consuetas machinationes exercetes, & imperatoris clementiam accessibilem suis fallacijs inuenientes, restituti sunt, prioremque potentiam receperunt. Eusebius etenim (sicuti iam dixi) etiam Constantinopolitanum tenuit tyrannice Praesulatum, & potiorum percepit praesumptionem, frequenter ad Imperatorem ueniens, & fiduciam ex crebra colloquutione mercatus, contra ueritatis propugnatores se uas contentiones instituit. Et primum quidem cupere se Hierosolymorum loca professus est, & Imperatorem tanquam celebre illud uisus aedificationis opus, prouida cogitatione captauit. Quapropter cum multo honore dimissus est, Imperatore ei uehicularum & alia distribuente solatia. Profectus igitur est cum eo & Theogonius Nicænus, participans malignorum consiliorum eius, sicut iam diximus.

Veniens autem in Antiochiam, & amicitiarum induti uultum, maxima ministracione potiti sunt. Veritatis enim propugnator magnus Eustathius, largam eis hospitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumque ad sacratissima loca peruenissent, & concordem uidissent suos, hoc est, Eusebium Caesariensem, Scythopolitam Patrophilum, & Aetium Lyddæ, Laodicæ Theodotum, & alios qui lepram Arii susceperant, nunciauerunt eis quod cogitauerant, & cum eis uenerunt in Antiochiam. Et schema quidem sub honore praemittebatur aduentus eorum, quod uero propinabatur, erat pietatis bellum. Mulierem namque prostantem mercede conducentes, & linguam eius sibi impendi persuadentes, ad concilium uenerunt. Proinde alios omnes foras ire praecipientes, misererrimam introduxere mulierem. At illa in fantulum sub mammilla demonstrans, aiebat ex concubitu Eustathii illum se & concepisse & generasse, eumque clamabat saepius impudentem. Is autem qui calumniae eius tam manifesta conscius erat, iussit ut hanc rem si quis sciret, deducerentur ad medium. Illa uero dicente nullum habere accusationis testem, iusiurandum ei iustissimi iudices intulerunt, lege tamen aperte clamante: In duobus aut tribus testibus credi esse ueraciam quae dicitur, necnon & Apostolo praecipiente, ut nullus aduersus presbyterum accusationem factam extra duos aut tres testes accipiat. Sed isti factas contemnentis leges, contra talem uirum accusationem sine testimonio receperunt. Cum ergo illa mulier iusiurandum praebuisset, adiecit, affirmans quod ille infans ex concubitu esset Eustathii. Tunc itaque tanquam aduersus adulterum isti amatores ueritatis protulere decretum. Alijs quippe Pontificibus (cum utique multi adessent, & pro Apostolicis dogmatibus repugnarent

Cap. XXIII
Appion Nicomediae
Chrestus Nicæa

Eusebius Nicomediae usurpator sedis Constantinopolitanae

Ca. XXIII
Ariani conueniunt Antiochia

Callinia adulterij ab Ariano imponitur Eustathio

rent, & omnimodis quæ fuerant concinnata, nescirent) aperte reclamanti-
bus & magnum Eustathium collaudantibus, decretumque illorum iniquum
suscipi prohibentibus. Hoc igitur factum, uelociter huius noxæ concinnato-
res ad Imperatorem profecti sunt, eisque persuaserunt quod uera fuisset accu-
satio & depositionis Eustathij iusta sententia, quem tanquam adulterum
atque tyrannum expelli fecerunt, exercitorem pietatis simul & castitatis
egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus est ciuitatem.
Isti uero primo quidem pro eo ordinauerunt Eulalium. Quo tempore pau-
co uiuente, Eusebium Palæstinensem illuc transferre uoluerunt: eoque sur-
giente mutationem, & simul Imperatore prohibente, fecerunt Euphroniū.
Quo etiam, anno & paucis mensibus in episcopatu defuncto, Phlacito il-
lius ecclesiæ tradidere Pontificatum. Isti uero omnes pestem Arii habuere
celatam. Propterea nanque multi pie uiuentium & sacerdotum & reliquo-
rum, ecclesiastica relinquētes collegia, apud semetipsos cōueniebant. Quos
uniuersi Eustathianos appellabant, quia post egressum illius seorsum con-
gregabantur. Porrò mulier illa miserima passionem crudelissimi languo-
ris incurrens, manifestauit insidias: & illam Tragœdiæ compositionem par-
riter enudauit, non duobus uel tribus, sed multis admodum sacerdotibus
quæ concinnata uidebantur insinuans. Ait enim pro pecunijs illam se fa-
cere præsumpsisse calumniam. Iurandum tamen non omnino fuisse fal-
sum, quia ille infans, de quo iurauerat, filius erat cuiusdam Eustathij nomi-
ne, fabri ferrarij.

S O C R A T E S.

Cap. XXV **T**unc igitur in Antiochia grauis seditio in Eustathij depositione com-
mota est, & postea de episcopatus electione tantus ignis accensus est,
ut penè ciuitas uniuersa periclitaretur, populo in duas partes dissidente: &
alijs quidē Eusebium Palæstinæ transferri contendentibus in Antiochiam,
alijs autem studentibus ut reuerteretur Eustathius. Erat enim in utraq; par-
te & populus ciuitatis & militaris manus, & tanquam aduersus hostes ita
cuncti mouebantur, ut penè usque ad gladios peruenirent, nisi deus & ti-
mor principis cohiberet. Nam Imperator suis epistolis seditionem com-
pescuit. Eusebius autem Palæstinæ repudiauit, quod admiratus Imperator
scripsit ei, propositum laudans, eumque beatum uocans, & quod non unius
ciuitatis, sed totius orbis potius digne decerneretur episcopus. Deinde au-
tem per annos octo dicitur Antiochenæ ecclesiæ uacasse sedem. Tandem
uero studio inimicorum Nicænæ fidei, ordinatur Euphronius.
His igitur in hoc uolumine rite contextis, tempus est
sequentis libri ordiamur initium.

Elenchus

Eusebius
Euphronius
Alter codicū
Græcorum
ἠδὲ καὶ ἑλληνῶν
habebat, alter
φλακίτιον
Eustathiani

Cap. XXV
Seditio Antiochia

Eusebius Palæstinæ
laudatur
ab imp.

Euphronius
Antiochiæ fit
episcopus

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

TERTII HISTORIAE ECCLESIASTICAE,

quam Tripartitam uocant.

- De conuersione gentis Indorum atque Persarum. Cap. i
Quomodo Iudæi Christianos accusauerint apud Persas. Qui uel quanti,
uel quibus modis passi sint apud Persas. Cap. ii
Epistola Constantini ad Persarum regem pro Christianis. Cap. iii
De Alexandri Pontificis Alexandrini fine, & initio Præsulis Athanasij.
Caput Cap. iiii
Quæ cōtra Athanasium gesta sint, & quomodo cōfugerit ad principē Ca. v
Quomodo sit Arius ab exilio reuocatus, & quæ libellum dederit Constan-
tino, & de fraudibus Arianorum. Cap. vi
Epistola Constantini euocantis episcopos, ut Athanasij causas ipse cogno-
scret. Cap. vii
Quod uenientes episcopi Ario fauentes, Athanasio detraxerint, ita ut in
exilium mitteretur. Cap. viii
Quo Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio sophista. Cap. ix
Quomodo Arius dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in com-
munionem suscipi, sit extinctus. Cap. x
Quod prius Ariani cum orthodoxis cōueniebant, atque cōmunicabāt, & de
lege Cōstantini, qua iussit hæreticorū oratoria ecclesiās appellari. Ca. xi
Quomodo & ubi Constantinus Imperatores tres filios suos ordinari, &
percepto baptisate sit defunctus. Cap. xii

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER TERTIVS.

S O Z O M E N V S

In temporibus religiosi principis Constantini, & Indo-
rum gens & Iberorum Christiani dogmatis rudimenta
susceperunt. Sed & Armenios tunc primū audiui Chri-
stianos effectos. Aiunt enim Tiridatem regem tūc gen-
tis illius ex quodam mirabili signo dei quod circa eius
domum euenerit, Christianum fuisse factū, & omnes
simul eius ditioni subiectos una præceptione iussisse, ut similiter deo colla-
submitterent. Vnde & ad cæteros confines Christianū dogma transiuit, &
multitudine dilatatum est. Apud Persas autem initium Christianitatis exi-
stimo

Cap. i
Indi
Iberi
Armenij
Tiridates rex

Ostroini Armenij primo celebratum, dum quidam eorum occasione commercij ad Ostro-
Armenij inos & Armenios uenientes (ut fieri solet) sanctis illis colloquerentur uitis,
& eorum uirtutes experirentur.

Cap. II

Magi, Persarum sacerdotum

Iudei

Sapores rex Persarum

Symeon archiepiscopus Seleucia & Ctesiphontis

Symeon ad Saporem adduci

tur

Vstazades eunuchus

Cumq[ue] tempore procedente crescerent, etiam ecclesias & sacerdotes pariter cæterosq[ue] ministros habere cœperunt. Hoc autē factum non mediocriter cōtristabat Magos, qui religionem Persarum ueluti quædam sacerdotalis tribus per successionem generis ab initio commissam habere uolunt. Afficiebatq[ue] id etiam Iudæos naturaliter quodammodo Christiani dogmatis inimicos. Quapropter accusauerunt apud Saporem tunc regem, Symeonem archiepiscopum Seleucia & Ctesiphontis ciuitatum in Perside regalium, tanquā amicus esset Cæsari Romanorū, eiq[ue] Persarum negocia propalaret. Credens autem derogationibus his Sapores, primum quidem tributis immensis Christianos afficiebat, eo quod plurimos eorum agnosceret, quod paupertatem magis eligerent: crudelibusq[ue] uitis huiusmodi exactiones iniunxit, quatenus ex egestate pecuniarū & nimietate exactorum uim passi, propriæ religionis iura contemnerent. Post hæc autē sacerdotes ministrosq[ue] dei gladijs minacibus interemit, ecclesias subuertit, & uasa eorum omnia publicauit. Symeonem uero deduci iussit ad se, tanquam proditorem Persarum regni atq[ue] religionis. Magi siquidem auxiliantibus sibi Iudæis, cum festinatione sanctas ecclesias destruebāt. Symeonem autem cōprehensus, ferroq[ue] uinctus, ad regem usq[ue] deducitur. Quo uir effectus est magnus, & omni fortitudine preciosus. Nam cum eum torquendum Sapores iussisset introduci, neque timuit, neque adorauit. Pro qua re uehementius efferatus rex, inquisiuit cur nō adorasset, quippe quod prius facere consueuerat. Ad quem Symeon: Prius quidem non uinctus adducebar ut negarē ueri dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quæ sunt solennia regis, implebam: nunc autē phas mihi nō est hoc agere. Veni namque pro nostro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit rex adorare Solem, & facienti, plurima se daturum cum maximo honore munera compromisit: reluctantem uero interminatus est esse moriturum, & omnium Christianorum gentem. Cumq[ue] nec terroribus potuisset mouere Symeonem, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret nunquamq[ue] adoraret Solem, ne proditor suæ religiōis existeret, præcepit eum in uinculis retineri, credens eum posse longo tempore inflecti. Cumq[ue] duceretur ad carcerem, uidit eum Vstazades senior quidam eunuchus, nutritor Saporis, & maior regis domus. Et consurgens adorauit eum, sedebat nanque ante ianuas regis, quem Symeon increpauit iniuriose, & cum furore clamauit, auersatusq[ue] despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multū tempus uim passus adorauit Solem. Quo facto, repente flens eunuchus, cum gemitu quidem uestem claram, qua indutus erat, exutus est

A est, & lugubrem accipiens amictum, ante domum regiam sedebat flens atque gemens: fleu, inquit, qualem credam esse circa me deum, quem ego ne gaudi, dum pro hac causa dudum amicissimus Symeon neque uerbū mihi reddiderit, & sic auersatus cum furore transuerit? Cumq[ue] hæc Sapores audisset, euocans eum, causam luctus inquisiuit, aut si qua ei circa domum erumna contigerit. Respondens Vstazades, ait: O rex, nihil in huius seculi domo infortunij passus sum. Utinam pro his quæ mihi nunc euenerunt, in uniuersas calamitates alias incidissem. Lugeo nanq[ue] cur uiuo qui dudum mori debueram? Video Solem quem tibi parere uolens, nō uoto meæ uoluntatis, adorauit. Quapropter pro utroq[ue] me mori iustissimum est, quia & proditor sum Christi, & te quoq[ue] decepi. Et ille quidem hæc dicens, iurauit cœli & terræ creatorem, suam ulterius non se mutare sententiam. Sapores autem admiratus eunuchi constantiam, amplius sæuebat aduersus Christianos, tanquam maleficijs hoc agere præualerent. Parcens autē seniori, nunc lenitate, nūc minis omni uirtute eum se subuertere iudicabat. Cumq[ue] nil ageret, Vstazade profitente nunquam se fore sic fatuum, uti præ deo creatore cunctorum, illa coleret potius quæ à deo creata sunt: tunc ita commotus, iussit gladio caput eius abscindi. Cumq[ue] duceretur ad necem, rogauit spiculatorem, ut paululum sustineret, tanquam aliquid regi mandaturus, & uocans quendam fidelium eunuchorū, iussit ut diceret hæc Saporis: Pro fauore quem hæctenus à iuuentute habui circa uestram domū (o rex) patri tuo & tibi ministrans studio cōpetenti, testibus non indigeo, tu nanq[ue] bene nosti. Pro omnibus ergo, quæ aliquando uobis impendi, redde mihi compensationem huiusmodi, ne quis ignorantium putet me supplicium sustinere tanquam infidelem regni, aut malæ cuiuspiam uoluntatis, sed ut potius manifestū fiat quod agitur, præco clamās denūciat uniuersis, quod Vstazades capite truncatur, nō regis inimicus, sed Christianū se esse professus, & deum proprium apud regem negare contemnens. Hæc quidem eunuchus regi nunciavit. Porro Sapores secundum petitionem Vstazadis præconem clamare fecit. Existimabat enim alios posse à Christianitate reuocare Christianos, si mente perciperent qd nulli parceret Christiano, qui senem nutritorem & deuotum suæ familiaritatis occideret. Vstazades autē studuit clamari causam suæ necis, credens quod cum per terrorē adorasset Solem, multos Christianorū deduxerit ad timorem: nunc autem cognoscentes pro religiōe moriturū, imitatores multos suæ uirtutis efficeret. Hoc itaq[ue] modo Vstazades gloriosissima morte translatus est. Symeon autē id cognoscēs in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit deo. Altera uero die, quæ erat sexta feria septimanæ maioris, in qua ante resurrectionis festiuitatem annua salutatis passionis memoria celebratur, etiam Symeonem decreuit rex ferro perimere. Deductus enim rursus è carcere ad Palatium

E 2 regis

Dies passionis Parasceue

regis, ualde intrepide loquebatur Saporis de dogmate, & nec illum, nec Solem sustinuit adorare. Eademque die similiter interimi iussi sunt & alij centum in carcere constituti. Nouissime uero Symeonem occidi præceptum est, ita ut mortem uideret uniuersorum. Erant etenim horum alij quidem episcopi, alij presbyteri, alij diuersorum ordinum clerici. Cumque omnes ducerentur ad mortem, adueniens summus princeps Magorum, interrogabat eos an uellent uiuere, & regis religionem colere, & Solem pariter adorare. Cumque hanc uoluntatem eligeret uitam, spiculatorum circa necem martyrum laborabant. Symeon autem assistens confortabat uniuersos, & de resurrectione & pietate loquebatur, atque de sacris scripturis adhibens fidem, dicebat: Vitam quidem ueram esse sic mori, mortem uero manifestam, negare deum: adiiciens, quia post paululum etiam nullo perimente sponte mors accidat. Hic est enim omnibus natis finis inuitabilis. Post hæc autem perpetuitas non omnibus similiter accidit, sed uelut ex quodam pondere omnem rationem reddent homines huius uitæ, & eorum quæ bene gesserunt retributionem, & poenas malorum sine dubitatione recipient. Maius autem inter omnia bona nihil est, ac beatius, quam eligere mori pro deo. Hæc dicente Symeone, & tanquam filios edocente, in certaminibus sacris (modo quo docebat) unusquisque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumque omnes centum spiculatorum transisset, nouissime uenit ad Symeonem, & Abedecallam, & Ananiam: ambo namque senes, cani, sub eius ecclesia constituti, cum eo fuerant comprehensi, & erant in uinculis. Tunc itaque Puficius, qui super omnes artifices regis erat, ibi consistens, & uidens Ananiam tremantem cum prepararetur ad necem, ait: Paululum (id est senex) claude oculos, & securus esto, mox enim Christi uidebis aspectum. Cumque dixisset hoc, repente comprehensus, ductus ad regem, & Christianus esse manifestat, eo quod pro dogmate fuisset locutus libera intentione martyribus. Tunc rex extraneo quodam & crudeli modo eum mori præcepit, ita ut perforata ceruice exinde linguam eius esicerent. Hoc itaque facto, quibusdam accusantibus etiam filiam eius, uirgo sacra tunc comprehensa perempta est. Sequenti uero anno die quo passionis Christi memoria celebrabatur, & expectabatur resurrectionis festiuitas, crudelissima Saporis præceptio per omnem Persarum cucurrit terram, morte condemnans eos, qui se profiterentur esse Christianos. Quo tempore fertur ultra numerum, multitudinem Christianorum gladio cecidisse: alios namque per ciuitates & uicos diligenter Magi requirentes, celatos inueniebant: alij uero sponte nullo dicente semetipsos offerebant, ne taciturnitate Christum negare uiderentur. Igitur cum omnes Christiani perimerentur, neque ulli parceretur, etiam multi in ipsis Regalibus sunt occisi, cum quibus & Azanes eunuchus regi maxime gratus. Quod dum Saporis audisset, tristis factus, hæc generalem peremptionem remouit, & solummodo præceptores religionis iussit

*Centum Christi
iani interfe-
ti*

*Symeonis ad
martyres con-
fortados ora-
tio*

*Abedecalla
Ananias
Puficius*

*Puficij filia,
martyr.
Parasceue*

*Azanes eunu-
chus*

A iussit occidi. Illo siquidem tempore aegritudinem incurrite regina, Symeonis episcopi soror nomine Tharbuia comprehensa est cum famula sua pedifera, quas contigit teneri per insidias Iudæorum accusantium, quasi maleficia reginæ fecissent, propter Symeonis mortem. Regina uero (cum soleat languentes huiusmodi spebus accommodare) suspicata est ueram esse detractionem, & maxime à Iudæis factam: cum & ipsa similia saperet, eosque sine mendacio & sibi fauentes arbitraretur. Sumentes autem Magi Tharbuam & alias, mortis acerbæ perculere supplicio. Stipitibus enim alligatas, serraque findentes per medium, eas crudeli nece lacerauerunt, & quasi expiantes reginam, per medios stipites transire fecerunt. Ferunt autem istam Tharbuam speciosam ualde fuisse, & à Magis quibusdam adamatam, & latenter ad concubitum petitam, promissa mercede salutis suæ, & aliorum, si consentiret ad uitium. Quæ nec auditum libidinis passa est sustinere, sed oburgatorijs uerbis pro turpi petitione relatis, alacriter accessit ad mortem, ne proderet sanctam uirginitatem. Cumque circumiret Magi & principes eorum uniuersam prouinciam secundum Saporis præcepta, ut sacerdotes & doctores dogmatis apprehenderent Christiani, puniebant episcopos & presbyteros, & maxime per regionem Adiabænorum. Hic namque locus est Persicus, & plerumque Christianorum. Hoc enim tempore & Acepsemam episcopum apprehenderunt & multos clericorum eius: tenentesque Præsulem, sufficere sibi crediderunt, alios nudatos substantijs dimittentes. Iacobus autem quidam presbyter Ponti sequebatur Acepsemam, & supplicans Magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim & seni alacriter seruiebat, & eius cladem aliquatenus leniebat, plagasque ut poterat curare non desinebat. Post paululum uero poenis crudelibus eum Magi torserunt, cogentes ut adoret Solem. Quo respuente, miserunt eum rursus in uincula. Sed & multos alios presbyteros & diaconos habebat in carcere post flagella. Pauco tempore prætereunte, princeps Magorum de eis consuluit regem: acceptaque potestate ut ageret quod uellet, si Solem non adorarent, mandauit eis in carcere regiam uoluntatem. Quibus aperte respondentibus, nunquam se fore proditores Christi, nec adorare Solem, sic ut nulli parceretur, uerbis eos laniauit. Cum quibus Acepsemas pro confessione dogmatis uiriliter est defunctus. Quidam uero Armeniorum cum essent obsides apud Persas, corpus eius auferentes latenter, sepulturæ debitæ tradiderunt. Alij uero licet non minus flagellati, præter spem uixerunt: & non mutantem uoluntatem, denuo ad uincula sunt reducti, cum quibus erat Aithales, cuius dum nimis tensus cæderetur, humeri sunt disuncti, ita ut mortuas postea manus portare uideretur, alijque eius ori cibos offerrent. Sub hoc itaque regno testimonio bonæ uitæ translati sunt presbyteri, diaconi, monachi, & sacræ uirgines, & in alijs officijs ecclesiæ constituti, ac pro dogmate laboran-

*Tharbuia so-
ror Symeo-
nis episcopi*

Acepsemas

*Iacobus pre-
sbyter Ponti-
cus*

Aithales

Martyres

Mareas
Bichor
Milesius

tes innumeræ multitudines. Eodemq; tempore passus est unâ cum Mareâ a Bichor episcopus, atq; clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti à Persis fuerant cōprehensi. Tunc etiam Milesius nomine, martyrio coronatus est, qui primum quidem militabat apud Persas, postea uero relicta militia conuersationē æmulatus est Apostolicam. Dicitur enim quod dum in ciuitate Persica episcopus fuisset ordinatus, multa sæpe sit passus, & uerberatus atq; tractus, uirili mente sustinuerit. Cumq; nulli potuisset illic suadere ut Christianus esset, grauitè ferens maledixit ciuitati, & exinde discessit. Post paucū uero tempus primatibus eius loci in regē peccantibus superueniens exercitus cum trecentis elephantis ciuitatem subuertit, & uelut desolatam regionem arantes seminibus tradiderunt. Milesius autē episcopus solummodo peram circumferēs, quæ sacrum codicem euangeliorum habebat, perrexit orationē facturum ad Hierosolymā, & inde in Aegyptum, ut uideret monachos ibidem conuersantes. Qualis igitur iste sanctus & miraculorū fuerit operator, Syri sunt testes, qui eius actus uitamq; scripserunt. Fertur itaq; eorum qui tunc martyrio coronati sunt sub regno Saporis uitorum ac mulierum fuisse milia quasi sedecim.

Milesius circū-
umfert per
codicis Euan-
gelici

XVI M. mar-
tyrū in Persis

THEODORITVS.

Cap. II **I**N Perside uero fautoribus pietatis Constantinus Augustus sponte prospexit. Agnoscēs enim eos ab impijs uehemēter affligi, eorumq; regem erroribus sæuientē diuersa eis inferre pericula, scripsit ei per legatos, qui tūc aderant, monita pietatis, rogans ut cultores dei apud eū digno honore potirentur. Sed melius studium pijs principis per eius literas ualebit agnosci.

EPISTOLA CONSTANTINI IMP. AD SAPOREM
regem Persarum, de prouidentia dei erga homines.

SACRATISSIMAM custodiens fidem, ueritatis luce participatus sum: luminis ueritate gubernatus, sacram cognosco fidem. Deniq; per hæc (sicuti res ipsæ confirmant) uenerabilem religionē esse conspicio, & doctrinam agnitionis sanctissimi dei omnibus offerentem, huiusmodi cultū me habere profiteor: quia huius dei uirtutem in auxilio habens, inchoans à finibus Oceani, omnem terrarū orbem firmissima spe salutis obtinui, ita ut uniuersi qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant subiugati, & ad obscuritatem usq; perducti, resumentes cōmunium rerum uindictam, redi uia quodammodo curatione resurgerēt. Hunc deum colo, cuius signum deo dicatus meus exercitus portat in humeris: & à quo dū iusto sermone aliquid poscitur, impetratur. Ex ipsis autem trophæis insignibus beneficia repente suscipio. Hunc itaq; deum immortalis memoria me honorare profiteor, eumq; summa puraq; mente super omnia esse credo. Hūc inclinatis genibus inuocabo, fugiens cunctum abominabilem sanguinem & odores horribiles ac fugiendos, omnemq; terrenam flammā nimis exito. Quibus omnibus

A omnibus nephandus & ineffabilis error multos gentiū, ac genera uniuersa prostrauit, & inferno contradidit. Quæ enim deus omnium propter hominum prouidentia sua clementia utilitatis causa produxit in mundum, hæc ad uniuscuiusq; desiderium trahi non patitur. Sed purā tantummodo mentem & immaculatā animam, ab hominibus exigit, uirtutis & pietatis actus exquirat, mansuetudinis & clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit perfidiam, omnemq; potentiam cum fastu despicit, superbiorū punit asperitatem, ad fastum eleuatos interimit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit. Sic itaq; etiā regnum iustū magnipendens adiutorio suæ uirtutis extendit, sapientiamq; regiam pacis tranquillitate custodit. Non ergo uideor mihi errare frater mi, hunc esse cōfiteudo deum omnium principem atq; patrem, quem multi regnantes apud nos uæsanis erroribus seducti, denegare tentarunt. Sed illos oēs finis cōprehendit exitiosus, ita ut omne genus hominū post eos exurgens, clades eorum pro maledictionis exemplo præponere uideatur. Horū igitur unū esse reor Valerianū, quem uelut quædam uirga iracundiæ diuinæ de nostris terris expellens, uestris partibus tradidit puniendum. Qui scilicet uerecūdiæ suæ nobilissimū apud nos trophæū demonstrasse cognoscitur. Sed hoc quidem in bonam partem cōuersum est, ut in nostro seculo huiusmodi supplicium fieret manifestum. Vidi nanq; & ego illorum finem, qui nuper nephandis præceptionibus deo deuotum populum turbauerunt. Quapropter multas deo refero gratias, quoniā integra prouidentia omne genus humanum, colens legem diuinam, reddita sibi pace deceter exultat. Vnde etiam nobis ipsi credo, quoniā optime cauteq; uniuersa proueniūt, quando per illorū puram probabilemque religionē, diuinamq; cōcordiam, uniuersa in se dignantur erigere. Igitur de tali hominū collegio, id est, Christianorū (pro quibus omnis est mihi sermo) quàm me libenter credis audire, quando etiā eminetia loca Persidos per eos amplius quàm cupio decorantur: Tum ergo optime gubernaueris, si fueris sicut illi, & habueris commune quod illi. Sic enim habebis omnium dominū, mitem placidumq; atq; propitiū. Hos igitur, quoniā tantus ac talis existis, cōmendo tibi, quoniam & pietate probaris insignis. Hos dilige cōpetenter, & facito clementiæ tuæ participes, tibi simul & nobis præbiturus gratiæ immensa iura per fidem. Hæc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam nō solum subiectorū habens, sed etiam eorum qui sub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter & ipse diuina protectione potitus est, & Europam uniuersam atq; Africam, super has etiam maximam Asiæ partem tenens, subiectos habuit ubique deuotos. Sed etiam Barbarorū alij quidem sponte seruebant, alij deuicti. Vbique triumphū uidebantur, & uictor cernebatur in omnibus Imperator.

S O Z O M E N V S.

*Cap. III
Athanasius
fit episcopus
Alexandriae* **I**N terea Alexandro mirabili sene, qui Arii prostrauerat blasphemias, de-
functo, post menses quinq; Nicæni cōcilij, Alexandrinorū ecclesiæ susce-
pit Athanasius Præsulatum. Cuius persecutiones, fugas, contumelias, cre-
braq; pericula transferre distuli, quæ Ruffinus suo nobilitauit eloquio.

S O Z O M E N V S.

*Cap. V
Athanasius
Constantinū
adit* **P**ost plurima uero cōsilia turbis seditionibusq; completa, & clamores
accusatorum poscentium ut Athanasius tanquā Magus uiolentus &
indignus sacerdotio damnaretur, missi ab Imperatore metuentes, ne eum
aliqua inuasiōe perimerent, latenter eum de concilio subtraxerunt. At ille
sciens non sibi fore tutum contra tot accusatores agere, iudicibus etiam in-
imicis, synodum relinquens uenire festinauit ad Imperatorem.

T H E O D O R I T V S.

*Arianorum
conuentus
apud Ma-
reoten* **I**gitur Athanasius ad principem ueniens, omnem præsumptionē contra
se factā episcoporū edocuit. At illi apud Mareoten cōuenientes, quosdam
concordantiū ipsis sacerdotum miserūt ad principem, id est, Theogonium
Nicænum, atq; Theodorū Perinthium, & Marin Chalcedonensem, Nar-
cissum Cilicem, & similes horum, mendacia texentes, & quædam cōmenta
fingentes, & nudas admodum calumnias quasi ueras accusationes sibimet
componentes. Quo facto uenerūt ad Aeliā ciuitatem. Præceperat enim
Imperator, ut omne concilium à Tyro ueniret ad Aeliā, Necnon & alios
undiq; cōgregari præceperat, ut templa ædificata dedicarētur. Misit itaq;
pariter deuotos Iudicū pietate ac fide clarissimos, omnia largissimè expen-
di præcipiens, non solū pontificibus ac sacerdotibus, sed etiā egentibus uni-
uersis qui undiq; concurrebant. Porrò fuerat exornatū etiam sacrū altare
pallijs regalibus atq; uasis, auro & lapidibus preciosis decoratum.

S O Z O M E N V S.

*Cap. VI
Arius reuo-
catus* **I**mperator interea Arium de exilio reuocauit, iussitq; ut quod de deo cre-
deret scriptura corrente proferret. Tunc ille nouitatem nominum quam
prius adinuenerat declinans, aliam explanationem contexit, simplicibus
uerbis eam & diuina lectione confirmans, iusturandum quoq; præbuit ita
se credere, & hæc etiā mente sapere, nihilq; aliter intelligere. Textus enim
eius expositionis huiusmodi est.

PISSIMO ET DEO AMATISSIMO DOMINO
nostro Imperatori Constantino, Arius &
Euzoius presbyteri.

*Fides Arii,
quam apud
Constantinū
Aug. profes-
sus est* **S**IC V T præcepit deo amabilis pietas tua dñe Imperator, exponimus
nostrā fidem, & scriptis profitemur coram deo sic credere & nos & omnes
qui nobiscum sunt, sicuti subiectū est. Credimus in unum deum patrem
omnipotentem, & dominum I E S V M C H R I S T V M filiū eius, qui ex eo
ante

Ante omnia secula natus est, deum uerbū, per quem omnia facta sunt quæ
in cælis & quæ in terra: qui uenit, & carnem assumpsit, & passus est, & resur-
rexit, & ascendit in cælos, & iterū uenturus est iudicare uiuos & mortuos:
& in spiritu sanctum, & carnis resurrectionem, & uitam futuri seculi, & in
regnum cælorum, & in unam sanctam catholicam dei ecclesiam, & in
nibus usq; ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Euange-
lij, dicente domino discipulis suis: Euntes docete omnes gentes, baptizan-
tes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Si autem non hæc ita cre-
dimus atque suscipimus, uere patrem, & filium, & spiritum sanctum, sicut
omnis catholica ecclesia & sanctæ edocent scripture, quas per omnia sequi-
mur, iudex noster erit deus & nunc, & in futuro die. Quapropter tuam pie-
tatem rogamus, deo amabilis Imperator, ut cū ecclesiastici simus, & fidem
& sensum ecclesiæ sanctarumq; scripturarū habeamus, uniri nos per paci-
ficam & dei cultricem pietatem tuam matri nostræ ecclesiæ iubeatis, quæ-
stionibus utiq; & superfluitatibus inquisitionū sublati: ut & nos & sancta
ecclesia inter nos pacificati, solennes orationes pro pacifico pioq; imperio,
& omni tuo genere omnes cōmuniter celebremus.

Hanc fidei expositionē alij quidem dicebant artificiose cōpositam, ut ui-
deret princeps placari sermonibus, & ita Arii dogmatibus circūferri, ut per
expositionē omnī ei fiducia præberetur, & utrunq; haberet intellectum.
Arbitratus autem Imperator Arium & Euzoiū similia credere his qui in
Nicæa cōueniant, ualde gauisus est. Non tamen sibimet persuasit, ut eos
in ecclesiæ cōmunionem susciperet ante iudiciū & probationē congruarum
personarū secundum ecclesiæ legem: sed destinauit eos ad episcopos tunc
Hierosolymis congregatos, scribens ut fidem eorū expositionis examina-
rent, & clementem super eis proferrent sententiā, si recte credentes inuidiæ
gratia essent iniustitiā passi, seu dum nō haberēt unde iudices suos culpæ
peteret, per pœnitentiā reuocarent. Porrò sumpta occasione, fautores Arii
per scripta Imperatoris eos in cōmunionem susceperūt. Et hoc cū fecissent
ipsi Imperatori rescripserūt, & ecclesiæ Alexandrinæ, & in Ægyptū, & The-
baida, & Libyam episcopis uniuersis, & clericis, præcipiētes, ut eos alacriter
susceperent, Imperatore testante rectā eorū esse fidem, quam etiā propriæ
epistolæ subiecerūt. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur.

Athanasius autē fugiens de Tyro, Cōstantinopolim uenit, & quæ passus
esset adito Imperatore narrauit: petēs ut quæ in Tyro fuerāt gesta, exami-
narentur sub eius quoq; præsentia. Porrò Constantinus Imperator ratio-
nabilem eius petitionem iudicans, hæc scripsit episcopis qui in Tyro con-
tinerant.

S O C R A T E S.

Igitur Imperator missa sacra conciliū euocauit, ut in sui præsentia Atha-
nasij examinaret causam, cuius uerba sunt hæc.

Victor

*Arii professio
mittitur syno-
do Hierosoly-
mitanæ exami-
nanda*

*Athanasius
Constantino-
polim uenit
ad Constanti-
num*

Cap. VII

VICTOR CONSTANTINVS PIVS, EPI/
scopis in Tyriorum urbe collectis.

EGO quidem ignoro quæ uestro concilio turbulenter atq; cum tempe-
state decreta sint. Apparet enim quod quadã tumultuosa indisciplinatione
ueritas sit oppreſſa, uobis uidelicet non considerantibus quæ deo placent,
propter iurgia quæ contra proximos uestros habetis: & uota uestra in euin-
cibilia esse contenditis. Sed erit opus diuinæ prouidentiae, ut & hæc conten-
tio aperte deprehensa possit euacuari, atq; nobis palam fieri, si quid illic con-
uenientes siue qualibet gratia, aut inimicitiarum causa gessistis. Quapropter
cum omni festinatione uos omnes ad meam reuerentiã uolo concurrere, ut
gestorum apud uos integritate per uos ipsos possitis ostendere. Verum qua
gratia hæc scripserim uobis, uosq; ad me literis euocauerim, per ea quæ se-
quuntur agnosceris. Pergenti iam mihi ad cognominis nostri felicissimæ pa-
trix ciuitatem, cum essem cõscensurus equum, repente Athanasius episcopus
in media platea cum quibusdã sacerdotibus quos circa se habebat, sic inopi-
nate nos adijt, ut nobis daret subito cuiusdã causa formidinis. Testis enim
mihi inspector omnipotens deus est, quoniã nec cognoscere eum quis esset prima
fronte præualui, nisi quidã nostrorum, & quis esset, & quã pertulisset iniuriã,
tunc narraſſet. Et ego quidem neq; cõfabulatus cum eo sum illo tempore,
nec aliqua locutiõne participatus. Cumq; ille se audiri deposceret, ego uero
refutare, & penè repelli eum præcipere, cum maiori fiducia nihil aliud à no-
bis quàm uestrum postulauit aduentum, ut uobis præsentibus quæ passus est
necessario posset suis gemitibus explanare. Vnde quia mihi rationale ui-
detur & temporibus oportunitum, scribi uobis libentius hæc præcepi, ut omnes
quicumq; apud Tyrum conciliũ celebrastis, indefinenter ad expeditum nostræ
mansuetudinis concurrere festinetis, ipsis operibus ostensuri puritate & re-
ſtitutione ueſtri iudicij coram me uidelicet, quæ dei ministrum proprium neq;
uos abnegabit. Igitur ubiq; pacificatur dei nomen, & integre bene dicitur
per meam in deo culturã, etiã apud ipsos Barbaros, qui ueritatẽ hæc tenus
ignorabãt. Certum nanq; est, quod qui ueritatẽ ignorat, neq; deum scire po-
test. Veruntamen sicut prædictum est, etiã Barbari per me fidelem ministrum
recognouerunt, & deum metuere didicerunt, quem utiq; protectorem meum
ubiq; ac prouisorẽ ipsis operibus est ostensum. Vnde præcipue etiã deum
ſciunt. Et illi quidem propter nostrum timorem reuerentur deũ. Vos autem
qui sancta mysteria eius clementiæ proferre uidemini, non dicã custodite,
uos in quã nihil agitis, nisi quæ ad contentione nõscuntur & odia pertinere,
& (ut absolute dicã) quæ ad humani generis tendere uidentur interitum. Sed
festinate, sicut dixi, ad nos uenire continuo, scientes quod omni uirtute cona-
bor, ut quæ in lege dei sunt, ea præcipue sine aliqua titubatiõne seruent. Quibus
utiq; neq; uituperatio, neq; mala superstitio poterit implicari, dispersis
utiq;

Constantino/
polim intelli/
git

Proces Atha/
nasy apud Cõ/
stantinũ

In malos epi/
scopos et sacer/
dotes

Antiq; ac palam contritis & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis,
qui sub schemate sancti nominis blasphemias uarias ac diuersas inſciunt.

HÆ siquidem literæ ad æstuationem perduxerunt eos qui fuerant in sy-
nodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierat ciui-
tates. Qui uero circa Eusebium, & Theogonium, & Marinum, Patrophilum,
& Ursatium, & Valentem erant, ad Constantinopolitanam uenientes urbem,
nequaquam de calice fracto, aut altari subuerso, aut Arsenio perempto, quod
in synodo concinnauerant, quæstionem fieri permiserunt, sed aliam inuene-
re detractionem, suggerentes Imperatori, quod Athanasius interminare-
tur non se missurum ab Alexandria frumenta solenniter ad Constantino-
politana urbem. Et hæc audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amanti-
um, Anubionem, Arbatthionem, & Petrum episcopos. Multum itaq; dero-
gatio præualeat, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione
ad furem perductus Imperator, Athanasium relegauit in exilium, & ha-
bitare eum præcepit in Gallijs. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem pro-
pterea fecisse, ut uniretur ecclesiæ, quoniam Athanasius cõmunicare Aria-
nis euitabat. Et ille quidem degebat in Tribertis Galliarum.

THEODORITVS.

Sed nemo miretur si tantus uir deceptus deliquit, sacerdotibus falsa lo-
quentibus, cum diuinus quoq; Dauid propheta, non à Pontifice, sed à ser-
uo Siba contra Miphiboset mendacia proferente deceptus sit.

SOZOMENVS.

Igitur episcopi in Constantinopolitana urbe cõgregati, Marcellum An-
ticyræ Galatiæ deposuerunt pro huiusmodi causa. Asterius quidã in Cap-
padocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se
promittebat assumere: tentauitq; libros cõscribere, qui feruntur hæc tenus,
& per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse uir-
tutem dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam & campas uirtutem
dei, & his multa similia. Conueniebat autem is Asterius frequenter apud
episcopos, qui Arianam præcipue non euitabant hæresim. Nam & ad con-
cilia concurrebat, episcopatum in aliqua ciuitate quærens. Sed sacerdotio qui-
dem frustratus est, eo quod persecutionis tempore sacrificasse probaretur.
Cumq; circumiret Syriæ ciuitates, libros quos cõsuerat, ostendebat. Hæc
agnoscens Marcellus, contra eum scribere uolens, mensuram cõtrarietatis
excessit. Purum nanq; hominẽ, sicut Samosatenus Paulus, præsumpsit di-
cere dominum Christum. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis conue-
nerant, de Asterio quidẽ nullum habuere sermonem: quoniam neq; erat
in ordine sacerdotum. Marcellum uero tanquam sacerdotio functum ratio-
nem exigentes libri sui, eumq; comperiẽtes Samosateni dogmate macula-
tum, iusserunt ut à tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promisit
exurere

Cap. VIII
Constantini se/
nioris libera/
litas in paupe-
res.

Athanasius
apud Treui/
ros Metropo/
lim Galliarum
degebat

Cap. IX
Marcellus
Anticyranus
abdicatur
Asterius, Rho-
tor

Inquisitio in Marcellum exurere. Cumq; hoc studium deferuisset, episcoporu collegium, euocate a Imperatore, uenit ad regiam ciuitatem, praesentibusq; Eusebio, & qui cum eo erant episcopis, in urbe Constantinopolitana rursus studiu de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitam conscriptione nollet incendere, eum ab episcopatu deposuerunt. In cuius locum Basiliu in Anagyram miserunt. Sed hanc quidem conscriptione Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem eius ualde redarguens. Postea uero Marcellus in Sardicensi concilio recepit episcopatum, dicens non intellectum suum librum, & propterea quasi Paulianum fuisse depositum.

Marcellus recepit episcopatum suum

Cap. X Arius uenit Constantino-polim, noui Concilij causa **I**gitur dum post conciliu Hierosolymitanu Arius uenisset in Aegyptu, Alexandrina ecclesia eius euitante comunione, rursus uenit ad Constantinopolitanam urbem, concurrentibus illic consecratoribus eius, & obedientibus Eusebio Nicomediae episcopo, & conciliu celebrari uolentibus. Horum studiu sentiens Alexander tunc Constantinopolitanus episcopus, nisus est soluere tale conamen. Cumq; hoc non ualisset implere, aperte Arius nisibus interdixit, no licere eum ecclesiasticu esse dicens: nec infirmandam sententiam episcoporu penè totius terrae secum conuenientiu in Nicæna urbe. Eusebius aut, & qui circa eum erant, dum primo sermonibus flectere nequiuissent Alexandrum, postea cum terrore minabatur, quod nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur in exilium, Arius aut in comunione susciperetur uniuersoru. Et post hæc ab alterutris recesserunt. Illi quidem definita diem expectantes, ut suas minas implerent. Alexander autem orabat, ne ad effectum uerba Eusebij peruenirent. Maxime autem ei terror ingerebatur, eo quod Imperatori iam penè persuaserat, ut faceret quod ipsi uolebant. Ante unu uero constituti temporis diem prosternens semetipsum sub altari, tota nocte iacuit pronus, rogans deum ut impediret terminum inimicorum eius.

Terretur Alexander

S O C R A T E S.

Alexander in precibus Arius subscribit decretis Nicæni concilij Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri uolens, eum ad Palatiu euocauit, percunctatusq; est, an Nicæni concilij decreta seruaret. Ille uero nihil moratus, repente subscripsit, decreta fidei per subscriptione arte callida circueniens. Et Imperator quide miratus, ei intulit iusurandum. Qui etiam hoc fraudulenter egit, quodammodo iusurandum arte deludens. Quod autem audiui de hac machinatione scribo. Ferunt enim conscripsisse Arium hæresim suam in charta qua sub ala ferebat: unde uere se iurare credidit, dicēs sic se sapere sicut scripsisset. Hoc enim ita factum audiens ego conscripsi: quod uero & iusurandum præbuerit, ex epistolis Imperatoris agnouit. Credens igitur Imperator, suscipi eum ab episcopo Constantinopolitanæ urbis Alexandro in comunione præcepit. Erat enim tunc sabbatu. Et sequenti die eos comunicare expectabat alteru

Arius in comunione recepitur

Arius mors tris: sed præsumptiones Arii iudicia dei secuta sunt. Nam dum egressus ex Imperiali fuisset aula, obsequijs honorabatur satellitu Eusebij, & per mediam tunc ciuitate perspicuus apparebat. Cumq; uenisset iuxta locum cui est uocabulum, Constantini foru, ubi columna Porphyretica collocata est, terror eum subito ex quodam conscientiae secreto costrinxit, & cum formidine secuta est uentris effusio. Percunctatusq; an secessus esset in proximo, & agnoscens esse post Constantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidam cu effusione corripuit, & una cum stercorebus meatu quoq; prolapsus est. Tunc ergo cocidit, & sanguinis multitudo cu subtilibus intestinis subsequenter effluxit: decurrebantq; pariter cu splene etiã interna iecoris. Et ita factu est, ut repente sequeretur & mors. Secessus uero ubi talia gesta sunt, in Constantinopolitana urbe monstrabatur, sicuti dixi, post Constantini foru atq; macellum in porticu constitutu. Omnes transeuntes digito notabant locum, detestabilem Arii recordantes interitum.

S O Z I O M E N V S.

Post aliquod tempus quidam fautoru Arianae uasaniae diues ac potēs studium habuit eundem locu a publico coparare. Et destruens quod erat primitus, domu ibi constituit, quatenus obliuio facti procederet, & per successiones huiusmodi memoria deperiret. Fama tamen per omnē cucurrit ciuitatem, & orbi terrarum mortem Arii declarauit.

Cap. XI **A**rius uero dogma licet apud multos disputatiõibus extolleretur, non dum tamen in propriu discernebatur populum, aut in nomine costabat autoris, sed oēs simul in ecclesia coueniebant atq; comunicabant, præter Nouatianos, & qui uocantur Phryges, & Valentinianos, & Marcionis, & Paulianistas, & qui alias hæreses colebat. Contra quos omnes Imperator posita lege sanciuit auferri eoru oratoria, & ecclesijs applicari, & ne que in domibus priuatoru eos congregationes, nec publice celebrare. Melius enim iudicabat in ecclesia catholica comunandum, & in eam cunctis conuenire suadebat. Propter qua legē arbitror hæresiu memoriã fuisse destructã. Nam prioru principum temporibus CHRISTI cultores licet sectaru diuersitate differrent, apud Paganos tamen Christiani esse putabantur, & similiter passionibus subiacebant, ac semetipso propter communes persecutiones examinare no poterant, & propterea facile inter se couenientes missas celebrabãt. Et licet essent pauci, non tamen uidebatur esse diuisi. Post hanc uero legem neq; publice in ecclesias poterant couenire, neq; latenter, dum episcopi ciuitatu & clerici obseruantes talia prohiberent. Hinc ergo plurimi metuentes, ad ecclesiam se catholicam contulerunt. Alij uero manserunt in sua sententia, non tamen successores hæresis reliquerunt.

S O C R A T E S.

Cap. XII **C**umq; religiosissimus Imperator potius Christianitate gauderet, & uere

Constantinus uere dei testimonio fidem Nicænam roborari cognosceret, in his quæ fuerant de Ario gesta, lætabatur. Qui cum tres habuisset filios, eos Cæsares nuncupauit, & singulos eorū per decennarios annos imperij sui principes esse constituit. Id est, primū quidem filiū sui nominis Constantinū Hesperiarum partium in Decennali suo fecit habere principatū: secundum uero aui nomine nuncupatum Constantium in Vicennialibus suis Cæsarem in Oriente constituit; minorem uero Constantem in suis Tricennialibus ordinauit. Anno uero post hæc transacto ingressus quadragesimum quintum ætatis annū, ægritudine captus, ex urbe Constantinopolitana quasi ad calidas aquas egressus est.

THEODORITVS.

Constantinus Qui cum Nicomediæ degeret, languore grauatus, nec ignorans uitæ huius incertum, gratiā sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim usq; ad illud tempus, in Iordane fluuio hoc promereri desiderans. Porro autē tres filios imperij reliquit hæredes, & Athanasium magnum reuerti præcepit in Alexandriam, licet Eusebius præfens esset, & niteretur contraria suadere.

SOZOMENVS.

Nicomediæ in suburbano sacri baptismatis donis initiatus est.

SOCRATES.

Ita facto testamento, tribus filijs constitutis hæredibus est defunctus, Corpus autem Imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Constantinopolim est deuectum, & in palatij celsio loco repositum. Quod in multis honoribus atq; ueneratione quasi uiueret habebatur, donec aliquis filiorum eius assisteret. Postea uero ab Oriente Constantio ueniente, cum imperialibus exequijs funus eius sepultum est in apostolorum ecclesia: quam propterea fecerat, ne Imperatores & sacerdotes reliquijs priuarentur Apostolorum. Vixit autem Constantinus Imperator annis sexaginta & quinque, regnauit autem triginta & uno. Defunctus est, Consulatu Feliciani & Tarciani, uicesima secunda mensis Marj, qui erat annus secundus ducentessimæ octauæ Olympiadis.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

QUARTI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,
quam Tripartitam uocant.

Quomodo per quendam presbyterum dogma Arii pullulauerit. Cap. i
Quomodo Athanasius fauore Constantini minoris Alexandriam remeauerit, & eiusdem epistola. Cap. ii
De insidijs Arianorum aduersus Athanasium. Cap. iii
De morte Constantini minoris. Cap. iiii
Quod Athanasius Arianis bella ipsi denuo suscitantibus, ad partes discesserit Italiae. Cap. v
Quid

Quid de Athanasio Iulius decreuit episcopus. Cap. vi
Quod Constans Imperator partes fouerit Athanasij. Cap. vii
De morte Alexandri Constantinopolitani Pontificis, & ordinatione apud orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonij. Cap. viii
Quod remoto Paulo Eusebius Nicomediensis, Constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de Antiocheno concilio, & de ordinatione Eusebii in Alexandria, & post eum Gregorij, & transformatione Nicæni concilij. Ca. ix
Epistola Antiocheni concilij, & de fide, & bello Francico, & de Antiochiæ terræmotu. Cap. x
Quomodo Gregorius Alexandriam uenerit, & inde fugerit Athanasius, & quæ mala per Gregorium gesta sint. Cap. xi
Quod mortuo Eusebio Paulus in ecclesiam rursus introductus sit, & ab Arianis Macedonius constitutus. Cap. xii
Quomodo Hermogenes magister militū, uolens Paulum ecclesia pellere, à populo sit peremptus, & quæ uindicta processerit. Cap. xiii
Quod Gregorius ab Alexandria remotus, & Georgius Arianus illic fuerit euocatus. Cap. xiiii
Athanasio, Paulo, & alijs orthodoxis episcopis Romæ positus, quid Orientalibus Iulius Romanus scripserit. Cap. xv
Quid Orientales Iulio rescripserint. Cap. xvi
Quid Athanasio Alexandriam remeante prouenerit. Cap. xvii
Quomodo Paulus denuo Constantinopoli sit expulsus, & quæ necesse introducto in ecclesiam Macedonio sint factæ. Cap. xviii
Denuo de calumnijs contra Athanasium. Cap. xix
De Legatis Orientalium episcoporum ad Constantem missis pro his quæ gesserunt. Cap. xx
Quod Constans fratrem pro fide mouerit, & quod Constantius Sardicæ concilium conuocari præcepit. Cap. xxi
Athanasij relatio de nece Pauli Constantinopolitani Pontificis. Ca. xxii
De conuentu episcoporum in Sardicenses concilium. Cap. xxiii
Literæ Sardicenses concilij ad uniuersos episcopos. Cap. xxiiii
De Legatis Sardicenses ad Constantium destinatis, & de nephada machinatione contra eos à Stephano Antiocheno præfule concinnata. Ca. xxv
Epistola Constantij ad Athanasium, ut ad se ueniret. Cap. xxvi
Alia epistola eiusdem pro eadem re. Cap. xxvii
Tertia eiusdem. Cap. xxviii
Epistola Iulij ad Alexandrinos pro Athanasio. Cap. xxix
Quid Constantius perierit Athanasium, & quid Athanasius à Constantio. Et quomodo orthodoxis Pontificibus recipientibus suas ecclesias, hæretici sint expulsi. Cap. xxx
Epistola

Epistola Constantij, per quam omnia gesta contra Athanasium habita, sunt cassa. Cap. xxxi

Epistola Constantij ad Alexandrinos, ut reciperent Athanasium. Ca. xxxii

Epistola Constantij pro Athanasio, ut aboleretur quicquid pro Athanasio gestum est. Cap. xxxiii

Quomodo Athanasius Alexandriam sit reuersus. Cap. xxxiiii

Quibus occasionibus tunc res publica turbaretur, & de diuisione Antiocheni populi propter fidem. Cap. xxxv

Epistola Hierosolymitani concilij ad Aegyptiacos episcopos. Ca. xxxvi

De Magnentio tyranno, & Britannione atq; Nepotiano. Cap. xxxvii

De insidijs contra Athanasium gestis, & de leuitate Constantij. Ca. xxxviii

De Macedonio eiusq; crudelitate. Cap. xxxix

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER QUARTVS.

S O Z O M E N V S

Cap. I
Dogma Niceni concilij iterum in questionem uenit

Eusebius Nicomediensis, Theogonius, Arianorum principes, Presbyter testamentarius

Igitur sub imperio Constantini per ecclesias talia acciderunt. Quo moriente, tursus ad quaestione uenit dogma Niceni concilij. Nam licet uiuente Constantino non id omnes suscipierent, tamen aperte renuere non audebant. Quo moriente, plurimi ab eo se indubitanter abstinere concilio. Erant enim isti qui etiam primitus uidebantur esse suspecti: praecipue uero Arij sectatores Eusebius & Theogonius, cuius dogma se firmare credebant, si reuerti Athanasium prohiberent, & consecratori suo Aegyptiacae dioeceseos iura contraderent. Et illi quidem haec agebant, ministrante ipsis presbytero, per quem Constantini temporibus Arius fuerat reuocatus. Erat enim is presbyter Constantio quoque gratus; eo quod paternum ei seruauerat testamentum, ita ut usque ad principem palatijq; potentes haberet accessum. Eusebius autem in aula imperiali uidebatur ita perspicuus, ut suos consecratores faceret Augustos ac proceres. Quamobrem de dogmate rursus priuatim & publice disputationes crebro proferebantur: & simul iniuriarum, inimicitiarum, & plurima quae ex talibus solent saepius euenire.

Interea ab occidentali parte Athanasius in Alexandriam est reuersus, quae etiam Constantinus uiuens redire maluerat. Fertur autem quod etiam testamento uoluerit hoc conscribere, sed quonia ita defunctus est, eius maior filius Constantinus Hesperiarum partium princeps, hoc egit, literasq; huiusmodi ad populum destinauit Alexandrinum.

Constans

CONSTANTINVS CAESAR POPVLO ECCLESIAE catholicae, Alexandriae constituto.

NEQVE uestram sacratissimam mentem arbitror ignorare, propterea Athanasium adorandae legis praedicatorum, ad tempus in Gallias fuisse missum, quonia ferocitas crudelium inimicorum eius, in exitium sacri eius capitis imminerebat: ne forsan per malignorum calliditatem aliquid incongruum sustineret. Ut ergo hoc euitaret, ab imminetibus sibi necessitatibus est ablatu. Et ita me praecipiente habitare iussus est, ut in ea ciuitate in qua degebat, bona ei necessaria non desissent. Talis enim est eius uenerabilis uirtus, diuinis freta solatijs, ut etiam molestias asperioris fortunae contemnat. Quapropter licet ad charissimam reuerentiam uestram dominus noster beatae memoriae Constantinus Pius, meus pater, eundem in episcopum in suum locum restituere proposuisset, tamen quonia humana forte praeventus, antequam haec compleret uota, requieuit, consequens arbitratus sum uoluntatem diuinae memoriae Imperatoris implere. Qui dum ad uos remeauerit, qualem a me uenerationem habuerit, agnosceat. Non enim mirabile si quid in eo gestimus quod laudetur. Meam namque animam imago desiderij uestri, & schema tanti uiri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina prouidentia uos custodiat fratres dilectissimi.

Epistola Constantini iunioris ad Alexandrinos pro Athanasio

His literis fretus Athanasius, Alexandriam uenit. Libenterque eum plebs Alexandrina suscepit. Ariani uero coniuratione facta aduersus eum frequentes seditiones subinde suscitabant, per quas occasio praebatur Eusebio, ut derogaret ei apud Imperatorem, quod non decernente communi concilio episcoporum, autoritate sua arripuisset ecclesiam. Tantumque his derogationibus actum est, ut indignante Imperatore de Alexandrina urbe proficeretur. Eodem tempore Eusebio moriente episcopo Caesareae Palaestinae cognomento Pamphili, Agapius discipulus eius suscepit episcopatum, qui & alios plurimos addidit libros, & de uita doctoris sui multa conscripsit.

Cap. III

Athanasius opera Eusebij iterum Alexandria pellitur. Eusebius Caesariensis moritur. Agapius succedit

S O Z O M E N V S.

Non multo post tempore & Constantinus Imperator, Constantini maioris filius, dum nititur inuadere partes iunioris fratris Constantis, circa Aquileiam congressione facta perimitur, consulatu Acindyni, & Proclii. Quamobrem Romani Imperij principatus Occidentalium quidem partium peruenit ad Constantem, Orientalis autem ad Constantium.

Cap. IIII

Constantinus iunior occiditur

T H E O D O R I T V S.

Igitur tempore quo Constantinus ad perenne transiit imperium, testamento filijs temporale distribuens regnum (nullus enim eorum erat praesens) presbytero a sorore propria ipsi commendato suum credidit testamentum, praecipiens id Constantio dari, qui inter alios uidebatur esse uiciorum, & prius uenire posse credebatur. Hinc iste Constantio factus notus, tradito

Cap. V

F 3 testamento

restamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui uidens facilem Constantij uoluntatem, & uelut calamum uentis accidentibus agitari, presumpsit contra Euangelica dogmata bellum assumere, & aduersus ecclesiās asperitiam erigere tempestatem. Dicebat enim esse culpabiles, qui Consubstantia litatis uocem, quae scripta non inueniretur, in fidei doctrina posuissent, quod inter sacerdotes & eos discordiam generaret. Hinc ergo Athanasium & eius sectatores accusans, insidias instruebat. Huius cooperatores erant Eusebius & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior uidebatur, & scripsit explanationes Euangeliorum, quem plurimi Heracleiorem uocant. Isti namque sepius uelut propinqui Imperatori, reuersionem Athanasij multorum causam assererebat esse malotum: & non solum Aegyptum, sed etiam Palaestinam & Phoenicem, uicinasque gentes eius gratia dicebant esse turbatas. Proinde huiusmodi uerbis leuissimam obsequentes Imperatoris intentionem, suaserunt ut Athanasium ab ecclesia rursus expelleret. Qui agnoscens eorum consilium, ad partes Hesperias abiit.

Accusatur Athanasius apud Caesarem

Athanasius in Italiam

Cap. VI
Iulius Pontifex Romanus

Gregorius Alexandrinus

Cap. VII
Athanasius queritur de Arianis

Constans pro Athanasio

Cap. VIII
Alexander Constantinopolitanus moritur

Paulus

Verum Eusebius, eiusque consortes, calumnias in Athanasium factas Iulio Romano Pontifici destinauerunt. Qui ecclesiasticam sequens legem, etiam ipsos Romam uenire praecipit, & uenerabilem Athanasium ad iudicium regulariter euocauit. Ille continuo euocatione suscepta uenit, calumniarum uero sarcinatores Romam quidem profecti non sunt, scientes facile suum posse capi mendacium. Sed uidentes oues pastore desolatatas, lupum super eas pro pastore constituerunt, id est, Gregorium, qui sex annis bestijs ferocibus crudelius usus, poenam maliciae suae soluit, ab omnibus amarissime laniatus.

Athanasius autem ueniens ad Constantem, postquam Constantinus iunior fuerat bello defunctus, Arianae cohortis cum gemitu referebat insidias, & bellum contra Apostolicam fidem gestum, patrisque eius nomen maximisque concilij ab illo celebrati mentionem faciebat, & quod communi lege synodus roborata uideretur. Haec insinuando cum lacrymis, ad paternum zelum excitauit Imperatorem. Mox namque ut haec audiuit, mandauit fratri, monens ut paternae pietatis inuiolabilem seruaret hereditatem: cum & ille pietate gubernando regnum, & Romanorum euicisset tyrannos, & gentes positas in circuitu subiugasset.

S O C R A T E S.

Ex porro tempestate Constantinopolim altera, priore superior, turba ex huiusmodi causa processit. Alexander Constantinopolitanus Praefulus ecclesiae, post decertationem cum Ario terminatam ex hac uita excessit, episcopatus tricesimo tertio, uitae anno nonagesimo & octauo, nullumque in suum constituit locum, sed mandauit ut unum ex duobus quos ipse nominaret, eligerent. Et si quidem uellent docibilem simul & uitae optimae testimonio decoratum, Paulum a se presbyterum ordinatum, uirum quidem aetate iuuenem sed

sed sapientia senem, episcopum ipsis ordinaret. Si uero ex habitu solummodo reuerentiae eligere uellent, Macedonium facerent, tunc diaconum existentem, qui aetate maior uideretur. Ex hac causa maior contentio pro episcopi ordinatione surrexit, ecclesiamque turbauit, cum populus utique in duas diuisus esset partes: alijque defenderent Arianum dogma, alij uero Niceni decreti concilij. Igitur donec Alexander uiueret, Homousiani potiores erant Arianis, quia hi quotidie conuicti minuebantur. Cum uero Alexander obisset, contentio rursus ex utraque parte commota est. Quapropter Homousiani Paulum ordinauerunt pontificem, Ariani uero Macedonium. Et in ecclesia quidem Irene cognomine, quae est uicina iuxta basilicam Sophiae, Paulus est ordinatus, in quem potius Alexandri sententia prolata uidebatur.

Post paululum uero temporis Imperator Constantinopolim ueniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum. Episcoporum autem constituto concilio Paulum quidem remoueri fecit: Eusebium uero ex Nicomedia transferens Constantinopolim, episcopum esse decreuit. Quo facto Antiochiam profectus est Imperator. Eusebius itaque nullo modo cessare patiebatur, sed omnia commouebat donec suum propositum perduceret ad effectum. Egit ergo ut in Antiochia Syriae synodus fieret, sub occasione quidem dedicationis ecclesiae, quam pater Augustorum fabricari coeperat, &

post eius obitum Constantius decimo anno eam a tempore foundationis expleuerat: in ueritate autem ad subuersionem atque destructionem Niceni concilij. Ad quam synodum conuenerunt ex ciuitatibus diuersis episcopi nonaginta. Maximus tamen Hierosolymitanus Macarij successor non affuit, cogitans quod ipsi posset subripi, ut in damnationem subscriberet Athanasij. Sed neque Iulius interfuit maximae Romae Praefulus, neque in locum suum aliquem destinauit, cum utique regula ecclesiastica iubeat, non oportere praesentiam Romani pontificis concilia celebrari. Fit ergo synodus in Antiochia sub praesentia Constantij principis, Consulata Marcelli & Probinij. Erat autem quintus annus mortis Constantini patris Augustorum. Praesidebatque tunc ecclesiae Antiochenae Flacillus successor Euphronij. Fautores igitur Eusebij operae precium iudicantes Athanasio derogare, primum quidem calumniati sunt quasi praeter regulam egisset, quam tunc ipsi decreuerant, quoniam non ex sententia communis concilij episcoporum receperat sacerdotium, sed libimet arrogando in ecclesiam fuisset ingressus. Deinde quoniam eius aduentu turba generata, plurimi seditione sint mortui: & quia aliqui ab Athanasio caesi, iudicibus diceretur esse contraditi. Hac derogatione tunc habita constituerunt episcopum in Alexandria, primo quidem Eusebium cognomento Emisenum. Quo ordinato, & in Alexandria ire metuente, Gregorium fecerunt episcopum. His ita gestis, transformauerunt fidem, nihil quidem culpantes Niceni concilij, sed principium praesentes ut

Macedonius

Factiones Homousianorum & Arianorum

omousiosae

Irene
Sophia

Cap. IX
Eusebius Nicomediensis Constantinopolim praeficitur

Concilium Antiochie xx. episcoporum

Autoritas Romani Pontificis

Athanasius accusatur ab Arianis

frequentibus concilijs alia subinde mutantes & recitantes, efficerent ut desinitio fidei paulatim in Arianam uersaniam relaberetur.

Cap. X
Fides Ariano
rū Antiochiē

Nos neq; sequaces Arij fuimus, quomodo enim episcopi presbyterū sequeremur? neq; aliam quampiā fidem absq; exposita antiquitas suscepimus. Sed etiam nos examinatores & cognitores eius fidei facti sumus: & iudicauimus potius, quam secuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in unum deum omnium, uniuersorū intelligibilem sensibilemq; creatorem & prouisorē, & in unum filium unigenitum ante omnia secula existentem, & cum suo genitore manentem, per quem omnia facta sunt uisibilia & inuisibilia, & qui in nouissimis temporibus per bonam uoluntatem patris descendit, & ex sancta uirgine carnem assumpsit, & omnem uoluntatem patris sui impleuit: passus est, & resurrexit, & in caelos ascendit, in dextera patris sedet, uenturus iudicare uiuos & mortuos, & rex permanet in aeternum & deus. Credimus & in spiritum sanctum. Si autē adiciendum est, credimus & de carnis resurrectione, & uita perpetua. Hæc in prima sententia epistola ciuitatibus mittebant. Sed post paululum altam in Antiochia dictauerunt. Eodem tempore etiam rempublicam contigit ualde turbati. Gens namq; Francorum circa Gallias cōstituta, Romanis erat infesta. Tunc etiā terræ motus maximus in Oriente factus est, & præcipue in Antiochia, quæ anno iugiter est commota.

Franci
Terræ motus
Antiochie
Cap. XI
Syrrianus

Interea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magister militiæ, & cum eo armati milites, numero quinque milia, quibus etiā aderant Arij sectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanasius ecclesiā pulsus, ne caperetur effugerit, arbitrator esse dicendum. Erat enim uespera, & populus in uigilijs obseruās, sperabaturq; futura Collectio. Inter hæc uenit Magister militum, & circa ecclesiam per cohortes suos milites ordinauit. Athanasius autem uidens quæ fierent, cogitauit ne propter se ulla læsio populo proueniret. Et præcipiens diacono ut compleret orationē, rursus psalmum fecit imponi. Cumq; cōsonantia psalmodiæ celebraretur, per unā ianuam ecclesiæ egrediebantur omnes. Quo factō, milites quidem sine cōmōtione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abscessit. Et hoc modo fugiens, Romā profectus est. Porro Gregorius Alexandriæ tunc præsedet ecclesiæ. Alexandrinorū uero plebs non ferens quod erat gestum, ecclesiam quæ Dionysij nuncupatur, incendit.

Cap. XII
Iulius Pont.
Ro. iudex in
causa Atha-
nasy. Eusebij
mors.
Paulus redu-
citur Con-
stantinopō-
lim

Eusebius autē legationem misit ad Iulium Romanæ urbis episcopum, rogans ut contra Athanasium iudex esset. Sed quæ de Athanasio de creuerat Iulius, Eusebius nō occurrit ut cognosceret, quia dum paucū tempus uiuisset post concilium, uita priuatus est. Quapropter Constantinopolitana Paulum rursus in ecclesiam intoduxerunt. Idem & Ariani in ecclesia, quæ nunc dicitur Pauli, ordinauere Macedonium. Et hoc gerebat fautores Eusebij

Eusebij successoresq; præsumptionis, id est, Theogonius Nicæus, Maris Chalcedonensis, Theodorus Heraclia, & reliqui. Sed Vrsacius & Valens haretici, postea libellum penitentia Iulio offerentes episcopo, & consentientes *ὁμοοισία* uerbo, cōmunicare meruerunt.

Vrsacius
Valens

Interea propter Macedonium ingens prætorū flamma surgebat, & in Iustinū bellum Christianorū in ciuitate multi sanguinis effusione pullulabat. Quod cum audisset Constantius Antiochiæ positus Imperator, Hermogeni magistro militum Thraciarū iniunxit, ut Paulum ecclesia pelleret. Qui Constantinopolim ueniens, maximas turbas cōmouit, cogens ut pelleretur episcopus. Facta autē seditione, populus erat paratus ad ultionem. Cumq; Hermogenes insisteret ut militari manu expelleret Paulum, accensus populus (ut fieri solet in talibus) irrationabiliter ei resistebat, eiusq; domum incendentes, ipsumq; trahentes interemerunt. Hæc gesta sunt consulatu Constantij tertio, & secūdo Constantis. Quo tēpore Constantius Francos Romanorū subiecit imperio. Constantius autem de interitu Hermogenis acturus, ab Antiochia ueredis Constantinopolim uenit, & Paulum quidem expulit ciuitate, urbem uero damno multauit, auferens ei frumenti à suo patre collati ultra quadraginta milia modiorū, quæ quotidie frangebantur. Nam penè octoginta milia per dies singulos, urbe Alexandria mittente, primo ministrabantur. Hoc itaq; facto Macedonium distulit statuere urbis episcopum. Irascebatur enim etiam illi, non solum quia præter ipsius uoluntatē fuerat ordinatus, sed quia propter seditiones inter eum Paulumq; factas, plurimi perierant, simul & magister militum fuerat interemptus. Permittens ergo eū Missas facere in ecclesia in qua fuerat ordinatus, denuo est profectus in Antiochiam.

Cap. XIII

Paulus pellitur
Constanti-
nopoli

Hermogenes
Mag. militum
occiditur

Franci
Germani
Constantius
Imp. priuat
Constantino
politano
frumentarijs
stipendijs

Ariani præterea Gregorium remouētes ab Alexandria tanquā odio sum, & quia propter eum factum fuisset incendium, necnon & quia minus ipforum foueret errorem, euocauerūt Georgium Cappadocem hominem Arianae uersanæ.

S O Z O M E N V S.

Igitur Athanasius relinquēs Alexandriā, Romam profectus est. Contigit autem eodem tempore etiā Paulum Constantinopolitanū Pontificem illuc unā concurrere, & Marcellum Ancyrae, Asclepamq; Gazæ. Qui dum Ariani esset aduersus, calumniam passus ab his, quasi subuertisset altate, damnatus est. Pro quo Gazæorum ecclesia Quintiano cōmittitur. Lucianus autē Hadrianopolites episcopus, ob aliam accusationē ecclesia sua priuatus, degebat in urbe Roma. Cognoscēs ergo Romanus episcopus criamina singulorū, & omnes Nicæno concilio concordare comperiens eos in cōmunionem suscepit, tanq; omnium curā gerens, propter sedis propriae dignitatem, singulisq; reddidit suas ecclesias, & Orientalibus scripsit episcopis, culpās quod nō recte tractassent uiros inculpabiles de suis ecclesijs eosq;

Cap. XIII

Gregorius Alexandria
Georgij Cappadocem
recipitur

Cap. XV

Athanasius
Paulus
Marcellus
Asclepas
Quintianus
Lucianus

Romane sedis
dignitas
Iulius Pont.
Ro. Orientalibus
scribit

eosq;

eos expellentes, & quod constitutiones Nicæni cōcilij minime obseruaret. Quorū paucos ad certā diem sibimet adesse præcepit, ut coram eis ostenderet iustum se super illis protulisse decretum. Et deinceps nō se passurum interminatus est, nisi ab huiusmodi turbis & nouitate cessarent. Et ille quidem hæc scripsit. Athanasius autem & Paulus epistolas Iulij Orientalibus episcopis miserunt, & singuli eorum suas sedes adepti sunt.

Cap. XVI

Verum Pontifices Orientis grauius hoc ferentes, & in Antiochia congregati Iulio rescripserūt epistolam, ornato quidem stilo cōpositam, ironia uero maxime plenā, & non sine interminationis qualitate cōfectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorū ecclesiam esse munificam, ueluti quæ apostolicā haberet curam, & antiquitus inater pietatis existeret, licet ab Oriente ad eam prædicatores dogmatis aduenissent. Se uero non propterea secundo loco habendos existimabant, eo quod non magnitudine aut multitudine abundarent ecclesiarum, cum uitæ qualitate non cederent: crimenq; Iulio imponebant, eo quod Athanasij sectatoribus cōmunicasse uideretur, & tanquā ipsorum concilio contumelias irrogasset, eorumq; sententiam destruxisset: & ueluti iniustum eius factū, ecclesiasticisq; sanctionibus dissonans arguebāt. His ita conscriptis addiderūt, quod si susciperet Iulius damnationē ab ipsis factā, & ordinatos episcopos in damnatorum locum firmaret, pacem cum eo & cōmunionem haberent. Si uero placitis ipsorū resisteret, cōtraria celebrarent: quippe cum Orientales episcopi non restitissent, cum Nouatus à Romana pelleretur ecclesia. De his autē quæ præter commune placitū de concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere maluerunt.

S O C R A T E S.

Cap. XVII

Ariani quidā apud Alexandriā suffocati

Sabinus Athanasium tradidit

Macedonius heresiarches

Cap. XVIII

Paulus è Constantinopoli pellitur

Hæc itaq; Orientales episcopi Iulio Romano Pontifici rescripserunt. Cum uero Athanasius Alexandriā fuisset ingressus, comprehensio populi partis Georgij, qui illic fuerat ordinatus episcopus, uehementis facta est. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominū ptouenisse, & huiusmodi cōtamina in Athanasium uelut autorē sceleris referebant: cum hæc in certaminibus frequēter euentiant. Ob quā causam Sabinus Macedoniæ Præsul hæreseos, Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta mala contra Athanasium & Homouianos Ariani gesserint, aut quanta concilia propter eum celebrata sint, aut quāta contra omnes ecclesias Macedonius hæresiarches gesserit, erubescens forte tacuisset.

Constantius igitur Imperator in Antiochia degens, cum audisset rursus Paulum Constantinopolitanam recepisse sedem, iratus sacra sua misit ad Philippum, qui tunc habebat maximam inter alios Iudices potestatem, & post principem secundus appellabatur: ut Paulum ecclesia pelleret, & Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus seditionem populi metuens, arte est usus aduersus Paulum. Et iusionem quidem principis

cipis eelauit, simulans autē publicum se habiturū esse tractatum, processit ad Thermas uocabulo Zeuxippi: quo etiā cum honore quasi necessario uocauit Paulum. Cumq; uenisset, repente Præfectus sacra monstrauit Imperatoris, & episcopus quidem illic iniustam sententiā patiēter tulit. Porro Præfectus metuens multitudinis impetum quæ ibi conuenerat, propter timoris famam, unam fenestram Thermarū iussit aperiri, per quam ad palatium ductus Paulus, & missus ad nauem ad talia paratā, uelociter ductus est in exiliū. Iussitq; Præfectus ut Thessalonicæ seruarietur, ex qua Paulus fuerat oriundus, ut illic libere uiueret, & in alijs Illyrici ciuitatibus, nō tamen ut ad partes Orientis accederet. Hoc itaq; modo Paulus inopinato de ecclesia pulsus est. Philippus autem à Thermis ad ecclesiā properabat, cum quo Macedonius, residens in uehiculo cum Præfecto simul & militibus armis indutis. Hoc facto terror populū apprehendit, & ad ecclesiā concurrerunt uniuersi simul Homouiani & Ariani. Cumq; Præfectus cum Macedonio ad ecclesiā peruenisset, & populum & milites irrationabilis timor inuasit. Cumq; esset ingens multitudo, nec posset introire Præfectus, milites ceperunt populū uiolenter impellere, & cum propter angustiam loci cedere non possent, putantes eos milites sibi uelle resistere, euaginati gladijs in eorum necem grassabantur. Tunc ergo (sicut fertur) perempti sunt circiter tria milia centum & quinquaginta. Alij à militibus interfecti, alij uero cōpessione sunt mortui. Hac uia Macedonius tanq; nihil mali gerens, sed ueluti mundus & innocens à Præfecto magis quàm ecclesiasticis regulis, traditū sibi recepit episcopatū: tantisq; necibus ipse & Ariani ecclesiæ iura tenuerūt. Hoc tempore Imperator maiorem ecclesiā fabricabat, quæ nunc Sophia uocatur, & est copulata ecclesiæ, quæ dicitur Irene, quæ præter Imperatoris, cū esset prius modica, ad pulchritudinē magnitudinemq; perduxerat: quæ modo uelut sub uno circuitu contineri noscuntur.

Interea contra Athanasium alia machinatio cōcinnata est. Ecclesiæ namq; Alexandrinorū, Augustorū pater eroganda pauperibus frumenta donauerat: quæ dixerunt Athanasium uendere, & suis utilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum iussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter aufugit. Tunc igitur Iulius Romanæ urbis episcopus, cognoscēs Ariatorum insidias aduersus Athanasium machinatas, postquam Eusebij susceperat literas, euocauit Athanasium, cum audisset locū ubi erat absconditus. Inter hæc suscepit etiā literas Aegyptiorum episcoporū, asserentium falsa esse quæ contra Athanasium dicebantur. Quo facto Iulius rescripsit eis qui fuerant in Antiochia congregati, culpans eos primū de iniurijs literarum: deinde cur se ad synodum suam non uocassent, canonibus nimirū iurgentibus præter Romanū nihil decerni Pontificem: insuper quod latenter corrumpent fidem: & quod Tyri gesta per subreptionem fuerint & arte

composita

Therma Zeuxippi

Paulus exulat

Macedonius in ecclesiam deducitur

Supra III. M. interficiuntur

S O P H I A

opus Constantij Irene

Cap. XIX

Calumniam in Athanasium

Iulius Athanasium ad se uocat

Auctoritas Romani Pontificis

composita: & quia contra ius ex una parte cōfecerint monumenta gestorū, referens id ad falsitatem de Arsenio concinnatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post modicum uero tempus, Paulus à Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiam uenit, & unā cum Athanasio causam suam Imp. Constanti indicauit.

S O Z O M E N V S.

Cap. XX I **I**mperator autem fratri suo Constantio scripsit, ut aliquos Orientalium Episcoporum satisfacturos de quorundam damnatione mitteret. Quos propter eligūt tres, Narcissus Irenopolites Cilix episcopus, Theodorus Heracliae Thraciae, & Marcus Arethusa Syriacae. Qui uenientes ad Italia, facta propria uindicabant, nitentes Imperatori persuadere Orientalis concilij iustam esse sententiam. Cumq; fidei suae confessionem exigerentur, si dem quidem Antiochia expositam, celauerunt. Aliam uero conscribentes confessionem obtulerunt, multum tamen à Nicæno cōcilio dissonantem. Videns autē Constans iniuste grauatos homines, nec crimina fuisse uera, pro quibus dicebantur à cōmunionem suspensi, sed id factum propter dissonantiam fidei, cum satisfacere nequiuissent pro quo uenerāt, remisit eos ad propria. Post tres autem annos rursus Orientales episcopi Occidentalibus aliam epistolam miserunt, quam Multorum uersuum nominauerunt conscriptionem, eo quod ultra priores prolixo eloquio cōfecta uideretur. In qua de substantia quidem dei nullam fecere mentionem. Eos autem qui dicūt ex non existentibus dei filium, aut ex alia essentia & nō ex deo, & quia fuerit aliquando tempus aut seculum, quando non erat, abdicarunt. Porro Eudoxium Germaniciae episcopū, Martyrium atq; Macedoniū baiulos epistolarum, Occidentales noluerunt suscipere sacerdotes, dicentes dogmata Nicæna sufficere, & nihil ulterius oportere tractari. Cumq; Constans à fratre petens, ut Athanasius suam reciperet ecclesiā, resistentibus hæreticis nihil impetrare potuisset, tunc Athanasius & Paulus adeuntes poposcerunt fieri synodum, eo quod pro defensione rectorum dogmatum expulsi probarentur.

THEODORITVS.

Cap. XX I **Q**uod audiens Constans, scripsit fratri, monens ut paternę pietatis inuolantam seruaret hæreditatem, cum & ille imperium gubernādo & Romanorū tyrannos euicisset, & in circuitu gentes Barbaras subiugasset. His literis motus Constantius, præcepit Sardicę (quæ est ciuitas Illyric) & Orientales & Occidentales cōuenire Pontifices. Multi siquidem etiam alij casus medicinam synodicā requirebant. Nam & Paulum Constantinopolitanæ urbis episcopū, pro rectis dogmatibus, Ariani ad periculum mortis usq; perduxerant, tanquam seditionis autorem, & alia quædam adiecerāt quæ calumniatoribus sunt amica. Quem tamen tūc populus Sardicę propter inimicorū insidias abduci non est passus. Paulo post autem defuncto

Constante

A Constantē, flectentes Ariani leuissimā principis uoluntatem, & à regia ciuitate pellentes Paulum, eum ad ciuitatū Cucufenam (quæ tunc erat Cappadocia, nunc uero secundæ Armeniæ) transtulerunt. Sed non satis est in hoc cuncta turbantibus, uita Pauli mirabilis, licet in solitudine cōstituti. Mitentes enim ministros necis, eum morti uolentissimæ tradiderūt. Et hoc beatus Athanasius refert in Apologia propriæ fugæ, ita dicens:

E **P**iscopum nanq; Constantinopoleos Paulum persequentes atq; inuenientes, palam suffocandum esse censuerunt in Cucuso Cappadociae, autorem habentes Philippum Præfectum. Erat enim eorum hæreseos tūc patronus, & consiliorū minister iniquorum. Huiusmodi enim crudelitatis blasphemia Arii prouulit. Contra unigenitū nanq; insanunt ministri præsumptionū eius. Hoc itaq; modo Paulo defuncto, imò magis ad cœlestia regna perducto, Macedonium statuerunt episcopum quasi cōsecratorem suum, quoniam proxime sancto spiritui blasphemabat. Sed paulopost expulerunt & eum, dum creaturam non confiteretur eum quem filium scripturæ dicunt. Quapropter damnatus ab illis, hæresis propriæ autor apparuit, consubstantialiam quidem nec iste patri filium esse dicens, similem tamen per omnia genitori docens, creatum uero Spiritum aperte denominans. Hæc itaque non multo post (sicuti diximus) acta sunt.

S O C R A T E S

V **N**decimus autē annus erat ab obitu patris duorū Augustorum, coss. uero tunc fuere Rufinus & Eusebius; quando celebratum est Sardicę concilium. Ex Hesperijs ergo partibus conuenerūt episcopi quasi trecenti, sicut Athanasius ait. Ex Orientalibus sex & septuaginta tantūmodo, sicut Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur & Ischyas tanq; Mareotis episcopus, quem damnatores Athanasij in episcopū huius prouinciæ prouexerant. Excusauerunt se etenim alij per infirmitatem corporis: alij angustas inducias accusantes, & ob hoc Iulium Romanū culpantes episcopum: cum utiq; ante annum & sex menses synodus fuerit prædicata, & Athanasius Romæ degeret, expectās iudicij synodale. Cum ergo Sardicę Orientales conuenissent, ad aspectum Occidentalium uenire nolebant, dicentes, non aliter se ad uerba uerturos, nisi suo collegio Athanasios & Paulianos expellerent. Cumq; Protogenes Sardicę episcopus, & Osius Cordubę Hispaniæ non paterentur à concilio se submoueri Pauli defensores & Athanasij, illi repente discesserunt. Et uenientes ad Philippopolim Thraciæ, seorsum fecere conciliū, & aperte iam Consubstantialitatem anathematizauerūt. Et sectam inæqualis substantiæ epistolis subscribētes, undiquaq; miserunt. Qui autem in Sardica conuenerant, primum quidem horum damnauere uaslaniam, deinde accusatores Athanasij dignitate priuauerunt. Et terminū fidei Nicænae corroborantes, & tractatum de diuinæ substantiæ inæqualitate

G tate

Orietales consubstantialitatem negant

Eudoxius
Martyrius
Macedonius

Sardicę concilium indicitur
uobis in uer
na & dicitur
duos unum
uobis

Paulus Cuen
sum translat
us; paulopost
occiditur

Cap. XXII

Philippus
Præfectus

Macedonius
propellitur

Cap. XXIII

Orietales
Hæresis inæ
qualis substantiæ

tate respuentes, Consubstantialitatē apertius tradiderunt, etiam ipsi undi-
 quaq; scripta propria mittentes. Ex utraq; ergo parte arbitrati sunt recte se
 facere, Orientales quidem eo quod a se damnatos illi suscipere, Occiden-
 tales autem quoniam ante cognitionē damnatores effugerant: & quoniam
 hi quidem Nicenam seruabant fidem, illi uero eam adulterare praesumpse-
 rant, Reddiderunt ergo locū Paulo, & Athanasio, necnon & Marcello An-
 cyrae Galatiae, qui dudum (sicuti iam dictum est) fuerat condemnatus.

THEODORETVS

Ca. XXXIII
 Sardicensis
 concilij litera

QVae uero Sardicae gesta sint, concilij litera clarius edocebūt, quas pro-
 pter modum explanationis huic scripturae interponere non omisi.
 SANCTA SYNODVS DEI GRATIA SARDICAE CON-
 gregata ex urbe Roma, Hispanijs, Gallijs, Italia, Campania, Calabria, A-
 phrica, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Mace-
 donia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bithynia
 Hellefpoto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, altera Phrygia,
 Paphlagonia, Lydia, insulis Cycladibus, Aegypto, Thebaide, Lybia, Galatia,
 Palaestina, & Arabia, uniuersis episcopis & cōministris sanctae & Aposto-
 licae ecclesiae dilectissimis fratribus in domino salutem.

MVLTA quidem ac saepius Arianam uasāniam sequentes praesumpse-
 runt aduersus dei seruos, & rectam fidem custodientes. Adulteram nanq;
 doctrinā proponentes, orthodoxos expellere sunt conati: & in tantum in-
 surrexerunt aduersus fidem, ut neq; auditis deo amabiliū lateret Impera-
 torum. Igitur gratia dei cooperante, etiam ipsi pijsissimi principes ex diuersis
 nos prouincijs & ciuitatibus colligentes, sanctum hoc concilium in Sardicē
 sum celebrari urbe preceperunt, ut ablata omni discordia, & omni perfidia
 procul expulsa, sola Christi pietas apud oēs inuoluta seruetur. Venerunt
 enim Orientales episcopi à pijsissimis Imperatoribus inuitati, praecipue pro-
 pter famam quae de charissimis nostris fratribus & cōministris fuerat diuul-
 gata, id est Athanasio Alexandrino, & Marcello Ancyrae Galatiae, & Ascle-
 pa Gazae, forsā etiam ad uos ipsos detractiones huiusmodi peruenierūt,
 quomodo etiam nostras aures uentilare conati sunt, ut ea quae contra inno-
 centes referunt, uera esse credantur, & iniqua haereseos celetur opinio. Sed
 haec diutius facere permitti non sunt. Etenim Praesul ecclesiarum dominus
 est, qui pro his & pro uniuersis mortem sustinuit, & per eas ascēsum ad cae-
 los nobis omnibus condonauit. Pridem itaq; Eusebius, & Maris, & Theo-
 dorus atq; Theogonius, Ursatius, & Valens, & Minophantus, & Stephā-
 nus scripserunt Iulio cōministrō nostro ecclesiae Romanae Pontifici contra
 praedictos confacerdotes nostros, id est, Athanasium episcopum Alexan-
 dreiae, & Marcellum episcopum Ancyrae Galatiae, & Asclepam Gazae. Scri-
 pserunt quoq; ex alijs partibus episcopi, testimonium perhibentes puritati
 Athanasii

Athanasius
 Marcellus
 Asclepas

Iulius Pont.
 Romanus

A Athanasii cōsacerdotis nostri, & ea quae ab Eusebio & cōsacerdotibus eius
 gesta sunt, nihil aliud quam mendacijs & calumnijs plena esse affirmantes.
 Cum utique euocati à charissimo & confacerdote Iulio, & non occurrentes
 (sicut scriptis eiusdem episcopi Iulij cōprobatum) aperte uideātur calumnia-
 tores existere. Nam si de gestis contra eos habitis praesumpsissent, non cum-
 ctarentur occurrere. Veruntamen etiam ex his quae fecerunt in hoc sancto
 magnoq; cōcilio, eorum machinatio euidenter apparet. Venientes enim in
 Sardicēnsium ciuitatem, atq; uidētes fratres nostros, Athanasium, Marcel-
 lum, Asclepam, & ceteros ad iudicium accedere timuerūt. Et non semel, nō
 secundo, sed etiā frequenter citati, uocationibus obedire noluerunt: congre-
 gatis uidelicet in cōcilio Osi longaeuo (qui propter aetatem, atq; confessio-
 nem, tantumq; laborē, omni honore dignus apparuit) & reliquis, sustinen-
 tibus & inuitantibus eos ingredi iudicium, ut quae contra absentes confacer-
 dotes diffamauerant atq; conscripserant, praesentes ostenderent. Sed (sicuti
 praediximus) euocati non uenerunt, ut etiam in hoc calumniam propriam
 ostenderent: & quodammodo respuendo iudicium, insidias suas & molis-
 mina proclamarēt. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciem pro-
 bare non fugiunt. Quia uero non occurrerūt, nullum de eis ignorare confi-
 dimus (si forsā rursus illic quicquam machinari uoluerint) quod nihil ha-
 bentes quo possint confacerdotes nostros arguere, absentibus detrahunt,
 praesentes effugiunt. Fugerunt enim (charissimi fratres) non solum propter
 calumniā aduersus istos instructam, uerum quia suos pro diuersis crimini-
 bus accusatores occurrisse uiderunt. Proferebantur enim uincula & catenae.
 Venerant homines ab exilio & confacerdotes, necnon cognati pariter &
 amici eorū, qui propter eos mortui diuoluntur. Et quod est admirandum,
 aderāt episcopi, quorum unus quidem catenas gestabat & uincula, quibus
 uinctus fuerat propter eos. Alij uero eorum insidijs mortē sibi testabantur
 infligendam, quia ad tantam superbiam sunt perducti, ut etiā episcopum occi-
 dere conarētur: quem nisi fuga liberaisset, obierat. Venit etiam confacerdos
 noster beatus Theodulus, fugiens eorum molimina, quibus fuerat iussus
 occidi. Alij uero gladiatorū uulnera demonstrabant: alij famem se ab eis pas-
 sos ingemiscebant, & haec non quilibet homines testabantur, sed omnes ec-
 clesiae pro quibus hi qui occurrerunt, & qui legatione fungebantur, insinua-
 bant uolentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus, iudicum
 terrores, falsarum literarū obiectiones. Lectae sunt enim literae Theogonij
 contra confacerdotes nostros, Athanasium, Marcellum, & Asclepam, ut etiā
 Imperatores mouisse uiderentur. Quas literas diaconi Theogonij uulgau-
 erunt, super haec autem uirginū nuditates, ecclesiarū incendia, carceres contra
 facerdes nostros adhibitos. Quae omnia praelia non nisi pro detestabili
 Arianorū heresi cōmississe noscuntur. Quisquis enim eorum respuisset ordi-
 nationem

Osius Cordus
 bensis

Theodulus

nationem atq; cōmunionem, his necessario subdebatur iniurijs. Cōspicien-
 tes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserunt. Et ulterius hęc
 non ualentes abscondere, in Sardicensiū uenerunt urbem, ut per aduentum
 suum quasi talia se nequaquā perpetrasse monstrarent. Videntes autem qui
 bus calumnias irrogarent, & oppressos à se simul accusatores, & increpatio-
 nes præ oculis suis habentes, euocati ad iudicium ingredi nequiuērūt. Atha-
 nasio quippe, Marcello, & Asclepa, nostris consacerdotibus fiducialiter a-
 gentibus, & ualde ingemiscens, & imminetibus atque prouocantibus
 eos, & promittentibus, nō solum se calumnias euidenter ostendere, sed etiā
 quæ in eorum ecclesias deliquissent: illi uero tanto conscientiaē terrore con-
 stricti sunt ut fugerent, & per fugam suas calumnias aperirēt: delictaq; sua
 iudicij declinatione faterentur. Et licet non solum ex prioribus, sed etiam ex
 istis malicia eorum atq; calumniaē patefiant, tamen ut neq; per fugam occa-
 sionem alterius iniquitatis accipiāt, curauimus contra ueritatē facta eorum
 molimina examinare. Et hoc proposito, ex his quę gesta sunt eos calumnia-
 totes inuenimus, & nihil aliud nisi aduersus consacerdotes nostros insidias
 institutas. Nā Arsenium, quem dicebant ab Athanasio peremptū, hic uiuit,
 & inter uiuentes cōmorari dinoscitur, ex quo etiam alia probantur esse con-
 ficta. Quod uero etiam calicē diulgauerūt fractum à Macario Athanasii
 presbytero, testati sunt qui de Alexandria & Mareote uenerūt, nihil tale
 fuisse gestum. Sed etiam episcopi Aegypti Iulio cōsacerdoti nostro scriben-
 tes, ualde affirmabant, quod neq; suspicio fuisset huiusmodi. Proinde dixe-
 runt monumenta aduersus eos confecta, quæ tamen probatum est ex una
 parte celebrata: in quibus gestis Pagani examinabātur, & Catechumeni ex
 quibus unus catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse quando Macarius
 uenerat ad eundem locum. Alter autē interrogatus, dixit illum famosissimū
 Ischyram tūc ægrotasse, & in cellula iacuisse, ut ex hoc appareat nihil gestū
 ex omnibus sacramētis, eo quod & catechumeni intus fuissent, & Ischyram
 non adesset, sed iaceret ægrotus. Is nāq; malignissimus Ischyram mentitus,
 quod Athanasius quosdā sacros incendisset libros, illo tempore ægrotasse
 declaratus est, quando Macarius ibi fuit. Vnde etiam ex hoc calumniator
 apparuit. Deniq; pro huiusmodi calumniaē mercede dederunt Ischyraē no-
 men episcopi, qui neq; presbyter fuerat aliquando. Duo nāq; presbyteri
 qui cum Melitio aliquando degebant, & postea à beato Alexandro episco-
 po ciuitatis Alexandrinę suscepti sunt, & cū Athanasio cōstituti, testati sunt
 nunquam illum presbyterum fuisse Melitij, neq; habuisse Melitium in Ma-
 reote ecclesiam uel ministrum: & qui penitus nec presbyter fuerat, nunc eū
 uelut episcopum producerunt, ut eo nomine in suis calumnijs terrere uide-
 rentur auditores. Lectæ sunt enim & literæ consacerdotis nostri Marcelli,
 & inuenta est Eusebij similitudinē nequitia. Nam ea quæ ueluti querimonia-

aniam faciens Marcellus dixit, hęc tanquam ipse confirmaret accusauerunt.
 Hęc ergo sunt lecta, & reliqua, & præcedentes pariter quæstiones: rectaq;
 huius uiri fides inuenta est. Non enim à sancta Maria sicut isti confirma-
 bant, dedit deo uerbo principiū, neq; finem habere asseruit eius imperium,
 sed regnum eius & sine principio & sine termino esse conscripsit. Asclepas
 autem cōminister obtulit monumenta Antiochiæ confecta sub accusatorū
 præsentia, & Cæsariensis Eusebij, & ex sententia iudicantium episcoporum
 se ostendit innoxium. Recte siquidem (ō charissimi fratres) euocati frequen-
 ter, obedire noluerunt, recte quoq; fugerunt. Conscientia nāq; sua perter-
 riti per fugas, suas calumnias indicarunt: & quę præsentēs accusatores super
 eis dixerant, etiam probauerunt. Ad hęc autem etiam eos qui dudum accu-
 sati propter Arianam hæresim fuerant & proiecti, non solum susceperunt
 sed etiam in maiori ordine posuerunt, diaconos ad presbyterium promo-
 uentes, presbyteros ad episcopatum, non ob aliud nisi ut impietatem semina-
 re & dilatare possent, & fidei corrumpere pietatem, sunt autem horum
 principes, Eusebius, Theodorus Heraclia, Narcissus Neroniadis Ciliciae,
 Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiciae, Acacius Cæsareia Palæstinae,
 Minophantus Ephesus, Ursatius Sigiduni, Valens Mursie Pannonia. Isti
 nāq; conuenientes, cum Orientalibus non sinebant eos nec in sanctū con-
 ciliū ingredi, nec omnino accedere ad ecclesiam dei. Et uenientes in Sar-
 dicam conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant, & acta quæ
 dam cum terroribus concinnabant, ut nihil penitus ad iudicium perueniret,
 neq; sanctū possemus celebrare conciliū. Hęc omnia cognoscere potuimus
 à consacerdotibus nostris, Macario Palæstino, & Asterio Arabiae, qui cum
 eis uenerant, & ab eorum perfidia recesserant. Hi nāq; ad sanctum conci-
 lium uenientes, uolentia quam passi sunt narrauerunt, nihil dicentes apud
 eos agi rectum: insuper adijcientes, quod cum essent rectæ fidei, prohibiti
 fuissent ab eis ad hęc loca uenire, & propter interminationem uix ab eis di-
 scedere potuissent. Ob hanc causam Sardicem uenientes, in una domo con-
 ciliū manserunt, neq; breui tempore à se recedere patientes. Quia uero tacere
 non decuit, nec sine uindicta relinquere calumnias, uincula, neces, uulnera,
 concinnationes falsarum epistolarum, uerba, nuditates uirginum, exilia,
 destructiones ecclesiarum, incendia, migrationes à minoribus ciuitatibus ad
 maiores ecclesias, & præ omnibus aduersus rectam fidem nunc Arianam
 uasaniam per eos crudeliter insurgentem, propterea charissimos quidem
 fratres nostros & comministros, Athanasium Alexandrinę ciuitatis episco-
 pum, & Marcellum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ, cōministrantes
 CHRISTO innoxios & puros esse decreuimus, scribentes ad uniuersumq;
 paræciam, ut singularum ecclesiarum populi cognoscetes sui episcopi puri-
 tatem eum se episcopum & habere & sperare cognoscant: Eos autem qui in

eorum ecclesias luporum instar ingressi sunt, id est, Gregorium in Alexandria, Basilium in Ancyra, Quintianum Gazæ, nec episcopos nominandos, nec Christianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam esse communionem, nec eorum literas habendas, neque scribendum eis. Theodorum uero Heracleiæ Europæ, & Narcissum Neroniadis Ciliciæ, Acacium Cæsareæ Palæstinae, & Stephanum Antiochiæ, Ursatium Sigiduni Mysiæ, Valentem ex Mursia Pannoniæ, Menophantū Ephesi, & Georgium Laodicæ, licet metuentes ab Oriente non uenerint, tamen eo quod à beatæ memoriæ Alexandro ciuitatis Alexandrinæ Pontifice sunt damnati, & eo quod secum Arianos habeant, & propter crimina eis illata, generali eos decreto sanctum concilium episcopatu deposuit: & decreuitus non solum episcopos eos non esse, sed neque cōmunionem cum fidelibus promereri. Eos enim qui diuidunt paterna substantia & diuinitate, & alienant uerbum à patre, diuidi ab ecclesia catholica conuenit, & esse alienos à nomine Christiano. Sint igitur à nobis & omnibus anathema, eo quod uerbum ueritatis uideantur esse cauponati. Apostolicum namque præceptum est. Si quis uobis annunciauerit præter quod accepistis, anathema sit. His ergo nullum communicare denunciare: nulla enim cōmunio luci ad tenebras. Hos pellite procul ab omnibus: nulla enim concordia Christo ad Belial. Seruate uos, fratres charissimi, ut neque scribatis eis, neque eorum scripta suscipiatis. Studete simul (uos charissimi fratres & cōministri) tanquam spiritu præsentibus nostro concilio consentire, atque subscriptione uestra decernere, quæ ab omnibus ubique comministris nostris consonantia una seruentur. Abdicamus autem illos, & extra terminos ecclesiæ catholice procul abijcimus, qui affirmant: Quod deus est Christus, sed uerus deus non est: Quod filius est, sed uerus filius non est: Quod genitus est simul & ingenuus. Sic enim se intelligere genitum profitentur, quia sic dixerunt, est, quod genitum est. Et quia cum Christus ante secula sit, dederunt ei principium atque finem, quod non in tempore, sed habet ante secula. Proinde duæ uiperæ ex aspide Ariana progressæ sunt, Valēs & Ursatius, qui gloriantur & non dubitant se dicere Christianos, profitentes quoniam uerbum, & quoniam Spiritus, & uulneratus, & interfectus est, & mortuus est, & resurrexit: quodque cohors studet hæreticorum diuersas esse substantias patris, & filij, & spiritus sancti pronuntiant, & eas esse diuisas. Nos autem hanc perceptimus, & eruditi sumus, hanc habemus catholicam Apostolicamque traditionem, & fidem atque confessionem, unam esse substantiam patris, & filij, & spiritus sancti. Et si querat quæ sit filij substantia profitemur eam esse quæ patris, indubitater, nunquam patrem sine filio, neque filium sine patre fuisse credentes, nec esse posse quod est uerbum spiritus. Absurdum namque est dicere, aliquando patrem non fuisse patrem. Patrem enim sine filio neque nominari, nec esse posse, est ipsius filij testimonium

Ego

^A Ego in patre, & pater in me: & Ego & pater unum sumus. Nullus nostrum negat genitum. Sed genitum ante omnia, quæ inuisibilia & uisibilia nuncupantur, opificem archangelorum & angelorum, & mundi, & humani generis, quoniam ait: Omnium artifex sapientia docuit me. Et omnia per ipsum facta sunt. Non enim semper esse potuisset si sumpisset exordium: quandoquidem uerbum quod semper est, non habet initium. Deus autem nunquam terminum habet. Non dicimus patrem filium esse, neque rursum filium patrem esse: sed pater pater est: & filius patris est filius. Confitemur uirtutem esse patris filium. Confitemur uerbum dei patris esse præter quod aliud non est, & uerbum uerum deum, & sapientiam & uirtutem, ueramque filium tradimus. Et non sicut cæteri filij nominantur, ita filium dicimus: quoniam illi aut gratia generationis diserunt, aut eo quod digni fiant filij nuncupantur, neque propter unam substantiam quæ est patris & filij. Confitemur item & unigenitum & primogenitum, sed unigenitum uerbum dicimus, quod semper fuit & est in patre: primogenitum autem quantum ad hominem. Sed tamen differt creatura cōmuni, quoniam & primogenitum à mortuis: confitemur unum esse deum. Cōfitemur unam patris filijque diuinitatem, neque quisquam negat aliquando patrem filio maiorem, non propter aliam essentiam, non propter differentiam, sed quia ipsum nomen patris maius est filio.

^B Hæc autem illorum blasphemia atque corruptibilis interpretatio est, hac gratia eum dixisse contendunt: Ego & pater unum sumus, propter cōcordiam & unanimitatem. Sed reprobauimus omnes catholici intellectum eorum fatuum & abiectum, sicuti mortalium hominum. Qui quonia corrumpi cœperunt, offendentes discordare noscuntur, & ad permutationes ascendunt, hoc modo distantiam & discordiam inter patrem deum omnipotentem & filium esse posse, dicentes: quod absurdum est intelligere & aliquatenus arbitriari. Nos autem & credimus & affirmamus, & sic intelligimus, quoniam sacra scriptura sic loquuta est: Ego & pater unum sumus, propter essentiae unitatem, quæ est una & eadem patris & filij, & credimus semper sine principio & sine termino hunc regnare cum patre, & non habere nec tempus nec defectum eius imperium, quia semper est: nunquam enim esse cœpit, ideoque nec deficere poterit. Credimus & precipimus patactetum sanctum spiritum, quem nobis ipse dominus promisit & destinauit, & eum credimus missum. Sed is passus non est, sed homo, quo indutus est, quem assumpsit ex Maria uirgine, qui patri potuit sicut mortalis. Deus autem immortalis est. Credimus quod tertia die resurrexit, non deus in homine, sed homo in deo resurrexit, quem & obtulit patri suo donum, quem utique liberauit. Credimus autem quoniam oportuno tempore atque definito omnes & de omnibus ipse iudicabit. Tanta siquidem eorum stultitia, & ita crassitudine tenebrarum eorum mens excæcata est, ut nequeant lumē cernere ueritatis, nec intelligere qua ratione

G 4 dictum

dicitur sit, Vt & ipsi in nobis unum sint. Palam uero est id cur dixerit unum, quoniam Apostoli spiritum sanctum dei acceperunt, sed tamen ipsi non erant spiritus, nec aliquis eorum aut uerbum, aut sapientia, aut uirtus, aut unigenitus erat. Sicut ego & tu (inquit) unum sumus, sic & isti unum in nobis sint, Certissime igitur scriptura diuina hoc distinxit: In nobis (inquit) unum sint, non ait, sicut nos unum sumus ego & pater, sed discipuli in semetipsis coniuncti & copulati unum sint, fide, confessione, in gratia & pietate dei patris, & domini saluatoris nostri concessione, & charitate unum esse possint.

Ex his literis cognoscitur & accusatorum calumnia, & priorum iniquitas iudicium, & dogmatum uera sanitas. Non solum enim de diuina nos beati patres docuere natura, sed etiam eruditionem dispensationis explanauerunt.

Cap. XXV

HAec Constans cognoscens, doluit quidem, leuitatem fratris inspiciens, & infremuit aduersus instigatores malorum, & Imperatoris facilitatem ita decipientium. Duos autem episcopos ex Sardicensi Concilio electos cum literis misit ad fratrem, cum quibus & Magistrum militum Sallianum pietate iustitiamque fulgentem. Litera uero non solum monitionem habuerunt atque consilium, sed etiam interminationem pio principi condecentem. Primum quidem denunciavit fratri, ut episcopis praeberet auditum & iniquitates a Stephano aliisque praesumptas agnosceret, necnon & Athanasium gregi proprio restitueret, patefacta quidem calumnia, priorumque iudicium iniquitate, & crudelitate reuelata: adiecitque quod nisi uellet

Legatio Constantis ad fratrem Constantium pro Athanasio

Euphrata & Vincentium legatos Ariani traducunt falso

Stephanus homo dolosus

Onager nebulo conductus

quod iustum est facere, ipse Alexandriam proficisceretur, & Athanasium quibus desiderantibus restitueret, inimicorumque cateruas procul expelleret. Hanc autem epistolam Constantius Antiochiae suscipiens, promisit se facturum quae turbarum illarum particeps petisset. Sed cum hoc doleret ueritatis impugnatoribus, nephandissimum machinati sunt scelus. Diuerterat enim par illud episcoporum quos Concilium miserat in domum ad montem sitam. Magister autem militum alibi diuersorium acceperat. Porro Stephanus tunc Antiochenus episcopus, cum alijs tyrannicis cooperatorem, naues naufragio praeparabat, cum quibus assertores rectorum dogmatum uarijs nitentibus absorbere calumnias. Horum itaque erat dux quidam iuuenis Onager nomine, licenter uiuens, & iniqua conuersatione congaudens, qui non solum in plateis diuersos uolentia afficiebat, & sustibus pulsabat, sed etiam domos impudenter inuadens, uiros & mulieres honestissimas abstraherebat. Et ne longius eius extendam flagitia, contra optimos uiros praeparata narrabo praesumptionem. Is enim Onager ad quandam fornicariam ueniens, ait modo quosdam uenisse peregrinos, & noctu habere opus meretricis. Porro sumens quindecim seditiosos nebulones, & eos in uicino episcoporum diuersorio circa septem celans, profectus est cum meretricis ad ianuam ubi illi uiri quiescebant. Eamque apertam inueniens, per-

suasit

Asuasit uni puerorum domesticorum, pecunia data, ut mulierem introduceret intra ianuam quam ipse demonstrabat, ubi quidem uterque sacerdotum dormire uidebantur, eamque mulierem intro precepit accedere: ipse uero uocatus socios est egressus. Contigerat enim alterum episcoporum Euphratan nomine in loco exteriori dormire. Vincentius autem (sic enim uocabatur alter) in interiori cubiculo quiescebat. Cumque intra ostium puella uenisset, sonum pedum Euphratas sentiens, cum esset obscurum, quis ambularet interrogauit. Illa uero loquente, conturbatus Euphratas, daemone putans esse, mulieris imitatum uocem, repente saluatorem CHRISTVM ad suum uocauit auxilium. Onager autem dux iniquitatis huius, hoc facto cum socijs est ingressus, iniquos clamans eos, & iniquitatis iudices destinatos. Multo clamore facto, concurrerunt & serui, surrexitque Vincentius, & claudentes ianuam domus, septem quidem calumniatorum comprehendere potuerunt. Onager uero cum reliquis fugit. Detenta tamen est cum illis & mulier. Diluculo autem Magistrum militum qui cum illis uenerat, excitantes, ad palatium processerunt, et praesumptiones Stephani proclamantes, dicebant iam non egere iudicio, neque uerberibus iniquitates eius. Magister uero militum praecipue clamitabat, rogans ut iuberet Imperator, non synodice, sed iudicialiter potius inquam examinari praesumptionem, promittens primum se episcoporum clericos traditurum, & oportere etiam ministros Stephani ita contradi. Cum autem ille impudenter cotenderet, dicens clericos non subdendos esse uerberibus, placuit & Imperatori & Iudicibus, ut intra palatium causa fieret examinatio. Et primum quidem interrogauerunt mulierem, quis eam ad metatum duxisset episcoporum. Quae dixit quendam iuuenem ad se uenisse, & aduentum indicasse peregrinorum, & quid opus haberet, & quod uespere ueniens duxisset eam ad habitaculum quoddam, eamque intra ianuam domus & porticum introire praeeperit. Adiecit etiam inquisitionem episcopi, & terrorem factum, & orationem eius, & superuentium repentinas inuasiones. Haec Iudices cognoscentes, captum inter alios omnium maxime iuuenem in medium deduxerunt. Qui non expectans necessitatem uerberum, machinatum consilium patefecit, & Onagram haec omnia perpetrasse confessus est. Qui deductus ad medium, Stephanum dixit haec omnia praecipisse. Sic itaque Stephani cognoscentes iniquitatem, praesentibus tunc episcopis permiserunt ut eum damnarent, & ab ecclesia procul expulsus est. Non omnino tamen ab Ariana peste ecclesia liberata est. Nam Leontius post eum ordinatur genere Phryx, uoluntate nequissimus. Verum Constantius ea quae contra episcopos fuerant machinata, experimento cognoscens, scripsit Athanasio maximo & semel, & secundo, & tertio, inuitans eum ut a partibus remearet Hesperijs: sicut ipsi literis indicatur.

Metatum uocat diuersorium & metando

Stephanus Antiochenus abdicatur Leontius succedit

Socrates

SOCRATES.

CONSTANTIUS VICTOR AVGVSTVS

Cap. XVI

Athanasio episcopo.

PLVRIMVM te circumferri & fluctuare ferocibus maris undis, nostrae mansuetudinis clementia non permisit. Patria quippe terra nudatum & priuatum proprijs rebus, errantemq; per loca inuia bestiarum, indefecta nostra pietas non despexit. Igitur diu distuli scribere uoluntatis meae propositum, speras sponte te ad nos forte uenturum, & laborum satisfactionem a nobis exigere. Veruntamen quoniam forte timor impediuit uoluntatis tuae propositum, literas largitate plenissimas ad tuam beatitudinem destinauimus, ut sine metu nostris aspectibus uelociter tuam praesentiam praebere festines, ut desiderio tuo potius experiaris nostram clementiam proprijs restitutus. Hac etenim causa & dominum meum fratremq; Constantem Victorem Augustum pro te rogavi, ut tibi potestatem ad nos tribuat ueniendi, ut ambobus nobis annuentibus, restitutus in patriam, habeas maximam gratiae nostrae pignus.

Cap. XVII

CONSTANTIUS VICTOR AVGVSTVS

Athanasio episcopo.

LICET prioribus literis significauerimus, ut sine sollicitudine ad nostrum debeas uenire Comitatum, eo quod maxime uelimus te ad propria destinare, tamen & nunc has literas ad tuam misimus sanctitatem, per quas inuitamus, ut sine aliqua diffidentia uel metu ascendens, publicis uehicularum ad nos uenire festines, ut quae desideras possis adipisci.

Cap. XVIII

CONSTANTIUS VICTOR AVGVSTVS

Athanasio episcopo.

DVM in Edeffa degeremus, praesentibus presbyteris tuis placuit ut ad te destinatis presbyteris ad nostrum debuisses festinare Comitatum, ut uidentis nostros aspectus, repente properares ad Alexandriam. Sed quoniam plurimum praeterijt temporis, ex quo suscipiens a nobis literas non occurreristi, propterea etiam nunc commonere te festinauimus, ut uel nunc tuam praesentiam nobis uelociter praesentare contendas, & ita possis patriam tuam restitui, tuaq; securus oratione frui. Ad plenam uero cognitionem Achitii diaconum destinauimus, a quo possis cognoscere etiam nostri animi uoluntatem, & quod ea quae optas impetrare possis.

Has epistolas in Aquileia suscipiens Athanasius (illic enim relicta Sardica agebat) mox recurrit Romam, & ostendens literas episcopo Iulio, in maximo gaudio ecclesiam fecit esse Romanam. Putabatur enim etiam Orientis Imperator ipsorum fidei consentire, eo quod ad se Athanasium siudicialiter euocaret. Iulius autem Alexandriam clericis atq; plebi haec de Athanasio scripta misit.

Iulius

IULIUS ARCHIEPISCOPVS PRESBYTERIS ET
diaconis, & plebi, habitantibus Alexandriam, dilectissimis
fratribus in domino Salutem

CONGAUDEO uobis & ego dilectissimi fratres, quod fructum uestrae fidei ante oculos iam uideris. Hoc etenim uere gestum, quilibet inspiciet in fratre & coepiscopo nostro Athanasio, quem propter puritatem uitaesuae & uestras orationes restituit uobis deus. Ex hoc itaq; creditur, puras & charitate plenas orationes uestras ascendisse semper ad deum. Memores enim estis promissionum caelestium atq; dilectionis, quam ex doctrina praedicti fratris mei Athanasii didicistis, & integrum cognouistis secundum inuestram uobis fidem, quam percepistis: quoniam non usque ad finem is a uobis possit abduci, cuius orationes in sanctissimis animabus uestris tanquam praesentes semper habuistis. Ergo non plurimis mihi uerbis opus est uobis scribere. Quaecumq; enim uobis a me potuerint dici, haec iam fides uestra praecessit, & diuina gratia communis orationis nostrae uota compleuit. Congaudeo siquidem uobis: iterum enim dico, congaudeo: quoniam inexpugnatas animas in fide seruastis. Sed etiam ipsi fratri meo Athanasio non minus congaudeo: quia licet multam sit passus tristitiam, ne unam tamen horam uestri desiderij & charitatis oblitus est. Nam licet corpore ad tempus a uobis sit abstractus, spiritu tamen uobiscum semper degere uidebatur. Et ego quidem charissimi fratres omnem tentationem contra eum surgentem, reor sine gloria non fuisse. Nam & uestra & eius fides cognita est uniuersis & comprobata. Si enim non tanta & talia accidissent, quis crederet quia aut uos tale iudicium, tantamq; charitatem circa talem exhibuisset episcopum, aut ille potuisset tantis circudari uirtutibus, per quas spe caelesti fraudatus non est? Promeruit igitur quolibet modo & nunc & in futuro etiam, confessionis gloriosum martyrium. Frequenter enim terra marique plurimum aestuans, omnem prauitatem Arianae conculcauit haereseos, & crebro per inuidiam usque ad periculum impulsus contempsit mortem, munitus omnipotente deo & domino Iesu Christo saluatore nostro, sperans & inimicitias declinare, & consolationi uestrae restitui, deferens uobis maiora trophaea ex fortissima conscientia, pro quibus & usque ad terminos terrae totius apparuit gloriosus. Fiduciam itaq; habens sui propositi, caelestisq; doctrinae, clarificatus est immortalis iudicio, & ad uos reuertitur. Diligendus igitur apud uos clarior nunc est quam tunc, quando profectus a uobis est. Nam si materias preciosas, id est, aurum atq; argentum purgando ignis probat: quid dignum dici poterit de tali tantoq; uiro, qui cum tantas tribulationes & pericula deicerit, redditur nunc uobis immaculatus: non a nobis solummodo, sed comprobatus ab omni concilio? Suscipite igitur nunc fratres charissimi cum omni diuina gratia pastorem uestrum ac praesulem tanquam uere *ἀθανάσιον*, cum

Ca. XXXIX
Epistola Iulij
Ponti. Ro. de
Athanasii res
ditu

Athanasius
Alexandriae

uus

cum

cum his qui tantorum laborum eius participes sunt effecti: & gaudere fructus orationibus qui pastorem uestrum, ut ita dicam, esuritis atque sititis, quando etiam ipsi uestram sanitatem salutaribus scripturis cibastis atque potastis. Nam cum degeret inter peregrinos, uos ei consolatio fuistis, & in persecutione atque periculis refouistis eum fidelissimis uestris animabus & mentibus. Ego siquidem iam exulto considerans & ratione prospiciens, in eius reuerfione uniuscuiusque uestrum gaudium & plebis uotiuas occurfiones, & concurrentium gloriosam festiuitatem, & qualis ille uobis erit dies, & quatus, remeante scilicet fratre meo, & quiescentibus priscis malis quorundam machinatione fartis: nec non pretiosa ac uotiuas reuerfione, cunctos in quadam plenissimi gaudij laetitia copulante. Huiusmodi uero gaudium usque ad nos magnitudine sua pertingit: quibus diuinitus hoc etiam constat esse concessum, ut & nos debeamus in laudem tanti uiri cofurgere. Sed melius est, ut epistolam oratione claudamus. Deus omnipotens & huius unigenitus filius dominus & saluator noster Iesus Christus hoc gaudium uobis praebeat in aeternum, dignum tribuens praemium admirabili uestrae fidei, quam circa pontificem uestrum glorioso testimonio demonstrastis: ut & uos, & qui uobiscum sunt, & hic in futuro meliora possideatis: quae oculus non uidit nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparauit deus diligentibus se. Per dominum nostrum Iesum Christum, per quem, & cum quo omnipotenti deo gloria in secula seculorum, amen. Valere uos opto charissimi fratres.

Cap. XXX

Ariani cupiunt unam saltem habere ecclesiam oppidatim

Idem petit Athanasius oratione orthodoxis

Principalia sacra, sacra litterae Principis. Marcellus Ancyranus sede sua potitur

His itaque literis confidens Athanasius ad Orientem uenit. Quem Constantius Imperator non tunc moleste suscepit, sed eum circueunire tentabat, molitione submissus Ariatorum, & dixit ad eum: Sedem equidem tuam decreto concilij, nobisque consentientibus recepisti. Sed quia sunt aliqui in Alexandria populi tuam declinantes communionem, unam eos in ciuitate ecclesiam habere permittite. Ad hanc propositionem Athanasius mox occurrit, & ait: O Imperator, potestatem habes iubere simul & agere quaecumque uolueris. Sed etiam ego beneficium a te depono, quod mihi concedi precor. Principe uero continuo se daturum esse pronuntians, repente subiunxit Athanasius, idem beneficium sibi largiri petens, quod quaerebat Imperator accipere. Vnam enim & ipse ecclesiam postulabat dari per singulas ciuitates, declinantibus Ariatorum communionem. Igitur Athanasij sententiam inuulsi sibi cognoscentes Ariani, hoc quidem differendum esse dixerunt, & agendum quod placeret Imperatori: quia Imperator Paulo, & Athanasio, & Marcello, & Asclepae Gazae, & Lucio Adrianopoleos, secundum ea, quae in concilio Sardiceno placuerant, proprias restituerat sedes. Unde principalia sacra per singulas ciuitates ad eorum mittebantur ecclesias, quibus iubebatur ut eos repetere susciperent. Igitur in Ancyra expulso Basilio & pro eo introducto Marcello, non fortuita turba prouenit, quae derogationem contraria sapientibus intro-

gavit

Agavit, Asclepam uero continuo Gazae susceperunt. In Constantinopolitana ciuitate Macedonius ad modicum tempus Paulo successit, apud semetipsum in ecclesia remota collectiones agens. Pro Athanasio tamen solo Imperator episcopis, & clericis, atque plebi scripsit, ut eum libenter susciperent. Insuper etiam quae contra eum in iudicijs acta fuerant, alijs literis aboleri iussit. Quae uero de utraque scripta sunt, haec esse noscuntur.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS, PIVS, episcopis & presbyteris catholicae ecclesiae S.

Ca. XXXI

Reuerendissimus episcopus Athanasius non est dei gratia derelictus: nam licet breui tempore humana fuerit probatione summissus, tamen debitum prouidentiae uniuersa perspicentis noscitur suscepisse decretum, recipiens uoluntate dei, nostroque iudicio patriam suam, pariter & ecclesiam, cuius diuino nutu praesul extabat. Huic enim consequenter oportebat nostram adesse mansuetudinem, ut omnia aduersus eos, & eius communicatores definita, omnisque suspitio & illusio contra eum gesta, deinceps sit inanis & uacua: & reuelatio quam dudum clerici eius habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratiae adijciendum esse censuimus, ut omnes ordines sacri cognoscant, concessum omnibus ipsi coniunctis, ut sine timore sint, siue episcopi, siue sint clerici: Sufficit enim unicuique circa eum rectae uoluntatis unio. Quicumque enim meliori iudicio atque parte constituti, huius eligunt communem, hos omnes praecipimus ad instar praecedentis prouidentiae, etiam nunc uoluntate dei, nostrae gratiae largitatem adipisci.

Alias, sacra. s. populorum, id est, literas

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS, PIVS, populo Alexandrino ecclesiae catholicae S.

Ca. XXXII

In omnibus perhibentes nostrae aequitatis intentionem, scientesque quoniam diu prouidentia uestri contemplatoris estis alienati, id est, Pontificis Athanasij, qui propter insertam rectitudinem suorumque morum prudentiam cunctis innotuit, eum denuo ad uos destinare censuimus. Hunc itaque consuete & competenter suscipientes, & apud clementem deum adiutorem orationum habentes, uobis congruam simul & nobis placitam concordiam atque pacem secundum ecclesiae sanctionem ubique probatae sufficienter festinate seruare. Non enim rationabile est aliquam discordiam inter uos agitari, aut tumultum, nostrorum temporum disciplinae contrarium: & hoc quidem abesse a uobis omnino uolumus. Orationibus autem sufficienter, eo scilicet praesule & adiutore apud deum, uos instare solenniter ammonemus, ut tali proposito ad omnium uota perueniente, etiam Gentiles idolorum errori haecenus seruietes, ad cognitionem sacrae religionis sub alacritate festinent. O charissimi nobis Alexandrini, rursus igitur admonemus, ut in his quae dicta sunt persistatis, & omnes episcopum decreto superno nostraeque sententia destinatum libenter & pie suscipiatis: & toto animo, totaque uoluntate

H tate

Seditiosi iubetur puniri

tate amplectendū existimetis. Hoc enim & uos decet, & nostrae mansuetudinī noscitur conuenire. Vt autem omnis turbae seditionis occasio perimatur, Iudicibus apud uos habitis, literis nostris praecipimus, ut omnes quos seditionis agnouerint, legitimae uindictae subiciant. Vtraque igitur perspicies, & nostrae cum deo sententiam & rationem professionis uestrae, necnon & supplicium contra seditiosos indictum, competenter & congrue sacrae religionis iura seruate. Praedictumque deo amabilem uirum omni reuerentia & honore colite: & orationes unā cum eo pro uobis ipsis, & nostrae uitae fauore omnium saluatori deo laetanter offerre.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS NESTORIO S.

Cap. xxxiiij

EADEM uero forma praesidibus Augustae, Nicæae, Thebaidis, & Libya scriptū est. Quicquid pridem ad laesionē & iniuriam Athanasio episcopo comunicantium reperitur actum, hoc nunc aboleri praecipimus. Nam & ministeriū, quo priuati fuerāt eius clerici, eosdem rursus uolumus obtinere. Hanc itaque praceptionē nostrā seruari cōsemus, ut Athanasio episcopo suae ecclesiae restituto, comunicatores eius habeant ministeriū quod semper habuerunt, quod etiā reliqui clerici habere noscuntur, & ipsi gaudio potiātur.

Cap. xxxiiij

Tantis & talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriā aggressus uenit in Palaestinam, apprehendensque Hierosolyma, & episcopo Maximo significans gesta Sardiceni concilij, & quod Constantius Imperator illorum decreto iudicioque cōsensisset, praeparauit ut episcoporum in illis regionibus habitantium synodus ageretur. Maximus autem in nullo segnis de Syria atque Palaestina uniuersos euocauit episcopos. Factoque concilio restituit & ipse beato Athanasio cōmunionem & dignitatem. Scilicet etiam ipsa synodus Alexandrinis omnibus in Aegypto & Libyis episcopis, clericis, atque plebi, ea quae de Athanasio gesta atque decreta sunt. Ob quam rem ualde Maximo detraxerunt Athanasii derogatores episcopi, quod primitus deponens eum, rursus ex penitentia tanquam nihil fuisset actum, sententiam pro Athanasio protulerit, quae cōmunionem ei dignitatemque praerberet. Haec cognoscentes Ursatius & Valens, qui circa Ariani dogma studium primitus ardens habuerant, declinantes a priori uoluntate Romam profecti sunt, libellumque penitentiae Iulio offerentes episcopo, & in Consubstantialitatis consensere sermone, & literas Athanasio miserunt, seque ei deinceps comunicare professi sunt. Sic itaque tunc Ursatius & Valens gestis Athanasii superati, conuersi sunt. Athanasius ergo per Pelusium pergebat Alexandriam. Transiens autem per ciuitates, edocebat ut Arianos uniuersi declinarent, & Consubstantialitatis dogma amplecterentur. In quibusdam ecclesiis & ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelae aduersus eum: quia in aliorum ecclesiis ordinare praesumpsisset. Haec itaque de Athanasio prouenerunt.

Athanasius impetrat Syrorum & Palaestinarum synodum

Ursatius & Valens Ariani resistunt

Athanasius constituit sacerdotem in alie ecclesiis

Interea

Ca. XXXV

Interea respublica fortuitis casibus urgebatur: unde quae sunt summaria non est incongruū breuiter explanare. Igitur quod aedificatore Constantinopolitanae ciuitatis moriente tres eius filij imperium susceperint, in praecedentibus est narratum. Sciendum autem, quod cum istis imperauit cōsobrinus eorum, nomine Dalmatius, uocabulum patris habens: qui dum aliquantisper imperasset, a militibus interemptus est, non iubente Constantio ut occideretur, nec tamen prohibente. Cum uero Constantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipse a militibus cōgressione facta peremptus est. Hoc autem iam saepe dictum est. Post mortem uero Constantini iunioris, Persicum contra Romanos motum est bellum, in quo Constantius proficere non ualebat: nam cum nocte praelium circa fines Romanorum atque Persarum fuisset gestum, ualidiores tunc Persae ad breue tempus inuenti sunt. Quo tempore neque Christiani sub quiete degebant, sed per Athanasium de Consubstantialis uerbo circa ecclesias erat pugna.

S O Z O M E N V S.

Denicque apud Antiochia non concordabant in professione sua clerus & populus, sed per choros, ut est consuetudo, ad hymnos dicendos deo in sine psalmorum monstrabant propria uoluntatem. Et hi quidem patri & filio, uelut aequi honoris gloriam dicebant: hi uero patri in filio, per interpositionem praepositionis filium secundū esse monstrantes. His ita gestis, haerens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex haeresi aduersa sedem Antiochia gubernabat, cum prohibere non auderet eos, qui secundum traditionem Niceni concilij psallerent deo, quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suum iam canum: Hac, inquit, niue soluta, lutum cogetur immensum. Per hoc ostendens, quod ipso defuncto seditione populo generaret illa discordia, quae in hymnis fiebat, non patientibus suis successoribus cum populi uarietate sentire. Athanasius igitur ueniens ad Aegyptū, explicauit synodales epistolas Iulij Ro. Pont. Insuper & synodalem Maximi Hierosolymitani, quae talia continere dignoscuntur.

SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMIS CONGREGATA, PER Aegyptū, Libyam, & Alexandria constitutis presbyteris, diaconis, & plebi, fratribus desideratissimis in domino S.

CVNCTORVM deo dignè gratias agere non ualemus, fratres charissimi: in quibus enim miracula semper egit, etiam modo cum ecclesia uestra fecit, pastorem uestrū & dominum consacerdotemque nostrum Athanasium uobis sua pietate restituens. Quis enim aliquando sperauit oculis carnalibus inueniri, quem nunc & nos & uos inspicitis, respicientes quem uidere desiderastis: Sed uere orationes uestrae a deo omnium sunt auditae, qui curam habet ecclesiae suae, & uestras lachrymas atque gemitus semper inspexit, quapropter uestras audiuit preces. Eratis enim sicut oues abiectae & fatigatae, non ha-

H z bentes

Dalmatius Caesar Constantinus iunior

Bellum Persicum

de Dioscoro

Diversitas cleri et populi in templo psallentium

Leontij episcopi Antiochia dictum argumentum

Cap. xxxvi

bentes utiq; pastorem. Propterea uisitauit uos cœlitus pastor uerus, & de proprijs ouibus curam gerens, restituit uobis quem noscimini concupisse. Ecce enim & nos omnia pro ecclesiastica pace facientes, uestræq; dilectioni conspirantes in eius amplexu præcessimus, & cōmunicantes ei per eum uos alloquimur, scriptaq; præsentia destinamus. Itaq; secundum gratifica uota uestra, scitote nos quoq; cū eo uinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate deo amabiliū nostrorum Imperatorū incessanter orare: quoniā & ipsi cognoscentes uestrū desiderium, uobis restituere destinarūt. Omni ergo honore tensis manibus suscipientes illum, gratificas orationes offerre deo, qui uobis talia condonauit. Festinate autem semper in deo gaudere & glorificare dominū, per quem, & cum quo patri gloria in secula seculorum, amen. Veniens igitur Athanasius in Ægyptū, quos quidem agnoscit Arijs sectatores, deposuit. Quibus à se depositis, ecclesias eorum præcepit si dem tenere Nicæni concilij, eamq; summo studio custodiri.

Imp. Constantius & Constantians

Caput XXXVII
Magnentius tyrannus
Constantius occiditur à Magnentio
Britannionis tyrannus
Nepotianus

Sic itaq; se rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emersit Hesperias. Qui Constantem Imperatorem occidentaliū partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo gesto, intestinum inflammatū est bellū. Magnētius etenim tyrannus totam tenebat Italiam, Aphricamq; & Libyā simul & Gallias. In Illyrico uero & in Sirmio aliud rursus à militibus excitum est bellum per tyrannū nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namq; Constantini Nepotianus nomine imperium assumpserat, gladiatorum uirtute suffultus: & Nepotianum quidem Magnentij milites deposuerunt, Magnētius autem procedens uniuersas partes uastabat Hesperia. Horum igitur omnium malorū immensa confluctio breui tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, hæc acta noscuntur cōsulatu Sergij & Nigriani. His itaq; nuntijs apparebat, quod ad Constantiū solum imperij iura peruenissent: quo prouectu, contra tyrannos semetipsum (ut poterat) præparabat.

Caput XXXVIII

Athanasius concilij conuocat Alexandria
Constantius iterum Arias
Paulus Cōstā. deportatur
Marcellus ej
Lucius

Aduersarij uero Athanasij, opportunum se tempus inuenisse iudicantes, rursus aduersus eum calūnias instruebāt. Tunc Imperatori Constantio suggererunt, quod omnem Ægyptum subuertisset & Libyam. In uidiā uero maxime auxit eius, quod ordinationes in parœcijs fecisset alienis. Athanasius interea cum uenisset Alexandria, synodum Ægyptiorum congregauit episcoporum. Qui consona decreuerunt Sardiceno concilio, atq; Hierosolymis celebrato. Constantius igitur Imperator, pridem & ipse Arianorū secta præoccupatus, omnia quæ paulo ante ei placuerant, in contrarium demutauit. Et primum quidem ecclesiæ Cōstantinopolitanae pontificem Paulum deportari iussit in exiliū: quem deducentes in Cuculum Armeniae, suffocauerunt. Marcello autem denuo proiecto, ecclesiā Ancyranā Basilius rursus inuasit. Lucius autem Adrianopoleos ferro uinctus, in carcere

Acere moritur. Tantumq; ualuerunt, quæ de Athanasio dicebantur, ut in imensum furorem cadens Imperator, eum ubicunq; reperiretur, iuberet occidendum quo Theodulū & Olympium præsules ecclesiarum Thracensium. Igitur Athanasium uoluntas Imperatoris non latuit, sed præsentiens, fuga dilapsus est, & minas principis declinauit. Cuius fugā dilatauerunt Ariani, præcipue Narcissus Neroniadis episcopus, Georgius Laodicie, & Leontius tunc Antiochenæ præsul ecclesiæ. Is enim cum presbyter esset dignitate priuatus est: quia cum muliere Eustolia nomine, degens, & turpem suspicionē celare uolens, genitalia sibi met noscitur abscidisse: & deinceps quidem ficialiter cum muliere uiuebat. Postea uero studio Imperatoris Constantij in Antiochena ecclesiā ordinatur episcopus post Stephanū, qui primitus successerat Phlacito. Hæc igitur de his dicta sufficiant.

Constantius Athanasium iterum persequitur
Leontius ex ordine sacerdoti summo uetur

Eo tempore Constantinopoli Macedonius tenebat ecclesias, Paulo scilicet amputato prædicto modo. Qui de Imperatore præsumens, Christianis cōmouit bellum, & non minus quàm quod Tyranni eo tempore faciebat: suadens enim Imperatori, ut sibi ecclesias uastanti ferret auxilium, egit ut lege firmarentur quæcunq; pessime agere nitentur. Muniens enim semetipsum monasterijs plurimis, quæ ipse propria uoluntate in Constantinopolitana urbe constituit, & pactis episcoporum in circuitu positorum, frequenter dicitur afflixisse Pauli dogmata sequentes. Et primum quidem eos ex ecclesijs expulit: deinde uero communicare sibi coegit, ita ut plurimi plagarum immanitate deficerēt: alij uero substantijs, alij humana ciuilitate priuarentur: alij in frontibus characteres ponerentur, ut essent huiusmodi signo notati. Hæc itaq; faciebāt per omnes Orientis urbes, præcipue tamen Constantinopoli. Quam persequutionem primo tepentem Macedonius auxit episcopus. Helladicæ uero ciuitates Illyrici, necnō & Hesperia partes manebant immotæ.

Caput XXXIX
Macedonij Ariani bellū aduersus orthodoxos

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

QVINTI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,
quam Tripartitam uocant.

Quod defuncto Constante, rursus Ariani Cōstantium aduersus Athanasium incitauerint.

Caput I

Quid Athanasius in Apologia fugæ suæ retulerit.

Cap. II

Quid rursus Athanasius de gestis Georgij in lib. de fuga sua retulerit. Ca. III

Ca. III

Quemadmodum Britannion sit priuatus Imperio.

Ca. IV

De Gallo Casare, & de signo crucis, quod tunc in cœlis apparuit.

Cap. V

De Photino hæresiarcho, eiusq; damnatione.

Cap. VI

Fides exposita in Sirmio, cum capitulis subiectis.

Cap. VII

H 3 Alia

Alia fides exposita Sirmij, & de disputatione Photini.	Cap. viii
De Ofio Hispano.	Cap. ix
De Magnentio tyranno, & de tyrannide Syluani.	Cap. x
De insultatione Iudæorū, & de tyrānide Galli Cæs. atq; perēptione.	Ca. xi
De Iuliano Cæsare, & quod Iulio successerit Liberius.	Cap. xii
De Aëtio hæretico.	Cap. xiii
De inimicis Athanasii.	Cap. xiiii
De synodo apud Mediolanum facta.	Cap. xv
De exilio episcoporum orthodoxorum, quod Athanasius in fugæ suæ satisfactioe descripsit.	Cap. xvi
Dialogus inter Liberium & Constantium habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit missus.	Cap. xvii
Quomodo Liberius per aditionem Romanarum matronarum ab exilio sit reductus.	Cap. xviii
Quomodo Eudoxius Antiochenū usurpauerit episcopatum	Ca. xix
De Ariminensi consilio, & contentionibus ibi factis.	Cap. xx
Epistola concilij Ariminensis orthodoxorum episcoporum, ad Imperatorum Constantium.	Cap. xxi
Epistola Constantij ad Ariminense concilium.	Cap. xxii
Epistola Ariminensis concilij ad Imperatorem Constantium.	Cap. xxiii
Quod discedentibus episcopis fuerit Constantius indignatus.	Ca. xxiiii
De synodo in Nicæa Thraciæ celebrata.	Cap. xxv
Quomodo Athanasius furorē Constantij denuo declinauerit.	Cap. xxvi
Quomodo Paganis insultantibus, futurā tristitiā prædixerit.	Cap. xxvii
Quæ mala per Georgium in Alexandria gesta sint.	Cap. xxviii
Literæ Damasi & cæterorum ad Illyricum, contra conciliū in Nicæa Thraciæ factum.	Cap. xxix
Ex literis Athanasii de Ariminensi concilio.	Cap. xxx
Quæ mala Macedonius in Constantinopolitana urbe cōmiserit, & quod post hæc offenderit Imperatorem.	Cap. xxxi
De Leontio Antiocheno episcopo, & Aëtio, qui magister fuit Eunomij.	Caput xxxii
De Eudoxio, qui Antiochenum inuasit episcopatum, & terramotu in Nicæa Bithyniæ facto.	Cap. xxxiii
De concilio Seleuciæ celebrato.	Cap. xxxiiii
De legatis concilij Seleuciæ, & de examinatione Aëtij, & de gestis Ariminensium.	Cap. xxxv
Quomodo affirmauerint fidem Ariminensis concilij, & Aëtium deposuerint simul & alios.	Cap. xxxvi
Pro qua causa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus.	Cap. xxxvii
Enumera	

A Enumeratio expositionū hæreticarū post Nicænū conciliū.	Ca. xxxviii
Quod Eudoxius Arianus post Antiochenum Constantinopoleos inuasit episcopatum, & de praua Aëtij doctrina.	Cap. xxxix
De crudelitate Georgij apud Alexandriam, & qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuit episcopatum.	Cap. xl
De Macedonio & Macedonianis.	Cap. xli
De his quæ rursus ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt, & quomodo Eustathius nequitiam patefecerit Eudoxij, Et epistola Constantino/ politani concilij ad Georgium Alexandrinum condemnantis Aëtium cum scriptis eius	Cap. xlii
De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, & inde rursus expulsus hæreseos autor extiterit.	Cap. xliiii
De Apollinare patre simul & filio, & eorum hæresi.	Cap. xliiii
Quomodo Iacobi episcopi orationibus, Persarum rex non potuerit præuolare Romanis.	Cap. xlv
De concilio denuo apud Antiochiam congregato.	Cap. xlvi
De translatione sancti Melitij ad Antiochenum episcopatum, & de eius expositione de unitate Trinitatis.	Cap. xlvii
Quod expulso Melitio Euzoio Arianus Antiochiæ ordinatus sit episcopus	Cap. xlviii
De constantia Eusebij propter Melitium.	Cap. xlix
Quomodo Iulianus negata Christiana religione bellum contra Constantium parabat, & de morte Constantij.	Cap. l

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,
LIBER QUINTVS.

THEODORITVS.

REVI autem tempore elapso, cum uita functus esset Occidentis Imperator Constans, Constantiū fautores Arii compulerūt, Athanasium illi in memoriā reuocantes, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicū, ita ut penē disruptis naturę uinculis usq; ad bella descēderēt. His incitationibus Cōstantius motus, non solū expelli, sed etiam peritū sacratissimū Athanasium imperauit. Et mittens quandam Sebastianū ducem, cū maxima militari manu, uelut erroneū iussit interim. Quomodo autē & ille cū exercitu uenerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, & mirabiliter liberatus est, melius enarrabit: nam in Apologia suæ fugæ sic ait:

Caput. I
Ariani incitant Constantium in Athanasium

Sebastianus dux mittitur ad occidendū Athanasium

Cap. II

Vigiliae Christi
Stianorum
Conuentus

Veruntamen exquirant modum etiā discessionis, & cognoscant à suis. Erant enim Ariani cum militibus concurrentes, ut eos accenderent, & ignorantibus nos ostenderent: & licet sine ulla cōpassione sint, uel audientes tamen confusi quiescant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorum ad Vigiliās uenerant, expectabatur futura die Collectio. Dux autem repente astitit cum militibus plusquam quinquies millibus habētibus scilicet arma, & gladios enudatos, arcus, sagittas & uectes: & ecclesiam quidē ipse circumdedit, statuens milites sibi met coherentes, ut nullus posset egredientium ab ecclesia eorum manus euadere. Ego uero irrationabile iudicans in tanta cōfusione populum relinquere, & non magis ante illos pericula sustinere: residens in sede praecepi, ut diaconus psalmum legeret, populi responderent: Quoniam in seculum misericordia eius: & sic omnes in domos suas abirent. Sed duce postea ingrediente, & militibus sacrarium circumdātibus, ut nos capere possent, clerici quidem qui sunt inuenti simul & populi clamabant, poscentes ut & nos discederemus unā cum populo. Ego uero magis è diuerso dicebam, nō nos discedere, nisi omnes singillatim prius exirent. Surgens itaque oratione facta, sic praecepi uniuerfos abscedere: melius esse dicens, me periculo subiacere, quā quēquam eorum excipere lātionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis subsequētib; quidam monachi, qui nobiscum fuerant, & aliqui clericorum ascendentes traxerunt nos: & ita, uelut si ipsa ueritas, militibus alijs sacrarium circumdantibus, alijs per ecclesiam discurrentibus, per medium eorum domino iter dante atque custodiēte pericula cuncta transiimus, deum magnifice glorificantes: quoniam neque populum neci tradidimus, sed etiam ut saluaretur actum est, & manus quārentium nos effugere praualuimus.

S O C R A T E S

Quā etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit ipsius Athanasii qui hāc passus est uoce narremus. In libro enim, quem de fuga sua scripsit, hāc ait: Igitur in Alexandria surrexerunt denuo nos quārentes occidere. Et facta sunt nouissima peiora prioribus. Repente namque milites circumdantes ecclesiam, pro orationibus praemia celebrabant. Ingrediente namque quadragesima Georgius ex Cappadocia ex eis missus, auxit mala, quae illorum calliditate didicerat. Post septimanam itaque Paschae, uirgines mittebantur in carcerem. Episcopi uincti à militibus ducebantur, orphanorum & uiduarum domus diripiebantur, & inuasiones in domibus agebantur, & noctu Christiani deponabantur. Obsignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula sustinebant. Hāc quidem pessima, sed grauiora postea sunt praesumpta. Septimana enim quae fuit post sanctam Pen-tecosten, populus ieiunans est egressus ad caemeterium orationis causa, eo quod omnes cōmunionem Georgij declinarent. Sed hoc cognoscens ille

Sebastianus
dux Manichaeus

Anequissimus ipse concitauit Sebastianum ducē Manichaeum, quicum multitudinem militum arma, gladios euaginato, arcus, sagittasque ferentium facto impetu in ipso die Dominico super populum irruit, & paucos orantes inueniens (cum iam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio namque facto statuens uirgines secus ignem, cogebat eas, ut se profiterentur Arianas. Cumque eas cerneret esse uictrices, & de igne nullo modo cogitare, sic earum uultus lacerauit, ut uix agnosci post tempora potuerint. Tenens autē & quadraginta uiros tormento nouiore discerpit. Sectis namque de palma uirgis & habētibus suos aculeos, eorum dorsa ita uerberibus lacerauit, ut quidam eorum saepius à medicis incisi sint propter spinas, quae eorum dorsis inharebant: alij uero dum non ferrent tormenta, mortui sint. Eos autem qui uiuere potuerunt, & quandam uirginem in exilium deportauit in maximam Oeasim. Corpora uero mortuorum primo quidem reddi non passus est, sed celauit, insepulta relinquēs ea, ut quasi tanta crudelitas latere uideretur. Hoc autem aiunt, qui mentis errore desipiunt. Nam cum parentes mortuorum gauderent quidem propter confessionem, sternerent autē propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia personabant. Post hāc autem ex Aegypto atque Libyis in exilium deportauerunt episcopos, Ammonium, Muium, Gaium, Philonem, Hermē, Plenium, Penosirim, Nilāmonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium, Marcum, Dracontium, Adelpium, Athenodorum: & presbyteros, Hieracem & Dioscorum: & sic eos acerbissime per itinera perulerunt, ut quidam eorum in ipsis itineribus, alij uero per exilia morerentur. Occiderunt autem episcopos plusquam triginta, habentes studium secundum Achab, ut, si possent, amputarent penitus ueritatem.

T H E O D O R I T V S.

Super hāc igitur Athanasius etiam consolatorios libros uirginibus illis scripsit, quae crudelissimas pertulerunt passiones, dicens inter hāc: Propterea nemo uestrum sit tristis, licet & sepulturā uobis denegent impij & prohibeant uos efferri. Nam usque ad hoc nequitia peruenit Ariatorum, ut & portas clauderent, & circa sepulturarum loca ueluti daemones residerent, ne quis sepeliretur fidelium dilectorum. Hāc ergo & his similia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitum cautela suae putabat: cum utique aut uiuum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator sibi iussisset afferri. Pro qua re praemium maximum compromisit huiusmodi aliquid nunciāti.

S O C R A T E S.

Imperator interea in Illyricū castrametatus est, cogebat eum publica necessitas, & maxime Britannionis, qui per milites Augustus fuerat appellatus. Cumque uenissent in Sirmium, mutuis foederibus factis Britannionē uidit

Cap. IIII
Constantij in
Illyricū pro
fectis

uidit. Actumque est, ut milites qui eum constituerant, transirent ad fauorem A Constantij. Quo facto, solum Constantium Imperatorem Augustum uoce emissa clamauerunt. Cuius de Britannione nulla memoria fieret, illerepente sentiens se proditum, ad pedes se prostrauit Imperatoris. Porro Constantius auferens ei coronam simul & purpuram, clementer ei locutus est, monens ut sub schemate priuato quiesceret, quod utique eius etati potius conueniret, quam habere nomen sollicitudinibus onustum: iussitque ei sumptus uberrimos ex publicis functionibus exhiberi. Cumque in Prusa Bithyniae Britannio ageret, Constantius scripsit ei, narrans quod multorum honorum ei causa fuisset, quem a tantis cogitationibus & malis ipsi proueniētibus liberasset. Nec se bene fecisse, quia quae sibi praestare debuerat, illi potius impendisset.

Est in Bithy-
nia Prusias,
est et Prusa
paruum op-
pidum
Caput V
Gallus Cae-
s. Constantius
aduersus Ma-
gnetium

Tunc igitur Imperator Gallum consobrinum suum Caesarem fecit. Cui nomen suum imponens in Syria Antiochiae destinauit, ut partes per eum custodirentur Orientales. Quo Antiochiam ueniente, circa Orientem signum Saluatoris apparuit. Columna namque sub specie crucis in caelo uisa, maximo miraculo conspicientibus fuit. Alios autem suos duces cum multo exercitu contra Magnetium destinauit. Ipse uero in Sirmio morabatur, & rei expectabat euentum. Tunc igitur & Photinus ecclesiae praesul aperte dogma quod ipse compererat, exponebat.

SOZOMENVS.

Photinus hereticus Dicebat autem: Deus quidem omnipotens unus, qui proprio uerbo condidit uniuersa. Ante secula uero natiuitatem & existentiam filij dicere fugiebat, sed ex Maria natum docebat Christum.

SOCRATES.

Caput VI
Concilium Sir-
mij aduersus
Photinum
Qvamobrem tumultu surgente, iussit Imperator concilium in Sirmio congregari. Conuenitque illic ex Orientalibus quidem Marcus Arthusae, & Georgius Alexandrinus, quem remoto Gregorio ordinauerant Ariani. Venit etiam Basilius expulso Marcello Ancyrae praesule, Pancratius Pelusii, Hypatianus Heracliae. Occidentalium uero Valens Myrsenus, & tunc celeberrimus hominum Osius Cordubae pontifex, pariter inuitus. Illi siquidem post Consulatum Sergij & Nigriani (quo anno propter bellorum turbas nullus Consulatum fuerat solenniter ordinatus) conuenerunt in Sirmio. Et Photinum (dogma Sabellij Libyensis, & Pauli Sarmosateni, saepe cognoscentes) repente damnauerunt.

SOZOMENVS.

Caput VII
Post haec de fide propositiones addiderunt, unam Graece, alteram Latine, multum sibi metextu sensuque concordantes.

SOCRATES

Marcus Aretius
Tunc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehēdentes, alias proposiciones de fide sanxerunt. Et unam quidem Attica lingua Marcus addidit Arthusae

Arthusae, sed cum Romana lingua concordiam non habentem, neque sermone neque compositione, sed nec ipsi Graecitati conuenientem. Unam itaque Latine a Marco compositam hic subiungam: secundam uero, quam in Arimi no postea relegerunt, loco proprio ponemus, cum ea quae ibi gesta sunt dixerimus, utraque tamen in Graecam linguam conuersa est. Marcus ergo hoc modo expositione de fide dictauit. Credimus in unum Deum patrem, omnipotentem, creatorem, & factorem uniuersorum, ex quo omnis paternitas in caelo & in terra nominatur: & in unigenitum eius filium dominum nostrum Iesum Christum, qui ante omnia secula ex patre natus est, Deum ex Deo, lumen ex lumine, per quem facta sunt omnia in caelis & in terra, uisibilia & inuisibilia: uerbum existens, & sapientia, & lumen uerum, & uita: qui nouissimis diebus propter nos humanatus est ex sancta uirgine, & crucifixus, & mortuus, & sepultus, & resurrexit a mortuis tertia die, & ascendit in caelum, & sedet in dextera patris: & uenturus est in consummatione seculi iudicare uiuos & mortuos, & reddere unicuique secundum opera sua. Cuius imperium sine fine existens in secula permanet infinita. Erit enim sedens in dextera patris, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et in spiritum sanctum *ωραδαλητορ*, id est, consolatorem, quem promittens apostolis post ascensionem ad caelos esse mittendum, ut doceret & commemoraret eis uniuersa, transmissit. Per quem etiam sanctificantur animae credentium in eo ueraciter.

Expositio fidei
dei apud Sirmium

Eos autem qui dicunt ex non existentibus filium, aut ex altera essentia, & non ex Dei: & quia erat tempus aut seculum, quando non erat, alienos nouit sancta ecclesia catholica. Rursus igitur dicimus.

I Si quis patrem & filium duos deos dicit, anathema sit.

II Et si quis deum Christum ante secula filium dei, ministrantem patri ad creationem uniuersorum, non confitetur, anathema sit.

III Si quis ingentium, aut partum eius ex Maria natum dicere praesumit, anathema sit.

III Si quis secundum praescientiam ante Mariam dixerit filium esse, & non ante secula ex patre natum apud deum esse, & per ipsum omnia facta, anathema sit.

V Si quis substantiam dei dilatari aut contrahi dixerit, anathema sit.

VI Si quis dilatam substantiam dei filium dixerit facere, aut dilatationem eius substantiae filium nominauerit, anathema sit.

VII Si quis affectiuum aut prolatiuum uerbum dixerit dei filium, anathema sit.

VIII Si quis hominem solum dixerit filium qui ex Maria est, anathema sit.

IX Si quis deum & hominem ex Maria dicens, deum ingentium eundem intelligit, anathema sit.

X Si quis illud quod scriptum est: Ego Deus primus, & ego postea, & praeter me non est deus, cum in destructionem idolorum & deorum non existentium dictum sit, ad destructionem magis unigeniti ante secula dei, Iudaice

Iudaice percipit anathema sit.

XI Si quis audiens uerbum caro factum est, uerbum in carnem mutatum putauerit, aut conuersione facta suscepisse carnem, anathema sit.

XII Si quis unigenitum filium Dei crucifixum audiens, corruptionem, aut passionem, aut conuersionem, aut mutationem, aut peremptionem sustinuisse dicit, anathema sit.

XIII Si quis quod scriptum est: Faciamus hominem, non patrem ad filium dicere, sed ipsum ad semetipsum asserit dixisse deum, anathema sit.

XIII Si quis contra Iacob non filium tanquam hominem luctatum esse, sed ingenitum deum aut patrem eius dixerit, anathema sit.

XV Si quis illud quod scriptum est: Pluit dominus a domino, non de patre & filio perciperit, sed ipsum a semetipso pluerit dixerit, anathema sit. Pluit enim dominus filius, a domino patre.

XVI Si quis audiens dominum patrem, aut filium dominum, & dominum patrem & filium, & dominus a domino dicens, duos asseruerit deos, anathema sit: non enim coaptamus filium patri, sed subditum nouimus. Neque enim descendit in corpus sine uoluntate patris: neque pluit a semetipso, sed a domino, autoritatem uidelicet prebente patre. Neque sedet a dextris a semetipso, sed audit dicente patre: Sede a dextris meis.

XVII Si quis patrem & filium & spiritum sanctum unam personam dicit, anathema sit.

XVIII Si quis spiritum sanctum paraclitum dicens, ingenitum asserit deum, anathema sit.

XIX Si quis, sicuti docuit nos, non alium dicit paraclitum praeter filium. Ait enim: Et alium paraclitum mittet uobis pater, quem rogabo ego, anathema sit.

XX Si quis spiritum dicit partem patris aut filii, anathema sit.

XXI Si quis patrem & filium & spiritum sanctum tres dicit deos, anathema sit.

XXII Si quis consilio dei tanquam unam creaturarum factum asserit filium dei, anathema sit.

XXIII Si quis nolente patre natum filium, dixerit, anathema sit. Non enim inuitus & uim passus pater necessitate naturali quasi nolens genuit filium, sed dilectio ut uoluit, etiam sine tempore & sine passione ex semetipso genuit eum.

XXIII Si quis ingenitum & sine principio dicit filium tanquam duos sine principio, & duo ingenita dicens, & duos faciens deos, anathema sit. Caput enim & principium omnium filius: caput autem Christi deus. Sic enim ad unum omnium principium quod est sine principio, per filium pie omnia referuntur. Rursus autem subtiliter inspicientes Christianum sensum, dicimus.

XXV Si quis Christum deum filium dei ante secula, ministrantem pa-

iii

tri ad omnem creationem non dixerit, sed ex quo ex Maria natus est, ex eo dicit filium & Christum esse uocatum, & initium accepisse ut deus esset, anathema sit, sicuti Samosatenus.

Paulus Samosatenus

ALIA FIDES EXPOSITA SIRMII LATINE,

quam nos ex Graeco transtulimus.

Quoniam de fide aliquem placuit fieri tractatum, omnia caute quaesita sunt & exposita Sirmii sub praesentia Valentis, & Ursatii, atque Germani, & caeterorum. Constat unum deum esse patrem omnipotentem sicut etiam omni orbe terrarum annuntiatum. Et unum unigenitum filium eius Iesum Christum dominum & deum saluatoremque nostrum ex eo ante secula genitum: Duos autem deos non oportere dici, quonia & ipse dominus ait: Ibo ad patrem meum & patrem uestrum, deum meum & deum uestrum. Propterea & omnium deus est, sicut etiam apostolus docuit: Iudaeorum deus non solum, nonne & Graecorum & Gentilium: utique, quoniam circumsilio ex fide, & praeparatum per fidem, & caetera quidem omnia confirmant, & nulla remanere uideat discordia. Quia uero multos mouet dictio Latina substantiae, quae Graeca lingua dicitur *οσία*, ut scrupulosissime cognoscatur *ομοούσιον*, hoc est, eiusdem substantiae, aut *ὁμοούσιον*, id est, similis substantiae, non oportet horum uocabulorum aliquam omnino fieri mentionem, neque

Cap. VIII
Fides apud
Sirmium exposita

οσία
ὁμοούσιον
ὁμοούσιον

de his exponi apud ecclesiam: propter hanc causam ac rationem, quia in sanctis scripturis nihil tale conscriptum est, & quonia haec ultra humanam scientiam & intellectum sunt, & quia nullus potest generationem filii enarrare sicut scriptum est: Generationem eius quis enarrabit? Hoc enim sciendum, solum patrem nosse quemadmodum filium generauerit: & rursus filium, quomodo ipse de patre sit genitus. Nulli uero dubium est, maiorem esse patrem honore, & dignitate, atque diuinitate, & ipso nomine paterno esse potiorum testificante filio ipso: Qui me, inquit, misit pater, maior me est. Et hoc esse catholicum, nullus ignorat, duas personas esse patris & filii: Et patrem quidem maiorem, filium uero subiectum cum omnibus quae ei pater subiecit eius: Patrem uero initium non habere, & inuisibilem, & immortalem, & impassibilem esse: filium uero natum ex patre, deum ex deo, lumen ex lumine, & huius naturam, sicuti praedictum est, nullum nosse nisi solum patrem: Ipsum uero filium dominum & deum nostrum, carnem seu corpus, hoc est, hominem assumpsisse, sicut & angelus annunciauit, & omnes scripturae docent, & maxime ipse Apostolus doctor Gentium: Hominem assumpsit Christus ex Maria uirgine, per quem passus est. Apex autem totius fidei & firmamentum est, ut Trinitas seruetur semper, sicut in Euangelio legimus: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii, & spiritus sancti. Integer autem atque perfectus est numerus Trinitatis. Paraclitus uero spiritus sanctus per filium missus, uenit secundum promissionem,

I ut apo

ut Apostolos & omnes credentes sanctificaret. His igitur explanationibus, etiam post damnationem, Photinum consentire & subscribere suadebant, promittentes ei reddendum episcopatum, si per poenitentiam anathematizaret dogma quod ipse compererat, & in ipsorum sententia consonaret. Ille uero eorum quidem propositum non suscepit, sed prouocauit eos ad disputandum. Quapropter definito die, Imperatoris uoluntate, conuenerunt praesentes episcopi, & Senatorum non pauci, quos praeeperat adesse disputationi princeps. Inter quos restitit Photino Sabinus ecclesiae tunc Ancyrae praesul, exceptoribus uoces eorum conscribentibus. Magnaque certamina sermorum inter utranque partem facta noscuntur, uictusque Photinus damnatus est. Et in fuga consistens, postea libros utraque lingua conficiebat, quando neque Latini sermonis uidebatur ignarus. Scripsit quoque contra omnes haereses, proprium studens dogma firmare. Et de Photino quidem haec dicta sufficiant. Sciendum tamen quoniam in Sirmio conuenientes episcopi poenitentia ducti sunt de expositione fidei Latina lingua prolatae. Post additionem namque, sibi eam contrariam iudicabant. Quam studuerunt ab episcopis qui eam iam subscripserant reddi, quoniam celabatur a plurimis, Imperator autem edictis quaeri praecipit additionem ipsam, supplicium minatus, si quis eam celasse comperiretur. Sed neque terror destruere potuit quod semel fuerat institutum, eo quod apud multos haberetur. Et de his quidem ista dixisse sufficiat.

Cap. IX
Ofius Cordur
bensis ui adigi
tur ut Sirmio
ensi synodo
subscribat

Quia uero & de Ofio Hispano inuito illuc ueniente fecimus mentionem, breuiter etiam de eo dicendum est. Ante paululum temporis iste uir molimine Arianorum fuerat missus in exilium. Tunc autem studio eorum qui Sirmii conuenerunt, eum euocauit Imperator, uolens eum aut suasionem aut necessitate concordare cum praesentibus. Hoc enim si fieret, maximum fidei eorum putabatur esse testimonium. Quapropter (sicuti dixi) ex necessitate uenit. Et cum eis consentire respueret, tormenta longaeuus plagasque perpeffus est, unde etiam necessitate uehementi expositionibus tunc editis consensit atque subscripsit. Hunc ergo terminum habuerunt, quae tunc Sirmii gesta noscuntur. Imperator autem Constantius agebat Sirmii, & belli quod gerebatur contra Magnentium, expectabat euentum.

Cap. X
Magnentius
Romae seuit.
Fugit in Gal
liam
Mirsia

Interea Magnentius ad antiquam perueniens Romam, multos peremit Senatorum ac populi. Et cognoscens uicinus esse contra se Constantii milites, abscessit ad Gallias partis Occidentalis. Cumque illic bellum saepius inter se exercent, modo isti, modo illi uictores esse uidebantur. Nouissime autem deuictus Magnentius, fugit in Mirsam, quod est Galliae castrum: uidensque suos milites quasi de perditione tristes, stans celsiore loco, eos nitebatur allocutionis consuetudine confortare. Tunc illi fauorem solitum Magnentio exhibere praeparati, et diuerso nolentes, clamauerunt omnes, Constantii

stanti Auguste, tu uincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad semetipsum, tanquam ei non diuinitus concederetur Imperium. Et propterea relinquens castrum ad ulteriora tendebat. Sequentibus autem Constantii militibus circa montem Seleucum facta congressione, solus fugiens uenit in Lugdunensem urbem, comperiensque suam matrem & fratrem quem Caesarem constituerat interfectos, nouissime interfecit & semetipsum, Consulatu Constantii sexto, & Constantii Galli secundo, Augusti die quinquagesimo. Non post multum uero temporis, etiam Decentius eius frater, semetipsum strangulauit. Sed neque sic ad rempublicam quies uenit. Nam post paululum apud Gallias Occidentales Sylanus quidam tyrannus est exortus, quem duces Constantii uelociter peremerunt.

Cap. XI
Iudei tumultuantur.
Gallus Caes. Iudeos compeffit.
Dionisius Quaestor.
Domitianus Praefectus Orientis.
Cap. XII
Iulianus in Gallias mittitur.
Iulianus fit Caesar.
Constantius Romam uenit.
Iulius Pont. Ro. moritur.
Liberius succedit.

Porro Iudaei in Diocæsarea Palaestinae resistentes, uicina loca turbabant: & summes arma, tentabant insultare Romanis. Post haec itaque Gallus Caesar cum Antiochia degeret, exercitu destinato eos apprehendit, ciuitatemque uastauit. Cumque uideretur sibi prospere gessisse, felicitatem non ferens, accessit ad tyrannidem. Et non insinuans Imperatori suam intentionem, Quaestorem uocabulo Magnum, & Domitianum Praefectum Orientis occidit. Ob quam rem Constantius indignatus, euocauit eum. Qui cum conuenire non posset, ueniebat ad principem. Cumque contra insulam Flacouensem uenisset, eum illic Constantius praecipit interimere.

Post paululum uero temporis Iulianum Galli fratrem Caesarem constituens, contra Barbaros misit in Gallias. Gallus uero, qui & Constantius, septimo Constantii Consulatu, & sui tertio, ita perimitur. Iulianus sequenti Consulatu Arbitionis & Iuliani, constituitur Caesar, die septimo mensis Nouemb.

S O Z O M E N V S.

Sublatis itaque tyrannis, requie a malis uidebatur habere Constantius, & deserens Sirmium, ueniebat ad antiquam Romam, illic uolens triumphum de tyrannicis exercere manubijs. Credens autem ea occasione posse utriusque partis episcopos in dogmate concordare, rursus synodum in Italia celebrandam constituit. Interea Iulius Papa cum quindecim annis Romanam rexisset ecclesiam, moritur, cui successit Liberius.

S O C R A T E S.

Cap. XIII
Aetius haereticus

Porro in Antiochia Syriae alter haeresiarches emerit Aetius, cognomento *Atheos*, id est, sine deo. Is enim eadem quae Arius sapiebat, sed ab Arianis se segregabat, eo quod Arium in suam communionem receperat. Qui, sicuti praedictum est, aliud mente gerens, aliud uoce confessus est, cum terminum synodi Nicenae suscipiens subscripsisset, uolens circumuenire tunc principem: propterea ergo Arianos Aetius declinabat. Erat namque is Aetius prius haereticus, & feruentissime defendere Arianum dogma uidebatur. Eruditus enim aliquantulum Alexandream reuersus est. Et ueniens Antiochiam

Aetius Antiochenus à Leontio diaconus ordinatur

Aristoteles in quē usum scripsit Sophistia

Aetius Sophista

Clemens Africanus Origenes Aetius de

Aetiani, qui post Eunomiani

chiam Syriae, unde oriundus erat, à Leontio tunc Antiocheno praefule diaconus ordinatur. Tunc ergo ueniētes ad se, disputationibus sophisticis eludebat. Hoc enim faciebat sequēs Categorias Aristotelis, disputās & quaedam commenta concinnans quae non intelligebat, neq; ab eruditis intentionem Aristotelis cognouerat. Ille nanque propter Sophistas tunc deridentes philosophiam, hoc opus iuuenibus exercitationis causa conscribens, dialecticā Sophistis per huiusmodi cōtentiones opposuit. Contemplatiui autem Philosophi, libros Platonis & Plotini declarantes, ea quae arificiose ab Aristotele sunt conscripta, redarguunt. Sed Aetius contemplatiuum doctorem non habens, in cōtentionibus sophisticis perdurauit. Quamobrē nec intelligere potuit, quomodo sit ingeniti generatio: & quem admodum quod nascitur, coeternum sit generanti. Parum ergo eruditus erat Aetius, & diuinarum literarum ignarus, tantummodo ad cōtentiones paratus, quod etiam quilibet rusticus facere potest. Et cum nec ueteres qui eloquia Christiana fuerant interpretati legisset, assererat se multum gaudere libris Clementis, & Africani, necnon Origenis, cum utique fuerint illi uiri totius sapientiae uirtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad imperatorem Constantium, & alios quosdam, contentiones inuoluens, & quaedam cōmenta conficiens. Quamobrem etiam *de deo*, id est, sine deo uocabatur. Et licet eadem, quae Arius, uindicaret, tamen à suis nō ualentibus intelligere perplexiones syllogismorū eius, cum eadem, quae ille, saperet, peritabatur haereticus. Et propterea eorū pulsus ecclesia credebatur, cum ipse illis potius cōmunicare noluisse. Haecenus enim ex illo sunt, qui tunc quidem Aetiani, nunc autem Eunomiani uocantur. Postea nanque Eunomius notarius eius, eruditus ab eo, aeditionem eius haereticā diuulgauit. Sed de Eunomio locis conuenientibus explanabimus.

SOZOMENVS.

Cap. XIII

Athanasius semp odio habitus Arianis. Arianorū cōuentus apud Antiochiam

Nimici quidem fidei, putantes se tēpus inuenisse contra defensores eius, ualde apud principem laborabant, ut de ecclesijs pellerentur omnes qui ab eis uidebantur esse depositi, tanquam alterius fidei, uel quia uiuo Constante, imperatori Constantio restitissent, ita ut fuisset penē ad bella peruentum. Praecipue tamen Athanasium accusabant, ob nimiam inuidiam, neque Constante uiuo & Constantio eum se diligere profitente, ab eius molestia recedebant: sed Antiochiaē congregati, Narcissus Cilix, Theodorus Thraciaē, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophantus Ephesus, & alij circiter triginta, scripserunt omnes uniuersis episcopis, quod cōtra sanctiones ecclesiasticas Alexandream rediisset, nec in concilio sine culpa fuisset inuentus: & iubebant ut neque cōmunicarent ei, neque scripta mitterent, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanasio nullus hinc sermo fuit.

Igitur

Igitur deuicto Magnentio, cum solus Constantius Romanorū tenuisset Imperium, omni studio laborabat, ut Occidentales episcopi cōsentirent eis, qui consubstantialem esse patri filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens à primordio aperte uim facere, sed eis callide suadere, ut decreto cōtra Athanasium ab Orientalibus episcopis habito cōsentirent. Sperabat enim quod si communi decreto damnaretur Athanasius, facilius suam uoluntatem in religione completeret.

Tunc igitur in Italiam cōuenērunt episcopi Orientaliū non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium uero ultra trecentos, ut praeepto principis cōcilium Mediolani celebraretur: ubi cōuenientes Orientales, ante omnia cōtra Athanasium decretum fieri cōmune poscebāt, ut hoc facto penitus ei aditus Alexandriae clauderetur. Quod cum sensissent Paulinus Gallicanae *Episcopus*, Dionysius Albæ metropolis Italorū, & Eusebius Vercellensis, episcopi, quod ad destructionē fidei Orientales contra Athanasium agere molirentur, surgentes magna uoce clamabant, dolum & circumuentionē per ea quae gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim ueras cōtra Athanasium culpas esse dicebāt, cum ad retractationē fidei talia probarentur inuēta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc soluitur episcoporum.

THEODORITVS.

Deposito deinde Athanasio, aliam haereticā fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horum perducī potuit ad effectum, cum praesente principe clamaretur, quod iniuste ageretur & impie. Quo facto & ipsi ecclesijs sunt expulsi, & in ultimis terrae finibus habitare iussi. Quod turcius mirabilis Athanasius hoc modo in illa Apologia describit:

Quis tantum poterit memorare, quantum illi gesserunt? Tunc enim ecclesijs pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidam Romae Liberius, & Paulinus Galliarum metropolitanus episcopus, & Dionysius Italus, Lucifer Metropolitanus insularum Sardiniae, & Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni & praedicatores ueritatis, abripiuntur & traduntur exilio, nullam habentes culpam, nisi quod in Arianam noluerint consentire uasarianam, neq; in calumnijs subscripserint nostris. De maximo autē & optimo sene & uere confessore Osio, etiam loqui superfluum. Omnibus enim notum est, quod etiam hunc in exilium deportari fecerūt. Non enim ignobilis, sed omnibus noscitur esse notissimus. Cui nanq; non praesuit synodo, aut recte loquens non satisfacit uniuersis? Quae ecclesia huius patrocini memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum ueniret ad eum, non discessit sanus? Quis indigens cum petisset, non meruit quod poposcit? Et tamen etiā contra hunc talia praesumpserunt, quod impia eorum molimina cognoscens, noluerit propria subscriptione firmare.

Igitur

Cap. XV
Constantius cupit efficere, ut Occidentales subscribāt Arianis.

Concilium Mediolani. Orientales, hoc est, Arianis aduersus Athanasium. Paulinus Treuerensis. Dionysius Albanus. Eusebius Vercellensis.

Cap. XVI
Ariani in exilium acti.

Paulinus Treuerensis Orthodoxi exulant

OSIUS
Cordubensis

SOCRATES.

*Concilium Ari-
minense pro
Occidentalib.
Concilium Ni-
comedie pro
Orientalibus*

Igitur Imperator illos quidē mittit in exiliū. Generale uero conciliū fieri cogitabat, ut omnes Oriētales episcopos ueniētes ad Occidentē, si posset, concordēs efficeret. Quod cū propter itineris spacia difficile uideretur, duplicem tractauit synodū celebrari, ut in Arimino quidē Itali qui tunc aderant cōuenirent: Orientales autē in Nicomedia Bithyniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus nō euenit ut uoluit. Neutrū enim conciliū sibi met concordauit, sed utrunq; diuisum est. Nam neq; in Arimino cōuenientes inter se consonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi: quod suo loco narrabitur.

THEODORITVS.

cap. XVII

*Dialogus cō-
stantij & Libe-
rij Pont. Ro.*

EGo quidem Liberij per omnia celeberrimi habitū pro ueritate dialogum cum Constantio uolo referre, quando quidē à fidelibus illius temporis est conscriptus. Is enim post Iulium Syluestri successorem, Romanam gubernauit ecclesiā. Constantius Imperator dixit: Nos, & eo quod Christianus sis, & episcopus nostræ ciuitatis, dignum hoc iudicauimus, ut euocantes te, moneremus ut cōmunionem scelestissimi Athanasij & ineffabili superbia detenti, abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobauit, & synodali sententia alienum ecclesiastica cōmunionē, decreuit. Liberius episcopus dixit: O Imperator, iudicia ecclesiastica decet cū maxima proferri iustitia. Quapropter si uidetur pietati tuæ, disceptationem iube constitui: & si apparuerit Athanasius cōdemnatione dignus, tunc secundū ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est condemnare uirum, de quo nihil examinatum est. Constantius Imperator dixit: Vniuersus mundus adiudicauit eius facinora, sed ille (sicut ab initio) tempus eludit. Liberius episcopus dixit: Quicumq; subscripserunt non ipsi uiderūt quæ gesta sunt, sed propter gloriam & timorem, & ne à te contumelias paterentur, acquieuerunt. Imperator dixit: Quid est gloria & timor & contumelia? Liberius dixit: Quicumque gloriam dei nō diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non uiderunt, non examinantes adiudicauerunt, quod est à Christianitate alienum. Imperator dixit: In facie utiq; cōdemnatus est in concilio Tyri, & in concilio contra eum pariter decreuerūt omnes totius orbis episcopi. Liberius dixit: Nunquam in præsentia sua homo ille adiudicatus est. Quicumq; enim tunc conuenientes condemnauerūt eum, discedente Athanasio à iudicio sententiā protulerunt. Eusebius eunuchus dixit: In Nicæno concilio alienus à catholica fide probatus est. Liberius dixit: Quinq; soli iudicauerunt ex his qui cum eo nauigio uenerunt in Marcote, quos miserunt ad accusationē eius, ut contra eum gesta cōficerent. Horum itaq; qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theogonius, & Theodor

*Eusebius eu-
nuchus, præ-
positus cubiculi*

*A*rus: reliqui uero tres uiuunt, hoc est, Maris, Valens, & Ursacius. Ab his qui missi sunt Sardicam, propter hanc causam synodus celebrata est, qui in synodo libellos obtulerunt, ueniam postulantēs, quoniā in Marcote per calumniam ex una parte contra Athanasium gesta cōfecerunt. Libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horū nos credere & cōmunicare cōuenit Imperator? his qui primitus damnauerunt, & ueniā postea poposcerūt, an eis qui adhuc hæc accusare cōtendunt? Epictetus episcopus dixit: O Imperator, non fidei causa hodie neq; iudiciorum ecclesiasticorū sermonem facit, sed ut apud Senatores in Romana cōstitutis urbe gloriatur quasi superauerit principem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis: quoniam tu solus hominem uindicas nephandissimum, & orbis terrarum pacem ecclesiæq; dissoluis? Liberius dixit: Nō eo, quod ego sum solus, fidei causa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resistentes præcepto regis. Eusebius eunuchus dixit: Imperatorem nostrū Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter adiudicatus est homo, qui non est examinatus. Sed & ego peto primitus generalē proferri subscriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prolata, ut ita reuocatis ab exilio fratribus nostris, & in loca propria restitueris, si hi qui nunc turbas pariunt ecclesijs, uisi fuerint Apostolica fidei cōsentire, tunc apud Alexandream conuenientes omnes, ubi & accusatus & accusatores sunt & defensor eorum, examinata causa possimus proferre sententiam. Epictetus episcopus dixit: Sed cursus publicus non sufficit subiectui episcoporum. Liberius dixit: Ecclesiasticæ causæ publico cursu non egent. Ecclesiæ namq; sufficiūt usq; ad mare perducere suos episcopos. Imperator dixit: Quæ dudum susceperunt formā, solui nō possunt. Plurimorum namq; episcoporum debet ualere sententia. Tu solus es qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nunquam audiui mus absente accusato iudicem eius scelera proferentē, nisi quia propria uidentur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in cōmunionē, nulli tamen ita scuti mihi. Cui cum nō sufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatæ quidē memoriæ Constantem cessauit in mei inimicitias frequenter impellere, nisi nos maiori mansuetudine detenti, impellentis momenta temperassemus. Nulla itaq; mihi uictoria est, neq; contra Magnentium uel Syuluanum, nisi illum scelestum ab ecclesiasticis rebus expulero.

Liberius dixit: Noli per episcopos tuas uindicare inimicitias. Manus enim ecclesiasticorū ad sanctificandū uacare debent. Quapropter si tibi uideretur, iube uocari ad loca propria sacerdotes, & si concordēs apparuerint ei quē nos in præsentia defendimus secundum fidem orthodoxam in Nicæna synodo constitutam, tunc conuenientes prouidebunt pro mundi pace, ut homo qui non peccauit, nō reprobetur iniuste. Imperator dixit: Vnum est

Cursus publicus. Vnde Cursus publici præsentis, & curiosi per oēs prouincias, quæ erāt sub dispositione uiribus Magistris officiorū. Vide librū de imaginibus magistratū Rom.

quod queritur. Volo enim te amplectentem ecclesiasticam cōmunionem a Romam denuo destinare: & propterea concordam paci, & subscribens Romam reuertere. Liberius dixit: Romam iam fratribus uale dixi. Maiores enim sunt ecclesiasticæ sanctiones, quam Romanæ habitatio ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum spatium ad deliberationem habes, an uelis subscribens Romam reuertere, aut cogitare in quē uelis deportari locum.

Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare potest. Quapropter quod uoles mitte me. Imperator autem post duos dies examinato Liberio, & nequaquam à suo proposito reuocato, iussit eum in Berceam Thraciæ in exilium deportari. Eredienti Liberio, Imperator ad expensas quingentos solidos destinauit. Tūc Liberius deferenti dixit: Vade da eos Imperatori: opus enim habet suis militibus erogare. Similiter & Augusta totidem ei misit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expensas militum suorum. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxetio & Epicteto. Illi enim opus his habet. Cumq; ab eis nihil accepisset, Eusebius eunuchus obtulit ei alios solidos. Cui Liberius ait: Totius orbis ecclesias desolasti, & tanquam damnato mihi hæc afferis: uade prius discere esse Christianus. His ita gestis, post tres dies nihil accipiens, missus in exilium est.

Cap. XVIII
Liberius apud
Berceam Thraciæ
exulat

Matrona Rō.
solicite de re
ditu Liberij
pontificis

Felix loco Li-
berij pontifex
ordinatus

Veritatis itaq; propugnator & uictor in Thraciā (sicut iussum fuerat) usq; peruenit. Duobusq; transactis annis Constantius Romam uenit. Procerum uero Senatorumq; coniuges rogabant uiros suos, ut Constantio supplicarent, ut pastorem gregibus restitueret. Aiebant enim, quod nisi flecterent animum principis, eos ipsa relinquere, & ad pastorem illum maximum properarent. At illi dixerunt, Nos furorem principis formidamus, nec forte aliquam ueniam promeremur. Sed uobis, inquit, magis rogantibus forsitan parceret, & alterum e duobus fiet, aut preces suscipiet: aut si flecti nequiverit, sine aliqua iniuria uos dimittet. Hoc consilium mulieres illæ laudibus maximis efferebant percipientes, cum ornatu solito adierunt Imperatorem, ut ex ueste sublimi insignes eas & nobiles arbitratus, reuerentiam ipsis exhiberet & parceret. Adeuntes uero principem tali uoce clamabant: Misere tantæ ciuitatis pastoris prouidentiam non habentis, quæ luporum patet insidijs. At ille respondit, nō egere pastore alio ciuitatem. Esse namq; pontificem, qui eorū curā haberet. Post magnū namq; Liberij quidam diaconorum eius Felix nomine, fuerat ordinatus. Is exposita in Nicæa fidem incōcussè seruauit, sed corruptoribus eius sine discretione cōmunicabat. Nullus tamen Romæ habitantiū in basilicam ingressus est, cum ille intus astaret. Hoc autem etiā matrona illæ Imperatori dixerunt: Quia gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregiū reuocari, & utrunq; ecclesiam gubernare cōmuniter. His ergo literis in Circensī spectaculo relectis, populus clamabat

A clamabat, iustam principis esse sententiam: sicut enim dupliciter coloribus diuisi sunt spectatores, sic oportere alterū his, alterū alijs præsidere. Cum ergo primitus Principis literis sic fauissent, postea commoti cōmuni uoce clamauerunt: Unus deus, unus Christus, unus episcopus. Ipsas enim uoces & ego iustū ponere iudicauī. Post has uero Christo amabilis populi piæ & iustitiæ exornatas uoces sanctissimus quidē Liberius est reuersus. Felix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

Vox populi
Romani

SOCRATES

EA tempestate Leontio moriente, qui hæreticum Aetium diaconū ordinauerat, Eudoxius Germaniciæ episcopus, quæ est ciuitas Syriæ, cū esset tunc Romæ præfens, finxit sibi causam necessitatis incumbere, & Imperatori callide loquutus, quasi ciuitas Germanicianorū ipsius prouidentia atq; custodia indigeret, petijt ut reuereat ad propria. Quæ Princeps nihil prospiciens, abire permisit. At ille Cubicularios cooperantes habens, relicta ciuitate sua Antiochenum usurpauit episcopatum. Fouere namq; studebat Aetium. Ob quam rem nisus est concilium facere sacerdotum, & ordinationem ei restituere diaconatus. Quod nequaquam factum est, eo quod magis ualeret odium cōtra Aetium, quam Eudoxij desiderium. Et de his quidem tantum nosse sufficiat.

Cap. XIX
Eudoxius
Germaniciensis
episcopus,
usurpat Antiochenam sedem

Eudoxius nisus
restituere
Aetium

Eorum igitur qui in Arimino cōuenerunt, Orientales ea quæ de Athanasio gesta sunt, silentio tradentes, ad concilium se occurrere dicebant. Quorum studio cohærebant Ursacius & Valens, qui ab initio quidē Ariani dogma tenuerant, in medio autem Homouianis consenserant, dato libello Romano pontifici, sicut iam dictū est. Isti namq; semper ad partes pro tempore ualentium declinabant. Quorum adiutores erant Germilianus, Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dum ergo in concilio præsentium alter aliud proponere conaretur, tunc Ursacius & Valens dicebant, omnia quæ de fide dicta sunt, debere suspendi: & suscipiendā nouellam expositionem, quam paulō ante Sirmij cōuenientes ædiderāt. Hæc dicentes & charulam præ manibus habentes legi fecerūt secundum expositionē fidei Sirmij prolata, quam ibi quidem (sicuti prædixi) celauerunt, Arimini autem ostensa est. Cuius exemplum hoc est:

Cap. XX
Synodus Ariminiensis,
Ursacius
Valens

Germilianus
Auxentius
Demophilus
Gaius

EXPOSITA FIDES APVD SIRMIVM PRÆSENTE DN.

Constantio Aug. COSS. Eusebio & Hypatio, XI kal. Iunias.

Credimus in unum & uerum deum, patrem omnipotentem, creatorem & opificem omnium. Et in unum unigenitū filium dei ante omnia secula, & ante omne principij, & ante omne quod cogitari potest tempus, & ante omnem perceptibilem cogitationem natum imparsibiliter ex Deo, per quem & secula perfecta & omnia facta sunt. Natum autē unigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem generanti patri secundū scripturas: cuius

Fides Sirmien-
sis synodi, le-
gata Arimini

ras:cuius generationem nullus nouit,nisi solus, qui genuit eum, pater. Hic
 nouimus unigenitū eius filiū nutu paterno uenisse de caelis ad destructio-
 nem peccati, & natum ex Maria uirgine, & cum discipulis conuersatū, & om-
 nium cōplessē dispensationē secundum paternā uoluntatem: crucifixū &
 mortuū, & ad inferos descendisse, & quæ ibi erant dispensasse: quem sanito
 res inferni uidentes expauerunt: & die tertia resurrexisse, & cum discipulis
 conuersatū: & quadraginta diebus expletis, in caelos ascendisse, & sedere à
 dextris patris: & uenturū nouissima die in gloria patris, ad reddendū uni-
 cuiq; secundū opera sua. Et in spiritū sanctum, quē ipse unigenitus dei filius
 Iesus Christus mittere cōpromisit generi hominū consolatorē, secundum
 quod scriptū est: Vado ad patrem meū, & rogabo patrem meum, & alium
 consolatorem mittet uobis, spiritū ueritatis, ille ex meo accipiet, & docebit,
 & cōmemorabit uobis omnia. Nomen uero substantiæ eo quod simplici-
 ter à patribus positū, à populis ignoretur, & scandalū faciat, & quia nec scri-
 pturæ hoc continent, placuit abrogari, & omnino nullam memoriam sub-
 stantiæ in deo esse deinceps, eo quod diuinæ scripturæ nusq; de patris sub-
 stantiæ filijq; meminerint. Similē uero dicimus filiū patri per omnia, sicut
 sanctæ scripturæ dicunt ac docēt. His itaq; lectis cōsurgentes, quibus hæc
 displicebant, aiunt: Non fide egentes huc uenimus (integram namq; serua-
 mus, quam percepimus ab initio) sed magis ut si quæ circa hæc nouitas sit,
 omnino prohibeamus. Si ergo hæc quæ lecta sunt, nullam faciunt nouita-
 tem, aperte iam anathematizate hæresim Ariana, sicut & alias hæreses re-
 gula ecclesiæ tanq; blasphemias abiecit. Quot enim blasphemū Arij do-
 gma turbas ecclesiæ, quæ etiā nunc fiunt, excitarit, atq; seditiones, toto orbi
 tetratū ualde notum est. Hæc ergo propositio dum ab Vrsatio & Valen-
 te & reliquis suscepta non fuisset ad plenū, diuisit ecclesiam. Alij namq; his,
 quæ Arimini sunt lecta, consenserunt: alij uero Nicænam denuo roborau-
 erunt fidem. Deriserūt autē conscriptionem illius lectionis, & maxime Atha-
 nasis Alexandrinæ ciuitatis episcopus in epistola quam suis familiaribus
 destinauit: quam qui legit, inueniet q; forti dictione sit plena.

Nomen sub-
stantiæ

Schisma

Athanasius
aduersus sy-
nodum Ari-
minensem

T H E O D O R I T V S.

Dicebant autem Ariani conuenientes in Arimino, uolentes Hesperijs
 suadere simplicibus, quod non oporteret propter duo uerba, quæ nec inue-
 nientur scripta, separari corpus ecclesiæ, sed similem per omnia profiteri fi-
 lium genitori, substantiæ uero tacere nomen. Sed fallaciā sentientes ho-
 rum Homouiani pontifices, eos abdicauerunt. Atque literis insinuauerūt
 Imperatori propriam uoluntatē, dicentes filios se esse patrū Nicæni con-
 cilij, pariter & hæredes.

S O C R A T E S.

Hoc tamen sciendum, quoniā synodus quidē Vrsatiū, & Valentem,
 Auxen

Auxentium & Germinium, Caium & Demophilum, eorumq; socios con-
 demnauit, Arianum dogma anathematizare fugientes. Qui propter hanc
 damnationem indignati, ad principem celeriter uenerūt, portantes lectam
 in concilio fidem.

Ariani dam-
nati

T H E O D O R I T V S.

Apertius autē integram fidei regulam eorum epistola ad Constantium
 scripta monstrauit. Cuius uerba sunt hæc:

Diuina iussione, & præcepto pietatis tuæ, olim dogmatizata credimus.
 In Ariminū namq; ex uniuersis Occidentalibus ciuitatibus omnes con-
 uenimus simul Episcopi, ut & fides catholica cognosceretur ecclesiæ, & qui
 contraria sapiunt, panderentur. Multum namq; disceptantibus nobis inue-
 nimus optimū esse, statutā fidem antiquitus permanere, quam etiam Pro-
 phetæ, Euangelia, necnon apostoli per Iesum Christum dominū nostrum
 prædicasse noscuntur (qui & tui regni protector, tuæq; salutis auxiliator est)
 ut hanc tenentes custodiamus, & custodientes ad finem usq; seruemus. In-
 congruū enim nephariumq; uidetur, ex his quæ recte iusteq; definita sunt,
 aliquid immutare, id est, horum quæ Nicææ cōmuniter cum gloriosissimo
 Constantino tuo patre & Imperatore, deliberata atq; defixa sunt. Quorū
 doctrina atq; sensus discurret & prædicatus est in omnium hominum audi-
 tus atq; mentes. Hæc fides sola Arianam hæresim expugnauit & perdidit,
 per quam non illa sola, sed etiam reliquæ hæreses sunt damnatae. Cui uere
 addere quicquā incautū est, & auferre periculosum. Et siquidem horum al-
 terum fiat, erit inimicis facultas agendi quæ uolunt. Quapropter Vrsatius
 & Valens quoniā participes & concordēs Ariani dogmatis erant, à nostra
 sunt cōmunionē segregati. Quam ut reciperēt cognoscētes delicta quibus
 peccauerunt, pœnitentiam atq; ueniā impetrare poscebant: & rescripta eo-
 rum hæc ita habere se testantur, per quæ criminum ueniam consecuti sunt.
 Erat enim tempus quo hæc gesta noscuntur, quando Mediolani synodus
 celebrata est, presentibus ecclesiæ Romanę presbyteris. Cognoscētes uero
 simul etiā post mortem dignū memoria Constantinū, cum omni integritate
 & examinatione conscriptā exposuisse fidem, qui cum ab hac luce bap-
 tismate percepto discesserit, & ad præmia debita pacis abierit, incongruū
 esse iudicamus post illū aliquid nouitatis admittere, tantosq; sanctos con-
 fessores & martyres, & huius dogmatis conscriptores, inuentoresq; despi-
 cere, qui secundum antiquam ecclesiæ sanctionem per omnia sapuisse nos-
 scuntur. Quorum fidem deus in tempora imperij tui transmisit, per domi-
 num nostrum Iesum Christum, per quem tibi imperium tale concessum
 est, ut etiam nostri orbis terminos obtineres. Rursus ergo infelices isti, &
 sapientia uilissimi, præsumptione nepharia impiæ cogitationis prædicato-
 res semetipsos annuntiant, & ueritatis terminum, mutare contendunt.

cap. xxii

Vrsatius
Valens

Vrsatius uide
licet & Valens

Dum

Dum enim secundum tuum praeceptum concilij iura celebrarentur, illi consilium suae fallaciae nudauerunt. Nitebantur enim calliditate quadam atque seditione aliquid nouitatis inferre. Huiusmodi enim malitiae captos inuenimus Germanum quendam & Auxentium atque Gaium, haeresim contentionemque facientes. Quorum doctrina una quidem existens uniuersam molem blasphemiarum transcendere comprobatur. Qui cum uiderent nos neque ipsorum uoluntatis esse, neque concordes his, quae male sapere uidebantur, a nostro se concilio mutauerunt, ut quasi aliud conscribere uiderentur. Erat uero tempus breue, quod etiam eorum aperuit uoluntates. Sed ut non semper ecclesiasticae causae in eadem incurrant concussiones (nam turba atque seditio repetita, uniuersa confundit) firmum nobis uisum est, ut quae dudum decreta sunt, legaliter immutabiliterque seruentur. Praedictos autem uiros a nostra communione secreuimus. Qua de causa legatos ad tuam mansuetudinem misimus, concilij sententiam per nostram denuntiaturos epistolam. Legatis autem praeter omnibus ista praecipimus, ut ueritate affirmant expressis & iustis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem instruunt, quoniam non (sicut ait Ursatius & Valens) erit pax, si quid iustarum sanctionum fuerit immutatum. Quomodo enim pax esse credenda est apud eos, qui pacis iura subuertunt? Contentio enim & seditio per haec inter reliquas ciuitates & ecclesiam Romanam potius orietur. Quapropter tuae mansuetudini supplicamus, ut placidis auribus nostros Legatos & oculo tranquillo respicias: neque ad iniuriam defunctorum noui aliquid immutari permittas, sed permanere nos sinas in his, quae progenitoribus definita atque sancta sunt, quippe quos omnia cum deliberatione atque sapientia & spiritu sancto celebrasse confidimus. Ea enim quae ab illis nunc innouantur, credentibus quidem incredulitate inferunt, non credentibus uero credulitatem. Supplicamus itaque ut praecipias eos, qui per diuersa loca detinentur, quos & ueteris grauamen & angustia paupertatis affligit, ad propria remeare, ne delatae sublatis episcopis uideantur ecclesiae permanere. Super haec autem etiam hoc rogamus, ut nihil his, quae iam terminata sunt, aut addatur, aut adimatur: sed omnia inuiolata permaneant, quae & a pietate tui patris, & tuis quoque sunt conseruata temporibus: neque deinceps nos fatigari, & a propriis parentibus alienos esse permittas, quatenus episcopi cum proprio populo in pace orate, & diuino cultui uacare possint, supplicantes deo pro pace tui imperij pariter & salutis, quam tibi diuinitas in perpetuum largiatur. Nostri uero Legati, episcoporum subscriptiones & nomina deferunt, qui etiam lectione diuinae scripturae religionem tuam poterunt edocere.

S O Z O M E N V S.

Haec itaque synodus scripsit, & per episcopos destinauit. Ursatius autem & Valens eorum praeuinentes aduentum, derogauerunt concilio: ostendentes Imper

tes Imperatori expositionem fidei quam portabant. Imperator Ariano dogmati fauens, indignatus aduersus synodum, Ursatium atque Valentem potius honorauit. Quamobrem qui a Concilio fuerant destinati, tardauerunt, non ualentes impetrare responsum. Sero tamen ad synodum Constantius per praesentes Episcopos huiusmodi scripta misit.

CONSTANTIUS VICTOR AC TRIUMPHATOR

Augustus, uniuersis episcopis Arimini congregatis.

Semper equidem & praeter omnibus cogitare nos de sacra & adoranda lege, non ignorat uestra benignitas. Nunc autem uiginti, quos uestra sapientia destinauit, Episcopos, Legationis suae causa interim uidere nequiuimus, cum sit nobis necessarium circa Barbaros iter, & (sicut nostis) deceat animo puro ab omni cogitatione utilitatem diuinae legis examinare. Iussimus igitur episcopos in Adrianopoli nostram expectare regressionem, ut cum uniuersa respublica fuerit bene disposita, tunc quae gesserint audire possimus. Vestrae autem sanctitati non uideatur onerosum eorum expectare regressum, ut dum redeunt nostrum uobis referentes responsum, perducere possitis ad terminum, quae ecclesiae catholicae utilia esse noscuntur.

Has literas suscipientes episcopi, talia rescripserunt:

Litteras clementiae tuae suscepimus domine, deo amabilis Imperator: quibus continetur, quod propter necessitatem publicam interim non potuisti nostros uidere Legatos: nosque iubes ut eorum expectemus aduentum, donec ea quae a nobis decreta sunt, & nostris progenitoribus consonare noscuntur, ab eis pietas tua cognoscat. Quamobrem & nunc per has literas profitemur atque firmamus nequaquam nos a proposito nostro recedere. Hoc etiam nostris legatis iniunximus. Supplicamus igitur, ut animo tranquillo & praesentes nostrae mediocritatis literas relegi iubeas, & illa quae per legatos nostros mandauimus, libenter accipias. Illud itaque nobiscum confidere tua mansuetudo debet, quanta sit modo tristitia, quantumque mœror, ut felicissimis temporibus tuis, tanta ecclesiae priuatae uideantur episcopis. Et propterea rursus tuam clementiam deprecamur domine deo amabilis Imperator, ut ante asperitatem hyemis (si tamen tuae placet pietati) nos ad nostras ecclesias remeare praecipias, ut etiam nunc possimus omnipotentem deo, & domino saluatore nostro Christo, eius filio unigenito, pro tuo imperio solennes orationes celebrare cum populo.

Cum haec scripsissent, & modicum expectassent tempus, Imperatore nullo dante responsum, ad ciuitates proprias redierunt. Princeps autem cum & prius contenderet Arianam sectam per ecclesias seminare, occasionem iniuriae suae illorum habuit discessionem, dicens se contemptum, eo quod praeter iussionem ipsius concilium uideretur esse solutum. Quapropter Ursatius,

K & his

Cap. XXII
Viginti Episcopi
Legati

Cap. XXIII
Literae synodi
Sirmiensis

Episcopi exules

Ca. XXIII

& his qui circa eum erant, permissionem dedit contra ecclesias agendi con-
fidenter quodcumque placuisset. Explanatione uero lectae in Arimino fidei
iussit per ecclesias Italiae destinari, praecipiens ut nolentes ei subscribere pe-
lerentur ecclesiae, & in eorum locum alij subrogarentur episcopi.

S O C R A T E S.

Cap. XXV **V**Rsatius autem eorum consentientes ab Italia discedentes, uenerunt ad ci-
uitatem Thraciae, nomine Nicæam: ubi breui tempore comorantes
aliud fecere concilium. Et lectam in Arimino expositionem fidei Graeco in-
terpretantes eloquio publicatam confirmauerunt: & postea diuulgabant eam
esse fidem, quae ab uniuersali concilio & dictata esset & adita Nicæae, ut simi-
litudine nominis Nicæni simpliciores hac subreptione deciperent. Putabat
enim in Nicæa Bithyniae esse dictatam fidem. Sed nihil profuit eis tale com-
mentum, Paulo post namque confusi atque derisi sunt.

Nicæa Thra-
ciae

T H E O D O R I T V S.

Cap. XXVI **I**nterea sentiens Athanasius sibi insidias parari, nequaquam ad Impera-
toris uenire praesumpsit: neque hoc utile iudicauit, sed electos ex Aegypto
quinque episcopos, inter quos Serapionem Thmuisensem uirum praecipua
uita sanctum, & ad loquendum ualde copiosum, mittit ad Principem tunc
in occidente degentem (cum quibus etiam tres presbyteros) per quos sibi
placaret Imperatorem, ut pro derogationibus satisfaceret inimicorum, aliaque
facerent, quae ei, uel ecclesijs expedirent. Quibus nauigantibus, paulo post
litterae uenerunt Imperatoris euocantes eum. Ob quam rem & Athanasius
& populus est turbatus, cum neque haeretico Imperatori obedire consultum
esset, neque reluctari periculo uacaret. Veruntamen ire distulit, & literarum ba-
iulus sine effectu reuersus est. Superueniente autem aestate ueniens alius ab
Imperatore nuntius cum prouinciae Iudicibus, cogeabant eum: cleroque nimis
erat infestus. Porro populum paratum uidens ad bellum etiam iste reuersus
est. Non multo post tempore congregantur ex Aegypto & Libya Legio-
nes. Et cum nuntiatum fuisset celari Athanasium in ecclesia, quae uocatur Theo-
nae, assumens milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuo desti-
natum, inopinato fractis ianuis in ecclesiam introiuit, & ubique requireres Atha-
nasium non inuenit. Fertur enim, quod sapius diuino nuntio pericula multa
effugerit, sicut etiam deo prouidente hoc discrimen euasit.

Athanasius
uocatur ad
Constantiniam

Ecclesia
Theonae

S O Z O M E N V S.

Cap. XXVII **E**X his & huiusmodi factis, ei a deo praenuntiatis, a paganis & haereti-
cis appellabatur Magus. Sermo namque fertur, quod aliquando eo pro-
cedente per ciuitatem, contigerit auolantem corniculam clamitare. Quo fa-
cto astans multitudo Paganorum, uelut Mago derogantes, petebant ut eis
aperiret quid cornicula illa significaret. Ille uero fertur silentio dixisse subri-
dens: Cras Latina lingua dies uentura significatur. Hoc ergo clamans, tri-
stem

Athanasius
in simulatur
magia

A stem uobis crastinum significat diem, per Imperatoris Romani iussione.
Et ita contigit, ut Athanasij sermo licet derisus fuerit, uenerit ad effectum.
Alteraque die principis literae uenerunt ad iudices, iubentes ut Pagani
sua ingredi non permitterentur templa, neque solennes superstitiones festi-
uitatesque celebrarent. Tunc ergo festiuitas eorum uenerabilis, generalisque
destructa est.

S O C R A T E S.

Cum igitur frequenter (sicut dictum est) Athanasius pericula decli-
nasset, clerus & populus ei fauens tenebat ecclesias, donec Praefectus
(ut dictum est) Aegypti, & dux militum eiuscentibus eos & sustinentibus,
Georgio eas contraderent. Qui non multo post uenit, & ecclesias suo iure
possedit. Qui dum praeter schema & mores sacerdotij uiolentus existeret,
& maxime circa Athanasij laudatores, quibus utique uincula & plagas uiris
& foeminis uelut tyrannus inferebat, accensus populus penè peremerat eum,
nisi uix ereptus fugisset ad principem. Quo facto rursus sequaces Athana-
sij, ecclesias multo tempore tenuerunt. Quas iterum ueniens dux Aegypti,
Georgij noscitur tradidisse fautoribus. Post haec autem Exceptore princi-
pis ueniente, multi Alexandrinorum supplicio traditi sunt. Post quae etiam
ipse Georgius terribilior superuenit, & priori tempore magis exosus, tan-
quam qui moueret principem ad multorum necem. Cui utique derogabat
Aegyptij monachi, quorum gloriam multitudo uniuersa sequebatur, &
uera eorum testimonia iudicabant: quia in summæ philosophiae uirtute
degebant.

Athanasij ual-
ticinium

Ca. xxviiij
Fortè sic erat
uertendum,
eijcientibus eos,
& interim ter-
nentes

Georgius fu-
gere cogitur

T H E O D O R E T V S.

Quod autem expositam fidem in Nicæa Thraciae omnes accusent milites
ueritatis, & praecipue inhabitantes Hesperiam, testantur literae ab eis ad Illy-
ricum destinatae. Quarum literarum autor fuit episcopus ecclesiae Romanae
tunc Damasus, qui post Liberium pontificatus iura susceperat multis uirtu-
tum ornatus insignibus. Habuitque in his literis nonaginta cohortes ex Ita-
lia, atque Gallijs in Romana urbe conuenientes. Quorum nomina propter
multitudinem ponere distuli. Textus autem epistolae talis est.

D A M A S V S, E T V A L E R I A N V S, E T C A E T E R I

episcopi, dilectissimis fratribus in Illyrico con-
stitutis episcopis in domino s.

CREDIMVS sanctam fidem nostram in apostolorum eruditione fun-
datam, hanc uos tenere, & hanc populis uniuersis exponere, quae uidelicet
a constitutionibus Patrum nulla ratione dissentiat, per quos iustum est cae-
teros erudiri. Sed relatione Gallicanorum & Venetorum fratrum, quos-
dam haeresibus fauere cognouimus. Quod malum non solum cauere debent
episcopi, sed etiam reluctari contra ea, quae gesta sunt imperitia aut simplici-
tate quorundam, prauis interpretationibus deceptorum. Varijs ergo doctrinis

Cap. XXXIX
Litera è syno-
do Ro. missa
in Illyricum.

non decet labefactari, sed magis patrum nostrorum roborari sententiam. A Auxentium igitur Mediolani praecipue in hac causa damnatum esse praescriptum est. Vnde iustum est, omnes in uniuerso Romanorum orbe doctores legis ea quae legis sunt sapere, & non fide doctrinis uarijs maculare. Itaque cum primum haereticorum cepisset nequitia pullulare, sicut etiam nunc blasphemia nephandorum patet Arianorum, tunc patres nostri trecenti decem & octo electi, habito tractatu in urbe Nicæna, hunc murum firmissimum contra arma diabolica statuerunt: & hoc remedio uenena mortifera sunt depulsa, ut pater & filius unius diuinitatis, unius uirtutis, uniusque magnitudinis debeat credi, uniusque essentiae siue substantiae simul & spiritus sanctus. Aliter uero sapientes alienos esse a nostra communione iudicauerunt. Quem terminum salutarem, adorabilemque deliberatione, corrumpere quidam alij cogitationibus atque temerare uoluerunt. Sed in ipso principio ab his ipsis qui in Arimino renouare atque retractare compellebantur usque ad hoc causa correcta est, ut consentirent alia sibi circumuentione subreptum: aut certe quia non intellexerint patrum sententiam, in Nicæa constituta, hoc esse contrarium. Neque enim praedictum aliquod fieri potuit per numerum Arimini congregatum, quando constat neque Romanum episcopum, cuius ante omnia debebat eos expectare decretum, neque Vincentium, qui tantis annis episcopatum inuiolabiliter custodiuit: neque alios talibus praebuisse consensum, maxime cum (sicut praediximus) isti ipsi, qui per conuentionem declinasse uidebantur, ipsi denuo utentes meliori consilio, hanc sibi displicere testati sint. Perspicit itaque uestra integritas hanc solam fidem, quae Nicæae apostolorum autoritate fundata est, esse perpetua firmitate seruandam: & simul Orientales hoc facere nobiscum, qui se catholicos esse agnoscunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem languentes in isto conamine, non multo post a nostra separandos esse communione, & ab eis episcopatus nomen auferri, ut populi eorum liberati errore respirent. Nullo enim modo a deceptione poterunt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Concordet igitur cum omnibus dei sacerdotibus etiam charitatis uestrae sententia, in qua uos stabiles ac firmos existere iudicamus. Sic ergo etiam nos uobiscum recte credere debemus. Vestrae nos charitatis laetificate reciproca literis. Valete fratres charissimi.

Sed & maximus Athanasius in epistola quam scripsit ad Aphros, taliter de Ariminensi concilio disputauit.

S O Z O M E N V S.

Cap. XXX **H**is itaque prolatis, quis recipiat eos qui Ariminense aut aliud concilium praeter Nicænum nominare praesumunt? aut quis non habeat eos odio, qui respuunt quidem constitutiones patrum, & ea quae nuper Arimini contentiose atque uiolenter composita sunt praepouunt? quis istis concordabit hominibus

Aminibus ne propria quidem recipiuntibus? Nam in suis decem & amplius (sicut praedixi) concilijs alio tempore aliud conscribentes, manifesti sunt, quia singula eorum accusare noscuntur. Et hoc patiuntur, quod tunc Iudaei proditores perpersi sunt. Nam sicut illi relinquentes solum fontem aquae uiuentis, lacus sibi met foderunt, qui aquam continere non possunt, quod scriptum est apud Hieremiam prophetam: sic & isti reluctantes uniuersali concilio, foderunt sibi multa concilia, quae apud eos inania & uirtute non habere constat.

Non igitur patiamur eos qui praeter Nicænum Ariminense praesumunt, uel aliud nominare concilium: cum & ipsi qui Ariminense suscipiunt, ignorasse quae in coepta sunt noscantur, nam tacere potuerant. Nostis enim charissimi, cognoscentes & uos a uestris qui tunc adfuerunt Arimini, quod Ursacius & Valens, Eudoxius & Auxentius, simulque Demophilus condemnati sint, uolentes aliud quam statutum est Nicæae, conscribere, quando compulsi anathematizare Arianam haeresim respuerunt, cui potius patri conati sunt. Episcopi uero, uere integri domini serui recteque credentes, ferè ducenti conscripserunt sufficere Nicænam solummodo fidem, & nihil amplius nihilque minus praeter illam quaerere uelle seu sapere. Haec enim etiam Constantio significauerunt, qui iusserat celebrari concilium.

S O C R A T E S.

In terea Macedonius uicinas Constantinopolitanae urbi prouincias ciuitatesque turbabat, excitas ministros proprii languoris aduersus ecclesias, & in Cyzico quidem Eleusium fecit episcopum, in Nicomedia Marathonium, qui primum diaconus fuerat, habens studium constituendi monasteria uirorum ac foeminarum. Is itaque Macedonius episcopatu potitus, affligebat eos qui ipsi consentire fugiebant, & non solum orthodoxos, sed etiam Nouatianos, sciens eos quoque Confubstantialitatis nomen suscipere. Quorum episcopus Agelius persecutione faciente fugit. Plurimi uero insignes uirid detenti, nolentesque ei communicare, puniti sunt. Qui post tormenta uiolenter communionem ore suo suscipere & tenere compellebantur. Ligno namque ora hominum aperientes, eis sacramenta inferebant. Porro mulieres & paruulos arripientes, communicare cogebant. Si quis uero contradiceret, mox plagae, uincula & tormenta sequebantur, ita ut etiam foeminarum communicare nolentium mammillas in arca comprimentes abscinderent. Aliarum uero aut ferro aut ouis ardentibus eadem membra comburerent. Quod ego ab Auxonio sene, qui eadem supplicia est passus, audiui.

S O C R A T E S.

Haec igitur Macedonij pro Christianitate ortae sunt actiones, caedes, pugnae, sollicitationes, intestina bella. Quae res non solum apud eos qui laedebantur, sed etiam apud familiares ei odium uehementer excitauerunt. Offendit autem etiam ipsum Imperatorem, & pro hoc, & pro alia huiusmodi causa.

K 3 Domus

X. concilia
ArianorumAuctoritas Ro
mani Pont.CC. episcopi
Ariminensis
synodi aduer
si ArianisCap. xxxij
Macedonij tu
multus, & ser
uitia & odiumEleusius
Marathonius

Auxonius

Domus in qua erat arca Constantini principis corpus habens, ruinam minabatur. Ideoque custodes eius & qui ad orationem intrabant, erant positi sub timore. Macedonius ergo cogitauit Imperatoris ossa transferre, ne arcam ruinæ casus cõprimeret. Hoc cognoscentes populi prohibebant dicentes, non oportere principis ossa transferri, ne quasi exsopiri uiderentur. Ob quam rem in duas partes populus est diuisus, alijs dicentibus nullam esse translato mortuo læsionē, alijs asserentibus esse nephas. Cum quibus etiã erant *δυσωρίσ* defensores. Macedonius autem paruipendens uerba contra dicentium, transtulit corpus Imperatoris in ecclesiã, ubi corpus iacet martyris Acacij. Quo facto, concursus discordantium populorum ad illam uenit ecclesiam, & ad manus usque peruentum est, ita ut multi hominum morerentur, & uestibulũ ecclesiæ ac uicina porticus sanguine cõpleretur. Hoc cognosces imperator, irascitur Macedonio, & propter eos qui mortui sunt, & quia corpus patris eius absque ipsius consilio transferre presumpserit. Relinquens ergo gubernatorem Hesperiarum partium Cæsarem Iulianum, ipse proficiscebatur ad Orientem.

Constantius
Aug. succenset
Macedonio

THEODORITVS.

Ca. XXXII Leontius Antiochenus
Leontius Antiochenus
Leontius autē Antiochenus episcopus, cum esset Arianus, languorem suum celare nitebatur. Vidensque diuisos sacerdotes, & populũ, & alios dicentes, Gloria patri & filio: alios, Gloria patri per filium & spiritui sancto, ipse sub silentio dicebat orationem, & nihil aliud audiebant adstantes, nisi cum diceret, in secula seculorum. Et si quidem hoc nõ malo animo fecisset, diceretur quod pro concordia populi fieret. Sed quia etiam contra milites ueritatis acuebatur, & non nisi hæreticos prouehabat, ostendebatur celare pestem, modo amore populi, modo formidine pressus Imperatoris, qui filium dissimilem prohibuerat dici. Ea tempestate Aetius magister Eunuus, qui Arrij blasphemiam suis opinionibus auxerat, in Diaconatus ordine ministrabat. Sed Flauianus & Diodorus monachicam quidem amplectentes uitam, clare autem pro Apostolicis dogmatibus laborantes, episcopi Antiocheni redarguerunt quas contra pietatem gerebat insidias, dicentes, eum elegisse uirum studijs malis imbutum, qui impietatis causa culmen sumpisset potentia, atque ad ecclesiæ cladem diaconatus haberet nomen. Minabantur autem etiam ab Apostolica eum communione suspendi, & ad Hesperiam uenientes, ea quæ callide gerebantur aperire. Hoc metuens Leontius, ab officio suspendit Aetiũ, alijs tamen rebus fouebat eũ. Porro mirabilis illa societas, id est, Flauianus & Diodorus, sacerdotali ministerio nondum potiti, populis tamen admodum placentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabant. Isti nanque primi in duas partes choros psallentium diuidentes, ex successione Dauidicam melodiam cantate docuerunt. Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit: & dispersum ad ter

Aetio interdicitur uti officio diaconi
Flauianus
Diodorus
Institutio psalmodie

ad terminos totius orbis usque peruenit. Isti diuinos amatores ad sepulchra martyrum prouocantes, Vigiliis celebrabant, cum illis laudantes deum. Hæc Leontius intuens, prohibere quidē iudicauit inconsultũ, cum uideret multitudinem ualde uiris illis optimis adhærere. Sed utens mansuetudine uerborum, poscebat ab eis ut has festiuitates in ecclesijs potius celebrarent, Cuius quidem calliditatē integre cognoscentes, quod iubebatur egerunt, & amatores suos ad ecclesias congregarunt, ut alacriter deũ concordia uoce laudarent. Sed Leontius flexus non est, ut à sua malicia temperaret. Vultum namque mansuetudinis gerens, Stephani & Laciti celauit iniquitatem. Hos enim aduersarios dogmatis recti suscipiens, licet turpem habentes uitã, ad presbyteratus tamen ordinē & diaconatus euexit. Eos autē qui uniuersis uirtutibus ornabantur, & apostolica dogmata defendebant, absque honore deseruit. Hæc gratia clerus quidem multos habebat hæreticos: populus uero maxime pro dogmatũ rectitudine decerebat, ita ut neque doctores illorũ blasphemiam suam nudare præsumeret. Quid autē Lacitus & Stephanus atque Leontius impietatis atque iniusticiæ Antiochiæ gesserint, opus propriæ conscriptionis requirit. Nos autem ad reliqua ueniamus.

Vigilie apud sepulchra

Stephanus
Lacitus

Cap. xxxiii
Germanicia ciuitas est in termino Ciliciæ, Syriæ, & Cappadociæ constituta. Huius urbis ecclesiæ præsidebat Eudoxius, qui moriēte Leontio, arripuit Antiochię sedem, & cœpit sua ferocitate uineam uastare dominicam. Neque iam celabat (sicuti Leontius) maliciam suam, sed aperte apostolicis dogmatibus repugnabat, & orthodoxos multis cladibus affigebat. Eo tempore Ancyrane ecclesiæ post Marcellum Basilium præsidebat. Eustathius uero Sebastæ Armeniæ: qui iniquitatem Eudoxij & rabiem cognoscentes, Constantio in Occidente posito literis suis indicauerunt. Erant enim Imperatori noti, & propter claritatē uitæ eius fauore potiebantur. Quod cum cognouisset Constantius, scripsit quod non ipse Eudoxio ecclesiæ concesserit Præsulatũ, sicut ille uulgabat: ipsumque Eudoxium expelli, & pœnas gestorũ suorũ in Nicæa Bithyniæ dare præcepit, iubens ibi celebrari conciliũ. Ipse enim Eudoxius egerat apud potentes Palatii, ut in Nicæa synodus ageretur. Sed omnium præsciũs deus, cognosceus futura ac si iam fuerint gesta, quodam terræ motu terribili prohibuit concilium celebrari. Plurimam namque ciuitatis partem terræ motus ille destruxit, & multos habitantium interemit. Hoc cognoscentes qui conuenerant, ad suas reuertuntur ecclesias. Arbitror enim hoc dei sapientia factum: in illa namque ciuitate aduersus Ariũ a sanctis patribus apostolicæ fidei doctrina prolata est. Et forte secunda congregatio potuit illic sancire contraria, ut Arius occasio eo nomine præberet, quo magis simpliciores capere possent, tanquam illam ueterem synodum proferentes. Sed ecclesiarũ prospector citius soluit tale concilium.

Cap. xxxiii

Eudoxius accusatur apud Constantium

Concilium alterum in Nicæa Bithynia

In momento sanè temporis ciuitate còcussa, ne fugere quidem potuerunt, sed primo experimento periculi sunt perempti. Fertur autè antequam fieret ea clades, quendam Vrsacium Exmilitem prouidisse genere Persam, qui sub Licinio Confessor effectus, relictaq; militiã, in turri ciuitatis diuinã philosophiam exercebat. Cui superna uisitatio aperte præcepit exire de ciuitate passura, quæ paulo post fierent manifesta. Quo facto, cum uelocitate ad ecclesiam currens, nuntiãuit clericis ut domino supplicarët, quo eos ab imminente periculo liberaret. Quibus cum uideretur esse ridiculũ, reuersus ad turrim, pronus lachrymas cœpit effundere. Interea terræmotu superueniente plurimi perierũt, reliqui uero per agros & montanã dispersi sunt. Vrsacius autem in illa turri repertus est mortuus, pronus iacens, sicut solebat orare. Sermo tamen est, quod antequam moreretur, rogauerit deũ, ut prius ipsius finiret uitã, quã cladem inspiceret ciuitatis, in qua prius Christum cognouerat, & ecclesiasticã uidebatur participatus esse philosophiã. Is enim conuersatione digna etiam dæmones effugabat. Quodam namq; tempore cum quidam dæmonio uexaretur, euaginato gladio cœpit per totam discurrere ciuitatem: cunctisq; fugientibus, occurrens ei solus, & nominans Christũ, uerbo mundauit uirum, & fecit ab illo furore quiescere. Inter cuius diuersa uirtutũ ornamenta, etiam hoc meminisse conueniet. Erat draco ante Nicomediam, qui transeuntes suo flatu perimebat, habebatq; cubile circa quandã uallem. Quò ueniens Vrsacius, orauit. Tum sponte egressus ille serpens, ac secundo caput percutiens, interemptus est. Quod hi mihi retulerunt, qui eundem Vrsacium uiderunt.

SOCRATES

Cap. xxxiiij **N**unc igitur de aliã synodo, quam instar Ariminensis cõcilij in Oriente Constantius Imperator fieri iusserat, pauca narrabo. Egerat enim primitus, ut in Nicæa Bithyniã congregarentur episcopi. Quorũ conuentum prohibuit maximus terræmotus. Hoc enim contigit Cõsulatu Tatiani & Cerealis, octaua die mensis Augusti. Tractabãt ergo transponere synodum in uicinam Nicææ ciuitatem. Quod cum displicuisset, rursus uolebant in Tarso Ciliciã conuenire. Deinde placuit apud Seleuciam Isauriã, quæ uocatur Aspera, celebrare cõcilium. Quod actum est Cõsulatu Eusebij & Hypatij. Fueruntq; qui conuenerunt, numero centum sexaginta. Cum quibus aderat unus in Palatio clarus, nomine Leonas. Quo præsentem, quæstionẽ fidei proponendam Imperatoris iubeat oraculum, simulq; præceptum fuerat adesse Lauritiũ militem Isauriã ducem, ut in quo opus esset, episcopis ministraret. Conuenerunt ergo uicesima septima die Septembris mensis, & sub gestorum confectione disputabant. Aderãt etiam Exceptores, utriusq; partis uerba signantes: quæ simul apud Sabinum collecta

Vrsacius uir
sãctus miranda
patruuit

Cõcilium apud
Seleuciam
Isauriã

Leonas Comes,
Vicarius
Augusti
Lauritiũ dux
Isauriã

lecta reperiuntur. Nos autẽ capitulatim ista describimus. Primo siquidem die Leonas inuisit, ut quæ uiderentur unicuiq; proponerët. Porro qui præfentes erant, non prius dixerunt aliquam mouendam esse quæstionẽ, nisi reliqui conuenirent. Erant enim absentes episcopi, Macedonius Constantinopolitanus, Basilius Ancyræ, & alij quidam accusari timẽtes. Et Macedonius quidem languorẽ finxit. Patrophilus oculorum dolorem, & alij similes adinuerunt occasiones absentia. Cumq; Leonas etiã illis absentibus proponendam diceret quæstionem, rursus aiebant episcopi, nõ aliter quicquam fieri, nisi impetitorum uita discuteretur. Accusati namq; iam fuerant, Cyrillus Hierosolymorũ, Eustathius Sebastiaë Armeniã, & alij quidam. Ob quam rem cõtentio inter præfentes exorta est. Alij namq; dicebant uitas accusatorũ discutiendas: alij uero ante fidem nihil esse quærendũ. Monebatq; quæstionem imperatoris diuersa sententia: cuius literis nunc de fide prius agendũ, nũc de accusatorũ cõuersatione, legebatur. Hæc causa præfentes ad schisma perduxit, & in duas partes synodi multitudo diuisa est. Vnius em partis dux erat Acacius Cæsareë Palestinę, Georgius Alexandrię, Vrsacius Tyri, Eudoxius Antiochię, quos alij triginta duo sequuti sunt. In altera parte fuit Georgius Laodiciã Syriã, Sophronius Pompeiopolis Paphlagoniã, Eleusius Cyzici, quos plurimi sequebantur. Cumq; placuisset ut prius de fide quæstio moueretur, hi quidem qui erant partis Acacij, Nicænam fidem aperte negauerũt: aliamq; fidem dictare nitebantur. Alterius uero partis numero plures, omnia quidem Nicæni cõcilij receperũt: de uerbo Cõsubstantialitatis tantummodo querebantur. Multis igitur inter se cõtentionibus usq; ad uesperã generatis, nouissimè Syluanus Tarsensis præful ecclesiã, uoce magna clamauit, dicens nõ oportere nouam dictari fidem, sed pridem in Antiochia expositam tempore dedicationis debere seruari. Quo dicto sequaces sunt egressi. Alterius uero partis protulerunt fidem Antiochiã recitatam, quam relegendes soluerunt illo die Concilium. Altero uero die cõuenientes in oratorium Seleuciã, ianuãq; claudentes, relectã fidei subscriperunt. Subscribebant autem etiam pro absentibus præfentes lectores atq; Diaconi, per quos ratam se ferre hanc definitionem absentes profitebantur. Acacius autem & alij partis eius querebantur, eo quod ecclesia clausa subscriberet, dicentes: Ea quæ occulte gerũtur, improbitatis suspitione plenissima sunt. Hæc autem faciebant, cupientes aliam fidei explanationem. Ipse quoq; eam quam præparatã habebat legit, ibi quidem Iudicibus, Lauritio & Leonæ, studens eo robur acquirere. Hæc ergo die secundo sunt gesta. Tertio uero die Leonas rursus congregare partes festinabat episcoporũ: quo die nec Macedonius defuit Constantinopolitanus, nec Basilius Ancyræ. Cũq; ambo in una parte cõuenissent, denuo qui circa Acacium erãt, occurrere noluerũt, dicentes oportere prius de con

Sabinus cõciliorũ acta describit

Literæ Constantij
Schisma
Nicææ

Fides Antiochiene synodi

Acacius Cæsariensis

de concilio effici eos qui pridem fuerant condemnati, & qui accusabatur in presenti. Cumque contentio cresceret, egressis eis qui positi in accusatione uidebantur, etiam qui circa Acacium erant sunt ingressi. Tunc itaque Leonas ait, libellum sibi datum ab eis qui cum Acacio erant, celans dogmatis esse dictationem. Et cum presentes episcopi tacuissent, aliud quiddam non expositionem fidei libellum continere iudicantes, mox fidei Acacii scriptum cum proemio hoc modo relectum est. **N**OS qui congregati sumus in Seleucia Isauria, secundum Imperatoris uoluntatem hesterno die quinto Calend. Octobrii, omne studium habuimus cum disciplina ecclesiastica seruare pacem, & de fide cogitare constantem, sicuti precepit deo amabilis Imperator noster Constantinus secundum propheticas euangelicasque uoces, & nihil praeter scripturas adducere in ecclesiastica fide. Quia uero quidam in concilio alios nostrum iniurijs affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluserunt inuitos, & damnatos secum ex diuersis prouincijs habuerunt, nec non & eos qui contra regulas ordinati sunt, introduxerunt secum, ita ut undique tumultu synodus repleretur, sicuti & Vir Clarissimus Comes Leonas, & Vir Clarissimus dux prouinciae Lauritius inspexerunt: propterea haec interloquimur, quod non declinamus expositam cum auctoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferentes eam: licet patres nostri illo tempore ad subiectam concurrebant quaestionem, quod multos turbaret Cōsubstantialitatis nomen, praeterito tempore, & usque ad praesens. Nunc uero quia dicitur innouatum à quibusdam de dissimilitudine filij apud patrem, hac ergo gratia *ὁμοοις* & *ὁμοιοις* id est, eiusdem substantiae & similis substantiae nomen abiicimus tanquam scripturis extraneum, *ὁμοιοις*, id est, dissimilitudinis uerbum anathematizamus. Et omnes huiusmodi existentes ab ecclesia alienos existimamus. Similem uero filium apud patrem aperte profiteamur, secundum apostolum dicentem de filio: Qui est imago dei inuisibilis. Confitemur autem & credimus in unum deum patrem omnipotentem, factorem caeli & terrae, uisibilem omnium & inuisibilem. Credimus autem & in unum Iesum Christum filium eius, ex eo natum impassibiliter ante omnia secula, deum uerbum ex deo unigenitum, lumen, uitam, ueritatem, sapientiam, uoluntatem: per quem omnia facta sunt in caelis & in terra siue uisibilia siue inuisibilia. Hunc credimus in consummatione saeculorum pro destructione peccati assumpsisse carnem ex sancta uirgine Maria, & hominem factum, passum pro peccatis nostris, ac resurrexisset, & assumptum in caelos, sedere in dextera patris, & iterum uenturum in gloria iudicare uiuos & mortuos. Credimus & in spiritum sanctum, quem *πνεῦμα κυρίου*, id est, consolatorem nominauit Saluator dominus noster, promittens postquam iret, discipulis eum esse mittendum, quem etiam destinauit, per quem & sanctificat credentes in ecclesia & baptizatos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Eos autem qui praeter istam fidem aliquid quicquam praedi-

Fides Acacii
Caesariensis

Leonas Comes
V. C.
Lauritius
Dux Isauriae
V. C.

praedicat, à catholica ecclesia decernimus alienos existere. Haec est Acacii de eius fide prolatio. Cui subscriptus & ipse, & consentientes ei, numero quem paulo ante praediximus. Hac fide lecta, Sophronius Pompeiopolis Paphlagoniae haec uerba proclamauit. Si per singulos dies propria uerba licuerit fidem, ueritatis integritas non manebit. Haec quidem Sophronius ait. Ego autem dico, quod si ab initio haec uerba de Nicæna fide dixissent, qui ante eos & post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tunc ergo plurima inter se ob hoc, & propter eos qui fuerant accusati uerba dicentes & audientes, abierunt. Quarto uero die conuenientes omnes, rursus mouebant cum contentione sermones. Inter quos Acacius his uerbis suam sententiam praefecit: Si semel Nicæna fides mutata est, nihil prohibet etiam nunc aliam dicere fidem. Ad haec Eleusius Cyzici haec uerba respondit: Praesens concilium celebratum est, non ut anathema discat, neque ut fidei explanationem suscipiat, tanquam non habens eam, sed possidens patrum fidem, hanc usque ad uitam mortisque custodiet. His ergo uerbis Eleusii sententiae occurrit Acacius, fidem patrum uocans, Antiochiae declaratam. Cui recte quilibet poterit obuiare, dicens, Quomodo patres hos nominas, o Eleusi, cum illorum non recipias patres? Hi namque qui in Nicæa conuenerunt concordantes in Cōsubstantialitatis uerbo pro fide sancito, proprie dicuntur patres, eo quod & tempore praecesserunt: & qui postea Antiochiae conuenerunt, ab illis sacerdotij iura susceperunt. Si autem hi qui Antiochiae congregati sunt, patres proprios negauerunt, consequenter istorum posterij patrum destructores secuti sunt. Quomodo ergo & quorum illi fidem uelut improbam respuerunt, isti quasi probabilem susceperunt? Si autem illi non habuerunt Spiritum sanctum, qui per officium manus impositionis accipitur, neque isti sacerdotium perceperunt. Quomodo enim acciperent à non habentibus quod dabatur? Haec obijcere ergo responsa poterit quilibet Eleusio. Cum haec ita gererentur, ad aliam uenere quaestionem. Quod enim Acacius in fide qua lecta est, similem dixit filium patri, consulebatur alter alterum, secundum quid esset similis filius patri. Et qui circa Acacium erant, dicebant, secundum uoluntatem solummodo, non secundum substantiam patri similem filium esse. Alij uero omnes etiam secundum substantiam declarabant. In hac ergo contentione toto manserunt die. Et Acacium arguerunt, qui in suis sermonibus quos descripsit, similem per omnia patri filium dixit, nunc autem secundum substantiam similem denegauit. Quibus multum contententibus, & ad nullam concordiam ueniētibus, surgens Leonas concilium soluit. Et iste fuit terminus synodi Seleuciae congregati. Altera namque die rogatus ut interesset, noluit, dicens: Missus sum ad concordiam concilij: uobis discordantibus adesse non possum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant, ad synodum concurrere uoluerunt. Altera uero pars in ecclesiam ueniens, Acacium & qui erant cum eo uocauit, ut de Cyrillo Hieroso-

Sophronius
Pompeiopol
litanus

Acacius &
eius doctrina
Eleusius Cyz
zicensis

roso

Cyrilli Hiero
solymitani
causa discuti
tur Seleucia.
Libellus ap
pellationis

Episcopi dam
nati

Excommuni
cati

Anianus

Ca. XXXV
Acta concilij
Seleucia

Decem episco
pi ad Constan
tium mittuntur
tanquam lega
ti concilij.
Acaciani.
Acacius Cesa
riensis

rosolymorum episcopo haberetur examinatio. Sciendum itaque quod Cy
rillus iam pridem fuerat accusatus atque damnatus, quoniam saepe euocatus
ad iudicium, duobus annis iugiter declinauerat, metuens accusantes. Con
demnatus autem, appellationis libellum condemnatoribus destinauit, iudi
cium maius appellans. Cui appellationi consensit etiam Constantius Im
perator. Hoc itaque solus & primus praeter ecclesiasticam consuetudinem
atque regulam Cyrillus fecit episcopus, ut sicut in publicis iudicijs, libellis
uteretur appellatorijs. Tunc ergo in Seleucia adfuit iudicandus. Et ob hoc
episcopi Acacium eiusque consentaneos euocabant, ut de accusationibus co
gnoscentes decretum commune proferrent. Euocabant etiam alios quosdam
qui fuerant accusati, & semetipsos contulerant ad Acacium. Quos post cre
bram citationem nolentes occurrere, damnauerunt. Et ipsum Acacium, Ger
orgium Alexandrinum, Vranium Tyri, Theodulum Cherapenum Phry
giae, Theodosium Philadelphae Lydiae, Euagrium insulae Mitylenae, Leon
tium Tripoleos Lydiae, & Eudoxium, qui primo quidem Germaniciae fuit,
postea uero Antiochiae Syriae inuasit episcopatum, damnauerunt pariter
& Patrophilum, quia & ipse a Dorotheo presbytero accusatus, euocatus
noluerat obedire. Hos itaque damnauerunt. Excommunicauerunt autem
Asterium, Eusebium, Abgarum, Basilium, Phoebum, Fidelem, Eutyrium,
Magnum, & Eustathium, sic eos manere decernentes, donec habita satisfa
ctione, accusationibus semetipsos exuerent. His actis, damnationem cele
bratam eorum paroccijs indicauerunt. Inque locum Eudoxij Anianum consti
tuerunt episcopum. Quem comprehedentes qui circa Acacium erant, Leonae
& Lauritio tradiderunt, a quibus in exilium destinatus est. Quo facto ep
scopi qui ordinauerant Anianum contestationem obtulerunt Leonae & Lau
ritio contra Acacium & consentaneos eius, dicentes synodi iudicium fuisse
uiolatum. Cumque nihil agerent, Constantinopolim sunt profecti, uti quae
gesta fuerant, panderentur Imperatori.

S O Z O M E N V S.

Hunc terminum habuit synodus in Seleucia constituta. Qui uero uo
luerit subtiliter uniuersa cognoscere, Exceptorum debet Acta relegere.
Post haec ergo talia gesta sunt. Consentientes quidem Acacio, ad Impera
torem quam prope peruenerunt. Alterius uero partis episcopi singuli ad
propria sunt reuersi. Decem tantummodo eorum communi decreto missi,
uenientes ad principem, inuenerunt missos decem ab Ariminensi concilio.
Porro sequaces Acacii iam agebant, ut potentes Palatii ipsorum tuerentur
partes: & per eos fauor illis arridebat Imperatoris. Dicebant enim alios qui
dem ipsis consentire, alios autem ecclesiasticis pecunijs esse corruptos, alios
incongruis falli seductionibus. Haec agebat Acacius natura uersutus, & pa
ratus ad intelligendum atque dicendum, cum etiam insignem haberet eccle
siam

A siam, id est, EVSEBII PAMPHILI, post quem eius tenebat episco
patum, & gloriabatur eum se habuisse doctorem. Et cum talis esset, per sua
debat facile quod uolebat. Cum igitur Constantinopoli ex utroque concilio
essent episcopi uiginti, & alij qui casu praesentes erant, primo quidem iubetur
ut de Aetij quaestione iudicaret praesentibus maximis proceribus Honora
tus, quem non ante multum temporis Imperator ab urbe Roma reuertens,
primum Praefectum urbis Constantinopolitane constituerat. Postea uero
etiam ipso Constantio cum iudicibus audiente,prehenditur circa fidem
Aetius agrotare, ita ut etiam Imperator & alij quasi circa blasphemia eius
uerba commouerentur. Fertur autem Acacium eius consentientes primum se
hanc haeresim ignorare finxisse, & sub uelamento quodam egisse cum Prin
cipe, ut ipse cum suis Proceribus iudicaret, credens Aetium non posse uinci uer
bis, & magis necessario capi iudicatis auditus, ac sine contentione praeualere
conamen haereseos. Cumque hoc perfici nequiuisset, proferri scripturam prola
tam ab Arimino, & a Seleucia synodo missos hanc suscipere, deposcebant.
Et cum quaestio esset de substantiae nomine, iureiurando firmabant, quod
nullatenus dissimilem secundum substantiam filium faterentur, seque paratos
hanc haeresim abdicare dicebant. Et quoniam inopinata Occidentales nomen
substantiae in Arimino reliquerant, necessariam huiusmodi scripturam esse
fatebantur. Dicebant autem, quod si nomen substantiae taceatur, cum nomine
substantiae etiam illud quod de Consubstantialitate decretum est, sine dubita
tione tacebitur: quod plurimi Occidentalium sacerdotum pro reuerentia Ni
caeni concilij ualde amplectebantur. Hanc autem etiam Imperator inductus est
ut laudaret conscriptionem, considerans multitudinem Arimini congregata:
& quia non peccaret, qui similem patri filium diceret, idem esse uirtute credens,
Consubstantialem, & similis substantiae professionem: nihilque intellectu dis
ferens, nisi nominibus, quae scriptura diuina nesciret. Hanc ergo sententiam
habens, episcopos concordare praecipit in Ariminensis fide concilij. Cumque se
altero die pararet ad Consulatum (quod prima die mensis Ianuarij Roma
norum more celebratur) totam diem & maximam noctis partem impendit,
inter episcopos certamen habens, donec scripturae ex Arimino allatae subscri
berent episcopi ex Seleucia uenientes.

A cacias autem & qui cum eo erant aliquantum temporis Constanti
noli commorantes, euocauerunt episcopos ex Bithynia, inter quos
erat & Macarius Macedonensis, & Viphilas Gothorum episcopus. Qui om
nes numero quinquaginta conuenientes confirmauerunt Arimini lectam
conscriptionem, adijcientes ut deinceps nequaquam substantia uel essentia
nominaretur in deo. Et praeter hanc scripturam omnes alias aut factas aut fa
ciendas penitus abdicari. Quo facto Aetium de Diaconatus ordine depo
suerunt, tanquam haeretice sapientem, & qui contra ecclesiasticam consuetudi
nem

Honoratus
Praefectus ur
bis Constan
tinopolitane

similis sub
stantia

Nouus Consu
latus in
Calendis Ia
nuarij

XXXVI.
Ad synodum
Constantinop.
Acacius epi
scopus e Bi
thynia euocat
Viphilasepus
Gothorum

L nem

nem, quaedam humanæ sapientiæ facta conscriberet, & dialogos plenos blasphemiam diceret, atque turbam ecclesiasticam & seditiosam extaret. Fertur autem à quibusdam, quod non eum integro corde deposuerint, sed uolentes se principi commendare, eo quod dicerentur similia sapere. Videntes autem Imperatoris indignationem quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, & Eleusium Cyzici, & Basilium Ancyrae, & Ortaium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et cum in dogmate uiderentur habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt, sed culpas eis omnibus inferebant singulariter, per quas eos asserebant in ecclesiasticis regulis deliquisse.

S O Z O M E N V S

XXXVII Inter quos Cyrillum quoque Hierosolymorum deposuerunt, tanquam Eustathio Elpidioque communicantem. Hi enim contraria sapuerant eis qui in Militene fuerant congregati. Inter quos etiam ipse conuenerat, & tanquam post depositionem in Palestina factam, communionem participatus fuerat cum Basilio & Georgio Laodicæ ciuitatis episcopis. Cum enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset episcopatum, de iure Metropolitanæ contendeat cum Acacio Cæsareæ Palestinæ, tanquam sedis Apostolicæ pontifex. Hinc ergo in Antiochia constituti, derogabant alterutris tanquam non saperent recte de Deo. Nam & prius uterque sibimet in suspitione esse uidebatur. Alter quidem Arii dogma laudabat, Cyrillus autem prædicantes Cõsubstantialitatem patris filium, sequebatur. Inueniens ergo tempus Acacius cum consentientibus ipsi episcopis, Cyrillum pro huiusmodi causa deposuit. Cum fames Hierosolymorum prouinciã occupasset, tanquam in episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumque pecuniæ ad consulendum penuriæ non essent, uasa sacra que uela distraxit, & populi necessitati subuenit.

T H E O D O R I T V S.

Imperatoris igitur animum hoc commouit, & maxime quod Acacius contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namque uestem quam inclutus Imperator Constantinus ad honorem Hierosolymorum ecclesiæ dederat Macario illius ciuitatis pontifici, ut ea circumamictus, ministerium sacri baptismatis adimpleret quoniam erat auro sericoque contexta, Cyrillum asseruit uendidisse, eamque uestem emisse quendam Thymelicum saltatorem: & dum ea fuisset indutus, in ipsa saltatione cecidisse, atque contritum morti contraditum.

S O Z O M E N V S.

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillum episcopatu deposuit. Damnatos igitur episcopos ex urbe Constantinopolitana fugauerunt sequestratores Acacii. Ipsi autem consentientes, in depositionibus tamen illorum nolentes subscribere, cum essent numero decem, apud semetipsos interim habitare præceperunt, & neque ministerio fungii, neque ecclesias gubernare, donec

Episcopi
abdicati

Cyrillus uen
didit supel
lectilẽ ecclesi
asticam donatã
& Constantio

Episcopi con
demnati pel
luntur ex ur
be Constant.

donec subscriberent. Et si non agerent poenitentiam intra menses sex, & omnibus placitis atque gestis in illo concilio præberent scripto consensum, etiam ipsi deponerentur, quo facto consentientes ipsis episcopi per singulas prouincias alios ordinarent. Cumque talia cogitassent, cunctis episcopis atque clericis scripserunt, ut hæc obseruarent atque perficerent. Ex hoc ergo non post multum temporis Macedonio succedit Eudoxius, Basilio Athanasius, Eleusio Eunomius, qui postea Eunomianæ princeps fuit hæreseos. Porro pro Eustathio Melitius ecclesiæ Sebastenæ suscepit episcopatum.

S O C R A T E S.

Læta est etiam in Constantinopolitana urbe cum adiectione expositio fidei. Sed nos labyrinthum expositionum uix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus.

XXXVIII Post Nicænum namque concilium in dedicatione Antiochena, expositio nem geminam dictauerunt. Tertia uero est, quæ à Narcisso apud Gallias Constantio imperatori oblata dinoscitur. Quarta Eudoxii, quæ in Italiam destinata est. In Sirmio tres dictatae sunt, quarum una in Arimino cum Consulatui relicta est. Porro octaua in Seleucia ab Acacii socijs ædita est, ultima Constantinopoli cum adiectione recitata est. Erat enim additum, ut neque substantia neque substantia diceretur in deo. In hac Viphilas Gothorum episcopus tunc primus consensus. Nam tempore præcedenti Nicænam amplectebatur fidem, sequens Theophilum Gothorum episcopum, qui præsens in Concilio Nicæno subscripserat. Acacius igitur & Eudoxius cum suis Constantinopoli de quibusdam alterius partis episcopis cõdemnandis certamen habebant. Videntes indignari contra Macedonium principem, primum condemnauerunt eum, tanquam plurimorum necis autorem, & quia diaconum in fornicatione captum in communionem susceperat.

S O C R A T E S.

XXXIX Expulso Macedonio, Eudoxius spernens Antiochiæ sedem, Constantinopolitanam inuasit ecclesiam, studio iutus Acacii, qui obliti suorum, suis iudicijs contraria fanciuerunt. Nam cum prius Dracontium deposuissent, eo quod ex Galatia transfisset in Pergamum, non cogitantes quod actum fuerat, Eudoxium ad sedem aliam transtulerunt. Quo facto, lectam fidem Arimini cum augmento quod ipsi in Constantinopolitana urbe adiecerant, undique miserunt, mandantes ut qui non subscriberent, iussione Imperatoris in exilium mitterentur. Aperueruntque sua gesta & alijs Orientalibus sibi cõcordibus, & Patrophilo Scythopoleos episcopo, qui de Seleucia ad propriam mox redierat ciuitatem. Eudoxio porro constituto Constantinopoli, tunc etiam maior ecclesia, quæ dicitur Sophia, dedicatur Consulatui Constantii decimo, & Iuliani Cæsaris tertio, quintadecima die Februarii mensis. Eudoxius autem cum sedisset in sedem, illam prius uocem, quæ ubique uulgata

Episcopi
substitut

Novem expo
sitiones fidei

Viphilas Go
thorum episc.
Theophilus

Macedonius
cõdemnatur

Eudoxius cõ
stantinopoli
nam sedem u
surpat

Sophia, templũ
Constantino
politianum de
dicatur

*Eudoxij de
Constantino
Magno &
Constantio
filio opinio*

est, protulit, dicens: Pater *ἀσέβης*, filius *ἰσέβης*. Ista duo Græca uerba, di-
uersos habet apud Græcos intellectus. *ἀσέβης* enim dicitur & impius & si-
ne cultu: *ἰσέβης* dicitur & pius & bene colens. Cumq; dixisset hæc uerba,
turba generatur in populo, quasi patrem dixisset impiū, filium uero piū.
Quo facto, Nolite inquit, turbari ad ea quæ dixi: Pater enim *ἀσέβης* est,
quia nullum colit: filius autē *ἰσέβης*, quia colit patrē. Hæc cum dixisset Eudoxius,
turba quidē sedata est: multus uero risus cōpleuit ecclesiā. Et hæc
nunc illud dictū cum derisione permansit. His enim hæresiarchæ seductio-
nibus sermonibusq; uacantes, ecclesiā lacerarunt. Huiusmodi ergo termi-
no etiam synodus Constantinopolitana conclusa est.

S O Z O M E N V S

*Caput
XXXIX*

Igitur Acacius & eius socij non cessabant, sed congregati apud Antio-
chiā quæ ipsis dudū placuerant, destruebant, & ex conscriptione, quæ Ari-
mini & Constantinopoli fuerat lecta, nomen similitudinis abscindere nite-
bantur, & per omnia substantiam atq; uoluntatē dissimilē esse patri apud
filiū, & ex non existentibus factū introducebāt, sicut Ario primò placuerat:
quibus Aëtiani consentiebant. Is enim Aëtius post Ariū primus aperte his
nominibus uti præsumpsit. Quapropter etiam *ἀθεο-*, id est, sine deo, uoca-
batur: eiusq; sequaces propterea Dissimiles & Nō existentiales sunt dicti
ab his, qui Antiochiæ Consubstantialitati consentiebant. Hos ergo cum re-
quirent cultores Nicæni concilij, cur in expositione fidei suæ deū ex deo si-
lium dicentes Dissimilem, & ex non extantibus nominare præsumerent, his
uerbis respōdebant: Sic dictum est deum ex deo, sicut habetur apud Apo-
stolum: Omnia autem ex deo, unus ergo omnium etiam filius dei: & pro-
pterea positum est in expositionibus, Secundum scripturas.

S O C R A T E S.

*Gregorius
Laodicenus*

Huius uerbi princeps fuit Gregorius Laodicenus episcopus: qui cum ta-
lia doceret, ignorauit quemadmodum Apostoli proprietates superioritem
pote Origenes latius examinari, atq; interpretatus sit.

S O Z O M E N V S.

*Caput XL
Georgius Ale-
xandrinus*

Interea dum ad huc Athanasius celaretur, Georgius Alexandria crude-
liter Paganos afficiebat, & aduersantes ipsi Christianos: utrosq; enim co-
gebat ad ipsius uenire sententiā, & respuentes afficiebat. Erat enim apud sa-
pientes exosus, quasi despiciēs eos, & Iudicibus imperans. Apud populum
uero quasi tyrannus, & ultra potentes elatus: præcipue tamen Paganos op-
primebat, quos sacrificare & paternas festiuitates agere prohibebat. Tunc
enim milites & Ægypti ducem, armatos in ciuitatē introduxit, imagines &
ornamenta templorum abstulit: quod ei postea causam necis adduxit. Cy-
rillo uero deposito (sicut prædictū est) occupauit Hierosolymorū ecclesiā
Herennius, & post illū Heraclius, post quem Hilarius. Hos enim tunc illam
eccle

*Templa Gen-
tiliū spoliatur
opera Ge-
orgij
Cyrillus
Herennius
Heraclius
Hilarius*

ecclesiā gubernasse percepimus usque ad imperium Theodosij principis,
quando rursus Cyrillus ad proprium reuersus est episcopatum.

S O C R A T E S.

Igitur Macedonius Constantinopolitana pulsus ecclesia, damnationem
non ferens, quiescere respuebat. Declinauit enim ad eorum partem, qui
apud Seleuciam Acacium cum socijs deposuerant. Misitq; legationem ad
Sophronium & Eleusium, ut defenderēt expositam prius in Antiochia fi-
dem, & postea Seleuciæ roboratā, & similis substantiæ fidem diuulgandam
esse commonuit. Ad quem concurrunt multi familiarium, qui nunc ab eo
Macedoniani uocantur. Quicumq; enim in Seleuceno cōcilio Acacium decli-
nauerunt, aperte uerbum similis substantiæ sancierunt, cum prius hoc non
manifesto iudicio declarassent. Est enim opinio apud multos, quod non in-
uentum sit Macedonij, sed magis Maratonij Nicomediensis episcopi: unde
etiam Maratonij uocantur: ad quos Eustathius expulsus de Sebastia con-
fugit. Cumq; Macedonius sanctum spiritum comprehendere in tractatu
diuinitatis declinaret, tūc & Eustathius: Ego, inquit, neq; deum nomi-
nare spiritum sanctum patior, neq; creaturam uocare præsumo. Propter
hanc ergo causam spiritui repugnantes appellant huiusmodi personas, hi
qui in Consubstantialitatis expositione concordant.

S O Z O M E N V S.

Cum itaq; Macedonius de ecclesia Constantinopolitana fuisset expul-
sus, non ea quæ Acacius atq; Eudoxius sapiebat, sed tradebat magis filium
deum, per omnia & secundū substantiam similem esse patri. Sanctum uero
spiritum nō earum rerum esse participem, sed ministrum, & exhibentē of-
ficiū, & quæcunq; de sanctis angelis dici possunt.

S O C R A T E S.

Igitur sequaces Acacij in Antiochiam magno studio conuenerunt, acti
Ipocententia quod simile dixerant filium patri. Et cōsulatu sequenti, id est,
Tauri & Florentij, cum Euzoio eam gubernaret ecclesiā, Imperatore ibi
dem constituto, pauci quidem rursus mouebant ea, quæ dudum placuerāt,
dicentes, oportere sermonem similis substantiæ auferrī ab expositione fidei
traditæ, tā in Arimino quā in Constantinopoli: nō celantes, sed aperte dicen-
tes, quod per omnia dissimilis filius est patri: non solam secundum substan-
tiam, sed etiam secundum uoluntatem, & ex non extantibus esset, sicuti præ-
dicauerat Arius. Cum quibus erant sectatores Aëtij.

T H E O D O R I T V S.

Ea quidē tempestate, cum perfidia accusaretur Eudoxij, inter alios Eusta-
thius, quoniā de fide, inquit, examinationem uis fieri o Imperator, Eudoxij
considera blasphemias. Obtulitq; eius expositionem inter alia sic habentē:
Quæ dissimiliter proferuntur, dissimilia secundum substantiam sunt.

Vnus deus pater, ex quo omnia, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia.

Dissimile autem est, ex quo, & per quem: dissimilis igitur filius deo & patri. Hac lectione commotus Imperator requisivit Eudoxium, an fateretur suam. *Actius in exilium* At ille negavit, dicens esse Aëtij. Quem dum iussisset Imperator adduci, requisitus, licet eius non fuerit, suam esse professus est: & ideo in exilium missus. Eustathius tamen etiam Eudoxium ita sapere proclamabat, exigens ut scripturam anathematizaret Aëtij. Quod licet tarde, fecit tamen: & damnauit quod prius & postea predicabat. Deinde etiam ipse exigebat, ut ille *ὁμοούσιον* anathematizaret, quod scripturae non haberent. Tunc Syluanus, & Ex non existentibus, inquit, & Creatura, & Alterius substantiae, scripta nusquam sunt. Iustum ergo est haec abrogari. Quod Imperator quoque decreuit ut fieret: quod (licet cum difficultate) fecerunt. Quo facto, exigebat ut ipsi & *ὁμοούσιον* abrogarent. Tunc disputatiue atque ueraciter Syluanus ait: Si ex non existentibus non est, neque creatura, nec ex alia substantia deus uerbum, igitur consubstantialis est genitori patri: sicut deus ex deo, & lumen ex lumine, eandemque habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exilium interminatus est eis. At illi: Potestatem, inquit, habes puniendi, non tamen nos patrii statuta destruiimus. Tunc Imperator illos pelli iussit ecclesiis, & pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius cum tyrannice Constantinopoleos teneret ecclesiam, pulso Eleusio Cyzici, Eunomium ordinauit episcopum. Et Aetium in scriptis abdicauerunt: cuius uidebant esse consortes: scripseruntque Georgio, quod fuerat gestum.

SANCTA SYNODVS CONSTANTINOPOLI
congregata, domino honorabili Alexandrinae
ciuitatis episcopo Georgio S.

Synodo reprehendente Aetium propter nephandas eius & plenas scandalis scripturas, secundum consequentiam ecclesiasticarum sanctionum super eo ab episcopis actum est quod decebat. Diaconatu nanque depositus est, & ab ecclesia factus extraneus. Et a nobis haec monita processerunt, ut neque ad lectionem cuiuspiam ueniant nephandae eius epistolae, sed abijciantur, eo quod uehementer inutiles sunt. His adijcimus etiam anathematizandum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat, ut omnes in synodo conuenientes episcopi deponerent autorem scandalorum & schismatum in omni terrarum orbe factorum inter ecclesias, & concordarent in sententia contra eum iuste prolata. Sed praeter uota spemque nostram Serras & Stephanus, Heliodorus & Theophilus, in nostra sententia concordare noluerunt, neque in eius depositione subscribere, cum scilicet Serras etiam aliam uersanam arrogantiam eiusdem accusaret Aëtij. Dicebat enim eum asperiora praesumere atque dixisse: quoniae ea quae deus hactenus celasset Apostolis, reuelata sibi affirmaret. Post huiusmodi uersanos superbosque

*Serras
Stephanus
Heliodorus
Aëtij uox
superba*

perbosque sermones a memorato Serra de Aetio protestatos flecti precibus nequiuerunt, ut in nostra fierent determinatione concordēs. Veruntamen nos loganimitate detenti, multo tempore sustinuit eos, nunc indignantes, nunc rogantes, nunc interminantes, nunc iterum supplicantes ut conuenirent nobiscum, & consona omni concilio definitent. Sustinebamus ergo si forsitan audirent, si forsitan intelligerent, si forte prospicerent. Cumque multo tempore nobis perdurantibus non flecterentur, sequi sententiam super praedicto uiro prolata, ecclesiae honorabilis esse, quam horum uirorum amicitias iudicantes, finiuimus contra eos excommunicationem, tempus sex mensium ad agendum poenitentiam eis dantes inducias, ut si intra hoc tempus conuerterentur & consentirent definitionibus fratrum suorum, susciperentur in ecclesiam & propriae fidentiam charitatemque repararet. Si uero sine poenitentia permanerent, amicitiasque hominum regulis ecclesiae & concordiae nostrae proponeret, tunc eos episcopatus dignitate esse iudicamus extraneos. Quibus depositis, necessarium erit ut in eorum locis alij constituantur episcopi, ut legalis ecclesia competentem sumens ordinem, sibi ipsi concordet, episcopis uidelicet uniuersis seruantibus uinculum charitatis, eademque cum perfectione dicendo in uno intellectu unaque essentia. Ut ergo cognoscas quae concilio placuerint haec tuae reuerentiae scripta transmissimus, orantes ut gratia Christi ista custodiens, pacifice & legitime regas sub te constitutas ecclesias.

Hinc porro Aetium Eunomius in suis libris extollit, & hominem dei uocat, multisque favoribus honorat. Sed tunc & abdicantium eum numero interfuit, & ab illis episcopalem ordinationem ipse suscepit. Eudoxius igitur & Acacius cum suis praebentes consensum his quae in Nicaea Thraciae gesta sunt, pro Basilio & Eleusio alios constituerunt episcopos: de quibus superuacaneum loqui nunc censeo. De Eunomio solum habito sermone narrabo. Igitur cum Eleusio uiuo Cyzicenam ecclesiam accepisset Eunomius, & populi sanitatem uideret Eudoxius, atque Imperatorem conspiceret fauientem contra eos, qui creatum profitebatur unigenitum Dei filium, eum compulit ut celaret hunc sensum, nec cum aperiret inuestigantibus accusatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniam oportuno tempore predicabimus quae modo celamus & ignorantes docebimus, & contradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniemus. His promissionibus persuasus Eunomius, obumbratam proferebat impietatem. Sed qui diuinis sunt innutriti literis, uidentes dictorum calliditatem moleste quidem ferebant. Aperte uero contradicere temeritatis opus esse & non sapientiae iudicabant. Circumponentes ergo speciem sibi met haereticam prauitatis, & hoc se esse fingentes, accesserunt ad domum eius, rogantes ut eis exponeret aperte dogmatis ueritatem: nec pateretur huc & illuc eos diuersisque ferri doctrinis. Tunc ille factus audacior, sensum quem celabat, aperuit. Quibus dicentibus ualde esse iniquum, ut non

*Cap. XLIII
Eunomius episcopus
Cyzicenus
Eudoxius concilio
Constantinopolitano
quid eum
sulerit Eunomio*

*Eunomius ac-
cusatur apud
Imp.*

omnes sub eo constituti ueritate fruerentur, his & huiusmodi seductus uer-
bis, in conuentu ecclesiae suam blasphemiam reuelauit. At illi zelo suas ani-
mas accendentes, Constantinopolim profecti sunt. Et primū quidem apud
Eudoxium accusarunt Eunomium: quo eos non suscipiente adentes, prin-
cipem pestem illius cum gemitu panderunt. Dicebant enim magis istius di-
cta impia esse, quam Arii. Pro his indignatus Imperator, praecipit Eudo-
xio, ut deduceretur Eunomius, & conuictus sacerdotio priuaretur. Cumq̄
frequenter ab accusatoribus importunitatem passus Eudoxius declinaret,
adierunt rursum Imperatorē, ingemiscētes, quod nihil eorū quę preceperat,
fecisset Eudoxius, sed tantam contemneret ciuitatem blasphemis Eunomij
perēntem. Tunc Cōstantius expulsurum se interminatus Eudoxium est,
nisi Eunomium iudicandum deduceret, & conuictum in accusatione puni-
ret. Hoc metuens Eudoxius, scripsit Eunomio, ut de Cyzico fugeret, sibiq̄
id imputaret, qui nequaquam ipsius monitionibus obedisset. Verum Euno-
mius metuens abscessit quidem: sed contumeliam non ferens, proditiōnis
accusabat Eudoxiū, læsumq̄ se & Aëtium assererat, ac deinde gregem pro-
priae cohortis instituit. Quicumque enim eius dogmatis, concordiam seque-
bantur, ab Eudoxio recesserunt: proditiōnem accusantes eius, sociantes se/
metipsos Eunomio, qui hactenus ab illo nomen habere noscuntur. Hinc er-
go hæresiarches factus Eunomius, impietatis cumulo auxit Arii blasphemias.
Quod uero ambitionis seruiens passioni, propriū probetur fecisse
collegiū, ipsa quæ sunt gesta clamant. Nam cum abdicatus Aëtius fuisset
& expulsus, cum eo egressus non est, licet doctorem eum & dei hominē no-
minaret, sed mansit cōiunctus Eudoxio. Cum autem impietatis poenas exi-
geretur, ratum non habuit concilij decretum, sed ordinauit episcopos atque
presbyteros episcopali dignitate priuatus.

SOCRATES.

Cap. XLIII

*Apollinaris
Grammaticus,
Apollinaris
Rhetor.
Epiphanius
Sophista
Gentilis*

Per idem tempus in Laodicia Syriae duo erant uiri, eodem nomine nun-
cupati, pater & filius: uterq̄ dicebatur Apollinaris. Pater presbyteri di-
gnitate fungebatur, filius autē habebat Lectoris officium, Græcarum am-
bo doctores literarum. Pater Grammaticus, filius erat Rhetor. Pater sanē
cum fuisset Alexandrinus genere, & prius docuisset Beryti, postea uenit
Laodiciam: & ueniens duxit uxorem, & filium habuit Apollinarem. Tum
igitur ambo exercebatur cum Epiphanio Sophista: & cum essent eius ami-
ci, ualde fouebant eum. Hoc metuens Theodotus Laodicensis episcopus,
ne frequenti confabulatione Sophistæ laborentur in Paganismum, prohib-
uit ne ad eius scholas accederent. Qui paruipendētes episcopum, Epipha-
nij amicitia magis amplectebantur. Postea Georgius Theodoti successor,
cum eos prohibere nō potuisset, ambos communionē priuauit. Tum Apol-
linaris filius putans esse iniuriā, & fretus eloquij tumore Sophistici, nouita-
tem

tem & ipse introduxit hæreseos, quæ nunc fertur nomen ab inuatore ge-
rens. Aiunt enim quidam excitatos eos aduersus Georgium, non tantum
propter prædictam causam, sed quod uiderent eum uaria dogmata profes-
rentem: & nunc quidem profitentē similem patri filium, sicut erat Seleuciae
constitutum: nunc autem in Arianam declinare sententiam. Quapropter
uelut oportunitatem sumentes occasionem, abscedunt. Cumq̄ nullus de eis
curaret, sub schemate religionis pestem hæreseos introducunt. Et primum
quidem dicebant, animam à deo uerbo in dispensatione incarnationis non
assumptam. Deinde quasi pœnitentia ducti, corrigentes se metipsos adice-
runt: Animam quidem assumptam, quæ tamen non haberet mentem, sed
deum uerbum esse pro mente in homine assumptum. Circa hoc itaque so-
lum dicuntur esse corrupti, qui nunc illorum nomine uocantur. Nam trini-
tatem consubstantialem esse profitentur.

THEODORITVS.

Cum inter hæc Saporex rex Persarū contra Romanos expeditionem
Cmouisset, Constantius cum magno exercitu ueniens Antiochiam, su-
gavit hostes. Quod nō militia Romanorū egit, sed Deus qui colitur à Ro-
manis. Modum autē enarrabo uictoriae. Nisibis quam quidam Antiochiam
Mygdoniam uocant, in confinio posita est Persicarum Romanarumq̄ ter-
rarum. Huius erat episcopus atque rector & dux Iacobus Apostolicæ gra-
tiae radijs illustratus. Cuius admirabilia notaq̄ miracula alibi profecutus
hic rursum enumerare superuacaneum iudicauit. Sed unum tantum modo
eius opus, istius causa narrationis exponam. Huius igitur ciuitatem Roma-
nis subditam Persarū exercitus obsidebat. Et cum septuaginta dies iugiter
obseruaret, & multas quidem cepisset ciuitates plurimaq̄ circa hanc moli-
mina posuisset, & uallos atque fossas pro capienda urbe fecisset, eam nequa-
quam ualuit obtinere. Postea uero Persæ impetum Mygdonij fluminis ci-
uitatem mediā diuidentis, à longe retinentes & utraq̄ ripas eius facientes
celsores, ut aqua in se collecta cōresceret, quo ui maiori posset irruere, cum
uidissent iam etiam illas quas fecerant sublimes ripas impleri, subito auferē-
tes quas fecerant cataractas, emisērunt impetum fluminis contra murum:
qui uehementis aquæ pondus non ferens, est inclinatus, & cecidit. Quo fa-
cto, ingrediens aqua cum magno impetu, etiam aliam partem muri, unde
fluuus solebat exire, cum magna ruina deposuit. Hoc Saporex inspiciens,
sperauit se sine pugna capere ciuitatem. Et illo quidem die quieuit, ut & fun-
dus fluminis purgaretur, & posset ambulari per fluuium. Altero uero die
cum omni militia credēs per loca ruuosa murorum ciuitatem intrare, uidit
morum ex utraque parte fabricatum. Ille nanque sanctissimus homo, ora-
tionibus milites coartauit & alios urbis habitatores. Quo facto & murum
restituit, & propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad
murum

Dogma

Apollinaris

*Caput XLV
Saporex rex
aduersus Ro.*

*Nisibis que est
Antiochia
Mygdonia
Iacobus epus
Nisibenus*

*Saporex rex
obsidet Nisi-
bin
Mygdonius
fluuus*

murum ueniens egit, sed intra templum sacratum domino supplicans ad, a
impleuit. Porro Saporem non solum muri fabrica terruit, sed etiam alte-
ra uisio perturbauit. Vidit enim stantem supra murum quendam Imperiali
schemate circumamictum, & tam purpura quam diademate resplendere.
Arbitratus autem esse Romanorū Imperatorem, mortem minatus est eis,
qui nunciauerāt non illic eum esse praesentem. Quibus affirmantibus se ue-
ra dixisse, & Constantium Antiochiæ commorari, ex uultu quem uidebat
agnouit eorum uerba esse ueracia: & ait, deum bella gerere pro Romanis.
Cumq; hoc illum male haberet, infelix sagittam emisit in aërem. Et cum ui-
disset quod in corpore eum iaculari non potuisset, tamen à uasania suæ im-
petu non recessit. Tunc igitur Ephrē uir mirabilis, & scriptor egregius apud
Syrus, sacratissimo Iacobo supplicabat, ut ueniret ad murum, & uidēs Bar-
baros, maledictionis iacula contra eos emitteret. Flexus ergo uenerabilis
homo, ascendit in quandam turrim: & cum milia milium uideret exercitus,
aliam maledictionem eis non imprecatus est: nisi cinyphes & culices, ut per
parua animalia supernam uirtutem potuisset agnoscere. Orationem uero
sequuta sunt nebula cinyphum & culicum. Et elephantorum quidem pro-
boscidas cum sint concauæ, equorum uero aliorumq; iumentorum aures
simul & nares impleuerunt. At illi ferre uim paruorum animalium non ua-
lentes, sessores suos ductoresq; excussos dorsis proiecerunt, & diuertas
acies confuderunt: exercitumq; relinquentes summo impetu fugiebant.
Hoc modo miserrimus Imperator paruam clementemq; correptionem in
se cognoscens factam, à deo habente prouidentiam animarum ipsam pie-
colentium, suum inde reduxit exercitum, confusionem non uictoriam ex
illa obsidione percipiens.

Cap. XLVI

Ἐφραίμης
ἱεροπόλιοςCōsultatur de
episcopo An-
tiochenis præ-
ficiendoCap. XLVII
Meletius
eius doctrina

Hoc itaque tempore Constantius Antiochiæ morabatur. Et Parthico
bello quiescente rursus colligebat episcopos, cogēs omnes negare uer-
bum & unius substantiæ & alterius substantiæ. Verum cum Eudoxius post
Leontium Antiochenam arripuisset sedem, deinde pulsus post multa con-
silia, cum Constantinopolitanum inique tenuisset episcopatū, Antiochena
ecclesia pastore priuata uidebatur. Tunc ergo cōuenientes episcopi cum e-
sent plurimi & undiq; congregati, dicebant Imperatori, oportere primo pa-
storem constitui, & ita cum illo de dogmatibus cogitari.

Illo tempore sanctissimus Meletius ciuitatem quandā Armeniæ regens
& Barbaros edocens quietem habere uidebatur. Quem putātes Ariani
ipsi consentire, petierunt à Cōstantio, ut Antiochenæ constitueretur præ-
sul ecclesiæ. Cum quibus etiam orthodoxi propter claritatem eius uitæ &
sanitatem rectorum dogmatum, in eius subscribere decreto, ipsumq; de-
cretum utraq; pars Eusebio Samosateno cōmendauit episcopo. Veniente
uero Magno Melitio, occurrit ei populus utriusq; partis. Cum quibus lu-
dai

Adæi patiter & Pagani desiderantes celebratissimum illū uidere Melitium.
Tunc Imperator & ei & alijs qui exponere poterant, iussit ut populis expla-
narent locum illum: Dominus creauit me in initio uiarum suarum in opera
sua: præcipiens ut exceptores eorum uerba conscriberent. Et primū quidem
Georgius Laodicæ foetore hæreticæ pestis euomuit. Post quem Acacius
Cæsareæ quandam nisus mediam proferte doctrinā, multum ab illorum
blasphemia recessit, non tamen summū apostolicæ integritatis dogma ser-
uauit. Tertius autem magnus surrexit Melitius, & rectitudinē regulæ in sa-
cra disputatione monstrauit. Nam ueluti quodam pondere ueritatis utens,
& quod plus, & quod minus erat, euitauit. Cumq; turba uniuersa faueret,
rogans ut breuem eis doctrinā daret imaginem, tres ostendens digitos, de-
inde colligens duos, & unum tendens, illam laudabilē protulit uocem: Tria
sunt quæ intelliguntur, sed tanquam de uno disputamus.

S O Z O M E N V S.

Eo tempore fertur Archidiaconus eius ecclesiæ, adhuc eo loquente, ex-
tensa manu eius os obstruxisse. At ille suam sententiam manu clarius
quàm uoce signauit. Tribus enim apertis digitis & denuo clausis, & uno
tantum digito rursus extenso, populo figura diuulgabat, quod tres unum
sint. Deinde Archidiacono eius manum ore omisso tenente, libera uoce cla-
mabat, Nicænum seruari debere concilium.

T H E O D O R I T V S.

Contra hanc doctrinam Ariani calumniæ linguas exacerunt, Sabellia-
num asserentes sanctum esse Melitium. Ob quam rem principi suaserunt,
ut in propriam prouinciam in exilium mitteretur. Et supra dictus Euzoius
aperte Ariantum dogma laudauit. Hunc enim cum Ario Magnus Alexan-
der diaconatu priuauerat. Hoc itaq; facto, sanus populus ab hæreticis diui-
sus in Apostolicam ecclesiam positam loco, qui dicitur Vetus, conueniebat.
Annis namq; triginta postquā Magnus Eustathius fuerat expulsus, ortho-
doxi Ariatorū onera sunt perpesti, rerum mutationem utilem sustinentes.

S O Z O M E N V S.

Sequacibus enim Melitij cōmunicare noluerunt hi, qui ab initio Nicæ-
num dogma seruauerant, dicentes, quod ex Ariano decreto Melitius fuis-
set ordinatus, & sequaces eius ab illo essent baptizati: ob quam rem Antio-
chena ecclesia in aliam diuiditur partem.

T H E O D O R I T V S.

Cumq; uiderent Orthodoxi, hæreticorum crescere magis impietatem,
& Apostolici dogmatis defensores aperte debellari, sanctumq; Melitium
pulsū, & Euzoium hæreticum ordinatum, uerborum meminerunt, quæ
dicta sunt Loth: Salua (inquit) salua animam tuam. Ad hæc etiam Euan-
gelici uerbi dicentis, Si oculus tuus dexter scandalizat te, aufer eum & proij-
ce abs

Constātinus in
bet episcopos
hunc locū: Do-
minus creauit
me &c. popu-
lo exponere.
Georgius La-
odicenus
Acacius Cæsa-
riensis

Ca. XLVIII
Melitius quod
ore cloqui nō
finitur, manu
designat

Melitius in ex-
ilium protrū-
ditur
Euzoius Ale-
xandrinus

schisma

Ariani trium-
phant

ce abs te. Idem & de manu & pede domino sanciente, qui etiam adiecit, dicens: Melius est enim tibi, ut pereat unum membrum tuum, quam totum corpus in gehennam mittatur.

Cap. XLIX

Decretū Melitij repetit ab Eusebio Samo Satensi Ariani

Eusebij constantia

PORRÒ mirabilis Eusebius, cui modo memini decretum fuisse commendatum, uidēs prauaricationem pactorum circa Melitium meditatam, ad suam reuersus est ciuitatem. Ariani uero scriptum testimonium metuentes, Constantio suaserunt, ut mitteret qui decretum de Melitio factum, ab Eusebio reuocaret. Tunc missus est ueredarius, qui hæc uelociter adimpleret. Quumq̄ uenisset, & Imperatoris uerba nunciasset, tunc Eusebius admirandus, commune, inquit, depositum non restituiam, nisi omnes qui tradiderant, dicant. Quod dum qui fuerat missus renunciaisset, indignatus Imperator, denuo misit ut redderet quod accepit, adijciens scripto, ut si reddere nollet, dexteram manum eius abscederet: uerbo tamen iubens illi quem misit, ne faceret quod habebatur in literis. Quumq̄ epistolam legisset Eusebius, & inuenisset poenam ab Imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit & sinistram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, non dabo clarum Arianae pestis indicium. Hanc eius firmitatem Constantius uidens, laudauit egregie. Mirantur enim & impij resistentium sibi laudes, cum gestorum magnitudine superantur.

S O Z O M E N V S.

Caput L
Victoria Iuliani aduersum Alemanos circa Argento-
ratum

Iulianus appellatur Augustus

Vocat se Pontificem Gentium

Prodigia

Note crucis in uestibus

HÆC igitur apud Orientales agebantur ecclesias. Interea Iulianus Cæsar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluiuium residēs, alios quidem peremit, alios cepit: claraq̄ uictoria decoratus, cum mediocritate uitæ atq̄ mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat: & ad illius inuidiam literas proferebat, quibus ostenderet eum propter bellum contra Magnentiū gestum, in Italiam Barbaros induxisse. Repere uero religione mutata, cum prius Christianus esse putaretur, semet ipsum Pontificem nominauit: & ueniens ad templa Paganorum, sacrificabat, subiectisq̄ talia colere suadebat. Cumq̄ Constantius propter bellum Persicum apud Antiochiam moraretur, sperans ille quod sine bello posset Illyricū occupare, ad eos agebat iter, dicens se uelle Constantio satisfacere, tanquam non sponte sed uoluntate militum infulas imperij suscepisset. Fertur itaq̄ cum ad hos terminos accessisset, uindemia iam collecta, circa occasum Pleiadum uuas denuo fuisse prolatas. Insuper etiam imbre ex aere descendente, in eius ueste simul & cæterorum guttas singulas crucis formasse signacula. Hoc facto, uidebatur & ipsi & alijs, quod botris extra tempus illatis, bonum rei panderetur indicium: imber autem cadens uestem supra quam ceciderat, roboraret. Alij uero dicebant, uuarū signum, quod præter tempus sit, significare perditionem Imperatoris instar huiusmodi botrorū, & parui

& parui temporis fore eius imperium. Porro de cruce dicebant prænunciare hoc signum, quod sit cœleste dogma Christianorū, & oporteat signari cunctos crucis indicio. Vnde cognoscitur quod diuersus interpretati quàm dixerat Imperator, ueritate fraudati nō sunt: utrunq̄ enim oportune dictum sequens tempus ostendit. Cum audiret itaq̄ Constantius contra se uenire Iulianum, instructione belli Parthici omissa, Constantinopolim ueniebat.

S O C R A T E S.

Et apud Mopsucrenem inter Cilicas atq̄ Cappadocas, nimia cogitatione, apoplexiæ passione defunctus est, Consulatu Tauri & Florentij, tertio die Nouembris mensis, anno uitæ suæ quadragesimo & quinto: ex quibus tredecim cum patre regnauit, uiginti quinque post illum.

S O Z O M E N V S.

Quo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim ueniens, appellatus est Imperator.

Mopsi fons
Constantius
Aug. moritur

Iulianus Imperator fit

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

SEXTI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,
quam Tripartitam uocant.

De Iuliani genere ac disciplinis, & quomodo peruenerit ad imperiū. Cap. I
Quò Iulianus ad ritū deuenerit Paganorū, & de sacrificijs idolorū. Cap. II
Quomode etiam ante imperium latenter fuerit Paganus. Cap. III
Quàm fuerit Christianis infensus. Cap. IIII
Quod initio imperij sui magis pepercerit Christianis. Cap. V
Quò Maris episcopus Chalcedonis in faciem redarguerit Iulianū. Cap. VI
Quod eos qui fuerant deportati à Constantio, reuocarit. Cap. VII
De seditione apud Alexandriam orta contra Paganos. Cap. VIII
Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus. Cap. IX
Quò Iulianus ecclesias clausit, & ecclesiae ornamenta diripuerit. Cap. X
De Eusebio, Nectario, & Zenone martyribus. Cap. XI
De Hilarione monacho, & crudelitate Heliopolitanorū & Arethuforum contra Christianos, & de Marco episcopo, eiusq̄ martyrio. Cap. XII
De Macedonio, Theodulo, & Taciano martyribus. Cap. XIII
De Basilio martyre, & Eupychio. Cap. XIII
Quæ in Gaza contra Christianos crudeliter sint commissa, atq̄ Sebastia, necnon & in Phœnicie. Cap. XV
De simulachro *ἀνδρωπόνο* à Paganis in ecclesia constituto. Cap. XVI
De legibus, quas Iulianus contra Christianos posuit. Cap. XVII
De reditu Athanasi ad Alexandriam. Cap. XVIII
De Lucifero & Eusebio. Cap. XIX

M De concilio

De concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato.	Cap. xxv
De differentia substantiæ & subsistentiæ.	Cap. xxvi
Pars libri Athanasii de satisfactione fugæ.	Cap. xxvii
Quod Eusebius ueniens Antiochiam propter Paulinum, & diuisum uidēs populum, fugerit indignatus.	Cap. xxviii
De Hilario Pictauiensi.	Cap. xxix
De Macedonianis.	Cap. xxx
Quod Iulianus quoq; persecutus sit Athanasium.	Cap. xxxi
Quomō Iulianus fouerit Cyclicū, propter Paganismi cultū.	Cap. xxxii
De Tito Bostrensi episcopo.	Cap. xxxiii
Quod Iulianus præceperit, ut secundū Christianorum ritum, etiam Pa- gani orationes & elemosynas facerent, & decimas templis offerrent, & cætera quæ Christianis facere moris est, adimplerent.	Cap. xxxiiii
Quibus modis conatus sit Paganismum extollere, & milites ad cultum ido- lorum inclinare.	Cap. xxxv
De corpore martyris Babylæ, & de simulachro Apollinis fulmine concre- mato.	Cap. xxxvi
De publicatione uasorum ecclesiasticorū, & quomodo Iulianus Præfectus & Felix uiolantes ecclesiam, diuinitus sint puniti.	Cap. xxxvii
Quomodo apud Antiochiam sacerdotis filius sit conuersus.	Cap. xxxviii
Quomodo Iulianis aquis immolatijs uniuersa polluerit, eiq; restiterint Iuuentius & Maximus.	Cap. xxxix
Quomodo Valentinianus, qui post eum imperauit, propter asperisionem immolatiæ aquæ ministrum percussit templi.	Cap. xl
De Artemio martyre, & Publia Abbatisa.	Cap. xli
De Basilio atq; Georgio.	Cap. xlii
De his qui amore pecuniæ à fide declinauerunt.	Cap. xliiii
Quomodo pecunias Iulianus abstulerit Christianis	Cap. xlv
Quomodo ab Antiochenis irrisus sit.	Cap. xlvi
De simulachro Christi, quod deposuit Iulianus.	Cap. xlvii
De beneficio herbæ, quæ nascebatur iuxta simulachrū Christi, & de mira- culis, quæ per loca diuersa pro nomine Christi fiebant.	Cap. xlviii
Quomodo Iulianus Iudæos armauerit contra Christianos, & de templo Hierosolymorum.	Cap. xlviiii
De bello Parthico, & quomodo Iulianus illuc profectus sit.	Cap. xlviiii
Quomodo Iulianus monachus, eius mortem antequam audiret, prænu- tiauit	Cap. xlv
De inconsulto Iuliani ducatu.	Cap. xlv
De peremptione Iuliani.	Cap. xlv
Quæ Magiæ post mortem eius inuenta sint.	Cap. xlv
	Historiæ

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,
LIBER SEXTVS.

S O C R A T E S.

NUNC igitur de Iuliano pauca dicenda sunt, eiusq; gene-
re, ac eruditione, & quomodo uenerit ad imperiū. Con-
stantinus, qui Byzantium suo nomine Constantinopolim
appellauit, duos habuit ex eodem patre, non ex ea-
dem matre, germanos, quorum unus Dalmatius, alter
Constantius uocabatur. Et Dalmatius quidem habuit
sui nominis filium: Constantius autem duos habuit natos, Gallum, & Iulia-
num. Post mortem Constantini conditoris Constantinopolitanæ ciuitatis,
cum milites iuniorum Dalmatium peremissent, tum & isti, defuncto iam pa-
tre, penè mortis periculum cum Dalmatio sustinuerāt, nisi Gallum quidem
agritudo, quæ putabatur ineuitabilis, liberasset: Iulianum uero ætas infan-
tilis: erat enim annorum octo. Cumq; ab eis feruor Imperatoris quiescisset,
Gallus circa Ephesum apud doctores erat, ubi etiā à progenitoribus pos-
siones habebat. Porro Iulianus crescens, in auditorijs Constantinopoli-
tanæ urbis exercebatur in Basilica ubi doctores erant, habitu priuato pro-
cedens, habebatq; pædagogum eunuchum nomine Mardonium, Gram-
maticum Nicoclem Laconem. Rhetoricam uero legebat apud Ecebolum
Sophistam tunc Christianū. Quod prouidentia sanè Constantij factum
est, ne apud Paganū Sophistam legens, ad eius superstitionis dogma de-
clinaret. Erat enim Iulianus ab initio Christianus. Cumq; lectione profice-
ret, fama per populum uolabat, quod possit etiam Romanā gubernare
republicam. Quod dum latius panderetur, æstuationem induxit Impera-
tori Constantio. Quamobrem amouit eum ab urbe regia, & misit Nicome-
diam, præcipiens ne accederet Libanium Sophistam, Syrum. Tunc enim
Libanius à pædagogis Constantinopolitanis expulsus, Nicomediæ dege-
bat. Prohibebatur autē Iulianus apud Libanium legere, eo quod Paganus
esset: ueruntamen librorum eius lectionibus utebatur. Cumq; proficeret in
Rhetorica, superuenit Nicomediæ Maximus philosophus, non ille By-
zantius pater Euclidis, sed Ephesius, quem postea quasi artes Magicas ex-
ercentem, Valentinianus Imperator præcepit occidi. Tum igitur non ob a-
liam causam Nicomediā uenerat, nisi Iuliani fama pertractus. Apud quem
Iulianus cum studia philosophica prægustasset, cœpit etiam doctoris imi-
tari religionem. Is enim etiam imperij cupidinem animo eius immiserat.
Cum hæc non laterent aures Imperatoris, inter spem metumq; constitu-

M 2 tus

tus, suspicionem celare uolens (quia qui dudum integer fuerat Christianus, & postea proditor est effectus) tonsus monachicā simulabat uitam: & late-
Julianus fingit se Christianum
 ter exercebatur in philosophia, in manifesto autem sacros Christianorum legebat libros. Deniq; in ecclesia Nicomediae Lector est constitutus: & sub hoc habitu furorem declinauit Imperatoris. Hæc equidem ex timore faciebat, nequaquā à spe recedens quam mente conceperat. Dicebatq; plurimis amicorū suorum felicia fore tempora, quibus ipse rerum potiretur imperio. Dum hæc itaq; contra eum sic agerentur, Gallus germanus eius Cæsar cōstitutus, uenit Nicomediā uisurus ipsum, cum proficisceretur ad Orientem. Paulò post uero perempto Gallo, repente Iulianus quoq; sit suspectus Imperatori, qui etiam eum custodiri præcepit: & cum fuga elapsus fuisset, diuersa loca circumeundo, seruatus est. Vixq; tandem uxor Imperatoris Eusebia celatum inueniens, supplicauit Imperatori ut nihil mali pateretur, sed ut potius ad philosophandum mitteretur Athenas.

THEODORITVS.

Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptrā desiderare. Quamobrē discursans per uniuersam Hellada, uates quærebant responsa reddentes, cōsulens an ad suum imperiū perueniret: inuenitq; uirum qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus sollemniter apparētib; terrore compellit Iulianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recordati deuictio-
Miraculum
 nis, repente disparuerunt. Quod cognoscens Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse uirtute, eo quod uidentes hoc signum dæmones euauissent. Porro Magus: Non hoc suspicaris, inquit, ò bone uir, eos timuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potius, abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

SOCRATES.

Post hæc igitur Imperator euocauit Iulianum & constituit Cæsarem: dansq; ei coniugem Constantiā sororem suam, contra Barbaros eum destinauit ad Gallias. Hi nanq; Barbari, quorum Imperator Constantius cōtra Magnentium auxilia petierat, cum nihil profuissent contra tyrannum, Romanorum uastabāt urbes. Cum esset ergo adolescens Iulianus, iussit præter consilium Ducum nihil moliri præsumeret. Cumq; illi accepta potestate negligentius agerent, & propterea Barbari superarent, tunc Iulianus Duces quidem delictis uacare permisit. Sumens autem milites, eisq; spolia peremptorum hostium compromittens, initium uincēdi Barbaros fecit, & amorem sui militibus inseruit. Ferrur itaq; cum in quandam ciuitatem fuisset ingressus, quod corona laurea, quibus solent ciuitates ornari, inter columnas pendens, rupto fune super eius caput deciderit, eumq; aptissime con-
Constantia uxor Iuliani. Alemanni
 nauerit

nauerit. Quo facto, cuncti clamauerunt id ei signū fore imperij. Aiunt uero quidam, Constantium propterea eum cōtra Barbaros misisse, ut ibi interiret. Sed nescio an uera suspitio sit: nam qui ei germanā dedit uxorem, si hoc cogitasset, contra se magis insidias excitaret. Cum igitur Iulianus apud Imperatorem de Ducum negligentia quereretur, alter mittitur magister armorum, eius alacritati conueniens. Cuius ministerio cum Barbaris cōfidenter est cōgressus: & cum illi per Legatos literas Imperatoris eos ad prouincias inuitantis ostenderent, tunc ille Legatos eorum coniecit in uincula: factaq; congressione uicit, ita ut etiam captum regem Constantio mitteret. Hac felicitate prouectus, à militibus appellatur Augustus. Cumq; corona deesset Imperialis, unus signiferorū torquem quem habebat in collo sumens, Iuliani capiti circūposuit. Hoc ergo modo Iulianus Imperator est factus. Quæ uero postea gesserit ille Philosophus, iudicent audientes. In ipso nanq; principio non missa Legatione ad Constantium, nec animum benefactoris placans, quicquid sibi uisum esset agebat, modo Iudices immutando Prouincias, modo derogando Constantio, & per urbes singulas publice relegendo ab illis Barbaris definitas epistolas. Quamobrem plurimi eum sequebantur, à Constantio recedentes. Tunc igitur etiam signum Christianismi quod habebat abiicit. Et cum circūiret diuersas urbes aperiens templa idolis offerebat, & se ipsum Paganorum Pontificem nominabat. Cumq; talia gereret, intestinum bellum contra Constantiū quæsitā occasione parabat: & quantum ad eum perfici potuit. Nō enim sine multo sanguine studium eius philosophiæ poterat adimpleri, nisi deus consiliorum iudex, alterū sine alterius concertatione sustulisset. Nam cum uenisset Iulianus ad Thracias, nunciatum est mortuū esse Constantium. Et hoc modo intestino bello Romanum liberatur imperium. Veniens autem Iulianus Constantinopolim, cogitare cœpit quemadmodū sibi populum complacaret, & illius fauorem decenter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene nanq; sciebat Constantium ab omnibus populis nomen Consubstantialitatis amplectentibus odio haberi: ob quam rem ab ecclesiis uidebantur exclusi, & episcopi confiscati, inq; exilium relegati. Simul etiam nouerat & Paganos fuisse contristatos prohibitione sacrificiorum, & desiderare adipisci tempus quo ipsorum aperiretur templa, & haberent idolis immolandi potestatem. Sic igitur utrunq; populum mœroribus exulceratum à defuncto cognoscens, & cōmuniter omnes de Eunuchorum uolentia, & præcipuè Eusebrij rapinis ingemiscens, apud omnes seipsum artificioso uelamine cōmendauit: & alijs quidem fingebat, alijs autem per uanam gloriam largus erat. Omnibus tamen in communi qualis esset religione monstrabat. Et primum quidem crudelitati Constantij circa subiectos derogans, & cum coram populo uniuerso redarguens, iubet episcopos in exilium deportatos reuocari, & confiscatas eorum reddi

Alemanni profugati à Iuliano

Iulianus populi fauorem conatur sibi comparare

Eusebius Eunuchus Iuliani gesta scripta

substantias. Tempora quoque Paganorum uelociter suos necessarios praecepit aperire. Eos autem qui fuerant ab Eunuchis oppressi, recipere quae male ab eis fuerant abrepta sanciuit. Eusebium uero praesidentem Imperiali cubiculo morte damnauit, non solum quia multos opprimerat, sed quia Gallum quoque fratrem suum eius accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantij regio honore sepeliuit. Expulsi quoque palatio eunuchos, tonsores, & cocos. Eunuchos quidem, quia eius uxor obierat, postquam non duxit aliam. Cocos autem, eo quod cibis simplicibus uteretur. Tonsores autem, unus (inquit) sufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunae antiquae restituens, reliquis suam mercedem scripturae dari praecepit. Abscidit quoque etiam Publicum cursum mularum & caballorum, quos publicis iussit utilitatibus ministrari. Haec eius opera laudant pauci, plurimi uituperant, quod remoto fastu Palatii contemptibile uideretur Imperium. Is etiam noctu uigilans conscribat libros. Et descendens in Senatu publice recitabat. Solus enim Imperatorum a Iulio Caesare in Curia Senatus recitauit orationes. Honorabat quoque disciplinarum cultores, maxime philosophantes. Quamobrem undique fama congregabat huiusmodi uiros confluentes circa Palatia, qui circumamicti pallijs magis habitu quam magisterio agnoscebantur. Erant quoque graues uniuersis Christianis, seductores uiri, & Imperatoris semper religioni fauentes. Habens itaque Iulianus immodicum uanae gloriæ uitium, cunctos ante se principes lacerauit in libro quem de Caesaribus scripsit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Ut ergo cocos atque tonsores expelleret, opus philosophi, non tamen Imperatoris fecit: ut autem detraheret atque laceraret, neque Philosophi, neque principis fuit.

S O Z O M E N V S

Cap. II
Iulianus
Aug. abluu
baptismum
Prodigium cor
ronatae crucis
in extis uisae

Erunt itaque mox in ipso principio Iulianum adeo aperte & impudenter negasse Christianam fidem, ut quibusdam sacrificijs & inuocationibus, quas expeditiones Pagani uocant, & sanguine immolationum, nostrum baptismum studeret abluu, & abrenunciare ecclesiasticae professioni. Ex illo enim tempore tam secretè quam publicè & in templis, licenter Pagani sacrificia celebrabant. Fertur uero, quod cum aliquando sacrificaretur, ostensum sit ei in uisceribus pecoris immolati, signaculum crucis corona circumdatum. Quo uiso, alios quidem sacrificij ministros fuisse perterritos, reputantes uidelicet huiusmodi religionis uirtutem, & Christiani dogmatis aeternitatem: eo quod corona quae circumdabat cruce, uictoriae esset indicium: & quia ambitus circuli a suo principio nusquam terminaretur, sed magis reuertetur in semetipsum. Cumque ceteri mirarentur, princeps huius scientiae confortauit eos, dicens prospera & utilia sibi indicia fuisse monstrata, & quod magis signum dogmatis Christiani coerceretur, nec ei quod uellet dilatari, liceret, termino circuli circumsepto.

Theodo

THEODORITVS.

Iulianus enim metuens Constantium, quod genere proximos tyranni dis formidine perimeret, Lectorum sociatus est choro, & diuinos codices in ecclesia populo audiente legebat. Nam & Basilicam martyrum aedificauit, quam diuina prouidentia non suscepit.

S O Z O M E N V S.

Cum adhuc pueri Gallus & Iulianus in Cappadocia agerent, aiunt habuisse eos tunc studium, ut maximam Basilicam ad sepulturam martyris Mamæ extruerent: & inter se diuiserunt opus. Cumque ambo certarent in aedificio, ut alter alterum superaret, fertur quoddam prouenisse miraculum: & nisi haecenus superessent, qui haec se audiuisset ab inspiciebibus narrarent, uideretur forsitan incredibile. Galli namque pars augebatur & omnino crecebat: Iuliani uero labores, alij quidem fodiebantur, alij terra ipsa uomente rudibus implebantur. Aliquando deposita fundamenta terrae copulari non poterat, perinde ac si quaedam uiolenta uirtus ex loco inferiore ea reperiendo depelleret. Quae causa cunctis apparebat esse prodigiosa. Ex illo namque colligebant, non esse uirum illum in religione Christiana sanum.

S O Z O M E N V S.

Cum igitur solus tenuisset imperium, templaque reserasset, & alia reparet, omnem deuotionem etiam ministris templorum affluentius impendebat. Sepe uero ciuibus in commune rescripsit, ut ad Paganos accederent ritus, & eius donatione fruerentur, Christianis se inimicum apertè designans, ita ut neque uenire ad se eos uellet, neque Legationes eorum susciperet. Denique cum Persae mouissent bellum, Legationem mittentibus Nisibinis tanquam omnibus Christianis, & neque templa reserantibus, neque ad eorum sacra uenire uolentibus, interminatus est, non se auxilium praebiturum, nec Legationem quasi pollutam ciuitatis esse suscepturum, neque ad eos prius accessurum, nisi cognosceret in Paganismum esse mutatos. Hoc etiam apud Palaestinae questus de Constantiensibus, delegauit. Hic enim locus cum esset Gazae portus, & Maioma uocaretur, essetque Christianis plenus, a Constantino dignitatem meruit ciuitatis, & ex filij eius nomine Constantiana nuncupata est. Iniustum enim arbitratus est Constantinus, ut Paganis subdita uideretur esse Gazensibus. Tunc ergo Iuliano regnante, litem Gazae Constantiensibus intulerunt. Quo Iudice residente, Constantiam rursum eis subdidit, distantem propemodum stadijs uiginti. Et ex illo, sublato priori nomine Gazae Maritimae uocabulo nuncupatur. Habebat enim communes Iudices atque Duces: sola uero iura ecclesiae duas uidentur ostendere ciuitates: utraque enim suum episcopum habet & clerum. Et Vigiliae martyrum atque Collectarum apud eos seorsum fiunt, & termini utriusque episcopatus ecclesiaeque constituti sunt. Quodam tempore defuncto Maiomeno Pontifice

M 4 fice

fice, quidam Præfulum ecclesiæ Gazæorum studuit utrunq; clerum suæ di-
tioni submittere. phas non esse dicens, ut uni ciuitati duo episcopi præside-
rent. Resistentibus Maiomenis, deliberauit prouinciæ synodus, ut eis pro-
prium ordinaret episcopum, oportere credens eos qui sub Cōstantino pro-
prietatis religione ciuitatis habere priuilegia meruissent, & Pagani Principis
iudicio hæc amississent, in sacerdotijs & ordine ecclesiarum nequaquã dato
antiquitus honore priuari. Ea quoq; tempestate Cæsaream Cappadociæ
maximam ac felicissimã ciuitatem ita uocari prohibuit, eiq; appellationem
antiquam Cæsaris abrogauit, quam à Claudio Cæsare promeruerat. Nam
prius Mazaca uocabatur. Habebat enim odium eius antiquitas, eo quod
omnis eius esset populus Christianus, & templū apud se Iouis & patris de-
struxisset Apollinis. Nam cum etiam eo regnante, Fortunæ sacellum quod
solum remanserat, à Christianis fuisset euersum, ciuitati crudeliter erat infe-
stus: & Paganorū populos illic habitantes, ualde culpabat, qui semet ipsos
ulti non essent, & quidlibet pro Fortuna sustinuissent. Omnes uero posses-
siones atq; pecunias Cæsariensium ecclesiarū cum uerberibus exquirens, in
medium iussit afferri. Moxq; ex eis trecentas auri libras in ærario publico
collocauit. Clericos autem uniuersos aggregari inter milites iussit, Duci pro-
uinciæ seruituros: quod est nimis graue & uehementer iniuriosum. Popu-
lum uero Christianorū cum uxoribus ac filijs inscribi præcepit, & tanquam
uicaneos tributa persoluere, cum interminatione iurans, quod nisi templum
rursus festinãter ædificarent, & ciuitatem ualde affligeret, & ne quidem ca-
pita sua Galilæos habere permitteret. Sic enim solebat uocare Christianos.
Quod fortè euenisset, nisi sine celeri defecisset.

Cap. V **I**Nitio nanq; parcens Christianis, clementer uisus est, sciens priores peri-
secutores nihil profecisse ad augmentū Paganismi, quod punissent Chri-
stianos: qui magis hinc creuerint, et facti sint gloriosi pro uero dogmate mo-
rientes. Inuidens igitur illorū gloriæ, à tormentis abstinuit, iudicans esse ne-
cessarium, ut sermone potius & admonitione Paganismum colendum po-
pulo suaderet, credens etiam hinc se monstrare clementem.

Cap. VI **F**ertur enim, quum Constantinopoli apud Fortunam sacrificaret urbis,
accessisse ad eum Mares episcopus Chalcedonis, & publice impium &
atheop, id est, sine deo, apostatamq; uocitasse: illum uero solam ei imprope-
rasse cecitatem: erat enim senex, & propter imbecillitatem oculorum manu
alterius agebatur. Super hæc uolens etiam lacerare deum, consueue dixit:
Neq; Galilæus deus tuus curare te potest. Respondens uero Mares dixit:
Ego, inquit, deo meo pro cecitate gratias ago: quia hoc ideo factum est, ne
te uideam pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abcessit.
Sic enim putabat potius roborari Paganismum, si se patientem ac mitem
Christiano populo demonstrasset.

Hæc

Hæc itaq; faciens, eos qui fuerant à Constantio fugati propter religio-
nem, reuocauit, & confiscatis patrimoniis sua restituit, præcipiēs popu-
lo ut nullum læderent Christianum, neq; nolentem sacrificare cōpellerent:
sponte uero accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgariq; so-
litis eorum sacrificijs præparabat. Clericis autē omnia priuilegia, honores,
consuetudinesq; subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsosq; Curia tra-
didit simul & à uirginibus & uiduis quæ pro penuria inter clericos aleban-
tur, iussit exigi ea quæ pridem à publico accepisse uidebantur. Cōstantinus
enim Imperator disponens res ecclesiarū, unicuiq; ciuitati prospexit, ut cle-
ricis sufficientia emolumenta perciperet, & hoc lege firmauit: quod haecenus
mortuo Iuliano seruatur. Hanc exactionem aiunt ualde fuisse crudelē. Au-
ferrebat enim subinde pecunias, & ornamenta sacra: templaq; sub Constan-
tino & Constantio fundata destruebantur: datæ ad ædificia pecuniæ rursus
exigebantur. Hac occasione sacerdotes, & clerici, & populus Christianus cru-
deliter uexabantur.

S O C R A T E S.

Pridem tempus in Alexandrinorū maxima ciuitate contigit ex huius-
modi causa seditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus
desolatus atque neglectus, multaq; sorde completus: hic Pagani olim deo
Mithræ sacrificantes, homines immolabant: quem locū Constantius quasi
uacantem ecclesiæ Alexandrinæ concesserat. Hic Georgius uolens orato-
rium extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret inuentū est illic
adytum in multa profunditate constructum, in quo Paganorū mysteria ce-
lebrabantur. Erant enim ibi caluariæ hominū plurimæ, maiorum pariter &
infantium qui perhibebantur illic extincti, ut ex eorum uisceribus artes Ma-
gicas exercerent. Hæc igitur Christiani reperientes in adyto Mithræ, stu-
duerunt ad irrisionem Paganorū uniuersis hæc facinora referare, diuulga-
bantq; capita hominū quæ compererant. Hæc Alexandreię Pagani uiden-
tes, & opprobrium nō ferentes, ira succensi sunt, & omne quod ad præsens
inuenerūt arma iudicantes, impetu contra Christianos facto, multos intere-
merunt, alios gladijs alios fustibus aut lapidibus, alios funibus strangulan-
tes, quosdam etiam crucifigentes ad sacræ crucis iniuriam, plurimos diuer-
sis uulneribus affligētes. Et ita factum est, ut neq; proximis parceretur, sed
philosophus philosophum percussit, & frater fratrem, parentes filios: & in-
uicem in mutua nece grassati sunt. Quamobrem Christiani eūdem locum
purgare quieuerunt.

Interea cum Iudices denunciaissent mortuum fuisse Constantium, & im-
perare Iulianum, seditionem fecit in Alexandria populus Paganorum,
& impetu facto cōtra Georgium, uinculis eum alligauerunt. Quem paulo
post uenientes ad carcerē petemerunt, eiusq; cadauer imponentes camelo,
à mane usq; ad uesperam per totam traduxerunt ciuitatem, & circa serum
diei

Cap. VII
Subdola Iulia
ni in Christia
nos clementia

Clericorū pri
uilegia & ho
nores
Virgines &
uiduæ pauper
culæ ex publi
co alebantur

Cap. VIII
Pugna inter
Gentiles &
Christianos
apud Alex
andriam

Cap. IX
Georgius Ale
xandrinus oc
ciditur

Mazaca
templū idolo
rū à Christia
nis destructū
Theaurus
ecclesiasticus
Cæsariensibus
ademptus
Clerici cogun
tur militare
Galilæos Iu
lianus uocat
Christianos

diei concretauerunt. Multi ferunt Arianorū, quod à fautoribus Athanasii id factum sit: sed ego reor indubitanter hoc fecisse Gentiles, cum utique & querelas haberent aduersus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionemq; solennitatum. Quod etiam Iulianus sic se habuisse testatur per litteras ad Alexandrinos missas, in quibus culpatur eos, pœnãq; relaxat, quasi propter reuerentiam Serapis, quem ciuitatis conservatorem dicit, & Alexandri conditoris eius, necnon Iuliani auunculi sui, qui in Paganismo strenuus fuit, & Christianos supra modum oderat.

Cap. X
Iulianus auunculus Iuliani Aug. templa Christianorū spoliat

Dicitur enim is studiū habuisse, ut in thesauros Imperatorios plurima & preciosa ecclesie Antiochenae uasa recoderet, & clausisse ecclesias, & uniuersos clericos effugasse, & solum tunc Theodoritum stetitisse presbyterum. Quem cum tãquam uasorum custodem comprehensum crudeliter sauciaisset, nouissime gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter uniuersa tormenta respondit, & pro dogmatis confessione deuicit. Quumq; uniuersa deo dicata uasa & pallia collegisset, proficiens hæc in terram, contumelijs & iniurijs ut uoluit afficiens CHRISTVM, super ea etiam sedit, & cum ulu auit iniuriarum. Moxq; uerenda eius & loca scœmoribus circumposita feruntur esse percussa, & ad tantam peruenit putredinem, ut uermes procreantur, medicis laborantibus nec ualentibus uincere affectionem. Conficiebantur enim omnimoda preciosaq; medicamina ex pinguibus uolatilibus, ut eorum pinguedine corrupta & putria membra linirentur. Hoc factò, uermes ad superficiem prouocabant, quia in profundo ebullientes, per uias serpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac affectione securus. Hoc itaq; claruit diuina indignatione factū, cum etiam custodes Imperii thesaurorum, & alij plurimi aduersus ecclesias insurgentes, inopinata & miseranda morte defuncti sint, quasi superna indignatione damnati.

Cap. XI
Eusebius Nestarius Zenon

His dictis tempus est ut mentionem faciamus Eusebij, Nestarij & Zenonis fratrum Christianorū, contra quos odiu exercentes populi Gazæorum, domi celatos, et cõprehensos, uinculisq; traditos, atq; flagellatos: postea conuenientes in Theatrum, aduersus eos clamare cœperunt, quasi eorum templa destruxissent, & iniuriam Paganorum præterito tempore multa gessissent. Cumq; se mutuo (ut uulgus solet) excitarent concurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nunc supinos trahentes, atq; percutientes, & uulneratos lignis, lapidibus, atq; fustibus. Audiuī nanq; etiam mulieres egressas, & cum radijs telarum eorū corpora uulnerasse: & cocos publicos, alios aquam, alios feruentis ollas fudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. Cumq; eos dilacerassent, capitaq; fregissent, ita ut cerebrū in terra iaceret, deduxerunt extra urbem, quo solebant mortua iumenta projicere: ibiq; eorum corpora concremantem, ossa quæ remanserant, inter cadauera camelorum & asinorum

asinorum permiscuerunt, ne possent facile reperiri: quod nō diu latuit. Quædam nanq; mulier Christiana, nō tamen de Gaza, diuino præcepto per noctem ea colligens, & in urnam recondens, Zenoni eorum cõsobrino seruanda contradidit. Deus enim per uisionem mulieri reuelauit hunc uirū: ei nanque erat ignotus, & nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierem reliquias eorum accepit, & interim domi seruabat. Quumq; is eiusdem ecclesie suscepisset episcopatum, imperante Theodosio fabricata Basilica ante ciuitatem, & altari fixo ossa martyrum collocauit iuxta confessorem Nestorem. Qui dum in uita sua cum istis suis proximis habitaret, cum martyribus comprehensus à populo, uinculis eorum flagellisq; participatus est. Is enim cum traheretur habens pulcherrimū corpus, ad miserationem persequentes adduxit. Quem extra portas semiuiuū, morti tamen proximum proiecerunt. Hunc colligentes quidam, ad Zenonem adduxerunt. Apud quem dum curaretur, defunctus est.

Zenon episcopus Gazæ

Nestor

Inter hæc autem dum Hilarionem monachum Gazæi requirerent, fugit in Sicilia, ubi ligna de montibus colligēs, & in ciuitate uendēs, sic uictum quotidianum parabat. Cumq; eius illic uirtus fuisset patefacta per dæmones, uenit in Dalmatias: ibiq; uirtute diuina plurima miracula faciebat, ita ut etiam mare, quod quædam occupauerat loca, sua oratiōe repelleret. Sed etiam hinc rursus abscessit: quia ubi laudabatur, habitare declinabat: demutando loca cunctis esse studebat incertus, ut opinionem suam crebra migratione destrueret. Nouissime uero cum nauigaret in Cyprum, uenit in Paphum: inuitatusq; ab episcopo Paphi, amabat locum, & circa prædiū Charibdim nuncupatum, philosophatus est: quæ ut martyr nō esset, fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia præceptū diuinum est, non expectare persecutores. Nam qui in persecutione cõprehenduntur, fortiter ferre iubentur. Gazæi itaq; & Alexandrini cõtra Christianos talia gessisse noscuntur. Sed Heliopolitani & Arethusi, Syriam habitâtes, ad tantam uenere crudelitatem (sicut illorum temporū homines explanauerunt) ut sacras uirgines insolitas à populo uideri, publice nudatas stare cogèrent in Theatro. Quas primo iriserunt, postea totonderūt, nouissime per medium sectas, porcos ut eas deuorarent prouocabāt. Ut ergo reor Heliopolitas ad crudelitatem sacrarum uirginum res illa perduxit, eo quod paterna consuetudo qua fornicabantur eorū uirgines antequam nubèrent, prohibita uideretur. Constantinus enim destructo in ea ciuitate Veneris templo, prius apud eos construxit ecclesiam, & consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethusi uero Marcum suæ ciuitatis episcopum, senem, uita & conuersatione reuerendū, mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam prius habuerunt exosum, eo quod Constantij temporibus ut Paganos ad Christianismum adduceret, templum illorum ornatissimum preciosissimumq; destruxisset. Cumq; Iulianus

Cap. XII
Hilarion

Heliopolitanorum crudelitas in sacras uirgines

Arethusi Marco episcopo suo in sensu

Marcus epi/
scopus Arey/
thustiorum

lianus imperaret, motus in eum est, & precepit, ut aut estimationem templi redderet, aut id rursus aedificaret. Et cum utrumque impossibile foret Christianis simul & sacerdoti, primo fugit secundum Evangelicam legem: postea uero cum multi propter eum periculis & necessitatibus subderentur, de fuga reuersus est, & sponte semetipsum populo, ut quod uellent, in se exercerent, contradidit. Qui dum laudare philosophum debuissent, credentes potius contemptorem, irruentes in eum, & per singulas plateas trahentes, eius capillos & membra dilacerabant uiri simul & foeminae, ita ut tenuibus testibus eius aures absinderent. Ac pueri apud magistros positi, illudebant ei, alapis caedentes, & graphijs sine aliqua miseratione pungentes. Quae etiam in cuculos deposuere foetentes. Cumque adhuc respiraret, eum melle & liquamine perungentes, & in sportam immittentes suspenderunt in aere. Fertur ergo tunc uespis & apibus ipsum contingentibus, & carne eius uescentibus dixisse Arethuisis, quod ipse quidem esset excelsus, illos uero uideret in humili constitutos, sed postea etiam ipsos fore passuros.

THEODORITVS.

Hoc igitur agentes, cogebant eum ut templum reaedificaret, aut daret impensas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, uel medietate petebant pecuniarum: nouissime uel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec unum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur superati, ab eius superfedere supplicij.

SOZOMENVS

Sermo fertur, quod tunc praefectus praecipue Paganus fuerit admiratus Marci constantiam, & ad principem ueniens quereretur, dicens esse pudendum, ut in uno sene tanta tormenta peragerentur: Et Christianos cum talia paterentur, fieri gloriosos, se uero magis esse opprobrio. Marcus ergo tali est sine coronatus.

Cap. XIII
Theodulus
Tatianus

Eodem tempore Macedonius quoque, Theodulus, & Tatianus Phrygiae templum aperuisset prouinciae Iudex, & longo tempore plenum rudibus emundaret, ingredientibus istis per noctem, idola contriuerunt. Cumque propter hoc multi comprehensi ad supplicium ducerentur, illi semetipsos exhibuerunt, Quos dum Iudex quasi habita satisfactione delictorum, nollet occidere, populis clamantibus uario tormentorum genere castigauit. Nouissime uero in craticula superpositos ardere praecipit. Cumque cremarentur: Si assis, inquit, carnibus o Amati delectaris (sic enim uocabatur Iudex) altera latera ignibus obijce, ne cum comedere coeperis, carnes semicrudas inuenias. Et isti ergo fortissimo certamine deuicerunt. Aiunt autem Busyrim in Ancyra Galatiae, clarissimam fortissimamque habuisse confessionem, cum fuisset in haeresi quae uocatur τὸν ἐγκρατικὸν, id est, abstinentium. Huc enim cum Iudex comprehendisset quasi Paganis insultantem, torquere uolebat

Amatius,
Iudex
Busyris,
martyr

Enkratite

in pur

in publico, iussitque ut appenderetur in ligno. Tunc Busyris extensis cito manibus supra caput, nudauit latera, dicens non opus esse ut ministri appendendo se deponendoque laborarent, quum esset ipse paratus ad poenam quam uellent exercere, & latera sua terroribus praepararet. Miratusque eius promissionem Iudex, rei experimento magis obstupuit. Nam cum ungulae ferreae eius latera uehementius exararent: quamdiu Iudici placuisset, sustinuit manus extensas, & plagas cum alacritate suscepit. Post haec autem reductus in uincula quiescebat. Porro paulo post morte nuntiata Iuliani usque ad Theodosij principatum uixit, & in ecclesia catholica acta poenitentia prioris haereseos, conuersatus est.

In illo porro tempore ferunt uitam finisse martyrio Basiliu[m] ecclesiae Antiochanae presbyterum, & Euppsychium Caesariensem. Cappadociae ducta nuper uxore, cum adhuc quasi sponsus esse uideretur. Euppsychius enim peremptus est propter Fortune templum, quod (sicut iam diximus) dirutum fuerat, & in communi Caesarienses iram principis sunt experti, & alij quidem morte, alij fuga mulctati sunt. Basilius autem studiosus uir, circa dogma probatus, dum uixit Constantius, testitit Arianis. Et propterea Eudoxij decreto ab ordine est remotus ecclesiastico. Cum uero Iulianus tenuisset Imperium, Christianos publice commonebat, ut proprium dogma seruarent, nec Paganorum superstitione macularentur, honoresque collatos a Principe pro nihilo iudicarent, temporales utique & perpetuae damnationis autores. Propterea ergo in suspicionem & odium ueniens Paganorum, quonia[m] publice sacrificantes inspiciens stabat, & ingemiscens orabat atque clamabat, ne ullus Christianorum huiusmodi errore teneretur obnoxius, comprehensus & traditus prouinciae Iudici, multaque tormenta fortiter sustinens, martyrio coronatus est. Haec colligens in unum retuli, licet diuersi anni uel dierum uideantur esse martyrij.

Cap. XIII
Basilius Ancyranus
Euppsychius
Caesariensis

Basilius
occiditur

THEODORITVS.

Quae enim idolorum seductionibus subditi tempore illo commiserint, multa quidem sunt & proprijs libris egentia: sed ego ex multis pauca narrabo. In Ascalone siquidem & Gaza, uirorum sacerdotio dignorum & mulierum uirginitatis conuersatione pollentium, diuidentes uteros, & ordeo cumulantes exposuerunt deuotioni porcorum. In Sebastia uero, quae est eiusdem prouinciae ciuitas, Ioannis Baptistae loculum aperuerunt, ignique tradiderunt ossa, ac puluerem dispererunt. Porro scelus quod in Phoenice commiserunt, quis poterit uel dicere sine lachrymis, uel audire? In Heliopoli enim quae est circa Libanum, erat quidam diaconus nomine Cyrillus. Is imperate Constantio, succensus zelo diuino, multa idola quae ibi adorabantur contriuit, & igni cremauit. Cuius facti memores uiri nephandi, non solum peremerunt eum, sed etiam secantes uentrem, ex eius iecore comederunt. Quil

Cap. XV

Cyrillus diaconus Hierosolymitanus, martyr

N tamen.

tamen omnium inspectorem oculum non potuerunt effugere, sed dignas de- derunt sua temeritate poenas. Quicumque enim illo scelere participati sunt, dentibus omnibus priuati sunt. Sed & ipsae linguae pariter defluerunt, con- sumptae putredine. Perdiderunt etiam uisum, & affectionibus suis uirtutem praedicauerunt omnibus pietatis.

Cap. XVI
Αἰδοφόρου
Ἄγγελου
Aemilianus
martyr

IN Emesa uero, quae est in eius confinio ciuitatis, Dionysio *yuuidu*, id est, Baccho muliebri, ecclesiam quae deo nuper fuerat aedificata, dedicauerunt, ad derisionem simulacrum illud statuentes *αἰδοφόρου*, id est, quod uirum monstraret ac foeminam. In Dorostolo uero insigni Thraciae ciuitate, Aemilianus inuictissimus decertator, a Capitolino uniuersae Thraciae Iudice igni traditus est. Porro Marci Arethusii episcopi gesta uel passio, Aeschylus & Sophoclis magniloquentia noscitur indigere, ut digne actus illius Tra- gediae ordine recitentur.

Cap. XVII

INnumera quoque alia in omni terra & mari ab impijs contra pios illo tem- pore sunt commissa. Tunc igitur aperte deo exosus Imperator, contra piete- tem ponebat leges: & primum quidem interdixit Galilaeorum filijs (sic enim Salua- toris nostri cultores nominabat) Poetarum & Rhetorum atque philosophorum legere disciplinas. Proprijs, inquit, pennis, secundum prouerbium, uulnera- mur. Ex nostris enim armati conscriptionibus contra nos bella suscipiunt: *οἷς οἰκείοις γὰρ φροσι πηλοῖς, καὶ τὸν πηροῖμα, βαλλόμεθα, ἐν τῶν ἡμετέ- ρων συγγραμμάτων καθοπλιζόμενοι τὴ καθ' ἡμῶν ἀναδέχεται γέλιμω.* Post hanc aliam posuit legem, praecipiens Galilaeos expelli militijs.

Prouerb. No-
stris isorum
pennis imper-
timur

S O C R A T E S

Cap. XVIII
Athanafius
redit Alexan-
driam

IGitur Athanasium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus liben- iter excepit. Expuleruntque ecclesiam Arianos, & Athanasio scepra uenera- bilia tradiderunt. Verum Ariani in domibus ignobilibus se colligentes, loco Georgij Lucium habuerunt.

Cap. XIX
Lucifer
Eusebius

EA siquidem tempestate Lucifer Caralensis, & Eusebius Vercellensis episcopi, Imperatoris iussione ab exilio reuocantur. Vtrique enim ultra Thebaidos terminos ab exilio remeantes, tractabant, quemadmodum cor- ruptam ecclesiae regulam repararent. Placuit igitur ut Lucifer quidem ad Antiochiam Syriae perueniret, Eusebius Alexandriam, ut una cum Athana- sio facto concilio ecclesiae dogmata roboraret. Lucifer tamen misit in locum suum Diaconum, per quem professus est ratum se habiturum, quod esset concilio ordinante constitutum. Ipse autem ueniens Antiochiam, fluctuantem inue- nit ecclesiam: erat enim inter se turba diuisa, & non tantum haeresis Ariana, quae erat sub Euzoio, diuidebat ecclesiam: sed etiam Melitij sequaces, stu- dium habentes circa suum praesulem, a suis confortibus recesserant. Tunc ergo Lucifer ordinans eis Paulinum episcopum, rursus abscessit. Eusebius autem ueniens Alexandriam, cum Athanasio concilium celebravit.

Melitiani

Conue

CONueneruntque ex diuersis ciuitatibus episcopi, & de maximis necessa- rijsque rebus habuere tractatum. Vbi etiam de sancti spiritus diuinitate tractantes, eum in consubstantiali trinitate comprehenderunt. Et uerbum inhumanatum non solum carne, sed etiam anima declarauit: sicut olim uir- ris ecclesiasticis complacuerat. Non enim nouam religionem in ecclesiam in- troduxerunt, sed quam ab initio ecclesiastica traditio docuit Christianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita huius disputatione sermonis, scripturam nobis probatissimam reliquerunt. Nam Irenaeus, & Clemens, & Apollina- rius Hierapolites, & Serapio Antiochenae praesul ecclesiae, animatum eum qui inhumanatus est, in suis sermonibus sunt professi. Necnon per Beryllum episcopum Philadelpiae in Arabia constituta facta synodus, scribens ad eundem Beryllum haec ipsa contradidit. Sed etiam Origenes ubique in suis libris animatum nouit eum, qui est humanatus: proprie tamen nonus Tomus eius in Genesim hoc sacramentum congruenter exponit, ubi Adam quidem Christum, Euam uero ecclesiam latius explanauit. Horum itaque dictorum digni sunt testes sanctus Pamphilus, & qui ex eo habebat cognomen, Eu- sebius. Ambo namque & communiter Origenis uitam commendantes, & eius ad- uersarijs resistentes, insignibusque libris satisfactionem pro eo componentes: non primum Origenem ad hanc disputationem uenisse dicunt, sed mysti- cam ecclesiae interpretatum fuisse traditionem. At illi qui Alexandria con- uenerunt, non sine subtili inuestigatione quaestionem de *ὑποστάσει*, id est, sub- stantia, & *ὑποστάσει* id est, substantia reliquerunt. Osius namque Cordubae Hispaniae praesul (de quo iam sermo praelatus est) praemissus ab Imperato- re Constantino, ut flammam tunc ab Ario excitatam extingueret, etiam Sabellij Libyenss dogma destruxit, de substantia ac substantia habuit quaestionem.

Cap. XX

Beryllus
Synodus Phi-
ladelphina

Apologia pro
Origene

Osius Cor-
dubensis
Sabellius
Libycus

S O Z O M E N V S

Interea plurimi episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio & Eu- sebio Niceni concilij decreta roborauerunt: & consubstantialem patri ac fi- lio spiritum sanctum sunt professi, Trinitatemque nominauerunt. Et quoniam de substantia & substantia quaestio turbabat ecclesias, sapienter decretum est, ut his nominibus contra Sabellianos solos utamur; ne uocabulorum inopia idem putetur esse substantia quod substantia.

Trinitas

Sabelliani

S O C R A T E S

HAEC quidem nunc synodus. Nos autem de *ὑποστάσει*, id est, substantia: & *ὑποστάσει*, id est, substantia, si quid nouimus, absurdum non est bre- uiter indicare. Igitur qui Graecanicam explanauere prudentiam, *ὑποστάσει*, id est, substantiam quidem diuerso modo definierunt, *ὑποστάσεις*, id est, sub- stantiae uero ne sermonem quidem fecerunt ullum. Irenaeus autem Gram- maticus in libro, ubi uerba secundum ordinem elementorum colligit: etiam

Cap. XXI

N 2 Barbarum

Barbarum uocat hęc uerbum, nec apud aliquos antiquorū usurpatum: A quod etiam si alicubi sit inuentū, non tamen hoc indicare quod nunc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnicia locum insidiarum significare *ὑπόστασις*, id est, substantiam meminit. Apud Menandrum ueluti feces quæ ex uino colliguntur in dolio, *ὑπόστασις*, id est, substantiam designare dicit. Sciendum tamen, quod licet antiqui philosophi hoc modo loquuti non fuerint, tamen iuniores philosophi pro *ὑπόστασις*, id est, substantia, *ὑπόστασις*, id est, substantiæ uocabulo sunt usi. Substantiæ uero definitionem diuersis modis explanauerunt. Si ergo definitione substantia circūscribitur, quomodo in deo, qui non potest comprehendi, proprie hoc uti sermone poterimus? Verū Euagrius in Monachico libro temere quidem & inconsiderate de deo disputandū esse prohibuit. Definire uero diuinitatem modis omnibus interdicit. Ait enim rerum compositarum esse definitiones. Is itaq; sic ait: Omnis, inquit, propositio aut genus habet quod prædicatur, aut speciem, aut differentiā, aut propriū, aut accidens, aut ex his compositam orationē. Sed nihil in sancta Trinitate horum quæ dicta sunt, poterit comprehendī: igitur quod ineffabile est, ratione silentij adoretur. Hęc quidem Euagrius. Nos autē licet facta digressione hęc dixisse uideamur, tamen tanquam utilem hystoriæ causam nos retulisse non pœnitet.

PARS LIBRI ATHANASII

de satisfactione fugæ.

Cap. XXXII

Verum Athanasius librū de satisfactione fugæ olim à se conscriptum tunc eis præsentibus legit: cuius partes utiles, & quæ profint hic interrens, totū librum multorū uersuum quærere & legere studiosos admono. Ait enim: Ecce huiusmodi sunt præsumptiones impiorū hęc agentes, nec erubescerent. In quibus primū contra nos mala sunt machinati, hæc tunc accusant quod manus eorū paratas ad necem declinare potuerimus, & amarissime potius ingemiscunt, quod nos penitus extinguere nequiuerunt: & impropere timoris causam, ignorantes quod dū hoc submurmurāt, in semetipsos magis retorquet culpā. Nam si fugere malū est, persequi multo deterius. Hic quidē ne moriatur, absconditur: hic autē persequit, ut occidat. Et ut fugiatur quidem, scriptū est: qui autē quærit occidere, præuaricatur legem, & magis ipse fugiēdi præbet occasionē. Si ergo fugā impropere persequentes, pudeat eos potius suis ipsorū. Quiescāt insidiari, & quiescunt continuo fugientes. Sed à malitia non desinunt sua, & cōprehendere omnino uitute festināt, sciētes quia fuga persequutionē patientiū, in dicitū est maximū persequentiū. Nullus enim mitem atq; elementē fugit aliquando, sed magis ferocem simul & callidū. Omnis em̄ qui gemebat & uexabatur à Saul, fugiebat & ueniebat ad Dauid: Sed isti propterea eos q̄ absconsi sunt, intertimere student, ne ipsorū maliciam uideantur arguere. Qui etiam in hac

Excusat fugā
sua Athana
sins

parte

A parte cæcantur. Nam quanto fuga manifestior est, tanto amplius eorū insidijs neces exiliacq; cōmissa omnibus sunt aperta. Nam siue perimāt, mors contra eos semper exclamat: siue rursus exilia minētur, undiquaq; ipsi contra se mali memoriā destinare noscuntur. Et si quidem sanā haberent mentem, uiderēt semetipsos in his esse cōstrictos, secp̄ in cōsilijs suis offendere. Sed quoniā mentē amiserūt, propterea persequutione decipiūtur: & quærentes occidere, suā non cōtemplantur impietate. Nam si derogant eis qui fugiunt quærentes occidere, quid faciant cum uident Iacob fugientem Esau fratrem suū, & Moysen in Madian descendisse propter Pharaonis timorē? Quomodo satisfaciēt fugienti Dauid Saul, qui in domū misit, ut interimere eū, dum absconsus esset in spelunca, & mutasset uultū suū donec declinaret ab Abimelech? ob quam causam inimicorum euasit insidias. Quid dicant isti, qui omnia proferūt temere, uidentes maximū Heliam in oratione quidē mortuū suscitasse, tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Hiezebel? Tunc etiam quæsi filij prophetarū celati sunt latentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hęc tanq; uetera nō legerunt, saltem memoriā habeant euangeliorū. Nam & discipuli propter metum Iudæorum recesserūt, celantes semetipsos: & Paulus in Damasco à principe gentis quæsitus, de muro in sporta demissus est, & manus quæretis effugit.

Helias
Achab
Hiezebel
Abdias

Hęc igitur de sanctis uiris scriptura dicente, quā putas excusationē suæ petulantia poterunt inuenire? Siue ergo timorem impropere, contra semetipsos tanq; uasani loquuntur: siue contra uoluntatē dei hoc dicāt fieri, scripturarum diuinarum uidentur penitus expertes. Nam in lege præceptum fuit, ut deputarentur etiam ciuitates ad fugā, ut hi qui quærebatur ad mortem, quoquo modo liberati possent. In nouissimo uero tēpore seculorum ueniens ipsum, quod Moysi loquutum est, patris Verbum, rursus hoc dedit mandatū, dicens: Cum persecuti uos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Et post pauca dicit: Cum ergo uideritis abominationē desolationis, quæ dicta est per Daniele propheta, stantē in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: qui in tecto est, nō descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non reuertatur tollere uestes suas. Hęc enim scientes sancti, huiusmodi habuerunt conuersationis modum. Quæ enim tunc præcepit dominus, hæc etiam ante incarnationem sui præsentiam in sanctis loquutus est. Et hic est hominū terminus ad perfectionē ducens, ut qd̄ deus iubet, hoc faciant. Propterea & ipsum Verbum propter nos humanatū, cū quæretet (sicut nos ipsi) abscondi dignatū est: & iterū cum persequutionē pateretur, fugit & insidias declinauit. Decebat enim eū sicut famem & sitim, ita etiā hoc pati, & hoc modo ostēdere seipsum humanatum. Ab initio siquidē mox ut homo factus est, cū esset paruulus ipse per angelum mandauit Ioseph: Surgens sume puerum & matrem eius, & fuge

Christus in
Euangelio

Christus

N 5 in Ægyptum

in Aegyptum. Futurū est enim, ut Herodes quærat animam pueri. **M**o-
tuo quoq; Herode uidetur propter Archelaū filium eius in Nazareth sur-
gisse: & quando iam etiā deum seipsum ostendebat, & manū aridam resti-
tuerat sanā, Pharisei quidem egredientes conciliū fecerunt aduersus eum
ut eum occiderent: Iesus autem sciens discessit inde. Nam & quando Laza-
rum suscitauit à mortuis: Ab illo, inquit, die cogitauerūt ut occiderent eum,
Iesus ergo iam non palàm ambulabat inter Iudæos, sed abiit inde in regio-
nem iuxta desertū. Deinde saluatore dicente: Ante q̄ Abraham fieret, ego
sum, Iudæi quidem tulerunt lapides, ut mitterent super eum. Iesus autē ab-
sconus est, & exiit de templo. Et transiēs per mediū corū ibat, & ita disces-
sit. Putas hæc uidentes, magis autē audientes, cum non uideant, quomodo
secundū quod scriptū est, non debeant igne comburi: quoniam contraria
his, quæ dominus facit & docet, cogitant & loquūtur. Nam quando Ioan-
nes martyriū sustinuit, eiusq; corpus sepeliere discipuli, audies Iesus, disces-
sit inde in nauem ad deserti locum seorsum. Dominus itaq; hæc facies, ita
docebat. Sed utinam isti uel sic erubescerent, & usq; ad homines suā petu-
lantiam declararent, & non magis ac magis insanientes uiderentur etiam
ipsum arguere saluatorem, cōtra eum utiq; blasphemias meditanter. Sed
neq; ueteranorum quisq; eos poterit sustinere, cum arguantur ne Euangelia
quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabi-
lis atq; uera, quam in Saluatore quidem Euangelistæ positā memorarunt.
Nos autē etiam in sanctis uiris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de Sal-
uatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano gene-
ri deputātur. Quæ nostra sunt ille suscepit, & passionem nostræ infirmitatis
ostendit. Quod Ioannes ita conscripsit: Quærebant ergo eū tenere, & nul-
lus misit in eum manus, quia nondum uenerat hora eius. Nam antequam
hæc ueniret, dicebat ipse matri: Nondum uenit hora mea. Et eis qui fratres
eius appellabātur ait: Meum tempus nondum uenit. Rursus autem tempo-
re passiois discipulis dicebat: Dormite iam & requiescite: Ecce enim appro-
pinquaquit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorū. Sed neq;
antequā ueniret tempus, teneri se passus est: neq; cum uenisset tempus, ab-
sconus est, sed etiā semetipsum tradidit aduersarijs. Sic & beati martyres
in persecutionibus temporalibus custodiebant semetipsos, & dum quæ-
rerentur per latibula fugiebant: cum uero inuenirentur, martyrio se subde-
bant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat.

Cap. XXXIII
Eusebius Ver-
cellensis

Eusebius interea Vercellensis episcopus repente postmodum ab Ale-
xandria uenit Antiochiā, & inueniēs Paulinū à Lucifero cōsecratum,
plebemq; diuisam, Melitijq; sequaces missas facientes seorsum, ualde com-
motus est, quod factæ ordinationi nō uniuersi cōsensissent: reprehenditq;
apud semetipsum quod actum erat, & pro reuerētia Luciferi, habito silen-
tio dī

Atio discessit, promittens in conuentu episcoporum, quæ gesta fuerāt emen-
danda: habēs tamen curam maximā, eos unire nō potuit. Inter hæc etiam
Melitius ab exilio rediit, inueniensq; seorsum celebrare collectas socios su-
os præsidebat eis, sed ecclesias quidē obtinebat Euzoii Ariani dogmatis
præsul. Porro Paulinus unam tantummodo paruam intra ciuitatem tene-
bat ecclesiā, ex qua eum Euzoii pro sui reuerentia non eiecit. Melitius autē
extra ciuitatis portas solennia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de An-
tiochia discessit Eusebius. Verum Lucifer sentiens nō suscipere Eusebium
ipsius ordinationem, hoc putauit iniuriosum, ac uehemēter irascebatur, &
cōmunicare declinabat Eusebio. Sed etiā quæ synodo placuerant, per con-
tentionē reprobare nitēbatur. Hæc cū inter eos tristitiæ tēpore gererentur,
multos ab ecclesia remouerunt, & denuo altera Luciferianorū hæresis est
exorta. Sed Lucifer itam suā nequaq; cōplere præualuit. Erat enim cōfes-
sionibus suis obstructus, dum per suum Diaconū promississet ratū se habi-
turum, quod fuisset à concilio definitū. Quapropter ipse quidē ecclesiā te-
nens fidē, in Sardinia ad propriū remeauit thronū. Hi uero qui prius cum
eo cōtristari fuerāt, hæc tēpore ab ecclesia segregantur. Verū Eusebius instar
optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat, imbuens
atq; docens prædicationibus ecclesiasticis uniuersos. Hinc transiēs uenit in
Illyricum, & inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat.

Verum Hilarius Pictauiēsis secundæ Aquitaniæ pontifex, rectæ fidei
dogmata pridem præseminauerat tam Italis quā Gallicanis epi-
scopis, quippe cum primus ab exilio remeasset. Veriq; ergo fortiter in fide
laborauerunt. Sed Hilarius tanquam disertus, suis libris satisfactionem de
Trinitatis consubstantialitate cōscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit,
& uehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaq; post breue eorum
exilij tempus celebrata noscuntur.

EA porro tempestate Macedonij sectatores, & Eleusij, Eustathij, atq;
Sophronij, omnes ab uno Macedonio nuncupati sunt, conciliaq; fre-
quentia faciebant. Et cōuocantes eos qui in Seleucia ipsos sequuti fuerant,
anathematizauerunt alterius partis episcopos, id est, cōsentientes Acacio,
fidemq; Ariminensis concilij respuentes, ea magis quæ fuerant recitata Se-
leuciæ & Antiochiæ exposita, firmauerūt. Qui dum requisiti fuissent à qui-
busdam dicentibus: Vos qui nunc Macedoniani uocamini, si aliud sapitis
quā sectatores Acacij, cur eorum hæc tēpore tanquam eadem sapientium
estis cōmunionem participati? Ita uenenose responderunt per Sophronium
Pompeiopoleos Paphlagonensem episcopū. Occidentales, inquit, in Con-
substantialitate languebant. Aetius autem per Orientem secundum sub-
stantiam dissimilitudinem prædicabat: & erant utraq; praua, cum hi qui-
dem inordinate diuisas substantias patris & filij Consubstantialitatis no-

mine copularēt: ille uero à natura patris naturam filij aperte diuideret, cre-
dens semetipsum pie prædicare dissimilem esse patri filiū per substantiam.
His ergo ita censentibus, mediā uia nobis ueritatē pietatis habere compla-
cuit. Hoc itaq; modo quærentibus satisfacere nitebantur.

S O Z O M E N V S.

Cap. XXVI
Athanasius
in exilium

Igitur imperator audiens Athanasium in Alexandrinorum ecclesia con-
stitutum, licite populo prædicare, multosq; Paganorū ad Christianis-
mum fuisse cōuersos, eum iussit exire de ciuitate. Quod si maneret, damna
maxima eum sustinere præcepit, occasione criminis in eum inueniēs, quod
dum prioris principis tēpore fuisset fuga multatus, non eius iussione Epi-
scopalem recepisset sedem. Quamobrem secundum imperatoris præcepta
cum se pararet ad fugam, uidens circa se Christianorum populum lachry-
mantem: Habetote, inquit, filiolī fiduciā: nubes est, & cito pertransiet. Hoc
dicto ualefecit: & degentibus illic amicis cōmendauit ecclesiā, atq; ab Ale-
xandrina ciuitate discessit.

Ca. XXVII
Cyzicētia Lu-
liano quod pe-
tunt impetrāt
Aleusius reles-
gatus

Interea Cyzicēnis legatione fungētibus apud principem de proprijs re-
bus, & Paganorum restitutione templorum, laudans eos propter facti-
orum curam, quæ postulauerant uniuersā concessit. Eleusium autē eius ciui-
tatis remouit episcopum, ueluti uastatorem templorum: & quia uiduorum
pabula, sacrarumq; uirginū monasteria cōstituerat, Paganisq; suaserat ut
paternā religionē relinquentes, ad Christiana dogmata se cōferrent. Inter-
dixit etiā Christianis peregrinis, ne uenirent Cyzicū, credens quod religio-
nis causa excitarent seditiones, eosq; alij eius ciuitatis Christiani fouerent.
Et publici simul opifices artificesq; monetæ, qui in duas erant diuisi partes
principū præcepto priorū, cum uxoribus atq; liberis Cyzicū habitare sunt
iussi. Hi enim singulis annis certā oblationem publico conferebāt: alij qui-
dem militū chlamydes, alij uero pecunias nouas. Cum igitur modis omni-
bus placuisset Iuliano ritum constituere Paganorū, uim quidē inferre, atq;
tormētā populis sacrificare nolentibus fatuum iudicauit. Sed hoc tantum
modo præcepit, ut per singulas ciuitates numerus corū conscriberet: quos
tamen nequaq; aut adorare prohibuit. Sciebat enim, quia non posset ulla
necessitas suspendere, quod uolūtas spontanea suggessisset. Porro clericos
& ecclesiarum præfules, à ciuitatibus submouere festinabat: studens ut eo-
rum absentia paulatim solueretur ecclesia, neq; sacrorū ministri, nec qui do-
cerent, uel qui ministerijs participarentur, existerent: & per hoc longo tem-
pore paterentur propriæ religionis obliuionem.

Cap. xxviii
Iulianus Titū
Bostrēsem epi-
scopum eiecit

Bostrēnsibus itaq; publicā uoce præcepit, ut Titū suæ tūc ciuitatis epi-
scopū procul expelleret. Cūq; iussisset hoc, clericisq; minaretur quasi
ipsi facerēt turbas in populo, tunc Titus libellū destinauit imperatori, con-
testans eum ac dicens, quod inimica inter se esset turba Paganorum atque
Christianorum

Christianorum: & sua suasionē Christiani magis à seditione quiescerent.
Quo facto, nisus est imperator ex huiusmodi uerbis Tito inimicitias popu-
li concitare, scribens Bostrēnsibus, Titum eorum accusatorem fuisse, dicen-
do ipsius monitis, nō sua uoluntate populū à seditione cessasse: eumq; ue-
lut hostem, populo suadebat expellere. Non enim quod iustū erat, aut le-
gitimum iubebat agi, sed odio religionis, uerbis quidem culpate, operibus
autē mala perficere cōtendebat. Quapropter per ciuitates & prouincias
Christiani diffugebant. Huius participes plurimi meorum fuere progeni-
torum. Simul & auus, qui de patre Paganō natus, ipse cum tota domo, &
qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primo sunt facti in Bethlea ui-
co Gazēnsium ualde populoso, habentiq; templa antiqua: ædificiaq; pul-
cherrima, & maxime Pantheon in ciuitatis arce locatā, eminens super oēm
uicium. Quem locum arbitror ex uoce Syra & Græca, deorū habitaculum
nominatum. Fertur autem his omnibus fuisse Christianismi autorem Hi-
larionem monachum. Cum enim dæmonio uexaretur Alaphion, diu Pa-
gani atq; Iudæi incantationibus & lustrationibus apud eū ulsi, nihil illi pro-
desse potuerunt. Verum Hilarion solūmodo Christi nomen inuocans, dæ-
moniu effugauit, eumq; in religionē Christianam repente transposuit. Flo-
ruit itaq; meus auus in expositionibus & interpretationibus scripturarum
nostrarum: quoniam erat ingeniosus, scientiaq; fultus, ita ut nec Arithme-
ticæ artis esset expertus, ac propterea Ascalonitis & Gazēnsibus, & in circuitu
Christianis ualde gratus, tanquā religioni necessarius, & ad soluendas du-
bitationes scripturæ diuinę utilis. Primi siquidem isti in eo loco ecclesias &
monasteria construxerūt, easq; honestate atq; hospitalitate peregrinorū
& indigentium pariter ornauerunt. Ex quo genere usq; ad nostrā ætatem
fuerunt uiri optimi, quos grandæuos iuuenis ipse perspexi.

Igitur Imperator iam pridem dans operam, ut Paganismū in omni sua
ditione dilaret, grauitē ferebat, uidens Christianos magis approbari.
Et templa quidē erant aperta, sacrificiaq; Paganorū per ciuitates secundū
uoluntatem illius procedebant. Ipse autē sollicitus erat, ne feruor ipsius ob-
Christianorū multitudinē frustraretur. Et maxime angebat ut quod mul-
torum sacerdotum suorū Christianas audiret esse uxores, & filios, atq; ser-
uos. Considerans autē Christianismum ex uita bonā & conuersatione con-
sistere, studuit ubiq; templa Paganorū constructione & ordine Christia-
næ religionis ornare, sedibus, atq; processionibus, Paganorūq; dogmati-
bus atq; monitionibus. Lectores suæ superstitionis instituit instar Clerico-
rum, ut & horas certas, & dies orationū solenniter obseruarent: præcipiens
pariter habere curam uirorum: atq; mulieres philosophari scientes, habita-
culis peregrinorum & pauperū, aliāq; prouidentia circa egenos exhibita,
Paganorum religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis au-
tem spon-

Sozomeni
progenitores

Pantheon

Hilarion mo-
nachus

ca. xxix

De huiusmodi
litteris extat
Canon Nicæ/
ni cōcilij, ipsi
Formatas uor
cant

Iuliani Aug.
epistola ad Ar
facium Pont.

Christianorū
hospitalitas,
et officia ergo
mortuos

Hinc cōiicere
potes q̄ officio
si fuerint olim
Christiani, nō
solum in suos,
sed etiā in gen
tiles et Iudæos
Summus Ho/
mericus

tem sponte uel inuite peccaret, secundū traditionē Christianorū instituit, ut post pœnitentiā, mediocrem sustineret correctionē. Præcipue uero ini tatus dicitur notas literarū Episcopaliū, quibus solent alter alteri scribentes cōmendare peregrinos: & quō proficiantur, & à quibus ueniāt, modis or mnibus indicare: & solatiā promereri, tanquā noti & amici sint testimonio missi signaculi. Hæc considerans dabat operā, ut Pagani Christianorum assuescerent officijs. Sed quoniam multis incredibile est eum studia Chri stianorū seq̄ui uoluisse, non aliunde q̄ ex ipsius Imperatoris sermonibus est probandum. Huiusmodi enim Arfacio pontifici Galatiæ scripta misit. Paganorum ritus nondum agitur secundum sententiam nostram, propter cultores eius in negligentia positos. Nam deorū claritas, magnitudo atque sublimitas, omni oratione, omniq̄ spe maior est. Sed propitij sint nostris mentibus Dñi propter negligentia quam habemus; cum illorum providen tia in paruo tēpore tanta mutatio facta sit, quantā ne petere quidem quis quam ausus fuisset. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neq̄ respicimus quemadmodum superstitionē Christianorū auxerit cura petegrinorum, & circa sepulturas & mortuos multa officia, honestaq̄ cōuersationis studia, non uera, sed ficta? Quas res arbitror apud nos debere sub ueritate geri. Non itaq̄ satis est te talem esse, sed omnes absolute circa Galatiā sacerdo tes: quos aut deprecate, aut ratione flecte, aut certe festināter à sacerdotali ministerio remoue, nisi Dñs cum cōiugibus & filijs atq̄ seruis colla submit ferint: non ferentes ulterius suos seruos aut filios, hoc facere cōtemnentes, aut Galilæos impie contra deos agentes, & impietatē pietati preponentes. Deinde cunctos admone, ut sacerdos neq̄ ad spectacula procedat, neq̄ in tabernis bibat, aut cuiquam arti, operibusue turpibus aut pudendis præsit. Qui obediunt, honorentur: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas ciuitates, ut nostra peregrini clemētia perfruantur: nō tantum nostri, sed etiam extranei pecunijs indigentes. Et ut habeas unde fiat, inte rini decreui singulis annis triginta milia modiorū tritici per uniuersam dari Galatiam, & sexaginta milia sextariorum uini. Horum quinta pars paupe ribus templa obseruantibus debet expendi, reliqua peregrinis egentibus distribui. Turpe nanq̄ est, ut Iudæos quidem non abiciant, sed potius nu triant impij Galilæi & suos pariter, necnon etiam nostros: nostri uero no strorum solatiō deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere Pa ganos ad talia ministeria; paganorumq̄ uicos offerre Dñs primitias fru gum, eosq̄ huiusmodi benefactis institue, docēs eos hoc opus olim fuisse nostrorū. Homerus enim hoc probat, introdicens Egiptum talia facien tem. Nos ergo ne bona quidem nostrorū imitatur, sed alijs permittimus negligentia non confusi; magis autem deorum reuerentiā respicientes. Si igitur hæc te facientem ego cognouero, latitia plenus ero. Præsides provin

ciarum

Aciarum rarius in domū suscipe: frequenter eis scripta trans mitte. Ingre dien tibus eis ciuitatem sacerdotū nullus occurrat, Cumq̄ ad templa uenerint Deorum, intra ianuas eos nemo præcedat militū forte aut præcedentium Officiorū: sed qui uoluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi per uenerit, priuatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es Iudex. Hoc enim etiā sacra sanctio uidetur exigere. Obedientes igitur pro ueritate p̄ij sunt; reluctantes uanæ gloriæ cōprobantur. Quid enim patitur, aut quod me reatur auxilium, qui Matrem deorū propiciam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solum sine querela non erunt, sed etiam nostræ indi gnationis impetum sustinebunt. Neque enim phas est ut illi parcat, qui deos habuerit inimicos. Suade igitur eis, ut si mea uolunt frui tutione, om nes Matri deorum studeant offerre culturam.

Hæc itaq̄ faciēs imperator ad abolitionem Christianorū, persuadere hoc subditis non potuit, & aperte uim inferre erubuit. Inter hæc ut ad Paganismum milites infuescerēt, studuit ad priscum schema reformare si gnium illud sublimius Romanorū, quod Constantinus (sicut prædictū est) in crucis forma n mutauerat. Verum in publicis imaginibus depingebat Io uem, quasi de cœlo illi coronam & purpuram deferentem: Mercurium & Martem in se respicientes, uelut pro testimonio sapientis & fortis. Et hoc agebat imaginibus, ut sub occasione imperij latenter adorarentur Dñi: & hoc modo subditi clanculū fallerentur. Arbitrabatur enim quod si hoc uo lentibus imponeret, postea quæ uellet impleteret. Si uero respuētes agnosce ret, uenia adempta torqueret, tanquā circa Romanorū solennia reluctātes, & in rem publicā atq̄ ipsum imperiū delinquentes. Pauci uero etiā pœnis subditi cognouerūt dolum: quia sicut moris erat, adorare noluerāt. Turba uero (ut fieri solet) per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod tamen imperatori nil profuit. Cumq̄ multa excogitaret quibus Paganorū ritus extolleret, inuenit modum qui cō pluribus militibus Christianis claræ uirtutis coronam dedit. Cum uenisset enim tempus, quo imperialia milites solent dona accipere (hoc enim agitur plerunq̄ die Kalendarum Ianuaria rum, & natali principum, & urbium regiarum) exquisiuit ut eos simpliciter & ex prisca cōsuetudine fallere posset: iussitq̄ ut unusquisq̄ ad manū im peratoris accedentiū, admonitus ab officijs, primo incensum offerret. Erat enim ante eum positū thus & ara, secundum antiquam Romanorū solen nitatem. Tunc quidem alijs libere suam fortitudinem ostenderunt, & neq̄ incensum offerre, neq̄ donum accipere ab imperatore sustinuerūt. Alij uero occasione legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt quod com misere peccatū. Alij propter lucrum capti, aut timore turbati, seu iussione repentina conclusi, licet intellexerint, tamen Paganismū declinare nequie runt. Plurimi siquidē per ignorantia decepti cum inter cibos (ut fieri solet)

& pocula

Præsides in
templis tan/
quam priuati

cap. xxx

Iulianus abo
let crucem in
uexillo

Iupiter
Mercurius
Mars

Donatus
principum
quando solle
ta dari

& pocula inuocarent inter se Christū, respondens quidam dixit: Quid par-
 timini inuocantes Christum, quem paulo ante denegastis, cum donum ab
 Imperatore percipientes thus in ignem mitteretis? Cumq; hoc milites au-
 dissent, & quod gesserant agnouissent, statim exilientes per publicū curre-
 bant, atq; impetu facto proclamabant deum suū, & cunctis hominibus tes-
 tabantur se esse Christianos, & in eo nomine permanere: atq; per ignoran-
 tiam se fecisse, & (si dici posset) solam manū Paganam esse: conscientia uero
 nihil simul egisse. Cumq; uenissent ad Principem, proiecerūt aurum quod
 acceperant, & forti uoce poscebāt, ut reciperet quod dedisset, & illos occide-
 ret. Se enim poenitentia agere fatebātur, eo quod improuide eorū dextera
 peccasset: & studere propter Christum totum corpus poenae contradere.

Milites Chri-
 stiani restitue-
 runt donatiua
 sua

THEODORITVS.

Hæc igitur furorem mouerunt Imperatoris. Et primo quidem eorū ca-
 pita iussit amputari. Cumq; deducerentur ad mortem, sequēte populo mi-
 ranteq; uirtutem eorū pro pietate susceptam, uenerūt ad locum ubi rei pu-
 niri solent. Tunc spiculatorem rogauit senior omnium, ut primo cuiusdam
 caput nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet: ne dum alios respi-
 ceret, frangere. Cumq; ille genua fixisset in terra, & gladiū spiculator ena-
 ginasset, uenit repente nuntius, clamore prohibēs necem. Porro iuuenis ille
 ait, morte frustratus: Non fuit Romanus dignus, ut Christi martyr appel-
 laretur. Et licet sanguinem sceleratus imperator fundi prohibuisset, ductus
 inuidia, nō tamen eos in ciuitatibus habitare permisit, sed ad ultima Roma-
 norum loca in exiliū misit.

Romanus
 miles

Milites Chri-
 stiani in exiliū
 mittuntur

SOZOMENVS.

Postea uero præcepit, ut qui sacrificare nolent, in palatium non intra-
 rent, & neque collegio, neque foro eos, neq; arbitrio, neque ulla dignitate,
 nec aliqua administratione participare iussit.

THEODORITVS.

Cap. XXXI
 Pythius Apol-
 lo inuolat Ba-
 bylam ademi-
 ptæ uirtutis fa-
 tidicæ

Julianus, Iuli-
 ani Aug. auū
 culus

Cum igitur Iulianus apud Pythium Daphnæum peteret responsa de
 Parthici belli uictoria, & ille uiciniam corporis Babylæ martyris accu-
 sare, iussit eius corpus auferri. Ob quam rem cum Christiani festiuitatem
 deducto corpore psallentes agerent, & indignatione principis quidā Theo-
 dorus iuuenis multa passionū tormenta pertulisset, hoc quidē factō, fallax
 dæmon martyris gloriā auxit, suū uero mendaciū clarius detexit. Fulmen
 nanq; cœlitus missum, omne templū accedit, & ipsum Pythij Apollinis si-
 mulacrū redegit in puluerem. Erat enim ligneū, sed foris deauratū. Quod
 noctu Præfectus Orientis tūc nomine Iulianus Iuliani *βῆτα*, id est, auun-
 culus, cognoscens, festinatē uenit Daphnen, uolens succurrere deo, qui ibi
 colebatur: uidensq; eum redactū in cinerē, *βεωκόπρω*, id est, ædituos uerbe-
 ribus affligebat, credens hoc ab aliquo Christiano fuisse commissum. Qui
 licet torquerentur, tamen mentiri noluerūt, clamantes incendiū non ex in-
 fernis

fernis, sed è supernis habuisse principium. Ad hæc etiam rustici uicinorū ue-
 nientes locorum, dixerunt se uidisse fulmen cœlitus fuisse delapsum.

Interea iubentur uasa ecclesiarū sacra fisci ærario deputari. Sublatisq; ia-
 nuis ecclesiæ maioris, quam Constantinus ædificauerat, fit cunctis acces-
 sibile sanctuariū. Ingressante siquidē Iuliano Præfecto Orientis ecclesiam,
 Felix Præpositus regalium thesaurorū pariter introiuit, & simul Elpidius
 Comes rerum priuatarum. Aiunt enim & Felicem & Elpidiū prius Chri-
 stianos, tunc à pietate recessisse, impio Principi parere cupientes. Iulianus
 itaq; Præfectus impudenter contra sacrum altare minxit. Quem cum Eu-
 zoius prohibere tentaret, eum ille percussit in capite. Fertur autem dixisse,
 Christianorū inuentiones cœlestium cura non uacare. Porro Felix uidens
 uasorum ornamenta, quæ Constantinus & Constantius frequenter obtu-
 lerant: Ecce in quibus, inquit, uasis Mariæ filio ministratur. Sed pro his im-
 pietatibus uas sanisq; præsumptionibus nō post multū poenas exacti sunt.
 Nam repente Iulianus sauo morbo correptus uisceribus putrefactis inte-
 rit. Et excrementa non per meatus egestiuos emittebat, sed scelestum os,
 quod blasphemijs ministrauerat, organum huius excretionis est factum.
 Aiunt autem illius uxorem fide fuisse clarissimam, eamq; dixisse: Decet te
 marite laudare saluatorem Christum: quoniā tibi per hanc correptionem
 magnitudinē proprię uirtutis ostendit. Non enim agnoueras contra quem
 pugnare uoluisti, nisi consueta longanimitate hæc tibi flagella diuinitus in-
 tulisset. His ergo uerbis & passionibus imminentibus causam languoris co-
 gnoscens, rogabat Imperatorē, ut ecclesia quibus fuerat ablata, redderetur.
 Sed nec illum flexit, & ipse terminū uitæ suscepit. Porro Felix & ipse repen-
 te flagellū uirtute diuina suscipiens, sanguine toto die simul & nocte ex ore
 riuo, & uenis corporis undiq; uacuatīs, omniq; uirtute simul expensa, &
 ipse celeriter est extinctus, æternæq; morti contraditus.

Cap. XXXII
 Vasa ecclesiarum
 confiscantur.
 Templū Christi-
 norū pphanatur.
 Iulianus Præfer-
 tus Orientis.

Felix.
 Ελπίδιος ἦν ἰδι-
 ωτὴς τῆς βασιλείας καὶ
 μακροῦ χρόνου ἡγε-
 μονίαν περιεβύ-
 κων. ὁ δὲ βυβλῆται δὲ
 περιβύκων ὄντων
 ὄντων περιβύκων
 εὐδαιμονιστοῦ.

Hæc uerba Theodo-
 riti idcirco apposuit
 ut intelligas qd sit
 Comes rerū priuar-
 tarū, et qd priuata
 qua dictione etiam
 græci utuntur, ut Iu-
 lianus Aug. ad Eccl
 bolis, ἡ τὰ λημέτα
 τὰ τοῖς ἡμετέροις
 προσεδόνατο πρὸς
 ἑαυτοῖς, De Christiani-
 norum possessioni-
 bus loquens

Cap. XXXIII
 Filius sacerdotis
 ethnici, ad Christi-
 conuersus

His ita gestis, adolescens quidam, sacerdotis filius, in Paganismo nutri-
 tus, ea tempestate ad Christianorū translatus est chorum. Erat enim
 tunc quædam insignis reuerentiæ mulier, & Diaconissæ honore fulgebat.
 Hæc cum huius matre habuit amicitiam, quæ sapius cum huius mater ad
 ipsam ueniret, hunc infantē amplectebatur, & ad cultū Christiani nominis
 inuitabat. Porro matre defuncta ueniebat adolescens ad eam, & doctrina
 consueta fruebatur. Cumq; firmissime eius consiliū percepisset, interroga-
 uit Doctricem, quo posset argumento, & patris superstitionē declinare, &
 prædicationē ueritatis adipisci. Quæ dixit, ut patrem fugeret, & creatorem
 suum atq; illius potius sequeretur, atq; ad aliam iret urbem, in qua latenter
 Imperatoris impij manus effugeret, ipsam se eius curā habere promittens.
 Ad quam adolescens: Reuertar, inquit, postea, & animā meam tibi cōtra-
 dam. Cū uero pauci transissent dies, Iulianus uenit ad Daphnen, celebra-
 turus

Q turus

turus publica sacrificia. Cum quo etiam huius pater. Erat enim sacerdos, & a sequi solitus Imperatori. Cum quo erat & iste puer, eiusque frater, habentes officium, ut cibos Imperatori apponeret. Solebant enim septem diebus in Daphne festa celebrari. Primo siquidem die, cum staret iste ante Imperatoris accubitum, & epulas solenniter asperisset, repletus horrore, cum celeritate Antiochenam uenit ad ciuitatem, ad illam mirandam mulierem. Quo facto, ego, inquit, nequaquam tibi de promissione mentitus: tu uero utriusque salutem con-

Melitius

fulens, promissa comple. At illa repente surgens ad dei uirum Melitium perduxit adolescentem: uerum ille in superiori habitaculo interim cum habitare praecipit. Pater interea filium requirens, & Daphnen circuibat omnem, & ad urbem ueniens, plateas cunctas perambulabat, & uicos oculis undique currentibus, & eum inuestigari desiderantibus. Cumque peruenisset ad locum ubi habitaculum sanctus Melitius habebat, suspiciens, uidit illum de fenestra prospicientem. Et currens traxit ac deposuit, atque domum usque perduxit. Primumque eum multis flagellis afficiens: deinde calefaciens obolos, manibus ac pedibus & dorso eius imposuit. Post haec uinctum in cubiculo clauis ianuis deliquit, & ita profectus est ad Daphnen. Haec ego a uero iam sene, cum narrarer, audiui. Qui etiam haec adiecit, quod spiritu diuino gratiaque repletus, contriuerit omnia patris idola, & eorum infirmitati ceperit irrogare blasphemias. Quo facto mente percipiens quod egisset, formidauit praesentia patris, rogauitque dominum Christum, ut ipsi ferret auxilium, claustraque constringeret, & ianuas aperiret: Propter te, inquit, talia domine pertuli, & haec agere non expaui. Cum haec, inquam, dixisset, ceciderunt repente claustra, apertaque sunt ianuae. At ille rursus ad magistrum uenit, quae continuo eum induens schemate mulieris, & in camera residere iubens, post paululum obtulit rursus sancto Melitio. Qui eum episcopo Cyrillo Hierosolymitano contradidit, & ita uenerunt noctu in Palaestina. Verum post Iuliani mortem etiam patrem iste duxit ad ueritatem Christianam: quod inter alia quoque nobis exposuit.

Cap. xxxiii
Iulianus publicos fontes Antiochia et circaria sacrificijs prophana

Interea Iulianus contra fidei pietatem impudentius armabatur, & uultu liquidem se simulabat mitem: porro laqueos instruebat, quibus deciperet innocentes. Et primum quidem fontes urbis, & qui erant in Daphne, sacrificijs uiolauit, ut unusquisque aquam bibentium eius horrore potiretur. Quumque etiam in publico uenales cibos illo scelere compleuisset (aspergebantur enim ex eis, & panes, & carnes, & poma simul, & olera, & cuncta quae comedunt) haec uidentes qui nomen salutare perceperant, ingemiscebant quidem, atque mugiebant uidentes abominationem tantam. Veruntamen comedebant, legi obediens apostoli: Omnia, inquit, quae in macello uenduntur comedite, nihil diiudicantes propter conscientiam. Verum duo quidam militia clari, erant enim Scutarum principis, in quodam conuiuio, hoc horrore uehementius sunt accensi, atque admirabilem illorum adolescentum in Babylone con-

scantium

scantium uerbis usi sunt, dicentes: Tradidisti enim nos regi iniquo, qui recessit a te ultra omnes gentes quae sunt in terra. Haec quidam conuiuatum nunciavit Imperatori: qui repente illos ad se fortissimos uiros adducens, requirerebat quid loquuti fuissent. At illi occasionem fiditiae de interrogatione sumentes Imperatoris, laudabilemque sui firmantes zelum, dixerunt haec pietatis more nutriti: O Princeps, laudandis legibus haecenus seruiens, quas Constantinus & eius filij posuerunt, ingemiscimus, nunc abominatione omnia uidentes esse completa, & nefandis sacrificijs cibos potusque uiolari. Haec & domi defleuimus, & te praesente nihilominus euilamus. Hoc enim in tuo displicet nobis imperio. Haec audiens ille mitis atque philosophus a sui similibus nominatus, mansuetudinis quidem exhibuit uultum, & impietatis faciem protinus enudauit, praecipiens amarissimas eis plagas inferri. Quos etiam luce priuauit, magis autem (ut uerius est) illius temporis infelicitate liberauit, uictricesque eis coronas prouidit offerri: fingebat enim se in eis quasi causam defendere Imperialis iniuriae, & haec diuulgari iussit inuidens decertatoribus ueritatis in appellatione martyrii pariter & honoris. Nomina fuerunt horum Iuuentius & Maximus, quos Antiochena ciuitas tanquam pietatis propugnatores uenerata, precioso monumento recondidit: & usque ad diem hunc festis annalibus honoratur. Sed & plurimi nobilitum & dignitate fulgentium utentes tali fidutia, coronas aequales sunt adepti.

De his extat sermo diuini Chrysostomi

Valentinianus etiam qui paulo post sumpsit Imperium, tunc Millennarius erat circa Palatia constitutus dux Lanceariorum. Is zelum quem pro pietate habuit, non celauit. Eo namque tempore cum fulminatus ille Fortunae templum ingrederetur saltans, & ex utraque parte ianuam astarent ministri templi, qui asperione (sicut ipsi dicebant) purgarent ingredientes, Valentinianus praecedens principem, asperionis guttam sua uidit in chlamyde. Et indignatus, pugno percussit templi ministrum, dicens se maculatum potius quam purgatum. Quod respiciens Imperator, iussit eum in custodiam tunc redigi, & ad eremum destinari. Sed ille cum annus & pauci transissent menses, pro mercede confessionis recepit imperium. Non solum enim in illa uita diligentes se deus honorat, sed aliquando etiam in praesenti bonorum operum retributiones impendit, & praesentibus praemijs illic sperata confirmat.

Ca. xxxv
Valentinianus
καλαρα
πρωτογχο
φωρω

THEODORITVS.

Artemium uero qui temporibus Constantij dux fuit Aegypti, quia illius temporis idola multa confregit, non solum facultate nudum reddidit, sed etiam capitis sectione multauit. Haec & huiusmodi gessit ille mansuetus & ab iracundia remotus, sicut ab impijs uocabatur. Adiciam super haec etiam miraculum foeminae, quae zelo diuino huius contempsit impietatem. Publica quaedam fuit eo tempore nominatissima & preciosis uirtutibus exornata. Haec cum nuptiale iugum ad tempus paulisper suscepisset, fructum dignissimum

Cap. xxxvi
Artemius

Publica

436
 Iohannes An- dignissimū obtulit creatori. Ioannes enim Antiochię presbyter multo tem-
 tiochenus pore constitutus, & saepe apostolici praesulatus decreta refugiens, de terra
 F. Publica illius foeminae admirabilis germinauit. Haec habens apud se chorū con-
 uersatione digna uirginitatem seruantium, semper cum eis laudabat factō
 rem saluatoremq̄ deum. Transeunte uero Imperatore, clarius in cōmune
 psallebant, cōtempibilem & deridendū iudicantes erroneū, illaq̄ maxime
 cautica personantes, quę idolorū uidentur traducere debilitatē: dicebantq̄
 cum Dauid: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum ho-
 minum. Et iterum: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt
 in eis. Haec audiens Iulianus, & uehementer accensus, eas cum transiret tace
 re praecipit. Quae eius legem paruipendentes, chorū maiori ordine com-
 pleuerunt. Rursusq̄ illo transeunte psallebāt: Exurgat deus, & dissipentur
 inimici eius. Tunc ille sauiens, magistrā chori praecipit adduci. Quā cum
 uideret senectute maceratā, nec corporis caniciem miseratus est, nec animi
 Δορυφώπου studuit honorare uirtutes: sed quibusdā Spatariorū iussit ut eam alapis cae-
 derent. Quae ueluti summū honorem contumelias illas excipiens, domū re-
 uersa est, eumq̄ solitis melodijs spiritalibus notabat. Sicut autor illius Can-
 tici malignum spiritū effugauerat à Saul. Nam & Iulianus erroneos damo-
 nes sibimet applicans, contra donum pietatis insaniebat.

S O Z O M E N V S.

Cap. xxxvij
 Apollinaris
 Basilus
 Gregorius
 Apollinaris
 Syrus
 Cōtristabat porro eū non mediocriter Apollinaris Syrus, omni sci-
 entia insigniter instructus, simulq̄ Basilus & Gregorius, Cappado-
 ces, illius tēporis Rhetores Christiani, alijq̄ plurimi eloquētes uiri. Quorū
 alij quidem aemulati sunt uerā gloriam, alij Arianā hāreseos habuere uer-
 sanā. Quamobrē arbitratus hinc armari Christianos, prohibuit eos Grae-
 corum doctrinis imbui, & eorū lectionibus erudiri. Tunc Apollinaris cum
 esset doctus & simul ingeniosus, pro Homeri Poemate uersibus Heroicis
 Hebraicā cōscripsit antiquitatē usq̄ ad imperium Saul, & uigintiquatuor
 libris opus omne diuisit, unicuiq̄ libro nomen literae ponens, secundū Ho-
 mericam lectionem. Fecit autē & aliud opus secundum Menandri fabulas,
 Comcedię similitudine comparatas, imitatus etiam Euripidis Tragedias,
 & Lyram Pindari. Et (ut absolute dicam) ex diuinis scripturis argumēta sur-
 mens, omnes Encyclias lectiones tēpore paruo cōposuit, numero, uirtute,
 moribus, conscriptione, caractere, & dispositione, Graecis ualde pares. Et
 nisi uetustatem homines honorarent, & quae sunt in usu grata crederent, ut
 ego reor, aequa ueteribus Apollinaris opuscula decreuissent. Fecit etiā non
 ignobilem ad ipsū Imperatorē, siue cōtra Paganos Philosophos librum
 cui titulū posuit, PRO VERITATE. In quo de sacris testimonijs tacens, pro-
 bauit illos quidem fuisse deceptos, se autē sapere uera de deo. Haec autem
 considerās Imperator, claris tūc episcopis scripsit: Legi, & reprehendi. Cui
 rescripserunt

A rescripserunt: Etsi legisti, non tamen cognouisti. Si enim cognouisses, ne-
 quaquam reprehendisses. Quidam dicunt hanc epistolā Praesulis ecclesiae
 Cappadocenaē fuisse Basilij, quod incredibile non est. Siue autē eius, siue
 sit alterius, iustum est uirtutis laudare doctrinam.

S O C R A T E S.

P Lurimi uero non recta mente Christianum habentes nomen, quippe
 qui pecunias & honorem praesentem felicitati uerā fidei praepone-
 ret, ad sacrificiorū scelera descenderūt. Quorum unus fuit Sophista Constan-
 tinopolitanus Ecebolus. Is enim mores Imperatorum sequens, sub Con-
 stantio quidem seruentissimū se finxit Christianum, sub Iuliano Paganus
 celeriter est effectus, & rursus post Iulianū uolebat esse Christianus. Pro-
 sternens etenim semetipsum ante ianuam ecclesiae prouum, magna uoce cla-
 mabat: Conculcate me sal infensatum.

Igitur cum Iulianus iret ad Persas, uolens in eis ulcisci, eo quod sub Con-
 stantio Romanorū terminos inuassent, & sciens in praesentibus euenire fre-
 quenter aduersa, & plurimis pecunijs opus esse, aduenit modū ut auferret
 pecunias Christianorū. Nolentibus ergo sacrificare, pecuniā multā impo-
 suit, exigebanturq̄ uere Christiani. Singuli namq̄ eorum pro sua substan-
 tia offerrebāt, & imperator ex iniusta collectione, iniuste factus idoneus est.

Ubi enim non erat, illuc hanc mittebat legem: ubi erat, utebatur ipse. Tunc
 ergo Pagani Christianos grauiter oppresserunt, interdum etiā tormentis
 corporalibus affligebant eos. Quod Imperator audiens, Christianis uide-
 licet aduentibus eum, defendere contemnebat dicens: Vestrū est ut patien-
 tes mala sustineatis, hoc enim est praecipuum uestri dei.

S O Z O M E N V S.

Igitur Imperator pugnaturus cōtra Persas uenit Antiochiā. Cumq̄ po-
 pulus quereretur uenalia quidem abundare, sed carius uendi, uolens ma-
 gnitudinem suae largitatis ostendere, minora q̄ debuit precia in foro rerū
 uenaliū constituit. Et cum fugissent tabernarij negotiatoresq̄ diuersi, res
 necessariae defecerunt. Antiocheni uero grauiter hoc ferentes, contumelias
 irrogarunt Imperatori.

S O C R A T E S.

Querebantur enim aduersus eum, facetias de illius barba proferentes:
 erat enim eius barba ualde promissa. Dicebāt ergo: Tondatur, ut ad funes
 eius proficiat barba. Et quoniam superstitionis suae causa Taurū idolis fre-
 quentius immolabat, aram uel taurum in solido suo formari praecipit. Ob-
 quam rem proscindentes eum dicebant: Iste taurus euertet mundum. His
 iniurijs prouocatus ad iram, interminatus est se Antiochenā afflictorū ciui-
 tatē. Quamobrē Tarsum Ciliciae reuerti uolens, iussit necessaria preparari.
 A quo proposito eum Sophista Libanius auocauit, scribēs pro Antioche-
 nis intercessionis librum, & rursus ad Antiochenos de principis ira: quos ta-

men libros non ædidit. Verum Imperator respuens se operibus uindicare, reciprocis iniurijs iram suæ indignationis amouit. Librum enim aduersus Antiochenos fecit lepidum & satis urbanum, quem Antiochicum nominauit. Verum contra Christianos multa etiam in ea ciuitate comisit.

Cap. XLI

Statuam Christi fuisse Iulianus deiecit

Illud quoque quod sub Iuliano accidit, non silebit. Fuit enim signum quidem uirtutis Christi, & indicium contra Principem iræ dei. Cum enim cognouisset in Cæsarea Philippi, ciuitate Phœnicia, quæ Paneada uocabatur, in signo Christi esse simulacrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluuio constituerat, eo deposito suam ibi statuam collocauit. Quæ uiolento igne de caelo cadente, circa eius pectus diuisa est, & caput cum ceruice una parte deiectum atque in terra fixum: reliqua uero pars haecenus superfuit, & fulminis indicium referuauit. Statuam uero Christi tunc quidem Pagani trahentes cofregerunt. Postea uero Christiani colligentes in ecclesiam recondiderunt, ubi haecenus referuatur. Hoc itaque simulacrum (sicuti refert Eusebius) omnium passionum & ægritudinum noscitur esse medicamentum. Iuxta quod quaedam herba genuit, cuius speciem nullus nostrae terrae medicus licet expertus cognouit.

Cap. XLII

Nicopolis Emaus

Mihi sane uidetur, quod adueniente deo nullum miraculum, nullumque beneficium debeat non credi. Nam & alia plurima miracula per ciuitates & uicos plerumque apud multos Prouinciales antiquitus tradita sunt, habentia ueritatem: quod statim monstrabo. Est itaque ciuitas Palestinae Nicopolis nomine, hanc cum adhuc uicus esset, Emaus sacer Euangeliorum liber appellat. Quam Romani post uastationem Hierosolymorum Iudaicamque uictoriam, Nicopolim ex euentu utique uictoriae uocauerunt. Ante hanc urbem in triuio ubi Christus cum Cleopa post resurrectionem noscitur ambulare, tanquam ad alium uicum iturus, fons quidam est salutaris, in quo morbi hominum abluuntur, & alia pariter animalia diuersis detenta languoribus emundantur. Quod ut ita contingat, traditur ex quodam itinere uisum esse Christum apud fontem cum discipulis suis & lauisse pedes, ex quo aqua facta diuersarum curatrix passionum. Fertur etiam quod in Hermopoli Thebaidos, arbor quae uocatur Perseis, multorum morbos abegerit, si fructus, aut folium, aut pars eius corticis collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quod cum apud Aegyptum Ioseph cum Christo & Maria uirgine sancta fugisset Herodem, uenissetque ad Hermopolim ciuitatem, mox ut ingrediebatur urbem, non ferens haec arbor maximum Christi salutaris aduentum, inclinata est usque ad terram, & eum suppliciter adorauit. Haec ego de ista arbore à multis audiens narraui. Reor autem hoc signum fuisse factum ciuibus diuinæ praesentiae: aut certe quia ritu Paganorum haec arbor propter magnitudinem atque pulchritudinem colebatur, mota est, non ferens Christi diuinitatem, daemonibus utique contremiscentibus cum uiderent rerum talium destructorem (necnon omnibus simulacris Aegyptiorum secundum Esaiam prophetiam

Lege Eusebium lib. vii. cap. xlii.

Fons apud Nicopolim morborum depulso

Perseis arbor

phetiam) fugatoque daemonio pro testimonio Christi uacua remansisse. Igitur apud Aegyptios & Palaestinos gestorum testimonia conseruantur.

THEODORITVS.

Cap. XLIII

Iulianus auctor Iudaeis ut templum Hierosolymitanum reparerent

Igitur Iulianus etiam Iudaeos contra Christianos armauit. Primumque conuocans requisit, quur cum ipsis praecipiat lex sacrificare, nequaquam immolationibus uterentur. Cumque respondissent, uno tantummodo loco sibi offerre sacrificium fuisse permissum, repente iussit deo exosus destructum reparari templum, credens infelix dominicum uerbum se posse destruere: cuius per hoc ueritatem magis ostendit. Haec itaque uerba Iudaei libenter accipientes, cunctis per diuersum terrarum orbem mandauere Iudaeis. Qui undique concurrentes, pecunias ad aedificium alacriter offerebant: ministravitque plurimum etiam Imperator, non largitatis gratia, sed ut ueritatem oppugnaret. Misitque pariter praesidem impiorum executorem dignissimum praepositorum. Aiunt enim, quod ad repurgationem faciendam argenteos hamos, & cophinos, & scaphas habuerint. Cumque fodere iam coepissent, statuto quidem die hoc multitudo plurima faciebat: nocte uero, spontanea terra deualle crescebat. Solutis itaque prioris etiam fundamenti reliquijs, noua omnia praeparabant. Cumque gypsi & calcis multa modiorum milia congregassent, uis magna uentorum repente respirans, tempestates atque procellae subito factae, quicquid congregatum fuerat, disperferunt. Adhuc autem insanientibus eis, & nequaquam diuina longanimitate correptis, maximus primo terrae motus est factus. Et quisquis non fuerat mysterijs diuinis imbutus, uehementer attritus est. Quum uero neque hoc terrerentur indicio, ignis ex fundamentis quae suffodiebantur egrediens: plurimos fodientium concremauit, aliorum membra dissoluit. Nocte quoque plurimis in uicina porticu dormientibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alio uero die in caelo signum splendens crucis salutaris apparuit. Sed etiam Iudaeorum uestes crucis signaculo sunt impletae, non tamen splendenti, sed nigro colore signatae. Haec itaque deo rebelles considerantes, & diuina flagella expauescentes, ad propria sunt reuersi, confitentes esse deum, qui ab illorum progenitoribus ligno fuerit adfixus. Quod audiens Iulianus, cum utique caneretur ab omnibus, tanquam Pharaon indurato corde non timuit.

Cap. XLIII Persae aduersus Romanos

Igitur cum Persae mortuum cognouissent Constantium, sumpta fiducia uenerunt ad terminos Romanorum denunciantes bellum. Ob quam rem collecto exercitu Iulianus misit in Delphos, & Delum, atque Dodonen, ad percipiendam responsa, an expediret ipsi bella suscipere. Tunc uniuersi Vates & pugnantium fiduciam dabant, & uictoriam promittebant. Vnum uero responsum pro exemplo mendaciae seductionis inferere non pigebit: est enim huiusmodi: Nunc omnes aggredimur deum, uictoriae trophaea referentes circa fluumium Thiren. Horum ego dux ero belligator Mars. *Νῦν πάντες*

ὡς μὲν θηλυοὶ θεοὶ, οὐκ ἔστιν ἡ ἀρετὴ τῶν ἀνδρῶν. ἡ δὲ ἡγεμονία αὐτῶν ἐστὶν ἡ ἀρετὴ τῶν ἀνδρῶν. ἡ δὲ ἡγεμονία αὐτῶν ἐστὶν ἡ ἀρετὴ τῶν ἀνδρῶν.

eos conuenit diuulgare, qui sapientem deum Musarumq; principem Pythium uocant. Ego autem mendaciū seductionis eius inueniens ingemisco.

Tigris Thiren nanq; fluuium Tigrim uoluit appellare, quoniam Thiris eius nomini similis est. Is enim fluuius ex Armenia redundans montibus, & per Assyriorum arua discurrens, sinum descendit in Persicum. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, & uictoriā mente somniabat, & post Parthicum prælium pugnam Galilæis inferre parabat: sic enim uocabat Christianos, contumeliā nominis se eis inferre putans, cum magis debuisset eorum considerare uirtutem. Non enim Socrates etiam si Critias fuerit appellatus: & Pythagoras, Phalaris, ex mutatione nominis aliquam labem cōtraxerint: neq; Nireus, Therfitis uocatus, pulchritudinem quam habebat, amiserit.

• Horum nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid læsionis se nobis putauit inferre. Et fallaci responso credēs, interminabatur per ecclesias dæmonū se statuere simulacra. Post has igitur minas, ab uno uiro in Bercea debellatus est. Is enim nobilis erat, eiusq; ciuitatis Curia præsidebat, quem zelus Christi reddidit clariorem. Videns nanq; filium in impietatem, quæ tunc uigebat, fuisse demersum, expulit sua domo, & coram omnibus abdicauit. Qui in uicinā ciuitatis itinere aggressus Imperatorem, suam uoluntatem & abdicationem patris aperuit. At ille quiescere iuuenem imperauit, placandum promittens parrem. Cumq; uenisset in Berceam, nobiles & honoratos conuocauit ad prandium: inter quos erat & huius pater, quæ cum filio in suo prandere iussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi uidetur iustum uim facere uoluntati ad aliud declinanti, & animum ad aliā mutare quæ non uult. Noli itaq; esse filio uiolentus, sequi tua dogmata respuenti. Neq; enim ego tibi uim facio ut mea sequaris, licet cogere ualde possim. Ille causam diuinæ religiōis mente percipiēs: De isto, inquit, o Imperator, erroneo dicis, & deo exoso, & ueritati præponētī mendacium: Tum ille rursus mansuetudinis induens uultum: Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo uultū, adolescenti dixit: Ego tui curam habebo, quoniam patri tuo ut hoc faciat suadere non possum. Hæc itaq; nō frustra retuli, sed uolens ostendere non solum illius admirabilis uiri fiduciam, sed quod contempta Iuliani à plurimis sit potestas. In Antiochia autē uir quidam optimus pædagogus adolescentium habitabat. Eratq; illic nobilis ille Sophista Libanius, impius, expectansq; Iuliani uictoriā, habens præ oculis eius minas. Ergo interrogauit pædagogum, quasi nostrā deridendo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod paulo post contigit, repletus gratiā diuinā prædixit. Respondit enim: O Sophista, creator omnium, quem tu fabri filium nominaisti, loculum Iuliano concinnat

Præses Berceensis filium ob Christianisimum abdicat

Libanius Sophista

concinat. Post paucos uero dies mors illius nunciatur erronei, & in loculo positus aduectus est, minarumq; tumor euacuatus.

E Porro tempore religiosissimus Iulianus cognomento Saba, qui angelorum incorporealium uitam corporali cōuersatione uidebatur imitari, cuius etiam uitam cōscripsimus, prolixiores offerebat deo preces, cum illius impij minas audisset. Et ea hora qua ille percussus est orans, mortem eius iste cognouit, licet plusquam uiginti mutationes ab eo loco usq; ad illius exercitū esse uiderentur. Aiunt enim cum continuē ingemisceret, & clementi dño supplicaret, subito lachrymarū eius fluuiū restitisse, fuisseq; alacritate repletum, & eius uultum exhilaratū. Hanc animi perturbationem ministri respicientes, rogauerūt ut eis causam repentini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacræ uinæ deuastator pœnas exactus est uastatiōis suæ: iacetq; mortuus, terroribus minisq; frustratus. Hæc cognoscētes exultauerunt omnes, deoq; hymnos gratificos obtulerunt. Postea uero à nuntijs est compertum, eundem fuisse diem simul & horā necis Iuliani, quam ille sacratissimus senex cognouerit atq; prædixerat.

Cap. XLV Iulianus Saba

πλεόνων ἢ εἰς οὐρανὸν

Illum itaq; semper incōsulte egisse, mortis demonstrauit euentus. Transiens enim cum exercitu fluuium qui Persarū Romanorumq; regna diuidit, repente naues incendit, non suadens rebus aut uerbis, sed cogens milites præliari. Porro ducēs alacritate repleti, animabāt milites, & eos spe uaria confortabant, quā Imperator absciderat, cum eorum reuersionem incensis nauibus abnegasset. Super hæc autē cum debuisset cibos militibus congregare, neq; de proprijs finibus præcepit afferri, neq; de inimicorū abundantia iussit aliquid deprædari. Relinquens ergo habitabilem uiam, pergebat per solitudinis loca, ubi & cibo & potu milites defraudati, & ducēs itineris nō habentes, sed errantes in deserta prouincia, sapientissimi Principis cognouere imprudentiam.

Cap. XLVI

SOCRATES.

Multos itaq; uicos castraq; detinēs, iam etiā ciuitates capiebat. Cumq; uenisset Ctesiphontem, intantum obsedit regem, ut crebris Legationibus ueretur, offerens dare suæ patriæ partem, si solutus bello discedere possit. Quod ille noluit, neq; supplicantū est misertus: neq; mente percepit, quod uincere quidem bonum est, superuincere nimis inuidiosum: credens præcipue magicis artibus, quas ei Maximus philosophus exhibebat, & arbitratu Alexandri Macedonis se gloriā percepturū, aut etiam maiorem. Putabat enim secundum Pythagoræā Platonisq; sententiā, ex mutatione corporum Alexandri animā se possidere, aut esse potius in alio corpore alteri Alexander. Ob hæc itaq; causam Persarum regis noluit preces admittere.

Iulianus obsidet regē Persarum apud Ctesiphontē

Maximus philosophus Iulianus putabat se alterum Alexandrum

SOZOMENVS.

Quum igitur in deserti loca primò captiuorū habuisset ducatū, postea quidam senex sub schemate proditoris se ei cōpendiosum iter ostendere compro

cōpromisit. Cumq; tribus diebus ambulantes ad maiore solitudinē ueniss^{ent}, illum quidem sustibus occiderunt, confitentē hoc se fecisse pro patriæ liberatione, & liberet tormēta omnia sustinere. Exercitus interea Persarū, ex itinere fatigato exercitui Romanorū, cōmotus occurrit, se q; ad congressionem prælii parauit.

S O C R A T E S.

Querebantur enim Romani de principe, cur noluerit bellum cum lucri promissione finire. Veruntamen Persis instātibus resistebāt, ita ut frequenter uerterentur hostes in fugā. Porro Iulianus erat præsens in equo, & exercitum confortabat, inermis quidem, spe felicitatis suæ audacior factus.

T H E O D O R I T V S.

cap. XLVII **C**ontra quem iaculum repente delatum, discurrēs per brachiū, in eius latus immersum est. Ex hoc uulnere suscepit finē uitæ. Quis uero iustissimum intulerit uulnus, hactenus ignoratur. Sed alij quendam inuisibilem hoc intulisse ferunt: alij uero unum pastorū Ismahelitarū: alij militem fame & itinere fatigatū. Sed siue homo siue angelus fuerit, palam est quod diuinæ iussioni ministravit. Aiunt autē quod cum fuisset uulneratus, mox manum sanguine suo cōpleuerit, & in aerem proiecerit, dicens: Galilæe uicisti. Et in eo ipso confessus est cum blasphemia uictoriam.

S O C R A T E S

Callistus Callistus autē qui inter familiares imperatoris tunc militabat, & Heroico uersu eius cōscripsit historiā, ait eum à dæmone uulneratū, fuisse defunctū.

Iuliani Aug. Iulianus ergo quarto Consulatu suo quē ædiderat cum Salustio, sexto die Iunii mensis, in Persica regione defunctus est, anno tertio imperij sui, septimo uero ex quo Cæsar à Constantio fuerat ordinatus, uitæ anno xxxi.

Ca. XLVIII **P**ost cuius mortem eius Magiæ cōpertæ sunt. Carræ nanq; ciuitas est, hactenus impietatis eius reliquias habens. Per hęc iter agens, quoniā per Edeffam propter piæ religionis cultum transire noluerat, in templum quod à Paganis colitur, est ingressus. Vbi cum quædā cum suis cōsortibus sacrilegia celebrasset, ianuas & claustra disposuit, & quosdā ibi milites obseruare præcepit, ut intra hoc nullus accederet donec ipse rediret. Cumq; mortuus fuisset, & impio piū successisset imperiū, ingredienti in templū inuenerūt mira principis simulacra, eiusq; sapientiam & famosissimā pietatem. Viderūt enim mulierem à capillis appensam, extensas habentē manus, cuius uterum aperuerat, ut Persarum uictoriā in iecore eius inspiceret. Hoc ergo scelus in Carris inuentū est. Verum in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aut capitibus plenas fuisse repertas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorū. In qua urbe cū eius nunciatus fuisset inter publicum gaudium demortui Iuliani ritus, publicam cuncti habuere festiuitatē, & non solum in ecclesijs & sepulcris martyrum saltabant, sed etiam in Theatris Crucis uictoriā prædabant, illius Magiæ insultantes. Ego autem etiā clamorem fauoris eorū hic ponere

Magica quædam portenta Carris reperita

Antiochenfium publicum gaudium demortui Iuliani

ponere necessariū iudicauit, ut etiā apud posteros hæc memoria referretur. Communiter enim clamabant oēs: Maxime fatue, ubi sunt tua uaticinia? Vicit deus, & Christus eius. Hic ergo libri terminus est habendus, ne pio imperio impietatis potentia copuletur.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

SEPTIMI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,
quam Tripartitam uocant.

- De Iouiani Imperatoris auspicijs, & quemadmodum à Perfidis finibus sit egressus. Cap. i
Quid Sophista Libanius cōtra Christianos scripserit, & quomodo Socrates historiographus eius dicta confutarit. Cap. ii
De rectitudine fidei Iouiani, & quid Athanasius Alexandrinus scripserit. Cap. iii
Quomodo Iouiani temporibus orthodoxi floruerint, & hæretici sint oppressi. Cap. iiii
Quod Athanasius uenerit ad Iouianum, & ab eo decenter sit honoratus. Cap. v
De Consulatu & fine Iouiani. Cap. vi
De ortu principis Valentiniani, & quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit Imperatorem. Cap. vii
De Ambrosij Mediolanensis episcopatu atq; libertate loquendi. Cap. viii
Edictum Valentiniani & Valentis de Consubstantiali Trinitate. Cap. ix
Epistola Illyricianorū episcoporū ad Orientales episcopos profitentium Consubstantialem Trinitatem. Cap. x
De hæresi Audæanorum. Cap. xi
De Lampsaceno concilio. Cap. xii
Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus. Cap. xiii
Qua crudelitate Valens sit usus aduersus orthodoxos. Cap. xiiii
De tyrannide & perditione Procopij. Cap. xv
De exilio sancti Eusebij Samosatani Pontificis, & quod ciues eius, amore fidei, alij episcopo se subdere noluerint. Cap. xvi
De exilio Barfæ episcopi. Cap. xvii
Item de crudelitate Valentis quam gessit aduersus orthodoxos extincto Procopio. Cap. xviii
De Eunomio hæresiarcha. Cap. xix
De sauitia Valentis contra Constantinopolitanos orthodoxos. Cap. xx
De destructione murorum Chalcedonsium. Cap. xxi
De natiuitate Valentiniani minoris, & de immensitate grandinis, & de ortu principis Gratiani. Cap. xxii
Quomo

- Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti, & illi se contulerint ad Liberium. Cap. xxiii
- Libellus Macedonianorū, Liberio Romano datus episcopo. Cap. xxiiii
- Epistola Liberij & Siciliensis cōcilij ad Macedonianos episcopos post pēnitentiam. Cap. xxv
- Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit. Cap. xxvi
- De latebris Athanasij. Cap. xxvii
- De concilio Tyancēsi ubi literæ Liberij & Occidentalium sunt receptæ. Caput xxviii
- De Eudoxio Ariano qui fuerat Constantinopolitanus episcopus, & de persecutione Valentis propter Euagriū orthodoxū episcopū. Cap. xxix
- Quod octuaginta orthodoxorū à Valēte in naue cremati sunt. Cap. xxx
- Quid Valens gesserit in Cappadocia & Antiochia. Cap. xxxi
- Quomodo in Edessa mulier cum suo filio currēs ad martyriū, & Præfectū & Imperatorē stupore facti à crudelitate remouerit. Cap. xxxii
- De examinatione & exilio plurimorum orthodoxorum. Cap. xxxiii
- De miraculis Confessorum. Cap. xxxiiii
- De responso dæmonis, quis post Valentem imperaturus esset, & quod ob hoc Valens multos occiderit. Cap. xxxv
- De Basilio episcopo Cappadociae, & quō exiliij minas euaserit. Cap. xxxvi
- De sine Athanasij Alexandrini, & successione Petri, & seditione cōtra eum facta, & quod Romam profectus sit. Cap. xxxvii
- Qua crudelitate Lucius Alexandriā fuerit introductus. Cap. xxxviii
- Quæ miracula gesserint eremitæ, in exiliū à Lucio destinati. Cap. xxxix
- Literæ Petri Alexandrini Pontificis, in quibus Lucij mala referuntur. Caput xl

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER SEPTIMVS.

S O C R A T E S.

Cap. I
Iouinianus
Aug.
Tribunus mi-
litum
Cingulum mi-
litare

MILITES igitur in maxima sollicitudine conuenientes, omiſſa omni dilatione, altero die Iouiniano inſulas Imperatoris imponunt. Erat em̄ uir fortis & nobilis, & illo tempore $\chi\iota\lambda\iota\alpha\rho\chi\theta$, id est, Millenarius, quo Iulianus electionē militibus lege propoſuit, ut aut ſacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quàm Imperatoris præceptis impijs obedire. Hunc ergo tūc Iulianus propter belli neceſſitatē inter uiros militares habebat. Qui cum uiolētē à militibus

A militibus ad imperium traheretur, clamabat, dicens, nō se uelle Paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumq; uox omnium communiter proclamasset, dicentium, se quoq; Christianos, suscepit imperium.

T H E O D O R I T V S.

Cogitabat itaq; Iouianus de communi salute, & quomodo poſſet de medio hoſtium illaſum exercitū liberare. Nec indiguit magno conſilio, ſed ſeminibus pietatis utiliſſimū uindemiauit fructum. Repente nanq; ſuam providentiam deus oſtendit, & fluctuationem eius ad portū tranquillitatis adduxit. Dum enim huius anguſtiā Perſarū rex agnouiffet, miſſa Legatione petiit pacem, deinde cibaria militibus deſtinauit, & forū uenaliū eis præparari in deſerto præcepit. Celebratiſq; fœderibus, exercitum reduxit incolumem.

S O C R A T E S.

Quæ pacta, quantum ad gloriam quidem pertinebat Romanorū, turpia erant, ſed tēpori congruebant. Amiſſa nanq; Syria, & tradita Perſis Niſibi Meſopotamiæ ciuitate diſceſſit. Hæc nunciata, Chriſtianos confortauerūt, Paganis intulerunt luſtum. Porrò milites incautum Iuliani feruorem ualde culpabant, cauſamq; damni finium Romanorū ei potius imputabāt, quod à Perſarum ueluti proditore ſeductus, naues quæ per fluuium frumenta deueherent incendiſſet, & famem militibus accerſiſſet.

Fœdus Rō-
manorum cū
Perſis

Cap. II.
Libanij opus
de morte Iuliani.

TVM itaq; Sophiſta Libanius Lamentationis librum in Iulianum conſcripſit, quem Iulianum denominauit, ſcīnatū ſanè laudibus illius in quo etiam meminit librorum quos contra Chriſtianos ædiderat Iulianus. Et ſi quidem laudes Imperatoris Sophiſta dixiſſet, ego quieſcerem, ueſtigia hitorie ſequens. Sed quia tanq; callidus Rhetor mentione Iuliani librorū Chriſtianam uidetur lacerare religionem, propterea contra eum poſitis primū uerbis ipſius, pauca dicenda ſunt. Hyemis, inquit, noctes amplius Imperator extendens, incumbendo libris, Paſtinenſem hominem deum, deiq; filium referentibus, præliabatur enixius, & redarguendo præualuit, ut riſum & quandam inanitatem oſtenderet eorum quæ coluntur à talibus. In quibus laboribus ſene Tyrio ſapiētior eſt inuentus. Propitius autem ſit iſte Tyrius, & placide uerba mea ſuſcipiat, tanquam à filio uictus eſt. Hæc quidem Sophiſtæ Libanij ſunt. Verum ego ſophiſtam eum optimū fuiſſe noui: quanq; ſi non eius religionis fuiſſet, cuius Imperator erat, omnia quæ de Iuliano Chriſtiani dicunt, etiam iſte tunc diceret, & forſitan tanq; Rhetor auget. Nam & uiuo Cōſtantino laudes, & eo deſuncto iniurias plenas criminibus eius effudit. Et ſi ſenex Porphyrius fuiſſet Imperator, libros eius Iuliani præpoſuiſſet operibus. Sed & Iulianus, ſi Sophiſta fuiſſet, dixiſſet forſitan etiam ipſum malum, ſicut Ecebolum. Quia ergo ille tanquam eius ſectæ, & tanquam Sophiſta & amicus Imperatoris, quæ ei ſunt uifa dixit, ei nos ut poſſumus obuicemus. Primum itaq; dixit, quod libris incumberet,

Libanius uulgo
Cōſtantinum
laudauit, uitis
perauit morte
tuum
Porphyrius

P hyemis

Ἐνοχῶν, ἢ
Ἰωάν. μετὰ τὴν
ἐπιτομὴν τοῦ
μυθῶ. pri-
mus scripsit
uitas philoso-
phorum.
Gregorius
Nazianzen-
sus de Iuliano

Depingit Iuli-
anum Nazian-
zenum

hyemis noctes extendens. Incumbere nancq; significat, quod intentionem a habuerit, ut uituperationē conscriberet, sicut consuetudo Sophistis est. Nā olim hos libros sciērat, sed tunc incumbēbat, & maximo praelio contendebat. Unde palām est quod non (sicut Libanius putat) redarguendo praeualuerit, sed infirmitate suae ueritatis aestuabat, & quae bene illic cauteq; sunt posita, tanquā detractor lacerare laborabat. Omnis enim qui resistit alicui, nunc uertendo, nunc celando ueritatē, mentitur aduersus eum contra quem litigat. Et qui infensus alicui est, omnia sicuti hostis nō solum agit, sed etiam loqui contendit. Quod uero Iulianus atq; Porphyrius, quem Tyriū senem uocat, detractores ambo fuerint, suis ipsorum sermonibus arguūt. Nam Porphyrius summi philosophorū Socratis uitam lacerauit in historia Philosophica, quam ipse cōscripsit: & talia de eo retulit, qualia soliti derogationibus occupari. Et haec de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis castitate, iustitia alijsq; uirtutibus habebatur. Quem Plato mirabilis eorum philosophus, & Xenophon, alter philosophorū *βίαιος*, nō solum tanquam deo amabilem honorant, sed etiam ultra hominem sapuisse pronūciāt. Porro Iulianus aemulatus patrem, passionem propriam in Cæsaribus denudauit, & omnium ante se regnantium uitas carpens, ne philosopho quidem Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus habeo pluribus uti sermonibus. Ego nancq; ex utrorunq; uerbis mores eorum conspiciens, haec dixi. Quid autē de Iuliano Gregorius Nazanzenus retulerit audiamus. Ait enim in secundo libro contra Paganos haec uerba post alia: Haec equidem de Iuliano alijs ipsa experimenta tradiderūt, & assumpta potestas imperij: mihi autē eius mores comperti sunt, cum hunc uirum Athenis clarius agno uissem. Venerat enim illuc, cum frater eius Imperatori uideretur inimicus. Fuitq; aduentus eius ratio duplex: una quidem quasi decentior, qua dicebat se uenisse ut uiseret Hellada atq; doceretur: altera uero secretior & non nota plurimis, ut immolatores dæmonum & uiros fallaces inquireret, quia nondū habebat impietatis suae licentiā. Tunc igitur non frustra considerauit uirum. Nō enim fortuito ista conspexi, sed faciebat me cautum incōstantia morum eius, & excessus uberior. Vates siquidem egregius est, qui bene considerat. Nullū enim signum in eo mihi utile uidebatur. Ceruix inflexibilis, humeri iactabiles, oculi currentes, huc illucq; directi, & furiose respicientes. Pedes impatientes, nares spirantes iniurias atq; contemptus, schemata risibilia, & hoc ipsum semper habentia. Risus incōtinens, & quasi subbulliens. Consensus & negatio simul, ratio nulla ratione cōsistens, interrogatio inordinata, atq; responsio nulla congruentia sibi conueniens. Sed quid per uersa discuro: Hunc ante opera uidi, & operibus ipsis agnouī. Et siquidem essent mihi praesentes, qui tunc aderant, testaretur quod cum haec uidissem, repente dixi: O quale malum nutrit Respublica Romanorū! Et cum haec praedixissem

A praedixissem, optaui me inueniri debere mendacē. Melius enim fuerat hoc, quam ut tātis terra sceleribus impleretur. Nunq; arbitror talia fuisse prodigia, cum multa diluuiā, multa incendia, multae pestes, & hiatus terrae prouenerint, licet homines inhumani & feroces, compositiq; dissimilibus naturis fuisse referantur. Ob quam rem digno suo superbia sine conclusus est. Haec Gregorius de Iuliano narrauit. Quia uero contra Christianos multa profertentes, nisi sunt uim facere ueritati, quaedā ex sacris literis peruertētes, alia permutantes, omnia tamen secundū suam sumentes intentionem, multi eis obuiantes ista patefecerūt, destruētes & redarguētes eorum uana sophismata, & ante omnes Origenes, licet antē multa fuisset tēpora Iuliani. Is enim quae uidebātur turbare legētes sacratissimas lectiones, obijciēs sibi ipsi & interpretatus ea, detractorū sophisticas adinuētiōnes exclusit. Quae si saepius legissent Iulianus atq; Porphyrius, ea libenter accipiētes, in aliud forte sua uerba mutassent, & non ad blasphemiae sophismata uerterētur. Quod uero lacerare studuerit Imperator, apud idiotas & simplices uerba faciens, & non apud eos, qui scripturarū diuinarū obtinent ueritatem, ex his palām est: sumens enim ea uerba, quae dispensationis causa humanis posita sunt, cum multa huiusmodi collegisset exempla, haec nouissime dicit: Horū igitur singula si non aliquā habent ineffabilem contemplationē, maxima de deo blasphemia sunt plena. Haec ergo Iulianus in tertio cōtra Christianos libro dixit. In libro autē suo quem de Cynismo scripsit, docens quomodo sacras fabulas deceat fingi, dicit oportere harum ueritatē abscondi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, & abdita deorū substātia nō patitur nudis uerbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per haec Imperatorē suspicionem habuisse de diuinis scripturis, quod essent uerba mystica ineffabilem quendam modum cōtemplationis habentia. Sed indignatur quod non omnes eandē sententiā habuerint, & incessit hos qui inter Christianos diuina simpliciter suscipere uidentur eloquia. Non igitur oportebat eum contra simplices insurgere, nec propter illos cōtra sacras literas intumescere, neq; odio habere aut auersari quae magis bene intellexerāt: quod nō omnes tunc ita sentiret, sicut ipse uoluerat. Similis ergo Porphyrio factus est. Ille nancq; in Caesarea Palaestinae à quibusdam Christianis casus, iram non ferens, Christianismū deseruit per furorem: & odio inimicorū scribendo blasphemias Christianismo priuatus est: sicut eū Eusebius Pamphili, redarguit, & eius uerba destruxit. Imperator autē apud idiotas superbus inter Christianos extitit, ea passione in blasphemias Porphyrij declinauit. Ambo siquidē sponte deliquerunt, & scierat peccando dignissima poena mulctati sunt. Cum igitur sophista Libanius uelut irridens dixisset, hominē ex Palaestina deum & dei filium faciunt, oblitus suorū uidetur esse uerborū: ad finem nancq; eius libri Iulianū deificauit sic inter alia dicens: Primū nancq; nunciū eius mortis penē

Origenes

Liber Iuliani
Aug. πρὸς τὴν
καίαν ἠρώκλῃ
τοῦ πρὸς κων-
στάντινον

Quid Porphyrium mouerit, ut aduersus Christianos scriberet

peremerant, quod putaretur de deo mentitus. Deinde paululū descendens, ait: O dæmonū alumne, dæmonumq; discipule, & dæmonum obseruator. Qui licet hoc aliter intelligeret, ueruntamen hæc eadē de Iuliano dixit, quæ Christiani approbantes affirmant. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere: nec eum deditū demonibus indicare: sicut sermonem aliū declinauit, quem cum reprehenderetur, de suis libris abscedit. Quomodo enim homo Christi deificetur, & quemadmodū in aperto homo fuerit, inuisibiliter autē deus, & quemadmodū utraq; sint uera, Christianorum ratio sacra nouit: Pagani uero anteq; credant, intelligere nequeunt. Dicit enim sermo diuinus: Nisi credideritis, non intelligetis. Quapropter nō erubescunt multos homines deificando: & utinā bonis moribus institutos, aut iustos, aut castos, & non potius lubricos, iniquos, & ebriosos, id est, Hercules, Dionysos, & Asclepios, sicuti frequēter in suis libris Iulianū iurare nō pudet. Quorū masculos fœminasq; Cupidines si enumerare uoluerit, lōga digressio generatur. Sed sufficit hæc scire uolentibus Aristotelis Pallium, & Corona Dionysii, & liber Egini multæ memoriæ, turbaq; Poëtarū, qui de talibus scribentes, uere ridiculū & inanitatem Theologiæ ostendere Paganorū. Quod uero propriū Paganorū sit, homines summa facilitate deificare, mōstremus. Rhodijs quadā calamitate detentis, responsum est datū, ut Phrygium Attin sacerdotem uasānæ Phrygum celebritatis placarēt. Tale nanq; responsum est: Attin placate deum magnū, purum Adonem, bonæ uitæ, diuitiarum datorē, comatumq; Dionysum. Hoc itaq; responso Attin qui amore uasāno semetipsum occidit, eundem Adonem Dionysumq; nominauit. Cumq; Alexander Macedonū rex transisset in Asiam, Amphityones Alexandro fauentes, carmina ista finxerunt, Iouem deorū Consullem, & Mineruam honoratē genitam, qui corpore mortali supernum abscondis regem, quem Iupiter Heroum seminauit generibus adiutorem, bonæ legis læticiæ Alexandrum statuere regem. Hæc in Pythia pronunciauit dæmon: qui cū potentibus adularetur, deificabat eos. Quid enim dicamus cum etiā Cleomedem athletā deificauerint, ita dicentes: Ultimus Heroum Cleomedes Astypalæus, quem sacrificijs honorate, quia mortalis iam non est. Propter hoc ergo responsum Diogenes Cynicus & Oenomaus philosophus Pythium reprehenderunt Apollinē. Cyziceni uero tertium decimū deum Adrianū appellauerūt. Sed etiam ipse Adrianus amatum suum Antinoum deificauit. Et hæc ridiculam inanitatē non dicit esse Libanius: Hæc ergo à nobis propter eius detractionem, per digressionem dicta sufficiant.

THEODORITVS.

Cap. III
Iouinianus
Aug. episcopus
exules
restituit

Iouinianus ergo Imperator, mox ut imperij sui terras ingressus est, pri-
mum scripsit legem, ut episcopi de exilio redirent, & ecclesias eis reddend-
as esse professus est, qui expositā in Nicæa fidem inuiolabiliter seruassent.
Scripsit

A Scripsit etiam Athanasio, qui præcipuus erat horū dogmatum propugna-
tor, petens ut ei rescriberet perfectam diuinorum dogmatum disciplinam.
Qui eloquentiores episcopos cōgregans rescripsit, rogans ut fidem Nicææ
expositam custodiret, tanquam Apostolicis dogmatibus congruentem.
Cuius epistolæ uerba sunt hæc:

Iouinianus
Aug. ab Atha-
nasio cupit or-
thodoxam re-
ligionem edoc-
eri

PIISSIMO ATQVE CLEMENTISSIMO VICTORI AV-
gusto Iouiano Athanasius, & reliqui episcopi, conuenientes ex perso-
na omniū episcoporum Ægyptiorum, Thebaidos, & Libya.

DECE T deo amabilem principem discendi habere uoluntatem, deside-
riumq; cœlestiū. Sic enim uere & cor habes in manu dei, & imperium cum
pace multis annorum curriculis gubernabis. Volente igitur à nobis tua di-
scere pietatē catholicæ ecclesiæ fidem, gratias ob hoc domino referentes, cū
rauimus ut prolatam ab omnibus patribus in Nicæa tuæ pietati insinuare/
mus fidem. Hanc enim repudiantem quidam, nobis quidem frequenter infi-
diati sunt, eo quod Arianæ non consentiremus insanæ. Autores uero facti
sunt hæresis & schismatū uniuersalis ecclesiæ. Vera ergo & pia in domino
nostrum Iesum Christum fides est omnibus manifesta, & ex diuinis literis
agnita atq; lecta. In hac enim etiā sancti martyrio cōsummati sunt, & requi-
ecentes in domino nunc consistunt. Manserat itaq; semper fides illæsa, nisi
calliditas quorundam hæreticorū eam uiolare præsumeret. Arius enim qui
dam, eiusq; sectatores erumpere & impietatē aduersus eā introducere ten-
tauerunt, dicentes, ex non extantibus: & creaturam, atq; facturā, conuertibi-
lemq; esse filium dei. Plurimosq; per talia seduxerunt, ita ut etiā qui aliquid
esse uidebantur, blasphemia huiusmodi traherentur. Verum sancti patres
nostri olim conuenientes (sicuti prædiximus) in Nicæno concilio, Arianam
quidem sectam anathematizauerunt, catholicæ uero ecclesiæ fidē (scriptura
teste) professi sunt. Ea q; prædicatione hæresis extincta est, quæ ubiq; uide-
batur accensa. Hæc itaq; fides per omnes ecclesias legebatur & prædicaba-
tur. Sed quoniam Arianā heresim quidam renouare uolentes, ipsam fidē à
patribus in Nicæa prolatā anathematizare præsumperunt: aliqui uero sin-
gunt se eam profiteri, sed ipsam ueritatē negare noscuntur, aliter interpretan-
tes Consubstantialitatē, & sancto spiritui blasphemantes, cum dicunt eum
creaturā esse, atq; facturā per filium celebratam: necessario considerantes
læsionem ex huiusmodi causa contra populū generatam, offerre tuæ pieta-
ti confessionem cōcilij Nicæni curauimus, ut pia religio tua cognoscat, cum
quanta scrupulositate conscripta sit: & quantū errent, qui extra eam uolunt
aliquid edocere. Cognosce deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidem
prædicatur à seculo, & hanc professi sunt patres in Nicæa conuenientes. In
hac quoq; fide cōcordant omnes ecclesiæ in Hispania, & Britannia, nec non
in Gallijs, Italijs, & in Dalmatijs cōstitutæ: in Cappadocia, Mysia, & Mace-
donia

donia & uniuersa simul Hellade, sed etiã in uniuersa Africa, Sardinia, Cyp^a pro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, & in omni Ægypto & Lybia, Ponto & Cappadocia, partibusq; uicinis, & Orietales ecclesiæ, præter paucos Antifectatores. Omnium nanq; prædictorũ sententiam experimento cognouimus, literas habemus, eosq; nouimus deo amabilis Imperator, quia cum pauci quidam huic fidei contradicant, præiudiciũ facere non poterũt intoto orbe terrarũ. Multo enim tempore ab hæresi Ariana pulsati, nũc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Ut uero hæc pietas tua cognoscat, licet sciat, tamen studuimus fidem Nicæno concilio professam ab episcopis trecentis decem & octo, subiungere. Est autem hæc Nicæni concilij fides:

*Professio
fidei in concilio
Nicæno*

CREDIMVS in unum deum patrem omnipotentem, omnium uisibilem, inuisibilemq; factorem. Et in unum dominum nostrum Iesum Christum filium dei, natum ex patre, unigenitum, hoc est, de substantia patris, deum de deo, lumen de lumine, deum uerum de deo uero: natum, non factum, cõ substantialem patri, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit incarnatus, humanatus, passus est, & die tertia resurrexit. Ascendit in cœlos, uenturus iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, Erat, quando non erat: & antequam nasceretur non erat: & quia ex non extantibus factus est, aut ex altera substantia uel subsistentia dicentes esse, aut creatum, aut conuertibilem, aut mutabilem filium dei, hos anathematizat sancta catholica & Apostolica ecclesia. In hac fide deo amabilis Imperator nos consistere necessarium est, tanquã sacra & Apostolica: nullaq; mouere eam seductione uerborum atque contentione: quod ab initio Ariani fecerunt, ex non extantibus filium dicentes. Et, quia erat, quãdo non erat, & creatus, & factus, & conuertibilis est. Propterea (sicuti prædiximus) & Nicæna synodus hæresim anathematizauit huiusmodi, fidem uero professam est ueritatis. Non enim simpliciter similem dixerũt filium patri, ne simpliciter similis deo, deus uerus esse crederetur, sed etiam consubstantialem scripserunt, quod proprium est geniti ueritq; filij, ex uero & naturali patre nascentis. Sed neq; Spiritum sanctum alienauerunt à patre & filio, sed potius glorificauerunt eum cum patre & filio in una sanctæ Trinitatis fide, eo quod una sit in sancta Trinitate diuinitas.

*Frumentorũ
reditus restituit
ecclesijs
Iouinianus*

Has literas Imperator legens, confirmauit quam habuerat de sacris scientiam & affectum: aliamq; conscripsit legem, ut frumentorum consuetudo redderetur ecclesijs, quam Maximus distribuerat Cõstantinus, & dari prohibuerat Iulianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames, non sinebat totam tunc summam quam Cõstantinus constituerat, erogari, tertiam partem Iouinianus ad præsens impendi promisit, ita ut cessante fame, frumenta integra præberentur.

Socrates

SOCRATES.

EVocauit igitur Imperator à Constantio in exilium missos episcopos, qui nõ occurrerant Iuliani redire temporibus. Tunc autem etiam templa Paganorum omnia claudebantur, & ipsi sacerdotes ubique fugiebant: induitq; pallijs, ipsa pallia reponebant, & ad schema commune reuertebantur. Quieuit etiam pollutio sanguinis, quam publice infatigabiliter sub Iuliano celebrauerat. Porro Christiani non quiescebant: Præsules enim religionum adibant crebro Principem, credentes eius obtinere se uoluntatem aduersus proprios inimicos. Et primum quidem Macedoniani libellum Principi porrexerũt, postulantes ut expellerentur ecclesijs, qui dissimilem filium prædicarent, & ipsi introducerentur in eas. Erant qui libellum obtulerant, Basilus Ancyrae, Syluanus Tarsi, Sophronius Pompeiopolcos, Pasinicus Zilenus, Leontius Comanus, Callicrates Claudiopolites, Theophilus Castabalenus. Horum libellum Imperator accipiens, eos sine responso dimisit, hoc tantũmodo dicens: Ego contentiones odi, eos autem qui ad concordiam festinant, diligo, pariter & honoro. Quod audientes, qui ad contentionem se parabant, quieuerũt. Hoc ergo pro uoto Imperatoris est factum. Nam tunc intentio sectatorum Acacij reuelata est, & (sicuti solebant) ad uota se Principis contulerunt. Conuenientes enim in Antiochia Syriae, habuerunt uerba cum Melitio, qui paulo ante diuisus ab eis, Consubstantialitatem ita defendere uidebatur. Hoc itaq; fecerunt, quoniam eum honorari conspiciabant, Principe tunc ibi agente. Communi ergo concilio libellum componentes, Consubstantialitatem professi sunt, & Nicænam roborantes fidem obtulerunt Imperatori. Cuius libelli uerba sunt hæc:

PIISSIMO ET DEO AMABILI DOMINO NOSTRO
Iouiniano, Victori, Augusto, synodus presentium Episcoporum ex
diuersis prouincijs in Antiochena urbe conuenientium.

QVO DE ecclesiasticã pacem atq; concordiam tua primũ studuerit pietas celebrare, bene nouimus etiã nos deo amabilis Imperator. Quod uero uerticem huiusmodi ueræ unitatis & orthodoxæ fidei bene sumpseris, neq; hoc ignoramus. Sed ne cum his, qui adulterant ueritatis dogma adnumeremur tuæ pietati suggerimus, quoniam sancti concilij in Nicæa olim & ab initio celebrati fidem & suscepimus & tenemus. Quando etiam Consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere uidetur, dicimus cautã interpretatione à patribus excepisse, quippe significantibus quod ex substantia patris natus sit filius: & quia similis per substantiam patri est. Non enim uelut aliquam passio circa ineffabilem natiuitatem creditur. Neq; secundum aliquem Paganorũ usum percipitur à Patribus substantiæ nomen dictum, sed ad destructionem Arianorũ, qui præsumperunt ex nõ extantibus de Christo aliquid impie prædicare. Quod etiã isti, qui nunc inæqualitatem asserunt,

*Cap. IIII
Exules Episcopos reuocat
Pudet sacerdotes Gentiles proprii cultus
Macedoniani apud Iouinianum Aug.*

Acaciani conueniunt apud Antiochiam

Acacianorũ epistola ex synodo Antiochena ad Iouinianum Aug.

asperius & audacius ad uastandā ecclesiae concordiam imprudentes ausi sunt a
 perpetrare. Quamobrem huic nostrae relationi subiunximus exemplar fidei
 Nicæni concilij, quam etiam decenter amplectimur. Est enim huiusmodi.
 Credimus in unum deum patrem omnipotentē, & reliqua. Et subscriptio:
 Meletius episcopus Antiochię obruli in suprascriptis consentiens, Eusebius
 Samosatenus, Euagrius Siculus, Vranius Apamię, Zoilus Larissenus,
 Acacius Cæsarię, Antipater Rhosi, Abramius Yrimenus, Aristonicus Se
 leucobeli, Barbabentus Pergami, Vranius Meletenę, Magnus Chalcidis,
 Eutychijs Eleutheropoleos, Isacius Armenię maioris, Titus Bostrensis,
 Pelagius Laodicę, Arabianus Adrensis, Pifo Adanenus per Lamirionem
 presbyterū, Sabinianus Zeugmatis, Athanasius Ancyrae per Orphitum
 & Aetium presbyteros, Irenæus Gazæ, Pifo Augusta, Patricius Palti per
 Lamirionem presbyterū, Anatolius Berceę, Theotimus Aramenus, Lu
 cianus Arcenus. Hunc itaque libellum in collectione Synodalium Sabini
 conscriptum inuenimus. Verum Imperator propositum hoc habebat, ut
 blandimentis & suasionē uerborum discordantium contentiones absinderet,
 dicens, Nulli quidem se quomodocumq; credentiū fore molestum: eos
 tamen diligere, & ualde honorare, qui principium ecclesiasticę unitati præ
 berent. Quod uero hoc egerit, etiam Themistius Philosophus ait in laude,
 quam in eius protulit Consulatu, ubi miratur Imperatorem, quod permise
 rit unumquemq; colere sicut uellet, atq; deuicerit blandientium mores, quos
 ualde deridens, ait manifestare purpuram.

S O Z O M E N V S

Igitur Imperator tunc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernanti
 Prætorianam legem dedit, ut capitali sententia plecterentur, qui uel sacram
 uirginem nuptiali thoro uiolare auderet, uel impudico aspectu aspiceret, ne
 dicam abripere forte tentaret. Quā legem ideo posuit, eo quod Iulianitem
 poribus quidam huiusmodi uirgines uxores ducere ausi fuerant.

S O Z O M E N V S.

INter hæc Athanasius Alexandrinę sedis episcopus, cum paucis suorū
 Lcōmunicato consilio necessarium iudicauit, ut Christianū uideret Imper
 ratorem. Veniensq; Antiochiam, Principem, de quibus oportebat, edocuit.
 Quidam aiunt, quod eum ipse magis euocauerit Imperator, ut quæ neces
 saria pro religione & recta fide uiderentur, exponeret: disponensq; ut dece
 bat, causas ecclesię de reditu cogitabat. Verum Euzoius Arianae sectæ An
 tiochenę ciuitatis episcopus, studebat ut Probatianus quidā eunuchus, in
 Alexandrina urbe ordinaretur episcopus. Cumq; hoc ageretur, Lucius Alex
 andrinus à Georgio presbyter ordinatus, adiit Imperatorem, & maledicens
 Athanasio, quasi temporibus episcopatus illius fuisset accusatus, & plurima
 exilia sub præcedentibus sustinuisset Imperatoribus, essetq; circa sacra per
 cum

Sabini Syno
daliaThemistij phi
losophi oratio
panegyricaDe non ducen
dis sacris uir
ginibus, Iouit
niani lexCap. V
Athanasius Io
uinianū aditEuzoius An
tiochenus
Lucius Alexā
drius accusat
Athanasium

A eum causa discordiæ supplicabat ut alius in Alexandrina ciuitate ordinare
 tur episcopus. Verum Imperator sciens, quantæ Athanasio inimicorum in
 sidia factæ fuissent, detractiones huiusmodi non respexit, sed Luciu quidē
 cum multa interminatione tacere iussit, Probatianum uero eiusq; sequaces
 Eunuchos, autores huiusmodi scelerum atq; turbatū castigandos esse præ
 cepit. Porro Athanasiu amicū sibi maximū factum destinauit in Ægyp
 tū, ut sicut ei uideretur causas ecclesiarū populoscq; disposeret. Fertur enim,
 quod eum pro maxima uirtute conuersationis sapientięq; laudauerit. Aiūt
 quidam anteq; sub Constantio Imperatore Ariani tenerent ecclesias, som
 nium uidisse Antonium monachum quasi burdones altare sacrum calcibus
 euerissent, experrectumq; dixisse: Ab adulteris & permixtis hominibus ec
 clesiam calcari. Quæ non fuisse mendacia posterior monstrauit euentus.

S O C R A T E S.

Tunc igitur Imperator impetum retinens hereticorū, discessit ab Antio
 chia, & uenit ad Tarsum Cilicię, ibiq; corpus Iuliani sepeliuit. Et cum
 cuncta solennia funeri eius exhibuisset, c o s. est designatus. Cumq; Con
 stantinopolim festinaret, uenit ad prædiū nomine Dadaštana inter Galatiā
 & Bithyniā, ubi philosophus Themistius cum alijs Senatoribus occurrēs,
 Consularem recitauit orationē. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ pu
 blicæ, & simul ecclesiasticæ sub principe benigno dispositæ, nisi repentina
 mors talem uirū ab hominibus abstulisset. In prædicto namq; prædio hie
 mis tempore in phraxis languore cōstrictus est mortuus. Consulatu suo &
 Varroniani filij, septimodecimo die Februarij mensis, qui regnauit mensi
 bus septē, uixit annis trigintatribus.

S O Z O M E N V S.

Cumq; in Nicæam Bithyniæ uenisset exercitus, Valentinianū ordina
 uit Imperatorem, uirum optimum, & apice Principali dignissimum.

S O C R A T E S.

Valentinianus igitur ordinatur uicesimo quinto die eiusdem Februarij
 mensis, Pannonius genere, de Cibala ciuitatis, cui tunc erat militum cura cō
 missa: quoniā probatissime militarem nouerat disciplinam. Fuit etiam uir
 magnanimus, & semper præsentī fortuna melior apparebat.

T H E O D O R I T V S.

Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia atq; su
 stitia, & corporis magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter
 & urbanus, ut cum exercitus tentasset ei alium sociare consortem, ille respon
 derit, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit o milites Imperato
 re non existente mihi dare regimen Imperij. Verum ubi hoc ego suscepi,
 meum iam & non uestrum est de rebus cogitare cōmunibus. Cuius uerba
 admirati milites, eius sequuti sunt uoluntatem. At ille fratrem de Pannonia
 uocans, quod non debuit, socium fecit Imperij.

Socrates

Probatianus
EunuchiAntonij mo
nachi somniūCap. VI
Iouinianus Iu
lianum Tarsū
sepelit
Dadaštana
Themistius
philosophus
Iouinianus
moriitur

Varronianus

VALENTI
NIANVSValentinianus
ad milites

Post triginta dies auspicii sui.

THEODORITVS.

Cui Asiae scepra contradens pariter & Aegypti, Europam sibi distri-
buit. Et ueniens ad Hesperiam, omnem ilico docuit aequitatem, à prædica-
tionibus pietatis incipiens.

Auxentio namq; defuncto, qui Mediolanensem præsulatum tenuerat,
multisq; fuerat cõcilijs abdicatus, euocans Episcopos Imperator, hu-
iusmodi apud eos uerba loquutus est: Nostis aperte, eruditi utiq; diuinis
eloquijs, qualem oporteat esse Pontificem, & quod non deceat eum uer-
bo solum, sed etiam uita gubernare subiectos, & totius semetipsum imita-
torem uirtutis ostendere, testemq; doctrinæ conuersionem bonam habe-
re. Talem itaq; in Pontificali cõstituite sede, cui & nos qui gubernamus Im-
perium sincere nostra capita submittamus, & eius monita dum tanquã ho-
mines deliquerimus necessario, ueluti curantis medicamenta suscipiamus.
Hæc cum dixisset Imperator, petijt synodus ut magis ipse decerneret, sapi-
ens & pius existens. At ille: Supra nos est, inquit, talis electio. Vos enim gra-
tia diuina potiti, & illo splendore fulgètes, melius poteritis eligere. Tunc sa-
cerdotes egressi, de episcopali sede tractabant. Verum ciuitatis habitatores
(ut fieri asolet) tumultus faciebãt, alij hunc, alij illũ ordinare petentes. Qui
enim erant de Ariani Auxentij secta simillẽ sibi fieri concertabant. Rursum
orthodoxi, sui dogmatis nitebãtur habere episcopũ. Hanc seditionem Am-
brosius, cui tunc Præsidialis fuerat cura cõmissa, ubi cognouisset, metuens ne
quid turbæ cõsurgeret, ad ecclesiam festinus accessit. At illi cessante seditio-
ne communem dederunt uocẽ, petentes ut pastor gregis ordinaretur Am-
brosius, qui nondum fuerat baptizatus. Hoc Imperator cognoscens, repente
iussit & baptizari, & tanquã dignum uirum ordinari pontificem. Nouerat
enim eius rectiorem omni libra sententiã, & omni regula certiora suffragia.
Arbitratus etiam diuinũ in eius electione decretum, cum in eius electione etiã pars
contraria cõsonaret: Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiam quoq;
simul suscepit Episcopatus. Quo factõ hunc hymnum optimus Imperator
saluatori & domino obtulisse fertur (his enim quæ gèrebantur intererat)
Gratias, inquit, ago tibi domine omnipotens & saluator noster, quoniam
huic uiro ego quidem cõmisi corpora, tu autem animas: & meam electio-
nem ostendisti tuæ iustitiæ cõuenire. Cumq; post paucos dies sanctus Am-
brosius cum multa fiducia apud Imperatorem quereretur, quod male à Iu-
dicibus ageretur, tunc Imperator ait: Hanc, inquit, *τὸ ἐξ ἡμεῶν* tuam pridem
noui, & aperte probas nõ solum nõ restiti, sed etiã in electione ordinationis
tuæ socius fui. Festina itaq; sanare, sicut diuina lege præcipitur, animarũ deli-
cta nostrarũ. Hæc igitur Imperator Mediolani & dixit & fecit. Cognoscens
autem

Auxentius
episcopus
moritur
Obiectatio
Valentiniani
Aug. ad epi-
scopos, de præ-
ficiendo Me-
diolanensibus
episcopo

Ambrosius
Præses tumul-
tum cõpescit.
Ambrosius
nõdum bapti-
zatus eligitur
in episcopum.
Baptizatur

Fuit episcopus

autem quosdã in Asia & Phrygia de diuinis dubitare dogmatibus, in Illy-
rico quidem præcepit synodũ celebrari, & quæ de illis decreta atq; firmata
sunt, dubitantibus destinauit. Porro qui illic conuenerãt, decreuerunt fidẽ
expositam in Nicæna urbe seruandam. Scripsit autem & ipse, socium adhi-
bens in suis literis fratrem, ut in his quæ placuerant, duraretur. Nunc ergo
etiam legem ipsam ponere necessariũ est, quæ aperte & eius pietatem præ-
dicat, & Valentis tunc sinceritatem sine dubitatione demonstrat.

IMPP. MAXIMI, PII, VICTORES, AVGVSTI,
Valentinianus, Valens, & Gratianus, episcopis diceceseos
Asiae, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in dño S.

TANTO concilio in Illyrico celebrato, & subtiliter habita quæstione de
salutari Verbo, ostenderunt beatissimi Pontifices Trinitatem consubstan-
tialem Patris & Filij & Spiritus sancti. Quam nequaquã declinantes, iuxta
ministra religionis magni regis exercēt. Hanc ergo prædicare decreuit no-
stra quoq; potentia: ita tamen ut non dicant aliqui: Sequimur religionẽ Im-
peratoris hanc patriam gubernantis, & nõ illi potius obedientes, qui nobis
salutis mandata contradidit. Euangeliũ namq; Christi nostri sic habet: Red-
dite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quid ergo dicitis uos
Episcopi & Præsules salutaris Verbi? Si ita se habet uestra probatio, diligẽ-
tes alterutros Imperiali abuti dignitate quiescite: & nolite persequi eos, qui
deo perfecte ministrant: quorum orationibus & terrena bella sedantur, &
recedentium à deo angelorum repelluntur incursus: quicq; omnes dæmones
corruptores precum assiduitate cõfundunt: tributa secundum leges inferre
non respuunt, potestatiq; regiæ non resistunt: sed sincera uoluntate & su-
perni mandata dei custodiunt, & nostris legibus subiungantur. Vos autem
inobedientes esse mōstramini. Et nos quidem subiungimur ei, qui primus est
& nouissimus: uos autem uobismet arrogatis. Nos itaq; pueros nos ipsos à
uobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi,
cum nollet eum perimere, cõuersusq; ad Orientis partes & petens aquam,
abluit manus suas dicens: Innocens ego sum à sanguine huius iusti: Sic etiã
nostra maiestas semper mandauit persequutionẽ non fieri, neq; fluctuatio-
nes inferri, nec inuidere laborantibus in agro dominico, neq; dispensatores
magni regis expellere: ut non ad præsens & sub Imperio nostro crescere ui-
deamini, & postea testamentum domini subdere passioni, sicut in sanguine
Zachariæ. Sed illi post aduentũ superni regis nostri Christi Iesu disrupti
sunt, contraditi morti cum adiutore suo dæmone corruptore. Hoc præcepi-
mus in Megetio, & Ciceronio, & Damasco, & Lampone, & Brintisio, qui
auditores fuerunt. Sed etiam ipsa uobis Acta misimus, ut cognoscatis ea,
quæ in eximio sunt concilio celebrata. His ergo literis subdidit etiam do-
gmata concilij, hæc summam habetia: Profitemur sequentes magnũ ortho-
doxumq;

Synodus in
Illyrico cele-
bratur iussu
Valentiniani
Aug.

Caput IX

Interpres nõ
intellexit, uiz
de Græca

doxumque concilium, consubstantialē esse patri Filium: & nō sic intelligimus consubstantialē, sicuti pridem quidā exposuerunt non uero subscribētes, & nunc alij illos uocantes patres, uirtutem sermonis respuunt, & sequuntur eos, qui per consubstantialitatem similitudinem significatam esse cōscripserunt, eo quod nulli reliquarum creaturarū per eum factarū similis sit filius, nisi tantummodo patri. Sed qui hęc exponunt, creaturam præcipuam dei filium impie dogmatizant. Nos itaque sapimus (sicut etiam concilia nuper Romæ & in Gallijs celebrata) unam esse eandemque substantiā patris & filij & spiritus sancti, in tribus personis, quod est in tribus perfectis subsistētis. Confitemur autem secundū Nicenam expositionē, & incarnatū filium dei consubstantialē ex uirgine sancta Maria, & in hominibus habitasse, & com-
 plesse dispensationem pro nobis omnem in natiuitate, & passione, & resurrectione, & in cœlos ascensione: & iterum uenturum ut reddat nobis similitudinem diuinā: à semetipso, deū existentē carnigerum, & hominem deiserum. His ergo quæ prædicta sunt contraria sapientes anathematizamus, & eos simul qui nō uere anathematizāt, eum qui dixit, Anteq̄ nasceretur, non fuit filius: sed scripsit, quod & anteq̄ opere nasceretur, uirtute erat in patre. Hoc enim & in omnibus creaturis est, quæ non semper existunt, sicuti deus. Filius enim semper cum patre est, sempiterna natiuitate progenitus.

Hęc igitur Imperator summam significauit, ego uero etiam ipsas concilij literas ponendas existimo.

EPISCOPI ILLYRICI, EPISCOPIS ECCLESiarVM DEI, DIOECESeos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in domino S.

Caput XX

CONVENIENTIBVS nobis in unum, & habita maxima quæstione de salutari Verbo, probauimus consubstantialē esse patri Trinitatem patris & filij & spiritus sancti. Quamobrem iustum fuit uobis literas destinare, non quibusdam argumentationibus religionem Trinitatis scribētes, sed in humilitate rogantes. Has nostras literas destinauimus per dulcissimum fratrem & confacerdotem nostrum Elpidium presbyterū. In presentibus itaque nostris literis quasi illud refertur, quod in saluatoris nostri Iesu Christi libris ascriptum est. Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego uero Cephæ. Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Et hęc quidem sufficiebant humilitati nostræ, etiam si non uobis uniuersales literas mitteremus, propter timorem tantum, quem ibi prædicatis cunctæ uestræ prouinciæ, à patre & filio spiritum sanctum diuidentes. Quamobrem necessariū habuimus ad uos destinare dominum nostrum & comministrum Elpidium à regio principatu Romanorum has literas deferentem, ut si forte talis est prædicatio uestra, cognoscat: qui enim consubstantialē Trinitatem non prædicant, anathema sint. Et si quis his communicans inuenitur, anathema sit. His autē qui consubstantialē prædicant

A dicant trinitatem, præparata sunt regna cœlorum. Rogamus ergo uos fratres, ut non aliud doceatis, non aliud innouetis, sed consubstantialē semper & ubique prædicantes trinitatem, possidebitis regnum dei. Ob hoc scribentes & commemorantes, has literas destinauimus. De episcopis autem constituendis uel comministris iam constitutis, si permanserint usque ad finem sani, bene: alioquin ex ipso presbyterio repellantur. Similiter presbyteros atque diaconos in sacerdotali ordine definiuimus, ut sint irreprehensibiles undique, & à Curia, & ab officio militari. Propterea ergo hoc uoluimus pluribus uerbis scribere, eo quod miserimus unum ex omnibus dominum nostrum, & comministrum Elpidium, studiosè prædicationem uestram cogniturum, an ita se habeat, sicut audiuimus à domino nostro & confacerdote Eustathio. Post hac licet aliquando in errore fueritis, deponentes uerterem hominem, induimini nouo. Nam & ipse frater & comminister Elpidius docebit uos ueram prædicare fidem: quia sancta trinitas consubstantialis deo & patri & filio cum spiritu sancto sanctificata, glorificata, manifestata est: pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu in secula. Hoc itaque declarato, aperte poterimus sanctam trinitatem cōfiteri consubstantialē esse secundū fidem olim in Nicæa expositam, quam patres cōfirmauerunt. Qua fide prædicata, poterimus erroneum dæmonem declinare. Quo extincto, pacificos nosmetipfos literis degentes in pace salutabimus. Scripsimus itaque uobis, ut noueritis Arianos esse condemnatos, nolentes confiteri ex patris substantia filium & spiritum sanctū, quorum nomina sunt subiecta. Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Hęc ergo ita se habent, in gloria patris & filij & spiritus sancti, in secula seculorum, Amen. Valere uos optamus patri & filio saluatori Christo, cum sancto spiritu, multis annorum curriculis.

INdytus igitur Imperator tanquam Apostolicis dogmatibus cum omni cura uacabat. Interea Syrus quidā & genere & lingua, Audæus nomine, illo tempore fuit dogmatum nouorū repertor: qui pridem quidē malignos habere conceptus ceperat, tunc autē cognitus est. Prius namque stulte intelligens quod scriptū est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, humanam formam putauit habere diuinitatem & corporis circumiacere partes coniecit, diuinæ scripturæ nequaquam sensum perspicies, quæ sæpe diuinis operationibus humanorum membrorū nomina circumponit: quandoquidem qui facile subtiliora intelligere nequeunt, per hęc dei prouidentiam magis agnoscunt. Adiecit autē huic impietati & alia his uicina. Ex uesania namque Manetis aspersus, neque ignis, neque tenebrarum deum asseruit creatorem. Sed hęc quidem, & quæcūque his similia celant Manetis uesaniæ participes, & iste prædicabat. Aiunt autē hos ab ecclesiastico seiuictos esse conuentu, quando hic reperiatur quidā, qui usuras execrandas exi-

gant

gant, nec desint qui absque legitimis nuptiis mulieribus cohabitantes inde acentem agant uitam. Atque horum causa aiunt seorsum se uitere, celantes dogmatum blasphemiam. Est tamen hic praetextus arrogantiae plenus, & Pharisaica propago doctrinae. Nam & illi animarum & corporum medicum accusabant in templo, dicentes Apostolis: Vt quid cum publicanis & peccatoribus māducat magister uester? Et per prophetam de talibus dicit deus: Qui dicunt, mundus sum, noli me tangere, isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. Sed horum stultitiam redarguere praesentis temporis non est: quapropter ad narrationem reliquam procedamus. Ea tempestate Messalianorum, quos *ἰωχίτας*, id est, Orantes appellant, haeresis est exorta. Vocantur autem & alia appellatione *ὑβριστῶν*, id est, sacrificatores. Hi enim cuiusdam daemonis operationem expectant, & hanc sancti spiritus praesentiam arbitrantur. Qui uero integro huius rei languore participatur, auersatur operationem manuum uelut malam, somnoque semetipsum tradit, & somniorum phantasias, Prophetias appellat. Huius haereseos fuerunt principes, Dadoes, & Sabbas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alij, qui ab ecclesiastica quidem nequaquam communionem recesserunt, dicentes diuinum cibum nihil nec prodesse nec laedere, de quo dominus dixit Christus: Qui comedit carnem meam, & bibit sanguinem meum, uiuit in aeternum. Cumque uoluerint celare hunc languorem, etiam conuicti impudenter negant, & alios haec sapientes quae ipsi animo retinet, prorsus abdicant. Letoius itaque Praesul Melitenensis ecclesiae, diuino zelo decenter ornatus, uidens eo quod hic languor multa monasteria, magis autem latronum (ut ita dixerim) speluncas inuaderet, eas incendit, & lupos ab ouibus segregauit. Similiter etiam Amphilocheus famigeratus ille Lycaonenensis antistes, dum haec pestis illic cresceret, eam ualde repressit, & oues qui tali contagione uexabantur, eripuit. Porro Flavianus ubique laudabilis Praesul Antiochenus, audiens hos in Edeffa degere & uenenum proprium urbibus uicinis aspergere, turbam monachorum deduxit Antiochiam, & negantes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores quidem dixit calumniosos esse, testes uero mendaces. Adelphium autem ualde senem cum mansuetudine uocans, & iuxta se sedere praecipiens, ait: Nos o senex, qui iam magnam partem uitae transiimus, humanam quidem didicimus diligenter naturam, & aduersariorum demoniorum machinamenta cognouimus, ipso experimento gratiae ministraciones edocti sumus, isti uero cum sint iuuenes, nihil horum perfectius cognoscentes, spiritalia audire uerba non ferunt. Quapropter dicito mihi, quomodo creditis spiritum contrarium recedere, & gratiam sancti spiritus aduenire? His uerbis senex ille delirans, omne uenenum quod celabat euomit atque dixit: Nullam quidem utilitatem ex sancto baptisinate baptizatis accedere, sed solam studiosam orationem inhabitantem daemone effugate dicebat. Insuper unumquemque nascen-

*Messaliani**ὑβριστῶν, id est, afflati & diuini**Error Eucharum**Letoius Melitenus**Haeresis negatium gratiam in baptisimo conferri*

nascentium a progenitore suo sicuti naturam, sic etiam daemonum trahere famulatum. Et his expulsis per illam orationem studiosam sanctum spiritum aduenire, & sensibilibus ac uisibilibus suam designare praesentiam, atque corpus passionibus motus cuiuslibet eripere, & animam a mala uoluntate penitus liberare, ita ut nequaquam deinceps egeat, neque ieiunio macerante corpus, neque doctrina refrenante, & progredi ordinate edocente. Non solum autem qui hoc impetrauerit, corporis, inquit, exultationibus liberatur, sed aperte etiam futura praevidet, & sanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc itaque Flavianus foetidissimum fodiens fontem, & eius pocula cunctis examinanda producens, infelicissimo ait seni: Vetus time malorum dierum, inceperunt te os tuum & non ego: labia enim tua testantur aduersum te. Quumque hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidam expulsi, & ad Pamphyliam sunt progressi, eamque huiusmodi peste repleverunt.

S O Z O M E N V S.

Itaque Valentinianus cum ita saperet sicut Niceni patres, similia profiteri proderat, aliter uero sapientibus non erat importunus. Qui cum initio regni de urbe Constantinopolitana per Thracias properaret Romam, episcopi Hellepontii, Bithyniae, & quicumque consubstantialem patrem ac filium praedicabant, Legatum miserunt Hypatianum Heracliae Perinthi praesulem, ut dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset Imperatorem, & episcoporum legationem intimasset, respondens Valentinianus, ait: Mihi quidem unus de populo sum, phas non est talia perscrutari. Verum sacerdotes quibus haec cura est, apud seipsum congregentur ubi uoluerint. Cum haec itaque respondisset princeps, in Lampfacum conuenerunt episcopi. Cumque duos tractassent menses, nouissime decreuerunt ut ea quae Constantinopoli gesta fuerant studio Eudoxij & Acacij, abolerentur. Similiter autem ut irritaretur etiam expositio fidei, quam uelut Occidentalium episcoporum proferentes, quosdam subscribere in ea, sub ea promissione fecerunt, ut quod fuerat constitutum de dissimili substantiae nomine, penitus abdicarent, quod etiam sunt mentiti. Similem uero patri filium per substantiam asserbant, dicentes necessariam similis adiectionem propter significationem substantiarum. Fidem uero illam esse praecipendam per omnes ecclesias, quae Seleucia fuerat promulgata, & exposita in dedicatione Antiochena probatur ecclesiae. Depositos autem ab eis qui dissimilem patri filium asserbant, sedes proprias recipere decreuerunt. Si quis autem eos accusare uellet, aequo hoc periculo sanciuerunt, iudices esse decernentes episcopos recte sapientes, & de uicinis prouincijs in ecclesia conuenientes, ubi testes essent singulorum qui dicerentur oppressi. Haec decernentes, cum euocassent Eudoxium, & quicum eo erant, locum eis poenitentiae tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quae fuerant placita cunctis ecclesijs intimarunt. Cumque crederent stua-

*Caput XII Ad Valentinianum Aug. legatio episcoporum**Synodus apud Lampfacum*

dere Eudoxiū, ut uniuersa regalia suæ partis faceret, & istis sine dubio derogaret, necessarium putauerunt ut præcurrerent, & quæ fuissent Lampfaci gesta, nuntiarent. Remeantem itaq; Valentem imperatorem de Thracia, in Heracleia adierunt. Fuerat enim cum fratre suo digressus usq; ad quendam locum. Tunc enim Eudoxius tam apud principē quam apud proceres præcipuus habebatur. Adeuntibus ergo legatis à Lampfaco missis, iussit imperator ne seipsum ab Eudoxio separarent. Qui cum resisterent, & de gestis Constantinopolitanis apud Seleucenum concilium habitis aduersus Eudoxium quererentur, commotus ad iram Princeps, illos quidem deputauit exilio, ecclesias autem tradi iussit Eudoxio.

Eudoxius gratiosus in aula Valentis

*Caput XIII
Valens baptizatur pugnatur contra Gothos*

Valens ad Arianas partes trahitur uxoris blandiloquentia

*Caput XIII
Melitius in exilium*

THEODORITVS.
Tempore quo Valens suscepit Imperium, Apostolicis dogmatibus ornabatur. Cum uero Gothi transissent Histrum, & Thraciam peragrarent, collecta militiā pugnare cogitabat aduersus eos. Cui placuit ut non nudus sacra gratia pugnaret, sed sancti baptismatis munitus armis: & hoc quidem bene placuit & ualde sapiēter, Quod uero postea gesit magnā animi mollitiem, & proditiōē significat ueritatis. Ea namq; infelix passus est, quæ progenitor Adā. Coniugis enim est seductus alloquio, & muliebribus uerbis illaqueatus. Illa namq; primitus Arianae fallaciae captionibus irretita etiā istum secum corruere in blasphemia fouea persuasit: cuius seditionis autor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Constantinopolitane gubernacula tenebat ecclesiae, non regens, sed suam potius mergens nauē. Tunc ergo in baptismatis tempore, iureiurando miserimū obligauit, & ut in impietate dogmatis permaneret, & undiq; cōtraria sapientes expelleret. Sic itaq; ille doctrinā Apostolicā derelinquens, contrarias partes sumpsit, & paulo post quæ iurauerat adimpleuit.

S O Z O M E N V S

INterea uenit in Eurœam: metuebat enim ne fortē Persæ pacta sub Iouianiano triginta annorum facta, soluerent. Qui cum nihil mouerent, degebat in Antiochia. Quo tempore Melitium quidem episcopum destinauit in exilium, Paulinum uero reueritus, illius uitæ pepercit. Eos autem qui Eudoxio communicare nolebant, ecclesiis expulit, pecunijs condemnauit, uerbis & alijs rebus afflixit.

S O C R A T E S.

Fertur enim etiam multos in Oronte flumine suffocasse.

T H E O D O R I T V S.

*Eusebius Samosatensis.
Pelagius Laodicensis*

De Samosata autem sanctum Eusebium expulit, Pelagium admirabilem pastorem Laodicensium, urbe priuauit: qui quum in iuuentute duxisset uxorem, in ipso thalamo primo die nuptiarum sponte persuasit, ut puritatem communi uoluptati præponeret, atq; ut charitatem fraternam adipisceretur pro copulis nuptialibus, erudiuit.

So

S O C R A T E S.

CUM hæc autem in Syria fierent, exortus est Constantinopoli tyrannus nomine Procopius: qui paruo tempore multam sibi militiam coacervans, destinabat aduersus Imperatorem. Quod cum nuntiatum fuisset, conturbatus Valens paululum suum impetū remoratur. Cumq; belli euentus interea parturiret, terræmotus factus multas diruit ciuitates. Sed etiam mare terminos proprios mutauit, & in quibusdam locis intantum influxit, ut loca quæ pridem ambulari poterant, rigarentur: ab alijs uero locis tantū recessit, ut arida tellus inueniretur. Hoc ergo factum est primo duorum principum Consulatu.

*Caput XV
Procopius tyrannus*

Terræmotus

S O C R A T E S.

Sequenti autē anno, Gratiani & Dagalaiphi Consulatu, bella parabantur. Cumq; tyrannus Procopius de Constantinopoli digressus, castra moueret aduersus Imperatorem, & hoc audisset Valens, uenit ab Antiochia, & cum eo cōgressus est circa ciuitatem Phrygiæ Nacoliā. Et prima quidē pugna deuictus est. Post paululum uero Procopiū cepit, tradentibus eum Agelone Gomarioq; militibus, quos etiam postea inopinatis quibusdam supplicijs iussit expendi. Contemnens enim iurandum quod eis præbuerat, ferris diuisos crudeliter interemit. Tyrannum uero duabus uicinis arboribus flexis, singulos in eis pedes eius ligari fecit, quæ dimissa aërem reptantes, Procopium diuiserunt. Et hoc modo tyrannus interijt.

Pugnā inter Valentem & Procopium

*Agelon.
Gomarius.
Procopij supplicium*

T H E O D O R I T V S.

EUSEBIUS interea Samosatensis episcopus in Thraciam in exiliū deportatus, Apostolicis laboribus desudabat. Is enim multas ecclesias desolatatas pastoribus esse conspicens, habitu militari sumpto, τριώξα caput operiens, Syriam peragrabat, & Phœnicen, pariter & Palæstinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliaq; ecclesiae peragebat officia. Sicubi autem inueniret sibi concordēs episcopos, eos Præsules indigentibus constituebat ecclesijs. Quantam uero fortitudinem sapientiamq; monstrarit, Imperialem suscipiens iurisdictionē, qua eum præcipiebat in Thracijs habitare, necessarium arbitror nescientes cognoscere. Venerat enim baiulus huius præceptionis circa uesperam, quem Eusebius silentium habere, & aduentum suum celare iussit, dicens: Si cognouerit hoc turba sacri zeli amore inflammata, te quidem interimet: ego autem pro tua morte apud deum pœnas cogar exoluere. Cum hæc dixisset uespertino consueto ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia uni famulorum secretum pandens, solus egressus est senex: sequebatur famulus, puluillū tantummodo & codicē gerens. Cumq; uenisset ad Euphratis fluminis ripā, iuxta ipsos muros ciuitatis expositam, ascendit in nauem, ut Zeugma nauigaret, iussitq; nautis ut remigarent. Et facto die ille quidem peruenit ad Zeugmatis locum: Samosatēni uero

*Caput XVI
Eusebius Samosatensis in exilio quid egerit*

Eusebius nauigat Zeugma Syria

Q 3 gemi

gemitibus & lamentatione repleti sunt. Nam cum ille seruus eius proximi-
 mis, quæ iussa fuerant, indicasset, & qui cum eo proficisceretur, & quos codi-
 ces detulisset, ingemiscerent uniuersi, pastore uidelicet priuati. Fluuiusq; na-
 uigantibus atq; sequentibus est impletus. Cumq; uenissent & desideratum
 pastorem cernerent, amplius eiulabāt: ac suspirantes fundētesq; lachryma-
 rum fontes, eum retinere nitēbantur, ne in lupos oues eius inciderēt. Quem
 cum flectere non ualuisset, audierūt eo legente Apostolicam legem, quæ
 aperte iubet nos Principibus & potestatibus esse subiectos. Quo facto, alij
 quidem ei obtulerunt aurum, alij argentū, alij uestes, alij famulos, tanquam
 ad peregrinā & exteram properanti terrā. At ille pauca quædam à ualdeno-
 tis accipiēs, doctrinisq; cunctos & orationibus armans, & pro Apostolicis
 dogmatibus pugnare præcipiens, ad Histrum profectus est. Illi uero ad ur-
 bem propriā remeantes, & mutuo se exhortantes, luporū circumspectabant
 prudenter insidias. Nunc uero narrandus est horū fidei calor & puritas. Pu-
 to enim me delinquere, nisi per hanc relationē illi semper memorabiles ha-
 beantur. Cum ergo Arianorum participes egregio pastore priuassent gre-
 gem, aliumq; pro eo Eunomium nomine fecissent episcopum, nullus illic
 habitantium, non pauper, nō diues, non famulus, non opifex, nō agricola,
 non hortulanus, non uir, non mulier, non iuuenis, non senex, ad ecclesiasti-
 cum accessit consueue collegium. Solus itaq; debebat episcopus, tum nullo
 eum neq; uidente, neq; penitus appellante, licet feratur cum multa uiuissē
 mansuetudine: cuius rei hoc probatur indicium. Cum enim uoluissent lauare,
 & eius famuli balnei ianuas obserassent, uolentesq; ingredi prohiberent, ip-
 se populū ante ianuas uidens, eas aperire præcepit, & libenter secum omnes
 lauacro participari. Hoc idem etiā in balnei folio fecit. Nam cum lauāti sibi
 quosdam uideret astare, iussit ut cum ipso communiter aqua calida frueren-
 tur, qui tacentes astabant. At ille honoris causa hoc fieri putans, uelociter
 ascendēs egressus est. Illi uero nequissimæ hæreseos immūdia, etiā aquam
 iudicantes esse pollutam, eam repente cuniculorū egestionibus tradiderūt,
 & aliud fecerunt solium temperari. Quod ille cognoscens, relicta ciuitate di-
 scellit, inimicam habitare ciuitatē, & horrore habētē aduersum se com-
 munem, arbitratus esse stultū. Quo de Samosata abeunte, Lucium pro eo
 aperte lupum, & ouibus inimicū constituerunt. Sed oues licet desolatæ pas-
 tore, tamen quæ sunt pastoris operabantur. Permanserunt enim doctrinā
 apostolicam inuolabiliter obseruātes. Quomodo enim etiam Lucium om-
 nes habuerint odio, alijs narrationibus explanabo. Adolescentes in platea
 sphæram alter alteri porrigētes, lusu delectabantur. Isto aut transeunte, cō-
 tigit ut sphæra cadens, per asini eius transiret pedes: tum pueri uehementer
 eiulauerunt, arbitrati sphæram pollutione repletam. At ille hoc intelligens,
 præcepit cuidam sequentiū ut expectaret, & quod gereretur, cognosceret.

Pueri

Eusebius ad
HistrumSamosatēni
Eunomius A/
rianus in Eu/
sebij loco ob/
trususEunomij Sa/
mosatēni hu/
militasEunomius
discedit Sa/
mosataLucius obtru/
ditur

à Pueri uero accendētes ignem, & sphæram iaculantes per mediam flammā, purgatio
 hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem esse noui iuuenile, per ignem
 & cōsuetudinis antiq; reliquias. Veruntamen indicium est, quo possit osten-
 di quale odium circa Arianam uasaniā ciuitas habuerit uniuersa. At Lu-
 eius mansuetudine non est imitatus Eunomiū, sed multos quidem sacerdo-
 tum fecit per Iudices in exilium deportari, eos præcipue qui uiriliter pro sa-
 cris dogmatibus dimicabant, usque ad nouissimos Romani finis imperij,
 Eusebium Diaconij ministerio functum in eremum Oasim, Antiochum ue-
 ro Eusebij maximi generatione decoratum (erat enim consobrinus eius) &
 multis uirtutibus coruscantē, necnon sacerdotij dignitate fulgentē, in Arme-
 niæ terminos mitti suasisit, cuius opera pro diuinis dogmatibus celebrata
 quis explanare sufficiat? Cum itaq; uir sanctus Eusebius post multa certa-
 mina, innumerasq; uictorias etiam coronā martyrij suscepisset, conuenit so-
 lenni modo prouinciæ synodus pariter & Iouianus Pergenæ tunc ciuitatis
 episcopus, qui pauco tempore Arianorum fuerat communionē maculatus.
 Cumq; uniuersi Antiochū elegissent, aunculo proprio successorē, & ad sa-
 crum perduxissent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerēt,
 conuersus & uidens Iouianū suo capiti dexteram imponentē, manum eius
 repulit, dicens, non esse ferendā dexteram, quæ aliquando sacramenta bla-
 sphemij celebrata suscepisset. Sed hæc quidē nō post multū temporis eue-
 nerunt. Tunc enim in interiorē est (ut dixi) ductus Armeniā. Qua tempesta-
 te uir sanctus Eusebius morabatur apud Histrum, Celtis Thraciam deua-
 stantibus & obsidentibus ciuitates, sicut eius scripta commemorant.

B Arsen quoq; cuius etiamnum maxima gloria est, non solum in Edessa
 quam regebat uicinisq; prouincijs, sed etiam in Phœnice & Aegypto,
 necnon Thebaide, quas gentes cum maximo uirtutis suę splendore transie-
 rat, primū quidem Valens in sulam Aradon habitare præcepit. Cumq; co-
 gnouisset innumeros ad eum concurrere populos (quā cum plenus esset
 gratia, uerbo ægritudines effugabat) in Oxyrynchum Aegypti urbem eum
 in exiliū destinauit. Cumq; etiam illic eius gloria omnes accenderet, in quod-
 dam castrum extremum Barbaris uicinum, cui nomen est Pheno, senex di-
 gnus cœlesti urbe deductus est. Aiunt quidam in Arado haecenus eius ex-
 tate lectum eximia celebritate dignum: multi enim ægrotantium, cum in
 illo collocantur, salutem fide percipiunt.

S O Z O M E N V S.

Igitur Imperator extincto Procopio, felicitate prouectus, denuo contra
 Christianos bella commouebat, omnem religionē in Ariano dogmate
 cupiens cōcordare. Præcipue tamen eum ad furorē prouocabat synodus
 in Lampſaco celebrata, non solum quia Arianorū abdicaret episcopos, sed
 quod promulgationē fidei Ariminensis anathematizauerat. Veniēs igitur

purgatio
per ignemEusebius
in exiliumEusebius in ex-
iliumEusebius mar-
tyrio coronat-

tus.

Antiochus ne-
pos succedit
Iouianus

Pergenus

Celtæ

Germani

Cap. XVII
Barſes E-
deſſenusAradus
insulaAradus
insulaAradus
insulaAradus
insulaAradus
insulaCap. XVIII
Valens pro
Arianis

*Eleusius
Cyzicenus* Nicomediam Bithyniæ, cōuocauit Eleusium Cyzici, is enim sectam Macedonij magis sequebatur, sicut iam dixi. Et faciens concilium Arianorum episcoporum, cogebat Eleusium ut illorum dogmati consentiret. Qui primum quidem negauit. Postea uero cum ei minaretur exilium, formidans in Arianum dogma consensit. Quo perpetrato, mox pœnitentia tractus, ueniens Cyzicum, coram omni populo de uolentia querebatur, dicens consensum uolentia non uoluntate factū. Et ut quærent sibi alium episcopum hortabatur, quoniam ipse per necessitatem dogma proprium denegasset. Porro Cyziceni propter amicitiam eius alij episcopo subdi noluerunt, manseruntq; sub eo, non tamen à propria hæresi abducti sunt. Hoc audiens Constantinopolitanus episcopus, Eunomium in Cyzico ordinauit episcopum, tanq; qui posset populū calliditate uerborum ad suum circūuenire consensum. Descendente uero Eunomio, Sacris præceptionibus expelli iubetur Eleusius & in sede Eunomius collocari. Quo facto amatores Eleusii extruunt oratorium fabricantes, Collectas ibi faciebant. Hæc ergo de Eleusio dicta sufficiant. Nunc de Eunomio referendum est.

*Caput XIX.
Eunomius, &
eius scripta* Eunomius notarius fuit Aetrii, qui *θεο*, id est, sine deo, uocabatur: cuius mentionem fecimus. Cum quo dum esset, modum eius sophisticū imitatus est, & sermonibus quibusdā uacans, faciensq; sibi sophismata, non sentiebat, ex his inflatus, in blasphemias se incidere: quippe qui dogma imitaretur Arii, & multis modis repugnaret dogmatibus ueritatis. Enim uero parum edoctus ex literis sacris, & eas minime intelligere ualens, circa uerba frequenter occupabatur, eaq; conuertens semper non poterat intentionis suæ propositum adimplere: sicut septē eius demonstrat Tomi in quibus uanissime laborauit, quos in epistolam Apostoli ad Romanos fecit: multa enim illic uerba profundens, intentionē epistolæ non potuit inuenire. Sunt etiam alij eius similes libri, quos qui legere uoluerit, eorū contemptū experimentis cognoscat. Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit episcopum, expellere nisus Eleusium. Cumq; illuc uenisset, utēs more solito Dialectica, quasi peregrinū aliquid, auditoribus inferebat. Quamobrē Cyzicū tumultus exortus est, eumq; urbe pepulerunt, non ferentes eius uerborum fastum. Qui Constantinopolim ueniens, cum Eudoxio morabatur, episcopatū uacans. Sed ne detrahere uideamur, audi uocem ipsius Eunomij, quæ tentat contra deum sophismatibus loqui. Sic enim ait,

*Eunomij
te
meraria
sub
tilitas* Deus de substantia sua nihil nouit amplius quàm nos, neque est illi magis, nobis autem agnita minus, sed quodcumq; de illa nouimus nos, hoc modis omnibus etiam ille nouit. Quod aut rursus ille, hoc inuenies immutabiliter in nobis. Hæc quidem aliaq; similia Eunomius sophismata, id est, circumuersiones faciens, non sentiebat occumbere. Quomodo autem ab Arianis paulo post segregatus sit, proprio loco narrabimus.

Sozo

SOZOMENVS.

*Caput XX.
Nouatiani apud
Constantinopolim* **V**Exabantur enim etiam Constantinopoli habitantes, qui Nicænum dogma profitebantur, quos omnes Imperator expelli ciuitate præcepit, Nouatianorum uero etiam ecclesias claudi, aliorum uero hæreticorum quod clauderet non inuenit. Pridē enim sub Constantio principe probantur ablata. Sed etiā Agelium Nouatianorum episcopū ecclesiæ Constantinopoli cōstitutæ, exilij deportatione damnauit: Dicebatur enim mirabiliter uiuere secundum ecclesiasticas sanctiones, cuius uita erat philosophica, & à pecuniarū possessione segregata. Quod etiā cōuersationis eius modus ostēdebat. Vna enim tunica urebatur, & semper ambulabat ex calciatus. Qui non longo post tēpore reuocatus est; ecclesiasq; recepit. Cuius rei fuit autor quidā Martianus, uita, sciētiæq; admirabilis, pridem quidē in Regalibus militans: tunc aut presbyter Nouatianus, artē Grammaticā Imperatoris filias edocebat Anastasiam atq; Carosam. Ex quarū nominibus hæcenus Anastasia & Carosianæ Thermæ publicæ Constantinopoli nuncupantur.

SOCRATES.

*Caput XXI.
Valens Aug.
muros Chalcedonis diruit* **I**gitur imperator Valens Chalcedonenſis urbis contra Byzantiū positæ muros destrui iussit. Iurauerat enim hoc se facturum tyrāno uicto, quod Chalcedonenses fauore tyranni ei turpes contumelias intulissent, & portas clausissent ciuitatis. Murus autem iussione destruebatur Imperatoris, & saxa ad ædificiū Thermarum, quæ Constantianæ uocantur, Constantinopolim uehebantur. Inter quæ saxa, unum inuentum est, in quo responsum habebatur inscriptum, olim quidem absconſum, tunc uero manifestum. Significabat enim, quod cum proueniret aquarū abundātia ciuitati, tunc murus quidem lauacro seruiret, innumeræ uero Barbarorum nationes, Romanorum fines incurrentes, cum crudelia multa cōmitterent, nouissime etiam ipsæ perirēt. Post aliquantum itaq; temporis euenit, ut Valens Aqueductū ædificaret, & abundantiam Cōstantinopoli præberet aquarum, tunc etiam Barbaræ motæ sunt nationes. Responsum tamen etiam alio modo cōtigit adimpleri. Cum enim Aqueductus in ciuitatē fuisset inductus, Præfectus urbis tunc Clearchus Nymphæū maximū ædificauit in platea, quæ Theodosii nunc uocatur, ubi aquæ affluentia est emissā: in quo maximā festiuitatem ciuitas habuit. Sed hoc responsum paulo post est impletū. Porro cum solueretur murus, Principem Constantinopolitanū rogauerunt, ut à muri destructione cessaret. Cum quibus etiā supplicabant possessores Bithyniæ Nicomedieses, atq; Nicæni. Verum Imperator furore plenus, uix quidem supplicantium suscepit preces. Volēs tamen iusturandum implere, murum destruebat, eumq; subinde minoribus lapidibus rursus ædificabat. Quod nunc etiam in quibusdam muri partibus inuenitur, ubi maximis mirabilibusq; lapidibus, uilis nunc fabrica superposita demonstratur.

Socrates

cap. XXII

Grando Con
stantinopoli

HOc itaq; tempore talia gerebantur. Sciendū tamen quod bellum contra Procopium tyrannum gestum est Consulatu Gratiani & Daga-
laiphi, circa finem Maij mēsis. Post paululum uero temporis eodē Con-
sulatu, Valentiniano principi in Occidentis partibus constituto, natus est fi-
lius nomen referens patris. Verum Gratianus ante eius fuerat natus impe-
rium. Et sequenti Consulatu Lupicini & Iouinianī grandinis multitudo in
Constantinopolitana urbe secundo Iunij mēsis die, saxorum gerens simi-
litudinem uehementer effunditur. Quod multi dicebant propter motum
Imperatoris accidere, qui plurimos sacerdotum in exilium deportauerat,
Eudoxio cōmunicare fugiētes. Post paululum uero temporis eodem Con-
sulatu Valentinianus Princeps filium Gratianum Imperatorem constituit,
uicesimo quarto die mēsis Augusti. Sequenti uero Consulatu Valentinia-
ni secundo, & Valentis item secundo, terrāmotus circa Bithyniam maxi-
mus Nicæam subuertit urbem, undecimo die mēsis Octobris. Agebatur
autem annus duodecimus post Nicomedij casum. Post modicū uero tem-
pus alio terrāmotu multæ partes Germæ ciuitatis in Hellesponto constitu-
tæ, destructæ sunt. His ergo ita prouenientibus, nulla reuerentia terruit, ne-
que Eudoxium Arianorum episcopum, neque Valentem Imperatorem.
Non enim à persecutione cessabāt. Porro terrāmotus, turbatum ecclesiasti-
carum indicium esse uidebatur. Cum ergo multi sacerdotum in exilium de-
portarentur, soli diuina prouidentia propter eminentem sui reuerentiā exi-
lium non sunt passi Basilius atq; Gregorius. Quorum alter quidem Casar-
eæ Cappadociæ fuit episcopus, Gregorius autem Nazianzenæ ciuitatis
omnino uilissimæ, quæ est posita uicina Cæsareæ. De Basilio atque Grego-
rio procedenti sermone narrabimus.

cap. XXIII

Macedoniani
cōfugiunt ad
Valentinianū
& Liberium

Sauromate

Cumq; eo tempore Cōsubstantialitatis dogma profitentes uehemen-
ter affligerentur, rursus persecutores cōtra Macedonianos insurrexe-
runt: qui terrore magis uiolentiāq; constricti, per singulas ciuitates Lega-
tionibusungebantur apud alterutros, iudicantes optimum, si per necessita-
tem confugerent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanæ urbis
episcopum, cuius fidem amplectebantur potius quàm cōmunionem Eudo-
xij. Miserūt ergo Eustathiū Sebastianū, qui fuerat sæpe depositus: Sylluanū
Tarsi Ciliciæ atq; Theophilum, mandātes, ne declinarent fidei causā Libe-
rium, sed Romanæ cōmunicarent ecclesiæ, & fidem de Cōsubstantialitate
roborarent. Itaq; cum his literis in Seleucia dispositis, ad Italiā peruenerūt.
Et imperatorem quidem uidere nō potuerūt: erat enim occupatus in Gal-
lijs, & contra Sauromatas pugnabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt,
qui eos suscipere nullatenus uoluit, dicens eos Arianos esse: nec ab ecclesia
suscipi posse, qui Nicænam non susciperent fidem. At illi responderunt, per
pœnitentiam se cognouisse ueritatem, & dudum abnegasse Dissimilitudi-
nis fidem, & similitē professos per omnia filium patri, nihilq; differre à Con-
substantiali per omnia similem. Hæc dicentes exegit Liberius scriptam suæ
sententiæ dare professionem. At illi libellum porrexerūt, in quo etiam pro-
posuerunt uerba fidei Nicæni concilij. Epistolas autem à Smyrna in Asia
constituta, & Pisidia Isauriæ, atq; Pamphylia, necnon Lycia missas, hic pro-
pter prolixitatem nō subscripsi. Verba uero libelli ab Eustathio & reliquis
Liberio dati hæc esse noscuntur.

DOMINO FRATRI ET CONSACERDOTI LIBERIO,
Eustathius, Theophilus, & Sylluanus, in domino S.

Ca. XXIII
Libellus Ma-
cedonianorū
exhibitus Li-
berio Pōt. Ro.

Propter hæreticorum uælanas suspiciones qui non cessant catholicis ec-
clesiis scandala generare, ea gratia omnem occasionem eorum perimentes,
profitemur synodum Lampfaci celebratam, & Smyrnæ, alijsq; diuersis lo-
cis orthodoxorum episcoporū. Pro qua synodo legatione fungentes apud
tuam paternitatem, & uniuersos Italiæ cunctosq; Occidentis episcopos, lit-
teras deportamus, catholicam fidem tenere atq; seruare, quæ in sancto Ni-
cæno concilio sub beatæ memoriæ Constantino à trecentis decem & octo
episcopis cōfirmato perfecto & immobili statu hætenus & in perpetuum
permanebit, in qua Cōsubstantialitas sancte pieq; definita est cōtra Ari-
j prauitatem. Similiterq; nos cum prædictis eandem fidem tenuisse atque
tenere, & usq; ad terminū custodire manu propria profitemur, cōdemnan-
tes Ariam impiamq; doctrinam eius cum discipulis ipsius, eijsq; similia sa-
pientibus, necnon omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos, Marcio-
nistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiam Paulosamofatenos, eorūq;
doctrinam, omnesq; his similia sapientes, & uniuersas hæreses sanctæ fi-
dei prædictæ contrarias, quæ pie catholiceq; est in Nicæa à sanctis patri-
bus explanata, anathematizantes præcipue explanationem lectam in Ari-
minensi concilio, tanquam contrariam prædictæ fidei sancti concilij in Ni-
cæa urbe celebrati, cuius lectione prolata in urbe Thraciæ Nicæa dolo atq;
peruicio capti, Constantinopoli subscripserunt. Est autem fides nostra &
eorum pro quibus legatione fungimur, hæc: Credimus in unum deum pa-
trem omnipotentem, omnium uisibilem inuisibilemq; factorem, & in u-
num unigenitum deum dominum Iesum Christum filium dei, natum ex
patre, hoc est, ex substantia patris, deum ex deo, lumen ex lumine, deum ue-
rum ex deo uero, natum, non factum, cōsubstantialem patri, per quem
omnia facta sunt quæ in cœlo & quæ in terra. Qui propter nos homines &
propter nostrā salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus, passus,
& resurrexit tertio die, ascendit ad cœlos, & uenturus est iudicare uiuos &
mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit, quando non
fuit, & anteq; nasceretur nō fuit, & quod ex non existentibus factus est, aut
ex altera

ex altera essentia uel substantia dicentes esse, aut conuertibilem aut mutabilem filium dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

subscriptio
Eustathius episcopus Sebastiae ciuitatis, & Theophilus & Syluanus legati conciliorum Lampfaci, Smyrnae, & reliquorum, hanc professionem manibus nostris & propria uoluntate subscripsimus.

Si quis autem praeter expositam a nobis fidem, contra nos uel eos a quibus missi sumus, aliquod crimen inferre uoluerit, cum litteris ad nos tuae sanctitatis ad quos probaueris orthodoxos episcopos mitte, & apud eos nobiscum causam dicat. Et si quid criminis fuerit approbatum, in autore proculdubio uindicetur. Hoc itaque libello Legatos obligans Liberius, eos in communionem suscepit. Quibus dans huiusmodi litteras, abire praecipit.

cap. XXV
Epistola Liberij Pont. Ro.
DILECTISSIMIS FRATRIBVS ET CONSACERDOTIBVS,
Eustathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, & Ortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Proclo, Passinico, Arsenio, Seuerio, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Aedesio, Eustocho, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Ioanni, Maceri, Carisio, Syluano, Photino, Autho, Antonio, Celso, Euphranori, Milelio, Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieracio, Leonatio, Philagrino, Lucio & uniuersis Orientalibus orthodoxis, Liberius episcopus, & Occidentales episcopi in domino S.

Optabile nobis pacis atque concordiae gaudium uestrae litterae attulerunt, fidei lumine resplendentes, fratres charissimi, oblatum nobis per charissimos fratres & coepiscopos, Eustathium, Syluanum, atque Theophilum, & maxime quia uestram sententiam uestrorumque sensus concordare & consonare cum mea humilitate, & Italis, atque Occidentalibus uniuersis affirmauerunt atque demonstrauerunt. Et hanc esse cognoscimus catholicam & apostolicam fidem, quae usque ad Nicenum concilium integra immobilisque seruata est: & hanc ipsi retinere professi sunt, gaudioque repleti, & omne uestigium ac nebulas inoptae suspicionis abiicientes, non solum sermone eam, sed etiam scriptura currente professi sunt. Cuius exemplar his litteris subdere necessarium iudicauimus, ne ullam occasionem haereticis ad exercendas insidias denuo relinquamus: quibus iterum flammam propriae maliciae commouentes, incedia discordiarum consuete resuscitent. Haec insuper sunt professi charissimi fratres nostri, Eustathius, Syluanus, atque Theophilus, uestram charitatem semper hanc fidem habuisse, & hanc usque ad terminum custodire, id est, in Nicena urbe a trecentis decem & octo episcopis orthodoxis approbatam, quae perfectam continet ueritatem, & os totius haereticae multitudinis obstruit atque dissoluit. Non enim spontaneo motu, sed nutu diuino tantorum episcoporum numero

rus

A rus aggregatus est contra uersaniam Arij, quanto numero beatus Abraam tanta milia fide destruxit. Quae fides dum in substantia & nomine Consubstantialitatis continetur, uelut quoddam munitissimum & inexpugnabile castrum omnia iacula & molitiones Arianae incredulitatis decenter euitat. Cum igitur omnes Occidentales episcopi in Arimino congregati, quando eos Arianorum collegit uersania, quadam suasionem, aut (ut uerius dicam) mundana potentia, hoc quod cautius erat in fide positum, auferre, aut oblique denegare conati sunt: tamen nihil eorum calliditas profuit. Nam penes omnes conuenientes Arimini tunc terrore permoti atque decepti, nunc resipiscentes atque anathematizantes eos qui ibi conuenerunt, aut subscribentes catholicae fidei quae in Nicena urbe sancita est, nobisque communicantes, feruentius contra Arij dogma eiusque discipulos inflammatur. Cuius rei indicium etiam ipsi Legati uestrae ciuitatis agnoscunt, uos ipsos, in sua subscriptione iunxerunt, anathematizantes Arium, & quae ab eius sequacibus Arimini gesta noscuntur contra fidem in Nicena urbe sancitam. In quibus etiam uos capti perituro subscripsistis. Unde consequens nobis uisum est scribere charitati uestrae, & adiuuare iusta poscentes, maxime quia per professionem uestrorum Legatorum resipiscunt Orientales cum orthodoxis Occidentalibus concordare cognouimus, & significamus, ut noueritis blasphemos Arimineses qui tunc uidebantur per surreptionem maculati, nunc anathematizatos, & uniuersos ad Nicenam respirasse fidem. Quod oportet per uos omnibus indicari, ut possint qui uiolenter laesi sunt, aliquando ab haereticis tenebris ad diuinum lumen catholicae libertatis accedere. Qui post hanc synodum nisi uoluerint respuere uenenum perfidia, & blasphemias Arij uniuersas abiicere, easque anathematizare cognoscunt se cum Ario eiusque discipulis caeterisque serpentibus siue Sabellianis uel Patripassianis, aut cuiuslibet alterius haereseos socios esse, & communionem priuatos ab ecclesiastica synodo, quae ad se filios adulterij non admittit. Deus uos incolumes custodiat fratres charissimi. Has litteras Eustathius caeterisque percipientes, rursum ad Siciliam deuenerunt, ibique facientes synodum Siculorum episcoporum eorum ipsis Consubstantialitatis fidem professi sunt. Cumque Nicenam fidem roborassent, consonas ab eis quoque percipientes epistolas, ad eos a quibus fuerant destinati reuersi sunt. Qui Libertij praecipua suscipientes, legationes mittebant per ciuitates ad Praesules, & Consubstantialitatem fidei praedicabant, inuitantes eos ut in Tarsum Ciliciae pariter conuenirent, ut Nicenam roborantes fidem, deinceps soluerent omnem contentionem. Quae fieri potuerunt, nisi Eudoxius Arianae religionis Praesul, tunc apud Imperatorem eminentis ualde, prohibuisset. Qui amplius propter indictum iter ad Tarsum accensus, plus illis malorum intulit. Quod uero Macedoniani per Legatos quos miserant communicantes Liberio, Nicenam

R confir

Cap. XXVI
Eunomius cur
ab Eudoxio se
paratus

confirmauerint fidem, ipse Sabinus in collectione synodaliū est attestatus. **C**irca hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio separatus, seorsum agebat missas, propterea quod cū sæpe rogasset ut susciperetur præceptor ipsius Aetius, Eudoxius non exaudisset. Hoc autem non ideo refutaui, quod sectam declinaret Aetij, cum eam scilicet prædicaret: sed quoniam omnes unanimes illius, eum sectæ alterius fatebatur. Ista ergo causa fuit, ut ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hæc igitur Constantinopoli gerebantur.

Cap. XXVII
Alexandria se
ditio, cuius au
tor Eudoxius

Deinde Alexandria præceptū Præfectorum, studio Eudoxij destinatum, cōturbauit ecclesiam. Verū Athanasius irrationabilem furorem populi metuens, atq; timens ne malorum faciendorū ipse causa esse uideretur, quattuor mēsisbus seipsum in sepulchro patris abscondit. Cumq; propter eius absentiam seditionem desiderio ipsius populus excitasset, cognoscens Imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam, literis indicauit ut Athanasius licite teneret ecclesias. Et hæc fuit causa ut usq; ad Athanasij mortem Alexandria nō turbaretur ecclesia. Quod uero post eius mortem rursus Ariani eas ecclesias inuaserint, paulo post narrabo.

S O Z O M E N V S.

Cap. xxviii
Synodus apud
Tyanam

Illo siquidem tempore celebrabatur conciliū in Tyanis ab Eusebio episcopo Cæsareæ Cappadociæ, Athanasio Ancyræ, Pelagio Laodiciæ, Zenone Tarsi, Paulo Emeseno, Ostresio Melitinese, & Gregorio Nazianzeno, alijsq; multis, qui uerbum Consubstantialitatis seruandum esse apud Antiochiam Iouiano imperante decreuerant. Releguntur ibi Liberij & Occidentium litteræ sacerdotum. Quamobrem gaudio repleti scripserunt uniuersis ecclesijs ut legerent decreta episcoporum apud Asiam celebrata, & Liberij litteras, Italicorumq; Aphrorū, atque Gallicanorum, nec non Sicularum. Attulerant enim horum litteras Legati de Lampaco destinati, ut considerarent omnium numerum ipsi concordantium. Plurima namq; multitudine concilium Ariminese uincebat: pariterq; scripserunt ut in Tarsum Ciliciæ conuenirent certo die: & illi quidem hoc modo se inuitabant. Cumq; synodus pararetur in Tarsum, conuenientes in Antiochia Cariæ, ferme xxxiij Asiæ pontifices studium concordia ecclesiasticæ collaudabāt. Consubstantialitatis uero nomen respicientes, fidem in Antiochia & Seleucia prolatam roborare nitentur, tanquam Luciani martyris existentem, & multorum sudoribus à progenitoribus ipsorum approbatam. Verum Imperator studio Eudoxij synodum in Cilicia celebrari prohibuit.

S O C R A T E S.

Cap. XXIX
Eudoxius mo
ritur

Igitur Imperator Valens festinans Antiochiam, de Constantinopoli digressus, uenit in Nicomediā, & illic huiusmodi de causa moratus est. Eudoxius

Adocius enim Arianae religionis, mox post egressum imperatoris defunctus est Consulatu Valentiniani & Valentis tertio, cum undecim annis sedem Constantinopolitanæ tenuisset ecclesiæ. Quamobrem Ariani in locū eius ordinauerunt Demophilum. Verum prædicatores Consubstantialitatis opportunum iudicantes inuenisse se tempus, Euagriū quendam suæ fidei constituerunt episcopum. Quem ordinat Eustathius pridem Antiochenus episcopus, qui prius quidem à Iouiano fuerat de exilio reuocatus: tunc autem aderat in urbe Constantinopoli latenter degens, ut Consubstantialitatis prædicatores sua præsentia roboraret. Hoc facto, ex alio rursus initio persecutionem Ariani mouebant. Hæc gesta cum peruenissent ad principem, metuens ne seditione ciuitas turbaretur, militarem manū à Nicomedia Constantinopolim destinauit, præcipiens ut teneretur & ordinator & ordinatus, & alius aliō mitteretur in exilium. Eustathius igitur in Bisam Thraciæ ciuitatem mittitur, Euagrius in locum alium destinatur. His ita gestis Ariani amplius efferati, uexabant uehementer orthodoxos, cædentes, contumelijs affligentes, carceribus recludentes, pecunijsq; sæpe spoliantes, & omnia contra eos facientes non ferendis modis. Quæ cum illi ferre non possent, ut deprecarentur principem ueniebant, si quo modo mererentur uiolentias euitare. Sed hoc cogitantes ualde frustrati sunt, ab iniusto se arbitrati iustitiam promereri. Cumq; uiri electi ex ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus præerat Urbasus, Theodorus, & Memedemus, in Nicomediā peruenissent, preces obtulerunt Imperatori, uolentiam proclamantes, & ea quæ uidebantur esse perpessi.

Indignatus igitur Imperator, ad præsens celauit iram, latenter autē Modesto Præfecto præcepit, ut eos comprehensos occideret. Modus autē mortis erat quodammodo peregrinus: quapropter memoriæ cōtraditus. Metuens enim Præfectus ne seditio nasceretur in populo, si eos palam peteret, simulauit se eos uiros in exilium destinare. Illis autem simpliciter acquiescentibus, iussit eos Præfectus mitti in nauem, uelut in exiliū deueniendos, præcipiēs nautis ut cum ad mare medium peruenissent, eos dimererent, & hoc modo morerentur. Quo facto perductis eis in medium sinum qui uocatur Astacenus, quod iusserat præfectus Imperatoris implementum est, & in alia sequenti nauicula nauæ transeuntes concremauerunt nauem. Contigit autem uentum Subsolanum ualde flate, & ita nauis uelociter est accensa. Cuius reliquiæ peruenerunt ad locum qui Acidiza nuncupatur, ubi ad plenum cum uiris religiosiis absumptæ sunt. Quod tamen auit non sine ultione transisse. Fames namque repente secuta est circa Phrygias gentes, ita ut necessitatē haberent habitatores patriā relinquere, & ad Constantinopolim diuersasq; prouincias properare.

S O Z O M E N V S.

R 2 Valens

Cap. XXXI Valens itaq; Nicomedia relicta proficisceretur Antiochiam. Interea cum uenisset ad Cappadociam, more suo eius loci turbabat ecclesias, Arianis eas tradere uolens. Quod se sperabat cito effecturum, eo quod pro quibusdam inimicis Basilii Eusebio, qui tunc Caesariensem regebat ecclesiam, uideretur in sensus, & abscedens in Pontum, cum monachis habitaret ibi philosophantibus. Porro populus, & maxime nobilium ac sapientium, Eusebium in suspitione habebant, quasi ipse fuisset autor fugae uiri philosophi, uita uerboq; perfecti. Volebantq; eum deserere, & apud se ipsos missarum celebrare solennia. Sed Basilius quidem ne turba nasceretur in populo per seditiones haereticorum, agebat in Ponto silentium cum suis episcopis, qui semper aderant illi. Contigit ergo ut in Eusebium odium populi nasceretur. Cumq; Basilio fuisset nuntiatum quod Valens ueniret in Cappadociam, relicto Ponto Caesaream uenit, & pactis cum Eusebio celebratis, ecclesiam pro tempore suis adhortationibus roborabat. Valens autem cum suam intentionem non ualuisse implere, cum episcopis secum profectis tunc abscessit.

SOCRATES.

Igitur Imperator Valens paruipendens famis inuasionem, uenit Antiochia Syriae. Cumq; ibi moraretur, nolentes Arianis consentire affligebat, uehementerq; τὸ ὁμοιωτικόν praedicatoribus imminabat. Quos cum ecclesijs penè omnium ciuitatum Orientalium expulisset, non ei hoc sufficit, sed etiam eos diuersis supplicijs subdidit: multosq; diuersa morte contraditos interemit, plurimos etiam necabat in flumine.

Ca. XXXII Dicendum quoq; est, quod in Edessa Mesopotamiae gestum esse dinoscitur. In hac urbe est Thomae Apostoli basilica, clara ualde pariter & ornata. In qua propter loci reuerentiam Collectae saepius celebrantur. Quam uolens Imperator inspicere, & cognoscens sibi omnes exosos ibidem conuenire, fertur manu percussisse Praefectum, quod inde orthodoxos non expulisset uniuersos. Cumq; Praefectus iniuriam passus, inuitus indignationi principis ministrare contenderet (non enim uolebat tot hominibus caedem inferre) latenter mandauit, ut nullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit neq; consilium neq; terrorem eius. Omnes enim altero die ad locum orationis pariter confluxerunt. Cumq; Praefectus cum multa militum manu ad basilicam festinaret, ut Imperatoris perficeret inuasionem, quaedam muliercula in paupertate degens, suum filium manu trahens, cursuq; ad illam basilicam properans, Praefecti interrupit officium. Indignatus uero Praefectus, mulierem sibi iussit adduci, dixitq; ad eam: O infelix mulier, quod sic indecenter curris? At illa: Quod & alij, inquit, ite festinant. Tunc ille: Non audisti quod Praefectus illic occisurus est uniuersos quos scuncq; repererit? Et mulier: Audiui, inquit, ideoq; festino, ut illic inueniar inter eos. Et quod hunc paruulum

A paruulum trahis infantem? Tum mulier ait: Ut & iste martyrium suscipere mereatur. Haec cum audisset uir ille, considerauit concurrentium animum. Et mox recurrans ad principem, suggessit ei, quod essent omnes mortem pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicens breui tempore tantam multitudinem occidere. Quo dicto ab ira auocauit Imperatorem. Hoc ergo modo Edesseni furorem Imperatoris effugiunt.

THEODORITVS.

Haec quidem cum Praefectus imperatori dixisset, populum quidem quod expectabat, non pertulit experiri. Verum duces eorum, id est, presbyteros atque diaconos interrogari praecipit, ut unum e duobus eligerent, aut communicare Lupo, aut urbe pelli, & in quasdam extremas partes destinari. Cumq; congregasset uniuersos, mitibus utebatur uerbis, persuadere nitens ut leges sequerentur imperatoris, indicium uasaniae dicens esse, quod tanto imperatori pauci homines repugnarent. Cumq; cuncti tacerent, ad horum ducem Eulogium uirum ualde laudandum Praefectus ait: Cur non respondes his quae dicuntur a nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatum respondere. Tunc Praefectus: Multa itaq; uerba locutus sum, monens uos quae satis expediunt. Porro Eulogius uniuersis haec dicta fuisse respondit, & incongruum esse ut solus alios contemnens responderet. Si uero me solum, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam. Praefectus ait: Communica possidenti regnum. At ille pacifice & ualde benigne ait: Et mihi regni quoque sacerdotijq; consortium est. Tunc Praefectus irrisionem sentiens saeuiebat, & iniurijs contra senem usus, etiam haec adiecit: Non hoc locutus sum fulminande, sed quibus communicat imperator, communicare uos monui. Cumq; dixisset senex pastorem se habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore comprehensens destinauit in Thraciam: qui cum ducerentur, plurimo pariter apparatu fruebantur. Ciuitates enim occurrebant & uici, uictores athletas honorantes. Sed hostes armauit inuidia, ut imperatori dicerent, plurimum honorem uiris illis decretam exilij contumeliam afferre. Haec cognoscens imperator, iussit ut bini & bini separarentur, & alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiam, alios uero in Thebaidos disperfit urbes. Aiunt enim quod etiam fratres quos natura iunxit, crudelissimus corpore separarit. Porro Eulogium Praesulem illorum, & Protogenem qui post eum fuit, in Antinouum usq; transmisit. Quorum uirtutem non patior obliuioni contradere. Cum enim concordem uiderent ciuitatis episcopum, ecclesiasticoq; collegio qui communicarent uiderent paucos esse, ad ecclesias concurrebant. De qua consulentes cognouerunt habitatores ciuitatis esse Paganos, unde dolentes de eorum incredulitate lamentati sunt: non tamen esse diu lugendum arbitrati sunt, sed omni uirtute de medicina curauerunt.

R 3 Sacratissimus

Cap. xxxiii **S**acratissimus igitur Eulogius in habitaculo suo consistens, toto die totaque nocte omnium deprecabatur deum. Protogenes autem ualde dignissimus, Eunomij litteris eruditus, ad scribendum uelociter promptus, inueniens opportunum locum, eumque sibi segregans ad docendum, adolescentium magister effectus est, quos & scribere uelociter edocebat, & diuina erudiebat eloquia. Dictabat eis Dauidicas melodias: & apostolicæ doctrinæ congruas lectiones meditari præcipiebat. Cumque unus adolescentium incidisset in morbum, uenit ad domum eius, & tenens ægroti dexteram, morbum orationibus effugauit. Hoc cognoscentes aliorum parentes infantium, deduxerunt eum ad domos suas, & ægrotis auxiliari precabantur. At ille non ante se dixit deum ut expellerentur morbi rogaturum, nisi prius ægroti sacri baptismatis munere potirentur: quod illi cum gaudio impluerunt. Cogebat enim eos salutis desiderium, & simul animæ corporisque sanitate fruebantur. Si quando uero alicui suauis esset ut sacram gratiam mereretur accipere, ducebat eum ad Eulogium, & concutiens ianuam, rogabat ut aperiret, ac signum Dominicum ei qui fuerat renatus, imponeret. Cumque ille difficiliter aperiret, ne intercideret orationem, dicebat potius esse necessariam salutem errantium. Mirabantur igitur uniuersi uidentes Protogenem talia facere, qui licet tot hominibus lumen diuinæ cognitionis impatiret, tamen Eulogio primum per omnia referuaret, ut eos quos lucrabatur, illi magis offerret. Unde consuebant multo magis uirtutem illius eminere. Cum igitur fluctuatio quieuisset, tranquillitate facta, remeare iussos deduxerunt omnes, ingemiscientes & lachrymantes, maxime uero Præsul ecclesiæ eorum, primatus affectu. Cumque ad propria remeassent, sanctus quidam Eulogius Barlemaximo ad uitam felicissimam transeunte, eius suscepit regimen ecclesiæ. Porro mirabilis Protogenes colere iussus est urbem Carensium desolatam, & spiritibus gentiliam plenam, quæ utique pluribus laboribus indigebat.

S O C R A T E S.

Cap. xxxv **E**odem tempore dæmon quidam erroneus crudelitate Valentis abusus ei persuasit ut scrutaretur quisnam post eum suscepturus esset Imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille dæmon non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens interemit. Nam cum de imperio consuleretur, quatuor litteras demonstrauit, *h. e. a. d.* dicens hoc nomen post Valentem imperij culmen accipere. Quod cum ad aures peruenisset imperatoris, zelo ductus, multos peremit quos tyrannidem ambire iudicauit. Occidebant itaque Theodori, Theodoti, Theoduli, & quicumque has litteras in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosius, quidam uir fortis ex Hispania prouincia genus ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutauerunt, negantes quæ prius habuissent cum iuramento, ut pericula declinarent.

T H E O D O R I T V S.

Valens igitur Imperator cum uniuersas (ut ita dicam) ecclesias pastorem nudasset, in Cæsaream Cappadociæ uenit, cuius tunc præsul erat Basilium, lumen totius orbis. Præmisitque Præfectum, præcipiens, ut aut flecteret Basilium, ut dogmati communicaret Eudoxij, aut hoc facere nolens expelleret. Audiens enim gloriam tanti uiri, noluit ei prius inferre certamen, ne cum fortiter Basilium eius iacula deuicaret, fieret cæteris clarior imago uirtutis. Huius machinamenta uelut tela aranæ facta sunt: suffecerunt enim cæteris sacerdotibus ad utilitatem sui antiquæ patrum narrationes, & uelut quadam turres murum fidei indeclinabilem seruauerunt. Porro Præfectus Cæsaream ueniens, & euocans magnam Basilium, honorauit, & mansuetis apud eum sermonibus usus est, monens ut tempori pareret, & non tot ecclesias propter prauam dogmatum subtilitatem uexari pateretur. Promittebat etiam imperatoriam amicitiam, multaque beneficia propter hæc plurimis offerenda. Verum ille uir sacratissimus ait, adolescentibus hæc uerba congruere: illi, inquit, & illorum similes talia promissa respiciunt. Nam qui diuinis innutriti sunt eloquijs, corrumpere de diuinis dogmatibus ne unam quidem syllabam patiuntur, sed pro his (si contingat) etiam omnes mortis species amplectuntur. Amicitiam autem imperatoris magnam quidem cum pietate iudico, sine qua perniciem potius hanc appello. Cumque Præfectus sauiret in eum, stultumque uocaret, sanctus Basilium ait: Hanc stultitiam semper habere exopto. Quem cum egredi tunc iuberet, ut quid deberet facere cogitaret, sententiamque suam altero die depromeret, fertur uir ille inclytus hoc dixisse: Ego quidem etiam cras ipse regrediar, dummodo tu sententiam non permutes, sed utere minis tuis. Post hæc uerba Præfectus occurrens, imperatori quæ dicta fuerant, & uirtutem uiri huius, animæque fortitudinem & fiduciam nuntiavit. Tunc ergo tacens imperator ingressus est. Post hæc contigit, ut diuinitus sibi plagam uideret immissas. Filius enim eius ægrotans, circa ipsius mortis metas agebatur. Sed & coniugem diuersæ occupauerant passionibus. Cognoscens ergo causam suæ tristitiæ, uirum sacratissimum quem punire minabatur, uenire ad Palatium deprecatus est. Duces autem præceptis imperialibus ministrabant. Tum itaque magnus Basilium ueniens ad Palatium, uidensque principis filium circa mortem, ad uitam eum remeaturum esse promisit, si per pios uiros sacro baptismo potiretur. Hæc cum dixisset egressus est. At ille iurissurandi quod baptismatis tempore promiserat memor, secundum stultum errorem præsentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infatis finem uitæ sortitus est. Pœnitentia uero datus Valens, & noxiâ iurissurandi iudicans ueritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilij magisterio fretus est, & altari obtulit dona solènia. Quem intra aulae ubi ipse residebat, uenire præcipiens, multa apud eum

de diuinis dogmatibus uerba locutus est, & docentē libenter audiuit. Vbi tunc aderat quidam nomine Demosthenes super Imperiales epulas cōstitutus, qui cum doctorem mundi culparet, Barbarissimum fecit. Tum sanctus Basilius subridens: Vidimus, inquit, sine litteris Demosthenem. Cum uero magis ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tu uē est de pulmentarijs cogitare, non dogmata diuina decoquere. Post hæc imperator ita dilexit uirum, ut etiam optima prædia quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret, ex quibus leprosis præcipue necessaria ministrantur. Primum ergo Valentis impetum hoc modo magnus Basilius declinauit. Cum uero postea reuersus illuc fuisset, priorum oblitus, quoniam à seductoribus eius uoluntas obfidebatur, rursus eum mouebat, ut ad partes inclinaretur hæreticas. Cui non persuadens, legē de eius scribi præcepit exilio, quam uolens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem cōplere ualuit: calamus enim contritus est. Cumq; secundus & tertius calamus hoc pertulisset, & adhuc legem impiā firmare contenderet, cōmota est eius destra, eamq; subito tremor inuasit. Tunc eius animo terrore impleto, ambabus manibus chartā rupit. Ostenditq; prouisor omnium deus, quod & alios ipse permiserit pati, & hunc ab insidijs liberarit: & per ea quæ in isto contingere, signum proprię uirtutis ostendens, & per alia dispensationis fortitudinem uirorum prædicans optimorum.

S O C R A T E S.

Sciendū uero quod cum uiueret Athanasius Alexandrinus episcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam uel Ægyptum distulit commouere, audiēs Athanasium à cuncta diligē plebe, & metuens ne forte seditione facta respublica uexaretur. Verū Athanasius Cōsultatu Gratiani secundo, & Probi, post crebra pro ecclesiæ statu certamina hac priuatus est uita, cum quadraginta & sex annis per multa pericula sedē rexisset episcopalem.

T H E O D O R I T V S.

Cap. xxxvij **C**um igitur in Alexandria uictor Athanasius post multa certamina innumeratq; coronas, uitæ finem suscepisset, & ad laborum suorum præmia demigrasset, suscepit Petrus uir optimus Præsulatū, quē dudum ille beatus elegerat, cunctis consentientibus & sacerdotibus, & nobilibus, cunctaq; plebe, & fauore suo propriā ostendentibus uoluntatem. Is enim Athanasij sudorum particeps fuit, & cum esset in ciuitate, & cum diuersa labula peragret: multifariaq; pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotum concurrentes, dignum hæredem Petrum Athanasij clamauerunt. Cumq; eum in Pontificali sede constituisent, repente Iudex prouinciæ, Paganorum populum congregans, & pariter Iudæorum, ecclesiæ septa circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentem que interminatus est abstrahere. Faciebat hoc Imperatori placere uolens, cum ei contra

ria sapien

ria sapientes calamitati submitteret. Quod autem uerum est, impietatis irā completur: idolis potius placere nitebatur, & tempestatem ecclesiæ clarā putabat esse festiuitatem. Petrus itaque uir admirandus, in speratum respiciens bellum, latenter egressus est, & conscendens nauem, profectus est Romam.

Transactis uero diebus paucis, Euzoius ab Antiochia uenit cum Lucio, & ecclesias ei contradidit: cuius etiam impietatem Samosata noscitur experta. Paulus autē doctrinis primū Athanasij satiatus, deinde facti diens cibum sibi offerri contrarium, ab ecclesiasticis collegijs se subtraxit. Porro Lucius armigeris utens cultoribus idolorū, alios uerberauit, alios suspendebat, alios cogebat effugere, aliorum uero instar Barbarorum uastabat domos. Sed hæc melius uir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen unum è sceleribus Lucij prius referēs, epistolam Petri ponam. Viri quidam in Ægypto conuersionem imitantes angelorū, & ciuitatis euitantes turbas, uitam agere in eremo potius elegerunt, arenosamq; terram & sterilem frugiferam reddiderunt, fructū uidelicet deo suauissimum uirtutis eorum & optimū referentem. Cuius uitæ multi quidem uidentur esse autores. Sed à puero illic creuit Antonius ille celeberrimus, monachis uirtutem luctaminis spiritualis ostendens.

Huius ergo loci tunc incolas sequaces Antonij, infelix Lucius expulit, Heorumq; sanctissimos Præsules, Macariū uenerabilem, aliumq; Marcium, Isidorum, & cæteros speluncis suis eiciens, in quandam insulā quæ ab impijs inhabitabatur hominibus destinauit: quippe quæ nunquā magistrū susceperat pietatis. Cumq; nauis ad littus insulæ peruenisset, dæmon qui ab illis honorabatur, reliquens idolum ubi dudum habitare consueuerat, filiam sui sacerdotis inuasit, & bacchantem illuc usq; perduxit, ubi nauis aduenerat monachorū. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebantq; cuncti uiri simul & mulieres dæmone proclamante: O potentiam uestram, o ministri Christi: undique à uobis expellimur, à ciuitatibus atq; uicis, à montibus simul atq; collibus, ab eremo quæ priuata probat hominibus. Sperabamus in hac insula commorantes, à uestris iaculis liberari: qua spē noscitur esse frustrati. Huc uos persecutores miserūt, non ut uos uexarent, sed ut nos per uos expellerent. Ecce recedimus ab hac insula: uirtutis enim uestrę radijs iaculamur. Hæc dicentes & his similia, puellamq; in terram prosternētes, ipsi quoq; omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitauit puellam, & suo patri sanam ualentemq; restituit. Verum illi qui miraculum conspexerant, ad sanctorum prouoluti pedes, salutis uaticum se percipere supplicabant. Et templum quidem dæmonum destruxerunt: doctrinæ uero radijs illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in urbe nuntiatis,

omnes

omnes populi congregati, Lucio detrahebant, dicentes iram sibi imminere a diuinitus, nisi sanctorum reuerteretur chorus. Sic itaq; metuens tumultum Lucius ciuitatis, sacratissimos uiros ad suas speluncas redire praecipit. Et haec quidem sunt digna quae abominationem illius impietatis aperiant.

C4p. XL **V**eruntamen temeritatis eius scelera litterae Petri illius admirabilis edocebunt. Quarum ego prolixitatem fugiens, quae in medio posita sunt, ponere non omitam.

Prouincia, inquit, iudex Palladius, cum esset religione Paganus, & idola semper adoraret, contra Christum saepius pugnare conabatur, & colligens praedictum populum, impetum fecit aduersus ecclesiam, perinde ac si Barbaros subdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia gesta sunt, quae solum dictare uolens, ipsa rei memoria dolore maximo sum commotus, & fluxum protuli lachrymarum, diuque hoc potueram pati, nisi diuina ratione animum releuassem. In ecclesia enim, quae Theonae uocabatur, ingressa multitudo, pro uerbis honorabilibus idolorum fauoribus exultabant. Pro factarum lectione scripturarum turpes manuum plausus agebantur. Infra etiam cum turpitudine uoces contra Christi uirgines contumelias dicunt, quas lingua hominum proferre non patitur. Audiens enim unusquisque sapientium talia, claudere aures: & magis optabat esse surdus, ne huiusmodi uerba audire coeretur. Sed utinam uerbis peccando quiescissent, & non actu uerborum turpitudinem superarent. Tolerabilis namque detractio est huiusmodi, apud quos Christi sapientiae & doctrinae cultus inhabitat. Hi siquidem irae uasa ad perditionem facta, subfannantes & horribilem sonum de naribus emittentes, & ut ita dicam, faetorem ueluti de quodam cuniculo profundentes, uestes sanctarum Christi uirginum dirumpebant, quarum continentia formam sanctorum imitabatur angelorum. Et sicut habet natura, nudas per totam circumferentes urbem, sicuti uolebant eis cum turpitudine illudebant. Si quis autem eos tunc compatiendo prohibuisset, uulneribus maceratus agebatur. Vae illis cladibus. Multae siquidem uiolentia corporis sustinere corruptionem: plurimae uirginum uentibus in capite caesae, sine uoce manserunt: quarum etiam funera solenni sepulturae tradi prohibita sunt. Multa denique corpora haecenus a parentibus ingemiscensibus inquisita, reperiri non possunt. Sed quare parua de magnis loquor? Quare in istis moror, & non potius ad necessaria iam recurro: in quibus bene noui, quod mirabitur quilibet nobiscum obstupescens patientiam domini, eo quod non repente uniuersa concluserit. Quae enim nunquam facta sunt, neque per scripturas patrum nostrorum diebus audita, haec super ipsum altare impij committebant. Velut enim in scena turpi consisterent, puerum quendam naturam masculi denegantem, & utentem ueste foeminea, inunctis oculis & uultu serico colore depicto, & ut apud propheta

ram scriptum est, idolum foeminei schematis super ipsum altare, ubi aduentum sancti spiritus inuocamus, circuitus huc & illuc agere, & manibus saluationem celebrare fecerunt, ridentes, nephandasque mittentes uoces. Qui rursus hoc paruum iudicantes, & praeterita decora quam turpia magis existimantes, quendam ex suis turpitudine notissimum, ueste genitalibusque nudatum, in sede ponentes ecclesiae concionatorem turpem contra Christum impudenter eleuauerunt. Pro sacris enim uerbis, ille scelera proferebat, pro honestis laudabat luxuriam, pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem & adulterium, masculorum concubitum, furtum, cibos, potum, uitae huic utilia proclamabat. His ita gestis, & me ab ecclesia recedente: quippe quum illic stare non possem, ubi militum inuasiones, ubi populus pro seditione redemptus largitate pecuniarum, & gentilium multitudo magnis promissionibus aderat: nos ter quidem successor missus est, episcopatum uelut mundanam comparas dignitatem quidam Lucius lupi nequitiam & actus habere festinans, non orthodoxorum episcoporum concilio, non decreto ueracium clericorum, non petitione populorum electus, sicuti concionatur ecclesiasticae sanctiones. Non quisquam episcopatum, non presbyterorum, non diaconorum, non populi multitudo, non praecedebant eum monachi hymnos decantantes scripturarum, sed Euzoius erat cum eo pridem quidem damnatus, cum Ario in sancto Niceno maximoque concilio: nunc autem per patrocinia Antiochenium uastator ecclesiae, & Comes largitionum ac militum Dux, in omni impietate notissimus, nomine Magnus, qui Iuliani temporibus Berytiorum incendens ecclesiam, beatae memoriae Iouiani temporibus ex proprijs facultatibus eam reparare coactus est, ita ut penes caput tunc amitteret, nisi multorum labore imperialem clementiam meruisset. Considerare quidem haec nostrum zelum, & ad uindictam excitari depono, quanta & qualia sint commissa contra dei ecclesiam, cum talis aduersum nos fuerit tyrannus excipit. Is enim Lucius, qui per uestram religionem & omnes orthodoxos episcopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus causis, nunc adstitit ciuitati: & non solum sicut blasphemus & insipiens, dicit in psalmis: Non est deus uerus Christus, sed etiam in opportunitatibus est corruptus, atque corruptus, gaudens in blasphemijs contra eos, qui saluatorem colere comprobantur. Quum enim Paganorum sensibus sit uicinus, recentem praesumit erroneus colere deum. Nam alij coram eo laudes huiusmodi proclamabant: Bene uenisti episcopo, qui filium non defendis. Alij dicebant: Te Serapis amat, & huc introduxit: simulacrum utique Paganorum nominantes. Inter haec eodem momento praedictus Magnus impietatis eius socius indiuisus, armiger amarissimus, & minister crudelitatis eius collecta multitudine populorum, presbyteros atque diaconos decem & nouem numero comprehen-

Magnus, Comes sacrarum largitionum, militum Dux

Lucius

Magnus ad orthodoxos

dens, quorum quidam octogesimum transcederant annum, tanquam captos in quodam scelere & Romanorum inimicos, legibus coartabat, ne sciens uirtutem Christianorum legis, & apostolorum fidem per patres traditam nobis: hæc etiam clementissimum principem Valentem grata habere pronuncians: Flectimini, inquit, miserrimi, & Arianorum concordate dogmatibus. Flectimini, ignoscet enim uobis diuinitas, licet ueræ religioni cultum exhibeatis, non sponte, sed uiolenter hoc facientes. Necessitati nanque satisfactio adest: spontaneam uero uoluntatem accusatio digna subsequitur. Quapropter huiusmodi rationes præ oculis habentes, prompte sequimini, & dogmati Ariano subscribe, quod nunc prædicat Lucius: bene scientes, quod si obediat, pecunias, quæstus, honores ab Imperatore percipietis. Resistentes uero, carceres, supplicia, tormenta, flagella, uincula sustinebitis. Pecunijs simul, possessionibusque priuati, & postea publici, loca crudelia inhabitare damnabimini. Sic iste fortissimus seductor minas seductioni contemperas, inuitabat atque cogebat ut omnes à pia sententia deuiarent: At illi nihil amarij existimantes, quàm pietatis proditorem, huiusmodi responderunt uerbis, uirtute fortisque sensu seductionem minasque subdentes, Quiesce iam quiesce his nos terrere sermonibus, cessa uerba uana proferre. Nos neque nouum, neque recentem colimus deum. Et licet inaniter furias, teque concutias sicut uehemens uentus, in dogmatibus pietatis ad mortem usque consistimus: non impotentem, non insipientem, non sine ueritate aliquando fatentes deum: non aliquando quidem existentem, sicut impietas Arii temporalem prædicat Filium. Si enim creatura est secundum eius uersantiam Filius, non existens cum Patre, etiam Pater aliquando non fuit, quippe Filio non extante secundum eos aliquando. Si uero semper est Pater, existente uidelicet ex eo uero Filio, & non secundum generationis fluxum (deus enim impassibilis est) quomodo non est insipiens atque uersans, qui hoc de Filio profitetur, dicens: Erat quando non erat, per quem omnia ut sint, per gratiam constituta sunt? Nostri siquidem patres (à quibus isti cadentes, iuste sine Patre sunt facti) in Nicæam uenientes, & anathematizantes Arii sectam, cuius nunc iste iuuenis patronus existit, non alterius substantiæ, quod tu fateri nos cogis, ex natura Patris esse dixerunt, sed ex eius essentia. Quod bene & cum pia mente intelligentes, ex plurimâ sacrorum uerborum collectione consubstantialem esse professi sunt. Talia autem & his similia dicentes, per multos dies circueit, putans à pia eos sententia posse mutari. Qui magis uelut in stadio fortiores effecti, terroremque conculeantes, & seipsum patrum rationibus coartantes, ualidiotem habuerunt de pietate sensum, uirtutis exercitium sua pericula iudicantes. Sic igitur illis decertantibus & spectaculum factis, sicut beatus scribit Apostolus, angelis & hominibus, uniuersa ciuitas concur-

Orthodoxi
ad Arianos

bat

bat, athletas contemplatura Christi, suaque constantia uerba Iudicis & flagella superantes, triumphumque pie contra Arianos per patientiam possidentes, quos ille utique credebat se uincere, & illorum impietati contradere. Cum ergo defecisset eos tormentis afficere, cunctis flentibus atque lugentibus, rursus collecta incomposita multitudine ad iudicium eos, imò magis ad damnationem circa portam fecit adduci. Et cum illic consuete contra eos clamores emitterentur à Paganis atque Iudæis, & illi nolent Arianorum impietatibus consentire, sententiam protulit uniuersis ante tribunal eius ingemiscensibus, ut ab Alexandria sublati in Heliopolim Phoeniciæ ducerentur: cuius habitatores ne nomen quidem Christi audire sustinent, sunt nanque Pagani. Quo facto iubens eos nauem conscendere, ipse stabat in portu, nudum gladium uibrans, & hoc modo illos terreri putans, qui bis acuto gladio hostiles demones crebrius uulnerauerant. Sic ergo dimisit eos absque sumptibus, & absque aliquo solatio, nauigare præcipiens mari spumante, & (ut ita dicam) nolente per susceptionem uiuorum iniquæ iussioni communicare. Ingemuit enim ciuitas uniuersa, & hæcenus lamentatur: & alij quidem suis manibus pectora percutiebant, alij uero manus & oculos tendebant ad cælum, uiolentiam protestantes, & ueluti dicentes: Audi cælum, & auribus percipe terra, quoniam iniusta sunt quæ geruntur. Cunctaque simul gemitu complebantur, & ueluti cantus quidam erat in ciuitate luctificus, curriebatque fluuius lachrymarum. Cum igitur Iudex ille præcepisset, ut uela nauis tollerentur, tunc gemitus ingens uniuersorum uirginum & mulierum, seniorum & iuuenum permixtus lachrymis est emissus. Cum illi ergo Heliopolim nauigarent, ubi diabolica superstitio celebratur, omnes in media ciuitate communiter & singuli ingemiscens, atque lugentes agebantur. Quibus tamen nec aperte licebat flere iussione urbis Præfecti Palladij: erat enim & ipse Paganus. Multi denique flentium arrepti, & in carcerem ducti, deinde castigati, lacerati, uerberati, nouissime in metalla sunt traditi: uiri utique ecclesiæ, & propter diuinum zelum ualde pugnantes. Erant enim plurimi eorum monachi, eremum incolentes, numero uiginti tres: cum quibus paulopost Diaconus à dilectissimo fratre nostro Damaso, Romanæ ciuitatis episcopo deferens nobis consolatorias communicationis epistolas, manibus post tergum uinctis, publice ab ipsis spiculatoribus ducebatur: ueluti aliquis reus insignis, & homicidarum uerbis coræquandus, lapidibusque simul & plumbo eius ceruicibus laceratis, ad mare ductus est: & sicut illi sine sumptibus, sine ullo solatio in metalli cum deportatus exilium. Cumque Iudex ille multos quoque infantium cruciasset, quidam eorum morientes, neque parentum, neque fratrum exequijs solennibus sunt potiti. O multam inhumanitatem iudicantis, magis uero condemnantis. Qui enim propter pietatem decertarunt, homicidis compa-

Pagani
Iudæi
Heliopolis

S rari

rari potuerunt, quorum utique corpora insepulta relicta sunt: pie laborantes eis bestiarum uolatiliumque proiecti sunt. Quicunque patribus necatorum naturalium conscientiam compati uoluerunt, uelut iniqui capite secti sunt. Quae lex Romanorum, quae Barbarorum sententia, quoslibet patribus condolentes punit? quando quispiam ueterum huiusmodi gessit iniquitatem? Iussit itaque Pharaon, ut masculi interficerentur Hebraeorum, sed inuidia & timor tunc protulit hoc praecipuum. Quanto tamen illa quae tunc gesta sunt, humaniora modernis existunt, quanto desiderabiliora ad discretionem iniquitatis huius? Et licet malicia nequaquam separentur alterutris, sunt tamen incredibilia quae dicuntur, inhumana, crudelia, saeva, barbara, amara, sine misericordia, in quibus exultabant Ariani, choros agentes, cum uniuersa ciuitas ingemisceret. Non fuit enim domus, in qua non esset mortuus, sicut in Exodo scribitur. Et cum haec ita sint gesta (non enim quieuerunt iniquitatis autores, sed ad peiora profecti) usque ad episcopos prouinciarum uenena propria dispersa sunt, habentes iniquitatis suae solatium Comitem largitionum, quem praediximus Magnum. Alios etenim episcoporum Curiae tradiderunt, alios diuersis machinationibus affecerunt, uolentes uniuersos impietatibus obligari, & secundum patrem ipsorum diabolum quarentes, quem sua rabie deuorarent. Super haec autem undecim Aegyptiorum episcopos, uiros penes ab infantia usque ad senectutem eremum incolentes, uerboque superantes & actu libidinem, pietatemque fidem sine confusione praedicantes, & dogma pietatis edocentes, multasque uictorias de daemonibus exercentes, & Arianam sectam sapientissima ratione denotantes, in exilium miserunt in ciuitatem Iudaeorum, nomine Diocae caesarem. Et uelut infernus crudelissimus nunquam morte satiati fratrum, suae saeuitiae memoriam relinquere uoluerunt. Nuper enim ecclesiae catholicae clericos, degentes in Antiochia cum fidelibus monachis, uolentesque eorum scelera denotare, aures imperatorias inflammantes in Neocaesarem Ponti mittendos esse subornarunt. Qui puto propter inclementiam locorum, etiam uita priuati sunt. Tales itaque tempus illud tragedias exercuit, silentio quidem & obliuione dignas, sed literis memorandas ad obliuionem eorum, qui contra unigenitum linguas suas exacuerunt.

Hi namque rabie coarmati blasphemiae, non solum dominum omnium saeculari nituntur, sed etiam contra eius famulos bellum sine ullo favore susceperunt.

Magnum, Comitem largitionum

Undecim episcopi Aegyptij in Diocae caesarem relegati

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

OCTAUI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,
quam Tripattitam uocant.

- De conuersatione, miraculis, & responsionibus, uel scriptis diuersorum monachorum, necnon episcoporum. Cap. i
 Quod Ariani Constantinopoli comprehendentes orthodoxos, multos in naui concremauerint. Cap. ii
 Quod Valens Paganis, Iudaeis, & haereticis tribuerit potestatem suas festiuitates agendi, & orthodoxos ubique prohibuerit, & de Flauiani Diodorici uirtutibus. Cap. iii
 De laudibus Aphraatae monachi, & qua fiducia Valenti responderit. Caput iii
 De Iuliano monacho. Cap. v
 De Acepsema, & alijs. Cap. vi
 De malis, quae sub Valente in Alexandria & per Aegyptum gesta sunt. Caput vii
 De Didymo & scriptis eius. de Gregorio Pontico, eiusque miraculis. Caput viii
 Quod Nouatianum festiuitatem Paschae mutauerint, & de schismate inter Cornelium Romanum episcopum, & Nouatum facta, pro recipiendis errantibus. Cap. ix
 De Damaso & Ursitio, qui Romae episcopi pariter ordinati sunt. Cap. x
 De fine Valentiniani maioris, & auspicijs Valentiniani minoris: & quomodo Iustinam matrem eius Valentinianus uiua priori coniuge duxerit uxorem. Cap. xi
 Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece auocauit. Cap. xii
 Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, & quomodo ad Gothos pestis Ariana peruenerit. Cap. xiii
 De reuersione Petri episcopi ad Alexandriam, & de eius morte, & successionem Timothei. Cap. xiiii
 Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit deuictus, ac mortuus. Caput xv

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER OCTAVVS.

S O C R A T E S.

Cap. I
Arsius

Pior

Isidorus

Pambus

Piterius

Macarij duo

O tempore fuit Arsius Monasterij presul. Is delinquentes iuuenes non excommunicabat, sed magis aetate prouectos: dicebat enim: Iuuenis excommunicatus spernit, prouectus uero uelociter excommunicationis dolore corrigitur. Alius nomine Pior ambulans comedebat. Consultus autem cur ita comederet: non, inquit, uolo ueluti necessarie uti cibo, sed tanquam extraneum aliquid agere. Pro qua re etiam ab alio rogatus ait: Vir ne dum comedo, anima uoluptate sentiat corpora lem. Isidorus dicebat quadragesimū se annum habere, ex quo sentiret quidem mente peccatum, non tamen consentiret uel concupiscentiae uel furori. Pambus autē cum sine literis esset, accessit ad quendam ut doceretur psalmum: Qui quum audisset primum uersum tricesimo octauī psalmi: Dixi, custodiam uias meas, ut non delinquam in lingua mea: Secundū uersum non passus est audire, dicens: Si potuero opere hoc implere: hic uersus tantummodo mihi sufficiet. Cumq; doctor q̄ ei tradiderat uersum culparet quare per sex menses ad se minime uenisset, respondit: Quia uersum illum adhuc opere nō impleui. Postea uero cum multos superuixisset annos, a quodam noto rogatus an didicisset uersum: Quadraginta & nouē, inquit, annis uix eum implere ualui. Huic itaq; quodam aurum dante ad cibaria pauperum, & dicente: numera, ille respondit: Quod dedisti nō eget numero, sed bono affectu. Is Pambus Athanasio episcopo precante, ab eremo descendit in Alexandriam. Cumq; uidisset ibi mulierem Theatralē, fleuit: & a praesentibus rogatus quare ploraret: Duæ, inquit, me res mouerunt: una, quæ est illius perditio: altera uero, quod ego non tantum studeo placere deo, quantum hæc ut turpibus placere possit hominibus. Alter quidam dicebat: Monachus nisi operatus fuerit, uiolento iudicatur æqualis. Piterius multas expositiones naturales adhibebat, & frequenter alijs alia requiritibus enarrabat. Per singulas autē explanationes orabat. Id tēporis inter monachos fuerunt duo uiri deo amabiles, nomine uterq; Macarius: unus ex Aegypto superiore, alter Alexandrinus. Ambo de multis rebus insignes, propter abstinentiam, conuersationē, mores atq; miracula, quæ eorum manibus agebantur. Aegyptius itaque Macarius, tantum morborū depulit, & tantum dæmonum effugauit, ut ex eius operibus liber proprius expleatur. Erat autem reuerendus, & circa delinquentes seuerus. Porro Macarius Alexandrinus cum similis esset Aegypto per omnia, in hoc uariabat, quod circa con-

sulentes

solentes hilarior apparebat, & uultu lætifico ad conuersionem iuuenes inducebat. Horum discipulus Euagrius philosophiam opere rebusq; possedit, *Euagrius* prius sermone solummodo philosophatus, & in urbe Constantinopoli a Gregorio Nazanzeno diaconus ordinatus: deinde cum eo descendens in Aegyptum, & prædictos uiros inspiciens, conuersationem eorū æmulatus est: tantaq; miracula in eius manibus facta sunt, quanta in præceptorū eius. Conscripsitq; libros ualde necessarios, quorū unus quidem *μοναχικός* inscribitur: & est de Actuali. Alius cognitionalis, secundum quod quispiam cognitione fit dignus: huic capitalia sunt quinquaginta. Alius uero Contra-dictorius, ex diuinis scripturis collectus, contra dæmones tentatores: partibus octo diuisus est, secundum numerum octo cogitationū. Et sexcentæ propositiones ad contemplationē pertinentes, quas *γνωσια πρόβληματα*, id est, Cognitionales propositiones denominauit. Insuper & uersū opera duo: unum quidem ad monachos in cœnobijs uel itineribus constitutos: & unum ad uirgines: quæ quàm mira, quàmq; necessaria sint, legentes intelligunt. Sed opportunū est, sicut arbitror, pauca eius dicta de monachis ac scriptura referri. Sic enim ait: Necessariū est enim uias inquirere recte præcedentium monachorū, & secundum eas exerceri. Multa enim inueniuntur ab eis dicta bene simul & acta. Inter quos etiā hoc ait quidam: Quod sicca & non inæqualis diæta charitati coniuncta, cito perducit monachū ad impasabilem portum. Is autē cum uidisset quendam fratrem phantasijs nocte turbari, hoc modo curauit eum, præcipiens, ut languentibus cibos ieiunans ministraret. Vnde interrogatus: Nihil, inquit, sicuti misericordia huiusmodi passiones extinguit. Quidam tunc philosophorū accessit ad iustum Antonium, dicens: Quomodo sufficis, o pater, codicum consolatione priuatus? Ad quem Antonius: O, inquit, philosophe, meus codex natura creaturaturū est, & adest cum uoluerō, uerbaq; mihi relegit dei. Interrogauit me uas electionis Macarius senex Aegyptius, dicens. Quare mali memoriā aduersus homines retinentes, memorabilem uirtutē animę dissipamus? Contra dæmones autem habentes mali memoriā, innoxij permanemus? Cumq; in quaestione huius interrogationis hæsissem, rogauī eū explanare sermonē. At ille: Prima, inquit, passio furoris contra naturam, cōsequens uero secundum naturam. In ipso feruenti meridie perueni ad sanctum patrem Macarium, & siti uehemēter accensus, aquā ut biberē postulauī. At ille: Umbra, inquit, tibi sufficiat, multi namq; nunc iter agentium aut nauigantiū etiam hac releuatione priuantur. Deinde cum apud eum uerba de abstinentia exererem, confide, inquit, fili: per uiginti annos neq; pane, neq; aqua, neq; somno sum satiatus. Panem namq; meū in pondere comedebā, aquam uero bibebā cum mensura, parietibus autem inclinatus somni paululum capiebam. Cuidam monachorū nunciata mors patris est: at ille nunciāti, celsa,

S 3 inquit

inquit, & blasphemare noli: meus enim pater immortalis existit. Quidam fratrum euangeliū solummodo possidebat, quod uendēs pauperibus erogauit, dignū proferens memorandum quē sermonē: Ipsum, inquit, uerbum uendidi, quod mihi semper dicit: Vende omnia tua & da pauperibus. Est quaedam insula circa Alexandreiam trans paludem Mareia, in qua habitabat monachus cōtemplantibus approbatissimus, qui dixit: Omnia quę geruntur à monachis, agi propter causas quinq; id est, propter deū, propter naturam, propter consuetudinem, propter necessitatem, propter opus manuum. Idem dicebat unam quidem naturā esse uirtutem, sed eam diuersas species sumere per animā qualitates. Nam & lumen, inquit, solis cum sine specie sit diuersa, fenestris tamen per quas ingreditur, schema quoddam uarium facere uidetur. Alius porrò monachus, propterea, inquit, abscindit libidines, ut auferā furoris occasiones. Noui enim furorem semper pro libidinibus litigare, mentem meam turbare, scientiam persequētem. Quidam senum dicebat: Charitas depositū ciborum aut pecuniarū seruare non nouit. Idem dicebat: Nescio me in eadem re à dæmonibus fuisse deceptum. Hęc igitur Euagrius in libro suo Actuali cōmemorauit. In contemplatio autē hęc dicit: Quatuor uirtutes & cōtēplationes earū à Gregorio iusto esse didicimus, prudentiam, fortitudinē, temperantiā, atq; iustitiā. Prudentiā quidem opus esse dicebat, cōtemplari intellectuales sanctasq; potestates absq; sermonibus, quippe quos sapientia significari contradidit. Fortitudinis autem, perdurare in ueritate, licet quispiam debelletur, & nō accedere ad ea quę nihil sunt. Temperantiā uero propriū hoc esse respondit, suscipere pręmia agricolę semina, & ea plantare cōuenienter. Porrò Iustitię opus, ut pro merito singula cuiq; uerba reddantur: alia quidem obscure pronuntiata, alia ænigmatibus indicata, quaedam uero propter utilitatē simplicium aperte disposita. Columna itaq; ueritatis Cappadox Basilius ait: Humanā scientiam reddit crebra meditatio & exercitatio meliorē: eam uero quę gratia dei conceditur, iustitia, patientia, atq; misericordia. Et humanā quidem etiam passibiles suscipere poterūt, diuinā impassibiles tantūmodo sunt cæpales: qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine resplendentes seipsos inspiciūt. Ægyptiorū uero sacratissima lux Athanasius ait. Pręcepit Athanasij Moses mensam contra Aquilonis cōstitui partem. Quamobrem cognoscant cōtemplatiui, quis contra eos spiret, & omnem tentationē forti mente sustineant, & cum alacritate ad se accedentes enutriāt. Thmuitanorū ecclesię Angelus Serapion dicebat: Mens quidem spiritali intellectu potita, perfecte purgatur. Charitas autē curat membra furore tumentia: iniquas concupiscentias & influentias continentia retinet. Maximus contemplationum doctor Didymus ait: De prouidentia atq; iudicio apud temetipsum semper exerce sermones, & studiorū materiā memoria retine. Penē enim omnes

omnes in his peccamus: rationemq; iudicij in corporum differentia, in qua etiam est mundus, inuenies: prouidentia uero, in modis quibus à malitia uel ignorantia ad uirtutes atq; scientiā culmen euehitur. Hęc itaq; ex Euagrii dictis retulimus. Fuit autē & alius uir mirabilis inter monachos, cui nomen Ammonius, qui adeo sine ulla curiositate fuit, ut cum Athanasio Romam ueniens, nullum opus ciuitatis inspiceret, nisi tantū ut uideret Petri & Pauli basilicas. Is Ammonius ad episcopatū tractus, atq; diffugiens, dexterā sibi amputauit aurem, ut mutilo corpore ordinationis opus effugeret. Cumq; posteriori tempore etiā Euagrius à Theophilo Alexandrino pontifice ad episcopatū uocatus, nihil amputans de corpore suo fugisset, ueniēs ad Ammonium cum ioco dicebat, male eum fecisse autē amputando, & de eo reum existere. Ad quem Ammonius: Tu, inquit, Euagri, ignoras te puniendum quod abscideris linguam. Et ne tibi arrogare uidearis, non uteris gratia dei. Plurimi porrò eo tempore digni fuerunt uiri, quorū si quis uelit uerba miraculaq; cognoscere, & quemadmodū illis fuerint etiā bestiæ subiugatæ, librum legat Palladij monachi, q̄ discipulus fuit Euagrii. Omnia nanq; de istis subtiliter explanauit, in quo etiam sceminarū imitationem cōuersationemq; cōmemorauit. Euagrius uero atq; Palladius mortuo Valēte paulo post floruerunt.

S O Z O M E N V S.

Huius temporis est, ut quos potero cōmemorem, qui sunt in illo tempore inter Christianos philosophati. Quorum unus quidem in Ægypto Ioannes Aegyptius, cui futura & alijs incerta, deus non minus quā antiquis Prophetis reuelauit, donumq; dedit, ut curaret insanabiles morbos. Is à iuuetute laudans deū, degebat in solitudine, comedebatq; herbas & radices, bibeatq; aquam si comperisset. Cumq; uenisset ad senectutem, diuina iussione mirauit ad Thebaida, & multorū monasteriorū factus est præsul. Qui oratione tantummodo morbos & dæmones effugabat: & cum literas non didicisset, ad rememorandum aliquid codicibus non egebat: quia quicquid semel mente percepisset, sub ueritate retinebat. In hac quoq; regione philosophabatur Ammon Tabenensij Præsul, circiter tria milia discipulorum habens. Nō minus quoq; & Theonas: multorū Præsides fuere monachorum: ambo operatores stupendarum rerum, & diuina prouidentia prophetiaq; completi. Fertur autem Theonam eruditum Ægyptiarū, Grecarum, Latinarumq; literarū fuisse, & triginta annis habuisse silentiū. Porrò à nullo hominum uisum irascentem, aut iurantem, aut mentientem, aut uanū aliquid, aut asperum uel infirmū protulisse sermonem. Ea tempestate fuerunt Copras & Hellen, necnon Helias. Copras quidem, ut aiunt, diuinū habuit donum, sanitatē conferendū depulsis morbis, & dæmones expellendū. Hellen uero à paruulo nutritus in monasterio, plurima insolite miracula faciebat

bat, ita ut etiam ignem in sinu portaret, & nequaquam eius uestis arderet. **A Helias** Verum Helias tunc quidem non procul ab Antinoo ciuitate degebat in eremo, agens annum aetatis circiter centesimum atque decimum. Antea tamen penè septuaginta annis solus uixerat in solitudine: & ad hanc aetatem ieiunando & uiriliter conuersando peruenit. Fuit etiã Apelles in Aegypto ex **Apelles Aegyptius** fabro ferrario, qui cum aliquando per noctem hoc opus exerceret, umbra daemoniaca ueluti mulier speciosa eum de castitate tentabat. At ille ferrum quod elaborabat, ex fornace trahens, eam percussit in faciem. Tunc ille **Isidorus Serapion** stridens & ingemiscens, procul effugit. Inter hos etiam Isidorus fuit, qui undique monasterium muniens, curabat ut nullus egrederetur, sed omnia necessaria haberet intus. Necnon Serapion circiter decem milia sub se monachorum habens, quos omnes sic educabat, ut ex proprijs sudoribus necessaria compararet, & alijs ministraret egentibus. **Dioscorus** Dioscorus quoque non amplius centum monachis praesidebat. Qui cum presbyter esset sacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat examinando & diligenter diducando accedentes ad sacra mysteria, ita ut expiarent mentem, & maliciam iustitiam conscientiam non haberent. **Eulogius presbyter** Eulogius presbyter fertur praesentiam habuisse cogitationum quorumlibet ad se uenientium: eorumque delicta palam redarguebat, & quaecumque latenter cogitassent, sibi reuelata manifestabat. Qui uero aliquid mali gessissent, uel prauum consilium habuissent, ab altari suspendebat, manifestans eis peccatum quod egerant, & diligentia purgatos rursus suscipiebat. **Apollo** His itaque similis erat Apollo in Thebaide, qui quadraginta annis in interiore morabatur solitudine, speluncam paruulam in monte uicino habens: sed pro multitudine miraculorum paruo tempore insignis effectus, plurimorum Praesul extitit monachorum. Eo namque tempore multi & optimi studiosè philosophabatur in Alexandria propemodum duo milia uirorum: quorum alij in solitudine morabantur, alij circa Mareoten degebant. Excellentè autè inter alios emicabat **Dorotheus** theus genere Thebaeus: cuius haec fuit uita, ut quotidie lapides à mari colligeret, & annis singulis hospitium aedificaret, & fabricare sibi non ualentibus daret. Noctu autè propter eorum cibum faciebat sportas, ut uenderet. Cuius cibus erat panis unciae sex, & olerum minorum fasciculus unus, & ad bibendum aqua. Hic à iuuentute sic uiuens, ne in senectute quidè defecit. Nunquam uisus est in lectulo obdormisse, uel pedes pro requie tetèdisse, aut dormire pro uoluntate, nisi quantum operando aut comedendo natura compressus oculos claudere potuisset, ita ut saepe dum comedendo dormiret, cibus ex eius ore laberetur. Aliquando ergo somno ualde grauatus, cum in sterquilinum cecidisset, obdormiuit. Expergefactus autè & còtstitatus, sub silentio dixit: Si angelis dormire suaseris, & mihi ulterius suadebis. Quod forte dicebat ad somnum aut ad daemone, qui eum nitebatur à bonis actionibus impèdite

A pedire. Huic laboranti quidam dixit: Cur ita cõficias corpus tuum? At ille: Quia me, inquit, illud occidit. **Piamonè** uero presbyterum ferunt, cum sacrificaret aliquando, sanctum angelum circa sacrum uidisse altare stantem, & praesentes monachos in codice cõscribentem, absentesque delentem. **Ioannes** Ioannes quoque tantam deus noscitur donasse uirtutem contra passiones ac languores, ut plurimos podagricos & articulos habentes solutos curaret. Inter hos **Beniamin** Beniamin senior ualde clarus habebatur, dono dei potitus, ut sine medicina, tactu manus aut olei, facta oratione, sanaret aegrotos. Hunc ferunt incidisse in hydropem morbum, & tantum eius corpus intumuisse, ut non posset per ianuas cellulae suae in qua habitabat efferri, nisi ianuae cum tabulis anpositis sublatae fuissent. Is ergo aegrotationis suae tempore penè octo mensibus ante mortem in sella latissima sedens, curabat solenniter aegrotantes, non grauitè ferens quod suae aegritudini non prodesset, sed etiam se uidentes consolabatur, & deprecabatur ut rogarent deum pro anima ipsius, & de corpore non curarent, quia etiam cum sanum, inquit, esset, nihil profuit mihi. **Marcus** Marcum in Scythia degentem, ferunt etiam in iuuentute ualde fuisse mansuetum & sapientem, memoriaque scripturarum diuinarum satis idoneum, & adeo deo amabilem, ut cum ad dominicum corpus accederet, angelus ei sacramenta praebere, cuius manum usque ad iuncturam brachij tantummodo se dicebat **B** inspicere. **Macarius** Macario uero datum est, ut saperet ultra daemones. Huic occasio conuersionis commissum homicidium fuit. Nam cum puer esset, & oues pasceret circa Mareiam paludem, ludens quendam coartaneum interemit, & metuens fugit in solitudinem. Qui cum tribus annis sub diuo moraretur, postea paruam hospitium fecit sibi, in quo annis uiginti quinque moratus est. Equidem plurimi se eum audisse dicebant, gratias illi calamitati referentem, & salutiferum uocantem illud homicidium non sponte commissum, quod ei beatitudinis causa extitisset. **Apollonius** Apollonius autem cum per omne tempus uita nihil uitae monachicae didicisset, sciens quia nec scribere, nec artem iam exercere posset propter aetatem, omnia medicamina & cibaria oportuna laborantibus ex proprijs pecunijs comparabat, singulasque ianuas monasteriorum à matutino circumibat usque ad horam nonam uisitando languentes, & ministrando quo indigerent. Qui moriturus, alteri tradidit quod habebat, iuuens ut talia uota seruaret. **Moses** Moses autem quum seruus esset, propter culpam expulsus è domo est: qui latrocinio deditus, homicidia multa commisit. Postea uero conuersus, repente huiusmodi philosophiae uirtute repletus est. Cumque pro prioris uitae seruire phantasijs adhuc libidinum moueret, multa abstinentia domabat corpus suum, panem solummodo comedens, & multum operis efficiens. Sex autem annis per totam noctem stans orauit, neque genibus inclinatis, neque oculis somno clausis. Insuper etiam noctu circumibat cellulas monachorum, & lagenas singulorum aqua implebat, cum procul aut decem

decem, aut uiginti, aut triginta stadijs aqua manaret. Qui licet ita domaret A corpus, priorem tamen ualitudinem non amisit. Fertur enim cum quatuor latrones eius inuasissent hospitium, comprehendisse omnes atque ligasse, suisq; humeris impositos ad ecclesiam perduxisse, in uoluntate monachorum ponens, quid de illis facere uellent. Fuit ergo in summa philosophia & terribilis dæmonibus, & presbyter in Schyti constitutus. Vixit annis penè *Paulus Libycus* septuagintaquinque. Sub hoc igitur imperio fuit Paulus de Libya in Schyti, non pauciores quingentis monachos habens. Nihil autem operabatur neq; percipiebat, nisi quod comederet tantum. Orabat autem solummodo: & ueluti quoddam tributum habens impositum, trecentas orationes de unoquoq; die reddebat. Et ne numero fortè delinqueret, trecentos lapides ponebat, & singulis orationibus lapidem mittebat in sinum. Expensis *Pachomius* uero lapidibus, orationes sciebat esse completas. Tum etiam Pachomius abbas in Schyti florebat, à iuuentute usque ad senium optime conuersatus. Quem neq; circa corporis sanitatem, neq; circa animæ passionem dæmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareoten habitauit, perfecte degens & integra continentia. Qui circa sexaginta annos probatissimus monachus fuit, & Antonio magno notissimus. Fuit itaque mansuetus & sapiens, loquutione suauis & utilis, tristantium consolabatur animos, & alacritatem reuocabat, licet necessaria tribulatio accideret. Talis etiam erat in cladibus proprijs. Denique quum infirmitatem incurabilem incurrisset, & medici putria membra eius incidissent, ille manibus tamen operabatur, palmarum plectens folia, & præsentibus persuadens, ut de rebus huiusmodi non dolerent, neque aliud cogitarent nisi de bono fine: Deus, inquit, quæ fecit, cuncta utilia sunt. Ego autem noui huiusmodi morbos propter peccata accidere. Et melius est hic pœnas soluere, quàm post *Pior* mortem perpetua supplicia sustinere. Pior autem quum de domo patris ad philosophiam conuersionis exiret, promisit denuo nullum se propter iniquorum fore uisurum. Post quinquaginta uero annos quum eius soror ipsum uidere uellet, & habitare in eremo cognouisset, non cessabat donec eum inspiceret. Quam dum Episcopus loci iam grandæuam propterea uideret affligi, scripsit præsulibus eremi ut Piorē mitterent. At ille, quoniam reluctari nephas est iusionibus seniorū, obediens, & assumens quendam uenit ad patriam. Quumq; ad ianuam domus suæ accessisset, & suum nuntiasset aduentum, ueniente germana clausis oculis dixit: Ecce ego sum Pior, quantum uis aspectu satiare. Tum illa gratijs actis laudauit deum. At ille oratione facta rediit ad eremum, ubi fodiens aquam, inuenit amaram, eaque usus est usque ad ultimum uitæ diem. Post cuius obitum nullus illic habitare potuit. Ego autem reor, quod per orationem, eam ad suos usus fecerit dulcem, quum etiam alibi non extantem oratione meruerit

meruerit elicere. Nam quū Moyses & eius monachi puteum aliquando foderent, & nec uenam aliquā reperirent, nec amplius fodere altitudo permitteret, medio die superuenit Pior, & oratione facta descendit in foueam. Quumq; tertio percussisset terram, mox emanauit aqua. Quum uero oratione facta discederet illis eum petentibus ut uel ex aqua gustaret: Ad illud inquit, missus sum, & propter quod ueni peractū est. Ammonium autem *Ammonius* ferunt ualde eruditum, Origenis Didymiq; discipulum à iuuentute usque ad nouissimū diem præter panem assum nihil aliud comedisse. Hunc dum uoluissent quidam ad episcopatum pertrahere, nec ille posset eos sermonibus auertere, absceidit propriā aurem, dicens: Iam ne uolentem quidem me quisquam patitur ordinari, quū ecclesiastica regula corpore perfectos exquirat. Proinde discedentibus illis & denuo redeuntibus atque dicentibus, quod morum perfectionem potius ecclesia quàm corpus exquirat, iurauit etiam linguam suam abscissuram, si ei uim niterentur inferre. Quo audito, qui uenerant, recesserunt. Eo porò tempore fuit Euagrius uir eloquentissimus atque mitissimus, à Gregorio episcopo Nazianzeno decenter eruditus, cuius etiā fuit Archidiaconus. Fertur enim eum aspectu pulcherrimum, & circa cultum uestitus ornatum. Quumq; eum quidā Senator zelotypus uxori suæ cognouisset esse notissimum, ei mortis parabat insidias: quæ ad effectum peruenire potuissent, nisi eum quædam terribilis & salutaris uisio præmonuisset. Vidit enim in somnis quasi pro crimine fuisset comprehensus, ferroq; uinctis pedibus manibusq; ad supplicium duceretur. Quod quum fieret, quidam protulit euangelium, & promisit eum de uinculis esse soluendum, si ab urbe Constantinopolitana discederet: idq; compulsi sibi iureiurando promitti. At ille tactis euangelijs, hoc se completurum promissis: & uinculis solutis experrectus est, ac sacræ credens uisioni pericula declinauit. Tum ab urbe Constantinopolitana uenit in Hierosolymā. Fuerunt etiam in Rinocorara nō peregrini, sed Prouinciales uiri philosophiaq; florentes. Inter quos fertur Melas episcopus huiusmodi fuisse benignitatis. *Melas* Quum missi fuissent qui episcopos resistētes Ario, deportarēt in exilium, uenerunt ad huius ecclesiam. Quem cum inuenissent ueluti ultimum ministerium candelas ecclesiæ preparantem, interrogauerūt ubi esset episcopus. At ille: Ego, inquit, de uobis episcopo nuntiabo. Tum ex itinere fatigatos ad episcopium duxit, & apposita mensa pauit ut ualuit. Postea ministerio completo ciborum, dixit se esse episcopum. At illi mirati uirum, causas aperuerunt: & reddita reuerentia ei, dederunt fugā. Tum ille: Non, inquit, declinabo quod mei similes libentissime susceperunt, sed uolens exilijs præcepta suscipio. Huius frater Salomon ex negotiatore cōuersus, ad magnum *Salomon* philosophiæ culmen euectus est. Hoc tēpore Epiphanius, qui postea *Epiphanius* Cyprici fuit episcopus, inter eremitas maximus habebatur. Fuit etiam in Carris Proto

Protogenes Protogenes episcopus post Vitum, qui (ut ferunt) sibi professus est in do-
Vitus mini Epiphania reuelatum, quod uidisset Imperatorem Constantinum,
 quemadmodum ei Deus futura monstraret, & iuberet ut quod ei diceret,
 obediret. Apud hos itaq; tanta abstinentia uigebat, ut propter multa ieiun-
 ia dentes eorū uermibus ebullirent. Alium uero quendam usque ad octo-
Heliodorus ginta annos panem ferunt penitus non gustasse: Heliodorum plurimas in-
 somnes duxisse noctes, ieiunioq; septenos continuasse dies. Multi quoque
 apud Palæstinam & Syriam atq; Persas fuere monachorum, quorū si uel
 nomina conscribere quispiam uoluerit, multos libros implebit.

THEODORITVS.

Cap. II *Ariani ortho-*
doxos exurūt **E**O uero tempore in Constantinopolitana urbe cōprehendentes Aria-
 ni quosdam religionis piæ presbyteros, eosq; mittentes in nauim iner-
 mem, & trahentes in pelagus, alijs uidelicet in altera naue sequentibus, in-
 misso igne cremauerūt. Quo facto, sancti uiri cum igne atq; mari pugnan-
 tes, nouissime sunt absorpti, & triumpho martyrij coronati.

Cap. III *Valēis Aug-*
impietas.
Gentiles apud
Antiochiam **I**N Antiochia uero Valens plurimo tempore commoratus, omnibus li-
 centiam dedit Gentilibus atq; Iudæis, necnon hæreticis. Nam & Genti-
 les festiuitates agebant dæmonibus ministrantes, & post Iulianum à Iouia-
 no idololatriæ uanitates extinctas, florere rursus iste permisit: & Iouis cul-
 tum atq; Dionysij, sacraq; Cereris iam non in occulto tanquā sub pio Im-
 peratore celebrabant, sed per mediam plateā bacchantes ubiq; currebant.
 Illis tantummodo tunc princeps erat inimicus, qui Apostolicā doctrinam
 prædicare uidebantur, & eos primum quidem à factis basilicis fecit expelli:
 quibus Iouianus inclutus Imperator nouam dederat ecclesiam. Cumq; in
 monte sacra celebraret, hymnis laudantes deū, & diuinis illic eloquijs per-
 fruentes, licet aeris aduersitatem sæpius sustinerent, aliquando pluujs, ali-
 quando niuibus, aliquando gelu, frequēter ignis ardore macerati, ne in hu-
 iusmodi quidē locis laudibus diuinis eos frui permisit, sed misis militibus
Flauianus effugauit. Tunc Flauianus atq; Diodorus, ueluti quædam propugnacula,
Diodorus iaculis imminentibus resistebant. Nam cum Melitius ipsorum pastor seor-
Melitius An-
tiochenus sum degere cogere, isti curam gregibus adhibebant, lupis quidem obij-
 cientes propriam fortitudinem & sapientiam suam, ouibus autem curam
 congruam iugiter afferentes. De montanis autem locis expulsi, contra ri-
 pas uicini fluminis pascebāt oues. Non enim patiebātur secundum Israheli-
 tas captiuos in Babylone organa sua suspendere, sed laudabāt creatorem
 & largitorem deum in omni loco dominationis eius. Sed neq; in hoc loco
 conciliū piorum quietum esse permisit hostis seruorum Christi. Verum-
Diodorus tamen concordia illorum mirabilium pastoris magni discipulorum ad ex-
 ercitiū sanctas oues enutriens, spiritalia pasua ministrabat. Et Diodo-
 rus quidem sapientissimus atque fortissimus, uelut quidam fluius perspi-
 cuus atq;

Flauianus **A** cuius atque torrens, oues quidem proprias irrigabat, luporum uero blasphemias
 penitus abluabat: & generis sui nobilitatem spernens, libenter sustine-
 bat quamlibet pro fide calamitatem. Flauianus uir optimus, & ipse, genere
 nobilissimus, honestatem solam iudicabat esse pietatem, & uelut puer exer-
 citatus, maximum Diodorum quasi quendam infinitorum certaminum un-
 gebat athletam. Illo manque tempore non concionabatur inter ecclesiasti-
 ca collegia, sed hoc agentibus multa subsidia conferebat consiliorum, & scri-
 pturarum, & expositionum. Et doctores quidem contra Arianas blasphemias
 tendebant arcus: iste uero uelut ex quibusdam pharetris suæ mentis
 sagittas cōgruas offerebat, & non solum domi, sed etiam publicè hæreticis
 resistens, retia eorum facilius per rumpebat, & illorum argumenta ostende-
 bat esse telas arancorum.

Caput VIII
Aphraates **C**VM his etiam laborabat Aphraates, cuius conuersationem alio loco
 prodidimus. Is enim ouium salutem suæ quieti præponens, & spelun-
 cam deserens propriam, pastorales sudores aggressus est. Quantas uero
 uirtutis diuitias congregarit, nunc referre superfluum est. Vnum tantum-
 modo eius debet dici, quod huic historiæ ualde congruit. A Boreæ parte
Orontes fl. fluius currit Orontes circa palatium: à meridie uero est maxima portus
 cus, undique turres excelsas habens. Inter palatium uero & flumen platea
 est, quæ egredientes ex urbe mittit ad suburbanos agros. Per hanc plate-
 am quum transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat ut sacris
 ouibus curam necessariam exhiberet. Hunc de palatio respiciens Impera-
 tor, uilissimo pallio uidit indutum & in longæua senectæ celeriter prope-
 rantem. Quumq; dixisset quidam istum esse Aphraatem, à quo ciuitas uniuersa
Valens Aug.
ad Aphraatē penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi quid uadis. At ille sapienter
 respōdit & congrue: Pro tuo, inquit, oraturus imperio. Tunc Imperator:
 Oportebat te domi, inquit, orare secundum monadicum morem. At ille
 sanctissimus: Optime, inquit, dicis: si sic quoque permitteres, hoc me face-
 re oportebat. Et hoc hætenus egi, quandiu Christi oues pace pristina frue-
 bantur. Quia uero tumultu maximo cōmouentur, & periculi onus impen-
 det, ne captiue teneantur, necesse est quouis discurrere, easq; à necessitate
 saluare. Sed dic mihi serenissime Imperator: Si puella essem in cubiculo re-
 sidens, & lanæ uacans, uideremq; paternam domum ignibus concremari,
 quid me facere deceret: sedere intus & ardentem contemnere domum, an
 certe discurrere ubi aquam ferrem, & flammam extinguerem? credo te dice-
 re hoc potius fuisse faciendum: id enim puellæ sapientis est opus. Hoc ergo
 nunc agitur Imperator. Te namq; in paternam domū nostrā mittente flam-
 mas, discurrimus ut eas uelociter extinguamus. Hæc illo dicente intermina-
 tus est quidem, sed tacuit Imperator. Vnus uero cubicularius Imperatoris
 aspere respondens uiro sanctissimo huiusmodi cladem noscitur pertulisse.

T Is enim

Is enim habebat balnei curā: quod post hæc uerba descendens, ut Imperatori pararet ingressum, & mente percussus in aquam feruentē descendit, ibique defunctus est. Sedebat Imperator expectans, ut eo renunciante lauaret: eoq; tardante, misit alios uiros quorū moraretur. At illi ingressi, uiderunt eum in folio feruente defunctum atque solutum. Quod cum nuntiatum fuisset Imperatori, cognouerunt uirtutem orationis Aphraatæ, nō tamen ab impijs dogmatibus recesserunt, sed secundum Pharaonem induratum est cor eorum.

Caput V
Iulianus anti-
choreta

HAc tempestate Iulianus ille famigeratus solitudine relicta uenit Antiochieam. Nam cum hæretici soliti facile sarcire mendacia, hunc uirum suæ dicerent esse prauitatis, miserunt ad eum lumen ueritatis Flavianus atque Diodorus, pariter & Aphraates Acacium uirtute florentem, qui postea Berœæ fuit episcopus, rogantes ut multis hominum milibus subueniret, & aduersariorum fallaciam redargueret, ueritatisq; dogmata confirmaret. Is ergo uir sanctissimus, & ueniendo & reuertendo, & in ipsa maxima ciuitate, quanta miracula fecerit, in historia deo amabili à nobis conscripta retulimus. Quod uero totius populus ciuitatis ad collegia nostra conuenit, nullum seculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se probantur uniuersos attrahere. Sed quod maxima miracula ille uir operatus sit, etiam ueritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim in Alexandria temporibus

Antonius

Constantij fecit magnus Antonius. Deserens enim solitudinem, totas circumibat urbes, satisfaciens uniuersis, quod Athanasius doctrinæ Apostolicæ prædicator extaret, & hostes essent ueritatis participes Atij. Sic igitur sciebant illi sacratissimi uiri, quid tempori unicuique congrueret, & quando opus esset frui quiete, quando necessarium solitudini præponere ciuitates.

Caput VI
Acsepmas
Zeugmatius

FVit porro illo tempore in Cyrestensium eremo famigeratus ille Acsepmas in cella reclusus, & sexaginta annis neque uisus neque locutus. Zeugmatius quoq; ille admirabilis, qui licet oculorum acie priuaretur, omnia tamen circumibat, confortans oues, lupisq; resistens. Propter quam causam monachicam eius cellulam concremauerunt: sed Traianus magister militum fidelissimus aliam ei extruxit, multoq; eum fouit auxilio. Hoc quoque tempore fuit Ephræm in Edeffa, in Alexandria uero Didymus.

Ephræm

Et Ephræm Syra usus lingua, spiritalis gratiæ radios emittebat. Quilicet nesciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditosq; redarguit, &

Armonius
Bardisane F.
Ephræm

totius hæreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et quoniam tunc Harmonius Bardisane quædam cantica componens, & impietatem melodicæ suauitati permiscens illiciebat audientes, & ad perniciem uenabatur: iste suus mens inde harmoniâ, pietatem cantilenæ permiscuit, & audientibus suauem admodum & utile medicamen apposuit: quæ cantica triumphatorum

Martyrum

Martyrum festos dies etiam efficiunt clariores

SOCRATES.

CUm igitur Imperator Valens, lege præcepisset persequēdos esse in Alexandria & Aegypto cunctos orthodoxos, omnia uastabantur. Alij nanq; ad iudicia trahebantur, alij mittebantur in uincula, alij uerberibus agebantur: plurimaq; supplicia aduersus quietis amatores ingerebantur. Et cum hæc in Alexandria fierent secundum Lucij uoluntatem, fuissetq; in Antiochiam reuersus Euzoius, mox ad monasteria per Aegyptum constituta processerunt Magister militum cum multitudine armatorum, & Lucius Arianus. Cumq; plurima uiris sanctis mala facerent, nec eos ullo modo superarent, persuasione Lucij patres monachorum mittuntur in exiliū. Inter quos Macarius Aegyptius, & alter Alexandrinus. Quumq; uenissent in insulam quandam, arreptam cuiusdam filiam sacerdotis à dæmone, clamantemq; ad illos uiros: Cur uenistis etiam hinc nos expellere? suis orationibus liberatam patri restituit, & ad Christianismum sacerdotē simul & reliquos habitantes in insula perduxerunt. Qui mox simulacra proijcētes, formam templi in ecclesiam mutauerunt. Baptizabantur enim, & officia Christiani sui cupidissimè docebantur. Sic igitur propter Consubstantialitatis fidem, uiri admirabiles probabiliore effecti sunt, aliosq; sanantes firmiorem operibus ostenderunt fidem.

Caput VII

Orthodoxi
uexantur

Macarij duo

Cap. VIII

Didymus

EO quoque tempore uirum alium fidelem produxit deus, ut per eum fidei testimonium perhiberet, Didymum admirabilem uirū, qui omni tunc doctrina florebat. Is cum paruus adhuc prima literarum elementa doceretur, morbo oculorum perdidit uisum. Cui deus pro uisibilibus oculis intelligibiles condonauit. Nam quod per oculos doceri non potuit, auditu uigilanti cognouit: qui cum à puero fuisset ingeniosus, uincebat etiam acuta conspicientes. Facile nanq; regulas Grammaticæ atq; Rhetoricæ artis didicit. Cumq; uenisset ad Philosophiâ, mirabiliter Dialecticam, Arithmeticam Musicam, aliasq; Philosophiæ disciplinas didicit, animoq; recondidit, ita ut celeriter obuiaret eis qui oculis inspectoribus talia didicissent. Sed etiâ uetus nouitq; Testamentū adeo perfecte cognouit, ut multos æderet libros. Qui & de Trinitate tres libros fecit, & Origenis opus de Principijs, id est, *πρὸς ἀρχὰς* interpretatus, in id explanationes reliquit eximias. Fertur uero Antonius cum Valentis tempore propter Arianos uenisset in Alexandria, uidisse Didymum, eiq; dixisse: Non te conturbet ô Didyme, amissio sensibilibus oculorum, tales enim oculi tibi desunt, quibus & muscæ & pulices nocere possunt. Sed gaude potius te habere oculos, quibus etiam angeli contantur, per quos uideretur deus, & eius lumen inspicitur.

THEODORITVS.

Didymus ab infantia priuatus oculis, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam

T 2

thmeticam, Geometriam, & Astronomiam, & syllogismos Aristotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit, non quod hæc ueritatem erudirent, sed quod aduersus mendacium arma ueritatis existerent.

S O C R A T E S.

Gregorius Ponticus discipulus Origenis

Et quoniam aliqui ex nominis similitudine noscuntur errare, necessarium est ostendere alium esse Gregorium Ponticum ortum ex Cæsarea Ponti admodum uetustum & discipulum Origenis. De hoc namque Gregorio multus est sermo in Athenis, & Beryto, necnon & Ponto, & (ut ita dicatur) in uniuerso orbe terrarum. Is enim cum discessisset ab Athenis, uenit Berythum, ibique iura legebat. Cumque cognouisset in Cæsarea libros sacros Origenem exponere, uenit illuc, expositiones magniloqui illius auditorus. A quo ueram philosophiam eruditus, euocantibus parentibus remeauit ad patriam. Vbi primò quidem cum esset adhuc laicus, plurima signa fecit, languores curando, daemones per epistolas expellendo, Paganosque sermonibus & operibus sibi subiugando. Huius meminit & Pamphilus martyr, & Eusebius in libris quos de Origene conscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquus iste, discipulus Origenis, & alter Nazanzenus fraterque Basilij. Fuitque alius Gregorius Alexandrinus, Arianus.

Caput IX

Nouatus presbyter

EA tempestate Nouatiani habitantes in Phrygia, festiuitatem Paschæ mutauerunt. Quomodo autem gestum sit dicam, primò tamen referens, cuius rei gratia circa Phrygum Paphlagoniorumque gentes seuerius ecclesiastica regula conseruetur. Nouatus presbyter se ab ecclesie Romanæ cõmunionem subtraxit, quod Cornelius episcopus, fideles qui sacrificauerat tempore factæ persecutionis à Decio, in communionem recepisset. Pro hac itaque causa segregatus, & ad episcopatum à consortibus suis episcopis euocatus, scribebat ecclesiis, ne eos qui daemones immolauerant, ad sacramenta suscipere, sed inuitarent quidem ad poenitentiam, remissionem uero Dei relinquerent potestati, cuius solius est peccata remittere. Tales epistolas suscipientes, in unaquaque provincia secundum proprios sensus responsa reddebant. Cum ergo ille mandaret non oportere sacris interesse mysterijs eos qui post baptismum peccatum commississent quod ducit ad mortem, quibusdam quidem uidebatur amara nimis & dura huiusmodi regula: alij uero ueluti iustam rectamque suscipiebant. Inter hæc mota quaestione, uenerunt literæ Cornelij Romani præsulis, quæ remissionem peccatis etiam post baptismum promittebant. Sic ergo ambobus diuersa scribentibus, & ex diuini eloquij sua sensa firmantibus, singuli Prouincialium diuersas sententias. Sanantes namque sanare promissa remissione, etiam reliquo tempore deliquerunt. Vnde gentes Phrygum castiores quam aliarum esse noscuntur. Nouatus itaque licet propter conuersationem subtilissimam segregauerit seipsum, non tamen mutauit Paschæ festiuitatem, Nam secundum

partes

A partes Hesperias etiam iste celebrabat. Agitur enim apud illos Pascha post æquinoctium iam olim, & ex quo Christiani esse cœperunt. Sed iste quidem postea sub persecutione Valeriani principis martyrio finiuit uitam. Huius uero qui ex eo nomen habuerunt, eiusque fuere participes, facto concilio paucorum episcoporum in uico Pazeno, ubi sunt fontes Sagarij fluminis, regulam protulerunt, ut Iudæos obseruent azyma facientes, & cum eis agant Paschæ celebritatem. Postea tamē etiam Nouatianorum ecclesia propter illud concilium noscitur esse diuisa.

Cornelius Pont. Ro.

Nouatianorum concilium

EO tempore cum Valentinianus Imperator nullam hæresim perturbaret, post Liberium Romæ Damasus ordinatur episcopus, simul & Ursinus ex diacono eius ecclesie in Basilica Sicinensi latenter. Ob quam rem multis seditione uel Præfecti Maximini animaduersione punitis, remoto Ursino Damasus permanens episcopus.

Caput X Damasus

Ro. Pont. Ursinus

T H E O D O R I T V S.

Tunc itaque apud Hesperiam Damasus Romanus & Ambrosius Medianensis spiritualibus iaculis feriebant hostes. Cum quibus etiam illi qui ad longa fuerant exilia destinati, literis confortabant suos, & aduersarios destruebant. Quos diuina prouidentia gubernatores in fluctuatione preparauerat & militum sapientissimos duces in prælijs.

Damasus Ambrosius

S O C R A T E S.

Cap. XI

Inter hæc igitur Valentinianus Imperator Hesperiarum, contra legatos Sauromataram uehementi furore commotus, eruptione uanarum fluxu sanguinis expirauit, post Consulatum Gratiani tertium, & Equitij, septimodecimo die mensis Nouembris, anno uitæ quinquagesimo quarto, imperij undecimo. Quo moriente Italiæ milites sexto die post eius mortem Valentinianum puerum eius filium ad imperij culmina prouexerunt. Cuius imperium frater & patruus licet inuite (quod eis ignorantibus factum esset) tamen postea susceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus iunior in paternum successit imperium. Is enim natus est de Iustina, quam uiuente Seuera priore coniuge Valentinianus hoc modo duxisse probatur uxorem. Iustus Iustinæ pater quum esset Piceni Iudex, Constantij temporibus uidit in somnis, quod ex dextro scemore Imperialem purpuram genuisset. Quumque uisio per multos recitaretur ad Constantij aures usque peruenit. At ille considerans somnium tanquam ei Imperator ex ea nasceretur, mittens occidit Iustum. Cuius filia Iustina cum orphana remansisset à patre, uirgo permanens. Posteriore uero tempore peruenit ad Seueræ notitiam, ad quam frequentius ueniebat & amabatur, ita ut etiam cum ea balneis uteretur. Quumque Seuera secum lauantiem Iustinam diutius inspexisset, pulchritudine uirginis obligata est, & dixit Imperatori, adeo esse speciosam uirginem Iustinam, ut etiam ipsa licet esset mulier, eius tamen amore sit capta. Itaque Imperator eius

Legati Sauromataram. Valentinianus Aug. moritur

Scilicet Gratianus & Valentinianus

Iustus Piceni Iudex

Iustina

Seuera cõiuge Valentiniani

T 3 sermone

fermone concepto, Iustinam ducere tractabat uxorem, non tamen Severa abijcere: ex qua Gratianus fuerat natus, quem paulò antè firmarat Imperatorem. Legem itaq; protulit publicè per ciuitates propositam, sancientem ut liceret si quis uellet habere duas uxores. Cumq; lex posita haberetur, Iustinæ ipse coniunctus est: ex qua natus est Valentinianus Iunior, & filia tres, Iusta, Grata, & Galla: quarum duæ quidem in uirginitate manserunt. Gallam uero postea maior Theodosius Imperator duxit uxorem, ex qua Placidia filia nascitur ei esse progenita, Nam Arcadium & Honorium ex Flacilla priore coniuge habuisse cognoscitur.

S O Z O M E N V S.

Caput XII
Valens aduersus orthodoxos
Interea Valens in Antiochia Syriae degens, Cõsubstantialitatis cultores uehemèter fuisse persequutus, nisi eum liber Themistij philosophi reuocasset, in quo perorauerat eum esse non oportere crudelem propter discordiam ecclesiasticorum dogmatum, quando etiã apud Paganos plus quàm recentarum sectarum differentia uideretur, & unusquisque pro dogmate proprio in sententia diuersa consisteret. Et forte hoc deo gratum magis esset, dum non facile cognoscitur, & diuerso modo glorificatur: ut unusquisque amplius timeat, dum integritatẽ eius scientia uel quomodo aut qualis quantuscq; sit magis ignorat. His ergo Themistij ratiocinationibus aliquantum mitior factus est Imperator.

S O C R A T E S.

Caput XIII
Exilia orthodoxorum
Non tamen omnino ab indignatione abstinuit, sed pro morte infligenda sacratissimis uiris decernebat exilia, donec eius impetum causa huiusmodi Reipublicæ cohibuisset. Barbari trans Histrum constituti, qui uocantur Gothi, ciuile bellum inter se duabus partibus commouerunt: uni præerat Fridigernus, alteri Athalaricus. Cumq; præualuisset Athalaricus, Fridigernus confugit ad Romanos, eorumq; postulauit auxilium. Quo cognito Valens præcepit Thraciæ militibus, ut Barbaris auxilia commodaret. Hoc subsidio uictus Athalaricus est, etiam fuga uersus. Ob hanc ergo causam Fridigernus uolens aliquod beneficium repensare Valenti, cum suis omnibus dogmata eius religionis amplexus est. Vnde hactenus Gothi Ariani esse noscuntur. Tum etiam Vulphilas Gothorum episcopus literas Gothicas adinuenit, & scripturas diuinas in eam conuertit linguã. Cum igitur non solum Fridigerni Gothos, sed etiam Athalarici Vulphilas edoceret, tunc Athalaricus uidens religionem patriam uiolari, multos Arianorum supplicij tradidit, quos Ariani martyres nunc appellant. Non uero post multum temporis denuo inter se Barbaris compacatis, à uicinis gentibus Hunorum deprædabantur. Expulsiq; de proprijs, ad Romanorum loca confugiunt, seruire potius uolentes Imperatori. Hoc cum cognouisset Valens, nihil futuri prouidens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus paratum se contra omnes

tra omnes Barbaros habere auxilium: ac propterea milites deinceps negligebat, & eos qui pridem contra hostes laborauerant contemnens, etiam à Collatoribus prouinciæ per uicos & ciuitates pro unoquoq; milite octuaginta solidos exigebat, qui dudum eorum tributa releuarat. Hoc ergo fuit initium, ut illo tempore Romanorum Respublica calamitatibus subderetur. Barbari nanque cum Thraciam tenuissent, licenter Romanorum prouinciã deuastabant. Hæc audiens Valens, cum ab orthodoxorum exilijs non quiesceret, tunc tamen hac necessitate abstinuit. Turbatus enim, ab Antiochia Constantinopolim uenit: unde etiam aliquantum Christianorum persecutio tunc cessauit.

T H E O D O R I T V S.

Interea Valens Imperator cum Gothorum gentem commouisset ad bellum apud Bosphorum, tum fatuus uires suæ infirmitatis agnoscens, misit ad fratrem, supplicas petens. At ille rescripsit, religiosum non esse, talem uirum iuuare, qui deo rebellis existeret: sed magis esse iustum ut eius superbia sedaretur. Quod cum ille miserrimus cognouisset, licet maiori necessitate constrictus, non tamen à sua uehementia cessauit, sed fuit ueritati rebellis. Terentius igitur inter hæc uictor reuersus est ab Armenia, uir optimus, & pietate decenter ornatus. Tunc ei iussit Valens postcedere dona quæ uellet. At ille, quod decebat pium uirum cogitare, respondit: Petit enim non aurum, non argentum, non prædium, non cingulum, neque donum, sed ut eis qui pro Apostolica doctrina pericula sustinuerant, una præberetur ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptam cognoscens, quæ illic tenebantur adscripta dirupit, eumq; alia postulare præcepit. Verum ille colligens uerba precum: Suscipe, inquit, ò Imperator & habeto donum. Aliud uero non postulo. Intentionis meæ Iudex est uerforum Iudex. Cum ergo Valens transmissis Bosphoro uenisset in Thraciam, primum quidem Constantinopoli commoratus est, præparans bellum: deinde Traianum cū expeditione contra Barbaros destinauit. Cumq; remeasset ille deuictus, derogabat Valens ei molliciem & timorem adscribens. At ille usus fiducia uiro fortissimo congruenti: Non, inquit, Imperator ego sum uictus, sed tu uictoriam perdidisti, cum deo resistis, & illius auxilia Barbaris facis potius opportuna. Cum enim à te impugnetur, pro illis pugnat: & necesse est, deum sequi uictoriam. An nescis quos ab ecclesijs expuleris, uel quibus eas contradideris? Hæc eadem Aranthus & Victor magistri militum sunt professi, & Imperatorem ne tunc indignaretur admonuerunt. Aiunt uero Isaac monachum habentem cellulam illic, cum uideret eum egredientem ad pugnam cum clamore dixisse: Quo uadis Imperator qui pugnas aduersus deum, quem non habes adiutorem? Ipse enim contra te Barbaros mouit, quoniam & tu aduersus eum blasphemias linguas plura

mas incitasti, & qui ei pfallunt sacra, domibus expulisti. Quiesce ergo rebel-
lare, & ille faciet bella cessare. Redde gregibus pastores eximios, & uictoria
sine bello percipies. Si uero nihil horum sic agens pugnare contendis,
experimento cognosces, quàm durum sit contra stimulum calcitrare. Nam
neque reuerteris, & exercitum uehementer perdes. *Betranion* autem omni
uirtute clarus uniuersæ Scythiæ Præsul, habens zelo fidei cor accensum,
pro corruptione dogmatum & iniquitatibus quas contra sanctos agebat,
Valentem sæpe redarguit, clamans cum sacratissimo David: Loquebar de
testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebat. Qua tamen gra-
tia Barbari Ariano sint uiciati languore, narrabo. Tempore quo transeun-
tes Histrum, pacem cum Valente fecerunt, tunc præsens Eudoxius sugges-
sit Imperatori, ut ei Gothi communicarent. Pridem enim diuinæ scientiæ
radijs imbuti, Apostolicis dogmatibus pascebantur. Communio, inquit,
unius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans à ducibus
Gothorum exegit, ut dogmatum quoque concordiam retinerent. Illi uero
dicebant, paternam se mutare non posse doctrinam. Et cum illo tempore
Vulphilas esset eorum episcopus (quem ualde sequebantur, eiusq; uerba
quasi leges immobiles existimabant) hunc uerbis, pecunijsq; flectens Eu-
doxius egit, ut Barbari communionem amplecterentur Imperatoris, sic de-
cipiens eos ac dicens, certamen esse uerborum, non differentiam dogma-
tum. Quamobrem hæcenus Gothi maiorem quidem patrem filio ducunt:
creaturam uero filium nequaquam dicere sustinent, licet hoc asserentibus
communicare uideantur.

S O C R A T E S.

Cap. XIII
Alexandrini

Petrus mori-
tur

Timotheus
succedit

Cap. XV

Hoc itaq; tempore, cum Imperator ab Antiochia discessit confortati
sunt qui ab eo persecutionem patiebantur, & maxime Alexandrini Pe-
tro uidelicet reuerso de Roma cum literis Damasi Romanæ urbis antisti-
tis, confirmantis Cōsubstantialitatis fidem, & Petri episcopi roborantis or-
dinationem. Quo facto populus sumpta fiducia, Lucium expulit, & redu-
xit Petrum. Sed Lucius Constantinopolim nauigauit: Petrus cum modis-
sum uixisset tempus, reliquit fratrem suum Timotheum successorem.

Porrò Valens Imp. cum tricesimo die Maij mensis sexto Cōsulatu suo
& Valentiniani iunioris secundo, Cōstantinopolim uenisset, inuenit po-
pulum in mœstitia constitutum. Barbari namq; per Thracias discurrentes,
etiam Cōstantinopoleos suburbana uastabant, non existente qui eis resi-
stere fortiter ualeret. Qui cum usq; ad muros uenissent urbis, afflictæ ciuitas
murmurabat, quasi eos Imperator illuc euocasset, quum nec resisteret, &
magis bella protraheret. Circenses ludi igitur agebantur, & illic Imperatori
clamabant: Da arma, & nos pugnabimus.

Hinc accensus Imperator, undecimo die Iunij mensis egreditur, intermina-
tus pœnas

Atus pœnas se pro iniurijs cum rediret à Constantinopolitanis ciuibus exa-
cturum, & quia prius uidebantur Procopio præbuisse auxilium: ita ut ciui-
tatem aratro uertere minaretur. Deduxit ciues igitur usque ad urbem Ha-
drianopolim, quæ est in confinio Macedoniae.

T H E O D O R I T V S.

Et exercitu quidem præmissa ipse in quodam uico uictoriam expecta-
bat. Porrò milites Barbarorum impetum non ferentes, alij fugiebant, alij
necabantur. Barbari autem uenientes ad uicum ubi Valens cognita proditio-
ne se celare nitebatur, immisso igne concremauerunt cum uico etiam pie-
tatis inimicum.

S O C R A T E S.

Qui finem uitæ sortitus est nono die mensis Augusti, eodem Cōsulatu,
id est, quarto anno ducentesimæ octuagesimæ nonæ Olympiadis. Aiunt
aliqui eum igne consumptum cum in uicum fugisset, quem Barbari concre-
mauerunt. Alij uero ferunt, quod mutato imperiali habitu ad pedestrium
uenerit exercitum: & cum equestres se dedidissent pugnare nolentes, in con-
gressione uniuersos pedestres repente confossos: ubi dicunt ipsum quoque
ignoti uulnere fuisse prostratum. Defunctus est anno uitæ quinquagesimo.
Qui cum fratre regnauit annos tredecim, post fratrem uero tres. Taliq; for-
te defunctus est.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

NONI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,
quam Tripartitam uocant.

Quod mortuo Valente Constantinopolim Barbari deuastarint	Cap. I
De benignitate Gratiani, & fidei rectitudine	Cap. II
De contentione apud Antiochiam inter Paulinum & Melitium facta, & de Apollinare Laodiceno, eiusq; secta.	Cap. III
De Theodosii Ducatu, quomodo à Gratiano imperatore fuerit ordinatus & ad Orientalem missus Imperium orthodoxis profuerit, & retrulerit hæreticos.	Cap. IIII
Quomodo Macedoniani denuo ab orthodoxis diuisi sint.	Cap. V
Quomodo Theodosius imperator Thessalonicae baptizatus sit.	Cap. VI
Professio Theodosii de fide.	Cap. VII
De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim translato.	Cap. VIII
De Basilica sanctæ Anastasiæ	Cap. IX
Quomodo Theodosius ab ecclesia Constantinopolitana Arianos ex- pulerit.	Cap. X
De Eunomij calliditate.	Cap. XI
	De Con

De Constantinopolitano concilio contra Macedonianos.	Cap. xii
De ordinatione Maximi Cynici, eiusq; depositione, & ordinatione recta Nectarij, & de canonibus in ea synodo constitutis.	Cap. xiii
Epistola Constantinopolitani concilij ad papam Damasum & Occidentales episcopos.	Cap. xiiii
Epistola Damasi de damnatione Apollinaris ad Timotheum.	Cap. xv
Statuta sedis Apostolicæ contra diuersas hæreses.	Cap. xvi
Quod corpus Pauli Constantinopolitani Pontificis, de Ancyra fecerit refferri Theodosius.	Cap. xvii
De auspicijs Imperatoris Arcadij.	Cap. xviii
Quomodo Theodosius examinatione facta hæreticorum, omnes expulserit, & fouerit solos orthodoxos.	Cap. xix
De schismate facto inter Orientales & Ægyptios propter Flauianum Antiochenum.	Cap. xx
Quomodo Iustina Ambrosium fuerit persecuta, & de Gratiani nece & inuasiõne Maximi.	Cap. xxi
De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili	Cap. xxii
De prælio Theodosij contra Maximum atq; uictoria.	Cap. xxiii
Quemadmodum latrocinia quæ Romæ per pistrina fiebant Theodosius remouerit Imperator, & de lege contra adulteras prolata mulieres.	Cap. xxiiii
Quemadmodum Amphilocheus Theodosio persuaserit, ut Arianorum conciliabula prohiberet.	Cap. xxv
De morte Paulini Antiocheni Episcopi, & ordinatione Euagrii, & quomodo Flauianus sit Damaso reconciliatus.	Cap. xxvi
Quo apud Alexandriam Paganorum templa destructa sint.	Cap. xxvii
De fraudibus quas per templa sua Pagani faciebant.	Cap. xxviii
De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapidis sunt inuenti.	Cap. xxix
De cæde quæ sub Theodosio Theffalonicæ facta est, & de pœnitentiã eiusdem Theodosij, Ambrosijq; constantia.	Cap. xxx
De uirtutibus uxoris Theodosij.	Cap. xxxi
De indignatione & reconciliatione Theodosij propter Antiochenos statutam coniugis illius deponentes	Cap. xxxii
Quomodo Theodosius fuerit Paganis infensus.	Cap. xxxiii
Quomodo Marcellus episcopus Apameiæ templa destruxit.	Cap. xxxiiii
Ob quã causam presbyteri super pœnitentes positi, sint remoti.	Ca. xxxv
De diuisione hæreticorum inter seipfos.	Cap. xxxvi
De Sabbatio hæresiarcha.	Cap. xxxvii
De pascha uel diuersitate institutionum seu obseruationum, quæ per diuersas	

A uersas ecclesias celebrantur.	Cap. xxxviii
De Pascha Montanistarum.	Cap. xxxix
De Arianorum diuisione.	Cap. xl
De diuisione Macedonianorum.	Cap. xli
De recessu Nili fluminis, & rursus accessu.	Cap. xlii
Quemadmodum caput Ioannis Baptistæ Constantinopolim fuerit deportatum.	Cap. xliiii
Quemadmodum Flauianus Antiochenum solus acceperit episcopatum	Cap. xliiii
Caput	xliv
De Eugenio tyranno, & quemadmodum fuerit superatus.	Cap. xlv
De miraculis Donati Pontificis in Berœa.	Cap. xlvi
De Theotimo Tomitano Pontifice.	Cap. xlvii
De Epiphanio Cyprio	Cap. xlviii
Quomodo Abacuc & Micheæ Prophetarum corpora ostensa sint.	
Caput	xliv
De fine Theodosij principis.	Cap. l

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER NONVS.

SOCRATES.

HIT VR defuncto Valente, denuo Barbari usque ad muros Constantinopoleos uenientes eius suburbana uastabant. Quapropter ciues quæ inuenissent arma gestantes, hostibus ut poterant resistebant. Vxor enim Valentis Imperatoris nomine Dominica, præmia ex arario publico bene pugnantibus, secundum consuetudinem militum ministrabat. Quibus etiam Saraceni tulere suppetias, quas eorum regina nomine Mauia Romanis foederata miserat.

THEODORITVS.

Porro Gratianus Valentiniani filius, cum pridem patre defuncto Europa scepra tenuisset, defuncto Valente sine sobole, Asiæ quoque Libyæq; regna suscepit. Moxq; pietatem quam mente perceperat, operibus demonstrabat, initiaq; sui regni rerum omnium domino dedicauit. Scripsit itaque Legem, præcipiēs, ut expulsi pastores ad sua ouilia redirent, sacræq; basilicæ eis redderentur, qui communionem Damasi sequerentur. Is enim Damasus Romanæ urbis episcopus laude dignus, uir mirabilis, semper ornatus, dicere facereq; pro Apostolicis dogmatibus cuncta festinus post Liberium gubernacula susceperat ecclesiæ. Misit igitur Imperator cum huiusmodi

Cap. I
Barbari suburbana
Constantinopolitana
diripiunt

Dominica
Aug.
Mauia regina
Saracenorum
Caput II

Gratianus reuocat episcopos
orthodoxos de exilio
Damascus
Pont. Ro.

modi lege etiam Saporem quendam tunc nominatissimum militiæ Principem: & Arianae quidem blasphemiae prædicatores, ueluti quasdam bestias diuinis septis iussit expelli: optimis uero pastoribus & sacris ouilibus uniuersa restitui. Hoc ergo in uniuersis prouincijs decreuit obseruari.

S O C R A T E S.

Libertas religionis unius cuiusque Gratianus itaque cum iunioris Valentianiano regno potitus, ab exilio reuocatus omnibus, lege sancit ut unaquaque religio licite sacra celebraret, solos uero ab ecclesijs prohibuit Eunomianos, Photinianos, Manichæos.

T H E O D O R I T V S.

Caput III **T**unc igitur in Antiochia, quæ præsidet Orienti, contentio huiusmodi causa prouenit. Pro Apostolicis dogmatibus laborantes (sicut iam dictum est) erant diuisi, & alij post calumnias irrogatas Eustathio Ariana abominati uasaniam, apud seipsos sacra celebrantes, Paulinum habebant antistitem. Alij uero post ordinationem Euzoij, cum Melitio convenientes eius doctrina fruebantur. Ad hæc autem Apollinaris Laodicenus alterius partis sibi Præsulatum assumpsit. Qui cum pietatis indueret uultum, & Apostolica se fingeret dogmata cõseruare, paulò post manifestus hostis apparuit. De diuina namque natura adulterinis rationibus utebatur, gradus quosdam generans dignitatum, & sacramentum dispensationis imperfectum explanare præsumens, animamque rationalem quæ corpus regit, priuatum salutem confirmans. Si enim animam non assumpsit secundum illius rationem deus uerbum, neque medicinam præbuit, neque honore dedit: sed corpus quidem terrenum ab inuisibilibus uirtutibus adoratur: anima uero secundum diuinam imaginem facta inferne permansit, contumeliosis induta peccati. Qui plurima super hæc uasanus asseruit. Aliquando etenim pariter cõfitebatur & ipse ex sancta uirgine assumptam carnem: aliquando uero eam cum deo uerbo cœlitus descendisse: aliquando eum ipsum factum carnem, sumpsisse nihil ex nobis. Aliasque plurimas & inanes fabulas sacris promissionibus copulabat, quas in præsentia dicere superfluum iudicauit. Talia quidem ille dicens, non solum suos peste repleuit, sed etiam quosdam nostrorum fecit huiusmodi lepra participari. Post modicum uero temporis cum suum uideret opprobrium & ecclesiæ claritatem, penè cuncti reuersi sunt, & communionem ecclesiasticam percipere meruerunt, non tamen priorem deposuere languorem, sed magis complures constantium latenter fauciauerunt. Ex hac ergo radice in ecclesijs germinauit, una carnis deitatisque natura, & ut diuinitati unigeniti passio copuletur: & alia, quæcunque populis & sacerdotibus certamina genuerunt. Sed hæc quidem postea facta sunt. Tum igitur ueniente Sapore magistro militiæ, & ostendente Principis legem, Paulinus quidem fatebatur se Damasi esse participem. Promittebat etiam Apollinaris, hoc ipso languore celato. Sacratissimus uero Melitius sub quiete degens, illorum certamina

Flavianus Paulinus certamina deuitabat. Porro Flavianus sapientissimus tunc in ordine presbyterij constitutus, primò quidem ueniente magistro militum, ita ad Paulinum loquutus est: Si communionem Damasi o amice sectaris, ostende nobis dogmatum tuorum aperte cõcordiam. Ille namque unam Trinitatis substantiam cõstans, tres substantias prædicat in aperto: uerum tu è diuerso substantias perimis Trinitatis, ostende itaque dogmatum cõcordiam, & suscipe secundum legem ecclesijs. Quum ergo illum his sermonibus obiurgasset, conuersus, Apollinari dixit: Admiror te amice sic impudenter ueritati resistere, cum aperte noueris, quod laudabilis Damasus perfecte naturam nostram à deo uerbo dicat assumptam, tu uero contraria fatearis. Mentem namque nostram salute fraudas. Si autem false loquimur, te forsitan accusantes, uel nunc nouitatem à te natam denega, & Damasi amplexus doctrinam, se etiam suscipe uenerandam ueritatis. His rationibus sapientissimus Flavianus illorum fiduciam ita redarguit. Porro Melitius omnium mansuetissimus hominum, benigne atque suauius Paulino dixit: Quoniam & mihi harum ouium curam commisit dominus, & tibi similiter aliarum, suscipe hanc sollicitudinem, & communicemus inter nos sub dogmate pietatis. Iungamus amice greges, & soluamus de Præsulatu contentionem: communiter pascentes oues, curam eis communiter exhibeamus. Si autem de sede certamen est, ego etiam hanc contentionem conabor dissoluere. In sede sacrum ponatur Euangelium, & ex utraque nos parte sedeamus. Et si quidem prius ego finem uitæ suscepero, solus eris Antistes: si uero hoc tibi prius euenit, ego rursus gregis habebo curam. Cum hæc ergo Melitius cum omni mansuetudine protulisset, Paulinus acquiescere non consensit. Tum magister militiæ, iudex utriusque uerborum ecclesijs Melitio tradidit. Paulinus autem aliarum ouium permansit Antistes. Verum Apollinaris Præsulatu nudatus ecclesiæ, nouitatem doctrinæ suæ aperta impudentia prædicabat, & ducem semetipsum ostendit hærescos, & ipse quidem in Laodicia crebro morabatur. In Antiochia uero pridem Vitalem ordinauerat, uita quidem optima decoratum, & Apostolicis dogmatibus innutritum, postea tamen hoc languore putrefactum. Porro sacratissimus Melitius Diodorum illum (cuius iam meminimus) qui sub tempestate oppidum quam aspectu ecclesiæ nauem à submersione seruauerat, Tarsensium pastorem constituit, ei que Cilicum gentis curam commisit. Apamiæ uero Pontificalem curam Ioanni dedit. Qui licet genere ac nobilitate fulgeret, tamen progenitores proprijs uirtutibus adornabat. Hunc ergo & sermo decorabat & uita. Is itaque tempore tempestatum confidelium suorum numerum gubernauit, cooperatorem habens laudabilem Stephanum, quem sacratissimus Melitius ad alia certamina destinauit. Nam cum cognouisset Germaniciam Eudoxij peste corruptam, hunc eò tanquam sapientissimum medicum destinauit

V stinauit

*Flavianus Paulinus**Melitius ad Paulinum**Apollinaris Priuatus episcopi scopatu**Vitalis**Diodorus**Ioannes**Stephanus sodalis Ioannis Apamiensis Germanicia*

stinavit. Erat enim omni Græcorum doctrina plenus, & diuinis dogmatibus innutritus. Quamobrem spe sua fraudatus non est. Vfus nãque dono spiritalis doctrinæ, lupos mutauit in oues. Porro magnus Eusebius de exilio remeans Acacium summæ claritatis uirum in Bercea ordinauit episcopum, in Hierapoli Theodotum, cuius mira conuersatio hæcenus decantatur, Eusebium in Chalcide, in Cyro nostra Isidorum. Aiunt uero quod etiam Eulogium, qui pro Apostolicis dogmatibus decertarat, & in Antinò cum Protogene missus in exilium, Edelæ ordinauerit episcopum. Barfes enim sacratissimus, iam de hac luce migrauerat. Sanctus uero Eusebius ultimum episcopum Marin in ciuitate Dolicha fecit. Hæc enim parua ciuitas uasaniam tunc obtinuerat Arianam. Quò cum accessisset Eusebius, ut Marini uirum plurimis uirtutibus decoratum, in sede collocaret episcopali, quædam mulier Arianæ peste repleta, tegulam de tecto demisit, quæ eius caput ualde contriuit. Isq; paulo post ad uitam meliorem de hac luce migravit. Qui moriens, præsentibus iureiurando constrinxit, ut ab ea quæ hoc fecisset, nullo modo pœnas exigerent, imitatus dominum suum qui de crucifixigentibus ait: Pater, remitte eis: non enim sciunt quid faciant. Simul & consensu Stephanum, qui post multos lapidum iactus clamabat: Domine ne eis statuas hoc peccatû. Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros effugit, impiorum hæreticorum manus declinare non potuit, sed martyrij coronam illorum ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reuersionem episcoporum.

Caput IIII

Thraciæ, re

gio quam Pa-

noniam uoca-

mus

Theodosius

in Hispaniâ pa-

triam suam se-

cessit

Theodosius

Dux militum

Barbaros

prostrigauit

Porro Gratianus Thraciâ Barbaros uastare cognoscens, Italia relicta, in Pæoniam uenit. Ea tempestate Theodosius tam propter parentum nobilitatem, quàm propter fortitudinem propriam nominatissimus habebatur: & ob hæc causam inuidia parium Iudicum fatigatus, in Hispania morabatur, ubi & ortus fuerat, & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæsitarer, quippe cum Barbari eleuati uictoria inexpugnabiles esse uideretur, ducatu Theodosii pugnam credidit finire. Repente siquidem eum ab Hispanijs euocans, & magistrum militum esse denuntiâs, cum expeditione ad Barbaros destinauit. At ille fide munitus, confidenter ad Thracias est profectus. Quò cum uenisset, uidissetq; Barbaros, exercitum ordinauit ad pugnam. Congressione uero facta, impetum Barbari nõ ferentes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi uero fortiter sequebatur. Immenisq; cædes tunc facta est Barbarorû. Plurimis igitur interemptis, paucisq; latent transeuntibus Histrû, mox Dux optimus exercitu disperso per uicinas urbes, uelociter redit ad Principem, ita ut ipse triumphorum suorû nuntius existeret. Quod tamen nec ipsi Imperatori cum miraretur factû, credibile uidebatur. Emuli siquidem & fugisse eum dicebant, & exercitû perdidisse. At ille propter derogantes sibi, petijt mitti qui uiderent hostiû multitudinẽ peremptor

peremptorum. His uerbis Imperator flexus, misit qui res actas inspicerent, sibiq; renuntiarent. Porro Dux optimus inter hæc diuinam uisionem uidit, & ab ipso deo aperte sibi monstratam. Conspexit enim in somnis, quod sanctus Melitius Antiochenæ ciuitatis Antistes, chlamyde ipsum uestiret Imperiali, & corona caput ornaret. Hæc quæ nocte uidisset, cuidam mane retulit clericorû. At ille clarum esse somnium dixit, & nihil enigmaticum, nihil dubium cõtinerere. Quumq; pauci omnino transissent dies, qui pro uictoriæ inspectione missi fuerat redierunt, peremptaq; hostium multa milia narrauerunt. Quamobrẽ lætatus Princeps, Theodosium fecit Imperatorem.

Theodosij
somnia

Theodosius
fit Caesar

S O C R A T E S.

Consulatu Ausonij & Olibrij sextodecimo die Ianuarij mensis.

T H E O D O R I T V S.

Tradita ei sceptrorum parte Valentis, ipse rursus ad Italiam redijt, & illum ad regna collata transmisit. Mox igitur ut imperium sumpsit, præ omnibus de concordia ecclesiæ cogitauit, & uniuersisq; Præsulatus episcopos Constantinopoli conuenire præcepit. Hæc sola erat Ariano plena cõtagio. Nam Occidens liber ab huiusmodi languore permansit. Constantinus enim senior filius Constantini maioris, & Constans iunior paternam fidem integram seruauerunt. Rursus Valentinianus Imperator Hesperia, inuolutam custodiuit fidei pietatem. Orientis autem tractus, multipharium huiusmodi labe repletus est. Arius enim Alexandrinæ presbyter ciuitatis hanc ibi genuit blasphemiam. Post quem Eusebius, Patrophilus, & Aëtius Pælastini, & Paulinus atq; Gregorius Phœnices, & Laodicensis Theodotus, cumq; his Georgius, post quos etiam Athanasius & Narcissus Cilices, & alij plurimi male iacta semina nutriuerunt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperator Constantius atque Valens. Pro hac ergo solummodo causa, Theodosius suo subiacentes imperio Constantinopoli congregati præcepit episcopos.

Theodosius
episcopos ad
Constantinopolim
conuocat.

S O C R A T E S.

Interea Macedoniani post legationem ad Liberium destinatam aliquantulo tempore sine discretionem communicabant & ipsi ipsi qui ab initio definitionem fidei Nicenæ susceperant. Cumq; lex Principis Gratiani potestatem religionibus sicuti uellent communicare præbuisset, denuo sunt diuisi: congregatiq; in Antiochia, statuerunt uocem Consubstantialitatis amouendam, & uenerantibus Nicenam fidem non esse communicandum. Sed plurimi uidentes eorum uarietatem, recesserunt ab eis & Consubstantialitatis sectatoribus sunt uniti.

Caput V

S O Z O M E N V S.

Cumq; Theodosius bello Barbaros superasset, & illi Romanos amicos habere precaretur causa foederis, acceptis obsidibus Theflalonici

Caput VI

V 2 uenit

uenit. Vbi cum in ægritudinem incurrisset, ab Acholio eius ciuitatis episcopo baptizatus est, licet à progenitoribus Christianum dogma & fidem Nicæni concilij sequeretur.

S O C R A T E S.

Tum igitur baptizari cupiens propter morbum, Theſſalonicenſium in-
terrogauit episcopum, cuius nam fidei eſſet. Quo reſpondente, quod Arian-
na peſtis in Illyricum non ualuiſſet accedere, ſed inuiolatam ab initio fidem
Nicænumq; conciliū ſeruarent, ille libenter eius uerba ſuſcipiens, baptiza-
tus atque ægritudine liberatus eſt.

S O Z O M E N V S

Caput VII
Lex imp.
de fide or-
thodoxa

Cogitans igitur Imperator, melius eſſe pronunciare ſubiectis, cuius nā
eſſet fidei, ne uideretur uim facere, ſi quenuquam ſubito inuitum ad cul-
tum religionis impelleret, legem à Theſſalonica populo Conſtantinopoli-
tano propoſuit. Hoc enim uisum eſt, ut ueluti de quadam ciuitatis arce om-
nibus ſubiectis alijsq; ciuitatibus iudicante ſcriptura, fieret manifeſta. Cu-
ius legis uerba ſunt hæc:

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, ET

Theodoſius Auggg. populo urbis Conſtantinopolitanæ.

Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit temperamentum, in ea
uolumus religione uerſari, quam diuinum Petrum apoſtolum tradiſſe
Romanis religio uſque nunc ab ipſo inſinuata declarat: quamq; pontifi-
cem Damafum ſequi claret, & Petrum Alexandria episcopum, uirum A-
poſtolicæ ſanctitatis: hoc eſt, ut ſecundum Apoſtolicam diſciplinam, euan-
gelicamq; doctrinam patris & filij & ſpiritus ſancti unam deitatem, ſub pia
maieſtate, & ſub pia Trinitate credamus. Hanc legem ſequentes, Chriſtia-
norum catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos uero dementes
uæſanosq; iudicantes, hæretici dogmatis infamiam ſuſtinere, diuina primū
uindicta, poſt etiam motus noſtri quem ex cœleſti arbitrio ſumpſerimus,
ultione plectendos. Data III. Kalend. Martias, Theſſalonicæ. Gratiano
quinto, & Theodoſio Augg. COSS.

Hæc ſanciens paulò poſt Conſtantinopolim uenit.

Caput VIII
Gregorius
Nazianzenus
Conſtantinopo-
lim aſſeſſitus.

Tum igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum epi-
ſcoporum in Conſtantinopolim tranſmutatus, intra ciuitatem in par-
uo oratorio ſacra celebrabat. Cui loco poſtea principes baſilicā maximam
copulantes, eam uocauerant Anaſtaſiam.

Caput IX
Anaſtaſia

Quæ ſanè non ſolum pulchritudine & magnitudine, uerum etiam aper-
tiſſima apparitione Dei noſcitur illuſtrari. Illic enim diuina uirtus in
ſomnis, & aperte, plurimis & frequenter multisq; languentibus, & in rerum
periculis cōſtitutis ſubueniſſe dignoſcitur, ita ut crederetur ab aliquibus ſan-
ctam Mariam, Chriſti matrem uirginem hanc eſſe. Cum tali nanq; habitu
multis

A multis oſtenditur. Quam baſilicam ideo Anaſtaſiam uocant, ſicuti reor, eo
quod dogma Nicæni cōcilij in Conſtantinopoli, uelut iam mortuum, eo lo-
co expoſitionibus Gregorij reſurrexit. Ego tamen audiuī quosdam uerilo-
quos referētes, cum populus illic cōgregaretur ad miſſas, mulierē pregnan-
tem de ſuperiori porticu cadentem defunctam fuiſſe, tumq; cōmuni oratio-
ne facta ſuper eam, reuixiſſe, & cum partu ſeruatam eſſe. Quamobrem ual-
de inopinatum Anaſtaſiæ nomen, id eſt reſurrectionis, accepit.

S O C R A T E S.

Gregorius itaq; uir eloquentiſſimus ac uenerāduſ, cognoſcens aliquos
murmurare eo quod eſſet ex alia ciuitate, adueniēte principe Conſtan-
tinopoli habitare declinabat. Imperator tamen cum in tali ſtatu inueniſſet
eccleſias, cogitabat quemadmodū pacificaret omnes, & cunctas augeter ec-
cleſias. Mandauit ergo repente Demophilo, qui tunc Arianæ religioni præ-
ſidebat: Si uis, inquit, credere ſecundū Nicæni dogma cōcilij, uniatur popu-
lus & ſuſcipiat pacem. Cumq; ille propoſitionem huiusmodi reſugiſſet, tūc
Imperator, Si pacem, inquit, cōcordiamq; declinas, fugere te etiam à ſacris
baſilicis ego præcipio. Hęc audiens Demophilus, & cogitans graue eſſe po-
terioribus reſiſtere, conuocans in eccleſiam plebē, & ſurgens in medio cuncto-
rum, hæc per ſe ſubiectis uerba loquutus eſt: Fratres, ſcriptū eſt in euāgelio:
Si perſequuti uos fuerint, ex iſta ciuitate fugite in aliā. Quia igitur Impera-
tor eccleſiis opus habet, ſcitote craſtina nos Collectam extra urbē celebra-
turos. Hęc cum dixiſſet, egreſſus eſt. Non tamen ſic intelligens Euangelij
uerba, quemadmodum dicta ſunt. Illic enim præcipitur, ut fugientes habita-
tionem mundanam, Hieruſalē requirant ſupernam. Egreſſus ergo ciuitate
ante portas, cōciliabula celebrabat. Cum quo ſimul exijt. Lucius Alexādria
pulfus, quia tunc Conſtantinopoli morabatur. Sic itaq; Theodoſii concor-
diam nō ferētes, poſt quadraginta annos eccleſias, quas ui tenuerāt, relique-
runt. Egreſſi de ciuitate quinto Conſulatu Gratiani, & Theodoſii primo,
menſe Nouembri. Quo facto, Nicæni fidei ſectatores eccleſias receperūt.

S O Z O M E N V S.

Igitur cum Eunomius Valentis temporibus à ſuis clericis reſeſſiſſet, apud
Iſepſam in Bithynia morabatur uir callidus & dicendi peritus, multusq;
populus cōcurrebat ad eum: alij hominē experiri uolentes: alij audire quæ
diceret. Horū fama peruenit ad Principem: Cum quo ipſe quoq; uoluit ha-
bere ſermonem: ſed Auguſta Flacilla precibus eum retinuit. Erat enim fide-
liſſima, & Nicæni dogmatis iura ſub integritate ſeruabat, timuitq; ne (ut ſie-
ri ſolet) eloquio uiri callidi captus Imperator, facile in ſectam eius incideret.

T H E O D O R I T V S.

In terea cum epiſcopi centū & quinquaginta fuiſſent Conſtantinopoli con-
gregati, præcepit Imperator ut nullus proderet quis nam eſſet maximus
ille Me-

Caput X
Greg. Nazian-
zenus caput a
bire Conſtan-
tinopoli.
Theodoſius
Aug. ad De-
mophilum A-
rianæ religio-
nis antiſtitem

Lucius exul
Ariani relin-
quit eccleſias
quas xl annis
tenuerant

Caput XI

Caput XII

V 3 ille Me-

*Theodosius
Melitium ag
noscit, nūquā
antea uisum
a se nisi per
insomnium*

ille Melitius. Volebat enim ex memoria sui somnii uirum illum sibi ipsi in-
dicari. Cum ergo omnis illa multitudo Pontificum regiam introisset do-
mum, relicto omnibus ad magnum concurrat Meletium, & ueluti quispiam
filius patris amator, post multum temporis paterna uisione potitus, com-
plectebatur eum, & simul osculabatur oculos, labia, pectus, & caput, dex-
tramque quae ipsum in somnis coronauerat, insinuauitque illi quam uiderat ui-
sionem. Cumque etiam ceteros congrue salutasset, rogauit tanquam patres, ut
de rebus praesentibus cogitarent.

S O C R A T E S .

*Macedonianorum
episcopi
pertinacia*

Et ut in urbe Constantinopolitana ordinaretur episcopus. Et cum spera-
ret posse Macedonianos uniri, etiam eorum conuocauit episcopos. Conue-
nerunt ergo de Consubstantialitatis fide, Timotheus Alexandrinus, Cyril-
lus Hierosolymitanus, post poenitentiam in Consubstantialitatis dogma
consentientes, Melitius Antiochia, & Acholus Thessalonice, aliisque plurimi,
ita ut ceterum & quinquaginta numerus compleretur. Macedonianis uero praer-
erat Eleusius Cyzici & Lampfaci Martianus, eratque simul triginta sex, quo-
rum plurimi esse uidebantur de ciuitatibus Helleponti. Conuenerunt itaque
Consulatu Eucharis & Euagrii mense Maio. Igitur Imperator & Episcopi
partis ipsius laborabant, ut Eleusius eiusque sequaces unirentur ecclesiae, com-
memorantes eis legationem, quam miserant ad Liberium tunc Romanae
urbis episcopum per Eustathium, & quia pridem sponte ei communicassent,
nec esset sine pudore ut subito bene prius placita mutarent. At illi eius mo-
nita apertaque conuicia paruipendentes, elegerunt sequi potius Arianam pe-
stem quam Consubstantialem dicere Trinitatem. Haec fatentes de Con-
stantinopoli sunt egressi, & scribebant alteri alteris, ne quis ipsorum in Ni-
caeni concilii dogma consentiret.

*Caput XIII
Gregorius
Nazianzenus
Constantinopoli
relinquit.
Maximus Cy-
nicus*

Gregorius uero, qui tunc Constantinopolitanam regebat ecclesiam, Na-
zianzum redire parabat. Pro quo cum episcopatus Constantinopoli-
tanae uacaret ecclesiae, Timotheus Alexandrinus Petri successor, Maximum
quendam Cynicum ordinauit episcopum, cum nuper totondisset eum. Is ue-
ro erat Apollinaris uasania refertus. Sed non pertulerunt hoc malum uiri san-
ctissimi Constantinopoli congregati. Et cum Aegyptii maxime se pro eius
ordinatione separassent, sacra officia cum Gregorio celebrabant. At ille gra-
uiter ferens rursus factam diuisionem, exorabat uniuersos, ut laude dignum
uirum quaererent, quem Pontificem ordinarent. Tunc illi eius uerbis acqvie-
scentes, Nectarium generis nobilitate decoratum constituerunt Constans-
tinopolitanam ciuitatis episcopum, Maximum uero Apollinaris contagio la-
borantem, nudatum Pontificali dignitate eiecerunt. Tum etiam regulam
protulerunt, ut Constantinopolitanus episcopus haberet honoris priuile-
gia post Pontificem Romanum, eo quod sit noua Roma. Firmaueruntque
rursus

rursus Nicenam fidem, & Patriarchas constituerunt, distribuentes prouin-
cias, ut episcopi uniuersiusque diceceseos ad ecclesias non irent extraneas. Hoc
enim olim propter persecutionis tempus indifferenter agebatur. Distribue-
runt itaque Nectario quidem maximam ciuitatem & Thraciam. Ponticam ue-
ro dicecesim Helladio, qui post Basilium fuit. Caesaream Cappadociae Gre-
gorio Nysseno, Basilii germano Troilo. quoque Melitenam, Armeniae ius
Patriarchae dederunt. Asianam uero dicecesim, Iconij Amphilocheus est
sortitus. Optimus autem Antiochia, Pisidia, Aegyptum quoque Timotheo
Alexandrino distribuerunt. Porro ecclesiarum Orientalium gubernatio-
nem eius praesulibus commiserunt, Pelagio Laodiceno, & Diodoro Tarsi,
Antiochenae ecclesiae priuilegia reseruantes, quae tunc Melitio praesenti
dederunt. Definierunt pariter, ut si quid in prouincia qualibet emerge-
ret, prouinciae concilio finiretur. In his omnibus suum praebuit etiam Impe-
rator assensum.

*Prouincialium
conciliorum
institutio*

T H E O D O R I T V S .

Paruo porro tempore transeunte sanctus quidem Melitius est defun-
ctus, & ab omnibus sapientibus cum praerogatis maximis est sepultus.

T H E O D O R I T V S .

Aestate uero sequente rursus plures episcopi Constantinopolim pro cau-
sis ecclesiasticis sunt reuersi, ubi Occidentalium episcoporum synodicam su-
sciperunt epistolam, inuitantem eos Romam, ut illic maximum celebra-
retur concilium. Sed illi quidem profectionem quasi nihil habituram lucris
refugerunt, uerum literas miserunt Damaso, ceterisque praesulibus, quas
pro clariori notitia subdere necessarium iudicauit.

*Synodus Con-
stantinopoli-
tana*

DOMINIS HONORABILIBVS, ATQUE VENERANDIS
fratribus & comministris, Damaso, Ambrosio, Brittonio, Valeriano, Acho-
lio, Basilio, & reliquis sanctis Episcopis in maxima Roma collectis, sancta
synodus orthodoxorum episcoporum congregatorum in maxima
ciuitate Constantinopoli in domino S.

*Epistola Syno-
di Constanti-
nopolitanæ
missa Occi-
dentalibus*

VELUT ignorantia uestrae reuerentiae insinuare, atque narrare multitu-
dinem passionum ab Ariana potentia nobis saepius illatarum, forsitan su-
peruacuum est. Non enim ita negligere uestram credimus sanctitatem, ut
adhuc egeatis discere quos certum est condolere. Sed neque tales nos con-
strinxere tempestates, ut pro sui paruitate latere potuerint. Neque tempus
persecutionis est nouum, sed adhuc memoriam seruat antiquam, non solum
in his qui passi sunt, sed etiam in eis, qui participes sunt illorum, quorum pro-
prias indicant passiones. Fieri enim (ut ita dicam) aut hodie exiliorum uin-
culis resoluti, post innumeras tribulationes ad ecclesias proprias sunt re-
uersi. Aliorum uero in exilio defunctorum funera reuocata sunt. Quidam
uero etiam ab exilio remeantes, & feruenti haereticorum furore detenti, ama-

riora quàm in exilio in proprijs sunt perpeffi, lapidibus ab eis obruti, sicuti
 beatus Stephanus. Alij diuersis macerati sunt supplicijs, adhuc stigmata
 CHRISTI & uulnera in suo corpore circumferre noscuntur. Pecuniarum
 uero dispendia, honoris ademptiones, singulorumq; confiscationes, & ma-
 chinamina, iniurias atq; uincula, quis numerare ualebit per singula? Omnes
 enim tribulationes uere super nos multiplicatae sunt ultra numerum. Iuste
 quidem, quoniam ualde peccauimus. Aut certe clemens dominus passio-
 num multitudine nos uoluit exercere. Propter hæc itaque gratias Deo refe-
 rimus: qui & per tantas tribulationes seruos corripit suos, & secundum mul-
 titudinem miserationum suarum deduxit nos rursus ad refrigerium. Nobis
 itaq; tempus & labor maximus necessarius fuit, ut emendatio ita proueniret
 ecclesiarum, ut tanquam pro longa ægitudine diligetia paulatim adhibita,
 priscam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim putabimur modo persecu-
 tionibus acerrimis liberari, & ecclesias longo tempore ab hæreticis detentas,
 denuo reparare. Veruntamen graues adhuc nobis sunt lupi, qui postq; de
 caulis expulsi sunt, ex ipsis pascuis oues abripiunt, collectas facere conten-
 dentes, populos commouentes, & in nullo segnes ad ecclesiæ læsionē. Erat
 itaque (sicut diximus) necessarium huic operi tempus. Quia tamen frater-
 nam circa nos charitatem ministrantes, synodū in Romana urbe dei uolun-
 tate fecistis: & nos illuc tanquam membra propria, literis deo amabilis Prin-
 cipis euocastis: ut quoniā tunc ad tribulationes soli sumus addicti, nunc sub
 Imperatorum pia concordia nō sine nobis regnaretis, sed etiam nos uobiscum
 secundum Apostolicam uocem cōregnaretis, sed etiam nos uobiscum
 fuit, si esset possibile, ut omnes nostras simul relinqueres ecclesias, desiderio
 utili iungeremur. Quis enim nobis dabit pennas sicut columbæ, ut uolemus
 & apud uos requiescamus? Sed quoniam hoc omnino nudabat ecclesias, re-
 quie nuper inchoante, resq; nimis erat plurimis impossibilis, quia concurre-
 ramus in urbem Constantinopolitanam, causa literarum ad nos missarum
 à uestra charitate post Aquileiense concilium ad deo amabilem Imperato-
 rem Theodosium, propter hanc solummodo causam usque ad Constau-
 tinopolim præparati, & de hac tantummodo synodo ferentes consensum
 Episcoporum, qui per prouincias permansere: maioris uero profectionis
 neque sperauimus opus, neq; præaudiuimus omnino, antequam Constau-
 tinopolim ueniremus. Super hæc autem induciarum angusto tempore fa-
 ciente, neque præparare nos ualentes ad longam profectionem, neq; uni-
 uersos communicatores nostros in prouincijs positos commonere, & eo-
 rum consensum sumere præualuimus. Quoniam igitur hæc & alia multa
 plurimorum aduentum prohibere uidebantur, quod erat secundum, ad ef-
 fectum rerum & uestre circa nos charitatis ostensionem, hoc egimus: Re-
 uerendissimos atq; charissimos fratres, & comministros nostros episcopos,
 Cyriacum

Cyriacum, Eusebium, & Priscianum, usq; ad uos laborare alacriter exoran-
 tes, per quos & nostram uoluntatem pacificam, & intentionem habentem
 unitatis ostēdimus, zelumq; nostrum quem pro saluberrima fide gerimus,
 indicamus: nos etenim persecutiones, siue tribulationes, siue minas Imperia-
 les, siue crudelitates Iudicum, siue quaslibet alias tentationes hæreticorū, li-
 benter sustinuiimus pro euangelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ à trecentis
 decem & octo patribus roborata dignoscitur. Hanc enim & uobis & nobis
 & omnibus, qui non subuertunt uerbum ueræ fidei, complacere cōfidimus,
 quam scimus antiquissimam existere, & sequacem baptismatis, docetēmq;
 nos credere. In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Diuinitatem quippe
 & uirtutem atq; substātiā unam patris & Filij & Spiritus sancti credimus,
 & æqualem honore ac dignitatem & imperium cōæternum, in tribus per-
 fectissimis subsistentijs, seu tribus perfectis personis: ut neq; Sabellij lan-
 guor habeat locū confusione subsistentiarum, aut peremptione proprietar-
 tum: neq; Eunomianorū & Arianorum *ωνομαρμύχων*, id est, spiritui re-
 sistentium blasphemiam præualeat: substātia uidelicet secundū illos, aut natu-
 ra, aut diuinitate diuisa, aut ut increata cōsubstantiali & cōeternæ Trinitati
 posterior aliqua uel creata, uel alterius substātiæ natura detur. Inhumana-
 tionis uero Christi sermonē sine aliqua uiolatiōe seruamus, neq; sine anima
 neq; sine mente aut imperfectā carnis dispensationem suscipientes: sed totū
 scientes perfectum quidem ante secula existere domini uerbum, perfectum
 uero hominē in nouissimis diebus propter nostrā salutem factum. Igitur quæ
 de fide à nobis aperte prædicantur, uelut in summa hæc esse noscuntur: de
 quibus amplius instrui poteritis, si & Tomum in Antiochia factū à synodo
 ibi constituta, dignemini legere. Et quid anno superiori in Cōstantinopoli
 ab uniuersali synodo cognoscitur esse prolatum: in quibus latius fidem pro-
 fessi sumus, & contra nouitates hæreseon nuper exortas, anathema ex scri-
 pto protulimus. De dispensationibus aut particularibus ecclesiarū antiqua
 (sicuti nostris) sanctio tenuit, & definitio sanctorum patrū in Nicæa conueni-
 entium, secundum unamquamq; prouinciā: & si Pontifices uoluerint ut cum
 eis uicini propter utilitatē celebrēt ordinationes. Quibus rebus cōsequenter
 & cæteras ecclesias apud nos gubernari cognoscite, & insignium ecclesiarū
 hæc approbasse sacerdotes. Porro Constantinopolitanæ urbis nouellam
 (ut ita dicamus) ecclesiam, uelut ex ore leonis hæreticis suffossam blasphe-
 mijs abstraximus, & per misericordiam dei & reuerendissimum & deo ama-
 bilem Nectarium episcopum ordinauimus, coram uniuersali concilio cum
 communi concordia, sub aspectu etiam deo amabilis Imperatoris Theodo-
 si, uniuersiq; cleri cuncta decernente pariter ciuitate. In seniore autem &
 uere apostolica ecclesia Antiochiæ Syriæ, in qua primum uenerabile Chris-
 tianorum appellatū est nomen, reuerendissimum & deo amabilem episcopū
 Flauia

Eusebius
 Cyriacus
 Priscianus

Tomus decre-
 torum Antio-
 chie.

Constantino-
 politana ecclē-
 sia recens

Hierosolymitana ecclesia

Flavianum de uniuersa prouincia & orientali dicecesi concurrentes regulariter ordinauerunt, omni ecclesia pariter decernente, & quasi sub una uoce hunc honorante uirum. Quam ordinationem tanquam legalem suscepit commune concilium. In matre uero cunctarum ecclesiarum Hierosolymis constituta, reuerendissimum & deo amabilem Cyrillum episcopum esse significamus, qui regulariter olim à prouincialibus ordinatus, plurima propter Arianos diuersis temporibus certamina passus est. His igitur tam legaliter & canonicè apud nos gestis, etiam uestram reuerentiam congaudere deposcimus, spiritali intercedente dilectione, & timore dominico, per quæ humana remouetur offensio, & ecclesiarum ædificatio præponitur uniuersis. Sic etenim uerbo fidei concordante, & Christiana in nobis charitate firmata, cessauimus dicere, quod reprehendebat Apostolus, Ego quidē sum Pauli, ego uero Apollo, ego autem Cephæ, dum omnes uidelicet appareamus CHRISTI, qui in nobis diuisus non est. Et si sine schismate corpus ecclesiæ, deo adiuuante, seruemus, cum fiducia ante domini tribunal astabimus. Et contra Arii & Aëtii Eunomijq; uasarianam, nec non contra Sabellij, Photini Marcelli, Pauli Samosatani & Macedonij conscripserunt. Similiter autem & Apollinaris nouitatem palam abdicauerunt, dicentes, Inhumanationis uero domini uerbum sine uiolatione seruamus, neq; sine anima, neq; sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

Porro Damasus omni laude dignissimus agnoscens hanc hæresim exortam fuisse, non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum illius abdicauit. Et hoc orientem gubernantibus episcopis, literis proprijs indicauit, quas curauimus infra annectere.

Capit. xv

Quoniam Apostolicæ sedi reuerentiam debitam charitas uestra distribuit, uobis plurimum charissimi filij præstitistis. Nam licet ecclesiæ, in qua sanctus Apostolus residens docuit, quodammodo nos gubernacula quæ suscepimus, teneamus: tamen profitemur nos honore minores esse, & propterea omni modo festinamus, ut ad gloriam eius beatitudinis peruenire possimus. Scitote igitur quod pridē Timotheum prophanum, in eudum, Apollinaris hæretici discipulū, cum impio ipsius dogmate condemnauimus, nec ultra concedimus eius reliquias qualibet ratione de cætero preuolare. Si autē adhuc ille serpens antiquus semel & secundo percussus, ad pernam propriam reuiuiscit: quiq; extraneus ab ecclesia est, mortiferis uenenis suis quosdam fidelium tentare non cessat, hanc tanq; pestiferam declinate corruptionem, ut uos memores Apostolicæ fidei, quæ præcipue in urbe Nicæna à patribus ex scriptis prolata est, firmo gradu stabiles in fide & immutabiles perduretis: & non uaniloquia & exterminabiles quæstiones ab isto audite patiamini clericos uestros, aut plebem. Iam enim semel formam dedimus, ut qui seipsum cognouerit Christianū, illud seruet quod ab Apostolis noscitur

illis noscitur esse contraditum, dicente sancto Paulo, Si quis uobis annuntiauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Christus enim filius Dei, dominus noster, humano generi per propriam passionem salutem plenissimā condonauit, ut totum hominem delictis obnoxium, peccatis omnibus liberaret. Hunc si quis in deitate, siue in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, Gehennæ se ipsum filium demonstrauit. Cur itaque rursus à me quæritis damnationem Timothei, qui & hic iudicio Apostolicæ sedis, præsentē quoq; Petro Alexandrinæ ciuitatis Episcopo cum Apollinari suo doctore damnatus est, & in die iudicij tormenta debita & supplicia sustinebit? Si uero quibusdam leuioribus ille suadet, ueluti quandam spem habens, qui ueram spem in Christi cōfessione mutauit, sciant se cum isto similiter perituros, cum ecclesiasticam regulā impugnabunt. Deus uos incolumes custodiat filij charissimi.

Ed etiam alia quædam in eminentissima Roma colligentes contra diuersas hæreses conscripserunt, quæ huic operi necessarium subdere iudicauit.

Capit. xvi
Professio catholica fidei, quam Damasus misit ad Paulinum

i Quoniam post Nicenum concilium talis error exortus est, ut quidam dicere prophano ore præsumant, Sanctum spiritum per Filium fuisse factum, anathematizamus eos, qui nō cum omni prædicant libertate cum Patre & Filio sanctum Spiritum unius eiusdemq; substantiæ atq; potestatis existere.

ii Similiter autem anathematizamus & eos, qui errorem Sabellij sunt sequuti, eundem dicentes Patrem esse, quem Filium.

iii Anathematizamus Arium & Eunomiū, qui simili impietate, licet uerbis discrepent, Filium tamen & spiritum sanctum creaturā esse confirmant.

iiii Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice deriuati, non impietatem sed uocabulum mutauerunt.

v Anathematizamus Photinum qui Hebionis hæresim renouans, dominum nostrum Iesum Christum solum ex Maria confitetur.

vi Anathematizamus etiam eos, qui duos filios esse profitentur: unum ante secula, & alium post carnis assumptionem ex uirgine.

vii Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima cōfirmant, quod dei uerbum in humanam carnem conuersum est: ipse nanque Filius uerbum dei, non pro rationali anima & intelligibili in suo corpore factus est, sed nostram, hoc est rationalem & intelligibilem animam sine peccato assumpsit atque saluauit.

viii Anathematizamus & eos, qui dicunt Verbum dei productione & correptione à Patre separatum, & sine subsistentia eum aut terminandum esse blasphemant. Eos autem qui ab ecclesijs ad alias ecclesias migrauerunt, tam diu à nostra communione alienos habemus, donec ad eas redeant ciuitates

ciuitates, in quibus primitus ordinati sunt.

IX Si quis autem alio de loco ad locum migrante, in locum uiuentis ordinatus est, tamdiu uacet sacerdotij dignitate, qui propriam deseruit ciuitatē, donec successor eius requiescat in domino.

X Si quis non dixerit semper Patrem & Filium & semper spiritum sanctum esse, anathema sit.

XI Si quis non dixerit Filium natum ex Patre, hoc est, ex eius diuina substantia, anathema sit.

XII Si quis non dixerit uerum deum Filium dei, sicut uerum Patrem eius & omnia posse, & omnia nosse, & Patri æqualem esse, anathema sit.

XIII Si quis dixerit, quod in carne degens Filius dei, cum esset in terra, in coelis & cum Patre non fuerit, anathema sit.

XIII Si quis dixerit, quod in passione crucis dolorem passus sit Filius dei deus, non caro cum anima, qua induta est forma serui, quam sibi assumpsit, sicut sancta scriptura dixit, anathema sit.

XV Si quis non dixerit, quod in carne, quam assumpsit, sedeat in dextera Patris, in qua etiam uenturus est iudicare uiuos & mortuos, anathema sit.

XVI Si quis non dixerit Sanctum spiritum ex Patre esse uere & proprie, sicut & filium ex diuina substantia, & deum dei uerbum, anathema sit.

XVII Si quis non dixerit omnia posse spiritum sanctum, & omnia nosse, & ubiq; adesse, sicut & Filium & Patrem, anathema sit.

XVIII Si quis dixerit spiritum sanctum facturam, aut per Filium factū, anathema sit.

XIX Si quis non dixerit omnia per Filium & per spiritum sanctum fecisse Patrem, hoc est, uisibilia & inuisibilia, anathema sit.

XX Si quis non dixerit Patris & Filij & spiritus sancti unam deitatem, potestatem, diuinitatem, uirtutem, unam gloriam, dominationem, imperiū unam uoluntatem & ueritatem, anathema sit.

XXI Si quis tres personas non dixerit ueras Patris & Filij & spiritus sancti æquales, semper uiuentes, omnia continentes, uisibilia & inuisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia uiuificantes, omnia creatantes, omniaq; saluantes, anathema sit.

XXII Si quis non dixerit adorandum Sanctum spiritum ab uniuersa creatura, sicut & Filium atq; Patrem, anathema sit.

XXIII Si quis de Patre & Filio bene sapuerit, de sancto autem spiritu nõ recte crediderit, hæreticus est: quia omnes hæretici de Filio dei, & de sancto spiritu male sapientes, in Iudæorum atque Gentilium incredulitate consistere conuincuntur.

XXIII Si quis autem diuiserit, deum Patrem dicens, & deum Filium, & deum spiritum sanctum, affirmans deos dici, & non deum, propter unam deitatem

A deitatem ac potestatem, quam esse credimus & nouimus, Patris & Filij & spiritus sancti deum unum: subtrahens uero Filium & spiritum sanctum, tanquam solum opinatus patrem deum, anathema sit. Nomen enim deorum & angelis & omnibus sanctis à deo positum est atque donatum. De Patre uero & Filio & spiritu sancto propter unam æqualemq; diuinitatem, non deorum nomina, sed dei nostri traditur atq; significatur, ut credamus quia in Patre & Filio & spiritu sancto solummodo baptizamur, & non in Archangelorum & Angelorum nominibus, sicut hæretici, aut sicut Iudæi Gentilesq; insaniunt. Hæc igitur Christianorū salus est, ut credentes Trinitati, hoc est, Patri & Filio & spiritui sancto, & in eam baptizati, unam deitatem, & potestatem, & diuinitatem & substantiā in eum credamus. Hæc itaq; Gratiano uiuente facta sunt.

S O C R A T E S.

Interea Theodosius imperator corpus episcopi Pauli de Ancyra tum Cap. XVII
reuocari fecit, quem Philippus Præfectus propter Macedonium in exilium destinatum in Cucuso Armeniæ fecerat suffocari. Quod funus cum honore maximo atque ueneratione suscipiens, in ecclesia recondidit, quæ nunc ex eius nomine noscitur appellari, quā tunc Macedoniani tenuerant ab Arianis diuisi, & expulsi ab Imperatore, quod eius nolissent sequi fidē.

S O Z O M E N V S.

In qua basilica plurimi nescientes ueritatem, Paulum apostolum iacere Melitij corpus Antiochiam
credunt, & maxime mulieres ac populus. Hoc itaq; tempore etiam Melitij reliquiæ in Antiochiam relatae, & iuxta sepulchrum Babylæ martyris noscuntur esse reconditæ. Fertur uero quod per totā uiam iussu principis, ministrantibus cunctis ciuitatibus, cū psalmodia & honore debito funus eius usque ad Antiochiam fuerit deportatum.

S O C R A T E S.

Interea hæc Theodosius imperator filium suū Arcadium designauit Augustū, Consulatu Merobaudis secundo, & Saturnini, sextodecimo Ianuarij mensis die. Non longo post tempore aderant utique totius religionis episcopi eodem Consulatu, Iunio mense.

Interea hæc euocans imperator Nectarium, tractabat cum eo quid fieret Cap. XIX
ut non Christiani discordarent, sed tota uniretur ecclesia. Dicebat autē: Theodosius laborabat pro concordia ecclesiarum.
Oportet examinari quæstionem ecclesias segregantem, ut cum discordia recederet, concordia ecclesias congregaret. Hoc audiens Nectarius, cogitabat: & euocans Agelium tunc Nouatianorum episcopum tanquā in fide Nectarius.
consortem, indicauit ei uotum imperatoris. At ille cum esset rebus alijs uenerandus, de dogmate non ualebat reddere rationem, sed Lectorē suum Agelius Nouatianorum episcopus.
Sisinnium nomine, statuit qui pro ipso deberet proferre sermonem, uirum Sisinnius
eloquentem & rebus expertum, optimeq; scientem sacrarū profundissima

X litera

Disputatio literarū, sed & Philosophica dogmata. Is ergo dixit, quod disputatio non solum schismata non uniret, sed etiam hæreses ad cōtentiones maiores adduceret, & propterea Nectario dedit tale consilium. Bene nanque sciebat, quod ueteres Patres principium substantiæ filio dei dare uitabant, quoniam am percepissent eum esse patri cōæternum. Quapropter dedit consilium, ut disputatiuas fugeret intentiones, & testimonium ex traditione ueterum adhiberet, utq̄ Præsules hæreseon interrogaret Imperator, an sermonem uellent facere de antiquis ecclesiæ doctoribus, qui ante diuisionem floruisse sent, an certe illos uelut alienos à Christianismo respuerent. Et si quidē eos abnegarent, obijceretur eis: Ergo eos anathematizare præsumite. Et si hoc facere non auderent, à populo pellerentur. Quo facto apertam fore uictoriam ueritatis. Si uero de principis nō offenderentur doctoribus: Nostrū, inquit, est præbere ueterum libros, per quos nostrum dogma illorum testimonio roboretur. Inter hæc cum Nectarius Sisinnium dicentem libenter audisset, festinus ad palatium properauit, dixitq̄ Principi cōsiliū datum. At ille considerata sententia, causam sapienter instituebat. Deinde conuocatis hærēsarchis, interrogauit an susciperent Magistros ecclesiæ, qui ante tempora diuisionis extitissent. Illis uero non abnegantibus, sed tanquam præceptores honorantibus: rursus Imperator interrogauit, an eis horum testimonia de Christiano dogmate complacerent. Hæc audientes præsulibus hæreseon atq̄ disputatores eorum (erant enim plurimi ad disputationis certamina parati) in responso uehementer hæserunt. Irruit enim in oēs magna discordia, alijs dicentibus bonum Imperatoris esse propositū: alijs uero cogitantibus, quod non ipsorum expediret proposito, dum alij aliter de libris ueterum sentire uiderentur. Et nequaquam inter se conspirabant, sed erant diuisi, non solum aduersus alias hæreseos, sed etiam inter se ipsos, qui pridem unius hæreseos esse uidebantur. Quamobrem cōsors malicia, sicut linguæ Gigantum ueterum est diuisa, & turris eorū funditus est subuersa. Cognoscens igitur Imperator eorum confusionem, & quod in disputatione solummodo, & non in antiquis expositionibus confidebant, alio properauit itinere, eisq̄ declarauit, ut ex scripto unaquæq̄ religio definitionem suæ fidei declararet. Tunc callidi uiri singularium hæreseon subtiliter sua uerba tractantes, dogma proprium cōscripserunt. Erat enim definitus dies, quo singuli episcoporum ad palatium cōuenirent. Aderant ergo Nectarius & Agelius ἡ ὁμοιοῦς fidei præsidentes, Arianorum uero Demophilus, Eunomianorum ipse Eunomius, Macedonianorum Eleusius Cyzici. Igitur Imperator eos qui conuenerāt & uniuscuiusq̄ dogmatis scripta suscipiens, seorsumq̄ recedens orauit intente, ut sibi cooperaretur deus ad ueritatis electionem. Deinde uniuscuiusq̄ dogmatis reiegens scripturam, alia quidem omnia tanquam diuisionem Trinitatis introducentia culpans, repente

Consilium Sisinnij de concordandis hæreticis

Disputatores

Antiqui inter pretes

Nectarius Agelius Demophilus Eunomius Eleusius Theodosius dogma cōsubstantialitatis amplectitur

repente dirupit, & solum ἡ ὁμοιοῦς dogma cum laude suscepit. Hæc autē occasio fuit, ut Nouatiani bene agentes, intra ciuitatem haberent rursus ecclesias. Admiratus nanq̄ princeps eorum concordiam circa fidem, lege præcepit, ut propria oratoria tenerent, & priuilegia suæ ecclesiæ atq̄ fidei possiderēt. Verum aliarum religionū Antistites propter discordiam suam in reprehensionem sui populi uenientes æstuabant, tristitiaq̄ confusi discedebant, & literis consolabantur alteri alteros, ut non cruciaretur quod plurimi deficientes ad fidem ἡ ὁμοιοῦς accederēt, dicentes: Multos quidem uocatos, paucos autē electos. Quod certe tum non dicebant, cum multum populum per potestatem sibi ipsis aggregarent:

SOZOMENVS.

Imperator interea lege sanciuit, ut hærēti neq̄ ecclesias haberent, neq̄ de fide docerent, neque episcopos aut alios ordinarent: & alios quidem e ciuitatibus expelli, alios sine honore esse. Neq̄ frui communi ciuitate permisit. Insuper crudeles pœnas aduersus eos in lege conscripsit, quas tamen executus non est. Huc enim spectabat ut per hoc concordēs existerēt, non uero supplicio subiacerent.

SOCRATES.

Sed neq̄ hi qui tuebantur fidem Nicæni concilij, penitus à tristitia uacabant. Nam Antiocheni eos qui in cōcilio præsentēs fuerāt declinabant. Aegyptij & Arabes, & Cyprij, Flauianū ab Antiochia expellendū esse dicebat. Palæstini uero & Phœnices, atq̄ Syri, pro Flauiano laborabāt. Quarū rerum finem proprio loco narrabimus. Eo porro tempore quo Constanti nopoli de synodis agebatur, talia circa Hesperiam acciderūt. Maximus de Britannorū partibus contra Romanorū surrexit imperiū, & laboranti Gratiano cōtra Alamannos intulit bellū. In Italia uero puero admodū existēte Valentiniano, rerum curam Probus Exconsul atq̄ Præfectus habebat. Iustina uero Valentiniani mater cum esset Ariana, uiuo quidē marito lædere non ualuit Orthodoxos: eo mortuo & filio ualde iuuenē, Mediolanū ueniens, Ambrosio episcopo erat infesta, ita ut eum mitti iuberet in exilium.

Cap. XX Orthodoxi inquieti inter se

Maximus tyrannus Alamanni Probus, Præfectus Iustina

Ambrosius in exilium

THEODORITVS.

Cumq̄ de ecclesia iuberet exire Ambrosius, ait: Ego, inquit, hoc sponte non faciam, ne lupis ouium septa contradere uidear, aut blasphemantibus deum: hic si placet occide: hoc loco mortem prona suscipiam uoluntate.

SOZOMENVS.

Cumq̄ populus singulariter diligens Ambrosium repugnaret, & tentibus eum ad exilium ualde resisteret, magis indignata Iustina uocauit Beniuolum tunc Quæstorem, iubens ut uelociter proponeret legem, quæ fidem prolatam Arimini confirmaret. Cum que ille hoc agere declinaret (erat enim Orthodoxus) maioribus eum cingulis inuitabat. Beniuolus autē

Beniuolus Quæstor

discingens se, balteum ante pedes Augustæ proiecit, dicens, non illum honorem neque maiorem uelle se pro impietatis habere mercede. Cumque ille hoc facere omnibus modis refutasset, inuenti sunt alij qui nequitiae insidiosis ministrarent.

S O C R A T E S.

Cap. XXI **Gratianus Caesar, quo pacto cesus**
Andragatius trucidarius
 Inter hæc nunciatur Gratianum dolo tyranni Maximi fuisse occisum. Andragatius enim dux Maximi, in lectica portatus ut occideret Gratianum, huiusmodi opinionem misit in uulgus, quod uxor Gratiani suo uiro festinaret occurrere in Lugduno Galliarum ciuitate fluiuium transcursum. Gratianus autem credens coniugem te uera uenire quam nuper acceperat, non præcauit eius insidias, & ueluti cæcus in foueam, in manus hostis incurrit. Cum ergo uenisset Gratianus ueluti ad uxoris uehiculum, ex improviso exiliens Andragatius, Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo est Consulatu Metrobaidis & Saturnini, anno Imperij decimo quinto, uitæ uicesimo & quarto. Hoc itaque facto, ad præsens contra Ambrosium ira Iustinae quieuit. Porro Valentinianus, licet inuitus, tempore necessitatis flexus in Maximi consentit imperium. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum uenit, & in Thessalonica Macedonia morabatur.

T H E O D O R I T V S.

Maximus tyrannus pro orthodoxis
Theodosius ad Valentinianum
 Cumque audisset Maximus quæ contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorem ueritatis agerentur, scripsit Valentiniano, ut bellum quod agebatur contra ecclesias, solueretur, monens ut paternam non amitteret pietatem: adiecitque etiã minas belli: & nisi quiesceret, uerba operibus adimpleret. Quamobrem sumens exercitum, uenit Mediolanum, ubi tum ille degebat. Porro Valentinianus cognoscens eius inuasionem, fugit in Illyricum, experimẽto cognoscens quæ mala matris consilio sustineret. Porro Theodosius audiens quæ à Iustina fuerant gesta, & à tyranno scripta, suigenti Valentiniano rescripsit, nõ esse mirandum si imperatori quidem terror, Tyranno uero potestas accresceret, cum imperator pietati rebellis extitisset, Tyrannus autem ei auxilia comodaret: & propterea ille quidem sugeret nudus, iste uero armaretur aduersus nudum.

S O C R A T E S.

Theodosius aduersus Maximum tyrannum
Honorius Theodosij filius Agelij mors
 Tum igitur Theodosius Imperator in maxima sollicitudine constitutus, contra Tyrannum parabat exercitum, metuens ne quid etiam contra iuniorem Valentinianum insidiæ tyranni præualerent. Ea tempestate etiam Legatio Perfarum aderat, pacem petens. Quo tempore filius quoque Honorius ei natus est de uxore Placilla, Consulatu Richomeri & Clearchi, nono die Septembris mensis: quo Consulatu Agelius quoque Nouatianorum episcopus est defunctus.

Sequenti

Cap. XXII
Timotheus Alexan. mortuus, Theophilus succedit
Marinus Dorotheus
Cap. XXIII
Theodosius Mediolanum uenit
Ariani domum Nectarij incendunt.
Maximi Tyranni mors
Andragatius trucidarius se in aquam precipitat
Epiphania Valentiniani
Theodosij Augustorum
Symmachus reus lese maiestatis ad ecclesiam confugit
 Sequenti uero Consulatu Arcadij Augusti primo, & Baudonis, defuncto Timotheo Alexandrinæ ciuitatis episcopo, Theophilus suscepit Præsulatum. Post annum uero Demophilo Arianorum Antistite moriente, Ariani Marinum quendam episcopum sibi ipsi ordinauerunt, qui tamen non diu uixit, sub quo diuisa est Ariana religio. Quo moriente Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes habuerunt pontificem.

Porro imperator contra Maximum festinans, Constantinopoli imperatorem filium reliquit Arcadium. Cumque Thessalonica uenisset, inuenit Valentiniani Iudices in maxima tristitia constitutos, quod tyrannum uelut imperatorem ex necessitatis causa suscepissent. Theodosius autem aperte quidem nec refutabat nec admittebat Legationem Maximi. Non tamen patiebatur sub tyranno positum imperium Romanorum. Sumens ergo omnem exercitum, Mediolanum tendebat, ubi erat etiam Maximus. Interea Ariani Constantinopoli positi, diuersas opiniones in populo seminantes, dicebant & exercitum imperatorem amisisse, & ipsum Tyranni ducibus subigatum, aliaque multa quæ solent inimici uoto malitiæ iactare, ita ut crebro hæc audientes, non opinionem, sed uera iam crederent. His sermonibus Arianorum populus inflammatus, ad enormem quandam exarsit audaciam, domumque Nectarij episcopi concremauit, Consulatu Theodosij secundo & Cynegetij. Verum imperator Theodosius dum tyrannum aggredere, cognoscentes Maximi milites præsentiam instructionis imperialis & signorum eius aduentum, ne famæ quidem ipsius impetum sustinere ualuerunt, sed apprehendentes Tyrannum, uinctum ei protinus obtulerunt. Qui eorum Consulatu peremptus est septimo & uicesimo die Augusti mensis. Andragatius autem qui peremerat Gratianum, in uicinum fluium seipsum proiciens expirauit. Tunc igitur Valentinianus & Theodosius, peracta uictoria, uenere Romam. Erat enim cum eis pariter & Honorius ualde puer. Quem post uictoriam contra Maximum habitam, ab urbe Constantinopolitana Theodosius euocauerat. Cumque in Romana urbe morarentur, festiuitates pro uictoria celebrantes, tunc suam bonitatem circa Symmachum Exconsulem Theodosius ostendit. Is enim Symmachus inter Senatores præcipuus habebatur, eratque Romanæ eloquentiæ eruditione admirabilis, cuius multi quoque reperiuntur libri. Scripserat autem Maximi laudem, eamque recitauerat: unde postea reus maiestatis esse uidebatur. Quamobrem mortem metuens, confugit in ecclesiam. Verum imperator cum esset perfecte Christianus, & non solum suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiam Nouatianos, qui proxime ipsius fidei decreta seruarent, Leontio tunc episcopo Romano, ecclesie Nouatianorum roganti beneficium conferens, Symmachum absoluit à crimine. Cumque ueniam Symmachus meruisset, ἀνεκελευσθη, id est, satisfactionalem librum ad Theodosium imperatorem conscripsit.

SOCRATES.

Ca. XXIII
Romae pistrina
num subterranea,
in quo peregrini uelut
in carcerem p
dolum abripiebantur

Theodosius igitur Imperator in Romana urbe positus, multum profuit ciuitati, alia instituendo, alia utiliter auferendo. Duas tamen res dignas confusione prohibuit. Erat iam olim in urbe Romana domus ingenti magnitudine extructa, in quibus panis fiebat qui uniuersae ciuitati ministrabatur. Harum mancipes, tempore procedente pistrina publica latrocinia effecerunt. Cum enim essent molae in locis subterraneis constitutae, per singula latera earum domuum tabernas instituentes, meretrices in eis prostare faciebant, ut per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane ueniebant, alios qui illuc pro libidinis turpitudine festinabant. Arte namque mechanica in molam de taberna cadebant. Et hoc accidebat maxime peregrinis. Vnde fiebat ut multi usque ad senectam laborantes, inde non permitterentur exire, existimantibus eorum propinquis eos esse defunctos. In huiusmodi laqueum quidam miles Theodosij imperatoris incidit. Cumque fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, euaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore correpti, militem dimiserunt. Haec ubi cognouisset Imperator, non solum mancipes supplicij affecit, sed & ipsa pistrina funditus esse destruenda praecipit. Aliam rursus abrogauit huiusmodi rem. Siqua mulier in adulterio capta fuisset, non emendabatur, sed potius ad augmentum peccandi contradabatur. Includentes enim eam in angusto prostibulo, & admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscbatur, tintinnabula percutiebant, ut eo sono illius iniuria fieret manifesta. Haec audiens Imperator, permanere non passus est, sed ipsa prostibula destrui iussit, aliisque poenis adulterata sanciuit affligi. His actis relicto Valentiniano Romae, ipse cum Honorio Constantinopolim redijt, Consulatu Daciani & Symmachi, die decimo mensis Nouembris.

THEODORITVS.

Cap. XXV
Amphilochius
ad Theodosium

oscula ueterum

Reuertente porro Theodosio ab Hesperijs partibus, uenit ad eum Amphilochius uir admirandus (cuius saepe meminimus) supplicans ut Arianorum concilia de singulis ciuitatibus prohiberet. Verum Imperator crudeliter iudicans esse petitionem, contempsit eum. Porro sapientissimus Amphilochius eo quidem tempore tacuit, sed causae remedium memorabile parauit. Post aliquot namque dies ingressus Palatium, uidensque filium Arcadium iam imperatorem ad stare patri, Theodosium solenniter salutauit, filium uero non ei exhibita salutatione deseruit. Verum Imperator credens oblitum Amphilochium, inuitauit ut eum oscularetur. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tunc Imperator contristatus, suam iniuriam filio factam contumeliam iudicauit. Porro sapientissimus Amphilochius consilium suae intentionis aperuit, & cum clamore dixit: Vides Imperator quemadmodum filio tuo contumeliam non pateris irrogari? crede ergo etiam omnium deum

A deum sic abominari eos qui ipsius unigenitum filium blasphemare contentant, & uelut ingratos circa saluatorem & benefactorem habere semper odio. Hoc intelligens Imperator, & gesta simul dictaque miratus, legem statim protulit, ut haereticorum concilia prohiberentur.

SOCRATES.

Circa haec tempora in Antiochia Syriae, Paulino episcopo moriente ordinauerunt suae partis episcopum. Quo in breui tempore mortuo, alter quidem in eius loco factus iam non est: Flauiano utique renitente. Verum hi qui declinabant Flauianum propter iurisdictionis praerogationem, seorsum solennia celebrabant. Porro Flauianus omni uirtute curabat, ut eos sibi ipsi aggerearet. Quod paulo post hoc modo cognoscitur euenisse. Cum Damasus Romanus Pont. & Theophilus Alexandrinus indignarentur circa Flauianum, non solum propter peritium, sed etiam quod ipse fuisset occasio, ut populus fidelium discordaret, postea Theophilus a Flauiano rogatus misit Ildorum presbyterum, ut succensentem Damasum Flauiano conciliaret episcopo, dicens utilem fore populi concordiam, si culpa iam facta Flauiano remitteretur. Hoc itaque modo communionem reddita Flauiano, Antiochenus populus paulatim concordiam reparauit. Ariani uero ab ecclesijs pulsati, in suburbanis Antiochenis Collectas agebant. Inter haec autem mortuo Cyrillo Hierosolymorum episcopo, Ioannes in eius sede succedit.

Et porro tempore etiam in Alexandria huiusmodi seditio generata est. Praecepit imperator, ut opera Theophili in Alexandria Paganorum templa destruerentur. Theophilus potestate percepta, studuit paganorum destruere mysteria, & templum quidem Mithrae purgauit, Serapidis uero subuertit. Verum Mithrae sacra ubi homicidia perpetrabant, publice patefecit. Serapidis autem & aliorum risu plena monstrauit, iubens per mediam plateam portari uerenda, quae Paganicum maximo honore uenerabatur. Haec Paganum uidentes, maxime Philosophi, iniuriam ferre nequaquidauerunt. Vno namque impetu contra Christianos facto, neces innumeras perpetrarunt: resistentibusque Christianis clades haec usque ad immensum bellum processit. Mortui denique sunt in ea congressione Paganorum pauci, Christianorum uero plurimi: ex utraque parte innumeri uulnerati. Porro Paganum metu principis postquam caede fuerat satiati, per loca singula celabantur: multi quoque etiam de ciuitate fugerunt. Inter quos Helladius Ammoniusque Grammatici, apud quos ego ualde puer Constantinopoli legi. Et Helladius quidem sacerdos Iouis esse dicebatur, Ammonius uero Simiae. His ita gestis, Theophilus in destructione templorum auxilia subministrabat Praefectus Alexandriae & dux ordinis militaris, Idola autem idolorum conflagantur ad faciendas ollas, & ad Alexandriae ecclesiae diuersos usus, cui ab

*Theodosius
idola Alexan-
drina donauit
Christianis, in
usibus pauperū.
Simiae simulac-
rum*

imperatore donati fuerant Dijs ad expensas egentium. Cum igitur Theophilus omnes contriuisset Deos, unum tantummodo reliquit Simiae simulachrum, iubens id publicè proponi atque seruari, ne sequenti tempore Paganis negarent tales se adorasse deos. Quam rem noui ego grauer tu-
lisse Ammonium Grammaticum, dicentem Paganos nihil tam graue per-
pessos, nisi quod non constat est & ipsum, sed pro derisione unum illud
idolum seruaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quod in congressu
sione, Christianorum nouem ipse peremisset.

S O Z O M E N V S.

*Custodes Ser-
rapidis fugerunt
Olympius philo-
sophus*

Igitur imperator audiens quae Alexandriae fuerant perpetrata, beatificauit quidem Christianos, martyrum eis palmas attribuens, eo quod pro dogmate tanta pericula pertulissent. Paganis autem ueniam dedit, ut eis Christianismum facile suaderet. Iussitque ut templa funditus, quae fuerant caedis causa, destruerentur. Cuius literae cum publice lectae fuissent, & Christiani Paganos impeterent, terrore ducti custodes Serapidis, fugerunt: & ex illo tempore Christiani ea loca tenuisse noscuntur. Olympius autem philosophus (sicuti audiui non ante multum temporis) lucescente die quo hoc uenit, audiuit quendam in templo Serapidis, alleluia psallentem. Cumque ianuis clausis adhuc quietis tempore nullum ibi conspiceret, sed tantummodo uocem psallentis audiret, cognouit signo quod esset futurum, & latenter egressus, inuenta nauē discessit.

T H E O D O R I T V S.

*Ca. XXXVIII
Impositura
Gentilium*

*Serapis
deicitur*

Theophilus igitur Alexandriam urbem idolorum errore purgauit, & non solum à fundamentis templa subuertit, sed etiam fallaciam sacerdotum his qui seducebantur aperuit. Erant enim simulachra aërea lignaeque intus uacua, & dorsum copulatum ad parietes habentia: ubi quaedam foramina relinquebant, & per adyta ascendentes & intrantes in simulachra, quae uolebant per eorum ora loquebantur, & hoc modo seducebantur iugiter audientes. In Serapidis autem ascendens templum, uidit simulachrum quod magnitudine sua terrebat conspicientes. Ferebatur etiam sermo fallax, quod si quis ad illud accederet, mox terra commoueretur, & pestis cunctos inuaderet. Sed haec uerba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem contempsit uelut exanimem, iussitque cuidam habenti securim, ut Serapim forti percussione concideret. Cumque cecidisset, clamauerunt omnes, propter illam senilem fabulam sibi formidantes. Porro Serapis neque doluit, nempe ligneus: neque uocem emisit, uelut exanimis. Cum uero eius abstulissent caput, greges foricum inde procurrerunt. Erat enim nidus foricum, Aegyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne concremauerunt, caput autem per totam traxerunt urbem.

S O C R A T E S.

Cumque

Cumque templum Serapis spoliaretur, inuenta sunt literae in lapidibus sculptae, quae apud Aegyptios uocantur sacrae, habebantque ipsi characteres figuram crucis. Hoc Christiani uidentes atque Pagani, singuli eorum hoc signum religioni propriae deputabant: Christiani dicebant signum esse salutaris passionis Christi, Pagani uero aliquam communionem Christo & Serapidi per hoc signum asseriebant. Interpretes autem signum crucis inuenire dicebant uitam superuenturam. Quam ob causam Christiani ad summum fastigium sunt euecti. Cumque & per alias literas, quae apud eos sacrae dicuntur, indicaretur finem habiturum Serapidis templum, quando character crucis apparuisset, qui uitam superuenturam sine dubio declararet, longe plurimi ad Christianismum festinabant, & peccata confitentes, baptizabantur. Sed ego non arbitror Sacerdotes Aegyptiorum aduentum praescisse Christi, & crucis signaculum designasse. Nam si sacramentum aduentus domini à seculis & à generationibus fuit absconditum, sicut dicit apostolus, & latuit principem nequitiae diabolum, multo magis famulos eius sacerdotes Aegyptiorum. Sed diuina prouidentia hoc praestruxit, ut in literarum fieret quaestione, quod etiam in apostolo Paulo monstratum est. Nam & ille sancto spiritu ditatus, multos Atheniensium adduxit ad fidem, quando ea quae in ara erant scripta, sensu propriae narrationis exposuit. Nisi forte quis dicat, quod etiam in sacerdotibus Aegyptiorum operatus fuerit deus, sicut in Balaam & in Caipha: etenim & illi quoque prophetae referuntur.

T H E O D O R I T V S.

Non est facile hominibus, uniuersas uitare hostis insidias. Nam ubi quisquam libidinis effugerit passionem, incurrit in auaritiam. Quae declinata, inuidiae fouea paratur. Hanc si transcendat, uitium furoris incurrit. Atque alios plurimos ponit laqueos inimicus, quo capere possit incautos. Et corporis quidem passiones habet facile ministrantes, ut animam possit occidere. Solam autem mens eius qui uigilant, diuinis uacando uictoriam reportat, machinationum imperium dissoluens. Humanam itaque natura participatus Theodosius Imperator, habuit passionum quoque communionem, iustoque furori impenitentiam permiscens crudelitatem, iniustam operatus est passionem. Quam rem narrare necessarium est & pro utilitate legentium, & pro memorabili uirtutum opinione. Thessalonica ciuitas est grandis & populosa, in qua cum fuisset orta seditio, quidam iudicum lapidati sunt atque trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiae non refrenauit impetum, sed iussit iniustos gladios super omnes euaginari, & unam cum nocentibus innocentes interimere. Septem milia etenim hominum (sicut fertur) occisa sunt, non praecedente iudicio, sed tanquam in mensibus omnes simul occisi sunt. Huiusmodi cladem plenam ualde gemitibus, audiens Ambrosius, cum princeps Mediolanum uenisset, & solenniter in sacrum uoluisset intrare templum, occurrit foris ad ianuas, & ingredien-
tem

*Cap. XXXIX
Hierozolym
Quia*

*Symbolum
crucis*

Cap. XXXX

*Magistratus
Imperiales oc-
cisi apud Thes-
salonicam.
VII hominum
milia occisa
Thessalonicae
iussu Theodo-
sij*

tem his sermonibus à sacri liminis ingressu prohibuit. Nescis imperator per A
petratæ à te cædis quanta sit magnitudo, neque post causam tanti furoris
mens tua molem præsumptionis agnoscit, sed forte recognitionem pecca-
ti prohibet potestas imperij. Decet tamen ut uincat ratio potestatis. Scien-
da quippe natura est, eiusq; mortalitas atq; resolutio, & puluis progenito-
rum ex quo facti, & in quem redigendi sumus, & non flore Purpureo confi-
dentem infirmitates operi corporis ignorare. Cœqualiū hominum prin-
ceps es, o imperator, & conseruorū. Vnus enim est omnium dominus, rex
omniū & creator. Quibus igitur oculis aspicias cōmunis domini templum?
quibus calcabis pedibus sanctum illius pauimentū? quomodo manus ex-
tendes, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? quomodo huiusmodi ma-
nibus suscipies sanctum domini corpus? qua temeritate ore tuo poculum
sanguinis preciosi percipies, quando furore uerborum tuorum tantus iniu-
ste est sanguis effusus? Recede igitur recede, nec altero peccato priora cri-
mina augere contendas. Suscipe uinculum, quo te omnium dominus nūc
ligat: est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus imperator obe-
diens (erat enim diuinis eruditionibus innutritus, & aperte sciens quæ sint
propria sacerdotum, quæ regum) gemens & flens ad Regalia reuersus est.
Cumq; octo mensium continuorum transisset tempus, propinquauit Na-
tiuitatis Saluatoris nostri festiuitas. Imperator autem lamentationibus as-
siduis in palatio residens, continuas lachrymas incessabiliter expendebat.
Ingressus itaq; Ruffinus tunc Magister, & singularem apud principem ha-
bens loquendi libertatem, & uidens principem in lamentatione prostratū,
accessit ut lachrymarū causam inquireret. At ille amarissime ingemiscens,
& uehementius lachrymas fundens: Tu, inquit, Ruffine ludis, & mea ma-
la non sentis. Ego autem lamentor & gemo calamitatem meā: quia seruis
quidem & mendicantibus aperta sunt templa dei, & proprium dominum
ingredientes licite exorant, mihi uero ingressus ad eum non est. Insuper
etiam cœli sunt mihi clausi. Hæc dicens, uerba singula singultibus interrum-
pebat. Ruffinus uero: Currā, inquit, si tibi placet, pontificiq; precibus per-
suadebo ut soluatur uinculum quod illigauit. Ait imperator: Non suade-
bis Ambrosio. Noui ego decretum illius esse iustum, neque reuerbitur im-
perialem potentia, ut legem præuaricetur diuinam. Cumq; Ruffinus uer-
bis plurimis uteretur, & promitteret Ambrosium esse flectendum, impe-
rator eum proficisci cum festinatione præcepit. Ipse uero spe data paulo
post est sequutus; credens Ruffini promissionibus. Porro uir mirandus
Ambrosius mox ut uidit Ruffinum, ait: impudentiam canum imitatus es
& Ruffine, tantæ uidelicet cædis autor existens, pudorem ex fronte deter-
gens, nec erubescis, nec metuis contra imaginem latrare diuinam. Cumq;
Ruffinus supplicaret, & imperatorem diceret esse uenturum, superno zelo
accensus

*Olim Eucha-
ristia dabatur
laicis in man-*

*Excommuni-
catur Theodo-
sius*

Pœnitet

*Ambrosius
ad Ruffinū*

accensus Ambrosius ait: Ego uero, inquit, Ruffine prædico, quod eum in-
gredi sacra limina prohibebo: si uero imperium in tyrannidem mutabit, ne-
cem libenter & ego suscipiam. Hæc & alia plurima Ruffinus audiens, num-
tiauit imperatori uotum antistitis, monens ne de palatio forte procederet.
At imperator hæc in media iam platea cognoscens, pergam, inquit, & iu-
stas suscipiam contumelias. Cumq; ad sacra limina peruenisset, in sanctam
quidem basilicam non intrauit, sed ueniens ad Antistitem, & inueniēs eum
in Saluatorio residentē, supplicabat ut ipsius uincula resoluere. At ille ty-
rannicam dicebat eius esse præsentiam, & contra deum insanire Theodo-
sium, eiusq; calcare leges. Verum imperator: Non, inquit, insurgo aduer-
sus ecclesiasticas sanctiones, nec inique ingredi limina sacra contendo, sed
te soluere mea uincula depono, & communis domini pro me exorare cle-
mentiam, nec mihi ianuam claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus
dominus noster aperuit. Tum Antistes: Quam, inquit, pœnitentiā osten-
disti post tanta scelera? Quibus medicaminibus incurabilia uulnera pla-
gasq; curasti? At imperator, Tuum, inquit, opus est & docere, & medica-
mina temperare: meum uero oblata suscipere. Tum sanctus Ambrosius:
Quoniam furori, inquit, tuum iudicium cōmisti, & non ratio protulit sen-
tentiam, sed protinus iracundia, scribe legem quæ decreta furoris euacuet,
ut triginta diebus sententia necis atque proscriptionis in litteris tantum-
modo maneat, & iudicium rationis expectet: quibus transactis diebus
ira uidelicet iam cessante, ratio causam iudicans, apud seipsam quæ cogno-
uerit sub ueritate disponat. In his enim diebus cognoscetur an iusta sit quæ
protuleris an iniusta sententia. Et si quidem ratio probauerit, iniusta quæ
sunt prolata abolebit: si uero iusta, firmabit. Dierū uero numerus ad hæc
examinanda sufficet. Hanc admonitionem imperator animo lubenti su-
scipiens, & optimam esse confidens, legem conscribi repente præcepit, &
propria manus literis cōfirmavit. Quo facto uinculum eius soluit Ambro-
sius. Quæ lex hactenus obseruatur. Est enim huiusmodi.

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, ET THEO-
DOSIUS AUGGG. Flauiano Præfecto Prætorio Illyrici.

Si iudicari in aliquos seuerius cōtra nostrā consuetudinē pro causæ in-
tuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnā, aut excipere senten-
tiam, sed per dies triginta super statu eorū fors & fortuna suspensa sit. Reos
sanè accipiat uinciatq; custodia, & excubijs solertibus uigilanter obseruet.

Sic igitur sacratissimus imperator ingredi limina tentans, non stans do-
mino supplicauit, neq; genua flexit, sed pronus in pauimento iacens, Dau-
dicam proclamauit uocem: Adhæsit pauimento anima mea, uiuifica me
& pauimento lachrymarū guttas aspergens, ueniam impetrare poscebat.
Cumq;

*Theodosius
ad Ambrosiū*

*Ambrosius
ad Theodosiū*

*Lex de dilatio-
ne iudicij*

*Theodosius
in templo*

Cumq; tēpus accederet quo munus ad altare solebat offerre, surgens cum a lachrymis est ingressus. Cū uero obtulisset, sicut solitus erat, intra cancellos stetit. Rursus autē Ambrosius nō quieuit, sed differentiā locorū edocuit. Et primo quidē interrogauit, quid ibidē expectaret: Imperatore dicēte, expectare se factorū perceptionem mysteriorū, per Archidiaconū remandauit: O Imperator, interiora loca tantū sacerdotibus sunt collata, quæ cæteri nec ingredi, nec cōtingere permittuntur. Egredere igitur, & hanc expectationē cū cæteris habe cōmunem. Pupura namq; imperatores, nō sacerdotes facit. Tum fidelissimus imperator etiā hanc traditionē animo lubenti suscipiēs, remandauit: Non temeritatis causā intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana urbe hanc consuetudinem esse cognoui. Vnde ago gratias pro huiusmodi medicina. Tali ergo tantaq; & præful & imperator uirtute clarebant. Ego sanē utriusq; opus admiror, illius libertatē, huius autē obedientiam: illius zeli feruorem, huius fidei puritatem. Porro regulas pietatis quas à magno sacerdote percepit, etiā reuersus in Constantinopolitana urbe seruauit. Nam cum festiuitatis tempore ad ecclesiā processisset, oblatas ad altare muneribus, mox egressus est. Cumq; Nectarius tū præful ecclesiæ rogasset, cur intus stare nolisset, mandauit princeps: Vix, inquit, potui discere quæ differentia sit imperatoris & sacerdotis, uix enim inueni ueritatis magistrum. Ambrosiū namq; solum noui digne uocari pontificem, & tantum itaq; profuit increpatio à uiro uirtutibus florente profecta.

Cap. XXXI

HAbebat igitur imperator & aliam utilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Coniunx enim eius de diuinis legibus eum sapius admonebat, seipsam tamen perfecte prius erudiēs. Non enim regni fastigijs eleuata est, sed potius diuino amore succēsa. Beneficij namq; magnitudo maiorem ei amorem benefactoris excitabat. Repente ergo ut uenit ad purpuram, claudorum atq; debiliū maximam habebat curam, non seruis, non alijs ministris utens, sed per seipsam agens, & ad eorum habitacula ueniens, & unicuiq; quod opus haberet præbens. Sic etiā per ecclesiarū Xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum tergens, ius gustans, offerens coclearia, panem frangens, cibosq; ministrans, calices abluēs, & alia cuncta faciens, quæ seruis & ancillis mos est solenniter operari. Illis autem qui ei tales res nitebatur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus imperij est: ego autē pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam uiro suo sæpe dicebat: Oportet te semper marite cogitare, quid pridem fueris, quid modo sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris: sed imperiū quod suscepisti, legitime gubernabis, & harū rerum placabis autorem. His ergo sermonibus semper usā uelut optimam quandam utilitatem, uirtutisq; abundantiam coniugi suo alioqui ad optima propenso offerebat.

Hæc

Hæc uero ante maritum defuncta est. Post aliquantum uero tempus mortis eius aliquid tale accidit, quod maximum amorem quem habuit erga eam imperator, ostendit. Coactus siquidem Theodosius plurimorum continuatione bellorum quandam exactiōem nouam imposuit ciuitatibus. Antiochena uero ciuitas nouū uectigal ferre non potuit: sed uulgus suspēdit eos à quibus fuerat exacta pecunia, cū alia egit (ut laudatissimæ Placillæ (sic enim Augusta fuerat uocata) etiā diu per omnem traxere ciuitatem. Hæc ubi imperator cognouisset, ægerrime quidem tulit, ut æquū erat, ac priuilegia ciuitati ademitt, urbiq; uicinæ primatum tribuit, utans hoc illis maximo dolori futurum. Inuidebat enim iam olim Antiochiæ Laodicia. Post hæc autem & incendium & deuastationē minabatur, & in uici formam se urbem redacturū. Porro magistratus ipsi quosdam in ipso facinore comprehensos supplicijs affecerant, priusquam de hac Tragedia Augustus fuisset certior redditus. Hæc autē omnia imperator quidem præcipiebat, non tamen fiebant, prohibente id lege quā proferri fecerat Ambrosius. Cum igitur uenissent qui ferebant minas imperatoris, Alibichus Magister militum, & Cæsarius Magister, erant omnes sub formidine constituti. Porro uiri eremū habitantes, uirtutis propugnatores, multi sancti & optimi uiri, plurima monita simul & preces eis qui à principe missi fuerant offerebant. Macedonius autem uir sanctus, nihil huius uitæ sciens, sed etiā diuinorum librorū penitus expers, in summitatibus habitans montium, diu noctuq; saluatori omnium puras offerens preces, non imperatoris indignatione permotus, non iudicium ab eo missorum, in media ciuitate utriusq; chlamydem apprehendens, ab equis suis ut descenderent imperabat. At illi seniculum pannis oblitum uilissimis intuentes, primū indignati sunt. Cum uero quidam obsequia exhibentium, uirtutem uiri illius indicassent, repente ab equis desilientes, & genua tenētes, eius ueniam suppliciter implorabant. At ille sapientia diuina repletus, hæc eis uerba loquutus est: O amici, dicite imperatori: Non es imperator solum modo, sed etiā homo. Noli itaque respicere solum imperium, sed considera quoque naturā. Nam cum sis homo, eiusdem naturæ hominibus cognosceris imperare, & secundum imaginem diuinam atque similitudinem hominum creata natura est. Noli igitur crudeliter atque sæuissime dei imaginem occidere. Iras enim creatorem cum illius punis imaginem. Illud quoque considera, quod tu ipse tantum propter æream contristaris imaginem. Quantum uero differat inanimata res ab animata, uiuenti atque rationali, cunctis sensum habentibus est apertum. Insuper etiam illud consideret, nobis quidem facile esse pro una imagine complures æreas reparare, at illi omnino difficile uel unum capillum restituere peremptorū. Hæc audientes illi, principiūq; referentes

Ca. XXXII

Seditio Antiochie

Placilla

Videlicet Laodicia

Xenodochia ecclesiarum

ferentes, flammam iracundiæ penitus extinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionem rescripsit, & causam indignationis aperuit. Non, inquit, oportebat me peccante, mulierem omni favore dignissimam, post mortem tantam contumeliam sustinere. Auersum me namque furorem indignates debebat armare. Adiecit etiam, quod doleret & ingemisceret, eo quod audisset quosdam à Iudæis peremptos.

Ca. XXXII
Prohibitus idolorum cultus per Theodosium
Constantinus
Iulianus
Iouianus
Valentinianus
Valens

Fidelissimus igitur Imperator, tunc contra errorem Paganorum sumum transtulit studium, legesque conscripsit, præcipiens idolorum templa subuertit. Constantinus enim maximus omni favore laudandus, qui primus pietate ornauit imperium, daemonibus quidem sacrificare omnibus interdixit non tamen eorum templa destruxit, sed inaccessa esse præcepit. Cuius filij paterna uestigia sunt sequuti. Iulianus autem renouauit impietatem, & flammam ueteris seductionis reaccendit. Porro Iouianus Imperio assumpto, rursus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autem maior, huiusmodi legibus usus gubernauit Europam. Porro Valens omnibus quidem alijs concessit, ut religiones suas colerent sicut uellent, eos solos impugnans, qui apostolica dogmata propugnabant. Omni siquidem tempore eius imperij, ad aras ignis accendebatur, & libamina atque sacrificia idolis offerebantur. Sed & publicas festiuitates per plateas agebant, & Orgia Dionysij celebrabant, & cum scutis currebant, canes euiscerantes, furentes atque bacchantes, & agentes omnia quæ nequitiam proprii doctoris insinuant. Hæc omnia Theodosius inueniens fidelissimus Imperator, radicitus euulsit, & obliuioni contradidit.

Cap. xxxij

Primus igitur aliorum Marcellus episcopus lege principis pro armis uisus propria ciuitatis templa destruxit, de fiducia diuina, non de hominum uirtute præsumens. Quod opus dignum memoria narrare non prætermittam. Defuncto Ioanne Apameiæ ciuitatis episcopo Marcellus uirtuosissimus ordinatus est, feruens spiritu secundum apostolum. Inter hæc uenit Præfectus Orientis Apamiæ duos *Χιλιάδης* cum subiectis habens. Quo facto, populus militari timore perterritus est. Vbi cum esset templum Iouis ualde insignis, & ornamenti plurimis uariatū, id Præfectus destruere nitebatur. Videns autem forte admodum ædificium ac robustū, impossibile iudicauit hominibus, lapidū iuncturas & cōmissiōes posse dissoluere. Erant enim ingentes & inter se inligati, in super & ferro plumbosque cōiuncti. Porro Marcellus pusillanimitate Præfecti uidens, eum quidem misit ad alias ciuitates: ipse uero supplicabat deo ut templi destruendi præberet successum. Inter hæc uenit quidam suapte sponte diluculo, non structor, non lapidum sector, neque alterius cuiusquam peritus artis, sed lapides ferre & ligna in humeris consuetus. Is ergo accedens promisit facile templum esse soluedum: duorum autem mercedem poscebat artificum. Cumque hoc sanctus pontifex

Templum Iouis apud Apamiam

A pontifex promississet, hoc ille machinatus est. Cohærebat enim templo in altitudine constituto ex quatuor lateribus porticus: erantque columnæ ingentes, & altitudinem templo habentes æqualem. Singularum uero circulus columnarum erat sedecim cubitorum. Porro natura lapidis durissima erat quæ non facile quibuslibet ferramentorum generibus rumperetur. Harum itaque tres per circuitum suffodiens, & sub earum basibus fortia ligna supponens, immisit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam secundum uires suas prohibebat operari. Cumque frequenter hoc facerent, & molitionem suam explere non possent, nuntiauerunt hoc pontifici meridie dormienti. At ille repente ad ecclesiam concurrens, & aquam in uasculo portari præcipiens, aquam posuit sub altari. Ipse uero in pauimento posita fronte clementi domino supplicabat, ne amplius tyrannidem dæmoni ullam permitteret, sed ut infirmitatem illius denudaret, & signum propriæ uirtutis ostenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis occasio nasceretur. Hæc cum dixisset, facto signaculo crucis in aqua, quendam diaconum suum Equitium, fide & zelo munitum, sumere iussit aquam, & uelociter currere & cum fide aspergere, ignemque supponere. Quod cum fuisset factum, dæmon effugit non ferens aquæ uirtutem. Ignis autem uelut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehensaque sunt ligna, & repente consumpta. Columnæ uero suffulturæ subsidio nudatæ, & ipsæ ceciderunt, & alias duodecim unam traxerunt. Tum latus quod cohærebat templo, uiolentiâ ruinæ detractum est. Sonus autem totam concutiens ciuitatem, cunctos fecit illuc concurrere. Et cum inimici dæmonis aperte cognouissent fugam, in diuinas laudes ora soluebant. Sic uero & alia templa sacratissimus pontifex ille destruxit. Qui & uictoribus scribebat martyribus, & rescripta suscipiebat, & nouissime etiam ipse martyrio coronatus est.

S O C R A T E S.

Hoc porro tempore placuit, ut presbyteri qui erant super pœnitentes constituti, remouerentur propter huiusmodi causam. Ex quo Nouatianus ab ecclesia sunt diuisi, cum his qui deliquerant sub persecutionibus imperatoris Decij communicare nolentes, ex illo episcopi pro ecclesiastica regula presbyterum super Pœnitentes esse constituerunt.

S O Z O M E N V S.

Quoniam omnino non peccare, diuinum & ultra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus, & ueniã deus dari præcepit: qui uero confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea uisum est antiquis pontificibus, ut uelut in Theatro sub testimonio ecclesiastici populi delicta pandantur. Et ad hanc rem presbyterum bonæ conuersationis seruantemque secretum ac sapientem uirum statuerunt

Equitius

Ca. XXXV
Post schismata Nouatiano- rum, instituti sunt qui pœnitentibus præessent presbyteri

Confessio

runt: ad quem accedentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebatur. At ille secundum uniuscuiusque culpam indicebat & multam. Quod etiam haetenus diligenter in Occidentalibus seruatur ecclesiis, & maxime apud Romam, ubi etiam locus est certus poenitentium: Stant enim rei, & uelut in lamentationibus constituti. Quum enim sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem non percipientes, cum gemitu & lamentatione seipsum in terram prosternunt. Ad quos concurrens episcopus, & ipse cum lachrymis & gemitu spirituali prosternitur, & omnis ecclesiae plebs fletibus inundatur. Post hoc autem prior surgit episcopus, & eleuat iacentes e terra. Tum comperenter pro poenitentibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus sponte uacantes, aut ieiunijs, aut abstinentia lauacri, aut suspensione ciborum aut alijs rebus quae iubentur, expectant commune tempus quod decernit episcopus. Constituto uero tempore uelut quoddam debitum exoluentes, afflictione de peccato curati, cum populo communionem participant. Haec ergo antiquitus Romani Pontifices usque ad nostrum conseruarunt tempus. Porro Constantinopoli praesbyter super poenitentes fuit usque ad illud tempus, quo quaedam mulier nobilissima, cum peccata sua fuisset confessa, & ei a praesbytero fuisset praecipitum ut ieiunaret, & deo operibus supplicaret: cum hoc obseruaret, crebrius in ecclesia cum Diacono se concubuisse confessa est. Hoc cum populus cognouisset, saeuiebat in sacerdotibus, quasi per eos facta fuisset iniuria ecclesiae. Tum Nectarius episcopus remouit Diaconum sceleratum, & quibusdam suadentibus ut singulos ad communicandum iudicio conscientiae suae relinqueret, etiam praesbyterum nequaquam super poenitentes esse praecipit. Et ex illo antiquitatis consuetudo sublata est, cum (ut arbitror) minora peccata pro pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrentur.

S O C R A T E S.

C. XXXVI **D**ignum uero iudicio non tacere quae apud alios gesta sunt, id est, apud Arianos, Nouatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Ecclesia namque diuisa erat, & apud seipsum singuli congregabantur. Quemadmodum uero & pro quibus causis diuisi sint, sermone procedente narrabimus. Hoc autem sciendum est, quod Imperator Theodosius nullum horum persequeretur praeter Eunomium, qui Constantinopoli collectas in domo faciebat, & conscriptos a se libros recitabat, ita ut eius doctrina multi corrumpentur. Pro qua causa eum multauit exilio, nullumque alium fatigauit, neque sibi communicare compulit, sed singulos per loca propria Collectas celebrare permisit & cultum tenere Christianismi sicut praecipere potuit. Et alios quidem permisit extra ciuitatem Oratoria fabricare: Nouatianis autem concordibus suae fidei, intra urbem ecclesias habere concessit. De quibus pauca dicenda sunt. Quadraginta annis Agelius praesul fuit a temporibus Constantini usque ad annum

Publica poenitentiae modus apud ueteres

Schismata haereticorum

Eunomius in exilium

Nouatiani

annum sextum Theodosij. Qui cum uicinus esset morti, Sisinnium presbyterum ordinauit episcopum, uirum eloquentissimum, & a Maximo philosopho una cum Iuliano imperatore literis eruditum. Cumque populus Nouatianorum culparet ordinationem quod non Martianum potius ordinasset, per quem sub Valente Nouatiani sine persecutione mansissent: tum Agelius populi uolens placare tristitiam, etiam Martianum ordinauit episcopum. Et cum melius habuisset, in ecclesiam processit, & sermonem fecit, dicens: Martianum habetis post me, post Martianum uero Sisinnium. Post paucos itaque dies defunctus est. Sub episcopatu uero Martiani etiam eorum ecclesia ex huiusmodi causa diuisa est.

Sabbatius quidam ex Iudaeo factus Christianus, & a Martino ad presbyteratus honorem prouectus, nihilominus sectae Iudaicae seruebat, cum quo scelere ambiebat episcopatum. Assumens ergo sui desiderij confisos duos presbyteros, Theodotum & Macarium, nouitatem festiuitatis Paschalis sub Valente imperatore constitutam in uico Phrygiae Pazo, defendere nitetur. Et primum quidem quasi pro ecclesiae integritate custodienda, dicebat non esse dignos quosdam participatione sacramentorum. Procedenti uero tempore manifestatus est, cum Collectas proprias celebraret. Inter haec Martianus cognoscens illius errorem, & ordinationis suae culpam, quia uanae gloriae homines presbyteros ordinauerat, cum gemitu dicebat, Melius fuisse super spinas ponere manus suas, quam Sabbatium ordinasse presbyterum. Proinde synodum in Sangario Bithyniae Nouatiano, cum gemitu dicebat, Melius fuisse super spinas ponere manus suas, quam Sabbatium ordinasse presbyterum. Proinde synodum in Sangario Bithyniae Nouatiano, cum gemitu dicebat, Melius fuisse super spinas ponere manus suas, quam Sabbatium ordinasse presbyterum. Quod congregati euocauerunt eos, ut coram synodo causas dissensionis suae proponerent. Cumque Sabbatius discordiam festiuitatis Paschalis suam diceret esse tristitiam, & oportere secundum Iudaeorum obseruationem eam celebrari, sicut in Pazo fuisset constitutum: existimantes episcopi quod propter ambitum Sabbatius talia faceret, iusiurandum ei imposuerunt, ut nunquam peteret episcopatum. Quo iurante regulam de Paschae festiuitate protulerunt, qua singulis liceret cum uellent celebrare Pascha, nec propter discordiam festiuitatis diuiderent ecclesiam, cum antiqui & apostolis proximi, licet discordantes de tali festiuitate, communicarint tamen inter se, & Nouatiani in regia urbe Roma constituti, nunquam fuerint sequuti Iudaeos, sed semper post aequinoctium celebrarint Pascha. Cum haec ab eis tunc fuisset regula definita, Sabbatius iuramentis obstrictus, si quando paschalis festiuitas discordaret, ille apud seipsum prius ieiunabat, & noctu solennem die paschae in sabbato celebrabat, & rursum cum omnibus in ecclesia conueniebat, & mysterijs fruebatur. Hoc ergo multis annis faciens, latere non potuit. Quapropter quidam simplicium, & maxime Phrygum & Galatarum ex hac re iustificari credentes imitabantur eum, & pascha cum illo celebrabant. Sed Sabbatius postea etiam seorsim

cap. xxxij
Sabbatius

Martianus

Nouatianorum
synodus apud
Sangarium

Sabbatius iurabat

sim Collectas faciebat, paruiq; pendens iusurandum, suorum sequacum a ordinatur episcopus.

Cap. xxxviii

Sed mihi non uidetur huiusmodi uiros de festiuitate paschae rationabili ster contendisse, neq; istos qui nunc sequuntur Iudaeos. Non enim mente perceperunt Iudaismo in Christianismum mutato, illa subtilia & figuratiua legis Moisaica cessasse: quod hinc apparet. Ut Iudaeizet em nulla gens Christiana accepit legem: e diuerso autem etiam apostolus cotradixit non solum circumcisionem prohibens, sed etiam de festiuitatibus cotentiones abiciens monens. Scribens enim ad Galatas ait: Dicite mihi, qui sub lege uultis esse, legem non audistis: Et hinc pauca loquens, feruū ostendit populum Iudaeorum, & in libertatem uocatos qui accedunt ad Christū. Monet etiam nullatenus obseruandos dies, & menses, & annos. Colossensibus autem scribens, magna uoce clamabat, umbram fuisse obseruationes antiquas. Quapropter, inquit, nullus uos iudicet in cibo aut potu, aut in parte festiuitatis, aut initio mensis, aut sabbato, quae sunt umbra futuri. Et ad Hebraeos idem apostolus dicit: Mutato enim sacerdotio, necessario legis mutatio fuit. Igitur nec apostolus, nec euangelia accedentibus ad praedicationem iugū seruitutis imposuerunt, sed festiuitatē paschae & alias celebritates honorandas esse dixerūt. Itaq; quoniā amant homines huiusmodi celebritates, eo quod in eis a laboribus quiescunt, singuli per prouincias sicuti uoluerunt memoriam salutaris passionis antiquitus ex quadam cōsuetudine celebrabant. Non enim hoc saluator aut nostri apostoli lege praedicaerunt, nec poenam, aut supplicium, aut maledictū, sicut lex Moisaica Iudaeis, nobis euangelia aut apostoli sunt minati, sed solummodo in derogationem Iudaeorum, quod in festiuitatibus homicidium commiserint, in tempore Azymorum Saluatorem passum in euangelijs est relatū. Mens namq; fuit apostolorum non de diebus sancire festiuitatum, sed conuersationem rectam & dei praedicare culturā. Mihi ergo uidetur, quod sicut multa alia per prouincias ad consuetudinem uenerant, sic & paschae festiuitas tradita sit, eo quod nullus apostolorum aliquid hinc sanxisset. Nam plurimi circa minorem Asiam antiquitus quartumdecimum diem obseruauere, non respicientes Sabbati diem. Et quanquam hoc facerent, non tamen segregabantur ab illis qui aliter celebrabant, donec Romanae ecclesiae Victor episcopus ex cōmunicationem Quarto decimanis misisset in Asiam. Quo facto

Sententia Sorcratis Cōstantinopolitani de festis Christianorū diebus

Paschae Christi dies festus

Apostolorum propositum

Irenaeus Polycarpus

Irenaeus Lugdunensis Gallicanus episcopus Victorem epistola sua culpa uit, dicens, etiam ueteres ita celebraffe: & quod Polycarpus Smyrnae ciuitatis episcopus, qui postea sub Gordiano principe martyrio coronatus est, Aniceto episcopo Romano cōmunicauerit, nihil discernens de paschali festiuitate, cū ipse Quarto decimanus esset: sicut Eusebius in quinto ecclesiasticae historiae libro docet. Quidam igitur (sicuti dixi) in Asia minore quartumdecim

quartumdecimū obseruabant diem. Quidam uero etiā circa Orientales partes Sabbatum custodiebāt, dissonabant aut circa mensem. Nam alij Iudaeos licet integritatem non seruarent, sequendos esse in sacra festiuitate dicebāt. Alij uero post aequinoctium celebrabant, declinantes sequi Iudaeos, & dicentes, quod dum sol esset in Ariete, pascha celebrari deberet. Secundum Antiochenos aut Xanthico mēse, secundū Romanos Aprili. Et hoc facient dum non sequendo recentiores Iudaeos, qui per omnia errare noscuntur, sed magis antiquos & Iosephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro scripsit. His itaq; contententibus omnes Occidentales usq; ad Oceanum, post aequinoctium ex antiqua traditione pascha celebraffe comperimus, nec aliquando habuisse discordiam. Non enim (sicuti quidam dicunt) celebratum sub Constantino conciliū, festiuitatem paschae mutauit. Nam ipse Constantinus discordantibus scribēs, monet ut isti cum pauci essent, imitentur plures. Cuius epistolae partem ponere non omisi. Sic enim post alia dixit: Est enim ordo decorus, quem omnes ecclesiae in uniuerso orbe apud Occidentem & meridiem & Arcton positae seruare noscūt, necnon etiā quidam Orientalium. Quapropter in praesenti bene se habere omnes existimauerūt, & ego ipse uestrae quoq; sapientiae placere promisi, ut quod in Romana ciuitate, Italia, Africa, & uniuersa Aegypto, Hispania, Gallijs, Britannijs, Libya, tota Hellade, Asiana dicecesi, Ponto & Cilicia libeter sub una concordia custoditur, hoc etiā sapientia uestra suscipiat, considerantes non solum multitudinem praedictorū locorum & ecclesiarum numerum: sed etiam quia hoc maxime debetis omnes cōmuniter celebrare, quod ratio subtilis uidetur exigere, nullam cum Iudaeorum periurio habere cōmunionem. Talia quidem Constantinus. Sed aiunt Quarto decimanis hanc obseruationem Ioannem apostolum tradidisse. Alij uero Petrum & Paulum apostolos Romanis & Occidentalibus dicunt paschae tradidisse solennitatem. Sed nullus scriptam probationem horum habere dinoscitur. Quod uero ex consuetudine quadam per prouincias celebretur pascha, hinc existimo, quod nulla regio easdem uideatur seruare solennitates. Nam cum unius sint fidei plurimi, tamen dissonant circa paschae legitima. Vnde pauca dicēda sunt. Nam in ipsis ieiunijs, aliter apud alios inuenimus obseruari. Romani enim tres ante pascha septimanas, praeter Sabbatū & dominicam, sub cōtinuatione ieiunant. Illyrici uero & tota Hellas, Alexandria quoque ante sex septimanas ieiunant. Ea q; ieiunia Quadragesimam uocant. Alij uero ante septem paschae septimanas ieiuniorum facere noscuntur initia, & tres tantummodo septimanas: hoc est, quinque diebus per intermissionem aliarum duarum septimanarum ieiunantes, nihilominus Quadragesimā uocant. Vnde miror, cum numerum ipsum non habeant, quomodo Quadragesimam uocent. Sed etiam ciborum abstinentiā non

Constantinus Aug. de Pascha

Quarto decimani

Ieiuniorum diuersitas

Quadragesima

similem habent: nam alij omnino ab animatis abstinent: alij ex animanti-
bus pisces solummodo comedunt: quidam cum piscibus uescuntur & uola-
tilibus, dicentes, hæc secundum Moysen ex aqua habere substantiam. Alij
uero etiam caulibus & ouis abstinerere noscuntur: quidam sicco tantummo-
do pane uescuntur: alij neque hoc: alij usque ad nonam ieiunantes horam,
sine discretione ciborum reficiuntur, & innumeræ consuetudines apud di-
uersos inueniuntur. Et quia lectio nulla ex hoc inuenitur antiqua, puto A-
postolos, singulorum hoc reliquisse sententiæ, ut unusquisque operetur
non timore, non necessitate, quod bonum est. Sed etiam circa celebra-
tem Collectarum quædam diuersitas inuenitur. Nam cum per ecclesias
in uniuerso terrarum orbe constitutas die Sabbatorum per singulas heb-
domadas sacrificia celebrentur, hoc in Alexandria & in Roma, quadam
prisca traditione non faciunt. Aegyptij uero Alexandriae uicini, & The-
baidos habitatores Sabbato quidem Collectas agunt, sed non sicut moris
est, sacramenta percipiunt: nam postquam fuerint epulati, & cibis omnibus
adimpleti, circa uesperam oblatione facta comunicant. Rursus autem in Ale-
xandria, quarta & sexta feria scripturæ leguntur, easque doctores interpretan-
tur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem. Origenes enim pluri-
ma in his diebus uidetur edocuisse. Qui quum sapiens esset magister, & con-
sideraret, quod impossibilitas Moisaicæ legis ad litteram esset infirma, ratio-
nem paschæ ad modum cõtemplationis euexit, unum pascha solummodo
uerum fieri dicens, quod saluator celebrauit aduersus cõtrarias potestates,
dum crucem susciperet, & hoc trophæo uteretur contra diabolum. In
eadem Alexandria Lectores & psalmi pronuntiatores indifferenter fiunt
sive catechumeni, sive iam Christiani, cum omnes ecclesiæ iam fideles in
his ordinibus habere uideantur. Ego quoque cognoui in Thessalia cõsue-
tudinem aliam, cum quidam clericus ante clericatum legitime duxisset ux-
orem, quia cum ea mixtus fuisset, abdicatus est, cum in Oriente cuncti spon-
tanea uoluntate, & non aliqua necessitate etiã episcopi seipso abstinere.
Plurimi enim eorum etiam episcopatus tẽpore ex legitima uxore filios ha-
buerunt. Hoc quoque in Thessalia seruari cognoui, quod apud eos in die-
bus paschæ tantummodo baptizatur. Quapropter plurimi sine baptisate
moriuntur. In Antiochia uero Syriae altare non ad Orientem ecclesiæ,
sed magis ad Occidentem habent. In Hellade, Hierosolymis, & Thes-
salia, ad tempus uespertinum orationes similes Nouatianis Constantino-
poli degentibus agunt. In Casaria Cappadociæ & Cypro, die sabbati &
dominico, circa uesperam cum lucernarijs episcopi atque presbyteri scriptu-
ras interpretantur. In Alexandria presbyter non facit sermonem. Et hæc
res initium accepit, ex quo Arius ecclesiã conturbauit. Romæ sabbata uni-
uersa ieiunant. In Casaria Cappadociæ, eosque post baptisma delinquentes, a
cõmuniõne

Sabbatis olim
sacrificabatur

Oblatio
Origenes

Exponit scri-
pturas ad lu-
cernam

Sabbati ieiun-
ant

communione suspendunt, sicut Nouatiani & Macedoniani in Hellesponto
faciunt, & in Asia Quartodecimani. Nouatiani circa Phrygiam binubos
non recipiunt. Constantinopoli uero neque aperte recipiunt: neque palam
remouere noscuntur. In Occidentalibus uero partibus aperte recipiunt.

S O Z O M E N V S

Montani porro, quos Phrygas nominant, peregrinam quandam ad-
inventionem introducentes, secundum eam pascha celebrant. Culpam
enim eos, qui cursum lunæ requirunt, & dicunt solares tantummodo circulos
sequendos. Et menses quidem singulos esse dierum triginta definiunt, & in
choare primū ab æquinoctio uernali, quod est secundum Romanos octa-
uo Kalend. Aprilis. Tum, inquit, duo luminaria facta sunt, quibus tem-
pora & anni manifestantur. Et hoc indicari eo quod luna per octo annos
cum sole cõcurrat, & ambo iisdem nouum habeant mensem. Eo quod octo
annorum cursus lunæ compleatur, & tanquam principium sit primi mensis
reputant prædictum diem in scripturis quartodecimū, & hunc esse dicunt
octauo Idus Aprilis, secundum quam semper celebrant Pascha. Si contin-
gat etiam cõcurrere resurrectionis, id est, Dominicum diem, alioqui Domi-
nica superueniente celebrant: scriptum est enim, inquit, a quartadecima
usque ad uicesimam primam esse celebrandam.

C. XXXIX
Montani

Quartodeci-
mus dies

S O Z O M E N V S.

Apud Romanos in unoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die
paschæ, ita ut Romani uelut pro iuramento habeant, ut hunc hymnum au-
dite mereantur. In qua ecclesia neque episcopus, neque alter quisquam coram
populo docet. Apud Alexandrinos hoc præter communem morem est,
quod cum leguntur Euangelia, non surgit episcopus: quod apud alios nus-
quam fieri noui, ubi solus archidiaconus hanc lectionem legit: in alijs locis
diaconi: in multis uero ecclesijs sacerdotes soli: Constantinopoli primo die
resurrectionis Dominicæ Pontifex.

Alleluia
Rome

S O C R A T E S.

Acciderunt porro etiam apud Arianos diuisiones propter huiusmodi
causam, Singulæ uidelicet eorum contentiones ad ineptos eos perdu-
xere sermones. Cum enim in eorū ecclesia credatur deus pater esse filij uer-
bi, ex hoc apud eos quæstio processit, an possibile sit ut etiam antequam exi-
steret filius, deus pater uocari potuerit: quoniam dei uerbum non ex patre
naturaliter, sed ex non existentibus substituisse credebant. Circa primum ita
que capitulum errantes, rite de puro nomine in certam illicitem irruerunt.
Dorotheus etenim ab Antiochia euocatus ab eis, dicebat non posse patrem
esse, neque uocari filio non subsistente. Porro Marinus, quem a Thracia ante
Dorotheum uocauerant, occasionem inueniens opportunam (Dorotheo
enim erat aduersus) respondit sermonem de hac quæstione contrarium. Et
propterea

Cap. XL
Arianorum
schismata

propterea sunt inter eos factae diuisiones. Diuisi quoque propter hoc uerbum, seorsum singuli solennia celebrabant. Alij enim sequebantur Dorotheum, alij uero Marinum, dicentes uidelicet patrem semper esse patrem, etiam filio non extante. Vocabantur uero isti Psathyriani, eo quod quidam Theodotus, Psathyriani Syrus genere *Λαβυροπώλης*, hanc propositionem ualde defenderet. Hos quoque secutus est Selenas Gothorum episcopus. Verum isti quoque paulo post separati sunt, cum Marinus cum Agapio discordiam habuisset, quem ipse episcopum fecerat Ephesi. Ceterum isti non propter religionem, sed propter praesulatum inimicitias inter se bella quoque gesserunt. Gothi namque defendebant Agapium. Quamobrem plurimi clericorum eorum uanam gloriam fugientes, ad fidem Consubstantialitatis utiliter accesserunt. Ariani uero uiginti quinque annis diuisi sunt inter se, postea sub imperio Theodosij iunioris Consulatu Plinthe ab haeresi Psathyrianorum recedentes, uniti sunt, ueluti lege decernentes nunquam capituli propter quod diuisi fuerant meminisse. Sed hoc Constantinopoli gestum est. Verum in alijs ciuitatibus sub diuisione manserunt. Haec de Arianijs. Verum nec Eunomiani sine diuisione manserunt. Nam & ipse Eunomius dudum ab Eudoxio, qui eum Cyzici ordinauerat episcopum, segregatus est, occasione accepta, eo quod Aetium doctorem eius expulsam suscipere noluisset. Reliqui uero ab eo per schismata diuisi partiti sunt. Prius itaque Theophronius quidam Cappadox ab Eunomio uerba re contentiones edoctus, & aliquid de Aristotelis Categorijs & *πρόξιμους* intelligens, fecit libros, quos de exercitio mentis attulauit. Is ergo cum offendisset consecretos suos, tanquam recedens ab eis, expulsus est, & seorsum colligens sui nominis haeresim reliquit. In Constantinopoli uero quidam Euty chius ex tepidissima quaestione ab Eunomianis diuisus, haecenus collectas seorsum facit, uocantur quoque horum alij Eunomiotheophroniani, alij uero Eunomioeuty chiani. Veruntamen isti baptismum corruperunt. Non enim in trinitate, sed in Christi morte baptizant.

Cap. XLI

Acta est igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos diuisio, cum Eutropius presbyter seorsum colligeret, & nequaquam ei Cartorius consentiret. Fuerunt forsitan & aliae diuisiones haereseon, sed ego tanquam Constantinopolitanus atque hic nutritus quae mihi clara uisa sunt, ea narrare curauit.

S O Z O M E N V S.

Cap. XLII
Nilus retrocedens

Apertè tempestate dicunt Aegypti fluium circa primum ascensum aquae post tergum recessisse. Quo facto Aegyptij saeuiebant, eo quod non sineretur flumini sacrificia solennia celebrare. Iudex autem seditionem perspicuus concitari, nuntiauit id imperatori. Verum imperator melius iudicauit diuinam fidei seruire, quam pocula Nili & sacrilegia praepone re pietati. Nunquam, inquit, currat ille fluuius, si magicis artibus & fluxu sanguinis undae

undae polluendae sunt sacri Paradisi. Hoc acto, paulo post ita uertim Nilus effusus est, ut etiam altius quam solebat, fluctus spargeret. Cumque solitas compleisset mensuras, & adhuc in altitudinem extolleretur, in terrorem nimium Aegyptij sunt redacti, metuentes ne Alexandriam & Libyae partes forte destrueret. Tum uero ferunt Paganos Alexandrinos in Theatro clamasse, quod uelut senex & delirus euauisset Nilus. Quamobrem plurimi Aegyptiorum derogantes paternae religioni, ad Christianismi iura conuersi sunt.

Et tempore dicitur delatum Constantinopolim Ioannis Baptistae caput, quod Herodias petijt ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inuentum caput à monachis Macedonianis, qui primum quidem Hierosolymis habitabant, postea uero in Ciliciam migrauerunt. Quum enim ante hoc imperium Mardonius maior domus imperialis nuntiaisset hoc imperatori, praecipit Valens, caput sacrum Constantinopolim deportari. Quae iussione missi, & imponentes uehiculo deportabant. Quumque uenisset ad locum qui uocatur Panticium (est enim circa Chalcedonem) nequaquam poterat trahi uehiculum, licet multis plagis iumenta affligerentur. Et quum hoc nouum uideretur uniuersis, & ipsi simul imperatori, sacrum hoc caput recondiderunt in uico appellato Cosilai. Erat enim possessio ipsa Mardonij. Illo quidem tempore aut deo aut ipso propheta monente in hunc locum usque perductum est. Cumque postea Theodosius Imperator has Baptistae reliquias uoluisset auferre, solam referunt extitisse matronam uirginem sacram, quae eius custodiae capitis exhibebat. Cui cum saepius Imperator uiolenter, sed cum lachrymis supplicaret, ut eum permitteret sua uota complere: haec putans quod sicut tempore Valentis, etiam tunc non pateretur ulterius Baptistam portari, cessit. At Imperator amplectens sua purpura thecam in qua caput Baptistae iacebat, eamque portans uenit, & ante ciuitatem Constantinopolitanam recondidit ad septimum miliarium: ibique magnam & pulcherriam deo aedificauit ecclesiam: crebroque deprecatus est matronam, promittens dona gratissima si reconciliari uellet. Nec passa est: erat enim Macedoniana haeresi corrupta, licet presbyter Vincentius consecretator eius, qui prophetae sepulchrum aequaliter obseruabat, conuersus fuisset, & catholicae communicalet ecclesiae. Ferunt enim quod coniurationem habeant Macedoniani, nunquam se à sua secta recedere. Verum is presbyter dum ageretur de translatione sacri capitis, apud se definiuit, quod si sequeretur baptista imperatorem, & ipse communicaret ei. Quo facto, conuersus est.

T H E O D O R I T V S.

Itaque in Antiochia Melitij maximi successorem Flavianus accepit, qui cum Diodoro plurima pro ouibus certamina passus est. Voluerat enim Paulinus ecclesiae suscipere praesulatum, sed pontificum restitit chorus, dicens non

Cap. XLIII

Caput Ioannis Baptistae

Mardonius

Macedoniano

peru pertinacia

Cap. XLIII

Flavianus Melitij successor

non oportere eum qui Melitij consilium non recepisset, post illius mortem in eius sede consistere, sed eum potius qui plurimis laboribus effulserat, & pro ouium cura pericula sustinuerat. Hoc factum Romanos & Aegyptios fecit infestos Orientalibus. Sed neque morte Paulini inimicitiae sunt destructae. Nam & post illum cum Euagrius eius accepisset sedem, perstitit Flavianus uehementer infensi, licet Euagrius praeter ecclesiasticam regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum instituerat, plurimas regulas praeparauit ecclesiasticas. Non enim praecipit ut pro se quilibet ordinate possit, sed conuocare uniuersos prouinciae sacerdotes, & praeter tres pontifices ordinationem fieri penitus interdicit. Veruntamen nihil horum respicientes, Euagrius sunt amplexi communionem, & aduersus Flavianum aures principis commouerunt. Qui frequenter impulsus, deduxit eum ad urbem Constantinopolim, & Romam proficisci praecipit. Porro Flavianus excusatione hyemis, promissione facta quod tempore opportuno proficisceretur Romam, tum est reuersus ad propria. Cumque Romani pontifices, non solum mirabilis Damasus, sed etiam post eum Siricius & Anastasius apud imperatorem uehementer instarent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret: qui uero Christi resisterent legibus, eos sineret impunitos, rursus eum euocans, Romam proficisci cogebat. Tunc Flavianus sapientissimus digna libertate usus ait: Siquidem fidem meam o imperator quasi non reuerentiam accusant quidam, aut uitam dicunt sacerdotio non esse dignam, etiam ipsos accusatores habere iudices non refuto, eorumque sententiam libenter accipiam. Si uero de sede & praesulatu contendunt, nec litigabo, nec haec uolentibus habere resistam: sed abscedam, & ab ista praesentia abstinebo. Da igitur Antiochenam sedem cuiusque uolueris imperator. Hanc eius fortitudinem sapientiamque miratus princeps, redire ad patriam, & commissam sibi regere praecipit ecclesiam. Post aliquantum temporis Romam denuo ueniens imperator, eandem ab episcopis patiebatur querelas, quasi Flavianus tyrannidem premere noluisse. At ille speciem tyrannidis eos effari praecipit, dicens se esse Flavianum. Illis uero dicentibus quod non possent cum imperatore contendere, monuit ut deinceps ecclesiae concordiam haberent, deponerentque certamen, & stultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim est mortuus: Euagrius contra regulas ordinatus: Orientales autem ecclesiae praesulatum Flavianus deferentes, & Asia, Pontus & Thracia, eius communioni coniunctae sunt: Omnis Illyria illum nouit per Orientem episcopis praesidere. His flexi monitionibus Hesperiae sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, & Legatos mittendos ab eo se suscepturos. Hoc cognoscens sacratissimus Flavianus, misit Romam quosdam laude dignos episcopos, & Antiochenos presbyteros atque diaconos, quibus praerat Acacius Berceae in omni terra pelagoque cantatus. Is cum alijs Romam ueniens

A niens, longamque sanans odij passionem, post decem & septem annos ecclesiis restituit pacem. Quod cognoscentes Aegyptij, inimicitias extinguentes, concordiam sunt amplexi. Tum igitur ecclesiae Romanae Innocentius successor Anastasij praesidebat, uir prudentia & intellectu decenter ornatus, Alexandrinae uero Theophilus.

Innocentius
Pont. Ro.
Theophilus
Alexandrinus

SOCRATES.

Caput XLV
Eugenius ex
Iudimagistro
tyrannus
Arbogastes

Respublica autem eo tempore ex huiusmodi causa turbabatur. in Occidentis partibus Grammaticus quidam nomine Eugenius, literarum Latinarum Doctor relinquens Scholas suas, in palatio militabat. Eratque Imperatoris *ἐπιμαχός*, & propter eloquentiam a multis honorabatur. Tum ergo (ut fertur) non mediocriter cogitans, cooperatorem assumpsit Arbogastem de minoribus Gallijs ortum, militaris ordinis Ducem, uirum sauum & ad caedes paratum. Quo facto declinauit ad tyrannidem. Igitur uterque contra Imperatorem Valentinianum necem machinabatur. Cubicularios corruptentes eunuchos. At illi dormientem principem suffocarunt. Hoc Eugenius repente cognoscens, Imperio potitur Hesperiae, agebatque quod tyranno poterat conuenire. Haec audiens Theodosius Imperator, rursus sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximum praeparabat. Congregansque militarem uirtutem, & Honorium filium designans Imperatorem Consulatu suo & Habundantij, decimo die Ianuarij mensis, denuo ad partes Hesperias magno studio festinabat.

Honorius fit
Caesar

SOZOMENVS

Ioannes mo-
nachus futuro
rum praescius

Interea euentum belli considerans misit in Thebaida ad Ioannem monachum tunc praesentia clarum. Ad quem destinauit Eutropium eunuchum sibi fidissimum, ut aut eum (si uellet uenire) deduceret, aut nolentem de euentu belli interrogaret. At ille Ioannem quidem deducere non praualuit, sed mandatum retulit eius, quod bello uinceret, & perimeret tyrannum & post uictoriam in Italia moreretur.

SOCRATES.

Gothi cum
Theodosio

Relictis ergo Theodosius ambobus filijs in urbe Constantinopoli cum proficisceretur contra Eugenium bellaturus, plurimi trans Istrum Barbari sunt sequuti, cum eo pugnaturo contra tyrannum. Paruoque tempore cum manu maxima uenit ad Gallias. Illic enim parabat bellum, ubi iam multa milia habebat exercitus.

THEODORITVS.

Theodosii in
somnia

Cum igitur in quodam monte oratorium inuenisset, ibi noctu domino supplicabat, & circa gallicantum sopore compressus, uidit in somnis quasi iaceret in campo, & adstarent sibi duo quidam uiri in uestibus albis & equis candidissimis residentes, eumque iubentes habere fiduciam, & diluculo armate milites ad uictoriam dicebantque se pro auxilio destinatos. Quorum al-

Z ter Ioan-

ter Ioannem Euangelistam, alter se Philippum dicebat Apostolum. Hac uisione comperta, nequaquam ab oratione cessauit, sed lachrymas uberiores effudit. Quæ uisio etiam cuidam militi reuelata est, & per diuersos peruenit ad principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iste uidit, sed ne quis crederet quod finxerim quod ego uidi. Ideoq; etiam isti monstratum est, nam primo mihi dominus hoc communis ostendit.

S O C R A T E S.

Confictus

Fuit ergo congressio circa fluuiū uocabulo Frigidum. Igitur in parte qua Romani contra Romanos confligebant, bellū erat æquale. Unde uero Barbari auxiliares Imperatoris erant, pars Eugenij potior esse uidebatur. Imperator autem uidens Barbaros perire, in maximam ueniens estuacionem, prostratus se ipsum in terram, adiutorem inuocans deum, & petitione frustratus non est. Quidam enim Bacurius Magister militum eius, repente sic confortatus est, ut cum primis ducibus cōcurreret ad eam partem qua Barbari premebatur. Quo facto dirupit acies, & in fugam mox uertit inimicos. Fitq; denuo ea hora miraculum: uentus enim uehementissimus inspirans, emissa iacula ab Eugenij partibus cōtra eqs denuo reuocabat, & à partibus Imperatoris ad hostes cum magna fortitudine deferebat. Tantū ualuit Imperatoris oratio. Hoc itaq; modo pugna finita, Tyrannus accurrens ad pedes Imperatoris, orabat ut promeretur salutē. Qui circa pedes eius à militibus capite sectus est. Hæc gesta sunt septimodecimo die Septembris mensis, Consulatu Arcadij tertio, & Honorij secundo. Arbogastes autem tantorum causa malorum, post duos congressionis dies, fuga elapsus, cum conouisset quod uiuere non posset, proprio gladio se peremit.

S O Z O M E N S.

*Cap. XLVI
Donatus Euryampi*

EA tempestate plurimi inter episcopos effulgebant, sicut Donatus Euryampi. De quo cum prouinciales miracula multa testentur, maximū tamen est quod de dracone gessit. Is enim circa pontē in uia publica iacens, cibum habebat oues, capras, equos, boues, & homines abripiens deuorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine aliquo iaculo ueniens, cum illa leuasset caput quasi uoratura uirum, tūc ille uexillum crucis ante faciem eius digito designans in aëre, in os eius exspuit. Bestia uero sputum mox ore suo suscipiens expirauit. Quam (sicut audiui) octo paria bouum in uicinum campum traxerunt. Et misso igne combusta est, ne aërem foetore corrumperet. Huius Donati sepultura insignis est, ubi oratorium ex eius nomine uocatur, habens fontem aquarum, quem ipse fertur orationibus inuenisse. Nam cum esset locus inaquosus, & illuc ex itinere aliquando uenisset, aiunt quod fatigatis illis qui cum eo erant, orauerit, & mox aquæ inundatio proruperit, & ex illo hæc tunc permaneat.

Eo tempore

EO tempore Tomitanam & Scythiæ ecclesiam Theotimus gubernabat, uir in philosophia nutritus, cuius uirtutem diligentes Barbari trans Istrum habitantes, deum Romanorum esse prædicabant. Diuinarum siquidem in eo rerum experimenta sapius perceperunt. Nam cum quodam tempore iter faceret, illius terræ Barbari occurrerunt ei. Et cum hi qui erant circa eum terrore turbarentur, quasi cōtinuo morituri, ex equo descendens orauit. Porro Barbari neq; eum neq; sequaces eius, nec equos de quibus descendērāt uidentes, transierunt. Cū igitur crebro transeuntes Scythas naturaliter feroces, epulis muneribusq; mansuefaceret, quidā Barbarorū arbitrus eum esse locupletē, cœpit insidiari ut eū caperet, alligaret & traheret. Cū hoc iam parasset, & dexterā ad hoc haberet, ut eū iactu illaquearet, manus in aëre mox ligata, & Barbarus ille inuisibilibus uinculis est obstructus. Tūc alijs pro eo rogātibus, supplicauit deo Theotimus ut Barbarus solueretur.

EO quoq; tempore fuit Epiphanius Cypriorum episcopus, ad cuius sepulchrum hæc tunc demones expelluntur. Is enim cum substantiam propriam, necessitatē sustinentibus erogasset, & multis quoq; offerentibus ei pecunias manu largissima dispensaret, contigit ut pecunijs deficientibus œconomus ecclesiæ murmuraret. Quo facto, assistens quidam in domo in qua habitabat œconomus, sacculum multarum pecuniarum dedit, & ita disparuit, ut nec qui dedisset, nec qui misisset cognosceretur. Quod factum omnes diuinum esse iudicauerūt. Aliud quoq; eius libet referre miraculum. Quidam pauperes studentes Epiphaniū arte deludere ut sibi aliquid daret: cum iter ageret, unus eorum supinum se prostrauit in terrā, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habens unde eum sepelire potuisset. Epiphanius autem superueniens, orauit ut sub quiete dormiret. Et sepulturæ necessaria præbuit, simulq; consolatus est flentē, dicens: Quiesce fili à lachrymis. Nō enim fletu resuscitari poterit. Est enim in euitabile quod euenit. Cumq; discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium ut resurgeret. Et cum hoc semel & secūdo fecisset, dicens: Surge, ut hodie de tuis laboribus epulemur: & ille penitus non sentiret, cognoscens uere mortuum, cucurrit ad Epiphaniū flens, & petens ut suum socium suscitaret. At ille consolatus est, ne grauius ferret quod euenisset. Non tamen defunctum denuo suscitauit. Hoc enim credo prouide factum, ut non facile dei ministri deludantur. Eo tempore fuit Aas & Zeno in Palæstinæ Gaza philosophantes. Et Aas fertur cum pulcherrimā duxisset uxorem, ter cum ipsa solum concubuisse, & tres filios genuisse, postea uitam monachicam apprime esse sectatus. Zeno uero episcopus ferme annorum centum habens ætatem, nunquam solenniibus minor fuit aut quieuit officijs.

Non solum autem religionem hæc tunc nobilitabant, sed etiā Abacuc & Micheæ prophetarū corpora (sicuti audiui) hoc tempore sunt ostē

Z 2 sa reue

Abacuc et Michee prophetae corpora reperta

Caput I
Theodosius egrotat

Moritur

sa reuelatione diuina, cum Zebennus tunc Eleutheropolitanā gubernaret ecclesiam in uico qui prius uocabatur Ceila, in Berethasia praedio quod distat ab urbe ferme stadijs decem. Circa hunc locum sepultura Michae fuit quam nescientes quid dicerent prouinciales, o fidelē memoriā uocitabant. Igitur Theodosius Imperator post laborē publicum corpore fatigatus, & sperans se eo morbo non moriturum, potius de Republica cogitabat, considerans quae soleant hominibus accidere, Imperatore moriente. Filium itaque Honorium de Constantinopoli uelociter euocauit, ordinare uolens partes Hesperias. Cumq; filius Mediolanum uenisset, ex aegritudine reuelatus, Circum de uictoria celebrabat. Et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repente praegratuus ad spectaculum uenire non potuit, filium tamen Ludis adesse praecipit. Superueniente uero nocte defunctus est, Consulatu Olibrij & Probini, septimodecimo die Ianuarij mensis, anno primo ducentesima nonagesima quarta Olympiadis. Vixit autem Imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus sexdecim imperauit.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

NONI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,
quam Tripartitam uocant.

De successione Arcadij & Honorij.	Caput I
Quomodo Honorius ludum gladiatorium remouerit.	Cap. II
De morte Nectarij Constantinop. & ordinatione actibusq; Ioannis.	Ca. II
Quomodo Eutropius Praepositus Imperatoris fuerit interemptus.	Ca. III
De conuersione Celticorum per Ioannem.	Cap. V
De Gaina magistro militum, eiusq; rebellionē.	Cap. VI
De quaestione inter Aegyptios monachos exorta, An deus corporeus sit, an incorporeus.	Cap. VII
Quomodo hymni nocturni à Ioanne sint incepti.	Cap. VIII
Quod episcopo Ignatio angelorū deum laudantiū uisio sit ostensa.	Ca. IX
De inimicis Ioannis.	Cap. X
Quomodo Epiphanius Cyprius Ioanni fuerit inimicus.	Cap. XI
Quomodo Ioannes acceperit Epiphanium.	Cap. XII
Cur Augusta grauius, & per quos Ioanni facta sit inimica, & quomodo in exilium fuerit deportatus.	Cap. XIII
Quomodo sit reuersus, & denuo à calumniatoribus impetitus.	Cap. XIII
Qualiter Ioannes tractauerit Augustam.	Cap. XV
De insidijs quae Ioanni fiebant.	Cap. XVI
De secūda depositione Ioannis, & de schismate facto propter eū.	Ca. XVII
De ex	

De exilio & morte Ioannis.	Cap. XVII
Quomodo Illyricum & Occidēs propter Ioannem ab Orientalibus se suspenderint episcopis.	Cap. XIX
De ordinatione Arsacij Constantinopolitani, & eius odio propter Ioannem.	Cap. XX
De Eutropio lectore propter Ioannem in carcerem coniecto.	Cap. XXI
De morte Arsacij & ordinatione Pontificis Attici.	Cap. XXII
De successione diuersorum patriarcharum.	Cap. XXIII
De concussionibus quas Barbari reipublicae inferebāt.	Cap. XXIII
Quomodo Alexander Antiochenus episcopus discordantem populum ad unitatem reuocarit ecclesiae.	Cap. XXV
Quomodo corpus Ioannis Constantinopolim fuerit reuocatum.	Ca. XXVI
De laudibus Theodosij minoris.	Cap. XXVII
De miraculis contra Perfas gestis.	Cap. XXVIII
De successione Pontificum.	Cap. XXIX
De uirtutibus Abdæ apud Perfas episcopi.	Cap. XXX
De Hormisda apud Perfas nobilissimo confessore.	Cap. XXXI
De Sanne apud Perfas confessore.	Cap. XXXII
De Beniamin Persico Diacono, eiusq; martyrio.	Cap. XXXIII
De Theodoro Antiocheno episcopo, & Theodoro Mopsuestiense Pontifice.	Cap. XXXIII
De fine Imperatoris Arcadij.	Cap. XXXV

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER DECIMVS.

SOCRATES.

DEFUNCTO Theodosio, in Imperium filij successerunt, Arcadius in Oriente, Honorius aut in Occidente. Hoc tempore in Romana Damascus praesidebat ecclesia; in Alexandria Theophilus, Hierosolymis Ioannes, Flavianus Antiochenam tenebat sedem, Constantinopoli tanatq; Nectarius. Igitur circa octauū diem Nouembris mensis eodem Consulatu, corpus Theodosij delatum cum solenni honore ab Arcadio filio sepulture contraditur. Post paucos uero dies, id est, uicesimo septimo eiusdem mensis die etiam exercitus qui cum Imperatore Theodosio fuerat contra tyrannum, reuersus est. Et cum Imperator Arcadius secundum consuetudinem ad portas occurrisset exercitui redeunti, tunc milites Ruffinum Praefectum Imperatoris peremerunt. Erat enim suspectus quasi

quasi tyrannidem posset assumere. Dicebatur autem Hunos ipse in Romanorum provincias euocasse, qui tunc Armeniâ & partes Orientis ualde uastabant

THEODORITVS.

Cap. II
Telemachus
Monomachia
sublatæ

Honorius itaq; suscipiens Occidentis imperiū, monomachias, que iam Holim Romæ celebrabantur, huiusmodi de causa remouit. Quidam Telemachus conuersationis monasticæ, hac de causa ab Oriente uenit Romam. Cumq; nephandum illud spectaculum ageretur, etiam ipse intrauit in stadium, & descendens nitebatur pugnantem inter se gladijs, separare. Cumq; spectatores aduersus eum sauirent, & in effusione sanguinis grassarentur, prouisorum pacis lapidibus occiderunt. Hoc ubi cognouisset mirabilis Imperator, illum quidem inter uictores martyres numerauit, nephandum uero spectaculum prorsus sustulit.

SOCRATES.

Cap. III
Nectarius Con
stantinop. epi
scopi mors

Cum uero modicum tempus transisset, etiam Nectarius Constantino politanus episcopus defunctus est, Consulatu Cæsarij & Attici, septimo & uicesimo die Septembris mensis. Mox ergo studia generantur in episcopatum, alijs alium ordinare cupientibus. Nouissime uero placuit, ut ab Antiochia Ioannes euocaretur, ecclesiæ presbyter. Erat enim eius doctrinæ fama mirabilis. Intra modicum ergo tempus communi decreto omnium clericorum & laicorum Imperator Arcadius euocauit eum. Et propter dignitatem ordinis cum adessent ex Imperiali iussione plurimi episcopi, etiâ Theophilus uenit Alexandrinus, qui studebat quidem Ioannem detrahere, & Isidorum suum presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, quod aliquando sustinuisset pro ipso tale periculum. Cum Imperator Theodosius aduersus Maximum tyrannū decertaret, Theophilus per Isidorum xenia misit Imperatori, & duplices misit epistolas, mandans ut alteras literas non uincenti daret: porro uictori & munera & alteras porrigeret literas. Has cum Isidorus portasset, Romam ueniens uictoriam expectabat. Sed non diu latuit.

Theophilus
Io. Chryso
stomus

Quidam enim lector rapiens epistolas, demonstrauit Imperatori. Quam obrem Isidorus terrore correptus, in Alexandriâ fugit, celare uolens quod fuerat ei mandatum. Ob quam causam Isidorū Theophilus diligebat. Verum palatij iudices præposuere Ioannem. Cumq; multi Theophilum accusarent, libellos aduersus eum pro diuersis causis presentibus episcopis obtulerunt. Tunc Præpositus Palatij Eutropius nomine, sumens accusationes scriptas ostendit Theophilo, dicens, aut ordina Ioannem, aut accusationes uenient ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Ioannem ordinauit episcopum, qui suscepit episcopatum sextodecimo die Februarij mensis, Consulatu Honorij Imperatoris, & Eutythiani Præfecti. Quod uero Ioannes uir fuerit omnino præclarus, ex libris quos reliquit, cognoscitur. Cuius uitam, genus, conuersationē, & quemadmodū sit depositus, & post mortem

Isidorus.
Mira Theo
phili uasri
cies

magis

magis honoratus, exponam. Ioannes itaq; fuit Antiochenus, filius Secundi & Anthusæ nobilium personarū, discipulus Sophistæ Libanij, & auditor Andragatij philosophi. Cumq; se ad aduocationē præpararet, consideras molestias litigantium, iniustumq; uitæ propositum, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Euagriū, quoniam & ille quum hsdem studijs esset usus, quietam magis sequutus est uitam. Mox ergo mutato cultu pariter & incessu, diuinis lectionibus incumberebat, & frequentius ad sanctam concurrebat ecclesiam. Hæc agens persuasit etiâ Theodoro & Maximo qui fuerant condiscipuli ipsius apud Sophistam Libanium, ut pomposam relinquere uitam, & simplicem sequerentur. Quorum Theodorus postea episcopus Mopsuestiensis ordinatur ecclesiæ, Maximus autem Seleuciæ Isauriæ. Tum itaq; isti fiebāt discipuli in lectione diuina Diodori atq; Carterij, qui eo tempore sacris monasterijs præsidebāt. Sed Diodorus postea Tarſi ordinatus episcopus, multos conscripsit libros sacras ad literam intuens scripturas. Porro Ioannem degentem cum Basilio qui tunc à Melitio factus erat diaconus, & postea Cæsariæ Cappadociæ Præsule constituto, Zenone episcopus à Hierosolymis reuertens, Lectorem in ecclesia Antiochena constituit. In quo adhuc officio positus librum ædidi contra Iudæos. Post modicum uero tempus etiam Diaconatum à Melitio promerens, De sacerdotio alium fecit librum, aliosq; plurimos explanauit. Postea uero Melitio in Constantinopolitana urbe defuncto, recedens Ioannes à Melitanis, & neq; Paulino comunicans, tribus annis continuè sub quiete degebat, Mortuo uero Paulino, ab Euagrio eius successore presbyter ordinatur. Ante episcopatum itaq; hoc modo conuersatus est. Fuit enim uir (ut aiunt) propter zelum castitatis seuerior, & amplius quàm habebat à iuuentute sua, futuri magis quàm reuerentiæ se præbebat, & propter uitæ rectitudinem incautus prospicere de futuris. Propter simplicitatem uero, oris libertate profusus, apud colloquentes nō mediocriter utebatur. Docendo præcipuus erat, utilis ad corrigendos audientium mores. In confabulatione uero arrogans à neſciētibus putabatur. Cum ergo talis moribus esset, episcopatu suscepto, maiori fastu quàm debuerat utebatur, clericorum suorum corrigere uitam uolens. Moxigitur in ipso initio quum clericis asper uideretur ecclesiæ, erat plurimis exosus, & ueluti furiosum uniuersi declinabāt. Compellebat enim eum ut uelut omnes offenderet Serapio diaconus eius, qui aliquando præsentibus clericis hūc protulit magna uoce sermonem: Nunquā poteris, o episcope, hos corrigere, nisi uno baculo percusseris uniuersos. Quo dicto maiora contra eum odia cōcitata sunt. Non post multū uero temporis plurimos clericorum pro diuersis exemit causis. At illi conspirantes aduersus eum, etiam derogationibus apud populum utebantur: quatum rerum faciebant maximam fidem, eo quod nec ullum secū comedere pateretur, nec ipse ad alium

Io. Chryso
stomus amplecti
tur uitā Chri
stianam
Theodorus
Maximus

Io. Chryso
stomus fit lector
in ecclesia An
tiochena

Fit presbyter

Libera lin
gue Chry
stomus

Emendatio
cleri
Serapio dia
conus Chry
stomi

Sacerdotes ad
uersus Chry
stomum con
spirant

inuitatus accederet. Dicunt enim quidam, propterea noluisse eum cum quoquam comedere, eo quod turpiter manducaret, escasque perciperet. Alii uero propter excellentem ciborum abstinentiam hoc eum facere praedicabant.

S O Z O M E N V S

Ego tamen, quodam uiro ueraci referente, audiui quod propter abstinentiam capite & stomacho saepe dolebat, & ideo prandiorum epulas euitabat.

S O C R A T E S.

Porro populus propter sermones quos in ecclesia faciebat, diligebat eum, paruipendens accusatorum uoces. Quales uero sint eius libri, non oportet nunc dici: quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur cum clero tantummodo esset exosus, machinationes contra eum non omnino ualuerunt. Cum uero etiam plurimos Procerum obiurgare coepisset, tunc inuidia contra eum maior accensa est. Et plurima quidem dicebantur: multa quoque faciebant audientibus fidem.

Cap. III
Eutropius eunuchus Praepositus cubiculi

Io. Chryso-
stomus de-
clamat
publice in
Eutropium

Eius derogationibus dedit argumentum homilia contra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim Eunuchus Praepositus Imperatoris, & habens Consulis dignitatem, uolens in quosdam qui ad ecclesiam confugerant, uim aduertere, operam dedit ut ab Imperatoribus lex poneretur, iubens ut nullus ad ecclesias confugeret, imo qui dudum confugerant, traherentur. Sed dei sequutum est repente iudicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos uero dies cum ipse Eutropius offendisset Imperatorem, inter refugas erat apud ecclesiam. Episcopus uero Eutropio sub altari iacente, nimioque percussio timore, residens super ambonem, ubi solebat prius facere consuete sermonem, homiliam increpatoriã fecit aduersus eum. Vnde plurimos magis offendebat, eo quod hominem in infelicitate positum, non solum non miseraretur, sed etiam ne obiurgare quidem desisteret. Igitur Eutropij tunc Consulatus dignitatem habentis, propter quaedam crimina caput Imperator iussit amputari, & ex ordine Consulatus eius nomen penitus aboleri. Quamobrem Theodori solummodo, qui cum eo Consul fuit, nomen adscriptum est. Pro diuersis igitur causis multos sapius libere obiurgabat, & plurimis erat exosus. Vnde Theophilus Alexandrinæ ciuitatis episcopus, mox post ordinationem causas eius deiectionis quaesuit, & quibusdam praesentibus ei lateriter obloquebatur, multis etiam longe positus scribebat. Contristabatur enim non solum propter libertatem illam, sed quod etiam Isidorum presbyterum suum episcopum Constantinopoleos ordinare non ualuisse.

T H E O D O R I T V S.

Sacerdotibus igitur Ioannes episcopus supplicabat, ut secundum ecclesiasticas uiuerent sanctiones, quas quicumque praeparari praesumeret, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim, quod nec deberent frui honore sacerdotij, qui eorum uitam contemnerent imitari. Non solum autem

providen-

providentiam urbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciae, quae sex Praefecturis est diuisa, & Asiae totius quae ab undecim Praesidibus regitur. His legibus ornabat etiam Ponticam regionem, quae totidem Iudicibus gubernari dinoscitur. Cumque cognouisset in Phoenice adhuc damonibus sacrificia ministrari, electos monachos & Imperialibus sanctionibus coarmatos aduersus cultores destinauit idolorum, dans pecunias templorum destructoribus erogandas, non ex aerario publico, sed quas a fidelissimis mulieribus oblatas liberaliter excipiebat sic ab ipso persuasis.

Videns uero etiam cohortem Celticam Arianis retibus illaqueatam, & cogitans de eorum capienda salute, consilium huiusmodi uenationis inuenit. Eiusdem namque linguae presbyteros, diaconos, atque Lectores fecit, & unam eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorum cepit, cum & ipse frequenter illuc iret, & per interpretem Celticum diuinas lectiones exponeret. Haec ergo intra ciuitatem crebro faciens, & plurimos eius gentis Arianorum ad Apostolica dogmata reuocauit. Apud Scythas autem quidam erant desiderium salutis habentes, quo non poterant peruenire. Quod Ioannes cognoscens, quaesuit uiros Apostolico zelo feruentes, eosque misit, & desiderantibus salutis gratiam ministrauit. Ego autem etiam literas eius legi ad Leontium Ancyrae Praesulem, quibus indicauit Scythas fuisse conuersos in nostra prouincia. Et cognoscens in quibusdam uicis Marcionis creuisse languorem, scripsit eius loci pastoribus, ut eos pellerent. Insuper etiam Principis pro hac causa proferri petijt sanctionem. Quod igitur ecclesiarum curam in animo habuerit, secundum diuinum Apostolum, satis haec docuerint. Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

Gainas quidam genere Celticus, consilio Barbarus, studio tyrannico uehementer elatus, eo tempore cum esset magister militum, multos suae gentis, multos etiam Romanorum sub suo magisterio habens, terrorem plurimos, etiam ipsi Principi meditatione tyrannidis inferebat. Eratque Arianus. Is ergo rogauit Imperatorem, ut intra ciuitatem ei unam daret ecclesiam. At ille eum se placare promisit. Tum euocans Ioannem, eiusque potentiam illius meditatamque tyrannidem dicens, petebat ut data ecclesia, eius refrenaret intentionem. At ille uirtute fortissimus: Noli, inquit, o Imperator haec promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero deo benedicentes expellere, & sanctum templum blasphemantibus iniuste contradere. Neque hunc Barbarum metuas Imperator, sed ambos nos iube uocari, & sub silentio inter nos quae dicuntur audi. Ego namque linguam illius sic frenabo, ut non praesumat petere quae dari non expedit. Hoc audiens Imperator gauisus est, & utrumque altero die uocauit. Tunc Gainas petitionem suam poscebat, Ioannes contradicebat, dicens: Non licet Imperatori pietatem custodienti, aliquid contra mandata diuina tentare. Cumque responderet ille, quod oratorium & ipse

Pontus
Phoenicia

Caput V
De Celtis lo-
quitur, hoc est
Germanis qui
apud Honori-
um militabant

Scythae

Aduersus
Marcionistas

Cap. VI
Gainas magi-
ster militum
Celta

Io. Chryso-
stomus aduersus
Gainam

ipse habere deberet. Ioannes ait: Vbiq; tibi diuina domus aperta est, & nul-
lus te uetat orare. At ille sed ego, inquit, alterius sectae sum, & cum meis unū
templum habere depono. Multos enim pro Romana republica labores as-
sumpsi, & non debeo in mea petitione contemni. Cui Ioannes: Plurima in-
quit, praemia, & quae transcendunt tua certamina percepisti, magister militū
factus, Consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare quis
pridem fueris, & qualis modo conspiciaris, & quae prisca paupertas, & quae
praesens substantia. Quibus uestibus usus fueris anteq; Histrum transisses,
& quibus nunc utaris. Cōsidera igitur paucos labores maxima tibi praemia
contulisse, & circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tantus
ille doctor obstruxit os Gainae, eumq; compulsi ut taceret.

S O Z O M E N V S.

Igitur cum Gainas adipisci desideraret Imperium, qui pridem de sua fide
apud beatam martyrem Euphemiā in Chalcedone Imperatori Arcadio
promississet, diuersa cōsilia reuoluebat, & in sua intentione semper instabat.
Cumq; per diem nihil in urbe Constantinopolitana agere potuisset, ma-
chinatus est ut noctu Barbaros mitteret qui Palatium concremarent. Tunc
uero aperte mōstratum est, quomodo deus custodiat ciuitatē. Missis enim
ab eo Barbaris ad incendium atq; praedas, angelorū turba apparuit arma-
torum ingentia corpora habentium. Illi uero putantes esse milites, abscisse
runt. Cumq; hoc Gainae fuisset nunciatum, incredibile uisum est. Nouerat
enim omnem exercitum per ciuitates constitutum. Quapropter denuo se-
quenti nocte alios destinauit. Cumq; idem ei renunciatum fuisset (denuo e-
nim angeli eandem uisionem Barbaris ostendebant) nouissime ipse egres-
sus cum multitudine, miraculi sumpsit experimentum arbitratus reuera,
quod per diem quidem lateret exercitus, noctu uero pro eius custodia po-
neretur. Et ita cum intra urbem nihil posset implere, egressus ad Thraciam,
aperte hostilem monstrauit intentionem.

T H E O D O R I T V S.

Cum igitur aliquantum transisset tempus, diu meditatam tyrannidem
Gainas patefecit. Collecto namq; exercitu, per Thracias uniuersa uastabat.
Hoc cognoscentes & iudices & populi, terrebantur: & neq; repugnare illi
quisquam audebat, neq; apud eum Legatione fungi, dum asperitatem Bar-
baricum formidarent. Tum ergo alios omnes tanq; metuentes relinquens,
Ioanni uito sanctissimo onus Legationis imposuerunt. At ille neq; illius
insultationis memor, neq; inimicitiarū quae hinc exortę uidebātur, alacriter
est profectus ad Thraciā. At ille cognoscēs Legatū eiusq; fidutiā pro pieta-
te animose assumptam, occurrit ei longo itinere, eiusq; dexteram suis oculis
circūposuit: insuper etiā suos filios sacra eius genua osculari praecipit. Huius
ergo uirtutis Ioānes fuit, ut etiā ualde terribiles humiliari cogeret, & timere.
Socrates

Gainas con-
tur incendere
Palatium Con-
stantinop.

Gaina aperta
Tyrannis

Io. Chryso-
stomus legatus
ad Gainam

oscula genuū

S O C R A T E S.

At tempestate quaestio mota fuerat: An deus corporeus esset, & homi-
nis haberet figuram, an certe incorporeus & à figura humana omnino
alienus. Ex qua quaestione contentiones & certamina plurima surrexerunt,
alijs hoc affirmantibus, aliud alijs. Maxime tamen simplices inter monachos
corporeū & humanae formae deum esse iudicabant. Plurimi uero reprobant
illos, deum incorporeum esse dicebant, & à forma corporea segregatū.
Cum quibus Theophilus quoq; Alexandrinus consonabat episcopus, ita
ut in ecclesia coram populo contra eos qui humanae formae deum asseuera-
bant, contenderet, & deum incorporeū suo dogmate definiret. Hæc cogno-
scentes Ægyptiorū monachi, uenerūt Alexandriam, & seditionem contra
Theophilum uelut impium excitarunt, ita ut eum occidere niterentur. Hoc
ille cognoscēs, cogitauit quemadmodum euitaret mortem. Quos sub blan-
dimento suscipiens, hæc eis loquutus est: Sic, inquit, uos uideo sicut dei uul-
tum. Hoc dicto monachos à suo impetu reuocauit. At illi: Si uere inquit,
dicis, quod dei uultus est sicut & noster, anathematiza libros Origenis. Ex
ipsis enim quidā aduersantur opinioni nostrae. Si uero hoc non feceris, quae
impiorum & deo rebellium sunt, à nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit
Theophilus, quae uobis placent faciam: nolite in me saeuire. Nam & ego ini-
micus sum librorum Origenis, & culpo suscipientes. Sic ergo monachos de-
clinauit: & forsitan ideo hæc quaestio hactenus est ablata. Post hæc huius-
modi res accidit. Ægypti monasterijs quatuor uenerabiles praesidebant ui-
ri, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius, germani, qui pro corporis
magnitudine Longi uocabantur, sermone uitaq; fulgentes, & propterea a-
pud Alexandrinos egregij. Sed & Theophilus eos honorabat episcopus.
Quamobrem Dioscorum uiolenter tractum Hermopoleos fecit episcopū:
duos aut eorum rogauit ut habitarent cum eo, & uix ut episcopus impera-
uit, factos clericos, ecclesiae oeconomos instituit. Cumq; illi aestuarent quod
minus propositū suae conuersationis implerent, & procedēti tempore uide-
rent animas suas lædi, cum episcopus pecuniam haberet multam, & multū
auri congregandi studium, repudiabant esse cum eo, & deserti potius habi-
taculum diligebant. Cumq; ille nesciens eorum uoluntatem, sibi eos adesse
deposceret: postea uidens quod eis potius ipse displiceret, iratus intermina-
batur eis. At illi hoc paruipendētes abscedunt. Porro Theophilus cum ani-
mo seruens esset, nisus est ut uiros illos qua posset arte uexaret. Et fratrem
interim eorum Dioscorū habebat exosum. Contristabatur enim quod eos
turba diligeret & coleret monachorū, & sciebat quod eis aliter nocere non
posset, nisi monachos debellaret. Expertus erat quoq; quod crebro cum eis
habito sermone, faterentur incorporeum esse deū, & non humanae formae,
ne fortē necessitate humanae formae, humana quoq; passio sequeretur. Et
cum sic

Capit VII
An deus corporeus

Theophilus
Alexandri-
nus
Monachi Æ-
gyptij

Dioscorus
Ammonius
Eusebius
Euthymius
Dioscorus
Hermopoleos
episcopus

Theophili ani-
mus elatus &
dolosus

cum sic Theophilus saperet, tamen ut se uindicaret, quod bene prius praedicauerat immutauit. Mittens enim in eremum, plurimos monachorum simplicium & spiritali exercitatione carentium est uenatus, dicens non oportere sequi Dioscorum, neque fratres eius dicentes, incorporeum esse deum. Deus enim secundum diuinam scripturam & oculos habet, & aures, & manus, & pedes, sicut & homines. Dioscorus autem, eiusque sequaces, sequentes Originem dogma blasphemum introducunt, quasi deus nec oculos, nec aures nec manus habeat, neque pedes. Hac seductione monachorum plurimi sunt seducti non sunt, simplices autem ardore fidei repente contra fratres insurgunt. Et facta seditione alteri alteros impetebant. Theophili sequaces Originistas & impios appellabant fratres. Isti uero sequaces Theophili Humaniformianos uocabant, Ob quam rem orta immani seditione, Theophilus cum armatorum multitudine uenit in Nitriam contra Dioscorum eiusque fratres. At illi uix fuga ualuerunt declinare pericula.

Caput VIII
Io. Chrysostomus
orationis
ad dicit hymnis
nocturnis
Ariani Sabbato
& Dominica

Cum haec in Aegypto fierent, Ioannes Constantinopolitanus doctrina florebat, & apud cunctos fauorabilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ob huiusmodi causam. Ariani (sicuti dictum est) extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autem atque Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate compositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis antiphonis per mediam ciuitatem egressi portam, ad suam ecclesiam concurrebant. Cumque hoc crebro quasi ad uituperationem orthodoxorum facere non cessarent, frequenter enim etiam hoc cantabant: Vbi sunt qui dicunt tria uirtute unum? Tum Ioannes metuens ne simplices huiusmodi cantibus traherentur, instituit suum populum, ut & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, ut & illorum obscuraretur opus, & fidelium professio firmaretur. Studium ergo Ioannis ualde utile, cum turba periculisque finitum est. Nam cum clariore hymni homousianorum noctu apparerent (fecerat enim etiam cruces argenteas, quae cum argenteis cereis portabantur, expensas ad haec Eudoxia Augusta praebente) tum Ariani zelo tracti, usque ad caedem insurgunt. Vna ergo nocte, facta congressione, lapide in fronte percussus est Brisson eunuchus Augustae, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo utriusque partis extincti sunt. In his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publice decantare.

Cap. IX
Antiphonarum origo

Dicendum autem est unde sumpserit initium, ut in ecclesia Antiphonae decantentur. Ignatius Antiochiae Syriae tertius post Apostolum Petrus episcopus, qui etiam cum ipsis uixerat Apostolis, uidit angelorum uisionem, quomodo per Antiphonas sanctae Trinitati dicerent hymnos. Isque modum uisionis Antiochena tradidisse probatur ecclesiae: & ex hoc ad cunctas tran-

sivit

guit ecclesias.

SOZOMENVS.

Fertur uero quod inter alia Ioannes etiam propter Seuerianum Gabalensem episcopum, odiu Augustae sibi conflauerit. Is enim Seuerianus & Antiochus Ptolemaidos, ambo eloquentissimi erant, & coram ecclesia doctore instructi. Veniens ergo prius Antiochus Constantinopolim eloquentia promotus, atque pecunijs ditatus, in suam reuersus est ciuitatem. Quem amulatus Seuerianus postea uenit, uidens quod Ioannes frequenter in ecclesia sermone facto mirabilis apparebat. Eratque honorabilis apud multos Procetes, & apud ipsum Imperatorem pariter & Augustam. Itaque cum Ioannes profectus fuisset in Asiam, huic commendauit ecclesiam. Credebat enim eius blandimentis, quod se reuera diligeret. At ille magis se auditoribus commendabat. Quod cum Ioannes audisset, Serapione nunciante, amulari coepit. Reuersusque ab Asia Ioanne contigit transeunte Seueriano, ut studio non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamauit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, CHRISTVS inhumanatus non est. Ob hanc rem accusatus a Serapione uelut iniurius & in deum blasphemus, ciuitate pulsus est a Ioanne. Quod Augusta cognoscens per familiares Seueriani, mox eum a Chalcedone fecit reuocari. Porro Ioannes multis rogantibus, eum uideri refugiebat, donec in Apostolorum ecclesia in eius genibus poneret Augustam Theodosium filium suum, supplicans & saepe adiurans, ut Seuerianum ipsius reconciliaret affectui.

Caput X
Io. Chrysostomus
quo pacto odium Augustae sibi conflauit
Antiochus

Seuerianus
pulsus Constantinopoli

SOCRATES.

Interea monachi ab eremo Constantinopolim ueniunt cum Dioscoro & fratribus, cum quibus Isidorus qui Theophilo amicissimus pridem, ob huiusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archipresbyter Alexandrinae fuit ecclesiae. Hunc Theophilus ab ecclesia ex odio proiecit, culpans eum quasi mulierem quandam Manichaeam, non prius abrenunciatam haeresim, in comunione sacram suscepisset. Cumque Petrus diceret se eam iussu Theophili suscepisse, illo negante, Isidori testimonium Petrus implorabat, quod hoc actum non ignorasset episcopus. Eo tempore Isidorus Romanae agebat, a Theophilo missus ad Damasum, ut ei Flavianum Antiochiae reconciliaret episcopum. Verum reuersus Isidorus Petri responsionem ueram esse firmavit, dicens quod mulier Manichaea cum episcopi fuisset iussu ne suscepta. Hinc accensus Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cum Dioscoro & reliquis Constantinopolim uenit, ut Principi & Ioanni eius facta narraret. Haec Ioannes cognoscens, honorabat principio uiros, eorumque fruebatur orationibus. Comunione uero sacra cum eis ante causam cognitionem participare non uoluit. His ita gestis, peruenit ad Theophilum sermo falsus, tanquam Ioannes illis comunicasset, ut eis ferret auxilium. Parabatque ut non solum de Dioscoro & Isidoro sese ulcisceretur

Petrus archipresbyter Alexandrinus.

Isidorus pulsus Alexandria

Io. Chrysostomus recipit Petrum Isidorum

Aa sed etiam

Theophili subdola uasfrices

Ioannes Chrysostrimus

Cap. XI Epiphanius Cy prius Constantinopolim

Memoranda sententia Theotimi

sed etiam Ioannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum episcopos ciuitatum epistolas, celans intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cum prius eius fuisset inimicus, tanquam de deo minus bene saperet, eumque formam hominis habere iudicaret. Tunc ergo quasi ex poenitentia, eius se profectus est sequi, etiam, egitque ut synodus episcoporum Cypri celebraretur, ut libri damnarentur Origenis. Porro Epiphanius propter nimiam sui reuerentiam atque simplicitatem circumuentus, constituta synodo lectionem librorum Origenis interdixit. Misitque literas ad Ioannem, monens ut ab Origeniana lectione abstineret: & synodo congregata quae placuerat, etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famigeratum illum Epiphanium circumueniens, & cognoscens sua uota proficere, etiam ipse collectis episcopis libros damnauit Origenis, qui penes ante ducentos defunctus erat annos: non quod huiusmodi haberet intentionem, sed studens Dioscoro eiusque nocere sequacibus. Ioannes autem paruipendens quae ab Epiphanio & Theophilo fuerant nunciata, in doctrina ecclesiastica laborabat, & in ea quidem florebat. Nihil tamen de his, quae contra eum cogitabantur sepe, curabat. Cumque Theophilus iam manifeste studere uideretur, ut Ioannem episcopatu deponeret: tunc etiam inimici Ioannis Theophilum sunt sequuti: & multi clerici, multi procerum palatii tempus inuenientes opportunum, nitentur ut synodus Constantinopoli fieret contra Ioannem, Et hoc tam per epistolas sibi ipsis, quam per uerba mandabant. Auxit igitur odium Ioanni causa Seueriani & Antiochi episcoporum quae supra relata est.

Post paucum uero tempus episcopus Epiphanius Constantinopolim uenit, portans damnationem librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excommunicatum decreuerat, sed libris tantummodo derogauerant. Egressus ergo ad Basilicam sancti Ioannis miliario ab urbe septimo constitutam: & collecta ibidem celebrata, ordinatoque diacono rursus uenit in ciuitatem, & inuitationem quidem Ioannis declinauit causa Theophili: in propria uero mansione habitare magis elegit. Et uocans tunc praesentes episcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam habentes Epiphanius reuerentiam subscribebant, plurimi autem hoc facere recusabant. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiae praesul, qui ita respondit: Ego, inquit, o Epiphani, neque ei qui pridem bene requieuit iniurias infero, neque rem blasphemam tentare praesumo, damnans ea quae priores nostri respuere noluerunt. Proinde neque malam doctrinam in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros Origenis legit, & ecclesiasticas expositiones ostendit, ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt, nesciunt se ipsos. Haec ergo Theotimus uitae rectitudine nobilissimus Epiphanio respondisse fertur, Sed quoniam detractores plurimi subrepentes

repentes, uelut blasphemum respuunt Origenem, pauca de his dicere non uideatur absurdum. Viles homines, & qui per seiplos nequeunt apparere, uisuperando meliorem esse se aliquid conantur ostendere. Hoc passus est primo Methodius, Lyciae Olympi ciuitatis episcopus, deinde Eustathius pauci praesul temporis, & post eum Apollinaris, nouissime Theophilus. Isti derogabant Origeni, & alij ob aliam causam ad accusationem eius accesserunt. Methodius igitur cum multum derogasset primum Origeni, postea uelut ex poenitentia miratus uitum, in dialogo quem attulauit Xenonem, sic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimonijs factis contra Origenem loquar? Quum enim culpant eum pro quibus putant causas, & nihil quasi male credentem de sancta Trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis & rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Niceni concilij, libris proprijs contra Arianos uoce clara testem suae fidei hunc uitum uocat, illius libros coniungens suis, & haec dicens: Mirabilis, inquit, & laboriosissimus Origenes hoc de filio dei nobis testimonium perhibens ait, coaeternum eum asseuerans patri. Ignorant igitur seiplos derogatores Origenis, etiam laudatorem eius Athanasium blasphemantes. Haec de Origenis dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam.

Methodius in Xenone de Origenis

Athanasii testimonium de Origenis

Caput XII

Ioannes igitur Constantinopoleos indignatus non est, quod praeter regulas in ipsius ecclesia ordinationem fecisset Epiphanius, sed tamen rogabat ut inter episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum eo nec orare respondit, nisi Dioscorum & qui cum eo erant, urbe depelleret, & ipse in librorum Origenis damnatione subscriberet. Ioanne haec facere differente, & dicente, non oportere ante catholicam cognitionem aliquid facere petulant: ad hoc consilium ab inimicis Ioannis Epiphanius instigatur. Quum esset in Apostolorum ecclesia celebranda collectio, procedere faciunt Epiphanius, & coram omni populo Origenis damnare libros & adiudicare Dioscorum eiusque sequaces, simul quoque derogare Ioanni uelut eorum defensori. Haec Ioanni nunciantur. Altero uero die quum iam uenisset Epiphanius ad ecclesiam, haec per Serapionem uerba mandauit: Contra regulas multa gessisti o Epiphani, primum quidem, quod ordinationem fecisti in ecclesia sub meo iure constituta: deinde quia me non iubente, in ea, auctoritate propria sacra celebrasti. Rursus quod inuitatus excusasti, & nunc de nouo in te ipsum confidis. Quapropter obserua ne turbatio nascatur in populo, & huius rei periculum ipse suscipias. Haec quum audisset Epiphanius ab ecclesia formidans abscessit. Quumque reuersurus esset ad Cyprum, ferunt quidam haec eum mandasse Ioanni: Spero quod non morieris episcopus. At ille remandauit: Spero te ad tuam patriam non rediturum. Haec utrum uere dicta sint, nescio: ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius uiuus peruenit ad Cyprum, sed in naui defunctus est, & Io-

Io. Chrysostrimus non consentit in damnationem Origenis librorum, Epiphanius Origenis libros damnat & Dioscorum

Io. Chrysostrimus ad Epiphanius

Epiphanius subducit se

annes paulo post ab episcopatu depositus est.

Cap. XIII
Io. Chryso-
stomus
aduersus Eu-
doxiam Aug.

Cum Epiphanius discessisset, perlatum fuit ad Ioannem, quod Eudoxia Augusta eum contra Ioannem armasset: & hinc accensus, lingua ubertate sermonem fecit ad populum cunctarum mulierum uituperatione plenum. Hunc sermonem populus omnis arripuit quasi contra Augustam prolatus esset, & ita peruenit ad aures Imperatoris. Quod Augusta cognoscens, uelut iniuriam suam narrauit Imperatori, dicens illius magis esse contumeliam quae ipsius uxori fieret. Quamobrem factum est ut Theophilus contra eum per quam uelociter synodum celebraret. Quod etiam Seuerianus simul agebat: erat enim adhuc inimicus. Inter haec Theophilus uenit, multos simul episcoporum mouens. Confluebant igitur plurimi Ioannis inimici. Aderant etiam quos ab episcopatu remouerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedone conuenerunt, ubi tunc erat episcopus Cyrinus multa contra Ioannem loquens, impium eum superbumque uocans. Episcopi uero delectabantur talibus. Porro Marthas Mesopotamenus episcopus, inuitus Cyriaci calcauit tunc pedem. At ille dolore constrictus Constantinopolim cum episcopis transire non potuit: alij uero sunt transuecti.

SOZOMENVS.

Postea uero cum dolore laboraret eius crus continue, est abscisum: quia a putredo penè omne corpus eius inuaserat, & in pedem alium iam serpebat. Is ergo post paululum temporis est defunctus.

SOCRATES.

Theophilo autem ab Alexandria uenienti nullus occurrit, nec solenni honore potitus est. Erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nauata, qui tunc uenerant cum frumentis, occurrentes eum fauorabiliter susceperunt. Cumque uenisset Constantinopolim, refutauit in ecclesia introire, sed in una domo Augustarum, uocabulo Placidiana tunc habitauit. Hinc ergo ceperunt contra Ioannem mouere causas: & non iam de libris Origenis mentio ferebatur, sed has accusationes illicitas excitabant. His ita preparatis, conuenientes episcopi in suburbano Chalcedonensi, quod Rufini nomine uocatur, ubi est in honore Petri & Pauli Apostolorum basilica constituta, euocauerunt Ioannem satisfactorum pro quibus accusabatur: iusseruntque ut cum eo uenirent Serapion, & Tigris eunuchus presbyter, & Paulus lector. Illi enim simul accusabantur. Cumque Ioannes euocantes uelut inimicos refugeret, uniuersalem synodum fieri proclamauit. At illi nihil morati quater eum euocauerunt. Qui cum nolisset occurrere, sed synodum fieri proclamaret, damnauerunt eum: in nullo culpantes, nisi quod uocatus nolisset obedire. Cumque hoc fuisset circa uesperam nunciatum, populus ad seditionem maximam excitatus est: & noctu concurrentes, eum trahi ab ecclesia non sinebant, sed clamabant, ut apud maius conciliū de eo ageretur examen. Porro inuisio

Domus Placi-
diae Augusta

Accusatur
Chryso-
stomus

Condemnatur

In iussu Principis urgebat, uelociter eum eici, & in exilium deportari. Hoc cognoscens Ioannes tertio damnationis die circa meridiem seipsum populo ignorante contradidit. Cogitabat enim ne ulla propter ipsum seditio nasceretur. Et ille quidem in exilium ducebatur. In populo autem seditio enormis est exorta, ita ut etiam multi inimicorum eius misericordia mouerentur, dicentes eum calumniam passum, quem paulo ante desiderabant uidere depositum. Quamobrem clamabant omnes contra Principem atque concilium sacerdotum, & maxime contra Theophilum. Non enim eius machinatio iam poterat latere, quae multis quidem indicijs apparebat, maxime quod Dioscoro eiusque fratribus mox post Ioannis deiectionem comunicauerat. Tum igitur etiam Seuerianus in ecclesia docens Ioanni derogabat, dicens: Et si in nullo alio uituperandus Ioannes est, eius tamen superbia crimen est ad damnationem sufficiens. Omnia namque peccata remittuntur hominibus, superbis autem deus resistit, sicut sanctae scripturae docent.

Ora igitur immensa seditione, populo discurrente, & ad ipsa regalia proclamante, Augusta permota rogauit Imperatorem, ut eum reuertipreciperet. Misso igitur tunc eunucho Bresone, etiam necessitas Ioanni inuito, ut in ciuitatem ingrederetur, imposita est. Cum uero redisset, cum multo eius honore ad ecclesiam plebs occurrit. Et mox ut Ioannes ingressus est, rogabant ut in episcopali sede resideret, & populo orationem pacis impenderet. Quod cum refutaret atque diceret, quod hoc oporteret iudicio fieri synodali, & eos qui damnauerant, suam sententiam reuocare, accendebantur omnes eum uidere in loco proprio residentem, & uerba doctoris audire. Qui licet diu tardaret, praualuit tamen populus & eum in sede residere episcopali coegit, & consuete orationem praebere pacis. Coactus etiam sermonem fecit ad populum. Haec causa aliam praebuit inimicis occasionem. Et primum quidem de Heraclidae ordinatione contra eum mouere dicebatur Theophilus quaestionem, ut Ioannem huius rei occasione deponeret. Verum Heraclides non aderat, iudicabatur autem ueluti praesens quasi quosdam iniuste caecidisset, catenisque uinctos misisset in pompam Ephesi per mediam ciuitatem. Cumque pars Ioannis diceret auditorium debere iuste constitui, Alexandrini contendebant ut Heraclidis accusatores susciperentur. Hinc ergo seditio & caedes inter Constantinopolitanum populum & Alexandrinum uehemens est exorta. Ob quam rem plurimi uulnerati, pauci etiam mortui sunt. Haec uidens Theophilus repente diffugit Alexandriam. Quod etiam alij fecerunt episcopi, praeter paucos, qui personam Ioannis amplectebantur. His ita gestis, reprehensibilis Theophilus est inuentus. Cuius auxit inuidiam, quod rursus Origenis libris incumberet. Qui cum a quodam fuisset interrogatus, quomodo ea quae damnauerat rursus amplecteretur, ita respondit: Origenis libri si

Mittitur in
exilium

Seuerianus de
Io. Chryso-
stomo

Cap. XIII
Seditio Con-
stantinopoli
propter Chry-
stomum in
exilium ab-
ductum

Heraclides &
Chryso-
stomus
ordinatus, ac-
cusatur

Seditio

Theophilus
recurrat Ale-
xandriam

miles sunt prato floribus uniuersis pleno: quicquid ergo in eis bonum inueni-
uenero, hoc decerpo. Si quid uero mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pun-
gat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait, non considerans Salomonis sapi-
entissimi uerba dicentis, quod uerba sapientum sicut aculei sunt. Ob hanc
ergo causam apud omnes Theophilus reprehensibilis uidebatur. Porro
Dioscorus Hermopoleos episcopus paulo post fugam Theophili mortu-
us est, claraq; sepultus in basilica apud ilicem constituta. Vbi propter Io-
annem synodus fuerat celebrata.

THEODORITVS.

Locus exilij Missus ergo tunc Ioannes in exiliū, apud ostium habitabat Ponti, quod
Chrysoptomi uocatur Hieron. Quumq; per noctem terræ motus ciuitatem regiam inua-
sisset, Legati mane mittebantur ad eum, rogantes ut uelociter reuerteretur
ad ciuitatem, & orationibus suis pericula remoueret. Sed & alij post illos, &
rursus alij destinati sunt, ita ut Legatis Bosphorus repletur. Quod quū si
delissimus populus cognouisset, fluctus Propontidos nauibus est opertus.

Occurrunt Omnes enim occurrerunt cereos & lampades accendentes pro reuersione
Chrysoptomi pastoris

SOZOMENVS.

Nilammon Interea cum Theophilus nauigio Hierapolim aduenisset, mortuo eius
ciuitatis episcopo, Nilammonem monachum elegerunt ciues. At ille cum
crebro refugeret ei Theophilus suadebat, ne sacerdotium refutaret. Tum il-
le promisit, dicens: Cras quod domino placet, implebitur. Altero uero die
uenientes ad cellam eius cogebant eum. Tum Nilammon, prius, inquit, ore
mus. Quod quum Theophilus laudasset, simul orabat. Nilammon autem
repente suam uitæ cum illa oratione suscepit.

SOCRATES.

Cap. XV Ioannes itaque doctrinis occupabatur, ordinauitq; Serapionem Hæta-
Serapion liciæ Thracensis episcopum. Vnde contra eum maius odium excitatur.

Statua Eudo- Nam paulo post hæc contigisse noscuntur. Augustæ Eudoxiæ statua at-
xie Aug. gentea constituta est in columna Porphyretica chlamyde circumamicta:
eratq; posita nec proxime nec longe ab ecclesia Sophia, quam plateæ tantū
tummodo diuidebat iter. Illic ergo consuecte Ludus publicus occurrebat.
Porro Ioannes iniuriam hoc arbitratus esse ecclesiæ, consuecta fiducia rursus
suam armauit linguam. Et cum oporteret principes supplicationis uerbo
deflectere, ut à tali Ludo recederetur, hoc non fecit, sed impetu suæ uisus elo-
quentiæ, iubentes fieri talia obiurgabat. Augusta uero rursus ad suam hæc
traherebat iniuriam, & denuo præparabat, ut aduersus eum synodus celebra-
retur episcoporum. Hoc sentiens Ioannes, illam notissimam in ecclesia pro-
tulit homiliam, cuius initium est: Rursus Herodias insanit, rursusq; turbatur:
denuo saltat, denuo caput Ioannis in disco concupiscit accipere. Quod factum,
amplius ad iram accendit Augustam.

Ludus circa *statuā Aug.*

SOZOMENVS.

Cap. XVI Interea quidam homo comprehensus est, qui Ioannem uolebat occide-
Subornati tra- re, traditusq; ad supplicium Præfecto, à Ioanne ne perimeretur ereptus
cidarij, qui est. Postea uero Elpidij presbyteri seruus, cursu in episcopum irruens, eum
Chrysoptomi interimere nitebatur. Et dum à quodā teneretur, & ipsum repente percussit,
occiderent simul & alium adstantem, & tertium. Tum clamore facto & multis cōueni-
entibus plurimos interemit, nouissime tentus & traditus est. Ex illo tempore
Ioannem populus custodiebat diē noctūq; eius circumfidentes domum.

SOCRATES.

Cap. XVII Paulo post aderant episcopi, Leontius Ancyre Galatiæ, Ammonius La-
Altera syno- odicia, Bresson Thraciæ Philippensis, Acacius Berceæ Syriæ, & alij qui
cus propter dam. His præsentibus accusatores priores denuo mouebantur. Ioannes ita-
Chrysopt. que confidebat in talibus, rogans ut accusatio decenter flagitaretur. Cumq;
superuenisset festiuitas Natalis Saluatoris, Imperator solenniter ad eccle-
siam non uenit, sed mandauit Ioanni, quod ei non communicaret nisi crimi-
nibus prius exueretur. Cumq; pro securitate Ioannis accusatores eius ual-
de terrentur, præsentibus episcopi nihil aliud requirebant, nisi quod post de-
positionem non decreto concilij resedisset in sede. Cumq; ille responde-
ret, quod sexaginta quinque episcopi communicantes ei decreuissent, Le-
ontius & alij reclamabant dicentes: Sed plurimi te ò Ioannes deposuerunt.
Cumq; denuo Ioannes hanc regulam non orthodoxorum ecclesiæ, sed
esse sitmaret Arianorum: nam in Antiochia congregati pro damnatione
fidei de Consubstantialitate prolata, odio Athanasii hanc regulam protu-
lerunt: Tum illi non recta satisfactione condemnauerunt eum, non intelli-
gentes quod dum hac regula uterentur, Athanasium quoque deponerent.
Hæc acta sunt circa festiuitatem Paschæ. Mandauitq; Imperator Ioanni,
non se posse ad ecclesiam uenire, quod eum duo concilia condemnassent.
Vacabat ergo Ioannes, & nequaquam in ecclesiam descendebat. Moxq;
omnes ei fauentes ab ecclesia recedentes, Pascha quidem in Thermis quæ
Constantinianæ uocantur, celebrauerunt. Cum quibus plurimi episcopo-
rum, presbyterorum, & sacri ordinis clericorum commoti sunt, collectiones
seorsum per loca diuersa celebrantes: unde etiam Ioannitæ uocati sunt.
Ioannitæ uoca- Porro Ioannes duobus mensibus nusquam processit, donec Princeps eum
ti, qui erant à duci iuberet in exilium. Et ille quidem tractus ab ecclesia, ducebatur. Qui-
parte Ioannis dam uero Ioannitarum eo die ecclesiam incenderunt. Qua ardente flans
Chrysoptomi uentus etiam basilicam Senatus pariter comprehendit. Quod actum est ui-
cesimo Ianuarij mensis, Consulatu Honorij sexto & Aristhenis. Ob quam
rem Optatus Præfectus urbis cum Paganus esset, odio Christianorum
plurimos Ioannitarum diuersis tormentorum generibus lanauit.

THEODORITVS.

Cap. XVIII
Chrysoſtomus
ubi exulauit
Cucusos

Ioannes igitur non solum è ciuitate pulsus est, sed etiam in quoddam exiguum oppidum atq; desertum Armeniae Cucufon destinatus est. Inde rursus ad Pityuntem ubi fines sunt Ponti imperijq; Romani, quæ loca crudelibus Barbaris sunt uicina. Sed clemens dominus non permisit uictorem athletam per loca talia diu morari.

SOZOMENVS.

Innocentius
Ro. Pont. pro
Chrysoſto
mo

Inter hæc Innocentius Romanus antistes audiens de Ioanne, & moleste ferens, uolensq; generale celebrari concilium, scripsit Ioanni & clero Constantinopoleos quod non oporteret Ioanni successorè dari, nec eius clerum alij parere pontifici, quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt uero Ioannem cum in exilium duceretur per uisionem cognouisse diem quo moriturus esset, ostensum sibi à Basilico martyre in Comanis: ubi cum esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens & ardorem solis, uitam languore finiuit.

SOCRATES.

Quartodecimo die Septembris mensis, Consulatu Honorij septimo, & Theodosij secundo.

THEODORITVS.

Huius igitur iniustitiæ causas abominati sunt præcipue Europæ Ponticæ Illyrici eius partis effecti sunt. Orientales autem plurimi quidem iniustitiam declinauerunt, corpus tamen ecclesiæ diuidere noluerunt. Verum mortuo illo omnium doctore terrarum, non prius Occidentales episcopi Aegyptiorum & Orientalium, Bosphorensium atque Thracensium sunt amplexi cõmunionem, quàm illius sacratissimi uiri nomen inter prædecesores poneretur episcopos. Et Arfacium quidem, qui post eum ordinatus est, ne alioquin dignati sunt. Atticum uero Arfacij successorem, legationem crebro mittentem, & pacis pignora postulantem, in *Δυμήχου* scilicet pro Ioannis nomine, postea susceperunt.

SOCRATES.

Caput XX
Arfacius Cõ/
stantinopolit.
episcopus

Transactis itaq; diebus paucis, Arfacius Cõstantinopoleos ordinatur episcopus, Nectarij frater, ualde longæuus, & plusquã octuaginta annos habens, qui mansuetissime admodum regebat episcopatum.

SOZOMENVS.

Cuius opinioni derogauit postea, quod cum Ioannis fautoribus agebatur. Nam cum Arfacio cõmunicare nollent, nec orationem habere cõmunem, sed (sicuti dictum est) seorsum per loca secreta ultima ciuitatis, sacra celebrarent, hæc ille renunciauit Imperatori. Cumq; iussisset ut eos manu militari turbaret, lapidibus atq; fustibus populum conuertit in fugam. Nobiliores autem & magis propensos in amorem Ioannis coniecit in carcerem. Porro milites (ut fieri solet) accepta licentia, prædam circa mulierum ornamenta

amenta faciebant, zonas aureas, dextralia, monilia, lauatoria, anulos, diademata, & cum ipsis auribus earum auferentes in aures. Ob quam rem turba maxima & gemitus in ciuitate prouenit. Nec sic tamen illi affectum deporsuere Ioannis: uerum publice plurimi conuenire, nec in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdam etiam erat domi quoque manere periculosum, ita ut ciuitatem declinarent: Multi siquidem uiri, plurimæq; mulieres nobili genere procreatæ, uirginitate atq; uirtute uitæ laudabiles fugerunt.

SOCRATES.

Eo tempore etiam grando uehemens Constantinopoli & circa eius suburbana descendit. Quod factum est Consulatu eodem Honorij sexto, & Aristeneti, die tricesimo Septembris mensis, quod dicebant dei ira factum, eo quod sine iudicio Ioannes fuisset condemnatus. Quibus uerbis clementum dedit mors Augustæ continuo subsequuta. Quarto nanque die post grandinem est defuncta.

SOZOMENVS.

Tum uero Cyrinus Chalcedonenſis episcopus, qui Ioannem crebro lacerauerat, secto pede defunctus est.

SOCRATES.

Alij tamen dicebant, Ioannè hoc iuste perpeſsum, eo quod multas ecclesiasticas Nouatianorum, Quartodecimanorũ, & aliorum tulisset hæreticorum.

SOZOMENVS.

Eo tempore quidam lector Eutropius est detectus, quasi & ipse in ecclesiam misisset ignem. Qui cum multa fuisset tormenta perpeſsus, coniectus in carcerem, paulo post est defunctus. Quid autè de eo contigerit ex istimo esse memorandum. Quidam uidit in somnis adstitisse altari uirum pulchritudine & magnitudine decoratũ, quasi in honore martyris Stephani consistentem, & quasi cogitantem eo quod boni uiri nusquam inueniretur, atque totam se circumire ciuitatem, & nisi Eutropium nullum penitus inuenisse. Cumq; is qui uiderat, experrectus fuisset, somnium retulit fidelibus uiris. Deinde requirens eos qui à Præfecto comprehensi fuerant, & uerbis macerati, inuenit Eutropium, eiq; retulit uisionem. At ille flens, orationem sibi dari ab eo qui uiderat, implorauit. Cumq; diuersos Præfectus torqueret, nec personas incendiij reperiret, etiam mulieres quasdam tenens suadebat ut episcopi cõmunionem amplecterentur Arfacij: & multæ quidem declinauerunt: Olympias autem iniustum credens malitiæ satisfacere dixit: Adijce mihi calumniatores, & uolentiam maiorem impone: mihi uero perhas non est cõmunicare, & ea facere, quæ pijs non licet perpetrare. Quam cum nequisset flectere Præfectus ut cõmunicaret Arfacio, tum dimissam & paulo post tentã, multo nudauit auro, hoc modo credens ipsius frangi constantiam. Eo tempore Tigrius presbyter ueste nudatus, & dorso caesus

caelus, ita tensus est, ut pedum eius ac manuum articuli soluerentur.

S O C R A T E S.

Caput XXII
Arfatius mor
ritus

ARfatius itaq; quum modicum uixisset tempus, defunctus est. Con
latu sequenti Stilliconis secundo, & Anthemij, undecimo die Nouem
bris mensis. Quo mortuo, de episcopatu Constantinopolitano magna coe
pit esse contentio. Et propterea cum quatuor uacassent menses, sequenti Co
sulatu Arcadij sexto, & Probi, Atticus ordinatur episcopus, genere Atme
nius, habitu monachus, à iuuentute sua naturali sapientia decoratus.

Atticus suc
cedit

S O Z O M E N V S

Cap. XXIII
Siricius
Anastafius
Innocentius
Ro. Pont.

INterea cum Siricius quinque annis Romanorum rexisset episcopatum,
Anastafius ei successit. Post quem Innocentius Pōtificatus iura suscepit.
Defunctus quoque est etiam Flauianus, non consentiens in damnationem
Ioannis. Flauiano moriente, Porphyrius Antiochenum suscepit episcopatu
tum. Et quoniam plurimi contra Ioannem consenserant, propterea in Con
stantinopolitana urbe multa diuisio facta est, ita ut missas apud seipos plu
rimi celebraret, & scandala prouenirent: quoniam propter gratiam Arfati
atq; Porphyrij, nec non Theophili Alexandrinæ ciuitatis episcopi, pridem
studio Procerum posita lex fuerat, iubens omnes in ecclesiam conuenire, &
qui non communicarent, procul expelli.

Flauianus An
tiochenus
Porphyrius
succedit

Ca. XXIII
Huni in Thra
ciam
Latrones isau
ria
Stillicon

EO tempore cum discordia sacerdotum, etiam Respublica magnis con
cussionibus turbabatur. Huiusmodi transeuntes Histrum, Thraciam
deuastabant. Isauria quoq; latrones maxima multitudine congregata usq;
ad Carenos & Phoeniciam uenientes, urbes & uicos in medio positos por
pulari sunt. Per idem tempus Stillicō magister armorum erat apud Hono
rium magna præditus potestate, habebatq; sub se Romanorum plurimos
atq; gentiliū. Qui contractis inimicitijs cum Arcadij ducibus, cogitabat
congradi contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio Alaricum regem Go
thorum fecit ordinari magistrum militū, & accessit aduersus Illyricum, eiq;
Iouium Præfectum constituit, ut arma contra Romanos attolleret, ac pro
uinciales Honorij subderet ditioni. Et cum Alaricus Barbaros sub se consti
tutos & per Dalmatias habitantes cōgregasset, uenit ad Epirum ubi multo
tempore commoratus, reuersus est in Italiam: quia cum discedere uoluisset
Honorij literis est detentus, sicut ipse confessus est.

Alaricus rex
Gothorum

T H E O D O R I T V S.

Cap. XXV
Cyrillus Ale
xandrinus
Ioānes Hiero
solymitanus

EA tempestate Cyrillus Theophili consobrinus, Alexandrinum susce
pit episcopatum. Hierosolymorū ecclesiæ præsidebat Ioannes uir mira
bilis successor Cyrilli. Antiochiæ autem Alexander, uir sermone doctus,
& uirtutem ostendens magnis operibus. Is enim Porphyrio succedens, qui
post Flauianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimēta clementiæ. Fla
uianus equidem sapientiæ subtilitate florebat. Porro sacratissimus Alexan
der conuer

der conuersatione summoq; philosophiæ eloquio, & plurima donorum co
pia abundabat. Is namq; etiam partem Eustathij (quam pridem Paulinus ^{Eustathianos}
flectere non potuit, nec post illum Euagrius) precibus usus reliquo corpori ^{unit orthodoxis}
copulauit: egiq; festiuitatem, cuius similem nemo potuit aliquando uidere.
Nam quum omnes fideles sumpsisset sacerdotes simul & populum, uenit
ad locum, ubi Eustathiani congregabantur. Apprehendensq; psallentes
& unum canticum sub quadam congruentia prædicantes, à porta ultima ci
uitatis usque ad maiorem ecclesiam totam plateam compleuit hominibus,
& ostendit fluuium rationalem, instar fluminis decurrentis. Hæc Iudæi ui
dentes & Ariani, & paruæ reliquiæ Paganorum, ingemuerunt, uidentes
alios fluuios in mare ecclesiæ concurrentes. Is ergo Pontifex, Ioannis ma
gni uocabulum ecclesiasticis ^{δυστυχίας} primus inseruit.

Huius doctoris reliquiæ sequenti tempore in regiam deuectæ sunt ciui
tatem. Rursumq; fidelissimus populus per pelagus quasi per terrā cur
rens, undas Bosphori lampadibus & cæreis obuelauit. Hunc ergo thesaurū
in illa ciuitate recondidit Imperator. Qui sui aui & uocabulum fortitus est, &
pietatem seruat inuiolabilem. Is in eius loculum de figens oculos atq; fron
tem, pro Arcadio & Eudoxia genitoribus supplicauit, ut ignoranter delin
quentibus ueniā condonaret. Pridem enim mortui sunt eius parentes hunc
orphanum relinquentes. Sed patrum & progenitorum deus, experientiam
pupilli eum sentire nō pertulit. Nam & pie nutriri fecit, & sine concussionis
metu custodiuit eius Imperium, atq; tyrannorum consilia refrenauit.

Isenim beneficiorum semper memor honorabat beneficij largitorem, ha
bebatq; participes hymnorum forotes seruantes conuersatione uirgini
tatem, & delicias maximas iudicantes sacrorum meditationes eloquiorum,
thesaurum inauferibilem existimantes manus egentium. Verum ipse Prin
ceps multis etiam alijs adornatur, maxime uero clementia, mansuetudine,
animi tranquillitate nunquam recipiens tempestatem fide uera atq; proba
bili. Cuius indicium nos conuenit ostendere manifestum. Quidam uir con
uersationis quidem monachicæ, sed asperior consilio, adijt Imperatorē pro
quadam causa rogās. Cum hoc crebro fecisset, nec ea quæ postulauerat im
petraisset, eum ab ecclesiastica cōmunionē prohibuit, & imposito ei uinculo,
discessit. Verum fidelissimus Imperator ad palatiū reuersus, tempore pran
dij præsentibus conuiujs ait, non se sumpturum cibum, nisi prius eius uincu
lum solueretur. Ob quam rem misit ad ciuitatis episcopū, rogans ut iuberet
ei qui ligauerat, ut ipsius uincula solueret. Cumq; dixisset episcopus, non de
bere à quolibet obligationem recipi, & mandasset quod solutus esset: ille ta
men eius non suscepit solutionem, donec qui ligauerat multo labore requi
situs ei cōmunionem quam prohibuerat, reddidisset. Idolorum igitur tem
pla quæ fuerant derelicta, à fundamentis dirui fecit, ut posteris ne uestigiū
quidem

Cap. XXVI
Io. Chryso
mi reliquie
Constantino
lim delate

Ca. XXVII

Theodosi in
nioris laus

Templa Gen-
tiliū à funda-
mentis euerſa
Roilas Scythi-
um Nomadū
dux fulmine
pſtigatus cū
exercitu

Ca. XXVII
Perſe contra
Theodoſium
iuniorem

Gororanes

Eunomius epi-
ſcopus

Cap. XXIX
Bonifacius
Zofimus
Caeleſtinus
Praylius
Theodotus

Apollinaris
uinit ortho-
do-
xis

quidem erroris priſtini reperirent. Hunc enim ſenſum etiam in ſua lege con-
ſcripſit. Quando igitur Roilas dux Scythiæ tranſiit Hiſtrū, & cum inu-
mero exercitu uehemēter Thracias populatus eſt, ipſamq; regiā ciuitatem
obſidere ſe & ſubuertere minabatur, ſupernis iaculis atque fulminibus eum
maieſtas diuina percutiēs, & ipſum & omnē ſimul concremauit exercitum.
Tale aliquid à domino eius conſolatore etiā Perſico prelio geſtum eſt.
Nam cum illi Romanos uacare cognouiſſent, & ciuitates in conſinio
conſtitutas debellarent, pacisq; pacta tranſcenderēt uafſtatis ſinibus, nemo
ferebat auxilium. Imperator nanq; de pace præſumens, duces & milites ad
alia bella miſerat. Tunc ergo imbre uehementiſſimo, & grandine demiſſa,
ulterius eos deus accedere non permiſit, eorumq; ligauit curſum, ita ut
ginti diebus totidem ambulare ſtadia non ualere. Duces uero uenientes
congregarunt exercitū, & in priori bello obſidentes urbem Imperatoris uo-
cabulo nominatā, ridiculos oſtendit. Cum enim pluſquam triginta diebus
Gororanes rex, prædictam undiq; obſideret ciuitatem, & multa machina-
menta conſtrueret, & turres cōtra muros ciuitatis excelsas ædificaret, ſolus
Eunomius ſacraſſimus eius ciuitatis epiſcopus reſtitit, & impetum molimi-
nis eorū machinasq; deſtruxit. Et licet duces noſtri hoſtibus bellando ceſ-
ſiſſent, & obſeſſi ciues reſiſtere non auderent, iſte ſolus pugnando à uafſa
tione præſeruauiſſet ciuitatē. Unus itaq; partis hoſtilis uir dum conſueſſe blaſ-
phemaret, & Raſfacis atq; Sennacherib uerba profunderet, & cum uafſa
neria minaretur, ſacrum ſe concrematurū templum: ille uir ſanctiſſimus non
ferens huius inſaniam, iuſſit baſiſtam poni iuxta propugnaculū, quæ Apo-
ſtoli Thomæ habebat uocabulū: & maximo in eam lapide coaptato, in no-
mine, inquit, eius qui eſt blaſphematus, lapidem tenſo arcu dimittite. Tum
lapis emiſſus ueniens uſq; ad faciem nephandiſſime blaſphemātis, uultum
eius ualde corruptit, caput contriuit, cerebrumq; in terrā diſperſit. Hoc cum
Dux exercitus cognouiſſet, qui ſe ciuitatem capturum eſſe minabatur ſiluit,
& rebus ipſis uictum ſe eſſe profeſſus eſt, & metuens queſiuit pacem. Sic et
go Rex omnium fideliffimum hunc principem conſeruauiſſet, cum & iſte ſer-
uitutem profiteatur, & competens offerat domino miniſterium.

Inter hæc Innocentio optimo Romanæ urbis antiſtiti ſucceſſit Bonifa-
cius, Bonifacio Zofimus, Zofimo Caeleſtinus. Hieroſolymis uero poſt
Ioannem Praylius ſuſcepit eccleſiæ præſulatum. Verum in Antiochia poſt
ſacrum Alexandrum Theodotus caſtittatis ſpeculum, eccleſiæ pontifex or-
dinatur manſuetudine & puritate conuerſationis ornatus. Is enim cohor-
tē Apollinaris alijs ouibus miſcuit, rogans eos ut unirentur ouili. Ea qui
dem tempeſtate Iſdigerdes Perſarum rex contra eccleſias huiusmodi de
cauſa bella commouit.

Abdas

Abdas quidā erat epiſcopus plurimis uirtutibus adornatus. Is nō me-
diocriter uſus zelo diuino, *πυρῆιον*, id eſt, focum eorū ſeu Veſtam
deſtruxit. *Πυρῆια* nanq; illi uocant templa, in quibus ignem ſeruant: deum
enim arbitrantur ignem. Hoc cum rex cognouiſſet à Magis, euocauit Ab-
dam: & primo quidem manſuete culpauit factum, præcipiens ut *πυρῆιον*
ruſus ædificaret. Illo reſiſtente, & hoc nequaquam facere cōfirmante, uni-
uerſas ſe rex deſtricturum interminatur eccleſias: cuius interminationem
completio ſubſecuta eſt. Nam prius illum uirum occidī præcipiens, deſtrui
quoq; eccleſias imperauit. Ego ſanè deſtructionē τῶν *πυρῆιων* non reor op-
portune commiſſam: neq; enim ſanctus apoſtulus cum ueniſſet Athenas,
& ciuitatem repletam idolis conſpexiſſet, aras ab illis honoratas deſtruxit,
ſed ratione ignorantiam redarguit, & ueritatis iura monſtrauit. Quod uero
deſtrictū templum reædificare noluerit, ſed necem magis elegerit, ualde
admiror, & plurimis eum honorandum coronis exiſtimo. Tale eſt enim
ignem adorare, quale eius ædificare templum. Hinc ergo ſumens tempe-
ſtas inſitium, ſæuiſſime atque ferociter circa pietatis alumnos intumuit, & tri-
ginta iugiter annis fluctuatio dura permansiſt, à Magis ueluti quibuſdam
procellis agitata. Magos enim appellant Perſæ eos, qui elementa deſicāt.
Quorum fabulas in alia conſcriptione monſtrauiſſimus, in qua horum inter-
rogationibus dignas ſolutiones obtulimus. Gororanes itaq; filius Iſdeger-
dis, poſt patris mortem cum Imperio etiam contra Chriſtianā pietatem
bella ſuſcepit. Quas enim tormentorū ſpecies, & ſuppliciorum adinuentio-
nes prijs intulerit, non eſt facile nunc narrare. Aliorum nanq; manus exco-
riauerunt, aliorum dorſa, aliorum capita, à fronte inchoantes uſque ad cer-
uices nuda cute reliquerunt. Alios ſectis per mediū calamis, nudos operien-
tes, & ipſas ſectiones calamorū carnibus aptantes, à capite uſq; ad pedes
ſtringentes, poſtea calamos ex eorum membris uiolenter traher-
bant, ut acutæ ſectiones calamorū cum traherentur eorum carnes ſecarēt,
& tormentum amariffimi doloris inferrent. Deinde fodientes lacus, & eos
undiq; obrurantes, ſoricum maiorum greges in eos immiſerunt, eiſq; pa-
bulum athletas dederunt, impie ligantes manus eorū & pedes, ne poſſent
à ſe beſtias remouere. Sed & alia tormenta ſæuiora ualde exercuerunt, ha-
bentes doctorem ueritatis inimicum: Sed non potuerunt athletarū deuin-
cere fortitudinē. Sponte nanq; currebant, ut occaſione huius mortis incor-
ruptibilis uitæ dona perciperent. Duorum tamen aut trium faciam mentio-
nem, ut per hos reliquorum fortitudo monſtretur.

Hormiſdes quidam ualde nobilis apud Perſas erat, qui patrem Præfe-
ctum habuerat. Hunc cum rex cognouiſſet, eſſe Chriſtianū, deduci
fecit, & imperauit ut ſalutarem negaret deum. At ille: Nec iuſtum, inquit,
nec utile præcipis imperator. Nam qui docetur ut deum omnium facile con-
temnat

Bb temnat

Cap. XXXI
Abdas epiſco-
pus, Perſarū
πυρῆιων deſ-
truxit

Perſequentio
Chriſtianorū
apud Perſas

Ca. XXXI
Hormiſdes
Perſa

temnat ac neget, facillime quoque spernit imperatorem, cum & ipse sit particeps naturae mortalis. Et si summo supplicio dignus est, qui tua sceptrata temperit Imperator, multiplicibus tormentis subdendus est, qui cunctorum negauerit creatorem. At Imperator cum debuisset mirari prudentiam, fortissimum diuitijs & dignitate nudauit athletam, iussitque ut nudus traheret camelos exercitus. Quumque plurimi transissent dies, respiciens de superioribus Imperator, uidit illum eminentissimum uirum solis radijs inflammatum, & pulueris squalore repletum, patriaeque nobilitatis memor, eum ad se iussit adduci, & lineis uestibus operiri. Deinde putans quod tam praecedenti afflictione, quam ex ista clementia molliretur, uel nunc, inquit, illa obstinatione exutus, nega filium fabri. At ille dei zelo repletus, dirupit uestem & proiecit, dicens: Si propter hoc me putas a pietate recedere, habe donum cum impietate, quam possides. Hanc eius fortitudinem contemplatus, nudum eum a suo expulit imperio.

cap. xxxij
Sannes

Sannes quoque mille famulorum dominum, resistentem sibi, & negare creatorem omnium nolentem, requirens quisnam seruorum eius esset fauissimus, illi aliorum seruorum tradidit dominatum. Cui ipsum quoque dominum seruire praecipit, simul & eius uxorem. Per hoc putans propugnatorem se flectere ueritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra constructam.

cap. xxxij

Beniamin etiam diaconum comprehendens, clausit in carcere. Cumque duo transissent anni, superuenit Legatus Romanorum pro alijs causis acturus. Et cum haec cognouisset, postulauit a rege ut dimitteretur Diaconus. Porro rex iussit ut promitteret Beniamin quod nulli Magorum doctrinam Christianam praedicare tentaret, & dimitteretur exire. Tum Legatus quidem custodire Beniamin quae rex praeeperat compromisit. Beniamin autem audiens monita Legati: Impossibile est, inquit, non me participare lumen alijs, quod ipse percepi. Quanto enim supplicio dignus sit qui talentum absconderit, sacra euangeliorum testatur historia. Sed rex horum nihil cognoscens, iussit eum absolui a uinculis. At ille praedicare nullatenus cessabat: & capiens eos qui ignorantiae caligine tenebantur, intelligibili luci iugiter offerebat. Dumque transisset annus, regi gesta illius nunciatur. Tum deductum ad se, negare iussit quem adorabat deum uerum. Ille quae fuit a rege, dicens: Quo dignus honore est, qui suum derelinquens regnum, inuadere studuerit alienum? Quumque dixisset rex: Morre ultimoque supplicio: Sapientissimus ille respondit: Quid ergo non iuste patiatum homo, qui fauorem mundique creatorem, nutritorem, ac saluatorem deserens, unum conseruorum suorum deificare uoluerit, & debitum illi cultum isti magis obtulerit? His sermonibus rex accensus, uiginti calamos acui, & totidem unguibus digitorum eius manum atque pedum praecipit insigi. Cumque hoc supplicium

placium ab eo derideri conspiceret, alium rursus calamum acutum in eius ferunt unde humana origo descendit, iussit immitti. Cumque crebro efficeretur & rursus induceretur, ineffabiles ei dolores excitabat. Post hoc uero supplicium impius atque ferox uirgam grandem spinis undique plenam, per eius meatum iussit induci, & hoc modo spiritum fortissimus decertator emisit. Sed & alia multa ab illis impijs sunt tentata. Nec tamen mirandum, quod illorum ferocitatem & impietatem longanimiter deus omnium patiatum, quando ante imperium maximi Constantini quicumque fuerunt Romano-rum imperatores, contra ueritatis ministros uehementer insanierint. Diocletianus namque passionis salutaris die in omni imperio Romanorum, destruxit ecclesias. Sed nouem transactis annis ista quidem denuo reflouerunt, & multiplicem magnitudinem susceperunt. Ille uero post rabiem suae impietatis extinctus est. Nam & bella huiusmodi futura dominus praedixit & ecclesiae uictoriam praedicauit. Nos tamen ipsae quoque res edocent, quod magis nobis utilia sunt bella quam pax: quia pax delicatos nos facit, remissos & timidus: porro bellum & mentem acuit, & praesentia quasi transeuntia contemnere persuadet. Sed haec quidem etiam in alijs operibus crebro diximus.

Diocletianus
in die passio-
nis domini, o-
mnes ecclesias
Christianorum
euerit

Eo autem tempore quo sacratissimus Theodotus Antiochenae regebat ecclesiam, Theodorus *mo. l. x. isias* quidem episcopus, sed totius doctor ecclesiae, cum contra uniuersam cohortem haereticorum fortiter pugnasset, finem uitae sortitus est. Is enim Diodori quidem magni doctrinam potitus est. Ioannis uero sacratissimi fuit socius atque cooperatus. Communiter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti: quae sex & triginta annis mansit in Praesulatu, & contra Arii Eunomijque acies fortissime praelatus est, insidiasque latronis Apollinaris extinxit, optimaque pascua diuinis ouibus praeparauit. Cuius frater Polychronius Apamiensium rexit ecclesiam, & gratia sermonis, & claritate uitae ornatus.

cap. xxxiiij
Theodorus
Mopsuestia-
tes episcopus

Polychronius

S O C R A T E S.

Non multo post tempore quam Ioannes defunctus est, moritur & Arcadius Imperator, uir mitis & quietus. Et circa finem uitae pro huiusmodi causa uenerabilis existimabatur. In urbe Constantinopoli domus est maxima, habens cognomen *uapuas*, id est, nucis. Est enim in eius domus uestibulo arbor nucis, in qua sermo est fuisse appensum martyrem Acacium & defunctum. Ob quam rem etiam Oratorium illic est aedificatum. Hunc Arcadius uidere uolens, ad orationem uenit, uotoque completo reuertebatur. Proinde cuncti circa Oratorium habitantes, uolentes imperatorem uidere accurrebant, & alij quidem extra domum praecesserant, ut melius aspectum principis & ordinem uiderent obsequij, alij uero sequebantur. Cumque omnes cum mulieribus atque filijs simul & mancipijs extra

cap. xxxv
Arcadij Aug.
mors

Acacius
martyr

Domus & lam
pvas, apud
Constantino
polim corruit

domum fuissent egressi, repente maxima domus Oratorio cohaerens, subit
to tota corruit, clamorq; cum admiratione sequutus est, quod oratio prin
cipis tot homines à ruinæ imminentis periculo liberasset. Arcadius itaque
relictò annorum octo filio Theodosio (de quo iam cōplura sunt narrata)
defunctus est, Consulatu Bassi & Philippi, primo die Maij mensis, anno
secundo ducentessimæ nonagesimæ septimæ Olympiadis. Is ergo cum pa
tre quidem Theodosio tredecim regnavit annis, post mortem uero patris
quatuordecim, Vixit annis triginta & uno.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

VNDECIMI HISTORIAE ECCLESIAST.
quam Tripartitam uocant.

- Quod Theodosij iunioris imperiū Præfectus regebat Anthemius. Cap. i
De Attico episcopo, eiusq; moribus. Cap. ii
De Theodosio episcopo Synnadæ, & quemadmodum illic Macedonia
ni conuersi sint. Cap. iii
Quomodo Iudæus paralyticus per baptismum sit curatus. Cap. iiii
De Sabbatio hæresarcha, eiusq; sequacibus. Cap. v
De morte Theodoretæ Arianorum episcopi, & ordinatione Barbæ, & qua
sub eo sint gesta. Cap. vi
De ordinatione Cyrilli Alexandrini Pontificis. Cap. vii
Quomodo apud Persas per Marutham episcopum sit Christianismus di
latatus. Cap. viii
Quemadmodum Italiam uastarit Alaricus. Cap. ix
De Cælestino Romano pontifice, & quomodo Nouatianos fuerit inse
quutus, & de Sabbatio Cap. x
De seditione & nece Christianorum quæ per Iudæos apud Alexandri
am acciderunt. Cap. xi
De Hypatia philosopha quò in Alexandria fuerit interempta. Cap. xii
Quomodo Iudæi temeritatis suæ pœnas exoluerint. Cap. xiii
De Iudæo qui cum sape baptizaretur, aqua fontis abscessit. Cap. xiiii
Quomodo Isdigerdes rex Persarum Christianos fuerit persecutus, & à
Romanis deuictus. Cap. xv
Quomodo Acacius episcopus Amidæ, captiuos redemerit à Romanis
militibus, uenditis uasis ecclesiæ, & resectos cum sumptibus ad propria
destinavit. Cap. xvi
De Eudocia uxore Theodosij, & de laudibus ipsius Theodosij. Ca. xvii
Quomodo Ioannes Tyrannus in Occidente fuerit superatus. Cap. xviii

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER VNDECIMVS.

S O C R A T E S.

ARCADIO Imperatore defuncto, Honorius quidē eius
frater regebat Hesperias, Orientales autem Prouinciæ
sub ditione manebāt Theodosij Iunioris, cum esset an
norum octo, Anthemio Præfecto omnia disponente.
Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulum episcopum
sub Constantio ab ecclesiā expulerat, & Macedonium
introduxerat. Is muro maximo urbem Constantinopolim circumdedit.
Qui uir sapientissimus inter illius tēporis homines & putabatur & erat, &
nihil inconsulte faciebat, sed cum multorum consilio quæ erāt agenda tra
ctabat, & maxime Sophistæ Troilo se credebat.

Imperatore porò octauū annum agente, iam tribus annis Atticus habe
bat episcopatū, uir clarus & eruditus, uenerabilis atq; prudēs. Vnde etiā
ecclesias sub eo magnū sumere cōtigit incrementū. Non em̄ solis propria
fidei personis munificus erat, sed etiā hæreticis miraculū suæ sapientiæ de
monstrabat, quos uexare quidem uolebat. Cum uero eos terrere tentasset,
denuo mansuetudinē ostendebat. Et inter hæc non negligebat eloquentiā.
Laborabat enim circa ueterū lectiones, noctu eis incumbens. Quapropter
non eum mouebant Philosophicæ aut Sophisticæ lectiones. Erat enim &
confabulantibus gratus, & cū tristibus mœstus, & absolute (secundū apo
stolū) omnibus omnia factus est. Primo quidē cum presbyter esset, libros
faciebat, & meditados coram ecclesia recitabat. Postea uero etiam fiduciam
cum labore fortitus, sub oculos doctrinā laudabilem proferebat. Non ta
men tales erant eius sermones, ut etiam ab auditoribus scripturæ traderen
tur. Quæ uero eius temporibus memoranda acciderint narrabo.

IN Synnada Pacatianæ Phrygiæ ciuitate, Theodosius quidā erat episco
pus, & Macedonianos cū illic plures essent, insequebatur, & non solū eos
è ciuitate, sed etiā ab agris nimia crudelitate pellebat, cum Orthodoxorum
ecclesia persecutiones inferre nō soleat. Quod ille nō zelo rectæ fidei, sed
pro pecuniarū amore faciebat. Cōtra quos, uniuersos tam clericos q; Iudi
ces prouinciales armabat, & præcipue Agapitū eorū turbabat episcopum.
Cumq; iudices prouinciæ ad inferenda tormenta, sibi sufficere nō putaret,
Constantinopolim est profectus, ut Præfectorū auxilia mereretur. Ibiq;
posito Theodosio propter huiusmodi causam Agapitus Macedonianorū
episcopus ad meliorem se contulit partē: habitoq; tractatu cum omni
clero, & euocans totum populum sibi subiacentem, suasisit eis, ut Consu
b 3 stantialitatis

Cap. I
Honorius
Aug.

Anthemius
Præfectus

Troilus Sor
phista
Cap. II
Atticus Con
stantinop.

Cap. III
Theodosius
Synnadenis
persecutor
Macedonianorū

*Agapitus dicitur
quodammodo am-
plectitur, et
fit episcopus
Synnadenfis*

*Theodosius
episcopus non
recipitur à
suis*

*Cap. III
Iudæus para-
lyticus sanita-
ti restitutus*

*Cap. V
Sabbatius*

Ἐπιλόφος

stantialitatis suscipere fidem. Hoc facto, repente cum maxima multitudine, inò cum omni (ut ita dixerim) ciuitate ad Orthodoxorum ecclesiam uenit, & oratione facta, sedem in qua Theodosius presidere solebat, obtinuit. Tum uniens populum, & deinceps fidem Consubstantialitatis docens, ecclesiam tenuit Synnadensem. His ita gestis, non post multum temporis Theodosius cum Præfectianorum uenit auxilio, & nihil sciens horum quæ fuerant gesta, ad ecclesiam properauit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopolim remeauit, & apud episcopum Atticum quæ fuerant contra eum gesta deposuit, quemadmodum iniuste episcopatu fuisset expulsus, Atticus autem cognoscens utilem causam ecclesie accidisse, Theodosium quidem uerbo consolatus est, ut patienter ferret. Præponens autem causis personalibus generalem utilitatem scripsit Agapito, ut teneret episcopatum, nihilque de inimicitijs Theodosij cogitaret.

HOc igitur unum est rerum utilium, quæ Attici temporibus in ecclesia acciderunt. Sed neque miraculorum aut sanitatum his defuit causa temporibus. Quidam namque Iudæus cum paralyticus esset, plurimis annis in lecto iacebat. Cumque omnis medicina ei fuisset adhibita, & cunctorum Iudeorum nihil oratio præualeret: nouissime ad baptismatis Christiani gratiam confugit, huic soli ueritatis medicamini se committens. Hoc uelociter episcopo Attico nunciatur. Quem catechumenum factum, & spem Christi promittens, deportari cum lecto præcepit ad baptismum. Verum Iudæus paralyticus baptismum uera fide suscipiens, cum de fonte fuisset leuatus, statim morbo caruit, & deinceps sanus fuit. Hanc igitur curam uirtus Christi etiam nostris temporibus demonstrauit. Qua ex causa plurimi Paganorum credentes baptizati sunt. Iudæos autem licet signa querentes, hæc tamen non prouocauerunt ad fidem. His ita apud Christianos gestis, plurimi paruipendentes, in sua nequitia permanserunt. Et non solum Iudæi tantis prodigijs repugnabant, sed etiam sequaces eorum similia sapuisse conuicti sunt.

Sabbatius itaque (cuius ante fecimus mentionem) nolens in suo ordine manere presbyteratus, desiderabat episcopatum. Inisdemque temporibus recessit ab ecclesia Nouatianorum, occasionem habens quasi propter observationem Pasche Iudaici. Faciebatque collectas contra Sisinnium suum episcopum in loco ciuitatis qui ἐπιλόφος appellatur in Arcadij foro. Illic enim rem commisit ualde periculosa. Die namque festiuitatis in euangelica lectione, ubi scriptum est: Erat enim Pascha Iudæorum, uerba que nusquam scripta neque audita sunt ausus est adhibere, id est: Maledictus qui præter azyma celebrauerit Pascha. Hoc auditum manauit in populum, & simplices decepti Nouatianorum laicorum conueniunt ad illum. Quod tamen malum non remansit inultum, sed in fine pessima eius falsitas est conuersa. Paulò post enim cum ad quandam festiuitatem multum concurreret, ut uigilias solite celebraret, formido subito dæmoniaca irruit super eos

per eos, quasi Sisinnius eorum episcopus ueniret cum maxima multitudine. Factaque turba uidelicet noctu, & in angustia loco coperti semetipsos contriuerunt, ita ut ultra septuaginta homines moreretur. Hoc factum plurimos à Sabbatianorum secta prohibuit: quidam uero in eius rusticitate manserunt.

EO tempore Dorotheus Arianorum Præsul, quem ab Antiochia Constantinopolim transtulerat, cum centum & nouemdecim uixisset annos defunctus est, Consulatu Honorij septimo, & Theodosij secundo, sexto die Nouembris mensis. Post quem Arianæ superstitionis Barbas ordinatur episcopus. Sub hoc itaque Barba, per duos presbyteros eloquentissimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrina Helladica eruditus erat, Timotheus sacris literis incumbebat. Et Georgius quidem semper Aristotelem & Platonem habebat in manibus, Timotheus Origenem, ita ut etiam lingua Hebraica loqueretur. Timotheus pridem Plathyrianorum fuerat hæreseos, Georgium Barbas presbyterum ordinauit. Timotheum itaque ego ipse uidi, & cognoui quemadmodum interrogantibus fuerit respondere paratus, soluens obscurissimas quaestiones, quæ in diuinis inueniuntur eloquijs, testem uocans ueracissimum Origenem. Mihi tamen uidetur admirabile, quomodo tales uiri in Arianorum lege manserint, quorum unus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter spirabat iugiter Origenem: cum nusquam Plato secundam uel tertiam causam (sicuti ipse nominare solet) initium subsistentie asserat percepisse, & Origenes coeternum ubique fateatur filium patri. Qui licet in sua sententia manserint, religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad meliora. Multas namque Arij blasphemias doctrinis proprijs expulerunt.

Inter hæc defuncto Theophilo morbo lethargico, Consulatu Honorij nono, & Theodosij quinto, facta contentione propter episcopatum inter Timotheum & Cyrillum, die tertio mortis Theophili Cyrillus ordinatur episcopus, & maiori fastu quam Theophilus tenebat episcopatum. Qui mox episcopatus sui principio Nouatianorum claudens ecclesias, omnia uasa eorum sacra abstulit, episcopumque eorum Theopompum rebus quas habebat omnibus spoliavit.

EO tempore apud Persas est Christianismus dilatatus. Inter Romanos enim & Persas semper propter diuersas causas mittuntur Legationes. Tum ergo casus attulit, ut Maruthas Mesopotamenus episcopus (cuius dum meminimus) à Romanorum imperatore ad Persarum destinaretur regem. Qui multam reuerentiam apud Marutham inueniens, eum decenter honorabat, & tantum diuinum respiciebat uirum. Hoc factum mordebat Magos, metuentes ne regem Christianum fieri suaderet. Nam cum dolore capitis multo tempore torqueretur, Magis cum curare non ualentibus, Maruthas orationibus fecit incolumem: ob hanc ergo causam moliti sunt quandam Magi fallaciam. Et quonia Persæ ignem colunt, consuevitque rex in quadam domo ignem

*Sabbatiani
Cap. VI
Dorotheus
Arianorum
episcopus
Barbas Ari-
anorum epi-
scopus
Timotheus,
Georgius,
Ariani*

*Origenes ue-
racissimus
testis*

*Cap. VII
Theophilus
Alexandri-
nus moritur
Cyrillus suc-
cedit*

*Nouatiani spo-
liantur per
Cyrillum
Cap. VIII
Maruthas epi-
scopus ad Per-
sas Legatus
mittitur*

*Magorum
dolus*

ardentem perpetuo suppliciter adorare: magi sub terra hominē quendam abscondētes tempore quo rex solebat adorare, eum talia clamare fecerūt: Mitte foras regē: impie enim egit, quod sacerdotem Christianorū iudicat esse uenerandū. Hęc audiens Isdigerdes Persarū rex, licet reuerentiā haberet, tamē Maruthā abijcere cogitabat. Porro Maruthas uere deo uenerabilis homo, uacabat orationibus, per quas inuenit dolum Magicis artibus fabricatū. Veniensq; ad regē: Noli, inquit, illudi rex, sed ingressus cum audieris uocē, fodi iube, & doli causas inuenies. Non enim ignis loquitur, sed hominum molimina huiusmodi esse noscuntur. Hoc dicto flexus est Persarū rex: & rursus ingressus ubi ignis inextinguibilis seruabatur, cū audisset uocem, iussit fodi locū. Tum q; mittebat quasi diuinā uocem, inuentus arguit. Iratus itaq; rex, Magorū genus usq; ad decimā iussit imminui portionem. Hoc factō, Maruthæ dixit ut templa quæ uellet ædificaret. Ex hoc apud Persas sumpsit Christianismus incrementū. Tum igit; Maruthas à Persis Constantinopolim remeauit. Et non longo post tempore rursus destinatus est. Iterumq; Magi machinabantur ne eum susciperet Rex. Feceruntq; foetore quendam in loco unde Rex transire solebat, & quasi à Christianis id factū fuisset derogabant. Cumq; Rex suspectos iam habens Magos, hoc cum studio requisisset, denuo ab eis concinnatū esse cognouit. Quam orbem plurimos eorum supplicijs tradidit. Maruthā uero potiori honore coluit, & Romanos ualde dilexit, eorumq; amplexus est pacem. Qui penē Christianus fieri potuit, cum aliud miraculum per Marutham & Ablatem Persidos episcopū prouenisset. Ambo namq; molestū dæmonem à regis filio propulerunt, orationibus uacantes atq; ieiunijs. Post hęc Isdigerdes defuncto antequam fieret Christianus, ad eius filium peruenit imperium. Cuius tempore inter Persas atq; Romanos pacta soluta sunt.

Cap. IX
Innocentius
Pont. Ro. ad
uersus Nouatianos

Alaricus Romanam uenit

Per idem tempus Innocētius, primus Romæ Nouatianos persequi cepit, multasq; eorū abstulit ecclesias. Quo tempore Roma est à Barbaris deprædata. Alaricus enim quidā Barbarus ditioni Romanorū & Theodosij imperatoris subiectus, atq; contra Eugeniū tyrannū auxilia largitus, & propterea Romanis dignitatibus honoratus, felicitatem suā non ferens, imperare quidem nō elegit, sed discedens ab urbe Constantinopolitana, uenit ad partes Hesperias. Cumq; uenisset in Illyricū, omnia subuertebat, & transiens Thessaliam, habita congressione circa fluuiū Pinum apud Nicopolim Epiri, penē tria milia uirorū eius Thessali peremerunt. Posthęc aut quicquid eis occurreret destruentes, nouissime Romā uenerūt. Quam uastantes, plurima quidem miraculorū eius igne concremauerūt, pecunias autē abripuerūt, multosq; Senatorij ordinis diuersis subdidere supplicijs. Deridentesq; Romanorū regnum, imperatorē fecerūt quendam nomine Attalum, quē uno die tanquā imperatorem fecerūt procedere, altero uero serui

A serui schemate ministrare. Hęc cum egisset Alaricus, repente in fugā conuersus est, fama procedente quod Theodosius Imperator contra eum mississet exercitum, quæ fama non fuit ficta, sed uera: nam exercitus ueniebat. Fertur itaq; cum Alaricus proficisceretur Romā, uir quidam uenerabilis, cōuersatione monachus, eum monuisse, ne mala talia facere tentaret, neq; cadibus gauderet aut sanguine. At ille: Non (inquit) ego uolens Romam proficiscor, sed quidā quotidie mihi molestus est, torques & dicens: Perge, & Romam destrue ciuitatem. Hęc etiam de his dicta sufficiant.

Inter hęc Coelestinus Romæ ordinatur episcopus, qui etiā Nouatiano abstraxit ecclesias, & eorū episcopum nomine Rusticulū, in occulto coegit celebrare Collectas. Usq; ad illud namq; tēpus plurimas Nouatiani habebant ecclesias. Porro Constantinopoli nō talia pertulerūt, sed cum eos diligenter, etiā intra urbem eos Collectas facere permiserūt. Mortuus uero Sisinio Nouatianorū episcopo, Chrysantus ad episcopatū traheretur, uir multis Romanorū dignitatibus honoratus. Quo fugiente, Sabbatius se tempus opportunū ad episcopatū inuenisse credens, fecit quosdam ignobiles sibi manus imponere, iusiurandū quod præbuerat paruipendēs. Cuius mores cum populus abhorruisset, Chrysantū per loca omnia requirunt. Qui nihil percipiebat de ecclesia, nisi Dominico die duos panes.

Eaporrō tempestate Iudæorū genus ab Alexandria est huiusmodi de causa eiectum. Alexandrinorū populus plursquā aliæ generatiōes seditionibus deditus est: qui si occasione acceperit, intoleranda mala cōmittit. Nam citra sanguinē non cessat à lite. Contigit itaq; tunc ut inter se contentiones haberēt, non propter necessariam causam, sed propter studium Pantomimorū: quia enim is qui die Sabbatorū saltabat, plurimū habebat populum Iudæorū, dum uacantes non auditioni Legis, sed Theatris occuparetur, ea dies litigiosa extitit inter partes. Cumq; hoc aliquatenus fuisset ab Alexandria Præfecto correctū, nihilominus mansere Iudæi partis alterius inimici. Et cum essent semper Christianis infensi, cōtra Pantomimos eorum amplius pugnabāt. Tunc igitur Horestes Præfectus Alexandriae festiuitatem quandam quā Politiam uocant, in Theatro celebrabat, ubi & aderant quidam fautorū Cyrilli, dispositiones Præfecti uolentes cognoscere. Inter quos, quidam nomine Hierax doctor puerilium literarū, & Cyrilli feruentissimus auditor, ac solitus plausus in eius expositiōibus excitare. Hunc itaq; Hieracem cum uidisset in Theatro Iudæorum turba, clamabat aduersus eum, quod propter nil aliud uenisset, nisi ut in Theatro seditiones inter populos excitaret. Verum Horestes pridem habens odiū contra Cyrilli superbiam, arreptū Hieracem publicè fecit in Theatro agi uerberibus. Hoc Cyrillus cognoscens, cōuocatis primoribus Iudæorū (ut decebat) admonuit

Cap. X
Coelestinus
Pont. Ro.
Nouatiani Romam in occulto

Chrysanthus
Sabbatius

Cap. XII
Alexandrinis
seditioni

Christiani dabant operam spectaculis apud Alexandriam

Horestes Præfectus Alexandriae
Hierax Iudæi magister

admonuit ne contra Christianos seditiones ulterius excitarēt. Porro turba
 Iudæorū hoc parvipendens, maiora contra Christianos tractavit molimi
 na. Dantes itaq; sibi ipsis signū, ut anulum factū ex palma, omnes haberēt
 in digito, contra Christianos hoc modo pugnaverunt. Fecerūt enim quos
 dam de suis una nocte per omnes ciuitatis decurrere regiones, clamantes,
 Alexandrinā ardere ecclesiam. Ob quam rem Christiani undiq; concurre
 bant, ut ecclesiæ flāmas extinguerēt. Porro Iudæi ignorātes interimebāt,
 seipfos per signū anuli agnoscentes, ac parcentes sibi mutuo. Facto autē
 die latere nequiuērūt. Ob hanc rem per motus Cyrillus, cum maxima mul
 titudine irruit in synagogas Iudæorū, & illas quidem abstulit, Iudæos autē
 expulsi ciuitate, eorumq; substantiā diripere populo imperauit. Hoc ergo
 modo Iudæi à temporibus Alexandri Macedonis illam habitātes urbem,
 tunc nudi prorsus expulsi sunt, & per singula loca dispersi. Adamantius
 uero medicinae Sophista, Constantinopolim ueniens, & Christianū se fo
 re promittens, postea reuersus est in Alexandreiam. Igitur Alexandreia
 Præfectus Horestes ualde tristabatur, eo quod populosā urbem ita de
 solatam repente conspiceret. Vnde etiā principi retulit quod acciderat. Sed
 & Cyrillus scelera Iudæorū imperatori non tacuit, & Horestis amicitia co
 gente populo postulauit. Cumq; Præfectus amicitie uerba refutaret, euan
 gelia obtulit ei Cyrillus. Et cum nec sic eius corda subigerentur, hæc denuo
 acciderunt. Monachorū quidam in monte Nitria cōstituti, fautores Theo
 phili, ex illo quo contra Dioscorū iniuste fuerat coarmatus, etiam pro Cy
 rillo libenter prælia susceperunt. Relictisq; monasterijs uiri penē quingenti
 uenientes ad ciuitatem, procedentem in carpento Præfectū, immolotorem
 idolorū Paganumq; inclamabāt. At ille putans immisione Cyrilli factū,
 clamare cœpit: Christianus sum, & ab Attico Constantinopoli baptizatus.
 Illis hæc uerba cōtemnentibus, Ammonius quidam eorū, Præfectum la
 pide percussit in capite. Qui repente repletus est sanguine, & recedentibus
 Officijs, atq; lapidum impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inter
 hæc populus concurrebat, ut præfecti uindicaret iniuriā. Detentumq; Am
 monium tam diu uerberibus castigauit, donēc traderet morti. Non multo
 post hæc nunciantur imperatori. Corpus autē Ammonij sumens Cyrillus,
 in quadā ecclesia sepeliuit, eiq; aliud nomen imposuit, ut nō pro sua culpa,
 sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes uelut martyribus offere
 bat. Sed qui uere nouerant quod dignas suscepisset pro suo scelere pœnas,
 Cyrillum ualde culpabant. Sed neq; in hoc solummodo Cyrilli & Hore
 stis aduersitas conquieuit, quando post hæc aliud est exortum.

Iudæi Christi
 anos occidunt

Iudæi pulsi A
 lexandria
 Adamantius
 medicus

Monachi Ae
 gyptij pro Cy
 rillo aduersus
 Præfectum

Horestes Præ
 fectus lapide
 petrius

Ammonius oc
 ciditur à po
 pulo

Cap. XII
 Hypatia
 De hac uide
 suidam

ERat in Alexandreia quadam mulier Hypatia nomine, filia Theonis
 philosophi, adeo erudita, ut supra philosophos eius tēporis emineret,
 & in Platonica scholam à Plotino uenientem, susciperet ipsa successorem,
 atq;

atq; omnes Philosophicas lectiones exponeret. Quapropter omnes curre
 bant ad eam propter honestā doctrinæ fiduciam. Veniebat uero etiā ad
 Iudices, nec habebat ullam uerecundiam, pudice permixta uiris, quā eam
 cuncti pro ipsius castitate uenerantur. Tum ergo inuidia contra hanc foe
 minam est accensa. Quū enim crebro proficisceretur ad Horestem, ecclesia
 sticus populus motus aduersus eam est, tanq; ipsa illum ab amicitia prohi
 beret episcopi. Quamobrem conspirantes uiri, acerrimo furore commoti,
 quorum dux erat quidam Petrus Lector, obseruauerūt mulierem ad pro
 pria redeuntem, eamq; de uehiculo deponētes, ad ecclesiam quæ uocatur
 Cæsaris traxerunt, & uestibus exuta lapidibus peremerunt. Quam postea
 membratim dilacerantes, in loco qui dicitur Cinarus igne cōcremauerunt.
 Hæc res non mediocrem inuidiam Cyrillo & Alexandrinæ cōcitauit eccle
 siæ, Alienæ nanq; sunt à Christianis cædes & pugnae. Hæc igitur acta sunt
 quarto anno episcopatus Cyrilli, Consulatu Honorij decimo, & Theodo
 sij sexto, mense Martio, ieiunijs existentibus.

Christiani uir
 patiam occi
 dunt

Post modicū uero tēpus Iudæi rursus illicite contra Christianos agen
 tes, puniti sunt in loco qui dicitur Mestiar, posito inter Chalcidem &
 Ancyra Syriae. Hic itaq; Iudæi consueta quadam ludicra celebrantes, per
 ebrietatem accensi, inter alia Christianis ipsiq; Christo derogare cœperūt,
 illudentes cruci, & spem in eo qui est crucifixus habentibus. Comprehen
 dentes enim infantulum Christianū, alligatum cruci suspenderunt. Et pri
 mum quidem deludebant & irridebant eum; postea uero correpti uasania,
 ipsum infantulum uerberibus peremerunt. Ob hoc ergo dira cōgressio in
 ter eos atq; Christianos exorta est. Quod cū princeps cognouisset prouin
 ciarum iudicibus mandatū est, ut huiusmodi quærentur autores & puni
 rentur. Et hoc modo dignam ultionem suæ malitiæ receperunt.

Cap. XIII

Iudæi in Chri
 stianos

EA porro tempestate Iudæus quidā seductor, ficto Christianismo cre
 bro baptizatur, & hac arte pecunias cōgregabat. Cumq; multis hære
 sibus illuisset Arianorū atq; Macedonianorū, postremo ad ecclesiā uenit
 orthodoxorū. Cui cum tempus ieiuniorū fuisset impositū, multisq; adhuc
 diebus occuparetur, cœpit festinare ut quasi in feruenti studio baptismatis
 dona perciperet. Præparabatur baptisma, & uestis conueniens baptizato.
 Cumq; fons fuisset impletus, deducitur Iudæus ad baptizādum. Tum dei
 quædam inuisibilis uirtus aquā disparere præcepit. Cumq; præsentem non
 cogitantes dei uirtutem, aquā per cuniculum propriū defluxisse suspicaren
 tur, diligenter undiq; clausum rursus impleuerūt fontem. Denuo deducto
 Iudæo aqua disparauit. Tum sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti o homo?
 An certe nesciens baptismō iam potitus es? Ob hanc rem cum diuersi con
 currerent, quidam Iudæum agnouit, quem baptizatū ab Attico episcopo
 ipse susceperat, & hoc modo illius fraus uniuersis apparuit.

Cap. XIII
 Iudæus sepe
 baptizatus
 ieiuniū ante
 baptismum

Interea

576.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

Cap. XV
Barabanes
rex Persarum

Interea defuncto Isdegerde rege Persarum, eius filius Barabanes ei successit. Hic instigatus à Magis, crudelibus torquebat supplicijs Christianos. Cumq; Christiani apud Persas opprimerentur, confugiunt ad Romanos, eorum petentes auxilium. Quod Atticus episcopus libenter accipiens, eosq; quantum erat possibile fouens, quæ gesta fuerant Theodosio nunciauit imperatori. Eo quoque tempore etiam alia causa acciderat, quæ Romanos Persis faciebat infestos: Quoniã Persæ aurifosores quos à Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant: & quod onera negociatorum Romanorum uiolenter abstulissent. Cum illa ergo ingratitude, etiam Christianorum ad Romanos confugientium est adiecta. Mox ergo Persarum rex Legatos mittit, repetens fugientes. Porro Romani nequaquam ad se confugientes reddere uoluerunt, non solum supplices liberare studentes, sed pro Christianismo libenter omnia sustinere. Quamobrem pugnare quàm petituros Christianos tradere, potius elegerunt. Solutis igitur propter hoc pactis, bellum crudele commissum est. De quo absurdum non est pauca narrare. Romanorum igitur imperator misit exercitum, cui præfuit militiæ magister Ardaburus. Is enim Persicã regionem per Armeniæ fines ingrediens, unam eius prouinciã Azamenem ualde uastauit, cui cum plurimo exercitu Narseus dux Parthorũ regis occurrit. Factaq; congressione deuictus est. Quo facto cogitauit Mesopotamiã Romanorũ prouinciã sine custodia consistentẽ inuadere, & hoc modo de Romanis ulcisci. Sed Romanorũ ducem, Narsei consiliũ latere non potuit. Deprædatus enim Azazenã uelociter regionem, & ipse in Mesopotamiã uenit. Et ideo Narseus licet ingentem haberet exercitũ, Romanorum terras introire non potuit, sed ueniens ad Nisibin Persarũ ciuitatem in confinio constitutã, Ardaburo mandauit ut diem & locũ statueret præliorum. At ille uenientibus: Nunciate, inquit, Narseo, quod non quando tu uolueris, Romanorũ pugnabunt imperatores. Verũ imperator deo soli spem committens destinauit exercitum. Et quod fideliter deo supplicans, repente impetrauerit auxilium, hinc datur cognosci. Cum enim Constantinopoli pro euentu bellorũ æstuatio magna cõsurgeret, angeli dei iter agentibus per Bithyniam ad urbem Constantinopolim, se demonstrauerunt, iubentes ut confiderent & orarent, & deo crederent quod Romanos uictoria sequeretur, dicentes se mediatores belli missos à deo. Hoc auditum, non solum ciuitatem, sed etiã milites confortauit. Cumq; ad Mesopotamiã belum fuisset de Armeniæ regione translatus, Romani Persas Nisibi clausos fortiter obsidebant, ligneas turres facientes aduersus eos, easq; contra uiros applicantes, & plurimos de muris contra se pugnantium perimentes. Porro Barabanes Persarum rex, audiens Azazenam regionẽ ab eis fuisse uastatã, & eos qui in Nisibi clausi uidebantur obsessos, seipsum cum magno exercitu

A exercitu præparauit ut occurreret. Miratusq; Romanorum uirtutem, Sarracenorum auxilia postulauit. Quorũ tunc erat rex Alamundarus uir fortis & præliator: qui cum multa milia Sarracenorum haberet, Persarũ regi uictoriã promittebat, secq; ei Antiochiam Syriæ traditurum: sed nõ contigit quod putauit. Deus enim omnibus Sarracenis quendam enormem metum latenter iniecit, ita ut putarent sibi ipsos Romanos insistere. Turbatq; nec habentes quo fugerent, in fluuiũ Euphraten seipso armati proficiebant, ubi plusquam centum milia uirorum necata atque consumpta sunt. Cum hæc ita euenissent, Nisibin obsidentes cum audirent Persarum regem plurimos elefantos adducere, perterriti cuncta quidem obsidionis machinamenta concremauerunt, & ad propria loca reuersi sunt. Quæ uero congressiones postea acciderint, & quomodo Ariobindas alter Romanorum magister militum, fortissimum Persarum monomachũ interemerit: Aut quomodo Ardaburus septem fortissimos Persarũ duces insidijs captos occiderit: uel quomodo Beatianus alter dux Romanorum reliquos Sarracenis extinxerit, prætereundum est, ne uidear multum à proposito relatione digressus. Quæ tũc igitur gerebantur, uelociter imperatori Theodosio nunciata sunt. Quomodo autem hæc cito cognouerit, indicare non piget. Inuenit quendam uirum animi corporisq; habitu fortissimum nomine Palladium, qui tanta uelocitate ueredos agebat, ut tribus diebus perueniret ad terminos Romanorum atque Persarum, & rursus totidem reuerteretur ad Constantinopolim ciuitatem. Is uero etiã alios Romani imperatoris terminos uelociter transibat. De quo quidam eloquentissimus sic ait: Iste uir cum sit lata Romana respublica, eam paruam sua uelocitate demonstrat. Quem etiam Persarum rex sæpius admiratus est. Romanorum igitur Imperator licet uideret aperte sibi collatam à deo uictoriã prouenisse, tamen pacem non dissimulauit expetere, misitq; Helionem uirum prudentem & honoratũ, ut cum Persis de pace loqueretur. Qui cum uenisset in Mesopotamiã, ubi erant fossæ Romanorum, misit pro pace petenda Legatum quendam Maximum, uirum eloquentissimũ, Ardaburi militiæ magistri consiliariũ: qui pro pace ueniens ad Persarũ regem missum se non ab Imperatore, sed à ducibus asserebat, dicens, quod hoc bellũ pro sui contemptu ne peruenisset quidem ad principem. Cumq; Persa paratus esset ut Legati uerba susciperet, quod fame ipsius laboraret exercitus, ueniens Numerus, qui apud ipsos Immortalium appellatur (est enim decem milium uirorum ualde fortissimorũ) non prius dixerit pacem cum Romanis esse faciendam, q̃ ipsi eos sine custodia constitutos inuaderent. Quibus uerbis persuasum est regi, ut à pace abstineret. Tum Legatũ quidem clausum seruati fecit, & misit Numerum Immortalium ut pugnaret cõtra Romanos. Qui ueniens, in duas acies diuisi, medios habuere Romanos. Porro Roman

Cc mani

mani unam Persarum uidentes aciem, contra eam se preparabant, aliam a non uidebant: quæ paulatim accessit ad pugnam. Quumq; ergo iam congressio penè esset in opere, dei prouidentia ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorum cum duce Procopio. Qui cum uideret socios in periculo, instabat à dorso Persarum. Tum in medio conclusi qui circumderant primo Romanos, in momento ab eis extincti sunt. Quo facto, Romani ad alios qui erant in subsidijs positi concurrerunt, eosq; fortiter iaculati sunt. Sic igitur qui immortales appellabantur, omnes mortales apparuerunt, pœnas exigente Christo de gente Persarum, eo quod plurimos eius famulos occidissent. Porro rex Persarum infortunij sui causam cognoscens, simulabat se nescire quod gestum esset, Suscepitq; Legationem, dicens Legato Romanorum: Non bello cedens pacem amplector, sed tibi præstare uolens, quod omnium Romanorum te sapientissimum esse cognoscam. Et hoc modo bellum propter Christianos exortu de Parthorum regione cessauit. Contigit autem Consulatu Honorij tertio decimo & Theodosij decimo.

Cap. XVI

TVM uero Acacium Amida ciuitatis episcopum facinus optimū reddidit clariorem. Cum enim Romani milites captiuos Persarum de Azazena regione uastata, reddere regi Parthorū nullo modo uellent, captiuū fame consumebantur, cum essent circa septem milia: quod Persarum regem non mediocriter contristabat. Tum igitur Acacius conuocans clericos sibi subiectos: Viri, inquit, fratres, deus noster nec discis nec calicibus opus habet: nam neque comedit, neq; bibit. Et quia multa uasa aurea & argentea, ecclesia nostra ex oblatione Christianorum habet, cōuenit ex his liberari exercitum captiuorum, egentibusq; cibos offerri. Hæc & his similia cum dixisset, cōflauit uasa, & militibus dedit precij captiuorum. Quos cum recreasset cibis, datis sumptibus ad regem proprium destinauit. Ad hoc mirabile opus Acacij Persarum rex magis obstupuit, quod & bello Romani, & beneficijs se uicissent. Aiunt enim, quod etiam desiderium habuerit Persarum rex ut uideret Acacium, sed hoc Theodosius prohibuerit imperator.

Cap. XVII
Panegyrici in
laudem Theo-
dosij iuniorisAthenais
Eudocia

OB uictoriam uero auxilio dei collatam, Romanorum plurimi pollentes eloquentia, conscribebant laudes imperatoris. Cuius uxor Heroico metro poemata multa confecit. Erat enim eloquens filia Leontij Sophistæ Atheniensis, à patre omnibus lectionibus erudita. Quam cum imperator ducturus esset uxorem, Christianam Atticus fecit episcopus, & in baptismo cum prius uocaretur Athenais, Eudocię nomen imposuit. Multi ergo (sicuti dixi) uolentes innotescere, alij suam facundiam demonstrare, præconia imperatoria conscripserunt. Ego uero nec innotescere cupiens, nec facundiam sermonis ostendere, cum ueritate imperatoris bona memo-

rare

Arare studebo, quod sit damnosum si taceantur. Primum itaq; regaliter nutritus, nihil habuit tepidum, sed adeo fuit sapiens, ut inter confabulanteis experimentū omnium crederetur habere causarum. Perdurabat in frigore, similiter & in æstu. Plerumq; ieiunabat, & maxime quarta feria & sexta studio Christianismi, nec aliud q̄ monasterium Regalia uidebantur. Ipse namq; mane ad suas sorores proficiscens, diuinas dicebat laudes. Quamobrem etiā factas literas sine codice recitabat. Loquentibus episcopis uelut olim sacerdos factus, ex diuina lectione respondebat. Congregabatq; sacros codices, & quoscuq; illorū interpretes seu expositores conscripsisse uidebantur, plusquā Ptolemæus studuerat Philadelphus. Patientia atq; clementia uniuersis hominibus eminebat. Nam Iulianus imperator licet philosophus diceretur, non tamen Antiocheniū tulit iniuriā, sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porro Theodosius multū gaudens syllogismis Aristotelis, philosophiā exercebat operibus, iram, tristitiam, libidinemq; deuincens, & in nullo se ulcisci desiderans. Cum igitur à quodam familiarū interrogaretur, cur nullū se lædentium morti subiret: Vinā, inquit, esset mihi possibile ad uitam etiam mortuos reuocare. Quem cum alius pro ea causa interrogaret: Non est, inquit, magnū, neq; difficile hominē mori, quia neq; deo soli semel mortuum ex pœnitentia suæcitare. Adeo enim fuit clemens, ut si quando quispiā dignū aliquid morte cōmitteret, ne usq; ad ciuitatis quidem portas moriturus perueniret, sed ex eius clementia cōtinuo reuocatio sequeretur. Cum quodam tempore ipse in Amphitheatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare populus: Crudeli bestię artifex *ἡ ἀβόλοις* pugnet. At ille: Nescitis, inquit, quod cōsuenimus nos spectare clementer: Tanta uero pietate præcelluit, ut omnes quidem deo consecratos honoraret, præcipue tamen quos audiebat ueneranda actione pollere. Fertur autē, quod cum Constantinopoli episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sagum eius ualde sordidum quæserit, eoq; circumamictus sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate promereri. Cum aliquando aeris tempestas esset, & ille Circum propter populum expectaret, pleno Circo tempestas uehementius agebatur multo imbri diffuso. Cumq; hoc fieret, suā uoluntatē imperator aperuit, fecitq; per præconem clamari, quod melius esset spectaculū cōtemnere, & omnes rogare deum, ut illæsi ab imminente tempestate seruarentur. Quo dicto cuncti deo magno gaudio supplicantes, hymnos cōcorditer offerebant, & tota ciuitas uelut una psallebat ecclesia. In medio autē horum imperator existens priuato cultu properabat. Nec spe sua frustratus est. Repente namq; aer ad serenitatem diuina clementia reuocatus, annū præbuit frugibus uniuersis uberimum. Si quando bella mouerētur, secundum Dauid cōfugiebat ad deum, sciens eum præliorum autorem, inimicos orationibus superabat.

Cc 2 Post

Cap. XVIII

Post modicum itaque tempus Persici belli defuncto imperatore Honorio, Consulatu Asclepiodoti & Mariani Augusto mense, quomodo Ioannem tyrannum deo se committens superauerit, enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse Hebraeis contigit rubrum transire mare, talia etiam eius ducibus euenerunt, cum eos mitteret contra tyrannum. Defuncto siquidem (sicuti diximus) Honorio principe, cognoscens Theodosius ex lauit factum, & alia dicendo diuerforum suspicionibus obuiauit. Inter hæc mittit magistrum militum in Salonas ciuitatem Dalmatiarum, ut si qua bellorum comotio proueniret, circa partes Hesperias uicinus adiutor esset.

Ioannes ex scriba tyrannus

Quo facto, morte patrum patefecit. Inter hæc Ioannes primus imperialis Conscriptorum, non ferens suam felicitatem imperium contendit arripere. Misitque Legatos ad imperatorem Theodosium, petens ut eius susceperet imperium. At ille Legatos quidem retrusit in carcerem, misitque magistrum militum Ardaburium qui multum laborauerat apud Persas: hic Salonom ueniens, inde nauigauit Aquileiam. Contigitque uentum aduersum flare, ita ut in tyranni manus incideret. Quo capto sperabat ad necessitatem peruenire Theodosium, ut per hoc ipsum decerneret imperatorem, si uellet magistrum militum liberare. Imperator tamen ut audiuit factum, aestuabat ne quid mali Ardaburium sustineret. Aspar uero Ardaburij filius cognoscens patrem a Tyranno teneri, & multa milia Barbarorum in praesidio tyranni consistere, quidnam faceret, ignorabat. Qui tunc imperatoris oratione praualuit. Angelus enim dei sub figura pastoris educebat Asparum, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacentem Rauennam, ad loca sperata peruenerunt. In ea namque ciuitate tyrannus degens habebat exercitum, unde nullus aliquando transisse fertur. Tum ergo deus inadibilem terram fecit adibilem. Transeuntibus namque per siccam paludis aqua, apertasque inuenientes ciuitatis portas, tyrannum quoque detinuerunt. Tum ergo pijsimus imperator reuerentiam quam circa diuinitatem habebat, ostendit. Cum enim Circum expectaret, nunciatum est ei, tyrannum fuisse perceptum. Quamobrem sermonem fecit ad populum, dicens: Venite si placet relinquentes hoc propositum, & proficiscentes ad ecclesiam, gratificos deo soluamus hymnos, cuius manus tyranni praesumptionibus obuiauit. Quo dicto, spectaculo cessante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad ecclesiam conuenerunt, ita ut tota ciuitas uideretur ecclesia. Venientesque ad locum orationis, iugi die gratias domino retulerunt.

Rauenna

ELENCHVS CAPITVM LIBRI

DVODECIMI HISTORIAE ECCLESIAST.

quam Tripartitam uocant.

De ortu Valentiniani principis filij Placidia.	Cap. I
De egregijs factis Attici Constantinopolitani pontificis.	Cap. II
De ordinatione Sisinij, & moribus ipsius: & quod Proclus ordinatus Cyzici non sit susceptus.	Cap. III
De ordinatione Nestorij, & quae sub eo in ecclesijs mala acciderint.	Cap. IIII
De Ephesino concilio contra Nestorium.	Cap. V
Quomodo Ioannes Antiochenus Cyrillum damnauerit.	Cap. VI
De ordinatione Maximiani Constantinopoli.	Cap. VII
Quod episcopi ex alijs ad alias ecclesias sint mutati.	Cap. VIII
Quomodo apud Cretam quoda Iudaeo dicente se esse Mosen, plurimi Iudaeorum deceptione sint mortui, & reliqui facti sint Christiani.	Cap. IX
De magno incendio Constantinopoli facto, & morte Maximiani, atque institutione Procli.	Cap. X
De conuersatione & moribus Procli.	Cap. XI
De uictoria Barbarorum.	Cap. XII
Quomodo filia Theodosij Valentiniano sit iuncta.	Cap. XIII
Quo corpus Ioannis episcopi sit Constantinopolim reuocatum.	Cap. XIII
Quomodo Eudoxia uxor imperatoris Hierosolyma sit profecta.	Ca. XV
Quod Proclus Thalassium Senatorem autoritate sua Caesarea Cappadociae fecerit episcopum.	Cap. XVI

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER DVODECIMVS.

Ciciso tyranno cogitabat Theodosius imperator, cui nam deberet Hesperiarum regna committere. Tum Valentinianus erat ualde puer, natus ex matre Placidia, eius quidem amita, filia uero maioris Theodosij, Arcadij & Honorij sorore, de patre Constantio, qui ab Honorio imperij iura susceperat: paruoque tempore cum eo regnauerat. Hunc ergo Valentinianum consobrinum suum Caesarem factum, mittit ad partes Italiae, cum quo matrem pariter Placidiam, eiusque uniuersam dispositionem commisit imperij. Cumque uoluisset ipse quoque in Italiam proficisci, ut consobrinum ad imperij culmen eueheret, ut sui uigore tyrannorum remoueret audaciam: ueniens usque ad Thessalonicam, languore prohibitus

prohibitus est. Quamobrem coronam imperialem postea cōsobrino per
Patrium Siliconem mittens, Constantinopolim redijt. Hæc de talibus
retulisse sufficiat.

Cap. II
Atticus
Chryso-
stom-
miani
Atticus porro episcopus causas ecclesie sapienter dispone
bat, doctrinisq; populum ad uirtutis studium prouocabat. Cuius
uideret diuisam ecclesiam, cum Ioannitæ seorsum apud seipsum sacra solen
nia celebrarent, iussit ut in orationibus memoria Ioannis haberetur, sicut
aliorum dormientium episcoporum fieri consuevit: per hoc sperans pluri
mos ad ecclesiam reuocari. Adeo autem largus erat, ut non solum pauperi
bus suarum parocciarum, sed etiã in uicinas ciuitates multas pecunias pro
egentium subsidio transmitteret. Calliopio namq; presbytero ecclesie Ni
cæne trecentos aureos mittens hæc scripsit.

CALLIOPIO ATTICVS IN DOMINO S.

Cognoui decem milia esurientium in ciuitate, à pijs exhibenda egere mi
sericordia. Decem milia uero cum dico, multitudinem intelligo, non perfe
ctum numerum cōprehendo. Quia igitur ego quidem habeo perceptum
numerum datum ab eo qui manum habet munificam, & præbet congruis
dispensationibus, & contigit aliquos indigere non habentes, nec acquirere
scientes, suscipiens o charissimum mihi caput hos trecentos solidos expen
de sicuti uolueris: & maxime illis quos petere pudet, & non eis qui propter
uitæ uentem magis negociantur ex talibus. Noli igitur uel religionem in
hac parte considerare, sed unam tantummodo rem obserua, ut nutrias in
digentes: nec cogites si quæ nostra sunt, sapere nõ uidentur. Sic igitur Atti
cus etiam procul indigentium habebat curam. Sed & superstitionem quo
rundam studebat abscondere. Audiens etenim Nouatianos Iudaicū Pascha
sequentes propter Sabbatiū fuisse diuisos, eiusq; corpus ab insula Rhodi
ubi mortuus fuerat translatum, & plurimos ad tumulum eius orare, noctu
mittens in aliud sepulchrum corpus Sabbati iussit abscondi. At illi cōsue
te uenientes, effossumq; reperientes tumulum, deinceps eum locum coles
re quieuerunt. Erat uero circa nomina locorum studiosus. Nam cum quid
dam portus in ore ponti Euxini constitutus, ex antiquo *φρυγανός* appella
retur, id est, uenenarius, mutato nomine eum locum Senatorium nomi
nauit, ne dum ibi Collectæ prædicarentur, nomine blasphemio locus ipse
designaretur. Sed & alium locum *ἀργυρόπηλι* pro huiusmodi causa no
minauit. *Χρυσόπηλις* item in capite Bosphori constituta est. Huius multi
antiquorum faciunt mentionem. De qua ciuitate Xenophon in primo li
bro Helladicorum dicit, quod eam muro cinxerit Alcibiades, & in ea con
stituerit, ut qui nauigarent de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo
Atticus locum in contraria ripa *χρυσόπηλις* positū delectabilem & de
corū, ait: *ἀργυρόπηλις* nominetur: qui locus eius repente cognomen obti
nit

Auit: Igitur quibusdam dicentibus ei, non debere Nouatianos intra ciuita
tem missas facere: Nescitis, inquit, quantū nobiscum in persecutione Con
stantij atq; Valentis fuerint passi; qui etiam testes sunt nostræ fidei. Nam
cum pridem ecclesia fuisset diuisa, isti circa fidem nihil innouauerunt. Pro
episcopi ordinatione aliquando ueniens in Nicæā, Asclepiadem Nouatia
norū uidit episcopū ualde senem, interrogauitq; quot in episcopatu annos
haberet. Quo respondente: Quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tãto tem
pore boni operis curā habēs. Super hæc ait: Ego quidē Nouatū laudo, No
uianos non approbo. Tum Asclepiades: Quomodo hoc dicis episcopo?
Verum Atticus: Illum, inquit, laudo, quoniam his qui sacrificauerant, com
municare noluit, hoc etiam ego ipse fecissem. Nouatianos autē non lau
do, quod pro leuibus uitijis laicos à gratia cōmunionis excludunt. Asclepia
des dixit: Extra sacrificandi peccatū etiam alia plurima sunt delicta secun
dum scripturas quæ ducunt ad mortē, propter quæ uos quidem clericos,
nos autem cōmunicare etiam laicos prohibemus, deo soli eorum remissio
nis iudicium cōmittentes. Atticus uero etiã suam præsciuit mortem. Nam
cum à Nicæa discederet, Calliopio presbytero dixit: Ante autumnū Con
stantinopolim uenire festina, si uiuum me denuo uidere desideras. Si tarda
ueris, nõ uidebis. Quo dicto, mentitus nõ est. Anno namq; uicesimo primo
sui episcopatus, decimo die mensis Octobris est mortuus, Cōsulatu Theo
dosi decimo, & Valentianiani Cæs. primo.

Porro Theodosius imperator à Thessalonica reuertens, eius exequias
non inuenit. Ante unum namq; diem quàm ingrederetur, ille sepultus
est. Post paucos uero dies, id est, uiginti tres, mensis Octobris nunciatum
est, quod Valentianianus infulas suscepisset imperij. Post obitum igitur At
tici sic maxima de episcopi ordinatione contentio, alijs aliū postulantibus,
quidam Philippū presbyterum quærebant, alijs Proclum item presbyterū.
Sed omnis populus cōmuniter desiderabat ordinari Sisinium, qui & ipse
presbyter quidem erat. In nulla tamen ciuitate ordinatus, sed in suburbano
Constantinopoleos, cui nomen Oliua est, ministrabat: hoc suburbanū est
positum contra faciem ciuitatis, ubi dies ascensionis Saluatoris solenniter
celebratur. Hunc ergo uirū omnes laici diligebāt propter ipsius reuerentiã,
& maxime quia fouebat pauperes ultra sui mensuram. Præualuit ergo uo
tum laicorū, & Sisinii ordinatus est uicesimo octauo die Februarij men
sis, Cōsulatu sequenti Theodosij duodecimo, & Valentianiani iunioris se
cundo. Philippus autē presbyter, cui prælati fuerat Sisinii, in historia
Christiana, quã triginta sex libris ipse cōscripsit, ordinationē Sisinij ualde
lacerauit, derogans ordinato & pariter ordinantibus, & maxime laicis. Is
enim Philippus à Ioanne episcopo diaconus ordinatus, multa quoq; con
scripsit contra Iulianum imperatorem: cuius tamen historia mihi multam
uidetur

uideatur habere confusionem, & non satis prodesse legentibus. Sifinnio igitur ordinato, contigit, episcopum obire Cyzicenum. Tunc Sifinnius, Proclum in Cyzico consecrauit, qui antequam proficisceretur Cyzicum, ciues præcedentes, Dalmatium monachum episcopum sibi met ordinarunt, parui pendentes regulam qua iubetur, præter Constantinopolitanum Pont. ordinationem fieri nõ debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Avtico soli hæc lex personaliter præstita uidebatur. Mansit ergo Proclus non habens ecclesiam propriam, qui tamen in doctrina ecclesiarum Constantinopoleos ualde florebat. Igitur Sifinnius cum duos in episcopatu compleuisset annos, defunctus est Cõsulatu Hierij & Ardaburij uicesimo quarto die Decembris mensis, uir celeberrimus castitate & rectitudine uitæ suæ, mansuetus moribus sine ullo figmento, remotus à causis. Quamobrem curiosis uiris, tristis & inefficax uidebatur.

Cap. IIII

Defuncto Sifinnio, imperatoribus uisum est nullũ ex ecclesia Constantinopolitana ordinare pontificem, eo quod essent uanæ gloriæ & sibi met arrogantes: cum utiq; multi Philippum, plurimi Proclum habere desiderarent. Interea ab Antiochia uisum est aduenam euocari debere. Erat enim ibi quidam Nestorius nomine, genere Germaniciensis, bonæ uocis & simul eloquentiæ. Ideoq; eum uelut idoneum ad docendum euocauerunt. Cumq; transissent tres menses, uenit Nestorius Antiochia, qui castitate inter plurimos præcipuus habebatur. Quibus autem fuerit moribus instructus, sapientes à primo eius sermone non latuit. Ordinatus enim decimo die mensis Aprilis Consulatu Felicis & Tauri, mox illam uulgatam coram omni populo protulit uocem, faciens sermonem ad principem: Da mihi, inquit, ò Imperator, terrã purgatã hæreticis, & ego cælum tribuã. Debella mecũ hæreticos, & ego tecũ debellabo Persas. Hæc cũ dixisset, licet quidam uanæ gloriæ tumor, eius ualde displicuit, quod ne modicum quidem tempus expectans ad talia uerba descendisset, & secundum Prouerbium ut dicam, cum necdum ciuitatis gustasset aquam, persecutor feruentissimus appareret. Quinto uero ordinationis die Orationum Arianorũ, in quo latenter conueniebant, auferre uolens, eos ad tantũ furorẽ perduxit, ut idem Orationum concremarent. Quæ causa etiam uicinas consumpsit ædes turbaq; uehemens in ciuitate accidit. Verum Ariani seipsos defendere parabant: sed eorum consiliũ custos ciuitatis dominus impediuit. Postea autem ipsum Nestorium uocabant incendiarium, non solum hæretici, sed etiam qui eius fidei cõcordabant. Non enim silere poterat, sed semper contra hæreses machinatus quantũ ad se, subuertit funditus ciuitatem. Nouatianos autem depopulari tentabat, eo quod Paulus eorũ episcopus prædictus esse reuerentia diceretur: sed proceres eius impetũ refrænarunt. Quanta

uero

uero circa Asiam, Lydiam, Cariam, contra Quattodecimanos mala commiserit, & quot propter eum circa Miletum & Sardis facta. seditione sint mortui, nunc omitto, Quam uero propter hæc & propter infrenatam linguam receperit ultionẽ, post pauca narrabo. Nunc uero res memorabilis indicanda est. Quædam insula ultra Rhenũ fluuium est Burgundionũ. Ibi uitam quietam agunt, & penẽ omnes fabri lignorum sunt, ex qua mercede pascuntur: quorũ regionem Huni crebra inuasiõne uastabant, & plurimos occidebant. At illi licet anxietate cõstricti, ad nullum se tamen hominem contulerunt, sed alicui deo se committere cogitabant. Tum audientes quod Romanorũ deus fortiter adiuuat se timentes, omnes cõmuni consilio ad credulitatem Christi confugiunt. Venientesq; in unam ciuitatẽ Gallicarum, rogabant ut ab episcopo Christianorũ baptisma mererentur. At ille eos septem diebus faciens ieiunare, & imbuens fide, baptizatos octauo die abire præcepit. Qui sumpta fiducia contra tyrannos alacriter festinabant, & spe sua frustrati non sunt. Nam cum rex Hunorũ nomine Suptatus, per noctem fuisset ciborũ nimia uoracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam sine duce reperientes, & pauci plurimis resistentes, facta congressione uicerunt. Nam cum essent istorũ tria milia, circa decem milia peremerunt, & ex illo tota gens feruentissime in Christianismo permanit. Eo tempore Barbas Arianorũ episcopus, est defunctus, Consulatu Theodolij tertio decimo, & Valentiniani tertio, uicesimo quarto die Iunij mēsis, in cuius locũ Sabbatius ordinatur. Nestorius itaq; agens præter consuetudinem ecclesiæ, contra se plurimos incitabat, sicut eius facta ostendunt. In Germani etenim Helleponti ciuitate Antonius erat episcopus, q cognoscens instantiã Nestorij aduersus hæreticos, Macedonianos & ipse persequi festinabat, quasi patriarchæ imitatus imaginem. Porro Macedoniani aliquantulũ sunt perpersi. Cumq; Antonius uehemẽter insisteret, iam molestiam non ferentes, ad scelus se durissimũ contulerunt. Mittentes etenim quosdã uiros, & quod rectũ est secũdo loco ponẽtes, interemerũt eũ. Hoc factũ Macedonianorũ, Nestorio maioris persecutiõis dedit occasionem. Persuasit enim imperatoribus, ut eorũ ecclesiæ tollerentur. Quamobrem Constantinopoli eis ecclesiã ablata est, ante murũ ueterem posita ciuitatis, & Cyzici, & aliæ plurimæ quas habebãt in Helleponto: quorũ aliqui ad ecclesiã confugerũt, in Consubstantialitatis fide cõsentientes. Sed, sicut ait scriptura, Ebriosis uinũ non deest, neq; cõtentioso lites: sic quoq; Nestorio amanti persecutiões, euenit ut persequeretur semper ecclesiã dei. Erat cum eo Anastasius presbyter ab Antiochia pariter destinatus, quẽ nimis honorabat, & ueluti consiliariũ habebat in causis. Aliquando igitur corã ecclesiã Anastasius docens, ait: Dei genitricem Mariam nullus appellet. Maria enim homo fuit, & deũ ab homine generari prorsus impossibile est. Hoc cum

cum auditum fuisset, plurimos clericorum & laicorum pariter cōturbabat. Olim namq; didicerant deū fateri Christum, & nullatenus eum per dispersionem uelut hominem à diuinitate separari, credentes apostolicæ uoci, quæ dicit: Et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc nequaquam cognoscimus. Quapropter relinquentes de Christo sermonem, ad perfectionē procedamus. Tumultu siquidem (sicut dixi) in ecclesia facta, Nestorius Anastasij sermonē firmare uolens, & nō redarguere uelut blasphemum, qui uidebatur ab eo honorari, frequenter ex hoc coram ecclesia docuit. Et cum maiori contentione quæstionem hanc agitabat, sermonem dei genitricis reiciens. Vnde diuisio nata est in ecclesia, & uelut in nocturno bello diuersi, nunc his, nunc alijs cōsentiebant, & uerba propria denegabant. Nestorius autem apud multos in ea erat opinione, quod purum hominem diceret Christū, & tanquā Pauli Samosatani atq; Photini dogma in ecclesias introduceret. Sed de his maxima quæstio mota est, & tumultus, ita ut uniuersalis synodus ageretur. Ego uero legens Nestorij libros, quæ intellexisse comperi hunc uirū, & cum ueritate conspexi, neq; pro eius inimicitijs, neq; pro gratia alterius explanabo. Nō mihi uidetur Nestorius neq; Samosatenu secutus Paulum, neq; Photinū, neq; omnino purū hominem dixisse Christū, sed sermonē tantummodo quasi metuendum expauisse: Et hoc passum, quod decenter nō esset eruditus. Qui dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctū, & libris Antiquorū interpretū dedit gnabatur incumbere, omnibusq; se meliorem putabat esse, ignorās quod in catholica Ioannis epistola in antiquis exemplaribus habeatur: Omnis spiritus qui soluit Iesum, à deo non est. Hūc enim sensum ex ueteribus exemplaribus abstulerunt, qui separare uolunt ab hominis dispensatione diuinitatem. Quapropter ueteres interpretes hoc ipsum designauerunt, quod aliqui adulterarint hanc epistolam, soluere hominem à deo uolentes. Est enim humanitas copulata diuinitati, & iam non sunt duo, sed unum. Hac ratione confidentes antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere genitricem. Eusebius Pamphili enim tertio libro De uita Constantini, dixit: Etenim & generationem sustinere, qui nobiscum est deus propter nos uoluit: & locus eius in carne generationis nominatus est apud Hebræos Bethleem. Quamobrem & Helena Augusta Deo amabilis, locum amplum ubi dei genitrix peperit, memorijs mirabilibus adornauit, hanc sacratissimam speluncam decenter illustrans. Sed & Origenes in primo Tomo de Epistola Pauli ad Romanos, ait: Quomodo dei genitrix dicatur, latius animaduerte. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones antiquorum. Quapropter (sicut dixi) in sermone solo moratus est, & non solū eum sermonem ex animo dedit, sed etiam omnino deum esse qui natus est denegauit. Nos em̄ fatemur quod qui de sancta uirgine natus est, crucifixus est, domi

Nestorij sententia

Antiqui interpretes

Eusebius Pamphili in De uita Constantini

est, dominus est gloriæ, sicut dixit apostolus: Si enim cognouissent, nunq; dominū gloriæ crucifixissent. Porro Nestorius dicit: Noli gloriari Iudæe, non crucifixisti deum: tanquam ipse dominus gloriæ idem non sit deus. Nam quod purū non dicat hominem Christum, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, etiam homiliæ quas fecit ostendunt. Nusquam enim dei uerbi substantiā perimit, sed ubiq; id subsistere confitetur, & habere substantiam, non sicut Photinus & Samosatenus eius existentiam perimites. Hoc enim & Manichæi à Montano dogmatizare audēt. Sic igitur Nestorij inuenio sapuisse ex eius libris. Non ergo mediocrē cōcussionem orbi terrarū tepidissima Nestorij ratiocinatio cōcitauit. Interea cōtigit scelus quoddā in ecclesia prouenire. Serui quidam potentiū genere Barbari, dñm crudellem experti, ad ecclesiam confugerunt, & portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cumq; rogarentur, exire nullo modo uoluerunt, sed impediebant solennia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes euaginos, & parati se uindicare: & omnibus ad eos accedentibus insistebāt. Qui postremo unum clericum perimentes, & alium uulnerantes, etiam seipos interemerunt. Quo facto quidam transeuntium hoc scelus nihil boni ecclesiæ significare prædixit: nec ueritate frustratus est. Significabat enim populi diuisionem, & deiectionem eius, qui fuerat causa diuisionis.

Serui confugerunt ad templum

Non multo post tempore, iusio principalis episcopos undiq; Ephesum uenire præcepit. Mox ergo post paschalem festiuitatem, Nestorius cum maxima multitudine uenit Ephesum, inuenitq; plurimos episcoporum ibi fuisse collectos: Porro Cyrillus Alexandrinus modicum cunctatus, circa Pentecosten occurrit. Quinto uero die post Pentecosten, Iuuenalis etiā Hierosolymorum uenit. Porro Ioanne Antiocheno cunctante, mouebant præsentēs episcopi quæstionem. Cyrillus autem Alexandrinus episcopus, deflorationes quasdam librorum Nestorij faciebat, eum turbare uolens. Etenim erat inimicus eius. Et cum plurimi deum confiteantur esse Iesum: ego, inquit Nestorius, bimestrem & trimestrem nequaquā confiteor deum. Quapropter mundus sum à sanguine uestro, & posthac ad uos non ueniam. Cum hæc dixisset, cum reliquis congregabatur episcopis, qui ipsius sententiā sequebantur: præsentēs ergo in duos ordines sunt diuisi. Porro Cyrillus cum suis facto cōcilio Nestorij uocauerūt. At ille non obediuit, differens in præsentia Ioannis Antiocheni. Qui uero circa Cyrillum erant, homilias Nestorij quas de hac quæstione protulerat sæpius relegerunt, & ex ipsis iudicantes, eum uelut blasphemantē dei filiū, damnauerunt. Hoc facto, qui circa Nestorij erant, aliud apud se conciliū facientes damnauerunt Cyrillum, & cum eo Memnonē Ephesinæ ciuitatis episcopū. Non uero multo post uenit etiā Ioānes Antiochenus episcopus, & cognoscens quæ gesta essent, indignabat contra Cyrillū tanq; seditiois autorem, eo quod

Cap. V Concilium Ephesinum

Nestorius damnatur

quod adeo feruenter Nestorij fecisset damnationem. Porro Cyrillus cum a Iuuenale uolens se ulcisci contra Ioannem, damnauit etiam ipsum. His calimixtione confusus, cognoscens Nestorius contentionem ad quandam perniciem peruenisse, dei genitricem Mariam uocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiam dei genitrix Maria, & ea quæ afferunt disidium conualescant. Sed nullus eum ex pœnitentia talia dicentem, suscepit. Quapropter hactenus damnatus & in exilium missus Oasin habitare dinoscitur. Hunc ergo tenuit synodus habuit: quæ gesta sunt Cōsulatu Bassi & Antiochi, xxxviii, die Iunij mensis.

Cap. VI
Io. Antiochenus dānat Cy
rillū Alexan
drinum
Porro Ioannes ueniens Antiochiam, & plurimos episcoporum colligens, damnauit Cyrillum cum iam esset in Alexandria. Paulo post uero inimicitias resoluentes, in gratiam redierunt, & sedes alterutris reddiderunt. Post damnationem uero Nestorij, dura Constantinopoli turba contra ecclesiam facta est. Diuisus est namq; populus propter tepidū eius, sicut dixi, tractatū. Clerici tamen oēs cōmuni decreto eum anathematizauerūt. Sic enim nos Christiani cōtra blasphemos prolatū solemus appellare decretum, quando id ueluti in marmore scriptū, manifestū cunctis ostendimus.

Cap. VII
Proclus
His ita proueniētibus de electione episcopi quæstio rursus exorta est, & multi Philippū (cuius iam feci mentionem) plurimi Proclum eligebant. Potuitq; Proclus tenere pontificatum, nisi quidam procerum prohibuissent, dicentes, regulam ecclesiasticam non permittere eum qui alterius ciuitatis episcopus nominatus est, ad alteram migrare ciuitatem: quod dictum populū reuocauit. Cumq; quatuor transissent menses, post Nestorij damnationē Maximianus ordinatur episcopus, in monachica quidem uita, presbyterorum tamen collegio constitutus. Is enim opinionem reuerendi uiri olim habuerat, eo quod proprijs sumptibus monumenta fabricaret, ut in eis religiosorum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone, & sub quiete uiuere potius eligebat.

Cap. VIII
Maximianus
Constantinop.
Quia uero quidam dicebant ecclesiasticā regulam prohibere, ne Proclus Constantinopolitanam teneret ecclesiam, cum Cyzici fuisset ordinatus, uolo pro hac re pauca narrare. Non enim mihi hoc uere dixisse uidentur, sed aut inuidia faciente, aut ignorantes ecclesiasticam sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in ecclesijs utiliter facta noscuntur. Eusebius itaq; Pamphili in sexto ecclesiasticæ historiæ libro, Alexandrū unius Cappadociæ ciuitatis episcopum refert, cum uenisset causa orationis Hierosolymam, detentum fuisse ab eius ciuibus, & in locū Narcisi episcopi constitutum, & deinceps omni uita sua ipsi ecclesie præsedisse. Sic igitur apud ueteres sine ulla differentia, de ciuitate ad aliam migrabat episcopus, cum utilitas euocaret. Oportet autem etiam regulam huic operi copulari, ut ostendatur mentitos esse, qui Proclum inthronizare prohibuerunt.

Regula
xviii

XVII. Si quis episcopus ordinatus ad parocciā, in qua ordinatus est, minime proficiscitur, nō sua culpa, sed siue populo respuente, aut propter quālibet aliam causam non necessitate factam, hunc honore ministerioq; participari tantum, nec eum misceri rebus, in qua collectas celebrat ecclesie, sed sustinere quod prouinciæ synodus suo iudicio definierit. Hæc itaque regula est. Quod uero plurimi episcoporum ex alijs ciuitatibus ad alias propter utilitates temporum migrarint, nomina eorū qui sunt mutati subdidimus. Perigenes in Patris ordinatur episcopus: & quoniam ciues eius eum suscipere noluerunt, Romanæ ciuitatis episcopus iussit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto eius episcopo: eiq; donec uixit, ecclesie præfuit.

Gregorius Nazianzenus prius unius Cappadociæ ciuitatis fuit episcopus, deinde in Nazianzo constitutus est. Melitius prius Sebastenæ ecclesie præfuit, & postea Antiochiæ præful est constitutus. Dositheum Seleuciæ episcopum, Alexander Antiochenus episcopus, in Tarsum Ciliciæ transtulit. Reuerentius ab Arcis Phœniciæ, in Tyrum translatus est. Ioannes de Gordo Lydiæ mutatus est in Proconesum, & in ea præfuit ecclesia. Palladius ab Helenopoli mutatur in Asponam. Alexander ab Helenopoli in Adria Hermopolis nos mutatus est. Theosebius ab Apamia Asiæ transfertur in Eudoxiopolim, quæ prius Salambria uocabatur. Polycarpus de urbe Antapristena Myriæ, in Nicopolim Thraciæ mutatus est. Herophilus de Trapezapoli Phrygiæ, translatus est in Plotinopolim Thraciæ. Optimus ab Argada Acamatiūm Thraciæ mutatur in Troada. Tot igitur quod ad præfens inuenimus ex proprijs ciuitatibus ad alias migrasse, nos memorasse sufficiat. De Syluano tamen, qui ex Philippopoli Thraciæ in Troada migravit, utile iudico pauca narrare. Syluanus quidem Rhetor fuit prius Troili Sophistæ, & ad perfectum Christianus, uitamq; monachicam diligens. Is enim doctoris pallio uti despexit: quem post hæc Atticus episcopus comprehendens, episcopum Philippopoleos ordinauit. At ille tribus annis in Thracia degens, nec frigora ferre ualens, cum haberet corpus ualde debile atque subtile, rogauit Atticum, ut eum in loco alio constitueret, dicens, non ob aliam causam nisi propter frigus ea se loca uitare. Cumq; alius pro eo fuisset ordinatus, mansit Syluanus Constantinopoli, uitam monachicam perfecte Syluanus custodiens. Adeoq; sine ulla fuit arrogantia, ut plerunque in tanta multitudine ciuitatis cum soleis de sparto procederet. Cum uero aliquantum temporis præterisset, Troianæ præful ecclesie moritur: Troianiq; uenerunt, petentes episcopum. Cumq; cogitaret Atticus quem ordinare deberet, subito contigit ad ipsum salutandum uenire Syluanum. At ille uidens eum, mox cogitare cessauit. Tum ad Syluanum: Non habes, inquit, ulterius occasionem, pro qua ecclesiasticas curas possis effugere. Troia nanque non habet

D d frigus

frigus, sed ecce apparatus est tuo corpori opportunus à deo locus. Præparata ergo te ipsum, & ad Troiam continuo proficiscere. Migrat ergo *Miraculum* Syllanus. Quo factò miraculum quod inter eius manus accidit, enarrabo. Navis maxima quæ grâdes colūnas de uexerat nuper, in litore Troiano fabricabatur. Cumq; eam ad mare uoluissent deducere multis funibus, atque populo trahente, nullatenus mouebatur. Quod cum plurimis diebus ageretur, suspicati sunt nauem à dæmonio retineri. Tum ad Syllanum uenientes episcopum, rogauerunt eum ut in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi nauem. At ille humili sermone dicebat se esse peccatorem, asserens hoc opus alicuius esse iusti, non tamen suum. Quem cum rogassent, uenit ad litus. Factaq; oratione tetigit unum funem, iubens ut insisterent operi cum labore. Tum illis breuiter impellentibus cursim nauis ad mare proceffit: hoc miraculum reuerentiam illius uiri cunctos fecit habere Prouinciales. Qui cum esset etiam in alijs rebus eximius, uidens clericos etiam de contentione litigantium negocia facientes, nullum clericum unquam iudicare præcepit. Sed petitiones postulantium ipse suscepit: rogabat unum fidelium laicorum amatoremq; iustitiæ, ut ipse litigantibus interesset, & terminum iustitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam consecutus est. Cum igitur Maximianus in urbe Constantinopolitana ordinatus fuisset episcopus Consulatū Bassi & Antonij, v & xx die mensis Octobris, causæ ecclesiasticæ quieuerunt.

Cap. IX

Iudæi q̄ Pseu- domoyfen de- cepti in Creta
 Circa hoc tempus multi Iudæorum in Creta Christiani facti sunt propter huiusmodi cladem. Quidam seductor Iudæus finxit se ipsum esse Moysen, & cœlitus destinatum, ut Iudæos illam insulam inhabitantes per mare duceret, ipsum se esse dicens, qui olim filios Israel per rubrum mare saluasset. Circuibat itaq; toto anno unamquamq; illius insulæ ciuitatem, suadebatq; Iudæis ut crederent, monens ut omnes pecunias atque possessiones relinquerent, cum utique deducti per siccum mare ad repromissionis gaudia peruenirent. At illi hac spe capti, omne opus proprium negligebant, contemnentes etiam possessiones suas, & dimittentes eas quibusuis personis. Cumq; uenisset dies quam designauerat seductor ille Iudæus, eo præcedente sequebantur omnes cum coniugibus & minorennibus, seduxitq; eos ad quandam rupem decliuus incumbentem, iussitq; ut in totorum speciem seipsos euoluerent. Hoc igitur faciebant priores. Et cum uenirent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quam in aqua necati. Plures tamen mori potuerunt, nisi (deo prouidente) quidam uiri Christiani superuenissent piscatores atque negociatores, qui alios cum necarentur eripientes recreauerunt. Tum alij eorum stultitiam sentientes, alios, ne seipsos iactu interficerent, tenuerunt, nuntiantes eorum mortem qui primo ceciderant. Qui etiam cognoscentes seductionem, culpabant se,

se, eo quod facile credidissent. Cumq; uoluissent illum perimere seductorem, comprehendere nequuerunt. Repente nanque disparuit, deditq; suspicionem quod dæmon fuisset erroneus humana figura circumamictus. Ex hac itaque calamitate multi tunc Cretensium Iudæorum ad Christianam conuersi sunt fidem.

Interea incendium in ciuitate Constantinopolitana factū paulatim peruenit ad Thermas, quæ uocantur Achilleæ: deinde ad locum qui dicitur Pelargus, ita ut Nouatianorum cōprehenderetur ecclesia. Tum fertur Paulum eorum episcopum inter flammæ ecclesiæ restitisse supplicentem deo, ne ecclesia pariter cremaretur. Qui locus ereptus est: & hætenus xvii die mensis Augusti apud Nouatianos Collectio celebratur. Hunc tamen locum non solum Christiani, sed etiam Pagani ex eo tempore uenerant. Maximianus igitur cum duos annos & sex menses ecclesiam gubernasset, defunctus est, Consulatū Ariobindæ & Asparis, die duodecimo mensis Aprilis, in septimana maiore Ieiuniorū, feria quinta. Tum igitur Theodosius Imperator sapienter causâ prospexit, ne rursus de episcopatu seditionis quæstio, aut tumultus in ecclesia nasceretur. Cū adhuc ergo corpus Maximiani iaceret, presentibus episcopis præcepit inthronizari Proclum. Quod etiā Romanus episcopus Celestini litteræ firmauerunt, quas ad Cyrillum Alexandriæ destinauit episcopum, & ad Ioannem Antiochenū & Rurhum Thessalonicensem dicens, quod nihil prohiberet alterius ciuitatis existentem episcopum in aliam demigrare. Inthronizatus igitur Proclus exequias Maximiani corporis celebravit: de quo tempus ut pauca dicamus.

Proclus ab ætate prima lector fuit, apud doctores tamen obseruans studiosus quoq; Rhetoricæ: qui cū ad perfectam uenisset ætatē, plerumq; cum Attico erat episcopo exceptor sermonū eius. Et cum proficeret ab Attico diaconus ordinatur, postea presbyter. A Sisinnio uero Cyzici consecratur episcopus. Hæc quidem ei primo acciderunt, postea thronum Constantinopolitanæ sortitur ecclesiæ. Erat enim uir moribus optimis: & ab Attico utiliter eruditus, omnia eius imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis se terribilem opportune monstrabat, iste uero omnibus mitis erat, & sic eos potius quam uolēter flectere nitēbatur, nullam hæresim uexare uolens, in hac parte Theodosium imitatus Imperatorem. Ille nanque iudicabat contra culpabiles Imperiali non uti potestate. Hic autem paruipendebat, si quis de deo non ita saperet sicut ipse. In his igitur Imperator laudabat eum, cum & ipse ueros sacerdotes imitaretur, & nequaquam persequi uolentes admitteret. Ego tamen audacter dico, quod mānsuetudine omnes uiros euicerit. Ob quam causam hostes suos citra belli certamina subiugabat, sicut ostenditur in Ioanne tyranno, & facta post hoc perditione Barbarorum.

Dd 2 Post

Cap. XII
Barbari contra Romanos

Post interitum namque tyranni, Barbari quos ille contra Romanos suum aeuocauerat in auxilium, parati erant Romanorum fines inuadere. Haec audiens Imperator consuete hanc sollicitudinem deo commisit, & orationibus occupatus cito promeruit quod quaesuit. Quae enim acciderint Barbaris enarranda sunt. Dux eorum nomine Rugas, fulmine percussus, interijt. Secutaque pestis, maximam partem eorum hominum interemit. Et non solum hoc suffecit, sed etiam ignis de caelo descendens, plurimos qui uidebantur remansisse, consumpsit. Quae res Barbaros in formidine magna constituit, non solum quod contra gentem Romanorum fortissimam arma lenare ausi fuissent, sed quod sic eos a forti deo iuari conspicerent. Tum Proclus episcopus de prophetia Ezechielis coram ecclesia faciens sermonem, de collata salute, ab omnibus est laudatus: Cuius prophetae uerba sunt haec: Et tu fili hominis prophetiza in Gog principe Mofoch & Tubal. Iudico enim eum morte & sanguine & imbre diluuij, & lapidibus grandinis, & igne & sulphur pluam super eum, & omnes qui cum eo sunt. Et post pauca: Et scient quia ego sum dominus.

Cap. XIII
Eudoxia filia Theodosij nubit Valentiniano

Igitur Imperatori propter suam mansuetudinem etiam alia plurima praestitit deus, quorum unum illud est: Erat ei filia ex Eudocia, nomine Eudoxia. Hanc Valentinianus consobrinus eius, Hesperiarum partium ab eo factus Imperator, petijt uxorem. Cumque Theodosius annuisset, cogitabat in medio itineris, quodam loco nuptias celebrare. Placueratque ut Thessaloniam ambo uenirent. Inter haec nuntiauit Valentinianus ne fatigaretur Theodosius: ipse enim uenturum se Constantinopolim compromisit. Cum ergo partes munisset Hesperias, Constantinopolim uenit ad nuptias. Quibus celebratis Consulatu Isidori & Senatoris, uxore sumpta reuersus est.

Cap. XIII

Non multo post episcopus Proclus eos qui propter Ioannis depositionem segregabantur, ecclesiae restituit. Sapientiaque sua eorum tristitia mitigauit hoc modo. Corpus enim Ioannis in Comanis sepultum, tricesimo quinto anno post depositionem Constantinopolim iubente Imperatore reuocauit, & publice diuulgatum in ecclesia Apostolorum multo honore recondidit. Quod actum est xvi. Consulatu Honorij, Theodosij, xvii Ianuarij mensis die. Paulus quoque Nouatianorum episcopus eodem Consulatu xx Julij mensis die defunctus est. Qui cum aegrotaret, nec dietam consuetam transgressus est, nec orationes solitas praetermisit. Cumque esset morti uicinus, euocauit omnes clericos suos dicens: Cogitate episcopum eligere dum uiuo, ne posthac turbas ecclesiae nostrae sustineant. Illis uero ei potius electionem dantibus, Paulus ait: Ergo scriptam mihi huiusmodi date professionem, quod ipsum eligeris, quem ego decreuero. Quibus hoc facientibus atque subscribentibus, Marciani presbyteri nomen in charta conscripsit atque signauit. Fecitque priores similiter signare presbyteros, eamque chartam

tam apud Marcum deposuit Scytharum ecclesiae Nouatianorum episcopum, dicens: Si uiuero, mihi redde. Si mortuus fuero, hic inuenietis quis debeat ordinari. Post cuius obitum tertio die resignantes, & Marciani nomine inuentientes, eiusque laudantes electionem, sine ulla mora miserunt in Thiberiada Phrygiae, ubi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt uicem moproximo die eius mensis, & ordinarunt episcopum.

Theodosius igitur Imperator pro beneficijs a deo sibi collatis, gratias agebat, plurimis honoribus Christo sua uota copensans, coniugemque suam Eudociam Hierosolymam destinauit. Hoc enim & ipsa uorum habuerat, si filiam uideret nuptam. Quae tam Hierosolymis ecclesias constitutas quam per singulas ciuitates positas, honorauit: & quum illuc proficisceretur, & cum inde rediret.

Proclus autem episcopus eodem tempore septimodecimo Imperatoris Theodosij Consulatu, rem mirabilem operatus est, quam nullus priorum fecit episcoporum. Cum enim Firmus episcopus Caesariae Capadociae mortuus fuisset, aderant Caesarienses, petentes episcopum. Cumque cogitaret, quem eis ordinare deberet, contigit ut ad eum salutandum die sabbato Senatores uniuersi uenirent, inter quos Thalassius qui Praefecturae Illyrici administrauerat dignitatem. Cumque futurum esset (sicut habebat fama) ut Orientalem regeret praefecturam, missa manu Proclus pro Praefecturae dignitate episcopatum ei Caesarianae ciuitatis imposuit. Haec quidem in ecclesia illo tempore gerebantur. Nos autem hic terminum faciamus historiae, in pace gubernari cunctas ecclesias exorantes. Nos ergo o sacratissime homo dei Theodore, tuam compleuimus iusionem, finem facientes historiae, in anno secundo trecentesima quinta Olympiadis, Consulatu xvii. Imperatoris Theodosij.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM
Tripartitam uocant, libri duodecimi, Epiphanio
Scholastico interprete, finis,

D d 3 Historia

HISTORIA ECCLE

SIASTICA A NICEPHORO GRAECO MONACHO CONSCRIPTA, INCERTUM QUONAM INTERPRETE IAM OLIM LATINE UERSA. INCIPIT AUTEM A TEMPORIBUS THEODOSII IUNIORIS, IN QUAE TRIPARTITA DESIGNIT, & QUATUOR DEINCEPS IMPERATORUM TEMPORA CONTINET.

THEODOSIUS IUNIOR.

Theophilus
Alexand.
Cyrillus

THEODOSIUS IUNIOR IMPERAT. CUIUS IMPERII ANNO SECUNDO ATTICUS EPISCOPUS CONSTANTINOPOLITANUS, IUDAEUM QUENDAM PARALYTICUM MONENS, SUADENS ATQUE BAPTIZANS, SANUM EX LAUACRO EDUXIT. SECUNDUM DEUM ENIM DICTUR FUISSE PROUECTUS. SEPTIMO THEODOSII IMPERII ANNO, OBEUNTE THEOPHILO ALEXANDRINO, CYRILLUS CONSOBRIINUS EIUS PRO IP SO EPISCOPUS ORDINATUS EST. TUNC & IESYCHIUS PRESBYTER HIEROSOLYMITANUS DOCTRINIS EBUORUIT.

THEODOSIUS IMPERAT. CUIUS QUINTODECIMO IMPERII ANNO HONORIUS MORITUR, & IOANES QUIDAM EX IMPERIALIBUS SUBSCRIPTORIBUS ROMAE IMPERII ARRIPIIT, LEGATIONEMQUE AD THEODOSIUM MITTIT IN IMPERATOREM SUSCIPERE PRECANS. AT UERO THEODOSIUS LEGATIS IN CARCERE TRUSIS, ARDABURIUM STRATIGON MITTIT ADVERSUS EUM. QUEM TYRANNUS APUD RAVENNAM AGGRESSUS INCLUSIT: QUO THEODOSIUS AGNITO, ASPAREM HUIUS FILIUM MITTIT ADVERSUS EUM. TUM DEO AMABILIS IMPERATORIS ORATIONE ANGELUS DOMINI IN HABITU PASTORIS APPARENS, DEDUXIT ASPAREM, & EOS QUI CUM ILLO ERANT, & DUCIT EOS PER PALUDEM INUIAM, QUAE RAVENNAE ADIACET, QUAM DEUS PERUIAM OPERATUS EST, QUEMADMODUM ISRAELITARUM TEMPORE. ET TRANSMEANTES PER ARIDAM, APERTIS PORTIS CIVITATIS INUENTIS, TYRANNUM QUIDEM OCCIDERUNT: ARDABURIUM AUTEM A VITICULIS ABSOLUERUNT. SEQUENTI AUTEM MARUTHAS EPISCOPUS MESOPOTAMIAE FILIUM REGIS PERSARUM ISDIGERDEN A DAMONIO UEXATUM SANAVIT. INTEREA THEODOSIUS IMPERATOR MULTA BENIGNITATE MOTUS, LICET PERSAS POTENTISSIME UICERIT, PARCENS TAMEN CHRISTIANIS QUI HABITABANT IN PERSIDE, AMPLECTITUR: CUIUS REI GRATIA MITTIT LEGATOS, HELIONEM PATRICIUM QUEM UALDE HONORANDUM DUCEBAT, & ANATOLIUM ORIENTIS STRATIGON. VARARANES AUTEM SCIENS SUAPERATIONEM SUAM, SUSCIPIT LEGATIONEM, & ITA PERSECUTIO CESSAVIT, QUAE IN CHRISTIANOS AGITABATUR. CAETERUM IMPERATOR THEODOSIUS COMMUNICATRICES HABENS HYMNODIAE PROPRIAS SORORES QUAE VIRGINITATEM TOTA VITA SECTABANTUR, SUPER HUIUSMODI BENEFICIIS DEO GRATIAS AGENS, HYMNIS HUC LAUDARE PENITENS NON CESSABAT. SISINNIIUS AUTEM CONSTANTINOPOLITANUS EPISCOPUS PROCLUS CONSECRAT

Helion
Anatolius

episcopum Cyzici, quem Cyziceni non suscipientes, monachum quendam praeter uorum Sisinnij Dalmatium dictum consecrat. Proclus autem propriam ecclesiam non habens Constantinopoli, hortatu Sisinnij doctrinis pollebat, qui eiusdem urbis non multo post ordinatur Antistes. Sequenti uero anno, Philippus presbyter Sidae Christianam historia in triginta & sex libris descripsit.

Philippus
Sidensis

Sisinnio defuncto, Nestorius Constantinopoleos fit episcopus, mox uero ut thronum conscendit, neque fides eius & peruersus in dogmatibus sensus ostendebatur. Homeliam quippe de fide protulit Sincello suo praecipiens, ut hanc coram ecclesia praedicaret habentem ita: Dei genitricem Mariam uocet nemo. Maria enim homo erat, & ab homine deum gigni impossibile est. Hanc uocem primum reprehedit Eusebius quidam scholasticus imperatoris Constantinopoleos. Unde multi Byzantinorum turbati sunt. Nestorio autem uerbo infirmare festinante uocem qua dei genitrix dicitur ecclesiae: Dominica die praesidente Nestorio iussus Proclus recitare, homeliam dixit in dei genitricem, cuius initium est: Virginalis solennitas hodie fratres. Tunc odibilis factus est apud omnes impius Nestorius, propter typhum & malam fidem. Eodem uero anno, terribile miraculum sanctorum septem puerorum Ephesi factum est, resurgentibus eis post cxxx & unum annos. Porro Cyrillus Alexandrinus episcopus, compertis Nestorij blasphemis, scribit ei rogans & monens, ut discederet a peruersis dogmatibus suis, fidemque rectam susciperet. At uero Nestorius ei econtra misit, iniurias & blasphemias. Tunc Cyrillus scribit Caestino Papae Romano quae Nestorius praedicaret, & blasphemias quae sibi scriptae fuerant a Nestorio ei manifestas exhibuit. Tunc Caestinus scribit Nestorio, diffiniens ei dierum decem indutias, cessandi a blasphemia & poenitendi. Quod si perdurasset in praua opinione, sacerdotij communicator ulterius esse desisteret. Scribunt autem similiter Caestinus atque Cyrillus Antiocheno & Hierosolymitano archiepiscopis, de Nestorio & haeresi eius. Ioannes autem scribit Nestorio, dans consilium recedendi ab haeresi, quin & ad memoriam ducens illud Apostoli dicentis: Misit deus filium suum factum ex muliere. Cognoscens uero Nestorius, quod patriarchae taliter ecclesijs conturbatis, flere minime paterentur, suavit Imperatori mittere Cyrillo sacram stigmatibus plenam, quem putans ex his compescere, magis erexit. Surgens enim scribit Imperatori & sororibus huius tam de recta fide, quam de sinistra opinione Nestorij, simul & postulans uniuersalem fieri synodum, ad examinandum canonicam de Nestorio. Tunc imperator Theodosius scribit omnibus episcopis, ut absque omni dilatione post Pascha Ephesum conuenerent, diffiniens quia nullam apud deum, uel apud nos excusationis rationem habebit, qui die sancto Pentecostes in concilio inuentus non

Nestorius

Eusebius

Septem dormientes

Ioannes
Antioch.

tus non fuerit apud Ephesum. Cælestinus autem Romanus scribit Cyrillo Alexandrino, locum suum in concilio retinendi. Itaque quinto & uicesimo imperij Theodosij anno, apud Ephesum celebrata est sancta tertia synodus. Omnibus sanè antistitibus conuenientibus, Ioannes Antiochenus & Orientales indicta die, & quæ ante statuta fuerat, minime concurrerunt. Porro sextadecima die post præfinitam, Ioanne non ueniente, peruenit Nestorius cum multa iactantia. Vicesimaque mensis Iunij die celebrata est synodus, Nestorio Cyrillo & Iuuenali præfidentibus. Porro Cyrillo Romani pontificis uices agente, & cuncta theologice disputante, dicit Nestorius cum multa iactantia: Ego illum qui bimestris & trimestris factus est, nunquam deum nominauerim, & ideo mundus sum à sanguine uestro, & ex hoc ad uos nullatenus repedabo. Et his dictis abiit, cum sex episcopis qui uoluntarie secuti sunt eum. Hi uero qui circa Cyrillum erant, postera die conuenientes, miserunt tres episcopos uocare illum, & non obaudiuit. Pari modo secundo, & tertio, ac quarto, à synodo conuocatus non uenit. Sed & illos qui missi fuerant, iniurijs fecit & contumelijs afflicti. Tunc synodus iniurijs & ignominia laceffit episcopis qui fuerant missi receptis, sententiam protulit in eum, & alienum fore ab omni sacra dignitate decreuit, in faciem ei depositione ipsius transmissa. His ita finitis, uenit post tres dies Ioannes Antiochenus episcopus, sex & uiginti secum episcopis habitis. Qui cum didicissent, Nestorium iam depositum esse à sancta synodo, & cum Nestorio confidentes, deposuerunt ut opinabantur Cyrillum & Memnonem Ephesum. Theodoretus sanè putans Cyrillum in duodecim capitula offendisse, præter ueritatem narrationem faciens, ibidem Nestorium uenenum euomuit. Cyrillus uero potenter exurgens, pro eisdem capitulis rationem reddidit, ea & quæ in eis habentur interpretans, & ecclesiasticum thesaurum esse demonstrans, atque piam intentionem suam omnibus manifestans. Itaque Antiochenus Ioannes à concilio tertio uocatus, & non obaudiens ut ueniret, sententiam unà cum his qui secum erant excepit, ut alieni ab omni ecclesiastica communione, usque dum sese recognoscentes proprium cõfiterentur excessum. Tuncque synodus diffiniuit, quæ ab Orientalibus in iniuriam sanctissimorum ecclesiæ præsulû Cyrilli et Memnonis prolata sunt, utpote sine lege & sine canone deprompta, nullam uim profus habere. His igitur omnibus per suggestiões à Theodosio Imperatore relegatis, iussi sunt episcopi ex utraque parte ascendere Cõstantinopolim. Qui cum ascendissent, cooperatione dei uicerunt hi qui ex parte synodi fuerat: firma tamen depositione Nestorij, Maximianus Cõstantinopoleos cõsecratur episcopus. Oriëntales uero susceptum Nestorium secum duxerunt. Porro quarto Nestorij depositionis anno, Ioannes Antiochenus episcopus timore dei detentus, uidensque multos Antiochenorum uiros egregios à Nestorio adu-

Ephesina synodus

Nestorius
Cyrillus
Iuuenalis

Maximianus

terina prauitate infectos, scribit rogans Imperatorem, hunc ab Oriëte pelendum. Imperator autem Nestorium quidem exilio relegauit apud Oasim: præcepta uero mittit Cyrillo & Ioanni, sine dilatione ad uniuersas ecclesias. Ioannes autem accepta præceptiõe, scribit Cyrillo fidem suam, & patrum apud Nicæam & Constantinopolim collectorum confessionem, recipiens etiam quæ apud Ephesum gesta sunt. Quibus Cyrillus susceptis, scribit Ioanni & Orientalibus epistolam, cuius initium est: Latentur cœli & exultet terra, & in eadem cõfessione, utriusque conuenientibus unita sunt ad pacem atque cõcordiam, quibus præminebãt ecclesiæ. Per idem uero tempus Nonnus regebat Hædesensem ecclesiam, qui primam Antiochenarum mimarum deo dicauit, & pro Margaritû meretrice Pelagiam Christo exhibuit. Iste ergo exultans super horum cõcordia, scribit Ioanni archiepiscopo, monita & uerborum magisteria, in quibus & hoc ait: Munda ecclesiam o homo dei à Nestorianis zizanijs, & eius impietate. Porro impium & blasphemum Nestorium, in exilio diuinum iudicium subsecutum est: tabefactis omnibus membris eius, & maxime lingua consumpta, morte præuenit iter quo ab Oase ad alium locum erat ducendus.

Veniens Valentinianus filius Cõstantij & Gallæ Placidie ab urbe Roma Cõstantinopolim, duxit uxorem filiam Theodosij imperatoris Eudoxiam nomine, quam sibi Eudocia genuerat, & Romam redijt. Sequenti uero anno, Theodosius imperator Eudociam uxorem suam Hierosolymam misit, gratificos hymnos oblatorum deo. Quæ plurima dona ecclesijs contulit, & adoratis tam sancta cruce, quam colendis locis, reuersa est ad regalia. Tricesimo dein imperij Theodosij anno, Proclus episcopus Cõstantinopolitanus, postulatû ab imperatore Theodosio corpus sancti Ioannis Chrysofomi à Comanis ad urbem regiam detulit: & proximo anno post triginta tres annos, id coram omni processione, una cum imperatore ac imperatrice Pulcheria pòpis funebribus publicas, in apostolorum ecclesia posuit, & ita eos qui propter illius depositionem ab ecclesia separati erant, ecclesiæ rursus uniuert. Sub hoc sanctæ memorię Proclo terræmotus facti sunt magni Cõstantinopoli, per quatuor menses, ita ut timetes Byzantij extra ciuitatē in loco qui dicitur cãpus essent, perseverantes unà cum episcopo ad dominum precibus & letanijs uociferantes. Quadam ergo die fluctuante terra & omni plebe attentius exclamante, *κύριε ἰησοῦ*, circa horam tertiam, omnibus uidentibus contigit à diuina uirtute sustolli quendam adolescētulum in ætate, & audite diuinam uocem, admonentem eum episcopo ac populo nutiare, ut letanias sic faceret & diceret: Sanctus deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis miserere nobis, nihil aliud apponentes. Proclus autem hac suscepta sententia, præcepit populo psallere sic, & statim terræmotus cessauit. Porro beata Pulcheria super miraculo unà cū fratre supra modum admirata, sanxit

Nestorius re-
legatur

Nonnus

Nestorij mors

Corpus Ioan-
nis Chryso-
sto-
mi

Terræmotus
Cõstantinopoli

ta, sanxit per uniuersum orbē diuinū hūc psallere taliter hymnum, & ex tūc
reperunt omnes ecclesiæ per singulos dies, hunc canere deo. De cætero
imperante Theodosio iuniore, Valentinianus non solum Britanniam &
Galliam, & Hispaniā saluare nequiuit: sed & Occidentalem Libyam quæ
uidelicet regio uocatur Afrorum, amisit hoc modo. Duo prætores erant,
Ætius scilicet & Bonifacius, quos Theodosius postulante Valentiniano
direxit. Cumq; Bonifacius principatum Occidentalis Libyæ percepisset,
inuidia inflammatus Ætius accusationem facit aduersus eum, tanquam re/
bellionem meditantem, & obtinere Libyam satagentem. Et hæc quidē Pla/
cidia fatebatur Valentiniani matri. Ceterum Bonifacio scribit, quia si accer/
situs fueris accedere noli. Incusatus enim es, et te dolose uolūt Imperatores.
Hæc suscipiens Bonifacius, & ueluti proprio seruo Ætio credens accessus
accedere distulit. Tunc Imperatores Ætium quasi deuotum receperūt. Erāt
autem Gothi tunc & gentes multæ ac maxime trans Danubium in hyper/
boreis locis inhabitantes. Ex quibus rationabiliores quatuor sunt, Gothi sci/
licet, Hypogothi, Gipedes, & Vuandali, nomen tantum, & nihil aliud mu/
tantes, unaq; lingua utentes. Omnes autem fidei erant Arrianæ malignita/
tis. Isti sub Arcadio & Honorio Danubium transeuntes, in terra locati sunt
Romanorū. Et Gipedes quidem, ex quibus postmodum diuisi sunt Lan/
gobardi & Auares, uillas quæ sunt circa Singedonem & Syrmium habi/
tauerunt. Hypogothi uero post Alarichū Romam depopulantes, in Gab/
lias abierunt, & quæ ibidem sunt obtinuerunt. Gothi autem Pannoniā ha/
buerunt primum. Dein nonodecimo anno imperātis Theodosii Iunioris,
Thracæ uillas habitauerunt, & per quinquaginta octo annos in Thrace
morantes, Hesperiu quoq; obtinuerūt imperium. Porro Vuandali Alanis
sibi sociatis, & Germanis, qui nunc Franci uocantur ascitis, transeuntes Rhe/
num fluium Modigisclo duce habito, habitauerunt in Hispania, quæ est
prima Europæ prouinciarum, ab Hesperio oceano. Bonifacius autem me/
tuens Imperatores Romanos, transfretans à Lybia in Hispaniā ad Vuan/
dalos uenit. Cumq; Modigisclo inuenisset mortuum, & filios eius Gon/
tatin, & Gizerichum principatum moderantes, hortatus est ut Hesperiam
Lybiam in tres partes diuiderent, pollicitus unicuique tertie parti se unā
cum ipso principaturos. In talibus ergo professionibus Vuandali fretum
transmeantes, Lybiam habitauerūt, ab Oceano usq; Tripolim, quæ est cir/
ca Cyrenen. Hypogothi uero surgentes à Gallia, tenuerunt etiam Hispa/
niam. Quidā autem senatus Romani amici Bonifacii, falsam accusationem
Ætj intinuerunt Placidia, ostendentes quoque & Ætj ad Bonifaciū pri/
dem scriptam epistolam quam ad eos miserat dein Bonifacius. Ast stupe/
facta Placidia, Ætium quidem in nullo læsit, Bonifacio uero uerbum cum
iuramentis misit exhortatorium. Porro Gontario mortuo, Gizerichus
Vuandalorum

Gothi
Hypogothi
Gipedes
Vuandali

Germani qui
nunc Franci

Vuandalorum factus est Imperator. Bonifacius ergo uerbo suscepto, con/
tra Vuandalos armatur, exercitu magno sibi ueniente, tam à Roma quàm
à Byzantio, cuius Aspar erat magister. Inito autē contra Gizerichum præ/
lio, superatus est Romanorum exercitus, sicq; Bonifacius cum Aspare Ro/
mam ueniens, suspicionem dissoluit rei ueritate monstrata. Porro Africa
taliter est Vuadalis subacta. Tunc & Marcianus qui postmodum impera/
uit cum miles esset, & Aspari deseruaret, unius à Gizericho comprehenditur.
Romanæ sedis Leo pontificium gerit, imperante Theodosio, cuius im/
perij tricesimo nono anno, Proclus Constantinopolitanus moritur.
Cui succedit Flauianus presbyter & Sceuophylax ecclesiæ. Cyrillus Alexā/
drinus obit Antistes, cui subrogatur in sede Dioscorus, qui nullatenus erat
Didascalicus, sed immitis & ferus.

Flauianus cō
stantinoplois
presul

Chrisaphius Eunuchus Palatii & ipsum Imperatorem tenens, cum
inuideret Flauiani cōsecrationi, suggessit Imperatori sine malitia exi/
stenti, & apud Chalcedonem degenti, mandare patriarchæ ut mitteret pro
consecratione sibi benedictiones: quo facto Chrisaphius auertens, mati/
dauit Andream, imperatorem quærere benedictiones. At episcopus re/
nunciauit, non se habere pecunias ad mittendum, nisi forte quoquam utat
inquis ex sacris uasis. Fit ergo ex hoc inter illos, Pulcheria hæc ignorante,
non modicus interor. Verum hæc apud Cōstantinopolim, cæterum penes
Alexandriam Dioscorus confestim Cyrilli cognatos in primordijs suis de/
uastat, & horum patrimonia deprædatur. Filium autem fratris eius Atha/
nassium presbyterum sine culpa deposuit. Hæc autē faciebat rectæ Cyrilli
fidei aduersatus, cū esset hæreticus, & à teneris unguiculis ea quæ sunt Ori/
genis sentiret. Irascebatur autem & Flauiano, eo quod modicū quid opus
beati conferret Cyrilli cognatis. Cum ergo Chrisaphius esset impius, uide/
te non ferens ecclesiarum concordiam, operam dabat ut conturbaret eas,
& diuersis modis agebat, ut Flauianum episcopatu depelleret, uolens Eu/
tychem quædam sensus sui archimāditam, ad episcopatum eius prouehere.
Et quoniam Pulcheria res ciuiles retinente nihil ualuit, primo insidiatur
Eudocia insidiarum eius nodum expertæ, & in liuore eam instigat contra
propriam matrem. Et immittit ei, ut & illi deroget apud Imperatorem, &
tollat ad se præpositum. Quoniam præpositus ad dispositionē rerum per/
necessarius erat Pulcheria. Imperator autem ab uxore molestus fatiga/
tus, mittit ei dicens: ne te hoc tristem reddat, præpositum enim te habere
nō est possibile, neq; meam sororem bene & perite ac pie omnia disponen/
tem ego repello. Inefficax ergo Chrisaphius super hoc effectus, ad aliud
uertitur instrumentū, & suggerit Eudocia, ut molesta Imperatori suaderet
ei, quo præciperet patriarchæ cōsecraret illam diaconam, tanquam quæ uic/
ginitatē elegisset. Et diutius Eudocia Imperatori molesta, persuasit leuitatē
eius.

Chrisaphius
Eunuchus

Dioscorus
Alexādrinus

Eutyches hæ
resarcha

eius. Super quo iussus Flauianus, ab imperatore tristatus est ualde, respiciens futura ex hoc scandala nascitura, & imperatori quidē repromisit. Pulcheriā uero scripsit, rogās eam ne saltem ante faciem eius ueniret, ne cogar inquit, agere quid eorum quæ te contristantur. Illa ergo ex his quæ scripta fuerant, intelligens quod meditabantur, & præpositum Eudociæ transmissit, & ipsa exiens in ebdomū siluit. Ex hoc itaq; Imperator, & Eudocia ualde contra Flauianum tristes effecti sunt, quod suum reuelasset secretū. Porro Dorilei scolasticus, qui primus Nestoriū reprehendit, ad episcopatum Dorilei promotus, & de fide cū Eutychi Archimandrita disputans, inuenit eum non recta sapientem: qui cum multa commonens iuare illum nequiuisset, retulit de eo Flauiano episcopo, qui quadraginta episcoporum concilio congregato, adducit Eutychem. Et iuxta omnem consequentiā regularum ecclesiasticarum discutiēs, inuentum subdolum & hæreticum depulsit. Chrysaphius autem huius concors Palatiū tenens, his cognitis in iram per amplius contra Flauianum accenditur. Et intimat Dioscoro Alexandrino se in his quæ cordi eius essent, per omnia cooperaturum, si sibi in calumniis contra Flauianum & Eusebium ipse concurreret, pro Eutychiq; latageret. Mouet autem ad id etiam augustam Eudociā, tristia de Pulcheriā contra Flauianum memorans apud illam. Et agit uterque quo Imperator sanciret, secundum Ephesi congregari concilium. Cui Dioscoro præesse concedunt, mittentes ei exercitum plurimū in auxilium. Cumq; latrociniali huic concilio præsedisset, nō permisit adesse notariū alium concilio, sed suos tantum fecit scribere quæ gerebātur. Quæstio ergo cum fieret, exigebatur Eutyches propriam exhibere opinionem. Qui respōdit dicens: Confiteor ex duabus naturis fuisse dominū nostrum adunationem. Post adunationē uero, unam naturam cōfiteor. Tunc Dioscorus dixit: & nos omnes hoc assentiamur. Et loci seruatores quidem Leonis Papæ Romani, Dioscori uidētes impetum, & quod epistolam Papæ ad Flauianum non permiserit legi, neque illam quam ad synodum miserat, sed despexerit, fugerunt & descendunt Romam. Porro Dioscorus Eutychi sacerdotium reddit, Eusebium uero Dorilei, & Flauianum Constantinopolitanum in promptum deponere habuit, qui & ante depositionē impulsione & calcibus à Dioscoro summissus, tertianus uitam mutauit, & de cætero uel militum & gladiatorum episcopi subscribere coacti sunt. Domnus autē Antiochenus episcopus, postquam uel subscripsit, in se reuersus, erexit se contra Dioscorum, principes uociferans aduersus ea quæ gesta sunt, & impietatem concilium nominans, & subscriptionem suam quærens recipere. His cognitis Papa Leo, accedit cum lachrymis ad Imperatorem Valentinianum, simul & ad augustas, petens epistolas Theodosio Imperatori pro emendatione patranda eorum quæ apud Ephesum nequiter & irregulariter acta sunt, destinandas. Qui rescribit Eudo-

Pulcheria ab
administrat
tione rerum
amota

Flauiani exi
tium

bit Eudociæ filia ita: Hoc dulcedini tuæ notum esse uolo, quia Flauianus diuino iudicio ab ecclesijs eiectus est, ut multarum turbationum autor. Porro Dioscorus deposuit & Theodoretum, & Hiban, & Andream, & Domnum Antiochenum, & alios Orientales episcopos: Theodosius autē Imperator mobilis erat, omni uento circumlatus, unde & in chartis non lectis subscribat. Eodem anno Geiserichus Vadalica multitudo opimus effectus, & se regem uocās terræ ac maris in sularumq; multatū, Theodosium contristabat. Sanè nō multo post respiscens Theodosius, & recognoscēs à Chrysaphij uersutijs se deceptum, tristabatur super impietate, ac iniustitia, quæ facta fuerat in Flauianum & reliquos episcopos. Et indignatus uehementer, primo quidem exulem fecit in insula quadam Chrysaphium: in Eudociam uero ualide cōmouetur, hanc omnium malorum causam appellans, quippe quæ & Pulcheriam ex imperialibus infecuta sit, simul & imperas ei quæ gesserat circa Paulinum. Illa uero desperata, rogauit Hierosolymam se dimitti. & assumptis Seueros presbytero & Ioanne diacono, Hierosolymam uenit. Discens interea Imperator, quod & isti in urbe frequenter ad eam accederent, & cum ipsa rursus Hierosolymis essent, multaq; illis largiretur, mittens, decollauit eos. Tunc Imperator beatam Pulcheriam opido rogans, ad imperialia reduxit, quæ mox mittens Ephesum, asportauit inde corpus sancti Flauiani, & cum multo deferens obsequio, per medium urbis sepeliuit apud sanctos apostolos. Interea Attilas Scytharū uir fortis atque superbus, deposito Bdella seniori fratre, solus Scytharū quos & Hunnos uocant, principatus regno per Thracem discurrit, & omnem ciuitatem & castra in seruitutē redigit, præter Adrianopolim, & Heracliā quæ quondam Perinthus uocabatur. Cogitur ergo Theodosius legationem Attilæ mittere, & sex millia librarum ei pro recessu præbens, mille librarum annuū tributum persoluere pollicetur. Igitur cum Romana uirtus à bello redisset, quod aduersus Attilam fuerat destinatū, non multo post Theodosius moritur. Porro beata Pulcheria nondum cuiquam Imperatoris morte comperita, Marciano accessit in religione ac pudicitia cōuersante, sene uidelicet & idoneo uiro, dicit ei: quoniam Imperator mortuus est, & ego te elegi tantq; bene placentem, ex omni senatu, da mihi uerbum quo custodias uirginitatem meam quam deo commisi, & pronūtiabo te Imperatorem. Quod eo pollicente, accessit patriarcha, pariter & senatu, pronuntiauit eum imperatorem Romanorum.

M A R C I A N V S .

Marcianus pius diuino decreto Imperator ostensus, omnes qui in exilio erant, reuocauit. Pulcheria uero perosum Chrysaphium Eunuchum tradidit Iordani filio Ioannis, qui tyrannidem apud Romanam urbem exercuit, multisq; Christo erectis ecclesijs, præcipue quæ in Blachernis

Blachernis
Ee laudabilis

Domnus An
tiochenus epi
scopatu priua
tus

Chrysaphius
deportatur

Seueri & Ioa
nis suppliciu

Pulcheria re
stituitur

Flauianus
diuus

Theodosius
Attilæ tribu
tarius

laudabilis dominæ nostræ dei genitricis est, in principio imperij p̄ij Marciani ecclesiam fecit. Porro beatus Papa Leo scripsit Marciano, petens ut quæ præsumpta fuerant à Dioscoro & Eutychi apud Ephesum in sanctū Flavianum, requirerentur coram uniuersali synodo. & iussit Imperator colligi cunctos episcopos. Secundo itaq; imperij Marciani anno, Chalcedone sancta quarta facta est synodus, mensē Octobri indictione quinta. Omnibus autem episcopis in martyrio sanctæ Eufemiæ unā cum senatu conuentibus, discussa sunt quæ in prima indictione super Eutychi gesta sunt, & quæ apud Ephesum sunt à Dioscoro temere perpetrata. Quæritans autem Dioscorus de his ad ignorantiam gestorū confugit, sed effugere redargutionem quæ in actis efferebatur non ualens deficiebat, & ueritas uindabatur. Tunc excusationem non habēs, confusus est. Hi uero qui cum eo latrociniali concilio confederant, redarguebāt eum super uolentia & necessitate quam ab ipso pertulerant, & ueniam à synodo postulantes, recepti sunt: quorū unus erat, Iuuenalis Hierosolymitanus episcopus. Cumq; defecisset Dioscorus, non habens excusatoriam rationem, ultra synodo apparere ausus non est. Tunc synodus presente quoque Imperatore Marciano & senatu, sententiam protulit contra Dioscorum & Eutychem, hosq; deposuit. Imperator autem Dioscorum quidem in Gangris exilio relegauit: synodum autem laudans dixit, gratias confiteor maximas omnium nostrorum deo, quoniā ablata discordia in unam eandemq; confessionem cuncti conuenimus: & amabiliter honorans sexcentos illos & triginta patres, ad sua in pace unumquemq; absoluit. Porro consecratus est Proterius pro Dioscoro episcopus Alexandriæ.

Pulcheria beata & pia dormiuit in Christo, quæ multa bona fecit, & omnia sua pauperibus dereliquit: quæ Marcianus cum multa essent, alacriter dedit, construxit autem eadem & multa oratoria, domosq; pauperibus & hospitibus, necnon & sepulchra peregrinis ædificauit, inter quæ sancti martyris Laurētij templū construxit. At uero Theodosius monachus, uir pestifer, cum descendisset cursim Chalcedonensi factō concilio Hierosolymam, & didicisset quod augusta Eudocia erga Dioscorū à synodo depositum affectu flagraret, cepit clamare aduersus synodum, quasi rectam fidem subuertentem. Et surreptis Augusta & monachis proprijs, cædibus usus more barbarico, archieraticū thronum rapit, & homines Augustæ ministros habens episcopos promouet per ciuitates, cum adhuc essent episcopi in synodo. Seuerianum Scythopoleos qui non fuerat eius mala opinionē deceptus, à ciuitate pellens occidit, & excitat persecutionem contra illos, qui sibi non comunicabant, & multos quidē tormentis affecit: quorundam uero domos tradidit igni, ita ut estimaretur urbs à barbaris capta. Necauit autem & Athanasium diaconū sanctæ resurrectionis, sibi exprobratē & arguentem

Chalcedonen.
synodus

Iuuenalis Hierosolymitanus
episcopus

Dioscorus
exulat

Proterius
Alexand.
episcopus

Pulcheria
pietas

Theodosius
episcopus
inuasor

arguentem eius impietatem. Et huius sanctum corpus per ciuitatem pompis circumdans, canibus tradidit. Dominus uero archiepiscopus Antiochenus in eremum fugit, & Iuuenalis Hierosolymitanus. Porro cum pestilens Theodosius per uiginti menses thronum Hierosolymitanū tenuisset, iussus est comprehendi. Qui fugiens, in montem Sineum properauit, quo fuga lapsa unā cum his quos ipse prouexerat: iterum Iuuenalis thronum suum recepit. Interea Maximus Maximi nepos tyrannus Valentinianum peremit, & Eudoxiæ uisociatus, imperium quoq; obtinuit; per quæ nanq; quis peccat, per ea quoq; & corripitur. Inter hæc ergo Eudocia coartata, nullum fore auxilium à Byzantio Theodosio patre suo, & Pulcheria defunctis existimans, accersit Gizerichum ad urbem Romam, rogans à Maximi tyrannide liberari. Magna uero cum classi Gizerichum ad urbem Romam nauigantem, Maximus timens fugā usus est. Hi uero qui cum ipso aderāt, interemerunt eum. Præterea Gizerichus nemine sibi resistēte, introiuit Romam tertia die Maximi fugæ. Et sublatis omnibus pecunijs, & ciuitatis miraculis in nauesq; receptis, in quibus erant ecclesiastica milia ex auro lapidibus preciosis ornata, & uasa hebraica quæ Titus Vespasiani filius post captiuitatem Hierosolymarum Romam detulerat, unā cum Eudoxia imperatrice, ac filiabus eius in Africam nauigauit. Erat autem Marcianus admodum religiosus & timens deum, qui in letanijs campi pedes incedebat, multa egentibus beneficia præstans: quod intuens Anatolius patriarcha, & ipse de cætero non phorio portatus secundum morem, sed pedes letanias faciēs incedebat. Timotheus autem herulus noctu cellas monachorum circumibat, unumquemque uocans ex nomine. Quo respondente dicebat, ego angelus sum dicere omnibus, ut abscedant à communionē Proterij, & eorum qui Chalcedone conuenerunt, & Timotheum herulum in episcopum Alexandriæ prouehant.

L E O

Leo imperat, coronatus ab Anatolio patriarcha, Timotheus uero coronamento Herulus, Alexandriam ciuitatem turbabat. Multitudine quippe inquietorum uirorū empta, tyrannice Alexandriæ sedem obtinuit, & cum depositus esset à duobus depositis prouehitur, unde omnia scandala penes Alexandriā orta sunt. Cunctis enim orbis terræ sacerdotibus diffinitionem synodi Chalcedonēsis recipientibus, iste scelestus rabie quadam infectus, iniurijs appetebat, & ordinationes episcoporū faciebat, cum esset ipse inordinatus, & baptizabat cum presbyter non existeret. Beatus autem Proterius sentiens contra se confectum consilium, dat locum iræ, & prima die Paschæ ad uenerabile baptisterium fugit. Ast ille antichristi præcursor, neque sanctam diem, neque colenda loca reueritus, mittit & occidit infontē pontificem, unā cum sex alijs qui erant cum ipso, & funibus trahētes huius

Ec 2 cadauer

Maximus tyranus

Roma iterum
capta

Anatolius
patriarcha

Timotheus
Herulus
Alexand.
com
monit

Proterius
&
Timotheo
caesus

cadauer, à sancto lauacro emiserunt, & pompose per ciuitatem portatum
 postremo etiam igni sine ulla misericordia prodiderunt, & cineres eius in ae-
 rem consperferunt. Eodem anno delatum est corpus sanctæ Anastasie à
 Sirmio, & repositum est in tēplo eius in porticibus Domnini. Timotheus
 autē Herulus scripta magni Cyrilli non edita reperiens, in multis locis adol-
 terauit, sicuti scribit Petrus presbyter Alexandrinus. Sequenti uero anno
 Leo Imperator iniqua Proterij morte, & iniusta Heruli promotione com-
 perta, mittens Cæsariam linguis mutilatis exilio relegauit eos, qui Proterij
 neci communicauerant. Timotheo uero scelesto aduersi nil inculit, iudiciū
 in eum dicens inferre antistitibus conuenire. Qui literas ad uniuscuiusque
 prouinciæ misit episcopos, ut singuli scriberent sibi proprium sensum, utrū
 quæ apud Chalcedonem diffinita sunt sibi placerent, & super Heruli crea-
 tione quid dicerent. Inter quos & sancto Symeoni stiliti & Bardæ mona-
 cho atque Iacobo miraculorum patratori scripsit, cōtestans ut ita iudicium
 controuersiarum depromerent, ut essent rationem deo cunctorum domi-
 no reddituri. Qui omnes unanimiter & consonanter & Chalcedonensem
 synodum sanctam esse affirmāt, & terminum ab ipsa depromptum admit-
 tunt. Timotheum autem cōsonanter reprobant, tanquam homicidam par-
 riter & hæreticum. Satagebat autem & Gennadius apud Imperatorem,
 quo ulcisceretur super his quæ temere fuerunt perpetrata, cui è diuerso re-
 sistebat Aspar Arrianus. Porrò Imperator pius Helurum quidem apud
 Gangras exilio relegauit, ipse uero & illic cœpit conuenticula congregare,
 turbationesq; patrare. Quas comperiens Imperator, rursus eum in exilium
 misit apud Chersonam, & cōsecratus est pro eo episcopus Alexandriae Ti-
 motheus alius cognomento Leucos, qui & Salophacialus nuncupatur, uir
 Orthodoxus & bonus, cunctisq; prorsus amabilis. Interea uasto incendio
 Cōstantinopoli facto, Marcianus cœconomus ascendens super tegulas san-
 ctæ Anastasie, tenens euangelium orationibus & lachrymis illasiam dor-
 mum seruauit. Sequenti anno cum pictor quidam pingere Saluatorem se-
 cundum similitudinem Iouis præsumpisset, arefacta est manus eius: quem
 peccatum suum confessum, sanauit Gennadius. Aiunt enim quidam hi-
 storiorum, quod crispis & raris capillis schema in Saluatore magis uerna-
 culum sit. Per idem tempus Leo Imperator, Zenonem generum suum ma-
 gistratum totius Orientis fecit, & Basiliscum fratrem Verenæ Augustæ
 magistratum Thracæ constituit. Zeno autem ueniens Antiochiam, inue-
 nit episcopum in ea sacrum Martyrium. Petrus autem Gnapheus sequen-
 batur Zenonem cum esset presbyter, qui persuadēs Zenoni ut sibi cooper-
 raretur ad conducendos mercede quosdam Apollinaris sectatores, tur-
 bationum dena millia excitat contra fidem, & Martyrium episcopum: &
 anathematizat eos, qui non dicunt deum crucifixum esse: & scindens po-
 pulum

S. Anastasia

Corrupta scri-
pta CyrilliSymeon sti-
litesGennadius
Constant. epi-
scopusTimotheus
Herulus rele-
gaturTimotheus
Leucos succe-
dit

Miraculum

Martyrius
Antioch. epi-
scopus

apulm Antiochenum, addit in trifagio hymno, qui crucifixus est propter
 nos: quod ex tunc hodieq; apud Theopaschitas dici obtinuit. Martyrius
 autem ad Leonem Imperatorem uenit, & susceptus est cum honore multo,
 studio Gennadij episcopi Constantinopoleos. Rediens autē Antiochiam,
 & inueniens populos dissidentes, Zenonemq; his fauentem, coram eccle-
 sia abrenuntiauit episcopatu dicens: Clero non subdito & populo dissiden-
 ti, & ecclesie squalenti abrenuntio, seruans mihimet sacerdotij dignitatem.
 quo discedente, Petrus Gnapheus in thronum Antiochenum insilijt, qui
 mox Ioannem quoq; promouit Apamenum episcopum, qui erat ex depo-
 sitione. His uero compertis Gennadius cūcta Imperatori exponit, & iubet
 Petrum Gnaphea exiliari. quod audiens Petrus, exiliū fuga euasit, electio-
 ne uero communi Iulianus quidam episcopus Antiochiæ promouetur. Eo
 dem anno translatus est apud Alexandriam propheta Heliseus, in mona-
 steriū Pauli leprosi. Leprosus enim sanauit, & leprosum fecit, & in ea quæ
 leprosi erant, translatus est. Circa hæc tempora & Timoclestroparioū fa-
 ctiores agnoscebantur. Præterea Cassius quæstor Antiochenus atq; philo-
 sophus derogatus est apud Imperatorem ut paganus, & iussit Imperator
 examinari eum à præfecto prætoriorum Constantinopoli. Cumq; indu-
 ceretur in Zeuxippum uinctus retrorsum manibus, dixit ad eum Poseus
 præfectus, uides ne o Cassi, in quo habitu constitutus sis. Qui ait: uideo &
 nō miror, homo enim cum sim, humanas incurri calamitates, sed iudica in
 me, ut iudicabas cum me. Quibus auditis, contio laudauit Imperatorem, quo
 comperto, Imperator gauisus est, & dimisit eum in regionem suam.
 CVM Eudocia neptis Theodosi sedecim annos in Africa cū uiro suo
 honorico fecisset, & puerum Gilderichum ex ipso genuisset, diffici-
 le ferebatur erga maritum cum esset Arianus. Vnde aditu inuento, fuga la-
 pla uenit Hierosolymam, & adoratis uenerabilibus locis, salutatoq; sepul-
 thro Eudocia uitæ suæ, ac paucis diebus in sancta demorata ciuitate, mor-
 tua est in pace, omnibus sanctæ resurrectioni dimissis.

BASILISCVS. ZENO

Basiliscus in campo acclamatus Imperator Marcum filium Cæsare fe-
 cit, & Zenobiam uxorem suam Augustam coronauit, & statim cōtra
 fidem præliatus est, Zenobia maxime incitate illum ad istud, Timotheūq;
 Herulum reuocauit per typos, & Petrum Gnaphea qui abscondus erat in
 monasterio accemetesum. Et quotquot alij inimici sancti Chalcedonēsis
 erant concilij, fiducialiter contra ueritatē agebant. Herulus autē congrega-
 tis inquietis quibusque Alexandrinis, qui Constantinopoli peregrinaban-
 tur, de palatio cum letania uenit in ecclesia uetus asino. Qui perueniens in
 locum qui dicitur octagonus, & expauescens pedem cōtriuuit, & cum confu-
 sione reuersus est. Basiliscus autem hunc Alexandriam cum typis contra sy-
 pulum

deum dicētes
passumIulianus epi-
scopus Antio-
chenus
Helisei trans-
latio
antiphonariū
Cassius philo-
sophusEudocia
pietas

nodum misit, & Petrum Gnaphea Antiochiam, cōtra ueritatem cōfortans A
 utrunque. Timotheus autem Salopacialus episcopus Alexādrinus, com-
 periens Timotheū Herulū aduenire, recessit ad monasteria Canopi. Mul-
 tis autem afflictis, Herulus Timotheum laedere non ualuit, eo quod dilige-
 retur ab omnibus. Cumq̄ ingrederetur Herulus Alexandria, uociferaban-
 tur studiosi eius, illud turpe dicentes: cibasti inimicos tuos Papa. At scelerat-
 us e contra clamabat, etiam uere cibauit. Hic impius etiam Chalcedonense
 conciliū anathematizabat. Iulianus autem Antiochenus episcopus præ tri-
 stitia eorum quæ fiebant defunctus est. Petrus autē Gnapheus ad sedem
 perueniens in anathemata & turbationes erupit, hinc cædes hominum &
 rapinæ propter additamentum trifagij factæ sunt. Præterea Basiliscus ty-
 po generali Chalcedonense abiicit concilium, iubens Acacio Constanti-
 nopolitano id ipsum facere: sed tota ciuitas cum mulieribus & liberis in ec-
 clesiam contra Basiliscum conueniens, hoc fieri uetuit. Porro clero, mona-
 chisq̄ Constantinopolitanis pro Chalcedonensi synodo repugnantibus,
 timens Acacius multitudinem, cum eis concordare simulabat, unde coram
 ambone contra Basiliscum Zenonem acclamabat. Basiliscus autem com-
 pertis his metuens feruorem plebis ciuitatis exiuit, iubēs senatui neminem
 loqui cum Acacio: futurum enim erat, ut populus incenderet urbem. Da-
 niel autem mirabilis stilitis assumptis monachis & populi æmulatoribus,
 exiuit cōtra Basiliscum, & ei cum multa fiducia disputauit. Interea Zeno cū
 Ariadne ad regiam perueniens urbem, susceptus est à populo ac senatu, Ba-
 siliscus uero ueniens ad ecclesiam, imperiali deposito in diuina mensa coro-
 na, ad baptisterium cōfugit cum Zenobia malæ opinionis uxore sua. Por-
 rò Zeno Petrum Gnaphea auertit, eo quod Basilisco concurrerit. Decre-
 to autem Orientalis synodi depositus est, & cum eo Ioannes qui post ter-
 tium mensem eiectus est, & post eū Stephanus uir uenerabilis est Antio-
 chie prouectus episcopus. Petrus autem apud Pityussam in exilium dedu-
 cendus, se deducens decipiens, confugit in sanctum Theodorum eucha-
 tensium. Timotheus autem Herulus inter hæc moritur, pro quo Petrus
 Moggos introducitur uir malignus, & ueritatis inimicus, qui iam depositus
 fuerat. Consecratur autem ab uno episcopo, & ipso deposito: in quem it-
 ruentes per zelum dei monachi, triginta solis diebus latrocinialiter eum ob-
 tinētē episcopatum repellunt, & Timotheum iterum Salopacialum iu-
 re throno restitunt. Stephanus interea electione communi prouectus ad
 Antiochenum episcopatum, à Petri Gnaphei sequacibus, quasi Nestorianus
 criminatus est apud Zenonē: sed hunc Orientalis synodus apud Lao-
 diceam cōueniens, iussione Imperatoris utpote innoxium sedi restituit. Se-
 ptimo uero Imperatoris Zenonis anno, Stephano episcopo Antiocheno
 dormiente, Stephanum pro eo alterum consecrauerunt, quem inimici fidei
 uoto

Timotheus
Herulus re/
stituitur

Petrus Gna-
pheus Antio-
chie episco-
pus

Acacius pa-
triarcha

Basiliscus ab/
dicat imperiū

Stephanus
Antioch. epi-
scopus

Petrus Mog-
gos Alexand.
episcopus

Timotheus Leu-
cos restitui-
tur

Antioch. epi-
scopi cædes

uoto quo erga Gnaphea flagrant, in natatorio sancti martyris Barlae ca-
 lamis acutis trucidantes, in Orontem fluuium proiecerunt, furore arma-
 tes amentiam. Zeno autem propter illa quæ presumpta sunt in Stephanū,
 iussit Acacio Constantinopoleos episcopum Antiochie cōstituere, qui or-
 dinauit Calendionem. Consecrauerunt enim & Antiocheni per ignoran-
 tiam Ioannem, qui dicebatur Codonatus, quem Calendio in Tyrum quæ
 primus thronus est Antiochenæ dioceseos translatus enthronizabat. Eo-
 dem anno & Alexandria Timotheus Salopacialus defunctus est, & con-
 secratus est Ioannes Tabennesiotes, uir sanctus, & rectorum dogmatum
 propugnator, qui fuerat Alexandrinæ presbyter & œconomus ecclesiæ.
 Porro Hillus patricius cum Leontio & reliquis uenit ad castellum Papyrii,
 & educta Verina Augusta in Tarsum Ciliciæ, fecit eam coronari extra ci-
 uitatem apud sanctum Petrum. Decimo præterea Zenonis anno Petri
 Moggi spudastæ per pecunias & seductiones persuasere Zenoni, eijcere
 Ioannem Tabennesiotes Alexandrinum episcopum tanquam præter uo-
 tum eius consecratum, & Petrum Moggum iterum reducere Alexādrinam.
 Tunc & *ἠνωθη* fecit Zeno, ut quidam aiunt, ab Acacio Constantinopo-
 litano dictatum, & ubique trāsmissit. Petro autem Moggo ante regressum
 eius in Alexandriam iussit Zeno communicare Simplicio Romano atq̄
 Acacio, qui uidelicet Acacius scripsit Alexādrinis suscipere Moggum, & Io-
 annem abijcere. Ioannes uero audita Petri præsentia, licet clerus cum popu-
 lo exire illum prohiberet, quæ præsumenda erant à Petro considerans, sa-
 pienter & sine turbatione recessit.

Theuderichus Valamer cuius multus inter barbaros & Romanos est
 sermo, utpote fortis & prouidi, sed nec rationum inexpertis, penes By-
 zantium quippe obses quondam traditus, optimis magistrorum adhæsit,
 cum pater solus Valamer post Attilæ filios dux esset sub Leonis imperio
 Gothorum. Interea Orientales episcopi scripserunt Acacio uituperationes,
 eo quod receperit Moggum in communionem, qui paruipendens eos om-
 nes impudēter communicare Moggo coacte fecit. At uero qui erant ex re-
 gia urbe, necnō & de Oriente, deprecati sunt Felicem Romanum episcopū,
 significantes Acacium esse malorum autorem. Inter quos & Ioannes Ale-
 xandrinus eadem dicens Romam profectus est. Felix autē synodo in tem-
 plo summi apostoli Petri facta, duos episcopos & ecclesiæ defensorē Con-
 stantinopolim misit, scribens Zenoni & Acacio, ut Petrum Moggum tan-
 quam hæreticum eijceret Alexandria. Sequenti uero anno his qui à Roma
 missi fuerāt, apud Abydum Zenonis & Acacij uoluntate retentis, literisq̄
 ablati in carcerem missis, cōminatus est Zeno illos occidere, nisi Acacio &
 Petro Moggo communicassent. Porro Zeno concilio Acacij Orientis epi-
 scopos cogebat subscribere henotico, & communicare Petro Moggo. Re-
 Ec 4 sponsales

Calendio An-
tioch. episco-
pus

Ioan. Alex.
papa

Petrus Ale-
xandriam
restituitur

Theudoricus
rex

Acacij impie-
tas

sponfales uero Felicis Romani cōueniens, & pecunijs decipiēs, Acacio com
 municare contra quæ sibi fuerant imperata persuasit, quanquam econtra
 pariter contestarentur Orthodoxi. Primum quidem hamo circumponen-
 tibus funem, & unum eorum publice instruentibus, Secundum autem in li-
 brum immiserunt, & tertium in cophinum holerum imposuerunt. Felix au-
 tem cōpertis quæ ab apocriſarijs suis gesta sunt, deposuit eos scribens Aca-
 cio depositionē. Porrò is qui hanc deferebat, effugiens eos qui erāt in Aby-
 do peruenit ad monasteriū Dñi, monachi uero Dñi dominico die in sacratio
 porrexerunt epistolam Acacio. At hi qui erant ex parte Acacij peremerūt
 quosdam ex monachis qui epistolam dederant, quosdā autem punitos car-
 ceri tradiderunt. Verum Acacius insensate se habuit circa depositionem, no-
 menq; Felicis à Diptychis abstulit. Præterea Calendio episcopus Antio-
 chenus asportauit corpus Eustathij magni à Philippis, ubi & exilio retētus
 dormierat, & cum honore multo huic decimo miliario tota ciuitas obuiam
 uenit. Hi uero qui se ab ecclesia separauerant propter eundem sanctum, rur-
 sus uniti sunt post centum annos dormitionis eius. Mortuo sanē Acacio cū
 Phrauitas per tres menses episcopatum tenuisset, scripsit Felici quod ei qui-
 dem communicaret, Petro uero Moggo non communicaret. E diuerso au-
 tem Moggo scripsit, quod ei quidem communicaret, Felicem autem Ro-
 manum auerteret. uerum exemplaribus quæ ad Moggum destinata fue-
 rant ab Orthodoxis, Felix antequam apocriſarij Phrauitæ cum synodicis
 peruenissent acceptis, hos cum honestate remisit. Defuncto autem Phra-
 bita Eufemius presbyter & Ptochotrophos Neapoleos tenuit, confestim
 proprijs manibus nomen Moggi deleuit à Diptychis, sicq; in eis sedens, in
 throno nomen Felicis inscripsit.

Eustathij
 translatio

Eufhemius
 patriarcha
 qui ptocho-
 trophio, id
 est, domui
 præst, in
 qua paupe-
 res aluntur
 Athanasius
 Alex. episco-
 pus
 Petrus An-
 tiochiam re-
 stituitur
 Episcopi se-
 dib. pelluntur

Imagines tol-
 lendas docuit
 Xenaias

Petrus Moggus mortuus est Alexandria, pro quo Athanasius cōsecre-
 tus est cognomēto Cylites. Aft Imperator Zeno requie potitus à bar-
 baris, ab Antiochena Calendionem pellit ecclesia, exulem faciens apud
 Oasin, Petrumq; Gnaphea constituit. Nestorem autem Tarsensem, Cyrū
 Hierapolitanum, Ioannem Cyrestensem, Romanum Chalcedonensem,
 Eusebium Samosatenum, Iulianum Mopsuestinū, Paulum Cōstantinen-
 sem, Manum Ermeniensem, & Andream Theodosiopolitanum, sub obtē-
 tu quidem fauoris, quasi circa tyrannos exhibiti, sed ueritate propter nō re-
 ceptum henoticon suis abigi præcepit ecclesijs. Petrus autē Gnapheus An-
 tiochiam ingressus, multa mala operatus est, anathematismos uidelicet sy-
 nodi Chalcedonensis, irreprehensibilium deiectiones episcoporum, subro-
 gationes & creatiōes illicitas, & his similia, ante omnia trisagio hymno ad-
 dens, Christe rex qui crucifixus es propter nos. Petrus autem iterū ueniēs,
 amputauit Christe rex. Porrò Xenaias seruus satanæ, dominicā & sanctor-
 rum docebat non recipiendam imaginem: cum enim esset natione Persa &
 fortuna

fortuna seruus, dominum suum sub Calandione fugiens, uillas quæ circa
 Antiochiam sunt à fide retraherat, cum nō esset baptizatus, se clericum esse
 dicens. hunc Calandio quidem pepulit, Petrus uero Gnapheus episcopum
 Hierapoleos ordinans, Philoxenum mutato nomine nuncupauit. Cum au-
 tem postmodum eum baptizatum non esse didicisset, sufficit inquit ei pro
 baptisate cōsecratio. Eufemius autē cum esset Orthodoxus, Anastasium
 silentiarium qui post hæc abusus imperio est, ab ecclesia pepulit ut hæreti-
 cum, & Eutychis consentaneum, quem & turbas excitantem intuens, sedile
 ipsius quod erat in ecclesia subuertit, comminatus ei, quod nisi cessasset à ta-
 libus, tonderet caput eius, & turbis traderet publicandum. quæstus autem
 apud Zenonem contra illum obtinuit potestati. Sequenti uero anno, quo
 agebatur septimusdecimus imperij Zenonis annus, Felix synodicis Euphe-
 mij receptis, ei quidem tanquam Orthodoxo appositus est, episcopum au-
 tem illum nō recepit, eo quod nomen Acacij & successoris Phrauitæ de Di-
 ptychis non eraserit. Eodem anno Petro Gnapheo mortuo, promotus est
 episcopus loco eius Palladius presbyter Scleucensis ecclesiæ sanctæ primæ
 martyris Teclæ, cum quo electus est & Ioannes Cōstantini, atque Anasta-
 sius Silentarius qui male posthac imperauit. nam Zenone mortuo Lon-
 ginoc; fratre ipsius, ad imperium affectate repulso, Ariadnæ senatusq; cō-
 sulto ac totius exercitus Anastasius Silentarius pronuntiatu est Impera-
 tor. qui cum imperium suscepisset, professionem in scriptis expetitus est
 ab Eufhemio facere, nō commouendi quicquam de ecclesia uel de fide, in-
 dignum se Christianis & imperio uocans. Vim autem faciente imperatrice
 Arcadne, atque senatu suscepit propriæ manus eius scriptum, quod recipe-
 ret in diffinitionem fidei dogmata Chalcedonensis concilij, & ita corona-
 tus Arcadnen ducit ad nuptias, nec dū ante uxori sociatus. Porrò anno quo
 Zeno mortuus est, & Anastasius imperare cœpit, ab Adam secūdum Ro-
 manos quidem anni erant quinque millia nongenti nonagintanouem: se-
 cundum uero diligentem supputationem Alexandrinorum, quinque millia
 nongenti octogintatres.

Episcopus
 nondum ba-
 ptizatus
 Eufemij in
 Anastasium
 censura

Longinus res-
 pulsam passus

Anni mundi

ANASTASIVS.

Anastasio Imperator Petrus Gnaphea Antiochiā redire ad propriā
 sedem iubet: sed licet hunc ab exilio reuocasset, Antiochiā tamē abi-
 te nō passus est, Palladium faciens Antiochiæ cōsecrari. Eufhemius autem
 Constantinopolitanus congregatis peregrinis episcopis, secundum prædi-
 cauit Chalcedonense conciliū. Porrò Ioannes Tauennesiotes cum esset Ro-
 mæ audiens quod Anastasius imperaret, uenit Byzantiū, uicissitudines bo-
 nas sperans ab eo, quoniam Alexandria illum fecerat œconomum, quē &
 nudum ex naufragio susceptum sustentare curauit, ita ut faceret eum de ca-
 lamitate nihil omnino sentire. Anastasius autem audiēs quod ueniret fide
 eupta

Palladius An-
 tiochie epis-
 copus
 Eufhemius
 Constant.

Anastasi in-
 gratitudo

rupta, multaq; ingratitude usus, in exilium præcepit destinandum, nulla
 tenuis ab ipso susceptum. Porro Ioannes hoc prænosens, Romam fugien-
 do saluatus est. Interea facta barbarorum prædonumq; ac intestinorum
 bellorum turbatione, his *Cono ex epi- scopo dux* Cono episcopus Apamiæ derelicto throno in av-
 matum & prætorem taxatus resistit. Imperator autem fatigatus eo quod
 bellum protelaretur, fideter credidit Euphemio episcopo, quod cuperet pa-
 cem, & colligi peregrinos præcepit episcopos, quasi pro Isauris rogaturos.
 Euphemius autem Imperatoris secreta Ioanni patricio reuelauit, foecero uis-
Anastasi cū Euphemio simulas delictet Athenodori primatis tyrannidis. Qui currens hoc Imperatori nunt-
 ciauit, quæ res inreconciliabilem contra Euphemium inimicitiam Imperator-
hoc est, ante oratorium ri Anastasio excitauit: unde & Isaurorū Euphemio congressiones ascripsit.
 Euphemio uero quidam insidiantes, persuaserunt cuidam ante* martyriū,
 gladium contra caput eius incutere, sed Paulus quidam defensorum eccle-
 siae plagam quidem in capite suo recepit, & periclitatus est: insidiatorem ue-
 ro peremit. Iterum ergo in collecta insidiati, Euphemium consiliati sunt in-
 terimere, qui priuato habitu indutus, fuga salutem mercatus est. Porro Ana-
 stasius Imperator ab Euphemio profersionē suam de qua prædictum est,
 uiolenter extorsit, cuique uictis Isauris mandat per Eusebium magistrum
 dicens: Orationes tuæ o magne amicos tuos fuligine contaminauerunt. Epi-
 scopis ergo peregrinis collectis, Imperator contra Euphemium queritur, a
 qui fauētes Imperatori, depositionem patriarchæ & excommunicationem
 sanciebāt. Prouehit autem Imperator Macedonium episcopum Constans-
 tinopoleos, qui tunc Sceuophylax erat ipsius ecclesiæ, populus tamen pro-
 pter Euphemium dissidebat, & in Hippodromon currens, letanias agebat,
 quanquam nihil proficere ualuerit, Imperatore male uincere satagēte. Por-
 ro Macedonius nequiter obaudiens Anastasium subscripsit henotico, Im-
 perator autem Euphemium in Euchaitam exulem misit, qui uerbum petijt
 per Macedonium accipere, ut illæsus maneret cum duceretur: iussus autem
 Macedonius dare uerbum, & ingressurus in baptisterium ad Euphemium,
 superhumeralē à se archidiacono præcepit auferre, & ita purus ad Euphe-
 mium ingressus, foeneratusq; pecunias dedit Euphemio, ita ut laudaretur à
 multis: religiosus enim erat & sacer, quippe qui à Gennadio fuerat enutri-
 tus, cuius & fratruelis erat. Eodem anno Athanasio episcopo Alexandrino
 defuncto, consecratus est pro eo Ioannes monachus presbyter & œcono-
 mus, cognomento Hemula. Præterea Macedonius consilio Imperatoris
 unire monasteria regiæ urbis satagit, quæ scissa fuerant propter henoticon
 Zenonis: sed non ualens consilium dedit Imperatori, quo peregrinos epi-
 scopos conuenire, & quæ Chalcedone bene dogmatizata fuerant, in scri-
 ptis confirmare faceret. Quod & factum est per descriptam actionem, &
 hortabatur monasteria ad unitatem, maximeq; *Dij monasterium & Bas-
 liani*

Basiani, & Accemetensium, atque Matronæ, quæque magis scindebantur ab
 eo, qui recipiebat Zenonis henoticon, & exilia alacriter sustinebant. Cum
 ergo insisterent, considerauit Macedonius magis in propria uoluntate di-
 mittere eos, quam persecutionem erigere cōtra illos. Matrona uero sancta
 adhuc uiuens, & non communicans, una cum religiosiis monachabus quæ
 cum illa erant propter henoticon Zenonis, inopinata multa monstrauit,
 Chrysaorio ecclesiæ diacono illam cogente: & alia quædam Sophia uoca-
 ta insignis, quæ inter sanctimoniales multa passa magnam patientiam de-
 monstrauit. Porro Theodericus Afer diaconum habebat Orthodoxum
 admodum à se dilectum, qui cum in arrianismum fuisset conuersus, Theo-
 dorio fauens, interemit eum gladio dicens. Si deo fidem non seruasti, nec
 mihi seruabis. Palladio uero episcopo Antiocheno defuncto, Imperator
 elegit Flauianum presbyterum, & apocrisarium ecclesiæ Antiochenæ, quæ
 aiunt dogmatibus Calcedonenis concilij aduersatum. Præterea Olympius
 quidam Arrianus dum in helianēsium balneo lauaretur, crudeliter blasphe-
 mans, miserrime in eo mortuus est, quod in imagine est depictū. Eutychia-
 nus uero quidam primus diatariorum muneribus suafus, erectam imagi-
 nem Olympij deposuit, qui ab illo die diro corpore tabefactus interijt.

Festus senator urbis Romæ missus ad Anastasium propter quosdā ciui-
 les utilitates, memorias sanctorū apostolorū festiuitate maiori petijt ce-
 lebrari, quod & tenetur usq; in præsens. Macedonius autem ad Anastasium
 Romanū episcopū synodicā per Festum mittere uolens, prohibitus est ab
 Imperatore. Porro Festus rediturus Romā pollicitus est Imperatori Ana-
 stasio persuadere Anastasio Papæ, Zenonis henoticon recipere, quē uiuū
 nō repperiens, corrupit per pecunias multos, & elegit præter consuetudinē
 Romanorū episcopum Laurentiū quendam, qui ordinatus est ab una par-
 te. Orthodoxiores autē consecrauerunt Symmachū unum ex diaconibus,
 Hinc ergo turbationes multæ ac hominum strages & rapinæ patratae sunt
 per annos tres, usque quo uidelicet Theodericus princeps tūc Romam te-
 nens, quanq; Arrianus esset, synodo celebrata locali, Symmachum quidē
 episcopū Romæ firmavit, Laurētium uero in Nucerna ciuitate locari præ-
 cepit episcopum, qui tamen nullo pacto quiescens, sed seditiones commo-
 uens, à Symmacho deponitur, & in exilium mittitur, & ita simulas cessā-
 uit. Eodem anno Anastasius remouit auri argentiq; metalla, & uenationes
 principatus: quæ cum uenales essent, gratia promouebat. Sequēti uero an-
 no, cum Romanum pontificatum Symmachus, imperium autem Anasta-
 sius regeret, Saracenorum incurfus in Phœnicen & Syriam rursus effectus
 est post mortē Agari, Vadigarimo fratre ipsius istar turbinis, & adhuc ue-
 locus discurrēte per loca. hoc etiā anno, id est Symmachi Papæ primo, &
 imperij Anastasii undecimo, Bulgares p̄ Illyricū & Thracē discurrūt, prius
 quam

*Flauianus
 Antioch. epi-
 scopus*

*Duo pontifi-
 ces simul per
 triennium*

*Saracenorum
 incurfiones
 Bulgarorum
 incurfiones*

*Ioannes Ale-
 xandrinus*

Neocæsaria
terra motu
subuersa

quàm agnoscerentur. Apud Neocæsariam deinde cum futurum esset, ut fieret terræ motus, miles iter faciens, duos milites super eam uidit, & alium militem post tergum clamantē. Conseruate domum in qua sepulchrum Gregorij est. Cum autem terræ motus factus fuisset, plurima pars ciuitatis corruit, excepta domo Gregorij Thaumaturgi.

Anastasijs im-
pietas

Anastasius quiete potitus à prælijs, Macedoniū patriarchā euertere ab Orthodoxa fide satagebat. Multi autē episcoporū Anastasio gratiā prestantes, Chalcedonensi resistebāt concilio, quorū primus erat Eleusius Salmēsis, quendam autē Manicheum Syrum simul & Persam, Anastasius adduxit à Cyzico in habitu presbyteri, qui aliena ab ecclesiæ sanctis imaginibus scribere præsumpsit, & fabulosa in palatio Helenianensium, uoto imperatoris Manicheis congratulantis, unde & seditio populi facta est magna. Tūc & præfectū Anastasius in collectis & letanijs excogitauit subsequi: timebat enim Orthodoxorū seditiones, & factū est in consuetudinē, Xenaiam uero Manis cōsentaneum duxit Anastasius Constantinopolim tanquā sectatorem suum: quem Macedonius neq; communionē neq; uerbo dignum, clero monachis & populo conturbato, iudicauit: unde & eum Anastasius ab urbe latenter eduxit, Macedonius uero Acholium quendā qui exemerat aduersus se machæram ex summissione inimicorum suorum, per singulos menses annonam præcepit accipere, super mansuetudine colaudatus, hoc autem & in egenis sacrilegis egit.

Anastasius Imperator Flauianum Antiochenū episcopū coegit henotico Zenonis subscribere. Qui facta synodo episcoporum Iubdegetium, multorum uersuū epistolam scripsit, Nicænam, Constantinopolitanam, & Ephesinam confitens synodos, Chalcedonensem autem tacuit. Reprobauit autem Diodorum, subdens capitula quatuor, per quæ cum Chalcedonensi apparet non consonare concilio, maxime uocem duarum naturarum impugnans. Aiunt præterea quidam hæc Acacij Constantinopoleos esse. Porro Flauianus secretam epistolam scripsit Anastasio, intētionē eius sectatus. Similiter & Xenaias impius: qui & præsumptuose gerens, addidit his capitulis anathema contra diuinissimum Leonem Romanum & synodum ac illis consentientes. at uero Cōstantinus episcopus Seleuciæ, sanctā Chalcedonensem synodum anathematizabat. Porro Flauianus ut derogans scripsit Imperatori, indicans hæc. Imperator autem indignatus est aduersus eum, Constantinum potius & Xenaiam suscipiens. Helix uero episcopo Hierosolimitano scripsit Anastasius, iubens contra Chalcedonensem decernere synodum, qui rescripsit Imperatori anathematizās Nestorium, Eutychem atque Diodorum, & cōcilium Chalcedonense recipiens. Interea monachi quidam hæretici ducenti uenientes ab Oriente Byzantium, unā cum Seuero impio contra Macedonium atque cōcilium decernebant, hos

Anastasius

Anastasius honorifice suscepit, & ueritatis inimicos, & eos qui conturbauerant Orientem, & hic eadem operantes. Ioannes uero Alexandrinus episcopus, duo milia librarum auri dari spondit Imperatori, si perfecte eijceret Chalcedonense cōcilium. Imperator autem Macedonium cogebat apocriastijs communicare Ioannis, Ioannemq; recipere, synodum neque recipientem, neque protijcientem. Macedonius autem restitit dicens, non illis se communicaturum, nisi confiteantur matrem & magistram synodum Chalcedonensem. Cæterum Deuterius episcopus Arrianorum, Byzantij baptizans quendam uirum nomine Barbarum, præter dominicam traditionem ausus est dicere, Baptizatur Barbarus, in nomine patris, per filium, in sancto spiritu. & statim lauacrum exsiccatum est. Barbarus uero timore perterritus fugit, & omnibus notum fecit miraculum. Porro Imperator Macedonium Constantinopoleos episcopum cogebat anathematizare Chalcedonense concilium, quemadmodum & Helias Hierosolymitanus. Ast Macedonius absq; uniuersali synodo quæ præfulem Romanum haberet episcopum, impossibile fore hoc se facere fatebatur. Vnde inimicus ei effectus Imperator confugientes ad ecclesiam uiolenter extrahere iussit, & ecclesijs hæreticorum intemeritatis diffinitiones concessit. Quotquot autem clerici & laici Byzantij erant apud Seuerum & Manichæos Orientales hæreticos uocabant, contra Macedonium satagentes. Porro deiferi monachi qui in Palestina erant, diuina moti emulatione uenerunt Byzantium contra Seuerum & monachos qui cum eo erant. Dorotheus autem monachus Alexandrinus multorum uersuum librum ædidit pro Chalcedonensi concilio quē dedit Magnæ uxori fratris Anastasii, cum esset orthodoxus. Ipsa uero Anastasio librum obtulit, sperans per hunc eum fore mutandum. Quem cum legisset, & præter uotum suum esse reperisset, Dorotheum apud Oasin exilio destinat, & librum pro nihilo ducit, eo quod superscriptus esset tragœdia, id est propheta instantis constitutionis, quemadmodum à magno Basilio aiunt fuisse dictum contra Iulianum. Macedonius autē Flauianum Antiochenum, & omnes qui præsumerent dicere quid aduersus synodum anathematizabat, & apocristarios Flauiani uenientes ad se propter quasdā necessitates anathematizauit, & insecutus est. Vicesimo sanè Anastasii imperij anno synodus apud Sidonē præparatur. Soterius enim episcopus Cæcariæ Cappadociæ à Macedonio consecrandus, se in scriptis professus est dogmata Chalcedonensis synodi, utpote diffinitionem fidei recepturum. Posthæc tamen adeo factus est hostis, ut mori uelle cerneretur in Oriente cum Xenaia locutus, & ambo pro synodo apud Synadam efficienda Imperatorem petissent, in omnimodam electionē sancti Chalcedonensis concilij, quæ statuta maturius dissoluta est, Imperatore ad hoc Eutropium tribunum mittente. Qui & dissoluta ea egit ut Flauianus Antiochenus & He-

ff lias

Helias Hieros.
episcopus

Miraculum

Dorotheus
monachus

lias Hierosolymitanus unà cum episcopis suis, imperatoribus quæ apud Si-
doniam gesta fuerant, scriberet. Flavianus uero tres tantummodo synodos
& Zenonis henoticon se suscipere scripsit, Chalcedonensis mentionem non
faciens. Helias quoque Hierosolymitanus etiam Chalcedonensem scripsit
abijcere. Sotericus autem Cæsariensis, & Xenaias contra Flavianum & He-
liam suggererunt Imperatori, quia pro eo quod nolent expresse contra sy-
nodum Chalcedonensem sententiam ferre, conuenerunt adinuicem. Ana-
stasius autem iratus incitauit monachos quosdam falsos conuenire apud An-
tiochiam & aduersus Flavianum insurgere, petentes eum Chalcedonense
anathematizare concilium, & Diodorum & Theodorum, & Iban, & Theo-
doretum. Quod & fecit pusillanimus factus Flavianus & coram ecclesia eos
anathematizauit unà cum synodo. Eodem anno contra Macedonium Im-
perator agebat, & schismatici cum conductis turbis in archangelo palatii, &
in magna ecclesia psallentes in dominico die trisagion, addebant in eo: Qui
crucifixus est propter nos, ita ut orthodoxi ex necessitate cum plagis eos in-
sequerentur. Imperator uero manifeste per schismaticos monachos & cleri-
cos, & Iulianum Cariæ tunc deinde uero Alicarnasi episcopum, & Seuerum
episcopum adhuc monachum, impugnabat Macedonium turpibus eum
publice submittens iniurijs. Multitudines autem cum mulieribus & liberis,
abbatibusque orthodoxorum monachorum congregata clamabant: Tem-
pus martyrii Christiani, ne derelinquamus patrem nostrum iniurijs laceffe-
re Imperatorem satagentem ut Manichæum & indignum imperio. Qui
metuens clausit ostia palatii, & naues præparabat ad fugiendum. Macedo-
nium autem, de quo iurauerat non se ultra uisurum, tunc rogabat uidere, mul-
titudines metuens. Hoc interea ueniente ad eum, populus cum egumenis &
monachis protestabatur, dicens: Patrem nostrum habemus à uobis: scholæ
uero laudem dicebant ei cum transiret. Ingressus autem ad Anastasium, ar-
guit eum ut hostem ecclesiæ. Qui simulatus est ei ad horam uniti. Verum
sequenti anno deceptus Imperator Macedonium per Celerum magistrum,
commonitorium faciens ad eum, in quo se primam quidem & secundam
confitebatur suscipere synodum, Ephesinam uero & Chalcedonensem di-
misit. Quod ingens Macedonio uituperium attulit, per hoc enim & henoti-
con Zenonis recepit, cui etiam consecrandus subscripserat. Præterea Ma-
cedonius abiens ad Dalmatiæ monasterium in eo clericis & monachis zela-
toribus qui ob id scandalizati fuerant, rationem reddidit per declamatori-
um sermonem quod susciperet sanctam Chalcedonensem synodum, eosque
qui hanc non suscipere hæreticos, & comministraverunt ei. Imperator
autem muneribus persuasit consentaneis ipsius clericis scilicet & monachis
alium episcopum eligendi, quod & Ariadnen & magnos ex senatoribus
contristabat. Diligebatur enim Macedonius propter uitæ munditiam &
dogma

Tumultus
Constantinop.

dogmatum rectitudinem, licet deceptus fuerit. Instruxit autem Imperator
duos quosdam nequam accusare Macedonium quasi puerorum amatorem
pariter & hæreticum. Et hæc porrigere in scriptis præfecto & magistro, simi-
liter autem & contra presbyteros & diaconos orthodoxos, iussit autem Ce-
lerum magistrum deponere uolenter eum ab episcopio, clamante Macedo-
nio, se prompte respondere, non solum in prætorio, sed & in Theatro. Multi
uero clericorum in carceres missi sunt, qui autem fugere potuerunt, apud Ro-
mam & Phœnicen sunt dispersi. Porro impius Imperator, authenticam char-
tam concilii Chalcedonensis gestorum, per magistrum accipere à Macedo-
nio & dirumpere satagebat. Macedonius uero signans eam super altare po-
suit. Quam Calopodius eunuchus, & œconomus magnæ ecclesiæ furto ab-
latam Imperatori detulit. Tunc Macedonium noctu educens Imperator uio-
lenter Chalcedonem misit. Et inde apud Euchaitem exilio relegari præce-
pit, nihil eorum quæ de se obijciebat quærere ausus, metuens multitudines.
Postera uero die prouehit episcopum Timotheum quendam presbyterum
& uasorum custodem ecclesiæ, cognomento Littobulen & Cilonem prop-
ter quosdam actus conuenientes nominibus. Qui ingressus ecclesias primū
imagines Macedonij deponebat, & ita faciebat missas. Ioannem uero Ale-
xandrinum in diptichis ordinauit, eique synodica scripsit. Imperator autem
perpendens quod sine dispositione Macedonium & sine iudicio in exilium
miserit, missis magistro sistere fecit eum ultra Claudiopolim Honoriadis.
Sicque illum absentem deponunt, cum ipse fuerint accusatores, testes,
& iudices: præsertim cum iam esset ante iudicium pulsus: & per episcopos
mittunt depositionem, & presbyterum Cyzicenum. Hos cum uidisset Ma-
cedonius priusquam cum illis loqueretur, interrogabat: Si susciperent syno-
dum Chalcedonensem. Quibus dicentibus, Quis enim es: tunc ipse ait: Si
Sabbatiani & Macedoniani deferrent mihi depositionem, conuenerat me
suscipere: Et ita reuersi sunt inefficaces, idemque peruenit ad Euchaitem.
Tunc & Flavianum festinabat Imperator à sede Antiochena eijcere, & pro-
pulo Seuerum manifestum ueritatis inimicum inducere. Apposuerunt au-
tem calumniantes, quod ore tantum, & non corde synodum anathematiza-
uerit. De cætero & consilium acceperunt iudices qui missi fuerant ab Impe-
ratore, pellendi eum, & propterurbationem modicum remouendi, quo ad
platanos egresso, confestim impium Seuerum constituit, qui ante mona-
chus fuerat in monasterio schismaticorum iuxta Maiuma Gazæ. Flavianus
autem apud Petram exilio relegauit. Sed & alios nonnullos episco-
pos ferreis uinculis compeditos, unà cum presbyteris & diaconibus. He-
lias uero Hierosolymitanus dum cogere ab Imperatore, aut Seuero con-
municare, aut episcopatu repelli, monachis confortantibus illum ab epis-
copatu proijci magis elegit, & consecratus est pro eo Ioannes ex Stauro-
phylicibus

Macedonius
relegatur
Timotheus
subrogatur
patriarcha

Flavianus re-
legatur
Seuerus subro-
gatur in sede
Antiochenam
Helias Io. sub-
stituitur

phylacibus quidam, qui spondit facere quæcunq; uellent. Verum conseruatus neutrum fecit. Imperator autem Anastasius unâ cum Timotheo scelerato Constantinopolitano episcopo, multa mala monachis, clericis ac laicis, qui pro Macedonio proq; synodo defensanda perseverabant, ostendit. ita ut apud Oasem Thebaidis multos exilio relegaret. Qui Timotheus synodica & Macedonij depositione singularum episcopis ciuitatum, ad scribendum transmissit. Quorum alij fortiores scilicet ad utrunq; restiterunt. Alij uero utrisque scripturis timore Imperatoris perterriti subscriperunt. Porro medijs depositioni Macedonij non subscribentes, Timothei synodice subscriperunt. Quod ipsum erat, licet eis distare uideretur. Volens autem Timotheus Seueri nomen in Diptichis ordinare & Flauiani eijcere, prohibitus est à populo. Seueri namq; communionem omnes orthodoxi fugiebant, & maxime monachi: quibus cum multitudine rusticorum punitis multos occidit, altaria subuertens, & sacra orthodoxorum uasa ut sacrilegus confans. Iuliana uero illustrissima scemina, quæ templum dei genitricis apud Honoratas construxerat, ualde pro Chalcedonensi synodo satagebat, ita ut ei nec Imperator quidem multas aduersus eam uersutias adinueniens Timotheo communicare persuadere ualuerit. Sed nec ipse Timotheus frequenter ad eam pergens, hoc ei potuit persuadere. Pompeium quoque consobrinum illius & huius uxorem, quæ mulier erat ornata, & cõcedendis beneficijs uacans, multis Imperator angustijs hãmiliabat, ut zelatores synodi, & eos qui Macedonio largiebantur in exilio quæ necessaria erant. Hi uero qui Alexandriam missi fuerant à Timotheo ad Ioannem Nicæotem, super ambonem Chalcedonensem anathematizauerunt concilium. Defuncto autem Egumeno monasterij Diu, uenit Timotheus ordinaturus Eguenum. Is autem qui promouendus erat dixit non se suscepturum benedictionem à uiro qui Chalcedonensem synodum sperneret. Ad hæc Timotheus ait, anathema omni homini Chalcedonense non suscipienti concilium: & tum ille prouehi ab ipso conuenit. Præterea Ioannes archidiaconus Timothei cum esset Manichæus conuictijs affecit Timotheum, & Imperatori qui direxerat indicauit. Ast Imperator ignominiose adire Timotheum in facie conueniens negantem inuenit, & contra eos anathematizantem qui Chalcedonensem synodum recepissent. Porro Ioannes Alexandrinus inhiuit Egyptios ascendere Hierosolymam ut non communicarent in exaltatione Chalcedonensi concilio. Terribilia uero quædam ab his qui à demonio tenebantur, facta sunt Hierosolymis tunc. Anastasius enim cupiens fieri dux Palestinæ, pollicitus est Imperatori nisi persuaderet Ioanni post Heliam Hierosolymitano episcopo communicare Seuero, dare tricentis libras auri. Accepto principatu uenit Hierosolymam, Iohannemq; sibi non obedientem misit in carcerem. Zacharias uero quidam princeps Palestinæ deo

Timothei scelerata uita

Anastasius dux Palestinæ

deo amabilis uir suggestit episcopo zelo diuino ductus, duci repromittendi se que illi placerent acturum, dum modo restueretur in throno suo. Quo se absolvente ac restituente, collectis monasterijs in templo sancti Stephani ascendit super ambonem, & anathematizauit Nestorium, & Eutychem & Seuerum atque Sotericum, pronuntians sanctas & uniuersales quatuor synodos. Aderat autem & Hypatius filius fratris Imperatoris, non communicans omnino Seuero. Hic cum tunc communicaret Ioanni auri libras centum dedit sancto Theodosio qui erat exarchus monasteriorum ad distribuendum has monachis qui rectæ fidei erant, & Chalcedonensis concilij zelo feruebant. Imperator autem quosdam ex principibus præcepit in templo sancti Theodori Pharacij super ambonem trifagij additamentum admittere, ita ut multitudines indignatæ per diem letaniæ illinc egredierentur. Quando & Timotheus per commonitorium scriptum omnibus ecclesijs præcepit trifagion in letanijs cum additamento dicendum: quod multi metuentes fecerunt, monachi uero alium psalmum psallendo uenerunt. Hos autem populus uidens, clamauit: Bene uenerunt orthodoxi, simulasq; multa facta est, & incēdium domorum multarum ac homicidia dena milia, turba uociferante aduersus Anastasium, & Vitalianum Imperatorem petente: ita ut fugeret Anastasius & latitaret, ab ipsaq; Ariadne laceraretur iniurijs utpote multorum causa malorum Christianis effectus. Alamundaro autem principe Saracenorum gentis baptizato, Seuerus duos episcopos macula suæ prauitatis in festo direxit ei communicandi. Dei autem prouidentia ille ab orthodoxis baptizatus fuerat, qui recipiebant concilium. Cumq; Seueri episcopi subuertere principem à uero dogmate festinarent, mirabiliter eos arguit Alamundarus huiuscemodi fabula. Ait enim ad illos: Literas, inquit, accepi hodie, quia Michael archangelus mortuus est. illis uero dicentibus, hoc impossibile fore, ait princeps: & quomodo deus secundum uos nudus crucifixus est, nisi naturarum esset duarum Christus, quandoquidē nec angelus moritur: & ita cum confusione Seueri recesserunt episcopi. Porro Cabades quosdam Christianos qui erant in Perside poplite enervauit, qui tamen postmodum ambulauerunt. Vicefimo tertio imperij Anastasij anno, Hormisda papa Romanus pontificium gerit. Vitalianus autem quem populus Imperatorem petiuerat, accepta tota Thrace, Scythia, & Misia, Bulgares habens secum, & multitudinem Hunnorum cepit Anchialum, & Odissopolim. Comprehendit autem & Cyrillum, magistrum militum Thracæ, & peruenit prædas gerendo usq; Byzantium. Parcēs uero ciuitati apud Solthenium castrametatus est. Anastasius autem desperatione consternatus mittit ex senatu quosdam, rogans eum pacisci, & iurare iura cū senatu, quo ab exilio episcopos reuocaret apud Heracliam Thracæ. Porro Vitalianus addidit, ut & principes uniuscuiusq; scholæ iurarent istud. Sed & Macedo

Hypatij largitio

Vitalianus tyrannus

Alamundarus Saracenus baptizatur

Cabades Christianos persequitur

nus & Flavianus, qui nequiter pulsati fuerant, suos reciperent thronos, simili-
ter & reliqui omnes episcopi, & ita celebraretur synodus Romano & con-
stitis episcopis conuenientibus, & communi iudicio probarentur, quæ aduer-
sus orthodoxos sunt præsumpta. Itaque cum hæc Imperator Senatus & re-
liqui principes populique iurassent, & confirmassent ita fiendum, facta est
pax, & ad propria rediit. Hormisdas uero Romanus episcopus, molestus fa-
tigatus à Theodorico Vitaliano fauente, Eudodium episcopum misit, & Vi-
talianum archidiaconum ad synodum celebrandam apud Heracliam uene-
runt & episcopi ex diuersis locis ferè ducenti, qui illi ab iniquo Imperato-
re, ac Timotheo episcopo Constantinopolitano recesserunt inefficaces. Im-
pius quippe Imperator pacta transgrediens, clam intimauit Romano pa-
pæ, ne ueniret. Miserat enim Vitaliano sacrâ quo transmitteret eam Romam,
ut papa proficisceretur ad celebrandam apud Heracliam synodum. Omnis
autem populus atque Senatus in præsentia maledicebat Anastasio, tan-
quam periuro. Porro Vitalianus indignatus aduersus Anastasium ob per-
iurium, multa mala exercitibus Anastasii, & reliquæ Reipub. demonstrauit,
occidens, rapiens, armis exuens, & postremo ad iniuriam eius, unumquen-
que militem uno æreo nummo uendens.

*Hunniprouin-
cias populan-
tur*

HVnni qui dicuntur Sæber, transuentes Caspias portas Armeniam &
Cappadociam, Galatiam, & Pontum depopulati sunt, ita ut Euchai-
tam quoque penè peruaderent. Unde & fugiēs Macedonius propemodum
periclitaturus, saluatus est apud Gangras. Quo comperto Anastasius ama-
re illic eum custodiri præcepit, mittens, ut aiunt qui eum occideret. Defun-
ctus autem apud Gangras positus est in templo sancti martyris Callinici
iuxta reliquias eius, multas sanitates efficiens. Quem cum exanimis iaceret,
manu fertur se signaculo crucis signasse. Theodorus autem quidam ex his
qui cum eo erant, uidit eum in somnis sibi dicentem: Excipe & abiens lege
Anastasio, & dic: Ego quidem uado ad patres meos, quorum fidem seruaui
non cessabo autem increpans domino, usquequo uenias, & in iudicium in-
grediamur. Eodem anno Alexandria multi uiri & mulieres ac pueri, atroci-
ter à dæmonibus obsessi, repente latrabant. In somnis autem quidam uidit
quendam dicentem, Quia propter anathematismos synodi patiuntur ista.
Porro monachi eremi zelo diuino moti, quatuor contestationes compo-
nentes, duas quidem ex his miserunt Imperatori, unam uero principibus regio-
nis, & unam episcopo Hierosolymitano Ioanni, protestantes, neque sanctam
se Chalcedonensem synodum preuaricatos, neque impio Seuero commu-
nicatos, quin & se promptum habere mortem, incendentes & sancta loca.
Sanè Thessalonicensi episcopo communicante ob metum Imperatoris Ti-
motheo Constantinopolitano episcopo, quadraginta episcopi Illyrici &
Græci conuenientes in unum per professionem in scriptis factam, ut à pro-
prio

prio metropolitano discesserunt ab eo, & Romam mittentes, Romano com-
municare in scriptis professi sunt. Episcopum uero Thessalonicensem Theo-
dorus historicus patriarcha nominat irrationabiliter nesciens qua pro cau-
sa. Vicesimo III imperij Anastasii anno Ioanne Nicæote Alexandrino an-
tistite heretico mortuo, Dioscorus iunior Timothei Heluri cõsobrinus præ-
latus est episcopus Alexandria. Cum autem uenisset Byzantium pro Ale-
xandrinis apud Imperatorem intercessurus propter occisionem filij Callio-
pij Augustalis, ab orthodoxis publice conuictis appetebatur cum procede-
ret, assistantibus eum contra recta dogmata aduenisse. Cum Dioscorus
manus inpositionem accepisset, recesserunt multitudines rusticorum dicen-
tes, Quia nisi secundum quod sanctorum continent apostolorum canones
fiat, non recipietur episcopus. Principes enim enthronizauerant eum. Dios-
corus autem uenit ad sanctum Marcum, & uenientes clerici, induerunt secundo
& iterum consecrauerunt. Et ita ueniens ad sanctum Ioannem, perfecit col-
lectam. Cum autem esset illic Theodosius filius Calliopij Augustalis, & A-
cacijs magister militum, turbæ turbatæ, cœperunt iniurijs afficere Augustalē
eo quod laudaret Imperatorem Anastasium. Cum uero iurgium motum
fuisset, insipientes quidam à se deposuere filium Augustalis, & interemerunt
eum. At uero Acacijs magister militum quotquot capere potuit, interfecit.
Et audiens Imperator iratus est aduersus eos. Porro Dioscorus interueni-
ens, mitigauit eum. Inter Indos uero & Persas castrum est nomine Azub-
dabar, ubi multas pecunias & lapides preciosos esse, Cabades rex Persarum
ediscens, quærebat hoc comprehendere. Dæmones autem loco insidentes
prohibebant illud aggredi. Omni ergo motatione magorum suorum, dein
deque Iudeorum concilio frustratus, credidit per orationem Christianorum
quæ sit ad dominum huic dominari, & episcopum quendam Christianorum
qui apud Persas erant, super hoc deprecatus est. Qui collecte diuinorum ce-
lebratæ mysteriorum participatus est, & accedens ad locum dæmones qui
illic inerant pepulit, & sine labore castrum Cabadi tradidit. Stupefactus au-
tem super hoc signo Cabades prima cathedra episcopum honorauit, cum
usque ad illud tempus Manichæi atque Iudæi præsiderent. Porro uolentibus
baptizari licentiam præbuit. Vicesimo septimo imperij Anastasii anno ui-
dit idem Imperator in uisu uirum terribilem portantem codicem. Qui hunc
aperiens, & inueniens nomen Imperatoris dicit ei: Ecce propter malam fidem
tuam, deleo quatuordecim & deleuit eos. Expergefactus autem & aduocato
Adamantio præposito, dixit ei uisionem. & ego, ait ille, uidi hæc ista nocte,
quia assistenti mihi imperio tuo, porcus magnus ueniens & comprehensa
prætexta mea profecit me in terram, & interemit. Conuocato ergo Proculo
coniectore edixit ei quæ fuerant uisa, qui quod ambo forent post paulo
morituri prædixit. Timotheo uero Constantinopoleos episcopo mortuo,
Ff 4 Ioan

*Cabades Chri-
stianis fauet*

*Anastasio som-
nium*

Ioannem Cappadocem presbyterum, & Sincellum Cōstantinopoleos epi-
scopum creauerunt. hic consecratus tertio die paschæ apostolicam indutus
est stōlam. Populus autem instantiam multam agebat, ut Ioannes anathe-
matizaret Seuerum. Porro eodem anno mortuus est impius Anastasius,
& imperauit pius Iustinus pro eo, uir senior & multum peritus, qui à militi-
bus incipiens usq; ad Senatum profecit, Illyrius genere. Quidam autem ai-
unt quod diuino fulmine percussus Anastasius, ac fulgure perierit.

*Iustinus Ana-
stasio succe-
dit*

Reliquam posteriorum temporum historiam qui uolet petat ex
appendicibus Eutropij, quem superioribus annis
ex officina nostra emisimus.

PROLOGVS VICTORIS.

QVONDA M ueteres ob studium sapientiæ enucleare atq; sci-
scitari assidue minime desistebant, quæ forte uel qualia pro-
spere uel secus prouincijs, locis aut regionibus euenissent: de
quibus uel in quibus exacerent stilum ingenij sui, atq; re-
dolentes magisterij flores ignaris historiæ alacriter offerret,
gratuito munere propinatos. Dabātq; operam ut nequaquam lateret in to-
to, quod in parte forte fuerat gestum. Sed illi fastu mundialis amoris infla-
ti, gloriā elationis suæ longe lateq; gestiebant laudabiliter diffamati. Ac
uero uenerabilitate studij tui historiam texere cupiens inquiris: simili quidē
feruore, dispari tamen amore. Et illi ut laudarentur in seculo, ipse ut præcla-
rus appareas in futuro, & dicas: In domino laudabitur anima mea, audiant
mansueti & lætentur. Poteris ut uoluisti, quia omne datum optimum & om-
ne donum perfectum cœlitus accepisti, eruditus à tanto pontifice, totoq;
laudis genere prædicando beato Diadoco, cuius ut astra lucentia extant,
quam plurima catholici dogmatis monimenta dictorum. Et sat est tibi ut
æquiperes doctrinam doctōris, quia satis est discipulo ut sit quomodo ma-
gister eius. Alium uideo Timotheum à cunabilis infantia sacris literis erudi-
tum, nec non inter alios sublimem atq; expeditum magistri gentium Lucā
arte medicum, apostoli Pauli discipulum. Ego nanq; iubentis imperio obe-
dientiæ ceruicem submitto, quæ obuenerunt in partibus Africanis, sensim
breuiterq; indicare tentabo, & quasi rusticanus operarius defatigatis uuln-
is, aurum colligam de antris occultis: speciem uero adhuc sordentem atq; con-
fusam non cunctabor artificio iudicio ignis examinandam contradere, qui
monetarios possit solidos picturare.

Historia

HISTORIA PERSECV

TIONIS AFRICANAE PROVINCIÆ TEMPORVM

Geiserici & Hunerici regum Vandalorum autore Sancto
Victore episcopo Vitenſi.

SEXAGESIMVS nunc ut clarum est agitur annus, ex quo
populus ille crudelis ac sæuus Vandalicæ gentis Africæ
miserabilis attigit fines, transuadens facili transitu per an-
gustias maris, quæ inter Hispaniam Africamq; æquor hoc
magnum & spaciosum bisseis milibus, angusto se limite
coartauit. Transiens igitur quantitas uniuersa calliditate Geiserici ducis, ut
famam terribilem suæ faceret gentis, ilico statuit omnem multitudinem nu-
merari usque ad illam diem, quam huic luci uterus profuderat uentris.
Qui reperti sunt senes, iuuenes, paruuli, serui uel domini octaginta milia nu-
merati. Quæ opinio diuulgata usque in hodiernum à nescientibus armato-
rum tantus numerus æstimatur, cum sit nunc exiguus & infirmus. Inueni-
entes igitur pacatam quietamq; prouinciā, speciositatem totius terræ flo-
rentis quaqua uersum impietatis agminibus impendebant, deuastando de-
populabantur, incendio atq; homicidijs totum exterminantes. Sed nec ar-
bustis fructiferis omnino parcebant, ne forte quos antra montium aut præ-
rupta terrarum, uel seclusa quæq; occultauerant, post eorum transitum illis
pabulis nutrireentur: & sic eadem atq; iterum tali crudelitate furentibus, ab
eorum cōtagione nullus remansit locus immunis. Præsertim in ecclesijs ba-
silicisq; & cœmiterijs & monasterijs sceleratius sauebant, & cū maioribus
incendijs domus orationis magis quàm urbes cunctaq; oppida concrema-
rent, ubi forte uenerabilis aula clausas repererunt portas, certatim ictibus
dextralium aditum referabāt, ut recte tunc diceretur: Quasi in silua lignorū
securibus conficere ianuas eius in idipsum in securi & ascia deiecerunt ea, in-
cenderunt igni sanctuarium tuū, & in terra polluerunt tabernaculum nomi-
nis tui. Quanti tunc ab eis præclari pontifices & nobiles sacerdotes diuersis
pœnarum generibus extincti sunt, ut traderent si quid auri uel argenti pro-
prium uel ecclesiasticū haberent. Et dum hæc quæ erant urgentibus pœnis
facilius proderentur, iterum crudelibus tormentis oblatores urgebant aut
mantes quandam partem non totum esse oblatum, & quanto plus dabāt,
tanto amplius quempiam habere credebāt. Alijs palorum uectibus ora re-
serantes, fetidum cœnum ob confessionem pecuniæ faucibus ingerebant.
Nonnullos in frōtib; & tibijs neruis remugientibus torquendo cruciabāt.
Plerisq; aquam marinā, alijs acetum, amurcā, liquamenq;, & alia multa atq;
crudelia tanq; utribus imbutis ori impositis sine misericordia porrigebant.
Non infir

*Vandalorum
crudelitas*

Non infirmior sexus, non consideratio nobilitatis, non reuerentia sacerdotum, talis crudeles animos mitigabat: quin immo ibi exaggerabatur ira furoris, ubi honorem conspexerant. Quantis sacerdotibus, quantisque illustribus, uel ingentia ut camelis uel alijs generibus iumentorum imposuerint nequeo enarrare, quos stimulis ferreis ad ambulandum urgebant, quorum non nulli sub fascibus miserabiliter animas emisere. Senilis maturitas atque ueneranda canities, quae caesariem capitis ut lanam candidam dealbarat, nullam sibi ab hospitibus misericordiam uindicabat. Sed etiam paruulos ab uberi bus rapiens maternis Barbarus furor, in fontem infantiam elidebat ad terram. Alij paruulum pedibus tenentes, à meatu prorsus naturali usque ad arcem capitis dissipabant, quando tunc forte Sion captiua cantabat: Dixit inimicus incendere fines meos, interficere infantes meos, & paruulos meos elisurum ad terram. In ædificijs nonnullis magnarum ædium uel domorū ubi ministerium ignis minus ualuerat, tectis admodum despiciatis pulchritudinem parietum solo æquabant, ut nunc antiqua illa speciositas ciuitatum, nequa fuerit prorsus appareat. Sed & urbes quàm plurimæ, aut raris aut nullis habitatoribus incoluntur. Nam & hodie si qua supersunt subinde delorantur, sicut ibi Carthagineo dignam theatro ædem Memoriarum, & uiam quam Cœlestis uocitabant, funditus deleuerunt. Et ut de necessarijs loquar basilicam maiorem ubi corpora sanctarum martyrum Perpetuæ atque Felicitatis sepulta sunt, Celerinæ uel Scillitanorum & alias quas non destruxerunt suæ religioni licentia tyrannica mancipauerunt. Vbi uero munitiones aliqua uidebantur, quas hostilitas Barbarici furoris oppugnare nequiret, congregatis in circuitu castrorum innumerabilibus turbis, gladys feralibus cruciabant, ut putrefactis cadaueribus quos adire non poterant arcente muro rum defensione, corporum liquecentiū enecarent foetore. Quanti & quàm numerosi tunc ab eis cruciati sunt sacerdotes explicare quis poterit? Tunc etenim nostræ ciuitatis uenerabilis Papinianus antistes, cadentis ferri lamina toto adustus est corpore. Similiter & Mansuetus Vricitanus, in portam incensus est Fornitana. Qua tempestate Hipponeregiorum obfessa est ciuitas, quam omni laude dignus beatus Augustinus librorum multorum confector, pontifex gubernabat. Tunc illud eloquentiæ quod ubertim per omnes campos ecclesiæ decurrebat, ipso metu siccatum est flumen, atque dulcedo suauitatis dulcius propinata, in amaritudinem absinthij uersa est, ut Dauidicum præconium conueniret: Dum consisteret peccator aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. usque ad illud tempus c. c. iam xxx & duos confecerat libros, exceptis innumerabilibus epistolis, uel expositione totius Psalterij & Euangeliorum atque tractatibus popularibus, quas Græci Omelias uocant, quorum numerum comprehendere satis impossibile est. Quid multa? Post has trucis impietates insaniam, ipsam urbem maximam

Papinianus
episcopus
martyr
Mansuetus
episcopus
martyr
D. Augustini
obitus

maximam Carthaginem Geisericus tenuit & intrauit, & antiquam illam in geniuam ac nobilem libertatem in seruitutem redegit. Nam & senatorum urbem non paruam multitudinem captiuaui. Deinde proponit decretum, ut unusquisque auri, argenti, gemmarum, uestimentorumque preciosorum quodcumque haberet offerret, & ita in breui uitas atque paternas opes tali industria abstulit rapax. Disponens quoque singulas quasque prouincias, sibi Bizacenam, Abaritanam atque Getuliam & partem Numidiæ reseruauit. exercitui uero Zeugitanam uel proconsularem funiculo hereditatis diuisit, Valentiniano adhuc Imperatore reliquas licet iam exterminatas prouincias defendente. Post cuius mortem totius Africae ambitum obtinuit, necnon & insulas maximas, Sardiniam, Siciliam, Corsicam, Ebusum, Maioricam, Minoricam, uel alias multas, superbia sibi consueta defendit. Quarum unam illarū id est Siciliam Odoacro Italiae regi post modum tributatio iure concessit, ex qua eis Odoacer singulis quibusque temporibus, ut dominis tributa dependit, aliquam sibi tamen reseruauit partem. Præterea præcipere nequaquam cunctatus est Vandalis, ut episcopos atque laicos nobiles de suis ecclesijs & sedibus nudos penitus aufugerent. Quod si optione proposita exire tardarent, serui perpetui remaneret. Quod etiam in plurimis factum est. multos enim episcopos & laicos claros atque honoratos uiros, seruos esse, non minus Vandalorum. Tunc uero memoratæ urbis episcopum id est Carthaginis, deo & hominibus manifestum, nomine Quoduult deus, & maximam turbam clericorum nauibus fractis impositam, nudos atque expoliatos expelli præcepit. Quos Dominus miseratione bonitatis suæ prospera nauigatione Neapolim Campaniæ perducere dignatus est ciuitatem. Senatorum atque honoratorum multitudinem primo exilio crudeli contriuit, postea transmarina in parte proiecit. Pulsō namque episcopo ut præfati sumus cum clero uenerabili, ilico ecclesiam nomine Restitutam, in qua semper episcopi commanebant, suæ religioni mancipauit, atque uniuersas quæ intra muros fuerant ciuitatis, cum suis diuitijs abstulit. Sed etiam quæ foras muros erant quascunque uoluit occupauit, & præcipue duas egregias & amplas sancti martyris Cypriani, unam ubi sanguinem fudit, aliam ubi eius sepultum est corpus, qui locus Mappalia uocitatur. Quis uero sustineat atque possit sine lachrymis recordari, dum præciperet nostrorum corpora defunctorum, sine solennitate hymnorum cum silentio ad sepulturam perducere. Addidit adhuc, ut & pars clericorum quæ remanserat, pœnali exilio truderetur. Et dum ista geruntur, qui supererant magni sacerdotes atque insignes uiri memoratarū prouinciarum quas diuiserat Vandalis, cogitauerunt supplicandi gratia regem adire. Qui dum, ut moris est, ad Mappalianum litus exisset, quod Ligula ualgi consuetudine uocitatur, amissis iam ecclesijs & rebus occurere uisi sunt supplicantes, ut ad consolandum populum

Carthago spo
liata

Vandalorum
imperium

Quoduult
deus episco
pus Carthagi
nensis fractæ
nauis impositus
seruatur

pulum dei saltem habitandi facultas, Vandalis iam dominantibus, concederetur. Quibus ille per internuntium rabido respōdisse ore probatur. De creui ego de nomine & genere uestro nullum dimittere, & uos audetis talia postulare? Quos etiā uicino mari uoluit eadem hora demergere, nisi à suis diu ne hoc faceret rogaretur. Recedentes illi tristitia & mœrore cōfecti, cœperunt qualiter poterant & ubi poterant, ablatis ecclesiis diuina mysteria celebrare. Subinde autē crescente opibus regno, maior cœpit & superbia propagari. Referam factum, quod ipso gestum est tempore: Fuit comes quidam Sebastianus, famosi illius gener comitis Bonifacii, acer concilio, & strenuus in bello. Cuius Geisericus sicut consilia necessaria habebat, ita & præsentiam formidabat. Cupiens autem illum extinguere, occasione mortis de religione quæsuit. Cogitauit rex ut præsentibus episcopis atq; domesticis suis, Sebastianum taliter cōueniret: Sebastiane, inquit, scio quia fideliter nobis adhæsisse iurasti, cuius ueritatem sacramenti, labores tui uigilantiæq; demonstrant. Sed ut nobis connexa semper iugisq; maneat amicitia tua, hoc placuit præsentibus sacerdotibus nostris, ut eius efficiaris cultor religionis, quam & nos & noster populus ueneratur. Cui Sebastianus rem inueniens miram multisq; necessariam pro tempore acute respondit: Quæso domine rex, ut nunc unus panis mundissimus ac similaceus adferatur. Qui cum ignorasset Geisericus Sebastiani uictoriam, ilico iussit adferri. Apprehēdit itaq; Sebastianus mundissimum panem, ita effatus est. Hic enim panis ut ad tantum decorem splendoris uenisset, & mensæ regiae necessarius haberetur, discussa spuria furfuris ex massa similaginis conspersus per aquam transtulit & ignem, idcirco & aspectu clarus & esu suauis habetur. Ita & ego mola catholicæ matris commolitus, & cribro examinationis ut similia munda purgatus, rigatus sum aqua baptismatis, & igne sancti spiritus coctus. Et ut hic panis de furno, ita & ego per officia sacramentorum diuinorum, artifice deo de fonte mundus ascendi. Sed fiat si uelis, ut ipse propono: Iste panis confringatur in frustra, madidetur aqua, & iterum conspergatur, mittatur in furnum: si melior exierit, faciā quæ hortaris. Quam propositionem Geisericus cum omnibus qui aderant cum audisset ita ligatus est, ut se soluere omnino non posset. Quem alio generis argumento, postea bellicosum uirum occidit. Et ut ad id redeamus unde digressi sumus, terret præceptis ferilibus, ut in medio Vuandalorum nostri nullatenus respiraret, neq; usquam orandi aut immolandi concederetur gementibus locus, ut manifeste tunc prophetiæ uaticinium compleretur. Non est in hoc tempore princeps aut propheta uel dux, neq; locus ad sacrificandum nomini tuo. Nam & diuersæ calumniæ non deerant quotidie etiam illis sacerdotibus qui in his regionibus uersabantur, quæ regiones palatio tributa pendebant: & si fortitan quispiam, ut moris est, dum dei populum admoneret, Pharaonem, Nabuchodonosor

Sebastianus
comes

chodonosor, Holofernem, aut aliquem similem nominasset, obijciatur illi quod in personam regis ista dixisset, & statim exilio trudebatur. hoc enim persecutionis genus agebatur hic aperte, alibi occulte, ut piorum nomen tabulis insidijs interiret. Qua de re plurimos sacerdotum tunc nouimus relegatos, sicut Urbanum Girbensem, Crescentem metropolitanum Aquitanæ ciuitatis qui cxxx episcopis, Habet deum Teudalensem, Eustratium Sufetanum, & Tripolitanos duos, Vicefabratenum, & Cresconium Eusem, & Adrumetinæ ciuitatis Felicem episcopum, ob hoc quod suscepisset quendam Ioannem monachum transmarinum, sed & alios multos quos longum est enarrare. Quibus tamen in exilio positis dum obitus aduenisset, non licebat alios eorum ciuitatibus ordinari. Inter hæc tamen dei populus in fide consistens, ut examen apum cæreas ædificans mansiones, crescendo melleis fidei calculis firmabatur, ut impletetur illa sententia, Quanto eos affligebant, tanto magis multiplicabatur, & inualecebant nimis. Post hæc factum est supplicante Valentiniano Augusto, Carthaginensi ecclesiæ post longum silentium desolationis episcopum ordinari, nomine Deo gratias. Cuius si nitatur quisquam quæ per illum dominus fecerit paulatim excurrere, ante incipient uerba deficere, quam ille aliquid ualeat explicare. Illo igitur episcopo constituto factum est peccatis urgentibus, ut urbem illam quōdam nobilissimam atque famosam xv regni sui anno Geisericus caperet Romam. Et simul exinde regum multorum diuitias cum populis captiuit. Quæ dum multitudo captiuitatis Africanum attingeret litus, diuitibus Vuandalis & Mauris ingentem populi quantitatem, ut moris est Barbaris, mariti ab uxoribus, liberi à parētib; separabatur. Statim sategit uir deo plenus & carus uniuersa uasa ministerij aurea uel argentea distrahere, & libertatem de seruitute Barbarica liberare, & ut coniugia fœderata manerent, & pignora genitoribus redderent. Et quia loca nulla sufficiebant ad capeffendam multitudinē tantam, basilicas duas nominatas & amplas Fausti & Nouarum eorum lectulis atque straminibus deputauit, decernēs per singulos dies quantum quis pro merito acciperet. Et quia plerisque insuetudo nauigij & crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus inter eos numerus fuerat ægrotorum, quos ille beatus antistes ut nutrix pia per momenta singula cum medicis circuibat sequentibus cibus, ut inspecta uena quid cui opus esset illo presente daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere misericordiæ feriabatur, sed pergebat excurrēs per singulos lectos, sciscitās qualiter quisque haberet: ita se tradiderat omnino labori, ut nec defessis membris, nec cariosæ iam senectuti parceret. Quo liuore Ariani succens, dolis eū quam plurimis uoluere sæpius enecare. Quod credo præuidens dominus cito passerem suum de manibus accipitrum uoluit liberare. Cuius exitum ita Urbici captiui planxerunt, ut tunc se putarent magis tradi manibus Barbarorum

Deo gratias
episcopus
Carthaginiensis

Gg barorum

barorum, quando ille perrexit ad caelum. Functus est autem sacerdotio annis tribus. Cuius amore & desiderio populus attentus potuerat membra digni corporis rapere, nisi consilio prudenti dum auocatur nesciente multitudi-
ne sepeliretur. Et quia tacendum semper non est de impietatibus haereticorum, nec uerecundum poterit esse quod ad laudem proficit patiens: ordinatur quondam memorati sacerdotis nomine Thoma, dum uarijs ab eis insidijs saepius artaretur, quodam tempore uenerabilem senem in publica facie catonice ceciderunt. Quod ille non ad opprobrium sed ad mercedem computans gloriae suae, in domino laetabatur. Unde factum est, ut post obitum episcopi Carthaginis, Zucigitanae & proconsulari prouinciae episcopos interdiceret ordinandos, quorum erat numerus CLXIII. Qui paulatim deficietes, nunc simul ipsi super sunt tres tantum esse uidentur, Vincentius Gigitanus, Paulus Sinnaritanus, uere merito & nomine Paulus, & alius Quintianus. Qui nunc persecutionem fugiens, apud Edessam Macedoniae ciuitatem commanet peregrinus. Sed etiam martyria quam plurima esse probatur, confessorum autem ingens & plurima multitudo, ex quibus aliqua narrare tentabo. Erant tunc serui cuiusdam Vandali (fuit hic Vandalus de illis quos Millenarios uocant) Martinianus, Saturianus, & eorum duo germani, erat & conserua eorum quaedam egregia Christi ancilla nomine Maxima, corpore simul & corde decora. Et quia Martinianus armifactor erat, & domino suo satis uidebatur acceptus, & Maxima uniuersae domui dominabatur: creditur Vandalus ut fideles sibi magis memoratos faceret famulos, Martinianum Maximaemque coniugali consortio sociare. Martinianus adolescentulorum secularium more coniugium affectabat: Maxima namque iam deo sacrata, humanas nuptias refutabat. At ubi uentum est ut cubiculi adirentur secreta silentia, & Martinianus nesciens quid de illo decreuerat deus, maritali fiducia quasi cum coniuge cuperet cubitare, uia ei uoce memorata famula Christi respondit: Christo ego o Martiniane frater membra mei corporis dedicaui, nec possum humanum sortiri coniugium, habes iam celestem & uerum spolum. sed dabo consilium: si uelis poteris & ipse tibi praestare cum licet, ut cui ego concupiui nubere, delecteris & ipse seruire. Ita factum est domino procurante, ut obediens uirgini, etiam adolescens suam animam lucraretur. Nesciente igitur Vandalo compunctus atque spiritalis secreti commercium mutuatus Martinianus, etiam suis fratribus persuasit, ut thesaurum quem inuenerat haberent, utpote germani communem, conuersus est itaque cum tribus fratribus suis. Dei puella comitante nocte clam egredientes, Tabraceno monasterio cui praerat tunc nobilis pastor Andreas sociatur. Illa uero haud procul monasterium incoluit puellarum. Sciscitante igitur Barbaro inquisitionibus & muneribus crebris quod gestum erat caelari non potuit. Inueniens itaque iam non sua sed Christi mancipia, conijcit

conijcit in uinculis, & uarijs tormētis dei famulos infectatur, agens cum eis non tantum ut pariter miserentur, sed quod grauius est per rebaptizationis cenam fidei suae ornamenta turparent. Peruenit hoc ipsum usque ad notitiam Geiserici. Decernit rex, ut tamdiu implicabilis ferus seruos affligeret, quandiu illius succumberent uoluntati. iubet in modum ferrarum fustes robustos ueluti palmatos cum stirpibus fieri, qui quatientibus tergis non solum ossa confringerent, sed etiam terebrantes aculei intrinsecus remaneret. Qui dum sanguis efflueret & dissipatis carnibus uiscera nudarentur, sequenti die Christo medente incolumes reddebantur. Hoc saepius ac multo factum est tempore, & nulla plagarum uestigia uidebantur, sancto spiritu subinde curate. Post hoc artatur Maxima dura custodia, cupidique crudeli extenditur. Cui cum dei seruorum non deesset frequentia uisitantium, uidentibus cunctis ingentium lignorum putrescens soluta est fortitudo. Miraculum hoc & uoce omnium celebratur, & nobis ad quem custodia pertinebat cum sacramento testatus est ita fuisse. Ast ubi Vandalus uirtutem neglexit cognoscere diuinam, cepit in domo eius uindicatrix ira grassari. Moritur ipse simul & filij, familiae atque animalium quaecumque optima erant pariter intereunt. Remansitque domina uidua, marito, filijs, & substantia destituta. Seruos Christi cognato regis Sesaoni gratia muneris offert. Qui cum eos utpote oblatos cum gratulatione nimia suscepisset, filios & domesticos sanctorum merito male cepit daemone uarijs motibus agitare. Ex ordine ille cognatus ut gestum erat suggerit regi. Decernit statim rex, cuidam gentili regi Maurorum, cui nomen erat Capsur, relegandos debere transmitti. Maxima uero Christi famulam consulus & uictus propriae uoluntati dimisit, quae nunc super est uirgo, mater multarum uirginum dei, nobis etiam nequaquam ignota. Peruenientes autem traduntur memorato regi Maurorum, commanenti in parte eremi, quae dicitur Caprapicti. Videntes igitur Christi discipuli multa apud gentiles & illicita sacrificiorum sacrilegia, ceperunt praedicatione & conuersatione sua ad cognitionem domini dei nostri Barbarorum Christo domino lucrauerunt, ubi antea nulla fama Christiani nominis fuerat diuulgata. Tunc deinde cogitatur quid fieret ut ager iam cultus & egraminatus uomere praedicationis euangelicam susciperet semen, & imbre sacri baptismatis rigaretur. Mittunt legatos per itinera distenta deserti: peruenitur tandem ad ciuitatem Romanam. Rogatur episcopus ut presbyterum & ministros credenti populo destinaret. Explet cum gaudio quod petebatur pontifex, dei constituitur ecclesia, baptizatur multitudo maxima Barbarorum, & de lupis grex foecundus multiplicatur agnorum. Hoc Geiserico relatione sua nunciat Capsur. De qua re surgens inuidia iubent famulos dei ligatis pedibus post terga currerum quadrigarum, inter spinosa loca sylvarum patiter interire,

Gg 2 ut ducta

Maxima uirgo

Martinianus & Saturianus martires

ut ducta atque reducta dumosis lignorum aculeis innocentium corpora carperentur, ita deligans, ut exitum suum inuicem peruiderent. Qui cum è uicino currentibus Mauris sese mutuo conspicerent, uale sibi in angusto fugere unusquisque ita dicebat: Frater ora pro me, impleuit deus desiderium nostrum, taliter peruenitur ad regnum caelorum. Itaque orando atque psallendo, gaudentibus angelis pias animas emisere. Vbi usque in hodiernum diem non desinit ingentia mirabilia Iesus Christus dominus noster operari. Nam nobis beatus quondam Faustus Buronitanus episcopus attestatus est, caecam quandam mulierem illuminatam fuisse, ubi ipse aderat praesens. Accenditur propter haec aduersus dei ecclesiam Geiserichus. Mittit Proculum quendam in prouincia Zeugitanam, qui coartaret ad tradendum ministeria diuina uel libros cunctos domini sacerdotes, ut primo armis nudaret, & ita facilius inermes hostis callidus captiuasset. Quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta depopulabatur, atque de palliis altaribus pro nefas camillas sibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, frustatum sibi comedens linguam, in breui turpissima consumptus est morte. Tunc enim sanctus Valerianus Abensis ciuitatis episcopus, dum uiriliter sacramenta diuina ne traderet dimicasset, foras ciuitatem singularis iussus est pelli, & ita praecipitum est, ut nullus eum neque in domo neque in agro dimitteret habitare. Qui in strata publica multo tempore nudo iacuit sub aere: annorum erat plus lxxx. quem nos tunc indigni, in tali exilio meruimus salutare. Quodam tempore paschalis solennitas agebatur, & dum in quodam loco qui Regia uocatur, ob diem paschalis honoris nostri sibi metum clausam ecclesiam reserarent, compererunt Ariani: statim quidam presbyter eorum Andiot nomine, congregata secum armatorum manu ad expugnandam turbam accenditur innocetum, Introeunt euaginatibus spatibus, arma corripunt, alij quoque terrore concidunt, & per fenestras ecclesiae sagittas spargunt. Et tunc forte & canente populo dei, lector unus pulpito sistens, alleluaticum melos canebat. Quo tempore sagitta in gutture iaculatus, cadente de manibus codice, mortuus post cecidit ipse. Nam & alij quam plurimi sagittis & iaculis in medio crepidinis altaris probantur occisi. Nam qui gladijs tunc interempti non sunt, postea poenis attriti, regio iussu omnes penè necati sunt, praesertim maioris aetatis. Alibi nanque sicut Thunazudae contigit, Galibus, uico Armoriae, uel alijs in locis, tempore quo sacramenta dei populo porrigebantur, introeuntes maximo furore corpus Christi & sanguinem pauimentis sparserunt, & illud pollutis pedibus calcauerunt. Ipse enim Geiserichus praecipit, ita persuadentibus episcopis suis, ut intra aulam suam filiorumque suorum non nisi Ariani per diuersa ministeria ponerentur. Inter alios uentum est tunc ad Armogastem nostrum. Cuius cum diu ac saepius tibias torquendo tumentibus confringerent cordis, & frontem in qua Christus

Proculi sacri
legi exitium

Andiot presbyter
sanguis narius

Armogastes
comes confessor

uexillum suae fixerat crucis rugatam magisque aratam descendentes atque mugientes ostenderent nerui, ut fila aranearum sancto caelum respiciente crepabant. At ubi tortores neruicas cordas disruptas esse uiderunt, allatis crebris fortioribus cordis atque cannabinis, illo nihil aliud nisi Christi nomen inuocante, illa omnia uanescebant. Sed & capite deorsum dum ad unum penderet pedem, dormire quasi super lectum plumis stratum omnibus uidebatur. Quem cum Theodoricus regis filius qui eius dominus erat poenis non ualentibus capite truncari iussisset, a suo prohibetur locundo presbytero, dicente sibi: Poteris cum diuersis afflictionibus interficere. Nam si gladio peremeris, incipient Romani martyrem praedicare. Tunc Theodoricus in Byzacenam prouinciam ad fodendas eum condemnat scrobes. Postea quasi ad maius opprobrium haud procul Carthagine ubi ab omnibus uideretur, pastorem eum praecipit esse uaccarum. Inter haec domino reuelante cum dormitionis suae proximum cerneret diem, aduocat quendam Felicem uenerabilem Christianum procuratorem domus filij regis, qui Armogastem ut apostolum uenerabatur, dicitque illi: Tempus meae resolutionis aduenit, obsecro te per fidem quam utrique tenemus, ut sub hac siliquae arbore me sepelire digneris, redditurus domino nostro nisi feceris rationem: non quod ille curaret ubi aut qualiter suum sepeliretur corpus, sed ut illud demonstraretur, quod seruo suo reuelauerat deus. Respondit Felix & dicit: Absit a nobis confessor uenerabilis, sed sepeliam te in una basilicarum cum triumpho & gratia quam mereris. Cui beatus Armogas: non, sed quod dixi facturus es. Ille timens dei hominem contristare, ueraciter quod gesserat promisit esse facturum. Statim intra paucissimos dies comes bonae confessionis de hac uita migravit. Festinauit Felix sibi delegatum sub arbore fodere sepulchrum. Cui cum intextae radices & soliditas aridae telluris moram facerent, & labore angereetur quod tardius sancti membra corporis humarentur, tandem abscissis radicibus multo altius terram cauans, conspicit sarcofagum splendidissimi marmoris praeparatum, quale forte nullus omnino habuit regum. Sed nec quendam archimimum nomine Masculan debeo praeterire. Qui cum multis insidijs premeretur, ut catholicam omitteret fidem, ipse eum rex postea blandiendo affatibus secularibus mutabat, promittens multis eum diuitijs cumulandum, si uoluntati eius auditum facilem commodasset. Qui cum fortis atque inuictus maneret, iubet eum subire sententiam capitalem: ita tamen callidus occulte praecipiens, ut si in illa hora uibrantis gladij pertimesceret ictum, magis eum occideret, ne martyrem gloriosum fecisset. Si autem fortem in confessione conspiceret, a gladio temperaret. Sed ille ut columna immobilis Christo solidante fortis effectus, confessor reuertitur gloriosus. Et si martyrem inuidus hostis noluit facere, confessorem tamen nostrum non potuit uiolare. Nouimus & alium ea tempestate nomine Saturum. Qui cum

Gg 3 lucidum

Masculus confessor

Saturus confessor

lucidum esset membrum ecclesie Christi, & prauitatem Arianorum libertate catholica frequenter argueret (sunt hic procurator domus Hunerici) conuenitur accusante Mariuado quodam diacono, quem Hunericus infauit singulariter honorabat, ut fieret Satorius Arianus: promittuntur honores & diuitie multae si faceret, preparantur supplicia dira si nollet. Hac optatione proposita, ut si regalibus iussis non obediret, primo facta discussione, & ante amissa domo uel substantia, distractis omnibus mancipijs ac filijs, uxor eius ipso praesente camelario in coniugium traderetur. Quod ille plenus deo magis ut uelociter prouenisset impios prouocabat. Ob quam causam uxor eius inducias uisa est ab his qui exequabantur, nesciente marito petisse. Accedit ad maritum alia Eua, consilio magistrata serpētis. Sed ille Adam non fuit, qui illecebrosa uetere arboris poma contingeret, quia non indigens sed Satorius uocabatur, saturatus ab ubertate domus dei, & torrens deliciarum eius potatus. Aduenit mulier ad locum ubi maritus singularis orabat, conuersis uestibus crineque soluto, secum comitantibus filijs, unamque infantulam quam tunc lactabatur manibus gestans, quam nescientis proicitur ad pedes mariti. Etiam ipsa suis genua complectitur uenis, sibilans uociferatione draconis: Misere mei dulcissime simul & tui, misere coibus liberis quos conspicias ipse. Non subiaceant conditioni seruili, quos claros profapia reddidit generis nostri. Non subiiciar ego indigno & turpi coniugio uiuente marito, quem mihi semper inter coeuias plaudebam de Saturo meo. Cognoscit deus quia inuitus facturum es hoc, quod forte uoluntarie aliquanti fecerunt. Cui ille Iob sancti uoce respondit: Tanquam una ex insipientibus mulieribus loqueris. Formidarem mulier si sola esset huius uitae amara dulcedo, artificio coniunx diaboli ministraris. Si diligeres maritum, nunquam ad secundam motem attraheres proprium uirum. Distrabant filios, separent uxorem, auferant substantiam, mei domini ego securus de promissis uerba tenebo: Si quis non dimiserit uxorem, filios, agros aut domum, meus non poterit esse discipulus. Quid ultra discedente muliere cum filijs refutata, confortatur Satorius ad coronam, discutitur, expoliatur, poenis conteritur, mendicus dimittitur. Interdicitur ei prodeundi accessus, totum ei tulerunt, stolam tamen baptismatis auferre non potuerunt. Post haec Geisericus ecclesiam Carthaginis claudi praecipit, dissipatis atque dispersis per diuersa exiliorum loca, quia episcopus non fuerat, presbyteris & ministris. Quae uix reserata est Zenone principe supplicante per patritium Seuerum, & sic uniuersi ab exilio redierunt. Quae uero in Hispania, Italia, Dalmatia, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Brutijs, Lucania, Epiro uel Hellada gesserit, melius ibi ipsi qui passi sunt miserabiliter lugenda narrabunt. Sed etiam persecutionis nostrae a Geisericis quanto sublimiter, tanto crudeliter gesta, istae sit finis. Durauit autem in regno annis xxxvii mensibus tribus.

Historia

HISTORIA VICTORIS

RIS EPISCOPI DE PERSECUTIONE VANDALORVM, LIBER SECVNDVS.

MORTVO igitur Geisericis, Hunericus maior filius patri succedit. Qui primordio regni ut habet subtilitas Barbarorum, cepit mitius & moderatius agere, & maxime circa religionem nostram, ut etiam ubi antea sub rege Geisericis praedictum fuerat, ne spirituales fieret conuentus, conuenticula concurreret populorum. Et ut se religiosum ostenderet, statuit sollicitius requirendos haereticos Manichaeos, ex quibus multos incedit, plurimos autem distraxit nauibus transmarinis, quos penes omnes Manichaeos suae religionis inuenit, & praecipue presbyteros & diaconos Arianae haereseos. Vnde magis erubescens, amplius in illos exarsit. De quibus repertus est unus nomine Clementianus monachus illorum scriptum habens in femore, Manichaeus discipulus Christi Iesu. Propter quod magis laudabilior memoratus uidebatur, in uno displicens, quia cupiditati insatiabili uehementius inhiabat, & prouincias regni sui uarijs calumnijs atque indictionibus onerabat, ut de illo praecipue diceretur, Rex egens, magnus est calumniator. Dedit autem licentiam Zenone imperatore atque Placidia relicta Olibrijs rogantibus, ut Carthaginensis ecclesia sibi quem uellet episcopum ordinasset, quae iam per xxxii annos taliorum nameto fuerat destituta. Mittit ergo tunc ad ecclesiam Alexandrum illustrem, huiusmodi legationem ferentem, ut praesentia eius catholicus populus dignum sibi peteret sacerdotem, destinans quoque per notarium suum nomine Vuitared edictum, quod publice legeretur, hunc continens modum: Iussit uobis dominus dicitur quia imperator Zenon, & nobilissima Placidia, per Alexandrum uirum illustrem scripserunt, petentes ut ecclesia Carthaginis, religionis uestrae proprium episcopum habeat, hoc fieri praecipit atque eis rescripsit, uel legatis ab eis directis dicitur iussit, ut sicut petierunt uobis episcopum quem uolueritis ordinetis: eo sub tenore, ut nostrae religionis episcopi qui in Constantinopoli sunt, & per alias prouincias orientis, ex eius praecipio episcopi, liberum arbitrium habeant in ecclesijs suis, quibus uoluerint linguis populo tractare, & legem Christianam colere, quemadmodum uos hic uel in alijs ecclesijs quae in prouincijs Africanis constitutae sunt, liberum arbitrium habetis in ecclesijs uestris missas agere uel tractare, & quae legis uestrae sunt, quemadmodum uultis facere. Nam si hoc circa eos non fuerit obseruatum, tam episcopus qui ordinatus fuerit uel clericus, sed & alij episcopi cum clericis suis qui in Africanis prouincijs sunt, iubeantur inter Mauros mitti. Quod edictum dum nobis

Hunericus
Geisericus
succedit

Gg 4 praesentibus

praesentibus XIIII kalendarum Iuliarum uniuersae ecclesiae legeretur, gemere coepimus misitantes, eo quod meditantibus dolos, malorum esset futura persecutio praeparata. Et ita legato dixisse probamur: Si ita est interpositis his conditionibus periculosis, haec ecclesia episcopum non delectatur habere. Gubernat eam Christus, qui semper dignatur gubernare. Quam suggestionem legatus accipere neglexit. Simul & populus ut tunc fieret ut ignis exarsit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla possit ratione sedari. Ordinato itaque episcopo Eugenio uiro sancto, deo quoque accepto, sublimis natura est laetitia, & gaudium cumulatam est ecclesiae dei. Exultat multitudo catholica sub Barbara dominatione, de ordinatione pontificis reparati. Nam maximus iuuenum numerus atque adolescentularum sibi in commune congaudens attestabatur, quod nunquam uidisset episcopum in throno sedentem. Porro ille uir dei sacerdos Eugenius, coepit per conuersationem operum bonorum uenerabilis & reuerendus haberi etiam ab eis qui foris sunt, & ita esse ab omnibus gratus, ut si fas esset, animam suam pro eodem uniuersos ponere delectaret. Eleemosynas quoque tales per eum dominus dignatus est facere, ut incredibile uideatur tanta cum impendere, ubi ecclesia totum Barbaris tenentibus, ne unius nummi habere cognoscitur facultatem. Humilitatem in illo, charitatem, pietatem, diuinitus condonatum, si quisquam incipiat non poterit explicare. Pecuniam apud eum mansisse non probatur, nisi forte tali hora offerretur, quando iam sol diei explicans cursum, nocturnis tenebris ordinem daret & locum. Unde tantum referuabat, quantum diei sufficeret, non quantum cupiditas expetisset, deo nostro subinde quotidie ingentia & maiora donante. Sed cum fama eius esset celebris atque manifesta, coeperunt exinde Arianorum episcopi inuidia graui torqueri, quotidianis & praecipue cum Cyrila calumnijs insectantes. Quid plurimum: suggerunt de illo, ut suum nequaquam sederet thronum, neque dei populo uerbum faceret consuetum. Deinde quoscumque mares uel foeminas in habitu Barbaro incedentes in ecclesia conspiceret, prohiberet. Ille respondit ut decuit: Domus dei omnibus patet, intrantes nullus poterit repellere, maxime quia ingens fuerat multitudo nostrorum catholicorum, in habitu illorum incedentium, ob hoc quod domui regiae seruiuebant. At ubi ab homine dei tale responsum accepit, statuit in portis ecclesiae collocare tortores. Qui uidentes foeminam uel masculum in specie suae gentis ambulantes, ilico palis minoribus dentatis iactis in capite, crinibusque in eisdem colligatis ac uehementius stringentes simul cum capillis omnem pelliculam capitis auferebant. Nonnulli dum hoc fieret, statim oculos amiserunt, alij ipso dolore defuncti sunt. Mulieres uero post hanc poenam capitibus pelle nudatis, praecone praecunte per plateas ad ostensionem totius ciuitatis ducebantur. Quod sibi magis quam patiebantur, lucrum maximum computabant. Quorum nos plurimos

Eugenius
Cartaginensis
episcopus

rimos nouimus, nec scimus eorum aliquem tunc etiam poenis urgentibus a recto itinere destitisse. At ubi isto modo fidei infringere non ualuit murum, cogitat ut nostrae religionis homines in aula eius constituti, neque annonas neque stipendia solita potirentur, addidit quoque & laboribus eos conterere rusticanis. Dirigit uiros ingenuos & admodum delicatos ad campum Vticensem, ut sub ardentis solis incendio cespites messium defecarent, ubi omnes cum gaudio pergentes, in domino laetabantur. In quorum cotubernio quidam fuit aridam habens manum, quae per annos quam plurimos nullum ei praestiterat obsequium. Qui cum ueraciter excusaret se operari non posse, magis uolenter iussus est pergere. Sed ubi ad locum uentum est, & praesertim pro eo orando ingemuerunt omnes, pietate diuina illa arida incolumis confessoris restituta est manus. Hinc iam Hunerici persecutio doloris atque pariturionis nostrae sumpsit initium. Ipse autem qui sese iam dudum omnibus lenem ostenderat, desiderans post obitum suum quod non contigit regnum statuere, Theodoricum fratrem filiosque eius, Gentonisque fratris nihilominus filios crudeliter coepit insequi. Quorum nullum dimitteret, nisi ei mors desiderij sui uoluntatem auferret. Primo sciens uxorem Theodorici fratris astutam, credo ne forte maritum aut maiorem filium qui prudens & sapiens uidebatur, consilij acrioribus aduersus tyrannum armasset, crimine appposito gladio eam interfici iubet. Post occiditur & ille filius magnis literis institutus, cui secundum constitutionem Geiserici, eo quod maior omnibus esset, regnum inter nepotes potissimum debebatur. Accenditur adhuc crudelius aliquid perpetrare. Astate uulgo in media ciuitate pro gradibus plateae notabant, praecipit incendio concremari, ob hoc quod in domo Theodorici geimani regis acceptissimus habebatur, cuius forte suffragio memorata domus regnum poterat obtinere. In quo impietatis scelere futurum nobis adesse prospeximus malum, aientes singuli inuicem nobis: qui in suo ita crudelis effectus est sacerdote, quando nostrae religioni uel nobis parciturus est iste. Tunc & Gentonis maiorem filium nomine Godagisum cum uxore absque solatio seruali aut ancillae, crudeli exilio delegauit. Fratrem uero Theodoricum post occisionem uxoris & filij, nudum atque destitutum similiter exulauit. Post cuius mortem filium qui supererat infantulum, duasque filias eius adultas, impositas asinis longius affligendo proiecit. Sed & comites quam plurimos & nobiles gentis suae obiectionibus falsis insectans, ob hoc quod germano fauerent alios incendit, alios iugulauit, imitator existens Geiserici patris, qui sui fratris uxorem ligato pondere lapidum, in Amisagam fluium Cirrensem famosum iactando demersit, & post necem matris etiam filios interfecit. Sed & multos ei Geisericus pater moriens, sacramento interposito commendauerat. Quos ille immemor fidei & sacramenti uiolator,

Hunerici in
domesticos
sentia

Iocundus pater
Patriarcha Arianorum
crematur

diuersis pœnis & incendijs trucidauit. Nam Heldicam quendam quem pater eius præpositū fecerat regni, iam ueteranū atq; annosum cum dedecore capite detruncavit, eiusq; uxorem cum alia nomine Theucaria in medio ciuitatis incendit. Quarū corpora per uicos & plateas trahi mandauit, quæ tota die iacentia, rogatus à suis episcopis uix uespere sepeliri cōcessit: Gamuth namq; Heldicę fratrem, quia ad ecclesiam eorum confugerat, occidere non potuit, quem tamen in loco latinarum obsceno cōclussit, temporeq; multo eum ibi degere statuit. Postea cum caprario quodam & rustico ad faciēdas scrobes uineis profuturas condemnauit, quos etiā duodecies per annum, id est per singulos menses flagellis crudelibus dissipabat, uix modico aquæ, ci barioq; pane concessio. hoc per uel amplius perpessi sunt annos, quibus hæc supplicia proficere poterāt ad æternam mercedem si catholici fuissent, & fidei suæ merito ista perferrent. Sed ideo istud silere nequiuimus, ut impietatem regis etiā in suis minime sileremus: qui non solum episcopum suum Iocundū ut superius demonstrauius flammis adussit, sed & presbyteros & diaconos suos, id est Arianos quā plurimos incendit, necnon & bestijs mancipauit. Amputatis igitur in breui omnibus quos timebat, & solidans sibi ut putabat regnum quod breue fuerat & caducum, omni ex parte ociosus atq; securus, uniuersa tela furoris in persecutionē ecclesiæ catholice rugiens sicut leo conuertit. Ante persecutionis tamen tempestatē, multis præuentibus uisionibus & signis imminēs demonstratū fuerat malum. Nam fermē ante biēnium quam fieret, uidit quidam Fausti ecclesiam solito in ornatu fulgentem: & dum lætaretur tanti fulgoris candore, cereis quoque fulgentibus, pallijsq; uelaminum ac lampadibus rutilantem, subito ait luminis illius concupiscibilis extinctus est fulgor, ac tenebris succedentibus aduersarius naribus natus est foetor, omnisq; illa beatorum turba expellentibus quibusdam Æthiopicis minata est foras, ob hoc iugiter lamētatum quod eam in claritate pristina nequaquā uiderit iterum restitutam. Nam uisionem istam nobis præsentibus sancto retulit Eugenio. Vidit & quidam presbyter ipsam Fausti ecclesiam refertam turbis innumerabilium populorum, & post paululum euacuata & repletam porcorum multitudine atq; captarum. Item alius uidit aream triticeam uentilationi paratam, granis adhuc uentilatoris iudicio necdum à palea separatis: & dum ingentis massæ licet confusæ magnitudinem miraretur, subito ecce turbo ueniens tempestatris sonuago flatu cepit aduentum suum surgente puluere demonstrare. Cuius impetu palea illa omnis omnino uolauit, remanentibus granis. Post hæc uenit quidam procerus splendido uultu habituq; nitido fulgens, & cepit grana uacua macilenta atque simlagini reprobata purgando projicere. Quæ diu examinās, uix magnitudinem illius massæ licet probatæ, ad acerrimum tamen perduxit exiguum. Item alius ait: Stabat quidam præcellus

*Præfagia per
secutionis*

supra

super montem qui Ziquensis dicitur, & clamabat dextra leuaq;: Migrate, migrate. Alius cōspicit rugiente cœlo atque turbato sulphureas nubes, quæ ingentes cœperunt lapides iaculari. Qui lapides dum cecidissent in terram, plus accendebantur & maioribus flammis ardebant, atque intrantes in penetralia domorum, quos inuenerant incendebant. Qui autem uidit ait, cum se in quodā cubiculo abscondisset, miseratione diuina ad eum flamma non potuit peruenire. Reor ut illud propheticum compleretur, Claude ostium tuum, & absconde te pusillum aliquantulum, donec transeat ira dei. Vidit & uenerabilis Paulus episcopus arborem usque ad cœlos ramis florantibus extensam, quæ etiam dilatatione sua omnem penè Africam operabat. Et cum uniuersi eius magnitudine & speciositate gauderent: ecce subito, inquit, uenit asinus uiolentus, qui defricans ceruicem suam super robur radicum eius, impulsu suo cum ingenti sonitu illam mirabilem arborem elisit ad terram. Sed & Quintianus honorabilis episcopus uidit se super quædam montem stare, de quo conspiciebat gregem innumerabilium ouium suarum: & in medio gregis duæ erant ollæ nimium bullientes. Aderant autem ouium occisores, quarū carnes ollis bullientibus demergebant. Et cum ita fieret, omnis illa magnitudo consumpta est gregis. Reor ergo illas duas ollas Sicca ueneria & Laribus duas esse ciuitates, in quibus multitudo prima fuerat cōgregata, è quibus incendium initium sumpsit: aut Hunericum regem, & Cirillam episcopum eius. Sed de multis uisionibus quia breuitati consulendum fuit, hæc dixisse sufficiat. Quid ultra? Censet primo tyrannus inuisione terribili, ut nemo in eius palatio militaret, neque publicas ageret actiones nisi sese Arianum fecisset. Quorum ingens numerus uigore inuictus ne fidem perderet, militiam temporalem abiecit. Quos postea domibus proiectos, omnique substantia expoliatos, in insulas Siciliam & Sardiniam relegauit. Quodam tempore statuere per totam Africam festinauit, ut nostrorum episcoporum defunctorum fiscus sibi substantiam uendicasset. Qui autem defuncto succedere poterat non ante ordinaretur, nisi fisco regali quingentos solidos obtulisset. Sed hoc ædificium ubi cōstruere nisus est diabolus, statim illud destruere dignatus est Christus. Suggestunt ei demestici sui dicentes: Si istud firmauerit præceptio uestra, nostri episcopi in partibus Thraciæ & alijs regionibus constituti peiora incipient pati. Præcepit deinde sacras uirgines congregari, dirigens Vandalos cum suæ gentis obstetricibus ad inspicienda & contrectanda contra iura uerecundiæ uerecunda pudoris, ubi nec matres aderant, nec aliqua matronarum. Quas crementes graui suspendio atque ingentia pondera pedibus colligantes, laminas ferri ignitas dorso, uentri, mamillis & lateribus apponebant, quibus inter supplicia dicebatur: Dicite quomodo episcopi uobiscum cōcumbunt & clerici uestri. Quarum acerbitate pœnarum plurimas tunc scimus extinctas:

aliæ

alia quæ remanserunt cutibus atrescentibus factæ sunt curuæ. Nitebatur enim semitam inuenire, per cuius aditum publicâ sicut fecit faceret persecutionem. Et ita faciens, nullo modo inuestigare potuit quomodo Christi ecclesiam macularet. Quibus autem prosequar fluminibus lachrymarum, quando episcopos, presbyteros diaconos, & alia ecclesiæ membra, id est quatuor milia DCCCCLXVI ad exilium eremi destinauit: in quibus erant podagri quam plurimi, alij per ætatem annorum à lumine temporali priuati. In quorum erat numero beatus Felix Abdritanus episcopus, habens iam in episcopatu XLIII annos. Qui paralisi morbo percussus, nec sentiebat quicquam, nec penitus loquebatur. De quo nos maxime cogitantes quod non posset iumento portari, suggessimus ut à suis rex peteretur, ut saltem eum prope moriturum Carthagini esse iussisset, quod ad exilium nulla posset ratione perducere. Cui ita fertur tyrannus cum furore dixisse: Si animali sedere non potest, iungantur boues indomiti qui eum colligatis funibus trahendo perducant ubi ego precepi. Quem ex transuerso super burdonem uinctum quasi quendam ligni truncum toto itinere portabamus. Congregatur uniuersi in Siccensem & Larensensem ciuitates, ut illuc occurrentes Mauri sibi traditos ad cremum perduxissent. Superuenientes igitur comites duo subtilitate damnabili, blandis sermonibus cum dei confessoribus agere ceperunt. Quid uobis, inquiunt, uidetur ut ita pertinaces sitis, & domini nostri preceptis minime obtemperetis, qui esse poteratis in conspectu regis honorabiles, si eius festinetis facere uoluntatem? Statim illis clamantibus & dicentibus ingenti uociferatione, Christiani sumus, Catholici sumus, Trinitatem unum deum inuicibilem confitemur: includuntur grauiori quidem sed ad huc latiori custodia, ubi nobis copia dabatur & introire, & uerbum admonitionis fratribus facere, & diuina mysteria celebrare. Ibi & infanti fuerunt plurimi, quos genitricis materno sequebantur affectu, alia gaudentes, alia retrahentes: alia gaudebant se martyres peperisse, alia morituros diluio rebaptizationis nitebantur à confessione fidei reuocare. Nullum tamen tunc nec blandimenta uicerunt, nec carnalis pietas aliquem inclinauit ad terram. Nam quædam quid tunc fecerit anus, breuiter refertur delectat, Dum iter ageremus cum dei exercitu comitantes, & forte magis noctibus promoueremur propter solis ardorem, conspicimus mulierculam sacculum & alia uestimenta portantem manu, infantulum unum tenentem, atque in his sermonibus consolantem: Curre domine meus, uides uniuersos sanctos quomodo pergunt & festinant hilares ad coronas? Quam nos cum increparemus, quod impertuna uideretur aut uiris pro sexu iungi, aut exercitui Christi sociari, Respondit: Benedicite benedicite, & orate pro me & pro isto nepote paruulo meo, quia & si peccatrix filia sum quodam Zuritanæ ciuitatis episcopi. Cui nos: Et quare ita abiecte ambulas, & qua ratione de tam longo itinere huc pergere

agere demonstraris? Quæ respondit: Cum hoc seruo uestro paruulo ad exilium pergo, ne inueniat eum solum inimicus, & à uia ueritatis reuocet ad mortem, ad hæc uerba repleti lachrymis nihil dicere ualuimus, nisi ut uoluntas fieret dei. Sed ubi aduersarius qui iam forte dicebat: Participa spolia, replebo animam meam, interficiam gladio meo, dominabitur manus mea, nullum potuit occupare: inquit angusta & deterrima loca in quorum conclauius dei exercitum coartaret. Tunc eis etiam uisitacionis humanæ negeta consolatio, puniuntur & custodes fustibus, & grauius affliguntur; iactantur confessores Christi superinuem angustia coartante, unus super alium ut agmina locustarum, & ut proprie dicatur, ut grana preciosissima frumentorum. In qua constipatione fecedendi ad naturale officium, nulla ratio sinebat loci, sed stercorea & urinam urgente necessitate ibidem faciebant, ut ille tunc fetor & horror uniuersa pœnarum genera superaret: ad quos aliquando dantes ingentia munera Mauris, dormientibus Vandalis uix clam admisi sumus intrare. Qui introeuntes ueluti in gurgite lutu usque ad genua cœpimus mergi, illud tunc Hieremiæ uidentes fuisse completum, qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercorea sua. Quid multa? præcepti sunt undique perstreptentibus Mauris, ad iter ubi destinati sunt præparari. Exeuntes itaque die dominica linica habentes stercoreibus uestimenta, facies simul & capita, à Mauris tamen crudeliter minabantur, hymnum cum exultatione domino decantantes, Hæc est gloria omnibus sanctis eius. Aderat enim ibi tunc beatus pontifex Cyprianus Vnizibirensis episcopus consolator egregius, qui singulos pio & paterno fouebat affectu, non sine fluminibus currentium lachrymarum paratus pro fratribus animam ponere, & se ultroneum si dimitteretur talibus passionibus dare, qui totum quod habuit, egentibus fratribus, nulla tunc necessitate expendit. quærebat enim occasionem qualiter confessoribus sociaretur, ipse animo & uirtute confessor: qui postea per multos agones & squalores carceris, ad exilium quod desiderabat, cum exultatione perrexit. Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad uisendos dei martyres occurrerint populorum, testantur uia uel semita: quæ cum agmina uenientium nequaquam caperent, per uertices montium & uallium concurrens turba fidelium inæstimabilis descendebat, cereos manibus gestantes: suosque infantulos uestigijs martyrum proficientes, ista uoce clamabant: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis: qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliacionis indulgentia obstrictos peccatorum uinculis soluturi: quia uobis dictum est: Quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes: à quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est conuictus: uobiscum & nos licebat pergere, si liceret ut tali modo filios à patri

bus nulla necessitas separaret. In his uocibus & lachrymis nullus iam pergere admissus est cōsolator, sed artabatur multitudo ad currendum, ut ubi cannaua erat pręparata, laboriosam caperet mansionē. qui cum senes deficerent, & alij forte & si iuuenes delicati, cęperunt hastilium cuspidibus ad currendum & lapidibus tundi: unde magis deficientes, amplius lassabatur. Post uero imperatum est Mauris, ut eos qui ambulare non poterāt, ligatis pedibus ut cadauera animalis mortui traherēt per dura & aspera lapidum loca, ubi primo uestimenta, postea membra singula carpebantur. Quibus per gladios acutos petrarum huic caput conterebatur, alij latera findebantur, & ita inter manus trahentium spiritum exhalabant: quorū numerum nequaquā ualūimus colligere, multitudine coercente. Exaltatur tamen per totum aggerem publicum uilis sepultura sanctorum, loquentibus tumulis. Reliqui habiliores ad solitudinis loca perueniūt, in quibus collocati hordeum ad uescendum ut iumenta accipiūt. Vbi etiā uenenatorū animalū atq; scorpionum tanta esse dicitur multitudo ut ignorantibus incredibilis uideatur, quę solo flatu etiā procul positis ueneni uirus infundat: ab scorpj autem percussu, nullum dicunt aliquando euasisse. Quorum feritas uirulenta usq; ad pręsens tempus Christo defendente, nullum seruorū eius nocuisse docetur. Sed cum illic aluntur hordeaceis granis, postea & hoc ablatū est, quasi nō poterat deus qui pluerat patribus manna, pascere & nunc tali exilio mancipatos. Cogitat actiōra aduersus ecclesiam dei, ut qui membra aliqua absciderat, totum laniando perderet corpus. Nam die Ascensionis dñi legatus Zenonis imperatoris regina pręsente legendum in mediā ecclesia episcopo Eugenio dirigit pręceptū, quod etiā uniuersę Africę uereditur destinauit. Rex Hunericus Vandalorum & Alanorum uniuersis episcopis Omousianis. Non semel sed sæpius constat esse prohibitum, ut in sortibus Vandalorum sacerdotes uestri conuentus minime celebrarent, ne sua seductione animas subuerterent Christianas. Quam rem spernentes plurimi reperti sunt contra interdiktū missas in sortibus Vandalorum egisse, asserentes se integram regulam Christianę fidei tenere. Et quia in prouincijs à deo nobis concessis scandalum esse nolumus, ideo dei prouidentia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorū hoc nos statuisse cognoscite, ut ad diem kalendarū Februariarum proxime futurarū, amissa omni excusatione formidinis, omnes Carthaginem ueniat, ut de ratione fidei cum nostris uenerabilibus episcopis possitis inire conflictum, & de fide Omousianorum quam defenditis, de diuinis scripturis proprie approbetis, quo possit agnoscī si integram fidem teneatis. Huius autem edicti tenorem uniuersis episcopis tuis per uniuersam Africā constitutis direximus. Data sub die xiiii kal. Iunias, anno vii Hunerici. Cognoscentibus igitur qui aderamus, simulq; legentibus contrita sunt extemplo corda nostra, &

Hunericus de
disputatione in
dicit

contenebrati sunt oculi nostri, & uere tunc dies festi nostri cōuersi sunt in luctum, & cantica in lamentationē, dum edicti tenor indicaret futurę persecutionis furorē. Et pręsertim ubi dixit in prouincijs nostris à deo nobis concessis scandalū esse nolumus: quasi diceret, in prouincijs nostris catholicos esse nolumus. Tractatū est quid fieret. Nullum inuenit remediū imminens calamitas, nisi à sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur tali textu cōscripta. Quoties animę uel uitę æternę ac fidei Christianę causa tractatur intrepide, sicut regalis prouidentia cōpromisit, necesse est quod cōpetit suggeratur. Nuper potestas regia per Vuitaredum notariū paruitatem meā admonere dignata est, qui nobis de merito ac religione fidei pręceptum eius in ecclesia pręsente clero & plebe recensuit. Ex cuius tenore cognouimus ad oēs coepiscopos meos pręceptū regium similiter emanasse, ut die cōstituta pro disputatione fidei ueniat. Quod nos uenerabiliter accepisse suggestimus, cui pręfato notario humilitas mea suggestit, debere etiam transmarinarum omnium partium qui nobis sunt in una religione uel cōmunionē consortes agnoscere, quia ubique regno eius obtemperāt uniuersū, maxime quod totius mundi causa nō specialis prouinciarū Africanarū tantummodo. Et quia secundo responso suggerendam me promisi oblaturū, merito suppliciter peto magnificentiam tuam, ut ad domini & clementissimi regis aures memoratā suggestionem meam perferre digneris, quo eius clementia dignanter agnoscat, nos disputationem legis cum adiutorio dei nullatenus declinare uel fugere, sed sine uniuersitatis assensu nos nō debere asserēdę fidei nostrę causas assumere. Quod petimus ut benignitate quantus est, & iustitia sapientię suę dignetur annuere. Data ab Eugenio episcopo ecclesię catholicę Carthaginis. Sed cum hęc suggestio à beato Eugenio offerretur, ille iam qui cęperat dolere, urgebatur iniquitatē grauius parturire: & ita sancto uiro episcopo Eugenio per Obadum prępositū regni sui mandasse uidetur. Subde mihi uniuersum orbem terrarū, ut sub potestate mea totus mundus redigatur, & facio o Eugeni quod dicis. Ad quod beatus Eugenius respondit ut potuit. Quod rationē, inquit, non habet, dici non debuit. Sic est hoc, quomodo si dicatur homini ut per aera feratur & uolitet, quod moris non est humanę naturę. Dixi enim si nostrā fidē quę una & uera est, potestas regis cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos: scribā & ego fratribus meis, ut ueniant coepiscopi mei, qui uobis nobiscum cōmunē fidem nostrā ualeant demonstrare, & pręcipue ecclesia Romana, quę caput est omnīū ecclesiarum. Ad hęc Obadus: Ergo tu & dominus meus rex similes estis? Eugeni us episcopus dixit: Ego non sum similis regis, sed dixi: Si uerā cognoscere desiderat fidē, scribat amicis suis ut dirigant nostros catholicos episcopos, & ego scribo coepiscopis meis, quia catholicę uniuersę una est cura. Hoc

agebat Eugenius, non quia deessent in Africa qui aduersariorū obiecta re-
fellerent: sed ut illi uenissent, qui alieni ab eorū dominatu, maiorem fiducia
libertatis haberent, pariterq; oppressionis nostræ calumnias uniuersis ter-
ris & populis nuntiarēt. Ille autē qui necebat dolos audire noluit rationem,
agens argumentationibus crebris, ut quoscunq; episcoporū audierat erudi-
tos, uarijs insectationibus agigaret. Iam ad exiliū Vibianensem secūdo Do-
natianū impositis et fustibus miserat episcopū, necnon & Sufetulensem
Præsidium, uirū satis acutum. Tunc & uenerabiles, Mansuetū, Germanū,
Fuscū, & multos alios fustigauit. Dum hæc geruntur, imperat ut cum
nostræ religionis uiris, illorū mensam nullus cōmunem haberet, neq; cum
catholicis omnino uescerentur: quæ res non ipsis aliquod præstitit benefi-
cium, sed nobis maximū contulit luctum. Nam si sermo eorū dicente Apo-
stolo, sicut cancer cōsueuit serpere, quanto magis cōmunis mensa ciborum
poterit inquinare, cum dicat idem apostolus: Cum nefarijs nec cibum ha-
bere cōmunem. Sed cum ignis iam persecutionis accenderetur, & flamma
infectantis ubiq; regis arderet, ostendit deus noster quoddam miraculum
per seruū suum fidelem Eugenū, quod præterire nō debeo. Fuit in eadem
ciuitate, id est Carthagine quidam cæcus, ciuibus ciuitatq; notissimus, no-
mine Felix. hic uisitur a domino, diciturq; ei nocte per uisum, dies enim
epiphaniarum illucescebat, Surge uade ad seruū meum Eugenium episco-
pū, & dices ei: Quia ego te ad illum direxi. Et illa hora qua benedicit fon-
tem ut baptizentur accedentes ad fidem continget oculos tuos & aperi-
entur, & uidebis lumen. Qui tali uisitatione cōmonitus, putans se quomodo
assolet deludī per somnium, surgere noluit cæcus. Sed cum iterum uergere
tur in somnos, similiter ut ad Eugenium pergeret compellitur. Rursus negli-
git, tertioq; festinanter & grauiter increpatur. Excitat puerū, qui ei solitus
erat manum porrigere. Pergit ueloci agilitate ad Fausti basilicam, orat ue-
niens cum ingentibus lachrymis, suggerit cuidam diacono nomine Pere-
grino, ut eū episcopo nunciaret, indicans se habere aliquod secreti genus in-
timandum. Audiens episcopus, iussit hominē introire. Iam enim ob celebri-
tatem festiuitatis, hymni nocturni per totā ecclesiam canente populo con-
crepabāt. Indicat cæcus antistiti ordinē uisitationis suæ, dicitq; illi: Non te
dimittā, nisi mihi sicut a dño iussus es reddideris oculos meos. Cui Eugeni-
us sanctus: Recede a me frater, peccator sum & indignus, & super oēs ho-
mines delinquēs, utpote qui & in hæc tempora seruatus sum. Ille autē tenēs
genua eius, aliud non dicebat, nisi illud quod iam dixerat: Sicut iussū est,
redde mihi oculos meos. Attendens quoq; Eugenius inuerecundam cre-
dulitatem, & quia iam tempus urgebat, pergit cum eo comitante officio cle-
ricorum ad fontem. Vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singul-
ibus cælum, crispantē benedixit aluē fontis, & cum completa surrexisset
oratione

oratione, ita cæco respondit: Iam tibi dixi frater Felix, peccator homo ego
sum, sed qui te uisitare dignatus est, præstet tibi secundum fidem tuam, &
aperiat oculos tuos. simulq; uexillo crucis cōsignante oculos eius, statim cæ-
cus uisum domino reddente recepit. Quem secum quousq; uniuersi bapti-
zarentur ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus, uirum
contereret qui receperat lumen. Fit postea manifestum ecclesiæ uniuersæ.
Procedit ad altare cum Eugenio sicut moris est qui fuerat cæcus, suæ salu-
tis oblationem domino redditurus. Quam episcopus accipiens altari im-
posuit. Fit strepitus gaudio metante inreuocabilis populorum, statim nun-
tius pergit ad tyrannum. Rapitur Felix, inquitur ab eo quid factum sit,
qualiterq; receperit lumen. Dicit illi ex ordine totum, dicuntq; Arianorum
episcopi, hoc Eugenius per maleficia fecit. Et quia oppressi cōfusione non
poterāt nubilare, eo quod Felix uniuersæ ciuitati manifestus esset & notus,
tamen uolebant eum si fas esset necare, quomodo Iudæi suscitatum Laza-
rum cupiebant occidere. Appropinquabat iam futurus dies ille calumnio-
sus kalendarum Februariarū, ab eodem statutus. Conueniunt non solum
uniuersæ Africæ, uerumetiam insularum multarum episcopi, afflictione
& merore confecti. Fit silentium diebus multis, quousque peritos quosq;
& doctissimos uiros exinde separaret, calumnijs appositis enecados. Nam
unum ex ipso choro doctorū nomine Lætum, strenuū atq; doctissimum
uirum, post diuturnos carceris squalores incendio concremauit, æstimans
tali exemplo timorem incutiens reliquos elisurum. Tandem uenitur ad di-
sputationis conflictum, ad locum scilicet quem delegerant aduersarij. Eui-
tantes igitur nostri uociferationis tumultus, ne fortē post modum Ariani
dicerent, quod eos nostrorū opprefferit multitudo, eligunt de se nostri qui
pro omnibus responderent decem. Collocat sibi Cyrila cū suis satellitibus
in loco excelso superbissimū thronum, astātibus nostris, dixeruntq; nostri
episcopi: Illa est semper grata collatio, ubi superba non dominat elatio: sed
ex cōsensu cōmuni uenitur, ut cognitoribus decernentibus, partibus agenti-
bus, quod uerum est agnoscat. Nunc qui erit cognitor, qui examinatur,
uel libra iustitiæ aut bene prolata confirmet, aut prauè assumpta refellat.
Et cum talia & alia dicerentur, notarius regis respondit: Patriarcha Cyrila
dixit, legatur nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrila assumpsit. Et
exinde strepitum concitantes, calumniari aduersarij cœperunt. Et quia hoc
nostri petierant ut saltem si examinare non licebat, prudenti multitudini
uel expectare liceret, iubentur uniuersi filij catholicæ ecclesiæ qui aderant,
centenis fustibus tundi. Tūc clamare cœpit beatus Eugenius: Videat deus
uim quā patimur, cognoscat afflictionem persecutionū quam a persecuto-
ribus sustinemus: conuersi q; nostri, Cyrilæ dixerunt: Propone quod dispo-
nis. Cyrila dixit: Nescio latine. Nostri episcopi dixerunt: Semper te latine

esse locutum manifesto nouimus, modo excusare non debes, præsertim quia tu huius rei incendiū suscitasti. Et uidens catholicos episcopos ad con-
fictum magis fuisse paratos, omnino audientiam diuersis cauillationibus
declinauit. Quod ante nostri prouidentes, libellum de fide conscripserant,
satis decenter sufficienterq; conscriptum dicentes: Si nostram fidem cogno-
scere desideratis, hæc est ueritas quam tenemus.

VICTORIS EPISCOPI

DE FIDE CATHOLICA LIBER.

*Professio fidei
dei catholica*

REGALI imperio fidei catholice quam tenemus, præcipi-
mur reddere rationem: ideoq; aggredimur pronostari
uiriū mediocritate diuino fulti adiutorio, quod credimus
& prædicamus breuiter intimare. Primum igitur de unitate
substantiæ patris & filij, quod Græci *ὁμοούσιον* dicunt,
exponendum nobis esse cognoscimus. Patrem ergo & filium & spiritum
sanctum ita in unitate deitatis profitemur, ut & patrem in sua proprietatis
persona subsistere, & filium nihilominus in propria extate persona, atq; spi-
ritum sanctum personæ suæ proprietatem retinere fideli confessione fateamur:
non eundem asserentes patrem quem filium, neq; filium confitentes
qui pater sit, aut spiritus sanctus: neque ita spiritum sanctum accipimus, ut
aut pater sit aut filius: sed ingenitum patrem, & de patre genitum filium, &
de patre procedentem spiritum sanctum, unius credimus esse, substantiæ
uel essentiæ: quia ingenti patris & geniti filij, & procedentis spiritus sancti
una est deitas, tres uero personarum proprietates. Et quia contra hanc ca-
tholicam uel apostolicam fidem exorta hæresis nouitatem quandam indu-
xerat, asserens filium non de patris substantia genitum, sed ex nullis extanti-
bus, id est ex nihilo substituisse: ad hanc impietatis professionem que contra
fidem emerferat refellendam, & penitus abolendam *ὁμοούσιον* sermo Græ-
cus positus est, quod interpretatur unius substantiæ uel essentiæ, significans
filium non ex nullis extantibus, nec ex alia substantia, sed de patre natum
esse. Qui ergo putat omouision auferendum, ex nihilo uult asserere filium
extitisse. Sed si ex nihilo non est, ex patre sine dubio est, & recte omouision,
id est, unius cum patre substantiæ filius est. Ex patre autem esse, id est unius
cum patre substantiæ: his testimonijs approbatur, Apostolo dicente: Qui
cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, gerens quoque omnia uet-
bo uirtutis suæ. Et ipse iterum Deus pater incredulorum perfidiam obiu-
rans, qui prædicatis per prophetas filij uocem in sua substantia manentem
audire noluerunt, dixit: Non audierunt uocem substantiæ. Quam uocem
substan-

substantiæ cum tam terribili inestatione increpans, ad eundem prophetam
loquitur, dicens: Super montes accipe planctum, & super semitas deserti
luctum, quia defecerunt eo quod non sint homines, non audierunt uocem
substantiæ à uolatilibus cæli usque ad pecora. Et rursum eos qui à professio-
ne unius substantiæ declinantes in eadem fidei substantia stare noluerunt,
increpat, dicens: Si stetissent in substantia mea, auertissem utique eos à uia
sua mala, & à pessimis cogitationibus suis. Et iterum non extra substantiam
patris filium confitendum, sed in eadem fideliter mentis oculis contuen-
dum, apertissime declaratur, dum dicit propheta: Quis stetit in substantia
domini, & uidit uerbum eius? Patris ergo substantiam filium esse proph-
eticis iam olim designatum est oraculis, dicente Salomone: Substantiam enim
& dulcedinem tuam quam in filios habes ostendebas, quam in figura
& imagine panis cælestis, populo Israel cælitus apparet profluxisse: quod
ipse dominus in Euangelio exposuit, dicens: Non Moyses dedit uobis pa-
nem de cælo, sed pater meus dat uobis panem de cælo: se utique panem
esse designans, cum dicit, Ego sum panis uiuus qui de cælo descendi: de quo
etiam propheta Dauid dicit: Panem angelorum manducauit homo. Nam
que ut adhuc euidentius patris & filij substantiæ unitas & diuinitatis æquali-
tas ostendatur, ipse in euangelio dicit: Ego & pater unum sumus. Quod nõ
ad unitatem tantummodo uoluntatis, sed ad unam refertur eandemq; sub-
stantiam, quia non dixit: Ego & pater unum uolumus, sed unum sumus.
Ex eo enim quod sunt, non ex eo tantum quod uolunt paternæ unitatis de-
claratur assertio. item Ioannes euangelista dicit: Propterea quærebant eum
Iudei interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum
dicebat deum, æqualē se faciens deo: quod utiq; non ad Iudæos est penitus
referendum, quia euangelista ueraciter dixit de filio, quia equalē se faciebat
deo. item in euangelio scriptum est: Quæcunq; pater facit, eadem & filius fa-
cit. Similiter & sicut pater suscitatur mortuos & uiuificat, ita & filius quos uult
uiuificat. Item: ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Æ-
qualis enim honor, non nisi æqualibus exhibetur. Item ibi filius ad patrem
dicit, Omnia mea tua sunt, & tua mea. Item: Philippe qui me uidet, uidet &
patrem. Quomodo tu dicis, Ostende nobis patrem? Hoc non dixisset, nisi
patri per omnia fuisset equalis. Item ipse dominus dixit: Credite in deum, &
in me credite. Et adhuc ut unitatē æqualitatis demonstraret, ait: Nemo no-
uit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius, & cui uoluerit filius re-
uelare: & sicut filius cui uult reuelat patrem, ita & pater reuelat filium: sicut
ipse Petro ait, confitenti eum Christū filium dei uiui: Beatus es, inquit, Si-
mon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in
cælis est. Et iterum filius dicit: Nemo uenit ad patrem nisi per me, & nemo
uenit ad me, nisi pater qui misit me attraxerit eum. Vnde claret æqualitatē
Hh 4 patris

patris & filij ad se inuicem credentes adducere. Item dicit: Si cognouissetis me & patrem meum utique cognouissetis, & amodo nostis cum & uidi-
stis eum. Verum quia duas in filio profiteamur esse naturas, id est, deum
uerum, & hominem uerum corpus & animam habentem, quicquid ergo
excellenti sublimitatis potentia de eo referunt scripturae, admiranda eius
diuinitati tribuendum sentimus: & quicquid infra honorem caelestis po-
tentiae de eodem humiliter enarratur, non uerbo dei, sed homini reputa-
mus assumpto. Secundum diuinitatem ergo est quod superius diximus, ubi
ait: Ego & pater unum sumus. Et: Qui uidet me, uidet & patrem. Et: Om-
nia quaecumque pater facit, eadem & filius facit similiter, uel caetera quae
superius continentur. Illa uero quae de eo referuntur, ista sunt: Pater ma-
ior me est. Et: Non ueni facere uoluntatem meam, sed uoluntatem eius
qui misit me. Et: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste: uel cum de cru-
ce dicit: Deus deus meus, quare me dereliquisti? Et iterum ex persona fi-
lij propheta dicit: De uentre matris meae deus meus es tu: uel cum minor
angelis indicatur, & quam plura his similia quae studio breuitatis non in-
seruimus. Filius ergo dei nullis conditionum necessitatibus obstructus, sed
libera diuinitatis potentia, ita quae nostra sunt mirabili pietate assumpsit,
ut à suis quae diuina sunt omnino non destiterit: quia diuinitas nec augmen-
tum admittit, nec patitur detrimentum. unde gratias agimus domino no-
stro Iesu Christo, qui propter nos & propter nostram salutem de caelo de-
scendit, sua passione nos redemit, sua morte uiuificauit, sua ascensione glo-
rificauit: Qui sedens ad dexteram patris, uenturus est iudicare uiuos & mor-
tuos: iustis aeternam uitam praemium largiturus, impijs atque incredulis merita
supplicia redditurus. Profitemur itaque patrem de seipso, hoc est de eo quod
ipse est, sempiternae atque ineffabiliter filium genuisse, non extrinsecus, non ex
nihilò, non ex alia genuisse materia, sed ex deo natum esse: & qui de deo na-
tus est, non aliud est quam id quod pater est, & idcirco unius substantiae est,
quia ueritas natiuitatis, diuersitatem non admittit generis. Nam si alterius
à patre substantiae est, aut uerus filius non est, aut quod nefas est dicere, de-
generatus est. Est enim uerus filius, sicut Ioannes ait: Ut simus in uero fi-
lio eius. Non est etiã degener, quia deus uerus de deo natus est uero: sicut
idem Ioannes euangelista exequitur, dicens: Hic est uerus deus, & uita aet-
erna, & ipse dominus in euangelio: Ego sum, inquit, uia, ueritas, & uita. Ergo
si aliunde substantiam non habet, de patre habet, de patre habet, unius
substantiae cum patre est: sed si unius substantiae non est, ergo non de patre,
sed aliunde est: quoniam unde est, inde substantiam habeat necesse est. Om-
nia enim ex nihilo, filius uero de patre. De duobus eligat quis quod uelit:
aut det ei substantiam de patre, aut fateatur ex nihilo substituisse. Sed prophe-
ticum forsitan obijcit testimonium: Generationem eius quis enarrabit? Cum

ego

ego non dixerim, Enarra mihi modum uel qualitatem diuinæ generatio-
nis, & tanti secreti archanum humanis uerbis enuntia, quoniam unde natus
sit requisitum. Diuina enim generatio inenarrabilis est, non ignorabilis. Nam
usque adeo non est ignorabilis, id est non ignoratur unde sit, ut & pater de
ipso genuisse, & filius de patre se natum sapissime protestetur. Quod nul-
lus omnino ambigit Christianus: sicut in euangelio demonstrat, ipso filio
dicente: Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credidit in nomi-
ne unigeniti filij dei. Item Ioannes euangelista dicit: Et uidimus gloriam eius,
gloriam quasi unigeniti à patre. Ergo professionem nostram breui sermo-
ne concludimus. Si uere de patre natus est, unius substantiae est, & uerus fi-
lius est. Sed si unius substantiae non est, nec uerus deus est: aut si uerus deus
est, & tamen de patris substantia non est, ingenuus ergo & ipse est: sed quia
ingenuus non est, factura ergo est, ut putatur aliunde subsistens, si de patris
substantia non est: sed absit hoc ita credere. Nos enim unius substantiae cum
patre filium profiteamur, detestantes Sabellianam haeresim, quae ita Trinita-
tem confundit, ut eundem dicat esse patrem quem filium, eundemque credit
esse spiritum sanctum, non seruantes tres in unitate personas. Sed forsitan
obijcitur cum ingenuus pater sit, genitus filius, non fieri posse unam eandemque
esse substantiam geniti atque ingenui, cum utique si sicut ingenuus pater est,
ingenuus esset & filius, tunc magis diuersa possit esse substantia, quia unus-
quisque à se ipso subsistens, communem substantiam cum altero non haberet.
Cum uero ingenuus pater de seipso, id est de eo quod ipse est, si quid illud
est aut dici potest, imò quia ut est dici omnia non potest, filium generauit,
apparet unam esse gignentis geniti-que substantiam: quia deum de deo, lu-
men de lumine filium esse ueraciter profiteamur. Nam lucem esse patrem,
Ioannes apostolus testis est, dicens: Quia deus lux est, & tenebrae in eo non
sunt ullae. Item de filio ait: Et uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet,
& tenebrae eam non comprehenderunt. Et infra: Erat lumen uerum quod
illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Unde apparet
patrem & filium unius esse substantiae, dum lucis & luminis diuersa non po-
test esse substantia, eius scilicet quae de se gignit, & quae de gignente existit.
Denique ne aliquis inter patrem & filium diuersitatem naturalis luminis in-
troducatur, ideo apostolus de eodem filio dicit: Qui cum sit splendor gloriae,
& figura substantiae eius. In quo euidentius & coaeternus patri, & insepara-
bilis à patre, & unius cum eo esse substantiae perdocetur: dum luci splendor
est semper coaeternus, dum splendor à luce nunquam separatus est, dum
splendor à luce natura substantiae nunquam potest esse diuersus. Qui enim
splendor lucis est, idem & dei patris uirtus est. Sempiternus ergo propter
uirtutis aeternitatem, inseparabilis propter claritudinis unitatem. Et hoc est
quod nos fideliter profiteamur, filium de patris substantia natum: sicut ipse

pater

pater deus apertissimum perhibet testimonium. Qui ut de sua ineffabilis a naturæ substantia proprium filium genuisse monstraret, ad instruendam fragilitatis nostræ imperitiam, ut nos ex uisibilibus ad inuisibilia erigeret, terrenæ natiuitatis uocabulum ad diuinæ generationis traxit exemplum, dicens: Ex utero ante luciferum genui te. Quid clarius, quid luculentius effari diuinitas dignaretur? Quibus indicijs, quibus existentium rerum exemplis proprietate generationis ostenderet? Non quia corporeis compositus est membris, aut aliquibus artuum lineamentis distinctus: sed quia nos aliter ueritatem diuinæ generationis auditu mentis percipere non possemus, nisi humani uteri prouocaremur uocabulo, ut ambigi ultra non possit de dei substantia natum esse, quem constat ex patris utero extitisse. Credentes ergo deum patrem de sua substantia impassibiliter filium generasse, non dicimus ipsam substantiam aut diuisam esse in filio, aut diminutionem pertulisse in patre: & per hoc passionis potuisse uicio subiacere. Absit enim à nobis, ut talia uel opinemur uel cogitemus de deo, quia nos perfectum patrem, perfectum filium sine sui diminutione, sine aliqua diriuatione, sine omni omnino passionis infirmitate genuisse fideliter profiteamur. Nam qui obicit deo, qui de ipso genuit diuisionis uicium pertulit: potest dicere, quia & laborem sensit quando uniuersa condidit, & ob hoc die septima ab omni suo opere requieuit. Sed nec in generando de seipso passionem uel diminutionem aliquam sensit, nec in condendo uniuersa fatigationem aliquam pertulit. Namque ut & euidentius nobis diuinæ generationis impassibilitas insinuetur, deum ex deo, lumen ex lumine, filium profitendum accepimus. Si ergo in efficientia uisibilis ac mundani luminis tale aliquid non inuenitur, ut lumine ex lumine sumpto, & per quandam generationis natiuitatem exorto, ipsam luminis originem quæ ex se lumen aliud dedit, nec minui, nec ullum omnino detrimentum ministrati ex se luminis perpeti contingat: quanto rectius & melius de diuini & ineffabilis luminis natura credendum est, quæ ex se ipsa lumen generans, minui omnino non potuit. Vnde æqualis est patri filius, non natus ex tempore, sed gignenti coæternus: sicut splendor ab igne genitus gignenti manifestatur æqualis. Hæc de patris & filij æqualitate, uel de substantiæ unitate quantum breuitatis ratio finit dixisse sufficiat: superest ut de spiritu sancto quem patri ac filio consubstantiuum credimus coæqualem & coæternum, dicamus & testimonijs approbemus. Licet enim hæc ueneranda Trinitas personis ac nominibus distincta sit, non tamen ob hoc à se atque à sua æternitate discrepare credenda est, sed manens ante seculum diuinitas in patre & filio & spiritu sancto uere ac proprie creditur, nec diuini nostris interpretationibus potest, nec rursus uersa in unam personam Trinitas ipsa confundi. Hæc fides plena, hæc nostra credulitas est. Idcirco deos nec æstimare patimur nec uocari, sed unum deum in prædictis personis

ac nominibus confitemur. Inenarrabilis enim diuinitas, non ut concludi aut apprehendi uelut uocabulis posset, intra nomina personasque se præstitit: sed ut id quod erat esse nosceretur, intelligentiam sui ex parte quam capere humanæ mentis angustia præualebant, credentibus dedit, propheta dicente: Nisi credideritis, non intelligetis. Vna est ergo Trinitatis deitas, & in huius uocabuli appellatione, significatio est unius substantiæ, non unius personæ. Ad quam rem fidelibus comprobendam in testimonium sui diuinitas ipsa multis & creberrimis contestationibus semper affuit. Liceat ergo ob breuitatis compendia, ex multis pauca proferre, quoniam ueræ probatio maiestatis, tam & si habet pluralitatem testimoniorum, pluralitate tamen non indiget, quoniam credenti pauca sufficiunt. Primum igitur de ueteris testamenti libris, post etiam noui, patrem & filium & spiritum sanctum unius docebimus esse substantiæ, libro Genesis sic inchoante: In principio fecit deus cælum & terram. Terra autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus dei ferebatur super aquas. Ille Iudæis quis esset interrogantibus, dixit: Principium qui & loquor uobis. Superferebatur spiritus dei super aquas, utpote creator uirtute potentiæ suæ continens creaturam, ut ex his uia omnia producturus ipse rudibus elementis ignis proprii fomenta præstaret, & iam tunc mysterio emicante baptismatis, uirtutem sanctificationis liquoris natura perciperet, primaque ad uitam corpora animata produceret: Dauid proinde aspirante: Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Vide quam plena sit breuitas, & quam clare in sacramentum unitatis recurrit. Patrem in domino, uerbi significatione filium ponens, spiritum sanctum altissimi ex ore nuncupauit. Et ne uocis æditio acciperetur in uerbo, cælos per eum asserit esse firmatos. Ne autem flatus in spiritu reputetur, cælestis in eo uirtutis plenitudinem demonstrat. Nam ubi uirtus, ibi necesse est persona subsistens. Vbi omnis, non ablata à patre & filio, sed consummata significatur in spiritu sancto, non ut solus habeat quod in patre & filio est, sed ut totum habeat cum utroque. Et iterum cum de uocatione gentium dominus loqueretur, intra unum diuinitatis nomen spiritum sanctum prædicans, ait: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et iterum cælestia Corinthijs precatus apostolus, hæc subdidit: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei, & communicatio sancti spiritus, cum omnibus uobis. Et ut apertius in hac Trinitate unitatem substantiæ fateamur, illud etiā nobis est intuendum, quomodo deus cum de mundi & hominis creatione disponderet, sacramentum Trinitatis ostenderet, dicens: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cum dicit nostram, ostendit utique non unius. Cum uero imaginem & similitudinem profert, æqualitatem distinctionis personarum insinuat, ut in eodem

dem opere sit aperta cognitio, in quo nec pluralitas cassa est, nec similitudo dissentiens, dum & consequentia sic loquuntur: Et dixit deus, & fecit, & benedixit deus. Et necesse est ut creationis totius autor, deus unus sit. Quam fidei rationem antiqua denique per Mosen benedictio pandit & comprobabat, qua benedicere populum sacramento trinæ inuocationis iubetur: ait enim deus ad Mosen: Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos. Benedicat te dominus, & custodiat te. Illuminet dominus faciem suam super te, & misereatur tui. Attollat dominus faciem suam super te, & det tibi pacem. Quod hoc ipsum propheta David affirmat, dicens: Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus, & metuant eum omnes fines terræ. Quam Trinitatis unitatem supernæ angelorum uirtutes hymnio uenerantur, & ter numero, Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus deus sabaoth in desinenti canentes ore in unius fastigium dominationis gloriam eius exaltant. Quod ut adhuc apertius fidelium sensibus inculcetur, cœlestium mysteriorum conscium producimus Paulum. ait enim: Diuisiones autem dominationum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministracionum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem uero deus qui operatur omnia in omnibus. Et certe has diuisionum differentias pro qualitate ac merito participantium, spiritum sanctum docuit operari. Cum ipsarum gratiarum differentias partiretur, in ultimis intulit, dicens: Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens propria unicuique prout uult. Vnde nullius ambiguitatis relinquatur locus, quin clareat spiritum sanctum & deum esse, & suæ uoluntatis autorem, qui cuncta operari & secundum propriæ uoluntatis arbitrium diuinæ dispensationis dona largiri apertissime demonstratur. Quia ubi uoluntaria distributio prædicatur, non potest uideri conditio seruitutis. In creatura enim seruitus intelligenda est, in Trinitate uero dominatio ac libertas. Et ut adhuc luce clarius unius diuinitatis esse cum patre & filio spiritum sanctum doceamus, Ioannis Euangelistæ testimonio comprobatur, ait namque: Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, uerbum, & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Nunquid ait tres indifferenti æqualitate seiuncti, aut quibuslibet diuersitatum gradibus longo separationis interuallo diuisi? Sed tres, inquit, unum sunt. Ut autem magis magisque sancti spiritus cum patre & filio una diuinitas in creandis rebus omnibus demonstraretur, habes creatorem spiritum sanctum in lib. Iob primo: Spiritus, inquit, diuinus est qui fecit me, & spiritus omnipotentis qui docet me. & David dicit: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Si renouatio & creatio per spiritum erit, sine dubio & principium creationis sine spiritu non fuit. Post creationem igitur ostendamus quia uiuificat etiam spiritus sanctus, sicut pater & filius. Equidem de persona patris refert apostolus: Testor in conspectu dei qui uiuificat

uiuificat omnia. Vitam uero dat Christus. Oues, inquit, meam uocem meam audiet, & ego uitam æternam do illis. Viuificamur uero à spiritu sancto, ipso dicente domino: Spiritus est qui uiuificat. Ecce una uiuificatio patris & filij & spiritus sancti aperte monstrata est. Præscientiam rerum omnium in domino esse & occultorum cognitionem licet nemo Christianus ignoret, tamen ex Danielis libro monstrandum est. Deus, inquit, qui occultorum cognitor es, qui præscius es omnium antequam nascantur. Hæc eadem præscientia in Christo est, sicut refert euangelista. Ab initio autem sciebat Iesus quis esset eum traditurus, uel qui essent non credentes in eum. Quod sit autem occultorum cognitor ex hoc manifestum est, cum obscura consilia Iudæorum traducens dicebat: Quid cogitatis nequam in cordibus uestris? Similiter præscire omnia spiritum sanctum, ipse manifestauit dicens ad apostolos: Cum uenerit spiritus ueritatis docebit uos omnia, & uentura annunciabit uobis. Qui uentura nuntiare perhibetur, præscire omnia non dubitatur, quia ipse scrutatur altitudines dei, & nouit omnia quæ in deo sunt: sicut memorat Paulus dicens: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudines dei: item in eodem loco: Sicut nemo scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus eius qui in ipso est: ita nemo scit quæ sunt dei nisi spiritus dei. Ad intelligendam uero potentiam spiritus sancti, pauca de terribilibus proferamus. Vendiderat possessionem ut scriptum est in Actibus apostolorum, suppressa parte pecunie dolosus discipulus, reliquum pro toto ante pedes ponens apostolorum. Offendit spiritum sanctum quem putabat latere. Sed quid ad eum dixit continuo beatus Petrus: Anania, quare satanas repleuit cor tuum, ut mentireris spiritui sancto: & infra: Non es mentitus hominibus, sed deo. Atque ita percussus uirtute eius cui mentiri uoluerat expirauit. Quid hic uult beatus Petrus intelligi spiritum sanctum? Vtique clarum est, cum dicit: Non es mentitus hominibus, sed deo. Manifestum est ergo quoniam qui mentitur spiritui sancto, deo mentitur: & qui credit in spiritum sanctum, credit in deum. Tale aliquid imò fortius quiddam dominus in euangelio ostendit: Omne peccatum & blasphemia remittitur hominibus: qui autem blasphemat in spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Ecce terribili sententia inremissibile dicit esse peccatum ei qui in spiritum sanctum blasphemauerit. Compara huic sententiæ illud quod scriptum est in libro Regnorum: Si peccando peccauerit uir in uirum, orabunt pro eo: si autem in dominum peccauerit, quis orabit pro eo? Si ergo blasphemare in spiritum sanctum, & peccare in deum simile, id est inexpiabile crimen est, iam quantus sit spiritus sanctus unusquisque cognoscit. Deus quod ubique sit præsens, impleat omnia, ore discimus Esaiæ: Ego, inquit, deus approximans, & non de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ergo ego non uidebo eum: nonne cœlum & terram ego impleo? Quod autem deus sit ubique, saluator in euangelio: Ubique

que ait fuerint duo uel tres collecti in nomine meo, ibi & ego sum in medio eorum. De spiritu itaque sancto quod adsit ubique, dicit propheta ex persona dei: Ego in uobis, & spiritus meus stat in medio uestrum. & Salomon ait: Spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet uocis. Item Dauid dicit: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Si ascendero in caelum tu illic es, si descendero in infernum ades. Si sumptero pennas meas in directum, & habitauero in extremis maris. Etenim illic manus tua deducet me, & continebit me dextera tua. Habitat deus in sanctis suis secundum promissionem qua dixerat: Habitabo in illis. Quod uero dominus Iesus dicit in euangelio: Manete in me, & ego in uobis: probat hoc Paulus dicens: An nescitis quia Iesus Christus est in uobis? Hoc autem totum in spiritus habitatione adimpletur, sicut memorat Ioannes. Ex hoc, inquit, scimus quia in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis. Similiter & Paulus: Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Et iterum dicit: Glorificate & portate deum in corpore uestro. Quem deum? utique spiritum sanctum, cuius templum esse uidemur. Nam quod arguat pater, arguat filius, arguat spiritus sanctus, ita probandum est. In psalmo quadragesimo nono legitur: Peccatori autem dicit deus. Et infra: Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Dauid similiter orans dicit ad Christum: Domine ne in ira tua arguas me, quia ipse uenturus est arguere omnem carnem. Quod uero de spiritu sancto saluator in euangelio: cum uenerit, inquit, paraclitus, ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Hoc providens Dauid clamabat ad dominum: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Nam & quod bonus sit pater, bonus filius, bonus spiritus sanctus, sic probatur. Dicit propheta: Bonus es tu domine, & in bonitate tua doce me iustificationes tuas. De se autem ipse unigenitus: Ego sum pastor bonus. De spiritu aequo sancto Dauid in Psalmo dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, Quis autem illam dignitatem spiritus sancti possit tacere? Antiqui enim prophetae clamabant: Haec dicit dominus. Hanc uocem Christus adueniens in suam personam reuocauit dicens: Ego autem dico uobis. Noui autem prophetae quid clamabant? sic Agabus propheta in Actibus apostolorum: Haec dicit spiritus sanctus. Et Paulus ad Timotheum: Spiritus inquit manifeste dicit. Quae uox omnino demonstrat indifferentiam Trinitatis. Dicit se Paulus à deo patre & Christo uocatum fuisse & missum. Paulus inquit apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum & dominum patrem. In actibus autem apostolorum, quod ab spiritu sancto sit segregatus & missus. Sic enim scriptum est: Haec dicit spiritus sanctus. Segregate mihi Barnaban & Saulum in opus quo uocaui eos. Et paulo post: Ipsi inquit missi ab spiritu sancto, descenderunt Seleuciam. Item in eodem loco: Attendite uobis &

uniuerso

uniuerso gregi, in quo uos spiritus sanctus constituit episcopos. Ne quis autem spiritum sanctum, quia paraclitus dictus est, contemptibile aliquid aestimet. Paraclitus enim aduocatus est, uel positus consolator, secundum Latinam linguam. Quae appellatio etiam filio dei communis est, sicut dicit Ioannes: Haec, inquit, scribo uobis, ne peccetis. Sed si quis peccauerit, paraclitum habemus apud patrem Iesum Christum. Nam & ipse dominus cum dicit ad apostolos, alterum paraclitum mittet uobis pater: sine dubio cum dicit alterum paraclitum, se quoque paraclitum manifestat. Sed neque à patre hoc nomen paracliti alienum est. Beneficentiae enim nomen est, non naturae. Denique ad Corinthios Paulus ita scribit: Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & deus totius consolationis, qui nos consolatur. Et cum consolator dicitur pater, consolator dicitur filius, consolator etiam spiritus sanctus, una tamen nobis consolatio à Trinitate praestatur, sicut & una remissio peccatorum, apostolo affirmante: Abluti, inquit, estis & iustificati, & sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & spiritu dei nostri. Possemus plura adhuc de diuinis scripturis proferre testimonia, quae iuxta baptismi sacramentum, trinitatem unius gloriae, operationis ac potentiae manifestant. Sed quia ex his plenus est sapientibus intellectus, multa praeteriimus studio breuitatis. Faciamus ergo recapitulationem dictorum nostrorum. Si de patre procedit spiritus sanctus, si liberat, si dominus est & sanctificat, si creat cum patre & filio, & si uiuificat, si praescientiam habet cum patre & filio, si ubique est & implet omnia, si habitat in electis, si arguit mundum, si iudicat, si bonus & rectus est, si de eo clamatur. Haec dicit spiritus sanctus, si prophetas constituit, si apostolos mittit, si episcopos praeficit, si consolator est, si cuncta dispensat prout uult, si abluat & iustificat, si tentatores suos interficit, si is qui eum blasphemauerit non habet remissionem neque in hoc seculo neque in futuro, quod utique deo proprium est: Haec cum ita sint, cur de eo dubitatur quod deus non sit, cum operum magnitudine quod est ipse manifestet? Non utique alienum esse à patris & filii maiestate, qui non est ab opere uirtutum alienus. Frustra illi nomen diuinitatis negatur, cuius potestas non potest abnegari. Frustra prohibeor eum cum patre & filio uenerari, quem exigor cum patre & filio confiteri. Si ille mihi cum patre & filio confert remissionem peccatorum, confert sanctificationem & uitam perpetuam, ingratus sum nimis & impius, si ei cum patre & filio non refero gloriam. Aut si non est cum patre & filio colendus, ergo nec confitendus in baptismo est. Si autem omnimodo confitendus secundum dictum domini & traditionem apostolorum, ne semiplena sit fides, quis me poterit ab eius cultu prohibere? In quem enim credere iubeor, ei etiam deinde supplicabo. Adorabo ergo patrem, adorabo & filium, adorabo & spiritum sanctum una eademque ueneratione. Quod

Li 2 si quis

si quis durum hoc putat, audiat quomodo Dauid ad culturam dei fideles A hortatur. Adorate, inquit, scabellum pedum eius. Si religionis est adorare scabellum pedum eius, quanto magis religiosum si eius spiritus adoretur? Ille utiq; spiritus quē beatus Petrus in tanta sublimitate prædicauit dicens: Spiritu sancto misso de cœlis, in quem concupiscunt angeli prospicere. Si angeli eum cupiunt aspiciere, quanto magis nos homines mortales despicere non debemus, ne forte & nobis dicatur, sicut dictū est ad Iudæos: Vos semper spiritui sancto restitistis, sicut & patres uestri. Quod si hæc tanta & talia non inclināt animū ad uenerandum spiritū sanctum, accipe adhuc aliquid fortius. Sic enim Paulus instruit prophetas ecclesiæ, in quibus utique & per quos spiritus sanctus loquebatur. Si, inquit, omnes prophetauerint, intret aut aliquis infidelis aut idiota, conuincitur ab omnibus, examinatur ab omnibus, occulta quoq; cordis eius manifesta sunt: & tunc cadens in faciem adorabit deum, pronuntians quia uere deus in uobis est, & utiq; in eis spiritus sanctus est qui prophetant. Si ergo infideles cadunt in faciem, & adorant spiritū sanctum perterriti & confitentur inuiti, quanto magis fideles expedit, ut uoluntarie & ex affectu adorent spiritū sanctum? Adorat autem spiritus sanctus, non quasi separatim more gentilium, sicut nec filius separatim adoratur, quia in dextera patris est: sed cum adoramus patrem, credimus nos & filium & spiritum sanctū adorare: quia & cum filiū inuocamus, patrē nos credimus inuocare, & cum patrem rogamus, à filio nos exaudiri confidimus, sicut ipse dominus dixit: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, ego faciā, ut honorificetur pater in filio. Et si spiritus sanctus adoratur, ille utiq; adoratur cuius est spiritus. Illud autem nullus ignorat, quia diuinæ maiestati nec addi quicquā nec minui, humanis supplicationibus potest, sed unusquisq; secundum propositum uoluntatis suæ, aut gloriam sibi acquirit fideliter uenerando, aut confusionē perpetuam, pertinaciter resistendo. Certum est enim, quia contentio & superbia damnat: honorificentia uero fructū deuotionis expectat. Quare aut fideles non honorificent integre Trinitatē, ad quā se pertinere cōfidūt, cuius nomine se tenatos, cuius seruos se nominari gloriātur? Nā sicut ad nomen dei patris homines dei appellantur, ut Helias homo dei dictus est, ut Moses homo dei appellatus est: sic à Christo Christiani nuncupamur, sic etiā ab spiritu spirituales appellamur. Si igitur uocet quis homo dei & non sit Christianus, nihil est. Qui si Christianus uocetur, & nō fuerit spiritalis, nec sibi satis de salute condat. Sit ergo uobis secundum salutaris baptismi confessionē fides integra trinitatis, sit una deuotio pietatis, nec more gentilium, potestatu diuersitates opinemur, aut creaturā quantū ad deitatem in trinitate suspicemus: sed nec Iudæorū scandalo moueamur, qui filiū dei negant, qui spiritū sanctum non adorāt: sed potius perfectā trinitatem adorantes & magnificātes, sicut

in mysterijs

A in mysterijs ore nostro dicimus, ita cōscientia teneamus: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth. Ter dicentes sanctus, unam omnipotentiam confitemur, quia una est religio, una glorificatio trinitatis. Ut audiamus ab Apostolo, sicut audierunt Corinthij: Gratia domini nostri Iesu Christi, & dilectio dei, & communicatio spiritus sancti cum omnibus uobis. Hæc est fides nostra, euangelicis & apostolicis traditionibus, & omnium quæ in hoc mundo sunt catholicarum ecclesiarū societate fundata, in qua nos per gratiā dei omnipotentis permanere usq; ad finem uitæ huius confidimus & speramus. Directa xii kalendarum Maiarum, per Ianuarium Zattarensem, Villaticū à Casis medianis, episcopos Numidiæ, Bonifacio Foratianensi, & Bonifacio Gatianensi episcopis Byzacenis.

HISTORIA VICTORIS EPI-

SCOPI DE PERSECUTIONE VANDALORVM. LIBER TERTIVS.

VI CVM noster libellus legeretur oblatu, ueritatis lumen nequaquam sufferre cæcis oculis potuerunt, insipientes uocibus inferēdis, grauiusq; ferētes quare nos nomine nostro catholicos dixerimus. Statimq; mentientes suggerunt regi de nobis, eo quod strepitum fecerimus, audientiam fugientes. Qui eadem hora accensus & credens mendacio, festinauit facere quod uolebat. Et iam conscriptum habens, & occulte cum eodem decreto per diuersas prouincias suos homines dirigens, episcopis Carthagine positis, una die uniuersæ Africæ ecclesias clauisit, uniuersamq; substantiam episcoporum & ecclesiarū, suis episcopis munere cōdonauit. Nesciēs quoq; quid loqueret, neq; de quibus affirmabat, legem quā dudum Christiani imperatores nostri cōtra eos & cōtra alios hæreticos pro honorificentia ecclesiæ catholicæ promulgauerūt, aduersum nos illi proponere non erubuerūt, addentes multa de suis sicut placuit tyrannicæ potestati. Hæc est enim series datæ & propositæ legis.

Rex Hunniricus Vandalorū & Alanorum, uniuersis populis nostro regno subiectis. Triumphalis & maiestatis & regis probatur esse uirtutis, mala in autores cōsilia retorquere. Quisquis enim aliquid prauitatis inuenerit, sibi imputat quod incurrit. In qua re nutum diuini iudicij clemētia nostra secuta est, quod quibusq; personis prout eorū facta meruerint, seu bona seu forte talibus contraria dum facit expendi, simul etiam prouenit compensari. Itaq; his prouocantibus qui præceptionē inlytæ recordationis patris nostri, uel mansuetudinis nostræ crediderint esse temendā, censuram seueritatis assumimus. Autoritatibus enim cunctis populis fecimus innotesci, ut in sortibus Vandalorū nullos cōuentus omouiani sacerdotes

li 3 assumerent

assumerent, nec aliquid mysteriorum quæ magis polliunt sibi met vindicarent. Quod cum uideremus esse neglectum, & plurimos esse repertos, dicentes se integrâ regulam fidei retinere, postmodum uniuersos constat fuisse commonitos spacio temporis prærogato mensium, nouæq; contentionis, si quid ab eorum proposito posset aptari, ut ad Calendas Februarias anni octauæ regni nostri, sine metu aliquo conuenirent. Qui dum huc ad Carthaginiensem confluere ciuitatem post moram temporis præstituti, aliam quoque dilationem aliquantum dierum dedisse cognoscimur. Et dum se conflictui paratos astruerent, primo die à uenerabilibus episcopis nostris eis uidetur esse propositum, ut Homouision sicut admoniti erant ex diuinis scripturis proprie approbarent, aut certe quod à mille & qui id excurrunt pontificibus de toto orbe in Ariminensi concilio, uel apud Seleuciã amputatum est, prædamnarent. Quod nequaquam facere uoluerunt, uniuersa ad seditionem per se concitati populi reuocantes. Quinimò & secunda die dum eis mandarem, ut de eadem fide sicuti propositum fuerat, responderent, hoc euidenter assumpserunt temeritate transacta, ut seditione & clamoribus omnia perturbantes, ad conflictum facerent minime perueniri. Quibus hoc prouocantes, statuimus ut eorum ecclesiæ clauderentur, hac illis conditione præscripta, ut tam diu essent clausæ, quandiu mallent propositum peruenire, quod ea obstinatione facere noluerunt, quã prauis uidentur assumpserunt consilijs. Adeo in hos est necessarium ac iustissimum retorquere, quod ipsarum legum continentia demonstratur, quas inductis secum in errorem imperatoribus diuersorum tunc contigit promulgari. Quartum illud uidetur tenere conceptio, ut nulla super exceptis institutionibus suis antistitibus ecclesia paruisset, nulli liceret alijs aut conuictus agere, aut exercere conuentus, nec ecclesias aut in urbibus aut in quibusdam paruissimis locis penitus obtinere neq; construere, sed præsumpta fisci uiribus iungerentur: sed etiam & eorum patrimonia ecclesijs suæ fidei sociata, suis antistitibus prouentissent, nec commemorare quæcunq; loca talibus licentiã patuisset: sed extorres omnibus urbibus redderentur & locis, nec baptismatis haberent omnino aliquam facultatem, aut forte de religione disputarent, & nullam ordinandi haberent licentiã, siue episcopos, siue presbyteros, uel alios quos ad clericos pertinere contingeret, proposita seueritate uindictæ: ut tam hi qui se paterentur huiusmodi honores accipere, quam etiam ipsi ordinatores, denis libris auri singuli multarentur, eo adiecto, ut nullus eis locus esset uel aditus supplicandi, sed etiam si qua specialia meruissent, minime præualerent. Et si in hac pernicie perdurarent, & de proprio ablatis in exilium sub prosecutione idonea mitterentur: in populos quoq; præfati imperatores similiter seuentes, quod eis nec donandi libertas nec testandi, aut capiendi, uel ab alijs derelictum penitus subiaceret, non fidei commissæ nomine, nõ legati,

non dona

non donationibus, aut relictione quæ mortis causa appellatur, uel quolibet codicello alijsue forsitan scripturis: ita ut etiam qui suis palatjs militarent, condemnationi grauissimæ pro dignitatis merito facerent subiectos, ut omni honoris priuilegio expoliati, infamiam incurrerent, & publico crimini huiusmodi personæ se cognoscere esse subiectos, officialibus etiam iudicum diuersorum, xxx argenti pondo pœna proposita: quam si quinque uicibus in errore perdurantibus contigisset inferre, tum demum tales conuicti atq; subiugati uerberibus, in exiliu mitterentur. Deinde codices uniuersos sacerdotum quos persequebantur, præceperant ignibus tradi. Quod de libris huiusmodi, quibus sibi nominis illius errorem persuasit iniquitas, præcipimus faciendum. Hæc enim, ut dictum est, pro singulis quibusq; personis illi obseruanda præceperant, ut Illustres singillatim auri pondo quinquagena darent, Spectabiles auri pondo quadragena, senatores auri pondo tricenena, populares auri pondo uicena, sacerdotales auri pondo tricena, decuriones auri pondo quina, negociatores auri pondo quina, plebeijs auri pondo quina, circumcelliones auri pondo dena. Et si qui forte in hac pernicie permanerent, confiscatis omnibus rebus suis, exilio multarentur. Ordines autem ciuitatũ, sed & procuratores & conductores possessionũ, tali pœna uidebantur affligere, ut si forte tales celare diligerent, & minime publicassent, & retentos iudicio non facerent præsentari, ipsi tenerentur ad pœnam: conductoribus etiam regalium prædiorum hac multa proposita, ut quantum domui regis inferrent, tantum etiam fisco pœnæ nomine cogentur exsoluere. Id generaliter in omnibus conductoribus uel possessoribus qui in eadem superstitione crediderint perdurandum, constituerunt obseruari: iudicibus etiã qui huic rei instantissime non imminabant, pœna proscriptiois & sanguinis supplicium poneretur. Sed & de primatibus officiorum tres numero punirentur, alijs xx librarum auri condemnatione multandis. Quare his necesse est constitutionibus obligari omouisionanos omnes, quos huiusmodi mali persuasionis constat tenuisse & tenere materiam. Quos ab hominibus supradictis abstinere decernimus, in prosecutione uenturis per ordines cunctarum urbium. Sed etiam iudices qui superioribus neglectis, dira supplicia diuersis non intulisse monstrantur, omnes supradictæ fidei omouision erroribus implicatos, quæ cuncto prædamnata est concilio tantorum numero sacerdotũ, uniuersis rebus prædictis & contractibus præcipimus abstinere, quod nihil sibi nouerint esse permissum, sed uniuersos similis pœna maneat & astringat, si ad ueram religionem quam ueneramur & colimus, intra diem kalendarum Iuniarum anni octauæ regni nostri conuersi non fuerint. Diem autem præstitutum ideo pietas nostra constituit, ut prædamnatis errorũ indulgentia nõ negetur, & obstinatos animos supplicia digna coerceant. Qui aut in eodem errore permanferint, seu domus nõ

stræ occupati militia, seu forsitan diuersis titulis necessitatibusq; præpositi, pro gradibus suis dictarum superius multatum illationes cogantur excipere, nihil ualituris quæ forsitan per surreptionem quenquam talium contigit promereri. In priuatos etiam uel cuiuscunq; gradus & loci personas, hoc nostra promulgatio præcipit obseruandum, quod circa tales supradictis legibus uidebatur expressum, ut pœnæ congruæ subderentur. Iudices autem prouinciarum quod statutum est negligentes exequi, superiori pœna quæ talibus est præscripta constituimus obligandos. Veris autem maiestatis diuinæ cultoribus, id est sacerdotibus nostris ecclesias uniuersas, uel totius cleri nominis supradicti quibuscunq; terris & regionibus constitutas, quæ propitiâ diuinitate imperij nostri regimine possidentur, unâ cum rebus quæ ad easdem pertinet, hoc decreto statuimus debere proficere, non dubitantes plus alimoniarum inopum proficere, quod sacrosanctis pontificibus iuste collatum est. Hanc ergo legem fonte iustitiæ profluentem, cunctis præcipimus innotescere, quatinus nullus sibi ignotum esse quod præceptum est possit obtendere. Optamus uos bene ualere. Data sub die vi kalend. Mart. Carthagine.

Post hæc edicta feralia ueneno toxicato transuersa, iubet cunctos episcopos qui Carthagine fuerant cõgregati, quorum iam ecclesias domos & substantiâ ceperat, in hospitij quibus erant expoliari, & expoliatos foras muros propelli, non animal, non seruus, non mutanda quæ ferebât uel stimenta penitus dimittuntur, addens adhuc, ut nullus quempiam illorum hospitio reciperet, aut alimoniam præstitisset. Qui autem hoc miseracionis causâ facere tentasset, cū uniuersa domo sua incendio cremaretur. Sapienter tunc etiâ proiecti episcopi fecerunt, ut licet mendicantes exinde non abirent, quia si recederent, non tantū uiolenter omnino reuocaretur, sed & mentiretur eos sicut mentiti sunt fugisse conflictū, maxime quia ubi reuertentur, iam nequaquā fuerat ecclesijs substantiâ, uel domibus occupatis. Dum ergo gementes in circuitu murorum nudo sub aere iacerent: factum est ut rex impius ad piscinas exisset. Cui uniuersi occurrere maluerūt dicentes: Ut quid taliter affligimur? pro quibus malis forte commissis ista perpetimur? Si ad disputationem cõgregati sumus, quare expoliati? quare traducimur? quare differimur? & sine ecclesijs & domibus nostris foras ciuitatem fame & nuditate laborantes, medijs stercorebus uolutamur? Quos ille toruis oculis aspiciens, priusquam suggestionem eorum audisset, iussit super eos cum sessoribus equos dimitti, ut tali uiolentia possent non solum conteri, uerum etiam necari. Quorum tunc multi contriti sunt, & præcipue senes & infirmi. Tunc deinde iubentur ad quendam locū qui dicitur ædes Memoriarum illi uiri dei occurrere, fraudem sibi nescientes apertam. Vbi cum uenissent, charta eis ostenditur inuoluta, dicitur que illis ista subtilitate serpentis, Domi

nis. Dominus noster rex Hunnerichus, licet doleat quod fueritis contemptores, & adhuc eius uoluntati obedire tardetis ut eius efficiamini religionis cuius est ipse, nunc tamen bonum de uobis cogitauit. Si iuraueritis ita, ut quod ista charta continet faciatis, dimittit uos ecclesijs & domibus uestris. Ad quod uniuersi episcopi responderunt: Semper dicimus & diximus, & dicturi sumus: Christiani sumus, episcopi sumus, apostolicam fidem unam & ueram tenemus. Factoq; post cõfessionem fidei silentio modico, illi qui à rege fuerant destinati, festinabant extorquere episcopis sacramentū. Tunc beati uiri Hortulanus & Florentinianus episcopi, pro omnibus & eum omnibus dixerunt: Nunquid animalia nos irrationabilia sumus, ut nescientes quid charta contineat, facile aut temere iuremus? Acceruerunt quoq; illi à rege destinati scripturæ eis propalare tenorem, qui huiusmodi sermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat. Iurate si post obitum domini nostri regis, eius filium Hilderichum desideratis esse regem: uel si nullus uestrum ad regiones transmarinas epistolâ diriget: quia si sacramentum huius rei dederitis, restituet uos ecclesijs uestris. Cogitauit tunc multorum pia simplicitas, etiam contra prohibitionem diuinam sacramentum dare, ne dei populus in posterū diceret, quod uitio sacerdotum qui iurare noluerunt, non fuerint ecclesiæ restituta. Alij quoque astutiores episcopi sentientes dolum fraudis, nequaquā iurare uoluerunt, dicentes prohibitū fuisse euangelica autoritate, ipso domino dicente: Non iurabis in toto. Quibus ministri regis, secedant in parte, inquit, qui iurare disponunt. Qui cum secederent, notarijs scribentibus quis quid diceret, & ex qua ciuitate fuisset exceptum est. Similiter factum est & de illis qui minime iurauerunt. Statimq; pars utraque custodiæ mancipatur. Post uero fraus quæ celabatur apparuit. Iurantibus dictū est: Quare contra præceptum euangelij iurare uoluitis? Iussit rex ut ciuitates atq; ecclesias uestras nunquam uideatis, sed relegati, colonatus iure ad excolendum agros accipiatis: ita tamen ut non psallatis neque oretis, aut ad legendum codicem in manibus gestetis. Non baptizetis, neq; ordinetis, aut aliquem reconciliare præsumatis. Similiter non iurantibus ait: Quia regnum filij domini nostri non optatis, idcirco iurare noluitis. Ob quam causam iussit estis in Corsicanam in sulam relegari, ut ligna profutura nauibus dominicis incidatis. Addidit itaq; bestia illa, sanguinem sitiens innocentium, episcopis necdum adhuc in exilium directis, per uniuersas Africanæ terræ prouincias, uno tempore tortores crudelissimos destinari: ut nulla remansisset domus & locus, ubi non fuisset eiulatus & luctus, ut nulli ætati, nulli parceretur sexui, nisi illis qui eorum succumberent uoluntati. Hos sustibus, illos suspendio, alios ignibus concremabant. Mulieres & præcipue nobiles contra iura naturæ nudas omnino in facie publica cruciabant. Ex quibus unam nostram

nostram Dionysiam, cursim ac breuiter nominabo. Cum uiderent eam non solum audacem, sed etiā matronis ceteris pulchriorem, ipsam primo nisi sunt fustibus expoliatam aptare. Quæ cum peteret, diceretq; de domo suo secura, qualiter libet cruciate, uerecunda tamen membra nolite nudare: Amplius illi magis furientes, celsiori loco uestimentis exutam consistunt, spectaculum eam omnibus facientes. Quæ inter ictus uirgarū dum riuuli sanguinis toto iam corpore fluitarent, libera uoce dicebat. Ministri diaboli, quod ad opprobrium meum facere computatis, ipsa est laus mea. Et quia erat scripturarum diuinarum scientia plena, artata pœnis, & ipsa iam martyr, alios ad martyrium confortabat. Quæ suo sancto exemplo uniuersam suam patriam liberauit. Quæ cum suum unicum filium admodum adhuc teneræ ætatis & delicatum, timore pœnarum formidolosum conspiceret, uerberans eum nutibus oculorum, & increpans autoritate materna ita confortauit, ut matre multo fortior redderetur. Cui inter crudelia uerba cōstituto, ita dicebat: Memento fili mi, quia in nomine trinitatis in matre catholica baptizati sumus, non perdamus inuentum nostræ salutis, ne ueniens inuitator uestem non inueniat nuptialem, & dicat ministris: Mittite in tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorum, & stridor dentium. Illa pœna timenda est quæ nunquam finitur. Illa desideranda uita, quæ semper habetur. Talibus itaq; filium solidans uerbis, uelociter martyrem fecit. Venerabilis uero adolescens Maioricus nomine, in certamine confessionis spiritū reddens, cursum palmiferū consummauit. Amplexansq; illam hostiam suam, quantis potuit uocibus domino gratias agens, ad gaudium spei futuræ in sua domo maluit sepelire, ut quotiens super sepulchrum eius trinitati preces effundit, alienam se à filio nunquam esse confidat. Quanti igitur per eam in illa ciuitate ut facti sumus, acquisiti sunt deo, longum est enarrare. Nam & eius germana nomine Datura, atq; Leontia filia sancti Germani episcopi, cognatusq; Daturæ uenerabilis Emelius medicus, religiosus quoq; Tertius trinitatis cōfessione præclarus, uel Sibidensis Bonifacius quanta pertulerint, qualibusq; cruciatibus euisceratae uel uiscerati sint, qui ualet ex ordine dicat. Serui quoque Tuburbitanæ ciuitatis maioris generosus & nobilis uir pro Christo quas pertulit quis explicet pœnas? Qui post cædes innumerabilium fustium, trocleis frequentibus eleuatus, dum tota præ urbe penderet, nunc in sublime se tollente ictu celeri, dimissis iterū cannabinis, super silices platearū pondere corporis ueniens, ut lapis super lapides coruebat. Sed & sapius tractū, & lapidibus acutissimis defricatū, & cutibus separatis, pelles corporis lateribus, dorsoq; uideres & uentre pendere. Ille iam temporibus Geiserici non ualde dissimilia pertulerat, ne amici cuiusdam sui secreta nudaret: quanto magis nunc ut suæ fidei sacramenta muniret. Et si hominis gratiæ fideliter exhibuit fidem, quantum debet

debet illi, qui redditurus est pro fide mercedem. In ciuitate uero Culustana nō ualeo quæ gesta sunt nuntiare, quia & ipsam quantitatem martyrum uel etiam confessorū impossibile est homini supputare. Vbi quædam matrona auctrix sui nominis Victoria, dum in conspectu uulgi continuato suspendio cremaretur, à marito iam perditō filijs præsentibus taliter rogabatur: Quid pateris coniunx? Si me despicias, uel horum quos genuisti misere impia paruulorū. Quare obliuisceris uteri tui, & pro nihilo ducis quos cum gemitu peperisti? Vbi sunt cœdera conjugalis amoris? Vbi societatis uincula quæ inter nos dudum honestatis iure tabulæ conscriptæ fecerunt? Respice quæso filios ac maritum, & regiæ iussione implere festina præceptum, ut & imminetia adhuc tormenta lucreis, simul & mihi doneris & liberis nostris. Sed illa nec filiorū fletus, nec serpentis audiens blandimenta, affectum multo altius eleuans à terra, mundum cum suis desiderijs contemnebat. Quam cum iam continuatione suspendij uulsi humeris, etiam qui cruciabant conspicerent mortuā, deposuerunt proflus omni parte exanimem. Quæ postea retulit quandam sibi uirginem astitisse, atq; tetigisse membra singula, & ilico fuisse sanata. Qualiter autem Adrumentinæ ciuitatis ciuem Victorianum tunc proconsulem Carthaginis prædicem, nescio de uictorianus martyr
ficientibus uerbis. Quo in Africæ partibus nullus ditior fuit, qui etiā apud impium regem pro rebus semper sibi commissis fidelissimus habebatur. Mandatur ei à rege familiariter diciturq;, quod eum habiturus esset præ omnibus, si eius præcepto facile cōmodasset assensum. Sed ille uir dei missis ad se tale dedit cum fiducia magna responsum: Securus de deo & Christo domino meo, dico quæ regi dicatis. Subrigat ignibus, adigat bestijs, excruciet generibus omnium tormentorū, si consensero, frustra sum in ecclesia catholica baptizatus. Nam si hæc præsens uita sola fuisset, & aliam quæ uere est non speraremus æternam, nec ita fecissem ad modicum atq; temporali ter gloriari, & ingratus existere, qui suam fidem mihi cōtulit creditori. Ad quod tyrannus excitatus, quantorū temporum, & quantis eum afflixerit pœnis, humanus sermo non poterit explicare. Qui tripudians in domino feliciterq; consumans, martyrialem coronā accepit. Apud Tanbaiensem quoq; ciuitatem gesta, quis queat certamina martyrum explicare? Vbi duo germani Aquisregiensis ciuitatis, sibi securi de domino inuicem iurauerūt, & rogauerunt tortores, ut una pœna pariterq; supplicio torquerentur. Et dum primo suspēdio molibus lapidū pedibus alligatis tota die penderent, unus illorum petiuit sese deponi, & sibi inducias dari. Cui frater alius metuens ne fidem negaret, de suspendio clamabat: Noli noli frater, non ita iurauimus Christo. Accusabo te cum ante thronū eius terribilem uenerimus: quia super corpus eius & sanguinem iurauimus, ut pro eo inuicem patiamur. Ita dicens & alia multa, confortauit germanum ad prælium passionis. Qui clama-

mans ingenti uoce dicebat: Adigite supplicij quibus uultis, & pœnis Christi arianos artate crudelibus. Quod frater meus facturus est, hoc etiam ego. Quantis iam lamini ignitis adusti sunt; qualibus unguis exarati, quibus cruciatibus torti, ipsa res docet, & quod eos ipsi tortores à sua facie proiecerunt dicentes: Istos imitatur uniuersus populus, ut nullus ad nostram religionem penitus cœuertatur, & præcipue quia nulli liuores, nulla pœnarum uestigia in eis penitus uidebantur. In Typasensi uero quod gestum est Mauritaniam maioris ciuitate, ad laudem dei insinuare festinemus. Dum suæ ciuitati Arianum episcopum ex Notario Cyrillam ad perdendas animas ordinatum uidissent: omnis simul ciuitas euectione nauali de proximo confugit, relictis paucissimis qui aditum non inuenerat nauigandi. Quos Ariano episcopo primo blandimentis, postea minis compellere cœpit, ut eos faceret Arianos. Sed fortes in domino, non solum suadentis insaniam irriterunt, uerum etiam publice mysteria diuina in domo una cœgregati celebrare cœperunt. Quod ille cognoscens, relatione occulte Carthaginem aduersus eos direxit. Quæ cum regi innotuisset, comitem quendam cum iracundia dirigens, præcepit ut in medio foro cœgregata illuc omni prouincia, linguas eis & manus dexteris radicibus abscidisset. Quod cum factum fuisset, spiritu sancto præstante, ita loquuti sunt & loquuntur, quomodo antea loquebantur. Sed si quis incredulus esse uoluerit, pergat nunc Constantinopolim, & ibi reperiet unum de illis subdiaconum Reparatum, sermones politos sine ulla offensione loquentem. Ob quam causam uenerabilis nimium in palatio Zenonis imperatoris habetur, & præcipue regina mira eum reuerentia ueneratur. Sed quis congruo sermone possit exequi aut coaceruare diuersitates pœnarum, quas ex iussu regis sui, etiam ipsi Vandali in suos homines exercuerunt. In ipsa quoque gesta sunt Carthagine, si nitatur scriptor singularem latine astruere etiam sine ornatu sermonis, nec ipsa nomina tormentorum poterit edicere. Quæ res hodieque posita in promptu demonstrat. Alios sine manibus, alios sine oculis, alios absque pedibus, alios truncos naribus auribusque intendas, aliosque uideas nimio suspendio pilis euulsis, caput quod eminere solebat in medio scapularum fuisse demersum, dum iugiter in altis ædibus suspendio cruciantes, impulsione manuum funibus agitatis, per uacuum aerem huc atque illuc faciebant uagari pendentem. Qui nonnunquam diruptis funibus de illa altitudine suspensionis ictu ualido corruentes, plurimum artem cerebri cum oculis amiserunt: alij contractis ossibus spiritum continuo reddiderunt, alij post paulum exhalauerunt. Sed qui hoc fabulosum putat, Vranium Zenonis legatum interroget, cuius presentia præcipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia ueniens Carthaginem, sese pro defensione ecclesiarum catholicarum uenisse iactabat. Et ut illi ostenderet tyrannus neminem formidare, in illis plateis uel uicis plures tortores & crudeliores statuit, in quibus legatis moris est

ris est ascendendo ad palatium & descendendo transire ad opprobrium uel delictum reipublicæ ipsius, & in nostri iam deficientis temporis fecerem. Tunc igitur & quædam uxor cuiusdam cellarum regis nomine Dagila, quæ temporibus Geiserici multoties iam confessor extiterat, matrona nobilis ac delicata, flagellis & fustibus omnino debilitata, exilio arido & inuito relegatur, ubi nullus hominum forte consolationis gratia ueniendi haberet accessum, relinquens cum gaudio domum, maritum, simul & filios. Cui postea oblatum esse dicitur, ut in mitiorem heremum translata, frueretur si uellet solatio superiorum. Illa uero ingens sibi adesse credens gaudium, ubi nullus humanus esset consolantis affectus, ne fieret supplicauit. Tunc etiam Eugenio pastore iam in exilio constituto, uniuersus clerus ecclesiæ Carthaginis carne inediaque maceratur, ferè quingenti uel amplius. Inter quos quam plurimi erant lectiores infanti, qui gaudentes in domino, procul exilio crudeli traduntur. Sed libertatem tunc dum media urbe cederentur, Muritæ diaconi, cæteris libertiorem tacere non debeo. Fuit quidam Elpidoforus nomine, nimium crudelis & ferus, cui fuerat delegatum membra confessorum Christi supplicij grassantibus laniare. Hic enim dudum fuerat apud nos in ecclesia Faustii baptizatus, quem uenerabilis Muritta diaconus de alueo fontis susceperat generatum. Post uero dum apostataret, tantæ exitit feritatis aduersus ecclesiam dei, ut superior omnibus executor persecutionis fuisset inuentus. Quid multat? Dum primo presbyteri supplicij macerandi ordine citarentur, post archidiaconum Salutarem, artatur pœnis memoratus Muritta. Fuit enim secundus in officio ministrorum. Qui cum Elpidoforo sedente & fremente, honorabilis senior cœpisset extendi, priusquam exueretur, clam furtim nescientibus cunctis, illa quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat sabana baiulabat. Quibus uentilatis, simulque in ostensione cunctorum extentis, in his uerbis totam ad fletum & lachrymas commouisse dicitur ciuitatem. Hæc sunt lineamina Elpidofore minister erroris quæ te accusabunt, dum maestas uenerit iudicantis, custodiente diligentia mea ad testimonium tuæ perditionis, ad demergendum te in abyssu putei sulphurantis. Hæc te immaculatum cinxerant de fonte surgentem. Hæc te acrius persequentur, flammam gehennam cum cœperis possidere, quia induisti te maledictionem sicut uestimentum, sciens atque amittens uerum baptismatis & fidei sacramentum. Quid facturus es miser, cum serui patris familias ad cenam regiam congregare cœperint inuitatos? Tunc te aliquando uocatum, terribiliter indignatus exutum stolam rex conspiciet nuptialem, diceretque tibi: Amice, quomodo huc uenisti uestem non habens nuptialem? Non uideo quod contuli, non nosco quod dedi. Perdidisti militiæ chlamydem, quam in tela uirginorum membrorum decem mensibus texi, & tendiculas crucis quas extendens aquam mandaui, & purpura mei sanguinis decorauit, non conspiciunt oculi mei: ca-

rafterem non uideo trinitatis, talis interesse non poterit epulis meis, ligate eum pedibus & manibus funiculis suis, quia se ipse uoluntarie separare uoluit à catholicis dudum fratribus suis. Ipse funes extendit continuatos in laqueum, quibus & semetipsum uinxit, & alios ne ad istud uenirent conuictum impediuit. Iuxta semitam multis scandalum posuit, quem nunc cum rubore perpetuo, & dedecore sempiterno de conuicio meo proieci. Hæc & alia Maritta dicente: igne conscientia ante ignem æternum obmutescens Elpidoforus torrebatur. Parantes itaque uniuersi dorso sua uerberibus, alacres ad exilium pergunt. Quibus adhuc in itinere longioris uia constitutis, destinantur episcopis Arrianorum suggerentibus homines immisericordes ac uolenti, ut illud quod eis forte miseratio Christiana uictui contulerat profuturum, crudeliter auferretur, quando unus quisque eorum libentius forte cantabat: nudus exiui de utero matris meae, nudum me oportet ad exilium pergere, quia dominus nouit esuriētibus cibum porrigere, & in deserto uestire. Vandali namque duo sub Geisericho sapius cōfessores, comitante matre contemptis omnibus diuitijs suis, cum eisdem clericis ad exilium petreuerunt. De multitudine autem pergentium confessorum, id est, ecclesiis Carthaginis clericorum, suggerente quodam ex lectore Teuchario perditio, quos ille nouerat uocales, strenuos atque aptos modulibus cantilenæ, designatione sua debere dicit duodecim infantulos separari, quos ipse dum catholicus esset tunc discipulos habuit. Statim illo suggerente, sub festinatione uiro dimittuntur, & uerberibus barbarici furoris bis senus numerus puerorum de itinere reuocatur. Segregantur corpore non spiritu à grege sanctorum. Qui timentes precipitium, cum suspitijs lachrymarum ne diuellerentur constringebant manibus genua sociorum. Quos uolentia tamen hæretica minacibus separatis gladijs, Carthagini reuocauit. Sed cum eis quasi cum tali ætate non blanditijs ageretur, superiores suis inuenti sunt annis, & ne obdormirent in morte, lucernam sibi euangelici luminis accenderunt. Indignantur ob hoc grauius Ariani, & se superatos à pueris erubescunt. Unde accensi subdustibus iuuent, quos iam ante paucissimos dies uarijs uerberibus dissipauerant. Inprimuntur uulneribus uulnera, & rursum poena restaurata crudescit. Factum est domino confortante, ut nec ætas minor deficeret in dolore, & magis animus cresceret roboratus in fide. Quos nunc Carthago miro colit affectu, & quasi duodecim apostolorum, chorum conspicit puerorum. Vnà degunt, si mul uestuntur, pariter psallunt, simul in domino gloriantur. Illis diebus & duo negociatores Frumentius & alius Frumentius eiusdem urbis, egregio martyrio coronati sunt. Tunc & septem fratres non natura sed gratia, simul in monasterio commanentes, confessionis certamine expleto, immarcescibilem peruenerunt ad coronam, id est Liberatus abbas, Bonifacius diaconus, Seruus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus monachus, Septimus monachus.

VII martyres

mus monachus, & Maximus monachus. Nam illo tempore crudeliter Arrianorum episcopi, presbyteri & clerici, quam reges & Vandali sauebant. Nam ad persequendum ipsi cum suis clericis ubique gladijs accincti currebant: sicut quidam episcopus inter illos ceteris crudelior Antonius nomine, qui tam nefaria & incredibilia in nostros exercuit, ut narrari non queant. Fuit iste in quadam ciuitate proxima eremo, quæ Tripolitanæ provinciae uicinatur. Qui ut bestia insatiabilis, catholicorum sitiens sanguinem, huc illucque ad rapiendum fugientes excurrebat. Nam impius Hunnericus sciens Antonij ferocitatem, in ipsis heremi partibus uoluit sanctum Eugenium relegare. Quem dum custodiendum Antonius accepisset, ita eum artiori custodia cinxit, ut nullum ad eum introire permitteret: insuper uarijs insidiarum atque poenarum supplicijs extinguere cogitauit. Sed Eugenius sanctus dum nostræ persecutionis desleret incommoda, & asperitate cilicij senile attereret corpus, nudamque super humum cubitans, stratum sacci sui rigaret imbribus lachrymarum, aliquando sensit infestum paralisis morbum. Quo nuntio in gaudia conuersus Arianus, pergit festinus ad cubile eximij hominis dei. Et cum uideret urgente passione uerum pontificem balbutientia uerba producere, cogitauit simul extinguere, quem superesse nolebat. Præcepit ut acetum asperum nimisque acerrimum quaeretur. Cui cum fuisset allatum, uenerabilis senis recusantibus & nolentibus faucibus ingerebat. Nam si communis dominus qui ad hoc uenerat ut potaret, cum gustasset noluit bibere, quanto magis iste feruus & cōfessor fidelis omnino nollet, nisi hæretica feritas ingessisset. Ex quo aceto præsertim ille passionis noxiæ morbus, accipit augmentum. Cui pietas Christi misericorditer subueniens, postea sanum exhibuit. Alio autem nostro episcopo Habetdeum similiter relegato, Tamallumensis ciuitatis in qua Antonius fuerat, quantum potuerat infestari res ipsa demonstrat. Nam cum diuersis eum persecutionibus affligeret, nec posset eum facere Arrianum, uideretque Christi militem semper in confessione constantem, promiserat suis dicens: Nisi eum nostræ fecero religionis, non sit Antonius. At ubi in sua promissione minor inuentus est, suggerente sibi diabolo cogitat aliud. Pedibus manibusque ligatis, uinculis ingentibus artat episcopum, oreque obturato ne lingua clamaret, aquam corpori ut putabat rebaptizationis spargit: quasi ualeret conscientiam ligare cum corpore, aut non adesset qui audit gemitus compeditorum, & cordis secreta rimatur, uel superare posset aqua mendax, tantæ uoluntatis propositum, quod iam homo dei metantibus lachrymis miserat legatum in cœlum. Exiit statim uirum uinculis, et tali quasi gaudens prosequitur uoce. Ecce iam frater Habetdeum noster Christianus effectus es, Quid ultra facere poteris, nisi ut uoluntati consentias regis? Cui Habetdeum. Illa est impie Antoni mortis damnatio, ubi uoluntatis tenetur assensio. Ego fidei meæ tenax, uocibus cōfites crebris quod credo & credidi, clamando

Kk 2 clamando

clamando defendi. Sed & postea quàm catenis uinxisti, & oris ianuam oppla-
 lasti, in prætorio cordis uolentiæ meæ scribentibus angelis gesta confeci, &
 lectitanda imperatori meo transmisi. Erat quidem generalis ista uolentia ty-
 rannorum. Nam Vandali pro hac re ubiq; fuerant destinati, ut transseintes
 itinera sacerdotibus suis adducerent iugulados. Ac ubi eos fallacis aque gla-
 dio peremissent, iudiciū eis perditionis scriptura teste tradebant, ne alibi sua
 uolentia traherentur, quia non licebat siue priuatis siue negociatoribus a-
 licubi transire, nisi scriptam characteris indicio, suam miseri ostenderent mor-
 tem. Quam per reuelationem seruo suo Ioanni olim ostenderat Christus,
 ubi dicit: nulli licebit aliquid emere uel uendere, nisi qui habuerit caractere
 bestię in fronte sua, & in manu sua. Nam & episcopi atq; præsbiteri illorū
 cum armatorum manu nocturnis temporibus uicos & oppida circuibāt, &
 sic despiciatibus ianuaram aquam gladiumq; gestantes, animarum prædo-
 nes intrabant: & quos domi repererant, alios forte in lectulis soporatos im-
 bre igneo atq; fulmineo respergētes, dæmonica uociferatione Christianos
 suos ipsi pariter uocitabant, ut ludum prorsus suæ hæreseos, quàm aliquā
 religionem ostenderent. In quo minus capaces & ignaui, impletū in se pol-
 lutionis sacrilegium putabant: prudētiores uero nihil sibi quod nolentibus
 atq; dormientibus ingestum est, obesse gaudebant. Nam & multi eadē ho-
 ra cinerem capitibus suis iniecerunt, alij sese uel quia factum est cilicio lugu-
 bri texerunt, nonnulli cœno foetido linierunt, & linteamina uolenter impo-
 sita per fila consciderunt, atq; in latrinis foetidisq; locis manu fidei proiece-
 runt. Tali uolentia nobis uidentibus, ibi Carthagine filius cuiusdam nobi-
 lis annorum circiter septem, iussu Cyrille à parentibus separatus est, matre
 sine uerecundia matronali solutis crinibus post raptos tota urbe currēte,
 infantulo clamante ut poterat: Christianus sum, Christianus sum, Christia-
 nus sum. Cui & os obturantes, in fontem infantiam in suum gurgitē demer-
 serunt. Ita de filijs medici uenerabilis Liberati, factum esse probatur. Nam
 cum iussu regis cum uxore & liberis ad exilium mitti iuberetur, cogitauit im-
 pietas Arriana à parentibus filios paruulos separare, quo posset per pietatis
 affectum, etiam uirtutem prosternere genitorum. Disiunguntur tenera
 pignora filiorum. Qui cum uellet lachrymas emittere, auctoritate uxoria in-
 crepatur, & in ipso meatu exitus sui ilico lachrymæ siccauerunt. Ait enim ei
 coniunx: En propter filios Liberati perditurus es animam tuam? Cōputa
 eos nō fuisse natos. Nam & ipsos omnino uindicaturus est Christus. Nōne
 uides eos clamantes & dicentes, Christiani sumus? Sed hæc mulier quid in
 conspectu iudicum egerit, tacendum non est. Nam cum ipsa & maritus li-
 cet seorsum, carceris tamen custodia tenerentur, ita ut se penitus non uide-
 rent: mādatur mulieri, diciturq; illi: Solue iam duritiam tuam. Ecce uir tuus
 paruit imperio regis, & noster factus est Christianus. Aitq; illa: Videam
 illum

illum, & faciam ego quod uoluerit deus. Educta igitur de carcere, inuenit
 uitam suam stantem cum ingenti multitudine pro tribunalibus cōnexum:
 & uerum æstimans quod fecerant inimici, iniecta manu apprehendens o-
 ram uestimentorum eius gutturi proximam, uidentibus omnibus suffoca-
 bat eum dicens: Perdite & reprobe, gratiæ dei & misericordiæ eius indigne,
 quare uoluisti ad modicum gloriari, & in æternum perire? Quid tibi prode-
 rit aurum? quid argentum? nunquid liberabunt te de camino gehennæ? Di-
 xit & alia multa. Cuius maritus respondit: Quid pateris mulier? quid tibi ui-
 detur? aut quid forte de me audire potuisti? Ego in nomine Christi catholi-
 cus permanceo, nec amittere potero aliquando quod teneo. Tunc hæretici
 mendaciū sui conscij & detecti, fallaciam suam colorare minime potuerunt.
 Et quia superius de uolentia immanitatis eorum breuiter diximus, hæc plu-
 rimi metuentes, alij se in speluncis, alij in desertis locis uiri uel fœminę nullo
 sibi conscio sese claudebant, & ibidem nulla succurrente sustentatione cibo-
 rum, fame uel frigore uicti, contritum & contribulatum spiritū exhalabant
 inter hæc afflictionis incommoda inuolata secum fidei securitatem portā-
 tes. Sic enim Crestonius presbyter Mizentinæ ciuitatis, in spelunca Ziquē-
 sis montis repertus est, putrescente iam solutus cadauere. Et quia de sancto
 Habetdeum præfati iam sumus, pergit tunc ad Carthaginem, adire censuit
 nefarium regem, ut cōscientiam suam quam semper familiarem trinitas ha-
 buit & amicam, etiam hominibus faceret manifestam. Nec eum retinere po-
 tuit Antonius, propter uerecundiam suam. Offert impijssimo regi libellum
 in hac similitudine uerborū. Quid quæso iam cum proiectis habetis? quid
 cum eis quos exilio relegastis quotidie dimicatis? Abstulistis substantiam,
 ecclesiis, patria domibusq; priuatis, sola anima remansit, quā captiuare con-
 tenditis. O tempora, ó mores, uniuersus hæc mundus intelligit, & ipse qui
 persequitur uidet. Si fides dicitur quam tenetis, quid uerę fidei membra tan-
 tis persecutionibus agitatis? Quid uobis cum exilio nostro? quid uobis cum
 egenis in seculo, quorum est uita semper in Christo? Liceat saltem gaudere
 consortio bestiarum, eis quos abiecitis à facie omnium populorum. Dum
 hæc & his similia pontifex dixisset, sceleratus tyrannus hoc ei mandasse per-
 hibetur. Vade ad episcopos nostros, & quod tibi dixerint sequere, quia ipsi
 huius rei habere noscuntur per omnia potestatem. Sed neque Antonium
 hæc res ab infania potuit reuocare, sciēs se magis imperio regis ob hoc mul-
 tum posse placere. Habetdeum uere episcopum gaudentem bono conscii-
 entię suæ, ad locum exilij maluit remeare. Ea tempestate facta est incredibi-
 lis fames, & coepit Africam totam una depopulatione uastare. Nullus tunc
 adsuit imber, nulla prorsus gutta de cælo profluxit. Nec frustra, sed uero
 & iusto iudicio dei, ut ubi persequentibus cœnosi gurgitis aqua ignis & sul-
 phuris bulliebat, indulgentiæ cœlestis quæ semper affluenter aderat pluuiā

negaretur. Luridā remanserat terræ facies omnis, non vitis tegebatur estate
 Pampineis opacata uirgultis, nō fata resperfa uultus cespitū uiridabant, non
 olea semper uiridis folijsq; repleta iucundis, decoris sui cōsuetū tegmen ha-
 bebāt, non pomorū uirgulta maritante tellure gemmas produxerāt florū,
 postea fructus ut assolent editura. Tristia fuere tetraq; omnia, ut par pesti-
 lentiæ clades Africā confunderet omnem. Non hominibus, non iumentis
 germinantes herbas ediderat tellus, omnino uirores atuerant. Dudum cur-
 rentium impetu præcipiti alvei fluminum, fontiumq; crispates perennitate
 subtracta pariter siccauerant uenæ. Oues & boues uniuersi, insuper & peco-
 ra campi, simulq; bestia sylvarum, inedia consumente nusquam penitus ui-
 sebantur. Et ubi forte graminosus cespes humida tunc in ualle locatus, pal-
 lentem potius quā uiuentem nascentis fœni cœperat proferre colorem, li-
 co urens & igneus flatus aderat totū torrendo desiccans, quia puluerea tem-
 pestas arido subere decoquens cuncta, omnem nebulauerat locum. Nullū
 gestum est tempore illo commercium: nullum cespitem terræ iuuenis tra-
 hentibus scindens uertit aratrum, quia nec boues suberant, nec castra omni-
 no remanserāt. Sed & rusticorum manus alia interierat, & subinde quæ for-
 te super erat iam sepulturam quærebat. Et quia urgente famis incommodo
 neq; commercia, ut fati sumus cōsuetudini, neq; cultura reddebatur debita
 terris, iuuenum, senum, adolescentium, atq; adulescentularū, puerorum, uel
 etiam puellarū, agmina simul & funera, ubi potuerant, quomodo poterant
 passim diffundebantur circumeuntes oppida, uicos, uel singulas urbes. Con-
 uersi enim in arcum peruersum, atq; irritantes deum ad aquam cōtradictio-
 nis, famem patiebantur ut canes, non ut comederent panem, sed ut infen-
 sam sentirent quam negauerant trinitatem. Alij diffusi per campos, alij syl-
 uarum secreta petebant, antiquas radices herbarum, uel quisquillas alias re-
 quirentes. Nōnulli cum domo niterentur egredi, in ipso limine corruentes,
 cateruatim fame debellante cadebant: Strata uero uel semitæ cadaueribus
 Peste repleta, exhalantium fœtore mortuorum, gradientes uiuos omni ex parte
 necabant. Nec deerant quotidie ubiq; expirantium funera, & nō fuerat uir-
 tus, quæ miserationis impenderet sepulturā. Neq; enim sufficiebant ad se-
 peliendum uiui fame dominante, & ipsi post paululum morituri. Cupiebāt
 singuli libertatem suam filiorumq; suorū perpetuæ seruituti redigere, & non
 poterant inuenire. Montes & colles, plateæ ciuitatum, uia uel semitæ unum
 omnibus fecerant ubiq; sepulchrum, quibus inedia depascens denegauerat
 uictum. Vandali autem ipsi quos & postea frequentia multarū provinciarū
 spolia, & retentio Africæ primo fecerant diuites, maiore magis inopia
 torquebantur. Et quanto sibi uidebantur seruorum aggestione superbi, tan-
 to amplius deficiebant fame torquente defecti. Nullus filium, nullus coniu-
 gem, nullus proprium tenuit seruū, sed exiens unusquisq; non ubi uoluit sed
 ubi ualuit

ubi ualuit, aut statim defecit, aut nunquam omnino rediuit. Urgebatur infē-
 lix multitudo, ad ipsam se urbem Carthaginem congregare. Et dum illuc
 cateruatim adhuc animata cadauera confluērent, ubi rex inferendarū mor-
 tum uidit strages, pelli urbe omnes ilico iubet, ne contagio deficientium, cō-
 mune pararet etiā exercitui eius sepulchrum. Suis ergo provincijs & domi-
 bus singulos imperat reuocari, sed nec erat qui reuerteretur, dū utiq; sepul-
 turam suam in uultu portaret. Et idcirco forte maior rebaptizatorum perdi-
 tio potuit prouenire, quia dum promittitur ab Artianis præsentis trāfactio
 uitæ, nec illud obuenit, & mors sequens prima, secundā preuenit. In tantum
 sibi deuaftans uindicauit famem dominium, ut loca nonnulla & admodum
 populosa habitatoribus extinctis, alto nunc silentio parietibus solis extanti-
 bus conuiescant. Sed quid ego iam iam immoror in hoc, quod explicare
 non queo? Nam si nunc superessent, uel eis fari de talibus rebus licuisset, &
 Tullianæ eloquentiæ fluuius siccaretur, & Salustius elinguis omnimodis
 remaneret. Et ut alienos indignos rei tantæ præteream, si Cæsariensis surge-
 ret Eusebius ad hoc opus idoneus, aut eius translator græcæ facundiæ, lati-
 nisq; floribus Ruffinus ornatus. Et quid multa? non Ambrosius, nō Hiero-
 nymus, nec ipse noster sufficeret Augustinus. Audite hæc oēs, auribus per-
 cipite omnes qui habitatis orbem, quicq; terrigenæ & filij hominū simul in
 unum diues & pauper. Nonnulli qui barbaros diligitis, & eos in condemna-
 tionem uestrā aliquando laudatis, discutite nomē, & intelligite mores. Nun-
 quid alio proprio nomine uocitari poterāt, nisi ut barbari dicerentur, feroci-
 tatis utiq; crudelitatis & terroris uocabulū possidentes? Quos quantiscunq;
 muneribus foueris, quantiscunq; delinieris obsequijs, illi aliud nesciunt nisi
 inuidere Romanis, & quantū ad eorum attinet uoluntatē, semper cupiunt
 splendorem & genus Romani nominis nebulare, nec ullum Romanorū o-
 mino desiderant uiuere. Et ubi adhuc noscuntur parere subiectis, ad uen-
 dum seruitijs illorū, nam nullum dilexerunt aliquando Romanū. Si disputa-
 re nitentur de fide nobiscū barbara ferocitas & hæresis Ariana, rationabili-
 ter disputaret. Sed quādo tenuit rationē, quæ à patre deo deum filium sepa-
 rat saluatorem? Quare dolis & calumnijs egerunt, & uelut spiritus tempesta-
 tis procella sui furoris totū subuertere uoluerūt? Si disputatio necessaria fue-
 rat episcopalis, quare suspendia, quare ignes, quare unguia, simul & cruces?
 quare Arianorum serpentina proles, contra innocentes genera talia tormen-
 torum inuenit, qualia nec ipse Mezentius exquisiuit? Dimicauit contra in-
 nocentiam cupiditas furoris, & avaritia crudelitatis, ut & animas perderet,
 & substantiam harpagaret. Si collatio desiderabatur, quare rapinæ rerum
 alienarum, non tantum sacerdotum, uerum etiam omnium laicorum? Sed
 illi expoliati lætati sunt, & rapinam rerum suarum cum gaudio susceperunt.
 Assit iam quæso omnis ætas, omnis sexus, omnisq; conditio. Assit obsecro
 Kk 4 omnis

omnis turba catholici nominis, quæ gremio materno toto orbe gestatur, a quæ sola germanum commodare nouit affectum, quæ didicit à Paulo magistro, & gaudentibus collatari, & cum lugentibus lamentare. Conueniant simul ad domū nostri doloris, & paribus oculis fundamus flumina lachrymarum, quia causæ & fidei nostræ unum est negotiū. Nullum uolo ad condolendum mecum hæreticū conuenire, qui forte addere concupiscit super dolorem uulnerum meorū, & gratulatur quotidie malis meis. Nolo nolo ergo extraneum, sed fraternum quero affectum. Nolo aliquē filiorum alienorum, quorum os locutum est uanitatē, & dextera eorum dextera iniquitatis: quia filij alieni semper mentiti sunt mihi, qui inueterauerunt & claudicauerunt à semitis suis. Isti dicunt mihi quotidie: Vbi est deus tuus, dū affligitur populus precioso agni sanguine comparatus. Inter quorum opprobria ego ad flagella paratus, cantare nō desisto domino flagellanti: Amoue à me flagella tua, quia defeci non à fortitudine manus tuæ, sed à persecutione hæreticis Ariana. Adueniant oēs qui mecum angustæ uia carpunt iter, & propter uerba labiorū dei uias custodiunt duras, & uideāt si est dolor sicut dolor meus. Quoniā uindemata sum in die furoris domini, aperuerūt super me os suū omnes inimici mei, sibilauerunt & fremuerunt dentibus, dixerunt deuorauimus eam. En ista est dies quam expectauimus, inuenimus, uidimus. Adestote angeli dei mei, qui nunquam deestis constituti in ministerio uestro, propter eos qui hæreditatem capeffuri sunt æternæ salutis, & uidete Africam totam dudum tantarum ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolatam, tantis ordinibus sacerdotum ornaram, modo sedentem uiduam & abiectam. Sacerdotes eius & seniores in desertis locis & in siluis defecerūt quærendo sibi escas ad manducandum, & non inueniunt. Cōsiderate & uidete, quia Sion ciuitas dei nostri facta est uilis, facta quasi polluta mēstruis inter inimicos suos. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia uidit gentes inuadere & ingredi atria sua, de quibus præceperas ne introirēt ecclesiam tuam. Viæ eius lugēt, eo quod nemo ueniat in die festo. Egressus est à facie eius omnis decor & delitiæ, didicerunt uias asperas ambulare, uirgines & iuuenes eius in aulis educati monasteriorum, abierunt in captiuitatem Maurorum, dum lapides sancti eius disperguntur, non tantum in capitibus omnium platearum, sed etiam in locis squalidis metallorum. Dicite deo nostro susceptori, & habentes fiduciam supplicandi, quoniam tribulatur, & uenter illius turbatus est à fletu eius, quia sedit inter gētes, & requiem non inuenit, nec est qui consoletur eam. Quæsiuit à patribus orientis qui simul contristaretur, & non fuit: consolantem, & non inuenit: dum manducaret in esca sua fel, & in siti sua potaretur aceto, sponsi & domini sui passionem imitando, qui idcirco passus est pro ea, ut sequatur uestigia eius. Depercamini patriarchæ, de quorum stirpe generis nata est, quæ nunc laborat in

terris

terris. Orate sancti prophetæ, cognoscentes afflictam, quam antea uaticinante præconio cecinistis. Estote apostoli suffragatores eius, quam ut congregateis, uniuersum orbem ascendente in uobis domino, ut equi uelocissimi curstastis. Præcipue tu Petre beate, quare files pro ouibus & agnis, à cōmuni domino magna tibi cautela & sollicitudine commendatis: Tu sancte Paule gentium magister, qui ab Hierusalem usque ad Illyricum prædicasti euangelium dei, cognosce quid Vandali faciunt Ariani, & filij tui gemunt lugēdo captiui. Vniuersiq; ingemiscite sancti simul pro nobis apostoli. Sed scimus quia indignum est uobis pro nobis orare, quia ista quæ uenerunt nobis non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debentur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Christus orauit etiā pro inimicis Iudæis. Sufficiat castigationi quæ iuste illata sunt nobis, & iam iāq; delinquentibus uenia postuletur. Dicatur angelo percutienti, sufficit: iam cohibe manū tuam. Quis ignoret hæc nobis probrosum nostrorum scelerā, procurasse aberrātibus à mandatis dei, & in lege eius nolētibus ambulare? Sed prostrati rogamus, ut non spernatis uestros miseros peccatores, per eum qui uos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores. Tenuit sceleratissimus Hunericus dominationem regni annis septem, mensibus decem, meritorum suorum mortem consumans. Nam putrefactum & ebulliens uermibus, non corpus, sed partes corporis eius uidentur esse sepultæ. Sed & ille legisdator & transuerfor ex Donatianorum hæresi ad eos ueniens quondam Nicasius, in breui simili morte periit.

FINIS

PASSIO BEATISSIMO

RVM MARTYRVM, QUI APVD CARTHAGINEM PASSI

SVNT, SVB IMPERIO REGIS HVNERICI VI. NON. IULII

RICI VI. NON. IULII

RAEDICATVRVS triumphos martyrum beatorū, ad eum narranda quæ gesta sunt, auxiliū exposco diuinū, ut qui illis præstitit superādī uictoriam, mihi indigno & immerito quantulacunq; uerborū porrigat ornamenta. Tunc etenim ualebo quæ desiderata sunt indicare, si ipsi dignentur pro me misero, domino supplicare. Septimus nāque agebatur annus crudelissimi atq; impiissimi regis Hunerici, & ecce antiqus hostis ueternofus utiq; anguis, trifidæ linguæ uenena uibrans Chirila quodam Attriomanitarum episcopo ministro usus est, subuertens & obtinens animum regis cruenti, ut ita suaderet nō posse eum pacatum atq; longum

gauium

gaum obtinere regnum, nisi nomen perderet innocentum. Qui tamen dei iudicio post non multos dies turpissima morte præuētus, scatenens uermibus expirauit. Infectari cœpit ore cruēto omnem catholicorum multitudinem, quæ per totam prouinciam Africanam in modum sicut prædictum est Abrahamæ patriarchæ arenæ maris fuerat multiplicata: ut eam rebaptizationis fauciret machera, atque stolam illam singularis & puri baptismatis, quam Christus uino carnis suę purificans, prælo exprimens crucis fecerat dealbatam, tetræ nigredinis turparet illuue fordidulenta. Accipiens quoque tyrannus ut erat ducibilis & ferus serpentinam suggestionem, feralibus edictis uno tempore totam cœpit Africam cōmouere. Primo sacerdotum & ministrorum copiosissimam & maximam turbam, in longinquis & extremis regionibus exilio crudeli detruxit. Quibus bis acutum genus frumenti, quod iumentis solis edere concessum est, nequaquam industria molari cōtritum, sed manente fursuris cortice loricatedum, pro miseratione dare præcepit. Post uero crescēte impietatis insanā, etiam hoc auferri crudelissimus imperauit. Post modicum quoque temporis, uniuersas simul ecclesias præiudicaris uenerabilibus portis, cements ingentibus claudi mandauit. Vniuersa nanque monasteria uirorum uel puellarum sanctarum, gētibus, id est, Mauris cum habitatoribus donare præcepit. Vnus fuit omnibus euulatus, unus pro Christo moriendi integer & plenus affectus. Paria currebant flumina lachrymarum, quia permiserat dominus cibari eos pane lachrymarum, & potari eos in lachrymis mensuratum, aut forsitan sine mensura. Et si reperta est exiēs de arca inhians cadaueribus mortuis pars aliqua pereuntiu coruorum, maior est tamen in nomine trinitatis numerus felicium columbarum. Quanti nobiles & optimi uiri, ampli & lati cespitis domini, terram cum cœlo cōmutauerunt, & simul corpus cum substantia tradiderunt: atque delicatæ & nobilissimæ foeminae contra uerecundiam naturæ spectante uulgo, uirgis cæcæ, uarijsque tormentis cruciatæ, uicticia trophæa portarūt. Quanti infantuliridentes edicta feralia, ante mundam contempserunt, quam illecebrosam eius semitam introirent. Tunc apprehensi sunt & septem fratres, quantum pertinet ad concordiam dominicæ seruitutis, in monasterio habitantes in unum: quia bonum est & iucundū, habitare fratres in unum. Id est Bonifacius diaconus, Seruus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Liberatus abbas, Rogatus monachus, Septimus monachus, & Maximus monachus, in numero scilicet Machabæorum germanorum. Quos una mater ecclesia catholica genuerat, & per uiscera fontis æterni salubriter pepererat, de territorio Capensis ciuitatis, cui præfuit sanctus Vindemialis sacerdos egregius, & Christi fidelis antistes. Quibus attractis ad urbem Carthaginensem, primo eis illecebrosis blandimentis serpens uoluit sibilare, promittens honores caducos, & diuitias ingentium uoluptatum, necnō & regis amicitias, uel

alia

alia multa quæ solent insipientium animas aucupante diabolo, uisco mundi doli captare. Sed hæc omnia milites dei ac si contagia respuerunt, clamantes uno ore: Vnus dominus, una fides, unum baptisma. Nec poterit in nobis adiuuante domino iterari, quod in sancto euangelio semel præceptum est dari: quia qui semel lotus est, non habet necesse iterum lauari, quia mundus est totus. Facite quod uultis, inferte pœnas corporibus nostris. Melius est temporalia ad modicum sufferre supplicia, quàm æterna pendere & subire tormēta. Habete quæ promittitis, cum ipsis diuitijs post paululum perituri. Nobis uero nullus de postibus frōtium ualebit euellere, quod in uno baptisate artifex trinitatis dignatus est titulare. Quid multa? Dum tali constantia diuinitus munirentur, iussi sunt carcerali custodiae mancipari. Et ita crudelius onerati ferri ponderibus, tenebrosis deputati sunt locis, ubi nulla miseratio arderet lenitatis. Sed populus ille memoratæ urbis in domino semper fidelis, dato munere carcerarijs, die ac nocte Christi martyres frequentabat, & ita ab eis doctrina & uirtute fidei roborabatur, ut talia etiam ipsi pro Christi nomine plena delectatione perferre cuperēt, & capulo persequentis facilia supponerent colla. Hoc autem tyrannicas peruenit ad aures. Qui ebrietate furoris accensus, iubet eos adhuc inauditis supplicijs adigi, & maioribus uinculis onerari, nauimque imperat lignorum aridorum manipulis adimpleri, atque in eadē omnibus alligatis in medio pelago igne subposito cōcremari. Eductisque illis de custodia, multitudo populi dei, bellatores trinitatis quasi agnos innocuos ad uictimam deducebat, & rigentium pondera catenarum quasi quædam monilia peruidebat, quia non fuerunt illa uincula, sed potius ornamenta. Incedebant itaque cum fiducia ad supplicium, quasi ad epulas concurrentes, una uoce per ambitus platearum domino decantantes. Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Votiuā nobis hæc dies est, & omni festiuitate festiuior. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, quando pro fide domini dei nostri perferimus præparatum supplicium, ne amittamus acquisitę fidei indumentum. Sed & populus publica uoce clamabāt: Ne timeatis o populi dei, neque formidetis minas atque terrores præsentium tribulationum, sed potius moriamur pro Christo, quomodo ipse mortuus est pro nobis, redimēs nos precio sui sanguinis salutaris. Vnum tamen uehemēti conatu qui inter eos infantulus uidebatur, nomine Maximum, cupiebant autores malorū a sanctorum consortio separare dicentes: Infantule quid festinas ad mortem? mitte eos, insaniant, & audi consilium nostrum, ut possis inuenire uitæ remedium, & tanti regis adire Palatium. Tunc ille ætate quidem puerili, senili tamen maturitate clamabat: Nemo me separat a sancto patre meo Liberato abbate, & fratribus meis, qui me in monasterio nutrierūt. Cum ipsis sum in timore dei cōuersatus, cum ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus

credo

credo me & futuram gloriam inuenire. Nolite putare, quia potestis seduce-
re pueritiam meam. Simul nos dominus septem uoluit congregare, simul di-
gnabitur omnes uno martyrio coronare. Quomodo nemo perire potuit de
septenario illo numero felicium Machabaeorum, ita etiam septenus nostrae
congregationis numerus, nullum inueniet detrimentum. Nam si nega-
uero eum, & ipse negabit me, quoniam ab ipso dictum est: qui me negauerit co-
ram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui est in caelis. Et qui
me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre
meo qui est in caelis. Perducti itaque cum festinatione ad nauale supplicium
pro uoluntate infandi regis, uel crudelium ministrorum, extensis manibus
& pedibus clauati feruntur potius quam ligati. Qui dum ignis fuisset lignis
iniecitus, statim imperio diuino uidentibus cunctis extinctus est. Et dum sa-
pius renouaretur nutrientibus pabulis, iterum atque iterum extinguebatur
rogus globo flammaram. Et cum exinde magis tyrannus furore simul eb-
ret & rubore repletus, iussit eos remorum uectibus enecari, & ita singulos in
modum canum cerebris comminutus extingui. Qui tali genere mortis, debi-
tum spiritum feliciter domino reddiderunt. Nec expauerunt lignis quaten-
tibus mortificari, quibus semper fuit spes omnis in ligno. Sed cum in mari
uenerabilia corpora iactarentur, ilico quod contra naturam est aequoris, ea-
dem hora illa corpora pelagus littori reddere maturauit: nec ausum fuit, ut
ut moris est, triduana dilatione in profundo retinere, ne praeepto domini
co minime paruisset. Ad quod miraculi genus, & ipse tyrannus licet impeni-
tens, ut fertur expauit. Gaudens autem quae aderat multitudo, corpora san-
ctorum martyrum diligenti tradidit sepulturae praeeunte clero uenerabili Car-
thaginensis ecclesiae. Vbi etiam & praedicandi diacones, tertio iam confesso
res effecti, Salutatis & Muritta, geruli reliquiarum affuerunt. Humatae sunt
igitur cum hymnis solennibus Iuphanæ beatæ sanctorum, in monasterio

Biguæ continuo basilicæ quæ dicitur Celebrinæ. Et sic in confessione
trinitatis beatissimi martyres passi sunt, & speciosum cursum
certaminis sui coronante dño perfecerunt. Cui
est honor & gloria, in se-
cula seculorum.
Amen.

HISTORIAE VICTORIS EPISCO-
PI FINIS

~~Εἰς Θεοδορίου ἱστορίαν, Ἰωαχεῖμ.~~
~~Πολλὰ τύπων περὶ χαλκείων ἔσ' ἀγλαὰ ἔργα~~
~~Εὐ ἢ καὶ οὐ μεγάλης ἔφορα πῶτα βίβλου~~
~~Ἡ γ' ὀχυρὰς ἰδούσ' σέμ' ἀγαγέσθαι κύριο~~
~~Πράγμα, καὶ θεὸς ἔθηκε ἱστορίαν.~~
~~Εἶδ' αὖν ῥιὰ δὲ πλείους ἔχουσαν, τὰ ἢ νῦν περὶ ἀπείρους~~
~~Λοιπὰ γ' αὖν ὡς ἀπὸ δ' ἄξια θῆναι ὀλίγους.~~

Eis Θεοδορίου ἱστορίαν, Ἰωαχεῖμ.

Πολλὰ τύπων περὶ χαλκείων ἔσ' ἀγλαὰ ἔργα

Εὐ ἢ καὶ οὐ μεγάλης ἔφορα πῶτα βίβλου

Ἡ γ' ὀχυρὰς ἰδούσ' σέμ' ἀγαγέσθαι κύριο

Πράγμα, καὶ θεὸς ἔθηκε ἱστορίαν.

Εἶδ' αὖν ῥιὰ δὲ πλείους ἔχουσαν, τὰ ἢ νῦν περὶ ἀπείρους

Λοιπὰ γ' αὖν ὡς ἀπὸ δ' ἄξια θῆναι ὀλίγους.

IN HISTORIAM THEODORITI.

Qualia sint quem nunc damus aspice scripta libelli,

Et sit iudicium qui legis ista tuum.

Non qua nostra tenus Latio donauit opella,

Sed qua res ueterum, factaque prisca refert.

Hæc melius fieri censes potuisse, putasque

Non esse ingentij laude polita fatis.

Sic sunt ut cernis, sed qualicumque reponas

Non nullo hæc poteris ponere scripta loco.

Non solum quoniam ueteres, gestasque loquuntur

Res ignoratae turpiter historiae,

Qua nil parte potest sperni, sed & his quia pauca

Ante quis, inuenias, quæ meliora ferat.

Optima quæ non sunt sæpe optima reddit egestas,

Fiunt cumque alijs non bona, sola bona.

CAPITA NARRATIONIS EARVM RERVM
 QVAB HIS LIBRIS CONTINENTVR.
 IN PRIMO EXPONITVR

- 1 Historiæ occasio.
- 2 Exordium sectæ Arianae.
- 3 Enumeratio præcipuorum Episcoporum.
- 4 Alexandri Episcopi Alexandriæ ecclesiæ, Epistola ad Alexandrū Constantinopolitanum Episcopum.
- 5 Arii Epistola ad Eusebium Nicomedensem Episcopum.
- 6 Eusebii Episcopi Nicomedie Epistola ad Paulinum Episcopum Tyri.
- 7 Nicæa illa ingens Synodus.
- 8 Index factionis Arianae ex scriptis Eustathij & Athanasii.
- 9 De Meletio Ægyptio. A quo Meletiani nunc quoque restant, & Synodica Epistola de eodem.
- 10 Epistola Imperat. Constantini ad absentes Episcopos de actis consilij.
- 11 De frumento donato ecclesijs & alijs uirtutibus Imperatoris.
- 12 Epistola Eusebii Cæsariensis Episcopi de exposita fide Nicææ.
- 13 Redargutio maledicentiæ huius tēporis Arianae ex scriptis Eusebii Cæsariensis Episcopi.
- 14 De interitu Arii ex Epistola Athanasii.
- 15 Epistola Constantini de ædificijs ecclesiarum.
- 16 Alia Epistola eiusdem de parandis sacrae scripturæ libris.
- 17 Alia eiusdem Epistola ad Macarium Episcopum Hierosolymitanum, de ædificatione diuini templi.
- 18 De matre Constantini Helena, & studio in extruendo templo illius.
- 19 Transitus illegitimus Eusebii Nicomedensis.
- 20 Epistola Constantini contra Eusebium & Theogonium ad Nicomedenses.
- 21 De fraudulentis aduersus sanctum Eustathium Antiochenum Episcopum Consilij factionis Eusebianæ.
- 22 De hæreticis successoribus Antiochiæ sancti Eustathij.
- 23 Fides Indorum.
- 24 Deductio ad pietatem Iberorum.
- 25 Epistola Imperatoris Constantini ad Saporem Regem Persarum.
- 26 Insidiæ structæ sancto Athanasio.
- 27 Epistola Imperatoris Constantini ad Alexandrinos.
- 28 Alia aduersus Athanasium Episcopum.
- 29 Epistola Imperatoris Constantini ad Synodum.
- 30 De Synodo Tyria.
- 31 Templi Hierosolymitani dedicatio, & exilium sancti Athanasii.

De testa

- A 32 De testamento beati Imperatoris Constantini.
- 33 Imperatoris defensio.
- 34 Mors Imperatoris.

IN LIBRO II

- 1 Reuersio sancti Athanasii.
- 2 Epistola Constantini Imperatoris Constantini F. ad Alexandrinos.
- 3 Peruersio Imperat. Constantij, de recta fide.
- 4 Secundum exiliū beati Athanasii, & de Gregorij substitutione ac morte.
- 5 De Paulo Constantinopolitano Episcopo.
- 6 De Macedonio, & secta illius.
- 7 Synodus Sardicena.
- 8 Libellus Synodicus à congregatione illa Episcopali missus ad alios orbis terrarum Episcopos.
- 9 De Euphrata & Vincentio Episcopis, & illis Antiochiæ paratis insidijs.
- 10 Abdicatio Stephani.
- 11 Epistola Constantij ad Athanasium.
- 12 Secundus reditus sancti Athanasii.
- 13 De tertio illius exilio ac fuga.
- 14 De Georgio, & Alexandriae perpetratis malis.
- B 15 Synodus Mediolanensis.
- 16 Colloquium Liberij Rom. Episcopi, & Imperat. Constantij.
- 17 De exilio & reuocatione sancti Liberij.
- 18 Synodus Ariminensis.
- 19 Epistola Synodica de actis ad Imperatorem Constantium.
- 20 Alia Epistola ad Constantium.
- 21 De Synodo celebrata Nicææ in Thracia, & expositio fidei illius.
- 22 Tomus Synodicus à Damaso Romano, & occidentalibus Episcopis missus ad Episcopos Illyricos de Ariminensi Synodo.
- 23 Athanasii scriptum de eadem Synodo.
- 24 De fraudulentia Leontij Episcopi Antiocheni, & libertate Flauiani, ac Diodori.
- 25 De nouatione Eudoxij Episcopi Germanicensis, & Basilij Ancyрани, ac Eustathij Sebastiani studio aduersus illum.
- 26 De Altera Synodo inducta Nicææ.
- 27 De Synodo coacta Seleuciæ in Isauria, & quæ contigerint Constanti nopoli orthodoxis.
- 28 Synodica Epistola aduersus Aëtium.
- 29 Qua de causa Eunomiani recesserint, ab Arianis.
- 30 De obsidio urbis Nisibis, & Apostolica administratione Iacobi Episcopi.

LI 4 Synodus

- 31 Synodus Antiochena, & quæ acciderint ibidem sancto Meletio.
 32 De Eusebio Episcopo Samosatensi.

IN LIBRO III

- 1 Imperium Iuliani.
 2 Iulianum à puero educatū in uera pietate ad impietate appulsum fuisse,
 3 Quomodo primum occultam impietatem mox detexerit.
 4 Reuersio Episcoporum,
 5 Ordinatio Paulini.
 6 Iulianum non mansuetudine, sed inuidia temperasse à manifesta cæde
 piorum.
 7 Quantum obtenta potestate ab illo ausi in pios fuerint Græci.
 8 Leges latæ aduersus Christianos.
 9 De exilio sancti Athanasii & fuga.
 10 De Apolline Daphnæo, & sancto Babyla.
 11 De Theodoro confessore.
 12 De publicatione sacrorum, & frumenti ademptione.
 13 De Iuliano, auunculo Imperatoris, & alijs impijs.
 14 De filio sacerdotis.
 15 De Iuuentio & Maximo Romanis.
 16 De Valentiniano qui postea Imperium gessit.
 17 De alijs confessoribus.
 18 De Artemio duce.
 19 Publicæ Diaconissæ chori, & libertas digna Deo.
 20 Iudæorum instituta ædificatio, & diuinitus illis inflictæ plagæ.
 21 Expeditio in Persas.
 22 De libertate magistratus Berræensis.
 23 Prædictio pædagogii.
 24 Libertas sancti Iuliani monachi.
 25 Cædes Imperatoris Iuliani in Persia.
 26 Deprehensa Magia post mortem illius Carris.
 27 Inuenta capita in Regia Antiochena.
 28 Publica festiuitas Antiochenorum.

IN LIBRO IIII

- 1 Imperium Iouiani & pietas.
 2 Reuersio sancti Athanasii.
 3 Epistola Synodica Athanasii ad Imperatorem Iouianum.
 4 Restitutio frumenti ecclesiastici.
 5 Mors Imperatoris.
 6 Imperium Valentiniani, & communicatio illius cum fratre Valente.
 7 Ordinatio Ambrosii Episcopi Mediolanensis.

Epistola

- 8 Epistola Valentiniani & Valentis de Coessentialitate ad Asianos.
 9 Libellus Synodicus de fide Consilij Illyrici.
 10 De Audianorum hæresi.
 11 Hæresis Messaliana.
 12 Declinatio ad hæresim Valentis.
 13 Exilia uirtute clarorum Episcoporum autore Valente.
 14 De Eusebio Episcopo Samosatensi, & Antiocho presbytero, & diacono
 Euolcio.
 15 De pijsimo feruore Samosatensium.
 16 De S. Barfa Episcopo Edeffeno, cumq; eo pulsis clericis.
 17 De persecutione Edeffena.
 18 De Eulogio & Protogene presbyteris Edeffenis.
 19 De S. Basilio Episcopo Cæsariensi, & molitione erga ipsum Valentis &
 præfecti Modesti.
 20 Mors S. Athanasii, & ordinatio Petri.
 21 Expulsio Petri, & inductio Lucij Ariani.
 22 Expositio gestorum Lucij Alexandria de Epistola Petri.
 23 De Mabia duce Sarracenicæ & ordinatione Mosis monachi.
 24 De ijs quæ audacis gesta sunt Constantinopoli.
 25 Quomodo Flauianus & Diodorus orthodoxorū ecclesiam collegerint
 26 De sancto Aphraate monacho. (Antiochiæ.
 27 De sancto Antonio magno.
 28 De alijs illius temporis illustrib. monachis.
 29 De Didymo Alexandrino, & Ephraim Syro.
 30 Episcopi hoc tempore illustres in Ponto & Asia.
 31 Quid de bello Valens scripserit magno Valentiniano, & responsio de
 fide illius.
 32 Pietas Terentij Comitæ.
 33 Libertas Traiani Legati.
 34 De Isacio monacho Constantinopolitano.
 35 De Britannionis Scythici Episcopi libertate.
 36 Expeditio Valentis in Gothos, & persoluta pœna impietatis.
 37 Vnde error Arianus ad Gothos peruenerit.

IN LIB. V

- 1 Pietas Imperatoris Gratiani.
 2 Reuersio Episcoporum.
 3 Contentio Paulini & nouatio Apollinaris Laodicensis, Meletijq; philo-
 sophia, & diuinum studium.
 4 De Eusebio Episcopo Samosatensi.
 5 De Theodosii legati uirtute.

De imperio

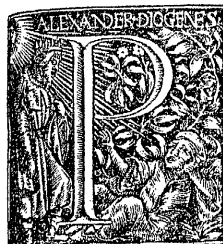
- 6 De imperio illius & uisis per somnum.
- 7 Quinam principes fuerint nobiles factionis Arianæ.
- 8 Synodus Constantinopolitana.
- 9 Liber Synodicus Constantinopolitanorum.
- 10 Liber Synodicus Damasi Romani Episcopi, contra Apollinarem & Timotheum.
- 11 Alius contra diuersas sectas.
- 12 Mors Gratiani & tyrannis Maximi.
- 13 De Iustina matre Valentiniani, & insidijs structis Ambrosio.
- 14 Quæ significarit Maximus tyrannus Valentiniano iuniori.
- 15 De scriptis Theodosii Imperat. super eadem re.
- 16 De Amphilocho Episcopo Iconij.
- 17 De cæde Thessalonicensi.
- 18 Libertas Ambrosii, & pietas imperatoris.
- 19 De Placilla Augusta.
- 20 Seditio Antiochena.
- 21 De subuersione fanorum simulachralium in toto orbe terrarum.
- 22 De Theophilo Alexandrino Episcopo, & in destructione fani quid acciderit.
- 23 De Flauiano Episcopo Antiocheno & dissensione occidentalium propter Paulicum.
- 24 Tyrannis Eugenij & uictoria Theodosii in fide.
- 25 Mors Theodosii Imperatoris.
- 26 De Honorio Imperatore, & Telemacho monacho.
- 27 De Arcadio Imperatore, & ordinatione Ioannis Chrysofomi.
- 28 De libertate digna Deo huius Episcopi.
- 29 Quæ fana in Phœnicia destruxerit.
- 30 De ecclesia Gothorum.
- 31 Quomodo Scythis prospexerit: & Marcionistas fuerit infectatus.
- 32 De postulatis Gainæ, & contradictione Ioannis.
- 33 Legatio Ioannis ad Gainam.
- 34 De motibus Ioannis causa concitatis.
- 35 De Theophilo Episcopo Alexandrino.
- 36 De poenitentia inimicorum Ioannis & reliquijs ipsius relatis Constantinopolim.
- 37 Fides Theodosii posterioris, & sororum ipsius.
- 38 De Theodoro Episcopo Antiocheno.
- 39 De persecutione & confessione Christianorum in Perside.
- 40 De Theodoro Episcopo Mopsuestiæ.

FINIS.

Ecclesiasticæ

ECCLESIASTICAE

HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER PRIMVS.

ICTORES cum ueteres historias, in tabulis & parietibus exprimunt, simul oculis hominum delectationem, simul memoriæ rerum gestarum uigorem diurnitatemque conciliant. Scriptores autem non in tabulis sed libris, neque coloribus sed flosculis orationis illa complexi, eo firmiorem & perseverantiorem memoriâ rerum gestarum præstant, quò minus ipsorum opera quàm pictorum iniuriæ temporis obnoxia reperiuntur. Hac de causa & ego quæ adhuc deessent historiæ Ecclesiasticæ, persequenda suscepi, cum indignum ducerem, claris, rerum quæ expositionis singularem utilitatem haberent, decus obliuione spoliatum esse pati, cumque ob hoc ipsum ad hunc laborem subeundum sæpe multumque me amici hortarentur. Ego uero cū uiribus meis opus hoc æstimo, sanè admodum uereor in manus ipsum sumere: fretus tamen illo ambitioso largitore etiam bonorum, iam non dubito aggredi maiora quàm sustinere posse uidear. Ac Eusebius quidem Palæstinus, historiâ à sanctis Apostolis orsus, composuit earum rerum narrationem quæ accidissent ab illo tempore, usque ad religiosum regnum Constantini: at ego finem historiæ Eusebianæ nostræ principium sum facturus. Cap. I

SVblatis scelere & impietate refertis tyrannis, Maxentio Maximino & Licinio, ecclesiæ perturbatio sedata fuit, excitata ab illis furijs, quasi procellis tempestatum, tum cõsecuta est tranquillitas stabilis, uentorum represso turbine. Quam quidem confecit laudatis, rex Constantinus, uocatus ad imperium non per homines, sed planè ut Apostolus, diuinitus. Leges enim tulit, quibus simulachrorum cultus tolleretur, instaurationes uero ecclesiarum iuberentur: insuper fide ornatos præsidēs in prouincias misit, quibus sacerdotum honorem commendans, interitum interminatus est horum infectatoribus. Illis igitur temporibus non solum subuersæ ecclesiæ restituebantur, sed nouæ etiam ampliores excitabantur, nostraque pars inter hæc gaudio & lætitiâ exultabat, aduersa autem humilitate & tristitiâ deieciatur. Nam simulachrorum fani clausi & silentibus, in ecclesiis omnia festis conuentibus celebra erant. Sed spiritus ille improbitatis uniuersæ & inuidiæ, humani generis furiosus persecutor, uisam in hoc secundo cursu ecclesiam ferri pati non potuit, omniaque mouit artium & malitiæ suæ consilia, annitens ut demergere posset ecclesiam, cuius clauum tene-

ret crea

ret creator & dominus huius uniuersi. Intelligebat autem Græcos errores detectos & deprehensas esse uarias fraudes dæmonum, maximamq; horum partem ab adoratione creaturarum, ad laudem creatoris deuenire, ideoq; non magis manifestum aduersus deum saluatorem nostrum suscipiebat bellum, sed peculiari sua fraude adorari parabat, in uicinis administris, Christiani quidem nominis quibusdam, sed ambitionis & uanæ gloriæ seruis. Quorum usus opera, non paucos in pristinos errores retrahebat, non quidem ut rursus adoratio creaturarum induceretur, sed creator potius cum his ut participaretur: quorum initia, & semina zizanæ nunc deinceps explicabimus. Alexandria urbs est max. & multitudine hominum abundans, caput non modo Ægypti, sed etiam Thebaicæ & Libycæ regionis. In hac ecclesiæ habenas, post Petrum illum uictoriæ compotem, qui testimonij corona redimitus fuit sub impijs illis tyrannis, non longo tempore Achilles rexit. Cui successit Alexander, præclarus ille Euangelicæ doctrinæ propugnator.

Cap. II

His temporibus Arius qui esset in cætu ordineq; presbyterorum, habereq; autoritatem interpretandi diuinas scripturas, cum uideret gubernaculum sacerdotij commissum esse Alexandro, impatiens inuidiæ quæ exagitabatur, stimulorum, quæerere cepit discordiæ & pugnarum occasiones. Et quamuis omnium calumniarum telam perumperet uiri dignitas & laudabilis administratio, tamen quiescere eum inuidia non sinebat. Hunc igitur nactus hostis ueritatis ecclesiæ undas per ipsum mouit & concitauit, impulitq; ut palam Apostolicæ Alexandri doctrinæ refragari auderet. Ipse quidem Alexander secutus diuinas scripturæ uoces, assererat eiusdem esse dignitatis filium cum patre, habereq; eadem cum genitore suo essentiam: at Arius contra ueritatem pugnas, creationem & factum opus appellabat, addens illa, Erat aliquando cum non esset, quæ melius ex ipsius scriptis poterunt cognosci. Hæc non modo in Ecclesijs assidue docebat, sed etiam in externis cætibus ac conuentibus & domatim differens, sublegebat quotquot ualebat. Alexander autem patronus Apostolicæ doctrinæ, primum cum monendo instruendoq; conabatur à proposito abducere, uerum ubi uidit furere, & uulgo præconia facere impietatis, ordine eum sacerdotali mouit. Audierat enim diuinam legem clamantem: Si tibi oculus tuus dexter officulo fuerit, erue illum & abijce abs te.

Cap. III

Gubernabat tum ecclesiam Romanam Siluester qui Miltiada successerat. Huic principalis sacerdotij honores post Marcellinum in persecutione præstantissimum collati fuerat. Antiochiæ autem Tyrano defuncto, paceq; parta ecclesiarum, Vitalius surrogatus, extruxit in antiqua urbe dirutam à tyrannis ecclesiam, quem excipiens Philogonius, feruore pro pietate suo Licinij temporibus declarato, quod deerat ædificationi comple-

uit

Auit. Sed Hierosolymarum ecclesia commissa fuerat post Hermonnam Marcario, uiro digno beatitudine nominis sui, & multiplicibus bonis ornato: quibus ipsis temporibus Alexander Constantinopoli ad sacerdotij functionem prouectus Apostolicis donis nitebat. Tunc igitur Alexander episcopus Alexandrinæ ecclesiæ, cernens Arium præsidendi cupiditate furere & captos maledicentiæ illius impietate, conuocare, priuatimq; habere conuociones, indicauit præsidibus ecclesiarum huius per literas blasphemias. Ego etiam inseram huic loco epistolam quam misit cognomine suo, qua diluci de omnia quæ ab Ario mouerentur, exposita sunt. Ne quis suspicetur in his narrationibus à me quicquam confictum esse. Addam post hanc & Arii epistolam, & deinde aliorum quoque quas historiæ series requirit, cum ut testimonium dicant ueritati expositionis, tum ut planius illæ res explicentur.

Caput

III.

Epistola missa ab episcopo Alexandrino ad suum cognominem.
Reuerendiss. fratri concordicq; Alexandro, Alexander in domino salutem.

Improbiorum cupida potentia & opum uoluntas semper insidiari conuenit propinquis administrationibus, si quæ potiores uidentur, neque unus est aut simplex horum pretextus oppugnandæ Ecclesiasticæ pietatis. Agitati enim furore diabolicæ efficaciam, inq; obuiam uoluptatē ruentes, resistentes ab omni pietate, conculcant diuini iudicij metum: de quibus ego male affectus necesse habui significare pietati uestræ, ut huiusmodi cauere possitis, ne quis audeat uestras quoq; administrationes tentare, siue ipse, (est enim hominum ueneficum & fraudulentæ simulationis genus) aut per literas speciose compositas: quibus abstrahi à simplici & sincera fide obseruatores illius possint. Arius igitur & Achilles cum nuper coniurassent Coluthi ambitionem æmulati longè etiam superarunt. Ille enim hos ipsos accusans suæ improbæ uoluntati habuit quod prætenderet: hi uero Christiana in eo nundinatione animaduersa, obstinatione summa Ecclesiastico se iugo subdulerunt, sibiq; latronum specubus comparatis, continue in ipsis congregantur. Nocturnq; & die ibidem in detrectandi cum Christo tum nobis studio exercentur. Qui totam Apostolicam pietatis assertionem culpantes, Iudaico instituto officinam aperuere Christiani belli, negantes diuinitatem Saluatoris nostri, facientesq; illum clamoribus suis similem aliorum uulgo. Et colligentes omnem salutaris illius dispensationis, abiectionis causa nostra, mentionem, hinc constituere conantur præconium impietatis suæ, auersa oratione ab illius in principio diuinitate & paterna gloria infinita. Itaq; confirmantes impiam Græcorum Iudæorumq; de Christo opinionem, in primis uenantur laudem illorum: instruentes ea quæ risu in uobis ipsi prosequuntur, & quotidianis seditionibus ac motibus nostrum

Mm statum.

statum perturbantes. Idem & lites intendunt nobis, interpellatione mulier
 ularū inhonestarū quas circumuenere, & Christianismo obtreccāt discursi
 onibus suarum iuencularum, quæ omnes regiones urbis inuoluunt infa
 mibus deceptionibus suis. Insuper & irruptam Christi tunicam, quam scin
 dere non fuit carnificibus cōsiliū, ausi ipsi sunt discerpere. Quocirca nōs
 pro uitæ & scelerati conatus illorum merito, quamuis seriuscule, quod igno
 rationi nostræ tribuendum, communibus suffragijs remouimus eos ab ec
 clesiæ eius quæ Christi adorat diuinitatem consortio. At ipsi hostilibus cir
 cumcursionibus studentes declinarunt ad socios sententiæ functionisq̃
 nostræ, consilij quidem pacis, & concordiaē specie simulata: re uero ipsa hoc
 agentes, ut afficiant contagio morbi sui affabili sermone aliquos, & expres
 sis literis blandiusculis illorū eos quos iam seduxere confirmant, ne peni
 tentia peccatorū suorū, obtriti impietate, ducantur, quasi suffragantes con
 sentientesq̃ habeāt episcopos. Minime aut fatentur actionū suarum & do
 ctrinæ peruersitatem, quæ causa fuit cur eos à nobis remoueremus: sed uel
 silentio illa tegunt, uel etiam fraudulenter figmentis orationū adumbrant:
 ita fit ut persuasibilibus & à scurrilitate non alienis sermonibus, inuoluen
 tes pestilentem doctrinā, auferant expositū quemq̃ seductioni, neq̃ de
 sinant apud omnes calumnias struere pietati nostræ. Vnde fit ut nonnulli
 subscribentes literis ipsorum in ecclesiam tamen recipiantur. Quod ipsum,
 ut opinor, factum, collegarum nostrorū magnopere reprehensionī obno
 xium est: cum enim hoc non permittit apostolica regula, tum diabolica ef
 ficacia illorū erga Christum hoc ipso facto exardescit. Quapropter nihil
 contatus ego o amici, erexi me ad iudiciū infidelitatis istorum, Qui dicunt,
 fuisse cum non esset filius dei, factumq̃ posterius, qui prius non fuisset, ita
 quidem factū, quandocunq̃ factus sit, ut omnibus fieri cōcessum sit homi
 nibus. Cuncta enim aiunt deū fecisse ex nihilo, cōprehendentes in omniū
 rationaliū creatione etiā filiū dei. His cōsentaneū est qd addūt, Natura esse
 mutabili, capacēq̃ uirtutis ac uitij. Et illa posita creatione omniū ex nihilo,
 sacras scripturas euertunt, quibus sempiternitas ipsius declaratur, quibusq̃
 comprobatur, immutabilitas Verbi, itemq̃ diuinitas sapiētiaē Verbi, quæ
 ipsa Christi sunt. Conceditur ergo, inquitur futiæ istæ, & nobis filios dei
 fieri, perinde atq̃ ille. Scriptum est enim filios progeni & amplitudine ex
 tuli. Cum autem opponitur eis quod mox dicitur: Ipsi uero me reprobaue
 runt, quod certe naturale non est saluatoris natura immutabilis: tum ue
 ro omni deserta pietate, respondent, cum præscientia sua & præuisione co
 gnouisset de ipso deus, non reprobaturum se, ideo ex omnibus unum ele
 gisse. Non enim natura filium, neq̃ aliquam eius præ cæteris filijs præro
 gatiuam fuisse. Nam natura negant illum esse dei filiū, aut aliqua cum eo
 proprietate coniunctū. Hunc aut qui & ipse esset natura mutabilis, cū uitæ
 & morum

Epiphanius le
 gitur ἐκχέει, νό
 κκαλάμ.

καὶ σοφίας
 Epiphanius

ἀπὸ πάντων

& morum moderatione ac cultu ad deteriora nequaquam conuerteretur,
 elegit Deum, ut si eodem contendisset Paulus aut Petrus, nullum futurū
 inter horum filietatē fuisset discrimen. In scripturas etiam bacchantur, ut ue
 sanam sententiam istam probent, afferentes quod in Psalmis de Christo di
 citur, ad hunc modum: Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea
 unxit te deus deus tuus, oleo lætitiæ præ confortibus tuis. QVOD autem
 filius Dei neq̃ ex nihilo genitus sit, neq̃ fuerit unquā cum ille nō esset, satis
 instruere nos Ioannes Euangelista poterit, ita scribens de illo. Unigenitus
 filius qui est in sinu patris. Volens enim prudenter docere Diuinus magi
 ster, res duas inseparabiles inter sese: nempe patrem, & filium, sic est eloqui
 tus ut diceret ipsum in sinu esse patris. Præterea non numerari inter creatura
 de nihilo Verbum Dei, ex eo ostēditur quod idem Ioannes ait, omnia per
 ipsum facta esse. Nam peculiarem propriamq̃ ipsius substantiam declara
 uit, cum dixit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud deum, &
 Deus erat Verbum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est ni
 hil, si enim per ipsum facta sunt omnia: quomodo is qui factis, ut essent, lar
 gitus est, ipse aliquando non fuit: Non enim quod alia fecerit, eiusdem esse
 cum illis naturæ, ullius ratio definit. Si quidem & ipsum uerbum fuit in prin
 cipio, & omnia per ipsum facta sunt. Contrarium enim esse, QVOD EST,
 uidetur, ijs quæ ex nihilo facta sint, & ualde distare. Illud enim ostendit nul
 lum inter patrem ac filiū esse interuallū: neq̃ quod animus cogitatione sua
 imaginari possit. Hoc uero de nihilo conditum mundum, iuniorem habet
 & recentem substantiæ genituram, quam essentietatem omnia acceperint à
 patre per filium. Defixis igitur oculis in Dei Verbi profundum illud ERAT
 & excedens omnem genitorum considerationem, attentione summa Ioan
 nes, noluit eius creationem generationemq̃ nominare: ne eorundem quiv
 dem elementorum complexione in uoce facientis & factorum uti ausus:
 non quod Verbum ingenitum esset: solus enim ingenitus pater: sed quia
 longè ultra captum refugeret non Euangelistarum, sed fortasse etiam ange
 lorum, unigeniti Dei ineffabilis substantia: non ratus, ut existimo, ponen
 dos inter studiosos pietatis eos qui auderent huc usq̃ interrogando progre
 di, propter subiectionem huius dicti: altiora te ne quere, & sublimiora ne ex
 pendas. Nam si aliorum multorum quæ sine dubio imperfectiora sunt cog
 nitio, hominum comprehensioni non patet: quale est apud Paulum: Quæ
 oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendere, quæ
 præparauit deus diligentibus se. Sed & sidera negat deus Abrahā posse nu
 merare: itemq̃ arenā maris & guttas imbris, quis inquit, numerauerit. Hæc
 igitur cum ita sint, quæ curiositas fuerit exquirere substantiā Verbi dei, ulli
 us mortaliū: nisi alicuius forte atra bile perciti. De qua dicit spiritus prophe
 ticus: generationē eius quis enarrabit? Quæ & ipse saluator noster omnium
 Mm 2 bonorum

Apostolos bonorum in hoc mundo columnarum animos exonerare studuit. Quibus *sentit* uniuersis dicitur secundum naturam comprehensionem illius non esse, solum patri reseruatam huius diuinissimi arcani scientiam. Nemo enim nouit, quis sit filius, ait, nisi pater, Et patrem nemo nouit, nisi filius. De quo & patrem arbitror dicere, Arcanum meum mihi & meis. Esse autem insanum de nihilo sentire factum filium, temporali cum processu, ipsum à se DE NIHILO demonstrat: etsi ne intelligunt quidem uocis suae dementes isti, uasaniam. Aut enim temporali dominio includi oportet, id quod dicitur, NON ERAT seu DE NIHILO, aut seculorum aliquo intervallo. Si igitur uerum est hoc OMNIA per ipsum facta sunt. Nimirum omnia secula, tempus, interualla & illud aliquando, in quibus reperitur quod aiunt NON ERAT, per ipsum facta sunt. Quam autem fidei rationem habet dicere aliquando non fuisse factorem temporum, seculorum, momentorum, cum quibus certe illud NON ERAT confusum est. Non enim incomprehensibile tantum sed etiam stultissimum cogitatu, autorem alicuius rei, eius ipsius generationis posteriozem perhibere. Nam secundum ipsos præcedit uniuersitatis huius opificem sapientiam dei illud interuallum, quo nondum genitum fuisse filium à patre asserunt, mentiente secundum ipsos & scriptura quæ pronuntiat illum primogenitum uniuersæ creationis. Congruentia cum his proclamatur & uocalis. Paulus de illo sic, inquit, Quem fecit hæredem omnium, per quem & secula creauerat. Sed & in ipso fundata sunt omnia in cælis, & super terram, uisibilia & inuisibilia, siue principatus, seu potestates, siue dominationes, seu solia. Omnia per ipsum & in ipso fundata sunt, & ipse est ante omnia. Cum igitur summa cum impietate hoc DE NIHILO constitutum sit, sequitur necessario patrem esse patrem: pater autem est præsentis filio, quo ipso & paternum nomen inuenit: semper autem præsentis filio semper ille est perfectusque pater, in nullo defectu cuiusquam boni qui nequaquam temporaliter neque ex interuallo, nec de nihilo genuit unigenitum filium. Iam non est dictum fari, aliquo tempore non fuisse sapientiam dei: quæ inquit, ego eram apud illum coccinatrix, ego eram qua deletabatur. Quid hoc? Dicere aliquando potentiam Dei, aut Verbum ipsius mutilatum. Non illa quæ filium iudicant & patrem figurant, non fuisse. Nam qui negat esse resplendentiam gloriæ, aufert & primitiuam lucem, cuius est illa resplendentia. Item si Dei imago semper non fuit, ne ille quidem eius imago est, Deus sempiternus. Quin etiam si non sit character substantiæ Dei, evertitur & ille qui ab hoc omnino figuratur. Vnde licet intelligere, filietatem saluatoris nostri nullam penitus habere cum aliorum filietate communitatem. Quemadmodum enim ineffabilem substantiam illius incomparabili excellentia præstare omnibus quibus ipse uitam concesserit, ostendimus, ita & filietas eius, quæ est secundum naturam paternæ diuinitatis, non dicitur

non dicenda præstantia antecellit eos, qui per ipsum adoptione filiorum nomen consecuti sunt. Ipse enim immutabili natura perfectus & per omnia opulentus, nulliusque indigens: Hi uero in utramque partem mutabiles eius auxilium desiderant. Quod enim progredi ulterius sapientia dei possit: quid hæc amplius capere ipsa ueritas, aut uerbum Deus? Incrementum ne fecerit uita, & uera lux? Quæ si fieri nequeunt, quanto magis naturæ repugnat sapientiam fieri capacem stultitiæ? Aut dei potentiam infirmitati implicari? Verbumne euanesce incogitantia? aut ueræ luci tenebras obuersari? Cum ex hoc ipso Apostolus dicat: Quæ communitas est luci ac tenebris? Quæ uero consonantia Christo cum Belial? At Salomo fieri non posse ait, ut uel cogitatione comprehendatur uestigium serpentis in petra, quæ est iuxta Paulum Christus. Sed creaturæ illius tam homines quam angeli benedictionem acceperunt, ut progressiones facere possint, in uirtutis & legitimorum mandatorum exercitio, ne peccatis irretiantur. Itaque & dominus noster, cum natura sit filius patris, ab omnibus adoratur. Verum qui spiritu seruitutem excusserint, per uirtutem & progressionem adepti spiritum adoptionis beneficio naturalis filij, efficiuntur ipsi filij adoptiui. Ipsius autem germanam peculiaremque & naturalem ac eximiam filietatem, Paulus ita demonstrat loquens de deo: Qui quidem proprio filio non pepercit, sed pro uobis, nempe non naturalibus filijs, tradidit ipsum, ut enim differentia notaretur inter non proprios filios, ipsum proprium appellauit. In Euangelio uero sic. Hic est filius meus dilectus, in quo est complacentia mea. In Psalmis autem ait Dauid: Dominus dixit ad me filius meus es tu, quo uerus filius demonstratur, cum præterea nullos esse significetur. Quid autem illud? Ex utero ante luciferum genui te. An non planè indicat naturalem filietatem paternæ generationis? Quam ille ut naturam peculiarem, non honestate cultuque uitæ ac morum sit consecutus: ideoque & inconcusam retinet eam unigenitus filius patris. At rationalium filiorum adoptionem, quæ naturæ non sit, sed uitæ honestatis & beneficii diuini, scriptura mutabilem esse agnoscit. Videntes enim filij dei filias hominum acceperunt sibi uxores, & quæ sequuntur. Item filios genui & amplitudine extuli, ipsi uero reprobauerunt me, scimus per Esaiam esse à deo dictum, Prætermitto multa quæ asserre liceat: importunum enim uidetur pluribus commonere concordes doctores. Et uos diuinitus instructi estis, neque ignoratis, hanc nuper inimicam Ecclesiasticæ pietati doctrinam Ebionis esse & Artemæ, & æmulationem Antiochenam Pauli Samosatensis, qui concilio & iudicio. omnium undique episcoporum ab ecclesia remoti fuerunt. Hanc excipiens Lucianus exclusus à cœtu ecclesiastico longissimo tempore, fuit trium Episcoporum. Quorum impietatis fece exorpta, protulere nunc se isti assertores DE NIHILO, stolones illorum Arius & Achilles, quæque cum his facit improborum

turba: & tres in Syria haud scio quomodo creati episcopi, approbatione A
sua igni illi inspirantes: de quibus reseruetur iudicium arbitrio uestro. Atq;
hi salutaris passionis, abiectionisq; & inanitatis, quæq; illius dicitur pauper
tas, horum igitur & quæ alia translata in se propter nos nomina suscepit,
ea memorantes proferunt ad expungendam supremam, & illam in princi
pio diuinitatem ipsius, traditis obliuioni rjs locis, quibus naturalis eius glo
ria & generositas & cum patre mansio declaratur. Quale est hoc: Ego &
pater unum sumus: quod Dominus ait, non sese patrem perhibens neque
substantiam duas unam faciens, sed quod similitudinem paternam sole
at exacte referre filius, expressa ex natura ipsius planissime, qui sit inuariabi
lis imago patris, & expressus è primitiuo character. Itaque & Philippo qui
tum aueret patrem cernere, benigne demonstrat dominus, cum illi dicenti,
Ostende nobis patrem, respondet: qui me uidit, uidit & patrem, tanquam
per ipsum uelut immaculatum & animale speculum diuinæ imaginis pater
conspiceretur, quem in Psalmis similem sanctissimi aiunt: In lumine tuo ui
debimus lumen. Proinde qui patrem ueneratur, idem ueneratur & filium.
Recte quidem, quicquid enim impie in filium dicitur, illud refertur ad pa
trem. Estne autem admirandum, quod deinceps scribam, amici: erga me
& pietatis studiosum populum calumnias eos struxisse? An illi uereantur
sermonibus suis in nos debacchari, qui stant instructi in acie aduersum fi
lium dei: qui etiam nullorum ueterum comparationem secum fieri, aut se
magistris nostris, quibus à pueris usi sumus æquari patiuntur. Neque ulli
coniuucto nobis societate functionis modulum sapientiæ concedunt, ipsi
soli sapientia non quæ sita præditi, quiq; gloriantur in uentione dogmatum,
& reuelatione earum rerum quæ res nemini omnium quos sol uidet, in men
tem uenerint. O nefariam superbiam, malitiam immodicam, uesania con
cinnatam gloriæ inanitatem, denique Satanicum sensum quo ipsorum scele
ratae mentes occalluere. Non affecit illos pudore claritas Deiloqua scriptu
rarum, non collegarum consentiens de Christo studium, eorum procacita
tem contra hunc debilitauit, cum ne demonia quidem tantum nefas susline
re posse uideantur, quippe quæ sibi à maledictis in filium Dei temperauer
rint. Hacenus igitur disceptare pro uiribus nostris uisum est cum rjs qui
in parum erudita materia aduersus Christum uelut in palæstrico puluere
fese exercent, & studio sibi habent calumniari pietatem erga illum uestram.
Aiunt enim illi ineptarum fabularum inuectores, nos auersantes hanc
DE NIHILO in Christum impiam & nusquam perscriptam blasphe
miam, ingenita duo introducere, Necessè enim horum esse alterum aiunt
insipientes isti, uel ut filium de nihilo extitisse sentiamus, uel duo esse inge
nita fateamur. Sed ipsi inertes non uident quantum inter sit inter ingeni
tum patrem, & quæ ab illo sunt condita, cum rationales tum irracionales
creaturæ

A creaturæ, quorum est media unigenita natura, per quam hanc uniuersita
tem de nihilo fecit pater Dei uerbi, quæq; ex ipso uero patre genita est. Si
cut & ipse alicubi testatur dominus, Qui diligit patrem, diligit & filium ge
nitum ex ipso, de quibus ea est fides nostra quam probat ecclesia Apосто
lica, In solum ingentum patrem, qui quod sit ad nullum ipse alium auto
rem referat, immutabilem & inuariabilem, semper ad eundem modum, &
similiter se habentem, neque incrementi, neque diminutionis capacem, colla
torem legis, prophetarum, Euangelij, dominum patriarcharum, Apосто
rum & sanctorum omnium. Et in unum dominum Iesum Christum filium
Dei unigenitum, non genitum de nihilo, sed de patre qui esset. Non secun
dum corporum similitudines, incisuris aut diuisionis defluxibus, ut Sabellio
& Valentiniano placet, sed ineffabili & non dicendo modo: iuxta eum qui
dixit, ut supra proposuimus, generationem eius quis enarrabit? Cuius sub
stantiam nullius genitæ creaturæ curiositas peruestigare possit: quemad
modum & ipse est inperuestigabilis pater, quia rationalis natura nulla ca
pere potest, diuinæ generationis à patre, scientiam. Quæ quidem ex me di
scere non est æquum, uiros qui spiritu ueritatis aguntur: quibus & insonat
præmemorata de hac re Christi uox, quæ docet, nemo scit quis sit pater ni
si filius, & nemo scit quis sit filius nisi pater. Hunc immutabilem, inuariabilem
ut patrem, indigetem nullius, perfectum filium, assimilem patri accepimus.
Solum hoc inferiorē patre, quod ingentus nō sit. Imago enim est exactiss.
expressa & indeprauabilis patris, & plena eorum omnium esse imago debet,
quib; maior similitudo repræsentetur: sicut & ipse dominus docuit, cum ait:
Pater maior me est. Et secundum hoc credimus filium semper quoq; existe
re è patre. Resplendentia enim est, & character paternæ substantiæ. Non ta
men est, quod dicimus, semper sic accipiendum, quasi ingentum esse dica
mus, ut quidam sensib; animi excæcatis faciunt. Neq; enim cum dicitur: ER
AT neq; SEMPER, neque ANTE SEC VLA, idem est cum ingentio.
Quemadmodū & uos intelligere confido fretus rectitudine uoluntatis om
nium uestrum, neq; omnino ulla horum est nominum talis significatio, ne
que quicquam fingere potest humana cogitatio quo denotetur ingentum.
Videntur enim esse hæc nomina quasi temporum quedā extensio, sed quæ
nullo modo innuere possint dignitatē diuinitatis, & uelut antiquitatem uni
geniti. In contentionib; aut nominandi illa dicuntur, quæ paulo ante recen
suimus, dum cupiunt sancti uiri hoc arcanum demonstrare, & ueniam in re
maxima petentes, & probabili utētes excusatione. Quod si isti supra huma
num modum, uocem excellentiorē emissam per os audire expetūt, aiuntq;
ea quæ ex parte cognouerint esse iam destructa, nimirū longe abest ab hac
spe, quod dicitur, ERAT ET SEMPER ET ANTE SEC VLA. Quicquid
autem fuerit, idē cum ingentio non est: qua de re conseruanda sua dignitas
Mm 4 ingentio

ingenito patri, qui quod sit ad nullum referat autorem: filio autem debitus honor habendus, ascribendaque principij expers à patre generatio: & cū hoc uenerationis proloquio, saltem pie & sancte addemus illud, ERAT ET SEMPER ET ANTE SECVLA: ne utiquam quidem detractantes diuinitatem ipsius, sed attribuentes exactissimam similitudinem imaginis & characteris paterni: illud uero ingenitum soli patri peculiariter adesse decernentes. Quem admodum & ipse ait saluator, pater meus maior me est. Ad hanc pietatis de patre & filio sententiam, quæ scripturis diuinis perdocetur, confitemur & unum sanctum spiritum, qui innouarit & ueteris testamenti sanctos homines, & eius quod nouum appellatur diuinos doctores: unam & solam uniuersalem ecclesiam, quam non totius mundi oppugnatio possit subuertere, perpetuo uicticem seditiosæ impietatis alienorum dogmatum. Animosi enim reddimur uoce Domini nostri qui clamat: Bono estote animo ego uici mundum. Post hæc scimus futuram resurrectionem à mortuis, cuius fuit Dominus noster Iesus Christus prænuntius: qui cum corpore uero, non opinabili, natus ex uirgine Maria, in consummatione seculorum peregrinus inter homines ad reprobationem peccati, affixus cruci & mortuus: non tamen ideo diuinitate sua imminutus, resurrexit ex mortuis, assumptusque in cælum, sedet in dextra maiestatis. Hæc carptim exaravi in hac epistola, accurate singula persequi importunum, ut aiebam, arbitratus, quod uestrum sacrum studium minime fugiant. Hæc docemus, hæc predicamus, hæc sunt Apostolica ecclesiæ dogmata, pro his & morimur, & uolentes cogere ut abiuremus contemnimus, etiam si tormenta admoueant, non auertentes spem & in illis repositam: quibus aduersata Arrii & Achillis factio inimica ueritatis, ab ecclesia remoti sunt, alieni à pietate doctrinæ nostræ, iuxta beatum Paulum dicentem: Si quis annuntiat aliud uobis, præterquam accepistis, esto anathema, quamuis angelus è cælo sese esse simulet. Sed & si quis alienam doctrinam instituit, neque accedit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ pietatis, is superbia tumens nihil scit, & quæ sequuntur. Hos igitur anathemate excludos à fraternitate, nemo uestrum suscipiat, neque admittat quæ illi loquuntur, aut scribunt. Mentiuntur enim uenefici omnia neque ueritatem unquam proferunt: circum enim urbes cursitant, neque aliud agunt quam assentationum literas tradere & auferre, quibus seducant deceptas à se paucas mulierculas cumulatam peccatis, & quæ sequuntur. Hos ergo tanta aduersum Christum audacia, qui Christianismo partim occulte detrahunt, partim publice in iudicij infamiam studet imponere: qui à se tantam in præsentem pace concitarunt nobis turbam, eneruatores ineffabilis arcani generationis Christi, uos auersati dilecti & concordēs fratres, suffragamini nobis contra furiosam illorum audaciam, similiter ut alij collegæ nostri, qui moti rei indignitate, & literas dedere ad me contra illos, & in charta anathematis subscripsero nomina

nomina sua, quæ & mihi ad uos per filium meum Appionem diaconum, Ea sunt Libyæ, Pentapolis, Syriæ, itemque Lyciæ, Pamphylia, Asia, Capadocia, & finitimorum locorum: quos confido cum hæc acceperitis uos imituros esse. Cum autem multa auxilia comparauimus saluti eorum qui læsi sunt: tum hoc remedio plebis deceptionem sanatum iri confido, si persuasum illis sit consentire totam collegij & functionis nostræ societatem, quo futurum uidetur, ut cupide resipiscant, Salutate uos mutuo, etiam à fraternitate nostra. Valere uos in domino opto o amici, & fructum aliquem capere animorum uestrorum amantissimorum Christi. Sunt autem anathemate exclusi hæretici: ex presbyteris Arius, ex diaconis Achilles, Euzoius, Aethales, Lucius, Sarmata, Iulius, Menas, Arius alter, Helladius. Eiusdem exempli epistolam misit & Philogonio præfule Antiochenæ ecclesiæ, & Eustathio cui Berthœæ commissum esset regimen, nec non alijs Apostolicorum dogmatum patronis. Sed ne Arius quidem potuit quiescere: scripsit enim & ipse ijs quos secum facere sibi persuaserat. Nihil autem falsi diuinum Alexandrum contra illos scripsisse, ipse Arius testatur literis missis ad Eusebium Episcopum Nicomediæ: quas & ipsas narrationi inseram, ut complices quoque huius impietatis innotescant nescientibus.

Caput v

Domino suauissimo, homini Dei, fideli, orthodoxo Eusebio, Arius quem Alexander papa insectatur iniuste ob omnia uincens ueritatem, quam & tu protegis, in domino salutem. Cum pater meus Ammonius proficisceretur Nicomediam, ordine & pro officio uero facturus mihi sum uisus, si te per illum compellarem, simulque docerem insitam amoris affectionem tuam qua es erga fratres propter Deum & Christum eius, quâ opere nos oppugnet & persequatur, omnia aduersum nos mouens Episcopus, ut eiciat urbe homines infontes: quia non assentiamur ei publice docenti. Semper deus, semper filius: unum à pater, unum à filius. Simile est ingenito filius cum Deo, semper genitus, ingenitogenitus: neque cogitatione nec indiuiduo aliter quo prior deus filio. Semper deus, semper filius: ex ipso Deo filius. Et quoniam Eusebius frater tuus Cæsariensis, & Theodotus & Paulinus & Athanasius, & Gregorius, Aetius, denique omnes Orientales asserunt priorem esse deum filio absque principio, anathema sunt facti: Excepto Philogonio, Heliano & Macario hominibus hæreticisque & ineruditis, quorum dicunt alij filium esse eructationem, alij promotionem, alij coingentum. Cuiusmodi impietates non possumus audire, etiam si hæretici infinitas nobis mortes interminentur. Nos uero assertionem sententiamque nostram & professi sumus & profitemur. Non esse ingenitum filium, neque ingeniti partem ullo modo. Exstitisse ex nullo subiecto cuiusquam uoluntatis aut consilij, ante tempora & secula: quodque sit plenius deo, unigenitus, inuariabilis, & antequam gigneret, uel

conde

Apparet scriben-
dum deo
non deo
itaque fecit
Eusebius

conderetur, uel fundaretur, non erat. Persequuntur nos quod dixerimus, a initium habet filius, sed deus initio caret: propter hoc dictum nos perse-
quuntur, & quod asseruimus esse, de nihilo. Hoc autem ita asseruimus, ut
negaremus partem esse illum dei, uel ex subiecto quopiam exitisse: pro-
pter hanc igitur persequuntur nos, reliqua tibi sunt nota. Ex ijs uero quorum
in epistola nomina extant, Eusebius episcopus erat Caesariae. Theodorus
Laodiciae, Paulinus Tyri, Anazarbi Athanasius, Gregorius Beryti, Ae-
tius Lydda, ea nunc uocatur Diospolis. Hos igitur gloriabatur Arius ser-
cum facere. Aduersarios autem nominabat Philogonium Antiochenum
praesulem, & Hellenicum Tripolitanum, & Macarium Hierosolymitanum,
quos & calumnijs impetere non cessabat, quod dicerent esse sempiternum
filium, & omnia secula antecedere, aequalis cum patre honoris, & essentiae
eiusdem. Sed Eusebius accepta illa epistola coepit & ipse impietatem suam
euomete. Tum tales misit literas ad Paulinum praesulem Tyriorum.

Caput VI

*Ἐπιφάνης,
hoc loco Do-
minus est, ser-
uilius, ut uide-
tur uox, quam
Ἐπιφάνης.*

Domino meo Paulino, Eusebius in domino salutem. Neque studium
domini mei Eusebri pro ueritate silentio mandatum est, sed peruenit
etiam ad nos usque, nec de illa taciturnitas tua. Nos ut par fuit, magno gau-
dio, a domino nostro Eusebio, a te dolore affecti sumus. Metuendum e-
nim tanti uiri taciturnitate uictoriam nobis ereptum iri. Quapropter te, qui
non ignoras indignum esse bono & intelligente uiro, absurdam sententiam
tueri, obticerere ea quae esse uera sciat, incitata per spiritum ratione, obser-
uo ut de his tandem scribere incipias. Hoc & tibi & auditoribus tuis utile
est futurum, praesertim si scripturam consentaneam scripturae & insistentem
uestigijs cum sermonum tum sententiarum ipsius, instituere uolueris.
Neque enim esse duo ingenita audiimus, domine, neque unum in duo di-
uisum, nec corporeum quicquam passum didicimus aut credidimus. Sed u-
num quidem ingenitum, unum uero ex ipso uere, & non ex essentia eius fa-
ctum, penitus expers naturae ingeniti, neque ex illius essentia existens, sed
quod factum prorsus diuersum natura & potestate, ad perfectam similitu-
dinem affectionis & potentiae creatoris extiterit. Cuius initium non modo
oratione explicabile, sed etiam cogitatione siue hominum, seu quorumcum-
que his potiorum, incomprehensibile esse credidimus. Idcirco non subiectio-
ne rationis nostrae, sed edocti a scriptura asserimus, condituram cadere in
hoc & foundationem & generationem, esseque natura inuariabili & ineffabili
cum similitudine eius qui fecerit, didicimus: quem admodum ipse ait Domi-
nus, Deus condidit me initio uiarum suarum, & ante secula fundauit me,
prius quam ulla uallis esset gignit me. Quod si hoc ex ipso est, ab ipso scilicet
erat tanquam pars eius, siue ex defluxu essentiae, iam non conditum aut fun-
datum perhiberetur. Neque tu profecto ignoras domine, Quod enim sit ex in-
genito

*ἐπιφάνης
ἐπιφάνης*

genito, condi amplius uel ab alio, uel a seipso, aut fundari nequeat, cum sit
ab initio ingenitum. Si uero quonia genitus dicatur, subindicare uidetur,
genitum ipsum ex paterna essentia, indeque habere eandem naturam, me-
minimus non de ipso tantum legi in scriptura, hoc quod GENITUM di-
cimus, sed etiam de alijs per omnia naturae diuersae. De hominibus enim di-
cit filios genui & amplitudine extuli, sed ipsi me reprobauerunt. Et deum ge-
nitorem tuum dereliquisti. Et alibi: quis est qui peperit tessellas roris? non
sanctam naturam de natura, sed de singulis quae facta sunt, generationem ex sen-
tentia ipsius narrans. Nam ex eius essentia nihil, sed ex sententia eius unum/
quodque factum est, ita quidem ut est factum. Ipse enim deus est. At alia uer-
bo ad similitudinem ipsius referuntur, alia libera sua uoluntate illam conse-
quuntur. Caeterum uniuersa per ipsum a deo facta sunt, omnia autem ex deo.
Quae accipies & perpolies pro tributa tibi diuinitus gratia, operamque da-
bis ut quamprimum ad dominum Alexandrum perscribas. Neque mihi du-
bium, quin tuis eum sis literis in uiam reuocaturus, Saluta oes in domino:
conferuet te, domine, bene ualentem & orantem pro nobis gratia diuina.
Huiusmodi literarum mutua illi missione ad bellum contra ueritatem arma-
bantur. Tum blasphemiam hac in Aegyptiacis & Orientalibus ubique eccle-
sijs dispersa, discordiae singulis in oppidis & uicis pugnaeque de diuinis do-
gmatis oriebantur. Multitudo autem spectatrix diiudicatrixque aderat, cuius
pars his, pars illis accedebat. Erantque omnia Tragico luctu digna. Non enim
ut quondam externi & hostes grassabantur in ecclesias, sed ciues, familia-
res, conuictores, in se mutuo linguas pro hastis exacuebant, uel ut rectius
dicam, armabantur eiusdem constitutionis ac corporis membra ipsa mu-
tuo aduersus sese.

Cap. VII

His cognitis sapientissimus rex, primum omnium conatus est fontem
huius mali obstruere. Itaque misit quendam celebri sapientia cum li-
teris Alexandriam extinguendae discordiae gratia, & spe reconciliationis
partium. Qua falsus, nobilem illam coegit Nicaeae Synodum, concessio epi-
scopis una cum suis usu publicorum asinorum, mularum, iumentorum &
equorum. Cumque conuenissent quotquot uitae laborem potuerant perfer-
re, contulit & ipse se Nicaeam, cupidus & uidendi episcoporum ceterum,
& conficiendae inter ipsos concordiae, iussitque omnia eis necessaria liberali-
ter suppeditari. Fuit autem numerus episcoporum congregatorum decem &
octo supra trecentos. Romanus episcopus senio confectus ipse non affuit,
misit tamen presbyteros duos qui compositioni interessent. Multi tum apo-
stolicis donis excellabant, multi ferebant in corpore suo, iuxta diuum Pau-
lum iniustas notas domini Iesu. Ex horum numero constabat Iacobum epi-
scopum Antiochiae in Mygdonia, quam uocant Syri & Assyrii Nisibin,
mortuos suscitasse & uitae restituisse, aliaque fecisse innumerabilia miracula,
quibus

σιγυαρι

quibus in historia, quæ Philotheos inscribitur, separatim expositis, non par-
 tau i hac in narratione locum futurum. At Paulus episcopus Neocæsa-
 riæ, castellum hoc est in ripa Euphratis, rabiem Licinij senserat: debilita-
 tas enim gerebat manus ambas, contactas cadente ferro & correptis ene-
 Ætisq; articulorum mobilibus neruis. Alijs oculi dextri effossi erant, alijs
 dextra eneruata brachia, in quibus & Paphnutius Ægyptius conspiceba-
 tur. Et ut breui absoluam cernere illo in conuentu erat populum quendam
 Christi testium. Non tamen expers erat diuinus ille & celebris cœtus ad-
 uersariorum quoque, intererant enim nonnulli haud inelegantes sed exul-
 cerati, & quasi breuia pelagi occultantes malitiam suam, clandestini blas-
 phemiæ Arianae patroni. Cum autem iam uniuersi conuenissent, præpa-
 ratus erat à Rege locus amplus in Regia instructus subfellijs & solijs quæ
 episcoporum numero sufficere possent, atque ita debito ipsis honore ha-
 bito, iussit introire & consultare de re proposita. Ipse quoque cum paucis
 postremum omnium ingressus est, & paruo in soliolo posito assedit, præfa-
 tus ueniam prius & petita cōcessione ab episcopis. Tum unà cum illo totus
 ille diuinus cœtus confedit. Et mox Magnus Eustathius, qui Philogonio,
 cuius supra meminimus, in meliorem uitam digresso, inuitus præsul ac pa-
 stor ecclesiæ illius fuerat, omnium episcoporum sacerdotumq; & Christi a-
 mantis plebis consensu constitutus. Is laudū igitur flosculis coronam texuit
 Regio, capiti, & studio erga diuinum negotium illius gloriæ præconia re-
 pendit. Qui cum dicendi finem fecisset, laudatissimus rex mētionem habuit
 de concordia, & consensione, reuocata omnibus in memoriam superiorum
 tyrannorum crudelitate, & qua suo beneficio quamq; honorifica pace frue-
 rentur: tum nihil dixit esse indignius quàm hostibus domitis, cum qui rebel-
 lare auderet inueniretur nemo, ipsos se mutuo impetere, & uoluptatem ac-
 risum conciliare inimicis: præsertim in disputationibus rerum diuinarum, in
 quibus haberent sanctissimi spiritus doctrinam perscriptam. Euangelicis
 nim & apostolici libri, necnon antiquorum prophetarum oracula planè in-
 struunt nos, inquit, sensu numinis. Proinde hostili posita discordia, sum-
 mus ex dictis diuini spiritus explicationes quæstionum. Hæc & his similia
 memorabat ille uelut amans paterni nominis filius sacerdotibus, tanquam
 patribus, cupiēs confieri apostolicorū dogmatum unitatē. Quibus & assen-
 sus maxime cōuentus partis accessit, interq; se concordia & sanitate dogma-
 tum constituerunt. Pauci tamē quorū & supra meminimus, & præter hos
 Menophātus Ephesius, Patrophilus Scythopolitanus, & Theogonius Ni-
 cæ, itēq; Neroniadis Narcissus, est aut Neronias, alterius Cilicię urbs, quæ
 nunc uocatur Irenopolis, & cum his Theonas Marmaritanus, Secundusq;
 Ptolemaidos Ægyptiæ episcopus: hi igitur Apostolicis dogmatis refraga-
 bantur suscepto patrocini Arii, Habebāt & dictatam fidei doctrinā, quam
 in commu

in commune proposuere, quam lectam discerpere omnes clamantes ger-
 manam synceramq; non esse. Cumq; per tumultuationem nō mediocrem
 ipsorum perfidia & impietas accusaretur, metu illi correpti exurrexerē pri-
 mi, & Arium abdicatione sua damnarunt, excepto Secundo & Theona: at-
 que ita amoto impietatis impedimento, cōcorditer uniuersi dictarunt eam
 fidem quæ ad hoc usque tempus in ecclesiā cura seruatur, quam & in sub-
 scriptionibus suis confirmarunt, atque ita consilium dimissum est. Quos au-
 tem paulo antè nominauimus, fraudulenter & non simpliciter illi consense-
 rant, testimonio sunt ea quæ postea ipsi mouere contra propugnatores pie-
 tatis, & quæ ab his sunt aduersus illos scripta. Eustathius enim ille Antio-
 chiæ episcopus, de quo & ante mentionem feci, de ipsis hæc scripsit, docens
 prius quid actum fuerit, & blasphemijs refutatis, interpretatione etiam ex-
 posita prouerbiorum huius dicti, dominus condidit me initio uiarum sua-
 rum ad opera sua.

Cap. VIII

Verum nunc ad ea quæ gesta sunt. Itaque cum propter hæc Synodus
 Nicææ coacta fuisset maxima, congregatis episcopis ducentis numero, ut septuaginta qui superfuerint taceam. Nam propter multitudinis tur-
 bam nō habeo certum numerum dicere, præsertim cum ne fuerim quidem
 nimis in comperiendo diligens, cumq; de fidei ratione quæreretur, euident
 iudicium proferebatur libellus Eusebiana blasphemiae. Quo lecto, omnes
 qui audierant, detrimentosa illius peruersionis, dolore, ipse autem autor in-
 gēti pudore, affectus est. Ac iam quidē officina Eusebiana patefacta, nefa-
 rioq; scripto in omni conspectu discerpto: nonnulli tamen ex cōposito præ-
 tendentes pacis nomen compescuere eos qui optima dicendo prosequerentur.
 At illi Ariana dementia infatuati, ueriti ne in tanti consilij unanimi con-
 sēssu damnati exilio multarentur, profiliunt in medium, & anathemate ipsi
 exterminant reprobatum dogma, suaq; manu concordia huic sententiæ sub-
 scribunt. Et præsidentiæ quidem suæ loca plurimos assiduitate summa pre-
 henses, retinere, cum potius deberent pudore confusi retrocedere, sed
 nunc clandestino, nunc palam, damnatas opiniones interpretatur, uariasq;
 struunt argumentorum insidias. Quærentes autem firmare zizaniam plan-
 tas, intelligentes metuunt, & cognitores fugiunt, itaque expugnant præco-
 nes pietatis. Sed nos in ea opinione nō sumus, impios homines plus quam
 nomen diuinum ualere posse: ut enim iterum uires comparent roburque fa-
 ciant, iterum mox opprimantur, iuxta graue dictum prophetæ Esaia. Ha-
 stenus Magnus Eustathius. At certaminum horum socius & propugna-
 culum ueritatis Athanasius, qui laudatissimo præfule Alexandro successit,
 epistolæ quam Aphricanis misit etiam hæc inseruit. Cum enim qui conue-
 nerant episcopi uellent ab Ariana impietate inuētas dictiones tollere, illud
 quod aiebant DE NIHIL O, & quod appellabant creaturam & facturam
 Nn filium

filium. Et hoc fuisse aliquando cum non fuerit, & esse mutabilis naturæ, reponere autem scripturas de quibus constaret: nempe filium esse ex deo natura unigenitum, uerbum, potentiam, sapientiã solam patris, deum uerum, ut dixerat Ioannes, & Paulus scripserat, Resplendentiam gloriæ & claritatem substantiæ paternæ. Tum factio Eusebiana impulsã ab improbitate sententiæ suæ, ita inter se colloquebantur: coniungamur & nos, nam & ipsi sumus ex deo, unus est enim deus, ex quo sunt omnia. Et uetera præteriere, ecce innouata sunt omnia, omnia autem ex deo. Recensebant etiam quod in Pastore scriptum est. Primũ crede unum esse deum qui omnia condidit, fecitque de nihilo ut essent. Vbi creaturæ propterea quod à seipsis absque autore non sint, sed initium habeant, factæ à Deo dicuntur, at filius solus peculiariter ex patris essentia est, Hoc enim propriũ unigeniti & uerbi Dei. Atque hæc in causa fuisse cur ascriberet **EX ESSENTIA**. Postea interrogati pauculi illi ut uidebatur, ab Episcopis, an faterentur, non esse creaturam filium, sed potentiam sapientiãque solam patris, ac imaginem sempiternam & per omnia indeprauabilem patris, ac deum uerum: deprehensum fuit Eusebianos nutu inter se significare, conuenire eadem etiam in nos, qui & ipsi dicamur imago & gloria dei. Et de nobis dictum esse, semper enim nos qui uiuimus, & potestates multæ sunt. Et egressa est omnis potestas dei ex Agypto, itemque eruca & locusta uocatur ingens potestas. Et dominus potestatum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Iam nos proprios quoque esse dei nõ simpliciter planum fieri potest, cum ille nos etiam fratres appellarit. Quod si deum uerum esse filium aiunt, se non lædere, factum enim uerum esse. Talis fuit Arianorũ corrupta sententia. Ibi animaduersa fraudulentia allegarunt Episcopi ex scriptura, resplendentiam, fontem, flumen, charactera ad substantiam, & hoc in lumine tuo uidebimus lumen. Et hoc, Ego & pater unum sumus, & luculentius deinceps ac compendiosius cõscribere, **EIVSDEM CVM PATRE ESSE FILIUM ESSENTIAB:** quod superioribus locis omnibus significaretur. Quod autem obmurmurare solent in scriptura has uoces nõ reperiri, stolidã est refutatio. Qui enim ex alienis à scriptura uerbis struxere impietatem (sunt enim certe aliena à scriptura hæc: **DE NIHILO**, & **FUIT** aliquando cum non esset) queruntur se de ijs quæ in scriptura non reperiatur, quorum tamen est pia sententia, esse damnatos. Ipsi enim ore suo quæ quasi in simo repererant planè protulerunt à terra: Episcopi uero, non sibi illas uoces confinxere, sed testimonio usi patrum ita perscripserunt. Fuere enim Episcopi ueteres ab hinc annis circiter trecentos triginta, unus Magnæ Romæ & alter uestræ urbis, qui redarguerunt asserentes creaturam esse filium, & non coessentialem cum patre: neque hoc latebat Episcopum Cæsariæ Eusebium. Qui initio cõcurans cum Arianis, postmodo autem subscribens Nicænæ synodo in suis etiam

etiam libris testatus est & affirmauit reperiri quosdã priscos doctos & scriptatos Episcopos ac scriptores, ufos coessentialitatis uoce de patre & filij diuinitate. Illi itaque occultato morbo suo, territi enim fuerant multitudinẽ episcoporum, assenserunt ijs quæ tum exposita sunt, accusationẽ prophetica accersentes. Clamat enim aduersus ipsos huius uniuersitatis Deus, populus iste labijs me honorat, sed cor ipsorum longè abest à me. Theonas uero & Secundus quum idem facere nollent consensu omnium abdicati sunt, quippe quibus Arii blasphemia potior quàm Euangelica doctrina fuisset. Posthac reuersi in consilium conscribere Ecclesiasticæ administrationis leges uiginti. Cum autem Melitius qui non diu ante Arianam rabiem, peruenerat ad Episcopalem dignitatem, postea cõuictus certorũ maleficiorum, à diuo Petro Alexãdrino Episcopo, qui & corona testimoniũ redimitus est, ab illa fuisset deiectus, neque æquo animo ferret emendationis sententiam, completeretque Thebaida & uicinam Agyptũ tumultu & motibus, exercens plane contra Alexandri præsidiam tyrannida quandam: ideoque scripserit ecclesiæ Alexandrinæ, quæ decreuissent aduersus illius rerum nouarum studium. Eorum, hoc est exemplum.

Cap. IX

EPISTOLAE CONCILII NICÆNI.

SANCTÆ & ingenti, Dei gratia, ecclesiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus Agypti, Libyes, Pentapolis, Nicænum concilium & magnus ac sanctus conuentus congregatorum Episcoporum salutem. Posteaquam diuina gratia & opera pijsissimi regis coactus est magnus & sanctus conuentus Nicææ diuersis ex prouincijs ac urbibus, necessarium esse cõsuimus ab illo communiter etiam uos literas accipere, ut intelligere possetis quæ sint cum proposito & inquisita, tum decreta & confirmata. Primum coram pijsissimo rege nostro inquisitum est in impia Arii dogmata, uisumque omnibus illa communibus suffragijs anathemate exterminati oportere, unã cum uerborũ ac sententiarum blasphemia, quibus usus est in maledicendo filio Dei, quem diceret esse **DE NIHILO**, & non fuisse priusquam nasceretur. Et fuisse aliquando cum non esset, & libertate uoluntatis suæ in bonum ac malum procliuem fuisse Dei filium. Hæc omnia Anathemate exterminata sunt à sancta Synodo, quæ ne audire quidem sustinuit tantæ impietatis ac uesaniæ sententias, & illa maledicentiæ uocabula. Qui quidem eum finis exceperit, aut uos iam audiistis, aut estis paulo post audituri. Nobis scribere non placuit, ne insultare uideremur homini dignum suorum scelerũ manupretium consecuto. Tantum tamen impietas illius ualuit, ut etiam Theonam Marmaricenum & Secundum Ptolemaidos Episcopum inuoluerit: quibus & ipsis eadem est merces persoluta. Sed cum diuina gratia liberauerit Agyptum, ab hac sententiæ peruersitate & blasphemijs istis, atque etiam eorum

Nn 2 personis

personis qui ausi fuere turbas & dissidia excitare in pacato diuinitus populo, restent autem Melitianæ petulantia, & eorum quibus ipse ecclesiasticos honores mandauit, opera, significabimus uobis, dilecti fratres, quid de illo quoque synodus decreuerit. Constitutione igitur & humanitate dictæ synodi, cum esset reuera nulla uenia dignus, iubet Melitius, remanere in sua urbe, ita ut neque conciliandi, neque mandandi honores ecclesiasticos potestate habeat, nec ulla in urbe aut regione cum hoc proposito uersetur, obtinereque uulnere honoris nomen. Ceterum qui ab illo honores sunt consecuti, eos placuit sacratioribus suffragiis confirmatos, hac lege coniunctionis usum retinere, ut ipsis quidem & honores salui sint & functio concessa, secundi tamen habeantur omnibus qui in quacunque ecclesia aut uicina administratione post præmissam inquisitionem à uenerabili collega nostro Alexandro præfecti fuere: ne uel liceat his ullius pro sua cupiditate nomen conciliandi honoris gratia subijcere, neu quicquam moliri extra sententiam episcoporum catholicæ & Apostolicæ ecclesiæ, qui sub Alexandro sunt. Qui uero dei gratia uestrisque precibus, factionibus non studuerunt, reperti intaminati in uniuersali & apostolica ecclesia, ijs liberum sit nomina quibuscunque honores conciliare uoluerint allegare, qui modo forte nostra non sint indigni, breuiterque agere omnia præscripta legibus & statutis ecclesiasticis. Quod si quis forte ecclesiæ præsul obdormierit, ius esto paulo ante receptis succedere in locum demortui, si modo & mereri uidebuntur, & populus elegerit, sic tamen ut suffragium & quasi consignatio accedat episcopi catholicæ Alexandrinæ ecclesiæ. Hoc cum uniuersis concessum sit, Melitij tamen ipsius excepimus personam propter superiorem ferociam, & intemperatam petulantiam illius, ne quam auctoritatem potestatemque obtineat homo ferox ad similia prioribus designanda. Hæc proprie & peculiariter ad Ægyptum adque sanctiss. Alexandrinam ecclesiam pertinent. Quæ autem præterea statuta decretaque sunt, cum affuerit dominus & uenerabilis collega fraterque Alexander, ipse uobis, quibus & præfuit & interfuit omnibus, explicabit. Annuntiamus etiã uobis de concordia sacratissimi pascha nostri, hanc partem quoque uestris precibus obtinuisse perfectionem. Ita ut omnes orientales intrepide, quotquot non fecerunt prius nobiscum & cum Romanis, ijsque qui à primis temporibus obseruarunt, de cetero nobiscum celebrent. Gaudetes igitur tantis perfectionibus, obque publicam pacem & omnium sectarum amputationem, accipite honorificentius & amantius collegam nostrum uestrum episcopum Alexandrum, cuius admodum sumus presentia delectati, quicquid hac ætate tantum laborem subiit uestre communis quietis conficiendæ gratia, ut quæ bona essent dogmata firma retinerentur, per dominum nostrum Iesum christum, secundum uoluntatem confecta, ut quidem credimus, dei & patris, in spiritu sancto, cui gloria in secula seculorum, amen.

TRINITAS COESSENTIALIS ET SEMPITERNA.

Atque

Atque hanc quidem medicinam adhibuit Melitio diuinus ille Pontificum conuentus. Remanere tamen usque in hoc tempus dementia illius reliqua, suntque ibi monachorum agmina quedam, qui neque sani dogmatis fidem habent, & nouos in re ecclesiastica ritus usurpant, non abhorretes ab amicitia Samaritarum & Iudæorum. Sed rex literas misit ad eos quoque episcopos qui ad conuentum uenire non potuerant, & illos que acta essent certiores fecit. Quarum exemplum operæpretium facturum me putauit, si narrationi infererem, cum ex his amor erga deum ipsius planè perspicui possit.

Caput X

Constantinus Augustus ecclesiis. Reipsa & de mea felicitate comperi, quanta sit benignitas diuinæ potestatis: itaque & in hoc ante omnia mihi proposui elaborandum, ut à beatissimis catholicæ ecclesiæ turbis, una fides & concursus dilectio ac erga omnipotentem deum pietas obseruaretur. Sed quoniam hoc aliter stabili firmoque ordine constitui non potuit, quam in cœtu omnium aut saltem plurimorum episcoporum coacto, singulatim inter ea quæ sacratiss. ad cultum pertinet dijudicaretur, Eam ob rem quam plurimis collectis, me quoque, tanquam uno è numero uestro præsentem: Minime enim negauerim, quo maxime gaudeo, esse in societate ministerij uestris, & de omnibus conueniente inquisitione tractatum fuit, dum omnia contemplanti Deo placita sententia ad concordiam unitatis producerentur in lucem, neque quicquam dubium ambiguumque in fide usquam relinqueretur. Ibi etiam quaestione mota de sacratissimo pascha die unanimi sententia decreuere, rectum esse ubique gentium illud eodem die celebrari. Quid enim à nobis honestius quid grauius fieri possit, quam istam festiuitatem, unde spem habemus immortalitatis, eodem ordine & manifesta ratione obseruare infallibiliter uniuersos? Ac primum quidem indignum uisum est, peragere sanctissimam illam festiuitatem consuetudinis Iudaicæ imitatione, qui ipsi nefarie manibus proprijs excæcant animos suos: possumus enim Iudæorum reiecta gente, ueriores ordine, qui à tempore passionis & die est hucusque seruatus, completionem obseruationis huius, etiam ad futura secula transmittere. Proinde nobis cum inimicissima turba Iudæorum commune esse nihil debet, qui à saluatore in aliam sumus uiam inducti: quorumque sacratissimo cultui legitimus cursus ac decem præscriptus est. Hunc igitur unanimiter tenentes fratres uenerabiles, à turpi illa conscientia sese quisque nostrum abstrahat. Est enim profecto perquam absurdum, gloriari illos absque magisterio suo hæc à nobis seruari non posse: quorum quæ potest obsecro esse intelligentia. Qui ab illo tempore quo dominum intemerunt, metibus capti, non ratione, sed quodam effreni impetu sequuntur quo quemque insita rabies sua impulerit. Ex eo hac quoque in parte ueritatem usque adeo non uideat, ut semper multumque erroribus implicati, pro conueniente

Nn 3 ueniente

Secundarios illos inuit

ἐκ τούτου

ueniente emendatione, eodem in anno iterum pascha celebrent: Quid est igitur quod illos suadet sequi, quos horribili errore laborare constat. Non enim certe iterum eodē in anno pascha feriari sustineamus. Sed his etiam demptis par erat prudentiam uestram summo studio & ardentissimis uotis anniti ne quam similitudinem puritas animi uestri referret rituum hominum pessimorum. Ad hæc etiam hoc cogitandū est, nefarium esse, in re tanta, & tantæ festiuitatis cultu discrepātiā inueniri. Vnam enim tradidit nobis libertatis nostræ diem Saluator noster: nēpe illam sacratissimæ passionis, unam item uniuersalem esse uoluit ecclesiam, Quæ & si partibus in multa ac diuersa loca distributa est, uno tamen spiritu, id est diuino consilio fouetur. Hoc quoque consideret sapientia sanctitatis uestræ: quā sit horrendam & deforme, eisdem diebus alios esse ieiunij, alios conuiuij operatos. Postq̄ Paschales ferias, alios festa & quietem sectari, alios seruire ieiunij. Ipsa igitur diuina uult prouidentia, quod & uos ipsos sentire confido, hæc conueniente emendatione perfici, & ad unam quandam formam reduci. Eam ob rem cumq̄e perfici hoc æquum sit, ne quā nobis cum parricidis & domini nostri iugulatoribus intercedat communitas: cumq̄e constitutio ipsa sit honesta quam sequuntur uniuersæ occidentalium, meridionalium, Septentrionalium orbis terræ partium ecclesiæ, atque etiam nonnullæ in quibusdam Orientalibus locis, ideo in præsentia iudicauerunt omnes conuenire, & ego uestram sapientiam libenter esse facturam promisi, ut quod quidem in Romana ciuitate, Italiæque & Africa tota, itemq̄ Ægypto, Hispanijs, Gallijs, Britannijs, Libya, uniuersa Græcia, & Præfectura Asiana ac Pontica, & in Cilicia, concordia sententia obseruatur, id uestra quoque intelligentia cupide amplectatur: quam considerare decet, non modo quanto amplior memoratis in locis ecclesiarum sit numerus, sed etiam iustissimum esse ut omnes communiter, id maxime uelint, quod rationis exquisitio exigere uideatur, neque ullam nobis cum Iudaico periurio communitatem esse oportere. Utq̄ dicam in summa breuiter quod res est, omnium communis placuit iudicio sacratissimam paschatis festiuitatē, una eademq̄ die peragere: nam minime debet esse in tanta sanctitate ulla dissonantia: uisumq̄ est hanc sententiam, honestatem summam comprehensurā, in qua nulla prorsus esset alieni erroris & peccati confusio. His ita institutis, suscipite lubentibus animis cælestem gratiam & planè diuinum mādātum, Quicquid enim in sacris episcoporum concilijs constitutum fuerit, id ad diuinam uoluntatem est referendum. Quare quæ à uobis perscripta sunt omnibus dilectis nostris fratribus exponere, & ipsi superius dicta, ac obseruationem sacratissime diei suscipere & constituere debetis. Ita cum in diu desideratum uestræ affectionis conspectum uenero, in una eademq̄ die sanctas uobiscum ferias celebrare, & undique gaudio uoluptateq̄ affici à uobis potero, ubi uidero

dero diabolicam sæuitiam à diuina potentia nostris actis esse sublatam, florente ubique uestra fide paceq̄ ac concordia. Seruabit uos deus, fratres dilecti.

Caput XI

Hæc scripsit ijs qui abfuerant. Sed præsentibus numero decem & octo supra trecentos, beneuolentia summa complexus, & suauissima oratione allocutus est; & muneribus affectit, omnibus etiam cœnam dedit, uno in loco plurimis sedibus præparatis præcipuos adhibens mensæ suæ, reliquis passim iussis discumbere. Conspicatis autem quibusdam dextros effosis oculos, intellecta constantia pietatis illorum ob quam hoc supplicium passi fuissent, admouit labra sua sauciatis locis, credens se inde benedictionem fugere. Sed peracto conuiuio, rursus omnibus dona tribuit, misit & literas præfectis prouinciarum, quibus imperauit, ut frumentum præberetur uirginibus ac uiduis, & ijs qui diuinis functionibus uacarent, ea quidem mensura, quam magis ipsius benignitatis ambitio, quàm accipientium usus conferat: horum trientem etiamnum accipiunt. Cum Iulianus quidem ille impius eripuisset uniuersa, qui uero ei successerat, ea quæ iam dantur imperasset præberi, quod tunc fame grassante uectigalia essent imminuta. Quod si tripulum fuit in Constantina collatione, facile fuerit uolenti perspicere illius regis munificentiam. Sed ne hoc quidem mandandum silentio uisum est. Rixatores enim quidam accusationes aduersus aliquot episcopos composuerant, illarum libellos obtulerant regi, qui acceptis, antequam concordia persiceretur, mox lino colligauit & obsignauit annulo suo, iussitq̄ afferuari. Postea cōsensionis opere absoluto, prolatos in medium coram omnibus inflammauit, iureiurando dato, nihil esse quicquā illorum à se lectum. Non enim, inquit, sacerdotum exorbitationes uulgo innotescere oportet: ne illis offensi, ad delinquendum reddantur audaciores. Aiunt & hoc adiecisse. Se si forte oculis conspexisset suis episcopum alienum torum labefactantem, obrecturum paludamento sceleratum facinus, ne cui forte cernentium illud uisum noceret. Hac monitione tantoq̄ honore sacerdotibus habito, hortatus est ut suum quisque ouile capesseret. Ego autem Arianorum execrandæ peruersitatis causa, qui non solum communes patres despiciunt, sed etiam suos negant, inseram narrationi epistolam Eusebii Cæsariensis quam scripsit de fide, qua manifeste redarguitur furor illorum: hunc enim uenerantes ut consentientem, scriptis eius prorsus cōtraducunt. Scripsit autem hanc epistolam, Arianis quidem defectionem ipsius, ut apparet, insimulantibus: sed scripta ipsa scriptoris propositum, & quæ de ecclesiastica fide sint acta melius declarabunt.

Cap. XII

Quæ sint acta in magna synodo Nicææ coacta, uideamini iam aliunde didicisse: solent enim rumores rerum gestarum certam iudicationem præcurrere: sed ne qua de fama, alienū ueritatis nuntium accipiatis, necessitate

tate suadente, transmisiimus uobis, primum propositam fidei à nobis defecti
ptionē, deinde alteram quam ipsi edidere adiectis quibusdam ad nostras
uoces. Nostra igitur descriptio corā dei amantiss. rege pellecta, & bona pro
bataq; inuenta, ad hunc sese modum habet.

FIDES à nobis exposita, ita ut accepimus à ueteribus episcopis, & in prima
institutione, & cum lauacro tincti sumus, quemadmodum docent diuinæ
scripturæ: nosque in presbyteratus ac episcopatus functione credidimus at
que docuimus, itaque & nunc credentes proponimus fidem nostram. Ea
hæc est. **Credo** in unum deum patrem omnipotentem, factorem uniuers
orum uisibilem ac inuisibilem, & in unum dominū Iesum Christum, dei
uerbum, deum ex deo, lumen ex lumine, uitam ex uitā, filium unigenitum,
primogenitū totius creationis, genitū ex patre ante omnia secula, per quem
& omnia facta sunt. Qui propter nostram salutem carnem induit, & inter
homines est uersatus, excruciatu, tertia die resurrexit, & ascendit ad patrem,
reuerurusq; est in gloria iudicatū, uiuētes & mortuos: credimus & in unum
spiritum sanctum, horum quemq; esse & subsistere credentes, patrem uere
patrem, & filium uere filium, & spiritum sanctum, uere spiritum sanctum:
quemadmodum & dominus noster mittens ad prædicationem discipulos
suos dixit, profecti docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomen pa
tris & filij & sancti spiritus. Quæ affirmamus ita nos tenere, itaque sentire:
tenuisseq; & olim ita, & in hac fide conspirasse, etiam si mors sit subeunda,
anathemate excludentes omnem impiam sectam. Hæc nos ex corde & ani
ma sensisse, ex quo sapere cœpimus, & nunc in ueritate sentire profiteriq;
deum testamus omnipotentem, & dominum nostrum Iesum Christum,
possumusq; certissimis probationibus demonstrare & uobis planum face
re, præteritis quoq; temporibus ita nos credidisse atque prædicauisse. **Hæc**
fide nostra exposita, nullus fuit cōtradicens locus: sed primū est dei aman
tissimus rex, rectissime comprehensam fuisse testatus, & se ita sentire con
fessus: illiq; accedere cunctos, & his dogmatis subscribere cohortatus est sic
quidem ut una tantum obiectio, **COESSENTIALITATIS**, ascriberet
tur, quā & ipse est interpretatus, dici Coessentialem, qui nulla corporali affe
ctione, nulla diuisione, nulla recisione, ex patre subsisteret, cum fieri nō pos
set, ut materiæ ac corporis expers intelligibilis natura, corporalem affectio
nem aliquam sustineret. Hancq; esse sententiam dignam diuinis & arcanis
dictis. Ita philosophabatur sapiētia & pietate summa rex noster, at illi præ
textu addendæ dictionis **COESSENTIALITATIS**, hæc descriptionem
confecerūt. **FIDES DICTATA IN SYNODO.** Credimus in unū deum
patrem omnipotentem, factorem omnium uisibilem ac inuisibilem. Et
in unum dominum Iesum Christum filium dei, genitum ex patre, unigeni
tum, hoc est, ex essentia paterna. Deum ex deo, lumen ex lumine, deum ue
rum ex

rum ex deo uero, genitum nō factum coessentialem patri, per quem facta
sunt omnia caelestia & terrena. Qui propter nos homines & propter nostrā
salutem, descendit & carnem humanitatemq; induit, excruciatu, resurrexit
tertia die, ascendit in caelos, ueniet iudicatum uiuentes & mortuos. Et in san
ctum spiritū. Qui autem dicant, fuisse aliquando cum non esset, & non fuisse
se antequam nasceretur, & factum esse de nihilo, aut assentes ex alia sub
stantia, aut essentia esse mutabilem, aut uariabilem filium dei, eos anathe
mate exterminat sancta uniuersalis & Apostolica ecclesia. Hæc descriptio
ne ab ipsis subiecta, non relinquētib; nobis inexactum quod dictum
erat, Ex patris essentia, & **COESSENTIALEM** patri, rursus quæstiones
& responsiones mouebantur, examinabaturq; ratio significationis dicto
rum. Ibi illud **EX ESSENTIA** fatebantur demonstrare, esse ex patre
quidem, sed non ut partem patris. Hactenus igitur & nobis rectum esse ui
sum est assentiri sententiæ doctrinæ pietatis, quæ subijceret ex patre esse fi
lium, non tamen ut partem essentiæ illius. Itaque & huic sententiæ ipsi quo
que accessimus, & dictionem admisiimus, cum nobis ob oculos uersaretur, *τὸ ὁμοιωσι*
pacis propositum, & in recta sententia perseveratio. Similiter & illud **GE
NITVM**, suscepimus. Aiebant enim quod **FAC TVM** dicitur, conueni
re reliquis communiter creaturis conditis per filium, cum quibus filius con
ferri non possit, proinde ipsum non facturam esse similem ijs quæ ipse fe
cisset, sed præstatoris essentiæ quā ut creaturæ ulli apponi deberet, quam
genitum ex patre docent diuina oracula, modo ineffabili & incomprehen
sibili ab omni genita creatura. Ita & in hoc, **COESSENTIALEM** esse pa
tris filium, excusis rationibus, conuenit. Non corporali sanè, neque mor
taliū animātum modo: quippe neque per diuisionem, nec recisionem es
sentiæ. Imo ne affectionē quidem aliquam, aut mutationē narrationem uē
potentiæ paternæ, ab his enim omnibus aliena ingeniti patris natura: sed
hoc sibi uelle, **COESSENTIALEM** esse patri, nullā penitus habere cum
natis creaturis filium dei similitudinem, esseq; tantum omnibus modis si
mitem patri à quo genitus sit, non ex alia ulla substantia essentiæ uē nisi pa
terna, cui & ipsi accedere cum tali interpretatione rectum esse censuimus.
Nam priscos quosdam doctos & celebres Episcopos scriptoresq; scimus
in disputatione deitatis patris ac filij inter alia etiam hanc dictionē **COES
SENTIALIS** usurpasse. Hæc de exposita fide dicta sint, in qua cōcorda
mus uniuersi: non quidem absq; exquisicione, sed iuxta explicationem intel
lectus, quam coram dei amantissimo rege expendimus, congruētem cum
rationibus prædictis. Etia anathematismo ab ipsis post fidei expositionem
adiecto assentiendum esse duximus, quod à scriptura alienas uoces exclu
derent, à quibus penè uniuersa cōfusio & perturbatio ecclesiæ immissa fuit.
Cum enim diuini instinctus scriptura nulla, habeat illud **DE NIHILO**,
& illud

& illud fuit aliquando cum non esset, & quæ deinceps adduntur, rationem A habere arbitrati huiusmodi, dici ac doceri, assensu sumus decreto bono & honesto, neque enim unquam antehac collegimus talium uerborum usum. Præterea excludi anathemate, hoc, ANTE QUAM NASCERETUR NON ERAT, non absurdum iudicauimus, cum omnes confiteantur eum esse filium Dei prius etiam quam nasceretur carnaliter. Iam uero Dei amatissimus rex ratione etiam declarauit esse eum iuxta Diuinam generationem suam ante omnia secula. Nam actu nondum genitum fuisse potentia in patre semper genitabili modo, cum sit pater semper pater, ut & rex semper & saluator, denique omnia, potentia semperque se habeat ad eundem modum & similiter. Hanc necessario uobis transmisiimus, charissimi, explanationem occultioris exquisitionis & consensionis nostræ. Nam optima ratione tunc stetit usque ad ultimum tempus, quæ alieniora in descriptione uiderentur recedentes. Mox uero omni posita cōtentione suscepimus ea quibus nihil sequebamur. Visum est enim nobis placide expēdentibus, dictorum sententiam manifeste conuenire cum ijs quæ paulo antè in nostræ fidei expositione confessi fueramus.

Cap. XIII

Non esse igitur nouam appellationem Coessentialitatis, neque exco- gitatam ab illius conuentus patribus, sed à maioribus ad posteritatem deuolutam, perspicuum testimonium dixit Eusebius. Idem & hoc illa in epistola docuit, omnes qui tum conuenissent, unanimiter suscepisse expositionem fidem, sed alibi quoque testatur cum honorifica imperij Constantini Magni mentione. His uerbis: atque ille quidem hæc locutus Romana lingua per interpretem: fecit illis consultandi de proposita re copiam. Ibi illi priores horum culpam in uicinos suos conferebant, at hi & defensiones afferebant, & mutuas reprehensiones. Cum autem ab utraque parte proposita plurima fuissent, disceptatioque esset initio, perquam uehemens, au- diebat rex patienter omnia, & quieta intentione ea quæ proponebantur as- sumebat, & uicissim utriusque partis dicta sustentans, paulatim coniunge- bat secum contentiosos aduersatores, necnon placide singulos compellans oratione græcissima, cuius linguæ imperitus non fuit, & erat miti ac suauiter in- genio, alios oratione conciliabat sibi, alios deterrebat, collaudatis autoribus utilis sententiæ. Neque destitit illos ad concordiam urgere, donec uniuersos à disceptationibus in eiusdem sententiæ ac dogmatis societatem abduce- ret, ut & coniungerentur in fidei professione, & in festiuitatis salutari tem- pus idem, uniuersi consentirent. Corroborantur autem iam ea quæ omni- bus fuerant communiter uisa, etiam scripto & uniuersuiusque signatione. Et paulo post rursum hæc similiter apposuit. His ad talem modum constitutis, dimisit consilium, facta singulis redeundi domos suas potestate. Quibus cum gaudio reuersis, ualuit postea una illa inter omnes sententiā, de qua coram rege conuenerat

ἐξυμνήτως
legendum

περὶ μὲν
ἐστὶν ἐπι-
φανίου
ὅτι ἐστὶν
ἐν τῷ
κρίματι

continerat, coalescentibus quasi in unum corpus ijs qui dudum dissipati fuerant. Ipse rex ex hac perfectione lætatus, per has literas Synodi fructus uberrimos, cum ijs qui adesse non potuerat, communicauit, populoque ubique cum urbano tum rustico pecuniarias largitiones liberalissime decernens, celebrauit festiuitatem Vicennialium, id est, uigesimali anni Imperij sui. Sanè fautores Arii, etiam si impium non ducerent contradicere alijs patribus, saltem huic, quæ ipsi admirari solent, docenti unanimum illum consensum fuisse, fidem habere cōueniebat. Sed quandoquidē cum placitis suorum quoque patrū conflictantur, at illi turpitudinis & horrois plena Arii morte cōsiderata, fugere debebant summis uiribus impietatem quam peperit. Cum autem genus mortis illius non omnibus notum esse uideatur, placuit & illud narratione nostra exequi.

Cap. XIII

Cum non modicum tempus ille Alexandria consumpsisset, rursum Animum ad debacchandum in ecclesias appulit, negareque cepit impietatem & polliceri consensionem expositam patrum se recepturum esse. Sed cum neque diu Alexandro neque successori cum præfulatus tum pietatis illius Athanasio probaret causam suam, redijt adiutus ab Eusebio Nicomedensi Constantinopolin. Vbi quas ille turbas dederit, & iusti in illum iudicis sententiā, apertissime exposuit per omnia opt. Athanasius in ijs quæ Appioni scripsit. Quam ipsam quoque partem insertam narrationi subiicimus. Ego Constantinopoli non fui tempore mortis illius, sed audiui relationem Macarij presbyteri qui tum affuit. Accersitus fuerat à Constantino Arius annitentibus Eusebianis, qui cum comparuisset, interrogat rex, an tenet fidem catholicæ ecclesiæ: tum ipse iureiurando affirmauit recte se credere, & exemplū scripturæ fidei suæ, principi obtulit, celatis omnibus, quorum causa ab Alexandro episcopo eiectus ecclesia erat, & simulatione referens dictiones scripturæ. Itaque absoluit Imperator iuratum non sensisse ea, quorum insimulatus ab Alexandro, fuisset ecclesia eiectus, sic locutus: si recta est fides tua, probe iurasti: sin est impia fides tua, & iurasti, iudicium de te erit Dei de cælo. Atque ita egressum à rege uoluerit Eusebiani illum solitari ui introducere in ecclesiam, sed beatus Alexander restitit illis, quod negaret inuentorem hæreseos in ecclesiam recipi oportere. Ibi deinde ad miras peruentū est ab Eusebianis qui dicerent, quemadmodum perfecissent ut ipso inuito ab Imperatore accerferetur Arius, ita Arium quamuis ei contrarium esset, postero die unā cum ipsis in eius ecclesiæ communione futurum esse, erat autē cum hæc diceret sabbatum. Eam ob rem episcopus Alexander perquam contristatus, ecclesiam intrat, & manus attollit ad deum, seque cum lamentis in facie hūmi prosternit in sacrario, & iacens in pauimento orabat: aderat & Macarius qui & ipse orabat, & audiebat clamātem episcopū. Duplex autē erat postulatio, Si Arius est cras futurus in cōmunitate ecclesiæ

ecclesiæ, dimitte me seruum tuum, neque perdas iustum cum impio. Sin par-
 cis ecclesiæ tuæ, cui te scio parcere, flecte oculos tuos ad uerba Eusebiano-
 rum, neque tradas in uastationem & probrum hæreditatem tuam, auferetque
 Arium è medio, ne ipso introeunte in ecclesiam, ipsa etiam unà cum eo secta
 recipi uideatur, neque sit posthac ullum inter pietatem ac impietatem discer-
 men. Hæc precatus Episcopus decessit inde cum summa sollicitudine, acci-
 ditque res admirabilis & inopinata. Eusebianis enim interminantibus, ipse
 quidem orabat Episcopus: Arius autem Eusebianorum fiducia admodum
 procax, secessit tanquam ad uentris opus in sellas quasdam, ac mox ut scri-
 ptum est, pronus crepuit medius, prolapsusque statim est exanimatus. Hic
 finis fuit Arii, quem concordem suum summo pudore confusi sepelierunt
 Eusebiani. At beatus Alexander gaudente ecclesia cœtum celebravit, in pie-
 tate & dogmatum ueritate, cum omnibus fratribus, adorans & magnificas
 decum ualde: non quod illum mortuum esse lætaretur, quod absit (omnibus
 enim est hominibus hæc lex posita ut quisque semel moriatur) sed quia nõ
 humani iudicij sententia declarata, sed ipse dominus iudex fuerat inter mi-
 nas Eusebianorum & preces Alexandri, condemnata secta Ariana, quam
 demonstrasset indignam esse communitate ecclesiastica, fecissetque palam
 illum quamuis testimonium haberet Imperatoris omniumque mortalium,
 à ueritate tamen esse damnatum. Talibus manipulis scelerati seminis colle-
 ctis, uestibulumque intuitus futuræ pœnæ suæ Arius, suam ipse impietatem
 supplicio accusauit. Sed iam ad narrationem Imperatoris pietatis nos con-
 uertamus. Omnibus enim subiectis Romano imperio populis literas mi-
 sit, quibus hortabatur illos, ut à pristino errore reuocati, saluatoris nostri di-
 sciplinæ se traderent erudiendos, atque uniuersos ad ueritatem deducens,
 Episcopos insuper ad instaurationes ecclesiarum excitabat, non literarum
 modo cohortatione, sed suppeditatione etiam ambitiosa pecuniarum & te-
 rum necessariorum ædificationi: quod ipsum & scripta indicant, hoc exem-
 plo.

Cap. xv

Victor Max. Constantinus Augustus Eusebio. Persequente ad hoc
 usque tempus tyrannide & nefarijs consilijs famulos Christi saluato-
 ris nostri, credo charissime frater, neque dubium mihi est, quoniã omnium
 ecclesiarum res, aut negligentia corruptæ, aut metu impendentis iniuriæ di-
 minutæ sint: nunc uero reddita libertate, & dracone illo à publicis administra-
 tionibus, Dei quidem prouidentia, nostro autem ministerio repulso, in ea
 sum opinione, nemini esse diuinam potetiam absconditã, omnesque qui aut
 metu, at infidelitate, aut peccatis fuerint implicati, cognito eo qui essentiali-
 ter est, ad uerum & rectum uitæ statum reuersuros esse. Quibus igitur aut tu
 præes ecclesijs, aut quo alios Episcopos, presbyteros, diaconosque in loco
 præesse nostri cohortare ut studium operamque suam rebus Ecclesiasticis im-
 pendant

pendant, ut aut quæ restant perficiantur, aut ampliètur, aut sicubi opus fue-
 rit, noua ædificia excitentur: petes autem & ipse & reliqui per te necessaria
 à præsidibus nostris & prouinciali magistratu, quibus & ipsi scripsimus ut
 summo studio petitionibus sanctitatis tuæ obsequantur. Deus te seruet fra-
 ter charissime. Huiusmodi epistolas de ecclesiarum ædificationibus ad sin-
 gularum prouinciarum Episcopos dedit. Quæ autem scripserit Eusebio pa-
 læstino de curatione sacrorum librorum, ex ipsis cognosci literis rectissime
 poterit.

Caput xvi

Victor Constantinus Augustus Eusebio. In urbe quæ nostrum no-
 men complectitur, auxiliante saluatoris Dei prouidentia, ingens ho-
 minum multitudo sese addixit ecclesiæ, ita admodum augete omni-
 um ibi numero, admodum dignum uidetur etiam ecclesias in ea plures cõstrui.
 Tu igitur suscipe prompto animo placita uoluntatis nostræ, quod & pruden-
 tiæ tuæ significare æquum censuimus, ut in membranis bonis quinquagin-
 ta codicum, cures planè & dilucide ab artificibus scripturæ elegantis peritis,
 exarari eos potissimum sacrarum literarum locos, quorum uerba doctrine &
 usui ecclesiarum maxime censueris conuenire. Dedit & clemetia nostra lite-
 ras, ad generalem dispensatoris nostrum, ut huic operi necessaria omnia sub-
 ministrari curet. Nunc erit sedulitatis tuæ, ut huiusmodi codices quam celer-
 time conscripti absoluantur, qui autoritate literarum nostrarum conceden-
 tium hoc iuris tibi, duo publica uehicularum sumes quibus illi ad nos deporten-
 tur, perficiente negotium uno aliquo ex diaconis tuis. Ita enim potissimum
 bene scripti in nostrum facillimum conspectum uidentur esse peruenturi.
 Qui cum ad nos uenerit, humanitatẽ nostram experietur. Deus te confer-
 uet frater charissime. S A T I S esse hæc possunt, de quibus coniectura, uel iu-
 dictum potius fiat, cõuersum laudatissimum Regem fuisse totis uiribus ad
 studium pietatis: addam tamen & supra dictis saluatoris sepulchri susceptam
 ab illo curam. Cum enim cõperisset uesaniens & amentia simulachrorum
 cultus percitos subruisse sepulchrum dominicum, sperantes hac contentio-
 ne saluationis nostræ memoriam obliuioni mandatum iri, illo autem in lo-
 co extruxisse impuræ diuæ ædẽ ad Virginalis partus contumeliã, primum
 diuini abominandas substructiones, deinde aggerem propter sceditatem fu-
 nestorum sacrorum, longè ab urbe disijci ac dissipari, mox ex ædificari tem-
 plum maximum ac pulcherrimum imperauit. Quæ omnia planius docen-
 tur epistola missa ad eius ecclesiæ præfulem, Is erat tum Macarius cuius &
 antè meminimus, qui in magna synodo affuerat, armaque ceperat socia ad
 illius blasphemias prosternendas.

Cap. xvii

Victor Constantinus Max. Macario.

Tanta est gratia saluatoris nostri, ut nulla dicendi facultas præsentis mi-
 raculo sufficere posse uideatur. Nam significatione passionis illius san-
 ctissimæ

Etissima, tam diu obrutam terra, sic multorum annorum spatijs fuisse ignota
 tam, dum comuni omnium hoste sublato liberatis famulis suis appareret,
 omnem profecto admirationis stupore superat. Si enim omnes quotquot
 ubiq; terrarum sunt sapientes conuenerint, iussiq; hac re dignam orationem
 habere tentauerint, ne minime quidem parti contentione sua satis esse factu
 ri uidentur, usque adeo omne humanae rationis capacem naturam istius mira
 culi fides excedit, quo plane caelestia humanis plus ualere declaratur. Quia
 propter, hoc ego semper in primis atq; solum specto, ut quemadmodum
 sese cotidie nouis miraculis profert ueritatis fides, ita mentes omnium no
 strum in sancta lege, castitate ac unanimitate cupiditate studiosiores reddatur.
 Quod cum omnibus manifestum esse confidam, hoc maxime tibi persu
 deas uelim, nihil esse maiori curae mihi, quam ut sacrum illum locum, quem
 Dei mandato, de spurci simulachri impositione, tanquam deprimete quo
 dam pondere alleuauit, aedificiorum pulchritudine exornemus, qui ab initio
 quidem sanctus Dei iudicio fuit, sed multo postea sanctior prolata in lucem
 salutaris passionis fide effectus. Decet igitur prudentiam tuam, ita omnia
 instituire & preparare necessaria, ut non modo omnibus praestantior basi
 lica, sed etiam alia ad eum modum perficiantur, ne quid usquam locorum quod
 maxime eximium sit, hanc fabricam possit uincere. De murorum autem excita
 tione & opere, scito commisionem habere a nobis Draclianum amicum nostrum,
 qui nunc splendidissima gubernatorum nostrorum loca administrat, necnon
 istius provinciae praefectum nostrum. Imperatum enim est a pietate nostra,
 ut artifices ac operarii cum omnibus quae requiri ad aedificationem a tua fue
 rint certiores facti sapientia, statim per illius prudentiam tibi curentur. De
 columnis autem seu marmore, quicquid ipse contemplatione operis pretio
 sissimum ac aptissimum futurum statueris, da operam ut quamprimum no
 bis perscribas, quo undecumq; conueni possint ea quae conuenientia operi fu
 tura de tuis literis intellexerimus. Aequum enim est ut totius orbis terrarum
 maxime admirabilis locus digno splendore exornetur. Ipsius quidem Basi
 licae testudinem utrum laqueata, aut alio quopiam genere operis concluden
 dam censeas, uelim mihi significes. Nam laqueata auro quoq; illustrari po
 terit. Quod superest, sanctitas tua praedictos praetores certiores reddat,
 quot operarijs artificibusq;, & quantis sumptibus opus sit futurum, eaq; o
 mnia da operam ut ad nos quoq; quamprimum referantur: non solum de
 marmore & columnis, sed etiam de lacunari, si hoc tibi placuerit. Deus te con
 seruet frater dilecte.

Cap. xviii

Has literas pertulit ipsa Imperatoris mater, Egregia illa filij genitrix, &
 hab omnibus celebrata, tantae lampadis pares & nutrix pietatis. Ea igitur
 tur tedium itineris, senectus etiam labore contempto suscepit, non enim diu
 post illud mortua est, nata annos octoginta. Mox autem ubi locum conspe
 xit qui

xit qui admisisset communis salutis tormenta, abominandum illam aedem
 dirui & aggerem exportari iussit: oppresso uero sepulchro iam apparente,
 uisae quoque sunt iuxta dominicum monumentum tres defossae cruces, qua
 rum nemo erat qui non pro certo haberet, unam fuisse domini saluatoris no
 stri, duasq; reliquas simul aetorum in crucem latronum. Ignorabatur tamen
 illa quae dominicum tetigisset corpus, & pretiosi sanguinis stillicidia excepisset.
 Sed beatus Macarius praeful urbis illius, tali ratione dubitationem hanc
 explicauit. Foeminae enim primariae quae diuturno morbo teneretur, singu
 latim quamq; crucem cum ardentibus precibus admouit, atque ita arcana uis
 cognita est. Cum enim primum haec crux muliebri corpus contigisset, gra
 uem mox repulit morbum, & illam pristinae restituit sanitati. Ita Imperato
 ris mater comperta re quam desiderauerat, clauorum alios Galeae regiae inse
 ruit, qui praesidio essent capiti filij sui, & hostium tela repellerent: alios frenis
 equestribus coniunxit, & regi protectionem parans, & priscum uaticinium im
 plens: longum enim est cum Zacharias propheta clamat: Et quod in frenis
 fuerit, sanctum erit domino omnipotenti. Particulam autem crucis saluato
 ris, in Regia collocandam seposuit, reliquum ex argento fabricata capsula
 in eam inclusit, episcopoq; urbis dedit asseruandam, ut monumentum salu
 tis extaret ad posteritatem. Undiq; autem omnis generis materiam artifi
 cibus suppeditans, maxima & clarissima illa templa extruxit, quorum pul
 chritudinem & magnitudinem hoc loco exponere superuacuum duxi, cur
 rentibus illuc, ut ita dicam, uniuersis Dei amantibus ad tantae magnificentiae
 spectaculum. Fecit & aliud dignum memoria laudatissima illa & suspicien
 da Regina. Congregatis enim Virginalis uitae cultricibus plurimis, sedilibus
 praeparatis discumbere illas iussit, & ipsa ut famula circumiens ministrauit,
 cibum appones, & pocula porrigens, & uinum infundens, & pelui allata de
 uase manali affudit aquam manibus illarum. His & alijs consimilibus pera
 ctis redijt ad filium, & multis praecipis de pietate filio datis, ualedicendiq;
 benedictionibus consumatis, ex hac uita in meliorem transijt. Atq; illa qui
 dem mortua eo fuit affecta honore qui deberetur tanta cura tantoque fer
 uore persecuta cultum omnium creatoris dei. At Arij factio ad consilia im
 probissima reuersi sunt.

Cap. xix

Ea enim de causa manus suas non subtraxere concordiae fidei, quo in
 duti ouium pelles, ut lupi grassari possent. Nam diuino Alexandro qui
 Antium conuenerat oratione sua, illo inquam Byzantio, hoc enim tum nomine Co
 stantinopolis appellabatur, in uitam meliorem translato, Eusebius aduocatus
 impietatis, oblitus earum legum quas paulo ante cum alijs pontificibus consecra
 uerat, mox Nicomedia deserta Constantinopolitanum arripuit solum, cum
 plane Canon interdicit omnibus cum presbyteris tum Episcopis, transgres
 sione in alias atque alias urbes. Mirum tamen esse non debet, fuisse audaces

Qo 2 illos in

illos in prætereundo alias leges, qui ita contra unigeniti diuinitatem infanti uerant. Neque primū huic nouitari ille studuit, sed iam ante idem facere ausus fuerat: commissa enim sibi quondam Beruto, illam relinquens, Nicomediam occupauerat, qua postea est exactus synodi sententia ob manifestam impietatem suam, unaq̄ etiam Nicæa Theogonius, idēq̄ Imperator Constantinus alteris literis suis demonstrauit, quorum partem inferam narrationi huic, missarum Nicomedensibus. **Q**U I S imbuit talibus innocentem multitudinē: Nimirum Eusebius crudelitate tyrānica initiatus. Fuisse enim semper trāsugam sanctorum multis est uidere argumentis. Hoc enim partim cædes Episcoporum, sed uere Episcoporum, testantur, partim grauissima Christianorū infectatio manifestè clamat. Nam de illius erga me contumelijs nunc nō loquar. Quibus cum scuirēt maximæ aduersariorum concursiones, ipse oculos speculatores aduersum me intendebat, & propemodum armato ministerio præsto erat tyranno. Neque quisquam arbitratus sit non me ad hæc plana facienda paratum esse. Certissimum enim est iudicium, quod manifesto deprehendit à me cōtigerit presbyteros ac diaconos affectas Eusebij. Sed hæc omittam, quæ non indignationis meæ, sed pudoris illorum gratia protulimus. Hoc autem exercet cogitationem animi mei, quod intelligo uos ad societatem criminis uocari. De Eusebij enim institutione & peruersione, conscientia uestra à ueritate discessit. Medicina tamen non sera fuerit, si nunc saltem delecto episcopo fideli & integro respexeritis ad deum, quod & in præsentia est potestatis uestræ, & iam pridem debuerat iudicio uestro perfectū esse. Ille quē memorauimus Eusebius magno prece à quibusdam tum adiutus, huc peruenit & impudenter rectitudinem ordinis acquisiuit. Sed cum de hoc Eusebio charitati uestræ pauca scribenda sint, meminit patientia uestra coactam esse Nicæa synodum, cui & ego reuerenter affui ministerio conscientia meæ: nullo alio consilio quā ut omnes in concordiam redigerentur, utq̄ penitus redargueretur exterminareturq̄ negotium illud, motum Arii primum Alexandrini dementia, confirmatum autem mox Eusebij absurdo & exitiali studio. Sed eundem illum Eusebium, quo censetis, charissimi honorabilissimiq̄, discursiois labore, nempe conscientia superatum, quōue pudore cum conuicto omni ex parte mendacio cōflictatum esse: Subornauit enim diuersos qui pro se apud nos deprecarentur, & ipse petijt auxilium nostrum, ne tanti delicti condemnatus priuaretur honoribus suis: deum facio horum testem, qui nobis bonitate sua perpetuo absit. Me enim etiam peruertit, & indecenter seduxit ille, quod uos quoq̄ scire debetis. Nam tūc omnia quæ uoluerat obtinuit, cum malitiā animo suo penitus absconderet. Sed quæ nuper, ut alia præteream facinora prauitatis ipsius, eum Theogonio socio uesaniae suæ designarit, quæso cognoscite. Imperaueram ut Alexandrini quidam, quod à fide nostra dese-

stra defecissent, huc mitterētur: nam illorum ministerio dissensionum uidebatur flamma excitari. At isti honesti boniq̄ episcopi, quos semel Synodi ueritas referuarat pœnitentiæ, eos non receperunt, ut essent tuto apud se loco, sed uitæ suæ malitiam cum eis communicauerunt. Eam ob rem hoc cepimus aduersus ingratos istos cōsiliū, ut iuberemus arreptos ipsos in remotissima loca deportari. Quod restat, uestrū est ea fide Deum spectare, qua ubique hoc fieri soleat, quæq̄ esse transigiq̄ omnia deceat. Ita nos si habemus episcopos castos, orthodoxos, humanos, gaudemus. Quod si quis audacter inconsulteq̄ ad memoriam, ad laudem pestium illarum exarserit: illius statim audacia ministri Dei, hoc est mea executione, cohercebitur. Deus uos conseruet fratres dilecti. **A** T Q U E I L L I tunc honoribus spoliati urbibusq̄ eiekti sunt: commissa Nicomediae administratione Amphion, Nicæa Chresto. Sed rursus solitas fraudes usurpantes, pro comiteu fallaciæ uidentes esse humanitatem Regis, renouato certamine pristina potentiam recuperarunt.

Caput XXI

SEd Eusebius, ut dictum est, uiolenter occupato præsulatu Constantino Spolitano, potentia incrementa faciebat, & familiaris effectus Imperatori, confidentiaq̄ de frequēte consuetudine capta aduersus propugnatores ueritatis rursus produxit machinas suas. Ac primū prætexens cupiditatem uisendorum Hierosolymorū, hac fraude circumuēto Imperatore, quod diceret se teneri desiderio celebre ædificationis opus cōspiciendū, magno cum honore illinc discessit, attribuyente ei Imperatore & uehicula & comitatum. Adiunxit huic se & Theogonius Nicæus socius, ut antè diximus, improborum consiliorum ipsius. Cumq̄ uenissent Antiochiam amico uultu omnia illis benigne præstabantur, nam ueritatis propugnator Magnus Eustathius, omni fraterno amore eos complexus est. Vbi autem ad sacra deuenissent loca & uidissent concordēs suos, Eusebium Cæsariensem, Patrophilum Scythopolitam, Aetium Lyddæ, Theodotum Laodicæ Episcopum, & alios Ariana labe inquinatos, indicarūt eis turbarum consilia, & unā cum ipsis Antiochiam inuaserunt: & aliorum quidem aduentui deductionis honor prætendebatur, sed quod clanculum conficiebatur, bellum erat aduersus pietatē. Conducta enim muliercula quæ corpus suū prostitueret, & lingua illius obsequiū mercati consilium conuocarunt: deinde alijs omnibus exclusis miserimā introducūt mulierculam, quæ infantem præ se ferens lactentem aiebat cū impudentibus clamoribus susceptū genitumq̄ illum ex Eustathio. At ille qui calumniā manifeste cerneret confictam cōtra sese, postulabat ut si quē testem haberet eius rei eum in mediū produceret: quæ cū habere se negasset, iustitiam ei defertur à iustissimis iudicibus, clamante palam lege probationes duum triumue testiū confirmatione ualere. Et statuente Apostolo postulationē aduersus presbyterum, nisi confirmato cri-

mine duum triumue testium nō admitti oportere. Sed hi spretis legibus diuinis, accusationē intestatā contra tantū uirum admittunt, cum q̄ illa confirmaret iureiurādo clamores suos, puerum esse Eustathij, mox ueritatis amici iudices contra illum, ut adulterū pronuntiauerunt. Refragantibus autem alijs Pontificibus, qui non pauci aderant, respectu apostolicorū dogmatū, & ignoratione eorū quæ mouerētur, manifeste cōtradicientibus, prohibentibusq̄ sententiæ iniustæ parere Magnū Eustathiū, abiere illius fabulæ compositores quāprimum ad regem, eiq̄ persuadēt ueram accusationem, & iustam fuisse condemnationis sententiam, exiliumq̄ conficiunt, tanquā adultero & tyranno pietatis & castitatis athletæ. Cap. XXI

AT que est ille per Thraciam abductus in Illyricam quādam urbem. Sed hi primū surrogant Eulaliū, quo paulo pōst uita functo, uoluerant illo transferre Eusebium Palæstinum. Cui cum & ipsi contraria ea res esset, insuperq̄ prohibente imperatore, subicere Euphronium, quo & ipso mortuo, uixit enim in hoc honore annum tantū unum & paucos menses, Placentio præsulatum ecclesiæ illius tradidere. His autem cunctis occulte inerat Ariana labe, ideoq̄ plurimi studiosi pietatis, cum sacerdotes tum plebs, desertis ecclesiasticis cœtibus, priuatim conueniebant. ij uocabantur Eustathiani quōd talis coitio post Eustathij exilium extitisset. Illa uero miserissima muliercula morbo grauissimo & diurno correpta, prodidit insidias & tragœdiam illam detexit, non duobus tribusue, sed compluribus sacerdotibus illis fraudibus indicatis. se enim aiebat pecunia conductam ad illam calumniam, non tamē falsam omnino iuratam fuisse, Eustathij enim fabri cuiusdam puerum esse. Atque hæc Antiochiæ bellissima illa molita est factio. Caput XXIII

His temporibus & Indis illuxit diuinæ cognitionis iubar. Cū enim ubique celebris Imperatoris uirtus ac pietas, & uicini barbari docti essent præstare pace frui, quā bello decertare, commiscebantur ubiq̄ cōmercio libero. Ibi Tyrius quidam externæ philosophiæ deditus, incensus cupiditate perlustrandæ ultimæ Indiæ, profectio cum duobus adolescentibus fratris filijs accingitur: sed postquā desiderio suo satisfecerat, nauigatione in patriā reuertebatur: appulsaq̄ nauis in portū aquationis gratia, irruentes barbari, alios in mare demerserunt, alios seruitum abstraxere. Atq̄ ille quidem Tyrius inter mortuos relictus, adolescentes uero ad regē deducti sunt, horum nomina fuere uni Aedesio, alteri Frumentio: quibus tempore terræ illius regi probatis prudētia eorum patefacta, cura Regiæ cōmittitur. Quōd si cui hæc fingi uideretur, is recordetur, quid Iosepho usu uenerit, & ad regnū Aegypti respiciat, itemq̄ prophetā Daniele tresq̄ illos pietatis athletas, nā & hi de captiuitate ad Babylonis præfecturam deuenērūt. Sed rege mortuo maiore in pretio apud filium illius fuere. Educati autem in pietate hortaban

tur merca

Ant mercatores, si qui, quemadmodum mos fert Romanorū, aduenissent, ut conuenire & sacros ritus celebrare uellent. Interq̄ hæc elapso longo sanè tempore accedunt ad regē, petuntq̄ pro mercede fidelitatis erga illum suæ, cōcessionem reditus in patriam suam. Quo impetrato, in Romanū solum reuersi sunt, Mansitq̄ Tyri Aedesius, at Frumentius posthabito conspectu parētum suorum cura rerum diuinarum Alexandria perrexit, præfulem q̄ urbis illius docuit qua essent cupiditate Indi uidēdæ lucis intelligibilis. Tum ecclesiæ illius clauum tenebat Athanasius, qui audita narratione hac, quis autem reperiri possit, inquit, aptior ad caliginem istam ignoratiæ discutendam, & inferēdi diuinæ prædicationis luminis quā tu? hæc locutus & cōmunicata cum eo gratia Pontificali, misit ad istius gentis culturam. Qui & patria derelicta & contempto tanto pelago, peruenit ad gentem incultam, eamq̄ summo studio excoluit, cooperante sibi diuina gratia. Apostolicis enim miraculis, si qui forte sibi resistere conarentur, capiebat. Et signorum efficacia dictorū testis, permultos cotidie corripiebat. ac Indorum quidem ad cognitionem dei Frumentius dux fuit. Cap. XXIII

AT Iberibus eodem tempore mulier captiua uiam ueritatis demonstrauit. Illa enim orationi assiduo uacabat, cubile stragulūq̄ habens molliculum extensum humi sacculum, delicatissime autem uiuens in continuis ieiunijs. Ex hoc labore Apostolica dona consecuta est. Nam cum barbaris mos sit, penuria medicorum, ex sese mutuo de medicamentis quærere, quo quopiam aliquis in morbo usus sanitati fuerit restitutus, deuenit quædam ad laudabilem illam mulierem scœmina cum infirmo puero, cum maximis precibus, ut remedium morbi aliquod se doceret. Quæ accepto puero repositoq̄ in cubile suum, obsecrabat omnium conditorem Deum ut annuere precibus suis & infirmum puerum exoluere morbo uellet, qui exaudita supplici oratione sanitate illi reddidit. Ex hoc mirabilis mulier omnibus in ore fuit, neque enim coniugem regiam fama huius facti latuit, quæ & ipsa cum difficili morbo teneretur accersendam eam curauit, sed hoc facere recusauit elationis quadā mediocritate usa. Tunc regina coacta malo dignitatem Regiam non passa obstare sibi, accurrit ad captiuam, quæ & ipsam in uilem lectulum suum illā reponens adhibuit salutarem morbo medicinam orationis. Recuperata igitur pristina ualetudine obtulit ei Regina mercedem curationis rerum maxime expetendarū, aurum, argentū, tunicas, pallas, quæque alia largiri Regia munificentia cōsueuit. His sibi illa opus esse negauit, sed magnam futuram mercedem, si pietatem uellet cognoscere, & exposuit quam poterat illi accuratissime diuina præcepta, hortabaturq̄ ut diuinum templū excitaret saluatori suo Christo. Ita reuersa regina in Regiā, subita percussit animū cōiugis suæ admiratione facilis curationis, cui narrat potētiam dei quæ captiua coleret, illūq̄ aiebat solū pro deo habēdū, extruicq̄ templū

o o 4 & totam

& totam gentem ad cultum ipsius conuerti oportere. Rex quidem magnis uehebat laudibus miraculum declaratum in uxore sua, sed ab aedificatio templo abhorrebat animus. Modico autem tempore elapso, uenatum egressus, ab humanissimo domino, ut quondam diuus Paulus captus est. Nam improuisa implicitus caligine ulterius non poterat progredi. Et comites quidem solita fruebant luce, solusque ipse relictus tenebrarum uinculis constringebatur. In maxima igitur dubitatione rationem salutis inuenit. Nam recordatus infidelitatis suae, & inuocato numine eius dei quem coleret captiua, lucem recepit: tum profectus ad captiuam suspiciendam mulierem, petijt ab ea demonstrationem aedificij. At illi idem qui Beselelem architectonica sapientia compleuerat, hoc quoque donum contulit, ut describere posset diuinum templum. Describebat ergo ipsa, illi fodiebant & aedificabant. Sed iam opere perfecto & concluso tectis, cum deessent sacerdotes excogitauit consilium hac quoque in re mulier: persuasit enim regi ut legatos mitteret ad Imperatorem Romanorum, peteretque pietatis sibi doctore prospici. Rex quidem uiam demonstratam legationis mitendae statim est ingressus. Imperator uero cognita petitione (erat autem Constantinus ardentissimus amator ille pietatis) benignitate summa complexus legatos, praekonem diuinam cognitionis misit illi genti uirum, fide, intelligentia, moribus ornatissimum cum dignitate Pontificali, muneribus plurimis adiectis. Atque ille ad hunc modum petentibus suis prospexit, sed in Perside alumnorum pietatis ultro causam suscepit. Certior enim factus ab impijs eos exagitari, & regem seruientem erroribus uarijs insidijs circumuenire, literas ad illum dedit, postulans ut & ipse ad pietatem se conuertere & cultoribus illius honorem habere uellet. Cap. xxv

Sed melius fuerit scriptoris studium declarare: Obseruans diuinam fidem adipiscor lumen ueritatis: sequens lumen ueritatis, agnosco diuinam fidem. Atque de his, quod ipsa res docet, sanctissimae religionis cultum notum facio, qui est magister cognitionis sanctissimi dei. Huic me seruire confiteor: huiusque dei adiutus ope, orsus ab ultimis Oceani finibus, uniuersum orbem terrarum firmam salutis spe erexi, ut omnia quae iam cotidianis calamitatibus seruitij tot tyrannorum deficerent & extenuarentur, communiter a nobis uindicata, quasi curatione quadam medica refocillarentur. Hunc ego deum ueneror, cuius signum dicatus eidem deo exercitus meus portat in humeris suis, & quocumque per fas & ius contendit, prospero secundoque cursu utitur. Nobisque ex illorum splendidis trophaeis non sera repeditur gratia. Hunc ego Deum uenerari me immortalis memoria profiteor, hunc mente perfecta & pura in caelo esse perspicio: hunc flexis genibus inuoco, auersans omnem abominationis sanguinem, & odores foedos ac fugiendos, incantationum omnium igniculos declinans, quibus cunctis sceleratus & infandus error inquinatus, plurimos totaque adeo gentes conuellens infernis contradidit partibus.

Quae

Quae enim omnium conditor deus per humanam prudentiam propria benignitate ad usum hominum protulit, ea ad uniuscuiusque libidinem arripere non sustinet. Mentem autem solummodo puram & intaminatam animam ab hominibus postulat, quibus uirtutis & pietatis opera metitur. Aequitatis & mansuetudinis factis oblectatur, amat mites, odit turbulentos, diligit fidei, puniunt infidelitatem, omnem iactantiam potentiam frangit, contumelias superbiorum ulciscitur, elatos fastu funditus euertit, humiliatis & patientibus tribuens quae promerentur: ita & imperium iustum magni ille aestimans, sua opitulatione confirmare, & regiam intelligentiam tranquillitate pacis conseruare solet. Minime decipi mihi uideor, mi frater, cum deum hunc esse confiteor ducem saluatoremque omnium, quem multi hoc potiti imperio uesania erroribus seducti, abnegare conati sunt. Sed cuncti tali sunt genere uoluntatis consumpti, ut ubique homines superstites nullum aliud exemplum quaerant: execrati similibus facinororum conatus, quam illorum calamitatum imprecacionem. Horum unum fuisse iudico, qui quasi fulmine diuinam iram hinc reiectus, uestraque in loca ablati sunt, trophaeo uobis glorioso pudore suo. Sed optime cecidisse uidetur, ut nostris quoque temporibus supplicia istorum proferrentur. Nam & ego aspexi finem illorum qui paulo ante nefaria dominatione perturbarunt deo dicatum populum. Ideoque & Deo magnas gratias ago, quod singulari prouidentia illius, totum genus humanum quod legem colit diuinam, reddita nunc pace in laetitia & gaudio uitam degat. Hinc etiam nobis ipsis persuasum est, Rempublicam optimo tutissimoque in loco uersari, cum ob illorum puram probatamque in concordia de numine, religionem, uniuersa ipse ad sese colligere dignatur. Hunc catalogum hominum, Christianorum inquam de quibus omnis mihi sermo, cum audio primarijs in Perside locis, plurimum, ut semper expetiui, augefcere, qua me uoluptate affici existimas? Optime igitur cum illis, similiterque tecum optime agitur, quia communiter cum utrisque. Ita enim omnium rerum dominum, clementem, propitium, benignum habiturus es. Istos igitur cum tantus es, committo tibi, eosdemque tibi in manum trado, cum es celeberrimus pietatis laude. Quos pro humanitate tua amore ac beneuolentia complectare, immensam tibi nobisque per fidem laetitiam conciliaturus. TANTAE curae optimo omnium regi erant quicumque pietate ornati essent, ut non modo suorum sollicitudinem, sed alienis quoque dominis subiectorum procuracionem capefferet, quod illius studium diuinus copensauit respectus, cum habens commissis Europae totius, & Africae, & praeterea maximae Asiae partis, tum amore conciliato subditorum qui frena cum uoluptate etiam paterentur, in Barbarorum insuper imperio illius seruitute aliorum uoluntaria, aliorum armis bellicis confecta, excitationisque ubique trophaeis & praekonibus uictoriarum Imperatoris. Sed haec & ab alijs copiosius celebrata sunt, & nos prosequi iustitiam narrationem debemus.

Laudatissimus

Valerianum uocat Epiph.

Laudatissimus igitur rex Apostolicas curas suscipiebat animo suo, at Pontifices non solum non aedificare ecclesiam, sed illius etiam fundamenta labefactare conabantur: nam illius & Apostolicorum dogmatum principes uarias texentes calumnias, impulsos in exilium agebant. Non enim expleta ipsorum inuidia famosa illa contra Eustathium fabulae compositione, etiam altera turrim max. pietatis couellere summa uariacq; molitione tentauerunt: qua & ipsam tragcediam quam potero breuissime recensabo. Cap. xxvi

Alexandro admirabili illo sene, qui Arii blasphemiam deuicerat, uita post menses v a conuentu Nicæno, sua functo, praesulatum ecclesiae Alexandrinae Athanasius cepit, uir ab ineunte aetate diuinis preceptis innutritus, omnibus autem in gradibus Ecclesiastici ordinis cum admiratione uersatus. Hic in magno illo conuentu, nullum certamen pro Apostolicis dogmatis cum fugere uideretur, a ueritatis quidem propugnatoribus gloriam, ab aduersariis uero ut oppugnator odium & inimicitias consecutus est. Erat autem cum Magno Alexandro admodum iuuenis & diaconi locum obtinens. Cum igitur si qui bellum aduersus unigenitum Deum gerere decreuerant, re essent praesentia animi ipsius in defendenda ueritate experti, cognouissentq; Alexandrinae tenere ecclesiae gubernacula, praesulatum ipsius exitio futurum impietati suae crediderunt: itaq; tale quiddam machinantur. Melitius quem synodus Nicæna abdicauerat, non desinebat motus turbasq; excitare in Thebaide, & uicina Aegypto. Huius factionis illi pecunia conductis qui uisdam, quo suspecto accusationis uitaretur, persuadet, ut ad Imperatorem curfissent & per calumniam Athanasium insimulent exactiorem in Aegypto, quas ipse instituat & de quibus collectam pecuniam in suppeditat cuidam studente nouis rebus. Ita dolose captatis Imperatoris auribus, effecere ut Athanasius Constantinopolim accerferetur, qui cum aduenisset accusationisq; falsitatem coarguisset, diuinitus illi attributam ecclesiam recuperauit. Hoc & rex ipse ostendit in literis ad Alexandrinam ecclesiam missis, quarum & ipsarum clausulam inseram narrationi nostrae. Cap. xxvii

Non potuit improbitas istorum credite mihi fratres, non potuit nocere Episcopo uestro. Nihil aliud studuere quam ut nostris temporibus consumptis nullum haberent in uita poenitentiae spatium: quare uobis ipsis auxilio sitis moneo, uestrum amorificum studium urgete, omnibus uiribus exagitate eos qui cupiunt abolere gratiam concordiae uestrae, & respicientes ad Deum, mutuo amore uos complectimini. Ego uestrum Episcopum Athanasium libenter uidi, sicq; sum allocutus ut quem uirum Dei esse crederem.

Caput xxviii

Sed ne sic quidem istorum cohercita est impietas, quin aliam texerent fabulam cui nemo unquam ueterum Tragicozum, aut comicorum similem dedit. Nam rursus conductis accusatoribus de factione illa deducunt ad regem

Ad regem cum summis clamoribus de sceleratis & nefarijs ausis Athletae uirtutis: his aderat ductor Eusebius & Theogonius, itemq; Theodorus Perinthus, Perinthus autem hoc tempore Heraclia nominatur: affirmabant autem facinora esse intolerabilia quaeq; ferre nullius aures possent. Ita persuadent Regi ut synodum cogeret Caesariae Palaestinae, ibi enim erat inimicorum illius plurimum, iuberetq; causam in ea Athanasii diiudicari. Habebat fidem illis Imperator ut sacerdotibus, imperauitq; fieri quod petierat. Sed diuus Athanasius iudicij iniquitatem declinans ad conciliu non uenit. Tum illi haec ualidiores praetextus calumniarum, bello aduersus ueritatem suscepit, hoc adijciunt prioribus sceleribus, ut deferant apud Imperatorem Athanasium, de audacia & tyrannide. Neque omnino spes frustrata est, tum enim iratus rex clementissimus literis Athanasio, & declarauit indignationem suam, & imperauit ut Tyrum se conferret: ibi enim synodum coactum iri: suspicatus, ut opinor, fugere Caesariae Athanasium propter praesulem illius. Misit autem & ad conciliu tales literas quales ab ornato pietate mitti debuerent: quarum exemplum hoc est. Cap. xxxix

Constantinus Imperator sanctae synodo Tyri. Erat, ut arbitror, consensaneum, decebatq; quietem temporis huius, minime seditionibus turbati ecclesiam, cunctosq; Christi famulos a conuicijs abesse. Quoniam uero nonnulli furore non sanae contentionis acti, non enim dicam uiuere ad indignum se modum, conantur omnia confundere, quo nihil mihi calamitosius uidetur accidere posse: ideo currentes uos, ut dicitur, incitatione mea cohortor, ut omni mora posita, conuenire summa celeritate, & conficere synodum uelitis: & succurrere destitutis ope, medicinam facere laborantibus fratribus, coagmetare dissipata membra, emendare peccata, pro eo atq; tempus postulat: quo tot prouincijs rectam concordiam reddatis, quam, quod absurdissimum uideatur, paucorum hominum perdidit superbia. Hoc ipsum & Deo cunctorum domino gratissimum, & supra omnem spem meam: & nobis ipsis, si quidem pacem reuocaueritis, non uulgari gloriae futurum esse, neminem esse omnium mortalium qui non fateatur existimo. Proinde quod superest, ne cunctemini, sed intento nunc iam studio, date operam ut quamprimum de propositis decidatur, congressi cum sinceritate summa, ac fide, quod maxime saluator noster cui seruimus, quasi edita uoce ubique exigit. Quod ad nos attinet nihil patiemur desiderari bonitatis nostrae: omnia de quibus literis uestris significatum est, sumus executi. Scripsi Episcopis quibus uoluistis, ut suam curam in hoc concilio ad uestram adiungeret. Misi istuc Dionysium uirum consulari, qui quos uobiscum in conciliu ire oporteret admonendo, & ea quae gererentur in primisq; ordinem animaduertendo, praesens esset conuentui. Si quis enim, quod usu uenturum non puto, uestra iusionem nunc quoq; parumpedes adesse noluerit, aderit hinc a nobis, qui Imperatorio mandato

mandato illum in exiliū agat, doceatq; non oportere aduersari præscriptio
ni Regiæ propositæ de ueritate. Quod restat, uestræ est sanctitatis opus,
unanimi iudicio conuenientem curationem circumspicere, tam ijs qui uolun
tate sua quàm qui errore deliquerunt: qua in re neque odio, neq; gratia mo
ueri, sed ecclesiasticam & apostolicâ sequi regulam debetis, simul ut omni
maledicentia liberetis ecclesiam, simul ut curas nostras alleuetis: simul etiam
ut pacis gratia restituta dissidentibus, maximam gloriam uobis ipsis concil
lietis. Deus uos conseruet fratres dilecti. Ita igitur Episcopis Tyrum ad con
cilium congregatis, adueniunt cum alij quidam nouorū dogmatum insinu
lati, è quorum unus numero fuit Asclepas Gazensis, tum mirabilis Athana
sius. Sed ego primum exponere uolo tragœdiam accusationis, atque ita ce
lebris illius iudicij narrationem subtexere. Cap. xxx

Arsenius erat quidam Episcopus societatis Melitianæ, hunc illa factio
occultarat, uolueratq; longissimo tempore esse in abscondito. Tum
dextram manum resectam de cadauere aliquo, & cœditam repositamq; in
arcula lignea, ubique circumferebant, prædicâtes recisam esse de Arsenio, &
in Athanasium homicidæ crimina congerentes. Sed oculus ille qui cuncta
uidet, diutius latere Arsenium passus non est, sed primum quidem in Ægy
pto ac Thebaide compertū illum uiuere, mox & Tyrum delatus ipse fuit,
ubi Tragico clamore manus illa ostentabatur iudicibus. Hunc uestigati fa
miliares Athanasij in hospitium deductum latebris inuitum includūt: ipse
magnus Athanasius mane ad conciliū affuit. Ibi introducunt mulierculam
impuræ uitæ, ea clamabat sibi uirginitatem professæ, ab hospite Athanasio
per uim uitium oblatum esse. Hæc cum illa diceret, ingreditur reus comita
tus laudabili presbytero nomine Timotheo. Iubetibus autem iudicibus ut
defensione uteretur Athanasius, tacuit ille quasi Athanasius non esset. Ti
motheus uero cœuersus ad mulierem: egone, inquit, mulier unquam tecum
consequi, aut introij in domū tuam? At illa impudentiore cum clamore ad
orta Timotheum, manuq; prolata digito eum designabat: tu inquit, uir
ginitatem mihi eripuisti: tu me castitate spoliasti. Quæq; alia solent effutite
magnitudine impuritatis profligati pudoris scemina. Atque ita cū summa
infamia eorum qui fabulam composuerant, erubescētibus iudicibus quot
quot cœscij erant, dimissa est muliercula. Sed magnus Athanasius negabat
dimitti illam oportere, nisi indicatis ijs qui subornassent. Accusatores uero
alia se habere grauiora crimina uociferabantur, quæ nulla ratione aut arte
dissolui possent: proferre enim uelle quibus nō auditus sed aspectus aduo
catur. Ita locuti memorabilem illam arculam ostendunt & cœditam de
tegunt manum, qua uisa ad facinoris abominandi mentionem exclamarunt
omnes, quicq; uerū credebant, quicq; scirent esse falsum, sed latere Arsenium
confiderent. Ægre autem cohibito clamore & silentio mediocri confecto,
quærit

A quærit reus num quis afflit qui Arsenium nouerit, cumq; affirmaret multi
admodum se illum nosse, iubet produci hominem, rursumq; interrogat,
essetne iste Arsenius à se interemptus, & quesitus ab aduersarijs, etiā quem
mortuum affecisset contumeliâ spoliata dextræ: fatentibus autem omni
bus eum esse, palliolo ipsius direpto, ostendit ambas manus dextram ac si
nistram. Et aliam, inquit, nemo quærat: singulis enim hominibus binæ tan
tum à conditore omnium manus collatæ sunt. Quibus ad hunc modum de
monstratis, accusatores quicq; ex iudicibus conscij essent cum occulere se cu
pere deberent, optareq; ut sibi tellus dehisceret, tumultu & seditione per
turbarunt concilium. Quod dicerent esse Athanasium ueneficum & qui
busdam præstigijs fallere oculos hominum, irruerant in illum discerpere
jugulareq; conantes, qui paulo ante homicidium accusauerāt. Sed quibus
ab imperatore fuerat negotium datum ne quid pateretur turbulente geri,
cædem auerterant uictoremq; Athanasium manibus hostium ereptū na
uigio salutem quærere iusserunt. Qui profectus ad regē docuit illum qua
lem tragœdiam aduersus se excitare aduersarij ausi fuissent. Hi uero quos
dam suorum ad Mareotem mittunt, nempe Theogonium Nicææ episco
pum, Theodorum Perinthiū, Maren Chalcedonium, Narcissum Cilica,
quicq; alij cum his faciebant. Sed Mareotes regio est Alexandria, cogno
mentum sortita à lacu Mario. Ibi illi mendacia texere, & literas quasdam
confingere, & detectas calumnias tanquam uera crimina deferri rursus
per hos ad regem curauerunt.

Caput

xxxix

Sed ipsi Æliam se contulerunt, iusserat enim rex synodum Tyro transf. *Ælia Hiero*
ferri Æliam. Conuocatis undique alijs ad noui templi dedicationem, *solymæ*
misit & prætores aliquot quorum beneuolentiâ erga se singularem quosq;
pietate ac fide claros esse perspexerat, quibus imperarat ut benigne omni
bus omnia præberentur, non sacerdotibus modo eorumq; afflectis, sed
alijs quoque qui undecunque accurrissent. Ipsa ara diuina, regijs tapetibus
donisq; aureis ac gemmatis, conspiciebatur ornata. Itaque celebrata splen
didissima festiuitate, illi quidem domum quisque suam reuersi sunt, rex
uero cognita festiuitatis læticia & magnificentia, uehementer gauisus est,
egitq; gratias omnium bonorum largitori, à quo hanc etiam petitionem
obtinuisset. Cum autem aduenisset Athanasius cum querimonia iniqui
iudicij, imperauit ut postulati Episcopi coram se apparerent. Qui cum
affuissent, metu certissimæ conuinctionis à prioribus calumnijs recessere,
subieceruntq; Imperatori minatum esse Athanasium frumenti se curatio
nem impediturum esse: quibus fide habita, Imperator in urbem eum Gal
liarum relegauit, nomine Treuerim, eratq; annus ille imperij ipsius Tri
cesimus.

ELapso autem anno & paucis mensibus cum esset Nicomediae, morbo corripitur. Ibi quod sciret quam esset incerta hominum uita, donum suscepit facri baptismatis. Id enim facere ad illud usque tempus distulerat, quia in Iordane fluuio se consecuturum sperauerat. Reliquit tres filios haeredes regni, Constantinum, Constantium, & minimum natu Constantem. Restituit autem Alexandriae decreto suo Athanasium, quamuis adesset Eusebius & summis uiribus dissuaderet.

Cap. XXXIII

NEquae mirum ulli uideri debet, tantos illum uiros per errorem exilio multasse. Credidit enim pontificibus celantibus quidem improbitatem sibi quae imponentibus specie & claritate sua. Non autem fugit eos qui diuinos libros uersant, plane deceptum prophetam Dauidem, deceptum autem non a pontifice, sed seruo uernaculo, & magistro, Sibia, inquam, qui de Michaboseta mendacia regi dixerat, quibus ereptum agrum illius obtinuit. Quod non ita accipi dictum uelim, quasi propheta a me accusetur, sed defensionem parare placuit regis facti, & ostendere imbecillitatem humanae naturae, ac docere, nunquam accusatoribus tantum quamuis fide dignis, credendum, sed alteram referendam esse reis aurem. Ipse quidem imperator ad meliorem uitam concessit.

Cap. XXXIII

Sed praetores ac duces & caeteri, in aurea illum arcula repositum Constantinopolim transtulerunt, copijs omnibus praeeuntibus ac sequentibus, cum acerbis lamentis ob ereptionem illius. Non enim aliter experti fuerat atque clementissimum parentem. Verum quantus corpori huic honor sit habitus, quantoque tempore in regia steterit, in expectationem reditus filij, exponere superuacuum fuerit, cum alij scripserint, quibus interesse cognoscereque facile fuit, quam soleat moderator omnium honoratos esse uelle fideles famulos suos, quibus si qui fidem non habent, contemplati monumentum statuamque illius credant, non solum scriptis, sed etiam domino qui dixit, honorantes me honorabo, & spernentes me spernam.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE

THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Diuus quidem Athanasius post annos duos & quatuor menses Treuerensis exilij Alexandriae redijt. Misit & Constantinus rex maximus natu filiorum Constantini magni, qui imperabat in Gallia occidentali, Alexandrinae ecclesiae hoc exemplo literas.

Caput

Constantinus Caesar populo Catholicae ecclesiae VRBIS Alexandrinae. Non arbitror fugere COGNITIONEM ANIMI uestri, qua causa quondam adorandae legis interpret Athanasius in Gallias relegatus fuerit, nempe saeuiente in caput ipsius cruentorum & hostiliu inimicorum ferocia, ne qua indignitate afficeretur peruersione improborum. Cuius ad ludibrium ereptus faucibus urgentium se, iussus est sub me uitam degere in ea omnium rerum necessariatum copia qua fuisset in ista urbe sua, etiam si nobilis uirtus ipsius diuino freta auxilio, grauioris fortunae onera pro nihilo ducere contineuisset. Quapropter & si charissimae pietati uestrae dominus noster beatae memoriae Constantinus dei amantissimus pater meus, Episcopum illum in locum suum restituere uoluit: tamen quoniam humana sorte praeventus, prius fato suo est defunctus quam uoti compos efficeretur, officium meum esse duxi, diuinae memoriae Imperatoris sequi & explere uoluntatem. Vester autem Episcopus cum in conspectum uestrum uenerit, qua reuerentia a nobis tractatus sit uobis exponet. Neque sane mirandum si quid illius causa faciendum nobis putauimus: mouit enim incitauitque ad hoc animum meum cum uestri desiderij imago, tum uiri tanti conditio. Diuina prouidentia uos conseruet fratres dilecti. CVM his literis uenit diuus ille Alexandriae: & ab omnibus studiose cupideque excipitur, urbanis, rusticis, primoribus, uulgo: solis laetis Ariani furoris sodalibus reuerentia ipsius. Quare ad molitionem suarum machinarum redibant Eusebius ac Theognius & tota illa factio, rursumque regis adolescentioris aures pertundebat. Narrabo autem & huius a rectitudine dogmatum apostolicorum seductionem.

CAP. III

Constantia quae esset nupta cum Licinio soror fuit Constantini, huius in familiaritate presbyter quidam Ariana labe infectus se insinuaue rat, malum quidem callide regens, sed inter colloquendum saepe aiebat calumnijs circumuentum fuisse Arium. Hanc laudatissimus rex post impij uiti interitum omni studio complexus uiduitatis incommoda nulla sentire patiebatur, aderat & morienti illi, curabatque pro eo atque res ferebat. Tunc illa accersitum presbyterum hunc imperatorem rogauit, ut comendatum sibi esse sineret, qui & precibus ipsius annuit, & quod promiserat praestitit, permilla maxima presbytero usus sui libertate. Sed quamuis benigne tractaretur, non tamen fuit ausus palam facere malum suum, cum uideret quanta esset regiae mentis in re diuina firmitas: sed Constantino in immortale regnum discedente distributo hoc fati obnoxio filijs, neque tum praesente quoquam illorum, credidit testamentum soli huic presbytero, mandans ut Constantio traderet: nam quod esset in uicinioribus locis citius quam reliqui uidebatur esse aduenturus. Ex hoc presbyter hic conciliatus Constan-

P p 2 tio

tio, nam ut mandatum fuerat testamentum tradiderat, in necessitudinem A regis peruenit, utq; se frequentaret iussus est. Animaduersa autem animi Constantij instabilitate, quæ Euripo similis esset ac arundinibus à cõtrarijs uentis agitata, ad bellũ contra euangelica dogmata suscipiendũ animatur. Itaq; frequenter deplorans Ecclesiasticas tempestates, omnem harũ causam in eos conferebat qui doctrinæ fidei inseruissent nusquam in scriptura repertã uocem COESSENTIALITATIS, ex quo dissensio ista cum inter sacerdotes tum plebem existeret, atq; hinc ad Athanasij & concordium accusationem, ac ponendas insidias procedebat. Huius opera societateq; usi Eusebius & Theogonius ac Theodorus Perinthius (fuit autem in primis eruditione clarus Theodorus, extantq; commentarij ab eo in sacra Euangelia conscripti, sed ferè Heracleotam nominant) Illi igitur contumue, quippe uicini & IN REGIS CONSPECTU, plurima affirmabant mala esse de restitutione Athanasij exorta. Neq; Aegyptũ solum ea procella implicari, sed etiam Palæstinam atque Phœnicen & alias gentes sinu timas.

Cap. IIII

HIS & similibus sermonibus oppugnato leuissimo animo regis per sua ferunt illi, ut exigeret ecclesia Athanasium, qui præuisis insidijs celsis ipse, seq; contulit in Italiam: nam Romano Episcopo, pascebat autẽ eam tum ecclesiam Iulius, perscripserant Eusebiani compositas calumnias in Athanasium. Iulius igitur Ecclesiasticam secutus legem, & ipsos Romæ adesse iussit, & diem dixit diuo Athanasio, qui cupide simul atque citatus fuit accurrat: fabulæ autem autores, Romam uenire neglexerunt, quod facile mendacia sua deprehensum iri cernerent. Verum ouibus pastore spoliatis lupum pro pastore præficiunt, Gregorium quendam nomine: is annos sex crudelius quàm ulla fera bestia in ouile grassatus, pœnam tandem improbitatis dedit, acerbe ab ipsis ouibus interemptus. Athanasius uero profectus ad Constantẽ (nam maximus natu frater Constantinus in bello perierat) deplorabat coram eo Arianae manus insidias, & lamentis prosequabatur bellum susceptum ab illis aduersus Apostolicam fidem, reuocans in memoriam regi patris acta & synodum maximam ab ipso coactam, & legitimam confirmationem eorum quæ à patribus fuissent conscripta. Inter hæc cum lachrymis obtestans Imperatorẽ, ad æmulandum patrem suscitauit. Statim enim his auditis scribit fratri monetq; illum ut paternæ pietatis inuiolatam conseruare hæreditatem uelit, qui pietate & regnum stabilierit, & Romanorum tyrannos opprèsserit, & uicinos subegerit Barbaros. His literis adductus Constantius, indicit conuentum Sardicæ, ea est Illyriæ urbs Metropolis, Dacicæ gentis, adesse iubet Episcopos tam orientis quàm occidentis: nam & alia multa ecclesiæ mala synodicam curam requirebant.

Caput

CAPVT V

PAULUM enim episcopum Constantinopolitanum propugnantem sana dogmata, accusauerant Ariano malo contacti, seditionis, cui se ducem ille præberet, congerentes & alia quædam, de illo calumniarũ genere quæ in famiã præconibus pietatis imponere solent. Sed populus eum tunc Sardicam abduci metu insidiarum aduersariorum, passus non est. Paulo post uero seducto leuissimo imperatoris animo, urbe est regia exactus, traductusq; Cucufum. Oppidum illud est paruum, quondam in Cappadocia censu, nunc uero annumeratum Armeniæ posteriori. Sed non fucite confusores omnium rerũ contenti in solitudine Paulum esse, sed missis cruentæ uoluntatis suæ ministris morte illum uiolenta sustulerunt è medio. Hoc ipsum docet diuus Athanasius in Apologia exilij sui, his uerbis: nam Episcopum Constantinopolis Paulum persecuti inuentũ Cucufi in Cappadocia, manifeste curarunt strangulandum, usi carnifice Philippo præfecto: erat enim is & sectæ ipsorum princeps, & sceleratorum cõsistorum ad minister. Tales homicidij fructus Arii tulit maledicentia, congruentibus ausis illorum aduersus ministros unigeniti cum rabie contra ipsum.

CAPVT VI

SED hoc orco, uel ut uerius dicam, regno cœlesti transmissio, in locum de mortui Macedonium substituunt, rati idem sentire quod se: simili enim blasphemia in sanctissimum spiritum utebatur. Sed paulo post & hunc repulerunt, quod creaturam appellare nollet quem filiũ nominat scriptura. Ita huius ab illis secessione, nouæ sectæ autor extitit. Qui neq; ipse coessentiali patri filiũ esse confitetur: docet tamen similem per omnia esse genitorum. Creaturæ autem nomen planè imponens spiritui. Sed hæc longo sanè post tempore, ita ut diximus gesta sunt.

Cap. VII

SARDICÆ uero pontifices conuenere ducenti quinquaginta, ut docent antiquæ narrationes. Eodẽ uenit & magnus Athanasius, & Asclepas Galatensis: cuius & supra mentionem feci, & Marcellus episcopus Ancyræ, Metropolis Galatiæ, qui & episcopus tempore synodi magnæ fuerat: uenere & accusatores illorũ & hæreticæ manus principes, qui pridem in Athanasij causa iudices fuerant. Cognita autem synodi constantia & sanitate in seruandis diuinis præceptis, ad concilium ne citati quidem uenerunt, sed & accusatores & iniusti iudices fuga se subduxere: quæ ipsa literis synodi plana sunt, earumq; exemplum inserui euidentiæ gratia, narrationi.

CAPVT VIII

SANCTA synodus Sardicæ dei gratia coacta, à Roma, Hispania, Gallia, Italia, Campania, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodopa, Asia, Caria, Bithynia, Hellepontus, Phrygia, Pisidia, Cappadocia

Pp 3

*Græca sic uer
ti, καὶ τοῦ βο
σινδῆα ὁρῶν
τες, sed deesse
aliquid uide
tur*

doxia, Ponto, Phrygia altera, Cilicia, Pamphylia, Lydia, insulis Cycladibus, Aegypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palaestina, Arabia, omnibus ubique episcopis & collegis catholicae & apostolicae ecclesiae dilectis fratribus in domino salutem. Multa quidem saepius Arianus furor aduersus dei seruos custodes rectae fidei ausus est: adulterina enim supposita doctrina, expellere orthodoxos tentauerunt, sed tantam nuper in fidem impressionem fecere, ut ad aures dei amantiſsimorum quoque regum ea res perueniret. Quapropter & dei amantiſsimi reges adiuuante dei gratia congregauerunt nos ex diuersis prouincijs ac urbibus, & hanc sacratissimam synodum in Sardicensium urbe coegerunt, ut omni dissensione sublata, omnique fidei peruersitate expulsa, sola pietas in Christum ab uniuersis conseruetur. Assuere enim orientales episcopi excitati & ipsi a priſſimis regibus maxime propter rumores, quos iactabant saepius de fratribus nostris & collegis dilectis, Athanasio episcopo Alexandriae, & Marcello episcopo Ancyrogalatae, & Asclepa Gazae: quorum & calumniae forte etiam ad uos permanarunt, quodque etiam uestras aures tentauerint conturbare, ut & ea quae aduersus innocentes dictitant fidem inuenirent, & prauitas sectae ipsorum careret suspicionem. Sed non diu facere talia permissum illis fuit. Est enim dominus qui ecclesijs praesidet, pro his & omnibus nobis mortem passus, & per eandem largitus omnibus nobis ascensionem in caelos. Iam pridem igitur scripserant factio Eusebii, Marae, Theodori, Theogonij, Vrsacii, Valentis, Menophanti & Stephani, collegae nostro Iulio Episcopo Romanae ecclesiae, accusationem in memoratos collegas nostros, Athanasium episcopum Alexandriae, & Marcellum Ancyranum in Galatia, & Asclepam Gazaeum: scripserant & aliorum locorum episcopi, testimonia de puritate collegae nostri Athanasij, & significarant, omnia quae Eusebiani afferret mendacis & calumnijs referta esse. Et si autem maxime ipsorum calumniae proditae iudicataeque sunt, cum quia citati ab amico & collega nostro Iulio non apparuerunt: tum de ijs quae ipse Iulius Episcopus scripsit. Profecto enim uenissent, si non obstitisset metus facinorum perpetratorum contra collegas nostros, tamen quae in hac sancta & magna synodo fecere, clarius demonstrant insidiationes illorum. Cum enim in Sardicensium urbem & ipsi uenissent, uiderentque adesse & Athanasium, Marcellum, Asclepam, aliosque fratres nostros, iudicium subire formidarunt, neque semel ac iterum, sed saepenumero citati, non paruerunt citatoribus: quamuis uniuersi episcopi conuentus, inque primis uenerabilis senex Osius, qui & ob aetatem, & confessionem, & tanti laboris tolerantiam, omni esset honore ac reuerentia dignus, expectarent hortareturque illos ut iudicio se sisterent, ubi ea quae iactassent scripissentque & in absentes collegas nostros, probare praesentibus illis possent. Sed ut diximus citati non affuere, hoc etiam ipso facto prodentes calumnias suas, tantum non ipsi proclamantes

clamantes insidias & conspirationem suam, detrectatione iudicij. Qui enim se quae dixere de alijs probaturos esse confidunt, ne in faciem quidem illos accusare metuant. Quandoquidem autem non apparuere coram nobis, de carero obscurum nemini fore speramus, quamuis iterum ad maleficia sua redierint, quod, cum nullius criminis conuincere collegas nostros possent, nunc calumnijs impetere absentes uoluerint, quos praesentes fugerint. Fugerunt enim, charissimi, non solum conscij calumniarum aduersus nostros, sed etiam ideo quia uiderant adesse qui uariorum criminum postulationes contra instituere uellent. Proferebantur enim uincula & ferrum: aderant de exilio reuocati, & aderant adhuc exulantiu collegae, aderant cognati & amici per hos interemptorum, quodque est grauissimum, episcopi aderant, quorum alij ferrum & cathenas ostendebat quas illi imposuissent, alij mortis erant testes compositae calumnijs eorum. Eo usque enim dementiae processere, ut episcopum etiam interimere conarentur, & interemissent, nisi elapsus fuga fuisset e manibus ipsorum. Surrexit igitur collega noster beatus Theodulus, qui fugeret calumnias illorum, quibus mors illi decreta fuerat. Erant qui uulnera ostenderent, erant qui fame se afflictos quereretur. Neque uulgaria producebantur testimonia, sed totarum ecclesiarum, quarum causa qui uenerant earumque legati, docebant facinora illorum in quibus erant, Eniferi milites, turba clauata, minae iudicij, suppositiones falsarum literarum: lectae enim literae sunt factionis Theogonij compositae aduersus collegas nostros, Athanasium & Asclepam, quibus etiam reges erga eos instigabantur. Haec arguebantur a quibusdam qui tum diaconi fuissent Theogonij: praeterque haec, nudatae uirgines, inflammatae ecclesiae, custodiae collegarum nostrorum: quorum omnium nulla alia causa reperitur, nisi abominabilis Arianae sectae furor. Nam ut quique defugiebant autoritatem ordinis illorum, huiusmodi subire necesse habebant. Quae considerantes in angustias cogitationum suarum coacti sunt: cum enim puderet facinorum, quae uidebant proditum iri, contulere se in Sardicensium urbem, ne qua praerberet suspicionem quasi metu delictorum abfuissent: conspicati autem eos quos calumnijs suis uexarant, quosque affixerant, positus ob oculos accusatoribus & argumetis, citati apparere non sustinuerunt. Cum interea collegae nostri Athanasius ac Marcellus & Asclepas, confidentissime & quererentur, & postularent, ut adesse uellent, non modo se confuturos calumnias illorum, sed etiam quanta essent in ecclesia ab ipsis perpetrata scelera, demonstraturos esse. At illi ita magno in metu fuere conscientia sua, ut fugam arriperent, suasque haec ipsa coarguerent calumnias, & confiterentur scelera. Quamuis autem potissimum cum prioribus tum his factis illorum malignitas & calumniae indicentur, tamen ne quem hac fuga praetextu noui malefij inuenire possint: conuertimus animos nostros iuxta ueritatis sermonem, ad examen compositarum ab eis fabularum. Et

hoc proposito, deprehendimus ex ijs quæ gesta essent, sycophantas, nihil quæ nisi insidias collegis nostris molitos esse. Arsenius enim quem, ab Athanasio iugulatum fuisse perhibebant, uiuit & censetur inter uiuos, quo uno reliqua quæ iactare solent facile patet esse cõficta. Vbi autem uentum est ad rumores de poculo fracto à Macario presbytero Athanasij, testes producti sunt Alexandrini, & Mareotenses, & alij, qui docerent eorū nihil esse cõmissum. Episcopi etiam Aegyptij literis ad Iulium collegam missis confirmant, ne suspicionem quidem ullam horum fuisse. Aiunt etiam sese habere illi monumenta rerum secreto gestarū, in quibus tamen & ethnici & catechumeni interrogarentur. Et unus catechumenus interrogatus dicit se intus fuisse cum eum in locum Macarius uenisset, & alter Ischyram quem in suis istis sermonibus iactitant in cella ægrotum iacuisse. Vnde parlam sit prorsus nihil arcani tum gestū, quod intus fuerint catechumeni, & Ischyras morbo decumbēs abfuerit. Nam & Ischyras mētibus libros quosdam diuinos exustos ab Athanasio, idem qui hoc mendaciū dixisset, confessus est se quo tempore affuerit Macarius ægrotū decubuisse, ut uel hoc calumniæ illius detegantur. Denique nec cædem tribuerunt impudentiæ Ischyrae, episcopum ut nuncuparent, qui presbyter nondum fuisset factus: præsentibus enim presbyteri duo, qui cum Melitio affuissent, postea suscepti à beato Alexandro episcopo Alexandrino, & nunc coniuncti Athanasio testimonium dixere scire se nunquam illum presbyterum factum, neque in Mareote Melitium habuisse, aut ecclesiam aut quenquam cum munere ecclesiastico. Itaque qui presbyter non esset, eum episcopi dignitate auerunt, ut hoc nomine in calumnijs audientium animos percellerent. Lectū etiam est scriptum collegæ nostri Marcelli, deprehensaque est fraudulentia Eusebianorum, quæ eum ille in quæstionibus posuerat, ea illi ut asserta insecta ti sunt. Perlectum igitur fuit scriptum totum, quæque ante quæque post quæstionum positiones continebat, & inuenta est uiri recta fides, neque enim à sancta Maria initium dabat deo uerbo, neque finem habiturū regnum ipsius, sed & carere principio & sempiternū fore asserbat. Protulit & collega noster Asclepas cõmentarios Antiochenos, cum ibi tum adessent accusatores adessetque Eusebius Cæsariensis, docuitque sententij iudicantiū episcopo rum se absolutum esse. Merito igitur, dilecti fratres, merito illi citationi creberrimæ non obdierunt, merito aufugerunt, atque repulsi conscientia sua, confirmarunt fuga sua opinionem calumniarum, ipsique uera esse comprobant, quæ presentibus crimina accusatores intenderant. Iidem super omnia hæc accusatos quondam Arianæ sectæ, & expulsos, non solum susceperunt, sed etiam prouexerunt honoribus, ita ut ex Diaconis presbyteros, ex presbyteris episcopos facerent, nullam aliam ob causam quam ut con sita dilatataque impietate, pietatis fidem opprimerent. Horum sunt præter Eusebianos

A Eusebianos capita, Theodorus Heracleota, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochenus, Georgius Laodicæ, Acacius Cæsariæ Palæstinae, Menophantus Ephesi in Asia, Ursacius Sigiduni in Mysia, Valens Myrsi in Pannonia: hi enim Episcopos, qui cum ipsis ab Oriente uenerat cum sancta synodo congregati, & omnino ecclesiam dei frequentare passi non sunt, Sardicæque priuatos conuentus & conspirationes cum interminationibus fecerunt, neque Sardicæ iudicio prorsus se sistere, neque cum sancta & magna synodo uoluerunt coniungi: sed officij causa, ut quod iustū esset soluisse crederentur, huc profecti, statim retro se abripuerunt. Hæc omnia cognoscere nobis facile fuit, ex Macario Palæstino & Asterio Arabe, qui cum unā aduenissent deseruerunt infidelitatem illorū. At hi dixere, quicquid in sanctam synodum factum esset, id illorum uolentiæ qua essent affecti ascribi debere. Addebant & hoc, se ueris dogmatis patrocinantes, non bisum congruēdi prohibitos fuisse: uehementer enim minati, edictaque face re illos in desertores suos. Eam ob rem in una domo omnes simul manere curarunt, ne minima quidem discedendi cuiquam permissa licentia. Quoniam igitur reticere tacitumque relinqui non oportuit, quid calumniarum illi struxissent, deque uinculis, cædibus, uulneribus, falsarum literarum insidijs, pulsationibus, nudationibus uirginum, exilijs, expulsionibus, incendijs ecclesiarum, transgressionibus de paruis oppidis in uicinas potiores administrationes, præcipueque de abominabili secta Ariana, qua nunc opera illorum oppugnatur uera fides: ideo dilectos fratres ac collegas nostros, Athanasium Alexandrinū episcopum, & Marcellum Ancyro galatiæ, Asclepam Gazæ, quique unā cum ipsis funguntur ministerijs domini, eos innocentes & puros esse pronuntiauius, missis in singulas illorum Ecclesiasticas administrationes literis, quibus singularū ecclesiarum populo, Episcopi sui puritas declararetur: utque scirent eum sibi Episcopum habendum ac expectandum, eos uero qui instar luporum iruerunt in ecclesias alienas, Gregorium Alexandriæ, Basilium Ancyrae, Quintianum Gazæ, neque episcopos appellandos, neque adeo Christianos, fugiendamque ipsorum consuetudinem uniuersis, non accipiendas ab ipsis, non ad ipsos literas mittendas esse: factionem autem Theodori Heracleotæ Europæ, Narcissi Neroniadis in Cilicia, Acacij Cæsariensis Palæstini, Stephani Antiocheni, Ursacij Sigidunenensis Myrsi, Valentis Myrsensis Pannonij, Menophati Ephesini, Georgij Laodiceni, quamuis metu perculsi ab Oriente non aduenierint, tamen quod essent à beato Alexandro Episcopo, quondam Alexandrino abdicati, & quia Arianam fouent insaniam, & propter crimina quæ illis intenduntur, sancta synodus consentientibus suffragijs episcopatu abdicat: eosque decernimus non solum Episcopos non esse, sed neque in consuetudinem fidelium admittendos: par est enim ut qui à paterna essentia,

Eusebianus plus uerborū uidetur legisse

ac diuinitate filium separant, & alienant uerbum à patre, & ipsi à catholica ecclesia separètur, alieniq; sint à nomine Christiano. Proinde & apud nos & omnes alios anathema sunt, quòd cauponati sint uerbū ueritatis: subiectio enim est Apostolica, quicumque aliud annuntiauerit uobis extra illud quod accepistis, anathema esto. Cum huiusmodi ne quis conuersetur præcipite. Non est enim cōmercium luci cum tenebris. Hos longè à uobis repellite. Non est enim cōsonantia inter Christum ac Belial. Cauete etiam dilecti fratres, ne quid literarū illis mittatis, neu quid accipiatis ab eis. Etiam uos dilecti fratres & collegæ facite ut tanquam præsentem spiritu, approbetis synodi acta, & suffragia uestra subscriptionibus adiungatis, ut consensio ab omnibus ubiq; gentium collegis nostris custodiatur. Abdicamus autem eijcimusq; ecclesia eos qui affirmant, Deum quidem esse Christum sed non Deum uerum: Filium, sed non uerum filium: Genitum esse si mulq; ingentū. Ita se intelligere genitum fatentur, sicut dixerint, quod sit genitum, illud esse. Christo etiā qui ante secula est tribuunt finem & initū, quod non quidem momento temporis, sed ante omnia tempora habeat. Et paulo quidem antè Alpis Ariana uiperas ædidit duas, Valentem & Vrsacium. Qui gloriantes absq; omni dubio profitètur Christianos sese esse, dicuntq; quòd & uerbum, & spiritus, & crucem, & cædem, & mortem tulerit, & resurrexerit: & quod cōtendit cœtus hæreticorum, diuersas esse substantias patris & filij & sancti spiritus, easq; esse separatas. Nos uero accepimus doctiq; sumus & hanc tenemus catholicā traditionem fidemq; ac confessionem, unam esse substantiam quam hæretici essentiam uocant, patris, & filij & sancti spiritus. Et si quærant quæ sit filij substantia, confitebimur eandem, quam & patris esse confiteamur. Neq; unquam fuisse absq; filio patrem, neq; filium absq; patre, neque posse fieri ut quod uerbum est spiritus sit. Est enim absurdissimum affirmare, fuisse unquam patrem absque filio. Neque posse nominari, neque esse, testatur ipse filius his uerbis. Ego in patre & pater in me: & ego ac pater unum sumus. Nemo negat nostrum esse genitum: sed genitum asserimus ante omnia, quæ uisibilia & inuisibilia uocant, factorem & opificem archangelorum & angelorū, & mundi, & humani generis: quoniam ita dicit. Sapientia omnium docuit me: & omnia per ipsum facta sunt. Si enim initium haberet fieri non posset, ut semper esset: iam quod semper est uerbum, initū non habet. Deus autem finem nulla ratione admittit. Non dicimus patrem esse filium, neque rursum filium patrem esse. Sed pater est pater, & filius patris filius. Confitemur filium esse potentiam patris: confitemur uerbum esse Dei patris præter quod nullum sit. Verbum uerum Deum, sapientiam, & potentiam docemus esse filium. Sed non ideo filium dicimus, ut reliqui appellantur filij, cum illi aut per hunc propter regenerationē Dij sint, aut per adoptionem filij

filij uocentur, non ob unam substantiam quæ est patris atque filij. Confitemur unigenitum & primogenitum, sed uerbum unigenitum quod semper sit ac fuerit in patre, primogenitum autem ad hominē referimus. Distert autem à reliqua creatione, quia etiam ex mortuis primogenitus. Confitemur unam patris & filij diuinitatem. Neque quisquam dicit maiorem esse patrem filio propter diuersitatem substantiæ, aut discrimen: sed quoniam paternum nomen maius est filij nomine. Illa autem istorum maledicta & perdita interpretatio dixisse eum contendit: ego & pater unū sumus, propter consensum & concordiam inter ipsos. Condemnamus autē omnes nos catholici, stultam & miserabilem sententiam illorum, qui dicant, ut homines mortales mutuis odijs & offensionibus dissideant, & postea reconcilientur, ita dissidium & reditum in gratiam inter patrem omnipotentem & filium accidere posse. Quod est absurdissimū dictū ac cogitatu. Nos uero & credimus & asseueramus, & ita sentimus, sacram hanc uocem, ego & pater unū sumus, significare substantiæ unitatē, quæ sit unā patris, & unā filij. Et hoc credimus, absq; fine & absque initio regnare hunc cum patre, neque tempore definiti, neque deficere regnum ipsius. Nam quod est semper, neque esse unquam cœpit, neque finire esse poterit. Credimus autem & assumimus paraclitum sanctum spiritum, promissum collatumq; nobis à domino ipso. Et hunc missum credimus, idem excruciatum nō fuit: sed homo est excruciatum indutus acceptusq; de Maria uirgine, homo inquam cruciatibus obnoxius. Homo enim mortalis, Deus autem immortalis est. Credimus resurrexisse tertia die, non deum in homine, sed hominem in deo, quem & dono obtulit patri suo, liberatum à peccato & interitum. Credimus opportuno & præfinito tempore omnes ipsum, & de omnibus iudicaturum. Tanta est autem dementia istorū tamq; crassa caligine animi excæcati sunt ne lucem aspiceri possint ueritatis, ut non intelligant, quæ sententia sit huius dicti, **UT ET IPSI IN NOBIS VNVM SINT.** cum sit manifestum, cur unum, quia apostoli spiritum sanctū acciperant, & tamen ipsi spiritus non erant, neq; quisquam eorum illa sapientia, illa potentia, ille unigenitus fuit. Sicut ego & tu, inquit, unum sumus, ita & ipsi in nobis unū sint: quinetiam clare distinxit uox diuina, in nobis, inquit, unum sint: non dixit, sicut nos unū sumus, ego pater, sed discipuli inter ipsos coniuncti & uniti unum sunt, fide, confessione, gratia, qui & pietate dei patris, & domini ac saluatoris nostri benignitate ac amore unum esse possint. **EX HIS** literis intelligere est, accusatorum calumnias, & priorum iudicium iniquitatem, & ipsorum præterea dogmatum sanitatem. Non enim solum de diuina beati patris natura nos docuere, sed etiam rationem illius & ordinem explicauerunt. Constans cognitio ijs quæ gerebantur, iniquo tulit animo leuitatem fraternam, iratus instigatoribus & abutentibus facilitate

tate illius: quapropter duos Sardicenis concilij delectos episcopos, cum literis ad fratrem misit, adiunxit ijs & Tribunum Salianum nomine, qui pietate & iustitia præfulgebat. Literæ autem non monitionem tantum ac subiectionem, sed minas quoque pio rege dignas complectebantur. primum enim mandabatur fratri, ut aures præbere episcoporum sermonibus, & audacias ac iniurias Stephani cognoscere, atque Athanasium ipsum ouili suo, patefactis aduersum eum structis calumnijs, & iudicium ueterum iniquitate & odio, restituere uellet. Additum erat, nisi pateretur hæc sibi persuaderi, nisi quod æquum sit faceret, sese ipsum occupata Alexandria redditurum Athanasium cupientibus ouibus & eiectionem aduersariorum manum. His literis acceptis Constans qui tum Antiochiæ esset, pollicetur se facturum omnia, quæ uellet socius dolorifici partus, suus. Quæ res admodum contraria ueritatis hostibus, impulit illos ut sceleratissimam & impiam istam fabulam darent. diuerterant autem in cliuum pontificum patris, sed Tribunus alio in hospicio manebat.

Cap. IX

Stephanus uero, ille enim gubernabat tum Antiochenam ecclesiam, nauis demerfit. Habebat autem cum alios tyrannicæ audaciæ socios, quorum ministerio ad calamitates infligendas orthodoxis utebatur, tum unum ducem iuuenem qui per audaciam & scelera uitam degeret, qui non modo solebat homines de foro abducere cum contumelia & uerberibus: sed irruens etiam in domos, uiros mulieresque honestate ornatas impudentissime proripiebat. Et ne nimis sim in memoranda huius improbitate uerborum, exponam aduersus optimos uiros istos audacissimum facinus illius. Ex cuius nefario scelere facile possit coniectura de reliquis fieri. Adit ille ad scortum quoddam & ait requiri eam ab hospitibus quibusdam qui modo aduenerint, ut cum ipsis illam noctem sit. Deinde quindecim factiosos abscondit in macerijs propinquis cliui: mox cum muliercula adest, & pronuntiata tessera de qua conuenerat, adeste sentit conscios, ita accedit ad atriensem ianuam diuersorij Episcoporum, eaque aperta, cõduxerant enim ministrum ad hoc factum pecunia, introducit mulierem & conclaue foresque demonstrat ubi forte alter episcoporum cubabat, iubetque intrare, at ipse abiit accersitum factionem suam. Forte autem Euphratas, hoc erat senior nomine, in primis ædibus accubuerat, sed Vincentius (sic alter nominabatur) manebat interiori in cubiculo. ingresso autem scorto, Euphratas ubi strepitum pedum audit, quærit quis accedat: scorto uero respondente, Euphratas admodum perturbatus, formidabat dæmonis ludibria, qui muliebrem uocem repræsentaret, inuocat que auxilium Christi saluatoris. Inter hæc & Onager, hoc enim erat nomine scelerati manipuli dux, qui manibus & armis contra pios uteretur, aderat cum sua manu, inclamatque improbos eos quibus improbitas iudicij subeunda esset: ingenti autem orto clamore concurrunt

currunt ferui, excitaturque etiam Vincentius, & occlusa ianua atriensis, non nisi septem de factione comprehendere potuerunt. Onager quidem inter alios uerserat, sed muliercula quoque retenta fuit. Mane uero suscitato tribuno comite suo, in regiam ueniunt, & Stephani ausa furoresque non iudicium neque questionem desiderare clamant. At tribunus ingenti clamore petebat ut rex in sceleratum facinus non synodice, sed iure animaduertetur. Et ad tormenta quidem primos offerebat Episcoporum clericos, simulque ministros Stephani postulabat. Illo autem impudenter altercante, quod negaret uerberibus clericos affici oportere, placuit & regi exquiri facinus in regia. Tum primum muliercula interrogatur à quo fuisset in diuersorium episcoporum introducta, quæ respondit uenisse ad se adolescentem, qui diceret adesse hospites & quid illi requirerent, ab eoque uespere se introductam; postea quæ sitam manum suam inuentamque intra ianuam atriensem collocasse, hortatum ut in primas ædes irruerent: addebat & interrogationem episcopi, & merum suum, illiusque orationem, & irruentium impetum.

CAPUT X

His auditis produci de captis natu minimi iudices imperant, qui non expectato tormento uerberum, fabulæ compositionem totam exponit, & autorem omnium esse Onagram confitetur. Qui adductus dicit se illa egisse Stephani iussu. Ita comperta Stephani malitia, mandant Episcopis qui aderant exautorationem illius, & ecclesia eijciunt. Non tamen hæc penitus Ariana labe carere potuit. Successit enim illi Leontius, gente Phryx, animo uersuto, & tectis instar scopulorum fraudibus. Sed de hoc paulo post. Tunc uero Constantius turbulenta aduersus Episcopos consilia re ipsa edoctus, literas misit magno Athanasio, semel, iterum, tertio, quibus eum ut ab occidente reuertere uellet hortabatur: ego autem breuiusculam epistolam quam secundo misit, inseram narrationi.

CAPUT XI

Constantius Victor, Augustus, Athanasio. Et si superioribus literis significauimus tibi quomodo secure ad nostrum comitatum peruenire posses, quod cuperemus te in locum tuum restituere: tamen & has literas dedimus ad constantiam tuam, quibus te hortaremus, ut omni dubitatione & formidine posita, conscensis publicis uehiculis, operam dares, ut ad nos uenias, quod adipisci quæ cupis posses.

CAPUT XII

Ita reuersum Athanasium benigne suscepit, & recipere iussit Alexandrinam ecclesiam. Sed qui tum multum in aula poterant, infecti Ariano malo, saltem unam aiebant relinquere ecclesiam Athanasium oportere ijs qui cum eo coniungi nollent. Quæ cum illi Regi subijcerent, & rex tum Athanasio locutus esset, par, inquit ille, est ut Regiæ uoluntati mos

Qq geratur

geratur: se tamen & ipsum petere ac postulare aliquid uelle. Tum rex libenter se facturum quicquid petisset, ait. At ille, Antiochenis, inquit, qui coniungi cum potentibus ecclesiarum nolunt, opus æde ad preces, æquumque est his quoque templum unum concedi. Cum autem rex annuisset, quod æquum petere illum diceret, non placuit ea res principibus sectæ, & neutri parti ecclesiam apud alteram dari oportere asserunt. Ita admirante rege mittitur Alexandriam Athanasius: nam Gregorius iam ab ipsis Alexandrinis cæsus interierat. Conspicito igitur pastore suo, publica conuiuia festaque maxima instituebant, & ad honorem ipsius, & ad deilaudem: sed non diu post Constans est mortuus.

CAPVT XIII

Constantio uero, qui quo uolebant ducere consueuerat, in memoriam reuocarunt fraternum dissidium, cuius causa Athanasius fuisset, quamque parum abfuisse, quin illi ruptis naturæ uinculis bellum aduersum se mutuo susciperent. Quibus seductus Constantius, non solum exterminari, sed iugulari quoque diuum Athanasium imperat, misso cum magna militum manu Sebastiano quodam, qui illum ut sceleratum interimeret. Quæ autem fuerit huius expeditio, quoque ipse modo euaserit Athanasius, cui illa euenere, quicquid mirabili ratione salutem retinuit, melius narrare poterit, qui in Apologia exilij sui ita exequitur. EXQUIRANT tamen & modum discessionis & cognoscant ex suis. Aderant enim & Arianicum militibus, qui & instigare eos contra nos, & indicarent ignorantibus me. Quod si ita sunt animo duro, ut hoc casu nihil afficiantur, saltem recognoscetes pudore confusi obticeant. Iam nox erat, & quædam pars populi peruigilabat, quod postridie futura esset congregatio. Cum repente affuit dux cum militibus plus quinquies mille, armatis ensibus strictis, arcubus ac sagittis, clauis, ita ut ante quoque diximus, & ecclesiam quidem undique circumdederat stipatam militibus, ne quis posset de illa elabi. At ego inconueniens ratus in tanta perturbatione deserere populum, ac non potius offerre me ipsum discrimini, residens in solio, iubeo diaconum Psalmum legere, & auscultare populum, Quoniam in seculum misericordia eius: atque ita uniuersos discedere & redire domus suas. Cumque irupisset deinde Tribunus, & cinxisset militibus sacrarium ut nos caperent: qui ibi erant & clerici & e populo, clamabant & nunc tandem iubebant me recedere. At ego negabam prius me abiturum quam singulos euasisse cernerem. Surgens igitur & orationem imperans, ita omnes rogebam ut abire uellent, satius esse, inquit, me in periculum uenire quam ullum ex ipsis lædi. Cum igitur exissent plurimi, & reliqua pars sequeretur, qui remanserant apud me monachi & clerici, quidam abstrahere me: atque ita, testem facio ueritatem, cingentibus sacrarium militibus, cingentibus

atibus & ecclesiam, pertransiimus ducente seruanteque domino. Et non cogniti ab ipsis recessimus, magnificantes Deum, quod non prodito populo, sed illo prius dimisso salutem querere, & manus illorum effugere potueramus.

Cap. XIII

Ita cum euasisset Athanasius cruentas hostium manus, Georgius alter lupus potentiam in oues nactus est, qui crudelius quam ullus lupus uulnus ue, aut pardus in oues grassatus, professas perpetuam uirginitatem, non solum Athanasij abnegare societatem, sed etiam abiurare patrum fidem coegit. Huius crudelitatem adiuuabat Sebastianus quidam militarum ordinum dux, qui ad ignem in media urbe excitatum adductas nudas uirgines, iubebat fidem abnegare. At illæ horrendum & miserabile fidelibus infidelibusque spectaculum, infamiam illam in magno honore ponebant, & uerbera pro fide fortiter sufferebant. Sed & hæc clarius ab illorum pastore exponuntur. DEINDE ingressus Alexandriam missus ab ipsis Georgius Cappadox, auxit mala quæ ab ijs didicerat. Post septimanam enim persecutis uirgines in carcerem coniciebantur, Episcopi ducebantur uincti a militibus, domus uiduarum & pupillorum diripiebantur, rapinæque ac infultus domatim fiebant, noctu deportabantur Christiani, domus cõsignabantur, & fratres clericorum pro clericis in discrimen ueniebant. Quæ cum essent horrenda, tamen audacia sequente superabantur. Nam populus septimana post sacram pentecosten ieiunio peracto, conuenit in cõemiterio ad orationem, nemo enim cum Georgio coniungi sustinebat. Quo intellecto, instigat pessimus ille Sebastianum ducem qui Manichæus esset, qui cum militari manu armata, strictis ensibus, & arcubus ac sagittis impetum in populum facit, ipsa dominica die. Repertisque paucis qui orantes remanserant (plurimi enim illo tempore domos suas redierant) eiusmodi designauit facinora, qualia maxime decerent obedientem illis. Rogo enim instructo & adductis uirginibus ad ignem, cogebat profiteri fidem Arianam: quas cum cerneret uictrices esse, nudatarum ita faciem contudit, ut logo tempore post uix agnosci possent. Contudit & nouo quodam modo comprehensos uiros quadraginta. Virgis enim palmæ non recisis spinis, ita dorsa eorum detexit, ut longa aliquibus curatione ob infixas sentes opus fuerit: quidam etiam impatientes doloris ut morerentur. Quotquot autem superstites remanserant & totum uirginum cõtum exilio multauit, deportatis in magnam Oasin. Sed cadauera primum quidem reddi suis uetuerunt, ac ut lubitum fuerat absconditis illis, & insepultis abiectis, sperabant se celare tantam crudelitatem posse. Hoc fit a dementibus maximo animi errore. Nam propinquis cæcorum gaudentibus suorum confessione, corpora autem cum lactu requirentibus, multo uehementius redarguebatur crudelitas illorum. Ex Aegypto & Lybijs mox etiam Episcopos exterminauerunt

nauerunt, Ammonium, Muium, Caium, Philonem, Hermen, Pleni-
um, Pfenofirim, Nilamona, Agapium, Anagamphum, Marcum, Dra-
contium, Adelphium, Ammonium alterum, & alterum Marcum, Athe-
nodorum, tum presbyteros Hieracem & Dioscorum: fuit autem tanta
exterminationis acerbitas, ut aliqui illorum in itinere, nonnulli in exilio mo-
rerentur. Trucidarunt insuper amplius triginta Episcopos. Studebant
enim secundum Achab, si quo modo possent tollere ueritatem. Idem &
consolationum libellos missis uirginibus qui grauissima illa sustinuerant,
hæc quoque addidit. **OBHOC**, inquit, nemo uestrum nimia tristitia afficia-
tur, si isti impij sepulturam nobis inuidet & effert non patiuntur. Nam
hunc etiam ultimum actum Ariani explicant, ut portis oclusis sepulchris
quasi lemures absideant, nequis mortuorum locum habere posset. Hæc &
his similia Alexandria designauit Georgius. Sed diuo Athanasio, nullus
satis munitus ubi defenderetur, locus uidebatur: cum à rege esset impera-
tum, ut sibi uel uiuus adduceretur, uel afferretur caput mortui, maxima
mercede propofita, executoribus uoluntatis suæ.

CAPVT XV

AT ipse Constantius tenente Magnentio occidentē post interfectum
Constantem in Europā cōtendit cum exercitu aduersus tyrannum,
sed ne hoc quidem grauiss. bellum pacatas esse ecclesias sinit: persuadent
enim illi, cui persuadere quiduis esset facile, & qui hæretico malo laboraret,
synodum cogere Mediolani, ea urbs est Italiae, ac primum compellere uni-
uersos, ut exautorati iniquorum Tyrionum iudicium subscribere, atq;
ita Athanasio eiecto ecclesia, aliam exponere fidei formulā uellent. Ac con-
uenere quidem Episcopi parentes regio edicto, sed neutrum illorum face-
re sustinuerunt: quin etiam palam præsentem regem coarguebant impij &
iniusti imperij. Itaq; & ecclesijs exacti & in ultima orbis terrarum loca tele-
gati fuere. Et hoc ipsum admirabilis Athanasius scripsit in illa Apologia
sua. **QVIS** memorare omnia possit quæ illi perpetrarunt: iam enim pace
parta ecclesijs & orante in cōgregationibus populo, episcopus Romanus
Liberius, Paulinus Metropolitanus Galliarū, Dionysius Metropolitanus
Italiae, Lucifer Metropolitanus Sardiniae insulae, Eusebius Italus, omnes
episcopi & ueritatis præcones arripiuntur & aguntur in exilium, nullo peni-
tus prætextu, nisi quod à secta essent Ariana alieni, neque Ariatorum ca-
lumnijs erga nos subscribere uoluissent. Nā de magno & uenerabilis sene-
scæ confessore uere **HOSIO**, quid ego dicam? neminem enim huius exi-
lij ignarum esse arbitror, cum non modo non obscurus, sed potius celeberrimus sit senex ille. Cuius enim non fuit ille concilij princeps? Aut quis il-
lius refragari potuit rectæ sententiæ? Quæ ecclesia non habet pulcherrima patrocinijs illius monumenta? Quis accessit ad hunc tristis & non abiit
cum

Acum gaudio? Quis aliquid petijt & ab illo discessit falsus spe sua? Contra
hunc tamen audacia quoque ipsorum se extendit, quod sciret quales per
impietatem calumnias struerent, & subscribere insidijs illorum quibus nos
peterent, nollet. His patet quid erga hos sanctos ausi isti fuerint. Quas au-
tem alijs plurimis posuerint insidias Arianae cohortis ductores, in hoc eo-
dem libro diuinus uir narrauit. **QUEM** autem sunt omnium persecuti cui
præsenso non pro sua libidine illuserint? quem quæsitum inuentum non ita
tractarunt, ut aut mortē miserabilem, aut omnis generis cōtumelias sustine-
ret? quicquid enim iudices facere uideretur, hoc totum ab istis excitatur, ac sunt
iudices potius istorum uoluntatis ac sceleris administri. Vbi igitur locum est
cernere in quo non extent monumenta malitiæ istorum? cui dissentienti à
se non aliquo prætextu calumniam struxere exemplo Iesabelæ? Quæ non
luget ob insidias istorum ecclesia? Antiochia quidem deplorat Eustathium
confessorem & orthodoxum, Balaneæ Euphratium, Pontus & Antara-
dus Quintianum ac Carterium, Adrianopolis Eutropium amantissimum
Christi, cumq; illo Lucium, cui sæpenumero cathenis iniectis, mortem tan-
dem intulerunt, Ancyra Marcellum; Beroea Cytum, Gaza Asclepam,
hos enim fraudulentum post multas contumelias in exiliū egere. Erga Theo-
dulum autem & Olympium Thracas; nec non me & presbyteros meos,
ita se gessere, ut deprehēsis pœna capitis sufferenda fuerit. Et fortasse mor-
tui iam iaceremus, nisi tum quoque præter opinionem eorum interitum ui-
tassemus, eiusmodi misere ad Donatum aduersus Olympium eiq; con-
iunctos literas, ad Philagrium uero contra nos. Tales ausus sunt factionis
impiae aduersus sanctos. Hosius autem hic erat Episcopus Cordubæ, cele-
bris in magna Nicæna synodo, & princeps Sardicenis. Lubet narrationi
intexere liberrimas uoces laudatissimi Libertij & admirabilem sermonem
habitum cum Imperatore Constantio: quos illius temporis amantes dei
perferipere, qui acueret excitareq; studium amatorum diuinarum rerum
facile possint. Hic successerat Iulio, qui post Syluestrum Romanam eccle-
siam rexerat.

Caput XVI

CONSTANTIVS Imperator inquit. Nos quod Christianus esses,
dignum te iudicauimus Episcopatu urbis nostræ. Et ideo accersui-
mus ut hortaremur te nefariæ dementiae impij Athanasij abnegare societ-
tatem. Hoc enim orbis terrarum comprobauit; & decreto synodi alienum
ab Ecclesiastica societate pronuntiauit. **LIBERIUS** Episcopus inquit:
Imperator, Ecclesiastica iudicia cum summa iustitiæ observatione fieri de-
bent. Quare si tuæ pietati placet, iudicium cogi impera, ubi, si damnandus
Athanasius uideatur, sententiā in illum ordine modoq; ecclesiastico feratur.
Nam fieri nequit, ut condemnetur à nobis; de quo iudicium datum nō sit.
CONSTANTIVS Imperator inquit. Totus orbis terrarū condemnauit

scelera illius, sed ipse à primis temporibus omnes eludit. **LIBERIVS** episcopus inquit. Quotquot subscribere, haud ipsi uiderant quæ facta essent: sed gloriæ & metus & à te infamiæ causa. **IMPERATOR**. Quid est Gloria, metus, infamiæ? **LIBERIVS**. Quicumque gloriâ Dei non diligentes, præferentesq; illi munera tua, quem nunquam oculis aspexerant absque iudicio condemnarunt: quod est Christianis indignum. **IMPERATOR**. Atqui coram est condemnatus in Tyria synodo, & condemnatus quidem ab episcopis omnibus totius orbis terrarum. **LIBERIVS**. Coram ille nunquam est condemnatus. Quotquot enim tunc conuenerunt, & eum damnauerunt, fecere hoc nulla ratione, cum ille de iudicio recessisset. **EUSEBIVS** Eunuchus inquit. In synodo certe Nicæna declaratum est, illum à catholica fide esse alienum. **LIBERIVS**. Quinque tantummodo iudicauerunt sociorum navigationis ipsius in Mareote, quos miserant, ut aduersus reum scripturas compararent: horum duo mortui sunt Theogonius & Theodorus, reliqui tres adhuc uiuunt, nempe Mares, Valens, Vrsacius. Ab his ipsis missis, huius rei causa, Sardicæ suffragia collecta sunt: qui synodo etiam libellos obtulere petentes ueniam, quod in Mareota per calamitiam scripturas secum confecissent in Athanasium, quos libellos etiamnum in manibus habemus. Vtris igitur ut adiungamur persuaderi nobis conuenit? His tunc qui prius damnauerunt & postea petierunt ueniam, an his qui illos nunc damnauerunt? **INQUIT** Epictetus Episcopus. Imperator, non facit iste uerba tecum quo tantæ sibi curæ sit fides aut ecclesiastica iudicia, sed ut apud Senatores Romanos gloriari possit oratione conclusum à se esse Imperatorem. **TVM** **IMPERATOR** Liberio, Quota, inquit, pars tu es orbis terrarum, qui solus facis cum homine scelerato, & orbis terrarum ac mundi totius pacem dissoluis? **LIB**. Non diminuitur solitudine mea uerbum fidei. Nam & olim **TRES SOLVM** inuenti fuere qui edicto resisterent. **EUSEBIVS** Eunuchus, facis tu, inquit, Imperatorem nostrum Nabuchodonosorem? **LIBERIVS** Minime equidem: sed sic tu absque ratione condemnas hominem qui in iudicium adductus non fuit. At ego prius generalem orbis subscriptionem proponi uolo, qua confirmatur fides exposita Nicææ. Atq; ita reuocatis fratribus nostris de exilio & restitutis in suum quoque locum: si turbas consensu cum apostolica fide suo, in ecclesijs excitare uideantur, tum uniuersos conuenire Alexandria, ubi & Reus, & accusatores & defensores illorum sunt, & inquisitio in illos disceptatioq; institui poterit. **INQUIT** Epictetus episcopus. Sed neq; publica uehicularum sufficere poterint episcoporum itineribus. **LIBERIVS**. Neq; indigent publicis uehicularum ecclesiastica, suisq; episcopis ad mare mittendis quæq; ecclesia suffecerit. **IMPERATOR**. Quarum forma est expressa retexi nequeunt, plurimum enim episcoporum calculus ualere debet. Tu es

unus

unus qui amicitiam tuis scelerati illius. **LIBERIVS**, nunquam auditum, inquit, est absente reo pronuntiasse de scelere iudicem, tanquam priuato iritatum erga illū odio. **IMPERATOR**. Ille quidem læsit uniuersos, sed neminem æque ac me. Qui non contentus interitu iunioris fratris mei, nunquam cessauit beatū Constantem impellere ad inimicitias nostras, sed nos summa mansuetudine & instigantis & instigati impetus tulimus. Nullus mihi tantus successus cordi est, neq; aduersus Magnentium, neque aduersus Siluanum, atque scelesti huius à rebus Ecclesiasticis amorio. **LIB**. Ne ulciscare inimicitias, Imperator, in episcopis. Manus enim ecclesiasticorum sanctificationi uacare debent. Proinde si tibi uidetur, iube in suum quemq; locum restitui episcopos, & si fuerint cōgruentes uisi cum illo qui tuetur rectæ sententiæ fidem expositā Nicææ, tum cōuentu habito tractent de pace mundi: ne innocentem uirum oppressisse uidearis. **IMPERATOR**. unum est quod quaeritur. Volo enim tibi gratum esse cōsensum cum ecclesijs, & Romam reuerti, quare cōsule paci, & cum subscripseris redito Romā. **LIBERIVS**. Vale iam dixi fratribus Romanis, potiores enim sunt mihi leges Ecclesiasticæ q̄ uita Romæ degenda. **IMPERATOR**. Habes igitur spacium trium dierum quo deliberes uelis ne post subscriptionē Romam reuerti, an aliquē locum quo traducaris eligere. **LIB**. Trium dierum uel etiam mensium spacium rationem non immutat. Quare mittas me licet quo libet. **IMPERATOR**. post duos dies requisitum Liberium & perseverantem in sententia imperatoris relegari Beroeam quæ est in Thracia. **LIBERIO** abeunti misit imperator solidos quingētos in sumptus. Liberius illi qui attulerat, abi, inquit, redde imperatori, opus enim his est militibus ipsius. Similiter & regina misit ei totidem, quos & ipsos referri iussit ad imperatorem, quod esse illi opus diceret ad expeditiones. Si autem opus his imperatori non fuerit, det, inquit, Auxentio, & Epicteto, quibus opus est. Cumq; ab illis nolisset accipere, detulit alios ei Eusebius Eunuchus. cui Liberius, deuastatis ecclesijs, inquit, orbis terrarum, nunc mihi elemosynam offers ut condemnato? Quin tu abi & Christianus prius efficere. Ita post hos dies cū quicquā accipere nolisset in exilium agitur.

Cap. VII

Athleta quidem ueritatis uictoriæ compos, in Thraciā ut imperatum fuerat, uenit. Post annos autē duos, cum Romæ esset Constantius, Magistratum & primariorū ciuium coniuges obsecrant maritos, ut supplicent Constantio pro pastore qui restituatur ecclesiæ suæ, seq; nisi impetrassent, desertis ipsis, ad magnū illum pastore deuenturas minantur. Qui respondent se formidate iracundiam imperatoris, sibiq; nō magnam esse spem ueniæ quod uiri essent. Vos autē, inquiunt, si supplicetis illa, non lædet. Et horum alterum consequemini, ut aut admittat deprecationem uestram, aut certe nullo malo affectas dimittat. Hac uia demonstrata, accedunt

Q9 4

dunt

dunt laudabiles matronæ ad imperatorem preciosissimis uestibus ornatae, quo magis imperator nobiles ratus precibus uoluntatiq; ipsarum gereret morem. Erat autem deprecatio talis. Misereri uelles tantæ ciuitatis spoliatae pastore suo, & expositæ luporum insidijs, sed Imperator respondit, non illam pastore alio indigere quæ prudentem bonumq; haberet: fuerat autem creatus post Liberium unus ex diaconis illius, uir fidelis, Felix nomine, qui incorruptam quidem seruabat Nicææ expositam fidem, sed uiolatoribus illius coniungi non uerebatur: nemo tamen omnium ciuium Romanorum in eadem orationis est ingressus cum ipse intus foret. Quod ipsum & matronæ tum regi significarunt. Itaq; flecti se passus, iussit optimum quidem Liberium de exilio reuocari, sed amborum esse communem ecclesiæ administrationem. His literis lectis in circo exclamauit multitudo, egregiam esse imperatoris sententiã, qui spectatoribus in duas partes diuisis & a colore cognominatis, his unum, itemq; alteris unum præficeret. Ita dicentis incessentes Imperatoris literas, exclamant uno ore, nam & uoces ipsas ponere uisum est, unus deus, unus Christus, unus episcopus. Post has amantissimæ Christi plebis uoces reuertitur admirabilis Liberius, cui cedens Felix in aliam urbem se contulit. Hæc apposui ad historiam Episcoporum qui Mediolani conuenissent, ut congruum fuit, nunc autem redeo ad ordinem gestorum.

CAPVT XVIII

Electis igitur undiq; propugnatoribus ueritatis, arbitrati hi qui pro arbitrio suo uersarent uoluntatem regiam, facile se contrariã sibi fidem dissoluturos, & Arianam stabilituros, persuadent Constantio, ut Arimini indicat conuentum tam orientalium, quam occidentalium Episcoporum, utq; iubeat essentiam & Coessentialitatem eximi de formula fidei, hæc autem erant inuenta à patribus, quibus fraudes Arianæ expugnarentur. Sed de his aiebant extitisse ecclesiarum dissidia: coactis autem omnibus tentabant Ariana labe contaminati, imponere consilio, & in primis occidentalibus simplicis uitæ & morum hominibus. Negabant enim ferendum ut ecclesiæ corpus distraheretur, propter duas uoculas, præsertim quæ in scriptura nusquam reperirentur. Sed profitendum filium similem esse genitori per omnia, essentia uero nomen, ut à scriptura alienum omittendum. At enim illi fraude animaduersa, eos qui hoc dicerent abdicant, & suam sententiam imperatori per literas declarant. Aiebant autem se filios ac hæredes esse in Concilio Nicæno congregatorum patrum: quorum si quid scriptis demere, aut quæ ad optimum modum absoluta essent addere alia uellent, suo se facto spurios esse demonstraturos, qui culparent ea quæ patres gestissent: Sed euidentius fidei eorum exacta regula literis ab ipsis Constantio scriptis indicatur.

CAPVT XIX

Diuina iussione & pietatis tuæ mandato, ueterum dogmatis fide nostra accedimus. Arimini enim omnes occidentales episcopi conuenimus, ut & catholice ecclesiæ fides cognosceretur, & manifesti fierent qui aliter sentiant. Post longam enim & diutinam deliberationem optimum factu uisum, eam fidem quæ ab antiquo permanet, quamq; & propheta & euangelia & apostoli per Christum dominum nostrum prædicauerunt, à quo & tuum imperium custoditur & protegitur robur tuum: Eam igitur fidem placuit tenere ac conseruare, & conseruatam usq; in finem custodire. Absurdum enim simul atq; impium iudicauimus, mutare quicquam eorum quæ recte iusteq; constituta essent, omnium qui Nicææ quondam conuenere coniuincta cum clarissimi imperatoris Constantini patris tui sententiã: quorum doctrina & intellectus in omnium mortalium aures ac animos promulgatione sua influxit, eaq; sola aduersata Arianæ sectæ illam perdiderunt: ipsæ non Ariana modo sed reliquæ etiam sectæ exterminatæ sunt: his neq; sine metu erroris addi, neq; discriminis demi quicquam potest. Nam alterutro facto, iam aperta fenestra fuerit libidini aduersariorum. Itaq; Vrsacium & Valentem qui participes essent, & consentientes cum Ariano dogmate, pronuntiatum est à nostra societate exclusos esse, cuius fruendi gratia, ueniã quondam petiere delictorum quorum sibi conscij essent: quod testantur exempla literarum, quibus illi ut parceretur sibi, ueniãq; à nobis impetrauerunt. Eo autem hæc tempore acta sunt quo consilium synodi Mediolanensis habebatur, præsentibus & Romanæ ecclesiæ presbyteris. Cum autem constet & Constantinum memoria post mortem quoq; dignum, summa cura & exquisitione, conscriptam fidem exposuisse, uita illo post susceptum baptismum sancto, & ad meritam quietem transgresso, absurdum fuerit post hunc quicquam innouare, atq; tot sanctos confessores & martyres, qui hoc dogma & conscripserint & inuenerint, despiceret: quos nusquam sententia sua a ueteribus ecclesiæ legibus discessisse sciremus, quorum etiã fidem Deus ad tempora imperij tui traduxit, per dominum nostrum Iesum Christum, à quo tibi imperium est collatum tantum, ut illo uniuersus orbis terrarum includatur. Rursus igitur miserabiles illi & deplorati animi, nefaria audacia indicantur impiæ sententiæ suæ præconia, conatū euertendorum omnium ueritatis ordinum. Cum enim tuo mandato consilium synodi haberetur, tum illi fraudulentæ suæ denudarunt cogitationes, tentaueruntq; per maleficia & turbulentiã nouas decisiones, reperto ad tale sodalitiū conueniente quodam Germano & Auxentio & Caio, autoribus sectarum & seditiosis, à quibus defensa doctrina omnem copiã blasphemie superat. Postquam uero intellexere à se uoluntate ac sententiã sodales suos in improbitate dissidere, transiere ad confessum nostrum, ut scripturis adesse uiderentur.

Tempus

Tempus autem breue erat, quo & ipsorum cōsilia arguebantur. Sed ne si milia pericula ecclesiae saepe subeunda sint, neue omnia perturbatione & tumultu confundantur, optimū uisum est antiqua decreta, ut legitima & inconcussa seruanda confirmare, supra autē memoratos separare à cōmunitate nostra. Eam ob causam misimus legatos qui de his facerent certiorē aequitatem tuam, quibus has literas dedimus indices propositi in concilio nostri. Ante omnia autē in mandatis habēt à nobis legati, ut ab antiquitate & legitimis rationibus ueritatis cōprobationem ducant. Qui etiam docebunt pietatem tuam. Non ut Vrsacius & Valens dixerint, pacem futuram esse, euerfione legitimorū: poterunt ne uero pacem esse pati, pacis dissolutores? Quare ab his contentiones turbācō potius, & in reliquis ciuitatibus & in ecclesia Romana existent. Quapropter supplicamus tuā aequitati, ut benignis auribus & placido aspectu legatos nostros admittere, neque pati uelis, quicquam inuouari ad contumeliam iam uita sua defunctoris, sed retinere nos suas decreta & leges patrum, quas uniuersas sapienter prudenterq; & in sancto spiritu, conditas affirmare non dubitauerimus. Nam quae ab his noua quadam ratione iam recedunt, fidelium extinguunt fidem, infidelium excitant crudelitatem. Supplicamus etiam, ut eos qui in externis locis degunt, quosq; cum aetatis onera tum paupertas inopiaque premit, in suum quemq; locum benigne restitui imperes, ne desertā spoliataq; Episcopis maneat ecclesia. Praeter haec omnia obtestamur, ne quid prioribus decisionibus, uel detrahatur uel adiciatur, sed in partum pietate omnia inrupta teneantur, custodita & his & totius posteritatis temporibus, neue de caetero affligas nos & administrationibus proprijs moueas: praestesq; hoc potius, ut episcopi cum populo quicq; suo orationibus uacare, deprecariq; pro imperio, salute, pace tua possint, quam diuinitas sempiternam tibi largiatur. Legati nostri afferūt & subscriptiones & nomina episcoporum, qui etiam erudient pietatem tuam scripturis diuinis. **C V M** his literis missi legati ad imperatorem. Sed qui Regia potentia abutebatur principes sectae istius, epistolam regi attulere, ipsos uenire in conspectum illius passi non sunt, quod dicerent curis Reipub. Imperatorem esse implicatum. Hoc ab ipsis fiebat eo consilio quod sperarent tadio diutinae morē & cupiditate reuertendi ad ecclesias, coactum iri episcopos, ut oppositū sectae uallum ipsi subruerent & dissiparent. Sed frustra haec moliebantur. Iterū enim missis ad Imperatorem literis, petiere propugnatores fidei ab illo, ut & legatos admittere, & sibi potestatem discedendi facere dignaretur. Earum literarum exemplum sequitur. **Cap. xxx**

Victori Constantio Imperatori episcoporum Arimini cœtus. Literas Clementiae tuae, domine gloriosissime imperator, accepimus, quibus significas, te propter publicas occupationes hactenus legatos nostros uide

re non

re non potuisse, iubesq; ut reuersionem illorum expectemus, ut rationem nostram & dogmata ueterum considerare possis. At nos tibi significauimus nullo modo à proposito nos discessuros. Quod & ipsum iterum his literis docemus tuam clementiam, obtestantes ut clementibus oculis, & has literas paruitatis nostrae, quibus respondimus pietati tuae, & illas quas attulere tuae benignitati legati nostri, quaeq; ipsi à nobis mandata habent libenter suscipias. Quam autem triste fuerit & inconscientaneum felicissimis temporibus tuis, tam multas ecclesias uideri Episcopis carere, non minus quam nos tua intelligit clementia. Quare rursus te gloriosissime Imperator obsecramus, ut ante hyemis asperitatem, si placeat humanitati tuae, iubeas ad ecclesias nos redire nostras, ut omnipotenti Deo, & Christo filio ipsius domino & seruatori nostro, pro statu potentiae tuae, unā cum populo, quemadmodum fecimus ac facimus, maximo studio supplicare possimus.

C A P V T X X I

His literis allatis Imperatori, aduersarij animo illius exacerbato, deducunt inuitos plerosque Episcopos in urbem Thraciae Nicam nomine: & alijs simplicibus circumuentis, alijs territis persuadent, ut idem facerent quod ipsi molitione sua in pietate: essentiam que ac coessentialitatem eruerent e fide, proq; his imponerent **SIMILITVDINEM**. Sed & hanc formulam exposui nō quod uera sit, sed quod Arianam factionem redarguere uideatur, cum ne ipsam quidem teneant horum temporum complices impietatis illius, sed pro similitudine, dissimilitudinem praedicent. **CREDIMVS** in unum & solum, uerum Deum patrem omnipotentem, ex quo sunt omnia. Et in filium Dei unigenitū, ante omnia secula, & omne principium genitum ex deo, per quem omnia sunt facta uisibilia & inuisibilia: genitum autem unigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem genitori suo patri iuxta scripturas, cuius generationem nouit nemo, nisi solus genitor pater. Hunc scimus unigenitum deum filium mittente patre aduenisse de caelis, sicut est scriptum, ad euertendum peccatum & mortem: & natū ex spiritu sancto, ac Maria uirgine, ut scriptum est, secundum carnem: uersatum cum apostolis, & perfecto munere suo iuxta patris uoluntatem affixum cruci: mortuum & sepultum: descendisse ad inferos, cum ipsius orci terrore: reuersum à mortuis tertia die, conuersatum cum apostolis dies quadraginta totos: acceptum in caelos, sedere à dextris patris: uenturum ultima resurrectionis die cum gloria paterna, redditurum unicuique quale ipse fecerit. Et in spiritum sanctum: quem ipse unigenitus Dei filius Iesus Christus Deus ac dominus promiserat se missurum humano generi, paracletum, ut scriptum est: spiritum ueritatis, quem & misit, regressus in caelos & sedens in dextra patris. Inde est uenturus ad iudicium uiuentium & mortuorum. Verum essentiae nomen quod à patribus simpliciuscule in scriptum

sertum, & uulgo parum intellectum, offendicula pareret, quia in scriptura a nusquam memoraretur, placuit eximi, & de cætero nullam penitus fieri mentionem essentiae maxime: cum diuinæ literæ nusquam meminerint patris ac filij essentiae. Neq; adeo necessarium esse, de persona patris & filij & sancti spiritus, unam substantiam nominari. Similem autem perhibemus filium esse patris, quemadmodum & diuinæ scripturæ dicunt & docent. Omnes autem sectæ, quæ aut pridem reiectæ, aut nuper exortæ diuersa statuant, ab huius scripturæ expositione, anathema sunt. His alij per imposturam, alij per terrores subscribere. Qui autem accedere noluerunt in ultima loca terrarum deportati sunt.

Cap. XXXII

QUOD autem omnes ueritatis athletæ, & in primis occidentales accuserent, testantur scripta illorum ad Illyricos. Fuit autem scriptoris princeps Damasus, uir uarijs uirtutum generibus ornatus, qui post Liberium præfulatum Romanæ ecclesiæ sortitus esset. Cum hoc faciebât nonaginta Episcopi Italiæ & Galatiæ, quæ nunc Gallia appellatur, congregati Romæ, quorum & ipsorum nomina exponere nimis longum arbitratus sum.

EPISCOPI Romæ in sancto congregati concilio, Damasus & Valerianus ac reliqui, Dilectis fratribus Episcopis in Illyrico salutem in Deo. Per suatum nobis est sacerdotes Dei, sanctam fidem nostram fundatam in doctrina Apostolorum: eam igitur uos tenere, eam que tradere populo, quæ nulla in parte dissentit à patrum definitionibus, à quibus cæteros in-

Locus mendosus uisus strui æquum est. Sed relatione Gallicanorum & Venetorum fratrum cognouimus quosdam sectis studere, quod malum ne existat non solum pro uidere episcopi, sed ad imperitiam & simplicitatem quorundam uentium interpretationibus sinistris, deinceps sese opponere debent dissentienti doctrinæ, uidereq; quotiescunque percusserint aures dissensionis tela, ne tursum labantur, sed patrum potius sententijs inhæreant. Itaque Auxentium Mediolanensem, per scriptum est in primis huius rei condemnatum esse. Par igitur est, ut uniuersi doctores LEGIS in orbe Romano, legitima sententia sint, & ne contaminent fidem diuersitate doctrinarum. Etenim cum primum hæreticæ improbitatis fructus maturefcere & hos fructus ferre cœpere, qui & nunc de Ariana maledicentia admodum subuehuntur, patres nostri numero trecenti decem & octo in Nicæno certamine, hunc murum aduersus diabolica arma præstiterunt, atque hoc re medio letifera uenena repulerunt. Quare credi debet patrem & filium esse unius essentiae, unius diuinitatis, unius uirtutis, unius potentiae, unius characteris: itemq; unius substantiæ, ac essentiae spiritum sanctum quoque: quicumque autem aliter sentiunt alieni à nostra societate iudicandi sunt. Sed hanc salutarem definitionem & adorandam consultationem, nonnulli postea alijs consultationibus corrumpere, ac uiolare tentauerunt. Quia etiam

etiam ab ipso statim initio illi qui Arimini coacti ad nouationes & retractationes fuere, hactenus rectitudinem omnium conseruauerunt, ut confiterentur se alio orationis genere subductos, ac non sensisse quod diuersum esset sententiæ patrum concilij Nicæni. Præiudicium certe numeri Ariminenfis conuentus nullum esse potest: quædo ita est habitus, ut neque Romani episcopi, cuius ante omnia sententiam cognoscere debuerant, neq; Vincentij, qui tam multis annis præfulatus conseruauit integritatem, neq; aliorum consensus illis accesserit, ac maxime cum, ut diximus, per insidias circumuenti ipsi cedentes, nisi rectiore sententia, sibi illa non placere testati sint. Per spicit igitur uestra synceritas, hanc solam fidem quæ Nicææ autoritate Apostolica fundata sit, assidua firmitate tenendam esse. Et nobiscum & Orientales qui Catholicam ecclesiam agnoscant, & Occidentales gloriari. Persuasum autem nobis est eos, qui diuersitatis malo laborent, ipso conatu suo non ita multo post à communitate nostra disiectum, & Episcopales honores illi ereptum iri, ut populus liberatus à seditioibus eorum respirare possit. Nam cum ipsi erroribus sint impliciti, spes esse nequit, ut erroribus populus per ipsos exoluatur. Proinde facite ne uestre reuerentiæ iudiciū discrepet ab omnium sacerdotum Dei iudicio, quo firmos fixosq; stare uos confidimus. Ita que & nos unâ uobiscum in recta persistere fide debemus. Oblectare nos uelit dilectio uestra, remissis ad nos literis suis. Valete fratres honorabilissimi.

Caput XXXIII

MAGNUS etiam Athanasius in epistola ad Afros, ita scribit de synodo Ariminenfi. HIS demonstratis, quis ferat eos qui Ariminensem aliam quampiam synodum præponant Nicænam? Ac quis non potius ode rit eos, qui reijciunt patrum decreta, & proponunt recentiora hæc, nuper Arimini contentione & uel expressa? Quis etiam cum illis hominibus societatem iungere uelit, qui ne sua quidem ipsi tuentur. Cum enim in decem pluribusq; synodis suis nunquam eadem perscripserint, nonne planè singillatim perscriptiones suas carpunt? Accidit quidem eis quod proditoribus Iudeis: ut enim illi deserto fonte uitæ effoderunt sibi lacus, qui aquam continere non possent, quod ipsum scriptum est à propheta Hieremia, ita hi belligerantes cum generali orbis terrarum synodo, effoderunt sibi synodos multas, quæ uniuersæ inanes & quasi fabulæ euanidæ repertæ sunt. Quare nemo ferat uel Ariminensem, uel aliam quamcunq; synodum contra Nicænam nominantes. Nam & illi qui Ariminensem iactant ignorent quæ ibi gesta sunt, uidentur. Scitis enim charissimi certiores facti ab ijs qui Arimini in concilio fuerunt, Ursatium, Valentem, Eudoxium, Auxentium, quiq; una cum illis fuit Demophilum, priuatos esse autoritate sua, quod diuersas à Nicæni Concilij perscriptionibus instituisent, cum postulatum fuisset, ut anathemate ferirent Arianam sectam, ipsiq; facere recusassent, ac potius suscepissent patrociniū

Re illius

illius. At episcopi uere germani serui domini & recte credentes, fuere autem A
circiter c. c. per scriptura sola in Nicæa fidem traditam sufficere, neque quicquam
quam præter hanc amplius, aut minus quærendum ac sentiendum. Hæc
ipsa & Constantio, qui conuenire eos iusserat, indicauerunt. Sed quibus auto-
ritas Arimini adempta esset, profecti ad Constantium effecere, ut & contu-
meliose haberentur, & minis ad suas administrationes reuerti prohiberen-
tur, condemnatores sui, utque Thracia hieme affligerentur, si quo modo
adigere possent, ut inuouationes suas admitterent. Proinde si qui iactant
Concilium Ariminese, præferant horum exautorationem, quæcūq; Episco-
pi tum per scriptura, uetantes amplius quicquam præter conuenta inter
patres Nicæni Concilij quærere, neque aliam præter illam nominare. Sed
hæc isti celant ostentantes acta per uim in Thracia, quo ipso declarant se
esse de secta Arianorum, alienos à sanitate fidei. Ipsam quidem illam mag-
nam synodum si quis uelit cum hac cōparare, facile perspexerit illorum re-
ligionem, & horum incogitantiam. Nam Nicæna synodus non fuit de ex-
autoratis coacta, & confessione sua asseruit eiusdem esse filiū ac patrem es-
sentia: at hi semel, iterum, tertium in Arimino ipso exautorati, ausi tamē fue-
re perscribere, essentiam aut substantiam deum habere non esse dicendum.
Atq; in occidente Ariana sodalitia huiusmodi insidias moliebantur strue-
bantq; dogmatis ueritatis.

Cap. xxxiii

Antiochiæ uero post Stephanum, qui fuerat præsulatu priuatus cum
successisset Placito, ecclesiæ administrationem suscepit Leontius, arte
pra illa contra conscriptas leges Nicææ, quod sua ipse sibi manu genitalia
excidisset. Huius audaciæ causam beatus Athanasius exposuit his uerbis.
NAM Leontius cum in suspitione esset, non caste cum quadam muliere no-
mine Eustolia consuescere, excidit ipse sese quò libere degere cum illa posset.
Quo facto suspitionem nequaquam aboleuit, nihilo tamen minus cum es-
set presbyter exautoratus fuit. De alia autem uita ipsius hæc scribit. EGO ue-
ro malignitatem & fraudulentiam ipsius breuiter ostendā. Nam cum pars
esset Arianae blasphemiae, summo studio illum morbum celare nitebatur,
quodq; cerneret bifariam diuisos sacerdotes & plebem, unamq; partem ac
commodare glorificationi filij coniunctionem ET: alteram præpositionem
PER filio, spiritui autem IN, applicare, ipse quidem silentio glorificationem
memorabat, & tantum clausulam IN SECVLA SECVLORVM sic pro-
ferebat, ut ab astantibus exaudiri posset. Quod si alia quædam non prode-
rent magnam ingenij illius malitiam, uideri alicui poterant talia fuisse ab eo
facta communis concordia respectu: cum autem uarijs fraudibus adortus
sit ecclesiæ aduocatos, complexus omni cura participes istius impietatis,
nulli dubium fecit quin labem mali occulerit, cum metu multitudinis, tum
minarum Constantij formidine, qui edixisset seuerissime contra eos qui au-
derent

*Aliq non dis
ut op. ut fuer
rit tale gloria
patri per filium
in spiritu
sancto*

derent dissimilem dicere filium. Sed huius consilia ipsa facta declarauerunt.
Quotquot enim sequebantur apostolica dogmata, neque curabat ille neq;
honoribus prouehere: Arianae autem uesaniae participes, & plurimum a-
pud illum poterant, & sacerdotij dignitatibus augebantur. Illis temporibus
Aëtius doctor Eunomij, qui suis inuentis locupletauit Arianam maledicen-
tiam, in ordinem diaconorum peruenit. Verum Flavianus & Diodorus qui
in philosophica sanctimoniam uita exercebantur, palam propugnabant apo-
stolica dogmata, & maximo opere redarguebant insidias, quæ à Leontio pa-
rarentur pietati, quod ille hominem in summa improbitate enutritum, per-
que impietatem ad splendorem uiam affectantem, diaconatus honore ad
manifestam perniciem ecclesiæ dignatus esset. Interminabantur etiam se
à communitate discessuros & collaturos in occidentem ubi palam facere
molitiones illius uellent. His territus Leontius, functionem publicam ad-
mit Aëtio, sed colere & tueri non desinebat. Verum admirabile hoc par Fla-
uianus & Diodorus, sacerdotis functionis ius nondum consecuti, cum po-
pulo uersabantur dièque ac noctu instigabant omnes ad pietatis feruor-
rem. Hi primi in duas partes diuisis coetibus psalmos accinentium, institue-
runt alternis Dauidicam melodiam decantare, quod Antiochiæ fieri cœp-
tum per uagatum usque quacq; est, & ad fines orbis terrarum peruenit. Ii-
dem diuinarum rerum amatoribus ad monumenta martyrum congrega-
tis, cum illis in celebrando Deo perseuerabant. Hæc cernens Leontius pro-
hibere se tuto posse non putauit, quod uideret summa beneuolentia popu-
lum optimis illis uiris adiunctum esse, sed moderatone coloratis uerbis
hortabatur hoc, ut potius in ecclesiis ipsis, exercere illam functionem uel-
lent: qui morem ei gessere, quamuis minime malitiam ipsius ignorarent, &
societatem suam libenter in ecclesias traduxerunt ad celebrationem sancti
domini cohortantes. Nulla tamen res adduxit Leontium, ut corrigeret ma-
litiā suam, personaque assumpta moderationis tegebat scelera Stephani
& Placiti. Nam quicumque à ueritate dogmatum dissentiebant, tametsi ui-
tam turpissimam degerent, eos in ordinem presbyterorum ac diaconorum
referabat. At omnibus uirtutum generibus splendentes, tenacesq; dog-
matum apostolicorum, in honoratos relinquebat. Eam ob causam in clero
plurimi inueniebantur hæretica peste contacti, pars autem maxima popu-
li propugnabat uera dogmata: neque enim illi auctores doctrinae promere
blasphemias manifeste audebant. Verum Placiti Stephani ac Leontij im-
pia & nefaria Antiochiæ perpetrata facinora, tam multiplicia sunt, ut pecu-
liate narrationis opus desiderare: tamq; grauius ut Dauidicæ querimoniae
carmine prosequenda uideantur. Ecce enim insonuerunt inimici tui, & oso-
res tui extulerunt caput. In populum tuum intenderunt malitiosam senten-
tiam suam, & insidias posuerunt sanctis tuis. Dixerunt, adeste ut internitio-
ne delea-

ne deleamus eos de gente, neue in memoria remaneat Israeliticum nomen. Sed nos reliquam narrationi institutae partem attextamus.

Cap. xxxv

Germanicia urbs sita est in sinibus Cilicum, Syrorum & Cappadocum, censeturque cum Euphrateni provincia. Huius praesul Eudoxius, cogitata Leontij morte, Antiochiam se contulit, ibidemque in praesulatum ut a per inuasit, uastans uineam dominicam: neque ille ut Leontius improbitatem insitam occulebat, sed rabie manifesta ferebatur in Apostolica dogmata, & quicumque ausi fuissent contradicere sibi, eos omnis generis calamitatibus obruebat. Eo tempore Ancyrae in Galatarum Metropoli clauum ecclesiae tenebat Basilius successor Marcelli, sed Sebastiae praerat Eustathius in Armenia. Hi perspecto Eudoxij scelere & rabie, fecerunt per literas Imperatorem Constantium de illa certiozem. Imperator tum in occidente morabatur & deuictis sublatisque tyrannis Reipub. instaurationi operam dabat. Erant autem illi familiares Imperatori, & propter laudabilem uitam multum autoritate apud ipsum ualebant.

Cap. xxxvi

His igitur cognitis misit Antiochenis literas Constantius, quibus significabat, non concessum a se tenere praesulatum ecclesiae illius Eudoxium, quod ipse iactitaret, imperauitque exigi eum urbe, poenas daturum facinororum suorum Nicæae in Bithynia, quo in loco conuentum indixit. Sed ipse Eudoxius per eos qui plurimum apud regem poterat, hoc effecit ut conuentui locus Nicæae praefiniretur. Sed omnium rerum moderator, cui tam plane futura ac praeterita explorata sunt, admirabili quodam terrae motu impediuit conuentum, quo terrae motu maxima pars urbis disiecta, & ciuium plurimi perditum fuere. Quo cognito qui conuenerant maxima cum formidine ad suam quisque ecclesiam reuersi sunt. Hoc mihi quidem diuinæ sapientiae opus uidetur. Cum enim ea in urbe a sanctis patribus apostolicae fidei per scripta doctrina, & postea diuersa conuocati eodem per scripturi fuerint, dissipauit ille ecclesiarum respectu consilium, ne Ariana fodalitas occasione nancisceretur fallaciae, similitudine nominis, qua circumuenire possent simplices, appellantes, & hanc Nicenam ac proferentes tanquam illam antiquam. Postea instigatus ab Eudoxij accusatoribus Imperator, Seleucia conuentum habendum indixit, ea est urbs Isauriae maritima, princeps illius gentis. Ibi congregari orientales Episcopos nec non Ponticos, atque Arianos imperauit. Praesidebat tum Caesariae in Palaestina Acacius, qui Eusebio successisset: eum quondam Sardicena synodus abdicauerat: ille tamen sententiae a tanta Episcoporum multitudine contra se latae nequaquam paruit, per summum contemptum omnium. Sed Hierosolymis post Macarium illum cuius non semel mentionem fecimus, praesulatum gerebat Maximus, uir in propugnanda pietate excellens. Nam & oculus dextrum amiserat, & in eis

sum traher

Asum traherat dextrum brachium. Hoc & ipso in expertem senectutis uitam transgresso, collata dignitas Episcopalis gratiae Cyrillo fuerat, promptissimo defensori apostolicorum dogmatum. Inter hos orta de principatu contentione, maxima mala suae quisque parti conciliauit. Nam Acacius arrepta quadam leui occasione exautorauit Cyrillum & expulit Hierosolymis. Ille uero Antiochiam pulsus praeterijt, quod reperisset spoliatam pastore. Tarsum autem profectus cum mirifico Syluano se coniunxit, hic enim tum praesul erat ecclesiae Tarsensis. Quo cognito, statim literas ad eum dedit Acacius, faciebaturque certiozem de exautoratione Cyrilli. Syluanus tamen & reuerentia Cyrilli & multitudinis respectu, quae iucundissime frueretur doctrina illius, nequaquam a functione ecclesiastica abegit Cyrillum. Cum autem conuentum iam esset Seleucia, coniungebatur in consilio Cyrillus cum Basilio, Eustathio, Syluano & horum socijs. Sed & Acacius aduenerat ad congregationem episcoporum, qui aderant circiter centum quinquaginta, negabat tamen se prius cum eis sententiam suam communicaturum, quam de conuentu uideret exactum Cyrillum, iam ante nudatum Pontificatu. Ibi nonnulli cupidi pacis orare Cyrillum, ut cedere paulisper uellet: & pollebantur post constitutionem dogmatum, ipsius quoque causam se esse diiudicaturus. Quibus cum Cyrillus morem gerere nollet, deseruit Acacius concilium ac discessit. Cumque uenisset ad Eudoxium, urgentem formidinem illi exemit, confirmauitque socium in accusationibus ac certaminibus se illi futurum. Ac ad conuentum quidem uenire uetuit, sed cum illo assumpto Constantinopolim est profectus.

Cap. xvii

Ibi tum Constantius reuersus ex occidente degebat. Coram quo multis accusant conuocantque improborum hominum conspirationem ad perniciem & uastationem ecclesiarum. Quibus accenditur animus Imperatoris. Sed praecipuam indignationem mouit composita de Cyrillo fabula. Nam cum laudatissimus rex Constantinus in honorem Hierosolymitanae ecclesiae dedisset Macario Episcopo in urbe illa uestem sacram, qua indutus ministerio sacri baptismatis fungeretur (haec fuerat pretiosa, contexta auro) uendidisse eam Cyrillum memorabant, mercatumque quendam cantatore scenicum, qui illa indutus inter saltandum collapsus interierit & mortuus fuerit. Hoc, inquit, socio de alijs sententias ferre aggrediuntur. Quam nati occasionem principes in aula, persuadent Imperatori ut non quidem acciri totum conuentum, nam a multitudine metuebatur, sed decem praecipuos de illo iubeat, inter quos fuere Eustathius Armenius, Basilius Galata, Syluanus Tarsensis, Eleusius Cyzicenus. Qui cum aduenissent hortabantur Imperatorem, ut curaret in Eudoxij blasphemias ac iniquitatem inquiri. Sed ipse de subiectione diuersum sentientium respondit, uelle se prius fidei causam decidi, atque ita procedi ad inquisitionem in illum. Tum Basilius fretus Imperatoriam

Rt 3 peratoria

peratoria familiaritate libere inuehi in Imperatorem, & coarguere insidias A
 erga apostolica dogmata illius: quibus offensus Imperator, silere eum iu-
 ber, qui autor esset turbatum in ecclesijs. Obtinente igitur Basilio: quando
 igitur, inquit Eustathius, placet decidi de fide, aspice Imperator ad has blas-
 phemias Eudoxij temerario ausu effusas aduersum unigenitum. Atq; hæc
 locutus editum librum obtulit Imperatori, in quo cum alia plerq; per scri-
 pta impie, tum hoc inerat. Quæ dissimilitudine quapiã proferuntur, ea sunt
 re ipsa seu iuxta substantiam dissimilia. Vnus est deus pater ex quo omnia:
 & unus est dominus Iesus Christus, per quem omnia, dissimilitudo autem
 certe est inter hæc, Ex quo & per quem: dissimilitudo igitur & inter Deum
 ac patrem & filium. Hæc cum recitari fecisset, impietate illa supra modum
 offensus Imperator, quæsiuit de Eudoxio an ipsius hoc scriptum esset, qui
 statim negauit, contulitq; illud in autorem Aëtium. Aëtius autem is erat
 quem dudum accusationis à Flauiano & Diodoro metu Leontius diacona
 tu mouerat, Georgius uero insidiator Alexandrinorum socium habebat im-
 piæ orationis & scelerati conatus sui. Sed illo tempore aderat unã cum Eu-
 nomio apud Eudoxium. Nam Leontio mortuo cum Eudoxius Antioche-
 nã ecclesiæ præfulatũ arripuisset, reuersus cum Eunomio ex Ægypto, neq;
 alius ullus aptior locus uisus illi fuerat, quod Eudoxium cerneret non solũ
 impietatis eundem sensum tenere, sed etiam Sybaritico luxu dissolutũ esse.
 Itaq; parasitica assentatione unã cum Eunomio adhæsit, ad lectulos illius:
 modoq; huic modo illi sese uentris causa ingerebat. Imperator quidẽ post
 hoc responsum introduci Aëtium iubet, & ingresso librum ostendit, ac ro-
 gat num ipse illum peperisset. At ille & actorum, & quamobrem interro-
 getur ignarus, gratiamq; sperans si confessione sua illum sibi conciliaffet, re-
 spondit se parentem esse scriptorum eorum. Itaq; Imperator considerata
 magnitudine impietatis, statim iussit exulatum deportari quendam in locũ
 Phrygiæ. Sic ille Regia excidit, & hunc fructum tulit blasphemiarum suarũ. Sed
 Eustathius in eadem sententia & Eudoxium esse aiebat, cuius consuetudine
 & conuictu Aëtius usus, quicq; opinionis ipsius in perscribenda hac blasphe-
 mia administer fuisset. Esse autem magnum argumentum conscientiarum, quod
 nemo nisi ipse affirmare potuerit scriptũ illud ab Aetio cõpositũ. Iudicij ta-
 men, inquit, õ rex, certitudo, non cõiecturæ esse debent: proinde probet om-
 nibus nobis Eudoxius non sentire se idem, anathemate execrando scriptũ
 Aëtij. Admodum placuit hoc Imperatori, fieriq; statim imperat. Eudoxius
 uero diu tergiuersatus, & uarijs artibus eludere tentauit prouocationẽ. Indi-
 gnante autẽ Imperatore, & interminante exulatum cum Aëtio tanq; sociũ
 impiæ sententiæ, ibi propriam negauit doctrinã, quam & illo tempore & po-
 stea semper celebraret: sed & ipse opposuit Eustathius, oportere ipsos quo
 que notare anathemate appellationem coessentialitatis, quæ scripta nusq;
 reperiretur

A reperiretur. Tum Syluanus cur non & ipsi abdicarent quæsiuit, & eijcerent e
 diuinis cõtibus, illa DE NIHILO & conditura, & diuersentialitatem, quæ
 neq; in Prophetis, neq; Apostolicis scriptis inuenirentur. Hoc & Impera-
 tor censuit, & iussit anathemate illa inflictõ tolli. Quod grauatim & prius
 contra differentes multa, sed iram Imperatore suam non dissimulante, abdi-
 carunt & hæc quæ Syluanus protulerat. Tum demum uero uehemẽtius in-
 stare, ut anathema etiam Coessentialitatis conficerent. Sed Siluanus ipsi
 imperatoriq; tali conclusione ueritatem declarauit. Si de nihilo non est, ne-
 que conditura, neq; de diuersa essentia Deus uerbum, coessentialis est igitur
 genitori Deo, ut Deus ex Deo, & lumen ex lumine, & habet eandẽ cum
 genitore naturam. Hoc cum ipsius dictum & ueritatem & uim haberet, ne-
 mo tamen illi accedebat, clamoremq; Acacij & Sidonii sodalitas tollere, &
 indignari Imperator, interminari se expulsurum illos ecclesijs. Tum Eleusius
 ac Syluanus & alij, penes eum respondent esse quid supplicij, & penes sese
 quid de pietate atq; impietate constituent. Nunquã autem se facturos ut à
 paterna doctrina deficiant. Ibi Constantius qui admiratione prosequi de-
 buerat & sapientiam & uirtutem, atq; etiam libertatem in defendendis do-
 gmatibus apostolicis illorũ, ecclesijs ipsos expulit & imperauit alios subrogari.
 Tunc Eudoxius tyrannice inuasit in sedem ecclesiæ Constantinopolitanæ,
 Cyzicenam autem possedit pulso Eleusio Eunomius. Quibus gestis abdi-
 cari scripto Aëtium Imperator iubet, illiq; parentes mandato, abdicant illũ
 sententiæ suæ socium. Mittunt & de eo literas Georgio Alexandrino, quam
 & ipsam epistolam ut improbitas eorũ manifesta fiat inserere placuit. Nam
 nullo in discrimine posuisse comperiuntur & consentientes secum & dissen-
 tientes à sese. Caput xxviii

EXemplum literarum missarum à tota synodo Georgio contra Aetii
 diaconum ipsius nefariæ blasphemiarum gratia. S A N C T A syno-
 dus congregata Constantinopoli domino reuerendissimo Episcopo Ale-
 xandriæ Georgio salutem. Condemnato à synodo Aëtio propter nefaria
 & offensionum referta scripta ipsius, fecere Episcopi quod ecclesiasticis legi-
 bus consentaneum est, ut & honore diaconatus priuaretur, & expelleretur
 ecclesia. Nõsque editis monitionibus legi nefandas epistolas ipsius uetui-
 mus, ac omnes hortati sumus, ut illas tanquam inutiles, & infructuosas ab-
 icere uellent. His addimus nunc etiam anathematis aduersum ipsum & as-
 seclas sententiam, si in proposito perseverauerint. Ac par fuerat quidem
 ut omnes qui conuenerant in synodo Episcopi auersarentur autorem of-
 fensionum, turbatum, dissidiorum, susurrationum in toto orbe, seditionum
 in ecclesijs, atq; ab lata aduersus eum sententia nequaquam discrepare: sed
 præter uota & expectationem nostram, Serras, Stephanus, Heliodorus ac
 Theophilus ipsorumq; asseclarũ, nõ accessere suffragijs nostris, neq; uoluere
 Rr 4 subscribere

subscribere latæ sententiæ: quamuis Serras etiam alia insolentia & rabie plena promulgata à prædicto Aëtio accusaret. Aiebat enim insultum temerariæ audaciæ profiteri, sibi à Deo nunc reuelari quæ hæctenus uniuersis occulta esse ille uoluisset. Post quæ furiosæ gloriationis uerba Aëtij, quorum ipse testis esset Serras, non mouebantur tamen ullis precibus, neque adducebantur illi supra memorati ut suos calculos adiungerent ad iudicium nostrum. Nos tamen patientia summa longo sanè tempore suffragia de ipsis protraximus, nunc indignando, nunc hortando, sæpe obiurgando, interdum obsecrando, ut accederent nobis, & consona decreta perscriberent uniuersæ synodo, pertulimusque eos diu, si forte audire nos, siue intelligere & flecti uellent. Sed cum longo tempore instantibus nobis admittere preces nostras & decretum de Aëtio sequi nollent, leges Ecclesiasticas pluris fecimus quam amicitiam illorum: pronūciauimusque aduersus eos & à nobis separauimus, relicto illis spatio totius semestris, intra quod reuersioni & pœnitentiæ locus quoque eis, si cuperent ad unitatem & cum synodo in gratiam redire, concessus esset. Decreuimusque si intra hoc tempus conuersi concordiam fratrum suorum appetierint, & consenserint decretis, in ecclesiam recipiendos, & in conuentibus etiam auctoritatem charitatemque apud nos recuperaturos esse: sin obstinati in audacia sua perdurarint propter humanam obseruantiam, & parui fecerint Ecclesiasticas leges, tum igitur alienos esse ab Episcopali dignitate: & si exaurationem expectarint, succedi, ut necessitas postulat, ipsis ab alijs episcopis uolumus, quo legitima inter se ecclesia debito ordine consentiat, custodientibus omnibus ubique Episcopis uinculum charitatis, qui omneis eadem doceant concinnati eodem animo & eadem sententia. Ut igitur cõstaret tibi de synodo decretis misimus has literas bonitati tuæ, quibus parentem optamus te in gratia Christi pacifice & legitime gubernare subiectas tibi ecclesias.

Cap. xxix

Hunc Eunomius extollit scriptis suis & hominem Dei nominat ac uarijs laudibus celebrat. Sed tum & aderat apud abdicantes eum, & ab ipsis Episcopalem honorem consequebatur. Sed factio Eudoxij atque Acaçij cum tenerent constituta Nicææ in Thracia, quorum supra meminimus, alios surrogarunt Basilio & Eleusio illorumque socijs. De quibus memorare singulatim superuacaneū putauit, quare historiam de solo Eunomio persequare. Cum enim hic ad Cyzicenam peruenisset ecclesiam uiuente adhuc Eleusio, sanitate plebis cõsiderata, & quod uideret Imperatorem infensum habere creationem filij unigeniti dei, monuit Eunomium ut sententiã suam celaret, neque aperiret accusationē uenantibus: nam per occasionē, inquit, poterimus aliquando promulgare quæ nunc tegimus, instituyendo ignotates, aduersantes aut adducendo, cogeno, supplicio. His monitis parens Eunomius insidiosè conuolutam proferebat impietatem. Verum innutriti scriptis diuinis

diuinis perspectis latentes dolos, egre quidem ferebant, sed palam aduersari audaciæ non sapientiæ esse rebantur. Sub persona igitur hæreticæ prauitatis domum ad illum deueniunt, petuntque explanationem dogmatis, & ne patiat se à ueritate diutius uarietate opinionum auferri. Tum animosior factus aperuit quæ antea celauerat Eunomius. At illi indignum & impium esse dicebant, non uniuersis qui sub ipso essent communicari ueritatem: ita his & similibus Eunomius seductus sermõibus nudare cœpit in cœtibus ecclesiasticis blasphemiam suam. Illi igitur ardenti studio incitati primum Constantinopolim cõtendunt, & deferunt apud Eudoxium nomen Eunomij: quod cum ille nõ reciperet, accessere ad Imperatorem, questique sunt de scelere Eunomij, qui maiorem sereret doctrina sua impietatem, quam Arij fuisset. Quibus ad irã prouocatus Imperator, mandat Eudoxio, ut in accessum ad se Eunomium inquirat, & si quidem fuerit cõuictus impietatis, priuè Episcopali munere. Sed cum interpellatus sæpenumero ab accusatoribus differret rem & moras neceret, reuersi illi ad Imperatorem queruntur ac clamitant, nihil eorū quæ mandarit ab Eudoxio obtineri, posse, patique illum tantam urbem addictã Eunomij blasphemijs. Tunc Constantius ipsi interminari Eudoxio exilium nisi iudiciũ de Eunomio daret, & in conuictũ animaduerteteret. Harum ille minarũ timore motus scribit Eunomio, iubetque fuga Cyzico se subducere, sibi que ipsi succensere qui consilio salutari non paruerit. Atque ipse quidem Eunomius metuens cessit Cyzico, non tamen tulit tacite infamiam, sed se ab Eudoxio proditum, & affectum iniuria Aëtij um prædicabat. Ex eo tempore suos ille separatim cœtus habuit: nam quot quot in doctrina dogmatisque consentiebant cum Eunomio, ij defecerunt ab Eudoxio tanquam proditore Eunomij, seque coniungentes cum Eunomio cognomentum illius obtinuerunt, & nunc quoque Eunomiani uocantur. Sic igitur dux sectæ Eunomius extitit, & Arianam blasphemiam accumulauit. Seruientem autem ipsum morbo ambitionis separatim cœtum coëgisse, ipsa res clamat. Cum enim fuisset expulsus quondam Aëtius, seque qui illum noluit quamuis magistrum suum, & quem hominem Dei nominaret, sed mansit copulatus cum Eudoxio. Postea uero quàm damnatus impietatis & pœna affectus fuit, synodi sententia non stetit, Episcoposque ac presbyteros creauit ipse expertus dignitatis Episcopalis. Atque hæc Constantinopoli acta sunt.

Cap. xxx

Sed in Persia habebat exercitum aduersus Romanos rex Sapore. Venit igitur Antiochiã Constantius ut copias cogeret cõtra hostes. Quos quidem repulit nõ Romanus exercitus, sed piorum inter Romanos Deus. Quam uictoriam nunc deinceps exequat narratione mea. Nisibis, quæ ab aliquibus Antiochia Mygdoniæ uocatur, sita est in sinibus Persarum ac Romanorũ imperij. In hac Episcopus simul atque princeps ciuitatis ac dux erat Iax

erat Iacobus, cuius etiam supra mentio facta est: hic renidebat radijs apostolicae gratiae. Verum admirabilia & memorabilia huius signa, cum expo-
 fuerim in Deo dicata historia, quae Philotheos inscribitur de illo nostra, su-
 peruacuum duxi hoc quoque loco enumerare. Vnum tantum instituta nar-
 rationis causa recensebo. Obsidebatur Persicae copiae commissam administra-
 tioni huius urbem, quae Romanae esset ditionis. Ea in obsidione septuagin-
 ta diebus consumptis, multis machinis admotis moenibus & molitionibus
 omnium generum, itemque uallo ac fossis perfectis, expugnari urbs non po-
 tuit. Ibi Persae fluij, Mygdonius nominatur, transitque per mediam urbem,
 alueo obstructo, & utrinque exaggeratis ad magnam altitudinem ripis, impe-
 tum aquae ubi immensum in modum auctas & aggerem inundare uident,
 subito in muros Nisibinos immittunt: quo tanquam machina illato, cum uim
 illius murus sustinere non posset, conuulsus disiectusque est. Idem accidit &
 aduersae parti murorum, qua exitus erat fluminis, quae & ipsa ut illius impul-
 sa ruinam fecit. Quibus animaduersis, sperabat Sapore nullum deinceps
 in capienda urbe sibi laborem subeundum esse. Et cum quidem diem quie-
 uit, simul ut inundationes abiret, simul ut fluuius decrederet, transireque pos-
 set. Postera autem die omnibus copijs urbem aggreditur: dumque a perta
 omnia dissipatis muris esse confidit, cernit relictum murum, seque laborem
 suum frustratum fuisse. Nam diuinus uir ille, & precibus suis, & confirmatis
 militibus ac ciuibus cum murum instaurauerat, tum machinis instruxerat,
 ut irruentes repellere in procliuu esset. Haec autem perficiebantur ab illo non
 ad murum cursitante, sed in adyto diuini templi supplicante Deo. Sapo-
 rem autem non solum celeritas extructionis, sed aliud etiam uisum pertex-
 ruit. Vidit enim stantem in muro quendam ornatu Imperatorio, splendor
 remque conspexit purpurae & diadematis. Ac suspicatus adesse Imperatorem
 Romanorum, mortis interminabatur supplicium ijs qui nuntiarant abesse.
 Illis uero asseuerantibus se uerum nuntiasse, & Constantium Antiochiae mo-
 rari, uisi significationem intelligens, Deus, inquit, propugnat Romanos. Et
 indignatione concitatus, emisit sagittam in aera, non quidem spe configen-
 di eum qui corpus non haberet, sed impotentia furiosi animi sui. Tum ad-
 mirandus Ephrem, qui apud Syros celeberrimus scriptor haberetur, ora-
 re diuum Iacobum, ut murum conscendere, suumque uultum barbaris osten-
 dere, & tela execrationum suarum in illos conijcere uellet. Cui obsecutus di-
 uinus ille homo, turrim quandam conscendit: & conspicatus innumerabile
 multitudinem, aliud nihil imprecatus est, quam ut crabrones & culices eis im-
 mitterentur, ut per exilia animalcula potentia opitulantis declararetur. Ibi
 statim effundi crabronum & culicum nubes, & in proboscidas cauas Elephan-
 torum incubare, complereque aures equorum ac reliquorum iumentorum: im-
 petus autem tanti bestiarum impatientia, rumpere elephantum & equi lora
 & fessores

& fessores excutere, denique turbatis ordinibus in fugam irreuocabilem con-
 uerti. Ita ille infelicissimus rex edoctus hac parua & benigna instructione
 uim protegentis pios Dei, reduxit exercitum ab obsidione, non uictoriam
 sed pudorem referens. Cap. xxxi.

Hoc tempore morabatur Antiochiae Constantius: sedata igitur tempe-
 state & Persico bello confecto, rursus cogebat Episcopos, compelle-
 batque cum coessentialitatem tum diuersessentialitatem abnegare. Illius ur-
 bis solium occuparat, post Leontium Eudoxius, qui inde expulsus & post
 multarum synodorum celebrationem Constantinopoli arrepta, uacante pa-
 store reliquerat ecclesiam Antiochenam. Tum episcopi qui undique coacti
 plurimi aderant, ante omnia aiebant prospiciendum de pastore ecclesiae, atque
 ita demum unam cum illo communiter de dogmatis consultandum esse. Illo
 tempore diuus Melitius cum gubernaret quandam Armeniacam urbem, offen-
 sus subditorum inobedientia aliud sese contulerat, & priuatus otiosam dege-
 bat uitam: eum rati factio Ariana concordem consentientemque habere in
 dogmatis, a Constantio ut crearet Episcopum Antiochiae impetrant. Audaci-
 ssime enim omnes leges uiolabant, dum stabiliarent impietatem suam: fun-
 damentumque erat impietatis cunctarum sanctionum transgressio: multaque
 extant multis in partibus orbis terrarum nullo exemplo ab illis facta. Sed stu-
 diosi dogmatum apostolicorum, non ignorantes qua esset magnus Melitius
 & sanitate sententiae, & claritate uita, & uirtutis copia, nequaquam refragari,
 sed anniti ut de illo decretum scriberetur, & ab uniuersis subscriptiones adde-
 rentur. Idque datur quasi commune depositum asseruandum Eusebio Episcopo
 Samosatensi, strenuo ueritatis pugili. Accersito autem ab Imperatore, appro-
 pinquantique ad urbem Melitio, obuiam processere omnes sacris Pontifi-
 calibus initiati, processere & alij coetus ecclesiastici: denique uniuersa ciuitas, un-
 nam cum Iudaeis ac Graecis, cupidi celeberrimum illum aspiciendi Melitium,
 Tum rex & illum & alios disertos iubet explicare populo, quod scriptum
 est: Dominus condidit me principio uiarum suarum ad opera sua: negotio
 dato notarijs, ut perscriberent quae a quoque dicerentur, neque ullam exquisi-
 tiorem doctrinam esse posse credidit. Ibi primus Georgius Laodiceus euo-
 mere foetorem haereticum, post quem Acacius Casariensis, media quadam
 uia incedens, longissime quidem se remouit a blasphemia illorum, non tamen
 apostolicam praescriptionem exactam integramque custodiuit. Tertio surrexit
 Magnus Melitius, & rectitudinem Theologicae regulae protulit, ad ueritatis
 quasi amissim respiciens, ne quid nimis neue plus diceret quod oporteret. Cuius
 dicta cum omnium acclamatione comprobarentur, cumque peteretur ut comp-
 dio quodam totam doctrinam complecti uellet, tribus erectis digitis, & mox ad-
 ductis duobus unum tenens erectum, dignam laude uocem illam edidit. Tria sunt
 quae intelligunt, unum autem quod copellamus. Aduersus quam doctrinam ij
 quorum

quorum animos infederat Ariana pestis, exacuere linguas suas, & texere calumnias, quod Sabellianum dogma diuum asserere Melitium, dicerent, ac mouere Euripum illum qui facillimo momento huc illucq; impelleretur, effeceruntq; ut Melitius relegaretur in patriam suam, moxque Euzoium pro illo subiecere, manifestum patronum Ariani dogmatis: cumque esset diaconus magnus, eum Alexāder unā cum Ario dignitate, priuauerat. His gestis statim sana pars populi ab altera Ariano malo infecta, separata conuētus habere cepit in apostolica ecclesia, in ueteri urbe, ut uocatur, sita: nam triginta annis post insidias structas laudatiss. Eustathio, pertulerant Arianam prauitatem, sustentati melioris temporis spe: ubi uero apud illos cre scere impietatem uiderunt, eisq; qui defenderent apostolica dogmata cum palām bella indici, tum clanculum strui insidias, & esse eiectū Diuum Melitium, illiq; in præsulatu subrogatum Euzoium principem sectæ, tum recortati sunt eorum quæ ad Loth dicuntur, saluans salua animam tuam: & præterea Euangelicarum legum, quæ planè edicunt: si oculus tuus dexter ostendiculo tibi sit, excidendum illum & abijciendum: quæ similiter à domino, & de manu ac pede sancuntur. Et additur: expedit enim tibi unum potius perire membrum tuum, quàm totum corpus in gehennam conijci. Et ecclesiæ quidem diuisio, ita ut diximus accidit. Cap. xxxii

Verum admirabilis Eusebius, cuius & supra meminimus, cuiq; esset creditum commune decretum, cum cerneret conuentis non stari, reuertitur in commissam sibi urbem. Sed illi metuentes à scripturæ testimonio per suaferre Imperatori, ut ad Eusebium mitteret illos qui celerrime responsa solent referre, quod crebro in cursu equos mutet: quorum cum unus cum Imperatoris mandatis ad illum uenisset, non est integrum mihi, inquit, admirabilis Eusebius restituere commune depositum, nisi cōgregatis uniuersis qui mihi commiserunt. Quo renuntiato inflammatus ira Imperator, literas illi misit, quibus petebat decretum sibi mitti, cum adiunctis minis nī faceret, amissurum eum dexteram manum. Hæc tamen ad perterrendum illum tam uehementer scripserat: nam tabellario ne faceret fuerat imperatū. Cum igitur resignatis literis uidisset diuinus homo quid supplicij intermineretur sibi Imperator, prolata unā cum dextera manu etiam laua, seca, inquit, ambas: nam commune decretum non restitua, tam clarum testimonium Arianae prauitatis. Hanc illius cognitam fortitudinem admodum admiratus Constantius, laudare nunquam destitit. Nam & inimici admirantur aduersariorum excellentias, compulsi magnitudine actionum. His temporibus ex Syria reuertitur Constantius, rescuerat enim Iulianum quem Europæ Cæsarem declarauerat, maiora moliri: & exercitum contra auctorem horum suorum cogere. Inq; itinere uita sua defungitur in Cilicia: carebat enim opitulatore relicto à patre sibi, cum non seruasset hæreditatem synccram pietatis

ram pietatis paternæ: quapropter & acerbe fuit cōquestus quod fidem immutauisset.

LIBRI SECVNDI FINIS.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE

THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS.

LIBER TERTIVS. Cap. i

CONSTANTIUS quidem cū gemitu & querimonia, ob mutatam fidem paternā, excessit è uita. Iulianus uero transgressus in Asiam ex Europa, & cognita Constantij morte tanquā remoto aduersario cōfidenter occupauit imperiū. Hic in iuuenili ætate adhuc impubes cum fratre Gallo suxit lac piæ doctrinæ. Cap. ii

Sed & in annis pubertatis atq; adolescentiæ eandem doctrinā non amisit: cum timeret uero Constantium, qui propinquos suos metu Tyrannidis iugularet, acceptus in cœtum legentium, in cōuentibus ecclesiasticis recitabat populo sacros libros, & ædem martyri cœpit extruere, sed nō fuit illa grata martyribus prospiciētibus, peruersionē in impietate illius. Nam fundamenta imitata instabilitatē animi ipsius, antequam cōsecraretur collapsa sunt, atque hic fuit cursus primæ secundæq; ætatis Iuliani. Cap. iii

Sed cum Constantius mouisset in occidentem, quo traheretur bello Maxentiano, declarat in Oriente Cæsarem Gallum, qui pietatis cultor & fuit & permāsit. Tum Iulianus fructuosum metum eiecit animo, summaq; confidentia, quod non debuerat, cōcepit regni cupiditatem. Quam ob rem & in Græcia discurrebat, quærebatq; uates & diuinos à quibus de euentu desiderij sui certior fieret. Et incidit in quēdam qui se prædicturū ea pollicetur, qui illum in simulachrorum ædis adyta introduxit, & inuocauit fallaces dæmones, quibus qua solent facie apparentibus, cogitur ille metu inscribere fronti signum crucis: at dæmones conspecta figura dominici trophæi & stragis suæ memores, mox euauerūt. Sed præstigiator animaduersa causa fugæ illorum Iulianū obiurgat, qui & confiteri timorem suum & admirari crucis uim, cuius figura territi fugatiq; essent dæmones. At præstigiator caue, inquit, optime uir, hanc fuisse causam suspicere fugæ illorum: nō enim formidine, ut tu ais, sed odio facti tui aufugerunt. Ita circumuentum miserum sacris iniitiat & nefario scelere imbuit: ac spoliavit quidem infelicis, hominem pietate cupiditas regni. Verum imperiū adeptus diu tamē occultuit impietatē, metu potissimū militū, qui instructi essent disciplina pietatis. Primum enim laudatiss. Imperator Constantinus liberatos pristino errore, instituerat præceptis ueritatis, posteaq; filij illius firmiorem reddiderant pageternam

ternam doctrinam. Etsi autem Constantius nō admittebat uocem coeffer-
tialitatis, circumuentus ab ijs qui quouis ducere eum poterant, significatio-
nem tamen manifeste cōfitebatur, quōd diceret filium germanum ante se-
cula ex patre genitum, Deum uerbum: prorsus abdicatis ijs, qui auerent
conditurā dicere filium, simulachrorum autem cultum funditus deleuerat.
Dicam & aliud laudabile factum illius, unde facile possit cōiectura fieri de

Baptisma si-
gnificat

ctis copijs, uniuersis suasit ut diuina secum mysteria communicari uellente
semper enim incertū esse finem uitæ, multo autem maxime in bello, ubi tot
undiq; millia telorum, iaculorum, hastarū immitterentur, tot enses gladij q;
uibrentur, aliæq; machinæ instruerentur, de quibus uiolenta mors inferri
soleret: itaq; unum quēq; preciosam uestem illam indutum esse oportere,
qua maxime illa in uita opus sit futurum. Quōd si quis, inquit, noluerit hoc
tempore amiculum illud sibi circū dare, is nunc iam dimissus domum reue-
tatur: nam nisi mecum initiatis in bello socijs uti non uolo. Cap. IIII

HÆc nota compertaq; erant Iuliano, itaq; celebrat impietatem animi
sui, studioq; quodam omnium beneuolentiam sibi cōciliandi, Episco-
pos qui fuerant in exilium à Constantio in ultima terrarum loca missi, ad
suam quemq; ecclesiam capeffendam reuocauit. Ea lege promulgata: reue-
ritur Antiochiam diuus Melitius: Alexandriam celeberrimus Athanasius: ^B
sed Eusebius ac Hilarius Italici, & Lucifer qui sortitus fuerat administratio-
nem Sardiniae insulæ, in Thebaide Ægypti quo relegati fuerāt à Constan-
tio, degebant. Iti congregati cum alijs concordibus, dicebant oportere eccle-
sias pacem & cōsensionem reparari. Non enim illæ ab aduersarijs modo op-
pugnabantur, sed ipsæ etiam inter se dissidebant, Nam Antiochiæ in duas
partes diuisum erat sanum corpus ecclesiæ, quod iam olim studiosi lauda-
tissimi Eustathij seiuncti ab alijs peculiare conuentus haberent, & alij dis-
iuncti cum admirabili Melitio ab Ariana factione, sacrorum munere fun-
gerentur in ueteri urbe, ut uocatur. Erat autem utriusq; partis una eademq;
fidei confessio, quod ambæ propugnarent Nicænam doctrinam, sola au-
tem contentione & præsulum studijs disungebantur. Neque alterius sanè
morte dissidium extingui potuit. Mortuo enim ante creationē Melitij Eus-
tathio, separatisq; cultoribus pietatis post exilium Melitij & creationem
Euzoij à communitate impiorum, & peculiare habentibus cœtus, adduci
non potuere illi qui Eustathij cognomentum acceperant, ut cum eis copula-
rentur. Eusebii tamen ac Luciferi pars rationem inuenire coniunctionis ni-
tebatur, placebatq; Eusebio ut Lucifer se Alexandriam conferret, eaq; de re
cum magno Athanasio cōmunicaret, se autem cōcordiæ suscepturum esse
laborem aiebat. Sed Lucifer Alexandriam nō uenit: profectus autem An-
tiochiam, utriq; parti concordiam copiosa oratione suasit: cum uero sibi ab
Eustathianis

^A Eustathianis cōtradici uideret, quorum dux esset Paulinus presbyter, illum
ipsis quod fieri non oportuit, Episcopum præfecit. Cap. V

HOC, disidiū istud diuturnū magis reddidit, durauit enim annis quin-
que & octoginta usq; ad præsulatum laudatissimi Alexātri, qui ade-
ptus gubernaculum Antiochenæ ecclesiæ, omni ratione inita, & summo stu-
dio ac promptitudine annisus, distractum membrum cum reliquo ecclesiæ
corpore reconcinnauit. Sed disidiuum tum augebat Lucifer, mansitq; lon-
go sanè tempore Antiochiæ, quo cum Eusebius uenisset cognouissetq; im-
medicabile malum, de nō apta medicina effectū esse, in occidentē naui con-
scensa reuertitur. At Lucifer in Sardinia reuectus alia quædā adiecit Ecce-
lasticis dogmatis, quæ quibus placuerāt de huius appellatione cognomē-
tum etiam sibi imponebant, ut Luciferiani diu quidem uocarentur, quod ta-
men dogma extinctum ac obliuione obrutum est. Hæc igitur accidere reuo-
catis Episcopis, Iulianus uero iam detecta impietate sua compleuit seditio-
nibus urbes. Receptis enim animis simulachrorum seruitute capti, pateface-
re ædes simulachrorū, & execrabiles obliuioneq; inuoluēdos cultus instau-
rare, Tum altaria igne resplendere, & terra hostiarum sanguine pollui, ipse
aer nidore & fumo inquinari: bacchabundi autem furore dæmonum quos
colebant, circum uias cursitabant cum rabioso clamore ac strepitu, inq; san-
ctos scurrilitate & dicerijs inuehebantur, neq; ullis in pompis illorū à con-
uictijs temperabatur. Quæ maledicta cū ferre pietatis cœtus non posset, con-
uictia illis rependebat, & redarguebat errorem quem sequerentur. Tum ope-
rari iniquitatis offensi, quibus accederet cōmeatus audaciæ, licentia ab Im-
peratore, uerberibus indignum illos in modum multabant. Cap. VI

NAM sceleratissimus rex, quum equum esset consulere paci subditorū,
mutuis erga se odijs populos instigabat, patiebaturq; audaces insul-
tare moderatis: honoresq; domi ac militiae mandabat crudelissimo cuiq;
qui manifeste quidem non adigebant ad sacrificia amatores pietatis, sed o-
mni genere cōtumeliæ illos afficiebant, auferebanturq; etiam munera quæ
magnus Constātinus largitus fuerat sacerdotibus. Ausa quidem illius tem-
poris eorum, qui nexu simulachrorum erroris tenerentur, ita multa sunt ut
peculiare scriptū requirant: nos tamen pauca de plurimis memorabimus.
Nam Ascalone & Gazæ (urbes hæ sunt Palaestinae) uirorum sacerdotali di-
gnitate præditorum, itemq; mulierum perpetuā uirginitatem professarum
aluos dissecuere, & ordeo cōpleuere, ac porcis escam obiecere. Sebastæ ue-
ro, quæ & ipsa cum illa gente censetur, aperuerunt arcam Ioannis baptistæ,
& olsibus combustis dissiparunt cinerem. Cap. VII

SED in Phœnicia perpetratū nefariū facinus, quis sine lachrymis narra-
uerit: Erat Heltopoli quæ iuxta Libanū sita est, diaconus quidā Cyril-
lus nomine: is imperante Constantino inflammatus ardore diuino, multa

simulachra quæ adorarentur illis in locis confregerat, cuius abominabiles. A isti facti memores, non modo ipsum interemerunt, sed etiam uentre dissecto gustarunt iecur illius. Nec tamen fugit hoc omnia contemplantem oculum, dederuntque illi dignas facinore poenas: nam quotquot illo scelere contacti fuerant, primū dentes qui simul exciderant uniuersi, deinde & linguas amiserunt, quæ & ipsæ putredine ac fluxibus consumerentur. Postremo aspectu etiam priuati sunt, suoque malo prædicarunt uim pietatis. Emese quæ uicina est urbs, consecrarunt paulo antè extructam ecclesiam, Dionysio Gynidi, quod mollem sonat, ibique posuere ridiculum simulachrum eius gemini sexus. Dorostoli, urbs ea celebris in Thracia, Amilianum in certamine uictorem Capitolinus præses totius Thraciæ rogo impositum concremauit. Marci uero Arethusii tragœdia Æschyli ac Sophoclis magnitudinem eloquentiæ desiderat, qui illius afflictiones digna expositione exornent. Hic enim imperante Constantino simulachrorum quoddam templum & euererat, & illo in loco ædificarat ecclesiam: tum Arethusii Iuliani animaduersa uoluntate inimicitias erga illum suas detegunt. ac ille quidem fugere primum iuxta Euangelicum præceptum conatus, ubi sensit suorum quosdam pro se comprehendere, reuersus sanguinarijs illis sese obtulit. Qui illum cum cepissent, neque misericordia senectutem, neque pudore studium uirtutis profecti, hominem uita & doctrina ornatum, primū nudant, & corpus illius pulsant, totumque uerberibus lacerant, mox in foetidas cloacas abijciunt, & inde retractum proponunt stilis compungendum pueris. Postremo in corbem collocat iusculoque & melle inunctum, suspēdunt sub dio in grauissimo aestu, pabulum uespis & apibus. Hæc ab illis fiebant quod duorum alterū extorquere cuperēt, uel ut subuersum templum instauraret, uel ædificationis impensas restitueret. At ille grauissimos cruciatus perferens, recusabat facturum quicquam quod peterent. Tum rati quod pauper esset tantum pecuniæ exoluere eum non posse, dimidium remittere sese aiunt si solueret reliquum. Ipse uero suspensus faucibus puerorum stilis & a uespis ac apibus depastus, non modo non prodebat dolore, sed etiam impios deridebat. illosque ait: bar esse humiles & terrenos, se arduum & sublimem. Tandem postulanti bus illis non magnam summam pecuniæ, at ille ad impietatem, inquit, obolum conferre unum, perinde ualet, ac si quis conferat omnia. Ita uicti dimiserunt eum, & admiratione fortitudinis ipsius a diuersis ad diuersa transierunt, deique ore illius didicere pietatem. Verum alia innumerabilia ijs temporibus temerario ausu ab impijs in pios perpetrata terraque ac mari fuere: nam & iam dei ille hostis palam leges contra pietatem figebat. Cap. VIII

γερλιλαίων
πάλαιος, γρη
καί figura Γα
λίλαος dixit

AC primum Galilæorum liberis (ita enim appellabat cultores saluatoris nostri) interdixit usu Poëticæ Rhetoricesque, ac philosophicarum artium. Nam proprijs, inquit, ut in prouerbio est, pennis cōfigimur: ex nostris

A stris enim libris arma capiunt, quibus in bello aduersus nos utatur. Postea aliam tulit legem, qua exigebantur militia Galilæi. Caput IX

Edem tempore Athanasius, quasi quidam ueritatis quinquertio: rursum adijt aliud periculum. Impatientes enim dæmones linguæ & deprecationis uirium, ministros suos ad illius conuicia submittebant. Edebantur igitur cum aliæ multæ uoces, quibus postularetur à principe impietatis, ut Athanasium in exilium pelleret: tum hoc uociferabantur, si maneret Athanasius nullum Græcum remansurum, nam suo cœtui conciliaturum uniuersos. Quibus supplicationibus admissis, non solum pellit eum Iulianus, sed penitus tolli imperat. Cum autem illi metuerent, societas ipsius prædixisse ferretur, turbas eas mox abituras esse, nubes enim appellasse quæ cito dissoluerentur. Cessit tamen cum aduenire contra se missos comperisset, & nactus in ripa fluminis nauigium, Thebaicam regionem petere constituit. At is qui interficendi illius mādatum habebat, cognita fuga illius celerrime insequitur: anteuertat tamen eam quidam necessarius Athanasii, qui hortaretur ipsum ut cursum intēderet, ibi qui aderant orabant ut ad desertum declinaret: sed ipse gubernatorem retorquere nauigium Alexandriam uersus iubet, ita cum recta contra insequentem ferrentur, occurrit is qui mortis acceperat mandata, & quam longè abesset Athanasius interrogat: ille uero non longe abesse responso dato, dimisit eum: ipse uero Alexandriam redijt, ubi quamdiu uixit Iulianus, deinde latuit. Cum autē agitaret animo Iulianus expeditionem in Persas, ad omnia oracula quæ in imperio Romano essent fidelissimos suorum misit: ipse uero Pythium Daphnæum orauit, ut futura sibi aperire uellet, sed ille obstare uaticinijs suis uicinos mortuos respondit, quibus in alium locum translatis prædictiones se editurum, quod facturus nisi repurgato luco non sit. Cap. X

Erant autem tunc illic positæ reliquiæ clarissimi uictoris martyris Barbylæ, & qui cum illo unā decertarant, adolescentum quorūdam, apparebatque fallacis uatis consueto mendacio obistere gratiam martyris. Idem & Iulianus intelligens, tenebat enim ex antiqua adhuc pietate martyrum potentiam, ipse quidem inde corpus mortuum transtulit nullum: reliquias autem uictoriæ compotum martyrum tradidit deportandas Christi cultoribus, qui cupide in lucum uenere, & arcam plaustro imposuerunt, præeuntibus turbis, & choreis ac cantibus Dauidicam melodiam insonantibus, & singulis membris accinentibus. Erubescant omnes qui adorant sculptilia, deiectionem enim dæmonis arbitrabantur translationem martyris. Cap. XI

Hanc sibi infamiam isto facto impositam non ferēs Iulianus, postero die comprehendi choreæ illius duces imperat. Ibi Salustius qui prætor esset, quamuis administrator impietatis, persuadere aggreditur tyrāno, ne cupidis gloriæ Christianis cōficeret ipse quod maxime optarent. Vbi uero

uidit Imperatorem moderari iræ suæ non posse, adolescentem quendam ar-
 doris uir præditum in foro ambulante arripit iuberet & publice in ligno ap-
 peditoris quædam dorsum, unguibus autem perfodi latera. Hoc fiebat mane
 orto die usque ad occasum, tum ferro uinctum in custodiam dedit. Et postridie
 rem narrat Iuliano fortitudinemque adolescentis demonstrat, fierique ait illa ad
 laudem Christianorum & deuotionem ipsius. Ira fide habita hostis ille dei alios
 similiter affligi noluit: quin etiam Theodorum liberari e carcere iubet, sic enim
 nominabatur adolescens ille, strenuus athleta ueritatis: eum postea aliqui in-
 terrogarunt, nunquam sensisset cruciatum, cum sustineret tam crudelia & acer-
 ba tormenta. Quibus ille respondit initio se sensisse non magnam, postea appa-
 ruisse quendam qui fasciola molli & frigidula crebro de facie detergeret ef-
 fluentem sudorem, seque, forti animo ut esset, hortaretur. Quapropter cessanti
 bus carnificibus, non se delectationem, sed tristitiam percepisse. Nam simul &
 illum refocillatorem suum discessisse. Dæmon quidem ille fallax uates, marty-
 ris gloriam auxit, suaque nudauit mendacia: fulmen autem cælitus demissum
 totum templum incendio consumpsit, & in minutissimos pulueres redegit ipsius
 Pythii simulachrum: erat autem ligneum desuper auro inducto. Hoc Iulia-
 nus auunculus Iuliani prætor orientis cum nocte rescuisset, celeritate summa
 Daphnen uenit auxiliū latum Deo quem adorabat. Sed ubi uidit, qui uer-
 bo Deus esset, re ipsa puluerem factum, flagris afficiebat ædituos, suspicans
 ab aliquo Christiano inflammatum fuisse templum: illi tamen inter uerba
 quoque ueritatem dicebat, quodque non inferne, sed superne incendiū extitisset.
 confirmabaturque hoc sermonibus quorundam uicinorum rusticorum, qui di-
 cerent fuisse fulmen cælitus irruens a se conspectum. Cap. XII

Sed hæc ita accidisse cum impij isti cõperissent, in super aduersus omni-
 potentem Deum armabantur. uasaque sacra Regio ærario inferri tyrannus
 imperabat, & magnam ecclesiam quam Constantinus ædificarat, ianuis obse-
 ratis, inuiam reddidit istis qui illic cõuenire soliti fuerant, ea tenebatur illo tem-
 pore a factione Ariana: uerum in diuinum templum unam cum Iuliano præto-
 re orientis ingressus fuit Felix quæstor thesauri Imperialis, & Elpidius pro-
 curator pecuniæ rerumque priuatarum Imperatoris, huc uocare solent Roma-
 ni comitem priuatorum. Aiunt autem Felicem ac Elpidium a Christiana fide
 in gratiam impij regis descuuisse. Ac Iulianus quidem ad sacram mensam mi-
 sit lotium: Euzoio uero conato prohibere, alapam inflixit, ferturque dixisse,
 stabula Christianorum diuinæ curationis esse. Sed Felix conspicatur factorum
 uasorum pretia, nam Constantinus ac Constantius illa paruauerant ambi-
 tiose: en, inquit, qualibus uasis ministratur Mariæ filio. Sed impiæ & furio-
 sæ audaciæ huius non diu post pœnas perfoluerunt. Cap. XIII

Nam Iulianus statim graui morbo correptus putrescentibus intestinis
 interijt: cum excrementa iam non magis per meatus suos eijcerentur,
 sed

A sed esset sceleratum os uia illorum, quod blasphemiam fuisset instrumentum.
 Ferunt tum coniugem ipsius præclara fide sceminam, hæc dixisse marito: æquum
 est mihi uir laudare te Christum saluatorem, qui tibi hac instructione suam po-
 tentiam ostenderit. Nescires enim aduersus quem pugnares, si patientiæ suæ
 indulgens, non inflixisset has tibi diuinitus ille plagas. His sermonibus & ur-
 gente malo declaratur infelicis causa morbi: & ipse quidem supplicauit Im-
 peratori ut ecclesiam restitueret quibus adempta esset, sed non impetrauit,
 atque ita finijt uitam. Felix uero & ipse diuino flagello impetitur, mittensque
 die noctuque ex ore sanguinem, cum illo conflueret undique ex toto corpore,
 ita sanguine tandem omni effuso extinguitur & traditur morti sempiternæ:
 atque has dedere illi pœnas impietatis suæ. Caput XIII

Illo tempore adolescens sacerdotis filius, qui in impietate educatus fuerat,
 læcætui piorum adiungitur. Erat enim ueritate uenerabilem & digna
 diaconatus honore, familiaris matris illius: ea uenientem ad se cum ma-
 tre admodum adhuc adolescentulum complexa adque pietatem cohortata
 fuerat. Mortua autem matre, similiter ad ipsam fruiturus consueta disciplina
 adolescens ueniebat. Firmiter autem adhærescente consilio mulieris, rogat
 magistratam, qua uia & effugere paternam superstitionem, & ueritatis quam
 prædicet particeps fieri posse uideatur. Illa respondit, deserendum esse patrem,
 præferendumque illi utriusque ipsorum creatorem, & faciendum ut aliam in
 quampiam urbem concedat, ubi occultari & uitare manus impij regis possit
 sit: de qua re sibi curam fore ait. Tum adolescens: ueniam igitur, & quod re-
 stat, deponam apud te animam meam. Paucis post hæc diebus Iulianus
 Daphnen ad publicum epulum uenit, cum hoc erat & adolescens illius pa-
 ter qui sacerdos sequi illum soleret, aderat & ipse cum patre adolescens & al-
 ter frater eius, qui ædituali hoc fungeretur munere, ut cibum imperatorium
 lustrarent: festa autem ea septem dies Daphne celebrabatur. Prima igitur
 die astans adolescens lectulo imperatorio, lustratis epulis, & consueto more
 impletis abominatione: cursu fertur Antiochiā, & cum ad illam mirabilem
 sceminam uenisset, ego quidem assum tibi sicut promiseram, nunc tuum erit
 utriusque salutem providere & facere promissa. Ibi illa mox consurgens ad Dei
 hominem Melitium deducit adolescentem, qui iubet eum in superiore tum
 parte domus manere. At pater filium quærens totam Daphnen circuibat,
 & peruenit in urbem quoque, cunctisque in uis & angipertis oculis omnes in
 partes intentis uestigabat illum: tandem cum ad ædes uenisset diui Melitij sur-
 sum latis oculis uidet illum prospicietem per cancellos, & accurrens correptum
 abstrahit: domumque reductum, primum uerberibus plurimis concidit, mox
 etiam uerua candentia infligit manibus pedibusque ac dorso, tandem conclu-
 so illo in cubiculo foris obserato Daphnen reuertitur. Hæc ipsum illum ego
 iam senem narratē audiui: qui & hoc addebat, se tum quasi numine correptum
 sed

& plenum gratia diuina cōtriuisse omnia paterna simulachra, quàm autem A
fuisent imbecilla tum quoq; risu prosequeretur. Sed cum postea in men-
tem uenisset quid esset à se actum, metuentem patris reuersionem depreca-
tum se fuisse dominū Christum, ut se respicere & perfringere seras & pan-
dere fores uellet. Nam tua, inquit, causa hæc passus sum & feci, quæ cum di-
xisset aiebat resiliuisse seras & apertas fuisse fores, se autē recurrisse ad ma-
gistrum suam, eam se ornatu muliebri in conclauī sedere iussisse, & postea
iterum deduxisse ad diuum Melitium, à quo Cyrillo qui tum Hierosoly-
morum esset Episcopus, traditum, in Palæstinam peruenisse. Idem post Iu-
liani mortem & patri suo dux fuit ad ueritatem, nam & hoc inter alia no-
bis exposuit, atque hac ratione hi delati ad cognitionem Dei, salutis partici-
pes facti sunt.

Caput xv

Sed Iulianus licentius ac impudentius iam aduersum pietatem arma su-
mebat. Vultu quidem ac persona benignitatis laqueos atque decipulas
ponens, quibus circumuēti in impietatis perniciē incidere. Primum enim
fontes, qui in urbe & Daphne essent abominandis sacris inquinati, ut qui
limphis uteretur, cum eodem & abominatio communicaretur: deinde om-
nia in macello uenalia similiter polluit: nam lustrabantur panes, carnes, fru-
ctus, olera, & quæ alia uictui comparantur. Hæc cernētes cognomento sal-
uatoris insignes, gementes quidem & queritantes auersabantur facinus, ut
tamen non dubitabant obsecuti legi apostolicæ: quicquid enim ait, in ma-
cello uenit, edite, absq; discrimine propter conscientiam. Duo tamen excel-
lentes milites (scutiferi enim erant & satellites Imperatoris) quodam in con-
uiuio aliquāto uehementius deplorauerāt facinus illud nefarium, usi etiam
admirabilium & excellentium Babylone puerorum uerbis, dicentes, tradi-
disti nos regi iniquo, trās fugæ super omnes gentes in terra. His à quopiam
ex cōuiuio proditis, accersit opt. uiros Imperator, & quid dixerint sciscitatur.
At illi arrepta occasione libertatis de Imperatoris interrogatione, & seruo-
rem suum laudabilem exacuentes, Imperator, inquit, nos in uera pietate
educati, seruietes opt. legibus, à Constantino & filiis illius latis, questi su-
mus cum uideremus cuncta repleti abominationibus, & funestis sacris ci-
bos potusq; pollui: hæc domi deplorauimus, & querimus nunc apud te, ne-
que quicquā aliud in tuo nos offendit imperio. His auditis mansuetissimus
ille & sapientissimus, ut quidē perhibent similes ipsius, exiit mox personā
benignitatis, & ostēdit impietatis faciē, acerbisq; ac intolerabilibus afflictos
uerberibus, hac uita priuauit, uel potius à misero seculo isto liberauit, & ut
ctrices illis coronas confecit. Supplicij tamē illius causam afferebat, non pie-
tatē pro qua mortē subiissent, sed petulantia: animaduersum in eos qui con-
tumeliosi fuissent erga Imperatorē, atq; hos iussit rumores dispergi, quod
inuideret athletis ueritatis, martyru nomen ac honores: fuere autē nomina
horum

A horum Iuuentius & Maximianus, qui & ab Antiochena ciuitate preciosa
monumenta consecuti sunt, & pro certamine de ueritate annuis festis hono-
rantur. Sed & alij proceres ac magistratus pari usi libertate, æqualibus co-
ronis fuerunt redimiti.

Cap. xvi

Nam & Valentinianus qui paulò post Imperium obtinuit, tūc erat tri-
bunus, ductor satellitum custodum Regiæ, non celauit pro pietate
feruorē suum: attonitus enim ille chorū ducebat in fanum Fortunæ, utrin-
que autem ad ianuas stabāt æditui, lustrationibus purgātes, ut arbitraban-
tur, ingressuros: ubi cum uideret Valentinianus qui antecederet Imperato-
rem, guttam aspersam chlamydi suæ, fecit quo utrunque regnum meritis
fuit: ædituo enim pugnum inflixit, quod pollutum se non purgatum dice-
ret. Quo conspecto sceleratissimus iste, imperat in exilium eum deportari,
in castellum quoddam situm in deserto, ubi uitam suam degeret. Sed is el-
pso anno uno & paucis mensibus mercedem tulit confessionis suæ, Roma-
norum imperium: non solum enim in illa uita præmijs afficit iustus iudex
eos quibus diuinæ res curæ sunt, sed interdum sanctorum laborum repen-
dit statim præmia, & largitionis illius benignitate futurarum spem confir-
mat. Tyrānus autem & aliud aduersus pietatem molitus est. Nam cum au-
rum distribueret, sicut est mos antiquus militaribus ordinibus, assedit ipse
B quidem in folio regio: præter morem autem apposuerat aram cum carbo-
nibus, & iuxta in mensula thus: & ut quisque accedebat accepturus aurum
iussit prius indere in foculum thus, & ita aurum de manū sua sumere. Hæc
decipula à plerisque profus non animaduertebatur: quidam tamen qui sen-
serant morbo prætenso, illos difficiles laqueos uitauerunt. Erant & qui cupi-
di auri negligenter salutem suā, erant & qui formidine proderent pietatem.
Verum post pestilentem hanc diuisionem pecuniæ, in quodam contuber-
nio cum alijs quidam qui illud aurum acceperāt cenabāt: horum unus por-
culo accepto non ante bibit, quàm salutare signum imposuisset. Tum qui-
dam conuiuatarum per reprehensionem contrarium esse hoc factum ijs quæ
paulò ante designasset ait: ille uero exquirere quid esset quod contrariū uo-
caret: tibi igitur alter recordari eū thuris, & abnegationis suæ, iubet: nam ad-
uersari hæc Christianæ confessioni.

Caput xvii

Qvo audito, magna pars accumbentium exclamare & lamentari, & ca-
pillis euulsis exilire de conuiuio perq; forū currere, seseq; profiteri ma-
xima uoce Christianos esse, & fraudulētia Imperatoris circūuentos, ac nūc
palinodiam canere, atq; per ignorantiam admissum dedecus noua pugna
abolere uelle. Cum talibus clamoribus in regiam cursu perueniunt, accusan-
tes Imperatoris imposturas, & postulantes se in ignē conijci, ut igne polluti
alio igne repurgentur. Hæc & alia his similia iactantes incenderūt animum
fugitiui illius, qui tum amputari eis capita imperat. Cumque educerentur
extra

extra urbem sequebatur multitudo hominum, suspiciens fortitudinem animorum, & admirans libertatem pro pietate illorum: sed postquam ad locum ubi malefici supplicij affici solerent, peruertum fuit, orabat carnificem unus inter illos natu maximus, ut feriret primum omnium ceruicem minimi natu, ne ad conspectum cædis aliorum ipse formidine corripereetur. Hic igitur cum iam fixisset humi genua, & carnifex nudasset ensem, accurrit quispiam nuntius liberationis illorū, & è longinquo clamans prohibebat interfectionem. Tum iuuenis ille indignatus non concessum sibi fuisse mortem sustinere, scilicet Romanus, inquit, ita enim appellabatur, dignus non fuit qui Christi martyr nominaretur. Ac auertit quidem necem malitiosus ille, hanc gloriam athletis inuidens, in urbibus tamen remanere passus non est, sed in ultima Romani imperij loca expulit.

Cap. xviii

Quin & Artemium, dux erat ille Ægyptiacorum militum, quod plurima simulachra deiecisset cum sub Constantino gereret magistratum, non modo omnibus rebus spoliavit, sed tandem etiam truncavit capite. Hæc faciebat & his similia, ille mansuetissimus & minime iracundus, ut prædicant impij: ego uero inseram narrationi huic factum etiam mulierum memorabile, nam & mulieres huius rabiem diuini feruoris instinctu, contempserunt.

Caput xix

Publia erat ijs temporibus nobilissima scemina, & celeberrima propter egregiam uirtutem suam. Hæc modico tempore nuptiarum iugo subdita præclarū fructum obtulit Deo. Ioannes enim qui diutis princeps fuit presbyterorum Antiochiæ, ac sæpe electus præsul perpetuus uitator dignitatis illius, de hoc admirabili solo pullulauit. Hæc habebat secum coetum uirginum castitate uitæ professarum, semperque celebrabat Deum creatorem ac saluatorem: prætereunte uero Imperatore altius carmen commune modulabantur, contemptui nimirum & risui habentes furias illius. Accinebant autem potissimum ea quibus simulachrorum infirmitas incessitur, cumque Dauide insonabant: simulachrorum argentū & aurum, opera manuum humanarum: & narratione quam nihil sentirent absoluta, addebant, similes ijs fiant qui faciunt ea, & uniuersi illis freti. His Iulianus cum summo dolore auditis, imperat illis ut se prætereunte sileant. Quæ paruipendens leges eius, maiore cum cura choros instituit, iussitque ut prius ueniente illo canere: Exurgat Deus & dissipentur inimici eius. At Iulianus grauiter tulit & adduci ad se imperauit magistram chori, & conspecta anu uenerabilis senectæ, neque misericordia canorū motus, neque honore habito uirtuti animi ipsius, iubet unum de satellitibus utranque ei in genam alapas infligere, & manibus reddere rubentem. Ea uero maximi in honoris loco posita hac contumelia, reuertitur domunculā suam, & ut antè consueuerat impetebat illum spiritibus carminibus, imitata autorem ipsorum & doctorem, qui spiritum malum illum

illum qui Sauli molestus esset, reprefferat.

Caput xx

Nam & Iulianus conciliatis sibi dæmonum furijs sine fine uesaniebat in pietatem. Itaque & Iudæos contra credentes in Christum armauit. Ac primum illis conuocatis, quærit cur cum sacrificare lege ipsorum iubeantur, ipsi sacrificia nulla celebrent. Quibus respondens circumscriptum esse cultum suū uno loco, statim imperat hostis Dei subuersum instaurari templum, sperans demens se domini prædictionem conuicturum mendacij, cuius multo magis ueritatem declarauit. Nam hac oratione magna cum uoluptate audita faciunt Iudæi omnes in toto orbe terrarum ciues suos ea de re certiores, qui undique concurrentes summo studio operas pecuniamque conferebant ad ædificationem. Administrauit autem plurima etiam ipse qui illam iusserat, non laudis cupiditate, sed infesto in pietate animo, misitque unam negotij impij dignam quendam præfectum: fertur autem habuisse illos ligones, falces, corbes argenteæ materiæ præparatos operi. Cum autem fodere & aggerem efferre cœpissent, urgebatur opus diem totum ab infinita multitudine hominū, ac noctu agger sua sponte de crepidine redundabat: sed & ipsi reliquias omnes ædificij disiecerant spe nouæ extructionis. Comportatis autem gypsi & calcis multis modiorum milibus, derepente irruens uenti impetus ac turbo, cum fragore & procellis disperfit uniuersam materiam: quibus tunc quoque insanientibus, neque admittentibus instructionem diuinæ patientiæ, primū ingens cooritur terræmotus, & illos penitus ab arcanis sacris Dei alienos admodum perculit. Sed ne sic quidem formidantibus infertur de fossis fundamentis ignis, plurimosque opus urgentes inflamauit, alios ad fugam compulit: insuper cum magna turba noctu sub uicina porticu somnū caperet, delapsum repente ædificium unam cum tecto totum, oppressit qui sub illa dormiebant uniuersos. Ac illa ipsa nocte similiter & postera, conspectum fuit in celo signum fulgidum crucis, & ipsorum uesles Iudæorum crucibus replebatur, non ijs tamen fulgidis, sed coloris atrii. Hæc uidentes fieri aduersarij illi Dei, metu diuinorum flagrorum, aufugiunt & redeunt domos suas, cum confessione, esse illum Deum qui à maioribus ipsorum fuisset ligno affixus. Hæc & ad Iuliani aures peruenere, sed & ipse ut Pharaon quondam obduruit corde.

Cap. xxi

Verum animosis factis nuntio mortis Constantij, Persis bello inducto, accessere illi ad terminos Romanorum. Visum igitur Iuliano exercitum cogere, qui tamen careret propugnatore: misit & Delphos, & in Delum ac Dodonam & ad alia oracula, qui sciscitarentur de uatibus, num in expeditionem proficisci deberet. Sed illi & proficisci iubebant & uictoriam spondebant. Vnum autem inseram narrationi oraculū ad reprehensionem mendacij. Id ita habet: Omnes nunc excitati sumus Dñj, ut feramus trophæa Thera iuxta fluuium, sed horum ego ductor sum futurus ferus bellipotēs Mars

Mars. Horum quod ad numeros attinet uersuum ineptias cauillētur, si qui A eloquentem Deum & Musarum principem nomināt Pythium: mihi qui dem mendacio deprehēso subit miserari illum qui his deceptus fuit. The- ra autem fluuius Tigrim uocauit, qui fera esset cognominis. Huius fontes sunt in Armeniacis montibus. Ipse per Assyrios fluit & accipitur sinu Persi co. His miser ille oraculis circumuentus, & somniabat uictoriam, & cōfecto bello persico, oppressione Galilæorum concipiebat animo. Christianos au tem Galilæos appellabat, ratus hoc nomine illis cōtumeliam imponi: quem in studijs educatum par fuerat intelligere, mutatione nominis existimatio nem nullius lædi. Neq; enim si diceretur Socrates Critias, aut Pythagoras Phalaris, ulla labe mutatione nominis aspersi fuissent: neq; si Nereus Ther sitæ uoce nuncuparetur, amississet à natura sibi tributā formam. Sed horum nihil in mentem illi ueniebat, putabatq; admodum nos inconueniente ap pellatione dolere: idem & oraculorum mendacijs fide habita, minabatur in ecclesijs dedicaturum se impuræ Deæ simulachrum. Cap. xxii

Cum talibus mouens minis ab uno Berroæa uiro deuictus fuit. Is ante quoq; clarus fuit, princeps nimirū Berroæensis Reipub. sed multo eū feruor animi reddidit clariorem. Nam cum cognouisset delatū filium suum in augetentē illo tempore impietatem, eiecit illum domo sua, & palam ab dicauit. Qui in proximo ciuitati statiuo (statiui uocantur, idonea diuersioni B loca) obuiam factus Imperatori, & qua ipse sententia sit, & patris abdicatio nem exponit. At ille iubet otioso esse adolescentem animo: se enim ipsi par trem reconciliaturum. Cumq; uenisset Berroæam, inuitat magistratus & pri mates ad cœnam, inter quos erat & pater adolecētis istius. Eum eodem in lectulo cum filio discumbere iubet, & inter epulādum, ad patrem cōuersus, non æquum mihi, inquit, uidetur uim facere sententiæ quæ in diuersum fer ratur, & se aliō transferri nolit pati. Proinde neq; tu cogas filium tuum no lentem sequi dogmata tua: nam ne ego quidem te cogo mea sequi, cui nihil esset factu facilius. At ille exacuēs animū suum diuina fide, de hac furia, in quit, uerba facis Imperator: qui odio Dei mendacium præposuit ueritati. Tum Imperator induta persona mansuetudinis. Heus tu, inquit, à maledi ctis abstine. Et intuitus adolecētē, mihi, inquit, res tuæ curæ erunt, quādo quidem patri ut essent persuadere non potui. Hoc ego factum non temere narraui, sed ut ostenderē non solū libertatē admirabilē mirifici hominis, ue rum etiam plurimorū contemptum potentia illius. Cap. xxiii

Nam & Antiochiæ uir quidam opt. qui longo tempore puerorum præ dagogū ageret, familiaris erat, quippe eruditior quā uulgus præda gogorū esse cōsueuisset, principi doctorū temporis illius. Libanius hic fuit ille apud Sophistas nobilis: qui impius & in expectatione uictoriæ Iuliani imaginans minas, quærit de prædagogo illo per derisionem nostrorū, quid faceret

A faceret fabri filius? At ille repletus diuina gratia, quod paulo post euentu rum esset, prædixit. Respondit enim Sandapilam concinnare fabricatorem huius uniuersitatis, quem tu, inquit, Sophista per risum fabri filium nomi nasti. Neq; multis postea diebus nuntium de morte furiosi Impetatoris, ip seq; in sandapila allatus est, & iactātia minarum euauit, cum maxima glo ria Dei. Caput xxiiii

Sed & corpore expertium uitam intra corpus referens Iulianus, inquam; Saba Syrorum linguæ cognomento, cuius gesta in Deo dicata, hoc est Philotheo historia, memorantur. Ille igitur studiosus deprecabatur deum conditorem omnium cum cognouisset interminationes illius. Eo autem ip so die quo cæsus fuit Iulianus, rescituit inter preces cecidisse. Quamuis plus quam uiginti statuis exercitus abesset ab illo loco, in quo uacabat curis pie tatis Saba. Aiunt autem deprecantem ipsum cum lachrymis & supplicante clementi domino, subito represso fletu, lætitia repletū, & uultu hilari fuisse, quo gaudium mentis facile declararetur. Hac eius familiares mutatione no tata orant, ut exponat sibi occasionem gaudij: tum ille respōdit, Suem agre stem uastatorem uinæ domini pœnas exoluisse iniuriarum erga Dominū suarum, & nunc iacere mortuum neq; amplius ab eius insidijs metuendum esse. His auditis læti exilire omnes, & gratiarū actiones cecinere Deo. Co gnitum autem fuit ex nuntijs mortis illius, eo illo die ac hora extinctum fu gitium istum fuisse, quo hoc accidisse senex cognouerat ac prædixerat.

Caput xxv

Ipius autem temeritatem manifestius mors demōstrat: traiecto enim flu uio qui dirimit Romanorum à Persis imperium, & exercitu traducto, sta tim nauigia exulsit, cogens non cohortans ad bellum gerendum milites. Boni quidem Imperatores subditos confidentia replere solent, & si quādo tristes uiderint recreare & spe erigere: at iste quicquid bonæ spei erat mox præcidit reuersionis, quasi ponte exulto. Idem illi undiq; necessaria ad ui ctum militibus conquirere comparatq; consueuere: at hic sapiens Impera tor, neq; curauerat è pacato solo illa apportari, neque de præda hostilis re gionis subministrari poterant. Nam culta loca deserēs per deserta faciebat iter, ubi & uictus & potus inopia à militibus laborabatur. Deerant & uiæ du ces, inq; deserta terra errabatur, quibus omnibus sapientissimi regis prode batur stulticia. Inter lamēta autem & querimonias, ex inopinato inueniunt iacentem saucium illum furore aduersum creatorem suum percitum. Neq; ei opitulatum iuxta promissum Martem bellipotentē: sed & mentitum Apollinem oraculis suis, & tonantem fulmina in interfectores non iaculatum gloriationemq; minarum in pauimentum prostratam esse. Quis tamen iu stissimum illud uulnus inflixerit, nemo ad hunc usq; diem rescire potuit. Alij enim à quopiam effugiente uisum humanum illatum: alij à quodam pa

scua sequēte eorum, qui Ismalitæ dicūtur: nonnulli & militem quempiam fame & deserto itinere instigatum: sed siue impactus ensis illi ab angelo seu ab homine fuit, certum est quicumq; fecerit diuinæ illum uoluntatis admistrum fuisse. Iulianum quidem uulnere accepto, implese manum suam ferunt sanguine, & sparso illo in aëra dixisse, uicisti Galilæe, simulq; & uictoriam confessum & maledictum ausum esse, ita erat ille attonitus. Sed post eadem eius patuere præstigiæ incantationum ipsius.

Caput xxvi

NAm Carræ urbs etiam nū retinet impietatis illius reliquias. Hac transiens stultus ille, Edessam enim ad sinistram ornatam pietate reliquerat, ingressus in templum impiæ religionis, & peractis ibi quibusdam cum focis abominationis, seras & signum imposuit ianua, reliquitq; custodes fani milites aliquot, quibus mandatum erat, ne quem introire antequam reuertetur ipse, sinerent: sed nuntiata morte eius, & succedente pio regno impietati, introgressi admirandam Imperatoris fortitudinē ac sapientiam conspiciunt. Vident enim mulierculam suspensam capillis, amputatis manibus, cuius perfecta aluo fugitiuus ille fortasse de epate Persicam cognouerat uictoriam: atq; hoc deprehensum abominabile facinus Carris fuit.

Caput xxvii

Antiochiæ uero aiunt multas arcas in Regia refertas humanis capitibus inuentas esse, multisq; in puteis cadauera humana: talis est enim impiorum Deorum disciplina. Sed Antiocheni cognita cede illius publicis epulis & festis indulgebant, neq; in ecclesiis solum, atque ad martyrum monumenta choreas agebant: sed in theatris prædicabant crucis uictoriam, & uaticinia illius cachinnis prosequabantur. Ponam etiam dignam admiratione Antiochenorum uocem, ut illius memoria ad posteritatem quoq; conseruetur. Communiter enim clamabant uniuersi: ubi sunt uaticinia tua, o Maxime o stulte: Vicit Deus & Christus eius.

Caput xxviii

NAm Maximus erat illis temporibus professor quidem philosophiæ, reuera autem magus & qui prædicere se futura posse gloriaretur. Antiochenos autem à præstantissimis Petro & Paulo diuinis instructos dogmatis, & feruide amantes uniuersarum rerum Dominū ac Saluatorem, per seuerantissime semper flagrasse odio Iuliani constat. Neq; illum idipsum clam fuit. Ita q; & librum aduersum eos composuit, qui Misopogon, id est, Barbæ odium inscribitur. Sed ego huius de tyranno libri finem hunc choreæ faciam: neq; enim committendum duxi, ut pietatis regno impiam dominationem copularem.

LIBRI TERTII FINIS

ECCLESIASTICAE HISTORIAE

THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS

LIBER QUARTVS.

CAPVT I

INTERFECTO IULIANO, prætores ducesq; in exercitu conueniunt ad deliberationem de Imperatore deligendo, qui & copiarum in hostili regione prospicere salutis, & res Romanas in maximo discrimine, & ut dicitur à Græcis, in acie nouaculi positas, planeq; Iuliani perditas temeritate, reparare, posset. Quibus consultantibus, exercitus omnis una uoce Imperatorem postulat Iouianum, qui neq; dux, neque in illo concilio esset, uir tamen clarus ac nobilis, & multis egregijs facinoribus ceber, corpore ingens, animo excelso, in bello ac grauib; certaminibus semper uictor. Neque illi formido tyranni obstiterat quo minus libere in impietatem inueheretur, ut promptitudine uoluntatis suæ martyribus Saluatoris nostri annumerandus esse uideatur. Duces igitur interpretati consensionem exercitus diuinum quoddam esse suffragium, producunt in medium fortissimum illum uirum, & constructum subito editiorem locū illum ascendere iubent: tum omnibus illum, imperialibus acclamationibus Augustum ac Cæsarem appellantibus, mirificus iste uir solita libertate sua, neque principum, neq; incertæ militum uoluntatis respectu motus: nō possum, inquit, ego qui Christianus sum, talium Imperator, neq; Iuliani copiarum rex esse, improba assuetarum disciplina. Nam huiusmodi prouidentia diuinæ expertes, expugnationi ac delectationi hostibus esse solēt. Hac audita oratione, exclamauere communiter uniuersi: ne dubites Imperator, neue repellas imperium nostrum, ut improbum: Imperator es enim Christianorum futurus, qui in pietatis disciplina educati sint, cum grandiores inter nos doctrinam Constantini perceperint, minores autem illis Constantius instruxerit. Neq; istius proxime mortui diuturnū imperij tempus fuit, ut circumuentis quibusdam ad infigendū malum suffecerit. Cap. ii

Magnam attulit hæc oratio uoluptatem Imperatori, atque ita curam cogitationemq; suam ad communem salutem contulit, ut de hostili regione illæsum reducere exercitum posset, Neque tamen deliberationi locus relictus fuit, sed carpsit ille statim fructus seminum pietatis. Nam deus omnipotens declarauit mox prouidentiam suam, & præsentem inopiam soluit: postquam enim cognouit hunc Imperatorem creatum rex Persarū, misit legatos de pace: & cibos exercitui curauit, & forū in desertis locis proposuit. Triginta igitur annorum pace facta, integrum de hostiū solo abduxit exercitum. Reuersus autem in loca imperij sui, primum omnium legem

T t 2 tulit

tulit, qua & episcopi de exilio reuocabantur, & reddebantur ecclesie seruato-
ribus fidelibus fidei Nicænae. Misit & Athanasio propugnatori dogmatū
illorum literas, petijt q̄ ut exquisitam omnium sibi rationem perscriberet.
At ille conuocatis Episcopis præcipuis quibusdam, rescripsit Imperatori ser-
uandam fidem Nicænae expositam, tanquam cōsentaneam apostolicis dog-
matis, cuius & ipsius eorum qui lecturi sint utilitatis gratia epistolæ exem-
plum subiici.

Caput III

Religiosissimo & clementissimo Victori Augusto Iouiano, Athanasio
ac reliqui Episcopi, qui uenerunt ex persona omnium, Ægypti, The-
baidos ac Libyarum Episcoporum. Digna est amante Dei Imperatore cu-
pida uoluntas perdiscendi cœlestia. Ita enim est cor tuum uere in manu dei,
& imperium multorum annorum curriculo in pace administrabis. Cum igi-
tur uoluerit pietas tua cognoscere ex nobis fidem catholicæ ecclesiæ, gratijs
hanc ob rem actis Domino, uisum est ante omnia subijcere religioni tuæ fi-
dem confessione patrum Nicænae confirmatam. Hac enim quidam reprobata:
nobis quidem multiples struxere insidias, quia non accederemus sectæ
Arianæ: autores uero in ecclesia catholica fuere hæreseos & dissidorum.
Vera sanè fides & pietati consona in dominum nostrum Iesum Christum
manifesta est, omnibus nota lectaq̄ in diuinis scripturis: nam & hac perfe-
cti sancti testimonium dixerunt, & nunc mortui fruuntur domino. Mansisset
autem fides illa integra semper, nisi quorundam hæreticorum improbitas
corrumpere fuisset ausa. Nam Arius & illius factio euertere hanc & pro ip-
sa impietatem introducere tentauerunt: qui dicerent Dei filium esse de nihi-
lo, & condituram, & creaturam, & mutabilem: quibus non paucis imposue-
runt, adeo ut quosdam qui in magna existimatione essent seduxerint male-
dicentia sua. His occurrentes sancti patres congregati, ut diximus, Nicænae,
anathemate exterminauerunt Arianam hæresim, Catholicæq̄ ecclesiæ fi-
dem perscripta confessione confirmarunt, ut hac ubiq̄ promulgata incen-
dia hæreticorum extinguerentur: quæ & ipsa ubiq̄ in omnibus ecclesijs le-
gebatur & prædicabatur. Sed postq̄ renouare quidam Arianam hæresim
cupiunt, alijq̄ plane audent reprobare confessione patrum Nicænae confir-
matam fidem, alij fingunt se quidem assentiri, sed reuera negant, falsa inter-
pretatione cōessentialitatis, qui & maledicunt sancto spiritui quod dicant
condituram esse & creaturam factam per filium: ideo necessitate compul-
si considerata peste, quæ de hac blasphemia in populos grassaretur, studui-
mus transmittere pietati tuæ Nicænae fidei confessionem, ut intelligeret Re-
ligio tua quanta illa perscripta fuerit cura, quantoque opere fallantur, qui
sua doctrina ab ipsa discedant. Hoc uero scias Auguste Dei amantissime,
hanc esse à seculo prædicatam, quam confirmarit patrum Nicænae syno-
dus confessione sua. Quibus assentiuntur omnes ubique ecclesiæ, in His-
pania

pania, Britannia, Gallia, Italia tota, Campania, Dalmatia, Mysia, Macedo-
nia, uniuersa Græcia, omnes in Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia,
Lycia, Isauria, Ægypto tota, Libya, Ponto, Cappadocia, ac uicinis in locis:
nec non omnes Orientales ecclesiæ, præterquam paucæ facientes cum Ario.
Nam cunctarum, quas memorauimus sententias usu comperimus, & indi-
ces habemus literas, scimusq̄ Auguste amantissime Dei non posse paucos:
si qui contradicunt, præiudicare toti orbi terrarum. Illi enim longo tempore
Ariano in morbo depositi, contentione maiore aduersantur iam pietati. Ut
autem hæc cognoscatur, quamuis prius cognita, à pietate tua, studuimus
confessionem Nicænae fidei, patrum trecenu decem & octo Episcoporum
subiungere. Ea est talis: **C**RE D I M V S in unum Deum patrem omnipoten-
tem, omnium uisibilem ac inuisibilem factorem. Et in unum deum Iesum
Christum filium dei genitum ex patre unigenitum, hoc est, de paterna sub-
stantia: Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum uerum ex Deo uero: geni-
tum non factum, cōessentialem patri, per quem facta sunt cœlestia & terre-
stria omnia: qui descendit propter nos homines, & propter salutem nostram,
carnem, humanitatemq̄ assumpsit: passus, surrexit tertia die, ascendit in cœ-
los, uenturus iudicatum uiuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Qui au-
tem dicunt, fuisse quondam cum non esset, & priusquam gigneretur non fu-
isse, & factum de nihilo, aut ex altera substantia essentiaue, aut conditum,
mutabilem, uariabile filium Dei, eos anathemate exterminat sancta catho-
lica, & apostolica ecclesia. Hanc fidem amantissime Dei Auguste tenere ne-
cesse est, tãquam diuinam & apostolicam. Neq̄ quisquam cōuellere debet
probabili contentiosue sermone, sicut ab initio Arius fecit furor, qui as-
sereret de nihilo filium Dei, & fuisse aliquando cum non esset, & conditum,
factum mutabilem esse, Nam ob hæc & Nicæna synodus, ut diximus, ana-
themate exterminauit hanc hæresim, confessam fidem ueritatis. Non em̄ simpli-
citer dixerunt simile esse filium patris, ne simpliciter similis dei, sed deus uerus ex
Deo uero crederetur. Sed & cōessentialitatem perscribere, quod propriū es-
set germani & ueri filij ex uero & naturali patre. Neq̄ separauerunt sanctum
spiritum à patre & filio, sed unam potius cum utroq̄ glorificarunt in una sancte
trinitatis fide, eo quod & una sit in sancta trinitate diuinitas.

Caput IIII

His literis lectis confirmauit Imperator de rebus diuinis sententiam &
affectum suum: tulitq̄ alteram legem, qua restituebatur constitutum
Magni Constantini de largiendo frumentum ecclesijs, sublatum à Iuliano,
nimirum qui aduersum Deum & saluatorem nostrum bellum suscepisset.
Sed quam ingruens de impietate illius fames non patiebatur totam conferri
Constantini largitionem: trientem Iouianus, tum præberi iussit, totum
pollicitus, cum fames cessasset. Talibus legibus auspicia regni exornans,
T t 3 Antiochia

Antiochia ad Bosphorum contendit, Dadastanæq; uicus is situs est in finibus Bithyniæ & Galatarum, finiuit uitam suam. Ipse quidem pulcherrimo instructus uatico ingressus iter, sed magno dolore relicto expertis imperatoriam clementiam illius. Mihi autem omnium moderator in poenam malorum nostrorum ostendere tantum nobis bona uideatur, & mox hîsdem spoliare. Docereq; uelle quàm facile sit ei præbere quæ lubeat, simulq; & arguere, quàm bonissimus indigni, & ad meliorem uitam capeffendam nos cohortari.

Cap. v

Tunc milites subita Imperatoris morte cognita, illum ut mortuum parentem luxerunt, Imperatoremq; designarunt Valentinianum illum qui ædituo alapam inflixerat, & in castellum fuerat relegatus, uirum excellentem non fortitudine solum, sed prudentia, & moderatione, & iustitia, & corporis magnitudine præstantem. Ita autem Imperatorio excelsosq; animo fuit, ut cum exercitus adiungere ei uellet socium imperij, dixerit ille id quod ab omnibus celebratur, penes uos fuit milites, committere mihi habenas imperij cum nondum essem Imperator: sed in possessione imperij cum sim, quod restat, non uestrum, sed meum fuerit gerere Reipub. curam. Hanc orationem admirantes probantesq; milites sequebantur nutus regni illius. Qui accersito de Pæonia fratre suo, quod utinam non fecisset, communicauit cum ipso imperium, nondum quidem contacto dogmatum corruptione. Huic Asiæ & Ægypti sceptro tradito, ipse Europam sibi desumpsit, & profectus in occidentem omni incolas iustitia instruxit, initio sumpto à prædicatoribus pietatis. Nam Auxentio Ariana labe infecto, cui commissa Mediolanensis ecclesia, quiq; multis in synodis abdicatus esset, defuncto uita sua, accersitos Episcopos, ita alloquitur Imperator: non potestis ullo modo ignorare, quippe innutriti diuinis literis, qualem esse conueniat eum cui Pontificalis dignitas committenda sit, quodq; non doctrina solum, sed etiam moribus ac uita instruere subditos debeat. atq; ita totius honestatis se proponere exemplum, ut doctrinæ suæ administratio ipsa testimonium dicat. Proinde & hoc tempore eum collocat in Pontificali solio, cui nos quoque imperij moderatores, nostra subdamus sincere capita, cuiusque reprehensiones (cum enim homines sumus & offendere necesse est) tanquam medicinam libenter admittamus.

Cap. vi

Hæc locutum, iubet synodus ipsum deligere aliquem suffragio suo sapientem & pietate ornatum. At ille maior, inquit, quàm ut à me præstari possit res est: multoq; fuerit melius uos decernere diuina gratia dignatos & participes splendoris illius. Ita illi egressi secum consultabant, incole autem ciuitatis dissidebant: cum una pars huic, altera illi studeret. Nam contacti Auxentij morbo subijciebant consentientes secum: sana uero pars & ipsa eos qui suæ essent sententiæ. Hoc dissidio animaduerso Ambrosius, qui

gentis

gentis illius tum prætor esset, metuens ne quid nouaretur, celeriter in ecclesiam accurrit, tum illi contentione omni posita, communi uoce clamauere Ambrosium sibi præponendum Episcopum, qui nondum tamen sacris initiatus erat.

Caput vii

ITaque Imperator iubet statim initiari & creari Episcopum laudatissimum Luitum. Nouerat enim omni amulsi rectiorem esse mentem & exactiores norma sententias eius, suspicabatur etiam diuinum hoc fuisse suffragium, de dissidentium concordia faciens coniecturam: cumq; ille sanctissimus baptismatis diuinum donum & Pontificalem suscepit dignitatem, hoc hymno optimus omnium Imperator, qui semper præsens fuerat, Dominum & saluatorem laudauisse fertur: gratiam tibi domine omnipotens & saluator nostrer, cum huic uiro qui haberet à me commissa corpora, tu animas tradidisti, & approbasti suffragium meum. Post paucos dies elapsos Ambrosius in colloquio Regio cum summa libertate reprehendit quædam quæ parum recte à prætoribus gererentur. Tum Imperator, nõ fuit mihi, inquit, unquam ignota hæc tua libertas, quam cum haberem exploratam, non modo non obtulisti, sed etiam adiuui creationem tuam, proinde affer medicinam delictis animarum nostrarum secundum præscripta diuinarum legum. Hæc Mediolani Imperator & dixit & fecit. Cum autem intellexisset in Asia ac Phrygia dissensiones esse inter quosdam de dogmatis diuinis, synodum in Illyrico coegit, in qua decreta confirmataq; dissidentibus illis misit. Deceuerant autem qui conuenerant, Nicænam fidem ualere oportere. Dedit & ad eos coniunctim cum fratre literas, hortans ut decretis istis stare uellent. Recitabo & eam legem qua manifeste prædicatur pietas illius, similiter & Valentinis sanitas illius tæporis in rebus diuinis declaratur.

Cap. viii

Imperatores Maximi diui, Victores Augusti, Valentinianus, & Valens & Gratianus, Episcopis Diceceseos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pætatiæ in domino salutem. Synodo ingenti coacta in Illyrico post longam quæstionem de salutari uerbo demonstrarunt beatissimi Episcopi esse trinitatem coessentialem patrem & filium & sanctum spiritum. Quam protus fungentes debitis muneribus colunt, cultu inquam Magni regis. Et nostra potentia eandem prædicari mandauit: sic tamen nequi dicant, huius cultus promulgationem esse Imperatoris moderantis terræ huic, non ferentes eius mandata qui salutis nostræ curam gerens illa edixit. Vox enim est Euangelij dei nostri quæ & huc pertinet, persoluite Cæsari res Cæsaris, & res Dei Deo. Quid uos dicitis Episcopi & antistites salutaris uerbi? Si ad hunc se modum habent argumenta probationum uestrarum, tum uos mutuo amore complectimini, & abuti Imperatoria dignitate nolite, neue persequi mini ueros ministros Dei, quorum precibus & bella sedantur in terra, & auertuntur incurfus transfugarum angelorum. Qui omnes noxios demones

Tr. 4 student

Locus à men/
dis suspectus.

student abigere precibus suis, publica secundum leges munia subire sciunt, a potentia Imperatoris non obloquuntur, sed syncere & Magni Imperatoris ac Dei mandata custodiunt, & nostris legibus subijciuntur, at uos inobedientes reperti estis. Nos quidem ordine à primo ad ultimum processimus tractatione nostra: ipsi uero uosmetipsos abalienastis. Volumus tamen à uobis puritatem retinere, ut & Pilatus, in iudicio de Iesu Christo, cuius est administratio nostra, cum nollet interimere tantum, & qui ad cruciatum sese confirmasset, conuersus ad Orientalem plagam, aquam iussit affundi manibus suis: & lotis illis, innocens sum, inquit, ego sanguinis huius, inquit. Ita & nostra potentia ubique edixit, ne quis persequatur, neue exagitet aut iritet operatores in agro Christi, neu repellat procuratores Magni regis, ne hodie quidem sub nostra potentia gloriari uideamini, ac cum illo confirmato ad cruciatum pati testamentum ipsius quasi in sanguine Zachariae. Sed quotquot quidem fecere cum hoc disrupti sunt & traditi mortis condemnationi, unà cum adiutore ipsorum noxio dæmone, dum ueniat supernus rex noster Iesus Christus. Hæc mandata nostra habent Amigretius, Ciceronius, Damascus, Dailampo, & Brundusinus, qui auribus ipsi suis perceperunt. Sed & acta ipsa unà uobis misimus unde quæ in ornata uirtutibus synodo gesta sint cognoscere possitis. CONFITEMUR sequentes, Magnum & orthodoxum concilium, coessentialem esse filium patri. Neque ita intelligimus coessentialitatem, ut pridem nonnulli interpretati fuere, qui fallaciter subscribere, & nunc faciunt quidam qui patres illos nominant uim huius uocis euercentes, & sequentes eos qui tradidere similitudinem coessentialitate innui: quatenus nulli reliquarum creaturarum per ipsum factarum similis filius sit, sed solo assimiletur patri. Nam qui sic interpretatur eximiam quandam esse creaturam filium Dei impie decernunt. Nos uero in ea sententia sumus, qua & Romana synodus & Gallica, unam esse ac eandem essentiam patris & filij & sancti spiritus, in tribus personis, hoc est tribus perfectis substantijs. Confitemur & secundum expositionem Nicænam, carnem induisse filium Dei illum coessentialem, à sancta uirgine Maria, & inter homines habitauisse, complecti pro nobis omnem ordinem muneris sui, in genitura, passione, resurrectione & ascensione in cælos: reuersurumque & redditurum nobis pro uita uniuscuiusque in die iudicij conspicuum in carne, & ostendentem diuinam potentiam suam, Deum qui carnem ferat, & non hominem qui Deum ferat: his diuersa sentientes anathemate exterminamus. Similiter & eos qui ipsi non syncere anathema infligunt, ei qui dixerit, non fuisse filium priusquam gigneretur, sed scripserit fuisse in patre potentia antequam re ipsa gigneretur. Hoc enim quadrat in omnes creaturas, quæ cum Deo non semper fuere, cum filius apud patrem semper sit sempiterna genitus generatioe. Hæc summam tunc Imperator præscripsit, sed

In translatione
negatio omit/
titur.

sed ego ipsius etiam synodi literas inferam narrationi. Cap. IX
Episcopi Illyrici ecclesis Dei, & Episcopis Diceceseos Asiæ: Phrygiæ Carophrygiæ, Pacatianæ, salutem in domino. Congregati unum in loco post longam quæstionem de salutaris uerbo, demonstrauimus coessentialitatem esse trinitatem patris & filij & sancti spiritus. Parçz fuit ut literas ad uos mitteremus: non qui argutis persequeremur cultum Trinitatis sed ad eos qui humilitate animi meriti essent. Has igitur curamus uobis per dilectum fratrem ac collegam nostrum Elpidium presbyterum. Non sane in scriptis manuumstrarum, sed in libris saluatoris nostri Iesu Christi legitur: ego quidem sum Pauli: ego uero Apollo, ego uero Cæphæ. Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis, aut estis baptizati in nomen Pauli? Atque hæc satis fuerant paruitati nostræ, cur omnino nihil literarum ad uos daremus, propter metum quem isthinc proclamatis toti prouinciæ uestræ, segregantes sanctum spiritum à patre & filio: sed ob hæc ipsa necessarium duximus mittere ad uos dominum ac collegam nostrum Elpidium à Regina Imperij Romani urbe Roma cum his literis, qui cognosceret an talis esset prædicatio uestra. Si qui enim non prædicant coessentialitatem trinitatis, anathema sunt. Sed & si quis cum illis se cõiunxerit anathema esto: prædicantibus autem coessentialitatem esse trinitatem paratum est regnum cælorum. Proinde uos obsecramus fratres ne diuersam doctrinam, neu aliud dogma sequamini, sed semper ac assiduo prædicantes coessentialitatem esse trinitatem, uelitis hæreditatem adire regni Dei. His de rebus scribentes & subijcetes exarauimus has ad uos literas. Deçz ijs qui Episcopi constituuntur constitutiuè fuere collegis nostris, si erunt in hoc ordine, & hac dignitate uis idonei, ut inde, si non erunt, ut è presbyterorum numero legantur. Similiter & presbyteri & diaconi creabuntur ex ipso sacerdotali ordine, ut sint undique inculpabiles cum à iudiciorum, tum militaribus magistratibus. Hæc pluribus persequi non est uisum, quod miserimus unum ex omnibus dominum & collegam nostrum Elpidium qui cognosceret diligenter prædicationem uestram, essetne sicut dictum fuerat à domino & collega nostro Eustathio. Quod superest quamuis in errorem incideritis, exuto ueteri homine induite nouum. Et idem frater & collega Elpidius docebit uos prædicationem ueræ fidei. Quod sancta trinitas illa coessentialis cum Deo ac patre & sancto spiritu sanctificata sit atque glorificata. Apparuit pater in filio, filius in patre cum sancto spiritu in secula. Hoc enim manifestato poterimus manifeste cõfiteri sanctæ trinitatis coessentialitatem, secundum olim expositam fidem Nicææ quæ & patres cõfirmauerunt. Atque cum hac prædicatione fidei poterimus fugitiui illius dæmonis uitare insidias. Nã hoc oppresso dissidio licebit mutuo inter nos pacificarum literarum in quiete salutationibus utamur. Nunc perscripsimus uobis ut sciretis abdicatos à nobis cõtractos furore Arij, qui non cõfitentur filium sanctumque

In translatione
est additum: filio, ipse tamè intellectus etiam addit, ut sit sanctam trinitatem quod ad filium attineat coessentialitatem esse etc. Nam de hoc primū fuerat quæstum.

sanctumque spiritum esse ex patris essentia, eorum nomina subieciimus: Polycronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Ex quibus actus sit gloria patri & filio & sancto spiritui in secula seculorum, amen. Valere uos optamus in patre & filio seruatore nostro Christo cum sancto spiritu, multis annorum curriculum.

Cap. x

Laudatissimus quidem Imperator tanta cura complectebatur Apostolica dogmata. Illis temporibus fuit Audæus quidam Syrus gente ac lingua, nouorum repertor dogmatum, qui tunc scelera quæ diu parturierat in lucem edidit. Primum enim incogitanter intuens quod scriptum est: Faciamus hominem ad imaginem nostram ac similitudinem, humanam formam numinis suspicatus est, crediditque corporeis inclusum illum esse membris, non intellecta scripturæ sententia, quæ sæpenumero diuinis effectioibus humanorum membrorum nomina imponit: nam ita qui subtiliora non capiunt, hoc modo de prouidentia Dei edocentur. Huic impietati & alia non dissimilia quædam adiecit. Nam compilato errore Manetis: neque ignis, neque tenebrarum opificem esse dixit Deum omnipotentem: sed hæc & huiusmodi occultit factio illius. Traduntur autem exclusi esse à cœtibus ecclesiasticis, quoniam aliqui eorum execrandum scœnus exercebant, aliqui cum mulieribus non legitimis nuptiis sociatis improbe uiuerent. Verum si qui his uitis non tenentur, cum illis libere coniunguntur. Et aiunt propterea separatam uitam agere, cum occultent dogmatum suorum blasphemiam: quin etiam ipsum institutum arrogantiam plenum, & quædam Pharisæica doctrinæ posteritas est. Nam Pharisæi accusabant animorum & corporum medicum, dicentes sanctis apostolis: cur magister uester cibum capit, cum publicanis ac peccatoribus? Et per prophetam quoque de talibus ait Deus: qui dicunt purus sum, ne me attingas, hic est fumus ire meæ. Sed horum cogitare dementiam præsentis non est temporis: quare ad reliquam narrationem transeamus.

Caput xi

Idem temporibus pullulauit & Messalianorum secta, precatore uocant, qui Græce nomen illud interpretantur. Habent & aliam appellationem impositam ex ipsa re. Correpti enim numine dicuntur, de percepta cuiusdam dæmonis uis, quam sancti spiritus præsentiam esse putant: hoc morbo penitus correpti omnia opera manu uerfantur tanquam improba, somnoque indulgentes, uisa somniorum prophetias nominant. Huius sectæ principes fuere Dadoes & Sabas & Adelphius & Hermas & Symeones atque insuper etiam alij, qui quidam ab ecclesiastica se communitate nequaquam separauerunt, quod dicerent neque prodesse, neque lædere quenquam diuinam escam, de qua Christus dominus ait, qui comedit carnem meam & bibit meum sanguinem uiuet in seculum. Sed morbum illum celare tentant & inter redargutiones quoque impudenter negant, eosque qui sentiunt quod ipsi gestant in animo

Animo suo abdicant. Leroius igitur gubernator ecclesiæ Melitine, uir seruo re diuino præditus, cum uideret hunc morbum hauisse multa monasteria, uel potius specus latronum, & concremauit illa, & lupos de grege repulit. Ad eundem modum & laudatissimus Amphilocheus, cui Lycaonum metropolis regenda commissa esset, totam gentem gubernans: postquam sensit hanc luem in illa quoque loca uenisse, statim abegit, & ouilia quæ illa depauperetur, hac labe liberauit. Flauianus quoque celeberrimus cum esset Pontifex Antiochenus, ubi comperit hos Edesse congregari, & suam uirus uicinis instillare, missa monachorum cohorte, deduxit Antiochiam, & negantibus confessionem morbi ita extorsit. Accusatores aiebat calumniosos testes mendaces esse: sed Adelphium admodum grandem natu blande compellans, iuxta se assidere iubet. Nos quidem, inquit, o senex post maiorem uitæ peractam partem, exactius nouimus & humanam naturam, & molitiones dæmonum aduersariorum cognouimus, usu etiam didicimus largitatem gratiæ: isti uero adolescentes cum sint neque exquisitam harum rerum teneant rationem, spirituales audire sermones non sustinent: quapropter mihi exponere, quomodo doceatis, & aduersantem spiritum recedere, & aduenire gratiam sanctissimi spiritus. His uerbis delinitus senex, totum uenenum occultatum enomuit: nemini prodesse quicquam sanctum baptisma omnium qui ipsum consequerentur: solam autem sedulam orationem expellere domesticum dæmonem. Nam unumquemque qui nasceretur trahere de primo parente ut naturam sic dæmonum quoque seruitutem. Sed his sedula oratione fugatis, tum deinde aduenire sanctissimum spiritum, cum significatione sensibili & inuisibili præsentia suæ, quo corpus perturbationum motibus liberetur, & animæ ad deteriora inclinatio prorsus auertatur, ut deinceps neque ieiunio reprimente corpus, neque doctrina refrenante & ad decus ac ordinem instituyente opus sit. Quæ si cui contigerint, iam non illum modo petulantia carere corporea, sed planè etiam præuidere uentura, & diuinam trinitatem oculis contemplari. Tum diuus Flauianus effosso puteo foetido, & elicitis a quis impietatis, infelici seni, inueterate, inquit, diebus malis coarguit te os tuum haud ego, & labia tua contra te dixere testimonium. Itaque prodito morbo, Syria illi exacti in Pamphylia concessere, eamque impleuere peste hac. Sed ego nunc ad prosequendum narrationem ueniam, & initium exponam tempestatis quæ plerisque in ecclesiam undas fluctusque incussit.

Caput xii

Valens suscepto imperio Apostolicis primum dogmatis ornatus erat: in Thracia autem prædas agentibus Gothis transgressis Istrum, constituit eos exercitu coacto bello reprimere. Placuit igitur non se nudum gratia diuina in aciem producere, sed munitum undique sacri baptismatis armatura. Consilium hoc fuit opt. & sapientissimum, sed quæ fuere consecuta magna

gnam mollitiem animi ipsius, & ueritatis desertionē ostendunt. Idem enim a usu uenit misero, quod Adamo primo parenti nostro: nam & hic delinquit oratione coniugis suae in seruitutem incidit, non captus ab hostibus, sed subiectus fraudi uerborum muliebrium. Illius enim uxor prior irretita laqueis Ariani erroris, irretiuit, & ipsum adduxit ad comunem secum in barathrum casum. Huius facti dux & autor erat Eudoxius, qui adhuc tenebat Constantinopolis clauum non regendo, sed euertendo nauem. Cap. XIII

IS igitur inter baptismatis sacra miserrimo illum iureiurando ad custodiā Impij dogmatis deuincit, & expulsionem uniuersorum, qui diuersa in sententiā essent. Ita ille deserta Apostolica doctrina, aduersariae partis est factus: neque longo post tempore compleuit quae fuerat iuratus, nec adhuc per egerat. Exegit enim Antiochia magnum Melitium, Samofatis diuum Eusebium, Laodiciamque priuauit admirando pastore suo Pelagio. Hic in adolescentia iugum nuptiarum subierat, in ipso autem lectulo prima die nuptiarum, persuasit sponsae suae ut castitatem pluris faceret quam concubitum, docuitque charitatem tenere illam fraternam potius quam copulam maritalē. Huius perfectae castitatis cum haberet gemellas ac pares alias uirtutes quae cum ipsa choros ducerent, communi ille suffragio praesul electus fuit. Sed inimicus ueritatis splendorem administrationis nihil reueritus exulatum in Arabiam hunc, in Armeniam Melitium, in Thraciam misit Eusebium abudantem sudoribus apostolicis: qui cum uideret multas ecclesias carere pastore, militari ornato & tiara capiti imposita, Syriam circumibat Phoenicemque ac Palaestinam, creans presbyteros & diaconos, & alios in rebus constitues ecclesias. Quod sicubi concordēs inuenisset Episcopos prouehēbat illos ad praesulatus requirentium ecclesiarum: sed qua ille fortitudine suscepit legem Imperatoris exigentē ipsum in Thraciam ignorari oportere non existimauit.

Caput XIII

Venerat minister illius qui afferebat crepusculo uespertino: tum ille & silere & dissimulare causam aduentus sui eum iubet: nam si cognouerit multitudo à prima institutione diuino seruore praedita, in mare te, inquit demerget, & à me postea exigetur poena mortis tuae. Haec locutus est de more uespertino munere suo functus, incipientis somni tempore, fide habita uni seruorum, solus egreditur senex pedes: sequebatur & seruus cum cervicali ac libro: cumque uenisset ad ripas fluminis, nam muros urbis Euphrates praeterfluit, conscendit nauigium & remiges Zeugma uersus cursum tenere iubet. Orta autem die Zeugma peruenerat Eusebius: Samofata uero lamentis & questibus complebantur. Nam cum seruus ille necessarijs Eusebii mandata quaedam exposuisset, quos ille secum proficisci, & quid librorum afferri sibi uellet, uniuersi lachrymis profecuti sunt ereptionē pastore sui, plenusque fuit fluminis nauigantium. Sed ubi in conspectum desiderati pastore sui peruenere

A uenire, lamentis ac gemitibus, atque adeo fontibus lachrymarum profusis conabantur illi persuadere, ut maneret, neque pecudes proderet lupis. Cum uero eis non obsequeretur memoraretque recitans Apostolicam legem quae planè iuberet magistratibus & potentibus subijci, ibi alij aurum, alij argentum, uestes alij, alij seruos offerunt, ut profecturo in externum & longè remotum solum. At ipse non multis à notioribus quibusdam acceptis, postquam armavit doctrina & precibus uniuersos, & ad propugnandum Apostolica dogmata hortatus fuit, ad Istrum discessit. Tum illi reuersi in urbem suam, & se mutuo exacuentes, expectabant lupoꝝ incursionē. Exponam autem, & fidei horum uehementiam ac perfectionem. Iniuriam enim facere eis uideat, si non sempiternam ipsis conciliauerō memoriā narratione mea. Cum enim Ariana factio, spoliato grege optimo omnium pastore, alium in locum ipsius praesulem summississent, nemo omnium qui urbem incoletet, non in paupertate uitam degentes, non superbi diuitijs, non seruus, opifex, agricola, hortulanus, denique neque uir nec mulier, iuuenis aut senex, in caetum ecclesiasticum conuenit. Itaque ille solus erat cum nemo eum uel aspiceret uel alloqueretur: & si tradunt eum magna usum fuisse moderatione, cuius rei argumentum dicam. Voluerat aliquando lauare, & serui occluserant ostium balnei, neque admittebant quenquam: tum ille multitudine foris astante uisa, pandi fores & communi uti balneo audacter iubet. Idem & introgressam illam ante oculos suos cum uideret astantem, inuitabat ut calidis aquis secum frui uellent: sed illi cum silentio astabant. Quod cum ueneratione sui fieri crederet, surgens statim abiit: ibi haeretica abominatione aquas etiam contactas rati, ipsas quidem in cloacas emisere & recentem parari iubent. Quo cognito, praesul relicta urbe, discessit infestam colere urbem stolidi & admodum dementis esse existimans. Cap. XV

Enomio deserente Samofata (hoc enim erat ille Episcopus nomine) summisserunt in locum eius Lucium, lupum & insidiatorem gregis. Ipse autem oues quamuis pastore spoliatae, tamen officia pastore exequabantur: nam apostolicam doctrinam seruabant incorruptam. De odio autem erga illum uniuersorum altera haec narratio facile edocebit. Ludebant pila in foro pueri delectationis gratia, per forum autem illo iter faciente accidit ut uni elapsa pila per asinum ipsius pedes uolueretur: tum exclamauerunt pueri contaminatam esse pilam arbitantes. At ipse re animaduersa iubet unum ex sequentum numero resistere & recognoscere quid facerent, ibi pueri igne accenso traiecere per flammam pilam ita credentes illam lustrari. Nec me fugit factum hoc cum puerile esse, tum de reliquijs rituum praescorum: facile tamen hinc coniectura fieri poterit de odio quo ciuitas illa Arianae factionem prosequuta fuit. Caeterum Lucius mansuetudinem Enomij non est imitatus, sed adduxit magistratus, ut multos alios in exilium agerent sacerdotalis

Vu ordinis

ordinis: quosdam etiam præcipue defendentes res diuinas in imperij Romano ultimi loca eiecit. Euolcium quidem diaconum in desertum oppidulum Oasin, Antiochum uero cum clarum propinquitate magni Eusebii, cuius erat fratris filius, tum sua uirtute admodum illustrem, atque etiam dignitate sacerdotali præditum, in extremam quoque Armeniam relegauit. Sed huius quæ fuerint pro rebus diuinis pugne, in sequentibus explicabitur. Nam cum diuus Eusebius post multa certamina, & certaminibus respondentes uistorias martyrum quoque morte clausisset diem suum, conuenit de more generis illius concilium: aduenit & Iouianus, qui tum Pergensis Episcopus erat. Hic modico fuerat tempore coniunctus cum Arianistis: cum autem uicti suffragijs suis diuo Eusebio Antiochum sufficerent, adductumque ad mensam diuinam cogere genua flectere, & ipse conuersus uidisset Iouianum quoque imponentem manum capiti suo, repulit illam, petijtque ne interesset numero consecrantium se, quod sufferre manum administram blasphemiarum posse se negaret. Atque hæc non post longum tempus gesta sunt. Tunc autem abductus fuit in Armeniam interiorē: diuus autem Eusebius iuxta Istrum manebat, deprædantibus Gothis Thraciam & urbes obsidentibus sicut ipsius scripta indicant.

Caput XVI

Barsen quoque cuius adhuc celebris memoria est, non Edeffæ solum & huic uicinis regionibus, sed etiam in Phœnicia Aegyptoque & Thebaide: has enim gentes omnes adiit peruectus luce uirtutis suæ. Eum igitur primum Valēs manere in insula Arado imperat. Vbi uero intellexit infinitam undique ad eum confluere multitudinem (nam & morbos plenus ille apostolica gratia, oratione pellebat) misit Oxyrinchum, quod Aegypti est oppidum: cumque celebritas illius eo quoque conciret omnes, misit in ultimum quoddam & uicinum hostibus castellum senem dignum cœlorum habitatione. Castello autem nomen est Pheno. In Arado relictum ipsius lectulum hodie quoque magno in honore esse aiunt. Multi enim ægroti in illum collocati sanitatem per fidem recipiunt. Tum igitur Valens spoliatis ouilibus pastorem, lupum pro pastore illis immisit. Verum cum omnes deserta urbe ante illam conuenirent, uenit ipse Edeffam: præfecto autem qui tum erat Modestus, mandarat, coactis cum suis militibus, qui uectigalia exigere solerent, tum ijs qui de legionibus adessent, dissiocere concursantem multitudinem, eosque scipionibus ac fustibus, atque adeo bellicis armis uti ferireque si opus esset. Præfectus igitur mane imperatam faciebat, & transiens per forum conspicatur mulierculam ferentem in ulnis puerum admodumque festinantem. Nam contemptis omnibus per primos ruebat ordinibus. Ardens enim diuino feruore animus nullo tangitur humano metu, sed errores tales pro risu ac ioco ducit.

Cap. XVII

Præfectus autem illam conspicatus & facto ipsius animaduerso, accessit, rogatque quo eat. Cui illa: didiceram diuinis famulis motas insidias, pro

peroque

Aperoque, inquit, ad concordem mecum in fide, ut cum ipsis unam perpetiarum cœdem quam inferre uultis. At infantem, inquit ille, quorsum gestas: socius erit hic, inquit muliercula, & ipse mihi huius amabilis mortis. His auditis de muliere & intellecta præsentia animorum omnium, renūciat ad regem: frustraque, inquit, ista cædes patrabitur: nam infamiam solum decerpemus hoc facinore, neque tamen extinguemus promptitudinem illorum. His uerbis expectatorum malorum sensum auertit à multitudine: sed principes, presbyteri inquam, & diaconi imperantur adduci, ut horum alterum fieret, uel ut ipsi admitterent lupi societatem, uel exigeretur urbe, mitterenturque in ultima quaedam loca. Coactis igitur uniuersis placida illos oratione adducere nititur, ut legibus Imperatoris parere uellent. Dementiae enim aiebat esse simile tantorum ac tot hominum domino Imperatori obistere non numerosam sanam turbam. Cap. XVIII

Astantibus autem cum silentio omnibus, ad primum inter illos, is erat Eulogius uir laude dignus, conuersus præfectus, cur nihil, inquit, respondes ad ea quæ sunt à me dicta. Ille uero, non arbitrabar, inquit, meum esse respondere, cum interrogatus non sim. Atqui, inquit præfectus, longa oratione cohortatus sum uos ad optima. Hæc uniuersis, inquit Eulogius, sunt dicta, absurdumque iudicauit alios depellere responsione mea. Quod si solum me forte interrogaris non sum celaturus sententiam meam. Coniungere igitur, inquit præfectus, cum Imperatore. Tum ille placide & festiue: Nunquid unam cum imperio etiam ille Pontificatum est consecutus. At præfectus irrideri se sentiens moleste tulit, adortusque conuictis senem his quoque in ipsum inuehitur. Neque ego hoc dixi, attonite, sed ne confortium Imperatoris societatis respueritis monui. Postquam uero senex, & pastorem, inquit, habemus & nutus illius sequimur, comprehensos cum ipso octoginta misit in Thraciam. Qui cum deportaretur, maximo studio curaque ubique excipiebantur: nam & ex urbibus & de uicis occurrebatur illis, acclamatioque omnium uictores athletarum pronuntiabantur. Sed inuidia instigatos ad uersarios excitauit, ut Imperatori significarent quantum honoris pro sperata ignominia illis habitum esset. Iubet igitur illos per paria dissipari, & partim in Thraciam, partim in ultimam Arabiam, partim etiam in Thebaidos dispergi oppidulis. Tradit autem crudelitate summa distractos tum eos quos iunxisset natura, & separatos à se fratres fuisse. Eulogius quidem primarius inter illos, & cum eo Protogenes, Antinonem in Thebaida deducunt, sed ego neque horum uirtutem obliuione patior inuolui: cum enim reperissent consentientem ibi Episcopum, in ecclesiasticis aderant conuentibus, cumque ualde exiguum esse cœtum uiderent, sciscitantur causam & cognoscunt incolas urbis Græcos, id est, infideles esse. Fuit hoc illis pro eo ac debuit, dolori, deploraueruntque infidelitatem eorum: satis tamen esse lachrymas non arbitrati, omnes uires ad medicandum illos conuerterunt. Ac diuus quidem Eulogius

Vu 2 in con

in conclauis oclusus, die noctuq; supplicabat omnipotenti deo: admirandus uero Protogenes instructus Eunomij literatura & notariorum scientia, inuenit idoneo loco ubi ludu aperire & instituere pueros posset, magister iuuentutis efficitur, imbuitq; illam diuinis literis, dictata proponens Dauidica carmina, & tradens ediscendos conuenientes apostolicae doctrinae locos. Vno autem forte puero morbo correpto uenit ad eum Protogenes aegrotantem in domo sua, & dextra ipsius apprehensa, oratione repulit morbum: quod cum aliorum quoque puerorum parentibus innotuisset, deduxere & ipsi eum domos suas, & orabant ut infirmis succurreret. At ille negabat prius se supplicaturum deo ut morbum fugaret, quam infirmus donum sacri baptismatis suscipisset. Cupide parebant patres urgente desiderio sanitatis suorum, atque ita coniuinctim corporis ac animi sanitatem percipiebant. Cum autem persuasisset alicui sano, ut susciperet diuinam gratiam, deducebat eum ad Eulogium & pulsatis foribus hortabatur, ut aperiret, & imponeret adducto dominicum signum: qui cum indignaretur interrumpi orationem, magis aiebat Protogenes opus esse errantium salute. Erat tum omnibus admirationi Protogenes, qui cum tanta miracula faceret, diuinamque cognitionis lumen tam multis conferret, tamen cederet primas Eulogio, & si quos nactus fuisset ad illum adduceret: merito igitur multo maiorem praestantiorumque uirtutem ipsius esse credebant. Iam autem sedata tempestate & tranquilla serenitate reuersa, reuocantur illi de exilio: deduxere igitur eos uniuersi cum querelis ac lachrymis, in quibus primis praesul ecclesiae, cui deinceps illorum agricultura carendum esset. Postquam uero rediere in patriam, diuus Eulogius, transgresso Magno Barse in expertem doloris uitam, ad gubernacula ecclesiae quam ille rexerat, uocatur: at Protogeni illi admirabili Carrense solum exercendum delegatur. Erant autem Carrae admodum incultae & Graecis carduis refertae, quae praecipuam sedulitatem requirerent. Sed haec pace ecclesiarum constituta accidere.

Caput XIX

AT Valens, omnibus, ut semel dicam, ecclesiis cum pastores admississet, Caesariam contendit quam Cappadoces habent. Ibi tum praesulatum gerebat Basilius lumen orbis terrarum: praemiserat autem praefectum qui aut efficeret ut sustineret Basilius communitatem Eudoxij, aut eum si facere nollet in exilium ageret. Nam fama uiri illius iam pridem ad eum peruenerat: itaque ipse primus illum adoriri uolebat, quod metueret, ne si forti animo excepisset, atque etiam repulisset incursionem suam, alij de ipso exemplum caperent, sed haec molitio similis apparuit telae araneae. Satis enim utilitatis alijs Pontificibus ueterum exempla afferebant, quasi quaedam turres firmum conseruabant murum fidei. Cum autem praefectus Caesariam uenisset accersitum ad se magnum Basilium honorifice tractauit, placideque allocutus hortabatur, ut tempori cedere, neque tot ecclesias adducere

in discrimen

A in discrimen uellet tenui exquisitione dogmatis: promittebat & ab Imperatore illi amicitiam, & a se occasione illius multa beneficia. At diuus ille uir adolefcentulis congruere tales sermones respondit: nam hos & his similes in hiare huiusmodi rebus, qui uero essent innutriti diuinis literis, eos nullam syllabam illarum in discrimen uenire pati posse, solereque si res poscat, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare. Imperatoris quidem amicitiam magnum se perdere cum pietate, qua remota perniciosam esse dicere. Ferebat hoc aegre praefectus, aiebatque eum desipere. Tum Magnus Basilius, utinam semper piterna, inquit, haec mea sit desipientia. Denuntiatio igitur exilio iubet eum cogitare quid agat, & postero die sententiam suam explicare, hisque sermonibus crebrae minae miscebantur. Ibi aiunt Magni respondisse Basilius, eundem se illi postredie quoque reuersurum, uideret modo ne animum mutare, neue minas exequi nollet. Post hoc colloquium occurrit Imperatori praefectus, exponitque regi quid dixisset Basilius, ea qua esset uir ille uirtute fortitudineque ac praesentia animi. Sed Imperator tacuit, & ita uenit in urbem: ubi comperit diuinitus inflictas domui suae plagas esse: nam & filius in morbo iacebat neque aberat procul ab orci ostio, & uxor uarijs malis oppugnabatur. Agnouit igitur causam tristium, diuinumque hominem cui supplicium fuerat interminatus obsecrauit, ut ad se domum deueniret. Duces ergo mandatum Imperatoris exequuti adducunt in Regiam Basilium. Ibi ille conspectum filium regis qui uicinus esset morti, pollicetur se uitae restitutum, si fuisset ei sanctissimi baptismatis donum a pio quopiam collatum, quo dicto abiit. At Imperator iureiurando, ut demens quondam Herodes initiatus, negocium dedit quibusdam qui aderant partium Arianarum baptizandi pueri, qui statim est deinde mortuus. Quare ductus poenitentia Valens & considerata noxia ueritate iurisiurandi, ad diuinum templum uenit, & Magni Basilius doctrinam suscepit, & altari quae solent offerri dona imposuit: quin etiam eum intra cortinam ubi sedebat aduocauit, & multa ipse de rebus diuinis uerba fecit, & illum facientem audiuit. Aderat ibidem quispiam culinariae Imperatoriae magister Demosthenes nomine, qui orbis terrarum magistrum reprehendens barbaramente loquebatur. Tum diuus Basilius subridens, etiam Demosthenem illiteratum, inquit, uidimus. Cumque ille offensus amplius minaretur: tuus est, inquit Magnus Basilius, curare iusculorum condimenta: nequis enim cum ita sordidatis auribus exaudire tractationes dogmatum diuinorum. Haec tum isti Basilius dixit: sed Imperator eam reuerentiam habuit illi, ut opt. agros quos possidebat in locis, donaret pauperibus, qui essent sub cura ipsius, qui toto labefactati corpore multo maxima curatione indigebat. Ad hunc modum primum Imperatoris impetum Magnus declinauit Basilius: secundo uero reuersus oblitus priorum omnium, obsidebatur enim animus ipsius ab seductoribus, rursus hortari coepit, ut ad alteram partem se conferret:

Vu 3 sed cum

sed cum hoc ille persuaderi sibi nequaquam sineret, iubet perscribi legē ext/ A
lij: quam cum confirmare manu sua conaretur, nullius potuit perficere litera
apiculum, nam calamus contritus fuit. Quod cum & altero & tertio cala
mo accidisset, ipse tamen confirmationem urgeret impiæ legis, tum dextra
concuti ac tremere: ibi demū animo ille exhorrescēs arreptam utraq; manu
cartam discidit: probauitq; moderator omnīū, & alijs euenisse talia permis
sione sua, & Basiliū meliorē quā qui sustinere deberet reperit. Atq; hoc
Basiliano facto declarauit potentiā suam: illo autē diuerso ordine gubernat
ionis suæ, optimorum uitorū fortitudinem promulgauit. Cap. xx

Hac igitur in parte frustrata est spes incursionis Valentem, Alexandriæ
autem uictore Athanasio, post crebra certamina, quibus numerus
palmarum responderet, laboribus soluto, & in quietam ac liberam uitam di
gresso, successit Petrus uir optimus. Hunc beatū Athanasii caput primum
suffragio suo præsulem designat, quod ratum habuere cum sacerdotalis
ordo, tum magistratus ac primarij, deniq; uniuersus populus gaudium su
um acclamationibus lætis testatus est. Particeps enim Petrus fuerat sudor
um Athanasii, domiq; ac foris nusquam ab illo discesserat, omnīq; gene
ris pericula cum illo subierat. Quam ob rem & uicini Episcopi, quīq; separa
tim in religiosa philosophia exercebantur, desertis ludis suis accurrebant,
uolebantq; ut hæreditatem adiret Petrus Athanasii solij. Cum uero iam
esset in Pontificalem sedem impositus, statim prætor gētis illius coacta qua
dam Græcorum ac Iudæorum turba, septa ecclesiæ cinxit, iussitq; exire Pe
trum, ni faceret enim se inuitum expulsurum. Hoc quasi in gratiam Impera
toris ille agebat, ut malis afficeret diuersa sentientes, sed re uera indulgens
impiæ iræ. Pendeat enim de cultu simulachrorum, neque festa alia splen
didiora esse, quā iactationem ecclesiæ credebat. Hac improuisa oppugna
tione cognita admirabilis Petrus, clam exiit & nauigio cōscenso Romam
est profectus. Elapsis autem paucis diebus, aduenit Antiochia Euzoius
cum Lucio eiq; ecclesias commisit, cuius iam ante Samosata impietatem ac
iniquitatem fuerant experta. Verum multitudo doctrina Athanasii pasta,
hoc contratio uiso cibo, ab conuentibus se ecclesiasticis separauit.

Caput XXI

At Lucius satellitio usus simulachrorum cultoribus, alios uerberibus
lacerat, alios ad exilium adigit, quorundam etiam ritu barbarico do
mos populatur. Sed ipse admiratione dignus Petrus, hæc sua epistola me
lius narrauerit: quam ego post unius scelerati facti Lucij expositionem nar
rationi nostræ inseram. Viri aliquot in Ægypto imitantes angelorū uitam
ciuilibus se subdlexerant turbis, & illis deserti loci ubi degerent prætulerant,
frugiferis redditus arenosis & sterilibus illis fructificantes deo ad suauissimū
& pulcherrimum modum. In hac cum alij multi principes, optimus autem
ludimagister

A ludimagister philosophantis in religione turbæ fuerat celeberrimus ille An
tonius, per quem effectum est, ut uirtutis palestra religionis exercitio, illa de
serta esse loca uiderentur. Huius tum sodalitatem (nam ipse cum præstan
tissimo ac præclarissimo comiteu prouectus iam tenebat nulli uento ex
positos portus) ille miser ac infelicissimus insectatus est, ac diuinorū istorum
cœtuum principes, Macariū, inquam, illum celebrem, & alterū huic cogno
minem, & Isidorum, ac alios protractos de specubus in quandam insulam
relegauit, quæ ab impijs incolebatur hominibus, quīq; nullum unquam ha
buerant magistrum pietatis. Cumq; non longe esset nauis ab illius insulæ
terra, dæmon qui ibi colebatur, consecratum deserens sibi simulachrū, quæ
antiqua domus illi erat, insaniam exagitaui filiam sacerdotis, & furibundam
deduxit in litus, cui nauis à remigibus appellebatur, utensq; instrumēto lin
gua puellæ clamabat hac, ut Philippis quōdam illa quæ Pythonis haberet
spiritū, exaudiebaturq; uox ista dæmonis ab omnibus tam uiris quā mu
lieribus. O potentiam uestrā, famuli Christi, undiq; à uobis exigimur. De
urbibus ac uicis, de mōtibus ac uallibus, de carente incolis deserto: spes erat
in hac parua insula inquilinatū nostrum posse uitare tela uestra, sed & hæc
nos est frustrata. Huc enim estis ab insectatoribus eieci, non quò uos mo
lestia afficeremini, sed nos ut per uos expelleremur. Deserimus & hanc insu
lam, impetitur enim radijs uirtutis uestre. Hæc & huiusmodi alia locuti pu
ellam humi prosternunt, ipsi mox è medio abeunt. Sed diuinus ille cœtus
oratione celebrata puellam excitatam sanam ac ualentem restituunt patri.
Hoc miraculum qui uiderant aduoluti pedibus sanctorum supplicabāt, ut
se salutis uiatico instruere uellent. Ac simulachrorum quidem subruerunt lu
cum, illustrati uero radijs doctrinæ, sanctissimi baptismatis donum accepe
re. Hæc fama cum in urbem percrebuisset, undiq; omnium concursus est fa
ctus, conuicia in Lucium iacientium, ac dicentium futurum, ut diuina se ira
corriperet, nisi fuisset diuinus ille cœtus liberatus. ita metu tumultuantis ciui
tatis, cœlestibus hominibus permisit Lucius, ut redirēt in specus suos. Satis
hæc quidē fuerint ad demonstrationē Lucij sceleris ac improbitatis: sed me
lius facinorū illorū ausa exponant admirabilis Petri literæ: quarum uitans
prolixitatē de medio excerpta quædā narrationi inseram. Cap. xxii

Gentis illius prætor Palladius, qui sectæ esset gentilis quīq; simulachro
rum gratia periclitari, & aduersum Christum bellum exercere nunq;
dubitasset. Is igitur coactis memoratis copijs, tali in ecclesiā impetu fereba
tur, ac si barbaros subiugandos adoriretur. Tunc quidē tunc deterrima acci
dere, quæ conatus exponere tantū, subijciente max. mihi dolorē memoria,
ingentem lachrymarū uitam profudi. Quod sanē fieret diutissime, nisi diuina
cogitatione à me repressæ fuissent. Nam in ecclesiā quæ Theonē uocatur in
trogressæ copiar, pro uerbis grauibus simulachrorum laudes personabant,

pro lectione sacre scripturę turpes plausus manuum & fractas fœde uoces A
 edebant: contumelias uero eas erga Christi uirgines usurpabāt quas & me
 morare lingua non sustinet ob turpitudinem, & quicumque audierat, si non
 desiperet modo, aduersus illas obrurabat aures suas, optabatq; se surdum
 potius esse quam audire talem fœditatem. Atq; utinam uerbis tantum pee
 carent ac non re ipsa uincerent orationis obscœnitatem: ferri enim conuitia
 possunt qualiacūq; ab ijs in quibus cognitio Christi & doctrina diuina ma
 net. Sed isti qui essent uasa irę comparata ad interitum, curuato naso ob
 scœnos per nares sonos, clarum & quasi, ut ita dicam, de aque fistulis eiacu
 lantes, discerpebant uestes sanctarum Christi uirginum, quarum religiosa

*In translatione
 est additū an
 gelorū, quod
 si in Grae
 co legatur, ut
 legi debere pu
 to, sic fuerit
 sententia: qua
 rum religiosa
 exercitatio an
 gelicam quan
 dā imaginē re
 presentaret*

exercitatione sanctitatis imago exprimeretur: atq; ita, sicut natura tulerat,
 nudas per urbem totam quasi triumphantes agebant, illudebantq; cum ob
 scœnitate pro arbitrio suo: erantq; omnino crudelia, & barbarica omnia.
 Quōd si quis misericordia motus dehortatione sua obfistere auderet, uul
 neratus discedebat. Verum, o rem calamitosam, multis illarū uis uitiumq;
 oblatum, multæ illarum pulsatione fustium cum capita tunderentur exani
 matæ sunt: quarum neq; sepulturæ corpora mandare cōcedebatur. Multa
 itaq; etiamnum quiritantibus parentibus corpora non cōparent. Sed quid
 ego parua percurro, neq; ingētia potius exequor? Cur immoror his & non
 festino ad urgentia? ad quorum narrationem satis scio admiratione perciti
 manebitis diu exanimati nobiscum, stupentes cogitatione mansuetudinis
 domini, qui nō funditus hanc uniuersitatē confecerit. Quæ enim, ut scriptū
 est, neq; facta, nec audita sunt in diebus patrum nostrorum, ea super altari
 ipso perpetrarunt impij. Tanquam enim in proscenio dissolutæ actiones,
 puerum uirilem sexum abnegātem & affectantem muliebrem, stibio, sicut
 scriptum est, oculos litum & fūco rubentem os, ueluti ipsorum simulachra
 confusa uirili ac muliebris figura, imposuere super sanctū altare ubi spiritus
 sancti aduentum expetimus, qui illic circulari compositoq; motu huc & il
 luc manus torquens saltaret, huic illi & clarum arridebant, & nefarias accla
 mabant uoces. Sed & hoc rati nō nimis peruersitatis opus, & præterita bel
 la magis quam nephanda esse, ex ipsis unum notissimæ turpitudinis nuda
 tum uestibus simul ac pudore ita ut in lucem edimur, collocant in solio eccle
 siastico, appellantq; cōcionatorē turpem aduersus Christum. Nam pro di
 uinis uerbis fœditatem, pro oratione graui obscœnitates, pro pietate impie
 tatem, pro continentia fornicationem memorabat, docens cōmoda esse ui
 tæ, cum alia, tum adulterium, uenerem masculam, furta, crapulam, potatio
 nes. Inter hæc, cum ego ab ecclesia discessissem, (quid enim facerē aliud cum
 irruerent milites, cū esset conducta argento ad seditionē multitudo, ubi per
 cuniarū cupiditas, ubi gentiliū copiarū & maximę promissiones) Tum igitur
 noster successor aduenit, Episcopatū, ut aliquam dignitatē mundanam au
 ro mercatus

*videtur in
 Greco codice
 τὸν ποῦ ομίσ
 sum esse.*

Auro mercatus, Lucius affectans improbitatem & gesta luporum. Non hunc
 constituerat conuentus orthodoxorum Episcoporum, non uerorum cleri
 corum suffragia, non populū postulatio, quemadmodum ecclesiasticis iube
 tur sanctionibus. Aderant autem illi (simpliciter enim ingredi urbem non
 potuit) non aliqui Episcopi, non presbyteri, non diaconi, non populū mul
 tudo, non deducebatur à cultoribus uitæ solitariæ cum hymnorum diui
 nę scripturæ cantu: sed cum illo Euzoius erat, qui pridem cum Ario diaco
 nus in urbe nostra Alexandria, à synodo sancta & magna Nicæna exauto
 ratus fuerat, & nunc præfularis est pestis Antiochenorum. Hunc comitaba
 tur largitionum comes cum ingenti militum manu, in omni semper impie
 tate nobilis, nomine Magnus, qui imperante Iuliano, Ecclesiam Berytio
 rum, quæ illustris est urbs Phœnicum, incenderat: fueratq; coactus eandē
 de sua pecunia restituere imperante felicitis memoriæ Iouiano: neque mul
 tum absuit quin capite truncaretur, nisi multorum intercessione clementiam
 Imperatoris obtinisset. Nunc uestrum feruorem considerare decet, quem
 & oro ut ad animaduersionem incitare uelitis, quanta peccata in ecclesiam
 Dei commissā fuerint, cum talis, qualem dixi, tyrānus bellum nobis intulit
 set: simul enim ille à pietate uestra, & omnium ubiq; orthodoxorum Episco
 porum sæpenumero abdicatus Lucius, occupauit iustissimis sibi de causis
 infensam urbem: non enim hic modo, ut ille maledicus in Psalmis insipiens,
 dicit: Non est Deus uere Christus, sed & actionibus suis cum perditus tum
 exitialis est, cum gaudeat blasphemijs quæ in seruatore nostrum immi
 tuntur ab ijs qui neglecto creatore seruiunt creaturæ. Recte enim hoc à me
 dicitur cum scelestus prope ita ut Græci à recentium numinum ueneratione
 non abhorreat. Nam tales laudationes coram ei accinebāt: Faustus aduen
 tus tuus Episcopo, qui filium negas: Serapis propitius te adduxit, nominañ
 tes simulachrum patriæ suæ. Nullum intercesserat momentum, suprā me
 moratus Magnus impietatis illius inseparabilis socius & acerbus satelles, ac
 crudelissimus prætor, cogit suæ curæ commissas multitudines, comprehē
 sosq; presbyteros & diaconos numero decem & nouem, quorum aliqui ex
 cederent annum ætatis suæ octogesimum, quasi reos flagitij alicuius aut le
 gum Romanarum contrarij facinoris, in publicū iudiciū adducit, ibiq; per
 pellere adoritur (ignarus legum uirtutis Christianorum) ut paternā ab apo
 stolis ministerio patrum acceptam fidem prodere uelint, affirmans hæc gra
 ta futura esse humanissimo quoq; Augusto Valenti: moueri uos infelices
 clara uoce clamās, sinite ut accedatis dogmati Ariano. Veniam enim uobis
 numen, etiā si uestra sit uera religio, facile daturū est, qui non uestra spontē,
 sed uicoacti feceritis: coactioni enim semper relinquitur defensio, uolunta
 tis autē est accusatio. Proinde hac ob oculos cōsideratione posita, accedite li
 benter & absq; cūctatione ad subscribendū dogmati Ariano, quod nūc iste,
 nomine eum

nomine deum appellans, Lucius prædicat. Neque enim uos clam est, si pareatis Imperatoribus, uos pecuniam, opes, honores consecuturos: abnuentibus uero uincula, tormēta, quæstiones, flagra, carnificinas propositas, nec non pecunijs ac possessionibus ademptis patria carendum, & exilij tristitium quorundam locorum condemnationem subeundam esse. Ita ille uir egregius, temperatis affectu charitatis minis, hortatione sua omnes deducere à sententia pietatis nitebatur. At illi nullum maius tormentum esse arbitrati prodicione pietatis, sicuti reuera est, compulsi ad respondendum talibus uerbis usi sunt, quibus uirtute & forti animo minas simul ac fraudes illius prostrauerunt. Desine de cætero, desine huiusmodi nos territare oratione, cessa uerba inania proferre. Nos enim neque nouitium uenerantes, neque recentem Deum, etiam si tu frustra undabundus spumes, irruasque uentus uehemens, non depellemur tamen de pietatis uita quamdiu uiuere licebit. Nunquam sensimus Deum esse à potentia, sapientia, ueritate remotum, nunquam eum qui modo pater modo non pater foret, secundum istum impium Arianum, cum opinione esse temporalem aut momentaneum filium. Si enim iuxta uesaniam Arianorum creatura est filius, minime coessentialis patri, ad nihilum recidet etiam pater, qui absque filij substantia, iuxta ipsos, pater aliquando non fuerit. Si uero semper est pater, cum substantia nimirum ex ipso progeniti ueri non quasi defluentis germinis, pati enim certe Deus nequit: an non demens ac rabiosus, qui asserit fuisse aliquando cum non esset filius? per quem omnia ut gratiosa essent sunt constituta. Nostri igitur totius orbis patres, (à quibus alienati isti spurij sunt) ut conuenit, congregati Nicææ exterminarunt anathemate prauitatem Arianæ sententiæ, quam nunc iunior iste defendit: neque illi, quo tu adigis diuersentialem à patre filium perhibere, sed ex eadem essentia, quo recte & pie intellecto de collatis non paucis sacræ scripturæ locis, coessentialis illum confessi sunt. Hæc & huiusmodi alia cum dicerent in uincula coniectos multis diebus asseruauit, si quomodo posset à pietatis sententia dimouere. Sed illi potius ut in spatio strenui inprimis athletæ omni formidine pulsa, perungentes sese rebus à patribus diuina mente fortiter gestis, confirmabantur in sensu pietatis, gymnasium quoddam uirtutis credentes esse tormenta. Ad hoc igitur certamen illorum cum essent, ut beatus Apostolus inquit, spectaculo angelis ac hominibus, accurrat tota ciuitas, uisuri athletas Christi, qui fortitudine uincerent tortoris iudicis flagra, & trophæa excitarent de impietate per suam patientiam, & de Arianis triumphos agerent, quos oppressos acerbus iste hostis minis simulatque dolis prodere erga Christum impiæ factioni uoluisset. Desperans igitur à tormentis infesto animo inflictis, omni populo querente ac multum lamentante, acerbus & ab humanitate prorsus alienus ille, usitatam turbulentæ multitudinem rursus ad iudicium, uel potius inanem condemnationem

condemnationem conuocat, in maris litore, ubi redemptæ mercede aduersus hos uoces consuetudo more emittebantur à simulachrorum cultoribus atque Iudæis: cumque nollet manifeste impietati Ariani furoris cedere, fertur sententia, omni iudicium circumstante populo deplorante, Alexandria eos deserta Heliopolin proficisci debere, cuius incolarum ne audire quidem quæquam Christi nomē sustinet: sunt enim simulachratores uniuersi. Post hæc, iussis nauem illis conscendere, ipse stans in litore (prope enim in publicis balneis pronuntiata sententia fuerat) strictum ostentabat ensē, quo se terrorem incussurum speraret, illis qui ancipiti gladio hostes dæmonas saepe sauciauerat: atque ita iubet nauigare, nullo neque comætu, neque omnino fugæ solatio attributo, quod in primis admirabile ac incredibile sit, undabundo mari atque illo ipso facto, ut opinor, commoto, nolentibus, ut sic dicam, ministerio suo illorum iniusti imperij in parte uersari: demonstrabat enim ignorantibus etiam barbaram iudicis illius uoluntatem. Vere igitur possumus de his dicere, obstupuit cælum: nam tota ciuitas cum hæc fierent lamentabatur, & nunc quoque in planctu est. Quorum alij manibus alternis de pectore plausus excitabant claros: alij manibus oculisque in cælum sublatis de ui testificabantur modo non his uerbis: Audi cælum & auribus percipe terra, quam indigna facinora committantur. Denique eiulatu omnia erant plena: & lamentorum carmina ubique celebrabantur, deque lachrymis omnium subito manabat fluuius inundatione sua maris penè undas obscuras. Sed cum ille supra dictus in litore astans iam uela sustollere nautis imperaret: tum confusi eiulatus, uirginum, mulierum, senum, adolescentum, lamentaque uehementibus implicata lachrymis, ac uniuersæ multitudinis clamores, accumulatos undabundi maris strepentesque impetus abscondebant. Illis autem ita Heliopolim uersus iter tenentibus, ubi omnes essent superstitiosi, ubi diabolica uoluptaria uigeret uita, ubi horribiles bestiarum sedes, circum ubique montibus cælum attingentibus, tum reliqua in media urbe multitudo publice priuatimque luctus ac querimoniæ uerba usurpabat, qui neque flere permittebantur, edicto prætoris urbis, Palladij, qui & ipse esset superstitiosissimus. Nam multi ex ijs qui lachrymas profundisset, arrepti & coniecti in carcerem, deinde lacerati ictisque flagris ac torti, Phennesia postea ac procónesia in metallamissi fuere, homines ecclesiæ cum diuino feruore propugnatores: magna enim pars fuit solitariam uitam colentium, & propter exercitia religionis montium in desertis locis, cum quibus numero triu ac uiginti, paulo post diaconus etiam qui attulerat nobis communitatis, ac consolationis literas ab amico nostro Damaso Episcopo Romano, uinctis post tergum manibus publice à lictoribus trahebatur, tanquam insignis aliquis maleficus: qui magis quam ullus homicida tortus, saxi & plumbi massis ceruice diu quassata ad eundem modum, ut alij nauem conscendit cum signum diuinæ crucis fronti

cis fronti afformasset, & neglectus omnisq; curæ expers, in Phœnesia metal
 la, quæ aris sunt, deducitur. Iudice aut̄ in super etiam tenera puerorum cor
 pora torquēte, aliqui inter tormenta iacere expertes exequiarū, cum hanc
 ab illo sibi unam & extremam consolationem peterent parētes, fratres, cog
 nati, deniq; uniuersa ciuitas. O uero singularem inhumanitatem iudicis, uel
 potius damnatoris, ueritatis pugiles trahuntur cum homicidis & illorū in se
 pulsa manent corpora, strenui athletæ proiecti esca iacent feris ac uolucris
 bus: qui patrum misericordia tangerentur propter conscientiam, capitibus
 tanquā ob scelerata facinora obruncati fuere. Quæ Romana lex: quæ Bar
 barorum sententia puniuit ob patres susceptū dolorem? Quando ueterum
 ullus simile facinus designauit? Iussit olim Pharao necari masculi sexus He
 bræorum foetus, hoc expresserat mandatum coniuncta cum metu inuidia:
 quanto aut̄ his illa humaniora? quanto in optione iniuriæ potiora quā in
 comparatione sceleris minus mala? quamuis sanè inter se sceleta inseparabi
 lia sint. Superant fidem quæ memoramus, inhumana, immania, crudelia,
 barbara, immitia, acerba. Ipsi tamen Ariani furoris ministri inter hæc læta
 festa agitabant. Tota autem ciuitate in luctum effusa, non enim erat do
 mus, ut in Exodo legitur, in qua non esset mortuus, haud acquievere petu
 lantia obdurati quo minus amplius ad scelera exercerētur. Voluntatē enim
 incitantes ad deteriora, ad Episcopos usque prouinciæ uirtus improbitatis
 suæ protulere, usi satellite iniuriarum comite largitionum, cui nomen Mag
 no, ut supra diximus, ac illorum aliquos ad iudicium adduxerunt: alios qui
 bus ipsis lubuit modis circumuenere, undiq; omnibus ponentes laqueos,
 ut impietate possent capere, neque quicquam in ausum relinquentes, sed cir
 cumeuntes ad exemplum diaboli patris sectæ ipsorum, quærentesq; quem
 deglutirent. Sed cum omnino illos conatus erga cunctos sui frustrarentur:
 tum undecim Ægyptiacos Episcopos, uiros qui ab ineunte usq; ætate exer
 cendæ religionis gratia in desertis locis cōsenuissent, quiq; pietatem fidei in
 culpabilis prædicarent, & educati lacte piorum dogmatū uictoria sæpe po
 titi in congressu dæmonum, uirtute sua uenerabiles aduersario, in Arianam
 sectam sapientissima oratione fuissent inuecti: eos igitur instructi ab istius
 Magni crudelitate, exules eiecerunt in urbem nomine Diocæsariam, cuius
 incolæ Iudæi essent trucidatores domini. Et tamen ut Orcus, non saturati
 morte fratrum, audent dementes ac furiosi ubicq; terrarū monimenta crudeli
 tatis suæ relinquere, affectantes famā nobilitatis facinoribus. Ecce enim rur
 sum clericos catholicæ ecclesiæ manentes Antiochiæ, cum quibusdā in soli
 taria uita spectatis, quod constituissent non relinquere intestata tragica illo
 rum facta, imperatoris obstreperi auribus effecere, ut Neocæsariā in Pontū
 mitterentur, qui fortasse quæ illorū locorum barbaries, uita etiam sunt spo
 liati. Tales tempora ista tragedias tulere, dignas quidē obliuione ac silētio,
 sed narra

A sed narratione comprehensas, ad opprobrium eorum qui linguas suas ui
 brarunt contra unigenitum. Qui morbo blasphemiae implicati, non modo
 configere dominū huius uniuersitatis conantur, sed etiā aduersum pios fa
 mulos illius exitiale bellum susceperunt. Cap. XXIII

H Is temporibus Ismaeliticæ manus prædas agebant in uicinia Roma/
 ni imperij duce Mabilia, oblita sexus sui & induta animum uirilem.
 Hæc post non paucos conflictus foedere facto, lumen accepit cognitionis
 diuinæ: itaq; petit ut pontifex mittatur genti suæ Moses quidam, qui in si
 nibus Alexandriæ ac Palestinæ moraretur. Hac Valens petitione delata,
 ad se iubet adduci diuinum hominem Alexandriā, atq; ibi pontificali gra
 tia insigniri, propter eius loci uicinitatem. Quo cum deductus fuisset, cerne
 retq; Lucium imponere sibi manum uelle, absit, inquit, ut tua me manus
 consecret. Te enim inuocante, spiritus gratia non uenit. Tum Lucius unde
 hanc coniecturam inquit facis, cum hoc dicis? Non, inquit ille, cōiecturam
 sequens dico, sed certo scio: pugnas enim cum apostolicis dogmatis, & con
 traria illis doces, cumq; blasphemia uerborum scelera cōiungis factorum:
 cui enim impio nō fuit per te insultandi ecclesiasticis cœtibus occasio? Quis
 laude dignus uir non est exactus? Quam feritatem barbaricam non ob
 scurauerunt cotidiana ausa tua? Hæc ille confidentissime dicebat, audieba
 turq; à Lucio iugulaturiente. Quem cupidum cædis inferendæ metus coer
 cebat exoritur iterum belli paulo antè sepulti. Itaque iubet ad alios episco
 pos deduci, quos ipse postulasset. Tum suscepta cum admirabili fide gra
 tia pontificali, proficiscitur ad eos qui accesserant, quibus apostolica do
 ctrina ac miraculis ad ueritatis uiam dux fuit. Alexandriæ quidem hæc ita
 Lucius ausus, & diuina prouidentia moderata est.

CAPVT XXIIII

C Onstantinopoli uero refertam nauem pijs presbyteris absq; sabur
 ra in altum propulere Ariani. Mox alio nauigio summisere factionis
 suæ aliquot cum igne, qui presbyterorum nauem incenderent. Quo facto,
 conflictati illi aliquantisper cum igne ac mari, tandem in profundum de
 mittuntur & coronam martyrum obtinent. Valens autem cum degeret An
 tiochiæ licentiā omnibus concessit, cum Græcis, tum Iudæis, tum etiā sub
 nomine Christiano abhorrentia à doctrina euangelica prædicantibus: tum
 & Græcorū sacrorum initia ab illi errori seruientibus usurpabatur, & refl
 o rescebat permissione istius post Iulianum sub Iouiano extincta seductio.
 Nec iam occulte Dialia, Bachanaliaq; & Cereris festa uelut sub pio impe
 rio peragebantur, sed per medias regiones cursu bacchabatur: solis erat ille
 inimicus apostolicæ doctrinæ cultoribus. Primum enim hos sacris expulit
 ædibus, contulerat aut̄ laudatissimus Iouianus & recenter extructam ipsis
 ecclesiam. Qui cum ad montis radicem congregarentur, ibiq; hymnis cele
 brarent

brarent dominū, & diuinis eloquijs fruenterentur, in patientia quoq; tempore
statis aduersa, impetus, imbrium, niuis, gelu, saepe etiam uehementissimi
aëstus: ne hac quidem laboriosissima commoditate illos uti passus fuit, sed
conuentum immixtis militibus disiecit.

Cap. xxxv

Verum Flauianus ac Diodorus quasi quaedam turres illatos fluctus fran-
gebant. Meletio enim pastore ipsorum in remotis locis degere coacto,
gregis illi curam susceperat. Opponebant autem lupis fortitudinem ac sapien-
tiam suam, ouesq; conueniente cura complectebantur. Reiecti igitur ab imo
monte, in ripis uicini fluminis pascebant gregem: non enim, ut capti quor-
dam Babylone, sustinebant suspendere organa, sed hymnis celebrabant
creatorem & benefactorem in omni loco dominationis ipsius. Non tamen
ne hoc quidem in loco conuentum tulit piorum pastorum ille hostis prædi-
cantium diuinitatem Christi domini. Rursum igitur admirandum illorum
pastorum par coactis in hostile gymnasiū diuinis pecudibus, spiritales de-
monstrabant herbas. Ipse Diodorus sapientissimus & fortissimus, quasi
fluuius quidam limpidus ac spaciosus alluebat eas fortitudine sua, eademq;
aduersantiū obruerat blasphemias. Non quidem ille generis nobilitatem
morabatur, sed anxietates pro fide libenter suscipiebat. Flauianus uir opt.
patricio & ipse natus genere, sed esse nobilitatem solam pietatē credebatur:
atq; ut palæstræ quidam magister quinquertionem athletam magnū per-
ungebat Diodorū. Illo enim tempore in ecclesiasticis cœtibus nō cōcionaba-
tur, concionatoribus autē suppeditabat magnā uim rationū & sententiarū
scripturæ. Illi igitur tendebat arcus in blasphemias Atij: hic uero tanq; de
pharetra quadam animi sui tela illis suggererat. Idem cū domi tum foris di-
sputans facile rumpebat hæreticorū casses, quæq; illi obijcerent uideri ara-
nearum telas faciebat. His addebat sese pugnae socium Aphraates quoq;
cuius uitam in deo dedicata historia Philotheo inscripta exposuimus. Plu-
ris enim putans ouium salutem quam otium, deserens exercitiū sui solitari-
am casulam, sudores tulit pastorales. Huius quanta uirtutis fuerit opulen-
tia, in præsentia commemorare superuacuum fuerit, cum alibi explicaueri-
mus, unum tamen factum illius in primis conueniens narrationi nostræ re-
censebitur.

Cap. xxxvi

Ad Aquilonem regiam præterfluit fluuius Orontes, ad austrum ue-
ro ingens porticus cum duplici culmine coniungitur cum mœnibus
urbis, inclusa utraq; à parte altissimis turribus. At inter regiam & flumen
lata regio est, qua exitus patet urbanis illam per portam ad agros suburba-
nos. Illa forte transibat in hostile gymnasium admirabilis Aphraates ad
consuetam curationem ouium, quem cum uidisset de regia porticu despe-
ctans Imperator indutum cucullum, & concitato gradu utentem, cum es-
set in ultima senectute, dixissetq; forte unus, hic est Aphraates de quo to-
tius

atius urbis multitudo pendet, percontatur eum quò iret: cui ille sapienter ac
commode respondit: Oratum eo pro imperio tuo. Id Imperator, inquit, do-
mi remanentem secundum solitariae uitæ leges facere par fuerat. Tum diui-
nus ille uir, Recte, inquit, loquere imperator, & facere hoc debebā, & hæc te-
nus facere non destiti, donec in pace fuere saluatoris oues: nunc ita illis tur-
batis & in discrimen ingens adductis, ne à feris bestijs diripiantur, ipsa adi-
git necessitas omnē ad pecudum salutem affectare uia. Nam dic mihi ob-
secro imperator, si uirgo essem intus in thalamo desidens custos ædiū, siq;
cernerem flammam exortam depopulari paternas aedes: quid me igitur ta-
lem uirginem facere conueniebat? Intus ne desidentem negligere domus
incendium & operiri dum flamma inualesceret: an potius deserto thalamo
discurrere sursum ac deorsum, aquam afferre, flammam restinguere? Ni-
mirum hoc fieri oportere ais, officium enim uirginis prudentis & cordatae.
Atq; id ego nunc imperator ago. Te enim iaculato in domum nostram pa-
ternam, discurrimus undiq; cupidi extinguendi illius. Hæc Aphraate locu-
to, cum interminatione imperator obtulit. Sed unus cubicularius regius
acrius interminatus diuino homini, talem casum subiit: acceperat in manu
datis, ut balneū pararet: hoc igitur tum facturus discedit. Balneum autem
ingressus subito mente captus in feruentem nihilq; temperatam aquā in-
fluit, ac interiit. Cum autem sederet imperator præstolabundus dum ille
nuntiaret eundem in balneum tempus, longaq; interiecta mora esset, mittit
alios qui causam cognoscerent cunctationis: qui ingressi omnibus lustra-
tis locis reperiunt eum in mera feruente aqua mortuum, & in feruore dif-
fluente: quo indicato imperatori cognouere uim orationis Aphraatis: non
tamen reliquere dogmatis impietatem, sed obdurauerunt ad exemplum
Pharaonis cor suum. Illeq; attonitus, miraculo sancti uiri cognito, contra
pietatem exercere rabiem suam perrexit.

CAPVT XXXVII

Eodem tempore celebris ille Iulianus, cuius & supra mentio facta est,
deserta relinquere loca, & Antiochiam se conferre compellitur. Cum
enim mendaciorum alumni, & calumniarū texendarum miri artifices, par-
tes inquam Arianæ, diuulgarent uirum illum secum facere: lumina uerita-
tis Flauianus Diodorusq; & Aphraates, Acacium athletam uirtutis, qui sa-
pientissime postea rexit Bertœensem ecclesiam, misere ad laudatissimum
illum uirum obsecrantes, ut milium hominum eum misereret, & ut aduersa-
riorum mendaciloquentiam refutaret, ueritatisq; præconia confirmare uel-
let. Huius miracula dum abijt ac reuertitur inq; etiam maxima urbe facta
in historia nostra Philotheo perscripta sunt, quam adire cuius qui illa co-
gnoscere uolet, in promptu est. Verum illius opera totā multitudinem ad
nostros cœtus transisse, nemo, qui rerum humanarum naturas tenet, du-
bita

XX 2 bita

bitauerit: præter opinionem enim quæ accidunt, sua omnes ad se nouitate A trahere solent. Magnitudinis autem miraculorum factorum ab illo testes etiam sunt hostes ueritatis. Idem ante hæc tempora regnante Constantio fecerat Alexandria Antonius ille egregius: desertis enim solitarijs locis totam obambulabat urbem illam, docens omnes præconem esse ueritatis Athanasium: quodq; ueritati aduersaretur factio Ariana. Ita nouerant diuini illi homines omnibus temporibus conuenientes accom modare actiones, sciebantq; quando quieti indulgendum, & quando solitariae uitæ urbana anteferenda esset. Cap. XXXVIII

F Verè & alij illis temporibus qui emitterent solitariae uitæ radios. In solis locis Chalcidensium Auitus, Marcianus, Abraames, & alij quos numero comprehendere difficile est, qui cum his corruptibilibus corporibus incorruptibilem uitam meditabatur: Apamiensium in regione Agapetus, Simeones, Paulus, & ad philosophiæ culmen tendentes: apud Cyrestenses uero laudatissimus Acepsemas in conclauis abditus, sexaginta ita annos confecerat: cum interea, neq; loqueretur cum ullo, neq; à quoquam conspiceretur. At Zeugmatius admirabilis, quamuis esset luminibus priuatus, tamen circumibat confirmans oues & repugnans lupis: atq; eam ob rem casulam ubi philosophans in religione delitesceret, illi incenderunt: quam dux Traianus restituit, & ipsum omni alia cura complexus est. Antiochiæ uero re Marianus, Eusebius, Ammianus, Palladius, Simeones, Abraames & in super alij, qui diuinam imaginem synceram conseruarent. Sed nos cum horum tum illorum uitam descripsimus. Etiam mons appositus maxime urbi amenitate quadam prætenti renidebat. Ibi enim enituit Petrus Galata, & alter huic cognominis Aegyptius, itemq; Romanus, Severus, Zeno, Moses, Malchus, atq; alij plurimi uulgo quidem ignoti, sed noti Deo.

CAPVT XXXIX

T Vm & admirabilis Ephrem Edeffæ, Alexandriae uero Didymus ex celluit libris æditis aduersus hostes ueritatis dogmatum. Utebatur ille quidem lingua Syriaca qua radios gratiæ spiritales explicabat. Cumq; Græcas disciplinas non degustasset, tamen & multifidos Græcorum errores reprehendere, & detegere omnium sectarum malitiosam imbecillitatem poterat. Idem cum Harmonius Bardeisanis filius olim carmina quædam composuisset, quibus impietate modorum suauitate temperata, audientes demulcerentur & captarentur ad perniciem, assumpta compositione eadem modorum inclusit pietatem, & audientibus gratissimum optimumq; remedium obtulit. His carminibus nunc quoque lætiora redduntur festa consectorum palmas martyrum. Didymus à puero oculorum sensu priuatus disciplinis Poeticis ac Rhetoricis instructus fuerat, perceperatq; auribus Arithmetices, Geometriæ, Astronomiæ præcepta, nec non syllogismos Aristotelis.

A stotelis & Platonis facundiam: non quasi illis ueritas doceretur, sed quod arma essent hæc quædam ueritatis contra mendacium. Sacræ autem scripturæ cognouerat, non solum ille literas, sed etiã sententias. Inter cultores igitur philosophiæ religiosæ, & studiosos uirtutis, illis hi quos memorauimus temporibus illustres fuere.

CAPVT XXX

S Ed Episcoporum emicuerunt maxime duo Gregorij, Nazianenus & Nyssæus: quorum hic frater ille contubernalis ac socius fuit magni Basilij. His in Cappadocia propugnantibus ueritatem & præclare rem gerentibus, accessit & Petrus eisdem cum Gregorio ac Basilio fortitus parentes, sed externis disciplinis ut illi, non institutus, pariter tamen uitæ radios emittens. In Pisidia Optimus, in Lycaonia Amphilocheus strenue uersabantur in acie, deq; fide paterna hostium impetus repellebant. At in occidentali Romæ Damasus, Mediolani Ambrosius præsul, longe etiam remotos sagittis immisissis configebant: inter quos & relegati in ultima terrarum loca, scriptis suis corroborabant suos, & hostes refellebant. Excitauit enim tum moderator huius uniuersitatis, gubernatores qui sufficere in tanta fluctuatione possent, & incurisionis hostilis magnitudini, uirtutem ducum opposuissent, optimaq; difficillimis temporibus pestilentiae remedia largitus: neque hac solum prouidentia ecclesias benignus dominus, sed alijs etiam curis complexus est.

CAPVT XXXI

N Am extimulata ad bellum gente Gothica, in Bosporum abstraxit illum qui aduersus pietatem bella tantum gerere didicisset. Tum uero demum ille animaduersa imbecillitate uirium suarum, misit ad fratrem qui exercitum peterent. Cui respondit frater, impium uideri facinus auxiliium ferre bellum gerenti aduersum Deum, meritoq; audaciam huiusmodi compescendam esse. Hæc infelicem istum tristitia compleuerunt: sed audere tamen adoririq; pietatem non destitit.

CAPVT XXXII

R Euerfo enim Terentio ex Armenia, ubi trophæa fixisset (erat autem Rdux uirtute clarus, & ornatus pietate) dat optionem illi Valens, ut petat donum quodcumq; uoluerit. Cuius petitio fuit digna pietatis alumno: petijt enim non aurum, non argentum, non agros, non præfecturam, non aedes, sed unã ecclesiam quæ concederetur pericula pro apostolica doctrina sufferentibus. Valens autem accepto supplicationis libello, & petitione cognita, indignatus illum discindit, iubetq; alia quæuis optare. Sed Terentius collectis particulis, accepi, inquit, habeoq; Imperator à te donum neq; aliud petiturus sum: quid uero ego spectarim iudicet huius uniuersitatis iudex. Verum traiecto Bosporo cum in Thraciã Valens uenisset, Constantinopoli diutissime moratus belli gerendi rationes inibat.

Interea Traianum ducem cum exercitu aduersus barbaros mittit. Qui cum uictus reuersus esset conuitia illi Imperator facere & exprobrare mollitiam ac timiditatem. Tum ille libere ut uirū fortem decebat, non ego sum uictus, inquit, sed tu uictoriam corrupis Imperator, qui aduersus Deum aciem instruis & fortunam belli concilias barbaris. Quia enim tu bello prosequeris eum, transit ad barbaros, quem & uictoria sequitur, conuolunturque eam Deo duci parentes. An te fugit quos ecclesijs exegeris & quibus illas commiseris? Hæc ita se habere affirmabant & alij duces Arinthæus ac Victor, petebantque ab Imperatore ne succenseret reprehensionibus coniunctis cum ueritate.

Ferunt & Isaacem qui ibi haberet casulam solitariam, cum uidisset Valentem ipsum in expeditionem exercitum ducere, cum clamore tali oratione usum: Imperator quo proficiscere, bello suscepto aduersus deum, illiusque auxilio destitutus. Ille & barbaros in te extimulauit: nam & tu contra ipsum multorum ad blasphemiam linguas exacuisti, & ex diuinis ædibus eiecisti laudatores illius. Proinde tu pugnare desine, & deus bellum sopiet. Redde gregibus optimos pastores, contingetque absque labore tibi uictoria: si omnibus his neglectis perrexeris ad præliū, experiere re ipsa quam sit durum contra stimulos calcitrare. Neque enim reuertere ipse, & in super exercitum amittes. Tum iratus Imperator, & reuertar, inquit, & occidam te, suppliciumque exigam mendacis uaticinij tui. At ille nequaquam minis territus, clamans, occide, inquit, si deprehenderis in oratione mea mendacium.

Sed & Britannio uaria uirtute clarus, cuius curæ comissa esset omnium Scythiæ ecclesiarum gubernatio, feruore accendit animū suum, & corruptionem dogmatis, inque sanctos scelera Valentis coarguit, & cum diuinitissimo Dauide clamabat: Loquebar in testimonijs tuis coram regibus & non confundebam. Sed Valens optimis illis consiliarijs spretis, instructas copias aduersus hostes mittit, ipse remanens in quodam uico expectabat uictoriam. Milites uero cum Barbarorum impetum ferre non possent, in fugam uertuntur, quos celeritate summa fugientes, præcipites agebant Barbari ac concidebant.

Captumque uicum in quo, cognita clade suorum, Valens occultare se conabatur, igne immisso atque unā illum aduersarium pietatis concrementant. Hanc pœnam dedit Valens scelerum suorum, hac etiā in uita. Sed ego operæpretium facturus mihi uideo: si narrauero ignorantibus quomodo Ariani morbi contagium ad barbaros peruenerit.

Quo tempore transgressi Istrum, fœdus illi cum Valente fecerunt: auerant illi tum Eudoxius ille abominabilis, qui Imperatori cōsuluat ut adduceret Gothos ad cōmunitatem suam: ante enim radijs diuinæ cognitionis illustrati pascebantur dogmatis apostolicis. Dixit autem Eudoxius coniunctione sententiæ firmiorem pacem futurā esse. Quod cum probasset Imperatori, proposuit ille ducibus Gothorum hanc uoluntatem suam consentiendi in dogmate. At illi negarunt se à paterna doctrina discessuros esse. Tum Vlphila erat episcopus Gothorū, quæ fide & autoritate apud illos plurimū poterat, cuiusque dicta pro certissimis habebant legibus: eum Eudoxius cum orationis blanditijs, tum pecuniæ illecebris adduxit, ut sibi barbaris probandam Imperatoris cōmunitatem sumeret. Adduxit autem ita potissimum, quod diceret istam contentionem ab ambitione exortam, re autem uera in dogmatis nullam esse differentiā. Itaque hodie quoque Gothi maiorem patrem filio asserunt, creaturam autem dicere filium non sustinent, quamuis ab ijs qui dicunt, se non abducant: nō tamen penitus à paterna doctrina recessere. Nam & Vlphila qui persuaderet cōmunitatem illis cum Imperatore & Eudoxio ineundam, nō dogmatum differentiā, sed inanibus de contentionibus exortum dissidium memorauerat.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE

THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS

LIBER QVINTVS.

CAPVT I

Vam diuturno tempore rabiem aduersus se ferre dominus deus, & quo supplicio afficere soleat eos qui non recte utuntur patientia diuina, planè docent actiones Valentis, quæque illas tandem consecuta sunt. Benignus enim dominus, quasi mensura quadam ac trutina misericordiæ & iustitiæ utens, ubi intellexerit magnitudinē scelerum superare mensuram benignitatis: tum iusta animaduersione ulteriores progressiones coercet. Ac Gratianus quidē Valentiniani filius cuius pater habuisset Valentem fratrem, toto imperio Romanorū potitus est. Is iam pridem sceptrā tenebat Europæ patris mortui loco, cuius & uiuentis socius imperij fuerat. Tum uero & Asia accessit, & reliquæ Libyæ partes cum Valens sine liberis interemptus decessisset.

CAPVT II

Mox autem pietatem suā manifestiorem reddidit, & primitias imperij obtulit deo. Legem enim tulit qua expulsi pastores suis quicquid gregibus

gibus restituerentur, quæ traderentur ædes sacræ cōmunicatoribus Damasi. (Is erat episcopus Romæ, uita laudabili conspicuus, qui sibi dicenda faciendæq; omnia pro apostolicis dogmatis statueret, ecclesiæ illius curam post Liberium sortitus) huius legis executionem celeberr. temporis istius duci Saporæ cōmisit, iussitq; præcones Arianæ blasphemiae quasi feras bestias sacris ædibus pelli, & restitui illas optimis pastoribus & diuino gregi. Hoc in toto orbe terrarum simpliciter peracto, Antiochiæ quæ est primaria urbs orientis, huiusmodi quædam contentio extitit.

CAPVT III

Bisariam, ut ante quoq; diximus, separati fuerant propugnatores apostolicorum dogmatu: horum una pars statim post intentatas magno Eustathio insidias, exosi Arianam improbitatem, & secum ipsi conuentus agentes, præfulem habebant Paulinum. Altera post creationē Euzoij separati cum eximio Meletio ab impijs, & uersantes inter ea quæ memorauimus discrimina, Meletij sapientissimi doctrina regebantur: præter hos tertium caput factioni se præbuit Apollinaris Laodicensis, qui induta pietatis persona, cum in opinione esset, quasi apostolica dogmata tueretur, non ita diu post manifestum se hostem esse illorum ostendit. Nam & de natura diuina oratione utebatur peruersa, qui produceret gradus quosdam dignitatum, & dispensationis arcanum imperfectū facere ausus est, & rationalem animam, cui corporis gubernatio cōmittitur, saluationis opere priuauit assertionē suā. Nam si illam non accepit Deus uerbum, ut hic docet, neq; medicinam ei fecit, neq; honorem impertijt. Itaq; terrenum quidem corpus ab inuisibilibus potentijs adoratur. Anima uero perfecta ad imaginem dei infra mansit conclusa peccati probro. Ad hæc alia multa congeribat animo errabundo ac cæcutiente. Nunc enim fatebatur, accepisse uerbū Deum carnem à sancta uirgine: nūc atebat illam cœlitus fuisse attributam: nunc factum esse ipsum carnem, sed nostri nihil assumpsisse. Sed & alias nugas ac fabulas agglutinabat promissionibus diuinis, quas in præsentia recensere superuacuum putauit. Sed hac ille doctrina, non solum suos corripuit, uerum nostrum quoq; nonnullos labefecit. Postea enim cum ceruerent paruitatem suam & splendorem ecclesiæ, coniuncti sunt omnes, præter admodum paucos, cum ecclesia, & cōmunitatem illius obtinuerunt: neq; tamen pristino morbo liberati, multos sanos quoque contagio isto infeccerunt. De hac radice germinauit illa in ecclesijs unitas naturæ carnis ac deitatis: Itemq; hoc, annectere deitati passionem unigeniti, & alia de quibus populorum sacerdotumq; pugna extiteret: quæ sequentibus temporibus accidere. Tum uero Antiochiam ingresso Sapore duce, cum esset proposita lex Imperatoris, asseuerare Paulinus se partium esse Damasi, asseuerare & Apollinaris, qui morbum suum tegetet: diuus autem Meletius tuebatur

otium

otium, neq; illorum cōtentionibus implicabatur. Flauianus uero ille sapientissimus adhuc presbyter, primum cōuersus ad Paulinum, audiente duce, si inquit, amice, Damasi cōmunitate gaudes, fac nobis probes dogmatum coniunctionem: nam ille in confessione unius essentia, tres substantias de trinitate manifeste prædicat. At tu contra substantiarum tollis trinitatem. Quare doce nos consensionē dogmatum & ecclesias posside, ut lex iubet. Qua confutatione cum os illi obturasset, Apollinarem mirari se ait, ita impudenter repugnare ueritati, cui esset perspectū, asserere admirabilem Damasum integram naturā nostram assumpsisse uerbum Deum, quibus ipse semper contraria doceret. Nostram enim mentem salute, inquit, priuas. Quæ si falsa accusatio est, at tu nunc saltē denega partem hunc nouationis tuæ, & amplectere doctrinam Damasi, diuinæq; obtine ædes. Sapientissimus igitur Flauianus ueritate orationis compefcuit audaciam illorum. Sed Meletius mitissimus omnium mortalium, blande placideq; appellato Paulino: quoniam me quoq; inquit, gregis huius dominus custodia præfecit ouium, & tibi alia sunt commissæ, cum sit inter pecudes pietatis cōmunitas, iungamus amice caulas, & soluamus contentionem Magisterij, communiterq; in pascua agentes eius oues cōmuniter curemus, sin solum ipsum intercedit concordia, remouere & hanc contentionē conabor. Nam ubi ego in illo diuinū collocauero euangelium, utrinq; absideamus uterq;. Quod si prior uita ego defunctus fuero, esto solus tu amice, magister ouium. Sin tibi priori hoc acciderit, curā ego tum pro uirili mea gesturus sum gregis. Hæc illius ut blanda placidaq; dicta Paulino non probantur, dux igitur dijudicata causa Magno Meletio ecclesias cōmendauit: at Paulinus retinuit iam olim seiunctarum ouium magisterium.

CAPVT IIII

Verum Apollinaris reiectus à præfultu deinceps manifeste nouitatem doctrinae suæ profiteri, & ducem se eius sectæ constituere. Morabatur autem ferè Laodicæ, Antiochiæ tamen iam ante consecratur Vitalem honestate uitæ conspicuum, & alumnum dogmatum apostolicorum, sed quem hic postea morbus corripuerit. At diuus Meletius Diodorum illum cuius ante facta est mentio qui grauissima in fluctuatione ecclesiæ quondam nauigium indemersum seruauisset, pastorem præfecit Tarsensibus cōmissa curæ ipsius gente Cilicum: Apamiam uero misit qui pontifici munere fungeretur Ioannem, claro quidem illum ortum genere, sed sua magis q; maiorū uirtute illustrem: perinde enim erat eruditione atq; moribus excultus. Is tempestatis superiore tempore rexerat conuentum cōcordantium secum in fide, usus socio operis laudatissimo Stephano: quem ad alios labores misit diuus Meletius. Cum enim cognouisset Germaniciam peste Eudoxij esse corruptam, hunc illis sanaturū malum dedit medicum.

Omnes

Omnes Graecas artes didicerat, & in diuinis dogmatis fuerat enutritus. Neque spes eum hac frustrata est, uisus enim Stephanus spiritali doctrina lupos in oues transformauit. At magnus Eusebius reuersus de exilio, celebris fame Acacium praefecit Berrœæ, Hierapoli Theodotum, cuius philosophiae religiosae studium nunc quoque decantatur ab omnibus, Chalchidi Eusebium, Cyrenisibus nostris Isidorum, utrunque admiratione dignum & diuino feruore conspicuum. Eundem ferunt & Eulogium illum propugnatorem Apostolicorum dogmatum, & Antoninem cum Protogene pulsum, episcopum Edessae constituisse, Barse iam illo diuino uita defuncto: qui suorum laborum socium Protogenem, Carrensiu male affectae ciuitati medicum depulsorem mali dedit. Vltimum episcopum Mareu creauit diuus Eusebius Dolichae oppidum hoc paruum, & tum Ariano morbo contactum fuerat. Volens autem ipse Mareu uirum laudatissimum & multis generibus uirtutum splendorem in sacerdotali collocare folio, Dolicham uenit: introeuntis autem oppidum in caput mulier quaedam Ariana peste plena tegulam defecit, qua illo cominuto, paulo post in meliorem uitam est translatus: cum autem esset uicinus morti, iureiurando astrictos sibi qui aderant promittere coegit, non daturam illam mulierem poenas facti sui, imitatus dominum suum qui de crucifixoribus suis ita dixisset. Pater remitte illis, ignorat enim quid agant: itemque conseruum Stephanum inter largum saxorum imbrem clamantem, Domine ne fixum sit istis hoc peccatum. Talis finis post uarios labores magnum Eusebium excepit, quique Thraciae barbaros effugerat, haereticorum impias manus effugere non potuit, sed illis neccentibus martyrii corona redimitus est. Atque haec post episcoporum reuersionem accidere. Sed Gratianus postquam comperit uastari Thraciam ab inflammatoribus Valentis Barbaris, relicta Italia in Pannoniam proficiscitur.

CAPVT V

Illis temporibus Theodosius cum maiorum suorum nobilitate tum uirtute sua summa erat nominis claritate, eamque ob causam cum impetere tur inuidia ordinis sui, in Hispanias se contulerat, ubi & genitus & educatus fuerat. Inops igitur consilij Imperator, cum Barbari elati uictoria & essent & uiderentur insuperabiles, tandem ducatu Theodosij mala solum iter sperauit. Statim ergo illum ex Hispanijs accersitum ducem creat, & ad bellum cum coactis copijs mittit, qui fide munitus magna fiducia proficiscitur & ingressus Thraciam conspectisque occurrentibus Barbaris suorum aciem ad praelium instruit. Cumque conflixissent Barbari uim horum non tulere, sed loco deserto in fugam uersi sunt: quos fugientes praecipites Romani insequuntur, magnaque strages fit Barbarorum cum non modo ab hostibus caederentur, sed mutuis etiam caedibus caderent. Atque ita maxime parte Barbarorum interfecta, paucisque qui se subducere potuissent, Istrum transgressis, mox

sis, mox opt. dux disperso in uicinis urbibus exercitu, ipse celeri cursu ad imperatorem Gratianum uenit, futurus nuntius trophaeorum suorum. Caeterum ne imperatori quidem percusso rerum magnitudine uera esse quae narret uidebantur, & qui inuidia praestringebantur, fuga illum elapsam & exercitum amissum esse aiebant. Tum eos ipsos suos aduersarios petijt Theodosius mitti qui coram cognosceret Barbarorum caesorum multitudinem: eorum enim numerum facile spolia demonstratura esse. Hac probata oratione misit imperator uisuros nunciaturusque res gestas.

CAPVT VI

Sed ipse dux optimus cum apud imperatorem remansisset admirabile quoddam uisum conspexit, & plane ab omnipotente exhibitum Deo. Videbatur enim uidere diuum Meletium praesulem Antiochenorum paludamentum sibi imperatorium induere, & similiter coronam imponere capiti. Quod conspiciatus noctu mane narrauit uni ex familiaribus, qui planum esse dixit somnium, neque habere obscuri ambiguae quicquam. Ac post paucos quidem dies reuertuntur inspectores rerum gestarum, & nuntiant multa confecta Barbarorum milia: ita his probatis imperator eum, ut praestantissimum ducem, Imperatorem designauit, tradiditque ei sceptrum Valentis regni, ipseque in Italiam reuersus ad commissum eum principatum ablegat. Imperio igitur suscepto ante alia ecclesiarum concordiae curam complexus est, suaeque ditionis omnibus, ut Constantinopolim uenirent denuntiari fecit. Erat autem solus oriens refertus Ariana peste, cum occidens ab hac semper liber fuisset. Nam Constantinus maximus natu filiorum Constantini, & minimus Constans, paternam seruauerant inuiolatam fidem. Rursumque Valentinianus imperator occidentis integram pietatem custodiuit.

CAPVT VII

At plaga orientalis hac multifaria labe contaminata fuit. Nam Arius cum esset Alexandriae in Aegypto presbyter, hanc ibi blasphemiam conseruit, quae scelerate iacta semina fouere, Eusebius, Patrophilus & Aetius Palestini, & Paulinus ac Gregorius Phoenices. Et Theodotus Laodicensis cumque eo Georgius: itemque Athanasius ac Narcissus Cilices, tum longo tempore studiose rigarunt colueruntque zizaniorum satum Eusebius Theogoniusque Bithyni, Menophantus Ephesius, Theodotus Perinthius, Mares Chalcedonensis, & alij quidam Thracas sola improbitate nobiles: quibus agricolis scelerum accessit & Constantij facilitas, & malitia Valentis. Eam igitur ob rem sui tantum regni Episcopos Constantinopoli conuenire iussit. Quibus coactis numero centum quinquaginta, indicari sibi Magnum Meletium uetuit, quod cuperet illum de somnii uiso agnoscere: cumque in regia adesset omnium Episcoporum concilium, alijs neglectis ad Meletium solum Imperator accurrit, & tanquam amans patris filius, longo post tempore

pore fructu paterni aspectus percepto, complexus illum, osculabatur, oscu-
los, labra, pectus, caput, & coronatricem dextram, exposuitque sui somnii ui-
sum. Blande autem & cunctis alijs appellatis, ut de propositis rebus ueluti
patres consulerent in medium hortatus est.

CAPUT VIII

Degebat tum Constantinopoli ille qui tandem pastor fuit Nazianzi,
& Arianæ sese opponebat blasphemiae, diuinumque populum Euan-
gelica doctrina rigabat, aberrantes à caula oues reducens & annexens à
ueneno pabulo, itaque gregem illum ex modico fecit copiosum. Hoc uiso
considerataque uoluntate autorum canonis, qui praecisuri ambitionem ho-
norum, traductiones prohibuerant, Meletius diuinissimi Gregorij praesu-
latum Constantinopolitanum confirmauit: neque diu post diuus Meletius ad
uitam expertem doloris transijt, omniumque eruditorum funebrium lauda-
tionum ornamenta consecutus est. Verum Timotheus episcopus Alexan-
drinus qui Petro Athanasij praesulatus haeredi successerat, in locum admi-
rabilis Gregorij quendam Maximum substituit Cynicum subito detonsis
cynicis illius pilis. Erat is & Apollinaris uesania refertus, cuius tamen facti
absurditatem qui tum conuenerant non tulere, homines admiratione digni
& feruore sapientiaeque diuina pleni, Helladius qui post magnum Basilium
praesulatum inierat, Gregoriusque ac Petrus eisdem cum Basilio parentes
fortiti, quique Lycaonibus praerat Amphilocheus, & optimus Pisdarum Ci-
licumque antistes Diodorus. Cum his erat & Pelagius Laodicensis, & Eulo-
gius Edessanus, & Acacius & noster Isidorus, & Cyrillus Hierosolymita-
nus, & Gelasius Caesariensis Palaestinus, eruditione ac uita clarus, alijque plu-
rimi athletae uirtutis. Hi tunc uniuersi separati ab Aegyptijs cum magno Gre-
gorio solennes conuentus sacrorum celebrabant. At diuus Gregorius horta-
batur concilium, ut congregati propter concordiam, mutuam consensum
uniuius iniuria potius ducerent: nam & ego, inquit, ad gratissimam mihi
quietem liberatus multis curis rediero: & uos post longum & durum bel-
lum desideratissimam pacem receperitis. Quid enim absurdius esse possit,
quam declinatis hostium telis, conuerti nos ad mutuas incursiones, illisque uires
nostras absumi, aut quae maior laetitia aduersarijs contigerit. Proinde quae-
rite aliquem dignum laude uirum, intelligentia ea praeditum, ut & commit-
ti ei multitudo & ab ipso recte institui posse uideatur, atque hunc ad praes-
sularem dignitatem prouehite. Huic monitioni optimi pastores obsecuti,
Nectarium patricium generis nobilitate clarum, & omni uirtutum genere
illustrem, Episcopum maximae urbi praefecerunt, Maximumque ut partici-
pem dementiae Apollinaris spoliatum dignitate Pontificali abdicarunt. Tum
regulis conscriptis ecclesiasticae honestatis, & confirmata Nicaeae expositae
fide, in patriam quisque suam reuertitur. Sed secuta aetate eodem plurimum
retrahentibus ecclesiasticis negotijs rediere, & allatas ab occidentalibus Epi-
scopis synodicas literas accepere, quibus inuitabantur, ut Romam ad maxi-
mam quae ibi cogereetur synodum, uenire uellent. Qui quidem profectionis ut
inutilis petita uenia, responsione sua tempestates quae excitarentur in eccle-
sias significauerunt: subnotauerunt & ipsorum negligentiam, denique Apostoli-
cam mentem illa expresserunt. Sed melius scribentium uirtute ac sapientiam
ipsae literae declarabunt.

Caput IX

Dominis reuerendissimis & pijs fratribus ac collegis Damaso, Am-
broasio, Brittoni, Valeriano, Acholio, Anemio, Basilio, & caeteris san-
ctis episcopis in magna urbe Roma coactis, synodus sancta Episcoporum
orthodoxorum, qui conuenere in magna urbe Constantinopoli, in domi-
no salute. Demonstrare pietati uestrae tanquam ignorantibus, & exponere ma-
gnitudinem malorum, quae ab Ariano furore sustinuumus, superuacuum uide-
tur. Neque enim ita parui pietate uestram pedere arbitramur res nostras, ut
quibus misericordia debeatur eorum nunc primum cognitionem requiratis:
nec cum ijs tempestatibus sumus conflictati, quae propter paruitate occul-
tae esse possint. Recens est & ipsum persecutionis tempus & memoriae adhuc
obstreperantis, non solum ijs qui tulere, sed etiam quos illa propria esse ob cha-
ritatem ducere oporteat. Nam heri, ut ita loquamur, ac nudius tertius, aliqui
in uinculis exilij soluti post mille afflictiones rediere ad ecclesias suas: aliquo-
rum in exilio mortuorum relatae sunt reliquiae, aliqui etiam decurso spatio exilij
adhuc bullientem in furorē hereticorum incidere, grauioraque passi domi-
ni foris, lapidibus obruti, ut beatus quondam Stephanus, oppetere mortem, aliqui
uarijs lacerati modis adhuc ferunt stigmata Christi ac uibices in corporibus
suis. Pecuniae uero damna, & ciuitatum multas: tum singulatim publicatio-
nes bonorum, insidias, contumelias, carceres, nemo enim omnium enume-
rauerit. Cunctae enim certe afflictiones in nos accumulatae sunt incomprehen-
sibiles numero, fortasse meritos peccatorum nostrorum hanc poenam, fortasse e-
tiam quos benignus Deus exercitare magnitudine malorum uellet. Deo qui-
dem gratias agimus cum tantis in afflictionibus erudiuit seruos suos, nosque
pro magnitudine miserationum suarum, deduxit ad refrigerium. Ad instau-
rationem sane ecclesiarum sedulitate multa longoque tempore opus fuit, ut
quasi ex diuturno morbo paulatim recrearetur ecclesiae corpus cura ac medi-
catione nostra, atque ita pristinam pietatis sanitatem recuperaret. Quamuis e-
nim uehementia maxime persecutionum liberati esse, & nunc sero tandem
receptas ab haereticis ecclesias reficere uideamur: tamen per nobis molesti
sunt lupi eiectionis quidem caulis, sed in saltibus diripientes gregem: dum con-
trarios nobis conuentus celebrare audent, concitatoque seditioso uulgo nihil
intentatum ad detrimentum ecclesiarum relinquunt. Itaque, ut diximus, occu-
pari nos in his longiore tempore necesse habuimus: postquam autem uos
Yy Romanam

Romanam cogentes Dei uoluntate synodum, pro fraterna charitate, tanquam uestra membra nos quoque literis summa pietate Imperatoris accersuistis, ne cum afflictionum supplicia nos soli perpessi simus, hoc in consensu Imperatorio de pietate, sine nobis regnaretis, sed haberetis nos regni, iuxta Apostolicam uocem, socios, sane perquam optauimus uniuersi, si fieri posset, ecclesijs derelictis obsequi, siue desiderio seu usui praesenti. Quis enim nobis det alas uelut colubae, ut ad uos deuolemus & uobiscum acquiescamus? Verum cum hac re penitus nudarentur ecclesiae paulo ante renouari coepit, neque omnino illa a quibusdam praestari ullo modo posset: concurreramus enim Constantinopolim ad uestrae reuerentiae literas post Concilium Aquileiense missas Theodosio, pietate summa Imperatori, ad solam peregrinationem hanc Constantinopolitanam parati, & requisiti tantummodo huius synodi consensu ab Episcopis, qui in suis prouincijs remansissent, cum longioris profectionis, neque suspicaremur futurum, nec denuntiatum nobis omnino prius esset opus quam Constantinopolim uenissemus. Cumque etiam praestituti temporis angustia non modo ad longius iter opportunam instructionem excluderet, sed ne facere quidem certiores omnes communicantes in prouincijs Episcopos & eorum assensionem obtinere pateretur, haec igitur & alia huiusmodi cum plurium aduentui obstiterint, quod secundum fuit, quo rectius negotium perficeretur & uestrae charitati studium nostrum probaretur, fecimus ut reuerendissimos ac honorabiliss. fratres & collegas nostros Episcopos Cyriacum, Eusebium, Priscianum, exorarem, ut proficiscendi ad uos laborem libenter subire uellent, per quos & declarari uobis nostra pacifica & spectans unitate uoluntas, & feruor pro sanitate fidei ostendi poterit. Nos enim siue persecutiones seu afflictiones, nec non regias minas & crudelitates praetorias, denique quascunque tentationes ab haereticis sumus passi, ea omnia pro Euangelica Nicæae in Bithynia a trecentis decem & octo sanctis Deoque plenius patribus confirmata fide sustinuimus. Haec & uobis & nobis & cunctis non peruertentibus uerbum uerae fidei æquum est pariter placere, qua uix tandem stabilita, antiquissima ipsa & consentanea baptismati docemur credere in nomen patris & filij & sancti spiritus: quippe quod sit Deitas potentiaque & essentia una patris & filij & sancti spiritus: itemque æqualis dignitas & regnum coæternum in tribus perfectis substantijs seu perfectis personis, ut neque Sabellij pesti locus detur, qua substantia confundantur, hoc est, proprietates tollantur: neque ualere possint blasphemiae Eunomianorum, Arianorum, & eorum qui spiritum oppugnant, a quibus essentia naturaque & Deitas scinditur, & introducitur in increatam coessentialem ac coaeternam trinitatem, quaedam posterior siue creata seu diuersiualis natura. Etiam doctrinam humanitatis domini indeprauatam seruamus, neque animae, neque mentis expertem, nec imperfectam admittentes

carnis

carnis officium ac curam, cum sciamus Dei uerbum, quod perfectum esset ante secula, in his ultimis diebus propter salutem nostram hominem factum esse. Quae quidem ad fidem attinent, quam nos aperte praedicamus, haecenus summarim exposuimus: quae & ipsa maiore cum gaudio cognoscere poteritis: si inspicere Tomum ab Antiochena synodo editum dignitati fueritis: itemque eum quem uniuersalis nuper Constantinopolitana synodus exposuit, ubi copiosius explanauimus confessionem fidei nostrae, & anathematis sententiam, in recentes sectarum nouationes scripto comprehensam publicauimus. De cura autem administrationis singularum ecclesiarum scitis ueterem sanctionem & definitionem Nicænorum patrum semper ualuisse, ut in una quaque prouincia, illius prouinciae cultores assumptis etiam si uideatur finitimis, conferant ecclesiasticos honores ijs quos utiliter gesturos esse cõsident. Secundum haec igitur & reliquas administrari apud nos scitote ecclesias, & sacerdotes celeberrimarum ecclesiarum susceptos esse. Vnde Constantinopolitanæ recentis, ut sic loquamur, ecclesiae, quam non diu antea quasi ex ore leonis haereticorum blasphemijs per miserationes Dei eripuimus, reuerendissimum & Dei amantissimum Nectarium Episcopum praeposuimus in generali nostro concilio, & praesente amantissimo Dei imperatore Theodosio, cum omnium clericorum ac totius ciuitatis approbatione. Ecclesiae antiquiss. & planè Apostolicæ Antiochiæ in Syria, ubi primò honorata Christianorum appellatio extitit, canonicè praefecerat conuentus prouincialium & Diaceseos orientalis, Episcopum reuerendissimum & amantissimum Dei Flavianum, assentiente tota ecclesia, & quasi uno ore celebrante illum: quam creationem habuit ratam & comunem synodi. Matris autem omnium ecclesiarum Hierosolymitanæ reuerendiss. & Dei amantiss. Cyrillum Episcopum esse uobis significamus creatum iam olim canonicè a prouincialibus & diuersis in locis multum cum Arianis conflictatum: quibus a nobis legitime ac canonicè perfectis, uestram quoque pietatem delectari uolumus, cohibereque specialis charitatis & timoris dominici intercessione omnem humanam perturbationem, plurisque ecclesiarum ædificationem putare quam erga aliquem priuatam uoluntatem aut gratiam. Hoc enim modo constituta doctrina fidei, & cõfirmata Christiana charitate inter nos, desinemus illa damnata ab apostolicis memorare, Ego quidem sum Pauli, ego uero Apollo, ego uero Cepha: sed cuncti Christi manifeste erimus, qui in nobis non sit diuersarum partium, & Deo uolente, corpus ecclesiae in discerptum conseruabimus, ut tandem ad tribunal domini cum fiducia sistamur. Hæc aduersus deuentiam Arii, Aetij, Eunomij, atque adeo Sabellij, Photini, Marcelli, Paulique Samosatensis & Macedonij perscripsere. Similiter & nouationem Apollinaris planè abdicarunt, hac clausula, Etiam doctrinam humanitatis domini indeprauatam seruamus, neque animam, neque mentis expertem, nec imper-

Y 2 sectam

fectam admittentes carnis officium accuram. Sed & laudatissimus Damasus postquam hanc sectam exortam cognouit: non solum Apollinarē, sed etiā Timotheum discipulū ipsius exautoratos abdicauit. Ea quae de re certiores fecit per literas orientis rectores Episcopos, quas utiliter narrationi inseriturus esse mihi sum uisus. Quid debitam reuerentiā apostolicæ sedi uestra habet charitas, uobis filij charissimi præstatis ipsi plurimū. Etsi enim in sancta maxime ecclesia, ubi sanctus Apostolus sedens docuit, nobis clauis quem tenendum accepimus officium incumbat, tamen inferiores tanto nos honore esse confitemur: sed ideo quomodo cumque possumus damus operam, ut ad gloriam beatitudinis ipsius peruenire ualeamus. Scitote igitur prophanum illum Timotheum discipulū Apollinaris hæretici, unā cum impio dogmate, iam dudum à uobis exautoratum, neque nos credere reliquias doctrinæ illius decætero usquam ualituras esse. Si ille serpens antiquus semel atque iterū iētus suo quidem malo reuixerit, qui eiectus ex ecclesia quosdam infideles letiferis uenenis suis seducere conari non cessat: uos tamen istam tanquam pestilentiam refugite, memores fidei apostolicæ, illius potissimum quæ Nicææ à patribus scripto exposita est, & firmo in gradu fortiter ac immobiles manete, ne ue patiamini audiri à clericis aut laicis uestris posthac uaniloquia & exoletas quæstiones. Iam enim semel formā protulimus, ut qui se Christianum profiteatur seruet ea quæ ab Apostolis tradita sunt, cum dixerat sanctus Paulus: Si quis uobis annūciat aliud quam accepistis anathema esto. **NAM** Christus filius Dei dominus noster humano generi per suā passionem absolutissimā contulit salutē, ut hominē totū à peccato occupatū, à toto peccato liberaret. Hunc si quis aut deitatis, aut humanitatis minus habuisse dixerit, is plenus spiritu diabolico sese gehēnæ esse filium prodit. Sed quid à me quæri Timothei exaurationē opus est? cum hic iudicio solij Apostolici præsentē & Petro Episcopo Alexandrinę urbis unā cū magistro Apollinari exautoratus fuerit, subiturus debita in die iudicij supplicia ac tormēta. Quod si aliquos ille leuiore adducit in sententiā suā, retinetque spē quampiā, uera in Christū spe una cū confessione mutata, quicumque certe cū eo repugnare uoluerit Ecclesiastico canoni, cū eodē quoque interibit. Deus uos incolumes conseruet filij clarissimi.

Caput x

Confessio catholice fidei, quam Papa Damasus misit Paulino Episcopo Thessalonice in Macedonia. **CVM** post cōcilium Nicænum hic error natus sit, ut prophano aliqui ore dicere audeant, spiritū sanctū natum esse per filium, exterminamus anathemate eos qui non liberrime spiritum sanctum prædicant esse eiusdem essentia ac potentia, cum patre & filio. **SIMILITER** & eos qui secuti errorem Sabellij, eundem esse patrem & filium asserunt. **ANATHEMA** infligimus Ario & Eunomio, qui quamuis differente oratione, simili tamen sententiā, filium & spiritum sanctum creaturam

Aturam esse asseuerat. **ITEM** **QVE** Macedonianis qui de Ariana radice propagati, non impietatem, sed nomen aliud habet. **NEC** **NON** Photino, qui renouans Ebionis hæresim, Dominum nostrū Iesum Christum ex sola uirgine Maria confiteretur. **SED** & illos anathemate exterminamus, qui asseuerant duos esse filios, unum ante secula, & alterū post assumptā ex uirgine Maria carnem. **ET** **ILLOS**, qui asseuerant pro anima rationali uersatū in carne humana Dei uerbū: ipsum enim illud Dei uerbū, non loco rationalis ac intellectualis animæ in corpore suo fuit, sed nostrā, hoc est rationalem ac intellectualem animā absque peccato assumpsit & conseruauit, **ILLOS** quoque qui asserunt uerbū Dei productione ac correptione à patre distingui, & substantia illud carere aut mortē obiturū esse blasphemantes. **EOS** uero qui de ecclesijs ad alias ecclesias transferint, tantisper pro alienis cōmunitati nostræ habebimus, donec in eas urbes redierint, quarū præsulatus primum accepere. **SIN** **QVIS** in alterius qui sedem mutauerit, locum successus fuerit, reuersus ille prior in suam urbem tantisper dignitate Pontificali priuatus esto, dum successor ipsius obdormiscat in domino. **SI** **QVIS** nō dixerit esse semper patrem, & semper filiū, & semper spiritum sanctū, anathema esto. **SI** **QVIS** non dixerit genitū esse filium ex patre, hoc est, ex diuina illius essentia, anathema esto. **SI** **QVIS** non dixerit, uerum Deum filium Dei, sicut uerum Deum patrem ipsius, & posse omnia, ac scire omnia, ac patri esse æqualem, anathema esto. **SI** **QVIS** dixerit in carne degentem filium Dei, cum in terris esset, in cœlis & cū patre non fuisse, anathema esto. **SI** **QVIS** dixerit in crucis passione sustinuisse dolorem filium Dei deitate & non carne ac anima rationali, quā assumpserit in forma serui, ut sacra ait scriptura, anathema esto. **SI** **QVIS** non dixerit excruciatum carne Dei filium, & carne mortem gustasse, fuisseque primogenitū ex mortuis, quatenus uita est & uiuificus deus, anathema esto. **SI** **QVIS** non dixerit in carne quam assumpsit sedere ad dextram patris, in qua & uenturus sit, iudicatum uiuentes & mortuos, anathema esto, **SI** **QVIS** non dixerit spiritum sanctum ex patre esse uere ac proprie, sicut & filium ex diuina essentia Deum Dei uerbum, anathema esto. **SI** **QVIS** non dixerit omnia posse & omnia scire & ubique terrarū adesse sanctum spiritū, sicut & filium & patrem, anathema esto. **SI** **QVIS** dixerit spiritum sanctum facturam, aut per filium genitum, anathema esto. **SI** **QVIS** nō dixerit per filium qui carnem assumpsit, & sanctum spiritum patre fecisse omnia, hoc est, uisibilia & inuisibilia, anathema esto. **SI** **QVIS** non dixerit patris & filij & sancti spiritus unam deitatem, potestatem, principatum, unam gloriam, dominationem, unum regnū, unam uoluntatem & ueritatem, anathema esto. **SI** **QVIS** tres personas ueras nō dixerit patris & filij & sancti spiritus, semper uiuentes, omnia contingentes uisibilia ac inuisibilia, omnipotentes, omnium iudices, omnia uiuificantes,

omnia creantes, omnia seruantes, anathema esto. **SI QVIS** non dixerit **A** adorandum spiritum sanctum ab omni creatura sicuti & patrem & filium, anathema esto. **SI QVIS** de patre & filio recte sentiat, de spiritu autem sancto rectam sententiam non habeat, is haereticus est. Nam omnes haeretici de filio Dei & de sancto spiritu peruerse sentientes, in Iudaica ac gentili defectione esse conuincuntur. **QVOD** si quis Deitatem diuidit, uocans patrem Deum ex parte, & Deum filium & Deum spiritum sanctum, assueti retq; dici Deos non Deum in una deitate & principatu, quam credimus ac nouimus patris & filij & sancti spiritus, cum sit Deus unus in tribus substantijs: uel si quis distrahat filium cum sancto spiritu, ut solum patrem Deum dici, neque unum credendum Deum arbitretur, anathema esto. **NAM** nomen Deorum angelis & sanctis omnibus à Deo concessum est: de patre autem & filio & sancto spiritu, quod sint una & aequali Deitate, non Deorum nomina, sed Dei nobis ostenditur, ut credamus nos baptizari in patrem & filium & sanctum spiritum, & non in angelorum neque archangelorum nomina: sicut haeretici Iudaeiue, aut gentiles delirantes. **HABET** igitur salus est Christianorum, ut credentes trinitati, hoc est patri & filio sancto spiritui, & baptizati in eandem unam deitatem & principatum, & diuinitatem, & essentiam, ita in ipsum credamus. **AT QVE** haec superstitite adhuc Gratiano gesta sunt. **Cap. XII**

Sed postquam hic bello inuictus moderatusq; ac iustus rector ciuitatum, insidijs circumuentus mortem oppetit, nullis relictis liberis haeredibus imperij, sed fratre superstitite admodum adolefcentulo, patri cognomine, inuasit Maximus quidam, Valentiniani adolefcentia spreta, occidentalē principatum. Eo tempore Iustina Magni Valentiniani coniunx mater adolefcentis, accepta iam pridem semina Arianæ doctrinæ, filio suo detexit. Cum enim ardore fidei nouisset mariti sui, toto illius uitæ tempore occultate studuerat, pueri autem mentem teneram ac flexibilem esse uidens confidenter illi fallaciam admouit. Qui ratus subiectionem maternam utilitatem complecti, inescatus enim naturæ respectu, latiferum non cernebat hamum, **Caput XIII**

Primum omnium hac de re cum Ambrosio loquitur, ratus, si illum in sententiam suam perduxisset, facile alijs superiorē se futurum esse. Sed hic in memoriam reuocabat Valentiniano paternam pietatem, hortabaturq; ut haereditatem relictam retineret indemnitam: exposuit etiam ei dogmatum diuersitatem, docuitq; haec cum dominica doctrina & apostolico preconio congruere: illa uero penitus contraria & spiritali sanctioni esse aduersa. Sed adolefscens, nepe adolefscens, & quem mater ductaret, non modo non admittebat haec dicta, sed etiam ira exarsit, ac centurijs grauis leuisq; armaturæ ecclesiae septa cinxit: quibus cum magnus ille triumphator nihil perterreretur, prolatuis enim haec putabat quæ aliqui adolefcentulis obijceret: tum plane indignatus

A dignatus iubet illum sacris prodire foribus. At Ambrosius equidem hoc, inquit, mea sponte facturus non sum, neque prodam lupis stabulum ouium mearum, nec tradam templum blasphematoribus numinis, uerum si me occidere decretum tibi est, hic intus ensem hastamue in me defigito, talis etenim perquam mihi grata mors est futura. **Caput XIII**

Cum autem multum abiisset temporis, rescuit Maximus quæ audacissime aduersus uocalis, praconem ueritatis mota fuerant, perq; literas hortatus est Valentinianum, ut bellum aduersus pietatem omitteret, neue proderet paternam pietatem, addidit & belli minas nisi pareret: quin etiam orationem re ipsa confirmauit, coactumq; exercitum Mediolanum uersus duxit, ubi degebat Valentinianus: qui cognito aduentu illius, in Illyricum fuga se contulit, doctus experientia quem sibi fructum materna consilia attulissent. **Caput XV**

Theodosius uero laudatissimus, ubi didicit, quæ Imperator fecisset & quæ scripsisset tyrannus, misit literas fugato adolefcenti, quibus illi mirum esse negabat oportere, si cum Imperatore timiditas, uires uero cum tyranno copularentur. Pietati enim legislatorem pietatis fauere, atque tales literas misit cum longe abesset. Verum iam fugæ Valentiniani nuntio accepto, accinctus ad ferendas illi supplicias: & conspicatus in suo regno eum qui proprium retinere non potuisset, primum quidem mentem ipsius est medicatus, morbumq; contractum impietatis repulit, & eum ad paternam pietatem reduxit. Deinde bono animo illum esse iubens, exercitum in expeditionem contra tyrannum educit, adolefcentique interfecto tyranno, Imperium incrementum restituit. Nam iniuriam Gratiano facere se, neque foedere cum illo icto stare rebaratur, nisi poenas cædis exegisset ab interemptoribus ipsis. **Caput XVI**

Ad Theodosium autem reuersum accessit admirabilis Amphiloehus ex urbibus eijcerentur, Hanc petitionem Imperator quod nimis duram crederet, non admisit. Tum igitur sapientis, Amphiloehus siluit excogitata memorabili arte. Introgressus enim in Regiam conspicatusq; astantem Imperatori filium Arcadium, qui Imperator paulo ante fuerat designatus, ipsum quidem Imperatorem de more salutauit, nullo honore habito filio. Ibi Imperator obliuione Amphiloehij hoc factum arbitratus, iubet eum & ad filium suum accedere illumque osculari. Cui Amphiloehus satis respondit esse, quod ipsi honorem habuisset, quapropter indignatus Imperator neglectioem filij sui insectationem interpretabatur. Ibi deinceps sapientis, Amphiloehus propositum facti sui declarauit, & cum clamore, Imperator, inquit, ita ne fers grauius neglectioem filij tui, tamq; uehementer succenses contumeliosus erga illum? Persuadeas igitur tibi omnipotentem quoq;

Deum odisse blasphematores unigeniti filij sui, esseque eis infernum tanquam a gratis erga saluatorem & benefactorem suum. His intellectis cum admiratione dictorum factorumque legem statim scribit Imperator, qua haereticorum coetus prohiberetur. Sed enim uniuersas communis hominum hostis plagas uitare facile non est. Saepe enim qui impuritatibus morbum declinarent, cupiditatis in laqueum incidunt. Sicque forte & de hoc sese expedierint, prope est inuidiae fouea, Qua sane & ipsa saltu superata, explicata tum retia irae obuiam habet, atque alias innumerabiles tendiculas hominibus illis disponit perniciosae uenationis suae. Ac habet quidem perturbationes corporales administras fraudum qua animam impetere solet. Solius autem est mentis uictoria, qui uigilantia sua & diuino motu facile reprimat impetus istos. Admirabilis igitur Imperator neque ipse humanae naturae expertus perturbationibus non caruit, iustaque irae accedens immoderatio ad crudele & iniquum uitium hunc appulit, quod & ipsum eorum qui haec legent utilitatis gratia narrabo. Non enim tantum reprehensionem admirabilis Imperatoris, sed & memorabilem complectitur.

Cap. xvii

Thessalonice urbs est maxima & populosa. Ea censetur cum gente Macedonum, sed primaria est in Thessalia, Achaia aliarumque non paucorum gentium, quae praetori illyrico subiunguntur. In ea seditione orta Magistratus aliquot obruti saxis, & contumeliose tracti fuerunt. Hoc accepto nuntio uictus magnitudine irae Imperator, neque ratione illius impetu refrenatus, uindicationis arbitrium furenti animo permisit. Quam potestatem hic nactus, quasi sui iuris ac Tyrannus, ruptis habenis iugoque rationis abiectus, iniustos in uniuersos nudauit enses, innocetum cum reorum caede confusa. Septem enim milia hominum iugulata perhibetur, non iudicio condemnata sententiaque in sceleris perpetratores promulgata, sed quasi in messe cunctis instar aristarum confectis.

Cap. xviii

Hac cognita lametabili calamitate Ambrosius, cuius iam saepius mentionem fecimus, ingressum Mediolanum imperatorem uolentemque more solito in diuinum intrare templum ante uestibulum occurrere procedere ulterius tali oratione uetuit. Videre nescire imperator quanta magnitudo sit a te patrae caedis. Neque ira sedata expendit ratio, ut opinor, quid fueris ausus. Ac fortasse principatus imperij non patitur a te peccatum agnosci, sed potestas rationi sese opponit. Scire tamen debes quae natura nostra, quodque mortalis haec sit ac fluxa, esseque generis nostri principium puluerem unde extiterimus, & in quem sumus relapsuri, neque par est ut deceptus floriditate purpureae ignores imbecillitatem corporis quod hac tegitur. Subiectos habes Imperator coniunctos tecum genere, sed & seruitio: unus est enim dominus ac imperator huius uniuersitatis fabricator: proinde quibus oculis intueberis communis Domini aede, aut quibus sacrum pauimentum calcabis pedibus? Istas

ne adhuc

Ane adhuc stillantes iniustae caedis cruore manus extendes, & ihs sanctiss. Domini corpus prehendes? Vel tum preciosum illum sanguinem admouebis ori tuo, qui tantum effuderis sanguinis dictato furentis animi? Quapropter discede, neque uelis priorem iniquitatem hac alia iniquitate augete, neque detretes uinculum quod ipse omnium Dominus desuper approbat. Modicum hoc quidem est, & sanitatem conciliat. His motus uerbis Imperator, qui in sacra educatus doctrina sciret quae sacerdotum quaeque Imperatorum essent officia, cum gemitu ac lachrymis in Regiam reuertitur. Longo autem tempore post, octo enim menses abierant, uenerat natalitium saluatoris nostri festum. At Imperator in Regia sedebat lamentans, & lachrymarum impendens stillicidia. Quo animaduerso Ruffinus, qui tunc Magister, cuique propter familiaritatem liberius cum Imperatore loquendi potestas esset, accedit & requirit lachrymarum causam. Tum Imperator acerbe eiulans & largius lachrymas profundens, Tu quidem Ruffine, inquit, ludis. Meorum enim malorum sensu haud tangeris. Ego uero gemo lamentorque in consideratione calamitatis meae, quod cum seruis ac mendicis pateat Diuinum templum, illique libere ad deprecandum Dominum suum ingrediatur, mihi cum illud inaccessum, tum insuper & caelum oclusum sit. Memoria enim teneo Dominicam uocem quae manifeste dicit, quemcumque ligaueritis in terra, is & in caelo erit ligatus. Ibi Ruffinus: Ad pontificem igitur, si placet, curram, precibusque eum adducam, ut soluat uincula tua. Non flectetur, inquit Imperator, Nota est enim mihi iustitia sententiae Ambrosij, neque ille reuerentia Imperatoriae potestatis diuinam transgressurus est legem. Instante autem Ruffino, & copiosa oratione pollicente Imperatori placationem Ambrosij, iubet eum ire celeriter Imperator, & ipse paulo post spe inductus sequitur, promissionibus Ruffini fretus. Sed diuus Ambrosius conspecto mox Ruffino, canum, inquit, Ruffine imitari impudentiam, tantae enim caedis consiliarius, frontem perfricisti, & abiecto pudore neque erubescis, neque formidas in tanta aduersus imaginem diuinam admissa rabie. Supplicante autem Ruffino, & dicente Imperatorem aduenturum esse, diuino seruore diuus Ambrosius flagrans, ego quidem tibi praedico, inquit, Ruffine, ad diuina me illum uestibula admissurum non esse: si mutauerit Imperium in Tyrannidem, cum uoluptate & ego eandem sustinebo. His auditis fecit per quendam Ruffinus Imperatorem certiore de uoluntate Pontificis, hortatus ut intra Regiam se contineret: sed Imperator nuntio in medio foro accepto, ibo, inquit, & meritas sufferam insectationes. Cum autem peruenisset ad septa sacra, ipse quidem in templum non est ingressus, sed accedens ad Pontificem, qui in aediculo saluatoria de sideret, obsecrat ut uinculis se exoluat. At Ambrosius tyrannicum aiebat esse aduentum ipsius, & insanire aduersus Deum Theodosium, conculantem leges diuinas. Imperator uero: Minime ego, inquit, contra legum sanctiones

Magister seu
praepositus
pallatij.

ditiones me effero, neque contēdo inique sacra intrare uestibula, sed te oro ut uinculis me exoluas, utique tibi in mentē ueniat clemētia communis domini, neu ianuam mihi occludas, quam omnibus qui pœnitentiā ducerentur ipse dominus aperuit. Quam igitur pœnitentiā, inquit pontifex, ostēdisti post tantum scelus, aut qua medicina curasti grauissima uulnera? Tuum, inquit Imperator, fuerit medicinam tēperare, & curare grauissima illa uulnera, meum uero ijs que adhibeantur uti. Tum diuus Ambrosius: quoniā tu quidē, inquit, iudicium iracundiā permittis, neque ratio, sed furens animus sententiā pronuntiat, scribito legē qua iracundiā suffragia irrita & superuacua reddantur, maneantque dies triginta perscriptæ sententiæ cædiū & publicatio num honorū, operientes iudicationē rationis. Præteritis autē his diebus exhibeant tibi scriptores sententiæ tuæ imperatū sibi opus, Tum sedata ira sola ratio iudicio suo sententiā illam expendere, & iusta ne sit an iniusta intelligere poterit. Quod si iniustam deprehenderit, nimirum perscriptio illa dilacerabitur: si iustam, corroborabitur, neque nocuerit dierum numerus rectæ sententiæ. Hæc admitta probataque institutione legem statim perscribi præcipit, & manus suæ subscriptione confirmat. Ita demum diuus Ambrosius uinculis ipsum exluit: & templū introire fideliss. Imperator ausus, non stās neque genibus flexis supplicabat Domino, sed pronus humi stratus, Dauidicā uocē emittebat: Agglutinata est pauimēto anima mea, uiuifica me secundum uerbū tuum, manib. capillū uellens & frontē percutiēs, ac guttis lacrimarū pauimentū rigans dari ueniā sibi petebat. Cū autē iam tēpus aduenisset, quo ad sacrā mensam munera offerretur, surrexit similiter plorās, & ad sacrariū accessit, & post oblationē, ut consueuerat, intra cancellos restitit. Ne ibi quidem tacuit Magnus Ambrosius, sed demonstrauit illi discrimina locorū, primumque, nūquid uellet, interrogauit. Cui Imperator cū respondisset expectare se cōmunicationē diuinorū mysteriorū, hæc illi per primarium Diaconū suum mandat: Interiora, o Imperator, solis sacerdotibus patent, reliquis uero omnibus inaccessa & intacta, proinde exi, & communiter cum reliquis assiste: nam purpura Imperatores non sacerdotes facit. Hanc quoque institutionē libentib. animis admisit Imperator, renūtiarique illi iussit, non audaciæ proposito intra cancellos se remānisse, sed quod hunc morem Constantinopoli esse sciret, sed & pro hac illi, inquit, medicatione, gratiam ago. Tali tantaque uirtute & pontifex & Imperator erāt illustres. Nā utriusque ego admittor, illius quidem libertatē, huius uero obedientiā: itemque seruaris flammis illius, & huius fidei puritatē. Cæterū præscriptionē pietatis acceptam à magno Pontifice reuersus Constantinopolim quoque seruaui. Nam inuitatus in ædem sacrā à quadā diuina festiuitate, oblati ad sacrū altare muneribus, statim exijt: cui cū Nectarius illius tēporis præsul, mandasset, cur nō interius remānisset: uix, inquit cū gemitu, perdidici discrimē inter Imperatorem

Imperatorem ac sacerdotem, uix inueni doctorē ueritatis, solum enim noui Ambrosium dignū Episcopi nomine. Tātōpere prodest reprehēso quam uir splendens uirtute admoneat. Sed alia quoque occasio utilitatis Imperatori oblata fuit. Nam matrimonij cum eo copulata iugo, non desinebat diuinas illi suggerere leges, quibus prius ipsa se exquisitè instruxerat. Neque enim Imperij principatu extollebatur, sed multo magis diuinū desiderij inflammar, maiorē enim reddiderat amorē Domini beneficij sibi collati amplitudō. Mox igitur omni cura cōplexa est corpore mutilatos & labefactos omnibus membris, nō quidem uisā seruorum neque satellitum ministerio, sed ipsa executrix huius rei ad diuersoria illorum uadens, & singulis necessaria suppeditans. Eodem modo & ecclesiarū hospitā uisens, decumbentes opera sua medicabatur, & ollas ipsa prehensens & iuscula degustans, & patinas deferens, & panē frangens, & epulas præbens, ac pocula eluens, aliisque faciē omnia quæ putantur esse opera seruorum atque ancillarum. Hanc operam suam inhihentib. dicebat, largitionem auri opus esse Imperij, se uero pro ipso Imperio operā suam offerre ei à quo fuisset collatum, frequenter etiam coniugi suo dicebat. Semper tibi marite, cogitandum, Quis olim fueris, & quis nunc sis. Nam in horum crebra recodatione erga benefactorē ingratus nō es futurus, sed acceptum Imperium legib. administrabis, & cum hoc coles eum qui contulit. Hęc semper memorādo sata mariti pulcherrime ac utilissimē, quā rigabat. Ipsa quidē ante illum mortē oppetijt. Cumque non nihil temporis post eius mortem transisset, quiddam accidit, quo Imperatoris erga ipsam amor declaratus fuit. **Caput xix**

Asiduitate bellorum coactus Theodosius, tributū ciuitatibus extraordinarium imperauit. Hoc nouum uectigal non tulere Antiocheni: cumque plebs cerneret suspendi eos à quibus tributum exigebatur, cum alia aggreditur quæ facere solet, turba occasionem naçta seditionis, tum laudatiss. Placillæ (hoc enim Reginæ nomen fuerat) æream statuam dæmolitur, & per magnam partem urbis trahit. Quibus cognitis Imperator, pro eo ac æquū erat, ualde iratus priuilegia ciuitati illi ademit, & principatū uicinę attribuit ciuitati, quod illos ægerrime laturos esse existimabat. Diuturna enim erat cōtentio inter Laodiceos ac Antiochenos: sed incensurum se quoque urbem, & dissipaturum, ut uicus redderetur, minabatur. Magistratus etiam quosdam in ipso deprehensos facinore necauerat, antequā Tragedia Imperatori innotesceret. **Caput xx**

Hæc omnia quidē imperabātur, sed peracta nō sunt, impediēte lege, quā ferri ab Imperatore curauerat Magnus Ambrosius. Cum autem aduenissent, decreta minarū afferentes, Elebachus qui tū Dux esset, & Cæsarius præfectus Regiæ, (hunc gerentem honorē Romani Magistrum uocāt) omnes in metu erant, minas exhorrētes. Sed qui tum ad motis radicē debebant

degebant, pugiles uirtutis, multi tēpore illo ac praestantis. uarias monitiones hortationesq; admouerūt uiris illis. Macedonius autē diuinis. cōmunis uitae ignarus, Diuinā etiā scripturā prorsus imperitus, ceterū in mōtiū uerticib. manēs, dieq; ac noctu sanctas preces offerēs omniū saluatori, nequam Imperatoris ira territus, neq; cōsiderata potestate legatorū, in media urbe prehēsa chlamide ambos de equis iubet descēdere. At illi paruulum senē uiles panniculos amictū conspicati, primū despiceret: mox ductoribus quibusdā significantibus qua uir ille esset uirtute, de equis desiliunt, & cōtactis genibus eius, ueniā orant. Tum ille diuinā refertus sapiētia, hac est erga eos oratione usus. Nuntiate o amici Imperatori, non Imperatorē esse solū, sed hominē quoq; proinde nō Imperiū tantū uerum etiam naturā illi considerandā esse: cū enim sit homo, cōmunis generis subditos habere. Naturā autem humanā ad imaginē & similitudinē diuinā esse perfectā. Quare ne tam crudeliter ac immaniter imaginē Dei iugulari praecipiat, irritatum enim fabricatorē illius imaginis supplicio: quin & hoc cogitet, hac ab eo tam iracūde aere imaginis respectu geri. Quantū autē inter sit, inter animē, ac animalē, uiuentemq; & rationis cōpotē, nemini, qui quidē excors nō sit, obscurū esse possit: praeterea & hoc ei ueniāt in mentē facile nobis esse pro una aerea imaginē multas restituere. Ipsum uero facere non posse, ut unū saltem pilum interemptorū fabricetur. Hęc cū audissent admirādī uiri illi ad Imperatorē statim detulere, restinctaq; est flāma iracundiā ipsius, & loco minarū priorū excusationē scripsit, iracū suā causas reddidit. Non enim oportebat, inquit, si quid ego deliqui, tāta post mortē affici cōtumelia mulierem omni laude dignissimā. Sed aduersus me decebat armare offensos indignationem suam. Addidit, & hoc aegre se molestēq; ferre, quod cognouerit, nōnullos à magistratib. necatos. Hęc ego percensui, quod laudatissimi illius solitariae uitae cultoris libertatē obliuione inuolui indignū iudicarem, & ut ostenderē legis utilitatē, quā sua hortatione perscribi magnus Ambrosius curauerat. Hinc transtulit Imperator fidelis. aduersus errorem Graecorū studiū suū, legesq; scripsit, quib. mādabatur destructio lucorū simulachraliū. Cōstātinus enim magnus dignis. omni laude, qui primus exornauit imperiū pietate, cū adhuc insanire cerneret orbē terrarū, interdicto suo sacra dæmonū prorsus sustulit, fana tamē nō subuertit, sed inaccessa esse uoluit. Huius filij & ipsi paternis uestigijs institerāt. Verū Iulianus impietatem renouauit, & antiquae deceptionis succēdit ignem. At Iouinianus imperiū adeptus, rursus simulachrorū cultū prohibuit. Et Valētinian. magnus hīsdē legib. Europā gubernauit. Valens uero cūctis alijs quā delegissent, religionē, eiusq; cultū permisit, cū solis autem propugnatorib. dogmatū apostolorū bellare nunquā cessauit. Toto igitur tēpore ipsius imperij, & in aris ignis ardebat, & simulachra libationib. ac sacrificijs honorabātur, & in foro publica

A publica epula dabantur, & initiati orgijs Bacchi cum parmīs cursitabāt, canes discerpentes, insanientes, bacchantes, peragētesq; & alia quib. illorum magistrī festa celebrātur. Hęc omnia cum fidelis. Imperator Theodosius comperisset, funditus euulsa obuiioni dedit. Cap. xxxi

Sed Pōtificum primus opt. Marcellus usus armis legis cōmissa sibi urbis fana subuertit, magis quidē fiducia erga Deū, quā copiosa manu utens. Cuius & ipsum dignū memoria factū narrabo. Mortuo Ioanni Apameno rū Episcopo, cuius & suprā memini, surrogatus fuerat diuus Marcellus feruens spiritu, iuxta apostoli sanctionē. Venerat autē Apameā praetor orientis, cum tribunis duobus, & copijs eorū, tum multitudo metu militum quietata fuit. Ipse praetor aggressus Iouis fanum ingens, & multis ornamentis uarium, euertere, cum mirum in modum compactū firmumq; inuenisset, neminem omniū hominū arbitrabatur lapidum dissoluere cōcinnationē posse. Maximi enim erant, & inter se mire coaptati, atq; insuper ferro plūboq; reuincti. Hac perspecta praetoris desperatiōe, ad alias illū urbes dimisit, ipse uero Deū orabat, ut uiam destructionis demonstraret. Mane igitur quidam ultro ad eū uenit, neq; aedificator, neq; lapidicida aliūdue opificiū doctus, sed saxorū tantū ac lignorum baiulus: is igitur pollicetur Marcello, facile se fanum euersurū esse, duorū tantū, qui opus facerent, mercede petita. Quam cum diuus Pontifex daturū se promississet, tale homo ille molitur. Subiecta templi quatuor lateribus porticus, cumq; ea ipsum arduum cōcinnatū erat: columnae uero hanc sustinebant ingentes, & ad templi spatium congruente mēsurā, singulae explentes circulū cubitorū sedecim: saxi natura ualidissima nō facile cedebat ullis fabrorū ferrametis: has singulatim circūfostas subiecta oleagini ligni fulcebat substructione, atq; ita ab una ad aliam trāibat, donec tribus columnis foueas circūdaret, tum uero subiectis lignis immisit flammam: sed hanc pro natura sua dæmonis cuiusdā atrum spectrum absumere ligna non sinebat, sed resistebat ignis efficaciae. Cū igitur multiplicē inflammationis inutilē conatū experirentur, faciunt ea de re certiorē pastore, qui tum forte in meridie acquiescebat. Qui statim ad diuinū templū decurrens in uasculo aquā iubet afferrī, qua supposita sacro altari, ipse in facie humi prostratus, benigno supplicabat Domino, ne ulterius progredi dæmonis Tyrānidē pateretur, sed ut & infirmitatē illius detegere, & suā potentiā demonstrare uellet, ne qua hinc maioris detrimēti occasio infidelib. existeret. Hęc & alia huiusmodi precatus, figura crucis aquae indita, Equitiū quēdam Diaconali honore fide ac feruore munitū aquā sumere iubet, & uelociter currere, ac delatā ad flammā illi aspergere. Quo facto, cōtactus aquae impatiēs dæmon aufugit, at ignis cōtraria sibi aqua quasi oleo excitatus ad ligna statim adhæsit, & tēporis momēto absumpsit, cum colūnae sublatis è medio fulcimentis, cū ipsae collapsae sunt, tum secū aliarū duodecim ruinam

traxere, templiq; pars quae cum columnis fuerat coniuncta, una corruit illo. A
rum pondere conuulsa: fragor autem totam urbem peruagatus, erat enim
ingens, cunctos ad rei spectaculum conuocauit, ac comperta fuga aduersa-
rij daemones ad laudem omnipotentis Dei linguae illorum incitantur: atq;
diuus Pontifex, & alia fana diruit, de quo cum alias multas habeam, & qui-
dem admirabiles narratiões: (litteras enim ad uictores martyres dare, & ab
ipsis accipere consueuerat, & tandem ipse quoq; martyrij corona fuit redi-
mitus) eas nunc persequi super se debō, ne longitudine expositionis lectorib;
fastidium creetur, atq; hinc ad alia nunc transibo. Cap. xxii

Athanasio memorabili illi admirandus successerat Petrus, Petro Ti-
motheus, Timotheo Theophilus, uir magna intelligentia, animiq;
fortitudine praeditus. Hic urbem Alexandrinorū fraude simulachrorū liber-
rauit, nō enim fana modo funditus euertit, sed fallaciū etiam sacerdotū de-
ceptis nudauit molitiones: illi enim aereae aut lignae materiae excantatas effu-
gies ad parietes applicauerāt, sic ut his dorsa illarū admota essent, per mur-
ros uero occultū iter patebat, qua de adytis progressi itrepere intra ipsas ef-
figies possent, atq; ita de illis quaecunq; uolebāt, proloquebātur, parebātq;
omnes dicto, qui audierant talibus imposturis circumuenti. In hac igitur sua
populatiōe sapientiss. Pontifex populo fraudes istas demonstrauit. Ingres-
sus autem templū Serapidis, quod fuisse in toto orbe terrarum maximum
ac ornatiss. a quibusdā perhibetur, uidit signū ingens, cuius oēs magnitudi-
ne percellerentur. Ad quā accedebat falsa persuasio uulgi, terrae si quis pro-
pius adisset, motum exorturum, & omnia occidione interitura esse. Hos ille
sermōnes pro anicularum ebriolarum fabulis ducebat, spreta q; mole signi,
ut exanimi, quendam, qui cum securi a stabat, infligere uehementem ictum
Serapidi imperat, quo feriente clamor omniū de uulgata formidine existe-
re. At Serapis plaga accepta, neq; dolere, quod esset ligneus, neq; uocē emi-
tere, animae nimirum expers. Tum capite detruncato gregatim mures pro-
rupere: fuerat enim ille Aegyptiorum Deus musculorū domus: atq; ita fira
stulatim dissecto signo, alias quidem partes concremarunt, caput uero tra-
xere per totam urbem, aspectantib. ijs qui quondam adorarant, & infirmi-
tatem ipsius iocis insectantib. ad hunc modum omnia ubique terra, mariq;
fana simulachrorum fuerunt destructa. Cap. xxiii

Antiochia autē in praesulatu successit, Magno Meletio Flauianus, qui
cum Theodoto tot certamina pro salute ouiu subierat. Voluerat qui-
dem Paulinus inuadere ducatu ecclesiae illius, sed refragatus fuit sacerdotū
coetus, quod eum qui Meletij consilium respuisset, mortui solium capeffere
negarent oportere: esse q; æquum, ut pastor crearetur Flauianus, multis con-
spicuis laborib. quiq; nullum pro omnib. periculum adire unquam recusaf-
set. Hoc factum orienti diuturnis. odium Aegyptiorum Romanorumq;
excitauit

A excitauit: neq; enim inimicitiae istae unā cum uita Paulini sunt extinctae, sed
post eū obtinente solio ipsius Euagrii, indignationē erga Flauianū suā reti-
nuerunt, quāuis Euagrius cōtra legē ecclesiasticā ad illam dignitatē prouez-
ctus fuisset, Solus enim eum Paulinus multis canonib. praeteritis creauerat.
Nam nō permittunt hi morituro suffectionē, ac cunctos prouinciā iubent
cōuocari Episcopos, creatiq; uerant ullū, nisi tribus Episcopis praesentibus.
Sed horū illi nihil scire uolebant, cōmunitatēq; admitterēt Euagrii, & ad-
uersus Flauianū exasperabant Imperatoris aures. Interpellatus enim saepe
numero Imperator tandē Constantinopolim uenire, indeq; Romā profici-
sci illum iubet. Euagrius uero quod hiemē esse diceret, pollicitus se primo
uere imperatū facturū, reuertitur in patriā. Sed cum Romani Episcopi, non
admirabilis modo Damasus, uerū etiā successor illius Siricius, & huius Ana-
stasius piū Imperatorē uehementius aggredierentur, quod dicerēt Tyrānos
eū sibi aduersantes euertere, sed audaces cōtra Christi leges impunitos esse
pati, rursus accersitū illum cogere coepit, ut Romā proficisceretur. Tunc sa-
pientiss. Flauianus cōsuetā libertate usus, si qui Imperator, fidē meā, inquit,
culpant, tanquā peruersam, siue aiunt Pontificatu indignā uitā meam, ipsis
utar accusatoribus meis iudicibus, & stabo sententia illorum quaecunq; tulerint:
si discceptatio est de solio & praesidētia, neq; ego iudicium moror, neq;
cum uolentibus usurpare dimicabo, sed recedā, meq; praesulatu abdicabo.
Quare tu Imperator solio Antiochiaē cōmitte cuiq; libuerit. Tum Impe-
rator admiratus eius fortitudinē ac sapientiā, in patriā ipsum reuertit, & com-
missam pascere ecclesiam iubet. Ac multo sane tēpore post, eadem rursus
ad Imperatorē Romae accusationes Episcoporū delatae sunt, quod Flauia-
num ferret, neq; eius Tyrannidē opprimeret. Ibi Imperator, quod Tyrannidis
genus dicere eos iubet, quasi ipse Flauianus esset, nam patrociniū se
Flauiani suscepisse. Cumq; illi se cum Imperatore discceptare negarent pos-
se, Imperator eos hortari, ut deinceps coniungerent ecclesias, & cōtentiones
ponerent, stultasq; litigationes extinguerent. Nam Paulinum dudum mor-
tuum, ac Euagriū nō peruenisse uera uia ad praesulatu. Tum cunctas orien-
tales ecclesias Flauiani praesulatu defendere, praeterq; has habere etiā con-
iunctas cōmunicantesq; omnes Asiaticas & Pōticas, atq; etiam Thracias,
quinetiam toti Illyrico persuasum esse uniuerso orienti praesidere Flauianū.
Hac monitione admitta promittunt occidentales Episcopi posituros se ini-
micitias, & si legationē mitteret Flauianus, audituros. Misit igitur diuus Fla-
uianus Romam laudatos Episcopos quosdam, itemq; presbyteros ac dia-
conos. Horum omnium erat princeps Acacius pastorem curam Berceae
in Syria sortitus, omnibus in terrē, marisq; locis celeberrimus, Hic unā cum
alijs profectus Romam, longas istas inimicitias post annos decē & septem
sustulit, & pacē confecit ecclesiis. Quo cognito & Aegyptij deletō odio con-

cordiam sunt amplexi. Eo tempore Romanae ecclesiae ductor erat Innocentius, Anastasii successor, uir prudentia, sapientiaque clarus: Alexandrinae uero Theophilus, de quo & supra mentio habita est. Cap. XXXIII

ATque hoc modo fidelis. Imperator ecclesiarum pacem confecit, sed ante hoc tempus nuntiata Valentiniani morte, & Eugenij Tyranni de exercitu in Europam traduxit. Tum erat in Aegypto inter eos qui exercentur in philosophia religionis unus Ioanes nomine, qui particeps gratiae spiritualis multa rogantibus uetura praedicebat. Ad huc misit Christi amans Imperator qui percunctarentur, de bello suscipiendo aduersus Tyrannos, fuitque ab eo incruenta prioris belli uictoria praedicta, sed & altero superiorem futurum Imperatorem, uerum post ingentem caedem. Hac ille spe nisus, acie instructa cum hostibus conflagit, & multis barbaricis auxilijs amissis, magnum numerum hostium confixit. Ibi cum Duces paucos superesse dicerent ad praelium instaurandum, consulerentque differendum bellum, ac primo uere exercitu coacto hostes obruendos esse multitudinem, nequaquam placuit consilium fidelis. Imperatori: negabat enim tantum crimen saluari cruci adherescere patiendum, & tantam uim tribuendam confessione sua Herculis simulachro, Nam Imperatoris crux, Herculis autem simulachrum hostium copijs praeferebatur. Quibus hac fide memoratis, cum reliquiae exercitus tenues essent, & admodum animis omnes consternati, inuenta aedificu

επιπρονοητικῶς

la deprecatoria in montis uertice ubi castrametabatur, totam noctem, in illa supplicans omnipotenti domino, consumpsit. Mane autem cum galli cantare solent, somnus praeter sententiam eum inuasit, humiisque stratus uidere uisus est duos uiros candidis uestibus, uictos equis albis, qui bono esse ipsum animo iuberent, & formidine pulsa cum illuxisset armatum exercitum instructumque educere ad pugnam: se enim missos opitulatores propugnatoresque ipsius, esseque unum Ioannem Euangelistam, alterum Philippum apostolum. Hoc uiso conspecto a supplicando non destitit Imperator, sed maiore cura Deum precabatur. Idem uisum & militi cuidam oblatum fuit: qui cum Centurioni indicasset suo, adducitur ad Tribunal, & mox ad Ducem. Is rei nouitate motus Imperatori nuntiat. At ille non mea, inquit, causa hoc iste uidit, ego enim promissoribus uictoriae fide habui: sed ne quis putaret hoc uisum a me confictum esse qui tantopere cuperem conflagitare, itaque & isti demonstrauit opitulorum Imperij mei, ne testimonij autoritas deesset narrationi meae. Mihi enim prius hoc uisum communis dominus obtulerat. Quare omni formidine abiecta propugnatores & principes belli sequamur, neque quisquam uictoriam pugnantium multitudine aestimet, sed ductorum consideret quisque potentiam. Hac & apud milites locutus, confirmatis omnium animis, copias de monte produxit. Tyrannus quoque de procul conspecto hoste quem pugnaturum cerneret, suos instruit, ipse collem occupat

A occupat, iubetque Duces uiuentem uinctumque Imperatorem sibi adducere, Moribundus enim & cupidus, inquit, uita finiendae, nobiscum ille congregabitur. Sed iam ordinibus constitutis, multis partibus uincebant hostes numero, & Imperatoris copiae ita constiterant, ut posse numerari uiderentur. Cumque iam pugna utrinque inciperet & tela conijceretur, manifestam promissionis suae fidem fecerunt propugnatores illi. Coorta enim uis contraria hostibus uenti, auertit sagittas illorum & balistas ac hastas, neque ullius reuolui usus erat, neque uel legiones uel sagittarij uel funditores nocere Regis poterant copijs: quin etiam illatus puluis ingens in ora hostium, oculos aperire non sinebat, cogebatque defensionem palpebrarum ad oppugnatos illos adducere. At Regius miles nullo affectus tepestatis tantae detrimento, confidenter ad caedem hostium grassabantur. Qua re animaduersa & perspetta diuina opitulatione, abiectis armis ad petendam salutem hostes conuertebantur. Quam leni animo Rex concedens celeriter adducere ad sese Tyrannum imperat. Ibi illi procurrentes ad tumulum quem Tyrannus infederat, ignarus omnium qui iam incitatos ac anhelantes aduenire cernens, speraret properare ad se nuntios uictoriae. Quare igitur an ne & Theodosium uinctum, ut iussu sint, adducant. At illi, non eum quidem nos, inquit, sed ad ipsum te adducimus, hoc enim Imperium est uniuersum, hoc moderatis. Ita locuti de solio abrepto uinacula inijciunt, & abducunt captiuum illum qui modo tam magnifice fuisset locutus. Tum Rex in memoriam illi reuocata, delictorum in Valentinianum & impia Tyrannide, & scelerato bello aduersus legitimu imperium obiecto, etiam Herculis exprobrata imagine, & uana fiducia illius, iustam & legitimam contra eum sententiam pronuntiauit. Sic erat Theodosius in pace & in bello. Qui & semper peteret diuinum auxilium & nunquam illo fraudaretur. Cap. XXXV

HAnc uictoriam adeptus aegrotare cepit: tum filijs Regnum ita distribuit. Maiorem natu sibi in Imperio succedere, minore uero Europa tenere sceptrum statuit: utrumque hortatus ut pietatem perfectam custodirent. Hac enim & pax, inquit, conseruatur & bella conficiuntur, & hostes dantur in fugam, & trophaea excitantur, & conciliatur uictoria. Inter haec ille monita, animam efflat relicta sempiterna sui memoria superstite. Atque illi patri & in regni & in pietatis hereditate succedere. Caput XXXVI

NAm & Honorius Europae regno suscepto antiquum morem Romae digladiadi sustulit. Cuius rei haec fuit occasio. Proficiscebatur ab oriente Telemachus quispiam, qui in religione solitaria uita exerceretur, uenitque ita Romam, ubi forte abominandum spectaculum istud edebatur: descendentium & ipse in circum, ac dirimere concursum, & infesta arma tentauit. At spectatores caedis, furore perciti sitientis cruorem daemones lapidibus obruunt moderatorem pacis. Hac re cognita, Rex mirificus inter hunc qui

dem uictores martyres referri, illud uero nefarium spectaculum intermit-
ti, imperauit.

Cap. XXVII

Constantinopoli autē mortuo ecclesiae illius pastore Nectario, Arca-
dius cuius eius partis esset Imperium, certior factus in numerum acce-
ptum presbyterorum Antiochenisum, clarum orbis terrarum lumen Ioan-
nem, accersitum ipsum curauit à collectis Episcopis gratiae diuinæ admo-
ni, & pastorem maximae urbis declarari. Quod unum factum satis superq;
ostendere Regium erga diuinās res studium uidetur. Ea tempestate Anti-
ochiae diuus Flauianus praerat, Laodiciae Elpidius contubernalis quondam
magni Melitij qui certius illius administrationē representaret quam ulla ce-
ra impressi digiti formam. Atque hic successerat Magno Pelagio. Ut diuo
Marcello memorabilis Agapetus quem inter solitarios exercitatores excel-
luisse dictum est, haereticæ procellae temporibus. Seleucia uicinæ Tauro pra-
sistebat Maximus familiaris eximij Ioannis, Mopsuestiae Theodorus, do-
ctores ambo praclari. Splendebat & sapientia atque moribus, Diuus Aca-
cius in Berceae administratione, & Leontius Galatarum gentem pascebat,
multiformibus uirtutibus renidens.

Cap. XXVIII

Verum Magnus Ioannes clauo ecclesiae accepto, quorundā delicta li-
berè reprehendebat, & Regi ac Reginae optima subiiciebat. Sacerdo-
tes iubebat secundum leges uiuere. Qui auderent transgredi eos à sacris ar-
cebat: quod negaret frui sacerdotali honore eos oportere, qui uerorum sa-
cerdotū uitam non sequeretur. Atque hac cura non solum suā urbem com-
plectebatur, sed totam etiā in sex praefecturas diuisam Thraciā, & insuper
Asiam, quae undecim praetoribus regitur, Nec non pontum isdem legibus
ornabat, cuius praetores tot quot Asiae sunt.

Cap. XXIX

Sed cum Phoenicem cognouisset adhuc insanire daemnum cultu, solita
Sria uita exercitos & flagrantis ardore diuino collegit. eosq; instructos
Regijs edictis aduersus lucos simulachrales dimisit. Fabris uero euerenti-
bus templa & illorū mercenarijs, non soluebantur de Regio fisco pecuniae,
sed elatas opib. ac fide claras mulieres eo ille adduxerat, ut ambitiose illas
largirentur, proposita laude talis curationis, atq; ita relictae haecenus Da-
monum aedes ex imis fundamentis eruuntur.

Cap. XXX

Cumq; uideret Scythicum coetum Arianis ritibus captum, cōtra & ipse
coortus captus etale genus excogitat. Productis enim aliquot Scythi-
cae linguae presbyteris ac diaconis & sacrorum lectoribus, assignauit unam
ecclesiam, quorū opera multi qui aberrauerant recepti fuere. Nam & ipse
illo saepe ueniebat, & eodem eloquentes alios inuitabat, quibus dicentibus in-
terpres aliquis aderat utriusque linguae peritus. Atque haec ab ipso intra ur-
bem gerebatur cum plurimos seruaret deceptos praedicationis apostolicae
ueritate demonstrata.

Caput

XXXI

Certior

Certior autē factus quosdā pastorales Scythas accolae Istri, sitire qui-
dem salutem, sed non esse qui ad hanc sedandam latices illis suppedi-
tarent: comparauit uiros aemulatores apostolicorum laborum, eosq; ad Scy-
thas misit. Ego uero & in literarum lectione incidi scriptarū Leontio Ancy-
rano episcopo, quibus & Scytharum conuersio significaretur, & peteretur
idonei doctores qui in Scythiam mitterentur. Sed apud nos postquam in-
tellexit pestem Marcionis infecisse uicos aliquot, literas misit ad eū qui tum
pastor erat, hortans ut morbum istum repelleret, regijs etiam illum edictis
confirmās. Quanta quidem in animo illius fuerit ecclesiarum iuxta Diuum
apostolum cura, ex his satis poterit intelligi: sed & alia sunt quae libertatem
ipsius declarant.

Caput XXXII

Gaina qui gentis Scythicae esset, quam tamen barbaria uinceret, uir ty-
rannico animo, Dux erat illis temporibus, praefectus cum suis popu-
laribus tum Romanis & legionibus, & equitatu. Eum non solum alij omnes
sed etiam ipse Rex formidabat, quod suspicaretur tyrannidem illum moliri.
Erat Gaina labe Arianae foedatus. Petijt igitur à Rege ut unum ex diuinis
templis sibi concederetur. Cui cum Rex respondisset cogitationi sibi & cu-
rae eam rem fore, accessit Diuum Ioannem, & petitione Gainae illi exponit,
monuitq; quantum posset, & subinuit Tyrannidis affectationem, place-
req; sibi hac concessione refrenari animum barbari. At fortis uir ille, mini-
me tu isti Rex, inquit, quicquam huiusmodi polliceare, neque hortere me,
ut sancta canibus dem. Non enim possim facere, ut uerbum Deum diuina
oratione asserentes, atque celebrantes ejciam templo, & hoc tradam blasphemae
matoribus illius. Neque tu metuas barbarū istum o Rex, quin utroque me
atque illo accessito, tu modo cum silentio abside, at ego illius linguam frenā
bo, eoq; adducam, ne pergat petere, quod ipsum accipere fas non sit. His
auditis Rex laetus postero die ambos adesse iubet. Tum Gaina petitione
suam urgente, magnus Ioannes reclamans negabat, licitum esse regi quic-
quam aduersus diuina audere, qui quidem pietatem profiteretur. Gaina ue-
ro asserente, se quoque precum eodem habere debere: patet, inquit Ioannes,
tota tibi diuina aedes, neque adorare uolenti quisquam impedimento est.
Mea uero, inquit Gaina, pars à uobis disidet, cui simul atque mihi unum
templum peto, neque nullo hoc meo merito peto, ut bellicis certaminibus
pro Romanis exhaustis. Tum Ioannes: Multo uero tu maiore mercedem
accepisti, inquit. Nam & dux & consul factus es, teq; par fuerit considera-
re, qui quondā fueris, & qui iam sis: tum uero aspicere ad priorem inopiam
& hodiernam opulentiam: comparare etiam ueterem ornatum, quo indu-
tus Istrum quondā transijisti, cum eo quo iam cōspiceris. Vide igitur quam
modicis laboribus, quanta praemia tributa fuerint, & caue ne ingratus ey-
ga benefactores inueniatur. Hac oratione doctor orbis terrarum obturauit

Zz 4 Gainae

In Epiph. cor
hortē Celticā

In Epiph. Cel
ticae

Gainæ os, & silentiū imposuit. Aliquanto uero post diu celatā uoluntatem a Tyrannidis nudauit Gainæ, coactōq; in Thracia exercitu multa loca uasta bat ac deprædabatur. Quæ res max. uniuersis incussit terrorem cum principibus tum subditis, neque inueniebatur quisquam qui uel cōsistere cum illo, uel legationem ad ipsum obire non uereretur. cum omnes reformidarēt barbariem animi eius.

Caput XXXIII

Tum ab alijs timidis cunctis ad hunc fortissimū uirum deuentum est, qui nihil moratus, neque prioris refragationis, neq; nata ex illa discordiæ memoriam, animo prompto legationem hanc in Thraciam obiit. Qua re indicata Gainæ, recordatus illè qua libertate quōdam pietatem defendisset, occurrit Ioanni longo sane itinere, & manum ipsius applicuit oculis suis. Quin etiam liberos suos sanctis illius genibus admouit. Ita solet uirtus percellere, & pudore suffundere etiam inimicissimos. Sed liuor splendorem doctrinæ Ioannis sustinere non potuit, atque suis artibus usus Regiam urbem ac potius totum orbem terrarum spoliauit, lingua & mente illius.

Caput XXXIII

Atque equidē in hac parte narrationis nescio quid mihi accidere sentio. Expositurus enim factā iniuriā Ioanni, alias uirtutes autorū illius reuereri cogor. Qua de causa annitar, ut ipsorū nomina occultem. Hi ergo diuersa prætexentes inimicitiaē suæ, cum fulgentē hominis uirtutē ferre non possent, inuenere infelices quosdam accusatores, & manifestas calumnias futuras intelligentes, consilium longe ab urbe cōgregarunt. Tum Rex fide sacerdotibus habita, expelli urbe Ioannem imperat, qui neq; accusatione cognita, neq; parata defensione, perinde atq; conuictus omnium quorum reus esset, deserere urbem cogitur, & conferre se in oppidū maritimū, sitū in faucibus ponti, Hieron uocant: cumq; noctu terræ motus ingens ortus, & tota Regia in metu esset, legati mane ad exulem mittuntur, qui orarent, ut quam primū ad urbem recurreret, & nō sineret ulterius periculum progredi: post hos alij atq; insuper alij missi, completusq; legatorū turba Bosporus. Præterea re patefacta fideliss. populus obuius profectus cum cereis funalibus texere nauigij propōtidis fauces: atq; ita tum inimicorum turmæ disiectæ fuerunt: sed post non multos mēses cogunt denuo exiguntq; pœnam non prioris falsæ accusationis, sed functionis post expulsionē illius. Ioannes negare se in iudicium uocatum, negare accusationē audisse, suamq; defensionem opposuisse, dicere se absentem damnatū, & Imperatoris iussu in exiliū actum, itemq; reuocatum esse. At inimicis synodo coacta, alia cognitione opus non fuit, cum persuassent Imperatori legitimam illam & iustam esse sententiam. Itaq; non modo urbe Ioannem efficiunt, sed etiam deserto includunt oppidulo Armeniæ, cui Cucuso nomen, atque inde Pityunta traducunt. Hic est finis simul Romani Imperij atq; Ponti in ferocissimorum barbarorum

barorum uicinia. Sed benignus Dominus ad illum cœtū perducere uictoriae speciosa compotē pugilem non est passus, cum enim uentū esset Comana in senij & doloris expertem cum uitam assumpsit. Eius autē post tam præclara certamina corpus iuxta monumētum Basilici martyris deponitur, cū hoc martyr ipse per somnium fieri iussisset. Quot quidē Episcopi propter Ioannem sedibus suis pulsi ultima loca terrarū incoluerint, quotq; Religioſæ philosophiæ exercitores eadem passi sint, exponere & protrahere narrationem superuacaneū esse existimo, præsertim cum faciendū esse uideatur, ut mētionem tristium coerceam, neue prodā facinoris autores fidei socios. Dedere tamen pleriq; pœnas, & alijs suis casib. utili fuere documento. Hoc facinus in primis execrati sunt Episcopi Europæ, & se ab autorū cōmunitate separauerunt, quorū partem auxerunt accessione sua omnes Illyrici. Verum orientales fugere quidem pleriq; & ipsi cōmunitatē facinoris, sed corpus ecclesiæ non distraxerūt. Ac defuncto uita doctore orbis terrarum, non prius coniunctionē oriētalium, & Ægyptiorū, itemq; Bospori ac Thraciæ Episcoporū admiserunt occidentales, quam admirabilis uiri illius nomen ad reliquos defunctos Episcopos ascripissent, Arsacium quidem quī illi successerat ne compellatione quidem dignati. Atticum uero successorem Arsacij post multas legationes, & petitiones pacis tandem receperunt, cum ille Ioannis nomen reliquis ascripisset.

Caput XXXV

Erat tum Episcopus Alexandriae Cyrillus Theophili fratris filius, qui successerat in præfulatu patruo. Hierosolymis uero præerat Ioannes uir admiratione dignus, cuius ante quoque meminimus: Antiochensium pastor erat Alexader. Is in functione Pontificali ualde adiuuabatur à uitæ suæ gubernatione. Nam in ludo religiosi exercitus illa ante præfulatū trāsacta probauit, suam in diurno exercitio fortitudinē, cum docēdo, tum uita confirmādo doctrinā. Successerat hic Porphyrio, qui post Flauianū administrationē illā adeptus plurima reliquerat monimētā benignitatis suæ, excellenti sapientia præditus. Hunc tamē diuus Alexander superabat exercitatione & philosophia & tenuitate uitæ, & flumine eloquij, ac innumeris alijs donis. Idē factionē magni Eustathij, quod pridem Paulinus, & postmodo Euagrius fieri non suerant, cum reliquo corpore coniunxit, ex tempore festiuitate instituta, cuius similitudo nemo unquā uidit. Nam consentienti bus omnibus in fide assumptis, quiq; in sacerdotali ordine, quiq; extra hūc essent, processit ad congregationem illorum, & illis adiunctis psallentibus, unoq; concentu celebrationis concinnato, de paruula quæ occasum spectat porta, usque ad max. templū totū forum hominib. impleuit, quodam rationali quasi flumine immisso, ad præterfluentis fluminis similitudinem. His conspectis cum Iudæi tum Ariana labe fœdati, tum uero exigua Græcorū reliquia ingemiscerāt, ac lamentabātur, cū & alios fluuios, in mare ecclesiæ ferri

ferri uiderent. Hic magni Ioannis nomen primus in ecclesiasticum codicem A
retulit.

Cap. XXXVI

Postea & reliquias ipsas doctoris in Regiam urbem transtulerunt. Tum
rursus fidelis populus in nauigijs pro terra usus pelago, fauces Bospori
iuxta propōrīdem lampadib. contextit. Hunc thesaurū urbi intulit Imper
rator, qui hodie rerū potitur, qui & aui nomē sortitus est, & pietatem incor
ruptam custodiuit. Qui ocalis atq; facie in arcam procumbens errati paren
tum suorū ueniam precatus est, quam daret ille in se per ignoratōnē admis
so. Iam pridē enim parentes mortui fuerant, ualde puero orbo ipso relicto.
Sed orbitatē sentire patrum & maiorum eius Deus non est passus. Nam &
pie illum educari curauit, & imperium seditionib. nō sinit turbari, & Tyran
nicos refrenauit animos. Quorum semper ille beneficiorū memor autorem
laudib. celebrat, habetq; socias celebrationis sorores, quę tota uita sua uirgi
nitatē colunt, pro max. delicijs putantes diuinas meditationes, & pro cumu
latissimis thesauris egentiuū usus. Ipsum sane Regem cum plurima sint quę
decorant, In primis benignitas exornat, & mansuetudo & animi tranquillitas
omnis perturbationis expers, necnon fides pura ac celebris. Cuius &
ipsum certis. afferam argumentum.

Caput XXXVII

ERat quispiā religiosi exercitiij cultor, uir animo audace, is accedit ad Im
peratore, & nescio qua de re preces illi admouet. Quod cum saepe fru
stra faceret, ecclesiastica Imperatori cōmunitate interdicit, & iniecto uinculo
discedit. Ac fidelis. Rex reuersus in Regiā cum tēpus esset conuiuij præ
sentibus omnibus conuictoribus negauit se, nisi uinculo solutū capturū ci
bum. Itaq; ad Pōrificē unum ex familiarissimis mittit, qui oraret, ut curaret
ab eo laxari uinculū qui imposuisset. Cumq; Episcopus diceret, non esse ab
uño quoq; temere admittendum uinculum, declararetq; iam esse ipsum so
lutum, nō suscepit solutionem, donec ægre repertus autor restituit ecclesiæ
cōmunitatem. Ea erat fides erga diuinas leges Imperatoris. Qua etiā indu
ctus simulachrorū reliqua fana funditus dirui imperabat, ne quod posterit
tati, uel uestigiū pristini erroris compareret, atq; hanc sententiā ille inseruit
proposito hac de re edicto. Quorū quidē bonorum seminū perpetuo capi
pit fructus. Prouidētem em̄ sibi habet huius uniuersitatis dominū. Itaq; cū
Rhoilus pastoralū Scytharū dux Istrum cum ingenti exercitu traiecisset,
& uastata ac direpta Thracia, oppugnata Regiam urbē se primo impetu
capturū euersurumq; minaretur, fulmine Deus adactū cum ipsum exussit,
tum copias perdidit uniuersas. Cui nō dissimile quod bello Persico accidit.
Cum enim Persæ distineri uarijs occupationibus Romanos cernerent, ru
pto fœdere expeditionē in uicinos mouerūt, neq; quisquā illis auxilio ade
rat, quod confusus pace facta Imperator & duces & milites ad alia bella mi
sisset. Tum igitur Deus illos largissimo perfusos imbri, & uehementi gran
dine

Adine immissa perficere, ut ceperant, iter non sinit: cursum etiā equorū compe
scuit, ut uiginti diebus, totidem uix stadia progredi possent, atq; interim &
duces accurrerunt, & miles coactus est. Sed & superiore bello hos ipsos ob
sidentes cognominem Imperatori urbem risui exposuit. Quam cum oppu
gnaret Gororanes admotis innumerabilib. machinis, arieteq; adacto, &
extractis turribus, restitit illi solus diuus Pōtifex, Eunomius nomine, & ma
chinarum appulsarū retudit impetū: iamq; nostris ducibus prælio sese non
committere, neq; subuenire oppugnatis audentibus, ille sese hostibus oppo
nens incolumem urbē cōseruauit. Cumq; unus ex Barbaricis Regib. solita
blasphemia, & Rabsacis ac Sennacheribi furore concitatus, diuinū se incen
surum templū minaretur, non tulit rabiem diuinus ille uir, & fundā in mo
nia constitui, ubi illa cognomento Thomæ apostoli nuncupabantur, appli
catoq; ingenti saxo in nomine eius qui blasphemaretur, emitti iussit, quod di
recte illatum in impiū Regem, abominandum illius os, & totum caput com
minuit, & cerebrum humi dispersit. Hoc conspicatus ille qui exercitū coege
rat, & urbem se capturū sperauerat, mox discessit, re ipsa confessus se uictū
esse, metuq; perculsus pacē ac fœdus fecit. Tantæ est omnipotēti Regi no
ster Rex curæ: namq; & illius se ipse seruum fatetur, & conuenientem exhi
bet cultum domino suo.

Cap. XXXVIII

ATq; hic restituit magni orbis terrarū luminis reliquias cupidissimæ ci
uitati. Quod quidem aliquanto post factū est. Innocentio uero opti
mo Romę Episcopo successit Bonifacius, & huic Zosimus, itēq; huic Cele
stinus. Hierosolymis autē post admirabilē Ioannem Praylio ecclesiæ cura
cōmissa fuit, uiro conuenientis plane nominis. Verū Antiochiæ post diuum
Alexandrū præsul est factus Theodorus unio castitatis, mansuetudine ex
cellens, uitæ perfectione ornatus. Hic Apollinaris curiā alijs ouibus adiuua
xit, in summo cum ecclesia illas coniungendi labore, etsi cōplures insigniter
illa labe contaminati in proposito permansere.

Cap. XXXIX

EA tempestate Isdigerdes Persarum Rex ecclesiasticū bellū mouit, hac
occasione. Audas erat Episcopus multiformib. præditus uirtutibus. Il
le intempestiuo ardore instigatus pyreum subuertit, ita uocat ipsi templum
flammæ, Numen enim flammā esse putant. Qua de re per magos Rex cer
tior redditus, accersit Audan, ac primum clementer accusatū instaurare py
reum iubet. Quod cum se negaret Audas facturū, minatur rex omnes se ec
clesias euersurū esse, utq; fuerat minatus fecit. Cumq; mandasset diuum il
lum uirum interfici, tum deinde omnes ecclesias dirui iubet. Atq; ego sane
non tempestiuam fuisse pyrei subuersionē existimo. Nam neq; diuus apo
stolus cum Athenas uenisset, & uidisset ciuitatē obnoxiam esse cultib. simu
lachrorum, ullā aram quā ipsi uenerarentur subuertit, sed oratione & igno
rantiam illorū reprehendit, & docuit ueritatem. Cæterū dirutum instaurare
noluiffe

à mansuetudine facta uoce

πυρεου

noluisse ac praepertauisse mori, id uero admirabile, & coronis dignum ducor, non enim in ullo discrimine ignis adoratione, & fani aedificationem pono. Sed hinc citatus turbo grauissimas undas, atque saeuissimas incussit pietatis alumnis, & elapsis iam annis triginta durant adhuc fluctus a Magis tanquam procellis uentilati. Magos autem uocant Persae eos qui ex elementis Deos faciunt, quorum nos fabulas alio libro exposuimus, ubi & dissoluimus mendacia ipsorum. Ac mortuo quidem Isdigerde post patrem defunctum Goranes filius una cum regno, etiam bellum suscepit aduersus pietatem, atque ipse moriens ambo quoque coniuncta filio suo reliquit. Genera autem suppliciorum, & exquisiciones poenarum quibus pios excruciauerunt, non facile poterunt oratione exponi. Aliorum enim manus, aliorum dorsis pelles detrahere, aliorum capita a fronte usque ad mentum nudarunt cute, alios dimidiatis arundinibus circumdedere, astrictis his atrocissimis uinculis, ita quidem, ut qua parte dissectae essent arundines nudo corpori applicarentur. Atque ita inde uel extraxere singulatim arundines dilacerantes per summum dolorem cutem. Multos lacubus accuratè obturatis includere, collecta eodem glutinum multitudinem, a quibus corpora pugilum pietatis depascerentur, alligatis quidem manibus ac pedibus ne abigere bestias a se possent. At glutines fame compulsi paulatim sanctorum carnes, diuturnum & uehementem per cruciatum absumebant. Quin etiam his grauioribus poenas excogitarunt magistro usi illo naturae perueriore, & ueritatis hoste. Non tamen uicere fortitudinem pugilum. Sua enim sponte accurrebant cupidi mortis conciliatricis uita. Faciam autem mentionem duorum aut trium, de quibus & aliorum fortitudo intelligi possit. Erat illustris admodum Persa nomine Hormisda gente Achamenides, cuius pater praecipuas gessisset praeturas, hunc cum Rex cognouisset esse Christianum, accessitum abnegare iubet seruatorem Deum. At ille neque iustum esse, neque utile imperium Regis dicere, Nam si quis didicerit, omnium rerum Dominum Deum contemnere, & illum abnegare, facile ipsum etiam Regem despecturum esse, qui certe homo sit, mortalis conditionis. Quod si poena dignus habetur, o Rex, aduersarius aliquis regni tui, quanto est maiore dignus, qui omnium rerum factorem abnegauerit. At Rex quem aequum fuerat admiratione profequi sapientissima dicta, spoliavit illum, & opibus, & honore, & ducere nudum camelos, qui in exercitu essent, renone solummodo incinctum imperat. Post multos uero dies despiciens de testudine Rex, uidit optimum illum uirum ustulatum solis aestu, & puluere respersum, tum recordatus paterni splendoris, accessit ad se indutum linea tunica mandat, ratusque cum priore malo, tum illa sua benignitate mollitum esse animum ipsius. Nunc saltè, inquit, contumtionem pone, & abnega fabri filium, sed Hormisda diuino repletus seruore tunicam dirupit, & abiecit cum his uerbis. Si ideo me sperasti pietatem deseraturum, habe tibi donum tuum unam cum impietate. Hac illius uisa fortitudine Rex

Ad Act. c. 19
Epiph. & ipse
aliter legit

καταρτη
συνταξ

A Rex efficit Regia nudum. Suenem cui ceterum serui essent, ausum reclamare sibi, neque omnium rerum factorem uolentem abnegare, sciscitatus qui nam omnium seruorum illius esset deterrimus, ei dominationem in alios, atque etiam priorem herum tradidit, eidemque & coniugem domini matrimonio copulauit, ita de sententia se sperans deducturum propugnatorum ueritatis. Sed longe spe sua falsus fuit, habebat enim aedificatam Suenes domum in petra. Coniecit & Benjamin diaconum in carcerem, post annos autem duos legatus Romanorum qui alijs de causis aduenisset, liberationem impetrauit diaconi: uetuerat tamen Rex communicare Christianam illum doctrinam cum magis, seruaturum hoc eum legato promittente. Ceterum Benjamin fieri posse negabat, neque se lucem quam esset consecutus, adempturum alijs, docere enim sacrum Euangelium quanto supplicio dignus sit occultator talenti sui. Sed hos sermones celatus Rex solui uinculis diaconum iubet. At ille ut ante fuerat, solitus, & ab interitu conseruabat, quoscumque potuerat, & omnibus impertiebat lumen mentis. Hoc post anni spatium indicato Regi rursus iubetur ille abductus negare Deum quem adoraret. Tum ille interrogat, quo dignum ducat Rex desertorem regni sui, & electorem alieni: cumque Rex respondisset morte & ultimo supplicio, ibi igitur uir sapientissimus, quam poenam, inquit, mereri censet desertorem factoris ac creatoris sui, atque deitatem, debitumque illi honorem alicui conseruo suo tribuentem. Qua oratione irritatus Rex, iubet uiginti acutis calamis digitos manuum ac pedum illius per unguis transfigi, quos cruciatus cum illum pro nugis putare cerneret, alium calamum acutum impingi uerendis illius, & attrahendo, ac infigendo ineffabili dolore illum affici. Tum demum impius & immanis Rex stirpem nodosam & ramosam in serdem diaconi adigi imperat, tum ille fortissimus pugil tandem animam exhalauit. Sed & alia innumera ausi sunt facere isti impij. Neque mirandum ferri ab omnium rerum moderatore tantam feritatem atque impietatem. Nam & ante Imperium magni Constantini omnes Romani principes insanierunt in sodalium ueritatis, ac Diocletianus ipso die salutaris passionis uniuersas in Romano orbe ecclesias diruit. Caput XL

Sed nouem praeteritis annis rursus ille multipliciter aucta, ornataque florere, at Diocletianus unam cum impietate interijt. Sed & huiusmodi bella & ecclesiarum uictoria praedicta fuit a Domino, ipsaque res docet utilioribus esse belli impetum quam pacem. Hac enim delicati, & immites ac timidi reddimur: at bella, & mentem exacuunt, & praesentia tanquam fluxa, spernere docent. Quae quidem a nobis alibi disputata sunt. Eo uero tempore quo diuus Theodotus Antiochenam ecclesiam regebat, moritur Theodorus Episcopus Mopsuestias, cum omnium ecclesiarum Doctor, tum haereticae cohortis profligator. Hic Diodorum magnam audierat, comilito & socius diuinis. Ioannis, qui simul se rigandos praebuerant illius spiritualibus laticibus. Sex

hic & triginta annis p̄sul fuit, aduersus Arianum, & Eunomianū dogma quasi in acie dimicans, necnon latrocinium Apollinatis compescens, & quibus optimam herbam subministrans. Huius frater Polychronius pascebat cum summa utilitate ecclesiam Apamensium, in maxima cū doctrinæ suauitate, tum uitæ splendore. Sed ego sine hoc loco factō, narrationis institutæ lecturos obtestor, ut rependere preces uelint labori meo. Tempus quidem historia nostra exequitur annorum c v exordio sumpto ab Ariana rabie, atque hoc exitu laudatis, uirorum Theodori ac Theodoti mortis.

FINIS.

CATALOGVS CAESARVM
CONSTANTINVS ð ueras. I
TEMPORA IMPERATORVM
BREUITER ANNOTATA.

- C**onstantinus Imperium tenuit annis, minus duobus mensibus triginta & uno, tredecim solus, ingressus in regnum
- ab ur. con. A ANNO ab urbe cond. M XX XIX, quæ ratio ex eo ducta est, quod No-
M. xxxix. uam seu orientalem Romam condidisse traditur, circiter annum XX IIII Imperij, & eum fuisse urbis cond. M L XIII Græci tradunt.
- A. V. C. A. ANNO ab urbe cond. M L XX, decessit Constantinus magnus.
M. lxx. COSTANTIVS cum fratrib. XIII. solus XI annis Imperator fuit, omnib. XX IIII. de quib. si v deducatur, qui abiire dum fratris interfector su per fuit. VII I illi tantum soli relinquuntur anni.
- A. V. C. A. IULIANVS annis II.
M. xc. IOVIANVS non uno toto.
- A. V. C. A. VALENTINIANVS cum Valente A. XII. minus tribus mensibus.
M. xcix. VALENS cum Gratiano & Valentiniano, VALENTINIANI, ff. ann. III. omnibus XV.
- A. V. C. A. GRATIANVS cum fratre Valentiniano & Theodosio an. VI.
M. C. xv. VALENTINIANVS cum Theodosio an. VII. omnib. XIII.
- A. V. C. A. THEODOSIVS cum Honorio & Arcadio ff. an. III. omnibus aliquot
M. CXXXIX mensibus plus XVI.
- ARCADIVS cum fratre an. XIII.
- A. V. C. A. HONORIVS cum Theodosio fratris F. annis XVI. omnib. XXIIX.
M. CLVIII THEODOSIVS an. XXVII. cum Valentiniano consobrino.
- VALENTINIANVS IIII cum Martino, omnib. circiter XXX.
- Ita conficiuntur à Constantino usq; ad Leonem anni CLVIII. quos alii qui in CLIII contraxere, & à XIII an. Imperij Constant. in quem referatur Alexander aduersarius Arii usque ad Theodosium, in cuius imperium Celestini

A Celestini pontificatus incidit, conficiuntur anni c v, quod tempus se executum narratione sua Theodorus scribit.

ANNOTATIVNCVLAE AD HISTORIAM THEODORITI, LVCIS NON NIHIL ALLATVRAE LECTORI.

In capite octauo, ubi dicitur hanc quæstionē de Coessentialitate filij agitatam, ante annos 130. & extare patrum, ea de re libros, sentit Artemonius hæresin, de qua extiterit postea Samosatensis Pauli & Luciani, quæ ipse ipsa de ueteri Hebionitis, quasi fonte fluxerit.

Docebat Samosatensis uerbum Dei Christum esse non naturaliter, sed gratia & beneuolentia Dei. Nec minus in alijs sanctis, atque se adeo ipso in esse uerbum Dei, quàm in Christo fuerit.

De Meletio qui Arianis se coniunxit, quærendum an is sit quem faciundia & doctrinæ nomine tantopere laudat Eusebius, fugisse certe scribit supplicia Christianorum.

Capite 25. In conuersione Epiphaniij Valerianus memoratur, in Græco proprium nomen est omisum. Fortasse interpret addidit euidentiæ causa. Significatur autem pater Galieni, Licinius Valerianus, qui τολοβδο fuit dictus. Hunc crudeliter grassantē in Christianos uictum in Mesopotamia Saporex rex Persarum cœpit, & oculis effosis contumeliosiss. tractauit.

Capite 30. Quærendum num idem sit Mares Chalcedonēsis Episcopus, Arianorum fautor, & obiurgator Iuliani apostata cæcus.

CATALOGVS EPISCOPORVM

- onstantinopolitani Episcopi, qui fuerunt hoc tempore cuius est historia Theodoti.
- Petrus Alexander,
Paulus, & pulso Paulo Eusebius Nicomediensis, quo mortuo extitit *χρισμα* Macedonianum, sub Constantio.
- Macedonius, abdicatus.
- Eudoxius, qui Antiochenam sedem cum hac mutauit.
- Demophilus *χρισμα*
- Gregorius Nazansenus curator ecclesie Constantinopolitane.
- Maximus philosophus Cynicus, abdicatur.
- Nectarius prætor urbis paulo antè baptisatus, sub Theodosio.
- Ioannes Antiochenus cognomento Chrysofostomus, sub Arcadio.
- Arsacius frater Nectarij admodum grandis nati. Atticus.

ALEXANDRINI.

1 Petrus. 2 Achilles. 3 Alexander sub Constantino.

Athanasius

Athanasius, *μεγιστον και δυνατηρον οχισμα* sub Constantino, Constantio & Valente.

Ariani Episcopi uiuente Athanasio.

Eusebius Emisenus designatus praesulatum metu non inijt.

Gregorius. Georgius Cappadox, occisus sub Iuliano ab Alexandrinis non absq; suspitione subornationis Athanasiana.

Athanasius restitutus sub Iuliano, hoc post captum praesulatum an. XLVI defuncto Petrus creatur episcopus.

Petro pulso substituitur Lucius a Georgio quoda presbyter factus, & Samosatensis Episcopus.

Restitutus Petrus pulso Lucio.

Timotheus frater successit in locum Petri mortui.

Theophilus Cyrillus Theophili fratris filius.

ANTIOCHENI

Tyrannus. Vitalis. Philogonius.

Eustathius, *οχιμα*, pellitur in exilium Eustathius, & surrogatur Arrianus

Eulalius, quo mox mortuo, Eusebius Palaestinus designatur, obire functionem noluit. Substituitur igitur,

Euphronius, & huic Placitus,

Stephanus abdicatus. Leontius.

Eudoxius Episcopus Germanicae.

Melitus suffragis omnium ex Armenia accersitus factione Arrianorum pellitur. in cuius locum sufficitur

Euzoius, diaconus quondam cum Ario damnatus.

Paulinus Orthodoxis post pulsum Eustathiū praesuit, unam aedem tenuit Antiochiae.

Melitus reuersus ab exilio, *οχιμα*, Paulini, cum praesulatum peteret Paulinus & Apollinaris.

Apollinaris abdicatur, sed Eustathiani praesule Paulino a reliquis separati longo tempore manserunt, sed & Apollinaris, Vitalem creatur Episcopum,

ipse concessit Laodiciam, post Melitium creatur

Flauianus, & Paulinus surrogat ipse sibi Euaagrius.

Flauiano successit Porphyrius.

Alexander restitutor unitatis factionis Eustathianae & Melitiana.

Theodotus.

HIEROSOLYMITANI

1 Hermona. 2 Macarius sub Constantino.

3 Maximus. 4 Cyrillus: abdicato Cyrillo Episcopo occupat illa ecclesia

Herennius, post hunc

Heracius, post hunc

Hilarius

A Hilarius, sub Theodosio principe, cum restituitur Cyrillus, cui successit Ioannes Praylius.

ROMANI

1 Miltiadis.

2 Syluester successor.

3 Marcus a Theodorito omissus.

4 Iulius.

5 Liberius, hoc exulante praesuit ecclesiae Foelix.

6 Damasus successit reuocato Liberio, Vrsino qui tum quoq; factiose creatus esset, abdicato.

7 Vrsinus, qui quidem Theodorito est Siricius.

8 Anastasius.

9 Innocentius.

10 Bonifacius.

11 Zosimus.

12 Celestinus.

INDICATIO HAERESEON QVA

RVM IN HOC SCRIPTO MENTIO FIT.

DE ARIO.

Arius presbyter Alexandrinus literatus uir, ambitiosus, quo suum nomen & famam celebraret, usitata & consueta doctrina derelicta, nouum dogma promulgat, uel potius Artemonis, & Pauli Samosatensis impietatem renouatam eliminare aggreditur. Hic damnatus in consilio Nicæno, aliquantisper quidem latuit Alexandriae, sed minime quiescisse illum apparet, ita breui tempore uires ingentes illa factio sibi comparauit. Cum autoritate suffultus principis Constantini peteret ecclesiam, communicatus cum Alexandro Constantinopolitano, inter eundem in sellam secedens, turpi sine uitam clausit.

DE MACEDONIO.

Post Paulum Constantinopolitano successore Alexandri, & relegato ad potium Thessalonicam, ambire Macedonius praesulatum, sed tum occupauit Eusebius Nicomediensis: quo mortuo, cum Paulus clanculū prius Romam profectus, autoritate occidentaliū suffultus, ad praesulatum reuertetur, in exiliū actus Cuculum, interimitur. Ita capeffit illa sedē Macedonius, crudelis erga omnes dissentientes. Is & exercitū, Paphlagonum multitudini immisit, qui essent factionis Nouatianae: qui desperatione ad arma cōpulti, cum suorum miserabili strage exercitum deleuerunt. Idem ossa Costantini Magni ignorante Constantio in aedem Acacii transtulerat. Itaq; inuisus imperatori spoliatur praesulatu, non admodum tuentibus eum Ariamis, uel potius sabuertentibus. Quauis enim filiū Coessentialem cum patre

Bbb esse

esse non fateretur, tamē ne factum quidē aut cōdituram dicere sustinebat. Sed sanctum spiritū creaturā plane esse dicebat. Cuius hæreseos & ipse autor fuit: nam antea non uenerat diuinitas S. spiritus in quæstionem. Quod etiā testatur Basilius in expositione fidei Nicenæ per scripta Antiochenis, his uerbis. Indefinite quidē de Spiritu sancto mentio fit, Nōdum enim ex ortis hostibus spiritus, abdicationem eorū qui spiritum sanctum cōditum, & seruilis naturæ esse asserent, non expresseferunt. Nihil enim omnino in diuina & beata trinitate conditum inest. Hoc dogma amplexi sunt Eustathius Sebastianus & Basilius Ancyranus Episcopus.

DE EUNOMIO ET AETIO.

Aetius *ἄθεος* cognominatus, Antiochenus, patre Gregorio milite ortus, relictus admodum puer morte patris inopia cōpulsus ad opificium perdiscendū accedit: aurifex exitimius factus, cum natura ad maiora incitaretur, ad sapientiæ studium, & literatas artes conuertitur. audiuit Paulinum Tyrium adhuc uiuente Constantino, postea Eulalium qui tertius & xx. Episcopus Antiochiæ à temporib. apostolorū fuisse traditur. Cum uis esset magna ingenij, & acrimonia in differendo, exquisita oratio, neq; ulli iam cederet: multos etiā in disputationibus pro arbitrio agitaret, ferri diutius nō potuit, cū multi dignitate, & autoritate prestantes uiri ab adulescente adhuc redolente officinā se uexari dolerent. Ita relicta Antiochia Anazarbū cōcessit, ubi quasi uires collegebat, cum exercendo se dialecticis & contentionū artibus, tum scribendo nō solū mediocrib. sed etiā ipsi imperatori Constantino, tum etiā uitæ, uictusq; ac ornatus simplicitate ac tenuitate. Hunc Ariani dogmatis defensorē fuisse cōstat: sed ea subtilitate ac ita presse tractabat, ut fraudes ueriti ipsi etiā Ariani nō magnopere pro illo laborarēt, quare à Leōtio diaconus creatus mox abdicatur. Erat Leontius uir prudēs, minime tumultuator, dissimulare iniurias, tegere suā sententiā, etate grauis moritur. Fuit & alius Leōtius Tripolitanus Episcopus, de quo sententiæ historicorū uariant. Nā tradunt inter subsidia Arii aliqui damnatum, & Ariani scriptores inter suos posuere, alij egregium uirū & pene immodicē tenacem dignitatis Episcopalis aduersus Eusebiam Augustam perhibent fuisse. Memorabile est quod traditur: Cum quodā tempore in cœtu Episcoporū Constantius de ecclesiasticis multa uerba faceret, & promulgaret constitutiones, omnibus alijs approbantibus, hunc solum obstinate tacuisse. Tunc imperatorem quæsiisse: cur ipse inter omnium sermones solus teneret silentium. Ibi respondisse Leontium: Ideo fieri quia cogitans miraretur apud se, quod ab ipsius negotijs tantum suppeteret temporis aliena, ut curaret. Bella enim & tempus illi gerendam, nunc ijs posthabitis desiderare inter episcopos, & statuere de ecclesiastica administratione, quæ ad ipsum nequaquam pertineret. Fuit & alius Leontius hereticus Arianus

nus

Anus Antiochenus. Fuit & Leontius uir pius monachus sub Leone. Sed Antiochenus Episcopus Leontius callide fouebat, & pacem ciuium & Aetij doctrinam. Utebatur notatio Aetio Eunomio uito propto & acri, hūc fecere Episcopus Cyzicenum. Tuebatur autē Eudoxius, qui post Leontium inuaserat Antiochiam, & hac relicta Constantinopolim, is igitur tuebatur Aetium atq; Eunomiū, sed Eunomius cum audacia non deesset, intelligentia deiciebatur. Aetij igitur in super elimare, & expolire subtilitatem, sed in sacris literis, neq; cogitatione, neq; lectione multum uersatus temere impietatem effundere. Hic cum quid proposuisset explicandū percipiosa oratione utebatur, quod sentiret nō satisfacere se susceptę rei. Itaq; multis uerbis absumptis, ad metam anhelans, haud fere pertingebat, quare in illa copia ingenti orationis per quā tenues & leues sententię fluctuabant. Scripsit septem Tomos in epistolam Paulinā ad Romanos. Hic relegato Aetio aliquantisper consilio Eudoxij impietate celat: postea illa prodita Cyzico pellitur, & heresiarcha manifeste fit, à quo dicti sunt Eunomiani iisdem cum Aetianis, nam hæc posteriorū appellatio usitator. Dissimilitudinē introducebant inter filium & patrem, & illam de nihilo, Arianam impietatem astruebant. Neque tam sententia quam discensione ab Arianis discrepant.

DE PAULO SAMOSATENSI.

Paulus Samosatensis Episcopus Antiochiæ Manetis temporib. potente rerum Aureliano, nudum hominē seruatorē Christum fuisse dicebat, inq; ipso tanquam alijs in Prophetis habitasse uerbum dei. Itaq; constituebat, duo diuersa & separata, alium Christū, aliud uerbū Dei in Christo fuisse asserens. Hinc propagatę omnes uesanię, uel humanitatis uel diuinitatis naturam eripientes Christo, qui Deus & homo unus Christus est, non cogitatione, sed naturaliter. Paulus filiū dei editum Mariæ uirginis partu non esse sempiternā substantiā seu personā, Christū cōmunis modi & naturæ hominē fuisse, per summā impietate docebat, ab hoc Pauliani dicti.

DE MANICHÆIS.

Manichæi siue ab autore hæreseos appellati, seu à Manete discipulo Budæ, præstigiator hic erat & supersticiosus. Christū nō uero corpore humano in terris uersatū docebat, sed ad humanā formam descripto, & ad usum commodato eorū, quæ in terris facere ac perpeti uideretur, quorū nihil reuera gereretur. Naturā hic humanā tollebat: Vetus testamētū, ut exitiale & nocēs abijcere, Nouū retinere tanquā salutare. Scelera quædā uitæ & nocturna sacra exercuisse hunc traditur, uerum de his non laborandum, cum uideri conficta possint. Sed illius abominandæ impietas doctrinæ ea fuit quam exposuimus, præter quæ & assertio est illius duorū numinum, à quorum uno bona ab altero mala originem haberent, quæ implicatur cum prioribus uesanijs, Cerdonis, Marcionis, Valentini.

Bbb 2 DE AVDEO

DE AVDABO.

AVdæus Syrus Manichæorum dogmata clâculum probare creditus, assererat Humana forma deum esse, ἀνθρώπου μορφῆς ἵσθαι huius sectæ, tores dicti. Arripuerit hoc dogma max. imperiti & Ægyptij Monachi. Simulabat autem hæc factio magnam uitæ innocentiam ac castitatem: recedere a communitate ecclesiastica se dicebant, quod in illa ferrentur scœnatores & impuri.

DE MESSALIANIS.

Messaliani uoce significante peccatores appellati, qui & ἰννοσιασῶν à numine quo corripentur. Fructificatio quædam Phrygum & Montani sectæ, plerique celantes suum dogma ab ecclesia nõ seiungebantur, neque quicquã momenti habere cõmunitatem illam in utramque partem aiebant.

DE LUCIFERIANIS

Luciferiani à Lucifero dolente suam autoritatem in creatione Episcopi Antiocheni spretam, secta originem duxit. A quibus in Alexandrino conuentu recepti damnabantur. Hæresis in sola ambitione fundata, neque sane late peruagata. Hæc enim arma semper fuere cõtentionum in ecclesia, prætextus ueræ fidei, & pietatis asserendæ. Et seruire coacta fuit eximia res cupiditatibus improborum fides, ὄπλον οὖσα φιλοκενιδῶν, ut ait Gregorius.

DE SABELLIO ET PHOTINO.

Sabellius Libycus fatebatur unum esse Deum, & ita in unam essentiam Trinitatem adducebat, ut assereret nullam esse uerè subiectam proprietatem personis, sed nomina mutari pro eo atque usus poscat, ut nunc de illo ut patre, nunc ut filio, nunc ut spiritu sancto differatur. Huius hæreseos germina Photini placitum & Marcelli Galatæ Episcopi Ancyranum, quorum ille assereret filium dei ex Maria natum, sempiternam essentiam illius negans, hic unigenitum filium uerbum Dei esse concedebat. Sed tempore atque usu fluctigante progressum, mox rediisse illo unde uenerat. Qui neque esset ante illam progressionem, neque postea substantiam habuerit. Constitutum enim & explicatum fuerat post synodum Nicenam de personarum siue ὑποστάσεων appellacione, quod ibi scriptum esset ἰδὼν δὲ τις λέγει ἐξ ἰσθῆρας ὑποσίας ἢ ὑποστάσεως ἢ ὑἱὸν, ἀναθεματίζει ἢ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. Nã mouerant hanc quæstionem posteriores demum ut opinor, Basilius quidem per quam subtiliter interpretatur. Hæc apprehendit, & Paulinus Antiochiæ orthodoxorum præses post pulsum Eustathium. Contra Sabellium scripsisse Dionysium refert Basilius, haud scio an nõ illum dicat, qui Alexandria Episcopus fuit, iã ætate grandior cum Samosatensis damnaretur, sed processisse in conuincendo longius, & distraxisse etiam essentiam, id est τὴν οὐσίαν Deitatis, seminaque iecisse dissimilitudinis quæ postea introducta sit. Ab his nominantur Sabelliani & Photiniani.

APOLLI

APOLLINARIS

APollinaris ualde ingeniosus, & doctus uir, carmen & uersus elegantes facere, facultate maxima literarum. Itaque repleuit libris suis, ut Basilius ait, orbem terrarum. familiaris fuit Gregorio & Basilio: defensor Coeuentualitatis. Interdixerat Iulianus disciplina Græcorum Christianis, Tum Apollinaris uersibus exposuit ad Homerium quendam modum historias antiquas sacrarum literarum, & numero librorum, & elementorum notis hsdẽ. Compositus & Iambos & carmina. Hunc antiquis, nisi nostra & præsentia sperne remus, comparari posse quidam putarunt, sed fieri non potuit, quin in tanta copia scriptorum multum ac sæpe erraretur, Sententias quidem à ueritate diuinae scripturæ ad humanas fabulas detorsisse illum constat, In primis de resurrectione mortuorum ineptientem, cum reuersuros ad legem & circumcissionem, sabbata, ritus, adorationem, cibos, templum traderet, tum de carne Christi, splendidis nugis multos seduxit. Cum enim filium dei carnem humanam animasse, primum docuisset, postea correxerat, pro mente tantum & intelligentia fuisse diuinitatem in Christo. Hinc secuti Apollinaristæ nominati sunt.

DE NOUATIANIS

Nouatiani à Nouato presbytero, qui in facinus, & peccatum singulare, lapsos excludi oportere cõmunitate ecclesiastica censebat, iudiciumque de illis relinquendum deo. hos sanctiores, & natura ipsa atque ingenio duriores amplectebantur, imbecilliores fugitabant, ita scindi ecclesia in duas partes: separabatur enim illi à reliquis καθὰ πόδς sese uocantes. Hæc opinio eodem nata est in synodo Romana. Fuere multi episcopi Nouatianorum uiri boni ac docti, & in primis max. diuersa ratione Agelius & ab hoc tertius Sifinius. Quorum ille indoctior & rudior, hic nõ solum literatus, sed etiã elegans ac facetus: Non nisi unã uestem ille, & nullos calceos habere. Hic & candido pallio & balneis uti. Ac quodã eum aliquando catholico reprehendente quod laute degeret, ac quærentem cur candida ueste amiciretur, iussit illum proferre ex sacris literis, ubi nigris indui iuberentur, Quod cum ille facere nõ posset, At mihi, inquit, Salomon succurrit, iubens uestimenta candida esse, Ipseque Christus candida ueste cum se tum Moysen, atque Heliam discipulis conspicendum exhibet. Accedebat autem dictis gratia suauitate uocis, & decoro quodam gestu totius corporis. Lauabat sæpe bis uno die. Hoc quodã cur faceret, qui Episcopus esset rogante, ut bis uno die laudaret, quia, inquit, tertio nõ satis comode possum. Ademerat Leotius Episcopus Ancyranus ecclesiam Nouatianis, qui cum uenisset Constantinopolim, deprecatur ad eum accessit pro suis Sifinius: sed increpante Ancyrano Sifinium, neganteque esse dignos ecclesia qui penitentiam bonum tollerent, Nemo, inquit, est in penitentia maiore quam ego. Tunc, inquit Ancyranus, quo pacto? Quod, inquit Sifinius, ad te accesserim. Cum Ioanes Chrysostomus diceret, duos Episcopos in urbe una

Bbb 3 esse

esse non oportere: Negavit esse Sisinnius. Tibi ne igitur, inquit Ioānes, Episcopus non sum? Imo uero, inquit, tibi non sum, qui alijs sum omnibus. At ego, inquit Ioannes, efficiā ne publice, cum hæreticus sis, docere tibi liceat. Effice, inquit Sisinnius, & accipe cum gratia mercedem, quanto enim labore me liberaueris. Tum Ioannes iam mollior, non igitur faciam, cum tibi gratū futurum intelligo. Ea erat hominis promptitudo in respōdendo & altercando subtilitas, qua in parte cum Eunomius quoq; ualeret, fugere illius congressus, quasi *ἀντιτεχνος* solebat. Moribus & uita laudatissimus.

DE ALIQVOT CATHOLICIS PRAE

CIPVIS QUI NOMINANTVR IN HAC HISTORIA.

ATHANASIVS.

Athanasius Alexandrinus ab Episcopo illius urbis Alexādro puer literis erudiendus in ecclesiā suscipitur: uiderat enim quædā illū mysteria tractare religionis nostræ: postea factus Diaconus Episcopū sequi, proficiscentem Nicæā ad memorabile concilium illud coactū aduersus Arium: mortuo Alexādro, legitur Athanasius Episcopus. Tum illud miserabile, & cruentum ac diuturnum disidiū extitit, Regibus, Episcopis, prætoribus, populo partim tuente partim oppugnante Athanasium. Constantinus relegauerat in exilium, sed illius filius Constantinus restituit reuocatū, ut traditur, à patre penè agente iam animam. Postea Constantio solo rerum potiente, cum ipse misere, tum illius causa ecclesię concussæ, ac uexatæ sunt. Apparet fuisse uirum ingeniosum, prudentem, animi uehementis, ac rem, laboriosum, in coniecturis sequendis admirabilem. Mirifice inimicus Ariani fuit. Constantem aduersus fratrem instigasse putabatur, ea suspicio uidetur tantopere infensum illi Constantium reddidisse. Qui defendente causam illius Liberio dixisse traditur, nullam sibi uictoriam gratiorem futuram, quàm si esset Athanasius oppressus, Neq; tantopere se sollicitari Maxenti, & Siluani de fectione, quàm cura euertendi Athanasii, ex quibus intelligi potest immanè illud odium fuisse. Sub Iuliano ecclesiam recepit, & mortuus est Imperatore orientis Valente. multi historiam persecuti sunt scriptis suis, uariam & incertam fortunam rerum illius, multa sunt singularia, & admirabilia. Atrocibus sæpe criminibus infamatus, ita se purgauit, ut nō persuaderet iudicibus, sed ostēderet, & declararet, quasi ob oculos positam innocentiam suā. Inq; hac parte præcipua fuit felicitate, neq; enim ullum improbum factum Athanasii inimici plurimi, & potentes probare potuerunt. Exilia, periculaq; uitæ, sæpe subiit. Doctrina & artibus minus instructus, itaq; mores illius, & oratio plus nocuere aduersarijs quàm scripta. In hunc etiam extat funebris laudatio composita à Gregorio Nazansii Episcopo.

GREGORIVS THEOLOGVS EPISCOPVS NAZANSI.

Gregorius

Gregorius qui Theologus dicitur episcopus Nazansii, uicus hic est Cappadocia, uir doctissimus, necessarius, & amicus Basilij Cæsariensis. episcopi, literis fuit apprime eruditus, & uersus facere elegantes, extant illius in hoc genere scripta, quibus & ingenij bonitas, & magnitudo studij declaratur. Sed philosophiæ operā præcipuam dabat, & orationem diligenter cōponebat, ad sententiosum & subtiliorem modum, qualem Polemonis Smyrnæi fuisse accepimus magistri Aristidæ. Laodicia quidē erat ille natus, sed quia Smyrnæ rhetoricabatur, ideo illud cognomentū obtinuit. Completa fuisse tradunt numerosis scriptis Gregorij uersuū xxx. m. Doctrina fuit singulari & exquisita, morū & uitæ maxima integritate, atq; etiā comitate. In docendo & expositionibus rerum plurimū ualebat, oratione utebatur ubere quidem, sed cum elimata cura, tum grauitate stabili. Ne aduersarios quidem atq; inimicos lædere, itaq; satis quietā uitam ad annos fermè xc produxisse fertur. Cum Constantinopoli in disidio Demophileo ecclesiā suscepisset regendam, & inuidia subijceretur ei quidā Maximus, ægreferentibus multis, & hortantibus Gregoriū ad illam sedem & dignitatem suam retinendam, negavit aliter q̄ ad tempus curationē illius ecclesię sibi datam, orauitq; ut paterentur ocio suo pacē ecclesię parare, ita Nazansum redijt, ubi tandem alio cōstituto episcopo in agro solitaria uitam uixit. Incredibili amore cōplexus fuit Basilium, se quidem natu minorē. studuerant unā Athenis, cōiungi etiā similitudine morū, & mutuis uoluntatibus uidebātur, quæ res aut solæ, aut potissimū amicitiam cōciliant atq; conseruāt. Pluris facere Gregorius Basilium quam seipsum, nō obscure testabatur. Pro hoc laborare, hunc producere cōmendatione & testimonio ad honores, ab hoc requirere in maximis rebus ueritatē. Sacras literas eatenus tenebat quatenus opus esse censuerat, exquisitā enim scientiam illarum uideo ei adimī, cum concedatur eidem singulare studiū. Vix cum quoquā disputasse oratione aut scripto traditur, cum Gregorius tum Basilius quem non in suam sententiā perducerēt. Fuere & alij hoc nomine: Gregorius frater Basilij. Gregorius Arianus episcopus Alexandrinus.

BASILIVS.

Basilij Cappadox, uir doctus & literis atq; artibus eruditissimus. Valebat in primis cōpia dicendi, atq; eius oratio plenior & ornatio uisa & apta concionibus, episcopus fuit Cæsareæ in Cappadocia. Oppugnator Ariani dogmatis, inualescentsq; tum Sabelliani & Eunomiani. De spiritu sancto contra eos, qui creaturā dicerent, disputauit acriter. Marcellum & personarū, quas tum dixere *νομομαχες*, cōfusores refellit. Corpore perquam fuit imbecillo, & morbis obnoxio, itaq; & medicamentis, & calidis balneis usum se scribit. Matris quæ ipsum sedulo curasset, mortem mollissimo animo tulit. Valens cum ferè oēs orthodoxi pellerentur, ipsum nō exegit. Exulauit tamen siue ui aduersariorum seu sponte. Maximus amator ocij &

Bbb 4 solitudinis

solitudinis, & disciplinae ac ordinis in ecclesia institutor. Huius sunt psalmo-
rum matutini cantus, & coetus uirorum ac mulierum, uirtutem & continen-
tiam exercentium, ἀσκήσεις Græci dixerunt. Successit in præfatu Eusebio,
annitente maximopere Gregorio. Huius frater fuit, quem diximus Grego-
rius episcopus Nissæ, & Petrus qui & ipse episcopus fuit, & duo monachi,
Basilius alius fuit Ancyranus Galata, incertæ sententiæ, Arianos quidem in-
fectatus, sed Macedoniani dogmatis propagator.

IOANNES COGNOMENTO CHRYSOSTOMVS.

IOannes Antiochenus, cuius mater Publia fuit, pulsata iussu Iuliani à sa-
tellite, quod contra illius edictū choros uirginum psallentiū habuisset, fa-
cundia & flumine quodam orationis aureo cognomen Chrysostomi me-
tus est. Innumerabiles libros cōposuit, uerbis ornatos, oratione elatos, ex-
quisitos cultu, patiens laboris, uigiliarum, abhorrens à libidine. Quarū uir-
tutum cōscientia superbiēs, immitis erat, & asperæ cuiusdam libertatis erga
omnes, insultator & iracundus. Non tangi reuerētia, neq; calamitate, ullius.
Eutropius præfectus prætorij, uel ut dixerunt, præpositus palatio, metu
supplicij ad ecclesiam confugerat, & prostratus iacebat ante altare. Præci-
pius hic quidem Ioannis aduersarius, sed nemo putabat facturum, ut hoc
illius tēpore iniuriæ meminisset. At Ioannes qui tum cōcionaretur, omnem
sermonem ad Eutropij insectationem cōuertit, quod inhumanum plerisq;
uisum. Qui etiam ita libere in Augustum nonnuquam inuehi ut maledi-
cus haberetur. Omnino fuit animi excelsi, superbiæ crimine non caruit, se-
ueritatis odiosæ, Nouatianis non iniquus: sed profecto illorum quoq; tem-
porum uitia secari atq; uri, non leuibus medicamentis curari uoluere. Perti-
nacia etiā eius reprehenditur. Acceptissimus populo fuit, quem quasi reuin-
ctum de lingua traheret, quocunq; uoluerat: semel atq; iterum in exilium
missus, tandem relegatus in locū ultimū imperij Romani in itinere moritur,
relictis cōtentionibus etiam de se mortuo posteritati grauibus & diuturnis.

DE MARTYRE BABYLA.

Babylos episcopus Antiochiæ. Hunc tradunt Numeriano, uel sicut alij
malunt, Decio Imperatori ingredi in sacram ædem ad multitudinem
populi uolenti, obstitisse in foribus, quod negaret se passurum, ut lupus ad
oues irrueret, atque Imperatorem tum quidem siue metu multitudinis, seu
qua alia de causâ discessisse, ferentem admodum indigne repulsionem epi-
scopi. Itaque reuersum in regiam iussisse acciri illum, & accusatum grauius
contemptus sui, & læsæ maiestatis, uno suasisse facto satisfacere sibi sacrifi-
cando dijs. Tum illum post defensionem facti sui, nequaquā hoc se factu-
rum dixisse. Neq; enim pastore ulla ratione ouile negligere potuisse, & mi-
rari quod nunc ab omnipotenti deo defecturum ad fallā, & perdita numi-
na sese esse speraret. Imperasse igitur principem arripiuinctum cathenis ad
mortem

A mortem, & caput illius amputari. Ibi Babylam cum abduceretur, hæc de
psalmis accinuisse: Conuertere anima mea ad quietem tuam, Dominus
enim respexit te. Sunt qui scribunt tres adolefcētes fratres educatos à sene,
raptos & ipsos post uaria tormenta ad cædem, detrectantes deorum sacri-
ficia. Quos Babylam ante se iugulari curasse, ne quis metu supplicij resisteret
postea. Atq; ita illis interemptis, cum dixisset: Ecce me & liberos quos deus
mihi tribuerat, porrexisse ceruicem, mandasseq; astantibus, ut cathenas
unā cum suo corpore sepelirent, ne ornamenti suis mortuo carendum esset.

DE ESSENTIA ET SVBSTANTIA

CVM res ipsæ quasi dilabi perireq; incipiunt, tum uerborū existere co-
pia, inq; locum illarum subire solet. Fit hoc nō in humanis modo, sed
diuinis etiā causis, negotijs, administrationibus. Quā enim uetusta omnia
simplicem, nudamq; orationem habent, in maxima uirtute, & efficacia ue-
ritatis? Quā paulatim deficiente, quid non uerborum architectatione miti-
ficarum molitionū excitatū fuit? Sed de hoc disertius, pluribusq; disputare
utilitatis nihil, inuidiæ permultū uidetur esse habiturum. Hactenus igitur
præfati proposito nostro insistamus. Nam per somnum ne quis uisum ali-
quod oblatū ueteribus nedum uigilantibus in mentē uenisse existimet illas
exquisitiones de deitate posteriorū? Quibus tamen semel introductis nul-
lus finis constitui potuit, tot cōuentibus ac cōcilijs, quibus planē, ut dicitur,
hydrā truncatā apparet. Sed nos cætera notare nō fuerit necesse. De essen-
tia autē & substantia, propter conuersionem nostram, exponere uisum quo
improbitas impiæ sapiētiæ adegerit curæ & diligētiæ sanctos patres. Nam
& post Nicænum conciliū demum hæc cōtrouersia, nisi admodum fallor,
exitit, in quo simplicis, utraq; uoce usi fuissent. Sunt autē Græcæ ἔσσις &
ὑπόστασις, quas conuertimus Essentia ac substantia, neutra quidem admo-
dum Latina, sed quibus tamen Græcæ, ne ipsæ quidem admodū hac qui-
dem significatione probatę, reddi uiderentur. Hoc necessario quoq; prædi-
cendū fuit, ne quis cōfundere sanctis, rem uoluisset nos arbitraretur. Quid
enim attinebat ineptius adhuc uocabulum usurpare substantiæ? Qui igitur
nostra forte legerunt, sciant Essentiam esse in illis, quæ in Græco ἔσσις,
Substantiam uero seu personā quæ ὑπόστασις. De quibus in Græcorum
commentarijs talia quædam traduntur. ὑπόστασις id est substantia, eccle-
siastico ac apostolico usu, persona seu character est. Sicut ait apostolus, Fi-
lius esse ressentientem gloriam, & characterem substantiæ ipsius, hoc est
personā Coessentialē cum characterē & substantia paternā. Ceterū per-
sonas siue characteras de deo dicimus, quædam incorporea & indescripta.
Persona quidem sunt substantia iuxta sanctos patres, & proprietates cōmū-
nitatis. Communitas est enim in natura uniuscuiusq; rei, propriæ autē sunt
substantiæ

Substantiæ, ut deitas est natura, seu Essentia una, substantiæ uero tres, pater & filius & sanctus spiritus. Tres sunt personæ seu characteres, una essentia, ac genus. Si igitur dixeris, Custodiat nos deitas, totā trinitatē significasti: sin ita, Nobiscū sit filius dei, unā de tribus substantiis nominauisti, & nihilominus deitatem totā. Sunt autē substantiales proprietates deitatis, ingenitū patris, genitum filij, processio sancti spiritus. Nam neq; pater genitus, neq; filij processio, neq; genitus sanctus spiritus est. Quinq; quidē hæc nominari solent, Substantia, Persona, Character, Indiuiduū, & Propriū. Natura dicitur, ut uerbi causa angelica. Substantiæ autē proprietatis, sunt singulares appellationes, ut Michael, Gabriel. Similiter, natura est una ac cōmunis humanitas, substantiæ uero, Petrus ac Paulus, & reliquæ personæ, characteresq; humanitatis. Natura igitur est princeps & auctor atq; parēs substantiarum, quas cōplectitur. Eamq; ob causam substantiæ dicuntur, quōd sub natura stent, tanquā fonte suo. Neq; ista definitionis regula ualet de intelligibilibus animatis, rationabilibusq; solummodo, uerum etiā de quac; natura inanima, insensibili, immobili: ut si dicamus, creasse deum lucem: Ecce significata est essentia luminū. Quæ ipsa secatur porrō in suas substantias, ut Lunā, Sidera, & cætera. Similiter & de uento: si dicas spiritū, demonstrasti totam uenti naturā: sin Austrū Aquilonem uel, iam ad substantias descenderis. Eodem modo, una est essentia ignis, sed in substantias scinditur, ut lucernas, cæreos, faces, focos. **SANCTAM** Christi carnem, personā non dicimus, sed essentiā, ut significetur totam illum naturā nostram assumpsisse. Nam si substantiā diceremus, asserere inueniremur unum tantū hominem assumptum à Christo conseruatumq; esse, quare substantia non uocatur caro, cum inseparabilis sit à uerbo deo. Substantia enim intelligitur separata persona. In istam tamen substantiā perhibemus non substantiam: In ista autem substantiæ accipi ita debet, ut quæ rem cui insit, habeat, ut experta substantiæ carens tali re, siue essentia, aliquid esse dicitur, ut somnium essentiam, remq; cui insit non habet, & est imaginariū. Iam quod de finitione dicimus, substantiæ & rei cui insit, ac essentiæ experta, sæpe uerbo esse dicitur, sed in Essentia, aut substantia cognosci non potest, ut orcus, mors, morbus. Rursum Essentiæ insitū uocamus, aut ipsam rem, aut quandam quam in essentia animaduertimus proprietatem. Ut essentiæ hominis insitum est rationale & corruptibile. Nec non substantiæ insitum, bifariā accipitur, uel quōd reuera sit, uel quædam in substantia proprietas, ut in deo patre ingentum, in filio uero genitum, In spiritu autē sancto processio. Rursum, Substantia est Essentia, cum quibusdam proprietatibus numero à similibus specie discreta. Tale est, persona Coessentialis characteris & substantiæ patris. Vel Substantia est quicquid cū sua persona confertur. Vel ita: Substantia est essentia propriæ cuiusdā rationis, propter characterísticas seu formatiuas proprietates

proprietates. Substantiæ nomen trifariam dictum in sacra scriptura reperitur. Pro re quæ sit ipsa per se. Ut, Memento quæ sit substantia mea. Pro multitudine coniuictorum: ut hoc: Exierunt quidam ex substantia alienigenarum. Pro insito essentiæ, ut, in substantia gloriationis meæ. Substantia & persona idem ualent. Vtraq; enim partis, & proprietatis significationem habet, sed ita, ut in se comprehensæ non admittant plurium appellationem naturaliter. Substantiam uocamus per se substantem nulli alteri coniunctæ considerationis, hoc & indiuiduum aliqui nominant. Id fuerit collectio quædam accidentium, quæ simul consideramus in uno cui assunt, neq; in altero ullo nisi uno cui assunt. Substantialis uero unio est, quæ diuersas essentias seu naturas in unam personam, & unam ac eandem substantiam cogit ac colligat. Substantialis differentia, est ratio qua diuersitas illa cōsiderationis collectarum proprietatum, secans numero unum ab altero multitudinem indiuiduorū efficit. Sed & Basilius ita hæc differuit, in Epistola ad fratrem suum scripta quam conuersam in latinum subiecitimus.

BASILII MAGNI EPISTOLA AD GREGORIVM
FRATREM SVVM DE DISCRIMINE INTER
ESSENTIAM ET SVBSTANTIAM.

CVM multi commune essentiæ nomen in mysticis dogmatis, à ratione substantiæ non secernentes, utrumq; una consideratione cōplectantur, neq; putent quicq; referre, essentiā dicāt an substantiā: unde & quibusdam minus hæc exquirentibus, similiter unā substantiā asserere, sicut una essentia dicitur: Et contra, qui substantias tres admittunt, ex hac ipsa consensione similem numerū essentiarum asserendum esse credūt: Eam ob rem ne & tibi talia usu ueniānt, breuē commentariū de hac ratione tibi composui. Atq; ut paucis exponā, hæc est huius rei intelligentia. Omnia nomina quæ de pluribus & numero discretis rebus proferuntur, significationē habent generalem, ut homo. Hæc enim appellatio cōmunem illam naturam indicat, neq; unum aliquem hominē definit, qui proprie per illam intelligatur. Nō enim magis Petrus homo est quam Andreas, Ioannes, Iacobus. Sed hæc cōmunitas significationis, cōueniens pariter uniuersis quorū appellatio illa fuerit, distinctionem requirit, qua nō generaliter hominem, sed Petrū aut Ioannē cognoscamus. Huiusmodi autem nomina proprietatis habent demonstrationem, qua non cōmunitas naturæ significatur, sed rei quædam definitio, cuius proprietas cū generis sui cōmunitate nō permisceatur, ut Timotheus aut Paulus: quarum uocū neutra in cōmunitatē naturæ abit, sed segregata collectione significationis, definitas quasdā res nomine suo ostendit. Si igitur una forte, duo pluresue cōuenerint, ut Paulus, Siluanus, Timotheus, & quæstio

quæstio sit de illorum hominum essentia, nemo alia ratione essentiam Pauli, alia Siluani, alia Timothei explicare poterit. Sed quacumque quis Pauli essentiam declarauerit, eadem & alijs congruet, itaque sunt inter se Coessentialia omnes, qui eadem descriptione essentiae comprehenduntur. Verum si quis iam communitate præterita considerationem suam ad proprietatem conuertit, qua quidem una res ab altera separatur, iam non magis ratio uniuscuiusque qua ipsum cognoscitur, ad alterum quoque per omnia quadrabit, quamuis alicubi communitate congruere reperitur, atque hoc proprie appellatum asserimus Substantiae uocabulo designari. Nam cum hominis appellatio dissipatam quandam intelligentiam excitet indefinita perceptione sua, fit ut natura quidem ipso nomine denotetur, subiecta uero naturæ, & propria res illo nequaquam exprimitur: ceterum si Paulum nomines, iam ostenderit subiectam naturam illa in re quam nomine designasti. Hæc ergo est substantia, non indefinita consideratio naturæ, & instabilis propter communitatem significationis, sed explanatione & definitionem habet communis & indefinitæ alicuius rei per proprietates expressas. Qui usus & in scriptura frequens est, sicut uidere licet, cum alijs multis in locis tum in historia de Iobo. Nam instituta narratione de illo, primum communitatis facit mentionem, & dicit homo, ac mox proprietate illum adiectæ uocis, quidam, refecat. Ac definitionem quidem substantiæ tanquam inutile propositum, reticuit, Sed illud *QVENDAM*, notionibus peculiaribus informat, commemorato & loco & moribus expositis: atque ita secernere uult, & abducere a communi significatione, ut omnino definitio manifesta esset illius, de quo narratio texeretur, a nomine, a loco, ex animi proprietatibus, a rebus externis. Quod si redderet substantiæ rationem, nulla fieret huiusmodi metio in naturæ expositione, cum esset eadem ratio, & de hoc, & de Baldade Sanchita, & Sophare Menæo, de quibus unoquoque homine, qui ibi memorantur, hoc discrimen essentiae ac substantiæ obseruatum in nobis transferes, absque errore, & ad diuina dogmata. Esse patrem quicquid sanè coceperit animus tuus. (non enim potest ille sententiæ inniti præfinitæ, quoniam omnem intelligentiam superat diuinæ essentiae constitutio) & idem senties filium esse, & similiter idem esse spiritum sanctum. Nam ratio increati, & incomprehensi una est & eadem de patre, & de filio, & de spiritu sancto: cum non sit hoc magis increatum, neque incomprehensum, & illud minus. Quia uero per signa quaedam proprietatis trinitatis comparatio inconfusa retinenda est, in hac consideratione, si qua communitatis habent intelligentiam, ut increatum, & exuperantia omnis comprehensionis, & his similia, non assumentur ad proprietatis cognitionem, quærenturque ea quibus separationis quaedam cogitatio liquida, & non inuoluta alteri affini, fecerni possit. Itaque ut mihi uideatur, ad hunc modum recta harum rerum ratio inibitur. Quodcumque nobis a diuina potentia bonum collatum fuerit, id dicimus effectum Gratiae efficiētis omnia in omnibus, sicut Apostolus ait, Efficitur hæc

A cere hæc omnia unum & eundem spiritum, distribuentem quæ cuique uoluerit. Cum autem quaeritur, utrum originem nata bonorum largitio ex solo sancto spiritu conferatur dignis, rursum a sancta scriptura deducitur ad huius bonorum largitionis quæ efficitur a sancto spiritu, causam & auctorem, quem credamus esse unigenitum Deum: omnia enim per ipsum facta esse, & in ipso consistere, sancta nos scriptura docet. Sed ad hæc quoque cognitionem ubi ascenderimus, rursus per diuini instinctus scripturæ ductum ad hanc doctrinam deuenimus: per illam quidem potentiam omnia de nihilo existere, non tamen ex ipsa absque alia causa, sed esse potentiam quandam ingenitæ & expertis principij substantiæ, quæ causa sit uniuersæ omnium rerum causæ. Ex patre enim est filius, per quem sunt omnia, a quo sanctus spiritus nulla unquam cogitatione separari potest. Neque ad contemplationem filij absque illustratione sancti spiritus perueniri potest. Cum igitur spiritus a quo ad creaturas omnis bonorum largitio manat, de filio pendeat, cum quo indiuisibiliter comprehenditur, quodque ipse est, hoc a patre tanquam causa habeat religatum unde & procedit, fit ut ipsius hoc substantialis proprietatis signum sit, quod de filio, & unum cum filio cognoscatur, substantiamque eius esse ex patre. At filius, qui procedentem a patre spiritum per se, & de se ipso indicat, solus unigenito modo ex ingenita luce effulsit, neque habet ullam proprietatis notionem cum patre spiritu uel sancto communitatem, sed signis prædictis tantum indicatur. At ille deus in omnibus, solus habet eximia notionem substantiæ suæ, quod pater sit, neque ex ulla alia causa extiterit. De hac ille notione proprie cognoscitur. Eamque ob rem in communitate essentiae, asserimus obseruatas notiones Trinitatis non in unum conuenire aut recidere. Quarum tamen proprietates constituitur de personis, quæ fide traduntur, quarum singulæ notionibus suis discernantur, atque comprehendantur: ut & de supradictis signis separatio substantiarum inueniri possit, & infiniti, incomprehensi increatæ essentiae, quodque nullo loco includatur, ac huiusmodi aliorum, nullum discrimen sit in uiuifica natura, patris, inquam, & filij & spiritus sancti, considereturque horum quaedam continua, & indistincta communitas: ut quacumque aliquis intelligentia magnitudinem peruenit indeclinabiliter, & ad patris, & filij, & spiritus sancti gloriam conspectum, ita, ut nullo inter patrem & filium, & sanctum spiritum interuallo, cogitationes frustrante gressu incedant. Neque enim ullum inter hos medium inseritur: neque ullius rei substantia præter diuinam naturam intercedit, quæ ipsam inter se alieno quodam interuentu diuidere possit. Absit omnis inanitas interualli expertis substantiæ, quæ hiare facit concinnitatem diuinæ essentiae, interiectione uacui determinans continuitatem. Sed si quis intellexit patrem, intellexit illum per se, filiumque hæc etiam cogitatione assumpsit: quicquid hunc nominauit, non separat ab ipso spiritu, sed consequenter

quenter ordine,coniunctim natura,expressit suā fidē in tribus unitā& com
mistam. Iam si quis dixerit solum spiritū:comprehendit etiā confessione sua
illum cuius est spiritus. Cumq; sit hic spiritus Christi,& sit ex deo,ut ait Pau
lus,sic quidem,ut in cathena,qui unā à patre extremum attraxit, etiam alte
rum cōplectitur,ita qui spiritum attraxit,ut Propheta ait,per illū, & filium,
& patrem unā traxit. Itemq; si uere filium aliquis apprehēderit, ita habebit
eum ut hinc quidem adducat secum patrem suum,illinc uero spiritum. Refe
cari enim à patre, qui in patre semper sit,aut distūgi à spiritu suo in quo ope
retur omnia,nequit. Eodem modo qui patrem accepit potēcialiter,& filium
& spiritum unā accepit. Nulla enim in cogitationem cadit sectio,aut diuisio
ullo modo,ut aut intelligi filius absq; patre,aut spiritus à filio distungi pos
sit. Estq; horum quaedam ineffabilis,& omni intelligētia superior cum com
munitas,tum discrimen,ita,ut neque continuitas naturæ à differentia sub
stantiarum distrahatur,neque in communitate essentię proprietates notionū
confundatur. Nec mirum uideri debet quod idem & connexū & discretum
esse perhibeamus,proponamusq; quandam quasi ænigmatis nouam & in
solitam discretionem connexā,ac copulationē discretā:nam si quis à conten
tionis studio abest, neq; ista deridēdi animo audit, inuenerit,& in rebus sub
iectis sensui huiusmodi quiddā quod dicimus. Cæterū hæc oratio mea ita
est accipiēda,ut exemplū ac umbra ueritatis non ueritas ipsa rerum. Fieri e
nim nequit,ut exēplorū collationes per omnia ad ea quadrētur,quorū usui
exempla seruiunt Vnde igitur illud discretum simul ac concretū quod dicit
mus,in reb. ad sensum cōparentib. considerari poterit: Arcus quidē ueris tē
pore in nubibus aliquando conspexisti splendorem, Arcus,inquam,qui uul
go Iris nuncupatur,quem periti harū rerum existere docent,cum quaedam
in aëre collecta humiditas uentorū ui,de euaporationis crasso,& iam nubilo
so humore ad pluuiam extillata fuerit, sed ita nascit: Cum radius solis transi
uersus obierit densatas & confertas nubes,ac mox recta in aliquā nubē di
rexerit circulum, fieri tum quasi reflexionē ac regressum luminis ad sese, re
cipiente se rursū splendore ab humido nitore. Natura enim ita comparat
tum est, ut flammatur fulgore in leuia emissi refringantur ad sese. Hęc au
tem figura rotūda, propter radium sit, in aëre humido & leui, secundū figu
ram, quod necesse est, solaris circuli, itaq; & nubi propinquus aër à resplen
dentia lucis cōprehenditur. Ille igitur ipse splendor, & continuus est erga se
& discretus. Multicolor enim multiformis uarijs florib. tincturæ inter se in
considerabiliter commiscetur, colorumq; diuersitas cōmissuras illorū inter
se aspectui nostro clanculum subtrahit, ut perspicere nequeat, quo medio cœ
ruleam cum fulgido misceatur, quoue diuersitas horū colorū discernatur.
Idem de fulgido ac purpureo, & hoc atq; electrico dicendū. Omnium enim
splendores cōiuncti apparēt, & cōspicua sunt luce, & notas cōmissionis inter
se celant

se celant, neq; deprehendi patiuntur, ut incompetū sit, ubi desinat splendor
igneus, aut smaragdinus, & unde incipiat, neq; magis tale sit, qualis per spi
cū lucis est facies. Vt igitur in hoc exitio, & colorū differentię plane di
gnoscuntur, & sensus tamē distantia unius ab altero cōprehendere neque
unt, ita mihi cogites posse similiter, & diuinorū dogmatū considerationē in
stitui: nempe in unoquoq; qui creduntur in sancta trinitate, substantiarū re
splendere proprietates, tanquā flosculos illos apparentes in iride, Naturæ
uero proprietatis nullā cognosci unius ab altero diuersitatē, sed in cōmuni
tate essentię relucere in unoquoq; proprietates notionis. Nā & in extremo
una essentia multicolorē splendorem illustrat, refractio illa solaris luminis,
sed & apparentes flosculi multiformes sunt. Quæ ratio creaturæ nos in
struit, ne nouitate perturbari animū nostrum sinamus in disputatione hu
ius dogmatis, sicubi in difficultatē delatis, obortā grauedo assensionem di
ctorum impediērit. Vt enim ibi, quæ oculis cereremus rationes, causæq;
uincebantur, ab ijs quæ experientia ostendebat: ita & horū præstantium
dogmatum potior esse quàm cogitationū cōprehensio, fides debet, quæ
& discrimina in substantia & essentia cōnexionem docet. Cū ergo cōmu
nitas quēdā in sancta trinitate, itēq; proprietates ratione animaduersa sit: cō
munitatis quidē ratio refertur ad Essentiā: substantia uero proprietatis cu
iusq; est signū. Sed inueniatur fortasse, qui putet cōsentanea hæc esse cum
sententia scripturæ Apostolicæ, ubi dicitur de Domino, quod sit resplen
dentia gloriæ ipsius & character substantiæ. Cum enim docuerimus sub
stantiam esse illā singularis proprietatis conuenientia, & ut in patre confi
temur proprietatis considerationē, qua solus ipse cognoscat, ita quoq; et
de filio credimus. Cur igitur testimonio scripturæ tribuitur hoc loco soli pa
tri nomen substantiæ? Filiumq; uocat formam substantiæ: qui non pro
prijs, sed patris sui notionibus informetur. Si enim est substantia uniuscu
iusq; signū proprium, id quod est demonstrans, & confitemur patris esse
proprium, ingenitum: informatur autem filius paternis notionibus quo
modo iam manet hoc exitium patri, ut ipse solus ingenitus dicatur: cuius
proprietate etiā id informetur, quod est unigenitus? Sed nos responde
mus aliud propositū fuisse apostolo, quod spectarit cum his uocibus ute
retur, nominans resplendentia gloriæ & charactera, id est formā, substan
tia: quod qui perspexerit, is intelliget hæc cū nostris nequaquā pugnare,
sed suū quendā singularem habere modū. Nō enim efficere uoluit doctri
na apostolica distinctionē substantiarum per apparētia in unaquaq; signa,
sed ut habitus erga patrē filij ostenderetur, uerus, indistractus, & cōnexus.
Neq; enim sic dixit, qui esset gloria patris, quamuis uere diceretur, hocq;
prætermisit, tanquā cōfessum, ac ne uideretur alia gloriæ speciē tradere de
patre, & aliam de filio hac doctrina resplendentia patris ipsius gloriæ, expo
suit

suit filij gloriam, probans etiam intellectū indefinitis coniunctionis patris ac filij, exēplo lucis. Vt enim ē flamma splendor existit, sed non est tamen posterior ille flāma, sed simul atq; emicuit flamma, splendet lux, ita uult & de patre filiū intelligi. Minimē discernens unigenitū ab eo quod pater est, aliqua extensione interuallari, ac potius semper una cum autore cōprehendens, id quod ab illo est. Hoc igitur modo quasi interpretans prædictam sententiā, formam etiam appellauit substantiæ, corporalibus exēplis deducens nos ad cōsiderationē inuisibiliū. Quēadmodū enim corpus omnino figura aliqua includitur, atq; alia tamen est ratio corporis, alia figure, neq; quiscquā definiens unū alterum etiā fuerit cōplexus, uerum quāuis ratione hæc discernas, natura tamē separari non patitur, sed considerat coniunctim unū cum altero, ita & Apostolus censuit. Quancūq; fidei ratio inconfusa diuisam doceret substantiarum differentiam, nihilo tamen secus cōtinuitatem quoq; ac cōcretionē unigeniti cū patre de supradictis proponi oportere. Nō quasi substantiæ esset expers unigenitus, sed quod nullum mediū admitteret unitionis cū patre suo, ut si quis intenderet oculos mētis formæ filij, facile posset de patris substantia illā intelligere, absq; quidē omni translatione, aut cōfusione propriæ in unoquoq; cōsiderationis, uelut si patri genitū, aut filio ingentū confirmetur, sed quod fieri nequeat, cū unū ab altero disinctū sit, solum & per se cōprehendere illud quod reliquerimus. Non enim absq; intelligentia patris filius, nominari potest; cū hæc appellatio respectiue, & patrē demonstrat. Quomodo igitur, ut Dominus in Euāgelio ait: Qui filiū cōspexit, is & patrē cernit, Ideo formā dicit esse unū genitū substantiæ patris, quæ sententiā quōd clarior reddat, alias quoq; Apostoli uoces adducemus, ut cū uocat imaginem Dei inuisibilis, & rursum imaginē bonitatis ipsius. Nō enim differre uult imaginē ab archetypo inuisibilitatis ac bonitatis nomine, sed demonstrare idē esse cū archetypo, quamuis diuersum sit. Nā ratio imaginis minime cōstet, nisi per omnia euidēs sit ac cōgruat: proinde qui perspexerit imaginis pulchritudinē, is ad cognitionē archetypi peruenit, & qui cogitatione sua cōprehēdit filij quasi formā, idē paternæ substantiæ charactera expressit. Intuens per hunc in illū, nō cernens ingentū patris in effigie, nā ita prorsum idē esset nō diuersum: sed ingentā pulchritudinē de genito considerans, utq; animā diuersa in puro speculo repræsentatione formæ ad perfectam cognitionē effectæ personæ deuenitur, ita cognitione filij character paternæ substantiæ animo cōcipitur à filij cognitore. Omnia enim quæ patris sunt, in filio conspiciuntur, & omnia filij patris sunt. Nā & filius totus in patre manet, & rursum totū patrem ipse continet: atq; ita fit filij substantia quasi forma, & persona paternæ cognitionis, & patris substantia in filij forma cognoscitur, manente in ipsis cōsideratione proprietatis ad manifestum discrimen substantiarum.

FINIS.

**INDEX RE-
RVM MEMORABILIVM**
hoc opere contentarum locupletiss.

Bacuc & Michea cor- pora reuelata 543	Acta Pilati aduersus Christum 203	Aelia ciuitas, Hierosolytha 332. 722
Abdas epūs, Persarum πρωτοϋ destruxit 56	Acta Sardicēsis concilij 395	Aemilius Frōtinus, p̄cōsul Asiae 119
Abdecalla senex Christi martyr 328	Acta concilij Seleucie celebrati 396	Aemilianus preses 163
Abgarus ubi regnarit 20	Adā Christi, Eua ecclesiā notat 423	Aemilianus martyr 422
Abgarus rex sanatur 22	Adamantius, qui & Origenes 140	Aeschylus & Sophoclis magniloquē Aesculapij templum 321. (lia) bidē
Abilius epūs Alexandrinus 57 et 59	Adamantius medicus 574	Aethalis martyr 329
Abraham credēs, iustificatus est 10	Adauilius martyr, genere Italus 191	Actius & Bonifacius duo prætores sub Valeriano imperatore quid gesserint 598
Abraham princeps circumcisionis, inspector & cōiūq; filij dei 267	Adelphus hereticus 458	Actius & Eunomius Ariani heres tici 235. 747 & 842
Acacius epūs Cesarie, abdicatus 354	Adiabonorum regina Helena 32	Actius episcopus Lidda 32
Acacius martyr Constantinopoli se- pultus 396 & 567	Adiabonorum episcopi & doctores Adon fluuius 321. (puniti) 329	Actius Antiochenus heresarches. 375 & 400
Acacius Berœæ episcopus 506	Adriahus fit Imperator, cuius tēpo- rib. Iudæi nouis, excidiū passi 74	Actius ordinatur diaconus à Leon- tio Antiocheno presule 376
Acacius episcopus Cesaræ Palæ- stinæ 393 & 394	Adriani epistola ad Fundanum 78	Actius Sophista, diuinarum literarū nescius ibidem
Acacius dicit filium similem patri se- cundā uolūtate tantū 341 & 395	Adrianus imperator moritur, ibidē Adrianus Augustus auus Antoni- ni Veri 94	Actio interdictum uti officio diaco- ni 390
Acacius dānatur Seleucie 396. 748	Adrianus nominatur, xij. deus. 448	Actius de diaconatus ordine depo- situs 397 & 402
Acacius ē Bithynia euocat episco- pos Constantinopolim 397	Adrianus Antinoū amasū deificat. Adrianopolis ciuitas 385 (ibidē)	Actium restituere in ordinem diaco- natus conatur Eudoxius 381
Acacius deponit Cyrillum Hieroso- lymitanum 398 & 749	Adulescens filius sacerdotis Ethnici fit Christianus 433 & 763	Actius magister Eunomij 390
Acacius pellit condemnatos episco- pos ē Constantinopoli ibidem	Adulterarum poena per Theodo- sum sublata 521	Actij error & blasphemia 397
Acacius iussu Imp. cōcionatur 407	Aduentus filij dei à prophetis præ- dictus 6	Actij blasphemia dialogi ibidem
Acacius patriarcha 606	Aetas ter cum uxore congressus tres filios genuit, postea cōtinuit 543	Actius deportatur in exilium 402
Acacij impietas 607	Aedes Iouis nobiliss. noui dei Caij 29	Actij superba uox 402 & 752
Acaciani cōueniūt Antiochia 401	Aedificatio diuini templi 710	Actiani, dicti Eunomiani 376
Acamantium 589 (& 451)	Aeditiōes Veteris instrumēti diuer- sæ 141	Actiani, dissimiles, & non existen- tiales 400
Acapsemas episcopus cū clericis suis cōprehēsus & martyrizatus 329	Aegæa ciuitas Cilicie 321	Africa Vandalis subiecta 595. 623
Acapsemas eremita sexaginta annis nec uisus nec loquutus 494	Aegyptijs Marcus primus omnium prædicauit Christum 34	Africa episcopi & aliarum insularū Carthagine conuenient actu- ri cum Ariani episcopis 644
Acelsius Nouatianus uocatur ad cō- cilium à Constantino Aug. 315	Aegyptius floret eruditus & sanctis uiris 247	Africa episcopi libellum De fide, cō- scriptum Ariani obtulerūt 645
Achaicum concillium 112	Aegyptus inundatione Nili fœcun- datur 256	Africa fame & pdigijs afflicta 664
Achillas magister u&g;v̄horos Alexandrie 180	Aegyptij martyres constantes 189	Agabus famem futuram denunciat. 27 & 29
Achillas succedit Petro martyri in presulatu Alexandria 284	Aegyptij martyres combusti 154	Agapius Laodicenus successor The- oteci Cesarie 180
Achilles Arij collega 288	Aegyptiorū mōasteria uexātur 495	Agapius epūs Cesarie, successor & discipulus Eusebij Paphili 341
Achitus mittitur ad Athanasium 358	Aegyptiorū collectæ et cōmunio 355	Agapius Macedoniarum episco- pus unā cum suis fidem τὸ οὐνοϋ σίου amplectitur, & fit episcopus Synnadenus 570
Acidiza locus supplicij 471	Aegyptius Magus pseudo ppheta 39	Agathonica Christi martyr 86
Acclamationes Gentilium aduersus Christianos 100	Aegyptius prostrigatus à Felice 40	Ccc Agelius

I N D E X

Agelius episcopus Nonatianus fuit persequutionē Macedonij 389
 Agelius una amicus tunica & discalciatus tenebat 246, 495, 845
 Agelius mittitur in exilium 246
 Agelius reuocatur de exilio. ibidem
 Agelius Nonatianus moritur 520
 Agelon & Gomarius milites, Procopij proditores 461
 Agones Antioi 77
 Agrippa obtinet Iudaeorum principatum 59 & 72
 Agrippa Castoris liber aduersus Basilidem 76
 Agrippinus episcopus Alexand. 90, 113
 Aithales martyr Christi 329
 Alanuandarus princeps Saracorum baptizatur 577 & 617
 Alaphios à demonio liberatus per Hilarionem, sit Christianus 429
 Alaricus rex Gothorum 562
 Alaricus Romam uenit 572
 Alba metropolis Italiae 377
 Albinus praefectus Iudaeae post Festum 43
 Alcibiades uinctus pro Christo 109
 Alemanni profligati à Iuliano 413
 Alcius circa Simonidem 264
 Alexander Romanus episcopus, successior Euaristi 73
 Alexander Romanus moritur 74
 Alexander medicus, genere Phryx, martyr 106
 Alexander Montanista, nominabat se martyrem 118
 Alexander Montanista, latro 118
 Alexander Imperator 145
 Alexandri Imperatoris mors 148
 Alexander Hierosolymitanus episcopus & martyr 135
 Alexander adiutor Narcissi 137
 Alexander epistola ad Antinoitastis 137
 Alexander Hierosolymitanus episcopus soli Origeni concedit magisterij summam 148
 Alexander Hierosolymitanus episcopus quieuit in carcere 58 & 152
 Alexander episcopus Alexandriae. 217, 228 & 685
 Alexander strenuus Euangelij praedicator 284 & 684

Alexandri epistola ad coepiscopos de Arianis 285
 Alexandri epistola ad Alexandrum Constantinopolitanum 287, 685
 Alexander episcopus inexorabilis 299
 Alexander Alexandrinus moritur 332
 Alexander Magnus cum sitiret, oblatam in galea aquam noluit bibere 266
 Alexander Constantinopolitanus episcopus terretur ab Arianis 228 & 336
 Alexander Constantinopolitanus prostratus sub altari pernoctat in precibus 229 & 336. melior quam doctor fuit 306. loquendi potentiam miraculose adimit 306. moritur 342
 Alexander episcopus Antiochenus uarijs dotibus ornatus 562, 825
 Alexandria ecclesia à Marco euangelista constituta 34
 Alexandria stadium quoddam pietatis 129
 Alexandria à ciuibus uastata 166
 Alexandria orta scditio in Christianis nos 253 & 470
 Alexandria ciuitas populosa 284
 Alex. ciuit. apud stagnum Maria 303
 Alexandriae multi uiri & mulieres à demonibus obsessi latrabat 618
 Alexandrini qualis populus 166, 575
 Alexandrin. inhumanitas in suos 168
 Alexandrinorum martyrum caedes 167
 Alexandrina pestis 167
 Alexandrini martyres 192, 500
 Alexandria ecclesia uitabat communione Arij 336
 Alexandrini accedunt ecclesiam Dionysij 341
 Allebichus magister militum 519
 Allegoria spiritalis sensus legis 37
 Alleluia auditum in templo Serapiadis 524
 Alleluia Romae semel psallunt 537
 Alsa fluuius 231
 Amatus index 420 (142)
 Ambrosius Valentinianus respicitur
 Ambrosius consularis Liguria non dum baptizatus eligitur in episcopo Mediolanensem 250, 454, 775
 Ambrosius impugnat hereticorum 497
 Ambrosius precipit Iustina exulare 519
 Ambrosius recusat deserere ecclesiam 519

Ambrosius excommunicat Theodosium Aug. ob caedem Thessal. praetratam 526, 527 & 813
 Ammia Philadelphina propheta. 118
 Ammon Tabernis praesul 487
 Ammonaria uirgo capite caesa 154
 Ammonius philosophus praceptor Origenis 145
 Ammonius praeficit Christianus 143
 Ammonij liber de consonantia Moysi & Iesu ibidem
 Ammonius monachus ad episcopatum uocatus dextram sibij ipsi abscedit aurem 487
 Ammonius discipulus Origenis & Didymi 491
 Ammonius quidam occiditur 574
 Amos Aegyptius eremita 282
 Amphilocheus Licaonensis episcopus premit Eucharistiam heresim 458
 Amphilocheus ad Theodosium 522
 Amphylionum de Alexandro Magno oraculum 448
 Amphio episcopus Epiphaniae 277
 Anacleus Romanus episcopus 57
 Ananias cursor 20
 Ananias praefectus propugnator Sadaeorum 43
 Ananiam Iosephus uocat Ananum 43
 Ananias martyr Christi 328
 Anastasia & Carofia filiae Valentiniani 465
 Anastasia basilica Constantinopol. 508
 Anastasia nomen unde contigerit ecclesiae ibidem
 Anastasius Romanus pontifex 562
 Anastasius silentarius sit imp. 609
 Anastasius quando imperare coepit ibidem
 Anastasius Dorotheum monachum exulem facit 613
 Anastasio imperante in Sidone synodus paratur ibidem
 Anastasij impietas 612
 Anastasius presbyter 585
 Anastasius episcopus et presbyteris ferrea uincula iniiei iubet 615
 Anastasius imp. quosdam ex senatu mittit ad uitalianum nouitum ip. 616
 Anastasius terribile sonitum uidit 619
 Anastasius moritur 620
 Anatolius

I N D E X

Anatolius Alexandrinus, Laodice episcopus 178
 Anatol. quid de Pascha senferit Ib. 179
 Anatolius quod factus episcopus 179
 Anatolius patriarcha phorio peroratus 594, 603
 Ancyra ciuitas Galatae 336, 354
 Andiot presbyter sanguinarius 628
 Andragatius dux Lugduni perorator Gratiani Aug. 251, 520
 Andragatius in fluuium sese proiecit 520, 521
 Andreas euangelizat in Scythia 46
 Angelus absoluit Petrum à uinculis 30
 Angelus percussit Herodem concionantem 31
 Anicetus Rom. pontifex 79
 Anicetus moritur 90
 Anubion episcopus 335
 Annos mille post resurrectionem quidam fingunt 71
 Anni mundi 609
 Annianus episcopus Alexand. post Martinum Augustum 43
 Annianus quot annis gubernauit ecclesiam 57
 Antelucani hymni decantabantur Christo 67
 Ante Luciferum quid interpretantur 8
 Anthemius Praefectus moderatur imperium Theodosij iunioris 569
 Antherus Romanae ecclesiae antistes 148
 Anthimus episcopus Nicomedien. sit martyr 186
 Anthimus episcopus capite caesus 193
 Antinous & Antinoi agones 77
 Antiochus Eusebij Samosatani a uinculis exulat 463
 Antiochus sit episcopus. Ibid. & 553
 Antiochia apud Orontem 303
 Antiochia terremotus 344
 Antiochia Mygdonia alias Nisibis. 405, 344, 753
 Antioch. privilegium desinita à Theodosio. 528
 Antiochena ecclesia florentiss. 27
 Antiocheni succurrunt fratrib. Hierosolymam 30

Antiochena synodus aduersus Paulum Samosatenum 171
 Antiochie martyres in craticulis torti 192
 Antiocheni populi dissidium propter Eustathium episcopum 324
 Antiochena synodus episcopus 342
 Antiochenus populus discordat à clero propter fidem 363
 Antioch. conuincuntur in barbaram Iuliani 437, 833
 Antiochenorum publica festiuitas ob mortem Iuliani 442, 770
 Antiochenorum diuersa in Iouiano imperatorem 834
 Antiocheni habent altare ad occidentem 536
 Antipater Herodis Ascalonita patris 12
 Antipater regnum obtinet Herodis filio 14
 Antiphonarum origo 552
 Antonius eremita charus Constantinum Augustum 223
 Antonij uitam Athanasius scripsit & discipuli 243
 Ant. eremi. uerba ad Didymum 247
 Antonius honoratus à Constantino Christo 280
 Antonij auditores & discipuli 243 280, 281
 Antonij monachi somnium 453
 Antonij codex fuit natura creatura 485
 Antonius ceber inter monachos Aegypti 477
 Ant. cur ex eremo egressus 494
 Antonius Germanensis episcopus 585
 Antonius Pius Aug. 78
 Antonini epistola ad Asiaticos 80
 Antoninus filius Marci Aurelij Augusti 82
 Ant. xx annis imperio potitus 113
 Antoninus Scueri filius Caesar 135
 Anton. quot annis imperauit 145
 Antoninus alius à priore quatuor annis imperat 175
 Apelles Marcionita hereticus 114
 Apel. impia scripsit in legem Moysi 115
 Apelles Aegyptius monachus faber ferrarius 488

Aphraates monachus, uir sanctus & constans quid responderit Valenti Augusto 495
 Aphricani historiographi opus de consuetudine Euangelistarum 13, 14
 Aphricanus episcopus, uir in consuetudine ecclesiasticis nobilis 149
 Aphricani Chronica 149, 268
 Apis rex in Aegypto 256
 Apocalypsis Ioannis suspecta ueteribus 63
 Apoc. autor Ioannes presbyter 70
 Apocalypsim à Ioanne apostolo scriptam adserit Iustinus 89
 Apoc. quando à Ioanne scripta 112
 Apocalypsis adscribitur Ioanni Euangelistae ab Origene 147
 De Apocalypsi Ioannis ueterum doctorum iudicium 169
 Apollinaris Apostolicae fidei doctor 90
 Apol. Hierapolitanus episcopus 93, 454
 Apollinaris apologeticus ad Antoninum Verum 96
 Apollinares duo, Laodicensis, heretici 404
 Apollinares ambo excoicati Ibid.
 Apollinaris lucubrations 96
 Apollinaris Rhetor heresiarcha 253, 845
 Apollinaris assumptio pntificatus 504
 Apollinaris damnatur 253
 Apollinaris abdicatur 505
 Apollinariste uniti Orthodoxis per Theodotum Antioch. 564
 Apollo de Thebaida monach. 488
 Apollinis simulacrum obmutescit 172
 Apollinis sacerdos ad Christum conuertitur 173
 Apollo quid responderit Licinio Casari 273
 Apollo Pythius 321
 Apollinis Delphici tripodes Ibid.
 Apollinis templum à Christianis uersum 416
 Apol. Pyt. incensat Babylam martyrem ademptae sibi uirtutis fatidice 432
 Apol. Pyt. fulmine comminuit Ibid.
 Apollinē Pythium reprehendit D. Ogenes 448

I N D E X

Apollonius scripsit in Montani 118
 Apollucatur Christianismi 121
 Apollonius monachus ministrabat
 egrotis 489
 Apollonia uirgo & martyr 153
 Apologia Pamphili & Eusebii pro
 Origine 150.423
 Apologia Athanasij de sua fuga 353
 Apologeticus Quadrati pro Chris-
 tianismo 74
 Apologeticus Aristidis Ibidem
 Apolog. Iustini ad Antoninum Cæ-
 sareum 80.89
 Appellatio ad episcopos 276
 Appion legatus Græcorum ad Cæ-
 sareum 28
 Appionis & Petri disputatio, liber
 ἀπόκρυφον 70
 Appion epus Nicomedensis 313
 Appij commentarii in Genesim 125
 Apostoli XII à Christo electi 18
 Apostolis apparet Iesus rediuius
 19
 Apost. quidam alij à duodecim 20
 Apostolorum epus Iacobus 24
 Apostolici iuri ex Hebræorum ge-
 nere 35
 Apostolorum diuisio 46
 Apostolorum & discipulorum Chris-
 sti conuentus 56
 Apostoli non affectarunt elegantiam
 sermonis 61
 Apostoli pauca scripserunt Ibidem
 Apostolorum propositum 534
 Apostolice doctrine cõformitas 90
 Apostolis præceptum à Christo, ne
 ante XII annum ab Hierosol.
 discederent 120
 Apostoli quedam tatum uia uoce
 tradiderunt suis discipulis 139
 Apostolice sedes, quæ 321
 Aqua in oleum uerba precibus Nar-
 cissi episcopi 136
 Aqueductus à Valente Aug. extru-
 ctus 465
 Aquila & Priscilla adherent Pau-
 lo apostolo 39
 Aquila Ponticus, iudeus prosely-
 tus 112
 Aquila prefectus Aegypti 151
 Aquilinus causidicus 320

Arabianus ecclesiasticus scriptor 125
 Aradus insula 463
 Aranthus magister militum 499
 Arathion episcopus 333
 Arbogastus dux Valentiniani Au-
 gusti 260
 Arbogastes Eugenij tyranni coope-
 rator 541
 Arbog. seipsum ingulat 542.836
 Arcæ plene humanis capitibus An-
 tiochie repertæ 442
 Arcadius Aug. in Oriente 261
 Arcadius pater Theodosij uinioris
 266
 Arcadius Thodosij filius Cæsar 517.822
 Arcadius sepelit Theodosium patrẽ
 suum 545
 Arcadius & Honorius placidæ ani-
 mæ 836
 Arcadij Aug. mors 567.837
 Archelaus successor Herodis patris
 12.17
 Archelaus comes Orientis 231
 Archelaus comes præsidet in conci-
 lio 232
 Ardabau uicus apud Mysiam Phry-
 giæ 115
 Ardaburus magister militum Ro-
 manorum 576.580
 Ardaburus septem Persarum duces
 occidit 577
 Aretha rex Arabum pater Hero-
 diadis 19
 Arethusij Marci episcopo suo in-
 feusi 419
 Argypopolis 582
 Argonautæ 273
 Ariminense concilium 378
 Ariminensis concilij decreta Iusti-
 na Aug. præcipit reuocari 251
 Aristarchus concaptiuus Pauli apo-
 stoli 40
 Aristion discipulus apostolorum 70
 Aristobulus Pontifex uinctus mitti-
 tur Romam 12
 Aristobulus ex Paneade, unus è se-
 ptuaginta interpretibus 179
 Aristob. Pellæus historiographus 75
 Aristoteles cur scripsit sophisti. 376

Aristotelis pallium 448
 Arius presbyter Alexand. hereticus
 217.684.841
 Arius magister scholæ Alexandri-
 næ 284
 Arij erronea dogmata 284.285
 287.288
 Arius & Achilles ueritatis inimici
 292.295.685.692
 Arij epistola ad Eusebium Nicome-
 diensem 298.693
 Arij dogma examinatur à patribus
 307
 Arius damnatur 220.308.285.313
 Arius cū consentaneis suis non com-
 buritur, sed Imperatoris iussu mit-
 titur in exilium 221
 Arius reuocatur de exilio 227.337
 Arius quomodo receptus in commu-
 nionem à suis fautoribus 333
 Arius uenit Constantinopolim no-
 ui concilij gratia 336
 Arius cacando obit in latrina 229
 337.707
 Arij sectatores cur Porphyriani 316
 Ariarum sectæ tres 235.299
 Ariane sectæ exordium 684
 Ariani quid de filio senserint 235
 288.308
 Ariani metu subscribunt definitioni
 synodi 308
 Ariani dicebant ὁμοουσιæ uocabulũ
 non reperiri in scripturis 309
 Ariani sola manu subscribunt 230
 Ariani conueniunt apud Antio-
 chiam 325
 Ariani cõueniunt apud Marcotem
 332
 Ariani nondum discreti à Christi-
 nis 337
 Ariarum insidie in Athanasium
 342
 Ariani apud Constantinopolim
 præualebant ὁμοουσιæ Ibidem
 Ariani eligunt Macedonium episco-
 pum Alexandriam 343
 Ariani moto Gregorio ordinant
 Georgium Ariarum episcopum
 Alexandriae 345
 Ariani quidam in turba suffocantur
 346
 Ariani

I N D E X

Ariani & ὁμοουσιæ partim com-
 prehensi, partim gladio perem-
 pti 347
 Aristoteles in quem usum scripsit
 Sophistica 376
 Armenij bellum adornant aduersus
 Romanos 204
 Armenij efficiuntur Christiani 325
 Armenij obsides apud Persas sepe-
 liunt corpus Acepsemæ episcopi
 & martyris 329
 Armogastes comes confessor 628
 Arrobindas Magister militum Ro-
 manorum 577
 Arsatius Nectarij frater, successor
 Ioannis Chrysothomi 560.825
 Arsatius moritur 562
 Arsenius lector Athanasij 321
 Arsenij brachium ab Athanasio ab-
 scissum mentiebantur Ariani 231
 720
 Arsenij lectoris latebræ 231
 Arsenij machinationes Ariarum
 reuelat Ibidem
 Arsenius uiuit 352.720
 Arsinus Aegyptius martyr 154
 Arsinus præful monasterij non ex-
 comunicat iuuenes, sed senes 484
 Artaxerxes rex Persarum 55.115
 Artemisus mensis, apud nos Ma-
 ius 54
 Artemon hereticus 125.292
 Artemonitarum errores 126
 Artemius dux Aegypti, martyr, ca-
 pite plexus 435.766
 Aruspices infesti Athanasio 238
 Asclepas Gazæ antistes, abdicatus
 ab Arianis, fugit Romam 345
 Asclep. Gazæus accusatur 50.720
 Asclepas expurgatus in Sardiceni-
 si synodo 355
 Asclepas restitutus per Constanti-
 num Cæsarem 360
 Asclepiades Antiochenus episco-
 pus 157
 Asclepiades episcopus moritur 145
 Asclepiodotus hereticus. Theodo-
 sij hereticus discipulus 116
 Aspis Ariana addit uiperas duas
 730
 Asiaticorum sententia de paschate 122

Aspar 580
 Aspacenus sinus maris 471
 Asterius Rom. senator & Patricius
 Christi martyr 165
 Asterij martyris prece, uictima,
 quæ demonum præstigijs dispa-
 ruerat, redditur 165
 Asterius episcopus præficitur Ori-
 enti 236
 Astet. rhetor Ario patrocinatur 335
 Asterius rhetor, tempore persecu-
 tionis sacrificat Ibidem
 Athalaricus punit multos Arianos
 498
 Athanasius puer ludæ puerilis epi-
 scopus baptizatus, à Notario &
 Grammatico eruditus 230
 Athanasius diaconus à consilio A-
 lexandri Alexandrini episcopi
 220.846
 Athanasio struuntur insidie 718
 Athanasius propugnaculum ueritatis
 697
 Athanasius non uenit ad synodum
 Cæsariæ Palestinæ 719
 Athanasius egregius disputator
 305.341
 Athanasius fit episcopus Alexan-
 drinus 229.332
 Athanasius accusatur magicæ artis
 231.332
 Athanasius aperit Constantino A-
 rianorum insidias Ibidem
 Athanasius petit causam suam præ-
 sente Constantio Augusto exami-
 nari 334
 Athanasius exulat apud Treuerim
 Galliarum metropolim 335.721
 Athanasius reuertitur ad suam eccle-
 siam 338.341.722.733
 Athan. rursus pellitur opera Euse-
 bij Nicomedensis Ibidem
 Athanasius adulterij & abscessi bra-
 chij cuiusdam Arsenij accusatur
 231.232.720
 Athanasius eripitur è manib. Ari-
 anorum 232
 Athanasius inique condemnatus fu-
 git 232
 Athanasius sex annis delitescit in ci-
 sterna 232

Athanasius euocatur Romam 342
 Athanasius confugit ad Constanti-
 tem Cæsarem 233. & 342
 Athanasius abdicatur in Antioche-
 na synodo 343
 Athanasius inter psallentes milita-
 rem manum effugiens Romam per-
 git 344.345
 Athanasium iubet occidi Constanti-
 ninus 347.734
 Athanasius & Paulus Constantino
 politan. petunt fieri conciliũ 348
 Athanasius recipit episcopatum suum
 in Sardiceni synodo 350.352
 Athanasij innocentia manifestatur
 253.846
 Athanasij imitatur à Constantio
 337
 Athan. ostendit literas imperiales
 Iulio Rom. pontifici 358
 Athanasius commendatur Alexan-
 drinis à Iulio 359
 Athanasius quid à Constantio per-
 tierit 360
 Athan. congregat synodum 362
 Athanasius constituit sacerdotes in
 alienis ecclesijs & abdicat sacer-
 dotes Arianos 362.364
 Athanasius dilabatur è manibus Se-
 bastiani Ducis quærentis occide-
 re eum 368.734
 Athanasius semper in sensu Ariani-
 nis 376
 Athanasius mittit quinque episcopos
 ad Imper. ut se excusent 386
 Athanasius uocatur ad Constanti-
 num Ibidem
 Athan. redit Alexandriam 422
 Athan. excusat fugam suam 424
 Athan. in exilium 428.724.761
 Athanasij testimonium de Origene
 555
 Athan. euocatus adit Ioninianum
 Christianum Imp. 452.772
 Athanasius quatuor mensibus deli-
 tescit in sepulchro 470
 Athanasius moritur 243.476
 Athanasij uerba de mensa propo-
 tionis 487
 Athenais filia Leontij sophistæ ba-
 ptizatur 578

I N D E X

Athenodorus frater Theodori, au-
ditor Origenis 166.149
Athenodorus Greg. Ponti sacerdo-
tes 171
Attalus Pergamenus cuius, martyr
104. & 105
Atticus monachus sit episcop. Con-
stantinopolitanus 562. 569. 582
585. 825
Attici sermones non excipiebantur
à scribentibus sicut olim Orige-
nis 570
Attici mors 583
Atticus Consularis 67
Attin Scythia Thracæ subigit 601
Attin sacerdotē Rhodij in eos re-
tulerunt 448
Augustinus Hipponeregiorum e-
piscopus 622. 837
Auianus substitutus in locum Eudo-
xij Antiocheni episcopi 396
Auianus in exilium relegatus Ibid.
Audeus hereticus putabat deū ha-
bere humanā formam 457. 778
844
Aurelius Cyrinus martyr 120
Aurelius Publius Ibidem
Aurelianus Cæsar 177
Aurelianus morte subita sublatus
177
Auses uocabatur à patribus, qui po-
stea à Mose dictus Iesus 6
Ausonius scriptor insignis 835
Auxonius senex quibus tormentis
affectus sit à Macedonia 389
Auxentius episcopus Mediol. Aria-
nus 250
Auxentius Mediolanensis moritur
454. 774
Auxentius & Germinius condem-
nantur 383
Auxentius patronus Ariane hære-
sis 389
Azanes eunuchus regis Persarum
martyr 328
Azubabar castrum 619
Babylas antistes Antiochia
ecclesiæ 149. 818
Babylas episcopus moritur in uin-
culis 152. 849
Babylæ martyris sepulchrum inben-

te Iuliano à Christianis transla-
tum 239. 761
Bachylus antistes Corinthiorū præ-
sident in Achaica synodo 122
Bachylides & Elpistus 92
Bacurius rex Iberorū, comes dome-
sticorum, & dux limitis Palesti-
ni 227
Bacurius rex Iberorum, uir pietate
in signis, comes Theodosij Aug.
261
Baptismo ignis baptizata quædam
catechumena, Origenis discipu-
la 133
Baptizatus ab hereticis non rebap-
tizatur 162
Baptizatos ioco Alexander Alexan-
drinus episcopus non audeat de-
nuo baptizare 230
In baptismo cõferri gratiam nega-
bant Messaliani heretici 458
Baptizatur in Thessalia tantum in
diebus Pasche 180
Barabanes rex Persarū pugnat con-
tra Romanos 576
Barbari subijciuntur Constantino
Augusto 334
Barbari per Constantinum discunt
timere deum 334
Barbari inuadunt fines Rom. 592
Barbas Arianorum episc. 571. 585
Barchabas & Barchob propheta
Basilidis 76
Barchochabas dux Iudæorum, uir
scelestus 757
Barnabas & Paulus mittuntur Hie-
rosolyman 27
Barnabæ apostoli epistola & do-
ctrina 63
Barptolomæus apostolus ubi prædi-
cavit 46. 13
Barfabas Iustus, uenenum bibēs, nil
triste pertulit 71
Barsef Edessenus in Aradon in su-
lam deportatur 403
Basilides Alexandrinus hereticus
76
Basilides carnifex, pro Christo ca-
pite plexus 134
Basilus Magnus proficitur Rheto-
ricem 248

Bethelæa

I N D E X

Bethleæa uicus Gazens. populosus
Bethera oppidū Hierosol. u. (429
cinum 75
Bethzob, hoc est, domus hyfopi, ui-
cus trans Iordanē situs 51
Bethranion antistes Schytiæ redar-
guit Valentem 500
Bibliothecam Gentilium librorum
uendit Origenes 132
Bibliotheca Hierosolymis ab Ale-
xandro extracta 145
Bibliothecam Cæsariensem compo-
suit Pamphilus 179
Bichor episcopus & martyr 330
Bisa ciuitas Thracie 471
Bithinia suscipit Christi euangeliū
per Petrum 46
Bonifacius Romanus episcop. 564
Bonifacius prætor à Vandalis supe-
ratur 598
Bosra, nobilis urbs Arabiæ 145
Blandina scemina mira in tormen-
tis constantia 102. 103. 105. 197
Blasphemus quidam lapide illiso ca-
piti misere occubuit 564
Blasius hereticus 115
Ad Blasium scripsit Irenæus de schi-
smate 220
Brison Eunuchus Augustæ 552
Britannion tyrannus 364
Britannio electus imperator 370
Britannio priuatur imperio ibidem
Bulgarorum incursiones 611
Burgundiones 585
Busris martyris constantia 421
Byzantiū Thracie ciuitas à Con-
stantino Aug. denominatur Cō-
stantinopolis 318
Byzantium ciuitas nominatur alte-
ra Roma 318
Cabades rex Persarum quid
Christianis in Perside intu-
lerit 617
Cabades ad preces Christianorum
pro se orantū cõuertitur 619
Cabades uolentibus baptizari per-
misit ibidem
Cædes martyri Alexandrin. 167
Cædes Antiochia episcoporum 606
Cane Thyeste, & incesta Oedip-
ia 101
Cæsarea urbs Palestina 27. & 341
Cæsarea prius wûpy & sp&awoos
dicta 30
Cæsarea Cappadocie priuata suo
nomine 416
Cæsaria Philippi 165
Cæsarius Magister militū 529. 815
Caiphas alio nomine uocatus Iose-
phus 18
Caiphas erat pontifex quādo Chri-
stus passus est ibidem
Caius Caligula Cæsar 27
Caius Cæsar Iudæis infestus uole-
bat se deum appellari 28
Caio Cæsari successit Claudius 30
Caï Caligulæ impietas à Philone
descripta 39
Caldio Antiochie episcopus 670
Calopodius eunuchus 615
Callicrates Claudiopolites 452
Calydonius aper 267
Callistion discipulus Tatiani 115
Callistus Romanus antistes 145
Callistus militaris descripsit uitam
Iuliani 442
Cādaces reginæ præfectus sit Chri-
stianus 25
Candelabri Theodosij Aug. 264
Candidi opus in Hexameron 125
Canonici libri noui testamenti 65
Canon utriusq; testamenti, Orige-
ne expōnente 146. 147
Canopi origo 258
Canopus uictor ignis dei Chaldeo-
rum ostenditur 258
Capitolinus iudex Thraci 422
Capparabæa uicus 64
Caspur rex Maurorum 267
Castalius fons 239
Carbunculi 204
Carostia filia Valētiniani Aug. 465
Carpocrates hereticus, autor sectæ
Gnosticorum 76
Carpocratiani heretici 91
Carpus martyr 86
Carus Augustus cum filijs Carino
& Numeriano imperauit trien-
nio 177
Carriæ ciuitas, in qua Iuliano por-
tenta magica reperta sunt
442. 770
Carthagenenses ob doctrinam Chri-
sti profligati 623
Carthag. episcopi benignitas erga
Romanos captiuos 625
Carthagenesi eccl. quædā cõcessa
ab Hunericho rege 631
Cassius quæstor ad Imp. ductus si-
dei causa 605
Cassius Tyrius 154
Castitatis necessitas cur non inium-
genda Christianis 92
Castitatis amore mulieres quid fece-
runt 118. 192. 193. 198
Castitas est concubitus cum coniu-
ge 314
Catalogus imperatorum 831. &
sequentibus
Catalogus episcoporum Constanti-
nopolis 839
Catalog. episcoporum Alexandriæ ib.
Catalog. episcoporum Antioch. 840
Catalog. episc. Hierosolymæ ibidem
Catalogus episc. Romanorum 841
Catechumena martyr, Origenis di-
scipula 134
Catechumeni fidei 25
Cathari, qui & Nouatiani 222
Cathedra Iacobi 166
Celadion Alexandrinus episc. 79
Celadion episcopus moritur 90
Celerinus & Sidonius confessores
publice confitentur 156
Celsinus Romanus episcopus suc-
cessor Zofimi 561
Celsus Epicureus philosophus 151
Celta Thraciæ deuastant 463. 549
Centum Christiani in carcere inter-
fecti 328
Cephas unus è Ixx. discipulis 20
Cerdon tertius Alexandrinæ eccle-
siæ episcopus 59
Cerdon Alexandria moritur 73
Cerdon hereticus 79
Cereemonia ueteris legis 5
Cereemoniarū diuersæ obseruatiōes
Cerinthus hereticus pro- (535
mittit terrenum Christi regnū
post resurrectionem 64
Cerinthus ueritatis inimicus 81
Cerinthus autor Apocalypsis Ioan-
nis, quorundam iudicio 170
Cccc 4 Cerinthi

INDEX

Cerinthi errores 170
 Cheremon episc. Nicopolis urbis Aegypti cum drandæa coniuge pro Christo exulata 155
 Chalcedœ quarta synodus fuit sub Leone Pontifice & Martiano imperatore 602
 Chalced. concilium à multis diu reprobatum 614
 Calced. concilium abrogatur à Basilisco imperatore 606
 Chaldae ignem deum colebant 257
 Charitas unitatis & concordie uinculum 108
 Charitas Christianorum in confratres 213
 Charitas nõ thesaurizata sibi ipsi 525
 Chirilla episc. Ariomantiarum 665
 Chori psallentium 213
 Chrestus episcopus Nicænus 323
 Christophorus soror Dionysij 93
 Christma Iudeorum adueniente Christo abolitum 13
 Christi substantia 2
 Christus per prophetas adumbratus 5, 6
 Christus filius dei & pater 7
 Christus quomodo dicitur natus de uentre ante Luciferum 8
 Christi ueri differentia à Chrystis typicis 8
 Christus prædicat sub principibus Anna & Caipha 18
 Christus stipatus magna multitudine caelos conscendit 22
 Christus prædixit instantem Iudeis calamitatem 52
 Christus prædixit Hierosol. excidium Christi regnum quale 58 (53)
 Christus solus ueritatis martyr fidelis 108
 Christus primogenitus ex mortuis & autor uitæ æternæ 108
 Christus apostolus dei patris 140
 Christus inimicorum insidias fugit 425
 Christus uerbum humanatum ibid.
 Christi genus, natiuitatem, patriam passionem, resurrectionem & ascensionem in caelum prædixerunt prophetae 267
 Christus apparuit Constantino Augusto 270
 Christi diuinitatē adorat eccles. 288
 Christum esse purum hominē asseruit Marcellus Ancyranus 335
 Christianorum antiquitas et nobilitas 2
 Christiani fuerunt patres ueteris testamenti 9
 Christiani uocantur Christi ibidem
 Christ. quādo cæperint uocari 27
 Christiana omnium religionum prima 10
 Christianorum genus & nomen à Christo 19
 Christiani olim dicti cultores 35
 Christiani dicuntur fratres 100
 Christiani quomodo olim uixerint 35, & 36
 Christianorum persecutio sub Domitiano 57
 Christiani insimulabantur infanticidij, & promiscui concubitus 77
 Christianorum sancta conuersatio Barbaros ad fidem Christi pellit 77
 Christiani publicis adclamationibus exposulabantur ad pœnas 78
 Christ. persequēbatur Iudei 84
 Christianis negabatur habitatio domorum, balnearum usus, processus in publicum 100, & 153
 Christianorum perpetua latebra 100
 Christianos terrebat incertus confessionis exitus 101
 Christianus sum, nihilq; aliud, clamabat sanctus diaconus positus in tormentis 102
 Christiani ueteres abstinebant à carnibus 103
 Christiani putabantur uesci infansum uisceribus 103, & 156
 Christiani uincti in carceribus, amabant infirmiores 105
 Christiani producti ad pompam suppliciorum præbendam ibidem
 Christiani orabant quondam flexis genibus 110
 Christiani milites oratiōe impetrant imbrem 100
 Christianis omne iuramentum illicitum 134
 Christi officia in Paganos 167, 206
 Christiani crescebant numero 182
 Christ. in prosperis oblitus dei 182
 Christiani militantes, persecutionē sustinebant 183
 Christianorum templa subruta 183
 Christiani iusto dei iudicio correpti 184
 Christianorum uaria suppl. ibidem
 Christiani milites pro Christo ponebant militiam 185
 Christiani insimulantur incendij Nicomediensis palatii et cõiiciuntur in carceres apud Syriam 186
 Christiani effosis dextris oculis, et sinistro poplite succiso damnati ad metallam 193, & 219
 Christianorum persecutio sub Maximino 196
 Christianorum ecclesie reedificatur iussu Maximiani 199
 Christiani à metallis dimissi cū psalms & hymnis redeunt 201
 Christ. interdicuntur cœmiterijs 201
 Christian. psecutio renouatur 200
 Christiani exulant 204
 Christiani, pagani fame et morbis periclitantib. manēt icolumes 206
 Christiani olim inibatantur signo dominice passionis ibidem
 Christianorum ecclesie magnifice constructe 213
 Christianorum charitas ibidem
 Christianorum solennis oratio pro Constantino Augusto 214
 Christiani frustulati concisi à laicijs 215
 Christianus quidam illiteratus phisiosophum disputatorem maximum, ad Christi fidem inducit 219, & 306
 Christianus interdicitur ethnicarum literarum studijs 233
 Christiani exulantes reuocantur et ad dignitates, ac publica officia recepti 274
 Christianorum tēpla extruuntur 275
 Christiani in Parasceue occisi apud Persidem 327
 Christianorum magna persecutio apud Alexandriam 368, 417
 Christianis

INDEX

Christianis infestus Iulianus 415
 Christiani nominantur Gallilæi à Iuliano 416, & 239
 Christiani dijs sacrificaturi iubentur prius expiari 417
 Christianis licet fugere inimicorum insidias 425, 426
 Christianorum numerus per singulas ciuitates conscriptus 428
 Christiani fugiūt à ciuitatibus 429
 Christianorum hospitalitas & officia erga mortuos 430
 Christiani olim officiosi etiā in gentes & Iudeos ibidem
 Christiani reiecti à Iuliano 431
 Christ. spoliatur suis opib. 432, 437
 Christianorum schismata 504
 Christiano credendum quod ab apostolis traditum ibidem
 Christianis utiliora sunt bella quam pax 567
 Christiani dabant operam spectaculis apud Alexandriam 573
 Christiani occidunt Hypatiam phisiosophicam mulierem 575
 Chrystantus fugit episcopatum 573
 Chrysofaphus eunuchus impius 599
 Chrysofaphij uersutia contra Flavianum 601
 Chrysofopolis 57, 58
 Chrysofomus, Chrysofomiani 561
 Cineres martyrum, ob spem resurrectionis adimendā à paginis coniecti in Rhodanum fluium 607
 Cingulum militare 444
 Ciuitas quedam Phrygiæ exusta ob Christi fidem 191
 Clarus de Ptolemaide 124
 Claud. Aug. successor Gaij 30, 174
 Claud. Imp. Iudeos urbe pellit 39
 Claudius q̄ diu imperauit 40
 Claudius Apollinarius aduersus Montanum 115
 Claudius Apollinarius Hierapolitanus episcopus 129
 Clearchus prefectus Nymphæum edificat 465
 Clemens Pauli Apostoli comes 47
 Clementis Romani episcopi ad Corinthios epistola 57, & 110
 Clemens Ro. pont. iij. post Petrum 59
 Clemens nouem annis rexit Romam nam ecclesiam 67
 Clementis epistola legebatur olim in ecclesijs 92
 Clemens Ro. episc. expoliuit epistolam Hebræos Græco sermone 147
 Clemens Alexandrin. episc. scripsit historiā Iacobi fratris Ioannis 39
 Clemens Alexandrinus Pantani discipulus 113
 Clementis Alexand. opera 138, 268
 Clemens episcopus non longe post apostolos 39
 Clementis Alexandrini libri τριῶν 29
 Clementis Alexandrini iudicium de epistola ad Hebræos 140
 Clemens presbyter Antiochenæ ecclesie ibidem
 Cleobius hereticus, à quo Cleobias Cleomedes athleta 448 (ni 91)
 Cleophas frater Ioseph 56
 Clerici non accipiant usuras, aut frumenti uel uini ampliationem 222
 Clerici & populi in templo psallenti apud Antiochiam diuersitas 363
 Clerici ducenti & quinquaginta à Persis comprehensi 330
 Clerici coguntur militare à Iulianis Clericis subtrahitur honor (no 416) nores & privilegia 417
 Coci publici 410
 Calixtinus Papa Romanus 59
 Celebatus non temere imponendus Christianis, propter infirmos 29
 Celibes post annū uigesimū quintū prohibentur Ro. à priuilegijs habitentium coniuges 276
 Celibib. indulget Constantinus, ut licite possint condere testamentum ibidem
 Calibatus ne iniungeretur clericis Paphnutius obstitit 315
 Coimtha nobilis mulier, & martyr 82
 Coimthus parum constans (152) martyr 82
 Colluthi superbia 288, 685
 Columna Porphyretica in foro Constantinopolitano 337
 Collecta Paganorum pro pauperibus 431
 Cometes per totam annū uisus in Hierosolymis 53
 Commodi temporibus maxime pagata fides 121
 Commodus quot annis imperauit 125
 Concilium Casariense 122
 Concilium Romanum ibidem
 Concilium Gallicanum ibidem
 Concilium Achaicum ibidem
 Concilium episcoporum Palestine 124
 Concilium Romanum in quo Nouatianus ab ecclesia pulsus fuit 156
 Concilium Antioch. aduersus Paulum Samosatenum 178
 Concilium Nicænum 217, 303, 695
 Concilium apud Tyrum contra Athanasium 231, 719
 Concilium Ariminense 325
 Concilium Arianorum apud Bithyniam 30, 61, 299, 748
 Ad Concilium Nicænum quot conuenerint episcopi 311
 Concilij Nicæni fides 31, 220, 310
 Concilium Antiochenum contra Athanasium 343
 Concilium Sardicense 348
 Concilium Hierosolymitanum restituit Athanasium 362
 Concilium Sirmiense aduersus Photinum 370
 Concilium Mediolan. 354, 377, 736
 Concilia duo, Ariminense pro archiepiscopis, Nicomedense pro Arianis 378
 Concilium Romanum nonaginta episcoporum sub Damaso 387
 Concilium in Nicæa Bithynia terræmotu dirimitur 391, 748
 Concilium apud Seleuciam Isauria Concilium Seleucianum (192, 748) in duas partes scissum, & quomodo solutum 393, 396
 Concilium Alexandrinum sub Athanasio 423
 Concilium in Chalcedone contra Iohannem Chrysofomum 556
 Concilium apud Lampscum 459
 Conciliorum Lampfaci & Smyrnæ legati 468
 Concilium Nouatianum 497
 Concubitus cū coniuge est castitas 315
 Confessio

I N D E X

Confessio perfecta signaculum mar-
tyris 108
Cōstitēs peccata baptizab. 524
Cōstitendū modus apud ueteres 126
Confessio peccatorum publica 150
Confessio publica Sidonij & Cele-
rini confessorum 156
Cōstitendū modus Rom. ecclesie 531
Confessio abrogata apud Constan-
tinopolim ibidem
Cono ex episcopo fit dux 610
Contentiones ecclesiasticorum odi-
osae 54. & 83
Coitus illicitus prohibitus à Cōstan-
tino Augusto 275. & 276
Constantia Dios. pueri pro Chris-
to uapul. 154
Constantia mulieris orthodoxae
472
Constantia soror Cōstantij uxoris
Iuliani 412. 723
Constantia ciuitas, uocatur Gazza
maritima 415
Constantiensis subijciuntur Gazze
is à Iuliano ibidem
Constantinus magnus persequebar-
tur Christianos 276
Constantinus electus in Imperator-
rem in Britannia 270. 831
Constantinus conditor nouae Ro-
mae ibidem
Constantinus quidem se gesserit in
Imperio 104
Constantinus parat bellum aduer-
sus Maxentium 206
Constantinus uidet per somnium cru-
cis signum 207. & 270
Constantinus mysteria fidei edoce-
tur ibidem
Constantinus ingressus Romā cum
triumpho 208
Constantij & Licinij lex de colen-
do Christo ibidem
Constantinus degebat in Gallia cir-
ca Rhenum 272
Constantinus commendat religio-
nem Christianam 274
Constant. fautor Christian. 123. 174
Constantini beneficia in pauperes
Christianos 215
Cōstan. priuilegia eccle. collata 215
Constantini uerbum ad episc. 217
Constantius exoptulat non solum
cum Ario, sed & cum Alexan-
driano 299
Constant. suppeditat uir / dro 299
Cōstantini Aug. & uirax aduer-
sus Licinium ibidem
Constan. uolebat iudicare de priua-
tis episcoporum causis 217. 305
Constantinus Augustus postremus
ingreditur, humiliorq; sedet sel-
la, petita uenia ab episc. 307
Constantini oratio ad patres Nicæ-
ni concilij ibidem
Cōstan. laudatus à Sabino Ariano
Cōst. Vicinialia 315. 318. 707. (310
Constan. Aug. uenerabatur Par-
phuntium 220
Constantinus accipit conuiuio pa-
tres Nicænae synodi 315
Constan. epistola de Ario & eius
scriptis 316
Constan. ades sacras extruit 318
Constan. molitur nouā urbē & de-
struit templa paganorum ibidem
Constan. partem crucis reponit in
suam statuam 319
Constantinus domat Sarmatas &
Gothos 223
Constan. epist. ad Nicomed. 321. 712
Constan. epistola ad Saporem 330
Constantinus Tyri concilium trans-
fert Hierosolymam 332
Constan. mittit Arij professionem
synodo Hieros. examinandā 335
Constantini Augusti epistola ad sy-
nodum Tyrenam 334
Const. filios suos facit Caesares 338.
Constan. quadragesimo quim / 712
to etatis suae anno bap. 338. 723
Constan. iubet Athanasium redire
Alexandriam ibidem
Constan. Imperatoris defensio 722
Constan. mortuo dogma Arij repul-
lulascit 340
Constan. Aug. epistola ad Alexan-
drinos pro Athanasio 341
Constan. iunior filius Constantini
Aug. Caesar Italiae 338. 340. 831
Constan. iunior apud Aquileiā à mi-
lilibus interfectus 231. 341. 362
Cōstantinopolis secunda Roma 318
Constantinopolis unde dicta 411
Cōstantinopoli sit terrae motus 597
Cōstantinopolitanorū religio 319
Cōstantinopolitanū cōcilium (320
quomodo conclusum 408
Cōstantinopol. synodi patres 510
Constantinopol. synodi fides 513
Constantius Augustus pater Con-
stantini magni 194
Constantius explorat fidē quorun-
dam aulicorū Christianorū 272
Constantius filius Constantini mar-
gni Caesar in oriente 230
Constantius perurgitur in odium
Athanasij ibidem
Constantius iubet Athanasium con-
demnari ibidem
Constantinus priuat Cōstantinopol.
frumentarijs stipendijs 345
Constantius Aug. offensus Macedo-
nio Cōstantinop. episcopo ibid.
Cōstantius moratur Antioch. ibid.
Const. mandat occidi Athanas. 347
Constantius synodum Sardicensem
iubet congregari 348
Constantius quid ab Athanasio po-
stulerit 360
Constantij epist. pro Athanasio 361
Constantius mortuo Constante fra-
tre suo recuperat regnum in occi-
dente 234. 364. 723
Constantius iterum Ariamissat ibid.
Constan. persequitur Athan. 365
Constantius misso duce cum armā
tamilitum manu iubet Athana-
sium interimi 367
Constantius mandat caput Athana-
sij sibi adferri 369
Constantius mittit exercitum con-
tra Magnentium 370. 758
Constantius mandat synodum Sir-
mij congregari ibidem
Constantius uenit Romam 375
Constantius cupit efficere, ut occi-
dentales subscribāt Ariam 377
Constantius expellit Liberij Rom.
Pontific. in exilium 173
Cōstan. sollicitatur à matronis Ro-
super reditu Liberij Rom. Pōtifi-
cis 380
Constantius

I N D E X

Constantius uult duos esse Rom. ponti-
fices, Liberium & Felicem. ibid.
Constantius succenset patribus Ari-
minensis synodi 385
Constantius dat Vr ratio licentiā agēdi
pro libitu suo cōtra ecclesias. ibidē
Constantius succēset Macedonio ob-
translata patris sui Constantini
ossa 390
Constantius mandat episcopos hunc
Scripturae locum exponere: Do-
minus creauit me in initio 407
Constantius moritur 409
Constas Cōstantini Augusti iunior
filius Caesar Occidentis 280. 832
Constans subijcit Francos Romano
imperio 345
Constans scribens fratri suo Con-
stantio petit Athanasium suo gre-
gi restitui 233. 348
Constantis alia legatio ad Constan-
tium pro Athanasio 356
Constans occisus à Magnentio 364
Constante mortuo Athanasius ite-
rum exulat 234
Constans subijcit uerbu ab Aria-
nis reprehensum 311
Constans subijcit negabant Ori-
entales 348 & 349
Consulatus nouus 397
Conuenticula Christianorum 199
Conuentus Christianorum quales
olim fuerint 37
Conuentus apostolorum & discipu-
lorum domini 56
Coprax monachus expulsor demo-
niū, curādisq; morbis iclytus 487
Coration Nepotianus monitu Dio-
nyij errorem suum deserit 169
Corbonas sacrum erarium 29
Corduba ciuitas Hispaniae 349
Corinthiorum ecclesia 44
Cornelius parū constans martyr 82
Cornelius ceterum Christo credit 27
Cornelius antistes Antiochenus 90
Cornelius Romanus pontifex 152
Cornelius Romanus scribit Fabiano
Antiocheno decretū Romani cō-
cilij 156
Cornelius Romanus episcopus mo-
ritur 160 & 497
Corona Dionysij 448
Corpus Theodosij sepultura tradit-
tur 545
Corpus sancti Flauiani 601
Corpus sanctae Anastasiae 604
Corpus Melitij Antiochia 517
Craticula apud Antiochiam 192
Crescēs, Pauli comes ad Gallias pro-
ficiscitur 47
Crescens, philosophus Cynicus 87
Crescens philosophus insidiabatur
Iuliano martyri 86
Crescentis philosophi turpitudine 87
Cresconius presbyter 65
Cretesū liberalitas in Homerū 265
Crispus & Cōstantinus Caesares 266
Crispus filius Constantini Aug. 271
Crispus Caesar moritur 272
Crucis tres ab Helena inuenta 222
& 318
Cruce Christi quomodo inter ceter-
as cognita ibidem
Crucis signum positus & fenestris
depictum Alexandriae 258
Crucis dominice signum inter sepe
maiores Aegyptiorum literas re-
pertum interpretatur uita uen-
tura 258 & 525
Crucis signaculum in uestimentis lu-
daeorum 240. 271 & 439
Cruce trophaeum uictoriae aduersus
infernum 271
Crucis signo militum arma signata
à Constantino 275
Crucis supplicium prohibuit Con-
stantinus 275
Crucis symbolum in nummis 276
Crucis signum in humeris militum
Constantini Augusti 330
Crucis signū in caelo uisū 370. 439
Crucis nota in uestibus 408
Cruce coronata in extis immolati
pecoris 414
Crucis signum aboletur à Iuliano
in Mexico 431
Cruce dominica initiabantur Chri-
stiani 474
Ctesiphon ciuitas Persidis 326
Cubicularij Ces. p. Christo occisi 186
Cubitus uisus quōdā modo deser-
tur 259. 274 & 319
Cucusum ciuitas Cappadociae 348
& 349. 364 & 824
Cultores dei dicuntur Christi 9. 35
Cultus idolorū, phibitus per Theod-
osium 530
Currus, quadrigae, & armatorum
cohortes in aere uise 54
Cursus publicus mularum & cabal-
lorum sublatus 379 & 414
Cuspius Fadus procurator Iudae 31
Cyprum ueniunt quidā discipuli 25
Cypriani liber De lapsis 156
Cyprianus Carthagi. episcopus 160
Cyprianus Vniuersitatis episc. 637
Cyrenius censor ab Augusto missus
in Syriam 11
Cyrillus Antiochenus 177
Cyrillus diaconus 759
Cyrillus Hierosolymorum episcop-
us 235. 240 & 255
Cyrilli Hierosolymitani episcopi
causa discutitur Seleucia item pri-
mus inter ecclesiasticos usus ap-
pellatione 396. abdicatur ab Aca-
cio Cesarisiensi 397 & 749
Cyrilli & Acacij contentio de iure
Metropolitae 398
Cyrillus uendit sacra uasa tempore
famis, & uestem ecclesiasticā 398
Cyrillus reuertitur ad suā sedē 401
Cyrillus Hierosolymit. martyr 421
Cyrillus spoliavit Nouatianos 571
Cyrillus episcopus Alexandriae 562
& 592 & 805
Cyrillus in concilio agit uices Ro-
mani pontificis 596
Cyrilli mors 523
Cyrinus episcopus Chalcedonenfis
aduersatur Chrysothomo 558
Cyrini mors 558
Cyziceni in Paganismo persistēt
à Iuliano quae petit ipetrat. 428
Cyzicent eijciunt Dialecticum epi-
scopum 464
Cyziceni Dalmatum episcopum so-
lenniter dedicant 599
Dæmon queritur de sanctis
uiris 477
Dæmon nunquam potuit decipere
Pachomium abbatem 490
Dæmonis uniuersas uitare insidias
non

I N D E X

non est facile hominibus 925
 Daglia uxor Cellarite regis 661
 Dalmatius Caesar à militibus interemptus 363 & 831
 Dalmatius filius Constantini 411
 Dalmatius monachus 584
 Damasus Romanorum episcopus successor Liberij 250.387 & 523
 Damasus epistola è synodo Romano missa in Illyricum 387
 Damasus Rom. epus præuoluit Vrsi no 497. laudatur 503. eius epistola ad Orientales. 514. & fides ad Paulinum Thessal. 515 & 808
 Datua uirgo Christi martyr 658
 In Dauidicam familiam inquiritur 56
 & iussu Domitiani punitur 57
 Dauid fugien do declinat inimicorū insidias 424
 Decentius frater Magnentij consiliarius sibi mortem 375 & 831
 Decimas sacerdotum inuadebat pontifices 39
 Decius Cæs. psequitur Christianos 151
 Decius unā cū filijs trucidatus 160
 Declamatio scholastica de Pilato & Christo in odium Christianorum conficta 204. (Cus 156)
 Decretū Rom. concilij de lapsis fratri Decretum Nicæne synodi de scribendi de ὁμοουσίῳ uocabulo 220
 Decretum de spiritu sancto 236
 Decretū Alexandrinæ synodi de non tendis substantiæ & subsistentiæ nominib. nisi cōtra Sabellianos 423
 Decreta Antiocheni concilij 513
 Dedicatio nes ecclesiarum quomodo olim celebrate 212. (228)
 Dedicatio Hierosolymorū celebris.
 Dedicatio templi Constantinopolitani, quod uocabatur Sophia 399
 Definitio de credenda spiritus sancti diuinitate 257
 Demetrius Alexandriæ ecclesie antistes 122 & 139
 Demetrius episc. dat Origeni magistrum publice docendi in ecclesia 132
 Demetrius Origeni iā castrato iubet ut insidijs annūciat dei uerbū 135
 Demetrius subinuidēs Origeni obstetit ne Origenes ordinaretur episcopus 325
 Demetrius Alexandrini obitus 148
 Demetrius & Eupolemus Iudæi scriptores 139
 Demetrius & Lucius cōfessores 163
 Demetrius Antiochenus episc. 158. 161
 Demetrius episcopus moritur 171
 Demophilus Arianus 381
 Demophilus condemnatur in Arimineni synodo 383
 Demophilus fit episc. Constant. 471
 Demophilus celebrat collectas extraportas Constantinop. ciuitatis 509
 Demosthenes coquus redarguit Basilium episcopum 475
 Dei filius quare in hominis specie prædicatur in terris 5
 Dei filius uocatur hominis filius, quod in carne natus sit 6
 Deum Christianorum. solum uerum deum fatebantur Ethnici 210
 Deus aut corporeus et hominis habitum figuram querebatur inter monachos 551
 Deos facit Romanus senatus 26
 Deogratias episc. Carthaginensis 625
 Dij paganorum ebrii & iniqui 448
 Diaconi septem ordinati ad quid 24
 Diaconus nomine Sæclus, martyr 102
 Diaconus eucharistiam non diuidat presente episc. siue presbytero 222
 Dialectica melioris operis tempus in prædit. atq. ad recte uiuendum nihil ostendit 278
 Dialecticā artē. uanāq. uerborum fallaciam Christus non docuit 305
 Dialecticus quidā arguator maximus quomodo ad fidē Christi conuersus sit 219
 Dialecticus episcopus eicitur à Cyrenicenis 464
 Dies magni sabbati 83
 Dies nundinarum 105
 Diem dominicū et diem in quo Christus passus est honorabat Constantinus Augustus 275
 Die dominicæ passionis ceterum Christiani in carcere occisi apud Perdigami 537. (fidem 328)
 Diocæsarea ciuitas Palestinæ 300
 In Diocæsaream relegantur unde
 eim Aegypti episcopi 482. 792
 Diocletianus Cæs. persequitur Christianorum 177
 Diocletianus iubet templa Christianorum dirui 183 & 567
 Diocletiani scitities in Christianis. 185
 Diocletianus depositis regni insignibus primatus uiuit 194 & 270
 Diocletianus Salone moritur 271
 Diodorus monachus institutor psalmodiæ & uigiliarum apud sepulchra martyrum 390
 Diodori monachi in aduersitatibus patientia 492
 Diodorus adsciscitur ad episcopatum 253 & 505
 Dionysia martyr ferro caesa 154
 Dionysius Areopagites à Paulo apostolo doctus fidem 91
 Dionysius Arcopagita Atheniensium episcopus 47
 Dionysius Albe episcopus Arianorum aduersarius 377
 Dionysius Albanus exulat ibidem
 Dionysius Romanus episcopus 171
 Dionysius episc. Corinthiorum 44
 Dionysius Corinthiorum episcopus apostolicæ fidei & sanæ doctrinæ doctor 90
 Dionysius Corinthiorum episcopus ad quos scripserit epistolas 91. 92
 Dionysij epistola falsata 93
 Dionysius Origenis discipulus magister ueritatis Alexadr. 149
 Dionysius fit episcopus Alexan. 150
 Dionysij Alexandrini epistola ad Flavianum de Alexandrinis martyribus 152
 Eiusdem epistole & libri 158 & 168
 Dionysij epistola ad Nouatum 158
 Dionysius baptizatum ab hæreticis non auidet rebaptizare 162
 Dionysius Alexander relegatur in exilium 163
 Dionysius Alexander refellit dogmata Nepotis 169
 Dionysij Alexandri iudicium de Apocalypsi Ioannis 170
 Dionysius non uenit ad Antiochenam synodum 171
 Dionysius Alexander moritur 174
 Dionysij

I N D E X

Dionysij eccles. igni absumpta 344
 Dionysius tyrannus Siciliae 264
 Dionysij corona 448
 Dioclorus puer quindecim annorū castanter cōstitetur Christū 154
 Dioclorus monachos accedentes ad sacra mysteria dijudicabat 488
 Dioclorus si Hermopolitanus episcopus 551
 Dioclorus Alexandrinus 599
 Dioclorus & Eutyches episcopi reiecti 602
 Diospolis ciuitas olim Lydda nominata 296
 Discipulorū Christi multitudo 20
 Discipuli omnes dispersi prædicauere 25
 Discipuli apostolorum quomodo se gesserint 69
 Discipline liberales non docent ueritatem, sed sunt ueritatis arma contra mendacium 494
 Discordia ecclesiarū tempore Constantini 298
 Dissimiles et non existenciales uocabantur Aetiani 400
 Dispersi hoc est, Hebræi 47
 Diuina substantia Christi caput 2
 Diuina ultio in testes periuros 136
 Diuina ultio in prophanatores templi Christo sacri 432
 Diuina ultio in filium & uxorem Valentis Imperatoris 475
 Diuina uindicta in cubiculariū Valentis 493
 Diuina scriptura combusta 183
 Diuina ordinationi nemo potest resistere 474
 Doctrinæ apostolicæ cōfirmatas 90
 Doctrina Apostolorum lib. ἀποστολική 63
 Dominica Christianorū restaurata 211
 Dominicum ingressus phisus 300
 Dominica fidei suscipit 300
 Dominica uxor Valentis Imperatoris 503
 Domitianus Aug. frater Titi 56
 Domitianus persequatur Christ. 57
 Domitianus mandat posteritatem Dauid interimi 57
 Domitiani Imperatoris mors & cōtumelia ibidem
 Domitianus prefectus Oriētis 375
 Domus Veneris 321
 Domus uiduarum & orphanorum diripiebantur 378
 Domus Placidie Augustæ 556
 Domus ἡγεύας apud Constantinopolim corruit 568
 Domnus Episc. Cæs. Palestine 166
 Domnus episcopus filius Demetria ni Antiocheni episc. 176. 697
 Domnus & Iuuenalis in heremum fugiunt 702
 Donatiua principum quando solita dari 421
 Donatus Euryampius dracones hostu to interficit 542
 Dorothea uirgo Alexandrina 196
 Dorotheus episc. Antiochen. à natiuitate Eunuchus 177
 Dorotheus aulicus 182. 185
 Dorotheus laqueo necatur pro Christo 186
 Dorotheus monachus non ualentibus edificare donabat hospitia à se constructa 488
 Dorothei monachi ppetuæ uigiliae apud Constantinopolim 571
 Dorotheus pro Chalcedonensi concilio librum scripsit 613
 Dostheni hæretici à quodam Dostitheo nominati 91
 Dracontius Pergamena ecclesie episcopus 392
 Dracontius Pergami episcopus condemnatus 399
 Draco oratione Vrsatij Persæ occisus 392
 Dydimus Alexand. adhuc puer morbo oculorū perdidit uisum 246
 Dydimus quod p oculos doceri non potuit, auditu discit 247
 Dydimus cæcus uetus nouumq. instrumentū perfecte callebat 495
 Dydimus præficitur scholæ ecclesie sticæ apud Alexandriam 247
 Dydimi sententia 486
 Dydimi libri de trinitate, & explicatiōes in τῶν ἀποστόλων Origenis 495
 Dydimum cecum Antonium eremitam quibus uerbis consolatus sit 247. & 495
 Dydimus quare didicerit liberales disciplinas 495
E Bionæorum hereticorum dogma 64
 Ecebolus rhetor 411
 Ecebolus prostratus ante ecclesiam clamabat: conculcate me sal insensatum 475
 Ecebolus finxit se Christianum ibidem
 Ecclesia Christi uirgo 91
 Ecclesia Christianorū solo æquate 183
 Ecclesia Christianorum reedificatur iussu Maximiani 199
 Ecclesia gloria sub Constantino Augusto 215
 Ecclesie ueritas 77
 Ecclesiarum dissidium 298
 Ecclesiam non esse separandam propter duo uerba, dicebant Arianini 582
 Ecclesia Theone 386
 In Ecclesiam Deo sacram statuitur ἀνεσθῆναι 422
 Ecclesiarum xenodochia 528
 Ecclesie ademptæ Macedoniam pueri in India ducti 224
 Edeus à poculis regis Indorum ib. 224
 Edeus pergit Tyrum & ordinatur presbyter 225
 Edeus prædicauit Thomas Apostolus 20. 245. 472
 Edisseni per prædicationem Theobai conuertuntur ad fidem 25
 Edisseni Christiani in Exilium pulsi à Valente 473
 Egesippi historiographi uerba de uita et morte Iacobi Iusti fratris domini 41
 Egesippi uerba de morte Simeonis episcopi Hierosol. 67
 Egesippus temporum apostolicorum historia quinque libris complexus est 77
 Egesippus uenit Romam 79
 Egesippus floret & uenit ad fidem 90. 91
 Ddd Egesippus

I N D E X

Egeſippum ſectatus eſt Sozomenus
 Eleazarus pontifex filius (268
 Anna Pontificis 18
 Eleuſius episcopus Cyzicenus 180.
 395
 Eleuſius Cizecenus abdicatur 398
 Eleuſius pulſus eſt ſede ſua 402. 428
 Eleuſius timore Valentis conſentit
 in dogma Arij 464
 Eleuſij poenitentia ibidem
 Eleuſius expellitur iuſſu Valeris ib.
 Eleutherius Romanus episcopus 79
 Eleutherius moritur 122
 Elpidius Comes rerum priuatarum
 435
 Elpidius presbyter 456. 777. 822
 Elpidophorus tyrannus 661
 Emaus ciuitas Paleſtina, aliàs Nico
 polis dicta 438
 Emelius medicus 678
 Emona ciuitas Italiae 272
 Encratite heretici quales 96
 Ephestorum ecclesia fundata à Pau
 lo, ſed à Ioanne edificata 59
 Ephesij ſcripſit Ignatius e Smyr
 na 68
 Ephesij ſeptem puerorum reſurre
 ctio fuit 595
 Ephesij tertia ſynodus celebratur
 596
 Ephrem Episcopus Hieroſolimita
 nus 75
 Ephrem Syrus egregius ſcriptor
 406. 754
 Epigramma futura prædicens 465
 Epimachus martyr flammis abſum
 tus. 154
 Epiphania ciuitas Cilicie 276
 Epiphanius Sophiſta 404
 Epiphanius eremita in precio habi
 tus. 491
 Epiphanius Cypri episcopus acce
 pit ab angelo quod largiatur pau
 peribus 543
 Epiphanius ſimulantem ſe eſſe mor
 tuū uere mortuū relinquit ibid.
 Epiphanius Cyprius quid egerit
 Conſtantinopoli 553. 554
 Epiphanius publice damnat libros
 Origenis 555
 Epiphanius ſubducit ſe ibidem

Episcopi inuitabant olim laicos ad
 prædicandum eccleſijs 145
 Episcopus, & clero & plebi debet
 eſſe exemplo 176
 Episcopi publice denudati irride
 bantur ibidem
 Episcopi Syriæ coniecti in uincula
 186
 Episcopi Occidentales coguntur à
 Conſtantio Caſare ad conſentien
 dum Arianae heresi 234.
 Episcopi exulant 234. & 385
 Episcopi mali increpantur à Con
 ſtantino Augusto 334
 Episcopi Conſtantinopolitani duo
 343
 Episcopi orthodoxis reſtituuntur
 eccleſiæ à Romano episcopo 345
 Episc. duo Sardicenſis ſynodi miſſi
 ad Conſtantiu pro Athanaſio 351
 Episcopi diuorantes abdicat Aria
 nos in Ariminenſi concilio 382
 Episcopi uiginti legati Ariminen
 ſis ſynodi 385
 Episcopi exules ibidem
 Episcopi e Bithynia reuocatur Con
 ſtantinopolim 397
 Episcopi ſubſtitucij 399
 Episcopi prohibebant olim Chriſtia
 nis, cum ethnicis familiaritatem
 Episcopum oportet nõ ſo
 lum uerbo, ſed etiam uita guber
 nare ſubiectos 454
 Episcoporum Illyricanorum ad Ori
 entales epistola 456
 De episcoporum ordinatione eccle
 ſiaſtica regula 539
 Episcopi Apoſtolicarū eccleſiarum
 Episcopus nondum bapti
 zatus 609
 Epif. Ariani uinēte Athanaſio 840
 Equitius diaconus Marcelli episco
 pi 531
 Eremiticæ philoſophiæ officia 280
 Eremiticæ philoſophiæ principes
 Helias & Ioannes Baptiſta ibid.
 Eremitici iſtituti origo, cauſaq; 280
 Eridanus padus 273
 Eſdras ſacerdos ex tribu Leui uolu
 mina legis reparat 113
 Euagrius episcopus in ſule Mytili
 ne condemnatur 396
 Euagrius uir eloquentiſſimus 491.
 Euagrius fugit Conſtantii (540
 nopoli 485.
 Euagrii monachi lucubraciones
 424. 485
 Euagrius prohibuit temere de Deo
 diſputandum ibidem
 Euagrius fit episcopus 471. 819
 Euagrius à Theophilo Alexandri
 no ad episcopatum uocatus au
 fugit 486
 Euangelium Petri liber ἀποκρυ
 φου 46
 Euangelia quatuor 63
 Euangelii Matthei Hebraice ſcri
 ptum apud Indos reperiū 71. 115.
 Euangelium Lucae ex ore Pauli ex
 ceptum 47
 Euangelium Lucae quare ſcriptum
 ſit 62
 Euangelii Marci ex ore Petri con
 ſcriptum 47. & 71
 Euangelium Ioannis ſuſceptum ab o
 mnibus 61
 Euangelium Ioannis quare quarto
 loco poſitum 62
 Euangelium Ioannis ſpirituale 140.
 Euangelium ſecundum Hebræos
 63. & 91
 Euangelia & acta quorundam Ap
 ſtolorum 63
 Euangeliorum ordo per Clemen
 tem Alexandrinum 140
 Euangelium Indis ulterioribus num
 ciatū tempore Conſtantini Aug.
 Euangelii in diuerſis eccle. (224.
 à quibus legatur 537.
 Euangelici, Apoſtolicij, & Prophe
 tici libri uere erudiunt 36. 307.
 Euaristus Romanus pontifex ſuc
 ceſſor Clementis 68. & 110
 Euariſto ſucceſſit Alexander Ro
 manus episcopus 72
 Eucharistia mittebatur ſolemni
 ter hoſpitibus episcopis Romam ue
 nientibus 124
 Eucharistia ſumpturis olim laicis
 dabatur in manus 157. & 158.
 Eucharistia puero traditur ad pau
 trem egrotantem deferenda 157
 Eucharistia

I N D E X

Eucharistia poſſe purgare fidelem
 ab hereticis baptizatum 162
 Eucharistiam nec obesse, nec pro
 deſſe dicebant Meſſaliani 458
 Eucheriarum heresiſ & monſtra ib.
 Eudocia filia Leontij Sophiſta
 Eudocia neptis Theo (578
 doſij 605
 Eudotia fugit à marito ibidem
 Eudoxus Episcopus Germanicen
 ſium 348
 Eudoxus Germanicæ præful, uſur
 pat Antiochenam ſedem 381
 391. 748
 Eudoxus, ſequitur orthodoxos 391
 Eudoxius iuſſu Conſtantij Auguſti
 expulſus ab eccleſia ibidem
 Eudoxij fides in Italiam deſtina
 ta 399
 Eudoxius uſurpat ſedem Conſtanti
 nopolitanam ibidem
 Eudoxius Conſtantinum magnum
 notans impietatis, Conſtantium
 filium à religioe cōmendat 400
 Eudoxij blaſphema fidei expoſitio
 401
 Eudoxius ſuadet Eunomio, ut de
 Cyzico fugiat 404
 Eudoxius acceptus in aula Valen
 tis 460
 Eudoxius inſtituit Eunomium Epi
 ſcopum 464
 Eudoxius impedit Macedonianorū
 ſynodum apud Tarſum Ciliciae
 Eudoxius autor ſeditionis a (470
 pud Alexandriā 470
 Eudoxij mors ibidem
 Eudoxij opera Gothi facti ſunt A
 riani 500
 Eudoxia filia Theodoſij, nubit Val
 entiniano 592
 Eugenius episcopus à Carthagine
 ſibus amatus 632. 639
 Eugen. ab Hunericho proſcriptus
 in exilio multa patitur 661. 663
 Eugenius occidit Valentinianū Au
 guſtum 541. 820
 Eugenius ſucceſſor Valentiniani Au
 guſti 259
 Eugen. uinctus adducitur ad Theo
 doſium Auguſtum 26

Eugeniana ſeditio 835
 Eugenius tyrannus ſupplex Theo
 doſio 541
 Eulalius episcopus Antiochenus ſuc
 ceſſor Euſtatij 324
 Eulogius episcopus Edreſſenus exu
 lat 473
 Eulogius presbyter & eremita, rez
 dargutor occultorum peccatorū
 Eulogium adiectum ſtatuae (488.
 Conſtantini 208
 Eumenes episcopus Alexandrinae
 eccleſiæ 75
 Eumen. Alexandrinus moritur 79
 Eumeus Homericus 430
 Euodius primus Antiochena eccle
 ſiæ episcopus 59
 Euolcius diaconus relegatur in Oa
 ſim 465
 Eunomius episcop. uir ſanctus 564
 Eunomius dialecticus contra catho
 licam fidem ſcripſit 235
 Eunomius notarius Actij heretici
 (376
 Eunomius heretiar (399. & 404. 842
 ches 402
 Eunomius ordinatur epif. 402
 Eunomius laudat Aetium in ſuis li
 bris 403. 752
 Eunomius fit Episcopus Cyzicenus
 ibidem per totum
 Euphrates & Vincētius legati Sar
 dicensis concilij 356
 Euphronius Arianus episc. Antio
 chena eccleſiæ 324
 Euphremius patriarcha 608. 609
 Eupſychius Caſarienſis martyr 421
 Europa, Lybia, & maximapars A
 ſiæ ſubdita Conſtantino Aug. 331
 Euſebia uxor Conſtantij, patrona
 Iuliani 412
 Euſebij Pamphili, Caſarienſis epi
 ſcopi iudicium de Papiā 71
 Euſebij Caſarienſis liber De anti
 quis martyribus 86
 Euſebij Caſarienſis liber De Pam
 phili martyrij 149. & 180
 Euſebius Caſ. in diuinis ſcripturis
 & Græcis poetis atq; rhetoribus
 eruditiffimus 267
 Euſebij Caſ. opus de uita Conſtan
 tini Aug. 299. 586

Euſebius Caſarienſis diuorans uocā
 bulum interpretatur 311
 Euſebius Caſarienſis recuſat trans
 ferri Antiochiam 324
 Euſebius Caſarienſis moritur 341
 Euſebius episcopus Vercellenſis, de
 ſenſor Athanaſij mittitur in exi
 lium 398
 Euſebius Vercellenſis ab exilio reuo
 catur 422
 Euſebius Vercellenſis pergit Ale
 xandriam 236
 Euſebius celebrat conciliū cum A
 thanaſio Alexandriae 422
 Euſebius dolet de ſchiſmate Antio
 cheniſium 426
 Euſebius prædicat eccleſijs Orien
 talibus 237
 Euſebius redux 506
 Euſebius à muliere Ariana iactu te
 gula occiſus ibid.
 Euſebius Samofatenus episcopus
 406. 756. 780.
 Euſebij Samofateni uirilis animus
 Euſebius Samofatenus epif. (408
 expellitur à Valente 460.
 Euſebius Samofatenus quid egerit
 in exilio 461
 Euſebius Iſtrum proficiſcitur 462
 Euſebius Samofatenus coronatur
 martyrio 463
 Euſebius Nicomed. ſola manu, non
 mente ſubſcribit Nicæna ſynodo
 Euſeb. Nico. cōſtitutus cū Ale (220
 xandro Conſtantinopol. epif. 228
 Euſebius Nicod. Ariarorum patro
 nus 285. 297
 Euſebij Nicomed. epistola ad Pau
 linum episcopum Tyri 297
 Euſebij Nicomedienſis blaſphemia
 ſcripta 308
 Euſebius Nicomed. recuſat diuorans
 uocem recipere 311
 Euſebius exhibit libellum poenitentiæ
 311. 317
 Euſebius Nicomed. inuadit ſedem
 Conſtantinopolitanam 323.
 Euſebij Nicomedienſis peruerſi co
 natus 324.
 Euſebij Nicomedienſis machinatio
 nes contra orthodoxos ibidem
 Ddd 2 Euſebius

I N D E X

Eusebius Nicomedensis Alexandro Constantinopolitano minatur exilium	Eusebius, fratres	551	Fausinus & Aquila confess.	163
Euseb. satellitium	Eutychianus Romanus episc.	177	Felix procurator Iudæe	39
Eusebius & Theogonius Ariano/ rum principes	Eutychianus eremita claret mira/ culis	283	Felix presigat Aegyptium Ma/ gum	40
Eusebius Nicomedensis calūniā in Athanasium confictas mittit In/ lio Romano episcopo	Eutropius lector moritur in carcer/ re	561	Felix Romanus pontifex	177. 60
Eusebius trāsclatus ex Nicomedia fit epūs Constantinopolis	Euzoius presbyter sodalis Arii	332	Felix loco Liberij ordinatus Roma/ nus pontifex	234. 407
Eusebius Nicomedēsis moritur	Euzoius ex ordine diaconorum se/ motus	407	Felix præpositus regaliū thesau/ rorum	433. 762
Eusebius diaconus	Euzoius patronus Ariani. 427. 452	478	Felix cæcus	640
Eusebius Alexādrinus Laodicie e/ piscopus post Socratem	Euzoius uastator ecclesie	478	Felix uiolator templi Christo sacri punitur diuinitus	433
Eusebius Emisenus Alexandrie epi/ scopus	Exactionis noua molestia suscitauit seditionem	526	Fere ad disperendos martyres pro uocata mitescunt	187
Eusebius eunuchus à cubiculo Impe/ ratoris	Exceptores conscribebant disputa/ tionem Photini	374	Festus procurator Iudæe, successor Felicis	40
Eusebij eunuchi uiolentia	Exceptores synodi Seleucine	392	Festus procurator moritur	41
Eusebius scholasticus	Exceptores conscribebant uerba e/ piscoporum populo concionan/ tium	407	Festus Iosephus uocat Sextum	43
Eusebius à cubiculo Constantij occi/ ditur	Exclamatio hominis plebei	54	Festus senator ab urbe Roma missus ad Anastasium Imp.	611
Eusebius Nectarius & Zenon fra/ tres & martyres apud Gazam	Exilia orthodoxorum	498	Fides & modestia coronantur, non temeritas	82
Eusebathius Bercoensis eccle/ sie presul	Expositio fidei apud Sirmium	371. 704	Fidei catholice, per prophetas, E/ uangelia, & Apostolos prædicat ta, quicquam addere incautum, & auferre periculosum	482
Eusebathius à Bercoea trāsferitur An/ tiochiam	Expositiones fidei noue	399	Filius creator omnium cum patre & & patri coæternus	4. 6
Eusebathius episcopus Antiochenus uenit ad Nicenam synodū	Exponūt scripturas ad lucernā	536	Per filium Dei homo renatus ad deum	5
Eusebathius communi omnium uoto ad Antiochenæ ecclesie presulatu assumitur	Exulum quinq; milia	636	Filius Dei cur dictus filius homi/ nis	6
Eusebathij Antiocheni uerba de Ari/ anis	Fabianus episcopus Antioche nus	152	Filius dei uerus rex, uerus pontifex uerus propheta, uerus Christus	7
Eusebathius falso insimulatus adul/ terij	Fabius Romanus potifex, columbe indicio electus	148	Filius patri omnino dissimilem di/ cebant Eunomiani	235
Eusebathius abdicatus exulat	Fabius Romanus episcopus corona tur martyrio	152	Filius dei ineffabilis substantia, nec ab angelis percipitur	290. & 293
Eusebat. in Bislam legatur	Fames dira sub Claudio Imperatore 30	407	Filius Dei soli patri cognitus	290
Eusebathius episcopus Sebastie Ar/ menie	Fames Hierosolymis obsessorum	49	Filius Dei tempora fecit & secula ibidem	
Eusebathiani ab Eusebathio Bercoensi episcopo dicti	Fames subuertit uerecundia ibidem		Filius Dei primogenitus omnis crea/ tura	383
Eusebathiani uniuntur Orthodoxis	Fames & ira pessimi consultores	52	Per filium Dei & in filio creata o/ mnia	298
Eutropius eunuchus Præpositus cu/ biculi	Fames & sterilitas maxima sub Ma/ ximino	204. & 205	Filius Dei quomodo differat à filijs adoptionis	ibidem
Eutyches heresarcha	Fames apud Hierosolymam	398	Filius æqui cū patre honoris, eius/ demq; substantie	397
Eutychius hereticus	Fames in tota Africa	665	Filius solus ex patre, hoc est, ex sub/ stantia patris	309
Eutymius, Dioscorus, Ambrosius,	Fames apud Phrygiam	471	Filius	

I N D E X

Filius quomodo patri consubstan/ tialis	Flavianus expugnans se apud Im/ peratorē suæ sedis restituitur ibi.	312	Fulmina Iouis ex adytis temporū prolata	320
Filius dei ante omnia uisibilia & in/ uisibilia genitus	Flauianus legatio ad Imperatorem ibidem	310	Fulminea legio	110
Filij & patris una eademq; diuini/ tas	Flavius Antiochenus moritur	559	Fundanius proconsul Asiæ	94
Filij generatio incomprehensibilis & inenarrabilis	Flauius præfectus	259	G Ainas magister militum Cel ta	549. 823
Filius similis patri secundum Apo/ stolum, qui est imago dei inuisi/ bilis	Florus procurator Iudæe	44	Gaina postēti ab Augusto Arianis dari unā ecclesiam resistit Chry/ sostomus	ibidem
Filius patri similem secundū uolun/ tatem tantū dicebat Acatius Ce/ sariensis	Florinus presbyter hereticus	115	Gainas conatur incendere palatium Constantinopolitanū	550
Filiæ quatuor prophetisse Philippi apostoli	Florentinianus episcopus	657	Gaina aperta tyrannis	550. 823
Filius sacerdotis ethnici ad Christiū conuersus	Fœdus Romanorum cum Persis	445	Gainas occurrens Ioāni Chrysosto/ mo reueretur eum	550. 824
Firmilianus Cappadox, episcopus Cæsariensis	Fons Castalius	239	Gainus doctor ecclesiasticus	44. 64
Firmilianus uenit ad Anthioche/ nam synodum	Fons Nicopolis, morborum depul/ sor	438	Gaij disputatio aduersus Proa/ culum Cataphrygam	145
Firmilianus de dignabatur scribere Paulo Samosateno	Fontes Sagarij fluminis apud Paze/ num	457. 494	Gainus Arianus condēnatur	381. 383
Firmilianus Cappadocia episc. moritur	Fornicationes uirginum prohibite à Constantino	419	Galba & Otho. Romani Imperato res	48
Flacilla Augusta precibus retinet Theodosiū ne lo quatur cū Euno mio	Fortuna sacellum à Christianis de/ structum	416	Galerij Maximiani edictū pro Chri/ stianis	198
Flacil. Aug. $\Omega\lambda\omega\pi\tau\omega\lambda\omicron\varsigma$, id est, egenorum amatrix	Forum Constantini	337	Galerij Maximini epist. pro Christi anis	210
Flacilla Aug. enea statua deiecitur	Francorum bellum contra Roma/ nos	344	Galenus Augustus	169
Flauia Domitilla exulat a/ pud Pontiam insulam	Franci subiiciuntur à Romanis	345	Galenus Imperator sauebat Chri/ stianis	168
Flauianus & Diodorus monachi in/ stitunt psalmodiam & uigilias apud sepul. martyrum	Fratres Basilij Magni, Petrus Gre/ gorius	250	Galenus Imperatoris obitus	174
Flauianus monachus fit Antioche/ nus episcopus	Fratres Constantini Augusti, Dal/ matus & Constantius	411	Gallileorum heresis quando exor ta	11
Flauiani Antiocheni episcopi astu/ tum consilium	Fraus sacerdotis Canopi	257	Galilai dicti Christiani	239. & 416 760
Flauianus & Diodorus episcopi re/ sistebant Valenti Aug.	Fridigerus dux amplectitur Valē/ tis dogma	498	Galla uxor Theodosij Imperato/ ris	1497
Flauianus Antioch. expugnabat he/ reticos	Frumentorum annuus redditus ab Alexandria mittebatur Cōstan/ tinopolim, pro pauperibus	335	Gallus & Iulianus fratres, filij Con/ stantij.	411
Flauianus ad Paulinum	Frumētā ab Athanasio uendita men/ tebantur Ariani	347	Gallus Ephesi dat operam literis ibidem	
Flauianus sit populo Anthiochenæ ecclesie odiosus	Frumentorū redditus à Iuliano a/ demptus restituitur	450. 703	Gallus consobrinus Constantij Au/ gusti fit Cesar	370
Flauianus Melitij successor	Frumentius à rationibus regis Indorum	224. 714	Gallus Cesar persequitur Christian/ nos	160
Flauianus pro ouibus suæ cure cō/ missis multa perpeffus	Frumentius Indis dux fuit ad Dei cognitionem	715	Gallus Cesar compeffit Iudæos	375
	Frumentius regni moderator effe/ ctus sauebat Christianis	ibidem	Gallus inbete Cōstantio occisus ibi.	
	Frumentius uenit Alexandriam	525. 715	Gallicanum concilium	122
	Frumentius sacerdos effectus, ab A/ thanasio remittitur in Indiā ibi.		Gaza, maritima ciuitas, prius Con/ stantia dicta	415
	Frumentij duo martyres	662	Gazecorum episcopus nomine Quin/ tianus	345
	Eugene inimicorum insidias licere Christianis	425. 433	Gazecorum crudelitas in Christiani/ nos	418. 419

INDEX

Geminus Apollo quid responderit Licinio Casari 273
 Genealogie nobilium Iudeorum ius/ su Herodis combustæ 15
 Gennadius episcopus Constantino/ politanus 604
 Gennadius episcopus pictoræ quen/ dam sanavit ibidem
 Gennadius causas episcoporum imp/ referat 605
 Gentilium inhumanitas in suos 168
 Gentilium tela in iacientes retorta 261
 Gentilibus interdicitur templis suis
 Gentilium templa Alexand. (387) destructa 523, 563
 Gentiles apud Antiochiam 492
 Georgius substitutus episcopus Alexandrie 233, & 345
 Georgius propulso Athanasio, A/ lexadrina ecclesia ui raptæ pre/ fidet 234
 Georgius episcopus quâta mala pa/ travit Alexandrie 368, 735
 Georgius Alexandrinus persequi/ tur fautores Athanasij 387
 Georgius Alexandrinus Seleucie damnatus 396
 Georgij Alexandrini tyrânis et eru/ delitas 400
 Georgius Alexandrinus à paganis occisus 417
 Georgius Episcopus Laodicie Sy/ rie 323, 404
 Germa ciuitas in Helleponto 466
 Germanicia ciuitas Syriae 381, 391.
 Germanicus martyr 82 (505)
 Germani, qui nunc Franci 598
 Germanio substitutus Hierosol. episcopus 136
 Germinius, Auxetius, Demophilus Ariani 381
 Gothicum bellum 835
 Gigantomachie unde exortæ 5
 Gipedes circa Syrmium incolunt 598
 Giferichus post Gontarium Impera/ tor Vandalorum fit ibidem
 Giferichus uocat se regē terræ et ma/ giferichus Carthaginē (ris 601)
 Giferichus cepit 615
 Giferichus episcopus in exilium re/ legat ibidem

Giferichus affligi iubet Christianos
 Giferichus Româ nauigat/ (628) uit & cepit 625
 Giferichus omnē Africam obtinuit
 Giferichus gentem suam nu/ (623) merauit 621
 Globus ignis Hierosolymis combu/ rit Iudeos 240
 Gnosticorum hæresis 76
 Gordius Hierosolymitanus Episcopus 136
 Gordianus fit Imperator 148
 Gordianus sex annis imperauit 150
 Gorgonius aulicus à cubiculo re/ gis, Christianus 182
 Gorgonius cubicularius regius co/ ronatur martyrio 185, 186
 Gotoranes rex 564
 Gortheni hæretici, à Gortho di/ si 91
 Gortynensium episcopus laudatur à Dionysio Arcopagita 92
 Gothicæ gentis feritas 251
 Gothi ineunt fœdus cum Constanti/ no Aug. 275
 Gothorum ciuile bellum 498
 Gothica litera à quo inuenta ibid.
 Gothi confugiunt ad Valentem im/ peratorem 541
 Gothi rebellant Romanis 499
 Gothi opera Eudoxij sunt Ariani 500, 595, 822
 Gothi primum in Pannonia habita/ uerunt 598
 Gothi in Thraciam migrantes He/ sperium obtinēt imperium ibid.
 Græcorū philosophia nō uera 142
 Grando maxima apud Constantino/ polim 469, 561
 Gratianus, filius Valentiniani Au/ gusti fit Imp. 250, 466, 835
 Gratianus qualis fuerit 251, 835
 Gratianus Asia & Lybie regna su/ scipit 503
 Gratianus aptior ludo, quàm im/ perio 835
 Gratianus reuocat orthodoxos epi/ scopos de exilio ibidem
 Gratianus Solos Eunomianos, Pho/ tinianos & Manichæos prohibet ab ecclēsijs 504

Gratianus proditione suorum ab An/ dragatio trucidatur 265, 520
 Gratianus et Valentinianus fratres 266, 934
 Gratus, Asiae proconsul 118
 Grauitas exactioinum 499
 Gregorij tres, Ponticus, Nazian/ zenus, & Alexandrinus 495
 Gregorius Ponticus, Origenis disci/ pulus ibidem
 Gregorius Ponticus, qui & Theop/ dorus 168
 Gregorij prece excidatur lacus 172
 Gregorij Neocæsariensis fides 173
 Gregorij Alexandrini epistola ad Apollinem 172
 Gregorius Pont. Alexandrinus præ/ Athanasio 342
 Gregorius militari præsidio perdu/ citur Alexandriam 344
 Greg. abdicatur ab Arianijs 345
 Gregorius excommunicatur in Sar/ dicensi synodo 354
 Gregorius Laodicenus Episcopus 400
 Gregorius frater Basilij, Athenis eruditus, reiectis secularibus li/ teris tredecim annis in monaste/ rio uacat diuinis scripturis 248.
 Gregorius fit Episcopus (847) Nazanzij 249
 Gregorius Nazianzenus nihil im/ ponebat discipulis, quod non pri/ us ipse fecisset ibidem
 Gregorius & Petrus fratres Mar/ gni Basilij 250
 Gregorij Nazianzenij uerba de Iu/ liano imperatore 445
 Gregorius Nazianzenus & Basili/ us soli euaserunt exilium sub V/ lente 466
 Gregorius Nazian. ascitus Constā/ tinopolim 508, 847
 Gregorius Nazian. reliquit Const/ tantinopolim 510
 Gregorius episcopus Beryti 296
 Gregorius Laodicenus Episcopus hæreticus 406
 Gythum uicus, unde Simon Magus fuit oriundus 32

Habet

INDEX

Habet deum, episcopus Car/ thaginensis 663, 765
 Halia ciuitas, quæ prius Hierusa/ lem 75
 Helius Adrianus Imperator Ibid.
 Hæreses reperies quasq; in suo no/ mine
 Hæresis negantium gratiam in ba/ ptismo conferri 458
 Hæretici delitescerent uiuentibus a/ postolis 87
 Hæretici quando inceperint inua/ lescere Ibidem
 Hæretici à Cæodemone subornati contra dei ecclesiam 75
 Hæretici respicientes recipiendi ab ecclesia 92
 Hæretici an rebaptizandi 160
 Hæreticorum tractatus quare legen/ di 161
 Harmonius Bardisana 494
 Hebion hæreticus 292
 Hebronitæ dicebant Christum pu/ rum hominem de Ioseph & Ma/ ria natum 112, 141
 Hebrais cultus diuinus traditur 5
 Hebraeorum antiquitas 9
 Hebraei increduli Christo 267
 Helcheta hæretici, Paulum apo/ stolum omnino reieciunt 151
 Helchetaitarum hæresis 158
 Helena Adiabenorum regina 32
 Helena mater Constantini Augusti inuenit crucem dominicam 222 318, 710
 Helena clauos galeæ & freno filij sui Constantini includit 319
 Helena mater Const. moritur 319
 Helenus episcopus in Tharsos Cili/ cie 161
 Helenus episcopus Sardenis 171
 Helenopolis ciuitas, unde dicta 318
 Helias propheta, princeps eremiticæ philosophiæ 279
 Helias suscitauit mortuum 425
 Helias eremite ieiunium 487
 Helicomides musæ 521
 Heliodorus episcopus Laodicenus 161
 Heliodori monachi ieiunia & uigi/ lia 492

Helion patricius 594, 577
 Heliopolis ciuitas circa Libanum 421
 Heliopolitanorum crudelia facinora in sacras uirgines 419
 Heliopolitæ publice prostituebant uirgines suas antequam nubere/ t ibidem
 Heliopolitæ pagani & idololatæ ofores nominis Christi 481
 Heliseus propheta 605
 Helianicus episcopus Tripolitanus 296
 Helladius & Ammonius Gramma/ tici 523
 Hellen monachus ignē portauit in sinu illæsa ueste 487
 Heraclius frater Plutarchi marty/ ris 191
 Heraclius hypodidascalus Origenis 141
 Heraclius Alexandrinus presbyter philosophico uestitu utebatur 144
 Heraclius fit magister *καθηγητωρ* & episcopus Alexandrie 148
 Heraclius in diuinis & philosophi/ cis doctrinis eruditissimus 149
 Heraclius episcopus Alexandrinus moritur 150
 Heraclia ciuitas Thraciæ ab Hercu/ le nominata 265, 345
 Heraclia quondam Perinthus uoca/ ta 601, 719
 Heraclius substitutus Hierosoly/ mitanorum episcopus 400
 Heraclides martyr, Origenis disci/ pulus 133
 Heraclides à Chrysostomo ordina/ tus, accusatur 557
 Heraclides alius discipulus Antonij eremite 243
 Heraclij commentarij in Pauli epi/ stolas 125
 Hercules Alcumena 271
 Hercules, qui & Maximianus Cæ/ sar 194
 Hercules à Maxentio filio Roma/ expulsum 195
 Herennius substitutus Hierosoly/ morum episcopus 400

Hermæ libellus, qui inscribitur par/ stor 46
 Hermas alius, Euchitarum hære/ scos autor 458
 Hermogenes hæreticus 93
 Hermogenes magister militū Thra/ ciarum mittitur Constantinopo/ lim, & in seditione occiditur 345
 Hermon Hierosolymorum episcopus 180
 Heropolis ciuitas 438, 589
 Herodis Ascalonitæ genealogia 11
 Herod. primus ex alienigenis occu/ pauit regnū Iudeorum 11, 12, 266
 Herodes ignobiles quosq; constituit sacerdotes 13
 Herod. comburit genealogias nobi/ lium & infantes trucidat 15
 Herodis morbi & cruciatus 16
 Herodes iubet primarios Iudeorum post mortem suam occidi & seip/ sum ingulat 17
 Herodes qui & Archelaus Ioannē capite punit 18
 Herodes regno pulsus exulat in Gallijs 19
 Herodes tertius occidit Iacobū fra/ trem Ioannis, & cõiicit Petrum in carcerem 30
 Herodes rex percussus ab angelo misere perit 30
 Herodes præfectus pacis 85
 Herodias filia Arethe regis Ara/ biae 19
 Heron, Arsinus & Isidorus marty/ res 154
 Heros Antiochenus episcopus 69
 Heros Neophytus martyr, Origenis discipulus 133
 Hesperia præerat Constantinus iu/ nior 354
 Hesperia uastatur à Magentio ty/ ranno 364
 Hesychius episcopus Hierosolymi/ tanus 594
 Hierapolis ciuitas Asiae 120
 Hierius Alexand. doctor incompa/ rabilis 180
 Hierax ludimagister 573
 Hierusalem ciuitas sancta 28

D d d

Hierusa

INDEX

Hierusalem ob necem Iacobi iustice/ uersam putabant Iudei prudentiores	42	Hospitalitas Christianorum	430	Iacobus de pinna templi precipitatus, fallonis uelle percussus	42
Hierosolymitana ecclesia Pellam translata	48	Hortulanus episcopus	657	Iacobus episcopus Antiochie clarus miraculis	695
Hierosolymitana ecclesia est mater cunctarum ecclesiarum	514	Humanitas Christo, uice pedis eius	2	Iacobi epistola inter catholicos prima	43
Hierosolymitanum excidium a Christo predictum	53	Humilitas martyrum	108	Iac. Iust. martyrio coronatus	90
Hierusalem nominatur Helia, ab Helio Adriano	75	Hunericus patri in regno succedit	631	Iacob, Iustus primus episcopus	24
Hierosolymitani episcopi prerogativa	223	Hunerici calliditas	Ibidem	Iacobus episcopus Nisibenus clarus miraculis	303, 415
Hierosolymorum dedicatio celebris	228	Hunerici legatio ad Carthaginenses	Ibidem	Iacobi Nisibeni imprecatio in Persas	406
Hierosolymorum episcopi usque ad Adriani Caesaris tempora ex Hebraeis XV	74	Hunericus fratres et nepotes suos persequitur	633	Iacob patriarcha	267
Hilarius nuntius Constantini Augusti	386	Hunericus disputationem indicit	638	Iacob presbyter Ponticus	329
Hilarij Pictanorum antistitis liber	258, 427	Hunerici edictum contra episcopos catholicos	652	Ianna Orientalis templi Hierosolymorum	54
Hilarion monachus fugit laudes hominum et expellit demonem	419	Hunericus post edictum episcopos persequitur	Ibidem	Iberorum gentis ad Christum conuersio	222, 325, 715
Hippatianus episcopus Heraclie	370, et 459	Hunericus septem annis regnavit	669	Iberorum rex nondum sacris initiatus sua genti euangelizat	226, 716
Hippodromus locus in quo Herodes inclusit Iudeos	17	Hunerica sacra monasteria propheta nant	Ibidem	Iberorum regina sanatur	Ibidem
Hypopolitus episcopus, doctor ecclesiasticus	145	Huni pugnat contra Gothos	498	Icones apostolorum Petri et Pauli Eusebio uise	166
Hypolliti liber de Paschate	146	Huni in Thraciam	562, 618	Idola dei ieiuntur apud Alexandriam	256
Hispania prima Europe provincia	598	Huginus fuit post Telesphorum Romanus episcopus	78, 110	Idolorum delubra in Aegypto deluata	258
Hister fluvius	275	Hymeneus Hierosolymorum episcopus	166	Idolorum sacerdotes conuertuntur	259
Homerus dulciloquus	264	Hymeneus et Philetus heretici in Hymni antelucani	67	Idolorum sacerdotes multis ornantur honoribus a Maximino	202
Homines brutescunt	4	Hypatia filia Theonis philosophi	574	Idolorum sacerdotes uelocius ceteris respicebant	259
Hoies immaniores beluis, crudeliores feris, atrociores bestijs	188	Hypatii largitio	617	Idolorum sacerdotes amulantur uitam sacerdotum Christianorum	429
Honorius Theodosii filius	520	Hypatianus Heraclie Perinthi episcopus	459	Idolorum sacerdotes pudebat propter cultus	455
Honorius fuit Caesar	541	Hypogothi Romam depopulati sunt	598	Idololatria destruitur temporibus Theodosii	252
Honorius Augustus in occidente	261, 545, 569	Hyrchanus Pontifex a Parthis captus	12	Idololatria perit sub Constantino	274
Honorius episcopus moritur	592	Iacobo Ioanni et Petro apostolis dominus omnem tradidit scientiam	25	Idololatria resuscitatur sub Valente	491
Honoratus prefectus Constantino polis iudex in causa Aetij	397	Iacobus frater domini	20, 53	Ieiunium ante baptismum	585
Hormisdæ Persæ confessoris laudabile facinus	565	Iacobus frater domini, cognominatur Iustus et Oblias	24	Ieiuniorum leges Montanus hereticus primus instituit	118
Hormisdæ pontifex Romanus	617, 618	Iacobus Iustus Hierosolymorum episcopus	24	Ieiuniorum diuersae obseruationes	123
Horesdes prefectus Alexandria	573, 574	Iacobus frater domini coram omni populo proficitur Christus	41	Iesus a Mose dictus qui prius uocatur Iesus	9
				Iesu Christus rex et pontifex	7
				Iesu	

INDEX

Iesu praeconium ex Iosepho	19	morabatur Ephesti	46	Iosephus pontifex, qui et Caiphass	18
Iesu fama passim spargitur	26	Ioannis exilium in insula Pathmos	57	Iosephus historiographus quid de Ioanne Baptista, de quo Iesu scripsit	18
Iesus Dammai filius	43	Ioannes exilium in insula Patmos	57	Iosephus non audebat Iesum uocare uirum	267
Iesus filius Ananiae, uir plebeius et rusticus	54	Ioannes apostolus reuocatur et praescitur cunctis Asiae ecclesijs	58	Iosephus quod et unda fuerit	55, 267
Ignatius secundus apud Antioch. episcopus	59	Ioannes euangelium quare uelim locum inter cetera teneat	61	Iosephus	
Ignatij ad bestias damnati patientia	68	Ioannes necessitate compulsus est scribere Euangelium	61, 62		
Ignatius instituit antiphonas	552	Iannes apost. ingressus balneum uisofollic. Ceritho discit illotus	81		
Ignis, deus Chaldaeorum uictor deorum	257	Ioannes scripsit Ephesti suum Euangelium	111		
Ignis de summitate Libani in proximum flumen delabens, aestimatur esse dea Venus	322	Ioannes reuelatio quando confcripta	Ibidem		
Ignis sacer	204	Ioannis Euangelium spiritale nominatur	140		
Illyrium iuxta Hellepontum super Aetolis tumulum	318	Ioannes apostolus moritur apud Ephesum	66		
Illyriorum genti euangelizauit Paulus	46	Ioannes presbyter alius a Ioanne apost. autor Apocalypseo 70, 170	541		
Illyrij subijciuntur Constantino Imperatori	272	Ioannes monachus futurorum praescius	541		
Immortalium numerus	577, 578	Ioan. Chrysof. Antiochenae ecclesiae presbyter, doctrina mirabilis	546, 822, 848		
Impostura Gentilium	524	Ioanni Chrysof. Theophilus episcopus parum fauet	Ibidem		
Incedium Constantinopoli	591	Ioannes Chrysof. amplexatur uitam Christianam	547		
India ulterior iacet inter Parthiam et Indiam citeriorem	Ibidem	Ioannes Chrysof. fit lector in ecclesia Antiochena et ordinatur presbyter	Ibidem		
Indorum apostolus Barptolomaeus	113, 224	Ioan. Chr. liberae linguae exosus sacerdotibus suis solus capiebat cibum lib. fessat	580		
Indi ultteriores primum sub Constantino receperunt Christianismum	224, et 325	Ioan. Chr. publice declamant in Eupropium reformatque clerum et destruit idola	548		
Indi iugulant Meropium philosophum	225	Ioannes Chrysof. matronarum locupletum liberalitate adiutus	549		
Indi conuertuntur ad fidem	226	Ioannes Chrysof. resisit Gainam tyranno	549, 823		
Innocentius Romanus pontifex	541, 562, 572	Ioannes Chrysof. legatus ad Gainam tyrannum	550, 824		
Innocentius Romanus episcopus molestus fuit Chrysof. exilium	560	Ioannes Chr. orationes addit hymnis nocturnis	552		
Interpretatio semper erat ante seculari	294, 691	Ioannes Chr. incurrit odium Augustini et Isidorum Alexandrinorum	553		
Ioannes Baptista ab Herode capite plexus	18, 19	Ioannis Chrysof. inimici mituntur			
Ioannis Baptista caput	539				
Ioannis Baptista sepulchrum uiolatur a Gentibus	258				
Ioannis Baptista ossa combusta	421				
Ioannes Baptista princeps eremitice philosophiae	279				
Ioannes Euangelista et apostolus					

I N D E X

Iosephus quid de sacris scripserit li-
bris 55
Iosephus in auita religione perti-
nax 266
Iouianus χιλιαρχος eligitur in Im-
peratorem 444
Iouianus uult solis Christianis impe-
rare 445
Iouianus episcopus exules restituit
448
Iouiani pietas 771
Iouianus cupit ab Athanasio ortho-
doxam fidem doceri 449
Iouianus Caesar consulit Athanasium
de reparandis ecclesiis 242
Iouianus restituit frumentorum re-
ditus à Iuliano prius adeptos 450
Iouian. sepelit corpus Iuliani 455
Iouianus Aug. moritur 242. 453
Iouianus Pergeus 453. 782
Irene filia Spiridionis Cyprij epi-
scopi 220. 277
Irene ecclesia Constantini Constans-
tinopoli extructa 318
Irene ecclesia iuncta ecclesie So-
phie 343. 347
Irenopolis. ciuitas Cilicie secundae
307
Irenaei opus aduersus hereses 33. &
57
Irenaeus episcop. Lugdunensis 534
Irenaeus quid de Valentinio & Cer-
dote hereticis scribat 78. 79
Irenaeus apostolicæ fidei doctor 50
Irenaei conuersatio laudata à mar-
tyribus 109
Irenaeus Polycarpi auditor 110. 121
Irenaei iudicium de diuinis scriptu-
ris 111
Irenaei uolumina 120
Irenaei obtestatio Ibidem
Irenaeus culpauit Victorem 534
Irenaei nomē Græcis à pace dictum
124
Isaac typus passionis Christi 267
Isaac eremita prophetat contra Va-
lentem 499
Ischyras nominabatur episcopus
Mæreotis, quamuis non esset
presbyter 349
Ischyras mentiebatur Athanasium

sacros libros incendisse 352
Isidgeras Persarum rex 572
Isidorus in exilium missus 477
Isidorus pulsus Alexandria 533
Isidorus monachus sentiebat peccat-
um, sed non sentiebat 484
Isidorus inclusit monachos suos in
monasterio 486
Ismael Iudeorum pontifex 18
Iucundus patriarcha Arianorum
crematur 633
Iudas Gaulanties Iudeis rebellio-
nis autor 11
Iudas frater domini secundum car-
nem 58
Iudæ nepotum facultates 58
Iudas quidam doctor scripsit deser-
ptimanis Danielis 132
Iudæ regnum in Tetrarchiis di-
uisum 117
Iudæ tres Tetrarchæ, Herodes,
Lysanias, & Philippus 18
Iudeorum principatus traditus A/
grippæ 27
Iudeorū clades descripsit Philo 28
Iudæus paralyticus sanatur 570
Iudæi per Pseudomoysem decepti
590
Iudæi in Christianos 574. 575
Iudæi pulsi Alexandria 574
Iudæi urbe depulsi à Claudio impe-
ratore 39
Iudæi tricies mille oppressi Ibidem
Iudeorum fame & ferro extincto-
rum numerus 52
Iudæi damnati ad bestias Ibidem
Iudæi per prodigia ad pœnitenti-
am prouocabantur 53
Iudeorum tumultus sub Traiano
73
Iudæi occisi in Mesopotamia Ibidem
Iudæi deficientes à Romanis, subi-
guntur prelio 74
Iudæi à Rufo, Iudææ preside occisi
75
Iudæi persequantur Christianos
84. 86. & 89
Iudæi accusant Christianos apud
Persas 36
Iudæi & Magi demoliuntur eccle-
sias in Perside Ibidem

Iudæi Tharbuam uirginē accusant
maleficij 329
Iudæi tumultuantur 375
Iudæus baptizatur Constantinopo-
li 575
Iudæi Ægyptij aduersus Petrum e-
piscopum Alexandriae 476
Iudices ante reges Iudæis præerant
12
Iudices Maximini morte puniti 212
Iulianus in Gallias mittitur 375
Iuliana mulier nobilis 616
Iulianus uocat se pontificem Genti-
lium 408. 413
Iulianus auunculus Iuliani Augusti
templa Christianorum spoliat &
prophanat 418. 432
Iulianus diuinitus punitus misere
obijt Ibidem
Iulianus puer Constantinopoli dat
operam literis 411. 757
Iulianus ab initio Christianus Ibidem
Iulianus occulte legit libros Libanij
sophiste 411
Iulianus fingit se Christianum 412
Iulianus ordinatur lector Nicomæ-
diæ 412
Iulianus ad philosophandum missus
Athenas 412
Iuliani fuga Ibidem
Iul. consulit uatum responsa Ibidem
Iulianus in odium Christiani signa-
culi perductus à mago Ibidem
Iulianus fit Caesar & sororius im-
peratoris 236. 375
Iulianus mittitur cōtra Alamanos
& uincit 408. 413
Iulianus appellatur Augustus à mi-
lilibus Ibidem
Iul. appellatur imperator 409
Iulianus abiicit Christianismū 413
Iuliani gesta & scripta 413. 757
Iulianus reuocat episcopos in exiliū
missos 758
Iulianus parat expeditionem cōtra
Constantium Augustum Ibidem
Iulianus Constantinopolim ueniēs
fauorē populi sibi conciliat Ib.
Iul. templa Gentilium aperit 414
Iulianus malefatis bona adēpta red-
dit & Eusebium cubiculariū Con-
stantij

I N D E X

stantij occidit Ibidem
Iulianus eiecit ex aula eunuchos, co-
cos & tonsos, & publicum cur-
sum tollit Ibidem
Iulianus scribit libros, & fouet phi-
losophos Ibidem
Iulianus abluit baptismum & indul-
get Paganis idolis sacrificare Ib.
Iulianus & Gallus templum Mame-
erigendum locant 415
Iulianus Gentilib. amicus, Christia-
nis infestus Ibidem
Iulianus Constantiensis iterum subij-
cit Gazæis Ibidem
Iulianus auunculus Iuliani Augusti
uat suo nomine 416
Iulianus cogit clericos militare Ib.
Iulianus uocat Christianos Gali-
leos 416. 760
Iulianus blanditijs magis q̄ tormen-
tis censet Christianos expugnā-
dos Ibidem
Iul. impius & adeo apostatq; uo-
catur à Marcetio epis. Chalcedon. Ib.
Iuliani subdola in Christianos ele-
mentia 417
Iulianus interdicat Christianis eth-
nicorum studia 428
Iulian. Cyzicenis in Paganismo per-
sistentib. postulata cōcedit Ibidem
Iulianus nititur dilatare Paganis-
mum Ibidem
Iulianus nolebat Christianos cogi
ad sacrificandum 429
Iulianus iubet Bostrensem episcopū
eieci 428
Iulian. iubet sacerdotes Gentiliū imi-
tari uitā sacerdotū Christi. 429
Iuliani Aug. epistola ad Arfacium
pontificem 430
Iul. abolet crucem in labaro 431
Iul. explorat milites Christiani, 432
Iulianus iubet corpus Babylæ mar-
tyris transferri 239. & 432
Iulianus prefectus Orientis 433
Iulianus minxit contra sacrum altā-
re Ibidem
Iulianus seuo morbo interijt. Ib.
Iulianus publicos fontes Antiochie,
& omnis generis cibaria sacrifi-
cij contaminat 434

Iulianus minuit precia rerum uena-
lium Antiochie 437
Iuliani & Antiochenorum conten-
tiones Ibidem
Iulia, Aug. liber in Antiochen. 438
Iulianus statuam suam erigit in lo-
cum fustis Christi statuae Ibidem
Iulianus iubet Iudæis ut templum Ie-
rosolymorum reparent 439
Iulianus parat bellum contra Chri-
stianos 440. 767
Iuliani potestas paruipensa à presi-
de Beroensi Ibidem
Iulianus obsidet regem Persarū a/
pud Ctesiphontem 441. 769
Iulianus putabat se Alexandrū Ma-
cedonem Ibidem
Iulianus iaculo percussus, occubuit
apud Persas 239. 442. 762
Iulian. à demone uulneratum dicit
Callistus uita Iuliani descriptor
442. 770
Iuliani Magie comperte Ibidem
Iulianus suis depingitur coloribus
à Gregorio Nazianzeno 446
Iul. assimilatur Porphyrio 447
Iulianus Saba 441. 769
Iulianus Anachoreta relicta solitu-
dine uenit Antiochiam 494
Iulian. eremita claret miraculis Ib.
Iulianus Antiochie epūs 605
Iulianus Alexandriae epūs 113
Iulianus podagricus 154
Iulius Ro. epūs 342. 344. 345. 347
Iulius Rom. epūs moritur 375
Iupiter Philius 202
Iouis fulmina 320
Iouis templū à Christ. dirutum 416
Iouis, Mercurij et Martis imagines
in loco dominicæ crucis à Iulia/
no depictæ 431
Iuramentū oīno illicitū Christi. 134
Iustas, Grata et Galla sorores Valen-
tiani Augusti 498
Iustinae adhuc uirginis pulchritudo
497. 834
Iustina Ariana cōturbat ecclesiam
Mædiolani 251. & 519
Iustina Augusta exulat 252
Iustina Augusta moritur Ibidem
Iustinus imperator 620

Iustinus ecclesiasticus scriptor 32
Iustini Philosophi & martyris A/
pologeticus pro Christi. 77. 80
Iustinus philosophus quomodo fusi-
ctus sit Christianus 78
Iustini liber aduersus hereses 80
Iust. uolumen cōtra Gentiles 80. 89
Iustinus coronatur martyrio 86
Iust. prædixit martyriū suum 87
Iustini iudicium de Apocalypsi Io/
annis apostoli 89
Iustus emulus Iosephi historiogra-
phi 56
Iustus Hierosolymitan. episcop. 68
Iustus cognomento Barsabas 71
Iustus epūs Alexandrinus 74
Iustus Piceni Iudex, pater Iustine
Augustæ 497
Iuuenalis episcopus Hierosolymor-
rum 599. 602
Iuuenis ad meliorem uitam per Io-
annē Euangelistā renouatur 59
Iuuentij & Maximij martyriū glo-
riosum facinus 435. 764
Iubarum uexillum adoraba-
tur à militibus 207. 291
Iubarum Constantini dominicae cru-
ce insignitum 207. 271
Lactius hereticus ordinatur presby-
ter 391
Lacus magnus miraculose exicca-
tus 172
Latus prefectus Aegypti 129
Laici inuitabantur olim ab epīs ad
disputādū publice in ecclesia 144
Lapis miraculose diuisus 56
Lapsi fratres recipiebantur à mar-
tyribus 155
Lapsi fratres fomentis pœnitentiæ
curandi 156
Lapsi fratres in morte non sunt frua-
dandi eucharistia 157
Latini dubitabant olim de epistola
ad Hebræos 46. & 145
Lauritius miles, Isaurie dux 392
Lectores paganorum 429. (394)
Leo pontifex Romanus 586
Leo pontifex Rom. supplicat Valen-
tiano Imperatori 600
Leo imperator Timothei socij lin-
guas mutilari fecit 604
Leo

INDEX

Leo imp. Zenonem generum suum in Orientis parte praefecit ibid.

Leonascomes, uicarius Augusti 392 394

Leonides martyr, pater Origenis, capite plexus 129

Leontia filia sancti Germani 658

Leontius episcopus Arianus, successor Stephani Antiocheni 357

Leontij Antiocheni episcopi argumentum dictum 363

Leontius ex ordine sacerdotum sub motus quod se castrasset, imperatoris instantia factus est episcopus 365

Leontius Aetium hereticum constituit diaconum 376

Leontius perfidiam suam celans legebat tacitus 390. 746

Leontius timore adactus interdicat Aetio diaconi officium ibidem

Leontius tripoleos Lydiae episcopus condemnatur Seleucia 396 842

Letoius episcopus Melitena accendit monasteria Euchitarum 458 779

Lex de non ducendis sacris uirginibus 452

Libanus mons 321

Libanius sophista pulsus Constanti non uenit Nicomedia 411. 768

Libanius sophista intercedit pro Athensibus apud Iulianum 437

Libanius sophista deridet Christianam religionem 440

Libanius sophista liber de morte Iuliani 445

Libanius uinum Constantium laudauit, uituperauit mortuum 445

Libanius conatus summe laudare Iulianum, summe uituperauit 446 447

Liberius Romanus pontifex successor Iulij 234. 375

Liberij Ro. Pont. dialogus cum Constantiano Augusto habitus 378

Liberius Ro. nolens consentire Arianis pellitur in exilium 235. 377

Liberius de exilio reuocatur 235. et 380

Libertas religionis uniuscuiusque 504.

Libertas olim conferebatur seruis sub testimonio sacerdotum 276

Libertas hominis Christiani 278

Libri ueteris testamenti xxij 55

Libya subiecta Constantino 331

Licinius Caesar fit Augustus 194 & 272

Licinius iubet aruspices & Magos Antiochie comprehendere 21

Licinius adornat bellum aduersus Constantinum 214

Licinius edicta aduersus Christianos ibidem

Licinius persequitur Christianos in Oriente 270. & 275

Licinius crudelitas in episcopos Orthodoxos 214. 696

Licinius adulter & stuprator uirginum 214

Licinius conuertitur ad paganismum 275

Licinius uincitur a Constantino 215

Licinius uincitur Thessalon. 275

Lignum crucis 223

Limen uite 107

Linus & Clemens adiutores Pauli 47

Linus Rom. episcopus 110

Litterae isopalaes apud Aegyptios 257

Litterae a synodo Rom. missae in Illyricum 387

Litterae Constantij 392

Litterae Nicene synodi 313

Litterae Sardicensis concilij 350

Longobardi a quibus oriundi 595

Locus exilij Chrysostomi 558

Lucas Antiochenus arte medicus, comes Pauli 47

Lucas scripsit ex ore Pauli suum euangelium ibidem

Lucas quare scripserit Euangelium 61

Lucifer episcopus Metropolitanus Sardiniæ exulat 234. 277

Lucifer Caralensis episcopus reudux 422

Lucifer episcopus pergit Alexandriam 326. 758

Lucifer non uult communicare Eusebio Vercellensi 437. 758

Lucifer remeat ad propriam sedem ibidem

Luciferianorum origo 237. 844

Lucianus Hadrianopolitanus restituitur 360

Lucianus Hadrian. in carcere mortur 364

Lucianus presbyter Antiochenus martyr 193

Luciani oratio ad Gentiles de Christo 202

Lucianus Antiochen. moritur 204

Lucius Quietus occidit Iudeos in Mesopotamia 75

Lucius homo Christianus coronatur martyrio 88

Lucius Rom. episcopus 160

Lucius & Demetrius confessores 165

Lucius competitor fugato Petro episcopo usurpat Alexandrinam sedem 243

Lucius uocatur a Mose eremita sanguinariis 246

Luc. Alex. accusat Athanasium 452

Luc. obruditur Samosatenis 462

Lucius relegat orthodoxos in exilium 463

Lucius obruditur iterum Alexandrinis 477

Lucius relegat in exilium quosdam Aegypti eremitas ibidem

Lucij Ariani episcopi malicia 479

Lucius expellitur ab Alexandria nis 499

Ludus puerorum imitantium ecclesiastica mysteria 230

Ludus circa statuam Augustae 558

Ludi Circenses apud Constantinopolim 500

Lugdunum nobilis Galliarum urbs 99. & 399

Lupus dux Romani exercitus 75

Lux nocturna uisa Hierosolymis 53

Lydda ciuitas postea Diospolis appellata 296

Lysanias tetrarcha 18

Macarius Libycus martyr 154

Macar. Hieros. epus 269. 303. 675

Macarius

INDEX

Macarius Hierosolymitanus uir nomine suo dignus 285 & 748

Macarius Hierosolym. eternum ante secula filium predicabat 396

Macarius Hierosolymitanus explorat crucem Christi 222 & 318

Macarius Athanasij presbyter 352

Macarij duo, Antonij eremite discipuli 243

Macarij duo & Isidorus monachi exulant 477. 484 & 495

Macedones subiunguntur Constantino Augusto 262

Macedonius martyr 420

Macedonius episcopus Constantianopolitanus hereticus 235

Macedoniani quid sentiant de spiritu sancto ibidem

Macedonij dogma sequebantur monasteria Constantinopoli 235. 365

Macedonius Arianorum episcopus 335

Macedonij heretici uaria flagitia. 344. 347. 349. 361. 365. 348. 389 390. 393. 398. 399. 400 & 427.

Macedonianorum pertinacia 539

Macedonianorum supplicatio apud Iouinianum 451. hi confugiunt ad Valentinianum & Liberium Romanos episcopum 466. sui episcopi 510

Macedonius eremita, uir factus 529

Macrianus atrox tyrannus 168

Magi Herodem aduentu 15

Magi Persarum sacerdotes 326

Magi demoluntur ecclesias Christianas 326

Magorum dolus 571

Magistratibus quatenus obediendum 84

Magistratus imperiales occisi apud Thessalonicam 525

Magnentius tyrannus Constantem Cas. interemit, et Italia uastat 364

Magnentij scintilla in senatum & populum Romanum 374. fugit in Mirsam Gallie castrum 374. & sibijpsu mortem consciscit 375

Maiores adolescentis 658

Maiona ciuitas, Constantia dicta 415

Maionorum priuilegia 416

Maifestatis signa, purpura & corona 264

Malchiu presbyter Antiochen. 174 & eius disputatio cum Paulo Samosateno ibidem

Mamma mater Alexadri Aug. 145

Manes gēte Perses hereticus, a quo Manichaei 177. eius errores deteguntur 457 & 458

Manichaei prohibiti ab ecclesijs 504

eorum heresis 177 & 843

Marathonius taurus 268

Marathonius episcopus Nicomedienensis 389

Marathoniani heretici, qui Macedoniani 401

Marcellus Ankyra Galatie episcopus abdicatur 335. scripsit Christum purum hominem 335. deponitur episcopatu 336. in illum inquitur apud Constantinopolim 336. recipit episcopatum in Sardicensi concilio 336 & 360. iterum electus iubente Constantio 364

Marcellus uir sanctus episcopus Pamienensis 530

Marcella mater Potamiene martyris 134

Marcellinus Romanus epus Gaius successor 177

Marcon Ponticus primogenitus Sattanae 79 & 81

Marcon hereticus sectator Cerdonis 78

Marconite heretici 91 & 337. dissentiunt inter se 114. appellantur opinatores 138

Marcus Aemilius 26

Marcus episcopus Arethuse Syriae 348 & 370

Marcus euangelista quare Euangelium scripserit 34 & 140

Marcus euangelista constituit ecclesiam Alexandrinam 34 & 79

Marcus quae ex Petri ore audierat, conscripsit 47 & 71

Marcus primus Hierosolymorum episcopus ex Gentibus 75

Marcus hereticus 79

M. Aurelius Verus imperator 82

M. Aurelius bella infert Germanis & Sarmatis 109

Marcus Scythia 489

Marcus Arethuseus episcopus & martyris 419

Mardonius eunuchus paedagogus Iuliani 411 & 539

Marcas martyr 330

Mares Chalcedonensis episcopus Eusebij Nicomendensis fautor 345

obiurgat Iulianum Aug. 416

Maria locus apud Alexadriam 301

Maria Iudaea Eleazar filia filium unicum deuorat 51

Maria uxor Cleophae mater Simonis episcopi Hierosolymitani 67

Marinus episcopus Tyri 161 & 521

Marinus uir militaris truncatur capite pro Christo 164

Martianus ordinatur episcopus 535

Martianus ceconomus 604

Martianus hereticus 138

Martianus presbyter Nouatianus docuit grammaticam filias Valentis 465

Martianus Imp. exules reuocat 598

Martianus armifactor 626 & 827

Martius Turbo aux Romanus 73

Martyrus nuncijs Orientium episcoporum 347. 801 & 804

Martyrium combustorum cineres proiecisti in Rhodanum 107. eorum militas & modestia 101. in montibus obrerates uarie consumpti 155

penitentia lapsorum fratrum non rejiciebant, imo cibo & oratione communicabant illis. ibidem

Martyris signaculum, perfecta profestio 108

Martyrium perpeti ne scindatur ecclesia, maius quam pati ne idolis immoletur 158

Martyrium Alexandrinorum caedes 160

Martyrium misericordiae presumit Christiani, cum Paganis pestis infectis ministrant 167

Martyres Africae, Mauritaniae, Thebaidis, Aegypti, Mesopotamiae, Cappadociae, Alexandriae, & Arabiae, eorumque supplicia. 186. 188. 190. 191 & 192

Martyres Arianorum 498

Martyrum sedecim milia in Persis 330

Martyres Ascalona & Gaza 454

Maruthas ep. Mesopotamiae 591. 578

Masbutes hereticus 91

Ecc Masb

I N D E X

Masculus confessor 629
 Mattheus apostolus Aethiopicus
 praedicat 46
 Mattheus compulsus ad scribendum
 Evangelium 61
 Mattheus scriptit evangelium He-
 braico sermone 71 & 111
 Matthaei euangelium reperit Pan-
 nus Hebraeo sermone scriptum 113
 Matthias unus e septuaginta disci-
 pulis succedit Iudae 20 & 24
 Matthias apostolus qd docuerit 65
 Matrona tuenda castitatis gratia cu
 filiabus se in fluvium coniecit 192
 Matronae Romanae sollicitant mari-
 tos pro reditu Liberij pont. 480
 Maturus neophytus i fide coepta 101
 Maturus statuitur in arena 104
 Maavia regia Sarracena 246. 503
 Mauri interfecit septuaginta Chri-
 stianos 623 & 636
 Maxentius filius Maximiani Aug. 195
 Maxentij uita flagitiosa 195 & 270
 Maxentius perit in Tyberi fluvio.
 207. 270 & 273
 Maxentius filius Maximiani impe-
 rator instituitur 270
 Maxima, Christi famula 626. 627
 Maximus presbyter & confessor 163
 Maximus succedit Dionysio in epi-
 scopatu Alexandriae 164 & 174
 Hierosolymorum episcopus fuit,
 229. 232 & 277. quare abfuit An-
 tiochena synodo 343. episcopos
 Syriae & Palaestinae convocat 362
 Maximus philosophus & magus. p/
 mittit Iuliano uictoria 441. 770
 iussu Valentiniani fuit occisus 411
 Maximus Cynicus 510
 Maximus tyrannus 519. 520. 521
 603 & 835
 Maximilla & Prisca coplices Mon-
 tani heretici 116
 Maximus praefectus 25
 Maximinus Antiochena ecclesiae sa-
 cerdos 93
 Maximinus doctor ecclesiasticus 25
 Maximinus Cas. persequitur Chri-
 stianos tribus annis 148 & 186
 Maximini arrogantia diuinitus pu-
 nita 205
 Maximinus Augusti nome sibi usur-
 pat 195
 Maximinus facit duos Caesares 279
 Maximini Cas. uita pbatissima 195
 Maximini lex fingentis se fauere
 Christianis 208
 Maximinus coegressus cum Licinio
 fugit ignominiose 209
 Maximini epistola p Christian. 210
 Maximini ifirmitas et mors 211. 270
 Maximini tabulae deiectionem iudi-
 ces & filij interempti 211
 Maximini nomen probrosum. ibide
 Maximianus Hercules 194. 270
 Maximianus incesor persequutois
 Christianorum 194. a Maxetio fi-
 lio urbe pulsus est 194. 195. 270
 Maximiani egrotantis edictum pro
 Christianis 198
 Maximianus moritur apud Tarsum
 Ciliciae 270
 Maximianus episcopus Constanti-
 nopolitanae. 588. eius mors 591. 596
 Mazabanes Hierosolymitanus epi-
 scop. successor Alexandri 152. 161
 Mazaca ciuitas à Claudio dicta Ca-
 ppaeciae 416
 Mazacei Christi. Iuliano odiosi 416
 Melas episcopus modestissimus 491
 Melchisedech nec oleo unctus. nec
 ex successione generis suscepit sa-
 cerdotium 8
 Melitene prouincia 186
 Melitius episcopus mel Atticū. 180
 Melitius Sebastena ecclesiae epis. tras-
 fertur Antiochiam 234 & 755
 Melitius & eius dogma 406
 Melitius uir dei 434. 492. 504. 505
 Melitij corpus Antiochia relatus 517
 Melitius Antiochia ueniens excipit-
 tur à Christianis Iudeis & Paga-
 nis 407 & 755
 Melitius quod ore eloqui nō sinitur
 manu designat 237 & 407
 Melitius exulat sub Valente 460
 Melitius episcopus negata fide sacri-
 ficat 298
 Melitius iugit se Arianis 298. 454
 Melitius defendit Ariū contra Ale-
 xandrum episcopum 398
 Melitio potestas episcopalis ademp-
 ta 314
 Melitianorum factio in Aegypto 294
 Melito episcopus Sardensis 81 & 93
 Melitonis libri & epistola 93
 Melito quando uixerit 94
 Melito ubi mortuus 125
 Memoria heresum destructa 337
 Memphis ciuitas Aegypti 254
 Menander Samarites Magus. Simo-
 nis discipulus 63 & 74
 Menander hereticus à quo Menan-
 driani 92
 Mensura inundantis Nili desertur
 in ecclesiam Christo sacra 299
 Mercuria uirgo & martyr 154
 Meropius Tyrinus philoso. 224. 225
 Messalianorum heresis 458
 Mesopotamiae martyres quae per-
 tulerint 198
 Metaphrasis Gregorij Neocesarii
 ensis in Ecclesiasten 173
 Methodius Lyciae Olympi episc. 555
 Methrae deo olim immolabantur ho-
 mines 417
 Metranus martyr quō moritur 152
 Metrodorus presbyter igni tradi-
 tur pro Christo 86
 Metrodorus philosophus proficisci-
 tur in Indiam 224
 Metrum. hoc est modius frumētū 49
 Metus & pudor miserrimi consilia
 rij 209
 Michaelis archangeli apparitio 320
 Michaelum locus apud Constanti-
 nopolim 319
 Migades ex Thracia transeunt in
 Asiam 221
 Miltiades scripsit in Mötanium 117
 Milesius miles Persicus. martyr 336
 Milesius clarus miraculis ibidem
 Mille annos post iudicium aliqui pro-
 mittunt 64. 71 & 169
 Minophantus Epbesius Arii defen-
 sor 346 & 354. excoicatur 355
 Minutius Fundanus 78 & 94
 Miraculum de uictima nusquā com-
 parente 165
 Miraculum de naue fracta 590
 Miraculum de quadam picture 604
 Miraculum de lauacro exiccato 613
 Miraculum de quadam herba 166
 Miraculo

I N D E X

Miraculum de rupe mota pro sacel-
 lo extruendo 172
 Miraculum de Apolline muto. ibide
 Miracula de mortuis suscitatis attas-
 su crucis Christi 225 & 320
 Miraculum de arido sanato 244
 Miraculum de caeco 244 & 640
 Miraculum de catulis leena 244
 Miraculum de effugato demone. ibide
 Miraculum de philosopho iussu Ale-
 xandri obticescente 306
 Miraculi de lapide manu diuiso 306
 Mirsa. Galliae castrum 374
 Modestus scriptor ecclesiasticus 90
 Modestus detexit Marcionis falla-
 cias 83
 Modestus praefectus octoginta or-
 thodoxos demergit in mare 471
 & quid contra illos in Edessa ege-
 rit 473 & 782
 Modus interpretandi scripturas 37
 Modus imitandi Christianos 206
 Moluius pons 208 & 271
 Monachis necessaria 278. 281. 484
 & 488. eorum auctoritas apud Aei-
 gyptiorum plebem 387. 551. 574
 Monachorum patres mittuntur in
 exilium 495
 Monasterium Philippi apud Hiero-
 solymam 158. & alia alibi 236
 Monetarij Cyzicum translati à Iu-
 liano 428
 Monomachia uetita Rom. 275. 546
 remota à Constantino Aug. 319
 Monialium origo 37
 Mötianus Alcibiades Theodotus p/
 pheta existimantur 109 & 116
 seq. paraclatum nominat 113
 Montanistae nominant orthodoxos
 prophetarum percussores 116
 Moplacrene oppidum Ciliciae 236
 & 409
 Mortui à Ioanne resuscitati apud
 Ephesum 120
 Mors Arii 229 & 337
 Mos imitandi Christianos 474
 Mos Christianis orare flexis geni-
 bus 210
 Mos confitendi apud ueteres 126
 Mos dandi nomina clericatui imi-
 tandorum 314
 Moses nominatur à Porphyrio a/
 gressis. simplex et imperitus scri-
 ptor 143
 Moses sanctus eremita 489. petitur
 à regina Sarracena ut sua gen-
 tis fiat episcopus. item recusat con-
 secrari à Lucio Alexandrino 246
 Moses & Benjamin eremite in Ni-
 tria 247 & 489
 Mulier liberata à fluxu sanguinis.
 erat ciuis Caesariae Philippi 165
 Mulierum contubernium parum tu-
 tum sacerdotibus 176
 Mulieres subornatae Damasci con-
 tra Christianos 202
 Mulieris apud Iberos historia 225
 Mulier tactu crucis conualecit 318
 Mulier expansis manibus & aperto
 utero Carris reperta 442
 Mulier captiua Iberibus uiam ueri-
 tatis demonstrauit 715
 Mulier Christiana turpe maritum
 relinquit 88
 Muri Chalcedonis destructi 465
 Muritta diaconus 657
 Musa Heliconides 321
 Musanus scriptor ecclesiasticus 90
 Musiani liber elegans ad Encrati-
 tas 96
 Mygdonius fluminis à quo Antio-
 chia Mygdonia nominatur 405
 & 574
 Mysterium crucis dominicae inter
 septuaginta Aegyptiorum literas
 inuenta 258
 N Arcissus Hierosolymorum
 episcopus 114 & 122
 Narcissi gesta praecleara 135 & 136
 Narcissi precibus aqua in oleū uer-
 sa 136
 Narcissus episcopus senex centum et
 sedecim annorum 137
 Narcissus episc. Irenopolitanus 307
 Narcissus ab Arianis ad Constan-
 tium missus 332 & 348
 Narcissus episcopus excommunicat-
 tur in Sardicensi concilio 353
 Natalis. conducticius hereticorum
 episcopus 126
 Naturalis successio 13
 Nazianzon oppidum. unde cogno-
 scitur Gregorius 249
 Nectarius catechumenus fit episco-
 pus Constantiopolis 253. 510. 517
 Nectarij Constantinopolitani epi-
 scopi mors 546
 Negatores fidei tanquam homicide
 coniecti in carceres 104
 Nemesius Aegyptius martyr cum
 latronibus combustus 254
 Neocaria castrum iuxta Euphrat-
 em 402
 Nepos episcopus Thiacensis 168
 Nepotes Iudae permanent usque ad
 Traiani tempora 58 & 67
 Nepotianorum error 168
 Nepotianus fratruelis Constantini
 depositus 364
 Nero Imperator successor Claudij
 leo 40. flagitiosissimus 45. Pau-
 lum & Petri apostolos condem-
 nat 44. quot annis potius impe-
 rio 44
 Neroniane Theomachia & impie-
 tatis successor Domitianus 57. 94
 Neroniae ciuitas quae & Irenopo-
 lis 307
 Nerua Imperator 58
 Nestor confessor 419
 Nestorius episcopus Constantino-
 politanus 584 & 595
 Nestorius. Cyrillus ac Iuuenalis in
 synodo Ephesi president 586
 587. 596 & 597
 Nestorij mors 597
 Nicasius hereticus putri morbo pe-
 rijt 669
 Nicæa Thraciae 386 & 745
 Nicæa Bithyniae 392
 Nicæanum concilium convocatur 218
 Nicæni concilij patres 303 & 310
 Nicæni concilij dogma rursus ue-
 nit in questionem 340
 Nicæni concilij defensores quorum
 status nominabantur 345
 Nicæni concilij contemptores obiu-
 rantur à Iulio 346
 Nicetas pater Herodis praefecti pa-
 cis 83 & 85
 Nicocles Lacedaemonius 410
 Nicolaitarum heresis 65
 Nicolaus unus de septē diaconib. 65
 Nec 2 Nicomedia

I N D E X

Nicomedia ciuitas Bithynie 411
 Nicomediensis cuiusdam andax fa-
 cinus 285
 Nicomediense palatium combustum
 176
 Nicomedia erat sedes imperat. 298
 Nicomas episcopus Iconij 171
 Nicopolis ciuitas Palestinae 438
 Nilamon 2. 558
 Nilus inundans faucibus Aegypti
 Nilus retrocedens 538. 456
 Nilus urbs Aegypti 155
 Nisibis ciuitas, quae & Antiochia
 Mygdonia 405. 753
 Nitria mons 281
 Nonnus episcopus 597
 Nouatus presbyter haeret. 156. 496
 Nouati errores ibidem (845
 Nouatus usurpat sibi episcopatum ib.
 Nouatus a demonio uexatus in u-
 uentute 157
 Nouatus baptizatus in lecto ibidem
 Nouatus negat se presbyterum ibid.
 Nouatus sub Valeriano, martyrisa-
 tur 497
 Nouatiani uocabantur νεωταπιοι,
 156. 222
 Nouatiani Rome in occulto 573
 Nouatiani apud Constantinopolim
 465. 583
 Nouatianorum synodus apud Sa-
 garium 533
 Nouatiani repulsi ab ecclesia in con-
 cilio Romano 156. 337
 Numidia duo episc. libellum de fide
 Ariani perferunt 648
 Nuptias permisceri in diuersis tri-
 bus lex Moysi prohibebat 15
Oasis desertum quoddam 461
 Oblias frater domi (588
 mi Iacobus Iustus 41
 Obadus praepositus regni 369
 Obliuio dei in prosperis 183
 Odoacer Italiae rex 918
 Oleum laetitiae quid designet 7
 Oliua suburbanum 583
 Olympius & Theodulus Thraciae
 episcopi 365
 Olimpius nomine & habitu philo-
 sophus dux seditionum 354. 524
 Olympiad. & annales Graecorum 29
 Olympij Ariani mors 608
 Omosis nomen in scripturis non re-
 periri 309
 Omosis nomen etiam apud priscos
 autores usitatum ibidem
 Omosis nominis interpretatio 311
 Omosis omosis nomina tanquam
 a scripturis extranea abijciuntur
 394
 Onager nebulo conductitius 356
 Oraculum de Christo. 55. (357. 735
 Oraculum Iouis Philij de expellendo
 dis Christianis 202
 Oratione captiuae sanatur aegrotas
 paruulus 226
 Oratiuae sanatur regina Ibeorum ibi.
 Oratione profligantur hostes 406
 Oratione expellitur demon 429
 Oratiuiculus delectat, est Iulian. 852
 Oraculum medax Pythij Apoll. 439
 Orbis uniuersus coniuuauit contra
 Athanasium. 230
 Orientales episcopi incusant Iulium
 Romanum pontificem, quod com-
 municasset Athanasij sectatoribus
 346
 Orient. negabat co-substantialit. 348
 Orient. conuenerunt de Sardicensi co-
 cilio et anathematizant quosdam
 Orient. contra Athanasium (uocet 359
 in concilio Mediolanensi 377
 Origenis uita digna posteritatis me-
 moria 129
 Origenes puer flagrat amore mar-
 tyrij ibidem
 Origenes patrem hortatur ad mar-
 tyrium, a matre impeditur a mar-
 tyrio 330
 Origenis studium erga sacras liter-
 ras 131
 Origenes professor bonarum litera-
 rum 131
 De Origene multa cognita digna
 ibidem & deinde
 Orontes fluius 493
 Ortasius episcopus Sardicensis 389
 Orthodoxi uigilabant aduersus ha-
 reticos 93
 Orthodoxi intrepidi 472. 480
 Ortus mons ex quo (nioris 578
 471. 495
 Orthodoxi inter se inquieti 519
 Osius Cordubae pontifex 277. 738
 Osius ad synodum Nicae (310. 304
 cenam uenit 104
 Osius obstat Orientalibus in concilio
 Sardicensi 349
 Osius in exilium actus sub Ariano
 374. & 377. 402
 Osius uitormentorum adactus sub
 scripsit Syriensi synodo ibid.
 Osius Cordubensis destructor Sa-
 bellianus dogmatis 423
 Ostroini & Armenij 326
Pachonius eremita nunquam
 a demone deceptus 490.
 Paganus in iudicia Christianorum tras.
 scerebant commens calos 80
 Paganorum templa spoliata Alex-
 andriae 400
 Paganorum impetus in Christianos
 Alexandriae 417
 Paganus eruditus in Christiano-
 rum officijs 430
 Paganus antequam credant nequeunt
 intelligere. 448
 Paganorum diij lubrici, iniqui, ebriij
 ibidem 346
 Palestini celebrabant Pascha more
 Alexandrinae ecclesiae 125
 Palladius monachus discipulus Eu-
 agrij eremite 487
 Palladius in dex 478
 Palladius cursor 577
 Palladius Anthiochie episcopus 609
 Palmas prouincia Ponti episcopus
 92. & 122
 Paludium insula Aegypti 244
 Pambus, eremita Antonij discipu-
 lus 245. 247
 Pambus auditio primo uersu psal. Di-
 xi custodiam; secundum noluit au-
 diere quare de se uerba dicitur 484
 rit Theatralium mulierem ibidem
 Pampilius Laodicenus 180
 Pampilius martyr uita descripsit
 Eusebius Caesariensis 148. 180
 Pampilius martyr Caesariensis ec-
 clesiae flos 194
 Paneraticus episcopus Pelusianus 370
 Panegyrici in laudem Theodosij in-
 Pantius mons ex quo (nioris 578
 471. 495
 Iordanis scaturit ibidem
 Pantheon

I N D E X

Pantheon ciuitatis Bethleae 429
 Pantenus Stoicus profitebatur Sa-
 cras literas Alexandriae 115
 Pantenus euangelizat in Indis ibidem
 Pantenus magister catechumenorum
 Alexandriae 132
 Pantenus praepceptor Clemetis Ale-
 xandrini 139
 Patenus uir apostolicus & insignis
 philosophus 144
 Paphnutius episcopus & confessor
 claret miraculis 219
 Paphnutij historia 231. 219. 277
 303. 304 & 315
 Papias Hieropolitanus episcopus 34. 68
 Papias Ioannis apostoli auditor, Po-
 licarpi condiscipulus 70 & 71
 Papias quinque libri 70
 Papius & Masuetus ignitis fer-
 ri laminis adusti sunt 622
 Papyrius martyr 88 & 123
 Pascha festum quartadecima luna
 obseruabant Asiani 122
 Pascha post aequinoctium uernale ce-
 lebrandum putat Anatolius 179
 Paschalis festiuitatis diuersa obser-
 uatio 501
 Paschalis celebritatis diuersitas cor-
 rigitur 314. 555 & 702
 Pascha quando celebretur ab Ita-
 lis 496
 Pascha libere celebranda decernunt
 Nouatiani 631
 Pascha quando celebranda sit Mon-
 taniistarum iudicium 557
 Passionis Christi dies festus 554
 Pastoris libellus a plurimis non re-
 ceptus 46. 63 & 309
 Pastoris libellum Irenaeus suscepit 112
 Pater deus, solus nouit filium 2
 Pater cum filio conditor omnium 3
 Pater, filius et spiritus sanctus unius
 diuinitatis, uirtutis, magnitudi-
 nis & substantiae 388
 Patres Veteris testamenti iure Chri-
 stiani, non nomine sed religione 9
 Patriarchae instituti per prouinci-
 as 511
 Patrophilus episcopus Scythopolis/
 tanus defensor Arii 299 & 307
 Patrophilus Scythopolites cum alijs
 Arii fautoribus uenit Antiochia 333
 Patrophilus preterens oculorum do-
 lorem, non uenit ad Seleucianam
 synodum 393
 Patrophilus datur Seleucia 396
 Patrophilus reuersus Scythopo-
 lim 399
 Paulus uasator ecclesiae 25. uoca-
 tur coelitus ad apostolatum 26
 Paulus mittitur Romam, Caesariam
 sistitur 40. scripsit epistolas qua-
 tuordecim 46. Gentibus euange-
 lizat 47
 Paulus eruditissimus apostolorum 61
 Paulus, apostata legis nominatur ab
 Ebionitis 64
 Paulus usque ad Illyricum euangelium
 dei praedicauit 664
 Pauli Samosatani historia 171. 174
 175. 177 & 845
 Paulus Antiochenus haereticus 130
 Paulus Simplex diuertens a coniu-
 ge adultera eremum petit 281
 Paulus Neocaesariensis conf. 303. 696
 Paulus presbyter uir etate iuuenis,
 sed sapientia senex 342
 Paulus presbyter eligitur in episco-
 pum Constantinopolitanum 343
 Paulus episcopus Constantinopolis/
 tanus iussu Imperatoris deponi-
 tur ibidem
 Paulus Constantinopolitanus redu-
 citur Constantinopolim 344
 Paulus iussu Constantij Caesaris pul-
 sus Constantinopoli pergit Ro-
 mam 345
 Paulus Constantinopolitanus epi-
 scopus redux ibidem
 Paulus Constant. Thessalonicam in
 exilium deductus 347
 Paulus Constantinopolitanus cau-
 sam suam Imperatori Constanti
 indicat 348
 Paulo Constantinopolitano restitui-
 tur propria sedes 360
 Paulus translatus Cucinum suffoca-
 tur 349 & 364
 Paulus Lybicus quingentorum mo-
 nacorum pater 490
 Pauli Ancyranus corpus relatum Con-
 stantinopolim 516
 Paulus Nouatianorum episcopus 592
 Paulinus episcopus Antiochia uir
 sanctus 256
 Paulinus Antiochenus episcopus or-
 thodoxus 253
 Paulinus antistes Tyri 296
 Paulinus episcopus Treuirensis con-
 trarius Ariani 577
 Paulinus episcopus Treuirensis ex-
 ulat ibidem
 Paulianistae haeretici, qui & Photi-
 niani 223
 Paulianistarum oratoria ecclesijs ap-
 plicantur 337
 Paulianos & Athanasiacos expelli
 possunt Orientales 348
 Pax ecclesiarum sub Commodo Im-
 peratore 122
 Pax ecclesiarum sub Galieno Casa-
 re 168
 Pax ecclesiarum sub Constantino Au-
 gusto 272
 Pelagij Laodicensis continentia 460
 Pelus & Nilus episcopi summi con-
 sumpti 195
 Pella oppidum ultra Iordanem situm 48
 Pepuza & Thymini oppida Phry-
 giae 118
 Peregrinus diaconus 640
 Perennius iudex 121
 Pergamus Asiae urbs 86
 In periurium diuinitus animaduert-
 sum 136
 Perse quod facti sint Christiani 50
 Perse pugnat contra Romanos 363
 & 439
 Perse contra Theodosium inuictus 64
 Persarum rex obsessus a Iuliano a-
 pud Ctesiphontem 441
 Perse triginta iugiter annos perse-
 quantur Christianos 565
 Persequutio sub Stephano proto-
 martyre 25
 Perseis arbor in Hermopoli Thebae-
 dos curatrix morborum 438
 Pertinax Caesar sex tantum mensi-
 bus imperauit 125
 Pestilentia magna 666
 Petrus discipulus Christi 20
 Petrus apostolus ab Herode conie-
 ctus in carcerem 30
 Ecce 3 Petrus

INDEX

Petrus euangelizat Romæ 34	Philippus Cæsar Christianus publice confitetur, statq; inter poenitentis 150	379. condemnatur 374 & 844
Petrus euangelizabat tantum Iudeis 46	Philippus Cæsar moritur 151	Photiniani phibiti ab ecclesijs 504
Petrus Romæ appensus cruci & 46	Philippus Macedo 264	Phrygarum secta 337
Petri epistola, acta et euageliū. ibidē	Philippus Sidenſis hīſtoriam Christianorum scripsit triginta et sex libris 583 & 595	Pianonis presbyteri & monachi gesta 489
Petrus & Philippus apostoli uxores habuerunt, & filias uiris nuptum dederunt 65	Philippus præfectus secundus post Constantium principem 346	Piceni iudex 497
Petri apost. uerba ad uxorem suam 66	Philippus præfectus armata manu deducit Macedonium ad ecclesiam 347	Pilatus procurator Iudææ constitutus 17
Petri & Appionis disputatio 70	Philippus præfectus, patronus Antonorum 347 & 349	Pilatus scribit Tiberio Augusto de Iesu 26
Petri et Pauli apostolorū Icones 166	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pilatus nititur templum Hierosolymitanum prophanare 28
Petrus Alexandrinus episcopus successor Theonæ, capite plexus sub Maximino 181 & 203	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pilatus iubet imagines Cæsaris erigi Hierosolymæ 29
Petrus Alexandrinus episcopus, Faustus presbyter, Dius & Ammonius merito & martyrio pares 194	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pilatus consciscit sibi ipsi mortem 29
Petrus mart. in craticula tortus 185	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pionius insignis martyr 86
Petrus successor Athanasij fit Alexandrinus episc. 243 & 476	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pior eremita 484 & 490
Petrus Alexandrinus episcopus declinans persequutionē iudicis Aegypti latēter Romam proficiscitur 476. quando moritur 500	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pitertius per singulas quas enarrabat expositioes orare solebat 481
uir apostolicæ sanctitatis 508	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pius Rom. pon. successor Hygini 79
Petrus archiepiscopus Alexandrinus reiectus à Theophilo 553	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Placidia filia Theodosij imp. 837
Petrus Gnapheus 606	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Placilla Augusta, uxor Theodosij, mulier sancta 427. 529 & 815
Petrus maggos ibidem	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Plato & Plotinus philosophi 376
Peucedius signifer flagitiorum Maximimini 213	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Plinius Secundus, præfectus, scribit Traiano pro Christianis 67
Phenum castrum 463	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Plutarchus per Origenem ad fidem conuersus 131
Philadelphina synodus 422	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Plutarchus Origenis discipulus coronatur martyrio 133
Phileas episcopus Thmuis ciuitatis Aegypti 189	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pœnitendi, confitendiq; modus apud ueteres 126 & 532
Phileas episc. martyr 190	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pœnitentibus indulgendum, deq; eorum conuersione cogaudendū 236
Phileas martyr, philosophus 191	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pœnitet Sirmienſem synodū suæ definitionis de fide 374
Philetus Antiochenus episc. 145	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pœnitentiarum presbyteri quatuor tione remoti 430
Philippus tetrarcha 17	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pœnitentiarum presbyteri instituntur 531
Philippi tetrarchiā Herodes tribuennis usurpauit 31	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Polycarpi hīſtoria 68. 69. 81. 82. 83
Philippus diaconus prædicat Samaritanis 25	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	84. 85. 121. 124. 178 & 534
Philippus apostolus mortuus apud Hierapolim 66	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Polyeratis episcopus Antiochenus 66
Philippi apostoli filie quatuor prophetisse ibidem	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Polyeratis epistola ad Victorem Romanum 122
Philippus munerarius 84	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pontia insula 57
Philippus doctor ecclesiasticus 90	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pontianus Romanus pontifex successor Urbani 146
Philippus Gortynensium episc. 93	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Pontianus Rom. episc. moritur 148
	Philippopolis ciuitas Thraciæ 349	Ponticus puer serē quindecim annorum martyr 106

Pontiffi

INDEX

Pontificum administratio apud Iudeos 12 & 18	44	145	Pulcheria imperatrix per totum orbem iussit cani in Letanjs Kyrie eleison 597 & 598
Pontifices duo simul per trientū. 611	Proculus somniorum interpretes 616		
Porphyrus calūniator diuini uoluminum 142	Proculi facinora & supplicium 628		
Porphyrus uerba de Origene 142	Procuratores Cæsaris pontificatum Iudeorum prout uolebant, conserabant 18		
Porphyrus diuine pietatis inimicus 316	Prodigia quæ Iuliano contra Constantium bellum adornante contigerunt 408		
Porphyrus Socrate optimum philosophum lacerauit 446	Prodigium coronatæ crucis in extis occisi pectoris inuenta 414		
Porphyrus odio suorum inimicorum deseruit Christianismum 447	Prodigium de templo Mamæ erigendo 415		
Porphyrus episcopus Antiochenus post Flavianum 562	Prodigia uisa Hierosolymis 441		
Porphyræta columna in foro Constantini 319 & 337	Professio catholice fidei 515 & 642		
Possessiones nepotum Iudæ 58	Propheta præuiderunt Gentes per Christum saluandas 7		
Potamiena uirgo & martyr Origenis discipula 133	Propheta Veteris legis præfigurant uenturum Christum. ibidem		
Præses Beroënsis filium ob Christianismum abdicat 440	Propheta uerū tredecim uolumina scripsit durarit 89		
Præsidēs in templis 431	Propheta Noui testamenti 117		
Præpositura purpure 178	Prostitutiones Paganarū uirginum prohibita 418		
Præcatio Macarij 223	Proterius Alexandriæ ep. 602. 603		
Præbyteri nomine intelliguntur episcopi 124	Protogenes Sardicēsis episcopus decessor Cerdonis 349		
Primus episcopus Alexandrinus, successor Cerdonis 73	Protogenes episc. exulat 473		
Primus episc. Corinthiorum 90	Protogenes ludimagister factus, discipulis suis proponit Psalmistam & Paulinas epistolas 474		
Principatus Iudeorum quādiu durarunt 11	Protogenes clarebat miraculis. ibid.		
Prisca & Maximilla prophetisse Montani 116	Protogenes uisio de Cōstātino 492		
Priscilla & Agla adherēt Paulo 39	Prouerbiorum liber, Salomoni ascribitur à ueteribus 91		
Priscus martyr apud Cæsareā 164	Prouincialium conciliorum institutio 511		
Præuilegia à Constantino Augusto collata ecclesijs 316	Prusa oppidulum Bithyniæ 370		
Probatianus eunuchus 452	Psalmi in laudem Pauli Samosatensis heretici compositi 175		
Probus, imp. successor Aurelii 170	Psalmodie institutio 390		
Probus, præfectus, moderator imperij Valentiniiani iunioris 251. 519	Psalmodie institutio 390		
Probus, præfec. fugit in Illiricū 520	Psalmodie institutio 390		
Probianus aulicus conuertitur ad fidem 320	Publianus uerba de Origene 142		
Proclius episcopus moritur 584. 596	Publianus uerba de Origene 142		
Procopius dux Romanorum 578	Publianus uerba de Origene 142		
Procopius tyrannus Constantinopoli captus à Valente imp. 461	Publianus uerba de Origene 142		
Procopij supplicium ibidem	Publianus uerba de Origene 142		
Proculus Cataphrygorū hereticus 44	Publianus uerba de Origene 142		

Reliquiæ

I N D E X

Reliquie Magicorum Iuliani por- tentorum Carris reperta 442	Reliquie Melitij translati Antio- chiam 517	Reliquie diuinæ uirtutis in eccle- sijs 119	Renocatus delator nepotū Iudæ 58	Rhodanus nobilis fluminis Gallie 99	Rhodon Asianus, discipulus Tatia- ni, scripsit in Martionem 114	Roilas Scytharum dux cum exerci- tu suo, fulmine percussus interijt 564	Roma à Gifericho capitur 605, 625	Roma à Vandalis ac Mauris spolia- tur ibidem	Romæ pistrinum subterraneum 52	Romanæ ecclesiæ mos antiquus 92	Romani pontificis autoritas 345	Roma, Babylon à Petro dicta 34	Romana sedis dignitas 345	Romana ecclesia, mater pietatis 346	Romana ecclesia, caput omnium ec- clesiarum 638	Romani Barbaros non potuerūt mi- tigare 666	Romanos diuendunt barbari 624	Romanus miles, Christianus 432	Ruphi & Zofimi patientia 69	Ruphus Iudææ præses occidit Iu- deos 75	Ruffinus magister aule Theodosij, inrepatur ab Ambrosio epi. 526	Ruffinus occiditur 545 & 837	S abbatij historia 573, 585 & 571	Sabbatis olim celebrabantur sacrifi- cia 536	Sabbati ieiunij apud Romanos 536	Sabelliana heresis 237	Sabellius Libycus 423 & 844	Sabelliani ibidem	Sabinus præfectus publicæ edictum imperiale pro Christianis 200	Sabinus Macedonianorū ep. 310, 346	Sabinus Ancyræ præsul 374	Sabinus cœciliorū acta describit 393	Sabini synodalia 452	Sacerdotes Christiani 184, 185, 214	Sacerdotum cœlibatus 315	Sacerdotes nolentes communicare Eudoxio exulant 466	Sacerdos idolorum affectus hono- ribus 201	Sacerdotes Gentilium iubentur imi- tari uitam Christianorum sacer- dotum 421	Sacerdotes gētiles pudebat proprij cultus 451	Sacerdotes Aegyptiorum non nihil presciebāt de Christo uēturo 524	Sacerdotes aduersus Chrysostrōm conspirant 547	Sacerdotes literæ Aegyptiorū 258	Sagaris martyr 74 & 125	Salianus magister militum 356	Salome uxor Herodis 17	Salomō ex negotiatore monac. 491	Salustius præfectus, persecutor Christianus 239, 761 & 834	De Samosatensis 462, 780 & 781	Sanctus, diaconus Viennensis, mar- tyr 101, 102 & 104	Sancti martyris corpus adustum in primam sp̄ciem restituitur 103	Sanguinis Christi poculum dabatur Christianis tēpore Theodosij 525	Sannes Persæ, Christi confessor 566	Sapientia liber, Salomoni adscribi- tur à ueteribus 91	Sapientie modulus 690	Sapores rex Persarum Christianos persequitur 326	Sapores rex aduersus Ro. 405, 753	Sapores rex Persarum obsidet Nisi- m civitatem 405 & 754	Sapores princeps militiæ 504	Saraceni ferunt suppetias Constā- tinopolis 503	Saracenorum plus quàm centum mi- lia perempti 577	Saracenorum incurfiones 611	Sarmathæ & Gothi domantur 224	Saturni sacerdos matronarum stu- prator 256	Saturninus Antiochenus heret. 76	Saturnianorum secta 91	Saturianus martyr 627	Saturus confessor 629	Sauromatarum legatio ad imp. 497	Schyron Jude transfixus 155	Schola ecclesiastica Alexandria 113	Schisma apud Antiochiam 407	Schismata Christianorum 504	Schismata fiebant ob doctrinarū in- tilium discordiam 537	Scripturæ diuinæ intellectus unde petendus 148	Scripturæ sacræ combustæ 183	Scytharum conuersio 813	Sebastianus dux Manicheus 367	Sebastianus comes, consiliarius Gise- richi regis 624 & 735	Sebastia ciuitas Armenia 235	Sebastæ ciuitas Palestina 258	Seclæ tres ex schismate Arii subor- te 235	Seclæ apud Paganos plus quàm tre- centæ 496	Seditio inter Gentiles & Christia- nos Alexandria 417 & 70	Seditio Antiochiæ 324, 529 & 815	Seditio Constantinopol. 557, 614	Selene Gothorum episcopus 535	Selene scortū, socia Simonis magi 32	Seleucia ciuitas Isauria 391	Seleucus mons 375	Seneca episcopus Hierosolym. 75	Senex simplex 305	Septem hereses 41 & 91	Septem dormientes 595	Septuaginta discipuli Christi 18	Septuaginta interpretes Veteris in- strumenti 112	Serapio diaconus Chrysostrōmi 547	Serapio Antiochenus episcopus 120	Serapio moritur 137, & eius opera 138	Serapion martyr precipitatur 153	Serapionis Alexandrini mors 157	Serapion Thmuitanorū ecclesiæ an- gelus 486	Serapidis templum apud Alexan- driam destructum 255	Serapidis origo 256	Serapis putabatur autor inundan- tis Nilij 259	Serapis
--	--	--	----------------------------------	-------------------------------------	--	---	-----------------------------------	---	--------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	--------------------------------	---------------------------	-------------------------------------	--	--	-------------------------------	--------------------------------	-----------------------------	--	---	------------------------------	--	---	----------------------------------	------------------------	-----------------------------	-------------------	--	------------------------------------	---------------------------	--------------------------------------	----------------------	-------------------------------------	--------------------------	--	---	--	--	--	---	----------------------------------	-------------------------	-------------------------------	------------------------	----------------------------------	---	--------------------------------	--	---	---	-------------------------------------	---	-----------------------	---	-----------------------------------	---	------------------------------	--	--	-----------------------------	-------------------------------	--	----------------------------------	------------------------	-----------------------	-----------------------	----------------------------------	-----------------------------	-------------------------------------	-----------------------------	-----------------------------	--	---	------------------------------	-------------------------	-------------------------------	--	------------------------------	-------------------------------	---	--	---	----------------------------------	----------------------------------	-------------------------------	--------------------------------------	------------------------------	-------------------	---------------------------------	-------------------	------------------------	-----------------------	----------------------------------	--	-----------------------------------	-----------------------------------	---------------------------------------	----------------------------------	---------------------------------	--	--	---------------------	---	---------

I N D E X

Serapis Nilo posterior 259	Serapis mysteria produntur Alex. Lycarpi 82	Serapis deijcitur 524. (523)	Serenus Granianus 78	Sereni duo, Origenis discipuli 133	Sergius Paulus, proconsul Asia 94	Sessiones in concilio Niceno 304	Seuera uxor philippi Cesaris 151	Seuera Augusta, uxor Valentini ni Aug. 497, 834	Seuerus Cesar 125	Seu. Cæs. liberalitas in Oppianū 265	Seuer. persequitur Christianos 129	Seuerus .xviiij. annis imperauit 135	Seueri & Ioannis supplicium 601	Seuerus Antiochiæ episcopus 615	Seuerus hereticus 96	Seuerianus Cabalæsis episcopus pul- sus Constan. 553	Seuer. de Ioanne Chrysostrōmo 557	Seuerianorum errores 96	Sextus differuit de resurrectione 125	Sibyllæ uaticinium de cruce domini 318	Siccitas & sterilitas maxima 204	Sidonius & Celerinus confess. 156	Signo crucis initiabantur Christia- ni 134, 474	Signū dominicæ crucis in parietib. & fenestris depictū Alexan. 259	Signū crucis inter israhelicos literas interpretatur uita uētura Ibid.	Signiferi 271	Signum communionis 300	Simeon Cleopha filius, fit Hierosol. episcopus 57, 66	Simon centum .xx. annorum senex crucifixus 67	Simeon secundus Hierosolymitanus episcopus 59	Simia idolum apud Alexand. 521	Simon Camithi filius 18	Simon Magus 25, 32	Simon Samaritanus Magus 32	Simon Magus pro deo colebatur 3	Simonis Magi simulachrum à Ro- manis erectum 34	Simoniani heretici, à Simone Mago dicti 91	Sisinnij diaconi consilium de cœco- dandis hereticis 518	Smyræcorum epist. de martyrio Po- lycarpi 82	Socrates philosophus castitate & iu- stitia mirabilis 446	Socrates de diebus festis 534	Solennitas uigiliarum Pasche 136	Solennes Christianorum orationes pro Constantino Augusto 214	Sophonria matrona Rom. & Chri- stiana, nec à Maxentio uiolaretur mucrone transfuerberauit sese 197	Spiridion Cyprius episcop. & pro- pheta 219	Spiridion, gesta præclara 277, 278	Stephanus lapidatur 24	Stephanus Rom. episc. moritur 160	Stephanus episcopus Laodiceus 179	Stephanus & Lacitus heretici 391	Stephanus monachus, patientiæ ex- emplar 490	Stephanus Antiochenus episcopus 353, 356, 732	Stephanus sodalis Ioannis episcopi Apamie destinatur Germani- cam 505	Stilicon armorū magister apud Ho- norum 559	Suburbicaria ecclesiæ 221	Sufanna historia ficta 149	Syluani duo 195	Syluanus episcopus Emisenorum à bestijs laniatus 194	Syluanus episcopus apud Gazam Ibidem	Syluanus tyrannus 375	Syluanus monachus 589	Syluanus Tarsensis ecclesiæ præ- sul 394	Symmachus Hebionita, interpre- s ueteris instrumenti 141	Symbolum tauri in nomismatis 437	Symmachus Senator Romanus le- sa maiestatis reus confugit ad ec- clesiam & liberatur 521	Synodalia Sabini 245	Synodus in Illyrico celebratur 455	Synodus Philadelphina 423	Syreni error de tribus principijs 114.	Syrianus magister militum 344	Syricius Romanus episcopus 253	562	T atianus præfectus Alexan- drie 243	Tatianus Rhetor, Christianus effe- ctus 87	Tatiani testimonium de iustino Ibidem	Tatiani liber aduersus Gentes ual- de utilis 97	Tatiani liber propositionū & que- stionum 115	Tatianus martyr in craticulator tus 420	Tatheus, unus è Septuaginia mit- titur ad Abgarū regem & sanaf- cum 20, 21, 22	Telemachus monachus 546, 821	Telesphorus septimus post Petrum Rom. episcopus 75	Telesphorus martyrio uitā finit 78	Telesphorus Roman. episcopus mar- tyr 110	Templum Venenis extractū super dominicum sepulchrum 223	Templum Salomonis reparatum 240	Templum Apis regis apud Mem- phim 256	Templum Saturni apud Alexan- driam Ibidem	Templa Christianorum à Iuliano spoliata 418	Templum Christianorum propheta natur 583	Templum Veneris apud Heliopo- lim 419	Templa paganorum oclusa sub Iu- liano 451	Templum Iouis apud Apamiam à Marcello episcopo destructū 530	Templa Gentilium è fundamentis euerfa à Theod. iuniorē 523, 564	Terentius magister militum 499	Tertullianus nobilissimus scriptor 26, 43	Tetrarchiam Philippus trib. annis tenuit 31	Tharbasforor Symeonis episcopi 329	Themisus
----------------------------	--	------------------------------	----------------------	------------------------------------	-----------------------------------	----------------------------------	----------------------------------	--	-------------------	--------------------------------------	------------------------------------	--------------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	----------------------	---	-----------------------------------	-------------------------	---------------------------------------	---	----------------------------------	-----------------------------------	--	---	---	---------------	------------------------	--	--	--	--------------------------------	-------------------------	--------------------	----------------------------	---------------------------------	--	---	---	---	--	-------------------------------	----------------------------------	---	--	--	------------------------------------	------------------------	-----------------------------------	-----------------------------------	----------------------------------	---	--	---	--	---------------------------	----------------------------	-----------------	---	---	-----------------------	-----------------------	---	---	-------------------------------------	--	----------------------	---------------------------------------	---------------------------	---	-------------------------------	--------------------------------	-----	--	---	--	--	--	--	--	------------------------------	---	------------------------------------	--	--	------------------------------------	--	--	--	---	--	--	---	--	--------------------------------	--	--	---------------------------------------	----------

I N D E X

Themisus conuicator apostolorum
 & ecclesie dei 118
Themistius philosophus placat Va/
 lētis in orthodoxos irā 453. 496
Themistij philosophi oratio panā/
 gyrica 452
Theobutes hereticus 91
Theophilus episcopus Casariensis
 ecclesie 148. 161 & 166
Theodas magus interemptus 32
Theodericus Afer diaconum suum
 gladio occidit 611
Theoderici regis filij malicia 628
Theodoritus presbyter 418
Theodorus episcopus Pontis, Orige
 nis discipulus 149
Theodorus episcopus & mart. 194
Theodorus adulescēs mar. 194. 762
Theodori, Theodoti, Theoduli, &
 quicunq; 9 & 10 dl. literas in capite
 sui nominis habebant, occisi à Va/
 lente 474
Theodosij historia 252. 260. 261
 . 264. 377. 506. 507. 508. 509. 510
 . 517. 518. 520. 521. 523. 526. 528
 . 530. 532. 539. 540. 541. 564. 591.
 594. 597. 601. 820. 821 & 835
Theodosij iunioris laus 264. 377
 . 569. 579 & 837
Theodosius monachus, homo ma/
 lus 602
Theodosius Synnadenensis persequi/
 tor Macedoniorum 569
Theodosius episcopus non recipitur
 à suis 570
Theodosius Hispanus à Valente oc/
 cibus 474
Theodosius Pbiladelph. Lydie 396
Theodotion Ephesus Iudeus 112
Theodotij Montaniste mors 116
Theodotus coriarius ex ecclesia pro/
 pulsus 126. præceptor Asclepio/
 doti heretici ibidem
Theodotus Laodicensis episcopus,
 artē medicus 179 & 404. duo/
 bus Apollinaribus interdicit scho/
 lis Epiphaniij Sophisti 404
Theodoti Hierapolitani mirabilis
 conuersatio 506
Theodotus castitatis speculum 564
Theodulus Cherapeus Phrygiæ cō

demnatus 396
Theodulus Phryx, martyr 420
Theogonius Nicanus 322 & 323
Theologi sophistici depinguntur 127
Theomachia unde orta 5
Theomachia Neronianæ succedit
 Domitianus 57
Theonas episc. Alexandrinus 180
Theonas monachus trium linguarū
 peritus, triginta annis filius 487
Theopaschite 605
Theophilus Antiochiæ epūs 90. 11/
 vri institutionum eiusdem 93. suc
 cedit Timotheo 521. 571. 691. 818
 parum fauet Ioanni Chrysosto/
 mo 546 & 551. eius uafricus 551
 & 553. recurrit Alexandriā 557
Theophronius Aristotelicus & hæ
 reticus 538
Theotecnus episcopus Casaræ Ra/
 lastine, auditor Origenis 58. 166
 171 &
Theotecnus præfes curator Antio/
 chena urbis, homo prauus 201. 221
Theotimus Tomitanorū episcopus,
 deus Romanorum dictus 543
Thermæ uarie 347 & 465
Thomas apostolus 20. 21. 46. 224
 245 & 472
Thoraces Serapis aboliti 259
Thraseas martyr 120
Thraseas episc. apud Eumeniam 113
Thymelicus saltator indutus ueste
 ecclesiastica, collisus interijt 398
Tiberius Cesar 17. 26 & 27
Tigris & Thiris flumij 440
Tigrius presbyter Chrysoptom. 605
Timeus Antiochenus episcopus 177
Timotheus Ephesiorum episc. 47
Timotheus Athanasij presbyter 232
Timotheus Alexandriæ episcopus:
 253. 521 & 541. moritur 521
Timotheus discipulus Apollinaris
 heretici 514
Timotheus Herulus angelum se si/
 mulat 603
Timotheus Cyrilli scripta depraua
 uit 604
Timotheus iussu imp. exulat. ibidē
Timotheus alio relegatus ibidem
Timotheus Leucos episc. 604. 606
Timotheus Litrobules presbyt. 615
Timotheus Constantinop. epūs 616
Tiridates rex factus Christianus 325
Titus Creta insula archiepisc. 47
Titus filius Vespasiani Imperat. 49
Titus Cesar succedit Vespasiano in
 imperio 57
Titus Bostrensis episcopus 428
Tobias quintus Hierosolymorū epi/
 scopus 74
Traianus imperator 59. 60. 67. 74
Traianus magister militū fuit Zeu/
 gmatium cæcum 495
Traianus uictus ab inimicis ob Va/
 lentis perfidiam 499
Tributa dari Casari prohibebat Iu/
 das Galileus 11
Triphyllius Ledrensis episcop. 278
Trucidarij subornati 559
Trypho nobilissimus doctor Hebræ/
 orum 89
Turris Stratonis dicta Casarea 30
Tyrannus, Antiochenus episc. 178
Tyrannus sacer dos templi Saturni
 apud Alexandriam 257
Tyrannus suprabat matronas, &
 quomodo deprehensum 257
Tyrannio episc. Tyri martyr 193
Tyrius philosophus 714
Tyrus urbs Phœnicis. 33. 187. 203
Valentis historia 249. 251
 460. 463. 465. 466. 471
 472. 473. 474. 475. 476. 492
 493. 494. 495. 498. 499. 501
 571. 799. 780 & 835
Valens & Vrsatius heretici 354
 362. 381. 383. 384 & 741
Valentinus hereticus, autor Valen/
 tinianorum. 78 & 79
Valentinus cepit sub Hygino, inua/
 luit sub Pio, & ad Anicetum usq;
 durauit 79 & 81
Valentinus Augustus in fide ortho/
 doxa stabilis 250. moritur, ibidē.
Valentiniani heretici 91 & 337
Valentinianus Imperator in Occi/
 dente 242. 765 & 834
Valentinianus sit Imperator 453
 & 774. moritur 250 & 497
Valentiniani gratiaruñacio pro Am/
 broso in episcopatū electo 454
 Valen

Valentinianus Britannia, Galliam,
 Hispaniam & Libyam amisit 598
Valentinianus iunior sit Imperator
 497. 581 et 835. laqueo periijt 260
Valentiniani lex de ducendis dua/
 bus uxoribus 498 & 834
Valerianus et Galienus Casares 162
Valerianus persequitur Christ. 162
Valeriano à Barbaris capto eruunt/
 tur oculi 163 & 717
Valerius Gratus 12
Vandalus quidā multis miraculis à
 deo tētatus, graue pœnā luit 626
Vandali gens in Africa 623
Vandali in suos quosq; crudeles 659
Vandali duo in exiliū pergunt 660
Vandali per uias constituti, ut Chri/
 stianos sacerdotes iugularent 666
Vādali cū Germāis in Hispaniā 598
Vandalorum crudelitas in bello 621
Varronianus filius Toudiani 453
Vasa ecclesiarum confiscantur 433
Veicula publica 316
Venditorum Iudeorum numerus 53
Veneris domus 321
Vespasianus Imperator 47 & 57
Vetius Pacatus patronus Christia/
 norum 100
Vicennalia Constāti 315. 318. 707
Victor episc. Rom. 66. 122. 131. 126
Victor & Aranteus 499
Victorianus ob Christū necatur 656
Victoria matrona crematur. ibidem
Vienna ciuitas Gallie 19 & 96
Vigilie quales olim 37
Vigilie Pasche solennes 126
Vigilie Christianorum 368
Vigilie apud sepulchra 391
Viginti episcopilegati 385
Virgines due gratia seruandæ casti/
 tatis in mare profluunt 192
Virgines monache Hieros. 223. 332
Virginum prostitutiones prohibite
 à Constantino 419
Virgines & uidue pauperes inter
 clericos pub. sumptu alebātur 417
Virgines sacre publice nudatæ, ton/
 se, & per medium sectæ, porcis di/
 lacerande traduntur ibidem
Virgines sacre deridēt Iulianū 434
Virgines sacras non ducendas san/
 ciuit Iouinianus 450
Virgines Christo sacre uiolantur
 "publice" 478
Virtutes quatuor, prudentia, forti/
 tudo, temperantia, iusticia 485
Vitalis Antiochiæ episcopus 284
Vitalianus Imperator multa mala
 Anastasio intulit 618
Vitalianus Anchialum & Odyss/
 polim cepit 617
Vitalianū populus imp. petiuit. ibid.
Vitaliano senatus & principes Rox/
 mani populi iurarunt ibidem
Vlphilas episcopus Gothorum 397
 398. 498 & 500
Voces rie audite 54. 83. 106. 137
 161 & 381
Vranus episcopus Tyri condemna/
 tur Seleucie 396
Vrbanus Romanus episcopus succes/
 sor Callisti 145. moritur 146
Vrbicius iudex 88
Vrsatius Persa prædicit terræ motū
 & miranda patrat 392
Vrsinus diaconus episcopatū calli/
 de extortum usurpat 250 & 497
Vrsarades eunuchus 608
Vuitaredus notarius Hunerici res/
 gis 631 & 639

X Anthicus mensis 54
Xenaias uir maliciosus 608
Xenaias doctrinarū uarias opinio/
 nes sectabatur ibidem
Xenodochia Paganorū iussu Iuliani
 ni per ciuitates constituta 450
Xenodochia ecclesiarum 528
Xistus Romanus pontifex 74 &
 166. moritur 75. ab apostolis sex/
 tus fuit 116. & Stephani succēssor
 161. illi successit Dionysius 170
Z Abdas episcopus Hierosolym/
 mitanus 180
Zacharias Hierosol. episcopus 74
Zacharias sanctus presbyter 161
Zacharias princeps Palestine 616
Zebenus Antiochiæ episcopus suc/
 cessor Philiti 146; moritur 149
Zeno Imperator 608 & 636
Zenobius Sidoniensis presbyter &
 martyr 193
Zenon episcopus Gaza 419
Zenon episcopus Tarfi 476
Zenon episcopatū officio centū an/
 nis functus est 542
Zenon, Ptolemæus & Theophilus
 milites sponte se cruciantibus offe/
 runt pro Christo 155
Zenon, Eusebius & Nectarius fra/
 tres & martyres apud Gazā 418
Zephyrinus episcopus Romāus 44
 successor Victoris 126. moritur 145
Zevgmatius cæc. fidelis pastor 493
Zoilus episcopus Larissenus 452
Zosimi & Rупhi patientia 69
Zoticus sanctus episcopus cohibet
 spiritum Maximiliæ prophetantis
 ne loquatur 117 & 119

I N D E X

BASILEAE, PER HIERONYMVM FROBENIVM
 ET NICOLAVM EPISCOPIVM
 ANNO M D XXXIX

Series chartarum,
 aa. a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. x. y. z. A. B. C. D. E.
 F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. V. X. Y. Z. Aa. Bb.
 Cc. Dd. Ee. Ff. Gg. Hh. Ii. Kk. Ll. Mm. Nn. Oo. Pp. Qq. Rr.
 Ss. Tt. Vv. Xx. Yy. Zz. Aaa. Bbb. Ccc. Ddd. Eee.
 Omnes terniones, præter Bbb, qui est quaternio;

FINIS

